Sahâbîler
ANSİKLOPEDİSİ

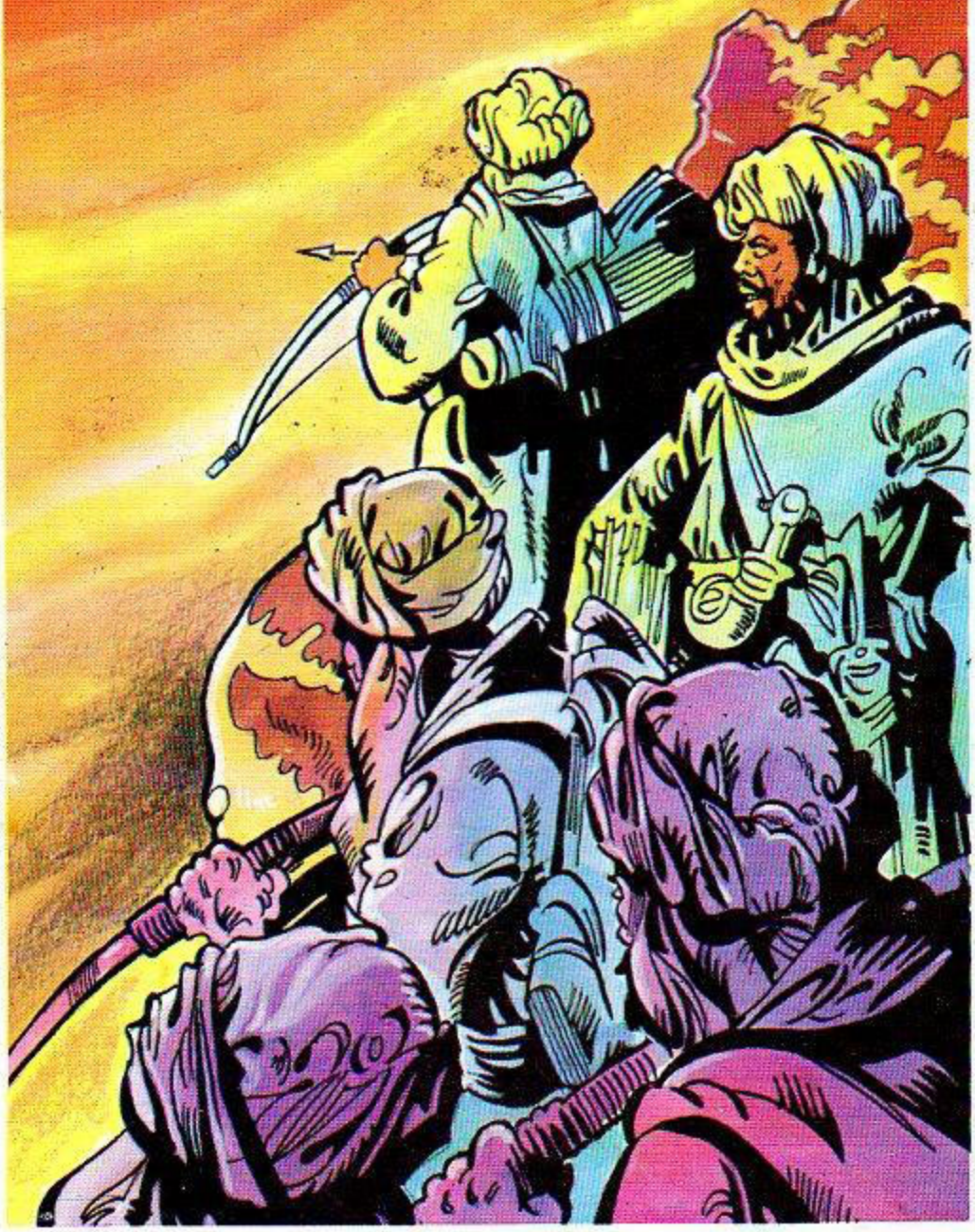

Tercüman'ın armağanıdır

Sahâbîler

ANSİKLOPEDİSİ

FASİKÜL-1

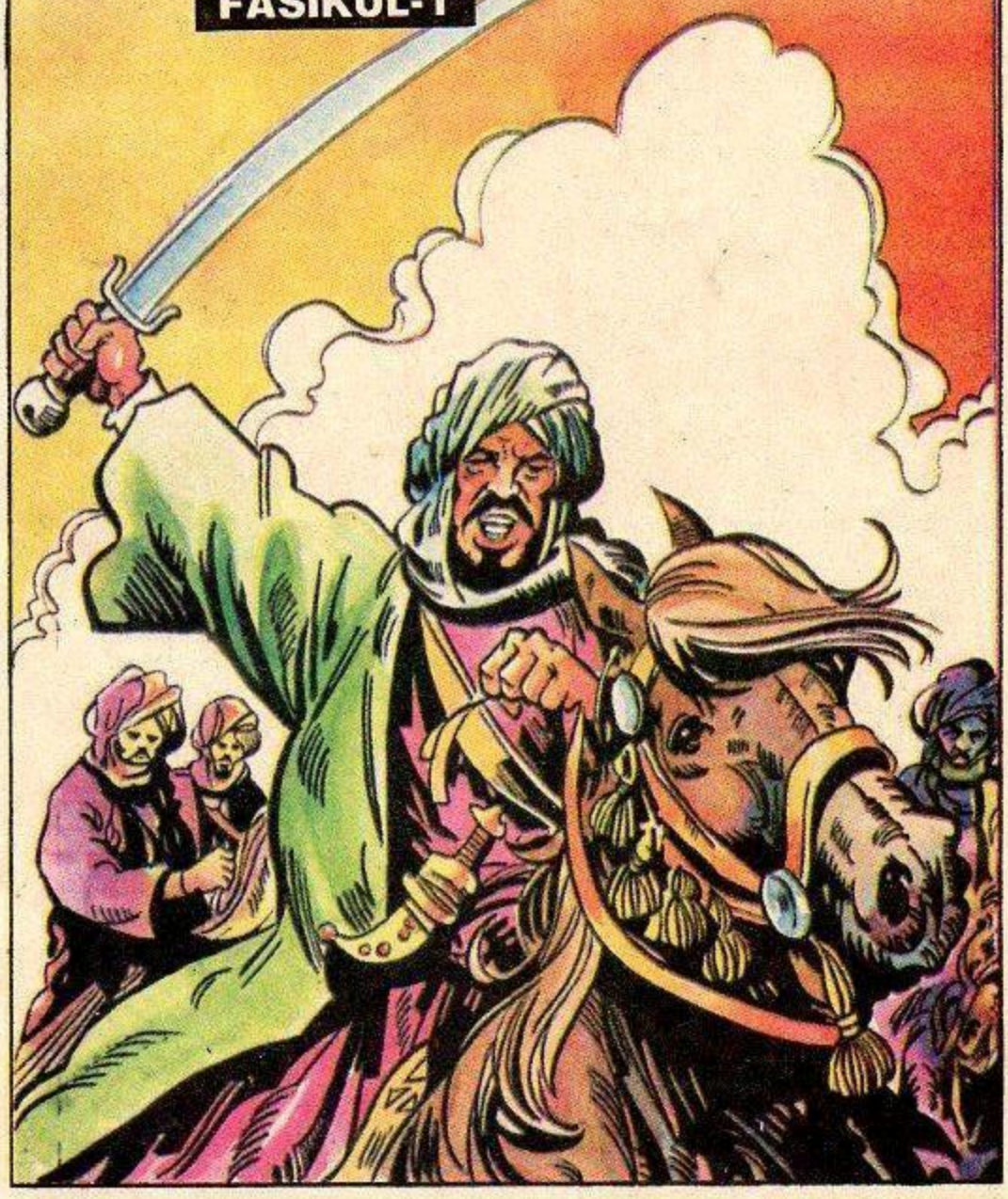

Hazırlayanlar:

Doç. Dr. Ali BARDAKOĞLU
Doç. Dr. Celâl KIRCA
Doç. Dr. Selahaddin POLAT
Doç. Dr. Ali TOKSARI
Dr. M.Kemal ATİK

ÖNSÖZ

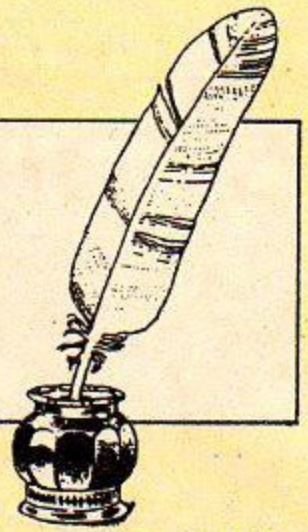

Müslümanlar'ın, son peygamber Hz. Muhammed (s.a.v)'i tanıyıp anlamaları ve O'nun örnek ahlâkıyla ahlâklanıp yolunu izlemeleri, bir ölçüde sahâbeyi tanımalarına bağlıdır. Çünkü sahâbe, Hz. Peygamber'in eğitiminden geçmiş, İslâm'ı aslî kaynağından öğrenme ve kavrama imkânı bulmuş ve bu imkânı en iyi bir şekilde değerlendirmiş örnek bir nesildir. Sahâbe nesli, insanlığın tarih boyunca yaşadığı ve halen de yaşamakta olduğu yanlışlık ve sapmaları simgeleyen "cahiliyye toplumu"ndan, örnek bir iman, amel ve cihad neslinin doğuşunun canlı bir numunesidir.

Sahâbîler, Hz. Peygamber'in etrafında pervane olmuş, İslâm'ı yaşama ve yayma uğruna öz yurtlarını, bütün mal varlıklarını terketmiş, seve seve canını feda etmiş, bütün izzet, şeref ve itibarı İslâm'da aramışlardır. Her Müslüman onların içinde kendi tab'ına ve mizacına uygun örnek şahsiyetler bulabilecektir. Bu örnek nesli tanımak İslâm'ı daha iyi anlamamıza yardımcı olacaktır.

Bu ansiklopedi, ilk ve güvenilir kaynaklar esas alınarak ve temel hadîs kitapları da taranarak hazırlanmış ve sadece kaynaklarda hakkında geniş bilgi olan Sahâbîler seçilmiştir. Bu itibarla ansiklopedide, kaynaklarda sıklıkla geçen ve tanınan Sahâbîler'in hayatı, menkıbeleri, fazilet ve ahlâkı, rivayetleri hakkında derli toplu ve sağlam bilgiler bulacaksınız.

Gayret bizden, tevfik Allah'tandır.

YAZARLAR

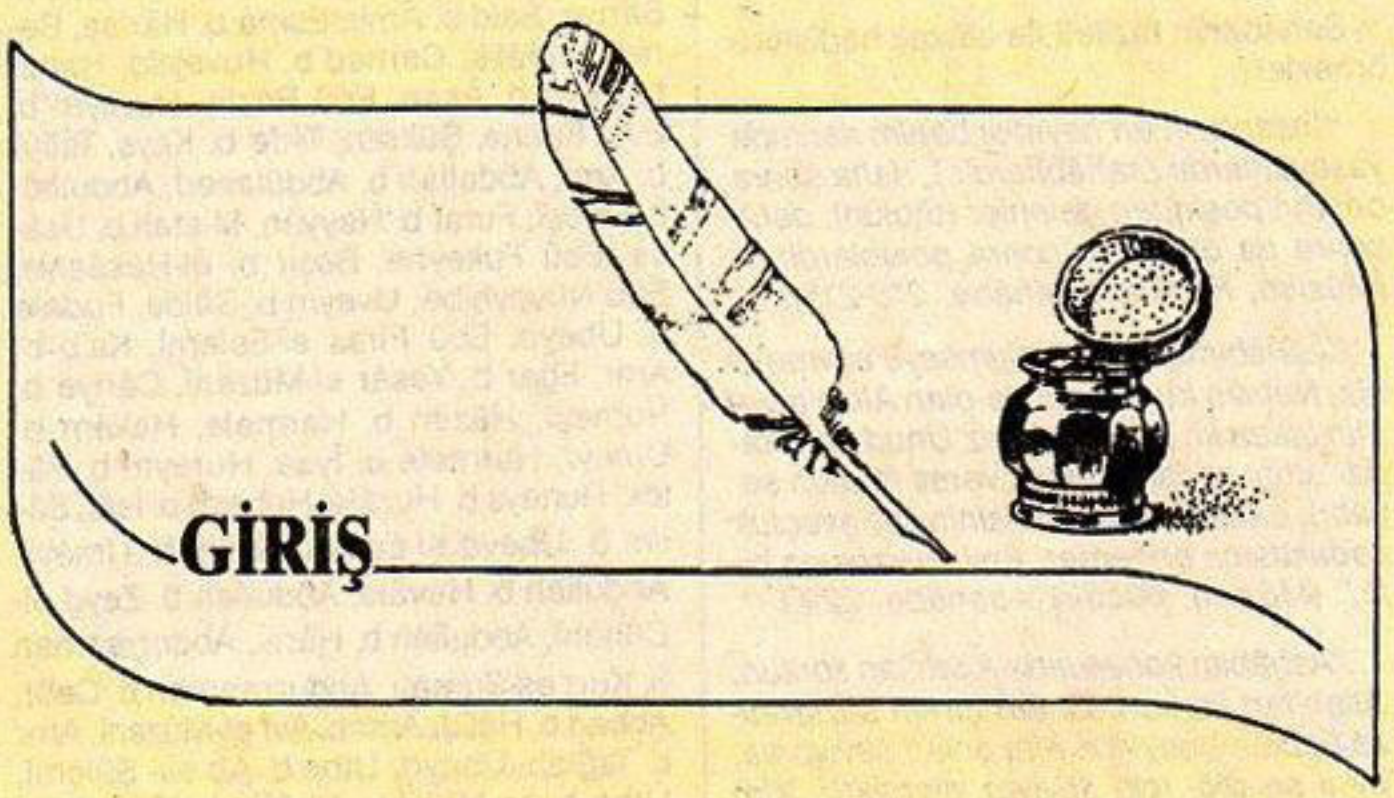

GİRİŞ

Resûlullah (s.a.v.)'ı Müslüman olarak görüp O'nun sohbetinde bulunan ve bu iman üzere ölen kişiye sahâbî denir. Sahâbî kelimesinin çoğulu sahâbedir. Aynı anlamda kullanılan ashâb kelimesi ise sâhib lafzının çoğuludur. Hz. Peygamber'i mü'min olarak görmüş olmakla birlikte âmâlık gibi ârızî bir sebeble O'nu bizzat gözleriyle göremeyen kişi de sahâbî sayılmıştır. Resûlullah (s.a.v.)'ı Müslüman olarak görüp, sohbetinde bulunduktan sonra irtidat eden (İslâm'dan çıkan) kişi sahâbîlikten düşer, ancak daha sonra tekrar İslâm'a girerse bu vasfı yeniden kazanabilir. Sahâbî olabilmek için temyiz kabiliyeti yeterli görülmüş, ayrıca büluğ şartı (reşid olma) aranmamıştır.

Sahâbîler, gerek savaşlarda, gerekse diğer zamanlarda daima Resûlullah (s.a.v)'ın yanında yer alarak O'na canları ve mallarıyla yardımcı olan altın nesildir. Ayrıca yine bu değerli kişiler, Hz. Peygamber'in vefâtından sonra, İslâm'ı yaymak için canlarını ve mallarını fedâ ettikleri gibi, bu kutsal dinin prensiplerini muhafaza etmek ve daha sonraki nesillere nakletmek hususunda hiçbir fedakârlıktan kaçınmamışlardır. Bu yüzden İslâm âlimleri sahâbeden her birinin hayatını büyük bir titizlikle eserlerinde incelemişlerdir. Gerek sahâbe hakkında yazılan müstakil tabakat kitapları, gerekse İslâm tarihi ile alâkalı diğer eserlerde onların hayatı hakkında teferruatlı bilgiler bulunmaktadır. Sahâbîlerin, İslâm'a yaptıkları büyük hizmetten dolayı, Müslümanlar'ın kalbinde ayrı bir yeri olmuş ve bunlar en hayırlı nesil kabul edilmiştir.

Bu altın nesli Allah, Kur'ân-ı Kerîm'inde, Resûlullah (s.a.v) da hadîslerinde medhetmiştir.

Sahâbenin fazileti ile alâkalı âyetlerden bazılarının meâli şöyledir:

"Siz, insanlar için ortaya çıkarılan, doğruluğu emreden, fenâlıktan alıkoyan, Allah'a inanan hayırlı bir ümmetsiniz..." (Âl-i İmran, 110.)

"Böylece sizi insanlara şâhid ve örnek olmanız için tam ortada bulunan (âdil) bir ümmet kıldık..." (Bakara, 143.)

"İyilik yarışında önceliği kazanan Muhâcirler ve Ensar ile onlara güzelce uyanlardan Allah hoşnud olmuştur, onlar da Allah'tan hoşnutturlar. Allah, onlara içinde temelli ve ebedî kalacakları, içlerinden ırmaklar akan cennetler hazırlamıştır. İşte büyük kurtuluş budur. (Tövbe, 100.)

"Mü'minler ağaç altında sana bîat ettikleri vakit, Allah onlardan razı olmuştu ve onların kalblerindekini bildi de onlara huzur ve yakın bir zafer verdi." (Fetih, 18.)

"(O mallar), yurtlarından ve mallarından uzaklaştırılan fakir muhâcirlere aittir. Onlar, Allah'ın yalnız fazl ve rızasını is-

terler, Allah'a ve Resûlüne yardım ederler. İşte gerçek sadık bunlardır" (Haşr, 8.)

Sahâbenin fazileti ile alâkalı hadîslere örnekler:

"İnsanların en hayırlısı benim asrımda yaşayanlardır (sahâbîlerdir.), daha sonra onların peşinden gelenler (tâbiûn), daha sonra da onlardan sonra gelenlerdir..." (Müslim, Fadâilü's-sahâbe, 210-215.)

"Ashâbımdan hiçbir kimseye sövmeyiniz. Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin olsun ki, sizden biriniz Uhud dağı kadar altını sadaka olarak verse (bunun sevabı), sahâbîlerden birisinin bir avuçluk sadakasına erişemez. (hatta) yarısına bile." (Müslim, Fadâilü's-sahâbe, 222.)

"Ashâbım konusunda Allah'tan korkun, Allah'tan korkun. Onları çirkin sözlerinize hedef etmeyiniz. Kim onları seviyorsa, beni sevdiği için seviyor demektir. Kim onlara buğzediyorsa, bana buğzettiği için buğzediyor demektir. Kim onlara eziyet verirse, bana eziyet etmiş olur. Bana eziyet eden ise, Allah'a eziyet etmiş olur. Allah'a eziyet edenden ise, Allah derhal intikâm alır." (İbn Hanbel, Müsned, V, 54-55, 57.)

Resûlullah zamanında gerek Mekke, gerekse Medine'de ashâbın büyük çoğunluğu kendi evlerinde ikâmet etmişlerdir. Onlar, Resûlullah ile savaşa katılmadıkları zamanlarda geçimlerini temin için kendi işlerinde çalışırlar ve ilimle meşgul olurlardı. Fakir ve kimsesiz sahâbîler ise, Medine mescidinin bitişiğindeki üstü kapalı sofada kalırlardı. Bunlar Resûlullah'a hizmet ederler, ayrıca ibadet ve ilimle meşgul olurlardı. Bunların geçimlerini Resûlullah (s.a.v) ve sahâbe temin ederdi. Bunlara kaldıkları yer dolayısıyla Suffa ashâbı (ashâbü's-suffa) denilirdi.

Suffa ashâbının meşhurları şunlardır: Ebû Eyyub el-Ensârî, Ebû'd-Derdâ, Abdullah b. Ümmü Mektum, Abdullah b. Amr, Sâlim, Ebû Said el-Hudrî, Ebû Hüreyre, Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Mes'ud, Selmân-ı Fârisî, Ebû Zer el-Gıfârî, Mus'ab b. Umeyr, Ammar b.Yâsir, Bilâl-ı Habeşî, Sa'd b. Ebû Vakkas, Habbâb b. Eret, Süheyb-i Rûmî, Ebû Ubeyde b. Cerrah, Osman b. Maz'un, Huzeyfetü'l-Yemânî, Vâsile b. Eska', Ebû Lübâbe, Sevbân, Cu'ayl b. Suraka ed-Damrî. Hârise b.Nu'man, Hanzala b. Ebû Âmir, Utbe b. Gazvan, Amr b. Abese, Zeyd b. Hattab, Abdullah Zü'l-Bicâdeyn, Abdullah b. Üneys el-Cühenî, Ukbe b. Âmir, Ukkâşe b. Mihsan, Irbad b. Sâriye, Said b. Âmir, Esma b. Hârise, Berâe b. Mâlik, Cerhed b. Huveylid, Habib b. Zeyd b. Âsım, Ebû Rezin, Hureym b. Evs, Sefine, Şükran, Tıhfe b. Kays, Talha b. Amr, Abdullah b. Abdülesed, Abdullah b. Hubşî, Furat b. Hayyân, Mistah b. Üsâse, Ebû Fukeyhe, Beşir b. el-Hasâsiye, Ebû Nüveyhibe, Uveym b. Sâide, Fudale b. Ubeyd, Ebû Firas el-Eslemî, Ka'b b. Amr, Eğar b. Yesâr el-Müzenî, Câriye b. Humeyl, Hâzım b. Harmele, Hakem b. Umeyr, Harmele b. İyas, Hureym b. Fâtek, Huneys b. Huzâfe, Hubeyb b. İsâf, Sâlim b. Ubeyd el-Eşca'î, Sâlim b. Umeyr, Abdullah b. Havâle, Abdullah b. Zeyd el-Cühenî, Abdullah b. Hâris, Abdurrahman b. Kurt es-Sumalı, Abdurrahman b. Cebr, Abbad b. Hâlid, Amr b. Avf el-Müzenî, Amr b. Tağleb, Ubeyd, Utbe b. Ab es- Sülemî, Utbe b. en-Nüdder, Ubâde b. Kurt, Iyâd b. Hımâr, Kurre b. İyâs, Künnâz b. Huseyn, Ebû Kebşe, Mes'ud b. Rabî', Muâz b. Hâris, Vâbise b. Ma'bed, Ebû Asîb, Ebû Reyhâne, Ebû Sa'lebe, Rabî'a b. Ka'b, Muaviye b. Hakem, Hilâl, Sâbit b. Dahhâk, Evs b. Evs, Sâbit b. Vedî'a, Sakf b. Amr, Dükeyn b. Said, Said b. Hallad, Şeddâd b. Esîd, Safvân b. Beydâ et-Tafâvî ed-Dûsî.

Sahâbenin, Kur'ân-ı Kerîm ve hadîse çok büyük hizmeti olmuştur. Kur'ân-ı Kerîm âyetlerini cem (bir araya toplamak) ve istinsah (çoğaltmak) etmek bu nesle nasib olmuştur. Resûlullah (s.a.v.)'ın söz ve fiilleri (hadîsleri), daha sonraki nesillere sahâbîler tarafından nakledilmiştir. Ancak şurasını belirtelim ki, sahâbîlerin hepsi hadîs rivâyet etmemişlerdir. Hadîs rivâyet eden sahâbî sayısı 1300 civarındadır. 1300 sahâbîden 1000 tanesi sadece bir veya iki hadîs rivâyet etmiştir. Geriye kalan 300 sahâbîden 7'si 1000'in üstünde, 4'ü 500'ün, 27'si de 100'ün üstünde hadîs nakletmişlerdir. 262 sahâbî ise, 100'ün altında hadîs rivâyet etmişlerdir.

Hadîsçiler, 1000'ün üstünde hadîs rivâyet eden 7 sahâbîye müksirûn (çok hadîs rivâyet edenler) adını vermişlerdir. Bunlardan Ebû Hüreyre: 5374, Abdullah b. Ömer: 2630, Enes b. Mâlik: 2286, Hz. Âişe: 2210, Abdullah b. Abbas: 1660, Câbir b. Abdullah: 1540, Ebû Said el-Hudrî: 1170 hadîs rivâyet etmiştir.

Sahâbe içinde kendilerine danışılan ve görüşlerine başvurulan dört Abdullah var-

dı. Bunlar: Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Zübeyr, Abdullah b. Abbas ile Abdullah b. Amr'dır. Bu dört Abdullah'ın hepsine birden Abâdile adı verilmiştir.

Sahâbe arasında fetva vermekle şöhret kazanmış kişiler de vardı. Bunlardan bazılarının adı şöyledir: Hz. Ömer, Hz. Ali, Abdullah b. Mes'ud, Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Abbas, Ebû Hüreyre, Zeyd b. Sâbit, Hz. Âişe.

İslâm âlimleri, sahâbîleri, fazîlet açısından birtakım derecelere ayırmışlardır. Bunlar içinde en çok tutulan tasnif, Hâkim en-Neysâbûrî'ninki olmuştur. Bu tasnife göre sahâbe oniki tabakaya ayrılır:

1) Mekke'de Islâm'ı ilk kabul edenler. Bunların başında cennetle müjdelenen on sahâbî gelmektedir. Bunların adları şöyledir: Hz. Ebû Bekr, Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali, Talha, Zübeyr b. Avvam, Abdurrahman b. Avf, Sa'd b. Ebû Vakkas, Ebû Ubeyde b. Cerrah, Said b. Zeyd.

Aşağıda adlarını vereceğimiz sahâbîler de İslâm'ı ilk kabul edenlerdendir: Hz. Hatice, Zeyd b. Hârise, Bilâl-ı Habeşî, Amr b. Abese, Ebû Zer el-Ğıfârî, Ebû Seleme b. Abdülesed, Erkam b. Ebû Erkam, Osman b. Maz'un, Ubeyde b. Hâris, Kudâme b. Maz'un, Abdullah b. Maz'un, Said b. Zeyd'in hanımı Fâtıma, Esmâ binti Ebû Bekr, Habbab b. Eret, Umeyr b. Ebû Vakkas, Mes'ud b. Kâre (Rabîa), Sâlit b. Amr, Hâtıb b. Amr, Ayyaş b. Ebû Rabîa, Ayyaş'ın hanımı Esmâ, Huneys b. Huzâfe, Âmir b. Rabîa, Abdullah b. Cahş, Ebû Ahmed b. Cahş, Ca'fer b. Ebû Talib, Ca'fer'in hanımı Esmâ, Hâtıb b. Hâris, Hâtıb'ın eşi Fâtıma, Hattâb b. Hâris, Hattâb'ın eşi Fükeyhe, Ma'mer b. Hâris, Sâib b. Osman b. Maz'un, Muttalib b. Ezher, Muttalib'in hanımı Remle, Nuaym b. Abdullah (Nahham), Âmir b. Füheyre, Hâlid b. Said, Hâlid'in hanımı Umeyne (Hümeyne), Ebû Huzeyfe, Vâkıd b. Abdullah; Hâlid b. Bükeyr, Âmir b. Bükeyr, Âkil b. Bükeyr, Iyâs b. Sükeyr, Imran b. Husayn, Ammâr b. Yâsir, Süheyb b. Sinan, Hz. Hamza.

2) Dârü'n-nedve âzaları. Burası Mekkeliler'in meclisi idi. Hz. Ömer, İslâm'a girince, Resûlullah (s.a.v) ile O'nun yanında olan ilk Müslümanlar'ı alarak buraya getirdi. O anda bu mecliste bulunan bazı kişiler Müslüman oldular. İşte bunlara dârü'n-nedve ashâbı denmiştir.

3) Habeşistan'a hicret eden sahâbîler.

Bilindiği üzere, Mekke'de, İslâm'ın ilk yıllarında müşrikler, Müslümanlar'a çok ağır hakaret ve işkencede bulundular. Bir ara bu durum çekilmeyecek hale geldi. Resûlullah (s.a.v.), onların bu durumlarını görünce: "Siz yeryüzüne dağılın! Yüce Allah, sizi yine toplayacaktır." buyurdu. Hz. Peygamber, daha sonra ashâba Habeşistan'a hicret etmeleri için izin verdi. Risâletin beşinci yılında Habeşistan'a ilk kez 10 erkek ve 5'i de kadın olmak üzere toplam 15 kişi hicret etti. Bunların adları: Hz. Osman, Hz. Osman'ın hanımı Rukayye, Ebû Huzeyfe, Ebû Huzeyfe'nin hanımı Sehle, Zübeyr b. Avvam, Mus'ab b. Umeyr, Abdurrahman b. Avf, Ebû Seleme, Ebû Seleme'nin hanımı Ümmü Seleme, Osman b. Maz'un, Âmir b. Rabîa, Âmir'in hanımı Leylâ, Ebû Sebre b. Ebû Rühm, Ebû Sebre'nin hanımı Ümmü Külsüm, Süheyl b. Beydâ.

Müşriklerin hakaret ve işkenceleri azalmadığı gibi, tam tersine giderek artmaya devam etti. Habeşistan'a hicret edenler her ne kadar yurdlarından uzak kalıyor iseler de hayatlarını ve dinî yaşayışlarını emniyet altına almış bulunuyorlardı. Resûlullah (s.a.v.) Mekke'de bulunan diğer Müslümanlar'a da aynı yıl içinde Habeşistan'a hicret etmelerini tavsiye etti. Bunun üzerine Müslümanlar'dan 82 erkek ve 10 kadın, kafile kafile fırsat buldukça bu ülkeye hicret etti. Bunların adları şöyledir: Cafer b. Ebû Tâlib, Cafer'in hanımı Esma binti Umeys, Amr b. Saîd, Amr'ın hanımı Fâtıma, Hâlid b. Said, Hâlid'in hanımı Umeyne (Hümeyne), Abdullah b. Cahş, Ubeydullah b. Cahş, Ubeydullah'ın hanımı Ümmü Habibe, Kays b. Abdullah, Kays'ın hanımı Bereke, Mukaykıb b. Ebû Fâtıma, Utbe b. Gazvan, Esved b. Nevfel, Yezid b. Zem'a Amr b. Ümeyye, Tuleyb b. Ümeyr, Suveybit b. Sa'd, Cehm b. Kays, Hişam (Hâşim) b. Ebu Huzeyfe, Amr b. Cehm, Huzeyme b. Cehm, Ebu'r-Rum b. Umeyr, Âmir b. Ebû Vakkas, Fırâs b. Nadr, Ebû Vakkas, Seleme b. Hişam, Muttalib b. Ezher, Muttalib'in hanımı Remle, Utbe b. Mes'ud, Abdullah b. Mes'ud, Miktad b. Amr, Said b. Amr, Hâris b. Hâlid, Hâris'in hanımı Reyta, Amr b. Osman, Şemmas b. Osman, Hebbar b. Süfyan, Abdullah b. Süfyan, Hişam b. Ebû Huzeyfe, Ayyaş b. Ebû Rabîa, Muattıb b. Avf, Saib b. Osman b. Maz'un, Kudâme b. Maz'un, Abdullah b. Maz'un, Hâtıb b. Hâris, Hâtıb'ın hanımı Fâtıma, Muhammed b. Hâtıb, Hâris b. Hâtıb, Hattab b. Hâ-

ris, Hattab'ın hanımı Fükeyhe, Süfyan b. Ma'mer, Süfyan'ın hanımı Hasene, Câbir b. Süfyan, Şurahbil b. Hasene, Osman b. Rabîa, Huneys b. Huzâfe, Abdullah b. Hâris, Hişâm b. Âs b. Vâil, Kays b. Huzâfe, Ebû Kays b. Hâris, Abdullah b. Huzâfe, Hâris b. Hâris, Ma'mer b. Hâris, Bişr b. Hâris, Saîd b. Hâris, Sâib b. Hâris, Umeyr b. Rıab, Ma'mer b. Abdullah,Urve b. Ebû Usase b. Abduüluzza, Adiy b. Nadle, Nûman b. Adiy, Abdullah b. Mahreme, Abdullah b. Süheyl, Sâlit b. Amr, Sekrân b. Amr, Sekrân'ın hanımı Sevde, Mâlik b. Zem'a, Mâlik'in eşi Amire, Hâtıb b. Amr, Sa'd b. Havle, Ebû Ubeyde b. Cerrah, Amr b. Ebû Serh, Iyâz b. Züheyr (yahut Rabîa b. Hilâl), Amr b. Hâris, Osman b. Ganm, Said b. Abdikays, Hâris b. Abdikays, Cünâde b. Süfyan, Ebû Musa el-Eş'ari, Mahmiyye b. Cez, Mâlik b. Uheyb, Cehm b. Kays'ın hanımı Harmele.

4) Birinci Akabe'de bulunan Müslümanlar. Bunlar Resûlullah'a Akabe denilen yerde bîat eden Ensar'dan 12 kişidir. Bunlar: Es'ad b. Zürâre, Avf b. Hâris, Muaz b. Hâris, Râfi' b. Mâlik, Zekvan b. Abdikays, Ubâde b. Sâmit, Yezîd b. Sa'lebe, Abbas b. Ubâde, Ukbe b. Âmir, Kutbe b. Âmir, Ebû Heysem Mâlik b. Teyyihan, Uveym b. Sâide.

5) İkinci Akabe bîatında bulunanlar. Resûlullah (s.a.v)'ın Medineli Müslümanlar'la yaptığı bu sözleşme risâletin 13. yılında meydana gelmiştir. Hz. Peygamber'e Akabe denilen yerde 73 erkek iki de kadın bîat etmiştir. İkinci Akabe'ye katılan Medineli Müslümanlar'ın adları şöyledir: Es'ad b. Zürâre, Sa'd b. Rebî, Abdullah b. Revâha, Râfi' b. Mâlik, Berâ' b. Ma'rur, Abdullah b. Amr, Ubâde b. Sâmit, Sa'd b. Ubâde, Münzir b. Amr, Üseyd b. Hudeyr, Sa'd b. Hayseme, Ebû Heysem Mâlik b. Teyyihan, Seleme b. Selâme, Züheyr b. Râfi', Ebû Bürde, Nüheyr b. Heysem, Rifâa b. Abdülmünzir, Abdullah b. Cübeyr, Ma'n b. Adiy, Uveym b. Sâide, Ebû Eyyub el-Ensârî, Muaz b. Hâris, Muavviz b. Hâris, Umâre b. Hazm, Ebü'l-Yeser Ka'b, Evs b. Sâbit, Ebû Talha Zeyd b. Sehl, Kays b. Ebû Sa'saa, Amr b. Gaziyye, Hârıce b. Zeyd, Beşir b. Sa'd, Sehl b. Atik, Abdullah b. Zeyd, Hallâd b. Süveyd, Ukbe b. Âmir Ziyad b. Lebid, Ferve b. Amr, Hâlid b. Kays, Zekvan b. Abdikays, Abbad b. Kays, Hâris b. Kays, Bişr b. Berâ' b. Ma'rur, Sinan b. Seyfî, Tufeyl b. Numan, Ma'kıl b. Münzir, Yezid b. Münzir, Mes'ud b. Yezid, Dahhâk b. Hârise, Yezid b. Haram, Cebbâr b. Sahr, Tufeyl b. Mâlik, Ka'b b. Mâlik, Süleym b. Amr, Kutbe b. Âmir, Yezid b. Âmir, Seyfî b. Sevâd, Sa'lebe b. Ganeme, Amr b. Ganeme, Abs b. Âmir, Abdullah b. Üneys, Hâlid b. Amr, Câbir b. Abdullah, Muaz b. Amr, Sâbit b. Ciz', Umeyr b. Hâris, Hadic b. Selâme, Muaz b. Cebel, Abbas b. Ubâde, Yezid, b.Sa'lebe, Avf b. Hâris, Rifaa b. Amr, Ukbe b. Vehb, Nesibe binti Ka'b, Esmâ binti Amr, Amr b. Hâris.

6) Resûlullah (s.a.v.), hicret anında Kuba'da iken Medine'ye varan Müslümanlar.

7) Bedir savaşına katılan Müslümanlar. Bunlar 300 civarında idiler.

8) Bedir ile Hudeybiye barışı arasında hicret edenler.

9) Hudeybiye yakınındaki ağaç altında Resûlullah (s.a.v)'a bîat eden Müslümanlar.

10) Hudeybiye barışı ile Mekke'nin fethi arasında hicret edenler.

11) Mekke'nin fethi günü Müslüman olanlar ki, bunların sayısı binin üzerindedir.

12) Mekke'nin fethi ve veda haccı arasında Resûlullah (s.a.v)'ı gören çocuklar.

Ashâbın sayısı kesin olarak tesbit edilememiştir. Ancak bu güzide insanların yüzbinin üzerinde olduğu tahmin edilmektedir.

İslâm âlimleri, sahâbîlerin hayatları hakkında titizlikle durmuşlar ve her birinin hayat hikâyelerini tesbit etmeye çalışmışlardır. Bu konuda çok sayıda eser telif edilmiştir. Biz, burada bunlar içinden sadece dördünü müellif adı ile vermekle yetineceğiz:

1)İbn Sa'd, et-Tabakatü'l-kübrâ.

2)İbn Abdi'l-Berr, el-İsti'âb fî ma'rifeti'l-ashâb.

3)İbn Esîr, Üsdü'l-ğâbe fî ma'rifeti's-sahâbe.

4)İbn Hacer, el-İsâbe fî temyîzi's-sahâbe.

ABBÂD b. BİŞR (r.a.)

Hz. Âişe'nin "Ensar içinde en faziletli üç kişi"den biri olarak vasıflandırdığı Abbâd b. Bişr, hicretten önce Medine'ye gelen Mus'âb b. Umeyr'in daveti neticesinde Müslüman olan bir sahâbîdir. Ensar arasında ilk Müslümanlar'dan sayılmaktadır. Medine'de doğup yaşayan Abbâd b. Bişr, Evs kabilesinin Eşheloğulları kolundandır.

Hz. Peygamber'e bağlılığı ve kahramanlığı ile meşhur olan Abbâd, hicretten sonra teessüs edilen kardeşlikte Utbe b. Rebia'nın kardeşi olmuştur. Hz. Peygamber ile birlikte başta Bedir olmak üzere bütün savaşlara katılan Abbâd b. Bişr, hicretin altıncı yılında umre için hazırlık yapılırken, Kureyşlilerin durumunu öğrenmek amacıyla gönderilen yirmi kişilik müfreze kolu içinde yer aldı. Ünlü Yahûdi şâiri Ka'b b. Eşref'i katleden fedai grubu arasında Abbâd da vardı. Hayber seferinde ise, öncü kuvvetin komutanlığını yapıyordu.

Hz. Peygamber tarafından Müzeyne ve Süleymoğulları'nın zekâtlarını toplamak üzere, zekât memuru olarak da görevlendirilen Abbâd, Hz. Ebû Bekir döneminde son olarak Yemame savaşına katıldı. Bu savaşta "Kılıçlarınızın kınlarını kırın, ve diğerlerinden ayrılın. Ey Ensar, diğer savaşçılardan ayrılın" diyerek bu çağrıya uyan dört yüz kişinin önünde Müseyleme'nin bahçe kapısına kadar geldi ve orada şehid oldu. (ö.13/634)

O'nunla ilgili olarak anlatılan menkıbelerden bir kısmı, bazı hadîs ve rical kitaplarında yer almaktadır. Bunlardan birkaçı şöyledir: Abbâd ile Üseyd, karanlık bir gecede evlerine gitmek üzere Hz. Peygamber'in yanından ayrılırlar. Yolda giderlerken, önce birinin âsâsından çıkan bir ışık, önlerini aydınlatmış, daha sonra birbirlerinden ayrıldıktan sonra da diğerinin âsâsı kendi yolunu aydınlatmaya devam etmiştir. (Buharî, Menâkıbü'l-Ensâr, 13)

Hz. Peygamber, mescidde namaz kılan Abbâd'ın sesini işitmiştir. Yanında bulunan Hz. Âişe'ye "Bu Abbâd'ın sesi değil mi?" diye sormuş ve O'nun sesi olduğunu öğrenince, "Allah'ım, Abbâd'a merhamet et" diye dua etmiştir. (Buharî, Sehadât, 11)

Abbâd b. Bişr, Hz. Peygamber ile birlikte gittiği Zatürrikâ savaşında, gönüllü olarak Ammâr b. Yâsir ile beraber nöbete gitmiş ve ilk nöbeti de kendisi almıştı. Ammâr uyumuş, Abbâd da nöbet sırasında namaz kılmaya başlamıştı. O, namazda iken atılan bir okla yaralanmış, fakat Abbâd oku çıkartarak namaza devam etmişti. Peşpeşe atılan üç okla yaralandıktan sonra, namazını tamamlamış ve Ammâr'ı o zaman uyandırmıştı. Ammâr, O'nun yaralandığını görünce, ilk oku yediğin zaman niçin beni uyandırmadın? demiş, O'da, Kur'ân'dan bir sûre okuyordum, onu bitirmeden yarıda kesmek istemedim. Allah'a yemin ederim ki, Resûlullah'ın emrettiği stratejik bir noktayı kaybetmek endişesi olmasaydı, ölmeyi, namazı ve sûreyi yarıda kesmeye tercih ederdim, demişti.

ABBAS b. MİRDÂS (r.a.)

Ensar arasında şâirliği ile tanınan ve büyük bir ihtimalle Hendek savaşından sonra Müslüman olan Abbas b. Mirdâs, bir putperestin oğludur. Mekke'nin fethi sırasında kabilesine mensup dokuz yüz kişilik bir birliğin başında savaşa katılmıştır. Huneyn savaşında ve Tâif muhasarasında bulundu. Huneyn savaşı sonunda ganimetler dağıtılırken, kendisine az mal verildiği gerekçesiyle, Hz. Peygamber'in huzuruna çıkmış ve kendisine az mal verilişini şiirle şikâyet etmiştir. Bunun üzerine Hz. Peygamber, O'nun hissesini artırmıştı.
Hz.Ebû Bekir döneminde, şehirde kalmayarak çöle,kabilesinin yanına dönen Abbas b. Mirdâs'ın Hz. Ömer döneminde Basra'ya gittiği nakledilmektedir. Ölüm ve doğum tarihleri bilinmeyen Abbas'ın, Hz. Peygamber'den rivayet ettiği dört hadîs mevcuttur.

ABBAS b. ABDÜLMUTTALİB (r.a.)

Abbas b. Abdülmuttalib, Hz. Peygamber'in amcası ve Abdülmuttalib'in oğludur. Mekke'de Hz. Peygamber'den birkaç yıl (iki veya üç yıl) önce doğmuştur. Bu nedenle Hz. Peygamber'le yaşdaşdır ve O'nunla birlikte büyümüştür. Ticaretle uğraşmış ve zengin olmuştur. Hacılara su dağıtma işini, (sikaye) ve ziyafet vermeyi (rifâde) kardeşi Ebû Talib'den devralarak kendisi üstlenmiştir. Zenginliği ve cömertliği nedeniyle"Ebû'l-Fadl" ünvanını almıştır.

Abbas b. Abdülmuttalib'in Müslüman oluşu ile ilgili haberler, çelişkilidir. Bir rivayete göre, Hz. Peygamber, İslâmiyet'i yaymaya başladığı günlerde Müslüman olmuş, fakat Müslüman olduğunu gizlemiştir. Diğer bir rivayete göre ise, Bedir savaşından sonra veya Mekke'nin fethinde Müslüman olmuştur. Bunlardan hangisi doğrudur, bunu kestirmek güç olmakla birlikte, O, geniş nüfuzunu kullanarak Müslümanlar'ı özellikle yeğenini himaye etmiş, hanımı ile oğlu Abdullah'ın Müslüman olmalarına ses çıkartmamıştır.

Bedir savaşından sonra Müslüman olduğuna dair yapılan rivayette Hz. Peygamber, O'ndan fidye istemiş, fakat O, malım yok diyerek fidye vermek istememişti. Hz. Peygamber de "Öyleyse Mekke'den çıkışında Ümmü Fadl'ın yanında bıraktığın mal nerede? İkiniz yalnızdınız. Sen bu yolculukta vurulursam, oğlum Fadl'a şu kadar, Kusem'e şu kadar, Abdullah'a şu kadar ver, demiştin" diyerek O'nu dehşete düşürmüştü. Bunun üzerine Abbas, "Allah'a yemin ederim ki, bunu benden ve ondan başka kimse bilmiyordu. Ben de senin Allah'ın Elçisi olduğunu biliyorum" demişti. (Ahmed b. Hanbel, Müsned, İst. 1982,1/353)

Abbas b. Abdülmuttalib, Bedir sonrasında Müslüman olmuş olsa bile, Müslümanlığını gizlemiş ve Mekke'de olup bitenleri Hz. Peygamber'e iletmeye devam etmiştir. Mekke'nin fethinden önce hicret etmiş ve Mekke'nin fethinde Hz. Peygamber'le birlikte olmuştur. Hz. Peygamber, Abbas'a Hayber'in fethedildiğini müjdelemiştir. Bu müjde, ikisi arasında eskiden beri gizli bir haberleşmenin mevcudiyetini gösterir. Hudeybiye'de Hz. Peygamber'in yanında bulunan Abbas, burada baldızı Meymune ile Hz. Peygamber'i evlendirmişti.

Huneyn savaşında büyük yararlılıklar gösteren Abbas, vedâ haccında Hz. Peygamber tarafından, fâizin kendisinden kaldırdığı ilk kişi olarak ilân edilmiştir. Abbas, Medine'de seksen altı veya seksen sekiz yaşlarında 32/652 yılında vefat etmiştir. İslâm tarihinde Emevîler'den sonra iktidara gelen Abbasiler, oğlu Abdullah'ın soyundandır. Böylece bir devlete adı verilmiştir.

Abbas, Hz. Peygamber hasta yatarken,Hz.Ali'ye "Resûlullah bu hastalıktan yakında vefat edecektir, ben Abdülmuttalib oğullarının yüzlerindeki ölüm çizgilerini çok iyi bilir ve tanırım. Şimdi sen, Resûlullah'a git ve sor: Bu iş (halifelik) bize aitse bilelim. Eğer bizden başkasına aitse, onu da bilelim. Bizim hakkımızda da halka tavsiyede bulunsun" demişti. Hz. Ali buna karşılık: Vallahi ben bunu yapamam. Biz bunu Resûlullah'a sorarsak, O da bizi, bundan mennedecek olursa, artık, Hz. Peygamber'den sonra halk, bu işi bize hiç vermez" diye karşılık vermişti. (İbn Hişam, es-Sire, 4/304) O'nun bu arzusu daha sonra gerçekleşecek, fakat kendisi göremeyecektir.

Hz. Peygamber, aynı yaşta olmalarına rağmen Abbas'a karşı daima saygılı idi. O'na bir baba sevgisiyle bağlı idi. "İnsanın amcası, babası gibidir" derdi. O'nu, Kureyş'in en cömerdi ve akrabalık bağlarına en çok riayet edeni diye överdi. O'nu incitmeyi, kendisini incitmekle bir tutardı. (Tirmizî, Menakıb, 28) Bedir savaşında bir ensar tarafından esir alınınca, öldürülmesinden çok korkmuş ve Hz. Ömer aracılığı ile O'nun serbest bırakılmasını istemişti.

Abbas'dan otuz beş hadîs rivayet edilmiştir. Bu hadîslerden ikisinin meali şöyledir:

"Benim ümmetim, kıyamete kadar, akşam namazını terketmedikçe, hep fıtrat üzere kalacaktır" (Tecrid-i Sarih Tercemesi, 2/506)

"Misvak kullanın, (dişinizi fırçalayın) zira misvak, ağzın temiz olmasına na ve Allah'ın rızasına sebeptir" (Tecrid, 3/36)

Abbas b. Abdülmuttalib'in şu sözü O'nun hayat felsefesini en açık bir şekilde ortaya koymaktadır:

"Kendisine iyilik yaptığım hiç kimsenin, ilişkimizi bozduğunu görmedim. Kendisine kötülük yaptığım, hiç kimsenin de ilişkimizi düzelttiğini görmedim. O'nun için ihsanda bulunun ve iyilik yapın. Çünkü bunlar, sizi kötülüğün zararlarından korur."

ABBAS b. UBÂDE b. NADLE (r.a.)

İkinci Akabe bîatında bulunan on iki Medineli'den biri olan Abbas b. Ubâde, Hazreç kabilesine mensuptur. Bîat sırasında yaptığı konuşma, orada bulunanların gönlünü yumuşatmış ve bu konuşma ile O, Hz. Peygamber'in sevgisini kazanmıştır.

Abbas b. Ubâde bu konuşmasında şunları söylemişti: "Ey Hazreçliler, hangi hususlarda bu zata bîat ettiğinizi biliyor musunuz? Bütün insanlarla savaşı göze almak üzere O'na bîat ediyorsunuz.Eğer siz, mallarınızın telef olduğunu ve büyüklerinizin öldürüldüğünü görünce, O'nu düşmanlarınızın eline bırakmayı düşünürseniz, biliniz ki, bu sizin için dünya ve ahirette yüz karasıdır. Yok eğer, mallarınızın tamamen yok olması ve ileri gelenlerinizin öldürülmesine rağmen, teahhütlerinizi yerine getirmeyi kabul ediyorsanız, o zaman O'nu alıp götürünüz. Allah'a yemin ederim ki, dünya ve ahiret için hayırlı olan da budur."

Ensar da: "Mallarımızın telef olmasına ve eşrafımızın öldürülmesine rağmen, O'nu alıp götüreceğiz. Ey Allah'ın elçisi, biz bunları yerine getirdiğimiz takdirde, karşılığında bize ne var?" dediler.

Hz.Peygamber de:. "Cennet var" dedi. Bunun üzerine Ensar, ver elini sana bîat edelim dediler ve bîat ettiler.

Doğum tarihi hakkında, kaynaklarda yeterli bir bilgi bulunmayan Abbas b. Ubâde, Akabe bîatından sonra Mekke'ye giderek oraya yerleşti. Muhacirlerle birlikte O da Medine'ye hicret etti. Bu nedenle kendisine "Ensar muhacir" adı verildi. Bedir savaşına katılmayan Abbas, Uhut savaşına katıldı. Savaş öncesinde "Eğer Peygamberimiz'e bir şey olur da, biz sağ kalırsak, Rabbimiz'e karşı ileriye süreceğimiz hiçbir mazeretimiz olmaz" diyerek savaşa katıldı ve bu savaşta şehid düştü. (ö. 3/625)

Abbas, Hz. Peygamber'i çok severdi. Bu sevgisini de Uhut'ta gösterdi. O'nu korumak için canla başla çalıştı ve bu sevgisi uğruna da hayatını kaybetti. Hayatını kaybetti ama, Cennet'i satın aldı.

ABDULLAH b. ABBAS (r.a.)

Abdülmuttalib'in torunu ve Hz. Peygamber'in amcası Abbas'ın oğludur. Annesinin adı Hz. Meymûne'nin kardeşi Hz. Ümmül Fadl'dır. Hicretten üç yıl önce Mekke'de doğdu. Doğduğu zaman Mekke'de Müslümanlar Kureyş müşrikleri tarafından sıkı bir takibe alınmışlar, şiddetli bir muhasara içinde yaşamışlardı. Doğumunda Hz. Abbas onu alarak Resûl-i Ekrem'in yanına getirmiş, Resûlullah da Abdullah'ı kucağına alarak dua etmişti.

Hz.Abdullah'ın annesi Ümmül Fadl, Hz. Hatîce'den sonra İslâm'a ilk giren kadın sahâbîden biridir. Annesi Tevhid akîdesine mensup iken Hz. Abdullah'ı dünyaya getirdi. Son derece zekî olan Hz. Abdullah, daha küçük yaşta iken Resûlullah'ın sevgi ve iltifatına mazhar olmuştu. Çocukluğuna ait bir hatırayı kendisi şöyle anlatır: Çocuktum, çocuklarla beraber oynuyordum. Arada bir etrafa bakındım. Resûl-i Ekrem'in arkamdan geldiğini gördüm. İçimden, anlaşılan Resûlullah peşimden geliyor dedim. Bir kapı arkasına saklanmak üzere koştum. Resûlullah bana yetişerek ensemden tuttu, sonra da: "Git, Muâviye'yi bana çağır" dedi. Çünkü, Muâviye Vahiy Kâtipleri idi. Hemen koştum, Muâviye'yi buldum: "Resûlullah sizi çağırıyor, bir iş ,ri olacak, dedim."

Hz. Abdullah b. Abbas, Hz. Peygamber'i sık sık görmek üzere onun yanına gider, odasında kalırdı. Bir kere Resûlullah (s.a.v.), Abdullah'ı kucaklayıp: "Ya Rab, bu gence Kitab'ı öğret, Kur'ân ilimlerini kendisine bahşeyle" diye, niyazda bulundu. Bir kere de Hz. Peygamber, helaya girmek üzere iken Hz. Abdullah b. Abbas hemen bir abdest suyu hazırlayıp oracığa koymuştu. Suyu koyanın Hz. Abdullah olduğunu öğrenince de: "Allah'ım, bu gencin dindeki duygu ve bilgisini arttır" diye dua etti.

Hz. Peygamber'le arasında geçen bir başka olayı da Hz. Abdullah b. Abbas şöyle anlatmaktadır: "Bir gece teyzem Meymûne binti Haris'in yanında kalmıştım. O gece Resûlullah (s.a.v) onun yanında kalacaklardı. Gece Resûl-i Ekrem'in namaza kalktığını görünce, ben de hemen kalktım. Resûlullah'ın solunda namaza durdum, ona uydum. O, elini uzattı, başımın tepesindeki saçtan tutup, beni sağına getirdi."

Daha küçük yaşta iken kendini ilme adayan ve Hz. Peygamber'in yanından hiç ayrılmayan Hz. Abdullah b. Abbas, Resûlullah'ın: "Allah'ım, O'nu dinde fakih kıl ve O'na te'vîli öğret" duasına mazhar olmuş ve bu duanın bereketiyle Kur'ân ve Fıkıh ilimlerinde büyük şöhrete nâil olmuştur. Nitekim İbn-i Mes'ud Hazretleri onun hakkında: "O, Kur'ân'ın tercümanıdır. Eğer bu genç bizim yaşımıza erişirse, hiç birimiz onunla boy ölçüşemeyecektir" demiştir.

Hz. Abdullah'ın anlattığı şu olay, onun Hz. Peygamber'e olan yakınlığını ve Allah katındaki derecesini göstermektedir: "Babamla birlikte Resûlullah'ın yanında idik. O birisiyle gizli konuşuyordu. Bu yüzden babamla pek ilgilenmedi. Biraz sonra yanından çıktık. Babam: "Gördün mü oğlum, amcanın oğlu benimle hiç ilgilenmedi" dedi. Ben de: "Babacığım, Resûlullah'ın yanında biri vardı, onunla gizli konuşuyordu, dedim. Bunun üzerine tekrar Resûlullah'ın yanına girdik, babam: "Ya Resûlullah, Abdullah'a şöyle şöyle söyledim. O da bana, senin yanında gizli konuştuğun birinin bulunduğunu söyledi. Gerçekten senin yanında kimse var mıydı?" diye sordu. Resûlullah bana: "Abdullah, sen onu gördün mü?" dedi. "Evet Ya Resûlullah" dedim. Resûlullah: "Gördüğün o adam Cibrîl (a.s.) idi. Benimle konuştuğu için sizinle ilgilenemedim" buyurdu.

Hz. Abdullah b. Abbas, Resûlullah (s.a.v)'ın vefatında 13, 15 yaşlarında bir gençti. O, Resûlullah'ın vefatına şâhid olmuş ve cenaze namazı ile ilgili olarak şu haberi nakletmiştir: "Resûl-i Ekrem vefat ettiğinde önce erkekler bölük bölük içeri girip herkes tek başına namazını kıldılar. Sonra kadınlar, ardından çocuklar, sonra da köleler girip kıldılar ve hiç birine de kimse imamlık yapmadı."

Hz. Abdullah, Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer devrinde âshâb-ı kiramın ileri gelenlerinden feyz aldı, onların ilim ve irfanından istifade etti. O, kendisini gördüğü zaman Allah'ı hatırlatan, konuşması ilmini artıran, hareket ve davranışları Allah'ın rızasına uygun olan kimselerle düşüp kalkardı. Bu da O'na Allah'ın Resûlünün bir emri idi. O, deryalar kadar olan ilmini en çok Hz. Ömer, Hz. Ali ve Hz. Übey b. Ka'b'dan almıştır. Tâvûs'a: "Ashâbdan bu kadar büyük kimseler varken onları bırakıp da bu çocuktan hiç ayrılmıyorsun?" dendiğinde; Tâvûs: "Ben ashâbdan yetmiş kişiyi gördüm. Herhangi bir meselede anlaşamadıkları zaman Abdullah'a başvururlardı" dedi.

Abdullah b. Abbas'a bu ilmî mertebeye nasıl nâil olduğu sorulduğunda: "Soran bir dil, düşünüp muhakeme eden bir akıl" diye cevab verdi. "Bir saat ilimle meşgul olmanın bir geceyi ibâdetle ihya etmekten hayırlı" olduğunu söyleyen Hz. Abdullah b. Abbas'dır. O, insanların yardımına koşmayı, onların kederlerini sevince, üzüntülerini mutluluğa çevirmeyi ibadet sayardı. Bir gün Hz. Peygamber'in Mescidinde i'tikâfda iken adamın biri gelip selâm vererek yanına oturdu. Hz. Abdullah adama: "Ben seni üzgün ve kederli görüyorum, sebebi nedir?" diye sordu. Adam, "birine borcu olduğunu ve bu borcu da ödeyemediğini, ödeyecek gücünün de bulunmadığını" söyledi. Hz. Abdullah adama: "İstersen bu konuda onunla konuşayım" dedi. Adam, "sen bilirsin, istersen konuş" dedi. Bunun üzerine Abdullah b. Abbas, hemen ayakkabısını giyip mescidden çıktı. Adam, Hz. Abdullah'a: "Sen i'tikâfda olduğunu unuttun mu?" dedi. Abdullah: "Hayır unutmadım, her kim, bir Müslüman kardeşinin işi peşinde dolaşıp o işi hallederse, ona on yıl i'tikâf etmekten daha büyük mükâfât verilmiş olur. Bir günlük i'tikâfın Allah katındaki karşılığı ve sevabı ise, Cehennem ile o kimse arasına, her biri gün doğusu ile gün batısı arasındaki aralıktan daha geniş üç hendeğin konmasıdır" dedi.

Herkese karşı sevgi ve saygı örneği veren Hz. Abdullah b. Abbas, kendisine yapılan en ağır hakaretlere bile kızarak veya aynı sözcükleri tekrarlayarak değil, kâmil bir Müslüman'a yakışır bir üslupla cevap verirdi. Nitekim, adamın biri kendisine yersiz yere sövdüğünde o şu cevabı vermiştir: "Sen bana sövüyorsun ama, bende üç vasıf vardır:

1. Allah'ın Kitab'ından herhangi bir âyeti okurken, "keşke benim bildiğim kadar bütün Müslümanlar da bilselerdi" diyorum.

2. Hâkimlerden herhangi birinin adâletle hükmettiğini öğrendiğimde, seviniyorum. Oysa o hâkime belki hayatımda hiç işim düşmeyecektir.

3. Herhangi bir İslâm ülkesine bol miktarda yağmur yağdığını öğrenince seviniyorum. Oysa o ülkede ne bir karış toprağım, ne de otlayan bir hayvanım var.

Hz. Abdullah b. Abbas, devrindeki siyasî olaylara fazla karışmamış, mümkün olduğu kadar uzak durmaya gayret etmiştir. Bununla beraber, İslâmî cihadlara ve İslâmı yayma seferlerine bir mücahid olarak da katılmıştır. O, 18-21 senelerinde Mısır'da, 27 senesinde Kuzey Afrika fetihlerinde, 30 senesinde Cürcan ve Taberistan seferlerinde bulunmuştur. Hz. Ali ile birlikte Cemel ve Sıffîn savaşlarına katılmıştır. Hz. Ali'nin hilâfeti zamanında kısa bir müddet Basra Emîri olarak görev almıştır. Müslümanlar'ın birlik ve dirliğini bozan Kerbelâ fâcıasına çok üzülen Hz. Abdullah'ın, hayatının sonlarına doğru bu üzücü olayların tesiriyle gözlerini kaybettiği söylenir. Kerbelâ olayından sonra, halîfeliğini ilan ve Mekke'yi merkez edinen Abdullah b. Zübeyr'e bîat etmeyen Hz.Abdullah, Tâif şehrine yerleşmiş ve ömrünün son günlerini burada tedrisatla geçirmiştir. Hicretin 66/687 senesinde vefat eden bu ilim hazînesinin cenaze namazını, Hz. Ali'nin oğlu Muhammed b. el-Hanefiyye kıldırmıştır. Vefat ettiğinde yetmiş yaşlarında olduğu söylenir. (Bkz: Prof. Dr. İ.Cerrahoğlu, Tefsir Tarihi, I, 103-112, Ankara, 1988).

ABDULLAH b. ABDULLAH b. ÜBEYY b.SELÛL (r.a.)

Abdullah, münafıkların ünlü reisi Abdullah b. Übeyy b. Selûl'un oğludur. Asıl adı "Hubâb" idi. Hz. Peygamber'in yanına geldiği zaman ona adını sormuş ve o da Hubâb b. Abdullah demişti. Hz. Peygamber bunun üzerine senin adın Abdullah b. Abdullah'tır. Hubâb şeytan adıdır, diyerek onun adını değiştirmişti.

Abdullah, babasının tam aksine İslâm'a samimiyetle bağlı bir insandı. Babası Übeyy'in Hz. Peygamber'e karşı olan davranışları zaman zaman hakaret derecesine ulaşmış, hattâ bu yüzden kavga bile olmuştu. Hz. Peygamber her defasında ashâbına sabır tavsiye etmiş ve bu kavgaların ileri boyutlara varmasına engel olmuştu. Ancak Mustalik oğulları seferinden dönerken yaptığı bozguncu hareketler, söylediği çirkin sözler, ashâbın sabrını taşırmış ve Hz. Peygamber'den kendisini öldürme izni taleb etmişlerdi. Hz. Peygamber ise, "Muhammed arkadaşlarını öldürtüyor" dedirtmemek için bu talebi de geri çevirmişti. Oğlu Abdullah bütün olup bitenlerden haberdardı. Babasının bir başkası tarafından öldürülmesi halinde, kendisinin intikam hislerine kapılabileceğini düşünerek, bizzat babasını kendisi öldürmek istedi. Böylece kimseye karşı intikam hisleri beslememiş olacaktı.

Bu duygular içinde Hz. Peygamber'e gelerek: Ya Resûlullah, babam Abdullah b. Übeyy'i, sana karşı yaptığı birtakım hareketlerden dolayı öldürtmek istediğini duydum. Eğer onun öldürülmesini istiyorsan, emret ben öldüreyim. Doğrusunu söylemek gerekirse, Hazreç kabilesi içinde benim kadar babasına karşı iyi davranan birini tanımıyorum. Fakat benim asıl korkum, "Sen babamın öldürülmesi işini bir başkasına verirsin. O da gider babamı öldürür. Ben ise babamın katilinin halk arasında dolaşmasına tahammül edemem ve tutup onu öldürürüm. Bir kâfire karşılık, yok yere bir mü'mini öldürüp de Cehennem'e giderim" korkusudur. Benim bütün korkum bu, demişti.

Bunun üzerine Hz. Peygamber, O'nu öldürmek bir yana, bizimle beraber bulunduğu sürece, ona karşı iyi davranacak ve onunla güzel geçineceksin, demişti. (İbn Kesir, Tefsir, Mısır, Tarihsiz, 4/128)

Abdullah babası ölünce vasiyeti üzerine babasını kefenlemek için Hz. Peygamber'e gelmiş ve O'ndan gömleğini istemişti. Hz. Peygamber de bu isteği yerine getirdi ve gömleğini verdi. Hattâ cenaze namazını kıldırdı. Fakat arkasından şu âyet nazil oldu ve bir daha münafıkların cenaze namazını kıldırması yasaklandı:

"Ve onlardan ölen birine asla namaz kılma, onun kabri başında durma. Çünkü onlar Allah'ı ve Resûlünü tanımadılar, yoldan çıkmış olarak öldüler" (Tevbe, 9/84)

Abdullah, Yemame savaşına katılmış ve bu savaşta şehid düşmüştür. (ö.12/633) (Zehebî, A'lamu'n-Nübelâ, 1/321-322)

ABDULLAH b. ABDÜLESED (r.a.)

Abdullah b. Abdülesed, Hz. Peygamber'in halasının oğlu ve süt kardeşidir. Künyesi Ebû Seleme'dir. On birinci kişi olarak Müslüman olduğu rivayet edilmektedir. Habeşistan'a hicret eden birinci grubun içinde Abdullah da vardı. Medine'ye hicret edenlerin de ilklerindendi. Bedir savaşına katılmış ve dönüşte vefat etmiştir. (ö.2/624)

Ebû Seleme'nin vefatından sonra Hz. Peygamber, O'nun hanımı Ümmü Seleme'yle evlenmiştir. (İbn Hacer, el-İsabe, 2/327-328)

ABDULLAH b. AMR b. ÂS (r.a.)

Büyük sahâbîlerdendir. Künyesi Ebû Muhammed veya Ebû Abdurrahman olup, neseben adı; Abdullah b. Amr b. Âs b. Vâil b. Hâşim b. Sâîd b. Sehm el-Kureşî'dir.

Abdullah b. Amr cesur, kuvvetli, ibâdete çok düşkün, mütevâzi, âlim ve fâzıl bir sahâbî idi. Doğruyu söylemekten çekinmez, bâtıl gördüğüne de karşı çıkardı. Münâkaşayı pek sevmezdi. İkram ve ihsan etmeye ise gâyet düşkündü.

Müslüman olmadan önceki adı Âs iken, Resûlullah (s.a.v.) onu Abdullah olarak değiştirmiştir. Babasından önce Müslüman olan Abdullah hicretin 7. yılından sonra babasıyla birlikte Medine'yi hicret etmiş ve Hz. Peygamber'in yanından pek ayrılmamıştır. O'nun mübârek sözlerini büyük bir dikkatle ezberlemeye ve yazmaya çalışmıştır. Hattâ kendisini, "sen Peygamber'den duyduğun her şeyi yazıyorsun. Halbuki O, bazan rızâ, bazan da gazap halinde söylemektedir" diye uyarmak istemişler, Abdullah durumu Hz. Peygamber'e sorunca Resûlullah O'na, "Yaz, Allah'a yemin ederim ki (ağzımdan) haktan başka bir şey çıkmamıştır" buyurmuştur.

Abdullah b. Amr, gece ve gündüzünü Allah yoluna adayıp, bütün vaktini namazla, oruçla geçirmek istiyordu. Hattâ babası onu Kureyş'den hasep ve nesepli bir kız ile evlendirmiş, fakat Abdullah ibâdetlerden vakit ayırıp onunla bile ilgilenememişti. Konuyu öğrenen Hz. Peygamber Abdullah'a; "Ben de oruç tutarım ve bozarım. Gece namaz kılarım ve uyurum. Hanımlarımla bir arada olurum. Benim sünnetim budur. Benim sünnetimden ayrılan benden değildir." buyurdu. Israrı üzerine, Abdullah'a Kur'ân'ı üç günde bir hatmetmeye, gün aşırı da oruç tutmaya müsaade etti. Devamında da, "Her âbidin ibâdet için coşkular duyduğu dönemler vardır. Fakat bu hamleyi bir duraksama takip eder. O zaman insan, ya sünnete doğru gider ya da bid'ate. Sünnete giden hidayete ermiş, başka bir yola giden helak olmuş demektir" buyurdular. Abdullah b. Amr da bütün hayatını, Resûlullah'ın bu tavsiyeleri istikametinde geçirmiş, ömrünün sonuna kadar istikamet sahibi olmuştur.

Abdullah b. Amr, Hz. Peygamber devrindeki gazalara genelde süvari olarak katılmış, çok cömert olup eline geçeni harcadığından, İslâm askerlerinin donatılmasında da büyük emeği geçmiştir.

Halifeler devrinde katıldığı önemli savaşlardan biri Yermük savaşıdır. Babası Amr b. Âs ordu komutanı idi. Abdullah, bu savaşda büyük yararlılık göstermiştir.

Sıffîn savaşında babasına tâbi olarak Muâviye tarafında yer almış, fakat sonuna kadar tarafsızlığını korumaya ve fitneden uzak kalmaya çalışmıştır. Savaşa bilfiil katılmamış, hiçbir Müslüman'a silâh çekmemiş, kanını dökmemiştir. Sıffîn savaşında Hz. Ali yanında savaşan Âmmar'ın şehid edilmesi ve Muâviye'nin adamlarının sen öldürdün-ben öldürdüm şeklinde yarışa girmesi üzerine Abdullah "Resûlullah'ın (s.a.v.) şöyle söylediğini duydum; 'Âmmar'ı bâğî (azgın) olan zümre öldürecektir" hadîsini rivâyet etmiş, Muâviye, Abdullah'a "O halde sen niçin bizimle beraber sin?" diye sorunca da "Resûl-i Ekrem bana emretti: 'Baban hayatta oldukça ona itaat et, sakın onu dinlememezlik etme!' Onun için ben de sizinle beraberim, fakat döğüşmem" cevabını verdi. Bu olay Abdullah b. Amr'ın niçin Muâviye safında bulunduğunu iyi izah etmektedir. Nitekim Abdullah, daha sonra Medine'de Hz. Hüseyin ve Ebû Said el-Hudrî ile bir araya geldiklerinde onlara da aynı izahı yapmıştır. Abdullah'ın Muâviye ile birlikte olmaktan,sonradan pişmanlık duyup sık sık tevbe ettiği rivâyeti de vardır.

Sahâbîler
ANSİKLOPEDİSİ

FASİKÜL-2

Uzun boylu ve yakışıklı bir zat olan Abdullah b. Amr hicrî 65. yılda Mısır'ın Füstat şehrinde, diğer bir rivâyete göre Şam'da 72 yaşında iken vefât etti.

Abdullah b. Amr, ilim ve fazilet sahibi bir sahâbî olup, okuma-yazma bilmesinin yanısıra İbraniceyi de bilirdi. Tevrat ve İncil'i okur, araştırır ve incelerdi. Hz. Peygamber'den (s.a.v.) çok kıymetli hadîs-i şerîfler rivâyet etmiştir. Ebû Hüreyre O'ndan bahsederken, O'nun birçok hadîs bildiğini, çünkü onları yazdığını söylemektedir. Abdullah, Resûlullah'tan (s.a.v.) yazdığı hadîsleri "sâdıka" adı verilen bir mecmuada toplamıştı. Mücâhid der ki: "Biz, Abdullah'ın hangi kitabına bakmak istersek engel olmazdı. Fakat bir sandık içerisinde sakladığı hadîs mecmuasına bakmak istediğimizde itina gösterir ve bize, "Ben bunu bizzat Resûlullah'ın (s.a.v.) ağzından topladım. Onu bütün dünyaya değişmem" derdi. "Bu olay, sahâbenin, Resûlullah'ın (s.a.v.) söz ve fiillerini zabdetme ve onlara tâbi olma konusunda ne kadar titiz davrandığının küçük bir örneğidir.

Abdullah b. Amr yediyüz civarında hadîs rivâyet etmiştir. Etrafında toplananlara sürekli ders verir, bildiklerini öğretirdi. Ömrünün sonuna kadar bu âdetini hiç terketmedi. Kendisinden Said b. Müseyyeb, Urve, Tâvûs, Ata, İkrime, Mesruk gibi meşhur râviler hadîs almışlardır.

Abdullah b. Amr rivâyet ettiği hadîslerde Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurur: "Müslüman, başkalarının elinden ve dilinden sâlim olduğu kimsedir. Muhâcir de, Allah'ın yasakladığı her şeyi terkeden kimsedir.", "Merhamet edenlere Allah merhametini esirgemez. Siz yeryüzündekilere acırsanız, göktekiler de size acır", "Allah insanlardan ilmi çekip almaz. İlmi, âlimlerin ölümüyle çekip alır. Ortada âlimler kalmayınca câhil kimseler başa geçer. Bunlar sorulan suallere bilgisiz cevap verirler, saparlar ve saptırırlar.", "Kalbinde hardal zerresi kadar kibir olan insan Cennet'e giremez."

ABDULLAH b. AMR b. HARÂM(r.a.)

Allah yolunda yaptığı fedakârlıklarla tanınan ve Seleme oğulları arasında İslâm'ın yayılması ve genişlemesi için gayret gösteren Abdullah b.Amr b.Harâm es-Selemî,ikinci Akabe bîatı sırasında Müslüman oldu.

Akabe bîatı öncesinde Medine'den hac için Mekke'ye gelen beş yüz kişilik kafilenin içinde Abdullah b. Amr da vardı. Yine bu kafilenin içinde Mus'ab b. Umeyr vasıtasıyla Müslüman olan veya Müslümanlığını gizleyerek bu kafileye katılan bir Müslüman da vardı. Bu Müslüman tarafından seyahat boyunca yönlendirilmiş ve gönlü İslâm'a ısındırılmış olan Abdullah b. Amr,Akabe bîatları sırasında Müslüman oldu.

Abdullah b. Amr, Bedir'de bulundu ve Uhud savaşına katıldı. Uhud savaşına giderken, Medine ile Uhud arasında bulunan Şavt denilen yere gelindiğinde, Abdullah b. Übeyy b. Selûl "Bilmiyorum burada kendimizi niçin öldüreceğiz?" diyerek taraftarları ile birlikte ordudan ayrılarak geri dönmek isteyince, Abdullah b. Amr, onları bu kararlarından caydırmak için çalışmış ve hatta peşlerinden bir müddet de gitmişti. Onlara, "Düşmanla karşılaşınca Peygamberinizi ve kavminizi terketmeyeceğinize dair Hz. Peygamber'e söz vermiştiniz. Şimdi O'nu terketmeniz doğru değil" dediyse de sözünü dinletemedi. Tekrar geriye dönerek Hz. Peygamber'in yanına geldi. Onlara da bedduada bulundu. Savaş başlayınca, meydana atıldı ve savaşarak şehid düştü.

Mekkeli müşrikler O'nun burnunu, kulaklarını ve diğer organlarını kestiler. Cesedi Amr b. Cemuh ile birlikte aynı kabre kondu. Aradan kırk yıl geçtikten sonra dere yatağında bulunan kabri nakledilirken, bu iki sahâbenin cesetlerinin çürümediği görüldü. (Mâlik b. Enes, Muvatta. Cihad, 49)

ABDULLAH b. ATİK (r.a.)

Abdullah b. Atik, İslâm tarihinde kendi adıyla anılan bir seriyyenin komutanı olan bir sahâbîdir. Hazreç kabilesine mensuptur. Hicretten önce Müslüman olmuştur. Bedir savaşına katıldığına dair kesin bilgi mevcut değildir. Uhud savaşından, şehid düştüğü Yemâme savaşına (12/633) kadar, bütün savaşlara katılmıştır.

Abdullah b. Atik'in, sahâbe arasında en meşhur olan yanı, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) aleyhindeki bütün faaliyetleri destekleyip para yardımı yapması ve Evs ile Hazreç kabilelerinin arasını açmaya çalışan Hayberli meşhur Yahudi zengini Ebû Rafi' Abdullah b. Hukayk'ın öldürülmesi olayındaki kahramanlığıdır. Hz. Peygamber Abdullah b. Atik komutasında dört kişilik küçük bir askerî birliği, hicretin altıncı yılı Ramazan ayında, bu Yahudi zengini öldürmekle görevlendirdi.

Buharî bu olayı şöyle nakletmektedir: Hz. Peygamber, Ensâr'dan birtakım kimseleri, Yahudi Ebû Rafi'i öldürmekle görevlendirdi. Bunların başkanlığına Abdullah b. Atik'i tayin etti. Ebû Rafi', Hz. Peygamber'e eziyet eder ve aleyhindeki her harekete para yardımında bulunurdu. Bu zengin Yahudi, Hicaz toprağında kendisine ait, müstahkem bir kalede otururdu. Abdullah ile arkadaşları, kaleye yaklaştıklarında gün batmıştı. Köy halkı da, hayvanları ile birlikte mer'adan dönmüşlerdi. Bunun üzerine Abdullah, arkadaşlarına: Siz yerinizde kalınız. Ben gidip kalenin kapıcılarıyla görüşeyim, dedi. Kaleye doğru yürüdü ve kapısına yaklaştı. Kale kapıcısı, Ey Allah'ın kulu, kaleye girmek istersen hemen gir. Zira ben kapıyı kapamak istiyorum, dedi. Ben de hemen girdim, ve gizlendim. Halkın kaleye girmesi üzerine kapıcı kapıyı kilitledi, ve anahtarı bir direğe astı. Hemen kalktım, anahtarı alarak kapıyı açtım.

Ebû Rafi'nin yanında gece sohbetleri yapılırdı. Bu sohbet sona erip dostları dağılınca, ben yanına çıktım. O'nun yattığı yere kadar vardım. Odanın neresinde olduğunu kestiremedim. Anlamak için de: Ebû Rafi' dedim. O da, kim o? diye seslendi. Hemen ses tarafına yaklaştım ve kılıcımla ilk darbeyi vurdum. Fakat dehşet içindeydim, bir iş göremedim diye üzüldüm. Biraz sonra sesimi değiştirerek, tekrar seslendim. O da, biraz önce biri beni kılıçla vurdu dedi. Abdullah anlatmaya devam ederek, O'na bir darbe daha yerleştirdim, iyice yaraladım. Kılıcımın keskin ucunu karnına bastırdım. Bu defa devrildi ve ben dışarı çıktım. Merdivenden inerken, düştüm ve baldırım kırıldı. Hemen bir sargı ile sardım ve yürüdüm. O'nu öldürüp öldürmediğimi anlayıncaya kadar, kaleden çıkmadım. Horoz ötmeye başlayınca, kaleden birisi O'nun ölümünü ilan etti. Bunun üzerine arkadaşlarımın yanına gittim ve onlara, bu iş oldu dedim. Sonra Hz. Peygamber'e geldik, durumu arzettik. Ayağımın kırığını duyunca, ayağını uzat dedi, ben de uzattım. Resûlullah, ayağımı sıvazladı, sanki hiç ağrımamışa döndüm. (Tecrid Tercemesi, 10/180-185)

Buharî'nin bu rivâyetine göre, Ebû Rafi'i, Abdullah b. Atik'in öldürdüğü anlaşılıyor. Ancak Abdullah b. Üneys'den yapılan bir diğer rivâyette ise, Ebû Rafi'i, Abdullah b. Üneys'in öldürdüğü anlaşılmaktadır. (Bkz. Abdullah b. Üneys) Bu konuda kesin bir şey söylemek mümkün değildir. Fakat şurası kesindir ki, bu ünlü Yahudi'yi giden grupdan biri öldürmüştür.

Abdullah, b. Atik'ten rivâyet edilen tek hadîsin meâli şöyledir: Kim evinden Allah yolunda hicret etmek üzere çıkarsa, -bu sırada Allah'ın Resûlü, orta ve işaret parmaklarını birleştirerek, nerede o cihad edenler? dedi- ve hayvanlardan düşer de ölürse, O'nun ecri Allah üzerinedir. Kendisini bir hayvan sokar da ölürse, O'nun ecri yine Allah üzerinedir. Ya da yatağında ölürse, yine ecri Allah üzerinedir. (Ahmed b. Hanbel, 4/36)

ABDULLAH b. BÜDEYL (r.a.)

Babası ile birlikte Mekke'nin fethi sırasında Müslüman olan Abdullah b. Büdeyl, Huzâa kabilesine mensuptur. Huneyn savaşına, Taif kuşatmasına ve Tebük seferlerine katıldı. Hz. Peygamber, O'nu ve kardeşi Abdurrahman'ı Yemen'e elçi olarak gönderdi.

Hz. Ali döneminde, O'nunla birlikte Sıffîn savaşına katıldı ve bir gruba komutanlık yaptı. Abdullah b. Ömer, Kûfe'ye gelince, Abdullah b. Büdeyl O'nu ziyaret etti ve O'na "Allah'tan korkmasını bu fitnede kanını akıtmamasını" söyledi. Bunun üzerine Abdullah b. Ömer, "Sen de Allah'tan kork" dedi. Buna karşılık Abdullah b. Büdeyl, "Ben zulüm ile öldürülen kardeşimin ve mazlum bir halifenin kanını taleb ediyorum" dedi. Bu konuşma, O'nun olaylar karşısındaki fikrini ve düşüncesini yansıtmaktadır. Abdullah, Sıffîn'de şehid düştü. (ö. 37/657)

ABDULLAH b. BÜSR (r.a.)

Hz. Peygamber'in kendisine "uzun bir ömür" yaşayacağını müjdelediği Abdullah b. Büsr, Şam'da vefat eden en son sahâbîdir. Hayatını Şam ve Humus'ta geçirmiştir. Yaşı ile ilgili rivayetlere bakılırsa yüzyıla yakın bir hayat yaşamıştır. Şam'da 88/707 yılında vefat etmiştir.

Kendisinden çok az hadîs rivayet edilen Abdullah b. Büsr'ün zâhid bir kişiliği vardı. Hz. Peygamber'e tereyağı ve kuru hurma ikram ettiğini ve Resûlullah'ın da bunları çok beğendiğini söylemiştir. Humus'ta iken halk O'na sorular sorar, o da bu sorulara cevap vererek onların problemlerini çözerdi. Buharî'nin naklettiği bir hadîste, kendisine Resûlullah'ı genç iken mi yoksa ihtiyar iken mi gördüğü sorulmuş, O da, Resûlullah'ın alt dudağı ile çenesi arasında beyaz kıllar gördüğünü söylemiştir. (Tecrid Tercemesi, 9/263)

Bir başka hadîste ise O, Resûlullah'ın şu örnek davranışını nakletmiştir: Resûlullah, bir kişinin kapısına geldiği zaman yüzünü kapıya dönük olarak tutmazdı.Sol veya sağ tarafta durdururdu.Daha sonra da selâm verirdi. Zira o günlerde evlerin kapılarında herhangi bir örtü yoktu. (Ebû Dâvud, Edeb, 138)

O'na ait öğütlerden biri ise şudur: Muttakiler, efendidir. Âlimler kumandan. Onlarla sohbet etmek ise, ibadet hatta ondan da üstün bir ameldir. Her geçen gün ve gece eceliniz, ömrünüz kısalıyor. Yaptığınız her iş, kaydediliyor. Onun için sanki yarın ölecekmiş gibi hazırlanınız.

ABDULLAH b. CA'FER b. EBÛ TÂLİB (r.a.)

Abdullah b. Ca'fer, Hz. Ali'nin yeğeni ve Ca'fer b. Ebû Tâlib'in oğludur. Habeşistan'da ilk doğan sahâbî ünvanına sahiptir. Ebû Ca'fer lakabıyla anılmaktadır. Sahâbe arasında daha ziyade zâhidliği, takvası ve cömertliği ile meşhur olmuştur. Kur'ân-ı Kerîm'i

çok güzel okuyan sahâbîler arasında yer almaktadır. Dinî ilimlerde de derinliğine bilgi sahibi idi. Bundan dolayı kendisine "el-Bahr" ünvanı da verilmiştir.

Babası Ca'fer b.Ebû Tâlib, Habeşistan'a hicret eden, Habeşistan kralına söylediği nutukla meşhur olan ve Mûte savaşında şehid düşen bir sahâbîdir. Annesi ise, Esma bint Umeys'tir. Yedi yaşında iken Hz. Peygamber'e bîat eden Abdullah, babasının şehid olması üzerine Hz. Peygamber'den büyük ilgi ve yardım gördü. Haşimoğulları'ndan Hz. Peygamber'i gören ve O'nunla sohbette bulunan en son kişidir. Hz. Peygamber vefat ettiğinde daha on yaşlarında bir çocuktu. Amcası Hz. Ali ile birlikte Sıffîn savaşına katılmıştır. Bu savaşta Abdullah, Kureyş, Esad ve Kinane oğullarına kumandanlık yapmıştır. Büyük bir ihtimalle 80/699 yılında vefat etmiştir.

Abdullah b. Ca'fer'den yirmi beş hadîs rivayet edilmiştir. Bunlardan ikisinin rivayetinde Buharî ile Müslim ittifak etmişlerdir. Kendisinden hadîs rivayet edenler arasında, kendi oğulları, Muâviye, Urve b. Zübeyr ve İbn Ebû Müleyke gibi meşhur zatlar mevcuttur.

Cömertliği ile şöhret bulan ve bu konuda kendisinden pek çok olay nakledilen Abdullah'ın şu olayı, bu şöhretini isbat edecek niteliktedir:

Zübeyr b. Avvâm, Abdullah b. Ca'fer'den binlerce dirhem borç para almıştı. Fakat Zübeyr vefat edince, oğlu Abdullah, Ebû Ca'fer'e gelerek: Babamın evrakları arasında bulduğum bir kâğıttan, sizin babama şu kadar bin dirhem borcunuz olduğu anlaşılıyor, der. Ebû Ca'fer de: Baban doğrudur. Ne zaman istersen gel, bu para emrine hazırdır, diye cevap verir. Fakat aradan bir müddet geçtikten sonra tekrar buluşurlar ve Abdullah b. Zübeyr: Affedersiniz, ben yanılmışım. Babamın sizde değil, sizin babamda bu kadar alacağınız varmış. Yeniden kâğıda baktığımda bunu anladım" der. Abdullah b. Ca'fer ise bunun üzerine: Artık bu parayı sizden almak istemiyorum, demiş ve o parayı Abdullah b. Zübeyr'e bağışlamıştı. (Tecrid Tercemesi, 3/373-374, Zehebî, A'lamu'n-Nübelâ, 3/456-462)

ABDULLAH b. CAHŞ (r.a.)

Abdullah b. Cahş, Hz. Peygamber'in halasının oğludur. Müslüman olan ilk sahâbîlerdendir. Habeşistan'a hicret etmiş ve tekrar geri dönmüştür. Medine'ye hicret ettikten sonra, Hz. Peygamber kendisini ilk seriyye komutanı olarak atamış, Ensâr'dan Âsım b. Sâbit'le de kardeş yapmıştır.

Abdullah b. Cahş'ın adı, daha ziyade Nahle seriyyesi ile meşhur olmuştur. Hz. Peygamber, Mekke'nin iktisadî hayatını kontrol için belli aralıklarla ticaret yolları üzerine küçük askerî birlikler gönderirdi. Bunlardan birine de Abdullah b. Cahş komutasındaki küçük bir birliği, Taif yakınlarındaki Nahle'ye göndermişti ve kendisine iki gün sonra açmak kaydıyla bir de mektup vermişti. Seriyye yola çıkmış ve Abdullah iki gün sonra mektubu açmıştı. Mektupta, Abdullah'a Kureyş'i gözetlemesini ve edindiği bilgileri kendisine ulaştırmasını istiyordu. Seriyye, Nahle'ye varınca, bir ticaret kervanı ile karşılaştılar. Bazı tereddütlerden sonra kervana saldırarak, onu ele geçirdiler. Ganimetlerle birlikte iki de esir alınmıştı, Abdullah, ganimetleri taksim etti ve beşte birini Resûlullah'a ayırdı ve Medine'

ye getirip Hz. Peygamber'e teslim etti.

Bu baskının yapıldığı ay, savaş yapılması haram olan bir aydı. Bu kurala Mekkeliler dahil herkes uyardı. Hz. Peygamber, olanları duyunca, "Ben size savaşmamanızı emretmemiş miydim" dedi ve ganimet malından kendisine ayrılan hisseyi almadı. Bunun üzerine şu âyet nâzil oldu: "Sana haram ayından, onda savaştan soruyorlar. De ki: Onda savaş büyük bir günahtır. Fakat, insanları Allah yolundan çevirmek, Allah'a ve Mescid-i Haram'a karşı nankörlük etmek, halkını oradan söküp çıkartmak, Allah yanında daha büyük bir günahtır" (Bakara, 2/217, Vahîdî, Esbabu'n-Nüzul, s.41) Bu âyet üzerine, Hz. Peygamber, ganimetlerin beşte birini aldı, diğerlerini ise taksim etti. Olayın önemli bir yanı da, ganimetlerin taksim oranıydı. Zira ganimetlerle ilgili dinî emir, Bedir savaşından sonra Enfal suresinin 41. âyetiyle gelmişti. Bu âyette ganimetlerden Resûlullah'a beşte bir pay ayrılıyordu. Abdullah'ın bu emirden çok önce yaptığı bu taksim, bu ilâhi emre uygun gelmişti.

Abdullah b. Cahş, Uhud savaşından önce, Allah'a bir dilekte bulunmuş ve bu dileğinde Allah'tan, kendisini savaşta şehid düşürmesini, hattâ karnını yarmalarını, kulaklarını ve burnunu kesmelerini dilemişti. Ey Rabbim bu nedir? diye sorduğunda ta ki "senin uğrunda" diyebileyim, demişti. Ertesi gün savaş başlamış ve Abdullah dileği doğrultusunda şehid olmuş, karnı yarılmış, kulakları ve burnu kesilmişti. (ö.3/624) Savaş sonrasında, şehidler mezarlara konulurken Abdullah b. Cahş, Hz. Hamza ile birlikte kabre konulmuştu. Sahâbe arasındaki şöhreti ise "Allah yolunun fedâisi" idi. (İbn Kesir, Tefsir, 1/370-71, İbn İshak, es-Sire, Konya, 1981, s.124, 156).

ABDULLAH b. CÜBEYR (r.a.)

Abdullah b. Cübeyr, ikinci Akabe bîatında Resûlullah ile görüştükten sonra Müslüman olmuş bir sahâbîdir. İlk Müslümanlar'dandır. Medine'ye döndükten sonra İslâm'ın yayılması için gayret gösteren bir Müslüman'dır.

Bedir savaşına katılan Abdullah'ı, Uhud savaşında Hz. Peygamber, elli kişilik bir okçu grubunun başına geçirmiştir. Abdullah b. Cübeyr'in İslâm tarihindeki yeri ve şöhreti, Uhud'daki bu okçu grubunun komutanlığı sebebiyledir. Hz.Peygamber çok iyi ok atan Abdullah'ı elli kişilik seçme okçuların başına getirmiş ve onlara şu talimatı vermişti:

"Mekkeli suvarileri, oklarınızla bizden uzak tutun. Sizin önünüzden geçip de bize ulaşmasınlar. Savaş lehimize de aleyhimize de olsa, asla yerinizden ayrılmayınız. Yenildiğimizi görseniz bile, kesinlikle yerinizi terketmeyiniz. Bizim onları ezip geçtiğimizi görseniz dahi, ben haber göndermedikçe yerinizden kımıldamayınız."

Savaşın ilk anlarında Müslümanlar, müşrikleri bozguna uğratmışlar ve müşrikler kaçmaya ve dağılmaya başlamıştı. Uzaktan bu manzarayı gören Abdullah'ın komutanlığındaki okçu grubu, daha ne duruyoruz, baksanıza düşman kaçıyor. Haydin ganimetten hakkımıza düşeni alalım diyerek, dağılmaya başlayınca Abdullah, dağılan gruba engel olmaya çalıştı ise de başaramadı. Elli kişilik bir gruptan yanında sadece on kişi kaldı. Kırk kişi, Hz. Peygamber'in verdiği talimatı dinlememiş, bulundukları mevkiyi terketmişlerdi. Dünya malı uğruna, geride on sadık ve samimi insanı düşman eline bırakmışlardı. Bu sadık on kişi, kendilerine saldı-

ran yedek düşman kuvvetine karşı, bütün gücüyle karşı koymuşlar, müşriklere engel olmaya çalışmışlardı. Ancak çok geçmeden okları bitti ve kılıçlarıyla savaşmaya başladılar. Sonunda kalabalık ve kuvvetli müşrik gücüne karşı dayanamayarak tek tek şehid oldular. Abdullah b. Cübeyr'i şehid eden ise İkrime b. Ebû Cehil'di. (ö. 3/624)

Savaş sonunda Müslümanlar, Abdullah b. Cübeyr'i soyulmuş ve mızrakla delik deşik edilmiş bir vaziyette buldular. Bu olay, İslâm tarihinin en acıklı olaylarından biridir. Yine bu olay, verilen emre uymamanın, itaatsizliğin ve disiplinsizliğin de acı bir örneğidir.

Abdullah ve on arkadaşının gösterdiği kahramanlık, emre itaat ve disiplin ise, Müslümanlar için güzel bir örnek teşkil etmiştir. Tarih boyunca, Müslüman askerler hep Abdullah b. Cübeyr'i hatırlayarak verilen emri tam olarak yerine getirmişlerdir. Abdullah b. Cübeyr verilen emri yerine getirmenin sembolü olmuştur. Şu ayet, Abdullah ve arkadaşı hakkında nâzil olmuştur:

"Kendi izniyle onları öldürdüğünüz sürece Allah, size yardım vaadini doğruladı, nihayet siz korktunuz. Allah size sevdiğiniz galibiyeti gösterdikten sonra savaş işinde birbirinizle çekiştiniz ve isyan ettiniz: Kiminiz dünyayı istiyordu. Kiminiz ahireti istiyordu. Sonra Allah sizi denemek için onlardan geri çevirdi, yenilgiye uğrattı, buna rağmen sizi bağışladı. Allah mü'minlere karşı çok lütûfkârdır. (Al-i İmrân, 3/152)

ABDULLAH b. EBÛ BEKİR (r.a.)

Abdullah, Hz. Ebû Bekir'in boşadığı hanımından doğma oğludur. Esma ile öz, Âişe ile baba bir kardeştir. Hicret sırasında Hz. Peygamber ile babası Ebû Bekir, Sevr mağarasına sığındıklarında, Mekke'de olup bitenleri gizlice Resûlullah'a haber vermiştir. Yaptığı bu hizmet nedeniyle, İslâm tarihinde adı ölümsüzleşmiştir.

Diğer kardeşlerinden daha büyük olduğu anlaşılan Abdullah, gece karanlık basınca, gizlice Mekke'den ayrılıyor ve Sevr mağarasına geliyordu. Gündüz Mekke'de olup bitenleri tek tek Resûlullah'a anlattıktan sonra, sabah olmadan yola koyuluyor ve gün ışımadan Mekke'ye gizlice giriyordu. Böylece Hz. Peygamber, Mekke'de olup bitenleri anlama ve değerlendirme imkânına kavuşmuş oluyordu. Üç gün süreyle devam eden bu haber getirip götürme sayesinde Resûlullah ve Hz. Ebû Bekir, sağ ve salim olarak Medine'ye ulaşma imkânına kavuşmuş oluyordu. Bu, Resûlullah'ın hayatı için çok önemliydi ve Abdullah bu önemli işi, büyük bir maharetle başarmıştı.

Abdullah'ın adına ikinci kez, Mekke'nin fethinde rastlıyoruz. Zira O'ndan rivayet edilen bir hadîsten, Abdullah'ın Mekke'nin fethine katıldığını anlıyoruz. Huneyn savaşına katılan Abdullah, Taif kuşatması sırasında atılan bir okla yaralanmış ve burada aldığı yara yüzünden babası Hz. Ebû Bekir'in hilâfetinin kırkıncı günü vefat etmiştir. (ö. 11/632)

Abdullah'ın hanımı, meşhur sahâbî Sa'd b. Zeyd'in kızkardeşi Âtike idi. Abdullah, hanımını çok severdi. Sahâbe arasında bu yönüyle de meşhur olmuştu. Bazı aile içi meselelerden dolayı, babasının ısrarıyla Âtike'yi boşamıştı. Fakat babasını ikna ederek ve onun rızasını da alarak Âtike ile yeniden evlenmişti. O'nun hanımını sevdiğinin en açık delili, ölmeden önce Âtike'ye yaptığı vasiyettir. O, bu vasiyetinde, kendisinden sonra kimseyle evlenmemesini Âtike'den istemiş ve buna karşılık kendisine bir bah-

çe hediye etmişti. Fakat Abdullah ölünce, Hz. Ömer, Âtike'yle evlenmek istemiş, O da buna razı olmuştu. Ancak hediye edilen bahçe evlilikte mesele olmuş, Hz. Ali'nin verdiği fetva gereğince bahçe, mirasçılarına geri verilmişti. Böylece Hz. Ömer ile Âtike evlenmişlerdi. Hz. Ebû Bekir, oğlunun ölümüne sebep olan oku kimin attığını araştırmış ve oku atan kişiyi bulmuştu. Oku atan adam huzuruna girince "Bu ok, Abdullah'ı şehid eden oktur. Senin elinle O'na şehidlik şerbetini içiren ve O'nun eliyle seni öldürtmeyen Allah'a hamdederim. Allah'ın himayesi çok geniştir" demişti. Böylece oğlunun şehid olmasına sevinmiş ve oku atana Allah'tan rahmet dilemişti. (İbn Hacer, el-İsâbe, 2/274, İbn Hişam, es-Sire, 2/130)

ABDULLAH b. EBÛ EVFÂ (r.a.)

Ebû Hanife'nin görebildiği dört sahâbîden biri olan Abdullah b. Ebû Evfâ, aynı zamanda Kûfe'de vefat eden en son sahâbîdir. Babasının asıl adı ise Alkame'dir. O da oğlu gibi, sahâbîdir.

Abdullah, Rıdvan bîatında Hz. Peygamber'e bîat ederek Müslüman oldu. Hayber'in fethinde bulundu ve Huneyn savaşına katıldı. Hz. Ebû Bekir döneminde meydana gelen irtidâd olayları sebebiyle yapılan savaşlara katıldı. Hz. Ömer döneminde Irak'a giderek, Basra'ya yerleşti. Rivayet edildiğine göre yüz yaşları civarında vefat etti. (ö.86/705) Ebû Hanife ile Basra'da görüştü, daha doğrusu Ebû Hanife O'nu burada gördü. Böylece tâbiînden oldu.

Hz. Ali ile Muâviye arasında meydana gelen siyasî ve askerî olaylara katılmadı. Bu konuda tarafsızlığını korumaya çalıştı. Bundan da öte, ortaya çıkan fitne olaylarını yatıştırmaya gayret etti. Etkileyici bir kişiliği vardı. Bu sebeple Yezid b. Muâviye, Ebû Eş'âs'ı Abdullah'a göndermiş ve O'nun fikir ve düşüncelerini öğrenmek ihtiyacını hissetmişti. Ebû Eş'âs da Kûfe'ye gelmiş, O'nu sohbet ederken bulmuştu. O, yanındakilere şöyle diyordu:

Resûlullah, bana ileride fitneler olacak, dedi. Şayet böyle bir fitne ile karşılaşacak olursam, Uhud dağına dönüp kılıcımı kırmamı, sonra da evime gidip, oturmamı tavsiye etti. O'na, şayet evime gelirlerse ne yapayım? dedim. O da: İçeriye odana gir, dedi. Şayet odana da girerlerse, diz çök ve "Dilerim ki, sen benim günahımı da kendi günahını da yüklenip Cehennem'e gidenlerden olursun, zalimlerin cezası da zaten budur de" buyurdu. İşte ben kılıcımı kırdım. Evime gelirlerse, içeriye, odama çekilirim. Eğer odama da girerlerse diz çöker, Resûlullah'ın söylememi istediği sözleri söylerim.

Bu ifadeler, O'nun fitneden ne kadar korktuğunu göstermektedir. O, Hz. Peygamber'in duasına mazhar olmuş bir sahâbî idi. Bir hadîsinde Hz. Peygamber "Yâ Rab, Ebû Evfâ ailesine rahmet eyle" diye dua etmişti. (Tecrid Tercemesi, 5/406, H.N. 744) O, bu mazhariyet içinde Hz. Peygamber'in öğütlerine kulak veriyor, siyasî fitneye bulaşmamaya gayret gösteriyordu. O'nun rivayet ettiği hadîslerden doksan kadarı zamanımıza kadar ulaşmıştır. O'ndan nakledilen hadîsler, Buharî, Müslim ve Ahmed b. Hanbel'in hadîs kitaplarında yer almaktadır. (Zehebî, A'lamu'n-Nübelâ, 3/428-430, İbn Hacer, el-İsabe, 2/271)

ABDULLAH b. EBÛ HADRED, (r.a.)

İslâm'a ve Hz. Peygamber'e düşman olan kimselere karşı yaptığı baskınlarla tanınan Abdullah b. Ebû Hadred, Hudeybiye anlaşmasından itibaren Hz. Peygamber'in yanında bulunmuş ve O'nun fedailiğini yapmış bir sahâbîdir.

Abdullah b. Ebû Hadred'in yaptığı en önemli iş, Rifaa b. Kays'ı öldürmesidir. Gâbe adıyla zikredilen bu sefere, Hz. Peygamber, Abdullah b. Ebû Hadred başkanlığında üç kişilik bir grubu, Rifaa b. Kays hakkında bilgi toplamak üzere göndermişti. Rifaa, Benî Cüşem kabilesine mensuptu ve Hz. Peygamber'e karşı bir komplo düzenlemekle meşguldü. Bu konuda aldığı istihbaratı değerlendirmek için Hz. Peygamber bu grubu görevlendirmişti. Bir hayvanla yola çıkan grup, güneş batarken Gâbe'ye varmışlardı. Orada Rifaa ve kabilesine mensup kişiler vardı. Etrafı tetkik için geceye kadar bekleyen grup, pusuda yatarken, Rifaa'nın, çobanını aramak üzere konaklama yerinden tek başına ayrıldığını gördü. Abdullah, arkadaşlarına beni bekleyin, ben tekbir getirince siz de tekbir getirerek konaklama yerine saldırın diye talimat verdi. Kendisi de Rifaa'nın peşinden giderek onu öldürdü. Daha sonra verdiği talimata uygun olarak konaklama yerine saldırdılar ve orada toplanan grubu dağıttılar. Abdullah, Rifaa'nın başını kesti ve birçok ganimet malı ile birlikte Medine'ye geri döndü. Hz. Peygamber bu ganimet malından Abdullah'a on üç deve verdi.

Hz. Peygamber'in O'na bu kadar çok deve vermesinin sebebi ise, Abdullah'ın kabilesinden bir kadınla evlenmek istemesi ve O'na iki yüz dirhem mehir vermeyi kabul etmesidir. O, bu mehiri verebilmek için Hz. Peygamber'den yardım istemiş, fakat Hz. Peygamber, "Bu çok para, yerden toplasan yetiştiremezsin. Bende de sana yardım edecek bir şey yok" demişti. Daha sonra Gâbe olayı meydana gelmiş ve gelen ganimetten on üç deve vererek, O'nu mükâfatlandırmıştı. Bu olay, Abdullah'ın şöhretini artırmış ve tanınmasını sağlamıştı.

Bir Yahudi'nin Abdullah'da dört dirhem alacağı vardı. Abdullah borcunu ödeyememişti. Yahudi, O'nu Resûlullah'a şikâyet etti. Hz. Peygamber de Abdullah'a ona hakkını ver demişti. Fakat Abdullah ödeyecek gücü olmadığını söyleyince, Resûlullah, O'na, üç kere borcunu öde diye tekrar etti. Bunun üzerine Abdullah, başındaki sarığı çözerek bir ihram gibi üzerine örtmüş, hırkasını ise satışa çıkartmıştı. Ve dört dirheme satarak borcunu ödemişti. Yaşlı bir kadın O'nun bu durumunu görünce, sorup öğrenmiş ve O'na bir hırka hediye etmişti.

Abdullah'ın naklettiğine göre, Hz. Ömer, ihtiyar bir zimmiyi görünce O'ndan cizye verme mükellefiyetini kaldırmış ve "O'nu ihtiyarlatıp sıhhatten düşünceye kadar mükellef tutuyorsunuz, sonra da sokağa atıyorsunuz" demiş ve ailesi de olduğu için hazineden ona, on dirhem aylık bağlamıştı.

Abdulah b. Hadred'in de içinde bulunduğu bir seriyyenin yaptığı iş, Allah tarafından hoş karşılanmamış ve şu âyetle kınanmıştı:

"Ey inananlar, Allah yolunda savaşa çıktığınız zaman iyi anlayın, dinleyin. Size selâm verene, dünya hayatının geçici menfaatini gözeterek, sen mü'min değilsin, demeyin. Çünkü Allah'ın yanında çok ganimetler vardır. Önceden siz de öyle idiniz. Allah size lütfetti de imana geldiniz. O halde iyice anlayın da peşin hüküm vermeyin. Allah yaptıklarınızdan haberdardır. (Nisâ, 4/94)

Resûlullah, Abdullah'ı ve üç arkadaşını Batn-ı İdâm denilen yere gön-

dermiştir. Oraya varınca Âmir b. el-Edbat el-Escaî adında bir şahsa rastlamışlardır. Adam onlara İslâmî usulle selâm verip gitmişti. Ancak adam atlı idi ve atında yiyecek bulunuyordu.Grupta bulunan Muhallim b.Cesâme, atına ve yiyeceklerine tamah ederek o adama saldırmış ve öldürmüştü. Bunu yaparken de, O'nun selâmı samimi olarak vermediğine hükmetmişti. Seferden dönünce bu olayı, Hz. Peygamber'e anlatmışlardı. Bunun üzerine bu âyet nâzil olmuştu. (İbn.Kesir, Tefsir, 2/337)

Bu olaylardan da anlaşılıyor ki, İslâm, haksız yere adam öldürmeyi, hele "Ben Müslüman'ım" diyen birini öldürmeyi kesinlikle yasaklamaktadır. İman kişinin kalbindedir. Gerçekten inanıp inanmadığını ancak Allah bilir. Kişilere düşen söze ve davranışa göre hareket etmektir. Rifaa b. Kays, Hz. Peygamber'e bir komplo kurmuş ve İslâm'a karşı düşmanca bir tavır içine girmişti. Elbetteki cezalandırılması gerekiyordu ve cezalandırıldı. Ama tek başına giden masum bir kişiyi, İslâm'ın bir şiarı olan selâmı verdiği halde, mü'min olmadığına hükmederek onu öldürmek ise haksızlık idi. Ve Allah Tealâ, bu işi hoş görmemişti.

ABDULLAH b. EBÛ REBÎA (r.a.)

Hz. Peygamber'in Yemen'e vâli olarak atadığı Abdullah b. Rebîa, Mekke'nin fethedildiği gün Müslüman oldu. Ünlü Arap şâiri Ömer b. Ebû Rebîa'nın babasıdır. Zenginliği ile ünlü Kureyşli bir tüccardır. Mekkelilerin elçi olarak gönderdiği kişiler arasında devamlı yer almıştır. Habeşistan'a hicret eden Müslümanlar'ı geri almak için gönderilen heyetin içinde Amr b. Âs ile birlikte, Abdullah b. Rebîa da vardı. Amr b. Âs, Müslümanlar'ı geri almak için daha sert ve daha kurnazca bir politika izlerken, Abdullah, daha ılımlı bir politika izlemiş; Amr'ın yapacağını söylediği hileye karşı, "Yapma, her ne kadar onlar bizim muhalifimiz iseler de, onlarla akrabalık bağlarımız var" diyebilmiştir.

Uhud'da yüz kişilik bir okçu grubuna başkanlık etmiş ve Hz. Peygamber'e karşı savaşmıştı. Mekke'nin fethedildiği gün ise, Abdullah b. Rebîa, Hâris b. Hişâm ile birlikte Ebû Tâlib'in kızı ve Hz. Ali'nin kızkardeşi Ümmü Hânî'nin yanına vararak O'nun himayesine sığınmıştı. Hz. Ali, kızkardeşinin evine girince, onları görmüş ve öldürmek istemişti. Fakat Ümmü Hânî, "Onlardan önce beni öldür" diyerek, onları korumuştu. Daha sonra Ümmü Hânî, Hz. Peygamber'in yanına gitmiş ve Hz. Ali'yi şikâyet etmişti: Akrabam olan şu iki kişiyi O'nun elinden zor kurtardım, demişti. Hz. Peygambe: de "Ali'nin yaptığı doğru değil, senin himaye ettiğin bizim de himayemizdedir" diyerek onlara dokunulmamasını emretmişti.

Hz. Peygamber,Huneyn savaşına giderken Abdullah b. Rebîa'dan otuz veya kırk bin dirhem borç para almış ve savaş sonunda aldığı bu borcu ödemişti. Bahîr olan adını Hz. Peygamber Abdullah'a çevirmişti. Daha önceki tecrübesi ve temsil gücü sebebiyle Hz. Peygamber tarafından Yemen'e vâli olarak atandı.

Hz.Osman döneminde, O'na karşı yapılan kuşatmayı kaldırmak amacıyla yola çıkan Abdullah b. Rebîa, Mekke yakınlarına geldiği sırada bindiği deveden düşerek vefat etti. (ö.35/656), İbn Hacer, el-İsabe, 2/297.)

ABDULLAH b. EBÛ ÜMEYYE (r.a.)

İslâm'a olan düşmanlığı ile tanınan, fakat daha sonra O'nunla şereflenen Abdullah b. Ebû Ümeyye, Abdülmuttalib'in kızı ve Hz. Peygamber'in halası olan Âtike'nin oğlu ve Ümmü Seleme'nin kardeşidir.

Abdullah b. Ebû Ümeyye, Mekke'de Hz. Peygamber'e karşı olan ve O'na aşırı bir düşmanlık besleyen kişilerden biriydi. O'nun Hz. Peygamber'e olan düşmanlığının pek çok örnekleri vardır. Bunlardan birkaçı şunlardır:

Ebû Tâlib'in vefatı sırasında, Hz. Peygamber O'nun yanına gelmişti. Orada Ebû Cehil ve Abdullah b. Ebû Ümeyye de vardı. Hz. Peygamber: "Ey amca Allah'tan başka ilâh yoktur de, bu sözünle ben de Allah katında senin için bir delile sahip olayım" demişti. Orada bulunan bu iki kişi: Ey Ebû Tâlib, Abdülmuttalib'in dininden yüz mü çeviriyorsun? dediler. Neticede Ebû Talib'in sözü "Abdülmuttalib'in dini üzere" demek oldu. Bu olaydan sonra şu âyetler nâzil olmuştu:

"Cehennem ashâbı oldukları muhakkak meydana çıktıktan sonra, akraba bile olsalar, müşrikler için mağfiret dilemek Peygamber'e ve mü'minlere yaraşmaz" (Tevbe, 9/113)

"Muhakkak ki, sen sevdiğini hidayete erdiremezsin" (Kasas, 28/56)

Mekke'de bir gün, içinde, Abdullah b. Ebû Ümeyye'nin de bulunduğu yaklaşık on beş kişilik bir grup, Hz. Peygamber'i Kâbe'ye davet ederek hesaba çekmişlerdi. Bu hesaba çekmenin sonunda Hz.Peygamber yerinden kalkmıştı. O'nunla birlikte Abdullah da kalkmıştı. Ve Hz. Peygamber'e hitaben şu konuşmayı yaptı:

Ey Muhammed, kavmin sana anlatacaklarını anlattı. Sen onların anlattıklarından hiçbirini kabul etmedin. Sonra kendileri için senden bazı şeyler istediler ki, bunlar vesilesiyle Allah katındaki makamını öğrensinler. Sen bunu da yerine getirmedin. Sonra kendilerini korkuttuğun azabın çabuk gelmesini senden istediler. Allah'a yemin olsun ki sen göğe merdiven dayayıp da yükselmedikçe ve ben de sen dönünceye kadar bekleyip, sen beraberinde dört melekle birlikte söylediğine şahadet eden yayılmış bir nüsha ile birlikte gelmedikçe, sana ebediyyen iman etmem. O melekler, senin dediğine şahadet etmelidirler. Allah'a yemin ederim ki eğer sen bunu yapmış da olsan öyle sanıyorum ki, ben yine seni tasdik edecek değilim.

Hz. Peygamber bu konuşmalar üzerine içi hüzünle dolu olarak evine geri dönmüştü. Şu âyetler bu olayı anlatmaktadır:

Dediler ki: Yerden bize bir göze fışkırtmadıkça sana inanmayız. Yahut senin hurmalardan ve üzümlerden oluşan bir bahçen olmalı, aralarından ırmaklar fışkırtmalısın. Yahut zannettiğin gibi üzerimize gökten parçalar düşürmelisin. Yahut Allah'ı ve melekleri karşımıza getirmelisin. (ki onlar senin doğru söylediğine şahitlik etsinler) Yahut altından bir evin olmalı, ya da göğe çıkmalısın. Maamâfih sen, bizim üzerimize okuyacağımız bir kitap indirmedikçe senin tek başına göğe çıkmana da inanmayız. De ki: Bu gibi halleri teklif etmekten Rabbimi tenzih ederim. Ben sadece elçi olarak gönderilen bir insan değil miyim? (İsrâ, 17/90-93)

İnanmak istemeyen bir kişiyi, hiçbir mantık inandıramaz. Hz. Peygamber de inandıramamıştı. Ama inanmak isteyip de Allah'ın hidayeti geldiği zaman, inanmıyorum diyen insanlar bile inanır. Abdullah b. Ebû Ümeyye

de böyle kimselerden oldu. Mekke fethedilmeden önce Medine'ye hareket etti. Mekke ile Medine arasında bir yerde Hz. Peygamber ile buluştu. Yanında Ebû Süfyan vardı. Hz. Peygamber'in huzuruna çıkmak için Ümmü Seleme'den yardım istediler. Ümmü Seleme de Resûlullah'dan izin almaya gidince, Hz. Peygamber'e, "Ey Allah'ın Elçisi, amca oğlun (Ebû Süfyan) ve hala oğlun (Abdullah b. Ebû Ümeyye) seninle görüşmek isterler" dedi. Hz. Peygamber de: Amca oğlu Mekke'de benim şerefimle oynuyordu. Hala oğluna gelince, o da bana Mekke'de söylemediğini bırakmamıştı" dedi. Fakat yine de büyüklüğünü göstererek kapısına kadar gelen bu iki kişiye izin verdi. Ve onlar Resûlullah'ın huzuruna girdiler ve Müslüman oldular. İşte İslâm'a düşman olan bir kişinin, sonunda Müslüman oluşu... Soğuk ve buruk. Ama yine de İslâm'la şereflendiği için büyük insan.

ABDULLAH b. ERKAM (r.a.)

Medine'de Hz. Peygamber'in diplomatik yazışmalarını idare eden, âdeta O'nun özel kalem müdürü veya yeminli kâtibi gibi çalışan Abdullah b. Erkam, anne tarafından Hz.Peygamber'in akrabasıdır. İlk sahâbîlerden Erkam b. Erkam'ın oğludur. Babası ilk Müslümanlar'dan olmasına rağmen, Abdullah ancak Mekke'nin fethinde Müslüman olmuştur. Babası Müslüman olunca, çok kızmış ve tepkisini müşriklerin yanına giderek göstermiştir.

Abdullah b. Erkam, Mekke'de okuma ve yazma bilen ender kişilerden biriydi. Müslüman olunca, doğrudan vahiy kâtipleri arasına girdi. Özellikle hükümdarlardan gelen mektupların okunması, saklanması ve cevaplarının hazırlanmasında Hz. Peygamber'in özel kalem müdürü gibi çalıştı. Kendine emanet edilen yazıları asla okumazdı. Bu nedenle Hz. Peygamber'in tam güvenini kazanmıştı. Öyle ki O'nun yazdığı cevabî mektupları, Hz. Peygamber, tekrar okutmaya ve tashihine lüzum görmezdi. Resûlullah'a sadakat ve içten bir samimiyetle bağlı idi. Abdullah, Huneyn savaşında müellefe-i kulûb olarak kabul edilmiş ve kendisine yardım edilmişti. Böyle bir insan, kısa bir zaman içinde, gönlü İslâm'a tam olarak bağlanmış ve Hz. Peygamber'in itimadını kazanmıştı. Bu da Hz. Peygamber'in büyüklüğünü göstermektedir.

Ebû Bekir döneminde de aynı görevi yani yazışma görevini yürüten Abdullah Hz. Ömer halife olunca, beytu'l-mal emirliğine getirildi. Hz. Ömer, O'nun kâbiliyet ve doğruluğuna hayran olduğunu ve O'nun kadar Allah'tan korkan birini daha görmediğini söylerdi. Sırf bu nedenle O'nu beytu'l-malin başına getirmişti. Hz. Osman döneminde de hazine müdürlüğü görevine bir müddet devam etti. Daha sonra bu görevinden istifa ederek ayrıldı. Hz. Osman onun hizmetlerine karşılık otuz bin (veya üç yüz bin) dirhem vermek istemişse de Abdullah, bu işi Allah rızası için yaptığını söyleyerek bu parayı kabul etmemiştir. Hz. Osman'ın halifeliği döneminde vefât etmiştir. (İbn Hacer, el-İsabe, 2/265, Zehebî, A'lamu'n-Nübelâ, 2/482-483)

ABDULLAH b. HABBAB b. ERET (r.a)

Haricîler tarafından başı kesilerek öldürülen ve bu ölümüyle cahilliğin ve fikrî taassubun kurbanı diye anılan Abdullah b. Habbab b. Eret hakkında yeterli bir bilgi mevcut değildir. İslâm'ın gelişinden sonra ilk doğan çocuklar arasında adı geçen Abdul-

lah'a adını, Hz. Peygamber vermiştir. Hayatı hakkında başka bir bilgi mevcut değildir. Ancak kendisini İslâm tarihinde meşhur eden, ölümü ve ölüm sebebidir.

Hz. Ali'nin yaptığı Sıffîn savaşından sonra ortaya çıkan ve daha sonra adına Haricîlik denilen bir fırkanın mensupları tarafından öldürülen Abdullah b. Habbab, Haricîliği anlatan her kişiye örnek ve sembol bir kişi olmuştur. Olay şöyledir:

Abdullah b. Habbab, omuzunda Kur'ân-ı Kerîm'i asılı olarak, hamile karısı ile birlikte yolda gitmektedir. Haricîlerden bir grup da önlerinden gelmektedir. Haricîler, Abdullah'ın yanına geldiklerinde O'na: "Boynunda asılı duran o kitap, bize seni öldürmemizi emrediyor" diyerek söze başlamışlardır. Daha sonra aralarında şu konuşma geçer: Haricîler: "Ebû Bekir ve Ömer hakkındaki kanaatin nedir?"

Abdullah: "Ben onları ancak hayırla yâd ederim."

Haricîler: Hakem olayını kabul etmeden önceki Ali ile, hilâfetin ilk altı senesindeki Osman hakkında ne dersin?

Abdullah: Keza onların her ikisi hakkında da hayırdan başka bir şey diyemem.

Haricîler: Peki hakem olayına ne dersin?

Abdullah: Hz. Ali, Allah'ın Kitab'ını sizden çok daha iyi bilir. Dine karşı sizden çok daha muttaki ve daha derinliğine bir görüşe sahiptir.

Haricîler: Şurası kesin ki, sen Hakk'a uymuyorsun da, isimlerine bakıp şahıslara uyuyorsun.

Bu konuşmalardan sonra Haricîler, Abdullah'ı boğazlayarak öldürmüşler; hanımını ve karnındaki çocuğu da parçalamışlardı. Bu Haricîler, bir Hıristiyan'ın hurmasını parasız almaktan çekindikleri halde, tek "Ali müşriktir" demediği için Abdullah'ı öldürmüşlerdi. Abdullah, bu ölümüyle, inadın, taassubun ve cahilliğin kurbanı olmuş sembol bir kişi oldu.

ABDULLAH b. HANZALE (r.a.)

Abdullah b. Hanzale, takvası ve dini yaşayışındaki titizliği sebebiyle, Medineliler'in, Yezid b. Muâviye'ye karşı kendisine bîat ettikleri ünlü bir sahâbîdir. Babası, Uhud'da şehid düşen ve naaşı melekler tarafından gasledilen Hanzale'dir. Annesi ise, Abdullah b.Übeyy b.Selûl'ün kızı Cemile'dir. Hz.Peygamber vefat ettiği sırada on yedi yaşında bulunuyordu. Babası Hanzale'nin ölümünden sonra Medine'de (4/625) doğdu ve 63/682'de Medine'de Harre gününde şehid oldu. (Zehebî, A'lamu'n-Nübelâ, 3/321)

Abdullah, adını siyasî olaylar nedeniyle duyuran bir sahâbîdir. Siyasete girdiği, daha doğrusu, siyasete itildiği 62/681 yılına kadar adı pek duyulmayan bir sahâbî idi. Ömrünün son bir yılında yaşadığı siyasî hayat nedeniyle İslâm tarihine adı geçti.

Medineliler, Muâviye'nin ölümü üzerine tahta geçen oğlu Yezid b. Muâviye'ye karşı, içki içtiği, namaz kılmadığı ve günlerini eğlenceyle geçirdiği gerekçeleriyle bîat etmekten çekinmişler, buna karşılık bu vasıfların tam aksinin kendisinde bulunduğuna inandıkları Abdullah b. Hanzale'ye bîat etmişlerdi. Ömrünün elli yedi senelik bir bölümünü, sakin ve sessiz geçiren Abdullah b. Hanzale, birden kendini siyasetin içinde buluvermiş-

ti. Böylece çok yoğun ve sıkıntılı bir hayatın içine girmişti.

Yezid b. Muâviye bu hareketi bir isyan olarak değerlendirdi ve Müslim b. Ukbe komutasındaki bir orduyu Medine'ye gönderdi. Harra denilen mevkide mevzilenen ordu, şehri kuşattı. Daha sonra da taarruza geçti ve üç günlük bir savaş sonunda şehri teslim aldı. Abdullah da bu sırada şehid düştü. (İbn Hacer, el-İsabe, 2/291)

Abdullah b. Hanzale ile ilgili pek az olay mevcuttur. Bunlardan biri ise şudur: Hz. Ömer, halifeliği döneminde fakir ve yoksullara para yardımında bulunurdu. Bu arada Abdullah b. Hanzale'ye de iki bin dirhem para yardımında bulunmuştu. Bu arada Talha da yeğenini getirmiş ve ona da yardımda bulunmasını istemişti. Hz. Ömer ona da yardım etmiş, fakat Abdullah'a verdiğinden daha az para vermişti. Bunun üzerine Talha, "Ey mü'minlerin emiri, bu ensarîyi, yeğeninden üstün tuttun" demişti. Hz. Ömer de: "Evet öyle yaptım. Çünkü ben O'nun babasını Uhut'ta kılıcını çekmiş, düşmanla savaşırken gördüm" diye cevap vermişti.

Bu hadise, Abdullah'ın fakir olduğunu, fakat babasının ise, Hz. Ömer tarafından ne kadar çok sevildiğini göstermektedir. Babasının halk nezdindeki sevgisi, oğluna böylece yansımış oluyordu. Ebû Davud, Tirmizî ve Darimî, Abdullah'tan hadîs rivayet etmişlerdir. Şu hadîs Abdullah b. Hanzale'den rivayet edilmiştir: Bir kimsenin kendi yatağında yatması, hayvanına binmesi ve evinde imamlık etmesi, daha uygundur. (Dârimî, İsti'zân, 37)

ABDULLAH b. HÂRİS b. ABDÜLMUTTALİB (r.a.)

Abdullah b. Hâris, Hz. Peygamber'in amcası Hâris'in oğludur. Annesi, Gaziyye bint Kays'tır. Asıl adı, Abdüşşems (güneşin kulu) iken, Hz. Peygamber tarafından Abdullah (Allah'ın kulu) olarak isimlendirilmiştir.

Mekke'nin fethinden önce İslâm'ı kabul etmiş ve Medine'ye hicret etmiştir. Huneyn savaşında ve Tâif kuşatmasında bulunmuştur. Hz. Peygamber ile birlikte bir gazaya giderken yolda vefat etmiştir. Hz. Peygamber O'nun ani ölümü üzerine çok üzülmüş, gömleğini çıkartıp, O'na kefen yapmıştır. Cenaze namazını da Hz. Peygamber kıldırmıştır. O'nun hakkında Hz. Peygamber "Saadete erişti" buyurmuştur.

ABDULLAH b. HAYSEME (r.a.)

Abdullah b. Hayseme, Hayseme b. Kays'ın oğludur. Annesi, Âişe bint Zeyd'dir. Amcaları ile birlikte Bedir savaşına iştirak etmiştir. Hakkında başka bir bilgi mevcut değildir. Bedir ashâbından oluşu, onun en büyük meziyetidir. (İbn Sa'd, 3/627)

ABDULLAH b. HUZÂFE es-SEHMÎ (r.a.)

Hz. Peygamber tarafından, güzel konuştuğu ve büyük bir iknâ kabiliyetine sahip bulunduğu için İran Kisrâ'sına elçi olarak gönderilen Abdullah b. Huzâfe, ilk Müslümanlar'dandır. Mekke döneminin ilk çileli yıllarını ya-

şamış ve kardeşi Kays ile birlikte ikinci Habeşistan hicretine katılmıştır. Medine'ye ne zaman döndüğü bilinmemektedir. Bedir savaşına iştirak edip etmediği de şüphelidir. Ancak Bedir'den sonraki bütün savaşlara iştirak etmiş ve Hz. Osman döneminde Mısır seferinde iken vefat etmiştir. (ö.35/655)

Abdullah'ı meşhur eden iki olay mevcuttur. Bunlardan birincisi, Hz. Peygamber'in elçisi olarak İran'a gitmesi, diğeri de, Hz. Ömer döneminde Suriye'de savaşırken Rumlar'a esir düşmesidir. Hz. Peygamber Abdullah'ı çok iyi tanırdı. Bir defasında O, Hz. Peygamber'e, alaycı ve çirkin hareketleri var diye şikâyet edilince, Hz. Peygamber: "Onunla uğraşmayın, siz onun içini bilmezsiniz. O Allah'ı ve Resûlünü sever" demişti. İşte Hz. Peygamber kendisine bu kadar güvendiği Abdullah'ı İran Kisrâ'sına elçi olarak göndermişti. O'nunla gönderdiği mektupda Hz. Peygamber:

Esirgeyen ve bağışlayan Allah'ın adıyla... Allah'ın Resûlü Muhammed'den İran'ın büyüğü Kisrâ'ya...

Hidayete uyanlara, Allah ve Resûlü'ne iman edenlere, eşi ve benzeri olmayan tek Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın kulu ve Resûlü olduğuna şehâdet edenlere selâm olsun... Seni, halkını Allah'ın dinine çağırmaya davet ediyorum. Çünkü ben insanların hepsi için Allah'ın gönderdiği bir peygamberim, Allah diri olanları uyarmak, inanmayanları da haklı olarak cezalandırmak için beni göndermiştir. Eğer İslâm'a girersen, selâmet bulursun. Yok eğer buna razı olmazsan, bil ki bütün mecusîlerin günahı senin üzerinedir" diye yazmıştı. Kisrâ bu mektubu okuyunca, çok kızmış ve Abdullah'ı sınır dışı etmişti.

Vahidî'nin naklettiğine göre, Hz. Peygamber, Abdullah'ı bir seriyyenin komutanı tayin etmiş, fakat arkadaşları ile ihtilâfa düşünce, bu durumu Hz. Peygamber'e iletmişti. Bunun üzerine "Allah'a, Resûlü'ne ve sizden olan ulû'l-emre itaat ediniz" (Nisa, 4/59) âyeti nâzil olmuştu. Vahidî, Esbabu'n-Nüzûl, Kahire, 1968, s.106)

Abdullah'ı meşhur eden ikinci olay ise, Hz. Ömer döneminde Suriye cephesinde savaşırken Rumlar tarafından esir alınıp hapsedilmesidir. Esirlik günlerinde kral kendisine, Hıristiyanlık teklif etmiş; karşılık olarak da kızını vereceğini ve tahtına da ortak edeceğini söylemişti. Buna karşılık Abdullah: Sahip olduklarının hepsini, Arabın sahip olduklarının tamamını, bir anlık dahi olsa İslâm'dan dönmem şartıyla bana vermiş olsan, yine de Hıristiyan olmam" dedi. Kral, o halde seni öldürürüm, dedi. Abdullah: "İşte sen, işte ölüm" dedi. Kralın emri üzerine Abdullah haça gerildi. Kral okçulara, ayaklarının çok yakınından geçmek üzere ok atmalarını emretti. Bir yandan da O'na Hıristiyanlık anlatıldı ve teklif edildi. O direnmeye devam etti. Daha sonra haçtan indirildi.

Bir bakır kazan getirilmesi ve içine su konularak kaynatılması emrini veren kral, bir Müslüman esirin getirilerek kazana atılmasını istedi. Esir kazana atılınca bir kemik yığını haline geldi. Abdullah'a yeniden Hıristiyanlık teklif edildi. Fakat O, yine kabul etmedi. Bunun üzerine kral, kazana Abdullah'ın atılmasını istedi. Abdullah, kazanın başına gelince ağlamaya başladı. Kral, Abdullah'ın korktuğunu sanarak, bırakın O'nu, ağladı, dedi. O'na Hıristiyanlık teklifini yeniledi. Abdullah, kabul etmedi. Kral, o halde niçin ağladın? diye sordu. Abdullah da: Kendi kendime, şu anda kazana atılıp gideceksin, dedim. İsterdim ki, vücudumdaki tüylerin sayısınca canım olsun da, Allah yolunda böyle kazana atılsın. İşte beni ağlatan budur, dedi.

Bunun üzerine kral, başımdan öper misin? Seni serbest bırakacağım,

dedi. Abdullah da krala: Bütün Müslüman esirleri serbest bırakırsan başından öperim, dedi. Kral da bunu kabul etti. O zaman Abdullah, bu Allah'ın düşmanlarından biridir. Başını bütün Müslüman esirleri serbest bırakması için öptüğümden dolayı üzülmüyorum" deyip O'na yaklaştı ve başından öptü. Kral da bütün esirleri serbest bırakarak Abdullah'a teslim etti.

Abdullah, esirlerle birlikte Hz. Ömer'e geldi ve başından geçen olayı olduğu gibi anlattı. Bunun üzerine Hz. Ömer: Abdullah b. Huzâfe'nin başından öpmek, her Müslüman'a bir vazifedir, dedi ve kalkıp başından öptü. (İbn Kesir, Tefsir, Mısır, Tarihsiz, 4/526, Zehebî, A'lamu'n-Nübelâ, 2/11-16)

Bu iki olay, Abdullah'ın İslâm tarihinde meşhur olmasını sağladı. Bir başka rivayete göre, Hz. Ömer, Abdullah'ın serbest bırakılması için Rum kralına mektup yazmıştır. Şurası bir gerçek ki, Abdullah'ın hayatı, renkli ve heyecanlı geçti, Hz.Peygamber'in ve Hz. Ömer'in övgüsüne mazhar olacak biçimde yaşadı.

ABDULLAH b. MAHREME (r.a.)

Abdullah b. Mahreme, İslâm'ı ilk kabul eden sahâbîlerdendir ve Ca'fer b. Ebû Talib ile birlikte Habeşistan'a hicret etmiştir. Bedir savaşı öncesinde Medine'ye hicret etmiş ve Hz.Peygamber, O'nu, Ferve b. Amr ile kardeş yapmıştı. Bedir savaşına iştirak ettiği sırada otuz yaşlarında bulunuyordu.

Sahâbe arasında takvası ve ibadetlere olan düşkünlüğü ile tanınıyor, fakat ilimden de uzak durmuyordu. Hz. Ebû Bekir döneminde meydana gelen Yemame savaşına, diğer sahâbe gibi Abdullah da iştirak ediyordu. En büyük arzusu şehid olmaktı. Bunun için Allah Teâla'ya "Allah'ım, senin yolunda her mafsalıma bir darbe yemeden beni öldürme" diye de duada bulunmuştu. Bu arzusuna da nâil olmuş ve bu savaşta şehid olmuştu. (ö.12/633)

İbn Ömer, Abdullah b. Mahreme'nin son anlarını şöyle anlatmaktadır: Yemame savaşına katılan ve bu savaşta yaralanarak yere yıkılan Abdullah b. Mahreme'nin yanına gelip baş ucunda durdum. Bana "Ey Abdullah, oruçlular iftar ettiler mi?" diye sordu. Ben de "Evet" dedim. "Öyleyse bu kalkana biraz su koy da onunla orucumu açayım" dedi. Ben derhal su dolu havuza koştum ve kendi kalkanımı suya daldırıp O'nun kalkanına aktardım ve hemen geri döndüm. Fakat yanına geldiğimde ruhunu Allah'a teslim etmişti.

Yemâme savaşı bir değirmen gibi ashâbın en ileri gelenlerini öğütmüş ve nice değerli sahâbeyi yok etmişti. Abdullah da bunlardan birisiydi. Oruçlu olarak savaşa iştirak etmiş, savaşmış, yaralanmış, iftar etmek için su bile bulamadan ruhunu Allah'a teslim etmişti.

ABDULLAH b. MÂLİK (İbn Buhayne)(r.a.)

Abdullah b. Mâlik, Mâlik b. Kıbş'ın oğludur. Annesi ise, Buhayne bint Hâris'tir. Ezd-i Senûe'ye mensuptur. Annesine nisbetle İbn Buhayne diye meşhur olmuştur. Hem annesi hem de kendisi Hz.Peygamber (s.a.v.)e bîat etmiştir. İlk Müslümanlar'dan sayılmaktadır. Hz. Peygamber, Hayber'in ganimetlerinden her ikisine de his-

Sahâbîler

ANSİKLOPEDİSİ

FASİKÜL-3

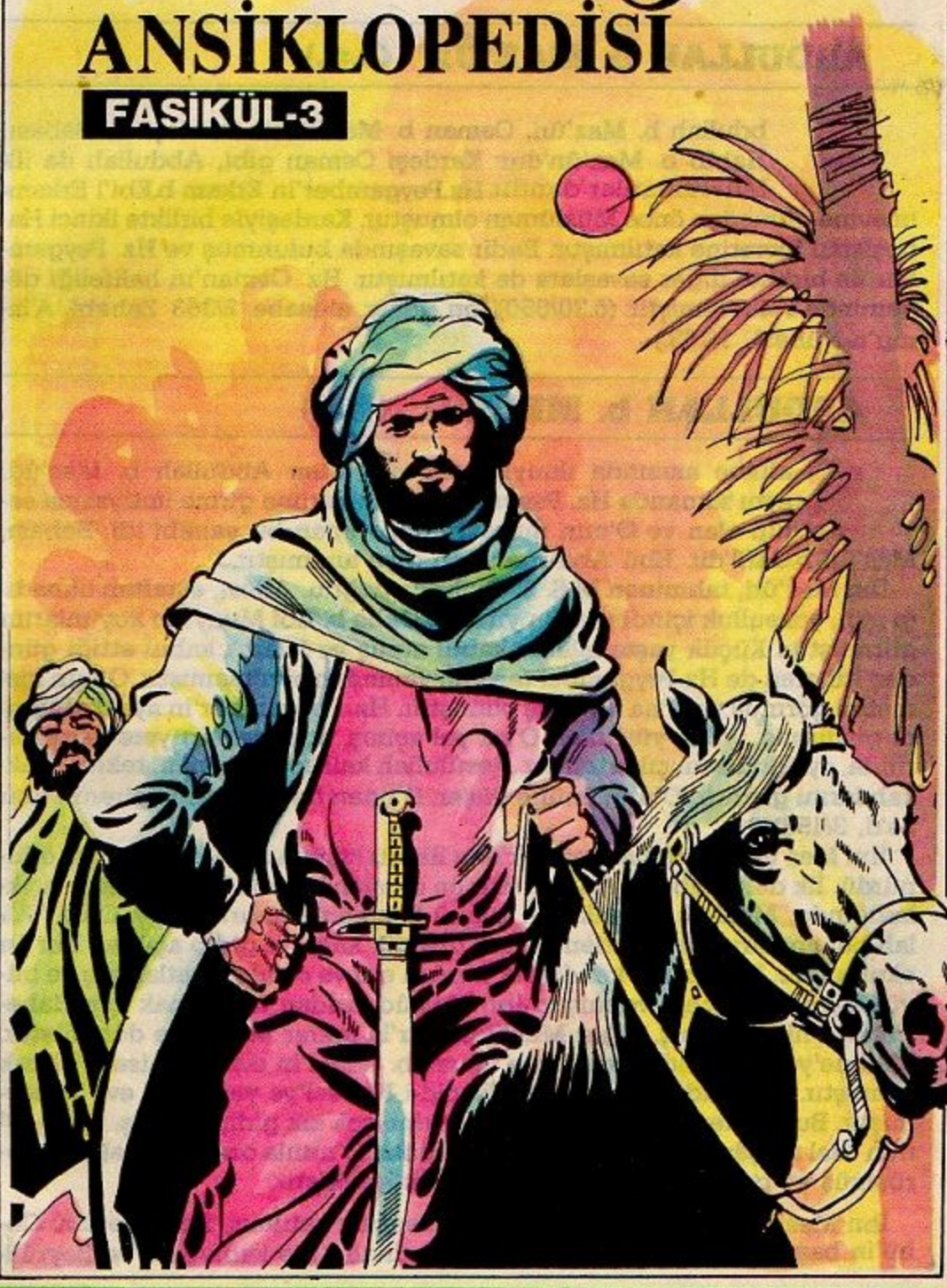

se vermiştir.

Bazı hadîsciler, O'nu tanıtırken Abdullah b. Mâlik İbn Buhayne diyecekleri yerde, Mâlik b. Buhayne diyerek tanıtmışlardır. Bu ifade biçimi ise yanlıştır. Abdullah'ın babası olan Mâlik, Buhayne'nin oğlu değil, kocasıdır. Buna büyük bir hassasiyet gösteren Buharî, O'ndan naklettiği dört hadîsin senedinde de Abdullah b. Mâlik İbn Buhayne, ravî zincirini kullanmıştır. (Tecrid Tercemesi, 2/334-335)

Abdullah, ibadetine düşkün fazilet sahibi bir sahâbî idi. Kendisinden Buharî'nin naklettiği hadîslerin konusu, namazla ilgilidir.

ABDULLAH b. MAZ'ÛN (r.a.)

Abdullah b. Maz'ûn, Osman b. Maz'ûn'un kardeşidir. Babası, Habib b. Maz'ûn'dur. Kardeşi Osman gibi, Abdullah da ilk Müslümanlar'dandır.Hz.Peygamber'in Erkam b.Ebi'l Erkam'ın evine gitmeden önce Müslüman olmuştur. Kardeşiyle birlikte ikinci Habeşistan hicretine katılmıştır. Bedir savaşında bulunmuş ve Hz. Peygamber ile birlikte diğer savaşlara da katılmıştır. Hz. Osman'ın halifeliği döneminde vefat etmiştir. (ö.30/650)(İbn Hacer, el-İsabe, 2/363 Zehebî, A'lamu'n-Nübelâ, 1/163.)

ABDULLAH b. MES'ÛD (r.a.)

Sahâbe arasında ilmiyle temayüz eden Abdullah b. Mes'ûd, aynı zamanda Hz. Peygamber'in huzuruna girme imtiyazına sahip olan ve O'nun müşavirliğini yapan bir sahâbî idi. Babası, Mes'ûd b.Gâfil'dir. Ebû Abdurrahman diye anılmıştır.

İbn Mes'ûd, tahminen M.S. 592 yılında doğdu. Ailesi, eşraftan olmadığı için, yoksulluk içindeydi. Bu yüzden Ukbe b. Ebî Muayt'ın koyunlarını gütmüştür. Küçük yaşta İslâm'ı kabul etmiş ve İslâm'ı kabul ettiği günden itibaren de Hz.Peygamber (s.a.v)in yanından ayrılmamıştır. O'nun hizmetini görmüş ve O'na arkadaş olmuştur. Hz. Peygamber'in ayakkabılarını giydirmiş, yolda yürürken O'na yol açmış, oturacakları yere vardıklarında, ayakkabısını çıkartmıştır. Resûlullah kalkacağı zaman, tekrar ayakkabılarını giydirir, O'nun önüne düşer, O'ndan önce odasına girerdi. (İbn Sa'd, 3/153)

İbn Mes'ûd, ben Müslümanlar'dan ilk altı kişinin altıncısıyım diye öğünürdü. İlk defa Kâbe'de açıktan Kur'ân okuyan kişi oldu. Bu niyetini açıkladığında, Mekkeli müşriklerin zulmü kendisine hatırlatılmış. O da "Allah beni onların zulmünden korur" diyerek Kâbe'ye gidip açıktan Kur'ân okumuştur. Bu yüzden kendisine yapılan eza ve cefalara katlanmış ve büyük bir sabır örneği vermiştir. İbn Mes'ûd ezadan kurtulmak için Habeşistan'a hicret etmiş, diğer Müslümanlar'la tekrar Mekke'ye dönmüştür. Medine'ye hicretinden sonra ise, Muaz b. Cebel'in evinde misafir olarak kalmıştır. Bir müddet sonra da Mescid-i Nebevî'ye yakın bir eve yerleşmiştir. Bu yüzden Hz. Peygamber'in evine çok sık gidip gelmiş, âdeta O'nun özel müşâviri olmuştur. Hz.Peygamber, O'nunla özel meselelerini görüşmüş ve çok gizli sırlarını bile O'na söylemiştir.

İbn Mes'ûd, hemen hemen bütün savaşlara katılmış, Bedir'de Ebû Cehil'in başını kesmiştir. Hz. Ömer döneminde Kûfe kadılığına ve Beytü'l-

mal âmirliğine tayin edilmiştir. Hz. Ömer Kûfeliler'e yazdığı fermanda "Size Ammar b. Yâsir'i emir, İbn Mes'ûd'u da muallim olarak gönderdim. Beytü'l-male de İbn Mes'ûd bakacaktır. Bunların ikisi de Hz. Muhammed (s.a.v)in ashâbı içinde faziletli kişilerden ve Bedir ehlindendir. Onları dinleyiniz ve itaat ediniz. Onlara uyunuz. İbn Mes'ûd'u yanımda alıkoymayarak, sizi kendime tercih ettim" demişti. İbn Mes'ûd da bu görevi liyakatla yapmış, fakat Hz. Osman döneminde Kûfeliler'in şikâyeti üzerine görevinden alınmıştı.

İleri gelen Kûfeliler, İbn Mes'ûd'un azledilmesine karşı çıkmak istemişlerse de, İbn Mes'ûd, "Halifeye itaat gerekir. İnşallah bu fitne yakında yok olur" demişti. Umre için Mekke'ye giden İbn Mes'ûd, daha sonra Medine'ye dönmüş ve burada hastalanmıştır. Hz. Osman İbn Mes'ûd'u ziyaret etmiş, O'nun hal ve hatırını sormuştu. Bundan bir müddet sonra altmış yaşında iken 32/652'de vefat eden İbn Mes'ûd'un cenaze namazını Hz. Osman kıldırmıştı.

Hz. Peygamber'in, "Sen muallim olacak bir çocuksun" diye kendisini teşvik edip övdüğü İbn Mes'ûd, gerçekten de Hz. Peygamber'in dediği gibi, muallim olmuş ve sahâbe arasında ilmî şahsiyetiyle temayüz etmiştir. Kendisini ilme adamış, siyasetten ve idarecilikten uzak durmuştur. Müslüman olduğu andan itibaren Hz. Peygamber'in yanından ayrılmayan İbn Mes'ûd, bir yandan O'na hizmet etmiş, bir yandan da O'nun ilmini, ahlâkını ve faziletli yaşayışını öğrenmiştir. Hz. Peygamber'in özel bir talebesi olmuştur. Kur'ân-ı Kerîm'i Hz. Peygamber'den öğrenmiş, O'nu ezberlemiş ve O'nun tefsirini en iyi bilen bir sahâbî olmuştur. Kur'ân tefsirinde uzmandı. Herkes O'nun bu alandaki üstünlüğünü kabul ederdi. Hz. Peygamber'in de bu sahada övgüsüne mazhar olmuştu. Onun, Kur'ân'ı dört kişiden öğreniniz dediği kişiler arasında İbn Mes'ûd da vardı. Hz. Peygamber hayatta iken Kur'ân'ı ezbere bilen bahtiyar kişilerden biriydi. Kendisine ait bir mushafı olduğu da söylenmektedir.

Kur'ân-ı Kerîm'in vahyi, tesbiti, kıraati ve tefsiri gibi konularda İbn Abbas ile birlikte akla, İbn Mes'ûd gelmektedir. Irak tefsir ekolünün temelini, Kûfe'de bulunduğu sırada atmıştır. Gerek tefsirde gerekse fıkıhta re'ye önem vermiştir. O'nun tefsir metodu, önce sureyi okumak, sonra da tefsir etmek şeklindeydi.

O, Kur'ân'a olan vukufu kadar, rivayet ettiği hadîslerle de şöhrete ulaşmış bir sahâbîdir. Hz. Peygamber'den pek çok hadîs rivayet etmiştir. O, tefsir, hadîs ve fıkıhta şöhrete eren nadir sahâbîlerdendir. Ebû Hanife'nin fıkhî görüşlerinin çoğu, İbn Mes'ûd'un görüşlerine dayanmaktadır.

İbn Mes'ûd hakkında söylenenler:

Habbe b. Cüveyn anlatıyor: Hz. Ali'nin yanındaydık. Abdullah b. Mes'ûd'un bazı sözlerinden bahsedildi. Orada bulunanlar İbn Mes'ûd'u överek Hz. Ali'ye: Ey mü'minlerin emiri, İbn Mes'ûd'dan daha güzel, ahlâklı, daha yumuşak bir öğretmen, daha samimi bir arkadaş, daha müttakî adam görmedik, dediler. Bunun üzerine Hz. Ali: Size Allah adı vererek soruyorum. Bu sözlerinizde samimi misiniz? dedi. Onlar da "Evet" dediler. Hz. Ali, Allah'ım O'nun hakkında ben de bunların söylediklerinin aynını, hattâ daha fazlasını söylüyorum, dedi.

İbn Mes'ûd Kur'ân okur, Allah'ın helâl kıldığını helâl, haram kıldığını da haram derdi. Dinde yüksek anlayış sahibi idi. Sünneti bilirdi.

İbn Mes'ûd'un hanımı Zeyneb anlatıyor: İbn Mes'ûd işinden evine dönerken, kapıda durur, öksürür veya bir ses çıkartırdı.

çıkartırdı.

A'mes anlatıyor: İbn Mes'ûd, namaz kılarken âdeta yere atılmış bir elbise gibiydi.

Alkame b. Kays anlatıyor: Bir gece İbn Mes'ûd ile beraberdim. Gecenin ilk saatlerinde uyudu. Sonra namaz kılmak için kalktı. Mahallenin mescidine gitti. Ağır ağır tagannî yapmadan Kur'ân okumaya başladı. Etrafındakiler de O'nu dinliyordu.

Sakik b. Seleme anlatıyor: İbn Mes'ûd yanımıza gelerek, sizin toplandığınızı biliyorum. Fakat sizi usandırırım korkusuyla yanınıza gelmiyorum. Çünkü Resûlullah, bizi usandırmamak için aralıklı va'z ederdi, dedi.

İbn Mes'ûd kardeşi Utbe'nin ölüm haberini duyup, ağlamaya başlayınca, kendisine "Niçin ağlıyorsun?" diye sorulmuştu. İbn Mes'ûd da "O, benim kan kardeşimdi. Resûlullah ile beraber bulunduğumuz günlerde, arkadaşımdı. Bununla beraber ondan önce ölmeyi istemem. O'nun ölmesi, benim sabrederek Allah rızasını kazanmam, benim ölmem O'nun sabrederek Allah rızasını kazanmasından daha çok hoşuma gider, demişti.

Görüşleri:

Bir kardeşinizi, günah işlerken gördüğünüzde, Allah'ım O'na lânet et, O'nu sürüm sürüm süründür, diyerek kardeşinizin aleyhine şeytana yardımcı olmayınız. Allah'dan O'nu düzeltmesini isteyiniz. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) ashâbı bizler, ne durumda öleceğini görmeden hiç kimse hakkında bir hükme varmazdık. Eğer iyi amel üzerine iken ölürse iyi bir Müslüman derdik. Kötü amellerde devam ederken ölürse, O'nun akıbetinden korkardık.

Allah'ın bir amelimi, kabul ettiğini bilmem, yeryüzü dolusu altına sahip olmamamdan daha çok beni sevindirir.

Allah'a yemin ederim ki, yeryüzünde dilden başka, uzun müddet hapsedilmeye lâyık hiçbir şey yoktur.

Kıyamet günü, insanların çoğunun hatası, bâtıla çok dalmış olmalarındandır.

İnsanlar üç gruptur. Bunların dışında kalanlarda hayır yoktur. Birincisi, Allah yolunda savaşan bir grup gördüklerinde, malı ve canı ile hemen cihada katılırlar. İkincisi, iyiliği emredip kötülüğe engel olarak dili ile cihad edenler. Üçüncüsü ise, kalbi ile hakikatı tanıyanlardır.

İbn Mes'ûd anlatıyor: Kûfe halkından bir grup yanıma gelmişti, onlara şunları söyledim:

Allah'a asi olmaktan sakının. Kur'ân üzerinde ihtilâfa düşmekten kaçının. O'nun üzerinde münakaşa etmeyin. O'nun âyetleri arasında çelişki yoktur. Kur'ân ebedîdir. Tenkidler karşısında sarsılmaz. Kur'ân,İslâm şeriatının, cezaların, hükümlerin, ilâhî emirlerin ahenk içinde bulunduğunu görmüyor musunuz?Eğer bir âyetin yapılmasını emrettiği bir şeyi,bir başka âyet yasak etseydi,bu bir tutarsızlık olurdu.Fakat Kur'ân bunların hepsini bir sistem içinde toplamıştır. Ben,içinizden en değerli fakîh ve âlimlerin çıkmasını isterim. Eğer deve ile gidebilecek bir yerde Resûlullah'a indirileni benden daha güzel anlayan birinin bulunduğunu öğrenirsem, ilmime ilim katmak için mutlaka onun yanına giderim. Her yıl Kur'ân'ın nâzil olan kısmının tamamı Cebrail (s.a.) tarafından Resûlullah (s.a.v.)a bir defa okunurdu. Vefat ettiği yıl iki defa okundu. Kendisine Kur'ân okuduğum zaman bana güzel okuduğumu söylerdi. Kim benim kıraatim üzere okursa, beğenmeyerek onu terketmesin. Çünkü Kur'ân vecihlerinin bi-

rini inkâr etmek, Kur'ân'ın hepsini inkâr etmek demektir.

O'na göre, Kur'ân ehlinin, gece uyanık olması, gündüz oruç tutması,insanlar gülüp eğlenirken, onun ağırbaşlı olması, gerekir.

O, insanlara şu tavsiyede bulunmuştur: Ey insanlar, itaatkâr olun. Bir ve beraber olun, zira bunlar Allah'ın Kitab'ında emrettiği hususlardır. Bir ve beraberken hoşunuza gitmeyen hususlar, tefrika halinde iken hoşunuza giden şeylerden daha hayırlısıdır. Allah'ın yarattıkları bütün varlıkların ömürleri sınırlıdır. Belli bir yerde her şey yok olacaktır. İslâm da gelmiştir. O da belli bir müddet kalacaktır. Kıyamete kadar kuvvetlenerek ve zayıflayarak devam edecektir. Bunun belirtisi ise, yokluk ve yoksulluktur. Bu yoksulluk o kadar artacaktır ki, bir fakir, halini hatırını soracak birini bulamayacaktır. Bir zengin,elindekinin kendisine yetmediğini görecektir. Bir adam,kardeşine veya amca çocuğuna dert yanacak ve bir şey elde edemeyecektir. Bir dilenci,bir hafta dolaşacak, fakat eline bir şey verilmeyecektir. Akrabalar arasında münasebet kesilecektir. Zengin, fakirlikten başka bir şeyden korkmayacaktır. Fakir kendisine acıyacak birisini bulamayacaktır. Bir adam amca çocuğu zengin olduğu halde, yoksulluktan dert yanacak ve kendisine bir şey verilmeyecektir.

Herkes güzel söz söyler. Ancak söyledikleri ile amel eden mesud olur. Söyledikleriyle amel etmeyenler ise kendilerine yazık etmiş olurlar.

Eğer âlimler, ilmi koruyup lâyık olanlara öğretselerdi, yaşadıkları devrin efendileri olurlardı. Fakat onlar, ilmi, dünya menfaati elde etmek için halka öğrettiler ve insanların da gözlerinden düştüler.

İbn Mes'ûd, küçüğün büyüklendiği, büyüğün ortadan kaybolduğu, bid'atların sünnet kabul edildiği bir gün, asıl sünnete dönülmek istendiğinde, sünnetlere bid'at denildiği bir fitne devri geldiği zaman ne yapacaksınız? dedi. Kendisine "Bu devir ne zaman gelecek?" diye sorulunca, O da: Güvenilir kimselerin azaldığı, başkanlarınızın çoğaldığı, fukahanızın azalıp, kurrâ'nızın arttığı, dine hizmet gayesinin dışında, dinî ilimler öğretildiği zaman, dedi.

İbn Mes'ûd'dan rivâyet edilen hadîslerden birkaç örnek:

"Müslüman'a sövmek fısk, onunla kıtal etmek küfürdür" (Tecrid Tercemesi, 1/56)

Hz. Peygamber'e, "Amellerin hangisi Allah'a daha sevgilidir?" diye sordum. Vaktinde kılınan namaz, buyurdu. Sonra hangisi? dedim. Anne babaya iyilik, buyurdu.Sonra hangisi?dedim.Allah yolunda cihad buyurdu. (Tecrid, 2/474)

"Kim evlenmek külfetine gücü yeterse evlensin. Zira evlilik, gözü haramdan korur. İffeti muhafaza eder. Evlenmeye gücü yetmeyen kişi de oruç tutsun" (Tecrid, 6/304, H.N. 904)

"İnsanların en hayırlısı, benim asrımdaki ashâbımdır, sonra onlara yakın olan tâbiîndir. Sonra onlara yakın olan etbâ u tâbiîndir." (Tecrid, H.N. 1147)

"Ahdini bozan her kişi için, kıyamet gününde (halk arasında teşhir olunmak üzere) iki âlâmet vardır" (Tecrid, H.N.1315)

"Hz. Peygamber (s.a.v.) hastalandığında vücudu hummanın ateşinden şiddetle sarsıldığı sırada huzuruna varmıştım. Ey Allah'ın elçisi humma ateşinden çok ızdırap çekiyorsunuz dedim. Yine bu hummanın iki kat ızdırabı var, elbette sizin için iki kat ecri ve mükâfatı vardır, diye arzettim. O da "Evet" diyerek beni tasdik etti ve "Hiçbir Müslüman yoktur ki, ona hastalık isabet etmez, ancak Allah Tealâ, onun hatalarını ve günahlarını

döker, nasıl ağacın, sonbaharda yaprakları dökülürse, öyle dökülür" (Tecrid, H.N. 1911)

"Doğruluk, insanı hayra götürür, hayırlı işler de insanı Cennet'e götürür. Tâ ki, o kişi, doğruyu konuşa konuşa sıddık vasfına sahip olur.Yalancılık da insanı, şerre götürür. Şer ise insanı Cehennem'e götürür. O kimse ki yalan konuşa konuşa Allah katında yalancı defterine yazılır. (Tecrid, H.N. 1997)

"Hz. Peygamber (s.a.v) ashâbına: Hanginize mirasçının malı, kendi malından daha çok sevimlidir, dedi: Onlar da: Ey Allah'ın Elçisi, içimizde hiçbir kimse yoktur ki, malı kendisine her şeyden daha sevimli olmasın, dediler. Resûlullah (s.a.v.) da: Çünkü kişinin kendi malı, ölümünden önce hayra sarfettiği malıdır. Mirasçının malı da, kişinin hayra sarfetmeyip ölünceye kadar te'hir ettiği malıdır" (Tecrid, H.N. 2026)

"Kıyamet günü insanlar arasında verilen ilk hüküm, kan davaları hakkındadır. (Tecrid, H.N. 2050)

Abdullah b.Mes'ûd'dan sekiz yüz kırk hadîs rivayet edilmiştir. Bunlardan altmış dördünü, Buharî ve Müslîm birlikte rivayet etmişlerdir. Buharî ayrıca Müslîm'den ayrı olarak yirmi bir hadîsini rivayet etmiştir. Müslîm ise otuz beş hadîsini ayrı olarak nakletmiştir.

ABDULLAH b. MUĞAFFEL (r.a.)

Sahâbe içinde "Bekkâîn" (ağlayanlar) diye meşhur olan bir grup sahâbî arasında yer alan Abdullah b. Muğaffel, Hz. Peygamber'e Hudeybiye'de bîat etmiş olan bir sahâbîdir. Künyesi Ebû Saîd'dir. Hakkında geniş malûmat yoktur. Bununla birlikte adı İslâm tarihine geçmiş bir kişidir.

Abdullah b. Muğaffel, Mekke'nin fethine ve Huneyn savaşına katılmıştır. Hz. Peygamber, Tebük seferi için hazırlık yaparken sahâbe de hazırlık içindeydi. Ancak Abdullah b. Muğaffel ve kendisi gibi yoksul birkaç sahâbî de savaşa katılmak istiyor ve bunun için büyük bir arzu duyuyorlardı. Ellerinde binecek hayvanları yoktu. Yoksul oldukları için de satın alamıyorlardı. Savaşa katılmak için herkes kendi başının çaresine baktığı için, bunlara kimse de yardım etmiyordu. En son olarak Abdullah ve arkadaşları, Hz. Peygamber'e başvurdular ve O'ndan kendilerine binecek hayvan vermesini veya temin etmesini istediler. Hz. Peygamber de: "Şu anda hayvan bulmak mümkün değil" diyerek taleblerine olumsuz cevap verdi. Güvendikleri son ümit kalesi de yıkılınca, çok üzüldüler ve ağlayarak Resûlullah'ın huzurundan ayrıldılar.

Zira savaşa katılmamak, büyük bir günahtı ve hattâ münâfıklarla bir olmak demekti. Kendilerindeki iman coşkunluğu ise buna engeldi. Abdullah ve arkadaşları münâfıklarla aynı seviyede olmak istemiyorlardı. İşte bu sırada "Kendilerine binek sağlayıp bindirmen için sana geldikleri zaman, sen "Sizi bindirecek bir şey bulamıyorum" deyince, harcayacak bir şey bulamadıklarından dolayı üzüntüden gözlerinden yaş akarak dönen kimselerin aleyhine de bir yol yoktur" (Tevbe, 9/92) âyeti nâzil oluyordu. Böylece samimi olarak istemelerine rağmen, imkânsızlık nedeniyle savaşa gidememeleri mazur görülüyordu. Âyet, kendilerini hem vicdan azabından kurtarmış, hem de onları sahâbe içinde şöhrete ulaştırmıştı. Ağlayanlar grubunu herkes tanır olmuştu. Nitekim bir sahâbî, Abdullah'a

bir binecek hayvan hediye etmiş ve O da savaşa katılmıştı.

Abdullah b. Muğaffel, Hudeybiye anlaşmasına şahid olan ve bize bu barış ile ilgili geniş bilgi veren bir sahâbîdir. O, bu anlaşmayı şöyle nakletmektedir:

Allah Teâla'nın Kur'ân-ı Kerîm'de beyân buyurduğu ağacın dibinde Resûlullah ile beraberdik. Ağacın bazı dalları Resûlullah ile Hz. Ali'nin sırtını örtüyordu. Süheyl b. Amr da Hz. Peygamber'in huzurundaydı. Allah'ın Resûlü Hz. Ali'ye "Yaz: Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla" buyurdu. Süheyl, Hz. Ali'nin elini tutarak "Biz Rahman ve Rahîm'ı bilmeyiz" dedi. Hz. Peygamber: "Yaz: Allah'ın adıyla" dedi. Hz. Ali, "Bu Allah'ın Resûlü Muhammed ile Mekke ehlinin üzerine anlaştıkları ahitnamedir" şeklinde yazmıştı. Süheyl, yine O'nun elini tutarak "Şayet sen O'nun elçisi isen, bu takdirde biz sana zulüm etmiş oluruz. Bizim meselemizde bizim bildiğimizi yaz" dedi. Allah'ın Resûlü: "Bu Abdullah'ın oğlu Muhammed'in üzerinde anlaştığıdır" şeklinde yaz, dedi.

Biz bu durumda iken birdenbire silâhlı otuz kişi, üzerimize saldırdı. Hz. Peygamber, onlara beddua etti ve biz onların üzerine yürüyüp her birini yakaladık. Resûlullah, onlara "Herhangi bir kimsenin sözüyle mi geldiniz? Veya herhangi bir kimse size aman mı verdi?" dedi. Onlar da "Hayır" dediler. Bu cevap üzerine Resûlullah, onları serbest bıraktı. Bu olaydan sonra şu âyet nâzil oldu: "Mekke'nin göbeğinde sizi onlara muzaffer kıldıktan sonra, onların ellerini sizden, sizin elinizi de onlardan çeken O'dur" (Fetih, 48/24, İbn Kesir, Tefsir, 4/138, Tecrid Tercemesi, 4/197, 5/265-266)

Hudeybiye anlaşması sırasındaki saldırı olayını, geniş bir biçimde bize nakleden Abdullah b. Muğaffel'dir. Samimiyeti ve ihlâsı ile temayüz eden Abdullah, Hz. Ömer döneminde, Basralılar'a din eğitimi ve öğretimi için gönderilmiştir. Bu görevi büyük bir arzuyla kabul eden Abdullah, gittiği Basra'da ölünceye kadar ikâmet etmiştir. Burada 680 yılında vefat etmiştir. Kendisinden 44 hadîs rivayet edilmiştir. Bunlardan dört hadîsin rivayetinde Buharî ve Müslîm ittifak etmiştir. (İbn Hacer, el-İsabe, 2/364, Zehebî, A'lamu'n-Nübela 2/483)

ABDULLAH b. ÖMER (r.a.)

Halife Hz. Ömer'in oğlu, sahâbenin en çok hadîs rivâyet eden ve fetvâ verenlerinden. Âlim ve fâzıl, meşhur sahâbî. Künyesi, Ebu Abdurrahman olup nesep silsilesi şöyledir; Abdullah b. Omer b. Hattab b. Nevfel b. Abduluzza b. Adiyy b. Fihr el-Kureşî. Annesi ise Zeyneb bint Mazûn el-Cehmiyye'dir.

Abdullah b. Ömer'in Uhud savaşında 13-14 yaşında olduğu bilinmekte olup, yaklaşık olarak bi'setin ikinci-üçüncü senesi doğmuştur. Hz. Peygamber'in zevcesi Hz. Hafsa vâlidemiz ile ana-baba bir kardeştir. Hz. Ömer Müslüman olduğunda Abdullah tahminen altı-yedi yaşlarında idi. Bu sebeble Abdullah b. Ömer daha çocukluğunda Müslüman bir aile içerisinde yetişmiş, İslâm nûrunun ışığı altında büyümüş ve bu terbiye ile olgunlaşmıştır.

Abdullah b. Ömer babasıyla birlikte küçük yaşta Medine'ye hicret etti. Bedir ve Uhud savaşlarına katılmak için izin istemiş; ısrar etmiş ise de Resûlullah (s.a.v), henüz çocuk olması sebebiyle izin vermemiştir.

Hicretin beşinci yılında yapılan Hendek savaşında, artık büyümüş, zeki ve cesur bir delikanlı olmuş bulunan Abdullah b. Ömer'e izin verildi

ve savaşa katıldı. Sonra da sırasıyla Rıdvan bey'atında, Hayber gazâsında, Mekke'nin fethinde ve Huneyn savaşında, Taif kuşatmasında, Vedâ Haccında, genelde Resûlullah'ın (s.a.v) yanından hiç ayrılmadı. Bu sebeple, bu konularda çok kıymetli hadîsler rivâyet etmiştir.

Râşid halifeler ile Emevîler devrinde de gazâlara ve fetihlere katılan Abdullah b. Ömer, Suriye ve Irak'ın fethinde, Nihavend ve Yermük savaşlarında, Mısır'ın fethinde, Ebû Eyyûb el-Ensârî ile birlikte İstanbul seferinde bulunmuştur.

Abdullah b. Ömer, devlet hizmetlerinde aktif ve birinci derecede sorumlu bir kişi olarak görev almaktan kaçınmış, Müslümanlar arasında çıkan fitnelerden mümkün mertebe uzak durmuştur. Hz. Ali'ye ve Muâviye'ye de, herkes bîat ettikten sonra bîat ederek bu temkinini korumuştur. Halbuki hayatı boyunca yapılan bütün gazalara, fetih ve seferlere katılmış, bunlardan hiçbir zaman geri kalmamıştır.

Hz. Ömer'in vefâtından sonra halife seçimi meclisinde bulundu. Fakat babası, bir âileden bir kurbanı yeterli görerek, ona, halifeliği kabul etmemesini tavsiye etmişti. Halife Hz. Osman da kendisine kadılık teklif edince, özür dileyerek bu görevi de kabul etmedi. Hattâ Hz. Osman'ın vefâtından sonra, "Hakem Olayı"nda Yezid b. Muâviye'nin ölümünden sonra halife olması yönünde ısrarlarla karşılaşmış fakat, O, muhâlifleri üç kişi bile olsa kan dökülmesine râzı olmayacağını beyan ederek bu teklifleri geri çevirmiştir. Hz. Ali'nin kendisini Şam valiliğine tayin etme konusundaki ısrarına rağmen de bu görevi kabul etmemiştir.

Abdullah b. Ömer, fitneye yol açmamak düşüncesiyle, tutumlarını beğenmese bile idarecilerin arkasında namaz kılar, fakat hakikati söylemekten de çekinmezdi. Önceleri Yezid'e bu düşünceyle bîat ettiği, fakat Yezid'in aykırı tavır ve davranışlarını görünce bîatından vazgeçtiği rivâyet edilir. Mekke'yi kuşatıp, Kâbe'yi taşa tutan ve Abdullah b. Zübeyr'i şehid eden Haccac, hutbede, İbn Zübeyr'in Kur'ân'ı tahrif ettiği iftirasında bulununca, ayağa kalkıp "Yalan söylüyorsun. Bunu ne O yaptı. Ne de sen yapmaya güç bulabilirsin" diyerek infiâlini açıkça beyan etmiştir. Bir defasında da hutbeyi oldukça uzatan Haccac'ı "Güneş seni beklemiyor" diye uyarmıştı. Abdullah b. Ömer hicrî 73. yılda 83 yaşında iken Mekke'de hac mevsiminde vefat etti. Ölümünü, Haccac'ın hazırlattığı suikast sonucu, kalabalıkta ayağına batırılan zehirli mızrağa bağlayanlar da vardır.

Abdullah b. Ömer, Hz. Peygamber'in (s.a.v) kayınbiraderi olduğu ve çocukluğundan itibaren Hz. Peygamber'in yanından ayrılmadığı için Resûlullah'tan (s.a.v.) çok hadîs işitmiş ve ezberlemiştir. O, en çok hadîs rivâyetinde bulunan yedi sahâbî içinde, 2600'ü aşkın hadîsle ikinci sırayı alır. Ayrıca Râşid halifelerin ve büyük sahâbîlerin de sohbetlerine devam ederek bilgisini artırdı. Kur'ân okumaya ayrı bir önem verir, âyetlerin mânâsı üzerinde devamlı düşünürdü. Hattâ Resûlullah'ın (s.a.v.) yanında dahi zaman zaman âyetlerin mânâları hakkında görüşünü açıklamış ve bu Hz. Peygamber'in de hoşuna gitmişti. Abdullah b. Ömer'den Câbir, İbn Abbas, Sâlim ve diğer oğulları, Saîd b. Müseyyeb, Eslem, Abdullah b. Dinar, Nâfi gibi önde gelen sahâbe ve tâbiûn hadîs rivâyetinde bulunmuşlardır.

Abdullah b. Ömer, aynı zamanda en çok fetvâ veren sahâbîlerden biridir. Bilhassa büyük sahâbîlerin vefâtından sonra, herkes dinî meseleleri sormak, yeni ortaya çıkan olay ve durumların dinî hükmünü öğrenmek için ya Abdullah b. Ömer'e, ya da İbn Abbas'a gelirdi. İbn Ömer fetvâ verirken de, hadîs rivâyetinde olduğu gibi gayet dikkatli ve titiz davranırdı.

Abdullah b. Ömer, hayatı boyunca Hz. Peygamber'in yüksek ahlâkını,

tavır ve davranışını örnek edinmiş ve en küçük ayrıntıya kadar O'nu takip etmeye çalışmıştır. Gece namazından Hz. Peygamber'in hacca giderken konakladığı yerlere, geçtiği sokaklara, giydiği elbiseden kullandığı ihramın rengine kadar her konuda Resûlullah'a (s.a.v.) uymaya, O'nun yolunu izlemeye çalışırdı.

Yemek yediği esnada civarda birinin aç olarak bulunduğunu hissederse yemeğini bırakır, o adamın karnını doyurmadıkça rahat yemek yiyemezdi. Şüpheli meselelerde çok ihtiyatlı davranır, ne kadar zarar görürse görsün o işe yanaşmazdı.

Kısaca, İbn Ömer Kur'ân ve hadîs bilgisi, isâbetli fetvâ ve reyi kadar zühd ve takvâsı ile de mümtaz bir mevkii olan, örnek ve önder bir sahâbî idi.

Abdullah b. Ömer anlatıyor: Dûmetü'l-Cendel denilen, Hz. Ali ile Muâviye'nin biraraya geldiği gün, mü'minlerin annesi Hafsa bana "Muhammed ümmetini sulh ve sükuna kavuşturacak bir anlaşmadan uzak durman doğru değil, sen hem Resûlullah'ın (s.a.v.) akrabası, hem de Hz. Ömer'in oğlusun" dedi. O gün Muâviye büyük bir şatafatla gelip "Devlet başkanlığına bizden daha lâyık olan kim?" diye sorunca bir an için içimden "Seni ve babanı döverek İslâm'a sokan daha lâyıktır" demek istedim. Fakat orada fitne ve fesad çıkaracağımdan korktum. Cennet'teki nimetleri hatırladım, vazgeçtim."

Urve,bir gün İbn Ömer'e soruyor: "Yâ Abdullah, biz idarecilerimizin yanında otururken onlardan doğru olmayan sözler işitiyor, buna rağmen onları tasdik ediyoruz... Ne dersin?" O da; "Yeğenim, biz Resûlullah (s.a.v.) ile birlikteyken bu tarz davranışları münâfıklık sayardık" cevabını veriyor.

Abdullah b. Ömer'in bir câriyesi vardı. Ona karşı sevgisi artınca, dünya sevgisinin gönlünü ve yolunu meşgul etmemesi için ve Kur'ân'da da Allah en çok sevilen, en kıymetli şeylerin infak edilmesini emrettiği için onu azat edip evlendirdi.

Yine bir akşam üzeriydi, İbn Ömer çok yüksek fiyatla satın aldığı devesi ile dolaşıyordu. Devenin yürüyüşü hoşuna gidince, deveden indi ve devesini kurban ederek etini fakirlere dağıttı.

İbn Ömer Mekke ile Medine arasında bir ağacın altında bir müddet uyurdu. Sebebi sorulduğunda Resûlullah (s.a.v)'ın da böyle yaptığını söylerdi.

İbn Ömer der ki: "Fitne nedir biliyor musunuz? Resûlullah (s.a.v) müşriklerle savaşırken, müşriklerin safına katılmak fitneydi. Resûlullah'ın savaşı sizinki gibi servet ve saltanat için değildi."

Abdullah b. Ömer sırf yolda Müslümanlar'la selâmlaşmak için çarşı-pazarda dolaşırdı.

Yine İbn. Ömer der ki: "Öyle zamanlar yaşadık ki, aramızdan hiçbiri, Müslüman kardeşinden daha çok altın ve gümüşe sahip olmayı düşünmedi. Şimdi öyle bir zamandayız ki, altın ve gümüş bize, Müslüman kardeşimizden daha sevimli gelmeye başladı."

ABDULLAH b. REVAHA (r.a.)

Hz. Peygamber (s.a.v)in üç şâirinden biri olan Abdullah b. Revaha, ibadete olan düşkünlüğü ve Mûte savaşında gösterdiği kahramanlık ile meşhur olan bir sahâbîdir. Hazreç kabilesine mensuptur ve Akabe bîatı sırasında Müslüman olmuştur. İlk Müslümanlar'dan sayılmaktadır. Bedir sa-

vaşı başta olmak üzere, Hz. Peygamber ile birlikte bütün savaşlara katılmıştır. Hudeybiye'de bulunmuştur. Hayber seferi öncesi Gatafan kabilesini, Müslümanlar aleyhine kışkırtan Yahudiler'in başkanı Esîr b.Zürâm'ın bertaraf edilmesi için gönderilen otuz kişilik bir seriyyenin komutanlığını yapmıştır. Hayber'in alınmasında bulunmuş ve Mûte savaşında ordunun komutanı iken şehid düşmüştür. (ö.8/629)

Abdullah b. Revaha, Allah korkusunu yüreğinde duyan ve yaşayan bir sahâbî idi. Bir gün başını, hanımının kucağına koymuş olduğu halde ağlamaya başlamıştı. Karısı da birlikte ağladı. Abdullah hanımına "Niçin ağlıyorsun?" dedi. O da: "Senin ağladığını görünce ben de ağladım" dedi. Bunun üzerine Abdullah: "Sizden Cehennem'e uğramayacak yoktur" (Meryem, 19/71) âyetini hatırladım da ondan ağlıyorum. Zira O'ndan kurtulup kurtulamayacağını bilemiyorum" dedi. (İbn Kesir, Tefsir, 5/247)

Ebu'd-Derda anlatıyor: Resûlullah (s.a.v) ile beraber, korkunç sıcak bir günde yaptığımız bir seferi hatırlarım. Sıcağın şiddetinden dolayı insan, elini başının üzerine koymak mecburiyetinde kalıyordu. Aramızda Hz. Peygamber ile Abdullah b. Revaha'dan başka oruçlu olanımız yoktu. (Müslîm, Sıyam, 17)

Temimu'd-Dârî'nin azatlı kölesi anlatıyor: "Şâirlere, ancak azgınlar uyar" (Şuara, 26/224) âyeti inince, Hassân b. Sâbit, Abdullah b. Revaha ve Kâ'b b. Mâlik, ağlayarak Hz. Peygamber'e geldiler ve "Allah bu âyeti indirdiği zaman, bizim şâir olduğumuzu biliyordu" dediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber "Ancak inananlar, iyi iş yapanlar ki, bunlar sizsiniz ve "Haksızlığa uğratıldıklarında, haklarını alanlar müstesna" (Şuara, 227) âyetini okudu ve bunlar sizsiniz, buyurdu. (İbn. Kesir, Tefsir, 6/186)

İbn Ömer'in anlattığına göre, Abdullah b. Revaha, her sene Hayber'e gelir, Hayber mahsulünün takdirini yaparak onların verecekleri vergileri tesbit eder, sonra da verginin yarısını onlardan alırdı.

Hayberliler, Abdullah'ı mallarını fazla takdir ettiği gerekçesiyle, azaltması için O'na rüşvet teklif ettiler. Bunun üzerine Abdullah: "Ey Allah düşmanları, bana haram mı yedireceksiniz? Vallahi ben size, en çok sevdiğim insanın yanından geldim. Maymunlar ve domuzlar bana, sizden daha sevimli geliyor. Size çok kızdım. Fakat size olan bu kızgınlığım ve Hz.Peygamber'e olan sevgim, beni size karşı adaletsizlik etmeye sevketmeyecektir" dedi. Bu söz üzerine onlar "Böylelerin yüzü suyu hürmetine gökler ve yer ayakta durmaktadır" dediler.

Hicretin sekizinci yılında Resûlullah (s.a.v) Mûte'ye bir ordu gönderdi. Kumandan olarak da Zeyd b. Hârise'yi tayin etti. Orduyu gönderirken "Eğer Zeyd şehid olursa, kumandayı, Ca'fer b. Ebû Tâlib alsın. O da şehid olursa Abdullah b. Revaha alsın" dedi.

Ordu Medine'den ayrılırken O, Hz. Peygamber'e gelerek "Yâ Resûlullah, Allah, Musa'ya yaptığı gibi, sana verdiği hayrı kaim kılsın. Zafere ulaşanlar gibi seni de zafere ulaştırsın. Ben sana bahşedilen hayrı gördüm. Allah biliyor ya, ben bakınca anlarım. Sen Allah'ın Resûlüsün. Kim Allah'ın lütfundan ve rızasından mahrum olursa, bedbaht sayılır dedi ve yanından ayrıldı. Daha sonra Allah'a şöyle dua etti: Ben Allah'ımdan bana mağfiret etmesini ve kanı köpürten kuvvetli bir darbe veya ciğer ve bağırsakları yakan öldürücü bir kargı vuruşu ile şehid olmak istiyorum. Öyle ki kabrime uğrayanlar, Allah bu şehide yol gösterdi, O da doğru yolu buldu desinler.

Mûte'ye vardıklarında, büyük sayı üstünlüğünü gören askere moral ver-

mek için şu konuşmayı yaptı:

"Siz şehid olmak için geldiniz. Şimdi niye istemiyorsunuz? Biz düşmanla, ne sayı ne kuvvet, ve ne de çokluk sebebiyle savaşıyoruz. Yürüyün... Ya galip geliriz, ya da şehid oluruz. Ki bunların ikisi de güzeldir." Bu konuşmasıyla orduyu coşturdu. Savaş başladı. Savaşta Zeyd b. Hârise ve Ca'fer b. Ebû Tâlib şehid olunca, sancağı Hz. Peygamber'in emri uyarınca Abdullah b. Revaha aldı. İçine bir korku ve tereddüd düştü. Bunun üzerine şöyle dedi: "Ey nefsim, ben savaşmaya yemin ettim. Ya kendi isteğinle savaşırsın, ya da ben seni zorla savaşa sokarım. Bakıyorum sen, Cennet'ten kaçıyorsun. Benim istediğim şey gecikiyor. Aslında sen, su kabındaki bir damla su gibisin. Ey nefsim, şehid olmasan da nasıl olsa bir gün öleceksin. İşte o an yaklaştı. Sana arzu ettiğin şey verilecektir. Eğer Zeyd ve Ca'fer gibi yaparsan doğru olanı yapmış olursun" Sonra atından indi. O sırada yeğeni ona yemesi için bir et parçası getirmişti. Abdullah eti aldı ve tam yiyecek iken, çarpışmanın bulunduğu yerden bir gürültü geldi. Bunu işiten Abdullah, eti atarak kılıcını kaptığı gibi, düşman üzerine saldırdı ve kahramanca savaşarak Allah yolunda şehid oldu. Böylece Abdullah, çok arzuladığı şehidlik mertebesine ulaştı. Kahramanlığı, şâirliği ve takvâsı ile sahâbe arasında mümtaz bir yeri olan Abdullah b. Revaha, nesirdeki kabiliyetini ve şiirdeki gücünü, İslâm ve Hz. Peygamber için kullanmış, şirki ve sapıklığı yeren şiirleriyle inkârcıları perişan etmiştir. Şiiri amacı uğruna kullanmış bir İslâm şâiri olarak, O, bize bu yönüyle Mehmet Âkif'i hatırlatmakta ve O'na öncülük etmektedir.

ABDULLAH b. es-SÂİB el-MAHZÛMÎ (r.a.)

Her sahâbînin ayrı bir özelliği vardı, ve o özelliği ile sahâbe arasında meşhur olmuştu. Abdullah b. es-Sâib'in ise en meşhur özelliği, Kur'ân kıraatinde mahir olmasıydı. Bu ilim dalındaki ıstılahı ile "Mukrî" idi. Kureyş kabilesine mensub olan Abdullah'ın babası es-Sâib, peygamberlikten önce Hz. Peygamber'in ticaret ortağı idi. Mekke'nin fethi günü, Hz. Peygamber'in yanına gelince ona Resûlullah "Merhaba kavga etmeyen ve idare eden kardeşim ve ortağım" diye hitap etmişti.

Abdullah b. es-Sâib, Hz. Peygamber'i Mekke'nin fethinde görmüş ve Müslüman olmuştu. Kendisi Hz. Peygamber'in arkasında namaz kılmış, hattâ bir sabah namazında Hz. Peygamber'in mü'minûn suresinden bir bölüm okuduğunu nakletmiştir. (Müslim, H.N. 455)

Abdullah b. es-Sâib, "Mekke'nin mukrîî" ünvanına sahip olmuş bir sahâbî idi. Übey b. Kâ'b gibi meşhur bir sahâbînin huzurunda Kur'ân okumuş, O'ndan ve Hz. Ömer'den de hadîs rivâyet etmiştir.Ünlü tâbiîlerden Mücâhid ile İbn Kesîr, O'nun huzurunda Kur'ân okumuşlardır. Mücâhid, "İnsanlara karşı biz, karîimiz Abdullah b. es-Sâib, fakîhimiz Abdullah b. Abbas,müezzinimiz Ebû Mahzûra ve kadımız Ubeyd b. Umeyr ile öğünüyoruz" demiş ve Abdullah'ın mukrîiliğini tescil etmişti. İbn Zübeyr'in emirliği döneminde vefat etmiştir. (Zehebî, A'lâmu'n-Nübelâ, 3/388-390)

ABDULLAH b. SA'D b. EBÛ SERH (r.a.)

Amr b.Âs'tan sonra Mısır valisi olan Abdullah b. Sa'd b. Ebû Serh, Hz. Peygamber (s.a.v)'in vahiy kâtiplerindendir. Hakkında Müslüman oluşuyla ilgili yeterli bir bilgi bulunmayan Abdullah, Medine'ye hicret etmiş, fakat bir müddet sonra irtidâd ederek tekrar Mekke'ye dönmüştür. Mekke'de İslâmiyet aleyhindeki çalışmalara katılmıştır. Mekke'nin fethinde öldürülmesi emredilenler arasında Abdullah da vardı. Fakat Hz. Osman, süt kardeşi olması dolayısıyle kendisine sığınan Abdullah'a şefaatçi olmuş ve Hz. Peygamber de O'nu affetmişti. Böylece ikinci kez Müslüman olan Abdullah, Hz. Ömer döneminde Amr. b. Âs'la Mısır'ın fethine katılmış, Hz. Osman döneminde ise, Amr'ın azlinden sonra Mısır valisi olmuştu. Kuzey Afrika'nın fethinde bulunmuş ve büyük kahramanlık göstermiştir. Kıbrıs'ın fethinde donanmaya yardım etmiş, ancak asıl başarısını Zatu's-Savari adıyla anılan savaşta göstermiştir.

Mısırlılar, çeşitli sebepler ileri sürerek Hz. Osman'dan O'nun azlini istediler. Hz. Osman'ın evinin kuşatılması üzerine, kendisine yardıma giderken, O'nun şehid edildiği haberini aldı. Medine'ye gitmekten vazgeçti, fakat Mısır'a da dönemedi. Muâviye'ye de bîat etmedi. Askalân veya Remle'ye giderek orada vefat etti. (ö.36/656-657)

ABDULLAH b. SEHL (r.a.)

Abdullah b. Sehl, Sehl b. Zeyd'in oğludur. Hazreç kabilesine mensuptur ve Ensâr'dandır. Aynı zamanda Rafi' b. Sehl'in de kardeşidir. Uhudsavaşında bulunmuş ve yaralı olduğu halde, kardeşi ile birlikte yaya olarak Hamrâu'l- Esed seferine katılmıştır. Yolda giderken kardeşi kendisine yardım etmiştir. Hendek savaşında da bulunan Abdullah b. Sehl, burada aldığı yaradan dolayı, daha sonra vefat etmiştir. (İbn Hacer, el-İsabe, 2/314, İbn Sa'd, 3/446).

ABDULLAH b. SELÂM (r.a.)

Abdullah b. Selâm, Kaynukaoğulları'na mensup bir Yahudi bilginidir ve Hz. Peygamber'in Medine'ye gelişinden sonra Müslüman olmuştur. Muaz b. Cebel, O'nu kendisinden ilim alınabilecek dört kişiden biri olarak tavsiye etmiştir. Hz. Peygamber Medine'ye gelince, kendisini ziyaret etmiş ve O'na bazı sorular sormuştur. Sorduğu sorulara yeterli cevap alan Abdullah, hemen Müslüman olmuştur. Asıl adı "Husayn" olan bu Yahudi bilgininin adını, Hz. Peygamber, Abdullah olarak değiştirmiştir.

Hz. Peygamber'e sorduğu sorular şunlardır:

1. Kıyametin alâmeti nedir?
2. Cennet ehlinin yiyeceği ilk yemek nedir?
3. Çocuk niçin annesine veya babasına benzer?

Abdullah'a göre, bu sorulara ancak bir peygamber cevap verebilirdi. Peygamber olmayan bir kişinin bu sorulara cevap vermesi mümkün değildi. Bu sorular, bir deneme soruları idi. Kendisi Tevrat'ı çok iyi bildiği için,

bir peygamberin de zuhur edeceğini çok iyi biliyordu. Ancak Hz. Muhammed (s.a.v.) beklenen peygamber miydi? Yoksa değil miydi? Bunu da ancak deneyerek öğrenebilirdi. İşte bu amaçla Hz. Peygamber'e gelmiş ve bu deneme sorularını sormuştu.

Hz. Peygamber de sorduğu bu sorulara sırasıyla şu cevapları vermişti:

1. Kıyametin ilk alâmeti, bir ateştir ki, insanları doğudan batıya doğru götürecektir.

2. Cennetlik olan kişilerin ilk yiyecekleri şey, balık ciğeridir.

3. Erkeğin menisi, kadının menisini geçer ve ona galebe çalarsa, çocuk babasına; eğer kadının menisi, erkeğin menisini geçer ve ona galebe çalarsa, çocuk anasına benzer. (Buharî, Rikâk, 51, Enbiyâ, 1) Hz. Peygamber'in verdiği bu cevaplardan sonra, Abdullah b. Selâm, O'nun beklenen gerçek peygamber olduğuna kanaat getirmiş ve Müslüman olmuştu.

Abdullah, Yahudiler arasında büyük şöhreti olan ve saygı gösterilen bir ilim adamıydı. Hz. Peygamber'e Yahudiler'in sözüne güvenilemeyeceğini söylemişti. Bunu isbat için de eline iyi bir fırsat geçtiğini ve bu fırsattan istifade etmesi gerektiğini söyledi. Bunun için de, kendisinin Müslüman olduğunu onlara söylemeden, kendisi hakkında onlara soru sormasını istedi. Hz. Peygamber'in elde edeceği sonuç, kendisini haklı çıkartacaktı. Hz. Peygamber de O'nun dediğini yaptı. Yahudiler'den bir grubu davet etti. Grup gelmeden Abdullah, yan odaya gizlendi. Grup gelince Hz. Peygamber, Abdullah hakkında onlara sorular sordu. Onlar da Abdullah hakkında şunları söylediler: O, reislerinin oğlu hem de reisleri idi. Çok okumuş ve âlim bir kişi idi. Kendisine olan saygıları sonsuzdu.

Bu sırada Abdullah saklı olduğu yerden çıkmış, meclise gelmiş ve Müslüman olduğunu söylemişti. Bunun üzerine gelen Yahudiler, biraz önce söylediklerinin tam aksini söyleyerek meclisi terketmişlerdi.

Abdullah, sahâbe arasında manevî mevkii çok yüksek biriydi. Hz. Peygamber tarafından Cennet'le müjdelendiği de rivayet edilmektedir. Tirmizî'de yer alan bir hadîsten bunu anlıyoruz. (Tirmizî, Menâkıb, 37, H.N. 3804)

Abdullah b. Selâm, hakkında âyet inen birkaç bahtiyar sahâbîden biridir. Şu âyetler, O'nun hakkında nâzil olmuştur:

"Ama hepsi bir değildir. Kitablılar içinde, gece saatlerinde ayakta durup Allah'ın âyetlerini okuyarak secdeye kapanan bir topluluk da vardır. O'nlar Allah'a ve ahiret gününe inanırlar, iyiliği emrederler, kötülükten mennederler. Hayır işlerine koşuşurlar. İşte onlar, iyilerdendir" (Al-i İmrân, 3/113-114, Vahidî, Esbabu'n-Nüzûl, s. 78)

"De ki: Hiç düşündünüz mü: Eğer bu Kur'ân, Allah katından ise ve siz de tanımamışsanız, **İsrailoğulları'ndan bir şâhid de bunun benzerini (Tevrat'ta) görüp inandığı halde,** siz inanmaya tenezzül etmemişseniz, durumunuz nice olur?" (Ahkâf, 46/10, Taberî, Tefsir, 26/113)

Bu âyetlerde zikredilen kişi, Abdullah b. Selâm'dır. Hemen hemen bütün rivayet tefsirleri, bunu böyle naklederler. Zira Abdullah, Tevrat'ı çok iyi bilen ve bu yüzden de Hz. Peygamber'in Tevrat'taki vasıflarını haber veren kişidir. Bizzat kendisi şunu ifade etmiştir: Hz. Peygamber'in yüzüne baktığımda O'nun son peygamber olduğunu anladım. O'ndan ilk işittiğim söz ise, "Ey insanlar selâmı yayınız. Yemek yediriniz. Sıla-i rahm (ana, baba ve akrabayı ziyaret etmek) yapınız. İnsanlar uykuda iken siz geceleri namaz kılınız" sözüdür. (Ahmed b. Hanbel, Müsnet, 5/451, Tirmizî, H.N.2487)

Abdullah b. Selâm, geçim durumu iyi olan bir kişiydi. Bununla birlikte Medine'de pazara sırtında bir yük odunla gelir ve satardı. Kendisine niçin böyle yaptığı sorulduğunda, "Kibrimden kurtulmak istedim. Zira Resûlullah'tan şunları işitmiştim: Kalbinde bir hardal tanesi kadar kibir bulunan bir kimse, Cennet'e giremeyecektir" diye cevap vermişti. (Ebû Davûd, H.N. 4091, Tirmizî, H.N. 1999)

Abdullah b. Selâm, mescide girdiği zaman, Hz. Peygamber'e selâm verir ve "Allah'ım bize rahmet kapılarını aç" diye dua ederdi. Mescidden çıktıktan sonra da Şeytan'dan Allah'a sığınırdı. (Ebû Davûd, H.N. 465)

Abdullah b. Selâm, veda haccında bulundu ve mürtedlerle yapılan savaşlara da katıldı. Hz. Ömer'in hilâfeti sırasında O'nun yanından pek ayrılmadı. Hattâ O'nun yaptığı seferlere birlikte gitti. Muaz b. Cebel, hasta yatağında yatarken, "Ben ilmi senden alıyordum, bundan sonra kimden alacağım" diyen bir sahâbîye, ben yeryüzünde Allah'ın kendisine ilim verdiği Hz. İbrahim gibi değilim.. Eğer ben ölürsem, ilmi, şu dört kişiden alınız: Abdullah b. Mes'ûd, Abdullah b. Selâm, Selmân el-Fârisî ve Ebu'd Derdâ" demiş ve Abdullah b. Selâm'ın ilmini övmüştü.

Abdullah b. Selâm, Hz. Osman döneminde de O'na destek olmuş, âsileri yatıştırmak için çalışmış, fakat âsiler Yahudiliğini ileri sürerek sözünü dinlememişlerdi. Fakat O, metanetini bozmamış, mantıkî cevaplarla kendisini suçlayanları susturmasını bilmişti. Kendisi, Hz. Peygamber'in hakkında söylediği sözleri nakletmişti. O'nun bir diğer özelliği de, Hz. Peygamber'e çok soru sorması, dolayısıyle ashâbın daha çok şey öğrenmesini sağlamış olmasıydı. O, 43/663 yılında Medine'de vefat etmiş ve Bâkî mezarlığına gömülmüştür. Kendisinden Ebû Hureyre başta olmak üzere pek çok sahâbe hadîs rivayet etmiştir. Kendisi ile ilgili bir hadîs, Buharî'nin nakline göre şöyledir: Abdullah b. Selâm, rüyasında bir bahçe, bahçede bir direk ve direkte tutulacak bir kulpun bulunduğunu görür. Kendisi ise bahçeye girmiş, direğe çıkmış ve kulpu yakalamıştır. Rüyasını Hz. Peygamber'e arzetmiş, Hz. Peygamber de "Gördüğün bahça, İslâm dinidir, direk, İslâm dininin direği Tevhid'dir. O kulp da sağlam olan imandır. Sen ölünceye kadar İslâm dini üzerine yaşayacaksın" şeklinde bu rüyayı yorumlamıştır. (Tecrid Tercemesi, 10/26) İslâm âlimleri, bu hadîsten Abdullah b. Selâm'ın Hz. Peygamber tarafından Cennet'le müjdelendiği anlamını çıkartmışlardır. Müfessirler, Müslüman olan diğer Yahudi âlimleri hakkında bazı sözler söylemişlerse de, Abdullah için tam bir güven belirtmişlerdir.

ABDULLAH b. SÜFYAN (r.a.)

İkinci Habeşistan hicretine katılan Abdullah b. Süfyan, Mahzum kabilesine mensup bir sahâbîdir. İlk Müslümanlar'dandır. Kardeşi Habbar ile birlikte,Habeşistan'a hicret etmiştir.Annesi bin **Ab**'dır. Hz. Ömer döneminde meydana gelen Yermuk savaşında şehid olmuştur. (İbn Hacer, el-İsabe, 2/311)

ABDULLAH b. SÜHEYL (r.a.)

İslâm'ın ilk yıllarında Müslüman olan ve ikinci Habeşistan hicretine katılan Abdullah b. Süheyl, Mekkeliler adına Hudeybiye anlaşmasını imzalayan Süheyl b. Amr'ın oğludur. Annesi, Fatıma bint Âmir'dir. Abdullah, babasının aşırı bir İslâm düşmanı olmasına rağmen Müslü-

man olan genç bir sahâbîdir. Diğer Müslümanlar'la birlikte Habeşistan'a gitmiş ve tekrar geri dönmüştür. Oğlunun Müslüman oluşunu bir türlü hazmedemeyen Süheyl, oğlu geri dönünce O'nu hemen yakalamış ve göz hapsine almıştı. İslâm'dan vazgeçirmek için bütün gücüyle çalışmış, diğer Müslümanlar'la olan ilişkisine engel olmuştu. Âdeta babasının bir tutuklusu gibiydi.

Abdullah ise, babasının karakterini bildiği için, yapılanlara karşı sert çıkmamış, pasif bir direnişe geçmişti. Babası bunu, oğlunda meydana gelen bir yumuşama olarak değerlendirmiş ve bu yüzden Bedir'e giderken O'nu da yanına almıştı. Abdullah Bedir'e gelince, uygun bir fırsat kollamaya başlamış ve iki ordu karşılaşınca ilk fırsatta Müslümanlar tarafına geçmişti. Oğlunun böyle bir işe kalkışacağına ihtimal vermeyen Süheyl, çok kızmış, şuursuz bir şekilde ağzına geleni söylemişti. Abdullah ise, buna karşılık "Yüce Allah bunu benim hakkımda çok hayırlı kıldı" diyerek, babasına cevap vermiş ve Mekke'de çektiği psikolojik sıkıntıların kendisi için, neticede hayırlı olduğunu ifade etmişti.

Abdullah, Uhud savaşına da katılmış ve Hudeybiye anlaşmasında şahid olarak bulunmuştu. Burada kardeşinin, zincire vurulmuş olarak Müslümanlar'a iltica etmek isteyişine de şahit olmuştu. Mekke'nin fethinde, yakalandığı zaman öldürülmesi istenenler arasında babası Süheyl de vardı. Bu nedenle Süheyl b. Amr saklanmış ve daha sonra oğlu Abdullah'ı bularak Resûlullah'a şefaatçi göndermişti. Hz. Peygamber de Abdullah'ın arzusunu yerine getirmiş ve "O, Allah'ın emanetiyle emniyettedir" diyerek öldürülme emrini geri almıştı. Böylece Müslüman olduğu için kendisine çok kızdığı ve manevî işkence yaptığı oğlu vasıtasıyla ölümden kurtuluyordu.

Abdullah, Hz. Ebû Bekir döneminde Yemâme savaşına katılmış ve daha 38 yaşında iken bu savaşta şehid düşmüştü. (ö.12/633) Böylece en büyük makama, şehidlik makamına erişmiş oldu. (İbn Hacer, el-İsabe, 2/314-315, Zehebî, A'lamü'n- Nübelâ, 1/193-194)

ABDULLAH b. SÜREKA (r.a.)

Abdullah b. Süreka, Amr b. Süreka'nın öz, Hz. Ömer'in anne tarafından üvey kardeşidir. Babası, Süreka b. Mu'temir'dir. Hz. Ömer'le aynı kabiledendir. Müslüman oluşu ile ilgili, herhangi bir bilgi mevcut değildir. Ancak Medine'ye hicret ettiği ve Rifaa b. Abdülmünzir'in evinde ikâmet ettiği nakledilmektedir. Bedir savaşına katılıp katılmadığı da kesin değildir. Zira bu konudaki rivayetler birbirinden farklıdır. Uhud savaşına katılmıştır. Diğer bütün savaşlarda da bulunduğu kaydedilmektedir. Hz. Ömer'in hilâfeti döneminde vefat etmiştir. (İbn. Hacer, el-İsabe, 2/357)

ABDULLAH b. TÂRIK (r.a.)

Abdullah b. Târık, Uhud savaşından sonra Adal ve Kâre kabilelerinin talebi üzerine Hz. Peygamber (s.a.v) tarafından kendilerine Kur'ân öğretmek üzere görevlendirilen, fakat Recî denilen yere geldiklerinde pusuya düşürülerek şehid edilen altı kişiden biridir. Lihyanoğulları tarafından hazırlanan plan uyarınca, Adal ve Kâre ka-

bilelerinden bir grup Hz. Peygamber'e gelerek, Yâ Resûlullah aramızda Müslümanlar var. Bizimle beraber, bize dinimizi öğretecek, Kur'ân okutacak ve İslâm'ın esaslarını anlatacak bir heyet gönder, dediler. Resûlullah da onlarla beraber ashâbdan altı kişiyi gönderdi. Bu altı kişiden biri de Abdullah b. Târık'tı. Bunlar gelen heyetle yola çıktılar ve Mekke ile Taif arasında bir yer olan Recî mevkiine geldiklerinde, davet edenler tarafından ihanete uğradılar ve Lihyanoğulları'nın saldırısıyla karşılaştılar.

Bu gruptan bir kısmı, saldırıya karşı koydu ve şehid oldu. Abdullah ve iki arkadaşı ise, teslim oldu. Saldırganlar tarafından esir alınan bu üç kişi, Mekke'de satılmak üzere yola çıkartıldı, fakat Zahran denilen yere geldiklerinde Abdullah b. Târık, ellerini çözdü ve kılıcını alarak kaçmak istediyse de, peşinden gelen müşrikler tarafından şehid edildi. Mezarı Zahran'dadır. İslâmiyet'i kabulü ile ilgili olarak hakkında geniş bir bilgi mevcut değildir. Ölümü 3/625 yılındadır. Diğer iki arkadaşı ise, daha sonra şehid edilmişlerdir.

ABDULLAH b. ÜMMİ MEKTÛM (r.a.)

Hz. Peygamber'in imamlıkta kendisine vekil olarak tayin ettiği Abdullah b. Ümmi Mektûm, hakkında âyet inen bir sahâbî olarak meşhur olmuştur. Adı ile ilgili olarak çeşitli rivayetler var ise de, İbn Ümmi Mektûm olarak tanınmıştı. Hz. Hatice'nin dayısının oğludur. Küçük yaşta gözlerini kaybetmiştir. Bu nedenle savaşlara katılmamış ve Hz. Peygamber tarafından namaz kıldırmak üzere kendi yerine vekil tayin edilmiştir.

İbn Ümmi Mektûm, İslâm'ın ilk yıllarında Müslüman olmuş bir sahâbîdir. Medine'ye ilk hicret edenler arasında yer alır. Medine'ye varınca boş durmamış, İslâm'ı tebliğ etmekle meşgul olmuştur. Bir yandan da Müslüman olanlara Kur'ân öğretmiştir. Diğer Müslümanlar'ın hicreti için müsait bir zeminin oluşmasında O'nun payı büyük olmuştur. Hz. Peygamber'in hicretinden sonra, Mescid-i Nebeviyye'de Bilâl ezân okumuş, İbn Ümmi Mektûm da kâmet getirmiştir. Hz. Peygamber'in Bilâl ile birlikte müezzini idi. Fakir olduğu için Suffa'da kalırdı. Bu nedenle Suffa ashâbından sayılmıştır. Resûlullah'dan birçok hadîs rivayet etmiştir. Bir rivayete göre, Kadisiye savaşında şehid düşmüştür. Bir diğer rivayete göre ise, Kadisiye'den döndükten sonra Medine'de vefat etmiştir. (İbn Sa'd, 4/212)

İbn Ümmi Mektûm, gözleri görmediği için, savaşlara katılmamış; bu sebeple devamlı Medine'de kalmıştır. Hz. Peygamber de bunu bildiği için, sefere çıkarken yerine namaz kıldırmak üzere daima O'nu vekil bırakmıştır. Hz. Peygamber'in O'nu on üç defa vekil bıraktığı nakledilmektedir. (İbn Sa'd, 4/205)

İbn Ümmi Mektûm'u asıl meşhur eden olay, Mekke'de cereyan etmiştir. Bu olay nedeniyle, hakkında Abese suresinin baş tarafı nâzil olmuştur. Olay şöyledir:

Hz. Peygamber, Kureyş'in ileri gelenleriyle konuşurken gözleri görmeyen Abdullah b. Ümmi Mektûm, onların yanına gelerek söze karışmış ve "Allah'ın sana öğrettiklerinden bana da öğret, yâ Resûlullah" demişti. Bu sözünü birkaç kere tekrar etti. Oysa Hz. Peygamber, sözü sohbeti dinlenen Velid veya Ümeyye b. Halef'i ikna etmeye çalışıyordu. Bu kişiler, kendilerinin yanlarında fakir kişilerin bulunmasından ve söze karışmasından asla hoşlanmazlardı. Bundan dolayı Hz. Peygamber, İbn Ümmi Mektûm'

Sahâbîler
ANSİKLOPEDİSİ

FASİKÜL-4

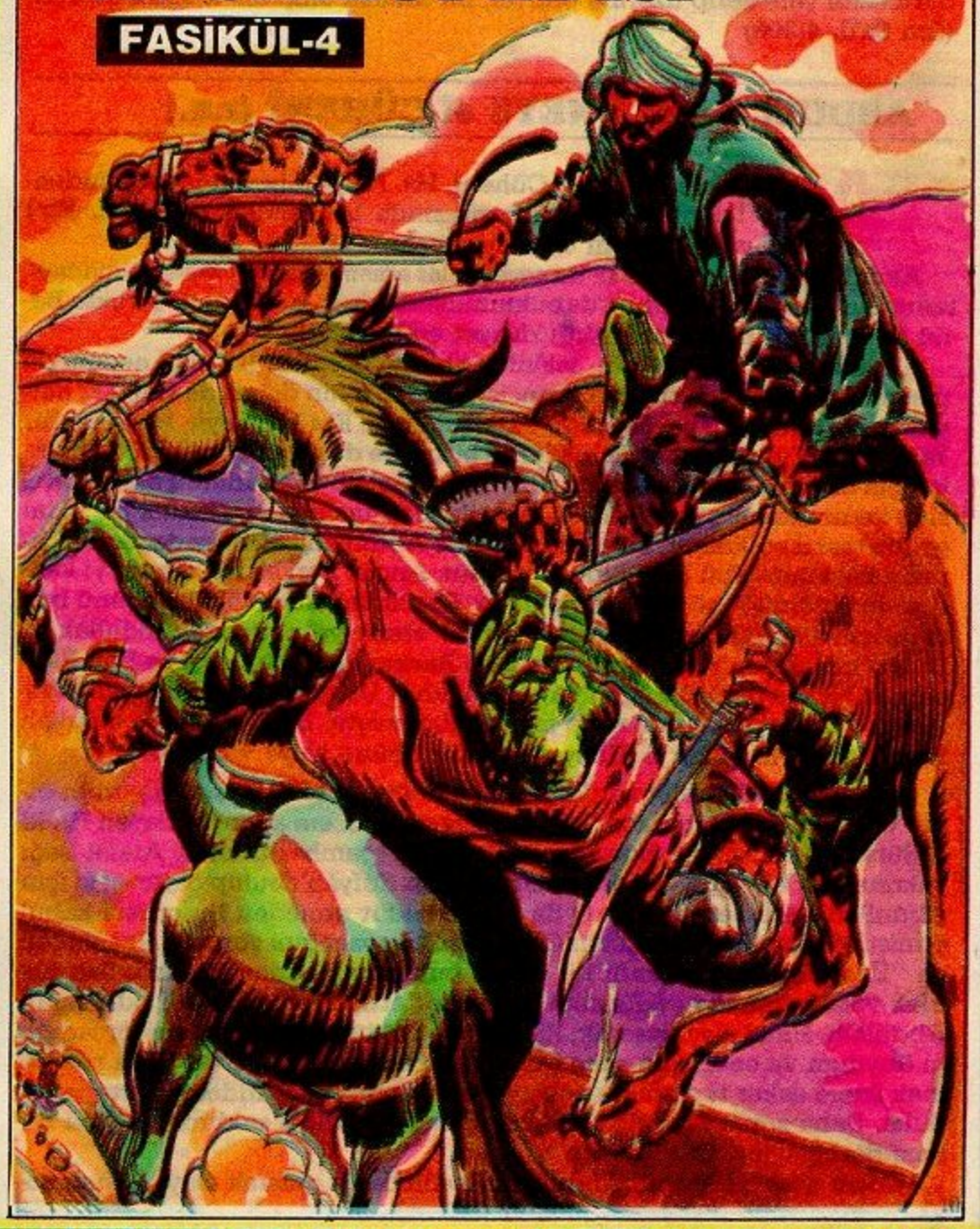

un gelip sözünü kesmesine canı sıkıldı. Fakat O'nun ısrarı karşısında daha da canı sıkıldı. İbn Ümmi Mektûm'dan yönünü çevirerek, Mekkeli müşrikle meşgul olmaya başladı. Daha sonra onlar kalkıp gitti. Bu durum karşısında şu âyetler nâzil oldu:

Surat astı ve döndü. Kör geldi diye. Ne bilirsin, belki o arınacak? Yahut öğüt dinleyecek de, öğüt kendisine yarayacak. Kendisini zengin görüp tenezzül etmeyene gelince, sen ona yöneliyorsun. Onun arınmasından sana ne? Fakat koşarak sana gelen Allah'tan korkarak gelmişken, sen onunla ilgilenmiyorsun. (Abese, 80/1-10, Vahidî, Esbabu'n Nüzûl-s.297)

Bu âyetin nüzulünden sonra Hz. Peygamber, nerede O'nu görse: Merhaba, Rabbimin beni azarlamasına sebep olan arkadaşım, merhaba" der cübbesini yere serip üzerine oturtur, bir arzusu olup olmadığını sorardı. (İbn Sa'd, 4/208)

ABDULLAH b. ÜNEYS el-CÜHENÎ (r.a.)

Abdullah b. Üneys el-Cühenî, Hz. Peygamber'in fedailerindendir. İkinci Akabe bîatı sırasında Müslüman olmuştur. Ebû Yahyâ el-Medenî diye de meşhurdur.

Abdullah b. Üneys'in Bedir'de savaşanlar arasında adına rastlanılmamaktadır. Bununla birlikte Uhud'dabulunmuştur. Muaz b. Cebel ile birlikte Benû Seleme'nin putlarını kırdığı rivayet edilmektedir.

Abdullah b. Üneys'in adı, İslâm tarihinde özellikle iki olay nedeniyle meşhur olmuştur. Bunlardan birincisi, Ebû Râfi'nin diğeri de Hâlid b. Süfyân'ın öldürülmesi olayıdır. Ebû Rafi' Sellem b. Ebi'l Hukayk, Hayberli bir Yahudi'dir. Evs ve Hazreç kabilelerini birbirine düşürmekte ve Müslümanlar için bir fitne unsuru olmaktadır. Bu nedenle bu Yahudi'nin öldürülmesine karar verilmiş ve Abdullah b. Atik komutasında beş kişilik bir fedai grubu teşkil edilmiştir. Bu grubun içinde Abdullah b. Üneys de vardır. Yapılan baskında Ebû Râfi' öldürülmüştür. Ancak herkes bu Yahudi'yi kendisinin öldürdüğünü iddia etmektedir. Resûlullah kimin öldürdüğünü bulmak için her birinin kılıçlarını kontrol etmiş ve neticede Abdullah b. Üneys'in öldürdüğüne karar vermiştir. Baskın gece yapıldığı ve Ebû Râfi' yemek yerken öldürüldüğü için, Abdullah b. Üneys'in kılıcında yemek artıkları görülmüş, diğerlerinde ise görülmemiştir. Bu nedenle Resûlullah Ebû Râfi'yi Abdullah b. Üneys'in öldürdüğüne karar vermişti.

Abdullah b. Üneys'in katıldığı, daha doğrusu tek başına başardığı diğer olay ise, Hz. Peygamber'e karşı savaşmak üzere adam toplayan Halid b. Süfyân el-Huzelî'nin öldürülmesidir. Hz. Peygamber, o sırada Arafat Dağı yakınındaki bir vadiye kadar gelen Hâlid b. Süfyân'ı bulup öldürmesi için Abdullah'a talimat vermiş, O da hiç tereddüt etmeden bu görevi kabul etmiştir. Yalnız Resûlullah'tan O'nu nasıl tanıyacağını sormuş, Resûlullah da "Üzerinde ince ve hafif bir elbise bulunacak" demişti. Abdullah hemen yola koyulmuş ve Resûlullah'ın tarif ettiği yerde Hâlid'i bulmuştu. Abdullah, Hâlid'e yaklaşarak, Resûlullah'ı öldürmek için adam topladığını duydum ve onun için sana geldim, dedi. Hâlid de, "Evet O'nu yok etmek üzere asker toplamaya çalışıyorum" dedi. Bir müddet birlikte yürüdüler. Daha sonra Abdullah, kılıcını çekerek Hâlid'e saldırdı ve O'nu bir kılıç darbesiyle öldürdü.

Verilen görevi başaran Abdullah, Resûlullah'a gelerek olayı baştan so-

na anlattı. Bunun üzerine Hz. Peygamber, Abdullah'a bir âsâ hediye etti ve bu "Kıyamet gününde aramızda bir işaret olsun" dedi. Abdullah o âsâyı ölünceye kadar, kılıcı ile birlikte taşıdı. Vasiyeti üzerine bu âsâ, kefeni içine konularak Abdullah ile birlikte mezara konuldu. Kaynaklar, en son olarak Abdullah'ın Şam'da görüldüğünü ve orada vefat ettiğini naklederler. Buharî, Ebû Dâvud, Tirmizî ve İbn Mâce gibi muhaddisler Abdullah b. Üneys'den hadîs rivayet etmişlerdir. (İbn. Hacer, el-İsabe, 2/270-İbn Hişam, es-Sire, 4/267-269)

Abdullah b. Üneys,Medine'ye uzak çölde yaşardı. Ramazan geldiği zaman Medine'ye gelir, gündüzleri mescidde, geceleri de Suffa'da kalır, ibadet ederdi. Olüm tarihi kesin olmamakla birlikte 54/674 yılında Şâm'da vefat ettiği nakledilmektedir. 74/694'te öldüğünü söyleyenler de vardır.

ABDULLAH b. YÂSİR (r.a.)

Abdullah b. Yâsir, İslâm'ın ilk şehidleri Yâsir ile Sümeyye'nin oğlu ve Ammâr'ın da kardeşidir. İlk Müslümanlar'dan olan Abdullah, Yâsir ailesinin İslâm uğruna verdiği üçüncü şehidir.

Yemen'den kalkarak Mekke'ye kadar gelen ve Mahzumoğulları'ndan Ebû Huzeyfe b.Mugire'ye sığınan Yâsir, O'nun cariyesi Sümeyye ile evlenmişti. Bu evlilikten Ammâr ve Abdullah adında iki çocukları olmuştu. İslâmiyet'in ortaya çıkışı ile birlikte, Yâsir ailesi de Müslüman olmuş, fakat zayıf oldukları için Mahzumoğulları'nın ağır işkencelerine maruz kalmıştı.

Bir gün Yâsir'e, eşi Sümeyye'ye ve oğulları Ammâr ve Abdullah'a Batha denilen yerde işkence ediliyordu. Hz. Peygamber (s.a.v.) bu işkenceye tanık olmuştu. Onlara: "Sabredin ey Yâsir ailesi, sabredin ey Yâsir ailesi, sabredin ey Yâsir ailesi, sizin mükâfatınız Cennet'tir. Sabredin ey Yâsir ailesi" demişti. Yâsir de, Hz. Peygamberimiz'e "Devir, hep böyle mi sürüp gidecek?" dedi. Hz. Peygamber de: Allah'ım, Yâsir ailesine rahmet ve mağfiretini ihsan et, diye dua etti. Bir süre sonra, Yâsir yapılan işkenceye dayanamayarak şehid oldu. Daha sonra Sümeyye, Ebû Cehil tarafından mızraklanarak şehid edildi. Üçüncü olarak da oğulları Abdullah şehid oldu. Ammâr ise ağır yaralı olarak kurtulmuştu.

Abdullah, Islâm'ın üçüncü şehididir.

ABDULLAH b. YEZİD el-HATMÎ (r.a.)

Hudeybiye anlaşması (6/628) sırasında daha on yedi yaşında iken Hz. Peygamber'e bîat eden Abdullah b. Yezid, babası ile birlikte Müslüman olmuş bir sahâbîdir. Ebû Musâ el-Ensârî diye meşhurdur. Yaşı küçük olduğu için Hz. Peygamber'in yaptığı birçok savaşa katılamayan Abdullah b. Yezid hakkında, kaynaklarda geniş bir bilgi yoktur.

Hz. Ömer zamanında meydana gelen köprü olayını Medine'ye ulaştıran Abdullah, Yezid b. Muâviye dönemindè Hicaz'da halifeliğini ilân eden Abdullah b. Zübeyr'in kısa bir süre Mekke emirliğini yapmıştır. Abdullah b. Zübeyr Mekke'ye gelince, emirliği O'na bırakmıştır. Daha sonra Kûfe'ye emir olarak tayin edilen Abdullah'a burada, meşhur İmam Siblî kâtiplik yapmıştır. Kûfe'ye yerleşen Abdullah'ın ne zaman ve nerede vefat etti-

ği belli değildir. Ancak İbn Zübeyr zamanında vefat ettiği bilinmektedir. (Zehebî, A'lamu'n-Nübelâ, 1/197)

Abdullah b. Yezid, namaza ve oruca çok önem veren bir sahâbî idi. İnsanların en çok namaz kılanı olarak tanınmış ve aşure günü hâriç diğer günleri oruçlu olarak geçirdiği rivâyet edilmiştir. Kendisinden yirminin üzerinde hadîs rivayet edilmiştir. Fıkhî konularda kendisinden fetva sorulan bir kişi olmuştur. (İbn Hacer, el-İsabe, 2/375)

ABDULLAH b. ZEM'A (r.a.)

Abdullah b. Zem'a, sahâbenin ileri gelenleri arasında yer almaktadır. Annesi, Kâribe, Hz.Peygamber(s.a.v)'in hanımlarından Ümmü Seleme'nin kızkardeşidir. Babası, Zem'a İslâm'ı kabul etmemiş, Ebû Cehil ile birlikte Bedir savaşına katılmış ve burada öldürülmüştür. Dedesinin asıl adı Esved'dir. Ebû Zem'a diye meşhurdur. Torunu Abdullah'ın Hz. Peygamber'den naklettiği bir hadîste, dedesi Ebû Zem'a, Salih Peygamber (a.s)'in devesini öldüren şâkiye benzetilmiştir. Buharî'nin Abdullah b. Zem'a'dan naklettiği bu hadîste Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

Hz. Peygamber, (s.a.v.) bir hutbesinde, Salih Peygamber'in dişi devesini ve onu yıkıp öldüreni zikretti ve "Semud azgınlıkta onu yalanladı. İçlerinden en şakisi atılıp kıyam ettiği sırada Allah'ın Peygamberi onlara dedi ki... (Şems, 91/11) âyetini okuduktan sonra şöyle dedi: Bu âyette bildirilen şâki, Semud'un ulusu ve en güçlü ve kuvvetlisi idi. Kavmim ve kabilesi içinde Ebû Zem'a gibi arkalı olan bu şaki, deveyi öldürmeye teşebbüs etmişti.

Daha sonra Hz. Peygamber şöyle devam etmiştir: Sizden biriniz, karısını köle döver gibi dayakla dövmek ister. Halbuki günün sonunda (geceleyin) hanımı ile yatmak isteyecektir. (Bu nedenle kadınlarınıza saygılı olmanızı tavsiye ederim.)

Hz. Peygamber konuşmasının sonunda, âdâb-ı muâşeretten söz etmiş, bir hata neticesinde yellenen kişiye gülerek onu teşhir etmenin kötülüğünden bahsetmiştir. Kişinin işlediği böyle bir işe niçin güler de sahibini utandırırsınız? buyurmuştur. (Tecrid Tercemesi, 11/218)

ABDULLAH b. ZEYD (r.a.)

İslâm'ın şiârı ve en büyük alâmeti olan ezanın tayin ve tesbitinde, gördüğü bir rüya ile büyük bir rol oynayan ve bu nedenle de "Sahibu'l. Ezân" diye meşhur olan Abdullah b. Zeyd, **Akabe** bîatı sırasında Müslüman olmuş bir sahâbîdir. Hazreç kabilesine mensuptur. Babası Zeyd b. Abdirrabbi de sahâbîdir.

Abdullah b. Zeyd, Bedir savaşına katılmış, Uhud'da bulunmuş ve Mekke'nin fethinden sonra Müslümanlar şehre girerken Abdullah, Hazreco-ğulları'nın Hâris kolunun bayrağını taşımıştı. Altmış dört yaşında iken 22/643 yılında vefat etmiştir. Halife Hz. Osman cenaze namazını kıldırmıştır. Uhud'da şehid düştüğüne dair bazı rivayetler mevcutsa da bu doğ-

ru değildir. Ziraatçılık yapan Abdullah, bütün hayvanlarını fakirlere dağıtmış ve kendisine sadece bir at bırakmış bir sahâbîdir.

Buharî, Abdullah b. Zeyd'den sadece ezan hadîsini nakletmektedir. Birçok hadîs kitaplarında yer alan ezan olayı şöyledir:

Hz. Peygamber, Medine'de namaz vakitlerinde ashâbı mescide nasıl davet edeceği konusunda bazı istişârelerde bulunmuştu. İstişâre ettiği kişilerden kimi, namaz vakti gelince mescidin üzerine bayrak asalım; kimi, çan çalalım; kimi, boru öttürelim; kimi de tepe üzerine ateş yakalım demişti. Bu görüşlerden hepsi, bazı mahzurlarından dolayı reddedilmişti. Bayrak her taraftan görülmezdi. Çan Hıristiyanlar'ın, boru Yahudiler'in, ateş ise Mecusilerin âdeti idi. Bu sırada Ensâr'dan Abdullah b. Zeyd, Hz. Peygamber'in huzuruna çıkmak için izin almış ve huzuruna çıkmıştı. Hz. Peygamber'e, Ey Allah'ın elçisi, ben bir rüya gördüm. Daha doğrusu uyku ile uyanıklık arasında idim. Yeşil kaftanlı bir şahıs geldi, kıbleye doğru yöneldi ve Allahu Ekber Allahu Ekber... diyerek ezanı bitirinceye kadar okudu. Sonra bir süre durdu, tekrar eski söylediği gibi yeniden okudu. Ancak bir fazlasıyla. O da iki defa Kad kameti's-Salat, dedi. Hz. Peygamber de bu hak rüyadır. Bilâl'e git, rüyanda gördüğün kelimeleri ona söyle, ezanı okusun. Çünkü O'nun sesi, daha güzeldir, buyurdu. (İbn Hişam, es-Sire, 2/103, 154-155; İbn Kesir, Tefsir, 1/307)

Ezan konusunda aynı tür bir rüyayı Hz. Ömer de görmüş, ancak Abdullah Hz. Ömer'den daha önce Hz. Peygamber'e rüyasını söylemiştir. Böylece ezanın tayini Abdullah'ın gördüğü rüya ile olmuştur.

ABDULLAH b. ZEYD b. ÂSIM (r.a.)

Yalancı peygamber Müseyleme'yi, başını keserek öldüren Abdullah b. Zeyd, Akabe bîatı sırasında Müslüman olmuştur. Ensâr'dandır ve kendisinden pek çok hadîs rivayet edilmiştir. Annesi, meşhur Ümmü Umâre'dir. Kardeşi Habîb ise Yemâme savaşında şehid düşmüştür.

Abdullah b. Zeyd'in Bedir savaşında bulunup bulunmadığı belli değildir. Uhudve diğer savaşlara ise katılmıştır. Zeyd ailesinin en büyük kahramanlığı Yemâme savaşında olmuş, âdeta bu savaşta bir destan yazmışlardır. Başta anneleri Ümmü Umâre olmak üzere, kardeşi Habîb ve kendisi, Hz. Peygamber'i korumak için büyük kahramanlıklar göstermişlerdir. Kardeşi Habîb, Müseyleme tarafından şehid edilince, O'nun intikamını almak için yemin etmiş ve Müseyleme'yi takibe başlamıştı. Hz. Hamza'nın katili olan Vahşi b. Harb, bu defa İslâm'ın en büyük düşmanı olan Müseyleme'yi yaralamıştı. Bunu gören Abdullah hemen koşmuş ve Müseyleme'nin başını kesivermişti. Böylece hem kardeşinin intikâmını almış, hem de Müseyleme'yi öldürerek İslâm'ı bir büyük belâdan kurtarmıştı. Vahşi ise, Hz. Hamza'nın karşılığında Müseyleme'yi yaralayarak bir ölçüde dengeyi sağlamıştı.

Abdullah b. Zeyd, daha sonra Medine'ye yerleşmişti. Yezid b. Muâviye'

nin hilâfeti sırasında, O'na bîat etmemiş, fakat Medineliler'in Abdullah b. Hanzala'ya bîat etmeleri karşısında ise tarafsız kalmıştı. Hattâ Abdullah b. Hanzala, kendisine bîat edilmesini O'ndan istemiş, O da, ne üzerine bîat edeceğini sormuştu. Abdullah b. Hanzala'dan "ölüm üzerine" cevabını alınca, "Ben Hz. Peygamber'den sonra ölüm üzerine asla hiç kimseye bîat etmem" demişti. Bununla birlikte Yezid b. Muâviye'nin gönderdiği ordu Medine'yi kuşatınca, iki oğlunu da yanına alarak savaşa katılmak zorunluluğunu hissetmişti. Tarihe Harra savaşı diye geçen bu kuşatmada savaşırken şehid düştü. (ö.63/683)

Abdullah b. Zeyd, Hz. Peygamber'e gönülden bağlı bir sahâbî idi. O'nun yanından ve sohbetlerinden ayrılmak istemezdi. Bu nedenle kendisinden pek çok hadîs rivayet edilmiştir. Buharî ve Müslîm başta olmak üzere, diğer muhaddisler de O'ndan hadîs rivayet etmişlerdir. O'ndan rivâyet edilen hadîslerin konusu, daha ziyade abdest ve namaz ile alâkalıdır. (İbn Hacer, el-İsabe, 2/305, İbn Hişâm, es-Sire, 4/109) Şu hadîs, O'ndan yapılan rivayete bir örnektir:

"Abdullah b. Zeyd el-Ensârî'den: O şöyle demiştir: Hz. Peygamber (s.a.v), abdest azâsını, ikişer kere yıkayarak abdest aldı" (Tecrid Tercemesi, 1/143)

ABDULLAH b. ZÜBEYR (r.a.)

Hz. Hüseyin'in şehit edilmesinden sonra Mekke halkı tarafından halife seçilen ve Hicaz bölgesinin bir süre halifeliğini yapan Abdullah b. Zübeyr, hicretten sonra Medine'de doğan ilk Müslüman çocuk ünvanına da sahiptir. Yedi yaşında iken Hz. Peygamber, (s.a.v.)e bîat etmiştir. Babası, Cennet'le müjdelenen Zübeyr b. Avvâm'dır. Annesi ise, Hz. Ebû Bekir'in kızı Esmâ'dır. Aynı zamanda Hz. Âişe'nin de yeğenidir.

Abdullah b. Zübeyr, ilimde, ibadette ve cihadda büyük bir üstünlüğe sahipti. Medine'de doğduğu zaman, Müslümanlar bayram etmişti. Çünkü Yahudiler, Müslümanlar'ı sihirledik, artık çocukları olmayacak, diyerek, Müslümanlar'ın morallerini bozmaya çalışmışlardı. Abdullah'ın doğumu, Yahudiler'i yalanladığı gibi, Müslümanlar'ı da sıkıntıdan kurtararak onlara psikolojik bir rahatlık sağlamıştı. Hendek savaşında küçük olduğu için, kadınlarla birlikte kalede kalmış ve Ömer b. Ebû Seleme'nin omuzuna çıkarak, babasının at sırtında savaşını seyretmişti.

Abdullah b. Zübeyr, küçük yaşına rağmen, babası ile birlikte Mısır ve Kuzey Afrika'nın fethine katılmış, daha sonra da Horasan'ın fethinde bulunmuştu. Hz. Osman, Kur'ân-ıKerîm'i çoğaltmak için kurduğu komisyona üye olarak Abdullah b. Zübeyr'i de almıştı. Bu üyelik O'nun Kur'ân üzerinde bir otorite olduğunu da göstermektedir. Hz. Osman'ın şehid edilmesi sırasında O'nu savunmuş, fakat Hz. Osman, kan dökülmesini istemediğini söyleyerek silâhlı müdahaleye izin vermemiştir. Ancak halifenin şehid edilmesi kendisini çok üzmüş ve mahzun etmiştir.

Cemel olayında, Hz. Âişe'nin yanında yer alan Abdullah b. Zübeyr, Muâviye tarafından teklif edilen Yezid'in veliahtlığını ise reddetmiştir. Daha sonra halifelik makamına geçen Yezid b. Muâviye'ye bîat etmedi. Yezid'e

karşı açıkça tavrını koyan Abdullah, Hz. Hüseyin ile birlikte Mekke'ye kaçtı. Bunun üzerine Yezid, Abdullah'ın babadan bir anadan ayrı kardeşi Amr b. Zübeyr komutasında bir orduyu Mekke'ye gönderdi. Fakat Abdullah, kardeşini yendi ve O'nu esir aldı. Yezid'in kendisini rahat bırakmayacağını anlayan Abdullah, Hz. Hüseyin'i, Kûfe'ye gönderdi. Ancak Hz. Hüseyin burada şehid edilince, Mekke halkı galeyana geldi ve Abdullah b. Zübeyr'e bîat etti. Buna Medine halkının da bîatı eklenince Abdullah Hicaz bölgesinin halifesi oldu. (61/680)

Abdullah'ın halife olmasından iki yıl sonra Medine, Yezid b. Muâviye'nin eline geçti ve Mekke kuşatıldı. Fakat bu sırada Yezid'in ölümü üzerine kuşatma kaldırıldı. Böylece Abdullah b. Zübeyr, Hicaz bölgesinin tek hâkimi oldu. Nüfuz bölgeleri genişledi. Kendi adamlarını vilâyetlere vali olarak atamaya başladı. Bu arada harap olan Mekke'yi imar, Kâbe'yi de yeniden inşâ ettirdi.

Halifeliğinin onuncu yılında (71/690) kardeşi ve en büyük yardımcısı Mus'ab b. Zübeyr'in şehid düşmesi ve ordusunun yenilmesi, Abdullah'ın Hicaz bölgesindeki gücünü zayıflattı ve nüfuz bölgesini daralttı. Emevî hükümdarı Abdülmelik, Haccac b. Yusuf es-Sekafî'yi Mekke üzerine gönderince, Abdullah'ın hilâfeti de sona ermiş oldu. Haccac, Mekke'ye gelmiş ve şehri kuşatmıştı. Bu kuşatma sırasında Abdullah'ın adamları, yakın dostları, hattâ oğulları kendisini terketti. Yalnız ve çaresiz kalan Abdullah b. Zübeyr, annesi Esma bint Ebû Bekir'e gelerek:

Anneciğim, insanlar, hattâ ailem ve çocuklarım beni terkettiler, etrafımda bir saatten fazla sabredemeyecek kadar az insan kaldı. Karşıdakiler, dünyadan istediğimi veriyorlar. Ne dersin? diye sordu. Annesi ise: Sen kendini daha iyi bilirsin. Eğer kendin hak üzerinde olduğunu biliyor ve ona davet ediyorsan, vazgeçme, devam et. Çünkü bütün taraftarların bu uğurda öldüler. Benî Ümeyye çocuklarının boynunla oynamalarına müsaade etme. Eğer yaptıklarınla dünyayı istediysen, ne kötü bir kulsun, kendini ve beraberindekileri helâk ettin. Taraftarların seni bırakınca zayıfladın. Eğer hak üzereysen, bu zayıflık, ne hür insanların ne de din ehlinin yapabileceği bir şey değildir. Dünyada ne kadar kalacaksın? Ölüm daha güzeldir, cevabını verdi. Bunun üzerine Abdullah, annesine:

Anacığım, Suriyeliler beni öldürürlerse, cesedime hakaret edeceklerinden ve beni çarmıha gereceklerinden korkuyorum, dedi. Annesi: "Evlâdım, ölmüş koyun derisi yüzülünce acı duymaz. Bildiğin doğru yol üzerine yürü. Allah'tan yardım iste" dedi ve alnından öptü. Abdullah: "Benim görüşüm de böyle. Bugüne kadar O'nun uğrunda çalıştım. Dünyaya meyletmedim. Dünyada yaşamayı da istemedim. Beni isyana sevkeden şey, Allah için gazabtan ve haramların helâl kılınmasından başka bir şey değildir. Ben de seninle aynı düşüncedeyim. Ancak görüşünü almak istedim. Sen de bana kuvvet verdin. Bak anacığım, ben bugün öldürüleceğim, sakın üzülme. İşi Allah'a teslim et. Çünkü oğlun, bir münkire yardım etmedi ve bir kötülük istemedi. Allah'ın hükmünde zulmetmedi. Emniyet altındaki kimseye ihanette bulunmadı. Bir Müslüman'a zulmedilmesine göz yummadı. Âmirlerimin bana ulaşan zulümlerine rıza göstermedim. Allah'ın rızasına başka bir şeyi üstün tutmadım. Rabbım, bunları kendimi temize çıkartmak için söylemiyorum, sadece anneme taziye için, onu teselli için söylüyorum, dedi. Bu defa annesi: Taziyenin güzel olmasını dilerim. Benden önce ölürsen kadere rıza gösteririm. Kazanırsan zaferine

sevinirim. Çık bakalım iş neye varacak? dedi. Abdullah da:

Allah seni hayırla mükâfatlandırsın. Benim için duayı eksik etme, dedi. Annesi de:

Sana ebediyyen dua edeceğim, dedi.

Abdullah b.Zübeyr için, teslim olmak veya dövüşerek ölmekten başka bir şey kalmamıştı. O sırada Abdullah yetmiş iki yaşındaydı. Buna rağmen elinde kılıç ve yanında kendisine bağlı birkaç sadık adamıyla şehri terkederek hücuma geçti. Yaşından beklenmeyen bir cesaret ve çeviklikle mücadele ederek, nihayet 1 Ekim 73/692'de şehid oldu. Haccac O'nun başını keserek Suriye'ye gönderdi. Cesedi de bir süre darağacında kaldı. İslâm tarihinin dikkat çekici simalarından birisi olan, Abdullah b. Zübeyr, dokuz yıl Mekke'de halife olarak tanındı. Cesur, dindar ve daha pek çok meziyetlere sahipti.

O, geceleri namaz kılar, gündüzleri de oruç tutardı. Bu nedenle O'na "mescid güvercini" lakabı takılmıştı. Ömer b. Kays, O'nun hakkında "Abdullah'ın dünya işleriyle uğraşmasına bakınca, bu bir an bile olsun Allah'a ibadet etmeyen bir insan? derdim. Ahiretle uğraşmasına bakınca, bu bir an bile olsa dünyaya metelik vermeyen bir adamdır, derdim, demiştir. O hac ile ilgili hususlardan birçoğunu bize nakleden bir sahâbî idi. (Zehebî, A'lâm, 3/353, Tecrid Tercemesi, 6/48-56)

ABDULLAH b. ZÜBEYR b. ABDÜLMUTTALİB (r.a.)

Abdullah b. Zübeyr, Hz. Peygamber'in amcasının oğludur. Annesi, Mekke'nin fethinde Müslüman olan Âtike bint Ebû Vehb'in kızıdır.

Abdullah b. Zübeyr, biniciliği ve kahramanlığı ile tanınmaktadır. Ne zaman Müslüman olduğu hakkında bir bilgi mevcut değildir. Hz. Peygamber vefat ettiğinde otuz yaşları civarında bir sahâbî idi. Huneyn savaşına katılmış ve bu savaşta Hz. Peygamber ile birlikte sebat edip direnen kişiler arasında yer almıştır.

Abdullah b. Zübeyr, Amr b. Âs komutasında cereyan eden Ecnadin savaşında, büyük yararlılıklar göstermiş, ilk karşılaşmada iki Rum'u öldürmüş ve daha sonra da kendisi şehid düşmüştür. (ö.13/634)

ABDULLAH ZÜ'L BİCÂDEYN (r.a.)

Nesebi hakkında yeterli bir bilgiye sahip olamadığımız, Abdullah'ın asıl ismi Abduluzza idi. Hz. Peygamber bu ismi değiştirmiş ve Abdullah yapmıştı. İki elbise sahibi demek olan "Zü'l Bicâdeyn" lakabını da yine Resûlullah vermişti. Abdullah Müslüman olunca, kavminin hücumuna uğramış ve bu hücumda elbisesi yırtılmıştı. Sonra bunu çıkartarak üzerine sert bir elbise giydirmişlerdi. O da bu elbise ile yola çıkarak Hz. Peygamber'e gelmişti. Yolda gelirken bu elbise de yırtılmış ve ikiye ayrılmıştı. Bunun üzerine Abdullah, bu elbisenin bir par-

çasını üzerine diğer parçasını da alt tarafına sarmıştı. Bu vaziyette Hz. Peygamber'in huzuruna çıkan Abdullah'a Resûlullah, bu lakâbı takmıştı.

Abdullah devamlı Hz. Peygamber'in yanında bulunmuş, günlerini dua ve ibadetle geçirmiştir. Tebük savaşı sırasında vefat eden Abdullah, yıkanıp kefenlenmiş ve tabutu halkın omuzunda taşınmıştır. O taşınırken Resûlullah: "O'nun naşını güzelce taşıyın. Allah da O'na hoş muamele etsin. Çünkü O, Allah ve Resûlünü seviyordu" buyurmuştur. Mezarı kazılırken de "Mezarını genişçe kazın ki, Allah O'na bol bol rahmet etsin" demişti. Sahâbe'den biri "Yâ Resûlullah ölümüne üzüldün" dedi. Resûlullah da "Evet, çünkü O, Allah ve Resûlünü seviyordu" buyurdu.

Abdullah İbn Mes'ûd, bunun üzerine "Ben O'ndan onbeş yıl önce Müslüman oldum. Allah'a yemin ederim ki, O'nun yerinde olmayı arzu ederdim" demişti.

Edra'nın naklettiğine göre: Bir gece O, nöbet tutmak için Resûlullah'ın evine gelmiş ve bir adamın yüksek sesle Kur'ân okuduğunu işitmişti. Resûlullah bunu duymuş ve dışarı çıkmıştı. Edra, O'na "Yâ Resûlullah, gösterişi seven biri herhalde" demiş, bunun üzerine Hz. Peygamber: "Bu Abdullah Zü'l Bicâdeyn'dir" demişti.

ABDURRAHMAN b. AVF (r.a.)

Abdurrahman b. Avf'ın soyu: Abdurrahman b. Avf b. Abdi-avf b. Ubeyd b. Hâris b. Zühre el-Kureşî ez-Zührî. Künyesi Ebû Muhammed'dir.

Bu sahâbînin adı Müslüman olmadan önce Abdi Amr veya Abdü'l-ka'be idi. Müslüman olunca Resûlullah (s.a.v) O'nun adını Abdurrahman olarak değiştirdi. İbn Avf'ın annesi Şifâ binti Avf b. Abdülhâris b. Zühre'dir. Bu sahâbi, fil vakasından on yıl sonra dünyaya gelmiştir.

Abdurrahman b. Avf İslâm'a ilk girenlerdendi. O, Resûlullah (s.a.v.) henüz dârü'l-erkam'a (Erkam'ın evi) gitmeden İslâm'a girmiştir. İslâm'ı kabul etmesinde Hz. Ebû Bekir'in büyük payı olmuştur. İbn Avf ile aynı tarihte Osman b. Maz'un, Ubeyde b.Hâris, Ebû Seleme b. Abdülesed ve Ebû Ubeyde b. Cerrah da Müslüman olmuşlardır.

Abdurrahman b. Avf da Müslüman olunca diğer ilk Müslümanlar (sâbikun-i evvelûn) gibi müşriklerin ağır hakaret ve işkencelerine maruz kalmıştır. Bu yüzden O, Habeşistan'a hicret eden Müslümanlar içinde yer aldı. İbn Avf, daha sonra diğer Müslümanlar'la birlikte Medine'ye hicret etti. Resûlullah (s.a.v.), Abdurrahman b. Avf'ı Medine'de, Ensâr'dan Sa'd b. Rebi' ile kardeş ilân etti. Sa'd b. Rebi' zengin birisiydi. Aynı zamanda kavmi içinde çok büyük ağırlığı vardı. Bu sahâbî Müslüman olduktan sonra her şeyini İslâm için vermeye hazır bir durumdaydı. Bu sahâbî, Resûlullah'ın kendisi ile kardeş ilân ettiği Abdurrahman b. Avf'a malının yarısını verdi. Hattâ daha da ileri giderek iki hanımından birisini boşayarak O'nunla evlenmesini istedi. Ancak İbn Avf, O'nun bu isteğini kabul etmedi. İbn Avf çok çalışkan ve kabiliyetli birisiydi. O, ticâret yaparak kısa zaman içerisinde bir miktar para biriktirdi ve kendi biriktirdiği para ile Ensâr'dan bir kadınla evlendi. Resûlullah (s.a.v) hicretin yedinci yılında Hayber

fethedildikten sonra bu güzide sahâbîye oradan bir miktar arazi verdi. O, burasını ekip biçerek kendisine bir hayli gelir temin etmiştir.

Abdurraman b. Avf, Resûlullah'ın katıldığı bütün savaşlara katılmıştır. O,özellikle Bedir savaşında çok büyük yararlılık göstermiştir.İbn.Avf,Bedir savaşı ile alâkalı birtakım menkıbeler anlatmıştır. Bunlardan birisi şöyledir: "Bedir'de safda duruyordum. Bir ara sağıma soluma baktım. Ensâr'dan iki delikanlı gördüm. Bunlar henüz gençtiler. Bunlardan biri beni eliyle dürttü ve: Amca, Ebû Cehl'i tanır mısın? dedi. Ben de: Evet, dedim, O'ndan ne istiyorsun, dedim. O: O'nun Hz. Peygamber'e sövdüğünü haber aldım, Allah'a yemin olsun ki, onu görürsem tepelemeden geri dönmem. Bunu müteâkip öteki genç bana yaklaştı, beni dürttü ve aynı soruyu sordu, hayret ettim. Bu sırada Ebû Cehl'i gördüm, adamları arasında dolaşıyordu. Hemen çocuklara döndüm: Aradığınız adam işte, dedim, ikisi de O'nun üzerine atıldılar, Ebû Cehl, onları karşıladı. İki genç O'nu vura vura öldürdüler. Sonra Resûlullah (s.a.v.)'a gittiler. O'na hadiseyi anlattılar. Hz. Peygamber onlara: O'nu hanginiz öldürdünüz diye sordu. İkisi de: Ben öldürdüm, diye cevap verdi. Resûlullah (s.a.v.) onlara: Kılıçlarınızı sildiniz mi? diye sordu. Hayır, dediler. Hz. Peygamber bunların kılıçlarını inceledikten sonra onlara: Hakikaten siz ikiniz O'nu öldürmüşsünüz dedi. Sonra Ebû Cehl'in üzerindekileri Muaz b. Amr b. Cumuh'a verdi. Bu iki delikanlı Muaz b. Amr ile Muaz b. Afrâ idiler." (Müsned, I, 192-193).

Hz. Abdurrahman b. Avf, Uhud savaşında da çok büyük kahramanlıklar göstermiştir. O, hayatı pahasına bu savaşta müşriklerle savaşmış ve tam 21 yerinden yara almıştı. Hattâ bu yüzden topal kalmıştı. İbn Avf katıldığı diğer gazvelerde de daima Allah Resûlünün yanında bulunmuş ve düşmanla kahramanca dövüşmüştür.

Abdurrahman b. Avf, çalışarak zengin olan birisiydi. O, elde ettiği malının büyük bir kısmını Allah yolunda harcamıştır. Diğer bir ifâde ile bu kahraman sahâbî, canının yanında malını da Allah yoluna adamıştır. İbn Avf, Hendek savaşında çok büyük maddî yardımda bulunmuştu. O'nun Allah yolunda bu savaşta para sarfetmesi Hz. Ömer'i bile şaşırtmıştı. Hz. Ömer, İbn Avf'ın malının tamamını Hendek savaşı için vakfettiğini zannederek O'nu Resûlullah'a (s.a.v.) şikâyet etti. Bunun üzerine Hz. Peygamber İbn Avf'ı çağırarak: "Sen aile efradına bir şey bıraktın mı?" diye sordu. O: "Evet yardım olarak getirdiklerimden daha çok ve daha güzel şeyler bıraktım" cevabını verdi. Resûlullah: "Ne bıraktın?" deyince: "Allah'ın ve Resûlünün vaad ettikleri rızık ve hayırları bıraktım" diye cevap verdi.

Resûlullah (s.a.v.), Abdurrahman b. Avf'ı hicretin altıncı yılında Dumetü'l-cendel'e gönderdiği seriyyenin başına komutan tayin etti. O, Dumetü'l-cendel'e geldiğinde üç gün sürekli buradaki halkı İslâm'a davet etti. Üçüncü gün bunların reisleri İslâm'ı kabul ettiğini belirtti. Hz. Abdurrahman b. Avf, bu durumu Resûlullah'a bildirdi. Hz.Peygamber (s.a.v.)yazdığı cevâbî mektupta İbn Avf'a Dumetü'l-cendel'in reisinin kızı ile evlenmesini tavsiye etti. Abdurrahman, reisin Tuma adlı kızı ile evlendi ve bu evlilikten Ebû Seleme isminde bir çocukları oldu.

Abdurrahman b. Avf, Resûlullah (s.a.v.) vefat ettikten sonra ilk dört halife zamanında devlet idaresinde çok aktif rol oynamıştır. O, Hz. Ebû Bekir zamanında bu halifeye müşâvirlik yapmıştır. Hz. Ebû Bekir, gerek iç

karışıklıklarda gerekse diğer devlet idaresinde daima O'nun görüşüne mürâcaat etmiştir. Hz. Ebû Bekir vefat ederken de kendisinden sonra hilâfet makamına kimin geçeceğini tesbit için yaptığı görüşmelerde ilk görüşüne başvurduğu kişi İbn Avf olmuştur. Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer hakkında görüşlerini sorunca İbn Avf: "Ömer senin düşündüklerinden daha iyidir. Ancak biraz serttir" demiştir. Hz. Ebû Bekir de O'nun bu sözlerine karşılık: "Ömer'in sertliği benim yumuşaklığımdan ileri geliyor. O, hilâfet makamını deruhte ederse sertliğini terkeder. Ben dikkat ettim, birisine kızdığımda, Ömer O'na yumuşak davranıyor. Ben yumuşaklık gösterince, O şiddet gösteriyor" demiştir.

Hz. Abdurrahman b. Avf, Hz. Ömer döneminde de daima bu halifenin çevresinde bulunmuştur. Bilindiği üzere Hz. Ömer, devlet işlerini görüşmek üzere ashâb içinden bir istişâre heyeti teşkil etmişti. İbn Avf, bu heyetin en değerli üyelerinden birisiydi. Hz. Ömer'in meydana getirdiği bu istişâre heyeti o dönemde çok önemli görevler yapmıştı.

Hicretin 23. yılında Firuz isminde İranlı bir genç, sabah namazını kıldırırken halife Hz. Ömer'i ağır yaralamıştı. Halife, aldığı bu yara yüzünden namazı devam ettiremedi. Bu sırada arkada cemaat içinde olan Abdurrahman b. Avf öne geçerek sabah namazını kıldırmıştı. Daha sonra orada bulunan Müslümanlar, halifenin tedavisi için seferber oldular. Ancak Hz. Ömer'in yarası ağır olduğundan Müslümanlar bu büyük halifenin düzelemeyeceğini anladılar ve bu yüzden O'ndan kendisinden sonra hilâfet makamına geçecek kişiyi belirlemesini istediler. Hz. Ömer, kimin halife olacağını tesbit etmedi. O, kendinden sonra halife olabilecek 6 kişiyi tesbit etti. İşte bu 6 kişiden birisi Abdurrahman b. Avf idi. Diğer beş kişi ise, Hz. Osman, Hz. Ali, Hz. Sa'd b. Ebû Vakkas, Hz. Talha ve Hz. Zübeyr idi. Bu altı kişi toplanarak kendi aralarından birisini halife seçecekti.

Hz. Ömer vefat edince bu altı kişi biraraya geldi. Hz. Abdurrahman işte bu esnada yâni üçüncü halifenin seçiminde çok aktif bir görev yapmıştır. Bu güzide sahâbî toplantıda, içimizden üçü diğer üçü lehine feragat etsin, dedi. Bunun üzerine Zübeyr, Hz. Ali, Talha, Hz. Osman, Sa'd b. Ebû Vakkas da Abdurrahman b. Avf lehine halife adaylığından çekildi. Böylece altı halife adayı üçe inmiş oldu. İbn Avf, kendi isteği ile halife adaylığından feragat ettiğini açıkladı. Geriye sadece Hz. Osman ile Hz. Ali kaldı. Abdurrahman b. Avf, bu iki kişiden her birine diğeri lehine feragatta bulunması için telkinde bulundu ise de onlar buna yanaşmadılar. Daha sonra İbn Avf, bu iki kişiden birisini halife seçmek için hakemlik görevini üstlendi. O, üç gün sürekli Ensâr ve muhâcirlerden ileri gelenler ile bu konuyu istişâre etti. Neticede çoğunun Hz. Osman üzerinde toplandıklarını tesbit etti. Daha sonra Hz. Osman'a gelerek: "Kur'ân-ı Kerîm ve sünnet ile Resûlullah'ı (s.a.v.) takib eden iki halifenin (Hz. Ebû Bekr ve Hz. Ömer) sünneti üzere sana bîat ediyorum" dedi. Hz. Abdurrahman bu şekilde Hz. Osman'a bîat edince, diğer Müslümanlar da gelerek O'na bîat ettiler. Anlatılanlar gösteriyor ki, bu büyük insan, 3. halife Hz. Osman'ın seçilmesinde ümmetin birliğini muhafaza etmede çok büyük görev yapmıştır.

Abdurrahman b. Avf ticaret kurallarını çok iyi bilen birisiydi. O, bu yüzden Medine'de kısa bir süre içerisinde çok zengin oldu. O: "Taşa elimi atsam, altında ya altına veya gümüşe rastladığımı görüyorum" dedi.

İbn Avf zengin olduğu kadar yukarıda da belirttiğimiz gibi cömert birisiydi. O'nun en çok korktuğu kötü hasletlerin başında cimrilik geliyordu. İbn Avf Kâbe'yi tavaf ederken daima: "Allah'ım nefsimin cimriliğinden beri koru" diye duâ ederdi. O'nun en büyük arzusu malı hayır yollardan kazanmak ve kazandıklarının büyük bir kısmını Allah yolunda harcamaktı. Tebük seferinde servetinin yarısını orduya bağışlamıştı. İbn Avf ölüm döşeğinde iken ağlamaya baslamış, kendisine niçin ağlıyorsun diye sorulduğunda: "Mus'ab b. Umeyr, benden daha hayırlıydı. Resûlullah (s.a.v.) devrinde vefat ettiğinde içine sarılacak bir kefeni dahi bulunamamıştı" demiştir. Bir başka zaman da: "Servetimin çokluğunun beni arkadaşlarımdan alıkoymasından korkuyorum" demiştir. Yine bu kahraman kişi, bir defasında Mısır'dan gelen yüz develik ticaret kervanını, Medine'de bulunan fakirlere bağışlamıştır. Bir başka zaman da Şam'dan gelen buğday, un ve diğer yiyecek maddeleri yüklü 700 develik ticaret kervanının (develer de dâhil) hepsini Allah rızası için Medine'de bulunan fakirlere dağıtmıştır.

Hz. Abdurrahman b. Avf, savaş meydanlarında cesur, idârî konularda mâhir, cömertlikte zirvede olduğu gibi ilimde de çok başarılıydı. Çünkü O, uzun süre Resûlullah (s.a.v.) ile birlikte kalmış; Kur'ân-ı Kerîm'in ahkâmını bizzat O'ndan öğrenmiş ve birçok olaylara bizzat şâhit olmuştu. Bir başka ifade ile bu güzide sahâbî, İslâm'ın iki ana kaynağı olan Kitab ve Sünnet alanında çok bilgiliydi. Bu durumu bilen sahâbe ve tâbiûndan birçoğu Resûlullah'ın (s.a.v.) vefatından sonra takıldıkları ve öğrenmek istedikleri bazı konularda İbn Avf'a giderek O'ndan bilgi almışlardır. İbn Avf, 65 tane hadîs rivayet etmiştir. O, Resûlullah'tan bizzat aldığı hadîsler dışında Hz. Ömer vasıtası ile de hadîs nakletmiştir. Kendisinden de çocukları, İbrahim, Humeyd ve Ömer başta olmak üzere çok sayıda kişi hadîs nakletmişlerdir.

Abdurrahman b. Avf, Resûlullah'ı çok severdi. O'nun en çok hoşlandığı şeylerden birisi Hz. Peygamber'e hizmet etmekti. Abdurrahman b. Avf kendisi anlatıyor: "Bir defasında Hz. Peygamber (s.a.v.) hurma bahçesine doğru çıktılar. Ben de peşinden izledim. Nihayet Allah Resûlü hurmalığa girdi ve kıbleye döndükten sonra secdeye kapandı. Secdeyi o kadar uzattı ki, Allah, O'nun ruhunu aldı diye korktum. Nihayet başını kaldırdı. Bana sen kimsin dedi. Ben de: Ben Abdurrahman b. Avf'ım dedim. Hz. Peygamber, sana ne oluyor, dedi. Ben de daha önce düşündüklerimi söyledim. Bunun üzerine Hz. Peygamber: Bana Cibril geldi ve şunları müjdeledi: Kim sana salavât-ı şerife getirirse Allah'ın mağfiretine nâil olur, dedi. Ben de bu müjdeye karşı şükür secdesine kapandım, buyurdu." (İbn Hanbel, Müsned, I, 191.)

Abdurrahman b. Avf, Resûlullah (s.a.v.) ile geçirdiği günler aklına geldiğinde ağlar ve O'nun sohbetinden mahrum kaldığına çok müteessir olurdu. İbn Avf, Resûlullah'sız bir dünyanın hiçbir kıymeti olmadığını söylerdi.

Hz. Abdurrahman b. Avf, ibadetlerini son derece ihlâsla yapmak için gereken özeni gösterirdi. Namazların arkasından ve özellikle öğle namazından sonra nâfile namazı kılardı. Günlerinin çoğunu oruçlu geçirirdi. Hz. Ömer, halife seçildiği yıl hac emirliği görevini O'na vermişti.

Resûlullah'a (s.a.v.) her türlü maddî ve manevî desteği sağlayan ve her şeyini İslâm için harcayan bu kahraman ve ihlâslı sahâbî, elbetteki öbür

dünyada bunların karşılığını görecekti. İşte bu yüzden O'nu, Allah Resûlü bu dünyada iken Cennet'le müjdeledi. Bir başka ifade ile İbn Avf dünyada iken Cennet'le müjdelenen aşere-i mübeşşere (Cennet'le müjdelenen on kişi) içinde yer aldı.

Hz. Abdurrahman b. Avf, güzel yüzlü, ince derili, uzun boylu, kırmızıya çalar beyaz tenli, iri gözlü ve uzun kirpikli birisiydi. Saçları uzadığı zaman kulaklarının yumuşağını aşar ve omuzlarına dökülürdü. İhtiyarladığında saçları beyazlamıştı. Başına siyah sarık sarardı.

Abdurrahman b. Avf, birden çok kadınla evlenmiştir. O'nun evliliklerinden 20'nin üzerinde çocuğu olmuştur.

Hz. Abdurrahman b. Avf, hicretin 31. yılında Hz. Osman döneminde vefat etmiştir. Cenaze namazını Hz. Osman kıldırdı ve Medine'de Bâkî mezarlığına defnedildi.

ABDURRAHMAN b. EBÛ BEKİR (r.a.)

Hz. Ebû Bekir (r.a.)'in oğludur. Bedir ve Uhud savaşlarında müşriklerin safında Müslümanlar'la savaştı. Bedir'de Müslümanlar'a kılıç sallarken karşısında babası Hz. Ebû Bekir'i buldu. Hz. Ebû Bekir burada kendisine: "Ey habis ruhlu, servetimi ne yaptın?" diye sordu. O da: "Çok koşan at ve beyaz saçlı dalâlettekileri öldüren keskin kılıçtan başka bir şey kalmadı" diyerek cevap verdi. Hz. Ebû Bekir'in oğluyla savaşmasına Hz. Peygamber izin vermedi.

Mekke fethinden önce Müslüman olan bu sahâbînin asıl adı "Abdü'l-Ka'b" iken Hz. Peygamber tarafından Abdurrahman olarak değiştirildi. Hayber savaşı ile daha sonra yapılan savaşlara katıldı. Vedâ haccında Resûlullah tarafından Hz. Âişe'ye umre yaptırmakla görevlendirildi. Hz. Peygamber'in yanından hiç ayrılmayarak hizmetinde bulundu.

Bahadır ve kahramanlığı ile tanınan Hz. Abdurrahman, ok atmadaki maharet ile de tanınmaktadır. Hudeybiye savaşından sonra meydana gelen gazalara katıldı. Hepsinde de büyük yararlıklar gösterdi.

Hz. Ebû Bekir (r.a.) devrinde meydana gelen irtidâd (dinden dönme) olaylarında kahramanlıklar gösterdi. Yemâme savaşında düşman saflarını yarıp, komutanları Muhkem b. Tufeyl'i yaralıyarak bu savaşın Müslümanlar lehine sonuçlanmasını sağladı. Hz. Ömer zamanında Suriye taraflarına düzenlenen fetihlere katıldı. Cemel olayında Hz. Âişe'nin yanında yer aldı ve Hz. Ali'yi destekleyen Mısır vâlisi kardeşi Muhammed'in üzerine yürüdü. Hz. Muâviye, oğlu Yezid'i veliaht tayin etmesine, Hz. Hüseyin, Abdullah b. Zübeyr ve Abdullah b. Ömer'le birlikte karşı çıktı ve bîat etmedi. Muâviye tarafından bîat etmesine karşılık gönderilen on bin dirheme iltifat etmedi ve: "Vallahi biz dinimizi satarak dünyamızı kazanmayız" diyerek cevap verdi.

Bu olaydan sonra Medine'den ayrılıp Mekke'ye 6 mil uzaklıkta bulunan Hubşi bölgesine geldi ve burada yalnız yaşamayı tercih etti. Hicretin 53. yılında burada vefat etti. Cenazesi Mekke'ye getirilip orada defnedildi. Hz.

Âişe (r.a.), kardeşi Abdurrahman'ın vefatına son derece üzüldü. Hac niyetiyle Medine'den çıkıp Mekke'ye gelirken biraderinin kabrini ziyaret edip O'nun vefatından derin üzüntü duyan Hz. Âişe, vefatı esnasında baş ucunda bulunmadığından dolayı daima hüzünlendiğini söylerdi.

Hz. Abdurrahman'dan sekiz hadîs rivayet edilmiştir. Bunlardan Tabarânî'nin rivayet ettiği hadîs-işerif şudur: "Abdurrahman b. Ebû Bekir anlatıyor: "Bir gün Resûlullah'a uğramak üzere yanına gitmiştim. Kendisine vahiy geliyordu. Vahiy hâli sona erince Hz. Âişe'den hırkasını isteyerek mescide gitti.O sırada mescidde birkaç kişi vardı. Hz. Peygamber gidip yanlarına oturdu ve onlarla biraz konuştuktan sonra "secde" sûresini okumaya başladı. Daha sonra secdeye kapandı. Secdede o kadar kaldı ki, iki mil uzaklıkta bulunan,bu süre içinde Medine'ye gelebilirdi. Halk Peygamber'in bu hâlini işitince mescide doldu. Âişe yakınlarına: "Bugün Resûlullah'da, daha önce hiç şâhid olmadığım bir hal meydana gelmiştir. Acele ediniz" diyerek haber yolladı. Bu sırada Hz. Peygamber, başını secdeden kaldırdı. Hz. Ebû Bekir: "Ya Resûlullah, secdeyi çok uzattın" dedi. Resûlullah (s.a.v.): "Rabbim, ümmetim hakkında bana büyük lütufta bulundu. Bunun için şükretmek üzere ona secde ettim. Rabbim ümmetimden yetmiş bin kişi sorgusuz sualsiz Cennet'e gireceklerdir' diye vaadde bulundu" dedi. Hz. Ebû Bekir: "Ya Resûlullah, ümmetimden iyi olan ve bu mükâfatı hak edenler çoktur. Allah'dan daha çok kimselerin sorgusuz olarak Cennet'e girmelerini isteseydin" dedi. Orada bulunan Hz. Ömer de: "Annem babam sana feda olsun. Ya Resûlullah, ne kadar faziletli bir insansın ki, kendinden çok ümmetini düşünüyorsun" dedi.

ABDURRAHMAN b. EZHER (r.a.)

Ebû Cübeyr lakabıyla da tanınan bu sahâbî, Abdurrahman b. Avf'ın kardeşi olarak bilinmektedir. Huneyn savaşına katılmıştır.

Buharî, Abdurrahman b. Ezher'in şöyle dediğini rivayet etmektedir: Abdurrahman b. Ezher anlatıyor: "Huneyn savaşında Halid b. Velid süvarîler ile birlikte iken, ben Resûlullah'ı gördüm ve yanına koştum. Bu sırada ben ergenlik çağına ermiştim." İbn Sa'd, Abdurrahman b. Ezher'in, Abdullah b. Abbas'la aynı yaşta olduğunu zikretmektedir.

Kendisinden, oğlu Abdülhamid, Ebû Seleme ve Abdullah hadîs rivayet etmişlerdir. Abdullah b. Zübeyr devrinde çıkan fitneye kadar yaşamıştır.

Buharî ve Müslîm, İbn Abbas'ın kölesi Küreyb'den, içinde Abdurrahman b. Ezher'in de bulunduğu ve mezhep imamlarınca delil olarak kullanılan şu haberi nakletmektedir. Kureyb anlatıyor:

"Bir ara, İbn Abbas, Misver b. Mahreme ve Abdurrahman b. Ezher, beni Âişe'ye (r.a) gönderip demişlerdi ki: "Hepimizden Hz. Âişe'ye selâm söyle ve ikindinin farzından sonraki iki rek'at nâfile namazının hükmünden sorup, "Bu namazı kıldığından haberdar olduğumuzu, halbuki Resûlullah (s.a.v)'ın bu iki rek'at namazdan ashâbı mennettiklerini duyduğumuzu söyle" dediler. Hz. Kureyb diyor ki: "Hz. Âişe'nin huzuruna girdim. Be-

ni gönderen zevâtın benimle gönderdikleri haberi kendisine tebliğ ettim. Hz. Âişe cevaben: "Sen bu meseleyi Ümmü Seleme'ye sor" dedi. Ben de huzurundan çıkıp bu üç zâta Hz. Âişe'nin cevabını söyledim. Bunlar Hz. Âişe'ye gönderdikleri gibi bu defa da beni Ümmü Seleme'ye (r.a.) gönderdiler.

Ümmü Seleme (r.a.) dedi ki: "Nebî (s.a.v.)'nin gerçekten ikindiden sonraki bu namazdan mennettiğini işittim. Daha sonra da Resûlullah'ın ikindi namazını kıldığı sırada iki rek'at namaz kıldığını gördüm. Şöyle ki: Resûlullah benim odama gelmişti. Fakat o sırada yanımda Ensâr'dan ve Benî Haram'dan birtakım kadın misafirler bulunuyordu. Resûl-i Ekrem namaz kılmaya başladı. O'nun ayrıca iki rek'at namaz kıldığını görünce kendilerine bir hizmetçi gönderdim. Ve dedim ki: "Resûlullah'ın yanında dur." Yâ Resûlullah, Ümmü Seleme şu iki rek'at namazdan mennettiğinizi işittiğini, halbuki şimdi kıldığınızı görüyorum diye soruyor" de. "Eğer Resûlullah namazda bulunduğuna eliyle işaret ederse, huzurundan geri çekil." Hizmetçi bu emri yerine getirdi, gerçekten Resûl-i Ekrem eli ile işaret etmekle hizmetçi geri çekildi. Namazı bitirdikten sonra, Hz.Peygamber Ümmü Seleme'ye: "Ey Ebû Ümeyye kızı, ikindi namazından sonra kıldığım iki rek'at namazdan sormuştun. Bunun sebebi şudur: "Bana Abdülkays kabilesinden birtakım kimseler Müslüman olmak için gelmişlerdi. Onlar şu öğle namazından sonraki iki rek'attan beni meşgul edip alıkoymuşlardı. Bu kıldığım iki rek'at namaz, öğlenin iki rek'at son sünnetidir!" dedi.

ABDURRAHMAN b. el-HUZÂÎ (r.a.)

El-Huzâî lakabıyla meşhur olan bu sahâbî Kûfe'lidir. Huzâî kabilesinin mevlâsıdır. Ne zaman ve nerede Müslüman olduğu bilinmemektedir. Kaynaklar onun Resûlullah (s.a.v.) ile birlikte namaz kıldığını yazmaktadırlar. Ayrıca Hz. Peygamber'in Abdurrahman b.el-Huzâî'yi Horasan'a görevlendirdiği de nakledilmektedir.

Hz. Abdurrahman b. el-Huzâî, Sıffîn savaşında Hz. Ali ile birlikte bulunduğunu, "Beytü'r-Rıdvan'a" şâhid olan sekizyüz sahâbîden altıyüzünün burada öldürüldüğünü söylemektedir.

Mekke'ye vergi memuru olarak da görevlendirilen Hz. Abdurrahman, Allah'ın Kitab'ını anlayan ve ferâizi iyi bilen biri olarak biliniyor. Meşhur hadîsci Ebû Ya'lâ O'nu: "Allah'ın Kitab'ını en iyi okuyan, Allah'ın dinini en iyi bilen" biri olarak tanıtmaktadır.

Hz. Abdurrahman b. el-Huzâî, Kûfe'ye yerleşmiş ve burada vefat etmiştir. Kendisinden oğlu Saîd ile Abdullah hadîs rivayet etmişlerdir.

ABDURRAHMAN b. KA'B el-ENSÂRİ (r.a.)

Benî Mâzini kabilesine mensup olan bu sahâbî, el-Mâzinî diye de meşhurdur. Ne zaman doğduğu belli değildir. Sahâbeden Abdullah b. Ka'b'ın kardeşidir.

Hz. Abdurrahman, Uhud, Hendek ve diğer savaşlara katıldı. Hicretin 3. yılı Rebiülevvel ayında yapılan Benî Nâdir gazvesinde Resûlullah (s.a.v.) tarafından Abdullah b. Selâm ile birlikte Benî Nâdir Yahudileri'ne ait hurmalıkları kesmekle görevlendirildi.

Hz. Ömer devrinin sonlarına doğru vefat eden Hz. Abdurrahman b. Ka'b, Medine yakınında hicretten önce kılınan ilk cuma namazı ile ilgili olarak şu haberi rivayet etmektedir: Babamın gözleri bozulduğu zaman elinden tutup O'nu gezdiriyordum. Cuma namazına götürdüğümde ezan sesini işitince, Ebû Ümâme Es'ad b. Zürâre'ye Allah'dan mağfiret diledi. Ben: "Baba, sen niçin ezan sesini işitince, Es'ad b. Zürâre'ye mağfiret diliyor ve O'na dua ediyorsun? dedim. O da: "Oğlum Resûlullah (s.a.v.) Medine'ye hicretten önce Benî Beyâda dağının eteğindeki Nakiyu'l-Hadamât mevkiinde (Medine civarında bir yer) bize ilk cuma namazını kıldıran Es'ad b. Zürâre'dir" dedi. Ona: "O gün kaç kişi idiniz?" diye sordum. "Kırk kişi idik" cevabını verdi.

ABDURRAHMAN b. MUÂZ (r.a.)

Talha b.Abdullah'ın amcasının oğlu olan bu sahâbînin ne zaman ve nerede doğduğu kesin olarak bilinmemektedir.

İbn Sa'd, Abdurrahman b. Muâz'ı, Mekke fethinde Müslüman olanlar arasında zikretmektedir.

Ahmed b. Hanbel, Ebû Dâvûd ve Nesâî, Abdurrahman b. Muâz'dan şu hadîsi nakletmişlerdir: Abdurrahman b. Muâz (r.a.) anlatıyor: "Biz Mina'da iken Resûlullah (s.a.v.) bize bir konuşma yaptı. Biz O'nu dinlerken, kulaklarımız öyle açıldı ki herkes bulunduğu yerde O'nun sesini duyabiliyordu. Cemrelere varıncaya kadar halka haccetme ve kurban kesmedeki görevlerini öğretiyordu. Oraya varınca baş ve şehâdet parmaklarıyla işaret ederek:

"—Küçük çakılları atınız" dedi.

Ondan sonra da muhâcirlerin, mescidin önüne, Ensâr'ın ise mescidin arkasına konaklamalarını, bundan sonra da diğer insanların yerleşmesini emretti.

ABDURRAHMAN b. SAFVAN (r.a.)

Kureyş kâbilesine mensup bir sahâbîdir. Mekke'de Müslüman oldu. Medine'ye hicret eden sahâbîlerden olma şerefini kazandı. Hz. Abbas'ın yakın dostu ve arkadaşı idi.

Hz. Abdurrahman, Mekke fethinde babasının elinden tutup Hz. Peygamber'in huzuruna getirerek: "Ya Resûlullah, hicretten babamın da hissedâr olmasını, hicretin mükâfatından onun da faydalanmasını diliyorum" dedi. Resûlullah (s.a.v.): "Fetihten sonra hicret yoktur" cevabını verdi. Bunun üzerine Hz. Abdurrahman Hz. Abbas'a giderek: "Beni tanıyorsun?" dedi. O da: "Evet tanıyorum, sen benim sadık dostumsun" dedi. Hz. Abdurrahman: "Öyleyse bana yardımcı ol" dedi. Bunun üzerine Hz. Abbas'

Sahâbîler
ANSİKLOPEDİSİ

FASİKÜL-5

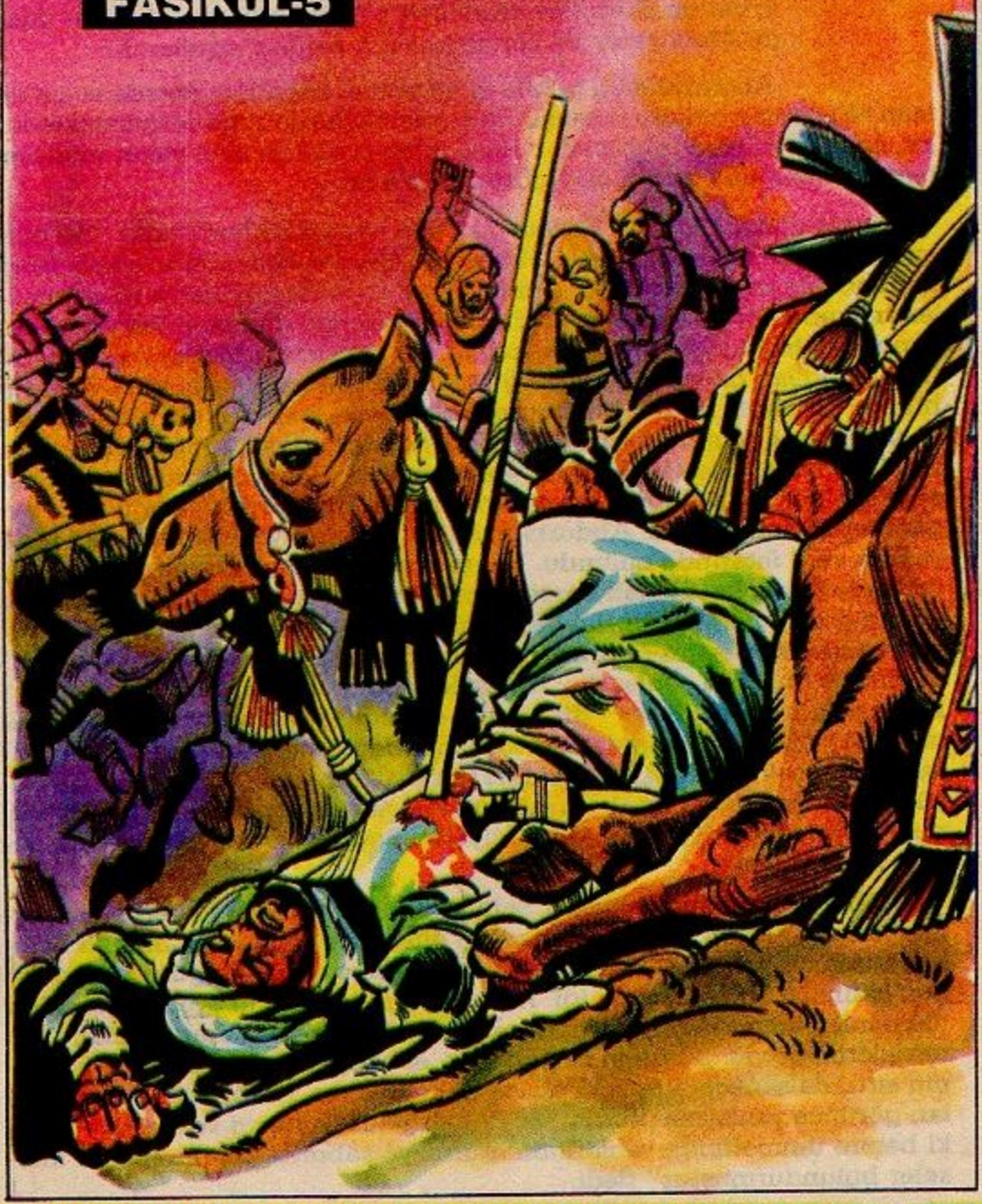

la birlikte Resûlullah'a gittiler. Hz. Abbas Resûlullah'a: "Yâ Resûlullah, ben falanı tanıyorum, onunla benim aramda bir fark yoktur. Babasını hicret konusunda bîat etmek üzere sana getirdi" dedi. Resûlullah da: "Fetihten sonra hicret yoktur" dedi. Bunun üzerine Hz. Abbas: "Onun sana bîat edeceğine yemin ederim" deyince, Resûlullah, Hz. Abbas'ın elini tutarak: "Amcamın yemininin doğruluğuna inanıyorum, fakat artık hicret yoktur" cevabını verdi.

ABDURRAHMAN b. SEHL (r.a.)

Hayber'de öldürülen Abdullah b. Sehl'in kardeşidir. Her ikisi de Muhayyısa ile Huvayyısa'nın kardeşi oğullarıdır.

Abdurrahman b. Sehl'in ne zaman doğduğu, nerede ve ne zaman Müslüman olduğu hususunda kaynaklar kesin bilgi vermemektedirler. Ancak Hz. Abdurrahman'ın Resûlullah (s.a.v.) ile olan yakın münasebetinin olduğunu şu iki olay göstermektedir:

a) Ensâr'dan Sehl b. Ebî Hasme (r.a.)'den rivayet edilmektedir: "Bir hurma mevsimi Abdullah b. Sehl ile Mes'ud b. Zeyd'in oğlu Muhayyısa b. Mes'ud Hayber'e hurma toplamağa gitmişlerdi. O yıl Hayberliler'le Müslümanlar arasında barış anlaşması vardı. Bu iki arkadaş Hayber'e vardıklarında ayrılıp tek başına çalışmaya başladılar. Bir süre sonra Muhayyısa işini bitirip Abdullah b. Sehl'in yanına geldiğinde onu kana boyanmış ve öldürülmüş bir halde gördü. Muhayyısa arkadaşını defnettikten sonra Medine'ye gelerek, yanına Abdullah b. Sehl ile Mes'ud'un iki oğlu Huvayyısa ile Muhayyısa'yı da alarak Hz. Peygamber'e geldiler. Abdurrahman b. Sehl söze başladı. Bu sahâbî yaşça diğerlerinden daha küçük olduğu için Peygamber Efendimiz, Hz. Abdurrahman'a: "İlk sözü yaşlıya bırak, ilk sözü yaşlıya ver" ihtarında bulundu. Bunun üzerine Hz. Abdurrahman sustu, iki kardeş olayı Resûlullah'a arzettiler. Sonunda Resûlullah (s.a.v.), onların üçüne de: "Bu cinâyetin Hayber'de Yahudiler tarafından işlendiğine yemin eder ve kardeşinizin kanı bedeli olan diyete müstahak olur musunuz?" teklifinde bulundu. Onlar da: "Yanında bulunmadığımız bir cinayet hakkında nasıl yemin ederiz?" diye kabul etmediler. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v): "Öyleyse onlardan elli kişi" biz öldürmedik diye yemin edeceklerdir. O zaman onlarda bir hakkınız kalmaz" buyurdu. Dâvâcılar: "Yâ Resûlullah, Yahudiler cemaatının yeminlerine nasıl inanabiliriz?" dediler. Bunun üzerine Nebî (s.a.v.) cinâyetin diyetini Beytül-malden karşılayarak dâvâyı sona erdirdi.

b) Tâberânî, Abdurrahman b. Sehl Hazretleri'nden şu haberi naklederler: "Sabah, akşam Rablarının rızasını dileyerek, O'na yalvaranlarla beraber oturmaya sabret..." meâlindeki âyet-i kerime nâzil olduğunda Peygamber, hanımlarının odasında idi. Hemen yerinden kalkıp âyette zikredilen mü'minleri aramaya başladı. Ve mescidde birkaç kişinin oturup Allah'ı zikrettiklerini gördü. Bunların başları açık, el ve ayakları nasırlı idi. Her birinin sırtında sadece bir parça elbise bulunuyordu. Resûlullah (s.a.v.) bunları görünce yanlarına oturdu. Ve: "Allah Teâla'ya hamd ve senâlar olsun ki benim ümmetimde yanlarında oturmaya sabretmem emrolunan kimseler bulundurmuştur" dedi.

ABDURRAHMAN b. SEMÜRA (r.a.)

Mekke eşrafından olan Abdi Şems'in oğludur. Mekke fethi sırasında Müslüman oldu. İslâm'dan önceki adı "Abdü Külâl" idi. Müslüman olunca Resûlullah (s.a.v.) O'na Abdurrahman adını verdi.

İslâm toplumunda önemli görevlerde bulundu. Irak'ın fethine katıldı. Sicistan ve Kâbil onun eliyle fetholdu. Devletin ele geçirdiği bu yerlerde nüfuz ve kudreti temsil eden önemli görevlerde bulundu. Abdullah b. Âmir tarafından Sicistan Valiliği'ne atandı. Zerec halkı isyan edince büyük bir ordu ile Zerec'i kuşattı. İki milyon dirhem para ve iki bin köle alarak Sicistan'a geldi. Hindistan'a kadar İslâm davasını duyurmak üzere fetihler düzenledi. Ruhhac ile Zemindârver arasındaki bölgeyi ele geçirerek, tevhid inancını buralara kadar duyurdu.

Hicretin ellinci yılında vefat eden bu sahâbî, son derece cesur ve mütevâzi idi. Devletin üst kademelerinde görev alma kabiliyetini kendisinde gören Peygamberimiz, bu sahâbîye, devlet kademesinde görev almaya tâlib olmamasını, millet tarafından görev ve sorumluluk verilirse o takdirde kabul etmesini, bu sûretle Allah'ın tevfîkına mazhar olacağını vasiyet etti.

Hz. Abdurrahman b. Semüra Resûlullah'dan on dört hadîs rivayet etmiştir. Bunlardan üçü Buhârî ile Müslîm'de, ikisi de sadece Müslîm'de bulunmaktadır.

Abdurrahman b. Semüra Hazretlerinin Hz. Peygamber'den naklettiği,İslâm ahlâk ve fazîletinin temel prensiplerinden sayılan hadîs-i şerîfin meâli şöyledir: "Ey Abdurrahman b. Semüra, sakın kimseden başkan ve emir olma talebinde bulunma. Eğer sen, isteyerek emir ve riyaset makamına getirilirsen, istediğinle başbaşa bırakılırsın. Allah'ın yardımına nâil olamazsın. Eğer emir ve riyaset, sen istemeden verilirse o zaman Allah tarafından yardım görürsün ve iyi bir idareci olursun. Bir de ey Abdurrahman, bir şeye yemin ettikten sonra başka bir davranışı ondan daha hayırlı gördüğüne, yeminin için keffâret ödeyip hayırlı olanı tercih et."

ABDURRAHMAN b. ŞİBL (r.a.)

Adı Abdurrahman olan bu sahâbî, Evs kabilesine mensuptur. Ensâr'ın ileri gelenlerinden biridir. Akabe bîatında Müslüman olduğu söylenmektedir.

Sahâbe arasında ilmiyle meşhur olan Hz. Abdurrahman b. Şibl'den on dört hadîs-i şerif rivayet edilmiştir. Kendisinden hadîs rivayet edenler şunlardır: Temim b. Muhammed,Ebû Raşid el-Hıbrânî, Yezid b. Humeyr ve Ebû Selâm Esved.

Hz. Abdurrahman b. Şibl'den rivayet edilen ve Hanefîler'ce naklî delil

olarak hadîs-i şerîf şudur: "Kur'ân'ı okuyunuz fakat Kur'ân'ı yeme ve menfaate, gelir ve kazanca vasıta edinmeyiniz."

Bu hadîs-i şerife dayanarak Zührî, Kur'ân'ı okuma karşılığında ücret almayı câiz görmemiştir. İmam Ebû Hanîfe ile taraftarlarının görüşü de böyledir. Hanefîler'den "Kâfî" sâhibi: "Kişinin, çocuğuna Kur'ân-ı Kerîm öğretmek üzere ilim sahibi birini ücretli olarak tutması câiz değildir" demiştir. Hülâsatül-Fetâvâ'da ise: Kur'ân, fıkıh talimi ile ibâdet ve tâat karşılığında ücret vermek ve almak vâcib değildir" denmektedir.

Medine-i Münevvere fukahâsına göre tâlim-i Kur'ân ve kırâat-ı Kur'ân karşılığında ücret almak câizdir. İmam Şâfiî de cevaz cihetini tercih etmiştir.

Hz. Abdurrahman b. Şibl, Hz. Peygamber'in vefatından sonra Şam'a gitmiş, Humus şehrine yerleşmişti. Hadîs ve fıkıh sahasındaki üstünlüğü sebebiyledir ki Hz. Muâviye kendisine bir mektup yazarak:"Sen Resûl-i Ekrem'in güzide ashâbının fakihlerinden ve çok hadîs bilenlerdensin. Halkın arasına katıl, onları Resûlullah (s.a.v.)'ın hadîslerinden haberdar et, onlara va'z-ı nasihatta bulun" demişti. Hz. Muâviye'nin bu haberi kendisine ulaşınca, Hz. Abdurrahman bir toplantı yaparak bildiği hadîsleri insanlara tebliğ etti.

Hz. Muâviye devrinde vefat eden Hz. Abdurrahman'ın, Aziz, Mes'ud Mûsâ, Cemil adında üç oğlu ile bir de kızı vardı.

ABDURRAHMAN el-EKBER b. ÖMER b. HATTÂB (r.a.)

Hz. Ömer'in en büyük oğludur. Künyesi Ebû İsâ'dır. Hz. Hafsa ile Abdullah'ın öz kardeşidir.Ömer, İbn-i Hz. Ömer'in üç oğlu olduğunu, üçünün de adının Abdurrahman olduğunu söylemektedir. Hz. Abdurrahman el-Ekber de en büyük oğlu anlamına gelmektedir. Hz. Peygamber (s.a.v.) Abdurrahman'a "el-Muğîra" lakabını vermiş ve onun zamanında da hep bu lakabla anılmıştır.

Hz. Peygamber'in vefatında bulûğ çağında olduğunu kaynaklar belirtmektedir.

ADÎ b. HÂTEM (r.a.)

Adî b. Hâtem Hazretleri'nin soyu meşhur Tayy kabîlesinin reisi Hâtem-i Tâî'e kadar ulaşmaktadır. Ayrıca Adî b. Hâtem'in kabîlesinin bir halkasını da fesâhat ve belâgatı ile meşhur olan İmrü'l-Kays teşkil eder.

Cömertliği ve kavmi içinde şerefli, hatib, hazır cevap, fazîlet ve secâatı ile meşhur olan bu sahâbî Tebük'ün doğusundaki bölgede takriben milâdî 568 yılında doğdu.

Adî b. Hâtem, hicretin yedinci yılında Medine'ye gelip, Müslümanlar-

ın her gün biraz daha çoğaldığını öğrendiğinde buna canı çok sıkılmıştı. Bu sebeple Rum bölgesine gitmek üzere memleketinden çıkıp Kaysar'ın yanına kadar gitmişti. Fakat, orada canı daha çok sıkılan Adî b. Hâtem, tekrar Medine'ye dönerek Resûl-i Ekrem ile görüştü. Huzur-ı saadete girdiğinde Fahri Kâinât Efendimiz, üstünde oturmakta olduğu minderi, asâlet ve necâbetine saygı duyarak Adî b. Hâtem'e sunmuş ve onun üstüne oturtmuştu. Bundan sonrasını Adî b. Hâtem şöyle anlatmaktadır:

Resûlullah'ın yanına girdiğimde bana üç defa: "Müslüman ol ki selâmete eresin" dedi. Ben de: "Benim dinim vardır" dedim. Resûlullah "Ben senin dinini senden daha iyi bilirim" dedi. Ben de "benim dinimi benden daha mı iyi bilirsin?" dedim. O da: "Evet senden daha iyi bilirim, sen Rekûsiyye dinine mensupsun. Rekûsiyye Hıristiyanlıkla Sabiîlik arasında bir dindir. Sen, kavminin ele geçirdikleri ganîmetlerin dörtte birini yersin" dedi. Ben de: "Evet doğrudur" dedim. Resûlullah: "Bu senin dininde sana helâl değildir" dedi ve bundan fazla bir şey söylemedi. Ben de ses çıkarmadım. Sonra bana: "İslâm dinine niçin girmek istemediğini biliyorum 'bu adama sadece züğürt ve Araplar'ın hor gördüğü kimseler tâbî olmuştur ' diyorsun. Vallahi çok sürmez, onlarda mal ve servet öyle bollaşacaktır ki, malın zekâtını alacak kimse bulunamayacaktır. Belki de senin, bu dine girmene, onların düşmanlarının çok ve kendilerinin ise sayıca az olduklarını görmen engel oluyordur. Sen Hîyre şehrini biliyor musun?" dedi. Ben: "Bilmiyorum, fakat ismini işittim," dedim. "Resûlullah: "Nefsim yedi kudretinde olan Allah'a yemin ederim ki, Allah bu dini tamamlayacak ve öyle olacak ki, kadın tek başına Hîyre şehrinden çıkıp Mekke'ye kadar gelecek ve hiç kimsenin kendisini esirgemesine gerek duymadan Kâbe'yi tavaf edecek ve Kisrâ b. Hürmüz'ün hazineleri de fethedilecektir" dedi. Ben: 'Kısrâ b. Hürmüz'ün mü?" dedim. O da: "Evet, Kisrâ b. Hürmüz'ün, hem de mal o kadar çoğalacak ki, kimse onu kabul etmeyecek" dedi.

Bu konuşmadan sonra Adî b. Hâtem, Resûl-i Ekrem'in huzurundan ayrıldı. Bir süre sonra Adî b. Hâtem, Akreb bölgesinde iken, Resûlullah'ın süvârileri gelip teyzesi ile birlikte birçok kimseyi esir ettiler. Adî b. Hâtem'in teyzesi Resûl-i Ekrem'in huzuruna varıp, ihtiyar olduğundan bahisle hizmet edecek gücü olmadığını ve kendisine yardımda bulunmasını istedi.

Hz. Peygamber; "Sana bakan yardımcın kim?" diye sordu. "Adî b. Hâtem" cevabını verdi. Peygamber (s.a.v.): "Hâ O, Allah ve Resûlün'den kaçan adam mı?" dedi. Kadın: "Bana iyilik et" dedi. Hz. Peygamber kadına bir at temin ederek memleketine gönderdi.

Bundan sonrasını Adî b. Hâtem şöyle anlatmaktadır: "Halam döndüğünde bana: "Sen şu adama git, isteyerek veya istemeyerek git. Kim yanına gitmişse O'ndan hayır ve iyilik görmüştür; filan kimse gitti ondan menfaat gördü; filanca adam gitti ondan yarar gördü" dedi. Bunun üzerine ben de kalkıp yola çıktım. Yanına vardığımda bir kadınla birkaç çocuk gördüm, yanıbaşında oturuyorlardı. O zaman anladım ki, O Kisrâ ve Kaysar gibi bir hükümdar değildir. Bana "Ey Adî b. Hâtem, neden kaçtın? Allah'dan başka Tanrı yoktur, dememek için mi kaçtın? Allah'dan başka Tanrı var mıdır ki? Allah her şeyden büyüktür denilmesin diye mi kaçtın? Allah'dan büyük bir şey var mıdır ki?" dedi. Bunun üzerine Şehâdet kelimesini getirip Müslüman oldum ve sevinçten Resûlullah'ın yüzünün parladığını gördüm. Sonra: "Gazap olunanlar Yahudiler'dir, yolunu şaşıranlar

da Hıristiyanlar'dır" dedi. Bundan sonra halkı Resûlullah'dan sormaya başladı. O da Allah'a hamd ve senâ ettikten sonra: "Ey nâs, ne verirseniz sizin için hayırdır. Kişi ister bir hurma, ister yarım hurma versin. Herhangi biriniz Allah'a kavuştuğunda Allah ona: "Ben sana kulak, göz vermedim mi? Ben, seni mal ve çocuk sahibi yapmadım mı? Sen bugün için ne hazırladın? der. O da önüne bakar, arkasına bakar, sağına bakar, soluna bakar ve hazırladığı hiçbir şeyi göremez. Ve sonuçta ateşe karşı yüzünü siper yapar. O halde bir hurmanın yarısıyla da olsa kendinizi ateşten koruyunuz. Şayet onu da bulamazsanız, bari yumuşak bir sözle bunu yapınız. Ben sizin için fakirlikten korkmam. Yüce Allah size yardım edecektir. Öyle olacak ki, yalnız bir kadın, Hıyre ve Medine arasında yolculuk yapabilecektir" buyurdu.

Hz. Adî b. Hâtem'in İslâmiyet'e olan bağlılığı çok kuvvetli ve imanında da o derece samimi idi. Nitekim Hz. Peygamber onu, kendi kabilesi ile Benî Esedî'lerin zekâtlarını toplamakla görevlendirdi. Daha sonra da Resûlullah (s.a.v.) ile birlikte veda haccında bulundu.

Resûlullah'ın vefâtından sonra Arap kabileleri arasında dinden dönme olayları çokça görülmüş olmasına rağmen Adî b. Hâtem ve kabilesinden hiçbir ferdin böyle bir çirkin hareketi görülmedi. Hz. Peygamber'e verdikleri vergiyi halife Hz. Ebû Bekir'e vermekten insanlar esirgerken zekâtını hesap edip Hz. Ebû Bekir'in huzuruna takdim eden zât, Adî b. Hâtem oldu.

Adî b. Hâtem Hazretleri, Irak taraflarında Hz. Halid b. Velid ile birçok savaşlara katıldı. Yaşına rağmen savaşlarda göstermiş olduğu cesaret ve şecâatinden dolayı Hz. Halid b. Velid, onu kendine yardımcı yaptı.

Adî b. Hâtem, Hz. Ömer'in halifeliği sırasında yanına gelip "Sanırım ki beni tanıyamadın?" dediği zaman, Hz. Ömer, "Seni nasıl tanımam? Resûlullah (s.a.v.)'ın yüzünü ilk ağartan, aydınlatan zekât, Tayyi'lerin zekâtı idi. Ben, seni tanırım. Başkaları inkâr ettikleri zaman, iman etmiştin. Başkaları arkalarını dönüp gittikleri zaman, sen gelmiştin. Başkaları ahde vefâsızlık ve hıyanet ettikleri zaman, sen ahde vefâkârlık etmiştin" dedi. Adî b. Hâtem de: "Bana bu iltifatın yeter ey Mü'minlerin Emiri" diyerek karşılık verdi.

Hz. Adî b. Hâtem, Hz. Ali, Hz. Muâviye hâdisesinde Hz. Ali tarafında yerini aldı ve onun ordusunun sancaktarlığını yaptı. Hz. Ali'nin (r.a.) şehâdetinden sonra Kûfe şehrine çekilen Hz. Adî b. Hâtem, vefat edene kadar burada yaşadı.

Adî b. Hâtem Hazretleri'nin ailesi ve çocukları hakkında geniş bilgi yoktur. Ancak Adî b. Adî isminde bir oğlu olduğu bilinmektedir. Hz. Adî b. Hâtem'in yüz yirmi yıl yaşadığı ve 67/687 yılında Muhtâru's-Sakafî zamanında Kûfe şehrinde vefat ettiği ve buraya defnedildiği kaynaklarda geçmektedir.

Hz. Adî b. Hâtem, Resûl-i Ekrem (s.a.v.)'den 66 hadîs-i şerif rivayet etmiştir. 3 hadîsini yalnız Buhârî, iki hadîsini de yalnız Müslim rivayet etmiştir. Kendisinden Hişam b. Hâris, Heyseme b. Abdurrahman, Şa'bî ve İbn-i Şirin hadîs rivayet etmişlerdir.

ADÎ b.NADLE (r.a.)

Babasının adı Nadle veya Nudayle olan bu sahâbî, Adî b. Esed lakabıyla da meşhur oldu. İslâmiyet'e giren ve İslâm'la müşerref olan ilk sahâbîlerden biridir. Bu yüzden çeşitli hakaretlere uğradı. Kabilesinin sert tepki ve ezaları karşısında zor günler geçirdi. Sabır ve tahammülü aşan müşriklerin zulmü karşısında Müslümanlar'la birlikte Habeşistan'a hicret etmek zorunda kaldı. Burada uzun süre kalan Adî b. Nadle, hicret-i Nebî gerçekleşmeden önce Habeşistan'da hastalanarak gurbette vefat etti ve buraya defnedildi. Böylece muhâcirler arasında gurbette vefat eden ilk sahâbî olma sıfatını kazanmış oldu.

Hz. Adî b. Nadle'nin ailesi hakkında kaynaklarda fazla bilgi bulunmamaktadır. Ancak Muttalib, Numan, Naim ve Abdullah adında dört oğlu ile Âmine adında bir kızının olduğunu kaynaklar zikretmekte, hanımlarının kim olduğu hususunda ise bilgi vermemektedir.

Hz. Âdi b. Nadle'nin oğlu Numan, şâir ve edip biri idi. Hz. Ömer devrinde vâli olarak tayin edildi. Şiire olan düşkünlüğü onu, zaman zaman şiir yazmaya sevketti. Bir seferinde yazmış olduğu gazelde kadına lâf atarcasına övgüde bulunduğunu Hz. Ömer'in duyması sonunda görevden alındı. Numan, bu gazelden amacın sadece şiir yazmak olduğunu söylemişse de, Hz. Ömer onun bu özürünü yeterli bulmamış ve: "Böyle şiir yazdıktan sonra benim maiyetimde vâli olarak bulunamazsın" demiştir.

Adî b. Nadle ile Hz. Ömer arasında geçen ve Hz. Adî'nin azli ile sonuçlanan bu haber bize şu gerçeği hatırlatmaktadır:

Müslüman her zaman hareketlerini kontrol etmeli, kendisini küçük düşürmeye sebep olan, hakkında dedikoduyu mucip kılan davranışlardan sakınmalıdır. Hele idarî görevi üstlenenler bu hususa daha çok önem vermelidirler.Çünkü halkın ve toplumun bütün dikkatleri her zaman onların üzerine yönelir. Yaptığı günahı ve suçu görmezlikten gelerek veya nasıl olsa sorguya çekenim, ceza verenim yok diyerek keyfî olarak gönlüne göre, nefsine göre yaşamak sonuçta telâfisi mümkün olmayan yaralar açar.

ÂİŞE (r.a.)

Resûlullah (s.a.v.)'ın hanımı ve Hz. Ebû Bekir'in kızı, hadîs ve fıkıh âlimi. Hz. Âişe'nin annesinin adı Ümmü Rûman'dır. Babası Kureyş'in Teymî koluna, annesi ise Kinâne kabilesine mensuptur. Bu güzîde kadın sahâbî, bugüne kadar Hz. Peygamber'in hanımı olmasından dolayı ümmü'l-mü'minîn (mü'minlerin annesi) ünvanı ile anılagelmiştir.

Hz. Âişe, hicretten 8 yıl evvel bir başka ifade ile nübüvvetin dördüncü yılında (M.614) Mekke'de doğdu. O, dünyaya geldiğinde Hz. Ebû Bekir, çok-

tan Müslüman olmuştu. Bir başka ifâde ile Hz. Aişe, Müslüman bir anne ve babadan dünyaya gelmiştir. Babası Hz. Ebû Bekir'in, Resûlullah (s.a.v.)'ın en yakın arkadaşı olması, bu kadın sahâbînin İslâm terbiyesi ile çok mükemmel yetişmesine elbetteki etkili olan faktörlerdendir. Hz. Âişe, zekî, titiz, ilme kabiliyetli ve çok dikkatli birisiydi.

Hz. Âişe, Resûlullah (s.a.v.) ile çok küçük yaşta nikâhlandı. Bazı rivayetlere göre, Hz. Peygamber'in, Âişe ile evlenmesi vahy neticesinde olmuştur. (Bkz. Buhârî, Nikâh 6, 7, 9)

Resûlullah (s.a.v.)'ın evlendiği hanımlar içinde sadece Hz. Âişe bakire idi. Hz. Âişe, hayatı boyunca hep bunu iftihar vesilesi yapmıştır. (Bkz. Buhârî, Nikâh 9.) Hz. Âişe, beyaz tenli, güzel yüzlü bir kadındı. Hz. Peygamber, Hz. Âişe'yi çok sever, O'na: "Sen benim dünya ve âhirette eşimsin." (Müstedrek, IV, II.) derdi. Hattâ Hz. Peygamber, gece yolculuğu yaparken bile Hz. Âişe ile beraber olmayı çok arzu ederdi. Resûlullah (s.a.v.) zaman zaman O'nunla yarış yapardı. Yaptıkları iki yarıştan birincisini Hz. Âişe, ikincisini Hz. Peygamber kazanmıştı. Hz. Peygamber (s.a.v.) ruhunu bu sevgili eşinin evinde teslim etmiştir. O'nun kucağında iken Hz. Peygamber son nefesinde: "Ya Rabbi beni bağışla, beni esirge ve beni refîk-i âlâya yükselt" diye dilek ve temennide bulunmuştur. (Müslim.)

Hz. Âişe, Resûlullah (s.a.v.) ile son derece sade ve mütevâzi bir hayat sürmüştür. Hz. Âişe'nin, Mescid-i Nebevî'nin (Peygamber Camii) yanında kaldığı ev son derece küçüktü. Bu evin duvarları kerpiç, tavanı hurma yaprakları ile kaplıydı. Yüksekliği bir adam boyundaydı. Kapısı ardıç ağacındandı. Ev eşyası sadece yatacakları yatak ile yemek yiyecekleri birkaç kabdan ibaretti. Evlerinde fazla yiyecek bulundurmazlardı. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.v.) vefat ettiğinde Hz. Âişe'nin evinde sadece bir günlük yiyecekleri vardı. Bir defasında yanında iki küçük çocuğu ile bir şeyler istemeye gelen fakir bir kadına Hz. Âişe, tek bir hurmadan başka verecek bir şey bulamamıştı.

Aslında Hz. Âişe de dahil peygamber hanımlarının hepsi lüks ve sefâhat içinde yaşayamazlardı. Başkaları için hoş görülecek bir hayat tarzı, bunlar için normal karşılanmazdı. Onlar, maddî hayatın geçici zevklerini değil, ebedî saadeti elde etmek zorundaydılar. Ya dünyayı veya âhireti tercih edeceklerdi. Nitekim yüce Allah Hz. Peygamber'in eşleri hakkında: "Ey Peygamber! eşlerine şöyle söyle: Eğer dünya hayatını ve süslerini istiyorsanız gelin size bağışta bulunayım ve güzellikle salıvereyim. Eğer Allah'ı, Peygamber'ini, âhiret yurdunu istiyorsanız bilin ki, Allah içinizden iyi davrananlara büyük ecir hazırlamıştır." (Ahzâb, 28-29.) buyurmuştur. Resûlullah (s.a.v.) bu âyetler nâzil olduktan sonra Hz. Âişe'ye babası ve annesi ile bu konuyu görüşmesini ve ona göre karar vermesini hatırlattığında O: "Ey Allah'ın elçisi, ben Allah'ı ve Resûlü'nü tercih ediyorum." demiştir.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi, Hz. Âişe, Resûlullah (s.a.v) ile son derece sâde bir hayat sürdürmüşlerdir. Hz. Peygamber, eşleri içinde en çok Hz. Âişe'yi severdi. Ancak ifk olayında aralarında geçici bir soğukluk oldu.

Bilindiği üzere, Hz. Peygamber, her sefere çıkışında yanına eşlerinden birisini alırdı. Hangi eşinin gideceği ise kur'a ile belirlenirdi. Benî Mustalık gazvesinde kur'a, Hz. Âişe'ye çıkmıştı. Bu gazveden dönerken Hz. Âişe, emânet takındığı bir gerdanlığı yolda düşürmüştü. O, gerdanlığı ara-

maya başladı ve bu yüzden kervandan geride kaldı. Münâfıklar bunu fırsat bilerek Hz. Âişe'ye iftirada bulunmuşlardı. Bu, İslâm tarihinde ifk olayı olarak bilinir. Hattâ ortalıkta dolaşanlara Hz. Âli ve bir kısım sahâbe inanır gibi olmuştu. Haliyle bu durum Resûlullah'ı çok üzmüştür. Nihâyet bu konuda Hz. Âişe'nin suçsuzluğunu belirten âyetler indi. (Nur, 11-20.)

Hz. Âişe, Resûlullah (s.a.v.) vefat ettikten sonra Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer dönemlerinde hiçbir siyasî olaya katılmamıştır. O, bu iki halife zamanında evinde oturarak ev işleri ve hadîs rivayeti ile meşgul olmuştur. Hz. Âişe, Hz. Osman'ın takip ettiği politikadan pek memnun değildi. Bilhassa bu üçüncü halifenin Emevî sülâlesinden olanları çeşitli devlet görevlerine getirmesini hoş karşılamıyordu. Hattâ zaman zaman halifeye haber göndererek kaygılarını bildirdi. Bilindiği üzere Hz. Osman'ın hilâfetinin sonuna doğru kamu düzeni iyice bozulmuştu. Her tarafta anarşi vardı. Birlik ve beraberlik yok olmuştu. Sonunda bir grup insan, Hz. Osman'ın evini kuşattı. Bu sırada Hz. Âişe Medine'de değildi. O, hac için Mekke'de bulunuyordu. Hac görevini ifâ edip Medine'ye dönerken yolda Hz. Osman'ın âsîler tarafından şehid edildiği haberini aldı. Ayrıca Medine'nin âsîler tarafından işgal edildiği de gelen haberler arasında idi. Aldığı bu acı haber üzerine Hz. Âişe, Medine'ye gitmeyerek Mekke'ye döndü. Bu arada Talha ile Zübeyr de Medine'den gelerek olup bitenleri, Hz. Âişe'ye anlattılar. Hz. Âişe, Hz. Osman'ın şehâdetine çok üzülmüştü. O, 3. halife Hz. Osman'ın katillerinin derhal yakalanarak cezalandırılmalarını istedi. Ancak bu hususta Hz. Ali'nin çevresi yavaş davranıyordu. Hz. Âişe ile Hz. Ali'nin arasının ifk olayından dolayı açık olduğunu da burada belirtmeliyiz. İşte tam bu sırada içlerinde Hz. Âişe, Talha ve Zübeyr'in de bulunduğu bir grup Müslüman, Hz. Osman'ın katillerini bulmak ve cezalandırmak için Basra'ya doğru hareket etti. Hz. Ali de kendi kuvvetleri ile bu şehre geldi. Burada İslâm tarihinde Cemel savaşı diye bilinen ve fikrî ayrılıklara başlangıç teşkil eden savaş oldu. (Bu savaş hicretin 36. yılında yapılmıştır.) Cemel savaşında içlerinde Talha ve Zübeyr'in de bulunduğu binin üzerinde Müslüman şehid oldu. Savaşı Hz. Ali tarafı kazandı. Hz. Âişe esir edildi. Hz. Ali, Hz. Âişe'ye son derece iyi muamelede bulundu ve hatırını sordu. Daha sonra. Hz. Ali, Basralı 40 hanımla birlikte O'nu Medine'ye gönderdi.

Hz. Âişe bu olaydan sonra devamlı Medine'de kalmış ve hiçbir olaya katılmamıştır. O, Cemel savaşına katıldığına da son derece pişman olduğunu defalarca ifade etmiştir.

Hz. Âişe, Resûlullah (s.a.v.) döneminde olduğu gibi, daha sonra da son derece sade ve mütevâzî bir hayat yaşamıştır. Hz. Âişe'ye, babası Hz. Ebû Bekir döneminde Resûlullah'ın Hayber'den tahsis ettiği gayrımenkulde yetişen bir miktar buğday ve arpa veriliyordu. Hz. Ömer zamanında bu tahsisat, nakit olarak ödendi.

Hz. Âişe, kendisine tahsis edilen paraların büyük bir kısmını fakirlere harcardı. Bir defasında Abdullah b. Zübeyr, Hz. Âişe'ye 100 dirhem para göndermişti. O, bu paraların tamamını bir gün içinde fakirlere sadaka olarak dağıtmıştır. Hizmetçisi kendisine, akşama iftar için bir şeyler bıraktın mı? diye sorduğunda: "Bunu önceden söyleseydin" demekle yetinmiştir. Hz. Âişe, yanına yetim çocukları alır, büyütür ve evlendirirdi. Bunları kendisi için bir vazife telâkki ederdi. Ayrıca Hz. Âişe'nin 60 civarında köle âzad ettiği rivâyet edilir.

Hz. Âişe'nin, hayatta aldığı en büyük zevklerden birisi de ibâdetlerdi. O, gerek Hz. Peygamber ve gerekse daha sonraki dönemlerde farz ibadetlerin yanında nâfilelere çok dikkat ederdi. Günlerinin çoğunu oruçlu geçirir, geceleri devamlı teheccüd namazı kılardı. O, bütün hayatını Kur'ân-ı Kerîm ve sünnetin prensiblerini öğrenmek ve bunları uygulamakla geçirmiştir.

Hz. Âişe, İslâmî ilimler sahasında çok temâyüz etmiş bir kadın sahâbî idi. Resûlullah (s.a.v.)'ın hanımı ve Hz. Ebû Bekir'in kızı olması O'nun başkalarının bilemeyecekleri birçok şeyi öğrenmesine vesile olmuştur. İlme son derece meraklı olan Hz. Âişe'nin evinin de Mescid-i Nebevî'ye (Peygamber Camii) bitişik olması, O'na bu mescidde konuşulanları dinleme imkânını vermiştir. Hz. Âişe, ayrıca bilemediği ve aklına takılan birçok konuyu bizzat Resûlullah (s.a.v.)'a sorarak öğreniyordu. Böylece Hz. Âişe, Resûlullah ile kaldığı zaman zarfında çok geniş Kur'ân-ı Kerîm ve hadîs kültürüne sahip olmuştu. O'nun ilmî seviyesini çok iyi anlayan İmam Zührî: "Bütün hanımların ilmi ile Peygamber'in diğer hanımlarının ilmi biraraya gelse Hz. Âişe'nin ilmi hepsine üstün gelir" demiştir. Ebû Mûsâ el-Eş'arî: "Biz Peygamber'in ashâbı, herhangi bir hadîsde problemimiz olmuş ve onu Âişe'ye sormuşsak, muhakkak O'nun yanında o hadîse dair bilgi bulmuşuzdur." (Tirmizî, Menâkıb) demiştir. Mesruk da: "Ashâbın ileri gelen ilim sahibi yaşlılarını, Hz. Âişe'ye ferâiz ile ilgili sorular sorduğunu gördüm." (İbn Sa'd, VIII, 66) demiştir.

Hz. Âişe'nin yetiştirdiği Urve b. Zübeyr: "Helâl ve harama, ilme, şiire, tıbba ve tarihe Hz. Âişe kadar vâkıf birisini görmedim" demiştir. Bu rivâyet, O'nun Kur'ân-ı Kerîm ve hadîs ilmi yanında edebiyat ve tıb alanında da bilgili olduğunu gösterir.

Hz. Âişe'nin Medine'deki evi bir ilim merkezi halindeydi. Büyük-küçük, kadın-erkek birçok kişi O'nun sohbetine devam eder, bilmediklerini O'na sorup öğrenirlerdi.

Hz. Âişe, ilim dalları arasında özellikle hadîste kendisini göstermiştir. O, müksirûdan (çok hadîs rivâyet eden sahâbî) idi. Toplam 2210 hadîs rivâyet etmiştir. O'nun rivâyet ettiği hadîslerden 194'ü hem Buhârî, hem de Müslim'in Sahîh'inde mevcuttur. Ayrıca 54 hadîs sadece Buhârî'nin eserinde, 68 hadîs de Müslim'in Sahîh'inde bulunmaktadır.

Hz. Âişe, hadîsleri daha çok doğrudan doğruya Resûlullah (s.a.v)'dan nakletmiştir. Ayrıca O, Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Fâtıma Sa'd b.Ebû Vakkas, Hamza b. Amr el-Eslemî'den de hadîs rivâyet etmiştir. Kendisinden de sahâbe ve tâbiûndan toplam 200 civarında kişi hadîs almışlardır. Onlardan bazılarının adları şöyledir: Amr b. el-Âs, Ebû Hüreyre, Abdullah b. Amr, Abdullah b. Abbas, Sâib b. Yezid, Said b. Müseyyeb, Alkama b. Kays, Amr b. Meymun, Mesruk, Abdullah b. Şeddad, Tâvus, Atâ b. Yesâr, Atâ b. Ebû Rabâh.

Hz. Âişe, hadîslerden bir kısmını,kendisine çeşitli konularda sorular sorulduğunda rivâyet etmiştir. Bu tür rivâyet ettiği hadîse örnek: Hz. Peygamber âhirete irtihal ettiğinde, Resûlullah (s.a.v.)'ın diğer hanımları, Hz. Osman aracılığı ile halife Hz. Ebû Bekir'e haber göndererek, Hz. Peygamber'in bıraktığı mirastan paylarını istemişlerdi. Hz. Âişe: Siz Resûlullah'ın: "Bizim terekemize vâris olunmaz. Bizim bıraktığımız mallar sadakadır" buyurduğunu bilmiyor musunuz? diyerek onların bu isteklerine karşı çıkmıştır. (hadîs için Bkz. Müslim, Cihed, 16.)

Mâlik b. Âmir ile Meşrûk, bir defasında Hz. Âişe'ye gelerek, ashâbdan İbn Mes'ud'un iftarı öne alıp namazı sonra kıldığı, Ebû Mûsâ'nın ise ter-

sini yaptığını ve bu uygulamalardan hangisinin doğru olduğunu Hz. Âişe'ye sorduklarında O, Resûlullah'ın tatbikatına İbn Mes'ud'un yaptığının uyduğunu bildirmiştir. (Ebû Dâvud, Savm, 20.)

Hz. Âişe, birçok konuda, sahâbe ve tâbiûndan bazılarının yaptıkları hataları düzeltmiştir. Meselâ: "Ölü, yakınlarının kendisine ağlaması yüzünden âzab görür." (Muvatta 1/234) hadîsini nakleden Hz. Ömer, Ebû Hüreyre ve Abdullah b. Ömer'i, bu kadın sahâbî tenkid etmiştir. Bunlardan Hz. Ömer'i nasıl tenkid ettiğini Abdullah b. Abbas şöyle anlatıyor: "Ömer vefat edince ben meseleyi Âişe'ye anlattım. O, Allah, Ömer'e rahmet etsin; vallahi Resûlullah, ölüye, mü'min bir kimsenin ağlaması sebebiyle azab eder demedi. Lâkin, ailesinin ağlaması sebebiyle Allah kâfirin azabını artırır, buyurdu dedi. Daha sonra Hz. Âişe: Size Kur'ân yeter, Allah: Hiçbir günahkâr nefs başkasının günahını yüklenmez (Fâtır, 18) buyuruyor diye ilâve etti." (Buhârî, II, 81).

Hz. Âişe, hayatı boyunca birçok sahâbîyi hadîs rivâyetinde tenkid etmiştir. O'nun tenkid ettiği sahâbîler arasında Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Amr, Hz.Ali, Ebudderdâ, Ebû Hüreyre gibi sahâbîlerin ileri gelenleri de vardı. Hz. Âişe'nin tenkidlerini Zerkeşî (V. 794/1392), el-İcâbe adlı eserinde toplamıştır. (Hz. Âişe hakkında bilgi için Bkz. Âşık, Nevzat, Hz. Âişe'nin hadîsciliği, İzmir, ts.)

Hz. Âişe, hicretin 58. yılında (M.677) Medine'de vefat etti ve cenazesi Bâkî mezarlığına defnedildi.

ÂKİL b. EBÎ BÜKEYR (r.a.)

Ebû Bukeyr lakabıyla meşhur olan bu sahabî, Bükeyr b. Abdi Yâleyl'in oğludur. Milâdî 590 yılında Mekke'de doğmuştur. Kinâne kabilesinin Leysi koluna mensuptur. Asıl adı Gâfil olup Müslüman olduktan sonra Hz. Peygamber adını Âkil olarak değiştirmiştir.

Resûl-i Ekrem, Mekke'de Erkâm'ın evinde İslâm'ı tebliğe başladığı ilk günlerde Âkil b. Ebî Bükeyr, kardeşleri İyas, Hâlid, Amr ile birlikte Resûlullah'a gelerek Müslüman olmuş ve Peygamberimize bîatta bulunmuştur.

Hicret sırasında üç kardeşi ile birlikte çoluk çocuklarını da yanlarına alarak Mekke'deki evlerinin kapısını kitleyip hicret eden bu sahâbî, Medine'ye geldiklerinde Ensâr'dan Rifâa b. Abdulmûnzir'in evinde misafir olarak kalmışlardır.

Hz. Peygamber, hicretten sonra Medine'de Ensâr ile muhâcirler arasında maddî ve manevî kardeşlik bağlarını kurduğu sırada Âmir b. Bükeyr'i Mûczer b. Ziyad ile kardeş yapmıştır.

Âkil b. Ebî Bükeyr, hicretten sonra meydana gelen bütün gazvelere katılmıştır. Bu güzîde sahâbî katıldığı Bedir savaşında şehid düşmüştür.

ÂKİL b. EBÎ TÂLİB (r.a.)

Hz. Ali'nin baba bir ana ayrı kardeşi olan bu sahâbînin adı Âkil, künyesi ise Ebû Yezid'dir. Annesinin adı Fâtıma olup, Hz. Ali'nin annesinin adı ile aynıdır. Hz. Ali'den yirmi yaş büyük olan Âkil b. Ebî Tâlib, tah-

minen Milâdî 577-578 yıllarında Mekke'de doğdu.

Hz. Muhammed (s.a.v.)'in İslâm'ı tebliğ ile görevlendirildiği sırada Âkil b. Ebî Tâlib, İslâm daveti karşısında sessiz duruyor ve içinde gizlediği İslâm'a olan meylini müşriklerden korktuğu için açığa vuramıyordu. Nitekim Bedir savaşında müşriklerin safında gönülsüz ve isteksiz olarak bulundu, savaşta aktif bir rol de oynamamıştı. Savaş Müslümanlar'ın zaferi ile sonuçlanınca Âkil, Müslümanlar'a esir düştü. Savaştan sonra, durum değerlendirmesi yapan Resûlullah (s.a.v.), esirler arasında Nevfel, Abbas ve Âkil b. Ebî Tâlib'in de bulunduğunu öğrenince, onların serbest bırakılmalarını emir buyurdu.

Kaynaklar serbest bırakılma şeklini şöyle anlatmaktadırlar: Bedir'de içlerinde Abbas ve Âkil b. Ebî Tâlib'in bulunduğu yetmiş civarında esir ele geçirilmişti. Resûlullah: "Bunlara nasıl bir muamele yapalım?" şeklinde Ashâb-ı Kiram ile istişare etti. Hz. Ebû Bekir: "Ya Resûlullah, bunlar senin kavmindir, ehlindir. Cenâb-ı Hakk belki bir gün bunlara hidâyet eder. Canlarına kıyma da kendilerinden Müslümanlar'ı kâfirlere karşı güçlendirecek bir fidye -bedel- al." dedi. Hz. Ömer ise: "Bunlar seni yalanladılar, vatanından ettiler. Boyunlarını vur. Çünkü küfrün öncüleridir, bunlar. Onların vereceği fidyeye Allah'ın izni ile ihtiyacın yoktur. Âkil'i kardeşi Ali'ye, Abbas'ı, biraderi Hamza'ya, akrabamdan falanı bana teslim et de boyunlarını vuralım" dedi. Sa'd b. Muaz da aynı görüşü destekledi. Hz. Peygamber: "İsterseniz bunları katledin, isterseniz ilerde her birine karşılık birer şehid vermek üzere kendilerinden fidye alınız" buyurdu. Ashâb-ı Kiram, şehâdeti de nimet sayarak o gün için fidyeyi tercih ettiler.

Âkil b. Ebî Tâlib takriben 7200 dirhem vermekle iktifa etti. İçlerinden okur-yazar olanların ashâbın çocuklarına okuma ve yazmayı öğrettikleri takdirde serbest bırakılacakları uygun görüldü. Kalanların her birinden servetlerine göre fidye alındı.

Bedir'de serbest bırakıldıktan sonra Mekke'ye dönen Âkil b. Ebî Tâlib burada Kureyşliler'in Müslümanlar'a karşı gösterdikleri haksız ve zâlimane tavırları karşısında daha fazla tahammül edemeyeceğini anladı ve hicretin 8. yılında Medine-i Münevvere'ye gelerek Resûl-i Ekrem'e Müslüman olduğunu bildirdi. Aynı yılın eylül ayında Muta savaşına katıldı. Bu savaştan döndükten sonra ağır hastalandı. Bu yüzden Mekke fethine ve Tebük seferine katılamadı. Bazı kaynaklar Huneyn gazvesine katıldığını yazmaktadırlar. Nitekim şu olay bunu doğrulamaktadır: Huneyn günü savaştan sonra Hz. Âkil, haremi, Şeybe İbn-i Rebia kızı Fatıma'nın yanına geldiğinde: "Savaş meydanından geliyorsun, müşriklerden ne ganîmet aldınsa göster bakayım" dedi. Âkil de: "Bir iğne, elbiseni dikersin, al" diye cevap verdi. Sonra Resûlullah'ın: "Ey insanlar, vallahi sizin ganimetinizden değil bir deve, bir deve tüyü ile bile ilgim yok. Aldığım beşte bir sehim de Beytü'l-male ve fakirlerinize âittir. Şimdi emrediyorum. Yanında ganimet malı olanlar, iğneden ipliğe kadar iâde etsinler" konuşmasından sonra Âkil. Şeybe'den iğneyi alarak getirip ganimet malları arasına koydu.

Hz. Âkil b. Ebî Tâlib, Hz. Ali ile Hz. Muâviye arasında meydana gelen olaylarda, önce sessiz kalmış, daha sonra da Muâviye tarafında yerini almıştı. Bu yüzden kardeşi Hz. Ali ile arası açılmıştı.

Hz. Âkil, maddî yönden oldukça zayıf idi. Medine'ye hicret ettikten sonra

durumu daha da zayıfladı. Bu yüzden Hayber seferinden sonra kendisine maaş bağlanmıştı. Medine'de bir müddet ikâmet ettikten sonra tekrar Mekke'ye dönmüş, özlediği ve doğup büyüdüğü memleketine kavuşmuştu. Ancak her seferinde fırsat buldukça Resûlullah'ı ziyaret eder, ona karşı olan bağlılığını belirtmekten ve sevgisini arz etmekten büyük bir sevinç duyardı. Resûlullah da ona karşı bazan "Amca" diye hitab eder, bazan da Hz. Âkil'i kasdederek, "Amcamı çok severim" derdi.

Hz. Âkil, câhiliye devri hakkındaki geniş bilgisiyle meşhurdu. Araplar'a has ensab ilminde de mâhir biriydi. Araplar'ın özel günlerine âit destan ve hikâyeleri nakilde bilgi sahibi idi. Zaman zaman câhiliye dönemine âit örf ve âdetlerine kendini kaptıran Âkil, İslâm esaslarına göre davranmaya itina gösterir ve etrafındakilere de hoş olmayan şeyleri terketmelerini salık verirdi.

Hz. Âkil'in ailesi, Hz. Muâviye'nin kızkardeşi Kureybe binti Ebî Süfyandır. Bundan başka daha pek çok hanımla evlendiğini kaynaklar zikretmektedir. Çocukları içinde en meşhur olanı Müslim b. Âkil idi. Hz. Hüseyin ile Yezid arasındaki mücadelede Hz. Hüseyin'in tarafını tutan Âkil b. Ebî Tâlib Hazretleri, 60/680 tarihinde Medine'de 100 yaşını aşkın uzun bir ömürden sonra vefât etti.

ALÂ b. HADRAMÎ (r.a.)

Asıl adı Abdullah olan bu sahâbî, Batni Nahle seriyyesinde Müslümanlar tarafından öldürülen Amr b. Hadramî'nin kardeşidir. Doğum tarihi ve ne zaman Müslüman olduğu kesin olarak bilinmemektedir. Ancak rivayetler Mekke Fethi'nde İslâm'ı kabul ettiğini söylemektedir.

Alâ b. Hadramî, Müslüman olduktan sonra Hz. Peygamber (s.a.v) onu, hicretin sekizinci yılında zilkâde ayında Bahreyn'e ilk önce Münzir İbn-i Sâvî nezdinde elçi olarak görevlendirdi. Sonra Bahreyn hükümdarı Münzir'e bir mektup yazarak İslâm'a davet etti. Münzir, Resûlullah'a yazdığı cevâbî mektubunda: "Ya Resûlullah, yüce Kitab'ınızı Bahreyn halkına okudum. Bunlardan bir kısmı İslâm'a sevgi ve icâbet edip Müslüman oldu. Bir kısmı ise Müslüman olmayı hoş görmedi. Ülkemde Mecûsî, Yahudî tebaam da var. Bu durum hakkında emr-i Peygamberîlerini rica ederim" dedi.

Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.) şu cevabı verdi: "Bismillahirrahmanirrahîm. Allah'ın Peygamberi Muhammed'den Münzir İbn-i Sâvî'ye, selâm sana. Kendisinden başka ilah olmayan Allah Teâlâ'ya senin adına hamd-ü sena ederim. Ve Allah Teâlâ'nın varlığına birliğine ve Muhammed'in Allah'ın kulu ve peygamberi olduğuna şehâdet ederim. Bu hamd-ü sena ve şehâdetten sonra, ey Melik, seni aziz ve celil olan Allah adına hayır ile yâd ve sana vasiyet ederim. Şüphesiz bir kimse bir mü'mine öğüt verirse, onun hayır ve sevabı ile müstefid olur. Her kim de, elçilerimin nasihatlarını kabul edip, emirlerine tâbi olursa bana itaat etmiş olur.

Ey Münzir, elçilerim seni övüp hayır ile andılar. Ben de kavmin hakkında Cenabınıza şefaat ederek derim ki, bunların Müslüman olanlarını Müs-

lümanlıkta sebât ettikleri müddetçe kendi hallerinde bırak. Günahkâr olanların da günahları hususunda arzettikleri özürlerini kabul et. Ey Melik, sen kavmin hakkında nasihatçı oldukça şerefin artar, bir şey eksilmez. Yahudiler'le Mecûsîler kendi mezheplerinde durmak isterlerse serbest bırakır ve cizye alırsın."

Alâ b. Hadramî Hazretleri, Hz. Peygamber'in bu mektubunu alıp bu defa elçi olarak değil vali olarak Münzir b. Sâvî'ye götürüp verdi.

Alâ b. Hadramî'ye bu mektupda verilen talimatta, Yahudiler'e ve Mecûsîler'e dinlerinde ve inançlarında hür oldukları bildirilmiş, ancak kendilerinin mal, can ve müşterek vatan emniyeti hesabına muayyen bir vergi vermeleri istenmişti. Müslümanlar ise zekât farizasiyle mükellef bulunuyorlardı.

Hz. Alâ b. Hadramî, halkını Müslüman yaptığı Bahreyn'de vali olarak kaldığı süre içinde, örnek bir idareci, âdil bir yönetici olarak Hz. Peygamber vefat edinceye kadar kaldı. Bu süre zarfında Alâ b. Hadramî, Umman'ın kuzey batısından Basra Körfezi'ne kadar Kızıl Deniz'in bütün sahili boyunca devam eden bu geniş bölgenin zekât ile cizye gelirini topladı. Bu gelirlerin Medine'de çok sıkıntı içinde bulunan beytü'l-male (hazineye) büyük faydası oldu.

Resûl-i Ekrem'in vefat haberini alır almaz Medine'ye dönen Hz. Alâ b. Hadramî, kısa bir süre sonra Hz. Ebû Bekir tarafından tekrar Bahreyn'e vali olarak gönderildi. Yolda giderken kendisine, Benî Hanife kabilesinin bir koluna mensup Yemâme meliklerinden Sümâme b. Üsât, askerleriyle birlikte katıldı. Hep birlikte dinden dönen insanlara karşı Cuvâsa mevkiinde yapmış oldukları savaşta galip gelerek onları tekrar İslâm'a döndürmeyi başardılar.

Hz. Alâ b. Hadramî, Hz. Ebû Bekir'in vefatına kadar Bahreyn de vali olarak kaldı. Hz. Ömer halife seçilince Hz. Alâ b. Hadramî'ye bir mektup göndererek Basra'ya gitmesini istedi. Vefat tarihi olan 14/641'e kadar da burada kaldı.

HZ. ALİ b. EBÎ TÂLİB (r.a.)

Hz. Peygamber'in damadı ve dördüncü halife olan Hz. Ali, (k.v.) Ebû Tâlib'in oğludur. Hz. Peygamber'in ise amcasının oğludur. Hiç puta tapmadığı için, Keremullahû veche ünvanını almıştır. Kadere olan rızasından dolayı, kendisine el-Murtazâ ünvanı da verilmiştir. Hz. Hatice'den sonra İslâm'ı ilk kabul edenlerden biridir. İslâm'ı kabul ettiğinde on iki, on üç yaşlarındaydı.

Hz. Ali'nin İslâm'a olan hizmeti, İslâm'ı kabul ettiği andan itibaren başlamış ve şehid düşünceye kadar devam etmiştir. Cennet'le müjdelenen on sahâbîden biridir. Hz.Peygamber (s.a.v.) hicret ederken yatağına Hz. Ali'yi yatırmış ve ancak bundan sonra hicret etmiştir. Bedir başta olmak üzere, Uhud ve Hendek savaşlarına katılmış. Hayber'de gösterdiği kahramanlık dillere destan olmuştur. Hudeybiye'de Müslümanlar adına anlaşmayı yaz-

mış, Tebük seferinde ise Hz. Peygamber, yerine Hz. Ali'yi vekil bırakmıştır. Bundan müteessir olan Hz. Ali'ye Resûlullah "Musa'ya karşı Harun nasıl ise sen de bana karşı öyle olmak istemez misin?" diyerek O'nun gönlünü almıştır.

Hz. Peygamber, O'nu Yemen'e İslâm'ı yaymak için göndermiş ve askerlikte olduğu kadar, İslâm davetciliğinde de başarılı görevler yapmıştır. Hz. Peygamber'in vefatından sonra, O'nu yıkamış ve daha sonra da inzivaya çekilmiştir. Halifelik seçimine katılmamış bu nedenle de Hz. Ebû Bekir'e ilk anda bîat edenler arasında bulunmamıştır. Ancak daha sonra Hz. Ebû Bekir'e gelerek bîat etmiştir. Hz. Ömer döneminde, O'nun özel danışmanları arasında yer almış, ve Hz. Ömer, Kudüs'e gittiğinde O'nu yerine vekil bırakmıştır. Hz. Osman'ın şehadeti üzerine, yapılan ısrarlı teklifler karşısında halifelik görevini üstlenmek zorunda kalmıştır. (35/655)

Hz. Ali, fitnenin kaynağı bir dönemde halife olmuş, Hz. Osman'ı şehid eden âsiler Medine'ye hâkim oldukları için onları cezalandırmada acele edememiş ve bu nedenle de bazı sahâbe tarafından adâleti geciktirmekle itham edilmiştir. Başta Hz. Âişe olmak üzere Talha ve Zübeyr grubu, Hz. Ali'ye karşı çıkmış ve meşhur Cemel olayı meydana gelmiştir. Daha sonra Muâviye ile Sıffîn savaşını yapmıştır. Bilindiği gibi, bu savaş Kur'ân yapraklarının mızrak ucuna takılmasıyla durmuş ve sonuç hakem heyetine havale edilmişti. Hakem heyeti de Amr b. Âs'ın kurnazlığı neticesinde halifeliği Muâviye'ye vermişti. Böylece halifelikten ayrılan Hz. Ali, 40/660 yılında Abdurrahman b. Mülcem adında bir Haricî tarafından zehirli hançerle bıçaklanarak şehid edildi.

Hayatı ile ilgili kısa bilgi verdiğimiz Hz. Ali, Hz. Peygamber'in en küçük kızı Hz. Fatıma ile evlenmiştir. Bu evlilikten, Hz. Hasan, Hz. Hüseyin, Muhsin, Ümmü Külsüm ve Zeynep adında çocukları olmuştur. O'nun hakkında Abdullah b. Abbas şunları söylemektedir:

Allah'a yemin ederim ki, hidayet sancağı idi. Takva denizi, akıl küpü ve zerafet âbidesiydi. En yüce hedefe çağırır, en eski metinleri bildirdi. Te'vil yapabilir ve öğüt verirdi. İslâm'ın insanlara gösterdiği emirlerine bağlı idi. Zulmü ve eziyeti sevmezdi. Şüpheli şeylerden uzak kalırdı. İman ve takva sahiplerinin en hayırlısı idi. Hz. Peygamber hariç, dünyanın en büyük hatibi idi.

Sa'd b. Ebî Vakkas, kendisini kötüleyen Muâviye'ye karşı Hz. Ali'yi şöyle müdafaa etmişti:

Allah'a yemin ederim ki, Resûlullah'ın Hz. Ali hakkında söylemiş olduğu şu üç sözden birini benim için söylemesini bütün dünya nimetlerine tercih ederdim. Tebük seferine çıkarken, Hz. Ali'yi vekil olarak bırakmak isteyince, Hz. Ali savaşa gitmek istediğini bildirdi. Bunun üzerine Hz. Peygamber: "Benim yanımda Musa'ya nisbetle Harun yerinde olmak istemez misin?" Ne yazık kibenden sonra Peygamber gelmeyecek" demişti. Hayber'in fethinin uzaması üzerine, yarın sancağı Allah ve Resûlünü seven, Allah ve Resûlünün de kendisini sevdiği birine vereceğim. Yılmadan savaşan o şahsa Allah kalenin fethini müyesser kılacaktır, buyurmuştu. Bütün dünya nimetlerine tercih edeceğim üçüncü bir özelliği de Hz. Peygam-

ber'e damat olmasıdır.

Hz. Ali, görevde iken çarşıda tek başına dolaşır, yolunu şaşıranlara yol gösterir, bir şey kaybedenin malını arar, zayıflara yardım ederdi. Şehid edilmeden önce kendisini korumaya gelenlere, "herkesin yanında iki melek vardır. Kaderde olmayan hiçbir şeyi, koruduklarını kimseye yanaştırmazlar. Kader gelince melekler o kimseyi kaderiyle başbaşa bırakır", demişti. Bundan sonra da şehid edilmişti.

Hz. Ali ilim kapısıydı. O şöyle derdi: İnsanlar üç gruptur. Birinci grup kudretli âlimlerdir. İkinci grup ilim öğrenerek kurtuluş yoluna gidenlerdir. Üçüncü grup ise, kör kütük cahil kalabalıklardır. Bunlar, rüzgâr nereden eserse oraya dönerler. Ilim nuruyla aydınlanmamış kimselerdir. Sağlam bir dayanakları da yoktur. İlim maldan hayırlıdır. İlim seni korur, malı ise sen korursun. İlim amel edildikce artar. Mal ise harcadıkça eksilir. Âlimi sevmek herkesin boynuna borçtur. İlim âlime, hayatında itibar kazandırır, ölümünden sonra da anılmasına vesile olur. Malın sağladığı itibar, malla birlikte kaybolur. Nice zenginler vardır ki, hayatta iken ölürler. Âlimler ise dünya durdukça hayattadırlar. Kendileri göçüp gitseler bile, eserleri ve isimleri gönüllerde yaşar. Ah şuradaki ilmi kendilerine nakledebileceğim layık kimseler bulabilsem. Bazı kimseler var ama, onlar ilmi, dünya menfaatine kullanıyorlar.

Size gerçek fakihin kim olduğunu haber vereyim mi? Halkı Allah'ın rahmetinden ümit kesecek kadar dini zorlaştırmayan, günah işlemelerine fırsat verecek kadar da kolaylaştırmayan, Allah'ın azabına düçar olabileceklerine inandırabilen, başka şeylere rağbet ederek Kur'ân'ı terketmeyen kimsedir. Dinî bilgisi olmayan kimsenin ibadetinden, anlayışı olmayanın dinî bilgisinden ve düşünmeden Kur'ân'ı okumakta hayır yoktur.

Herkesin yolundan gitmekten sakının. Çünkü öyle kişiler var ki, Cennet ehlinin amelini işler, sonra takdir-i ilâhî icabı bu yoldan döner, Cehennem ehlinin amelini işleyerek ölür ve cehennemliklerden olur. Öyle kimseler vardır ki, cehennemliklerin amelini işler, takdir-i ilâhî icabı, bu yoldan döner ve Cennet ehlinin amelini işleyerek ölür. Böylece cennetliklerden olur. Mutlaka bir şey yapmanız gerekiyorsa, yapacağınız şeylerde hayattakileri değil, ölenleri örnek alın.

Ben, ihtiyacını karşılayabileceğimi yahut da benim vasıtamla işlerinin kolaylaştırılmasını umarak bana müracaat eden bir kimsenin ihtiyacını, karşılamaktan daha büyük bir nimet bilmiyorum. Bir Müslüman'ın ihtiyacını karşılamak, benim için yeryüzü dolusu kadar altın ve gümüşün olmasından daha iyidir.

Hz. Ali, adamın birisine bir elbise ile yüz de altın vermişti. Kendisine bunun sebebi sorulunca, O: Resûlullah'ın insanlara durumlarına göre muamele ediniz, buyurduğunu işittim. İşte bu adamın benim indimdeki mevkii budur, demişti. O'na göre, nimet şükürle, şükür de artışla orantılıdır. Şükürle artış aynı karında karındaştır. Kuldan şükür kesilmedikçe, Allah'tan nimetin artışı kesilmez.

Hz. Ali, Nehvrevan'da ayaklanan Haricîler'i bastırdıktan sonra Kûfe'ye geri dönmüş ve minbere çıkarak şu tarihi konuşmayı yapmıştı:

Ey insanlar, amel etmeden ahirette Cennet'i umanlardan olmayın. Tûl-i emel yüzünden günahlarına tevbe etmeyi geciktirenlerden de olmayın.

Sahâbîler
ANSİKLOPEDİSİ

FASİKÜL-6

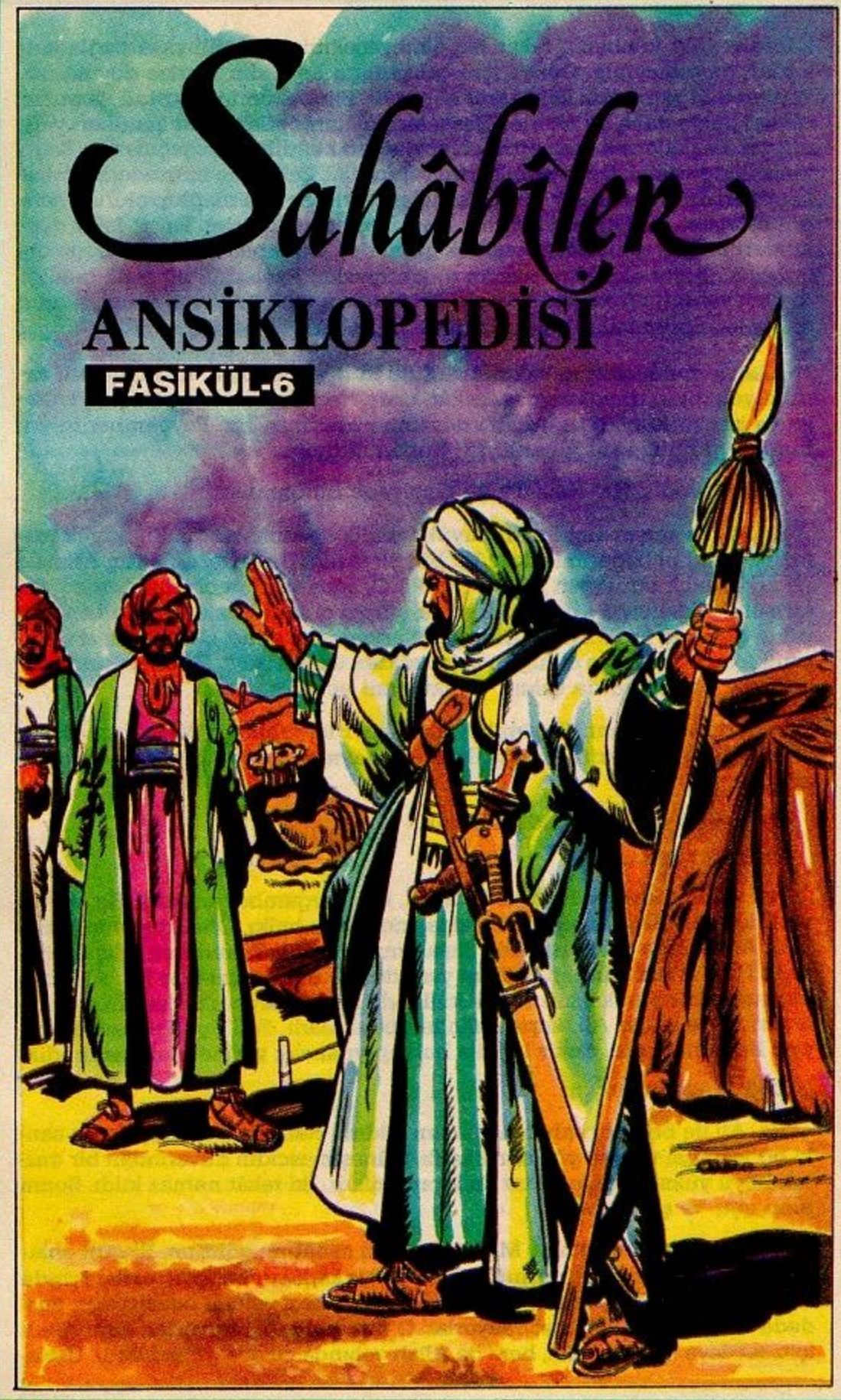

Zâhidler gibi konuşan, fakat hiç ölmeyecekmiş gibi dünyaya bağlananlardan da olmayınız. Dünya için çalışanlara ne kadar verilse doymazlar, verilmediği zaman da kanaatkâr olmazlar. Elindekilerin şükrünü ifa etmedikleri halde daha da isterler. Başkalarına emrederler, fakat kendileri yapmazlar. Başkalarına men ettikleri şeylerden kendileri vazgeçmezler. Salih kimseleri severler, fakat yaptıklarını yapmazlar. Zalimlere buğzederler, fakat kendileri de onlardandır. Şüphe ettikleri şeylerde ona mağlûp olurlar. Zengin olurlarsa nefislerine uyarlar. Hastalanınca üzülürler. Fakat fakir düştükleri zaman umutlarını keserek gevşerler. Günahla, nimet arasında otlarlar. Sıhhatte oldukları zaman şükretmezler. Başlarına bir belâ geldiği zaman sabretmezler, sanki başkaları ölüme karşı uyarılıyor, sanki, tehdid edilenler, zorlananlar onlar değil de başkaları.

Allah'a muhalefetten sakınınız. Kulu kurtaracak olan, iman, cihad, samimiyet, dinin direği namaz, zekât, oruç, hac, akraba ziyareti, gizli sadaka ve her türlü iyiliktir. Allah'ı devamlı zikrediniz. Hz. Peygamber'in yolundan gidiniz. Dini iyi anlayın, Kur'ân okuyun.

Hz. Ali, oğlu Hz. Hasan'a şu tavsiyede bulunmuştu:

En büyük servet akıldır. En büyük fakirlik de ahmaklıktır. En büyük yalnızlık, kendini beğenmişliktir. En büyük fazilet de güzel ahlâktır. Ahmak ile arkadaşlık etmekten sakın. Çünkü O, sana faydalı olayım derken zararlı olur. Yalancıyla arkadaşlık etme, çünkü o, sana uzak olanı yaklaştırır, yakın olanı da uzaklaştırır. Cimrilerle arkadaşlık etme. Çünkü cimri olan, senin en çok muhtaç olduğun şeyi senden uzaklaştırır. Günahkârlarla arkadaşlık etmekten de sakın. Çünkü seni ucuza satar.

Yerinde ve zamanında yapılan iş, en hayırlı rehberdir. Yakınların en hayırlısı, güzel ahlâktır. Arkadaşların en hayırlısı akıldır. En hayırlı miras edeptir.

Söyleyene değil, söylediğine bak.

Ebû Rafî anlatıyor:

Hz. Ali ile beraber Hayber'de idim. Hz. Peygamber sancağı Hz. Ali'ye vermişti. Ali Hayber kalesine yaklaşınca, kale halkı, O'nu dışarıda karşıladı. Aralarında savaş başladı. Savaş sırasında bir Yahudi'nin kılıç darbesiyle Hz. Ali'nin elinden kalkanı yere düştü. Bunun üzerine Hz. Ali, kale kapısını eline alıp kalkan olarak kullandı. Allah, Hayber'in fethini gerçekleştirinceye kadar Ali, kapıyı elinden bırakmadı. Fetih gerçekleşince kapıyı bir kenara attı. Sekiz kişi ile bu kapıyı ancak yerinden oynatabildik.

Ebû Erâke anlatıyor:

Hz. Ali ile beraber sabah namazını kıldım. Namazı bitirdiği zaman sanki bir sıkıntısı varmış gibi dona kaldı. Güneş mescidin duvarından bir mızrak boyu yükselinceye kadar da kıpırdamadı. İki rekât namaz kıldı. Sonra elini açtı ve şöyle dedi:

Allah'a yemin ederim ki, Muhammed'in ashâbını gördüm. Bugün onlara benzeyen hiçbir şey görmüyorum. Onlar sapsarı, perişan, tozlar içinde sabahlıyorlardı. Gözlerinin önündeki çizgiler, keçi yoluna benziyordu. Secdede ve ayakta, Allah'a yöneliyorlar, O'nun kitabını okuyorlar, hem Allah için secdeye kapanıyorlar, hem de Allah yolunda cihada gidiyorlardı. Uyan-

dıkları zaman Allah'ı zikrediyorlar, bu esnada rüzgârlı bir günde sallanan ağaç gibi sallanıyorlardı. Gözleri yaşarıyor, gözyaşları elbiselerini ıslatıyordu. Allah'a yemin ederim ki, bugünkü Müslümanlar gaflet içinde uyuyorlar.

Sonra Hz. Ali ayağa kalktı. Bundan sonra rahatça güler bir vaziyette görülmedi. Allah düşmanı fasık İbn Mülcem O'nu şehid edinceye kadar böyle devam etti.

Muâviye, Dırar b. Damre'ye bana Hz. Ali'yi anlat demişti. Bunun üzerine O da Hz. Ali'yi şöyle anlatmıştı:

Hz. Ali gayesi büyük, çok kabiliyetli birisi idi. Kesin konuşur, âdil hüküm verirdi. Serepa ilimdi. Bütün konuştukları hikmetti. Dünya ve dünya gösterişinden uzak yaşardı. Geceyi ve karanlığı dost edinirdi. Çok gözyaşı döker, derin derin düşünürdü. Önce kendisine nasihat ederdi. Sade giymek ve sade yemek hoşuna giderdi. O içimizden biri gibiydi. Yanına geldiğimiz zaman, bizi yakınına oturturdu. O'na sorduğumuz zaman cevap verirdi. Heybetinden dolayı O'nunla rahat konuşamazdık. Tebessüm ettiği zaman inci gibi dişleri görülürdü. Dindarlara hürmet eder, fakirleri severdi. Kuvvetli, hiçbir şeyin O'nu haktan ayırmayacağını bilirdi. Zayıflar da adaletinden ümitsizliğe düşmezdi.

O, Ey Rabbimiz, Ey Rabbimiz diye Allah'a yalvarır, sonra da dünya için şunları söylerdi:

Beni mi aldatacaksın? Bana mı göz diktin? Sen git başkasını aldat. Azık az, yolculuk uzun, yol kimsesiz derdi.

Bunun üzerine Muâviye ağlamıştı. Dırar'a sordu: Onu ne kadar seviyorsun? Dırar da cevap verdi:

"Kucağındaki tek yavrusu boğazlandığında gözyaşı kesilmeyen, üzüntüsü dinmeyen bir ana gibi."

ALKAME b. MÜCEZZİZ (r.a.)

Ne zaman Müslüman olduğu bilinmeyen bu sâhâbî, Yermük ve Câbiye savaşlarına katıldı. Zaman zaman Resûlullah tarafından gönderilen seriyyelerde komutan olarak bulundu.

Hz. Peygamber (s.a.v.) Tebük seferine hareket edeceği bir sırada pek çok kimse mevsimin sıcaklığını ve yolda isyan ve ayrılığın çıkacağını bahane ederek savaşa gitmemek için izin istemeye başladılar. Bunların bir kısmı içlerinde gizledikleri nifakı ortaya açıkça koyamayan münafıklardı. Savaşa katılmamak için nifak meclisi bile kurmuşlardı. Fakat Allah Teâla: "Ey iman edenler cihad, ister size hafif gelsin, ister ağır, hiçbiriniz cihaddan geri durmayın, el birliği olarak savaşa çıkın" (Tevbe, 41) meâlindeki âyeti indirince, hiç kimseye savaşa katılmama ruhsatını tanımadı. Münâfıklar işte o zaman gerçek yüzlerini gizleyemediler ve savaştan geri kaldılar. Müslümanlar Tebük'e varınca Hz. Peygamber Alkame b. Mücezziz'i Filistin üzerine, Hâlid b. Velid'i de Dümetü'l-Cendel hükümdarına gönderdi.

Hz. Alkame b. Mücezziz, Hz. Ömer devrinde yapılan Filistin harekâtına da komutan olarak görevlendirildi. Mus'ab b. Zûbeyr, bu savaşa Alkame'nin 300 süvarisi ile birlikte katıldığını zikretmektedir. Taberî ise, Hz. Ömer'in Alkâme'yi, hicretin 20. yılında bir ordu ile deniz üzerinden Habeşistan'a gönderdiğini yazmaktadır.

ÂMİR b. EBÎ VAKKAS (r.a.)

Asıl adı Âmir, babasının adı Ebû Vakkas'dır. Annesi, Ebû Sufyan'ın kızı ve Ümmü Habibe'nin kızkardeşi Hamene'dir. Âmir b. Ebî Vakkas, sahâbeden meşhur İran fatihi Hz. Sa'd b. Ebî Vakkas'ın kardeşi ve Hz. Muâviye'nin yeğeni idi. Babası Ebû Vakkas, ve annesi Hamene'ye rağmen Âmir, İslâm'ın ilk günlerinde İslâm davetine icâbet ederek Müslüman oldu. Böylece Müslümanlar'ın sayıları ikiyüze ulaşmıştı. Bir rivayete göre de bu sahâbî ile Müslümanlar'ın sayısı ona ulaşmıştı. Oğlunun Müslüman olduğunu işiten annesi hırsından kendini yerlere atarak bu durumu şiddetle lânetleyip: "Âmir Müslümanlıktan vazgeçmedikçe gölgede durmayacağım ve yemek de yemeyeceğim" diye yemin etti ve sinir krizleri geçirdi.

Hamene'nin yaptığı yeminden birkaç gün sonra diğer oğlu Sa'd b. Ebî Vakkas'da Müslüman olmuştu. Bu duruma daha çok üzülen anne Hamene, oğlu Sa'd ile konuşup yeminini ona hatırlatmayı uygun buldu. Aksi halde yeminini devam ettireceğini de söyledi. Oğlu Sa'd: "Gölgede durmayacak ve yemek yemeyeceksen senin yerin Cehennem'dir" dedi. Bunun üzerine şu âyet-i kerîmeler nâzil oldu: "Biz insana, ana babasına itaat etmesini emrettik. Onun anası kendisini gebelik zahmeti, ağrı zahmeti, doğurma zahmeti çekerek meşâkkat üstüne meşâkkat ile taşımıştır. Sütten ayrılması da iki yıl sürmüştür. Bana, ana ve babana şükret. Dönüşün ancak banadır. Eğer onlar sence ilimde geri olmadık herhangi bir şeyi bana eş tutman üzerinde seni zorlarlarsa kendilerine itâat etme. Onlarla dünyada iyi geçin. Bana dönenlerin yoluna uy. Sonuçta dönüşünüz ancak banadır. O vakit ben de size ne yapıyordunuz haber veririm" (Lokman, 14-15)

Annesinin aşırı hareketlerine ve zorlamalarına bir müddet dayanan Hz. Âmir b. Ebî Vakkas, ikinci muhacirler kafilesi ile birlikte Habeşistan'a hicret etti. Burada uzun süre ikamet etti. Müslümanlar'ın Medine'ye hicret ettiklerini duyunca Hz. Cafer ile beraber Medine'ye geldi. Burada Uhud savaşına katılarak düşmana karşı kılıcını şahâmetle kullandı. Hamâset ve şecâat örneği verdi. Bundan sonra Hendek, Mekke'nin fethi ve Huneyn gazvelerinde bulundu. Tebük seferinden sonra Resûlullah (s.a.v.) ile birlikte veda haccına katıldı.

Hz. Âmir b. Ebî Vakkas, halife Hz. Ebû Bekir devrinde dinden dönenlere karşı yapılan savaşta görev aldıktan sonra Suriye taraflarına yapılan harekâta da katıldı. Hz. Ömer Halife seçildiğinde Hz. Âmir, Suriye taraflarında bulunuyordu.

Şam'da vefat eden Hz. Âmir b. Ebî Vakkas'ın vefat tarihi belli değildir. Ayrıca ailesi ve çocukları hakkında da kaynaklarda bilgi bulunmamaktadır.

ÂMİR b. FUHEYRE (r.a.)

Adı Âmir, künyesi Ebû Âmir olan bu sahâbî, babasının adı Fuheyre olması sebebiyle Âmir b. Fuheyre olarak meşhur olmuştur.Hz.Âişe (r.a.)'nin ana tarafından kardeşi olup Ezd kabilelerine mensuptur. Sonraları, Tufeyl b. Abdullah'ın kölesi olarak Mekke'de çobanlık yaptı.

Âmir b. Fuheyre, İslâm'a ilk gönül veren ve Hz. Peygamber'in davetine ilk icâbet eden sahâbeler arasında yer almıştır. Bundan dolayı en büyük felâketlere maruz kalmış, efendisi tarafından en ağır ve en şiddetli işkencelere uğratılmıştır. Suheyb, Bilâl-i Habeş ve Fükeyhe gibi İslâm uğrunda en korkunç eziyetlere uğrayanlardan biri de bu sahâbedir. Nahl sûresinin 110. âyeti bunlar hakkında nâzil olmuştur. Bu âyette yüce Allah, böyle kimsesiz ve mazlum Müslümanlar'a zulmeden Kureyş'in azılı müşriklerini, katı kalbli, hakkı görmekten, hak söz işitmekten gâfil olduklarını ve âhirette hüsrana maruz kalacaklarını beyan etmekte, Allah yolunda cihada ve her türlü şiddete sabreden bu erleri himaye edeceğini vaad etmektedir.

Nitekim çok geçmeden Hz. Ebû Bekir, Âmir b. Fuheyre'yi efendisi zâlim Tufeyl b. Abdullah'tan satın alarak hürriyetine kavuşturmuş, böylece onu ezâ ve cefa çekmekten de kurtarmıştır.

Âmir b. Fuheyre aynı zamanda İslâm tarihinde önemli bir görevi de deruhte etmiştir. Şöyle ki: Hz. Peygamber, Ebû Bekir es-Sıddık ile Mekke'den Medine'ye hicret ettikleri sırada, Sevr mağarasına sığınıp orada üç gün kalmışlardı. Âmir b. Fuheyre, bu süre zarfında Resûlullah (s.a.v.) ile Ebû Bekir (r.a.)'e yiyecek ve içecek yetiştirmek, etrafta olup bitenleri kendilerine bildirmek üzere görev almıştı. Arazi durumunu, çoban olması nedeniyle çok iyi bilen Âmir b. Fuheyre, diğer çobanlar gibi koyunları otlatmakla meşgûl olur, hiç kimseye sezdirmeden koyunları Resûlullah'ın bulunduğu mağara civarlarına getirir ve böylece de görevini yerine getirmiş olurdu.

Âmir b. Fuheyre Resûlullah mağaradan ayrılıncaya kadar onları kollamış, daha sonra da arkalarından kendisi hicret etmiştir. Medine-i Münevvere'ye vardığında Hz. Sa'd b. Heysûmen'in evinde misafir olmuş, bilahare Resûlullah (s.a.v.) misafirle evsahibi arasında kardeşlik tesis etmişti.

Âmir b. Fuheyre (r.a.) Bedir ve Uhud savaşlarına katılmış ve bu savaşlarda büyük kahramanlıklar göstermiştir.

Hz. Peygamber'in itimadına mazhar olan bu zât, İslâm dâvâsı uğrunda fedakâr biriydi. Cildi siyah olmasına rağmen, altın gibi parlak bir kalbe ve berrak bir imana sahipti.

Âmir b. Fuheyre'nin vefat sebebi de çok hazindir. Hicretin dördüncü yılında Necid tarafından Benî Âmir kabilesinin reisi kendilerine Kur'ân'ı öğretecek, İslâm'ı belletecek bir irşad ekibinin görevlendirilmesini Resûlul-

lah'dan istemişti. Resûl-i Ekrem, ashâbdan yetmiş kurrayı bu iş için görevlendirmişti. Hz. Âmir b. Fuheyre bunlardan biriydi. İrşad ekibi Bi'ri Mâûne denilen yere varınca burada pusu kuran Âmir b. Tufeyl ve taraftarları yetmiş sahâbîyi de şehid etmişlerdi. Âmir b. Fuheyre Hazretleri burada ağır bir şekilde yara aldığında: "Kâbe'nin Rabbine yemin ederim ki mutluluğa nâil oldum" demişti.

ÂMİR b. RABİA (r.a.)

Ebû Abdullah lâkabıyla da meşhur olan bu sahâbî İslâmiyet'i ilk kabul eden Müslümanlardan biridir.

Hz. Ömer'in babası Hattab, babasıyla olan dostluğu sebebiyle Âmir b. Rabia'yı evlatlık olarak almış ve bu sebepten dolayı da kendisine "Hattab'ın oğlu" anlamına gelen Âmir b. Hattab da denilmiştir. "Evlatları babalarının ismiyle çağırınız" âyeti nâzil olunca esas adını alarak Âmir b. Rabia denilmeye başlanmıştır.

Mekke'de Müslüman oldukları için çeşitli ezâ ve cefâlara maruz kalan ilk Müslümanlar gibi Hz. Âmir b. Rabia da aynı işkence ve sıkıntıları yaşamıştır. Bu yüzden mecburen Habeşistan'a hanımı Leyla binti Ebî Hayseme ile birlikte göçetmiştir. Uzun süre burada ikâmet eden Hz. Âmir b. Rabia, Hicret-i Nebeviyye esnasında ailesiyle beraber Medine'ye hicret edenlerin en başında gelmektedir. 2/624 yılında Bedir gazvesine katılan Âmir b. Rabia hazretleri Âshâb-ı Bedir'den olma sıfatını da kazanmıştır. Daha sonra Uhud, Hendek ve Benî Kurayza gazvelerine katılmıştır. Mekke fethine de katılan bu güzide sahâbî, Resûl-i Ekrem ile birlikte veda haccında bulundu. Resûlullah (s.a.v.) vefat ettiğinde Hz. Âmir b. Rabia Medine'de ikâmet etmekteydi.

Âmir b. Rabia (r.a.), Hz. Ebû Bekir devrinde dinden dönenlerle yapılan savaşlara katılmış, Hz. Ömer zamanında Medine'de müşavere heyetinde zaman zaman bulunmuştur.

Hz. Âmir b. Rabia, Hz. Ömer'in yerden bir saman çöpünü kaldırıp: "Keşke ben bu saman çöpü olsaydım, keşke ben bir şey olmayaydım, keşke annem beni doğurmayaydı, keşke ben yok olup unutulup gitseydim" dediğini rivayet etmiştir.

Yahya b. Said el-Ensârî'nin bildirdiğine göre: Hz. Âmir b. Rabia, Hz. Osman (r.a.)'a karşı fitne başgösterdiğinde, gece namaz kılmaktaydı. Bir ara uykuya daldı. Biri gelip: "Kalk fitneden Allah'a sığın" dedi. Âmir b. Rabia Hazretleri kalktı ve namaz kılıp fitneden korunması için Allah'a niyaz da bulundu. Hz. Osman'ın cenaze namazının kılınmasına kadar da evden dışarı çıkmadı.

Hz. Âmir b. Rabia'nın vefat tarihi kesin olarak bilinmemektedir. 32/652 veya 37/657 yılında vefat ettiği ve Bâkî mezarlığına defnedildiği söylenmekte ise de Vâkidî, onun, Hz. Osman'ın şehadetinden sonra vefat ettiğini söylemiştir.

AMMÂR b. YÂSİR (r.a.)

Ebu'l-Yakazan olarak da tanınan bu sahâbî, aslen Yemenli'dir. İbn-i Sa'd, Ammâr'ın soyunu Kâhtânîler'e kadar götürmektedir. Babası Yâsir, Hâris ve Mâlik ile birlikte kardeşlerini aramak üzere Yemen'den Mekke'ye gelmişlerdi. Hâris ile Mâlik Yemen'e dönmüş, Yâsir ise Mekke'de kalıp Ebû Huzeyfe b. Muğîra'nın sözleşmeli personeli olmuştu. Ebû Huzeyfe de onu, kadın kölesi Sümeyye binti Hubbât ile evlendirmişti. Sümeyye hâtundan Ammâr doğunca, Ebû Huzeyfe Sümeyye'yi azâd etmişti. Yâsir ile Ammâr, ölünceye kadar Ebû Huzeyfe'nin yanından ayrılmadılar. Ona olan bağlılıklarını devam ettirdiler.

Ebû Huzeyfe vefat ettikten sonra Mekke'de İslâm daveti ortaya çıkınca baba, oğul ve ana üçü de ilk Müslüman olma şerefine ermişlerdir. Ammâr, bizzat kendisi Müslüman oluşunu şöyle açıklamaktadır: "Dâr-ı Erkam'ın kapısı önünde Süheyb b. Sinan'a rastladım. O sırada Resûlullah içeride bulunuyordu. Süheyb'e ne yapmak istediğini sordum. O da bana, "Ya sen ne yapmak istiyorsun?" diye sordu. Ben de, Muhammed'in yanına girip sözlerini dinlemek istiyorum dedim. Süheyb "Ben de böyle yapmak istiyorum deyince ikimiz de içeri girdik. Resûlullah (s.a.v.) bize İslâmiyet'i arz ve teklif etti. Hemen Müslüman olduk. O gün akşam oluncaya kadar bekledikten sonra, oradan gizlice dışarı çıktık."

Ammâr b. Yâsir Müslümanlığını ilk açıklayan yedi İslâm mücâhidinden birisi idi. Bu yüzden Ammâr ve ailesi Kureyş'in aşırı zulmüne ve işkencelerine maruz kalmışlardı. Hatta Sümeyye Hâtun, bu kahraman kadın, Ebû Cehl tarafından en feci bir şekilde öldürülmüş ve Müslümanlar'ın ilk şehidi olmuştur. Yâsir'de aynı şekilde Kureyş'in azab ve işkencesi altında vefat etmiştir.

Kureyş zalimleri Ammâr Müslüman oldu diye, onu öğlen sıcağında kızgın kumlara yatırarak bayılıncaya kadar döverlerdi. Görmüş olduğu işkence dillere destan olacak şekildedir. Ezâ ve cefâya, işkence ve hakarete uğramadığı gün yoktu.

Kureyşliler, kabileleri tarafından korunacaklarını bildikleri Müslümanlar'a fazla işkence ve zulüm yapmaya cesaret edemeyip, fakir ve tarafı bulunmayan mü'minlere karşı son derece zulüm ve vahşet örneği sergilerlerdi. Gökten inen alevlerle cayır cayır yanan kumların üzerine çırılçıplak Müslümanlar'ı yatırırlar, bunların ızdıraplarını, yürekler acısı feryatlarını seyre dalarlar; ya da kızgın kumlar üzerine yatırıp göğüslerine taşları yığarak o halde bırakırlardı. Sonra da bayılıncaya kadar döverler, ayaklarına bir ip bağlayıp, çakıllar üzerinde sürüklerlerdi. Tek suçları Allah'a inanmak ve Resûlünü tasdik etmek olan bu Müslümanlar'ın, çekmedikleri çile, görmedikleri işkence kalmamıştı.

İşte Ammâr b. Yâsir de bunlardan birisiydi. Bu güzide sahâbî, Süheyb,

Bilâl, Fükeyhe, Âmir b. Füheyre (r.a.) ile birlikte tarifi mümkün olmayan işkencelere uğramışlardır. Nahl sûresinde, bu mazlum mü'minlere sırf Müslüman oldukları için azab eden Kureyşliler'i Yüce Allah, katı kalpli, hakkı görmekten, hak söz işitmekten gâfil olduklarını ve âhirette hüsrana maruz kalacaklarını bildirdikten sonra, anılan sâhâbe hakkında: "Elbette ki, Mekke'de işkenceye uğradıklarının arkasından Medine'ye hicret eden, sonra da cihad edip her türlü şiddete sabır gösteren bu erler için kahramanlıklarının sonunda Rabbının bunlara mağfiret etmesi, her zaman himâye buyurması muhakkaktır" (Nahl 110) denilmektedir.

Kureyş müşrikleri bir seferinde Hz. Ammâr'ı ateşle cezalandırıyorlardı. Resûlullah (s.a.v.) da oradan geçiyordu. Ammâr'ın başını eliyle okşayıp: "Ya Rab bu ateşi İbrahim Peygamberi'ne rahatlık ve mutluluk yeri kıldığın gibi Ammâr'a da kıl" diye dua etti.

Bir defasında da Ammâr Hazretlerine işkencede aşırı gitmişlerdi de, putlarını hayır ile yâd etmedikçe bırakmayacaklarını söylemişlerdi. Ammâr da ellerinden kurtulmak için müşriklerin istediklerini yapmıştı. Onlardan kurtulduktan sonra doğru Resûl-i Ekrem'in yanına gelerek durumu haber verdi. Resûlullah (s.a.v.): "Onların istediklerini söylediğinde kalbini nasıl buluyordun?" diye sordu. Çelik kalpli Ammâr: "İman ile dolu ve Allah'a bağlıydı" diye cevap verdi. Bunun üzerine: "Kim Allah'a iman ettikten sonra küfrederse, bunlar Allah'ın gazabına uğrar, fakat kalbi iman ile dolu olduğu halde küfre zorlanan kimse bu durumdan sorumlu olmayacaktır" (Nahl, 106) âyeti nâzil oldu.

Ammâr b. Yâsir (r.a.) iman ve İslâm için her şeyini feda etmiş, en zor şartlara ve işkencelere sabretmiş bütün ashâbâ ibret numûnesi olmuştur. Çölün kızgın kumları ve kayaları sırtını ve göğsünü yaktığı, su içine kafası sokularak boğulmak istendiği zamanlarda bile imanı hiç sarsılmamış, bütün yapılanları derin bir sabır ile karşılamıştı.

Hz. Ammâr'ın Mekke'de gördüğü işkenceler karşısında daha fazla tahammül etmeyip Habeşistan'a hicret edenlerle birlikte göç ettiği söylenmektedir. Sonra tekrar Mekke'ye geri dönmüş ve Hicret-i Nebevî'de Medine'ye göç ederek Hz. Münzir b. Abdülmübeşşir'in misafiri olmuştu. Daha sonra Resûlullah (s.a.v.) onu Ensâr'dan Huzeyfe b. Yemân ile din kardeşi yapmıştır.

Hz. Ammâr, hicretten sonra Medine-yi Münevvere'de ilk yapılan caminin inşasında bizzat çalışmıştı. "Biz Müslümanlar mescidler yapanz" sözlerini sık sık dilinden düşürmemişti. Herkes birer taş getirirken, Hz. Ammâr ikişer taş getirirdi. Onun bu halini gören Resûlullah (s.a.v.): "Vah vah Ammâr, seni zalim ve azgın olan birileri öldürecek, sen onları Hakk'a çağıracaksın, onlar ise seni Cehennem'e çağıracaklar" buyurdu.

Hz. Ammâr b. Yâsir Bedir'den Tebük savaşına kadar bütün savaşlarda bulundu. Her savaşta gösterdiği cesaret ve kahramanlığı ile meşhur olan, tepeden tırnağa kadar iman dolu bu sahâbî bir an bile Resûlullah'ın yanından ayrılmamıştı. Resûlullah'ın vefatından sonra da mücahidliği elden bırakmamış, Hz. Ebû Bekir devrinde de meydana gelen önemli savaşlara da katılmış, aynı cesaret ve kahramanlığı oralarda da göstermişti. Nite-

kim Yemâme savaşında yalancı peygamber Müseyleme'ye ve askerlerine karşı gösterdiği cesaretini İbn-i Ömer (r.a.) şöyle anlatmaktadır: "O gün Ammâr b. Yâsir bir kaya üzerine durmuştu. Kulağı kopup yere düşmüş oynuyordu. O: "Ey Müslümanlar, Cennet'ten mi kaçıyorsunuz? Ben Ammâr b. Yâsir'im, Cennet'ten mi kaçıyorsunuz? Ben Ammâr b. Yâsir'im, gelin etrafıma toplanın" diye bağırırken, ben onun yerde oynayan kulak kepçesine bakıyordum."

Hz. Ömer devrinde Ammâr b. Yâsir Hazretleri 21/641 yılında Kûfe şehri valiliğine tayin olmuştu. Hz. Ömer onu tayin için yazdığı emirnamede şu sözlere yer vermişti: "Ey Kûfeliler, size Ammâr b. Yâsir'i emir, Abdullah b. Mes'ûd'u öğretmen ve hazine bakanı olarak gönderdim. Bunların ikisi de Resûlullah'ın ashâbı içinde fazilet ve sadâkatlarıyla tebârüz etmiş kimselerdir. İkisi de Bedir ehlindendir. Onları dinleyiniz ve itâat ediniz. Abdullah b. Mes'ûd'u yanımda alıkoymayı tercih ettiğim halde sizi kendi nefsime tercih ettim, onu size gönderdim. Osman b. Hanif'i Irak'a gönderdim. Bunların yevmeyeleri bir koyundur. Onun bir kısmını Ammâr'a verip gerisini diğer üçü arasında taksim ediniz."

Hz. Ammâr bir yıl dokuz ay kadar Kûfe'yi adâletle idare etmişti. Ancak, Basra ile Kûfe ileri gelenleri arasında meydana gelen arazi anlaşmazlığında Kûfeliler'in hakaret ve dedikodularına maruz kalan Hz. Ammâr, onların isteklerine boyun eğmemişti. Bu yüzden Utârıd adında biri: "Seni kulağı kesik köle seni, biz niçin feth ve istilâ ettiğimiz yerleri başkalarına bırakalım" demişti. Hz. Ammâr'da ona: "Sen benim en çok sevdiğim kulağıma sövdün" demişti. Kûfeliler'in Hz. Ömer'e sürekli şikâyette bulunmaları sonucunda Hz. Ömer, Hz. Ammâr'ı valilikten azletmiş, yerine de Hz. Ebû Mûsa el-Eşa'rî'yi atamıştı.

Hz. Ammâr, Hz. Osman devrinde fitne ve karışıklık başladığı zaman, Hz. Osman tarafından fitnenin sebeplerini araştırmak üzere Mısır'a gönderilmişti. Diğer şehirlere gönderilen elçiler kısa zamanda geri döndükleri halde Hz. Ammâr dönmemişti. Bir süre sonra Mısır valisi Abdullah b. Serh yazdığı mektupta O'nun hakkında şunları söylemişti: "Ammâr b. Yâsir, Mısır'da Abdullah İbn-i Sebe, Hâlid b. Mülcem, Sudan b. Hamran ve Kinane b. Bişr ile birleşerek bir kuvvet oluşturdukları meydana çıkarılmıştır."

Bilindiği üzere Abdullah İbn-i Sebe, Yahudi asıllı bir dönmedir. San'a'dan Medine'ye, Basra'dan Şam'a varıncaya kadar dolaşarak İslâm birliğini bozmaya, Müslümanlar arasında fitne ve fesat tohumlarını ekerek, Hz. Osman'a karşı büyük suikastın teşkilâtını kurmaya çalışmıştı. Bu arada pek çok samimi ve temiz ruhlu insanları ve güzide ashâbı da kendi tuzağına düşürmüştü. Hz. Ammâr'ın da bu Müslüman görünümlü İslâm düşmanının gerçekten ağına düşüp düşmediğini geniş olarak anlatan tarihî bilgiye sahip değiliz. Ancak O, Hz. Osman'a başkaldıran ve bunda da başarılı olan Mısırlılar'a yardımda bulunmuş, fakat isyan başlığında kendini geri çekip, hareketinden pişmanlık duymuştur.

Hz. Osman'ın şehâdetinden sonra yerine Hz. Ali seçilmiş ve Hz. Ammâr onun yanında yer alarak, Hz. Ali'nin en güvenilir adamlarından biri olmuştu. Hz. Osman'ı şehid edenlerin bulunup cezalandırılmalarını iste-

mek üzere Hz. Âişe, Talha, Zübeyr (r.a) Basra'ya gelip burayı ele geçirdikleri sırada Hz. Ali, Kûfe şehrini de elinden çıkarmamak için oğlu Hz. Hasan ile Hz. Ammâr b. Yâsir'i Kûfe'ye göndermişti. Hz. Ammâr, burada yapmış olduğu etkili konuşmalarla Kûfe halkını Hz. Ali tarafına çekmeyi başarmıştır.

Cemel olayında Hz. Ammâr, Hz. Ali'nin ordusunun sol tarafının kumandanlığını üstlenmişti. Sıffîn savaşında ise, yaşının bir hayli ilerlemiş olmasına rağmen cansiperane savaşmıştır. Savaşın devam ettiği günün akşam yakınında Ammâr: "Bana bu dünyadaki son rızkımı veriniz" diye bağırmıştı. Bunun üzerine O'na, kırmızı bir halkası olan bir kadeh içinde bir miktar süt vermişlerdi. Sütü içtikten sonra Hz. Ammâr: "Bugün dostlara kavuşacağım, Muhammed ile arkadaşlarına varacağım" demiş, daha sonra da Muâviye'nin askerlerine karşı son derece şiddetle hücum etmiştir. Bu sırada İbn-i Câdiye adında biri onu yaralayarak yere düşürdü. Ve aldığı yara yüzünden de şehid düştü. Hz. Ali, Ammâr'ın şehâdetine çok üzüldü. "Cenâb-ı Hakk Ammâr'a rahmet eylesin, kendisi Resûlullah'ın etrafında çok az bulunduğunda ona inanmış ve ilâhî lutfa mazhar olmuştu. Hiç şüphesiz, o aff-ı İlâhîye mazhar olmuştur" dedi. Hicretin otuz yedinci yılında şehid olan Hz. Ammâr'ın namazı bizzat Hz. Ali tarafından kıldırılmıştır. Vasiyeti üzerine elbisesi ile defnedilmiştir. Vefat ettiğinde 97 yaşında olduğu söylenmektedir.

Ahlâkça yüksek, son derece dürüst ve güvenilir biri olan Hz. Ammâr evini mescid edinip orada namaz kılan Müslümanlar'ın ilki idi. Allah'ın azâbından korkar, rahmetini umardı. Gece gündüz ibadet ve tâatla meşgûl olurdu. O'nun bu güzel hareketi Kur'ân-ı Kerîm'de övülmüştür: "Yoksa o âhiret azabından korkarak, Rabbı'nın rahmetini umarak, gecenin saatlerinde secdeye kapanır, kıyamda durur bir halde ibâdet ve tâatta bulunan kimse gibi midir?" (Zümer, 9).

Hz. Peygamber'i ziyarete gelip de içeri girmek için izin istediğinde Peygamberimiz O'nu, sesinden tanır, "Hoş geldin bütün kötülüklerden arınan, iyiliklere bezenen, hoşa giden zât, bırakın gelsin" diye ona iltifatta bulunurdu.

Ammâr (r.a). 62 hadîs-i şerîf rivayet etmiştir. Onun rivâyet ettiği hadîslerden ikisinin meâli şöyledir: "Şu üç güzel hasleti kendine toplayan kimse gerçek mü'mindir:

a) İçten gelen sevgi ve adalet,
b) Herkese karşı selâmı söylemek ve yaymak,
c) Kendisi fakir de olsa düşkünleri ve yoksulları gözetmek ve yardımda bulunmak.

Ebû Vâil anlatıyor: "Hz. Ammâr bir gün bize son derece güzel ve veciz bir hutbe okudu. Minberden indiğinde ona: "Ey Ammâr, çok özlü ve veciz bir hutbe okudum. Biraz daha uzatsaydın olmaz mı?" diye sorduk. O da bize: "Resûlullah'dan duydum:" Bir adamın namazında uzunluk, hutbesinde kısalık onun dinî yönden âlim olduğuna delâlet eder." Onun için namazı uzatınız, hutbeleri kısaltınız. Sözün veciz, edebî ve açık olması dinleyenleri büyüler" dedi.

Hz. Ammâr'ın, Muhammed b. Ammâr ile Ümmü'l-Hakem adlarında iki çocuğu olduğunu kaynaklar yazmaktadır.

AMMÂRE b. HAZM (r.a.)

Neccaroğulları'ndan olan Ammâre b. Hazm, meşhur sahâbelerden Amr b. Hazm'ın kardeşidir. Annesinin adı Hâlide idi. Doğumu ve İslâmiyet'e giriş tarihi hakkında kaynaklarda bilgi bulunmamaktadır. Ancak onu ikinci Akabe bîatında yetmiş Ensâr ile birlikte Resûlullah'a bîat ettiğini ve Müslüman olduğunu görüyoruz.

Hz. Ammâre b. Hazm, Bedir, Uhud, Hendek savaşlarında bulundu. Bedir ehlinden olma şerefine nâil oldu. Benî Müstalik, Benî Kurayza ve Hayber savaşlarına katıldı. Buralarda çok büyük yararlılıklar gösterdi. Hicretin 8. yılında Mekke'nin fethinde bulundu. Bu sırada Benî Mâlik b. Neccar'ın bayrağını elinde taşıdı. Bundan sonra Huneyn gazvesine katıldı. Hicretin 9. yılında Tebük seferine katıldıktan sonra 10/632 yılında Resûlullah (s.a.v.) ile birlikte veda haccında bulundu.

Hz. Ebû Bekir devrinde baş gösteren dinden dönme olaylarına karşı cihadda Hz. Halid b. Velid ordusunda görev alarak bizzat savaştı ve Yemâme savaşında şehid düştü.

Hz. Ammâre b. Hazm'ın ailesinin kim olduğu hakkında kaynaklar bilgi vermemektedir. Ancak, Mâlik adında bir oğlu olduğu zikredilmektedir. Hz. Ammâr'ın en büyük hobisinin çalı çırpı yakmak olduğunu kaynaklar nakletmektedir. Onun bu halini görenler büyücülüğe özendiğini sanarak Resûlullah'a büyü yapıyor diye şikayette bulunmuşlardır. Ancak Ammâre b. Hazm yaptığı işin büyü olmadığını, Allah'a şirk (ortak) koşmakla bir ilgisinin bulunmadığını, bu işi sadece bir hobi olarak yaptığını Hz. Peygamber'e anlattı. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.) Ammâre'ye izin verdi.

AMR b. ABESE (r.a.)

Künyesi Ebû Nuceyh olan bu sahâbî, meşhur Ebû Zer Gıfârî'nin baba ayrı, anne bir kardeşidir. Annesi Benî Huzam kabilesine mensup Remle binti Vekîsa'dır. Doğum tarihi bilinmeyen bu sahâbînin ne zaman, nerede ve hangi halife devrinde vefât ettiği de kesin olarak bilinmemektedir.

Amr b. Abese, henüz İslâm devleti gelmeden önce Mekke'de Hanif akîdesine mensup bir zât idi. Bütün Araplar putperest iken herşeyin üstünde ilâhî bir kudretin varlığına inanan Amr b. Abese halim, selim biri idi. Ve sürekli etrafındakilere putlara tapmanın anlamsız bir davranış olduğunu gâyet nâzik bir şekilde anlatmaya çalışırdı.

Amr b. Abese, Resûl-i Ekrem'in Peygamberliğini duyar duymaz Mekke'ye gelip Hz. Peygamber'le görüşmek istedi. O sıralarda Hz. Muhammed (s.a.v.), Kureyş müşriklerinin zulum ve baskısı altında bulunuyordu. Bir yolunu bulup gizlice Hz. Peygamber'in huzuruna çıkan Amr b. Abese,

İslâmiyet hakkında Resûlullah'dan bilgi aldı. Allah'ın birliği, peygamberlik, akrabayı ziyaret, köle ile kabile reisinin Allah katında farklı olmadığı, gibi insan hakları ve toplumun huzur ve sükûnu ile alâkalı bir takım bilgileri öğrendikten sonra kalbi ve gönlü İslâm'a bağlandı. Kelime-i Şehâdet getirerek Müslüman oldu. O'nun Müslüman olmasına Hz. Peygamber çok sevindi. Müşriklerin tecâvüzünden ve zulmünden korumak için de Mekke'de kalmasını isteyerek şöyle dedi: "Müşrikler bize her fırsatta saldırıyorlar. Seni de burada rahat bırakmazlar. En iyisi sen memleketine geri dön. Orada Allah yolunda çalış, benim açığa çıktığımı haber alınca gelirsin."

Resûl-i Ekrem'in emirleri gereği memleketine dönen Hz. Amr b. Abese, memleketindeki kabilesine mensup insanlara Mekke'deki durumu ve Müslümanların iyi hallerini dirâyet ve cesâretle haber vermeye gayret etti. Bu arada İslâm'ın inanç ve esaslarını da etrafına gizlice anlatmaya başladı. Bunun sonucu olarak da birkaç kişi Müslüman oldu.

Hz. Amr b. Abese'nin bulunduğu yer Benî Selim yurdu olarak biliniyor, Mekke ve Medine'ye ola uzaklığı sebebiyle de buralardaki hâdiseleri öğrenmek oldukça zor oluyordu. Hayber gazvesinden sonra tesâdüfen Medine tarafından birkaç kişi, Benî Selim yurduna gelmişti. Amr b. Abese Hazretleri, onlara Medine'de olup bitenlerden sordu. Resûlullah'ın yedi yıl önce Medine'ye hicret ettiğini, müşriklerle Müslümanlar'ın savaşa hazırlandıklarını öğrendi.

Bu bilgileri öğrendikten sonra Hz. Amr, hemen yola çıkarak Medine'ye geldi. Resûlullah'ın huzuruna çıkarak kendini tanıttı. Dini bilgilerini arttırmak amacıyla geldiğini arzeyledi ve Medine'ye yerleşti.

Amr b. Abese Hazretleri, Medine'ye geldikten sonra Ebû Rehm ve Mekke'nin fethi gazvesine katıldı. Tâif kuşatması sırasında Hz. Peygamber: "Her kim Allah yolunda bir ok atıp, isabet ettirirse Cenâb-ı Hakk Cennet'ten bir kapı açar" buyurduğu zaman, Amr b. Abese Hazretleri yaşlı haliyle 16 ok atarak rızâ-i Bârî'yi (Allah'ın isteği) kazanmak için gayret sarfetti.

Hz. Amr b. Abese, Hz. Peygamber'in huzuru saâdetlerinde istifade etmeye pek vakit bulamamasına rağmen, Medine'ye her gelişinde Resûl-i Ekrem'in huzuruna çıkarak: "Allah'ın sana öğrettiklerinden bana da öğret" derdi. Resûl-i Ekrem de O'na dua eder ve gereken şeyleri öğretirdi. O'nun Resûlullah (s.a.v.)'dan rivâyet ettiği hadîslerin sayısı 48'dir.

Ebû Nuaym O'nun hakkında şu rivayeti nakletmektedir: "Birgün Mikdâd b. Esved, Amr b. Abese ve Şâfi b. Hubeyb El-Hezli (r.a.) ile birlikte yolculuğa çıktık. Bir ara Amr b. Abese bizden ayrılıp kayboldu. Öğle vaktinde idik. O'nu aramaya çıktım ve bir yerde yatarken buldum. Üzerinde bir bulut parçası O'nu gölgeliyor ve hiç ayrılmıyordu. O'nu uyandırdım bana: "Bu gördüğün şeyi herhangi bir kimseye söylersen aramız bozulur" dedi. Allah'a yemin ederim ki, ben de, O ölünceye kadar kimseye söylemedim.

Hz. Amr b. Abese'nin vefâtının Hz. Osman'ın son devirlerine rastladığını zikreden kaynaklar mevcuttur. Medine ve Şam taraflarında vefât ettiği söylenmektedir. Âilesi ve çocukları hakkında kaynaklarda açık bir bilgi mevcut değildir.

AMR b. AHTAB (r.a.)

Ensâr'dan Hazrec kabilesine mensup olan bu sahâbî, Ebû Zeyd lakabıyla da bilinir. Ne zaman doğduğu bilinmemektedir.

Hz. Peygamber'le birlikte 13 gazveye katıldığını ve savaştığını bizzat kendisi ifade etmektedir. Resûlullah (s.a.v.), Hz. Âmr b. Ahtab'ın başına elini koyarak: "Allah'ım Amr b. Ahtab'ı güzelleştir, O'nu hayır ve ihsan üzerine dâim kıl" diye dua etti.

Hz. Amr b. Ahtab, Basra'ya yerleşti. Burada kendi adına bir mescidin bulunduğunu ve bu mescidle tanındığını kaynaklar zikretmektedir. Oğlu Beşir Yezîdü'r- Rişle, Ilbâubnu Ahmer, Ebû Kılâbe el-Cermî, Enes b. Şirin ile kalabalık bir grup kendisinden hadîs rivayet etti. Rivayet ettiği hadîsler Buhârî'nin dışındaki hadîs kitaplarında mevcuttur.

Hz. Amr b. Ahtab, Abdülmelik b. Mervan'ın halifeliği zamanında Basra'da vefât etti.

AMR b. ÂS (r.a.)

Dehâsı ve zekâsı darb-ı mesel haline gelen, ileri görüşlülüğü, siyasî ve askerî kişiliği ile meşhur olan Amr b. Âs, büyük bir Arap dâhisidir. Babası, cahiliyye döneminin ileri gelenlerinden Âs b. Vâil'dir. Annesi ise, Nâbiğa bint Harmele'dir.

Amr b. Âs, Kureyş kabilesinin Sehmoğulları koluna mensuptur. Sehmoğulları'nın kabile içinde ayrı bir imtiyazı vardı. Bu nedenle Hz. Peygamber (s.a.v.) İslâm'ı yaymaya başladığı zaman, O'na ilk karşı çıkanlar arasında bu kabile mensupları, özellikle Amr b. Âs vardı. Sâhip oldukları imtiyazı ellerinden bırakmak istemiyorlardı. Bunun için de İslâm'ı daha doğmadan öldürmek istiyorlardı. Nitekim Habeşistan'a hicret eden Müslümanlar'ı, orada da İslâmiyet'i yaymamaları için geri getirmek isteyenlerin başında Amr b. Âs da vardı. İslâm'a olan düşmanlığı Hendek savaşına kadar sürdü. Bu savaştan sonra kalbi İslâm'a ısınmaya başladı. Her geçen gün İslâm'a olan ilgisi ve sempatisi de arttı. Nihayet, Mekke'nin fethinden önce Halid b. Velid ve Osman b. Talha ile birlikte Medine'ye gelerek Müslüman oldu.

Amr b. Âs, Müslümanlıktan önceki hayatı için büyük bir pişmanlık duymuş, suçluluk psikolojisi içinde Hz. Peygamber'e affedilip edilmeyeceğini sormuştu. Hz. Peygamber'in, "Müslüman olanların daha önceki günahlarının affedileceğini" söylemesi üzerine Amr, rahatlamış ve İslâm'a büyük bir şevkle sarılmıştı. Amr b. Âs ve Halid b. Velid'in Müslüman olmasıyla İslâm, iki büyük komutan kazanmıştı. Hz. Peygamber, Amr'ın askerî ve siyasî kişiliğini çok iyi biliyordu. Bu nedenle O'nu hemen, gönderdiği seriyyelere komutan olarak atamıştı. Zatusselâsil ve Suva' seriyyeleri

O'nun komutanlığı altında yapılmıştı. Mekke'nin fethinden sonra Hz. Peygamber, O'nun siyasî kişiliğinden istifade etmek istedi ve O'nu Umman'a elçi olarak gönderdi. Daha sonra da buraya vali yaptı.

Amr b. Âs, Hz. Ebû Bekir döneminde de Umman valisiydi. Fakat O'nun bu sırada gözü valilikte değil, askerlikte idi. Bu nedenle Hz. Ebû Bekir'den kendisini valilikten alarak, askerî bir göreve getirmesini istedi. Hz. Ebû Bekir de O'nun bu isteğini kabul ederek, Filistin'de kendisine askerî bir görev verdi. Ecnadîn savaşından sonra da ordu komutanı oldu. Bundan sonraki hayatı, hep askerî ve siyasî alanlarda geçti. Amr b. Âs, Şam'ın fethinde ve Yermuk savaşında bulundu. Filistin ve Kudüs'ün alınmasında büyük yararlılıkları oldu. O'nun en büyük askerî zaferi, Mısır'ın alınmasıdır. Mısır'ın alınmasında, O'nun zekâsının ve dehâsının büyük rolü olmuştur. İskenderiye'nin fethindeki başarısı ise, en az Mısır'ın alınışındaki başarısı kadar büyük olmuştur. Kuzey Afrika'nın da fethine başlayan Amr b. Âs, Trablusgarb'ı ve Siyre'yi de almıştı. Bu fetihlerden sonra Hz. Ömer, O'nu Mısır'a vali tayin etti. Hz. Osman'ın hilâfetinin ilk yıllarında da Mısır valisi olarak, görevine devam eden Amr b. Âs, 26/647 yılında bu görevden alındı. O'nun bu görevden alınmasıyla ilgili olarak çok şey söylenmiştir. Bunları burada zikretmek istemiyoruz. Ancak bu azil olayı, Amr b. Âs'ı çok üzmüş ve Hz. Osman'a da gücenmişti. Medine'ye gelince Hz. Osman'dan azlin sebebini sormuş, O da Mısır'ı iyi idare edemediğini ve bu nedenle görevden alındığını söylemişti. Fakat daha sonra Amr'ı, müşavere heyetine alarak gönlünü kazanmak istemişti.

Amr b. Âs, Hz. Osman şehid oluncaya kadar inzivaya çekildi. Cemel olayından sonra tekrar siyasî hayata döndü. İlk olarak Muâviye ile sıkı bir pazarlığa girişti ve Mısır valiliğine karşılık kendisine bîat etti. Böylece Amr ikinci kez Mısır valisi oldu. Amr'ın Mısır valiliğine karşılık Muâviye'ye bîat etmesi, hem kendi kaderini hem de Muâviye'nin siyasî dehasını ve kurnazlığını, Hakem olayında Muâviye'nin temsilcisi olarak göstermiştir. Bilindiği gibi, Hz. Ali ile Muâviye arasında meydana gelen Sıffîn savaşında, Muâviye'nin ordusu tam mağlup olacağı sırada, mızrakların ucuna Kur'ân sayfaları taktırılmış ve netice hakeme havale edilmişti. Amr b. Âs, Muâviye'nin temsilcisi, Ebû Musâ el-Eş'ârî ise Hz. Ali'nin temsilcisi olarak hakem heyetine katılmışlardı. Yapılan uzun görüşmelerden sonra, hakem heyeti, hem Hz. Ali'yi hem de Muâviye'yi azletmeye ve hilâfet makamına herkesin kabul edeceği bir kişinin seçilmesine karar vermişti. İki taraf bir araya gelince, Amr b. Âs, siyasî kurnazlığını göstererek, önce kendisinden yaşça daha büyük olduğu için Ebû Musâ el-Eş'ârî'nin konuşmasını istemiş, kendisini sona bırakmıştır. Ebû Musâ da kararlaştırıldığı üzere, hem Hz. Ali'yi hem de Muâviye'yi hilafeten azlettiğini söylemişti. Sıra kendisine gelince Amr b. Âs, O, Hz. Ali'yi ve Muâviye'yi azlettiyse, ben de Hz. Ali'yi ve Muâviye'yi azlettim ve Muâviye'yi halifeliğe hilâfetten nasbeyledim, demişti. Böylece Muâviye'yi halife seçmişti. O'nun bu siyasî çözümü, savaşı durdurmuş ise de, dinî birlik ve beraberliği parçalayan yeni fitnelerin ortaya çıkmasına da sebeb olmuştur. Haricîlik gibi, radikal bir mezhebin ortaya çıkmasına sebeb olduğu gibi, Şiiliğin de ilk nüvesini oluşturmuştur.

Amr b. Âs, Hakem olayından sonra Mısır'a gitmiş, fakat o sırada buranın valisi olan Muhammed b. Ebû Bekir, Hz. Ali tarafından atandığı için, Amr'a karşı çıkmıştı. Ancak bu karşı çıkış, bir sonuç vermedi ve Amr, Mı-

sır'a hakim oldu. Böylece Amr b. Âs ikinci kez Mısır valisi oluyordu. Amr, bu görevinde iken, Haricîler tarafından düzenlenen bir suikasttan tesadüfen kurtuldu ve farklı rivayetlere göre 43, 47 veya 51 yılında vefat etti.

Amr b. Âs, ölüm döşeğinde iken ağlamış, bunun üzerine oğlu, "Niçin ağlıyorsun? Ölümden mi korkuyorsun?" demişti. Amr da, "Hayır ölümden değil, ben asıl ölümden sonraki hayattan korkuyorum" cevabını vermişti. Oğlu Abdullah: "Sen iyi bir insansın" diyerek, babasına Resulullah (s.a.v.) ile olan arkadaşlığını ve Şam fatihi olduğunu hatırlattı. Bunun üzerine Amr, "Halbuki sen, bütün bunlardan daha değerli olan, Allah'tan başka ilah olmadığına şehadet ederim, düsturunu bırakıyorsun. Ben öldüğüm zaman arkamdan kimse ağlamasın. Kimse beni methetmesin. Kefenimi üzerime çekin. Zira ben hesaba çekileceğim. Üzerime toprak serpin. Zira benim sağ yanım, toprağa sol yanımdan daha lâyık değildir. Kabrime tahta ve taş dikmeyin, dedi. Sonra yüzünü duvara doğru çevirerek, Allah'ım, sen emrettin biz isyan ettik. Sen nehyettin biz tersini yaptık. Affına sığınıyorum. Allah'ım gücüm yok, yardım et, suçluyum, özrümü kabul et, senden af diliyorum, şeklinde dua etmiş ve ruhunu teslim etmişti. (İbn Sa'd, 4/260)

Bu sözler, O'nun İslâm öncesi yaptıklarından bir nedâmet midir? Yoksa İslâm sonrasında yaptıklarından bir pişmanlık mıdır? Bunu kesin olarak kestirmek güç. Ancak bir vicdan azabı duyduğu da kesin. O, büyük bir komutandı, büyük bir siyaset adamıydı. Sahâbe arasında bu iki özelliği ile sivrilmişti. Yaradılışı buna müsaitti. Fıtrat, ne kadar zorlansa değişmezdi. Nitekim oğlu Abdullah da babasının tam aksi, zühd ve takvaya düşkündü. O da fıtratını değiştiremedi. Bu nedenle Amr b. Âs, fıtratının gereği olan siyasetçiliği, kendi kuralları içinde yapmış ve bunda da başarılı olmuştu. Fakat bu başarı, görünürde olmuş, aslında bir çok fitne ve hastalıkları da beraberinde getirmişti.

Hayatından bazı örnekler:

Benim komutamda İslâm ordusu, yola çıkmış İskenderiye'de konaklamıştı. İskenderiye valisi: Bana içinizden, birini gönderin, onunla konuşacağım, diye haber salmıştı. Bunun üzerine ben: Onunla ben konuşacağım, dedim ve yanıma bir tercüman alarak yanına gittim. Onun da yanında bir tercüman vardı. Karşılıklı iki kürsü kuruldu. Vali: Siz kimsiniz? dedi. Ben de: Araplarız, çalı çırpıdan başka bir şey bitmeyen çöl halkıyız. Beytullah'ın sakinleriyiz. Arazimiz dar, geçimimiz dardı. Yoksulluktan murdar ölü hayvanları yerdik. Bir birimize saldırırdık. Çok sıkıntılı bir hayatımız vardı. Nihayet aramızdan biri çıktı. Bizler gibi, orta halli bir aileye mensup, bizden daha zengin değildi. Allah'ın elçisi olduğunu söyleyerek, bilmediğimiz şeyleri emrediyor, atalarımızdan itibaren yapageldiğimiz şeylerden bizi nehyediyordu. O'na kızdık, yalanladık. Sözlerine itibar etmedik. O'na bizden başkaları, (Medineliler) gelerek, Seni biz takdir edeceğiz, sana biz iman edeceğiz, sana biz tâbi olacağız, düşmanlarına karşı seninle beraber biz savaşacağız, dediler. Bunun üzerine onların diyarına hicret etti. Kendisine karşı çıktık, savaş açtık, bizi perişan ederek hezimete uğrattı. Sonra komşu memleketlere yönelip onlarla savaştı ve onları yenilgiye uğrattı. Eğer geride kalan askerlerimiz, sizin bu kadar servet ve

saadet içinde yaşadığınızı bilseler, hepsi buraya gelirler, size ortak olurlar, dedim.

Bunun üzerine vali, güldü ve şöyle dedi: Peygamberiniz çok doğru söylemiş. Bize de peygamberler, sizinkinin getirdikleri gibi hak din getirmişlerdi. O din üzerinde yürüyorduk ki, aramızdan hevâ ve heveslerine uyan krallar ortaya çıktı. Peygamberlerin emirlerini terkettiler. Bizi keyiflerine göre idare ettiler. Eğer siz, Peygamberinizin emirlerine itaat ederseniz, hiç bir düşman kuvveti sizi mağlup edemez. Şayet bizler gibi, Peygamberinizin emirlerini terkederseniz, hevâ ve nefsinize uyarsınız, O, yardımını üzerinizden kaldırır, sizle bizi başbaşa bırakır. Bizden daha çok ve kuvvetli olmadığınızı da takdir edersiniz.

Amr b. Âs, böylesine mertçe konuşan birini daha görmedim, demişti.

Hz. Peygamber, Amr b.Âs'ı bir seriyye komutanı olarak tayin etmiş ve Allah, ganimetlerini artırsın demişti. Amr da, ben mal için Müslüman olmadım. Ben İslâm'a ve Resûlullah'a olan bağlılığımdan dolayı Müslüman oldum, demişti. Hz. Peygamber de: Güzel mal, salih kişi içindir, demişti. (Ahmed b. Hanbel, Müsned, (4/197)

Şam'da vebâ salgını baş gösterince Amr b. Âs, "Bu kötü bir hastalıktır. Bundan korunmak için, vadilere ve yaylalara gidin" diye tavsiyede bulunmuştu. O, siyasî ve askerî bir kişiliğe sahip olduğu için, ilimle fazla meşgul olamamış ve bu alanda kendini gösterememiştir. Bununla birlikte, bazı içtihadlarda bulunmuştur. Zatusselâsil seriyyesi sırasında, gusül abdesti almak icab etmişti. Hava soğuk olduğu için, soğuk su ile yıkanmanın hastalık yapması ihtimali vardı. Gusül abdesti olmadan da namaz kılınamıyacağına göre, teyemmüm gerekliydi. O zaman Amr b. Âs, namaz abdestine kıyasen, gusül abdestine de teyemmümün câiz olduğuna hükmetti ve teyemmüm abdesti ile namazını eda etti. Daha sonra olayı Hz . Peygamber'e nakletti. Peygamber de "sen cünüp iken namaz kılmışsın" dedi. Bunun üzerine Amr b. Âs, Ey Allah'ın Resûlü, çok soğuk vardı, su ile yıkanmak pek tehlikeliydi. Bu, ölümüme sebep olabilirdi. Ben Kur'ân-ı Kerîm'de şu âyeti hatırladım: "Kendinizi öldürmeyiniz, Allah size rahmet edendir". (Nisa, 4/29) ve teyemmüm ettim. Bu sözleri dinleyen Hz. Peygamber, gülümsedi ve başka bir şey söylemedi.

O'dan nakledilen bir hadîsin meâli şöyledir:

Bir savaştan döndüğümde, Hz. Peygamber'in huzuruna çıktım ve Ey Allah'ın Elçisi, ashâb içinde size en sevimli kimdir? diye sordum. Resûlullah (s.a.v.) da: Âişe'dir, buyurdu. Ben: Erkeklerden kimdir? diye sordum. O da: Âişe'nin babasıdır. buyurdu. Ben: Sonra kimdir? diye sordum. Ömer b. Hattab'tır dedi. Sonra Resulullah, bir takım insanların adını saydı. Amr b. Âs der ki: Resulullah beni en sonraya bırakır korkusuyla sustum da, başkalarını sormadım. (Tecrid Tercemesi, 9/335)

Amr'dan nakledilen bir diğer hadîste ise Resûlullah şöyle buyurmuştur:

Bir hakim, hükmedeceği zaman, ictihad yani hakkı arayıp hükmeder de, sonra bu hükmünde isabet ederse, o hakime iki ecir ve sevap vardır. (Hakkı aramak ve hakka isabet etmek sevabları) Eğer hükmedeceği zaman, hakkı arar, fakat hata ederse, bu hakime de bir ecir vardır. (Hakkı arama seva-

Sahâbîler
ANSİKLOPEDİSİ

FASİKÜL-7

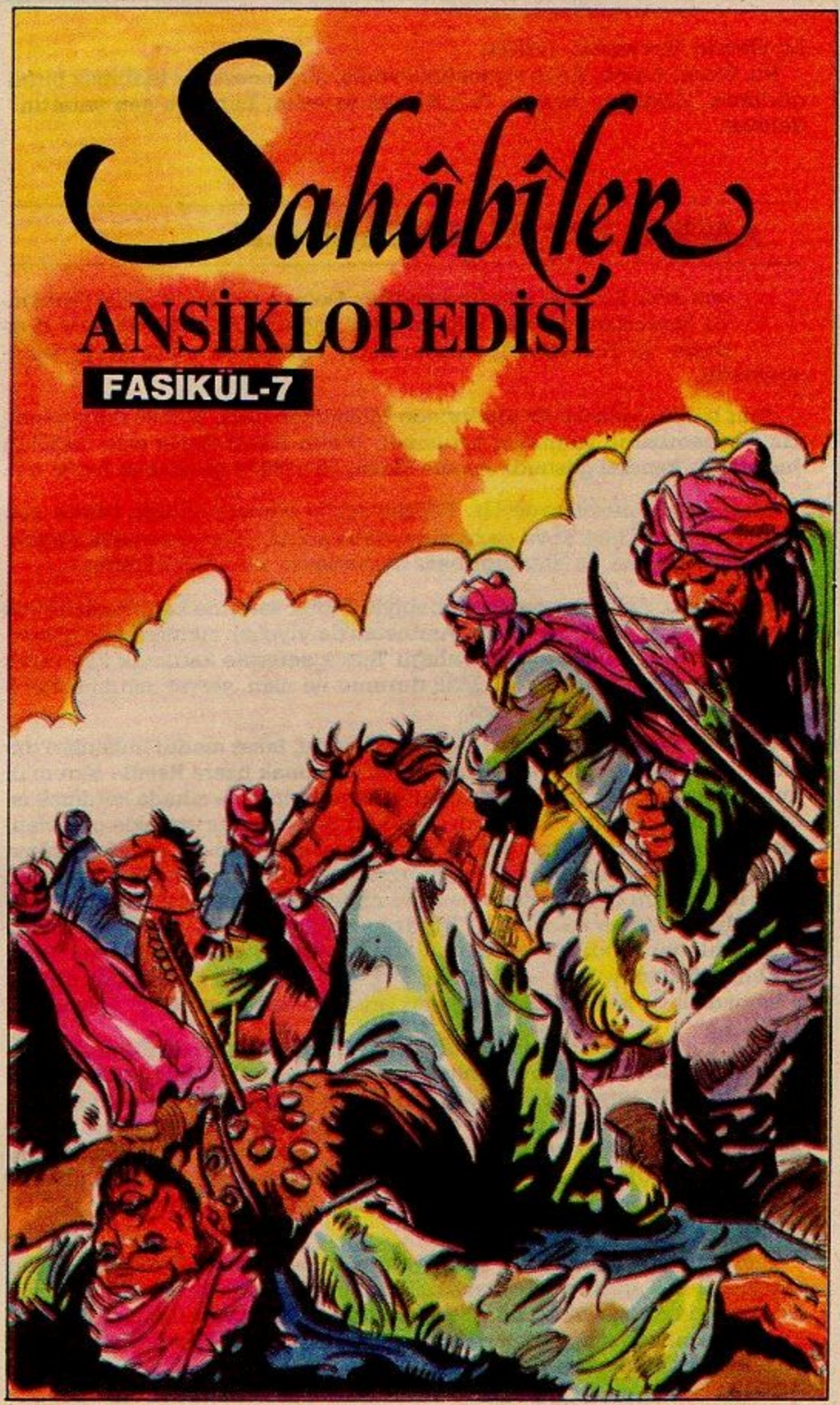

bı) (Tecrid Tercemesi, 12/411)

Hz. Ömer, Amr b. Âs'ın siyasetini övmüş, düşüncesiz ve tedbirsiz birini görünce, "Allah'ım, Amr b. Âs'ı da sen yarattın, bunu da sen yarattın" demişti.

AMR b.AVF EL-ENSÂRİ (r.a)

İsmi Amr, Künyesi Ebû Abdullah'dır. Doğum ve ölüm tarihleri hakkında kaynaklarda kesin bilgi mevcut değildir. Ancak Mekke'de doğduğu ve Hz. Muâviye zamanında Medine'de vefât ettiği bilinmektedir.

Amr b. Avf, İslâm'ın ilk günlerinde Müslüman oldu. Mekke döneminde Hz. Peygamber'in yanından ayrılmadı. O'nun Resûlullah'a olan bağlılığı hicrette de kendini gösterdi. Resûl-i Ekrem ile birlikte Medine'ye hicret etti.

Medine-i Münevvere'de Hz. Peygamber'in yapmış olduğu bütün gazvelere katıldı. Önce Ebva gazvesine, daha sonra diğer gazvelere katıldı. Hendek savaşına da katıldığı bazı rivayetlerde zikredilmektedir.

Hz. Amr b. Avf, fakir olması sebebiyle Tebük seferine katılmada büyük zorluk çekti. Çünkü, bu sırada Arabistan'da yiyecek sıkıntısı baş göstermişti. Ashâbın büyük bir çoğunluğu Tebük seferine katılmak için erzak temininde sıkıntı çekiyordu. Mâli durumu iyi olan, servet sahibi sahâbîler bu sefere katılabiliyorlardı.

İmanları kuvvetli, yürekleri şecaatlı ve cesur, fakat maddî imkanları düşük olan sahâbîler, içlerinde Amr b. Avf da olmak üzere Resûl-i Ekrem'in huzuruna gelerek durumlarını arzedip kendilerinin de cihada katılmak istediklerini söylediler. Resûlullah (s.a.v.) bu işleri tanzim etmekle görevlendirdiği Hz. Ömer'e haber göndererek fakir ashâbının da cihada katılma saadetinden bırakılmamasını istedi. Ancak, maddi durumu çok düşük olan veya hiç imkanı olmayanlar cihaddan muaf bırakılmışlardı. Bunun üzerine şu âyet-i kerîme nâzil oldu: "Bir de şunlara günah ve mesûliyet yoktur ki, kendilerini bindirip sevketmen için ne zaman sana geldilerse, "size bir binek bulamıyorum" dedin ve bu uğurda kendileri harcayacak bir şey bulamadılar da kederlerinden gözleri yaş döke döke döndüler." (Tevbe, 92)

Bu âyet-i kerîmenin nüzûlünden sonra Hz. Amr b. Avf da diğer sahâbe-i kiram gibi Tebük seferine katılma mutluluğuna erişti. Allah rızasını herşeyin üstünde tutan, varıyla, yoğuyla, canla başla cihad eden bu sahâbî, Hz. Ebû Bekir devrinde dinden dönme olayları baş gösterince, bunları önlemek üzere harekete geçen orduya katılarak savaştı. Bundan başka Suriye taraflarına giden orduya da katılarak İslâm'ın oralara kadar uzanmasına katkıda bulundu. Hz. Ömer zamanında aynı kahramanlığı ve fedakârlığı göstermeye devam etti.

Ömrünün son yıllarını Hz. Muâviye devrinde Medine'de geçirdi. Zaman zaman sahâbe arasında meydana gelen kanlı olaylarda ve fitne Müslümanlar arasında ortaya çıktığında, tarafsızlığını ve sessizliğini muhafaza etti. Kur'ân ve sünnetten ayrılmadan İslâm'ı yaşadı. Medine de vefat etti. Bâkî kabristanına defnedildi.

AMR b. CEMÛH (r.a.)

Medine'de Benî Seleme'nin efendilerinden ve eşrafından olan Amr b.Cemûh, kavmi içinde küfürde kendi dini üzere kalan ihtiyarlardan biridir. Oğlu Muâz b. Amr, Akabe'de hazır bulunup Resûlullah'a orada bîat etmişti.

Amr b. Cemûh, oldukça yaşlıydı, aynı zamanda yürürken aksayarak yürürdü. Câhiliyye devrinde Medine'deki puthanenin mütevellisi idi.Medine eşrafının yaptıkları gibi oda putu ilah edinmişti. Ona hürmet ediyor ve onu temiz tutuyordu. Benî Seleme'nin Müslüman gençleri Muâz b. Cebel, oğlu Muâz b. Amr b. Cemûh ve Akabe'de hazır bulunanlar gece Amr b. Cemûh'un putunun yanına girip alarak onu Benî Seleme'nin çöplüklerinden birinin içine atıp kaçtılar. Sabah olunca Amr b. Cemûh "Yazıklar olsun, bu gece bizim ilahımıza kim tecavüz etti?" diyerek feryat etti. Putunu arayıp bulduktan sonra onu yıkayıp üzerine güzel kokular sürdü. Sonra da şöyle dedi: "Vallahi bunu sana yapanı bir bilsem onu rezil ederim." Ertesi gün aynı olay tekrar edildi. Bu hal birkaç kere tekrarlandı. Nihayet bir gün onu attıkları çöplükten çıkarttı, yıkadı, temizledi ve üzerine güzel kokular sürdü, sonra da, kılıcını getirdi ve üzerine astı ve şöyle dedi: "Ben vallahi sana bunu yapanı bilmiyorum. Eğer sende bir hayır varsa kendi kendini koru. Bu kılıç seninle beraberdir."

Akşam olduğu ve Amr b. Cemûh uyuduğu zaman, putun başına bu sefer daha değişik bir musibet geldi. Ölü bir köpeği alarak onu putla birlikte bağlayarak bir kuyuya attılar. Amr putunu, ölü köpekle birlikte bağlanmış olarak bulunca onu kendi eliyle parça parça ederek Ensâr'ın sonuncularından olarak Müslüman olma şerefine nâil oldu. Kendisini sapıklıktan kurtaran Allah Teâlâ'ya şükrederek şu şiiri söyledi:

"Vallahi sen bir ilah olsaydın sen ve bir köpek bir kuyunun dibinde olmazdın. Zelil bir ilah olarak senin atıldığın yerden tiksiniyorum.

Şimdi sefihliğin, kötülüğün yüzünden seni derin derin düşündük.

Dinleri gönderen bağışlayıcı, bol rızıklar verici, lütuflar sahibi Yüce Allah'a hamd olsun ki;

O bağından kurtuluş olmayan kabir karanlığına girmeden önce, hidayet olunmuş Peygamber Ahmed ile beni kurtardı."

Hz. Amr b.Cemûh,şehid olmayı çok arzu ediyordu. Bu isteğini Resûlullah'ın yanına bizzat giderek: "Ya Resûlullah, Cenâb-ı Hakk'tan tek dileğim var, o da küffar ile savaşarak şehid olmak ve Cennet'e girmektir. Şu yaşlı halimde beni Cennet yolundan mahrum etmeyin" diye yalvardı. Onun bu samimi halini gören Resûlullah, çok etkilendi ve çocuklarını çağırarak: "Fazla ısrar etmeyiniz, belki de ona şehâdet ve Cennet nasib olmuştur" dedi.

Hz. Amr b.Cemûh, şehid olmak için Hakk'a yapmış olduğu samimi du-

ası kabul oldu. Çünkü oğulları ile birlikte Uhud savaşında şehid düştü. Resûl-i Ekrem O'nun şehid olduğunu görünce: "Amr ile oğulları beraber olarak işte şimdi Cennet'e ayak bastı." dedi.

Uhud savaşında şehid düşen ashâb hakkında Resûlullah (s.a.v.): "Bütün şehidler bir araya defnedilsin" buyurduğunda Hz. Amr b. Cemûh da oğlu Amr b. Harami ile aynı kabre kondu.

Hz. Amr b. Cemûh, esmer tenli, uzun boylu ve uzun saçlı bir sahâbî idi. En büyük özelliği cömert olmasıydı. Peygamberimiz onun hakkında: "eli açık ve cömerttir" demişti. Bu yüzden de O'nu Benî Seleme'ye serdâr tayin etmişti. Açık sözlü, doğrudan, iyiden ve güzelden yana idi. Peygamber aşkını ve sevgisini gönülden tutuşturmuş, iman ve samimiyet O'nun ayrılmaz bir parçası olmuştu.

Muâz, Hallâd ve Abdullah adında üç oğlu ve Hind adında bir kızı vardı. Hanımının adı ise, Hz. Câbir b. Abdillah b. Amr'in halası olan Hind binti Amr b. Harâm'dır.

AMR b. HÂRİS (r.a.)

Hz. Peygamber'in hanımlarından Hz. Cüveyriye binti Hâris'in erkek kardeşi ve Resûlullah'ın kayın biraderidir. Ne zaman ve nerede doğduğu hakkında kaynaklarda bilgi bulunmamaktadır.

Kardeşi Abdullah b. Hâris, Benî Müstalik esirlerini kurtarmak için fidye vermek üzere Medine'ye geldiğinde Zeyd adındaki siyah kadını (kölesini) yolun bir kenarına saklamıştı. Resûlullah (s.a.v.) ile esirleri kurtarma konusunda görüşürken Hz. Peygamber, Abdullah b. Hâris'e kölelerinden ve sakladığı yerden söz edince hemen şehâdet getirerek Müslüman oldu. Daha sonra Benî Müstalik kabilesinin oturduğu Müreysi mevkiine giderek durumu kardeşi Amr b. Hâris'e anlattı ve onun da Müslüman olmasına vesile oldu.

Hz.Amr b. Hâris, Mekke fethine ve Huneyn savaşına katıldı. Tebük savaşına da katıldıktan sonra Hz. Peygamber ile veda haccında bulundu. Zaman zaman Medine'ye gelerek az da olsa hadîs öğrendi ve rivayet etti. Hz. Ebû Bekir devrinde dinden dönenlerle yapılan savaşlara katıldı.

Resûlullah (s.a.v.) vefat ettiğinde Amr b. Hâris O'nun hakkında: "Bindiği beyaz katırından, silahından ve yolculara sadaka olarak vakfettiği araziden başka, geriye altın, gümüş bırakmadı" demişti.

AMR b. HAZM (r.a.)

Ebû Dahhak lakabıyla da bilinen bu sahâbî, Milâdî 613 yılında Medine'de dünyaya geldi. Hicret-i Nebeviyye zamanında âilesi ile birlikte Müslüman oldu. Bu sırada kendisi küçük bir çocuktu. Yaşının küçük olması sebebiyle Bedir ve Uhud savaşlarına katılama-

dı. 15 yaşında Hendek savaşına, bundan sonra da bütün savaşlara katıldı. Hicrî 8. yılda Mekke'nin fethinde, arkasından da Huneyn gazvesinde bulundu.

Yemen'in Necran bölgesinde oturan Benî Hâris b. Kâb Oğullarının elçileri, hicretin 10. yılında Şevval ayının son günlerinde yurtlarına dönüp gittikten sonra, Hz. Peygamber onlara İslâm dinini güzelce anlatmak, İslâm'ın emirlerini öğretmek; zekât ve sadakalarını da teslim almak üzere Amr b. Hazm Hazretlerini görevlendirmişti. Kendisine idârî işlerin nasıl yapılacağını, insanlara nasıl davranacağını, İslâm şeriatını, farzlarını ve ceza hükümlerini onlara yeni Yemenlilere nasıl tebliğ edeceğini de bu yazılı emirde bildirmişti.

Zikredilen yazıda Resûlullah (s.a.v.) şöyle demişti: "Bismillahirrahmanirrahim. Bu, Allah ve Resûlü tarafından bir açıklamadır, bir eman ve garantidir. Ey iman edenler, akidleri yerine getiriniz. Bu, Allah'ın Resûlü Peygamber Muhammed tarafından, Yemen'e gönderdiği sırada Amr b. Hazm'e yazılan bir sözleşmedir. Bütün işlerde Allah'tan korkması için kendisine talimat verdim. Çünkü Allah, hiç şüphesiz kendisinden korkanların ve daima iyilik edenlerin yanındadır. Onun yapacağı birtakım işler arasında ganimetlerden, Allah'ın belirlediği beşte biri ve meyvalardan zekât olarak mü'minlerin üzerine farz kılınanları alma işini, Allah'ın, Resûlüne emrettiği gibi hakkı tutması, gözetmesi, halkı hayırla müjdelemesi ve onlara iyiliği, güzelliği emretmesi için emir verildi. O aynı zamanda, halka Kur'ân'ı öğretecek ve Kur'ân'da olanları, onlara iyice anlatacaktır. İnsanlara, lehlerinde ve aleyhlerinde olanları bildirecek, doğru dürüst olan insanlara yumuşak, zâlim ve haksız olanlara karşı da, sert ve katı davranacaktır. Çünkü Allah zulümden,haksızlıktan hoşlanmaz ve ondan menneder.Kur'ân: "Haberiniz olsun ki: Allah'ın lâneti, zâlimlerin üzerinedir (Hûd, 18) buyuruyor. Amr b. Hazm insanları, Cennet'le ve Cennet amelleriyle müjdeleyecek, Cehennem'le ve Cehennem amelleriyle de korkutacaklardır. Dini iyice anlamalarına kadar halka yakınlık gösterecek, hac amellerini, haccın sünnet ve farzlarını, Allah'ın bu hususta emir ettiği şeyleri ve umreyi öğretecek,halkı,tek ve küçük örtü içinde namaz kılmaktan mennedecektir. İnsanların arasında meydana gelecek savaşlarda kabile ve aşîretler adına yapılacak dûalar yasaklanacak, onlar, bir olan, eşi benzeri olmayan Yüce Allah'a dûa edinceye kadar kılıçla savaşılacaktır. Abdest alırken, yüzlerini, dirseklerine kadar ellerini, bileklerine kadar ayaklarını yıkamayı, başlarını mesh etmeyi, namazı vaktinde kılmayı, rükû, sücûd ve hûşûu tam yapmayı, sabah namazını, güneş batıdan doğuya doğru eğilmeye başlayınca öğle namazını, öğle vakti çıkıp güneş arkasını arza çevirdiği zaman ikindi namazını, gece gelince yıldızların gökte görünme zamanına kadar geciktirilmeksizin akşam namazını,gecenin ilk kısmında da yatsı namazını kılmayı halka emredecek, cuma namazı için ezan okunduğunda namaza koşmayı ve câmiye gitmeden önce cuma için yıkanmayı, ganimetlerden Allah'ın tayin ettiği beşte biri, ürünlerden mü'minler üzerine zekât olarak farz kılınanları kaynakların ve yağmurun suladığı arazi ürünlerinden de onda bir ve kova ile sulanan arazi ürünlerinden de yirmide bir almayı emretti. Her on devede iki koyun, her yirmi devede dört koyun, her kırk sığırda bir sığır ve her otuz sığırda bir yaşını tamamlamamış bir dana veya üç yaşına girmemiş erkek veya dişi bir sığır, merada yayılan

koyunlardan, her kırk koyunda bir koyun vermek gerekir. Bu, Allah tarafından, mü'minlere farz kılınan zekâttır.

Kim hayrını artırırsa, o hayrı kendisi için artırmış olur. Yahudilerden veya Nasrânîlerden gerçekten Müslüman olup, İslâm dininin emirlerini yerine getiren kimse Müslüman'dır.Müslümanların sahip oldukları haklara o da aynen sahip olanların sorumlu bulundukları vazifelerle de o da mükellef olur. Hıristiyanlığında ve Yahudiliğinde kalmak isteyen kimse de bundan menedilmeyecektir. Erginlik çağına giren her gayri müslim erkek veya kadın hür veya köle tam bir dinar veya onun karşılığı bir elbise ödemekle sorumludur. Kim bunu öderse Allah'ın ve Resûlünün himayesi altındadır. Kim de bunu ödemekten kaçınırsa, o, Allah'ın, Resûlünün ve bütün mü'minlerin düşmanı olur.

Allah'ın selâmı rahmet ve bereketi Muhammed'in üzerine olsun. (İbn-i Hişam, Sîre, IV, 242, 243)

Hz. Peygamber bundan başka Necranlılara verilmek üzere Hz. Amr b. Hazm'a bir yazı vererek onlara göndermiştir. Yazıda, yukarda Amr b. Hazm Hazretlerine verilen öğütler özetlenmiştir. Ayrıca orada bulunmayan maddeler de bulunmaktaydı ki biz onlardan bir kısmını burada da zikretmek istiyoruz.

"Necran ve çevresi, insanların malları, canları, dinleri, orada hazır bulunmayanları, bulunanları, aşiretleri, kiliseleri az veya çok ellerinde bulunan her şeyleri Allah ve Resûlünün himayesindedir. Ne din adamının dini, ne papazın papazlığı, ne kâhinin kâhinliği değiştirilecektir. Onların üzerinde, ne fâiz alacağı, ne de câhiliyye devrinden kalma kan davâsı vardır. Onlar, ne bir zarara, ne güçlüğe uğratılacaklar, ne de yurdlarına ordu ayak basacaktır. Şeref sâhibi kişilerden herkim fâiz alır, yerse himaye teahhüdüm ondan uzaktır.

Onlar, haksızlık edip akidlerini bozmadıkları, öğüt dinledikleri ve hallerini düzelttikleri müddetçe, Allah'ın takdiri gelinceye kadar bu yazıda yazılı olduğu üzere, temelli olarak Allah'ın ve Resûlullah Muhammed Peygamber'in himayesindedirler."

Resûlullah (s.a.v.)'in güvenine mazhar olan Hz. Amr b. Hazm gerek fıkıhda gerek Kur'ân öğretiminden gerekse Islâmî ilimleri bilmede ve anlatmada mâhir ve âlim bir zât idi. hadîs râvilerinin pekçoğu kendisinden hadîs rivâyet etmişlerdir.

Hz. Amr b. Hazm, Sıffîn savaşında gerek Amr b. Âs ve gerekse Hz.Muâviye'ye bilmedikleri bazı hadîs-i şerifleri okumuş ve öğretmiştir. Bir defasında Hz. Muâviye'nin yüzüne: "Resûl-i Ekrem'den duydum diyerek: "Halkın işleri kıyamet gününde idarecilerden sorulacaktır" meâlindeki hadîsi söylemiştir. Hz. Muâviye emirlik için oğlu Yezid'e bîat ettirmeye çalışırken, Amr b. Hazm Hazretleri buna şiddetle karşı çıkarak aralarında tartışma meydana gelmiştir.

Doğruyu ve gerçeği söylemekten çekinmeyen bu fazilet örneği sahâbî, 51/671 tarihinde 59 yaşlarında iken vefât etmiştir.

AMR b. MA'DÎKERB (r.a.)

Ebâ Sevr lakabıyla meşhur olan bu sahâbî, câhiliyye devrinde cesareti ve şâirliği ile meşhur biri idi. Hicretin 10. yılında on kişi ile birlikte Medine'ye gelerek Müslüman oldu. Medine'de birkaç gün kaldıktan sonra Hz. Peygamber'den izin alarak ülkesine döndü. Resûlullah'ın vefâtına kadar da ülkesinde kaldı.

Hz. Amr b. Ma'dîkerb, Ebû Ubeyd b. Mes'ud es-Sakafi'nin ordusunda çarpıştı. Daha sonra Ebû Ubeyb b. Cerrah ile birlikte Yermük savaşında bulundu. Bu savaşta gösterdiği kahramanlığı dillere destan oldu. İbn-i Âiz, "el-Megâzî' adlı eserinde Mâlik b. Abdullah el-Has'amî'nin şöyle söylediğini naklediyor: "Ömrümde Yermük savaşında gördüğüm bir adamdan daha yiğit bir kimse görmedim. Ortaya çıkıp İran askerlerini teker teker vuruşmaya davet etti. Bir İranlı O'nun karşısına çıktı, onu öldürdü, sonra bir başkası çıktı onu da öldürdü, sonra bir başkası çıktı onu da öldürdü. Bundan sonra İranlılar bozguna uğrayıp kaçtılar. O da onları kovaladı. Sonra dönüp bir çadırın içine girdi.Büyük bir çanak içinde O'na yemek getirdiler. O da yanında bulunan herkesi yemeğe çağırdı. Bu adam kimdir? diye sordum. Amr b. Ma'dîkerb'dir" dediler.

Hz. Ömer, Kâdisiye savaşında kumandan olarak bulunan Sa'd b. Ebî Vakkas'ın yardımına Hz. Amr b. Ma'dîkerb'i gönderdi ve Amr bu savaşta pekçok kahramanlıklar gösterdi. Hicretin 15. yılında yapılan Kadisiye savaşında Hz. Amr b. Ma'dîkerb'in gösterdiği cesâreti Vâkidî şöyle nakletmektedir: "Kâdisiye günü Amr b. Ma'dîkerb (r.a.) tek başına düşman saflarına hücum edip onlarla savaşmağa başladı. Düşman askerleri bir ara O'nu çember içine aldılar. Fakat Müslümanlar'ın topyekün hücumu üzerine düşmanlar dağıldılar."

Hz. Amr b. Ma'dîkerb, hicretin 21. yılında yapılan Nihâvent savaşında Numan b. Mukarrin'in yardımcısı olarak görev yapıyordu. Savaşta Numan b. Mukarrin Hazretleri şehid düşünce Müslümanlar hezîmete uğradılar. Fakat Hz. Amr b. Ma'dîkerb'in sebat ve cesâreti neticesinde Müslümanlar tekrar toparlandılar ve Allah'ın yardımı ile zaferi tekrar lehlerine çevirdiler. Ne var ki Hz. Amr b. Ma'dîkerb bu savaşta ağır bir şekilde yaralandı. Yaralı olarak getirildiği Rûze köyünde 21/642 yılında vefât etti.

AMR b. SÂBİT (r.a.)

Amr b. Akyeş olarak da bilinen bu sahâbînin ne zaman doğduğu bilinmemektedir. Annesi Huzeyfe b. el-Yemânî'nin kız kardeşi Bintü'l-Yemân'dır. Ayrıca bu sahâbî Usaram olarak da bilinir.

Amr b. Sâbit'in Müslüman oluşunu hadîs kitapları şöyle anlatmakta-

dır: Berâ (r.a.)'nın şöyle dediği rivayet olunmuştur: "Uhud savaşında Resûlullah (s.a.v.)'a demir zırhı ile yüzü örtülü bir kişi geldi ve: "Yâ Resûlullah, hemen savaşayım da sonra Müslüman mı olayım? diye sordu. Resûlullah: "Müslüman ol sonra savaş", buyurdu, o da hemen Müslüman oldu, sonra vuruştu. Sonunda şehid edildi. Bunun üzerine Resûlullah: "Az işledi, fakat çok kazandı," dedi.

Bu aziz şehidin bu durumu sahâbe arasında, özellikle Ebû Hüreyre tarafından bir bilmece şekline sokularak: "Haydi bana bir kişi bildiriniz ki o, bir kere olsun namaz kılmadan Cennet'e girmiş olsun" diye sorarmış, bilemeyince de: "İşte O, Amr b. Sâbit'tir" dermiş ve mübarek şehidin Uhud savaşında gösterdiği hamâset ve şecâat örneğini anlatırmış."

Hz. Peygamber'in başlangıçta Müslüman ol, sonra da gazâ et, buyurmaları, şehidin şehâdet rütbesine erişmesi ve bu suretle Allah'ın ihsan ve keremiyle bir saatte Cennet gibi ebedî bir saâdete erebilmesi onun İslâm toplumuna girmiş olduğunu göstermektedir.

Buharî, yukarıda zikredilen Berâ hadîsinin akabinden Saf sûresinin 2, 3, 4. âyetlerini zikretmektedir ki bu âyetlerin meâlleri şöyledir: "Ey iman edenler, yapamayacağınız şeyi niçin yaparız dersiniz? Allah yanında en büyük günah sizin yapamayacağınız bir şeyi yaparız demenizdir. Allah kendi yolunda taşları birbirine kurşunla kenetlemiş, yalçın duvarlar gibi saf bağlayarak çarpışan erleri sever."

Son âyet-i kerimede en mükemmel bir üslubla askeri terbiyenin ve uyumlu savaş düzeninin gereği ve böyle bir disiplin ile cihadın Allah katında sevildiği ve makbul olduğu bildiriliyor. Askerde düzensizlik özellikle bozgunculuk Kur'ân-ı Kerîm'in şiddetle yasakladığı en menfûr bir harekettir. Bu askerin dış düzenidir. Onun bir de dâhili, vicdanî ve manevî yönü vardır ki, o da her erin kalbi Allah'a bağlı, sağlam bir kale olmaktır. Her er böyle olmakla beraber, ordunun bütün mensupları, iman, vatan, bayrak ve nâmus uğrunda birbirine kenetlenmiş bir duvar halinde bulunmaktadır.

Şu husus iyi bilinmelidir ki ashâb-ı kirâmdan, Allah'ın rızasına ve onun sevgili habibi Hz.Muhammed (s.a.v)'in sevgisine ve şefaatına mazhar olanların hemen hepsi, Allah uğrunda, vatan uğrunda saf bir iman ve temiz bir vicdan ile çarpışan, gönülleri çelikten bir kale olmuş kimselerdi. Bunlar kuvvet yerine hakkı, menfaat yerine fazileti ve Allah'ın rızasını gözetirlerdi. Anlamsız ve hissî mücadele yerine yardımlaşmayı, ayrılık yerine birliği, kargaşa yerine dirliği, cehalet yerine ilmi, kötülük yerine iyiliği, göçebe yerine vatanı ve vatanda bütünlüğü esas almış kimselerdi. Paraya, mala, mevkie ve şöhrete değer vermezlerdi. İlim öğrenmek ve insanları bununla aydınlatmak onlar için en başta gelen gaye idi. Halka hizmet ve halkın rızasını almak yolunda yürürlerdi. Dinlerinin, ülkelerinin ve bayraklarının bekası için aralarında meşrep, mezhep, tarikat ve metod ayrılıkları ihtilâfa sebep olmazdı. Çünkü bu Allah'ın emridir. Kur'ân-ı Kerîm sürekli olarak mü'minleri birlik ve beraberliğe davet ediyor, ayrılık gayrılık, senlik benlik davasına düşmekten menediyor. Geçmişten ibret almaya davet ediyor. Birbirlerine düşman olan fertlerin din ve iman birliği sayesinde kardeş olduklarını, birleştiklerini ve barıştıklarını bildiriyor. Bir Allah'a imanın, ona kul olmak için yanyana durup camilerde ve mescidlerde saf saf olmanın hikmetini, kin ve ihtiraslardan arınıp bütünleşmek,

bir olmak, birde buluşmak olduğunu teyid ediyor. Ayrılığa düşmüş milletlerin ateşten bir uçurumun kenarında bulunduklarını gayet açık birşekilde anlatıyor.

Tarihen sabittir ki milletleri ayakta tutan sosyal kuvvet birliktir. Uhud savaşında baş komutan Hz. Muhammed'in emrini dinlemeyen askerler, emre itâatten ayrıldıkları için zaferi elden kaçırmışlardır. Bu durum gösteriyor ki hazarda ve seferde en küçük erden ve en büyük rütbelisine kadar verilen emri uygulamada tereddüt göstermeden yerine getirmelidir. Emirde birlik, tatbikde birlik sonuçta da birliğe ve dirliğe götürecektir.

AMR b. SAİD b. ÂS (r.a.)

Ebû Ukbe lâkabıyla da bilinen bu sahâbî, Hz. Hâlid b. Velid'in halasının oğludur. Annesinin ismi Safiye'dir.

Amr b. Said Benî Ümeyyeoğulları içinde kardeşi Halid b. Said ile Müslümanlığı kabul edenlerin ilki olmuştu. Üçüncü kardeşleri Eban b. Said ise, iki kardeşinin de Müslüman olmalarına çok üzülmüştü. Hatta kardeşlerinin Müslüman olması, Eban b. Said'in İslâm'a olan kinini daha da artırmıştı. Ayrıca iki kardeşinin de Müslüman olması, kendi kabileleri olan Benî Ümeyye'de de büyük rahatsızlıklara neden olmuştu. Aynı zamanda bu iki Müslüman kardeş, baskı, zulüm, hakaret, ezâ ve cefâ gibi çeşitli işkencelere maruz kalmışlardı.

İşte bu yüzden Amr b. Said, kardeşi Hâlid'in hicretinden iki sene sonra ikinci muhacir kafilesi ile birlikte yanına hanımı Fâtımâ'yı da alarak Habeşistan'a hicret etti. Böylece Mekkeli müşriklerin zulmünden kurtulabildi.

Hz.Amr b. Said, Hayber seferi esnasında Medine'ye gelerek Resûl-i Ekrem'e kavuşabildi. Medine'ye geldikten sonra Mekke'nin fethinde bulundu. Sonra Huneyn, Tâif, Tebük ve diğer savaşların hepsine de katıldı.

Hz. Peygamber'in sevgisini kazanan Amr b.Said,Hayber, Fedek ve Tebük bölgelerine Resûlullah (s.a.v.) tarafından vâli olarak atandı.Hz.Amr, her yıl bu bölgeden toplamış olduğu zekâtı, Medine'ye getirerek hazineye teslim etti. Resûlullah (s.a.v.)'ın vefâtına kadar bu vazifeye devam eden Hz.Amr b. Said, Hz. Ebû Bekir halife seçildikten sonra tekrar bu göreve lâyık görüldü ve Hz. Ebû Bekir: "Bu hizmete senden daha lâyık kimse yoktur" diyerek kendisini taltif etti.

Hz. Amr b. Said, bu göreve Suriye harekâtı başlayıncaya kadar devam etti. Şam fütûhâtına katıldı. 13/634 yılında meydana gelen Ecnadin savaşına katıldı. Ve bu savaşta çok büyük yararlılıklar gösterdi. Bizans ordusunun içine dalma cesaretini gösterdi. Onun bu hareketi vücudunda çok miktarda yara almasına neden oldu. Savaş meydanında şehadet şerbetini içti. Bu kahraman sahâbînin vefâtından sonra vücudundaki yaraların 30'dan fazla olduğu görülmüştü.

Hz. Peygamber, kaşında "Muhammedün Resûlullah" yazılı mühür yüzüğünü, Amr b. Said'den almış, hükümdarlara gönderdiği mektupları, bu yüzükle mühürlemişti.

AMR b. SÜRÂKA (r.a.)

Kureyş kabîlesine mensuptur. Abdullah Sürâka'nın kardeşidir. Her ikisinin de annesi Kudâme binti Abdullah'dır.

Amr b. Sürâka, İslâm davetine ilk icabet edenlerdendir. Bu yüzden müşriklerin çeşitli eziyet ve zulümlerine maruz kalmıştır. İslâm uğrunda canını feda edercesine gayret sarfetmiştir. Bunun için de memleketi olan Mekke'yi terkedip, diğer Müslümanlar'la birlikte Medine'ye hicret etmiştir. Burada Refâa b. Abdülmünzir'in misafiri olmuştur.

Medine'de bütün savaşlara katılan Hz. Amr b. Sürâka, Bedir, Uhud, ve Hendek savaşlarında önemli yararlılıklar göstermiştir. Maddî durumunun zayıf olmasına rağmen, her türlü mahrûmiyetlere göğüs gererek cihaddan geri kalmamıştır. Hz. Âmir b. Rebîa anlatıyor: "Resûlullah bizi bir seriyyeye göndermişti. Amr b. Sürâka da birlikteydi. Yolda aç susuz kaldık. Amr, zayıf, ince vücutlu biriydi. Yürümeye tâkatı kalmamıştı. Yerden enli bir taş alarak Amr'ın karnına bağladık. Böylece bir Arap köyüne gelip karnımızı doyuruncaya kadar yürüdük."

Hz. Amr b. Sürâka'nın âilesi ve çocukları hakkında kaynaklar bilgi vermemektedirler. Hz. Osman'ın hilâfeti zamanında vefat etmiştir.

AMR b. ÜMEYYE (r.a.)

Künyesi, Ebû Ümeyye, İsmi ve nesebi: Amr b. Ümeyye b. Hüveylid b. Abdullah b. İyas ed-Damrî.

Bedir ve Uhud savaşlarında müşriklerin safında yer aldı. Uhud dönüşü Müslüman oldu ve Medine'ye hicret etti.

Gözü çok pek ve cesur biriydi. Müslüman olmadan önce ondan bundan haraç alarak geçimini sürdürürdü. Müslüman olunca kısa sürede Kur'ân'ı öğrendi ve büyük bir ilmî ilerleme kaydetti. Bu yüzden Resûlullah (s.a.v.) cesaret ve kurnazlık gerektiren işlerde onu görevlendirmişti.

İlmî bilgisi sebebiyle, İslâm'ı öğretmek için gönderilen Bir'i Maûne heyetinde bulundu. Bu hadiseden sağ kurtulan iki kişiden biridir. Bu olay şöyle cereyan etmişti:

Benû Âmir kabilesinin reisi Ebû Berâ Âmir b. Mâlik, Hz. Peygamber'e (s.a.v.) gelerek, kabilesine, İslâm'ı öğretecek bir heyet gönderilmesini istedi. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Necid tarafı tehlikelidir, ashâbımın başına bir iş gelmesinden korkarım" dedi. Berâ, gelenlerin kendi garanti ve himayesi altında olacaklarına dair teminat verdi. Bunun üzerine Hz. Peygamber, Münzir b. Amr başkanlığında ilmî yönden temâyüz etmiş 70 kişilik seçkin bir muallimler heyetini adı geçen kabileye gönderdi. Bunla-

rın arasında Amr b. Ümeyye (r.a.) de vardı. Heyet yol üzerinde Ma'ûne kuyusu yanında konakladıklarında bu heyeti davet eden ve garanti veren Âmir b. Mâlik'in yeğeni Âmir b. Tufeyl, kabilesine Müslümanlar'a saldırmaları için emir verdi. Fakat reislerinin garantisi olduğunu söyleyerek bu emre uymadılar. Bunun üzerine Âmir b. Tufeyl çevre kabilelerden topladığı adamlarla Müslümanlar'a saldırıp hepsini kılıçtan geçirdi. Bu sırada develerini otlatmağa giden Ka'b b. Zeyd (r.a.) ve Amr b. Ümeyye (r.a.) katliamdan kurtuldular. Fakat Amr esir düştü. Âmir b. Tufeyl onu serbest bıraktı. Amr (r.a.) yolda Âmir b. Tufeyl'in kabilesinden Müslüman olan iki kişiyi Müslüman olduklarını bilmediğinden öç almak için öldürdü. Medine'ye dönünce bunların diyetini ödedi.

Hicretin altıncı yılında Hudeybiye barışından sonra Resûlullah (s.a.v.) Amr. b. Ümeyye'yi (r.a.) İslâm'a davet mektubuyla, elçi olarak Necaşi'ye gönderdi ve Ebû Süfyan'ın kızı Ümmi Habibe'yi (r.a.) kendine nikâhlamak üzere vekil olarak görevlendirdi. Nikâh kıyıldı. Necaşi, Müslümanlığı kabul ettiğini bildiren bir mektubu Amr (r.a.) ile Hz. Peygamber'e gönderdi.

Hz. Amr'ın, Necaşi'nin huzuruna girişi çok enteresan oldu.Necaşi'nin odasının kapısı çok küçüktü. Eğilmeden girilmemesi için böyle yapılmıştı. Amr eğilmemek için geri geri girdi. Necaşi'nin adamları ona haddini bildirmek istediler. Necaşi onları durdurdu ve niye böyle yaptığını sordu. Amr (r.a.) "Biz bunu Peygamberimize bile yapmayız, sana mı yapacağız?" dedi. Necaşi bırakın, ona dokunmayın, dedi.

Daha sonra Hz. Peygamber (a.s.) Amr ve Seleme b. Eslem'i (r.a.), Ebû Süfyan'ı öldürmek için gönderdi. Bu bir misilleme idi. Çünkü Ebû Süfyan Hz. Peygamber'i (a.s.) öldürmek için bir bedevi göndermiş, bedevi mescidde hançeriyle birlikte yakalanmıştı. Amr Mekke'ye gitti. Tavaf ederken Ebû Süfyan onları tanıdı ve şüphelendi. Bunun üzerine görevi yerine getiremeden Mekke'den kaçtılar. Yolda müşriklerden iki kişiyi öldürdüler. Daha sonra kendilerini arayan iki Kureyş'liden birini esir alıp diğerini öldürdüler ve Medine'ye döndüler.

Yine Hz. Peygamber başka bir seferinde Amr'ı (r.a.) Mekke müşriklerine hediyeler dağıtarak kalplerini İslâm'a ısındırmakla görevlendirmişti. Ebû Süfyan'ın "Muhammed'den iyi kim olabilir, biz onunla savaşıyoruz, O bize iyilik ediyor" dediği nakledilir.

Hz. Amr (r.a.) hemen hemen bütün savaşlara katıldı. Ömrünün son günlerini Medine'de hadîs dersleri vererek geçirdi. Öğrencileri arasında meşhur hadîsciler vardı.

Hadîs kitaplarında ondan nakledilen yirmi kadar hadîs vardı. Hz. Muâviye'nin halifeliği döneminde Medine'de vefat etti.

ÂSIM b. ADİYY (r.a.)

Künyesi: Ebû Amr veya Ebû Abdullah. İsmi ve nesebi: Âsım b. Adiyy b. el-Cedd b. Aclân b. Hârise el-Aclâni el-Ensârî. Aclanoğulları kabilesinin eşrâfından olup, ikinci Akabe bîatına katılan kardeşi Ma'un b. Adiyy vasıtasıyla Müslümanlığı tanımıştır.

Bedir savaşına girdiğinden, Resûlullah(a.s.) tarafından Kuba ve çevresin-

deki bölgelere vekil olarak bırakıldığından, ganimetten pay verilmiştir. Bu yüzden Bedir ashâbından sayılır. Uhud ve daha sonraki bütün savaşlara Hz. Peygamber (a.s.) ile birlikte katıldı.

Hz. Peygamber'in emriyle Mâlik b. Duhşum'la birlikte Mescid-i Dırar'ı yıkmışlardır. Bu mescid münafıkların İslâm cemaatını parçalamak gayesiyle inşa edilmişti.

Hz. Âsım Tebük savaşına çıkılırken 90 vesk (yaklaşık 1800 kg) hurma bağışlamıştır.

Dört halife devrinde, yaşlandığından savaşlara katılmadı ise de müşavir olarak fikirleriyle devlet idaresine yardımcı oldu.

Hicri 45 yılında 115 veya 120 yaşında iken vefat etti. Oğlu Kaddah kendisinden bir kaç hadîs rivayet etmiştir.

ÂSIM b. SÂBİT (r.a.)

Künyesi: Ebu Süleyman. İsmi ve soyu:Âsım b. Sâbit b. Ebu'l-Eflâh (veya Eklah) Kays b. İsmet b. Numan el-Ensârî. Ensâr'dandır. Hicretten önce Müslüman olmuştu. Abdullah b. Cahş ile din kardeşi idi.

Bedir ve Uhud savaşlarına katıldı. Bedir savaşından önce (bir rivayete göre Akabe gecesi) Hz.Peygamber (s.a.v.) ashâbına:"Nasıl savaşırsınız?" diye sordu Hz. Âsım kalkıp: "Düşman ikiyüz zira kadar yaklaşınca (yaklaşık, 1, 2 km) ok atarım, mızrak boyu yaklaşınca mızrakla savaşırım, daha sonra da yaklaşınca kılıçla hamle ederim" dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber: "Hepiniz Âsım'ın savaştığı gibi savaşın" buyurdu.

Âsım (r.a.) çok cesur ve kahramandı. Bedir savaşında Kureyş'in meşhur silahşörlerinden Ukbe b. Muît'i, Uhud savaşında da Talha b. Ebû Talha'nın iki oğlu Hâris ve Musâfi'i öldürdü. Kureyş'in sancaktarı olan bu iki kardeşin annesi Sülâfe binti Sa'd, Âsım'ın (r.a.) kafatasından şarap içmeye ahdetti ve kafatasını getirene yüz deve vaad etti.

Hz. Âsım yine Uhud savaşında Ebû Gurre el-Cumahî'yi yakalayıp Hz. Peygamber'in (a.s.) huzuruna getirdi. Hz. Peygamber (a.s.) Âsım'a, esirine karşı dilediği muameleyi yapmasını söyleyince boynunu vurdu.

Hicretin üçüncü senesi Safer ayında Hz. Peygamber bir seriyye (küçük bir askeri birlik) hazırladı ve başına Âsım'ı (r.a) kumandan tayin etti. Bazı kaynaklar bu seriyyenin keşif için gönderildiğini söylerken, İbn Saîd bunların Benû Lihyan ve Huzeyl kabilelerine Kur'ân öğretmek için gönderildiğini kaydeder. Kafile Usfan ve Mekke arasında Reci' suyu civarında iken Huzeyl ve Benû Lihyan'dan ikiyüz müşrik tarafından kuşatıldılar. Teslim olurlarsa kendilerine dokunulmayacağını söylediler. Âsım (r.a.) "Ben kâfirlere teslim olmam" diyerek bu teklifi reddetti. Âsım'la birlikte 6 kişiyi şehid ettiler. Üçünü esir alıp bağladılar daha sonra onlardan birini de öldürdüler. Geriye kalan Hudey b. Adiy ve Zeyd b. Desine'yi götürüp esir olarak sattılar. Hubeyb'i Bedir'de öldürdüğü Haris b. Âmir'in oğulları sa-

tın aldılar ve idam ettiler. Zeyd'i de Ebû Süfyan öldürdü.

Hz. Âsım'ın kafatasını bulup kafatasına verilen mükâfatı almak için yanına geldiklerinde, arıların cesedi koruduklarını gördüler. Bir türlü yaklaşamadılar. "Gece olup arılar dağılınca geliriz" diyerek ayrıldılar. Gece şiddetli bir yağmur yağdı ve gelen sel Âsım (r.a.)'ın cesedini yok etti. Bütün aramalara rağmen bulamadılar. Âsım (r.a.) şehid olmadan önce "Yarabbi ilk günlerde ben senin dinini korudum, son günümde sen de benim bedenimi koru" diye dua etmişti. Allah bu duasını kabul etti ve cesedini müşriklerin eline düşürmedi.

Hz. Âsım'ın kız kardeşi Cemile Hz. Ömer'le evlenmişti. Hz. Ömer'in oğlu Âsım b. Ömer b. Hattab bu kadından doğmuştur. Meşhur Arap şairlerinden Ahvas Âsım b. Sâbit'in torunudur.

ÂTİKE BİNTİ ZEYD (r.a.)

İsmi ve soyu: Âtike binti Zeyd b. Amr b. Nüfeyl el-Adeviyye. Babası Zeyd, haniflerden (İslâm'dan önce tevhid inancına bağlı olanlar)di. Aşere-i mübeşşereden Said b. Zeyd'in kızkardeşidir.

Mekke döneminde Müslüman olmuştu. Önce Hz. Ebû Bekir'in oğlu Abdullah'la evlendi. Çok güzel ve çekici bir kadındı. Abdullah, hanımına o kadar düşkündü ki cihad görevini ihmal ediyordu. Bu yüzden Hz. Ebû Bekir oğluna hanımı Âtike'yi zorla boşattı. Fakat Abdullah'ın hasretten eriyip zayıfladığını ve tükendiğini görünce tekrar evlenmesine izin verdi.

Abdullah (r.a.) Tâif kuşatması esnasında yaralandı ve bir süre sonra da vefat etti. Âtike ona çok içli bir mersiye (ağıt) söyledi. Abdullah sağlığında Âtike'ye kendinden sonra evlenmemek şartıyla bir bahçe vermişti.

Dul kalan Âtike'yi Hz. Ömer istedi. O da, kocasına mal karşılığı evlenmeme sözü verdiğini belirtti. Hz. Ömer bu meseleyi bir âlime danışmasını tavsiye etti. O da Hz. Ali'ye sordu. Hz. Ali "Bahçeyi kocasının mirascılarına verip evlenebilirsin" dedi. Bunun üzerine Hz. Ömer'le evlendi. Hz. Ömer şehid olunca da Zübeyr b. Avvam'la evlendi. Daha sonra da Hz. Ali'nin oğlu Hüseyin ile evlendiği nakledilir.

Hz. Ali ile Hz. Muâviye'nin de Âtike'ye evlenme teklif ettikleri, fakat bu tekliflerini kabul etmediği kaydedilir.

Âtike (r.a) Hz. Ömer'le evlenirken kendini dövmemesini ve mescide gitmesine engel olmamasını şart koşmuştu, onun meşcide sık sık gidip gelmesine Hz. Ömer'in gönlü razı olmamakla birlikte engel olmazdı.

Hz. Âtike şair bir kadındı. Kendisinden birkaç hadîs rivayet edilmiştir.

ATTÂB b. ESÎD (r.a)

Künyesi: Ebû Abdurrahman veya Ebû Muhammed. İsmi ve soyu: Attâb b. Esîd b. Ebul-lys b. Ümeyye el-Emevî. Annesi Ervâ binti Amr b. Ümeyye'dir.

Mekke'nin fethi günü Müslüman oldu. O zaman henüz yirmi küsur yaşlarında idi. Mekke hicrî 8. yılda fethedildiğine göre doğum tarihinin milâdî 610 yılları civarında olması gerekir. Hz. Peygamber (s.a.v) Huneyn savaşına giderken Attâb'ı Mekke'ye vali tayin etti ve halka namaz kıldırmasını emretti. Hz. Peygamber (s.a.v), bir çok tecrübeli kişi varken genç bir delikanlıyı vali yapmakla, kabiliyetli gençleri yetiştirme gibi bazı hikmetleri gözönünde bulundurmuş olmalıdır. Tabiidir ki bu davranışının başka hikmetleri de vardı. Hz. Peygamber (s.a.v.) onu vali tayin ederken: "Seni kimlere vali yapıyorum biliyor musun?" diye sordu ☺: "Allah ve Resûlü en iyisini bilir" deyince, "Allah'ın ahalisi (Allah'ın evinin sakinleri) üzerine" buyurdu. Böylece onun görevinin önemine dikkat çekti.

Huneyn gazasında Müslümanlar bir ara dağılınca Mekke'ye, Muhammed (a.s.) öldü diye haber gitmiş ve Mekke halkının bir kısmında dinden dönme emareleri belirmişti. Attâb yaptığı bir konuşma ile düzeni tekrar sağladı ve bu göreve liyakatını ispatladı.

Attâb (r.a.) Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer döneminde de Mekke valisi olarak kaldı. H. 22 veya 23 yılında Hz. Ömer'in halifeliğinin son dönemlerinde 30 küsur yaşlarında iken vefat etti.

Attâb çok disiplinli bir vâliydi: mü'minlere yumuşak, İslâm'da ihmalkâr davrananlara çok sertti.Cemaatle namaza katılmayanlara "cemaate katılmayanın boynunu vururum. Çünkü cemaatı münâfık ihmal eder" derdi. Mekke'liler bir ara Hz.Peygamber'e (a.s): "Başımıza kaba bir köylüyü vali yaptın" diye şikayet ettiklerinde, şöyle buyurmuştu "Ben rüyamda Attâb'ı gördüm, Cennet'in kapısını çalıyordu. Nihayet kapı açıldı ve içeriye girdi."

AVF b. MÂLİK EL-EŞCAÎ (r.a.)

Künyesi: Ebû Abdurrahman, Ebû Muhammed veya Ebû Amr'dır. İsmi ve soyu: Avf b. Mâlik b. Ebi Avf el-Eşcaî'dir.

Bir rivayete göre Mekke'nin fethedildiği yıl, (H.8. yıl) başka bir rivayete göre ise Hayber'in fethedildiği yıl (H.7) Müslüman olmuştur. Hz. Peygamber (a.s) onu Ebû'd-Derda (r.a.) ile kardeş yapmıştır.

Mûte savaşına katıldı. Resûlullah (a.s) Avf (r.a.) dan yedi veya sekiz arkadaşıyla birlikte "Allah'a ibadet edip şirk koşmayacakları, beş vakit namazı kılacakları, itaat edecekleri ve insanlardan birşey istemeyeceklerine" dair bîat almıştı. Bu olayı nakleden râvî diyor ki:

"Bu gruptan bazı kişileri gördüm, bineğinin üzerindeyken kırbaçları düş-

se başkalarından istemez, iner kendileri alırlardı."

Resûlullah'ın (a.s) irtihalinden sonra Şam'a yerleşti. H. 73 yılında Abdülmelik'in halifeliği döneminde vefat etti.

Bir rivayete göre İstanbul'un fethi için yapılan seferlerden birine katılmış, ramazanı ve kışı İstanbul yakınlarında bir kalede geçirmişlerdi.

Avf b. Mâlik anlatıyor: Bir adama Kur'ân öğretmiştim. O da bana bir yay hediye etmişti. Bunu Resûlullah'a (a.s) aktardığımda şöyle buyurdular: "Ey Avf, iki omuzun arasında Cehennem'den bir ateş parçası olduğu halde Rabb'ine kavuşmak ister misin?" (Mecmau'z,Zevaid 4/96)

Avf b. Mâlik her halükarda hakkı söylemekten çekinmezdi. Bir gün bir grup kişi Hz. Ömer'e "Vallahi senden daha âdil ve münafıklara karşı şiddetli olan birini görmedik. Sen Resûlullah'tan (a.s) sonra insanların en hayırlısısın" dediler. Bunun üzerine Avf b. Mâlik kalktı ve "Vallahi yalan söylediniz, biz Ömer'den daha hayırlısını gördük" dedi. Hz. Ömer "O kimdir?"diye sorunca: "Ebû Bekir"diye cevap verdi. Bunun üzerine Hz. Ömer. "Avf doğru söylüyor Ebû Bekir (r.a) miskden daha güzeldi. O Müslümanken ben müşriktim" dedi.

Hz. Peygamber (a.s) bir gün buyurdu ki: "Ey Avf,kıyametten önce şu altı şeyi say: "Benim ölümüm, Kudüs'ün fethi, koyun sürüsünü kırıp geçiren salgın hastalık gibi öldürücü salgın hastalıkların yayılması, malın bollaşması ve refah. Öyle ki bir adama yüz dinar verirsin de az gördüğü için öfkelenir. Sonra öyle bir fitne olur ki her Arab'ın evine girer. Sonra Benu asferle (sarı insanlarla) bir sulh yaparsınız. Onlar o sulhu bozarlar. Her bayrağın altında 12 bin kişi olmak üzere 80 bayrakla (herbiri onikibin kişilik seksen bölükle) üzerinize saldırırlar. (Buharî, 6/198-9 Kitâbû'l-Cihad, Babu ma yuhzeru minel gadr)

AYYAŞ b. EBÛ REBÎA (r.a.)

Künyesi; Ebû Abdurrahman, lâkabı: Zu'r-rumhayn (iki mızraklı.) İsmi ve soyu: Ayyaş b. Ebû Rebîa b.Muğîre b. Abdullah el-Mahzûmî. Asıl adının Amr olduğunu söyleyenler de vardır. Annesi Esma binti Muharrebe'dir.

Meşhur sahâbî Hâlid b. Velîd'in amcasının oğludur. Aynı zamanda Ebû Cehil'in anne bir kardeşi olur.

Ayyaş, ilk Müslümanlar'dandır. Hz. Peygamber (a.s) Erkam (r.a)'ın evinde insanları gizli olarak İslâm'a davet etmeye başlamadan önce Müslüman oldu ve dayanılmaz işkencelere maruz kaldı. İkinci muhacir kafilesi ile Habeşistan'a hicret etti. Oğlu Abdullah b. Ayyaş orada dünyaya geldi.Hicretten önce Mekke'ye geldi. Oradan Hz. Ömer'le birlikte Medine'ye hicret ettiler. Onun hicreti ailesini çılgına döndürmüştü. Medine'ye vardıklarında ana bir kardeşleri Ebû Cehil ve Harîs b. Hişam onu buldular. Annesinin, hasretine dayanamadığını, kendisini görmek istediğini, oğlunu görünceye kadar başına tarak vurmayacağına,gölgede gölgelenmeyeceğine yemin ettiğini söyleyerek onu kandırdılar ve Mekke'ye götürdüler.

Oraya varınca da hapse attılar. İslâm'dan dönünceye kadar hapisten çıkarılmayacaklarını söylediler. Buharî ve Müslîm'in kaydettiklerine göre, Hz. Peygamber (a.s.v) namazda Kunut dualarında Ayyaş ve hapisteki diğer Müslümanlar'ın kurtulması için dua etti. Bu arada Resûlullah (a.s) hapisteki Müslümanlar'ı kurtarmak üzere iki kişi gönderdi. Bunlar uzun çabalardan sonra hapisteki Müslümanlar'ı ve Ayyaş'ı kurtardılar. Ayyaş (r.a) Hz. Peygamber'in (a.s) irtihâline kadar Medine'de kaldı.

Resûlullah'la birlikte Bedir dışında bütün gazalara katıldı. Resûlullah'ın (a.s) irtihalinden sonra Hz. Ömer devrinde Şam seferine katıldı. Sonra Mekke'ye yerleşti ve ölünceye kadar orada kaldı. H.15. yılda Hz. Ömer'in halifeliği döneminde vefat etti. Yemâme veya Yermük savaşında şehid olduğunu söyleyenler vardır. Bu son rivayete göre adı geçen savaşta Harîs b. Hişam, İkrime b. Ebî Cehl ve Ayyaş b. Rebîa ağır yaralanmışlardı. Habib b. Ebû Sabit yaralılar arasında dolaşırken Harîs'in su içmek istediğini işitti. Harîs tam Habib'in verdiği suyu içerken İkrime'nin suya baktığını gördü. "Suyu ona ver" diye işaret etti. Suyu ona götürürken, Ayyaş su istedi. Bunun üzerine İkrime suyu içmedi. Ayaş'a götür diye işaret etti. Su kendine ulaşmadan Ayyaş ruhunu teslim etti. Harîs diğer ikisine suyu yetiştireyim diye koştuysa da onların ruhlarını teslim ettiklerini gördü. Sahâbîlerin hayatlarında daha bunun gibi pek çok fedakârlık örnekleri mevcuttur.

BERÂ b. ÂZİB (r.a.)

Künyesi: Ebû Umâre veya Ebû Amr. İsmi ve soyu: Berâ b. Âzib b. Hâris b. Adiyy b. Cuşem el-Hârisî el-Ensârî. Annesi Habibe binti Ebi Habibe b. Hubâb'tır. Babası Âzib de sahâbîdir.

Hicretten önce Medine'ye gelen İslâm davetçileri vasıtasıyla Müslüman oldu. Medine'ye ilk gelen Mus'ab b. Ümeyr ve İbni Ümmü Mektûm'dan Kur'ân öğrendi.

Kendi ifadesine göre yaşı küçük olduğu için Hz. Peygamber (a.s) onun Bedir savaşına katılmasına izin vermemiş, ertesi yıl 15 yaşına geldiğinden Hendek savaşına katılmıştır. Hendek savaşı H.5. yılda cereyan etmiştir. O zaman 15 yaşında olduğuna göre, doğum tarihi hicretten 10 yıl önceye yani milâdî 612 yılına rastlar. Hz. Berâ Uhud savaşı dahil Resûlullah'la birlikte 15 savaşa ve bazı seriyyelere katılmıştır. Bütün savaşlardan son derece kahramanlığı sebebiyle Hz. Peygamber'in (a.s) özel iltifatına mazhar olmuştur. Resûlullah'ın sağlığında Hz. Hâlid ve Hz. Ali ile birlikte Yemen'de İslâm'a davet faaliyetlerini yürüttü. Hayatı boyunca hemen hemen bütün gazalara katılan bu mücahid ruhlu sahâbî Hz.Ebû Bekir döneminde dinden dönenlere karşı savaşmış, Hz. Ömer devrinde Ebû Musa el-Eşârî ile Tuster fethine Hz. Osman devrinde de bir çok gazalara katılmıştır. Cemel ve Sıffîn savaşlarında ve Haricîlere karşı yapılan savaşlarda Hz. Ali'nin saflarında çarpışmıştır.

Hz. Ali devrinde Kûfe'ye yerleşmiş H. 72 yılında Mus'ab b. Ümeyr'in Kûfe valiliği döneminde takriben 82 yaşında vefat etmiştir.

Yezid, Ubeyd, Yunus, Âzib, Yahya adlarında beş oğlu olduğu bilinmek-

Sahâbîler
ANSİKLOPEDİSİ
FASİKÜL-8

tedir. Oğlu Yezid birara Umman valiliği yapmıştır.

Berâ (r.a) orta boylu yakışıklı bir zattı. Hz. Peygamber'in (a.s) kendisine hediye ettiği altın bir yüzük takar, niçin altın kullandığını soranlara "Resûlullah bunu bana parmağında taşı diye verdi" derdi. (Müsned, 4/294, Fethulbari, 10/368)

Hz. Berâ (r.a) ömür boyu gazadan gazaya koşarak İslâm'ın hakimiyeti yolunda ömrünü tüketmiştir. Gerçek İslâm aktivitesi konusunda örnek olmuştur. Ayrıca ilmî faaliyetleri de ihmal etmemiş, Hz. Peygamber'in (a.s) hadîslerini neşretme konusunda da önemli hizmetler vermiştir.

Hadîs rivayeti konusunda çok titiz idi. Bir çok tâbiûn âlimine hocalık yapmıştır. Onlara hadîs, tefsir ve fıkıh dersleri vermiştir. Sadece kendi duyduğu hadîsleri rivayet etmekle yetinmemiş başka sahâbîlerden öğrendiği hadîsleri de nakletmiştir. Hadîs kitaplarında üçyüz küsur hadîsi yer alır. Buharî ve Müslîm'in birlikte kitaplarına aldıkları hadîslerin sayısı 22'dir.

Hz. Berâ'ya soruldu:

"Kendinizi tehlikeye atmayın (Bakara 195) âyetinden maksat kendinizi bile bile ölüme atmayın demek midir? Müşriklere hamle yapan bir kişi kendini tehlikeye atmış olur mu? Şöyle cevap verdi "Allahû Teâlâ Kur'ân'da Allah yolunda savaşın buyuruyor. Biz Allah yolunda cihadla emrolunduk. Âyetteki ellerimizle tehlikeye atılmaktan maksat para harcama konusundadır. Yani Allah yolunda mal harcama konusunda cimrilik yapmaktır. Hz. Berâ'nın da ifade ettikleri gibi bu âyet İslâm uğruna harcama yapmaktan kaçınanlar hakkında inmiştir. Ebû İmran anlatıyor: Kostantiniyye seferinde Rum ordularına karşı saf tutmuştuk, Müslümanlar'dan biri ileri atılıp kılıcıyla Rum saflarına daldı. İçimizden biri: "Bu adam kendini tehlikeye attı" dedi. Bunun üzerine Ebû Eyyûb el-Ensârî (Eyüp Sultan hz.) "Bu âyeti yanlış anlıyorsunuz. Âyetin iniş sebebi şöyledir: "Biz Ensârın kılıcıyla artık Allah'ın dini aziz oldu. Yardım edenler çoğaldı. İslâm uğruna faaliyetten dolayı mallarımızı ihmal ettik. Artık malımızla mülkümüzle uğraşsak dedik". Bunun üzerine Allah bu âyeti indirdi. "Allah yolunda harcayın. Kendi elinizle kendinizi tehlikeye atmayın". Burada kendini tehlikeye atmaktan maksat, cihadı terkedip dünyalığa, mala mülke dalmaktır."

İşte bu anlayış sonucu Berâ b. Âzib, Ebû Eyyûb el-Ensârî gibi pek çok sahâbî bütün ömürlerini gaza ve İslâm'ı tebliğ ile geçirmişlerdir. Pek çok sahâbînin kabirleri Afrika'dan Orta Asya'ya kadar çok geniş bir coğrafyaya dağılmış vaziyettedir.

Hz. Berâ Peygamberimizi (a.s) çok severdi. Onun hâtıralarını yâdederken coşardı. Gözlerinden yaş boşanırdı. Hz. Peygamber'in (a.s) iltifatına mazhar olmak onun için dünyada en büyük mazhariyetti. Ayrıca Resûlullah'a (a.s) karşı son derece saygılı idi.

Kendisi şöyle anlatıyor: "Resûlullah'a (a.s) bir mesele sormak istedim. Fakat heybet ve azametinden çekindiğim için iki sene soramadım."

Hz. Berâ,Peygamberimizin (a.s) sünnetine uymada da çok titizdi. Bir gün Ebu Dâvûd'un elini sıkmış ve gülümsemişti. Niçin gülümsediği sorulduğunda: "Bir gün Resûlullah'a rastladım. Elimi eline aldı ve gülümsedi. Niçin güldüğünü sorduğumda, "İki Müslüman karşılaşınca sırf Allah rızası için birbirlerinin elini sıkarsa birbirlerinden ayrılmadan Allah onları mağ-

firet eder" buyurdu. O gülümseyerek musafaha ettiğinden ben de öyle yapıyorum." demişti.

Kur'ân'ı sesinizle süsleyiniz (Müsned, 4/304) hadîsi Hz. Berâ'nın naklettiği hadîslerdendir.

Hadîs tarihi kitapları,rivayet ettiği hadîslerin sayısının 305 civarında olduğunu kaydederler.

BERÂ b. MÂLİK (r.a.)

İsmi ve soyu: Berâ b. Mâlik b. Nadr b. Damdan b. Zeyd el-Ensârî en-Neccârî. Meşhur sahâbî Enes b. Mâlik'in baba bir, anne ayrı kardeşidir. İbni İshak, Suffa ehlinden olduğunu söyler.

Hicretten bir süre sonra Müslüman olmuştu. Ensâr'dandır. Hayatını savaş meydanlarında geçirmiş mücahid ve bahadır bir kahramandı. Bedir savaşı hariç Hz. Peygamber (a.s) dönemindeki bütün savaşlara katıldı. Hz. Ebû Bekir ve Ömer döneminde de önemli gazalara katılmış büyük kahramanlık örnekleri sunmuştur. Hz. Ebû Bekir döneminde yalancı peygamber Müseyleme'ye karşı yapılan Yemâme savaşının kazanılmasında önemli ölçüde tesiri olmuştur. Çok gür ve güzel sesi vardı;savaş meydanlarında bir yandan çevresine ölüm saçarken diğer yandan attığı naralar ve yaptığı cesaretli konuşmalarla Müslümanlar'ı galeyana getirirdi. Yemâme savaşının şiddetlendiği bir anda komutan Hâlid b. Velid "Davran ey Berâ" dedi. Bunun üzerine Hz. Berâ, "Ey Medineliler, bugün artık Medine yok, Medine'yi unutun, bugün sadece Allah ve Cennet var" diye bağırdı ve düşman saflarının arasına daldı. Bir ara yalancı peygamber Müseyleme ve çevresindekiler etrafı duvarlarla çevrili bir bahçeye sığındılar. Berâ (r.a), beni duvarın üzerine çıkarın dedi, içeri atlayıp kahramanca savaştı ve kapıyı Müslümanlar'a açtı, Müslümanlar içeri daldılar ve Müseyleme o esnada öldürüldü, savaş bittiğinde Berâ'nın vücudunda 80 ok yarası olduğu görüldü. Bineğine bindirilip götürüldü Hz. Hâlid onun yaralarını bir ay süreyle tedavi ettirdi ve iyileşti. Yemâme'nin bütün yükünü çeken anlamına, "Hımâru'l-Yemâme" =Yemâme'nin merkebi, lâkabı takıldı.

Irak'taki bir kale kuşatmasına Hz. Berâ, kardeşi Enes ile birlikte katılmıştı. Kaleden aşağı kızdırılmış halkalar sarkıtıyorlar, bilmeden onlara tutunanları yukarı çekip öldürüyorlardı. Bir ara Hz. Enes de bu tuzağa yakalandı, Berâ hemen atıldı eliyle kızgın halkaya tutundu ve halkanın ipini kesti. Aşağı atladığında elinin eti yanmış kemikleri görünüyordu. Böylece Enes b. Mâlik kurtuldu.

Hz. Enes, anlatıyor: "Bir gün kardeşim Berâ'nın yanına gittim. Eline yayını almış kirişiyle ritm tutarak kahramanlık şarkıları terennüm ediyordu. "Ey kardeşim ne zamana kadar böyle yapacaksın Kur'ân yerine bunları mı okuyorsun?" deyince şöyle karşılık verdi: "Benim yatağımda öleceğimi mi sanıyorsun, savaşlarda teke tek yaptığım mücadelelerde şimdiye kadar yüz kişi öldürdüm. Savaş meydanlarında öldürdüklerim hariç"

Tirmizî'deki bir hadîse göre Hz. Peygamber (a.s) "Nice saçları dağınık, üzeri eski, toz toprak içinde, kimsenin önemsemediği kişiler vardır ki, ye-

min etseler Allah onları yeminlerinde yalancı çıkarmaz. Berâ b. Mâlik onlardandır." buyurmuştu. İran'daki Tuster şehrine yapılan gaza esnasında bir ara Müslümanlar dağılınca yukardaki hadîsi bilen sahâbîler: "Ey Berâ Rabbine yemin et".dediler. Berâ "Ey Rabbim sana yemin ediyorum ki onlara galip geleceğiz ve beni de Peygamberine kavuşturacaksın" dedi ve düşman saflarına daldı, karşısına çıkan Fars şövalyesi Merzuban ile teke tek döğüştü ve öldürdü.Bu savaşta düşman yenildi, Berâ da şehid oldu. Böylece her iki yemini de yerine geldi. Şehadeti hicretin yirminci yılına rastlar.

Bir defasında Hz. Ömer, Cezire tarafına sefer düşündüğünü söyleyince çevresindekiler susmuştu. Hz. Berâ atıldı ve "Neden susuyorsunuz karılar gibi evlerinizde mi oturacaksınız?" dedi. Bu sözler tesirini gösterdi ve herkes büyük bir şevkle savaş hazırlıklarına başladı.

Hz. Berâ (r.a) Peygamberimizden (a.s) pek çok hadîs ezberlemiş olmasına rağmen gazadan gazaya koşmaktan bunları nakletmeye fırsat bulamadı. O yüzden onun naklettiği bize ulaşan hadîs miktarı çok azdır.

BERÂ b. MA'RUR (r.a.)

Künyesi: Ebû Bişr. İsmi ve soyu: Berâ b. Ma'rur b. Sahr b. Hansâ b. Sinan el-Hazreci el-Ensârî. Annesi Rebab binti Numan'dır. Meşhur sahâbîlerden Sa'd b. Muaz'ın halasının oğludur. Hazrec kabilesinin Selemeoğulları kolunun eşrâfından ve liderlerindendir.

İlk Akabe bîatına katılmıştır. Müslüman oluşu bu bîat öncesine rastlar. Bu bîata katılan sahâbîler, müşrik hacı kafilesiyle Medine'den yola çıktılar, yolda Berâ "Ben namazda Kâbe'ye arkamı dönmeyi içime sindiremiyorum. Kâbe'ye doğru namaz kılacağım" dedi. O zaman Müslümanlar'ın kıblesi Kudüs'dü. Arkadaşları yine Kudüs'e doğru kıldılar. Mekke'ye varınca yaptığım doğru mu değil mi diye şüpheye kapıldı ve durumu Hz. Peygamber'e (a.s) sordu. O da Beytü'l-Makdis'e doğru namaz kılmasını söyledi.

Akabe bîatının yapıldığı gece Hz. Peygamber (a.s), bîata katılan 73 kişi (ikisi kadın) arasından 12 temsilci seçilmesini istemişti. Bu 12 kişiden, Hz. Peygamber'e ilk bîat eden oydu. Bîat esnasında: "Seni Hak Peygamber olarak gönderene yemin olsun ki kadınlarımızı koruduğunuz gibi seni koruyacağız. Biz savaş ve silah adamlarıyız. Bu özellikler ecdadımızdan miras kalmıştır." dedi. Daha sonra Peygamberimize (a.s) sordu:

"Ey Allah'ın Resûlü, Yahudilerle aramızda bir antlaşma var. Bu durumda onu bozmuş oluyoruz. Bu sana karşı verdiğimiz bütün sözleri yerine getirirsek, Allah da seni muzaffer ederse bizi bırakıp kavmine dönmek istemezsin değil mi?" Hz. Peygamber gülümsedi ve "Kanımın son damlasına kadar sizinle beraberim ben sizdenim siz de bendensiniz. Düşmanlarınızla savaşır, dostlarınızla dost olurum" buyurdu.

Berâ (r.a) gelecek yıl hac mevsiminde, Mekke'ye geleceğini vaad etti. Bîat dönüşü Medine'de hastalandı. Öleceğini anlayınca iki vasiyette bu-

lundu:

"I- Malımın üçte birini çocuklarıma verin, üçte birini Hz. Peygamber'e veriniz, üçte birini de Allah yolunda sarfediniz.

II- Muhammed'e (a.s) gelecek yıl hacca Mekke'ye geleceğimi vaad etmiştim. Herhalde ömrüm vefa etmeyecek. Ben ölünce naşımı Mekke'ye doğru çeviriniz."

Hz. Berâ,Hz.-Peygamber'in (a.s.) Medine'ye hicretinden bir ay önce, Safer ayında vefat etti. Kâbe'ye döndürülme vasiyeti yerine getirildi. Böylece Hz. Berâ Müslümanlar'ın kıblesi olmadan önce sağlığında da, ölümden sonra da Kâbe'ye yönelen ilk Müslüman kişi oldu. Sanki O, Müslümanlar'ın müstakbel kıblesinin Kâbe olacağını hissetmişti.

Hz. Peygamber Medine'ye gelince malının üçte birini vermek istediler. O, bunları, Berâ'nın (r.a) çocuklarına bağışladı ve ashâbıyla birlikte kabrinin yanına giderek cenaze namazını kıldırdı. "Allah'ım Berâ b. Ma'rur (r.a)'a rahmet et. Kıyamet günü cemalini görmekten mahrum etme. Cennet'ine sok. Zaten öyle de yaptın" diye dua etti.

Böylece Hz. Berâ, Hz. Peygamber'in (a.s) kabri üzerinde cenaze namazı kıldığı ilk kişi oldu. Allah ona birçok fazilette ilk olma şerefini bahşetti.

BEŞİR İBNÜ'L-HASÂSİYYE (r.a.)

İsmi ve soyu: Beşir b.Ma'bed (veya Nezir veya Mürsid veya Bedir) b. Şurahil b. Sübey'es-Sedûsî.

Hasâsiyye ninesinin ismidir. Bu yüzden Hasâsiyye'nin oğlu diye meşhur olmuştur. Asıl ismi Zahm idi. Hz. Peygamber (a.s) ismini Beşir olarak değiştirmiştir.

Suffa ahsâbındandır.

Müslüman oluşunu kendi şöyle anlatıyor:

Müslüman olup bîat etmek üzere Hz. Peygamber'in huzuruna geldim ve: "Bana hangi konularda bîat ettireceksin ey Allah'ın Resûlü?" dedim. "Şeriki olmayan Allah'tan başka ilah olmadığına, Muhammed'in onun kulu ve Peygamberi olduğuna şehadet getirmen, beş vakit namazı vaktinde kılman, farz olan zekâtı vermen ramazan orucunu tutman, hac etmen ve Allah yolunda cihat etmen üzere bîat (söz) alacağım" buyurdu. Bunun üzerine ben: "Bunların hepsine gücüm yeter, ancak ikisi hariç, biri zekâttır. Benim on civarında devem var. Bunlarla ailemin süt ve binek ihtiyacını karşılıyorum. Diğeri ise cihaddır. Ben korkak bir adamım. Savaş meydanında nefsimi sevmem ağır basar da kaçabilirim. O zaman da Allah'ın gazabına uğrarım. Dolayısıyla bu iki hususta benden söz alma"dedim. Bunun üzerine Hz. Peygamber (a.s) yumruklarını sıkıp elini hareket ettirerek şöyle dedi: "Beşir, zekât yok, cihad yok. Ne ile Cennet'e gireceksin?"

O zaman ben: "Elini uzat ey Allah'ın Resûlü bîat edeceğim" dedim ve bîat ettim.

Yine kendi ifadesine göre Hz. Peygamber: "Adın nedir?" diye sormuş.

"Nezir (korkutucu) deyince: "Senin adın bundan sonra Beşir (müjdeleyici) olsun demiş ve onu Suffa'ya yerleştirmiştir. "Hz. Peygamber'e bir hediye veya sadaka gelince bize verirdi" demektedir.

Hz. Beşir'in İslâm'a girmesine Efendimiz çok sevinmiş ve: "Seni Rabiatu'l-Kaş'am oymağı içinden çekip getiren ve Peygamber'in huzurunda İslâm'ı bahşeden Allah'a hamdederim" demiştir. Beşir "Ey Allah'ın Resûlu dua et Allah canımı seninkinden önce alsın" dediğinde: "Bu duayı hiç kimse için yapmam" buyurmuştur.

Hz. Peygamber'in (a.s) bîat esnasında haccı şart koşmasından anlıyoruz ki Beşir'in (r.a) Müslümanlığı haccın farz kılınmasından sonraki döneme rastlar. Hac hicrî 9. yılda farz kılındığına göre onun bu yılda veya daha sonra Müslüman olduğu sonucuna varınız. Hz. Beşir, Resûl-i Ekrem'i çok severdi. Resûlullah'la ilgili bir hatırasını şöyle anlatıyor: "Bir gece Peygamberimiz dışarı çıktı. Ben de onu izledim. Bâkî denilen Medine'nin mezarlığına gitti ve oradakileri şöyle selamladı: "Ey mü'minlerin yurdundakiler, selâm sizlere. Biz de sizlere katılacağız. Hepimiz Allah'ın kullarıyız ve yine O'na döneceğiz. Vallahi sizler bol hayırlara kavuştunuz. Uzun bir şerri arkada bıraktınız." Sonra arkasına dönerek bana sordu.

- Sen kimsin?
- Beşir.
- Kendileri olmasa yeryüzü altüst olacağını zanneden, kendilerini beğenmiş Fars'lı Rebîa kabilesi arasından Allah'ın seni seçerek İslâm'a yöneltmiş olmasından hoşnut değil misin?

- Hoşnutum Ey Allah'ın Resûlü,

- Peki neden peşimden geldin?

- Sana herhangi bir şeyin zarar vermesinden korktum.

Hz. Beşir'in Hz. Ebû Bekir devrinde dinden dönenlerle yapılan savaşlara katıldığı nakledilir.

Hayatı ve aile fertleri konusunda daha fazla bilgi temin edilememiştir.

BEŞİR b. SÂ'D (r.a.)

Künyesi: Ebû Nu'man. İsmi veya soyu: Beşir b. Sa'd b. Sa'labe b. Culas (veya Hallas) b. Zeyd el-Hazrecî el-Ensârî. Ensâr'dandır. Meşhur sahâbî Simâk b. Sa'd'ın kardeşidir. Kızkardeşi Abdullah b. Revâha ile evliydi. Sahâbîlerden Numan b. Beşir'in babasıdır.

İkinci Akabe bîatında bulunmuş ve o zaman İslâm ile müşerref olmuştur. Bedir, Uhud, Hendek, Benû Kurayza, Mekke fethi, Huneyn, Tebük seferlerine Hz. Peygamber'le (a.s) birlikte katılmıştı. Hz. Peygamber (a.s) tarafından H.7. yılın Şaban ayında üçyüz kişilik bir seriyye ile Fedek'teki Benû Murre üzerine gönderildi. Orada şiddetli bir çatışma cereyan etti. Beşir'in ordusundan pek çok kişi şehid oldu. Bir kısmı da savaştan kaçtı. Beşir savaşa devam etti. Topuğundan yaralandı.Öldü zannederek bırakıp kaçtılar. Akşam olunca sürünerek Fedek'e gitti ve bir kaç gün orada bir Yahu-

dinin yanına sığındı. Sonra Medine'ye döndü.

Aynı yılın Şevval ayında Hz. Peygamber (a.s) onu yine üçyüz kişiyle Fedek ile Vadi'l-Kurrâ arasında Yumn ve Cubar'da Uyeyne b.Hısn komutasında Müslümanlar'a karşı savaş hazırlığı yapan Gatafanlılar üzerine sefere yolladı. Beşir onları mağlup etti. Uyeyne ve askerleri kaçtı.

Hz. Peygamber'in irtihâlinden sonra Saide oğulları sofasında yapılan halife seçimi esnasında tartışmaların uzayacağını hisseden Beşir (r.a.) Hz. Ebû Bekir'e ilk defa bîat etmiş ve yaptığı konuşma ile meselenin kısa yoldan sükunetle halledilmesinde etkili olmuştur.

Bir rivayete göre Hz. Ebû Bekir döneminde H.12. yılda Hz. Hâlid b. Velid komutasında yapılan Aynüttemr seferinde şehid olmuş, başka bir rivayete göre ise H.13. yılda Yemâme savaşından döndükten sonra vefat etmiştir.

Hz. Beşir hak bildiğini söylemekten çekinmeyen bir karaktere sahipti. Hz. Ömer, halifeliği döneminde Ensâr ve muhâcirlerden bir grupla otururken, "Bazı konularda ihmalkâr davrandığımı görseniz ne yaparsınız?" diye sordu. Cevap veren çıkmayınca Hz. Ömer sorusunu üç kez tekrarladı. Bunun üzerine Beşir b.Sâ'd: "Oku dümdüz yaptığımız gibi seni de düzeltiriz" dedi. Buna karşı Hz. Ömer: "İşte o zaman vazifenizi yapmış olursunuz" diye cevap verdi.

BİLÂL-İ HABEŞÎ (r.a.)

Künyesi: Ebû Abdullah. İsmi ve soyu: Bilâl b. Rebâh el-Habeşî. Annesinin ismi Hamâme'dir.

Aslen Habeş'li bir zencidir. Mekke'de doğmuştur.Benû Cumah ın kölesiydi. Sülalesinin köle veya cariye olarak Mekke'ye getirildiği anlaşılıyor.

İlk Müslüman olan altı kişiden biriydi. Bunlar: "Hz. Ebû Bekir, Ammar, Sümeyye, Bilâl, Suhayb ve Mikdâd idi. Hz. Peygamber'in (a.s) ve Hz. Ebû Bekir'in (r.a) ailesi Mekke'nin ileri gelenlerinden olduğu için Mekke müşrikleri ikisine pek birşey yapmıyorlar, fakat İslâm'a karşı bütün hınçlarını geriye kalan 5 kişiden çıkarıyorlardı. Bu beş kişi, ilk Müslümanlar'dan olmaları sebebiyle Mekke'lilerin ilk hedefleri oldular. Çünkü zayıf ve kimsesiz kişilerdi. Himaye edenleri de yoktu.

Hz. Bilâl'in efendisi Ümeyye b. Halef onu hergün öğle sıcağında kumlar üzerinde yatırır, göğsünün üzerine altından kalkamayacağı kadar büyük bir kaya koydurur "Ya Muhammed'in dinine küfredersin veya bu vaziyette ölürsün" derdi. Sırtı ve göğsü yanar, kayanın altında zor nefes aldığı halde sürekli olarak "EHAD, EHAD" Allah birdir Allah birdir" derdi. Bu işkence hergün tekrar edilirdi. Sırtına demir zırhlar giydirerek kızgın güneş altında yatırdıkları, güneşte kızan zırhın bütün vücudunu yaktığı, şeklinde rivayetler de vardı. Daha sonra bir iple bağlayıp çocuklara verip Mekke sokaklarında dolaştırır böylece Müslümanlar'a psikolojik baskı ya-

parlardı. O,Mekke sokaklarında dolaşırken de sürekli "EHAD, EHAD" sözlerini tekrarlardı.

Yine böyle bir işkence esnasında oradan geçen Hz. Ebû Bekir, Ümeyye'ye "Bu zavallılara yaptıklarınızdan dolayı Allah'tan korkmuyor musunuz?" dedi. Ümeyye: "Onu ifsad eden ve bizden uzaklaştıran sensin.Şimdi de böyle mi söylüyorsun?" dedi. Hz. Ebû Bekir: "Benim bundan daha güçlü bir kölem var, onunla Bilâl'i değişelim" dedi. Ümeyye bu teklifi kabul etti. Hz. Ebû Bekir Müslüman olan köleleri satın alır azad ederdi.Hz. Bilâl, bu şekilde azad ettiği 7. kişiydi. Hz.Ömer:"Hz. Ebû Bekir bizim efendimiz ve efendimizin (yani Hz. Bilâl'in) efendisidir" derdi. Bu suretle Hz. Ebû Bekir'in şahsiyetinin ulviliğini dile getirirdi.

Hz. Bilâl'ı, Hz. Ebû Bekir'in aracılığı ile Peygamberimizin amcası Abbas'ın satın alıp Hz. Ebû Bekir'e verdiği,onun da azad ettiği şeklinde rivayet de vardır. Hz. Bilâl bütün bu işkencelere rağmen en ufak bir sarsıntı geçirmedi. Habeşistan'a hicret edip bu eziyetlerden kurtulabilirdi. Resûlullah'ın yanında kalmayı tercih etti ve bu hicrete katılmadı. Gerçi Habeşistan'a hicret eden ashâb zorluktan rahata kaçmamışlardı. İslâm'ın kökleşebileceği bir zemin arama ve orada devlet olma imkanları arayarak Arap yarımadasını kontrol altına alma gayesi güden uzun vaadeli stratejik bir planı gerçekleştirmek için gönderilmişlerdi. Hz. Bilâl Peygamberimizle Medine'ye hicret etti. Onunla birlikte bütün savaşlara katıldı. Aynı zamanda Hz. Peygamber'in (a.s) ev ihtiyaçlarını karşılayan vekilharcıydı.

Hz. Bilâl'in en meşhur yönü İslâm'ın ilk müezzini olmasıdır. Çok gür ve yanık bir sesi vardı. Önceleri Müslümanlar namaz vakti girince "es-Salât, es-Salât = Haydin namaza, Haydin namaza" diye seslenilerek namaza çağırılırlardı. Peygamberimize (a.s) bazı Müslümanlar gelip "Çan çalsak" dediler. "O Hıristiyan âdetidir" diyerek reddetti. "O zaman boru üfleyelim" dediler. "O da Yahudi âdetidir" diyerek kabul etmedi. Bu arayış içindeyken Abdullah b. Zeyd'e rüyasında ezan öğretildi. Gelip durumu Resûlullah'a (a.s) anlattı. Hz. Peygamber (a.s) "İnşallah hak rüyadır, gidip rüyada gördüğünüz davet şeklini Bilâl'e öğretiniz, o şekilde insanları davet etsin" buyurdu. Bilâl ezanı okuyunca Hz. Ömer koşarak Resûlullah'ın huzuruna geldi ve: "Vallahi ey Allah'ın Resûlü Bilâl'ın okuduğu şeyler rüyada bana öğretilmişti" dedi. Rüyanın iki kişi tarafından görülmesini sadık rüya olduğuna delil kabul eden Hz. Peygamber (a.s) Allah'a hamdetti.

Bu tarihten itibaren Hz. Peygamber'in (a.s) vefatına kadar müezzinliğini Hz. Bilâl yaptı.Hz. Bilâl Medine'den ayrılınca ezanı Amr b. Ümmi Mektum okurdu. Ayrıca sabahları iki ezan okunurdu. Hz. Bilâl ikaz ezanı olarak ezanı biraz erken okur daha sonra İbni Ümmi Mektum ezan okurdu. Bu ikinci ezan ile halk camiye gelirdi. Hz. Bilâl ezandan sonra Resûl-i Ekrem (a.s) hücresinin önüne gelir "Es-Salât ya Resûlallah = (Namaza ey Allah'ın Resûlü)" diyerek Hz. Peygamber'e (a.s) seslenir ve kamet etmek üzere yerini alırdı.

Bir sabah Hz. Peygamber'in (a.s) uykuya daldığını ve namaza çıkmadığını farkedince hücresine dönerek "es-Salâtu hayrun minennevm = Namaz uykudan hayırlıdır", diye seslendi. Bu söz Hz. Peygamber'in (a.s) hoşuna gitmiş ve "Ey Bilâl bu ne güzel söz. Sabah namazlarında ezan okurken bunu iki defa söyle" buyurmuştur. O günden beri asırlardır sabah namazlarında tekrar edilen ve milyarlarca Müslüman'ı ikaz eden bu cümleler Hz.

Bilâl'in bize bıraktığı çok kıymetli bir yadigârdır.

Hz. Bilâl Bedir savaşında eski efendisi Ümeyye'yi "İşte küfrün başı burada" diye seslenerek Müslümanlar'a göstermiş, bir kaç kişi onun üzerine çullanarak öldürmüşlerdir. Mekke fethi esnasında da Hz. Peygamber (a.s) Kâbe'deki putları temizleyip orada namaz kılarken Hz. Bilâl de birlikte içeri girmiş, burada ezan okuyarak bütün Mekke vadisine Allah'ın hükümranlığını ilân etmiştir.

Peygamberimiz (a.s) irtihal edince Hz. Bilâl'e Medine dar gelmeğe başladı. H. Ebû Bekir'e müracaat edip Şam taraflarına gideceğini, oradaki gazalara katılacağını söyleyerek izin istedi. Hz. Ebû Bekir "Ben yaşlandım, zayıfladım. Yanımda kal" dedi. Bir rivayete göre o vefat edinceye kadar Medine de kaldı. Başka bir rivayete göre: "Beni nefsin için azad ettiysen kalayım. Yok Allah için azad ettiysen izin ver" diyerek isteğinde ısrar etti. Bunun üerine Hz. Ebû Bekir izin verdi. Hz. Ömer döneminde de Şam'da kaldı. Hz. Ömer Şam'a geldiğinde onu yolda karşıladı. Hz. Ömer Müslümanlar'ın ricasıyla Bilâl'den ezan okumasını istedi. Hz. Peygamber (a.s)'den sonra onun hatırasına saygısından hiç ezan okumazdı. Şam'da halifenin ricasıyla okuduğu ezan Resûlullah (a.s) dönemini hatırlattı ve herkes ağladı. Kudüs fethine Hz. Ömer'le birlikte katıldığı da söylenir. Şam'da Ebû'd-Derda'nın akrabalarından bir hanımla evlendi. Azadlı bir kölenin Arab'ın eşrafından bir kadınla evlenmesi, kadın tarafından da bu evliliği gönül rızasıyla ve memnuniyetle onaylaması, İslâm'ın, gönüllerdeki soya dayalı şeref anlayışı yerine takvaya dayalı şeref anlayışını yerleştirdiğinin en bariz nümunesidir.

Hz. Bilâl Şam'da iken bir ara rüyasında Hz. Peygamber (a.s)'i gördü. "Beni ziyaret etmiyecek misin?" diyordu. Hemen hazırlıklarını tamamlayıp Medine'ye gitti. Resûlullah'ın (a.s) kabri başına vardı. Yüzünü sürerek uzun uzun ağladı. O esnada oraya gelen Hz. Hasan ve Hüseyin'le kucaklaştılar. Onlar "Ezanını özledik; bize bir ezan oku" diye ricada bulundular. O ezan okumaya başlayınca bütün Medine'liler sokaklara döküldüler. Herkes Resûlullah döneminin hatıralarıyla hüngü hüngür ağlıyordu. Bütün Medine sanki yas tutuyordu. Hz. Bilâl ezanı bitiremedi. Çünkü o da kendini tutamamış ağlamağa başlamıştı.

Resûlullah'dan sonra ömrü gazadan gazaya koşmakla geçen Hz. Bilâl H.20 veya 21 yılında Şam'da Hakk'ın rahmetine kavuştu. Ölüm yatağında iken: "Yarın ahbâblara, Muhammed'e ve onun dostlarına kavuşacağım" diye seviniyordu. Hanımı, "Vah başımıza gelenlere" deyince, "Ne mutlu bir an" diye karşılık verdi.

Hz. Bilâl hakkında Peygamberimizin (a.s) bir çok takdirkâr ifadeleri vardır: "Bilâl, İslâmiyet'te Habeş'lilerin öncüsüdür, kavimlere göre öncüler dörttür: İslâm'da ben Arab'ın ilkiyim. Selman İran'lıların ilki, Bilâl Habeş'lilerin ilki, Suhayb da Rumların ilkidir" buyurmuşlardır. Başka bir hadîslerinde de "Cennet üç kişiye müştaktır: Ali, Ammar ve Bilâl." buyurmuşlardır. Buharî'deki bir hadîs, Hz. Bilâl'in faziletini ortaya koyması açısından önemlidir: Hz. Peygamber (a.s.) Bilâl'a (r.a) bir sabah namazında: "Ey Bilâl, senin Müslüman olduktan sonra yaptığın en önemli amelin nedir? Ben Cennet'te senin ayakkabılarının sesini önümde işittim" diye sordu. Hz. Bilâl: Şöyle cevap verdi: "Gece olsun gündüz olsun abdest aldığımda bir miktar namaz kılarım. Bundan başka, bu mazhariyete layık olmama vesi-

le olacak bir amelimi hatırlamıyorum."

Peygamberimizin (a.s) vekilharcı olan Hz. Bilâl'in, O'nun nasıl cömert olduğunu, bu cömertliği yüzünden ne derece mahrumiyetlere düştüğünü ifade eden hâtıraları çok dikkat çekicidir:

Abdullah el-Hevzenî anlatıyor: "Bir gün Hz. Bilâl'e Peygamberimizin geçim seviyesi nasıldı?" diye sordum. Dedi ki: "O kendinin mâlî işleriyle ilgilenmezdi. Ben onun adına bu işleri yürütürdüm. Elbise veya yiyecek ihtiyacı olan bir Müslüman görse bana emreder ben, Resûlullah (a.s) adına ödünç para temin eder, giyecek veya yiyecek satın alır, muhtaç olan kişiye Hz. Peygamber (a.s) adına verirdim."

Yine bir gün Hz. Peygamber (a.s) Bilâl'ın yanına girdi. Orada bir hurma yığını vardı. "Bu nedir ey Bilâl" diye sordu. Bilâl (r.a.): "Ey Allah'ın Resûlü, bunu senin evinin ve misafirlerinin ihtiyacı için ayırdım" diye cevap verdi. Buna karşı Peygamberimiz (a.s) şöyle buyurdu: "Bu hurmaların kıyamet günü ateşten bir tasma olmasından korkmuyor musun? Bunları dağıt ey Bilâl. Arşın sahibinin insanların rızkını vermeyeceğinden korkma."

Hz. Peygamber (a.s) Bilâl'e başka bir vesileyle şöyle tavsiyede bulunmuştu. "Ey Bilâl fakir olarak öl. Zengin olarak değil." "Bunu nasıl yapabilirim ey Allah'ın Resûlü" diye sorunca: "Rızkını depolama, senden isteneni vermemezlik etme" buyurdu. Bilâl sordu:

- Bunu yapabilir miyim, Ey Allah'ın Resûlü?

- Ya yaparsın ya da Cehennem'e gidersin.

Hz. Bilâl,Resûlullah'ın (a.s) dünya eşyasına ve zevklerine mahkûm olmamasını yakinen bilen bir kişi olarak onun örnek hayatına benzer bir hayat yaşadı. Bu dünyayı sadece âhiretin tarlası olarak gördü. Bunun ötesinde bir değer vermedi. Köle doğdu, dünyaya rağbet etmeyen bir zâhid olarak yaşadı ve öyle öldü.

BİŞR (BEŞİR) b. AKRABE (r.a)

Künyesi: Ebu'l- Yemân. İsim ve soyu: Bişr b. Akrabe el-Cühenî. İsminin Beşir olduğunu da söyleyenler vardır. Babası Akrabe de sahâbîdir. Bişr'in (r.a) babası Akrabe Resûlullah'la (a.s) birlikte katıldığı savaşlardan birinde şehid oldu.Bişr (r.a) bu olaydan dolayı ağlıyordu. Hz. Peygamber onu gördü ve şöyle buyurdu: "Sus ağlama. Ben baban olayım, Âişe de annen olsun razı değil misin?" Hz. Bişr: "Razıyım Ey Allah'ın Resûlü" diye cevap verdi.

Bişr (r.a) Resûlullah'la (a.s) ilk karşılaşmasını şöyle anlatıyor: "Babamla birlikte Hz.Peygamber'in (a.s) huzuruna çıktık. Beni göstererek: "Bu yanındaki kimdir Ey Akrabe?" diye sordu. Babam:

- Oğlum Bahir diye cevap verdi. Bana:

- Yanıma yaklaş, dedi. Yaklaştım. Beni sağ tarafına oturttu, eliyle başı-

mı okşadı ve:

- Senin ismin nedir? diye sordu, "Bahir" dedim. "Hayır senin ismin Beşir" buyurdu. Hz. Bişr Peygamberimizin (a.s) kendisi ile ilgili iki mucizesini anlatma sadedinde şunları söylüyor:

"Dilimde tutukluk vardı. Hz. Peygamber (a.s) ağzıma üfledi, bu tutukluk çözüldü. Şu anda saçım tamamen ağardı. Resûlullah'ın (a.s) elini koyduğu yer ağarmadı."

Hayatı ve şahsiyeti hakkında daha fazla bilgi yoktur.

BİŞR b. BERÂ (r.a)

İsmi ve soyu: Bişr b. Berâ b. Ma'rur b. Sahr b. Hansâ (veya Sâbık) b. Sinan el-Ensarî el-Hazrecî. Hanımı Kuteybe binti Sayfî'dir.

Sahâbîlerden Berâ b. Ma'rur'un oğludur. Babası ile ikinci Akabe bîatına katılmıştır. Hz. Peygamber (a.s), Bişr ile Vakıd b. Abdillah et-Temimî'yi hicretten sonra kardeş ilan etmiştir.

Hz. Bişr ok atmada çok mahirdi. Bedir savaşından Hayber'in fethine kadar bütün gazalara Hz. Peygamber (a.s) ile birlikte katıldı. Hudeybiye seferine de katıldığından Rıdvan bîatı ehlinden olma şerefine erdi.

Hayber zaferinden sonra bir Yahudi kadının Hz. Peygamber (a.s) ve ashâbına ikram ettiği zehirli koyun etinden bir lokma alınca vefat etti. Bu zehirin tesiriyle bir yıl hasta olarak yatıp sonra öldüğü şeklinde rivayetler de vardır.

Hz. Peygamber (a.s) Bişr'i (r.a) çok severdi. Bir gün onun kabilesinden bir gruba: "Ey Nadlaoğulları, efendiniz kimdir?" diye sordu.

- Cedd b. Kays'tır, dediler.
- Onu niçin efendiniz sayıyorsunuz?
- O içimizde en zenginimizdir. Fakat biraz cimridir.
- Cimrilikten daha kötü hastalık mı olur? Sizin efendiniz kıvırcık saçlı, beyaz yüzlü, Bişr b. Berâ'dır.

Hz. Peygamber'in (a.s) bu ifadesi Hz. Bişr'i çok sevdiğinin ve takdir ettiğinin delilidir.

Genç yaşta vefat ettiğinden kendisinden hadîs nakledilmemiştir.

BÜCEYR b. ZÜHEYR (r.a)

Büceyr b. Züheyr b. Ebû Selmâ el-Müzenî.

"Kaside-i Bürde" denilen Peygamberimiz'i (a.s) öven kasideyi söyleyen şair sahâbî Ka'b b. Zübeyr'in kardeşidir.

Hayatı hakkında fazla birşey bilinemiyor. Kendisinin nasıl Müslüman olduğunu ve kardeşinin Müslüman oluşundaki rolünü kaynaklar şöyle an-

latmaktadır:

Ka'b b. Büceyr'le koyunlarını otlatırken Medine yakınlarına kadar geldiler. Büceyr kardeşine: "Sen koyunların yanında dur. Ben şu adamın [Hz. Peygamber'in (a.s)] yanına gidip konuştuklarını dinleyeyim" dedi. Büceyr, Hz. Peygamber'le (a.s) konuşunca Müslüman oldu. Ka'b kardeşinin Müslüman oluşuna çok kızdı ve şu şiiri okudu:

"Büceyr'e benden şu mesajı iletin: Yazık sana. Başkasının tesiriyle ananın,babanın ve kardeşinin dini dışında bir dine girdin. Emir kulu (memur) Ebubekir sana kandırıcı bir kadeh içirdi, bir daha içirdi."

Hz. Peygamber (a.s) şiiri duyunca Ka'b'ın öldürülmesini emretti. Büceyr durumu duyunca bunu kardeşine bir mektupla iletti ve ancak Müslüman olursa kurtulabileceğini söyledi. Mektubuna şu beyitleri de ekledi: "Kim iletecek Ka'b'a bu haberi? Asılsız diye kınadığın dine var mısın? Allah katında en sağlam din yalnız o. Uzzâ ve Lat putları değil. Birgün Müslüman olur sığınırsan kurtulursun. Kalbi temiz Müslüman'dan başkası ateşten kurtulamaz. Babamızın (Züheyr'in) dini, bir hiçtir, sahtedir, asılsızdır. (Bundan böyle) Ebû Selmâ'nın (dedemizin) dini bana haramdır."

Ka'b mektubu alınca hemen Müslüman oldu. Hz.Peygamber'i (a.s) öven Kaside-i Bürde'yi yazdı ve devesine atlayıp Resûlullah'ın huzuruna geldi, Müslümanlığını bildirdi. Ebû Bekir'i (r.a) yeren şiirini düzeltip onu övücü hale getirdi.

Resûlullah (a.s) için yazdığı kasideyi huzurunda okudu. Resûl-i Ekrem (a.s) de ona karşılık olarak kendi hırkasını hediye etti.

Bu yüzden bu kaside: "Kasidetü'l-Bürde"= (Hırka Kasidesi) diye meşhur oldu.

BÜDEYL b. VERKÂ (r.a)

Nesebi: Büdeyl b. Verkâ b. Amr b. Rebîa b. Abduluzza el-Huzâî. İbni Sa'd'a göre nesebi şöyledir: Budeyl b. Verkâ b. Abduluzzâ b. Rebîa b. Cuzeyy b. Amr.

Büdeyl (r.a)'in mensup olduğu Huzâa kabilesi, Mekke'nin kuzey tarafında otururlardı. Bunlar komşuları Bekiroğulları kabilesi ile sürekli savaş ve rekabet içindeydiler. Bekiroğulları kabilesinin Mekke'de çok miktarda müttefiki vardı. Huzâa kabilesinin müttefiki yoktu. Huzâalılar Bekiroğulları'na yakınlık gösteren Mekkelileri sevmezlerdi. Hicretten sonra Hz.Peygamber (a.s) Mekke yakınlarındaki Huzâa kabilesinin kendisi için stratejik açıdan çok önemli konumundan istifade etmek istedi. Bu kabilenin rakipleri olan Bekiroğulları ile Mekkeliler arasındaki ittifaktan rahatsız olduklarını ve kendilerine müttefik aradıklarını biliyordu. Onlarla ittifak antlaşması imzaladı.

Böylece Huzâalılar; rakiplerinin hâmisi Mekkelilerin düşmanı olan Müslümanlar'la yaptıkları bu antlaşmayla, Bekiroğulları karşısındaki dezavantajlı durumdan kurtulmuşlardı Hz. Peygamber de (a.s) Mekkelilerin burnunun dibinde bir müttefike sahip olmanın avantajını yakalamıştı. Hu-

zâa kabilesi Mekkelilerin faaliyetlerini adım adım takip ederek Peygamberimize (a.s) gizlice ulaştırıyorlardı. Büdeyl (r.a) de Hz. Peygamber'in en önemli ajanlarından biriydi. Hz. Peygamber'in (a.s) Müslüman olmayan bir kabilenin mensuplarından kendisine çok sâdık istihbarat elemanları edinmesi onun politik dehasını gösterir. Ayrıca bu kabile Mekkeliler açısından da bir tehdit unsuru oluyordu.

Hz. Büdeyl,Hudeybiye barışında aktif bir rol aldı ve tarihî hizmetler verdi. Hz. Peygamber (a.s) haccetmek niyetiyle Mekke'ye doğru yol alırken Hudeybiye denilen yerde konakladığında Büdeyl b. Verkâ birkaç arkadaşıyla Hz.Peygamber'in (s.a) huzuruna gelerek müşriklerin savaş hazırlıkları yaptıklarını ve Müslümanlar'ı Mekke'ye sokmamağa kararlı olduklarını haber verdi. Hz. Peygamber (a.s):

"Biz savaş için değil Umre için geldik. Bedir ve Uhud yenilgileri Kureyş'i zaafa uğrattı. İsterlerse barış antlaşması yapalım, diğer insanlarla benim aramdan çekilsinler. Ben galip gelirsem diğer insanlarla birlikte benim dinime girerler. Yok eğer başaramazsam o zaman benimle mücadele külfetinden kurtulurlar. Barış teklifimi kabul etmezlerse canımı elinde bulunduran Allah'a yemin ederim ki tek başıma kalıncaya ve son nefesimi verinceye kadar onlarla savaşırım. Allah muhakkak vaadini yerine getirecek ve biz kazanacağız" dedi.

Büdeyl,Hz. Peygamber'in (a.s) söylediklerini Kureyş'lilere iletti. Kureyşliler Hâkim b. Hişam ve Ebû Süfyan'ı Hz. Peygamber'le (a.s) görüşmek üzere göndermişlerdi. Bunlar yolda Büdeyl'e (r.a) rastladılar. Hep birlikte Hz. Abbas'ın aracılığı ile Peygamberimizin (a.s) huzuruna çıktılar. Hâkim ve Büdeyl bu esnada Müslüman oldular.

Hz. Büdeyl'in daha önce Müslüman olduğu şeklinde rivayetler de vardır. Bu rivayetlerin doğru olması da mümkündür. Çünkü Büdeyl'in (r.a) Hz. Peygamber (a.s) hesabına Mekke'liler arasında casusluk yaptığından Müslüman olduğunu gizlemiş, Hudeybiye barışı esnasında Müslümanlığını açığa çıkarmış olma ihtimali de kuvvetlidir.

Hz. Büdeyl,Müslüman saflarında Mekke fethine katıldı. Daha sonra Huneyn savaşına da katıldı. Resûlullah (a.s) Huneyn'den Cîrâne'ye dönerken, Hevâzin esirlerinin muhafazasını Hz. Büdeyl'e verdi. Hz. Peygamber (a.s) Tebük savaşına hazırlanırken çevre kabilelere elçiler göndererek yardım istedi.

Büdeyl (r.a)'i de iki arkadaşıyla birlikte Ka'b b. Âmir kabilesine göndermişti.Tebük savaşına da katılan Hz. Büdeyl'in vefat tarihi kesin bilinmemektedir. Bazı kaynaklar Peygamberimizden (a.s) önce vefat ettiğini bazıları da daha sonra vefat ettiğini kaydetmektedirler. Abdullah isimli bir oğlunun Sıffîn savaşında vefat ettiği şeklinde rivayetler mevcuttur.

Oğlu Nâfi b. Büdeyl de sahabîdir ve babasından önce Müslüman olmuştur. Nâfi, Birû Maûne olayında şehid düşen İslâm davetçilerindendi. Diğer oğlu Abdullah'ın ise Sıffîn savaşında Hz. Ali'nin saflarında çarpışırken şehid olduğu bilinmektedir.

BÜREYDE b. HUSAYB (r.a)

Künyesi: Ebû Abdullah, ismi ve soyu: Büreyde b. Husayb b. Abullah b. Haris b. Arec el-Eslemî.

Asıl ismi Âmir idi. Büreyde lâkabıdır.

Resûlullah (a.s) Mekke'den Medine'ye hicret ederken Ganim denilen yere geldiklerinde Büreyde (r.a) ile karşılaştılar. Resûlullah'ın İslâm'a davetini kabul etti. O mevkide seksen kadar hane vardı. Bunlar da Müslüman oldular. Hz. Peygamber (a.s) onlara imam olarak yatsı namazı kıldırdı. O gece Hz. Peygamber (a.s) Büreyde'ye (r.a) Meryem suresinin baş tarafını öğretti. Hz. Büreyde Uhud savaşından sonra Medine'ye hicret etti. Meryem suresinin geri kalan kısmını da Medine'de bizzat Resûl-i Ekrem'in (a.s) mübarek ağzından öğrendi.

Hudeybiye seferine katıldı ve "Biatu'r-Rıdvan" ehlinden olma şerefine erdi. Bu seferden sonraki Resûlullah'ın (a.s) bütün seferlerine katıldı. Mekke fethi esnasında Müslümanlar'ın iki sancağından birini Hz. Büreyde diğerini de Nâciye b. Acem taşımışlardır. Hz. Peygamber (a.s) bir ara onu Eslem ve Gıfar kabilelerine zekât memuru olarak tayin etti. Tebük gazvesi için çevreden asker toplarken Büreyde'yi kendi kabilesi Eslem'e asker toplamak için göndermiştir.Asr-ı Saadet'te katıldığı gazaların sayısı 16'dır Bu arada bazı seriyyelere de katılmıştır.

Hz. Ali komutasında bir seriyyeye katılmıştı. Dönüşte Hz. Peygamber "Arkadaşınız Ali'den memnun musunuz?" diye sordu. Hz. Büreyde diyor ki: "Ben miyim başkası mıydı tam olarak hatırlamıyorum, birimiz Hz. Ali hakkında şikayette bulunduk. Baktım Hz. Peygamber (a.s) bu tavrımıza kızmış, öfkeden yüzü kızarmıştı. Buyurdu ki:

"Ben kimin efendisi isem Ali de onun efendisidir." Bunun üzerine ben durumu telâfi için:

- Ey Allah'ın Resûlü bundan sonra Hz. Ali hakkında kötü düşünmeyeceğim ve seni üzmeyeceğim" dedim.

Hz. Büreyde büyük sahâbîlere, özellikle fitnelere adı karışan ashâba hayatı boyunca saygılı kalmış, olaylara karışmamış, tarafsızlığını korumuştur. Bir kişi Sicistan'da Hz. Büreyde'nin fikrini almak için, Hz. Ali, Hz. Osman, Hz. Zübeyr ve Hz. Talha'nın aleyhinde konuşmuştu. Bunun üzerine Hz. Büreyde kıbleye dönerek: "Allah'ım Ali'ye mağfiret et, Osman'a mağfiret et, Zübeyr'e mağfiret et, Talha'ya mağfiret et" diye dua etmiş ve adama dönerek: "Babasız kalasıca beni öldürecek misin?" demiştir. Adam: "Hayır, öldürmeye falan niyetim yok. Sadece bu konuda fikrini öğrenmek istedim" deyince şunları söylemiştir: "Onlar kendileri için takdir edileni yaşadılar, geçip gittiler. Allah dilerse onları affeder, dilerse azab eder. Onların hesabı Allah'a aittir. (bize değil). Hz. Büreyde Hz. Peygamber'in hazırladığı son ordu olan Usame (r.a) ordusunda da bizzat Resûl-i Ekrem (a.s)

tarafından sancaktar olarak görevlendirilmiş, Hz. Peygamber (a.s) hastalanınca ordunun yola çıkması tehir edilmişti. Hz. Peygamber (a.s) vefat edince Hz. Büreyde, Peygamberimiz'in kendisine vermiş olduğu sancağı getirip mescidin önüne dikmiştir. Daha sonra sefere çıkan bu ordunun sancaktarlığını yapmıştır.

Hz. Büreyde, Hz. Ömer'in halifeliği döneminde Basra bölgesinin fethedilip Basra şehrinin kurulmasına kadar Medine'de kalmış daha sonra Basra'ya yerleşmişti. Hz. Ebû Bekir (r.a) döneminde dinden dönenlere karşı yapılan savaşlarda yer almış, daha sonraki dönemde de Horasan fetihlerine katılmıştır.

Hz. Büreyde, ömür boyu gönlünde yanan cihad ateşinin tesiriyle gazadan gazaya koşarak İslâm'ın neşri için ömrünü vakfetmiştir. Belh nehrinin ötelerinde savaşırken yanındakilere: "At sırtında geçmeyen hayat, hayat değildir" dediği nakledilir. Bu söz onun hayat anlayışının dikkat çekici bir tezahürüdür.

Yezid b. Muâviye'nin halifeliği döneminde H.63 yılında Merv'de vefat etmiştir.

Çocuklarından bir kısmının Bağdad'a yerleşip orada vefat ettikleri kaydedilir.

Resûlullah'ın (a.s) huzurunda ve sohbetinde bulunmayı büyük bir nimet bildiğinden çok miktarda hadîs öğrenmiş ve bir çok kişiye bunları nakletmiştir. İbni Hacer'in Tehzib'inde kaydettiğine göre rivayet ettiği hadîslerin sayısı 167'dir.

Câbir b. Abdullah (r.a.)

Câbir b. Abdullah'ın soyu: Câbir b. Abdullah b. Amr b. Haram b. Ka'b b. Ganem b. Ka'b b. Seleme el-Ensârî. Künyesi Ebû Abdullah idi. Bu sahâbînin annesinin ismi Nuseybe binti Ukbe b. Adiy'dir.

Câbir b. Abdullah'ın babası ikinci Akabe bîatında bulunarak İslâm'a girmiştir. Câbir bu sırada henüz 18-19 yaşlarındaydı. Câbir b. Abdullah, Bedir ve Uhud savaşlarına katılmak istediği halde babası O'na mani olmuştur. Câbir'in babası Abdullah Uhud savaşında şehid düştü. Câbir, babasının şehid edilmesi ve O'nun defni konusunda şunları nakletmiştir: "Babam Uhud'da şehid edildi. Kız kardeşim bana bir deve vererek: Git babanı bu deve ile taşı, onu Selemeoğulları'nın kabristanına defnet," dedi. Ben bir kaç kişi ile savaş meydanına gittim. Benim oraya varış haberim Resûlullah'a (s.a.v.) ulaşınca, beni yanına çağırttı. Resûlullah o anda Uhud'da bulunuyordu. Beni huzuruna çağırdılar ve şunları söylediler: Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin olsun ki, Abdullah da ancak kardeşleri (Uhud şehidleri) ile birlikte gömülecektir. Bunun üzerine babam, arkadaşları ile birlikte Uhud'a defnedildi." (İbn Hanbel, Müsned, III, 396)

Câbir'e, babası Abdullah'tan bir hayli borç kalmıştı. Alacaklıları Câbir'i babasının borcu için biraz sıkıştırdılar. Câbir, borçların hepsini o anda birden ödeyecek güçte değildi. Nihayet Resûlullah'a (s.a.v.) gelerek duru-

munu O'na arzetti. Hz. Peygamber, bu kıymetli sahâbîye babasının borçlarını ödemede maddî ve manevî yardımda bulunmuştur.

Câbir b. Abdullah, Bedir ve Uhud'un dışındaki Resûlullah'ın katıldığı bütün savaşlarda bulunmuştur. Hz. Câbir bu konuda şunları söylüyor: "Resûlullah ile birlikte 19 gazveye katıldım. Bedir ve Uhud'da bulunamadım. Çünkü babam bunlara katılmama mani olmuştu. Babam Uhud'da şehid olduktan sonra Resûlullah'ın katıldığı hiçbir savaştan geri kalmadım." (İbn Hanbel, Müsned, III, 329)

Câbir, ilk olarak hicretin 5. yılında vuku bulan Zâtü'r-rika gazvesinde hazır bulunmuştur. Hz. Câbir, Uhud'dan sonra ilk büyük savaş olan Hendek savaşına katılmış ve bu savaşta çok büyük kahramanlıklar göstermiştir. Câbir b. Abdullah, bu savaşla alakalı bazı hatıralarını daha sonra anlatmıştır. Müslümanlar bu savaşta birara çok büyük sıkıntıya düşmüşlerdi. Hz. Câbir'in anlattığına göre Resûlullah (s.a.v), bu esnada Hendek mescidinin yapıldığı yere gelerek hırkasını çıkarıp müşriklere iki kere beddua etmiştir. (Hayâtü's-sahâbe.)

Müslümanlar, Hendek savaşında maddî ve manevî yönden çok büyük sıkıntı çektiler. Yiyecek ve içecek maddeleri de dâhil birçok zarurî şeylerin temininde çok büyük güçlüklerle karşı karşıya geldiler. Ayrıca hendeği kazmada da bir ara iyice zorlanmışlardı. Hendek kazma ânında Resûlullah ve diğerlerinin çektiği sıkıntıları Hz. Câbir şöyle anlatıyor: Hendek savaşında, biz hendek kazarken önümüze sert ve büyük bir kaya parçası çıktı. Ashâb, Resûlullah (s.a.v.)'a gelip: Hendek'te büyük ve sert bir kaya parçası var, dediler. Hz.Peygamber: Ben ineyim, buyurdu. Sonra kalktı. Karnında bir taş bağlıydı. Çünkü biz üç gündür bir şey yememiştik. Balyozu aldı ve kayaya vurdu. Kaya tuzla buz oldu. Ben: Ya Resûlullah, izin ver de eve gideyim, dedim. Sonra eve gittim ve hanımıma: Resûlullah (s.a.v.)'ın hiç kimsenin tahammül edemiyeceği derecede aç olduğunu gördüm. Yiyecek bir şeyler var mı? diye sordum. Biraz arpa ve bir oğlak var, dedi. Oğlağı kestim. Tencerede et pişinceye kadar da arpa ununu yoğurduk. Hamur ekşimek ve et de ocakta pişmek üzereydi. Resûlullah'a geldim ve: Ya Resûlullah biraz yemeğim var, sen ve bir iki kişi daha buyurun, dedim. Resûlullah (s.a.v.): Yemek ne kadar? diye sordu.Ben de olanı söyledim. Bunun üzerine iyi, çokmuş, dedi. Sonra da: Hanımına söyle, ben gelinceye kadar tencereyi ocaktan indirmesin, ekmeği de tandırdan çıkarmasın, dedi. Daha sonra ashâba dönerek: Haydi buyurun, dedi. Muhâcirler ve Ensâr kalktılar. Ben eve geldim ve hanıma: Eyvah Resûlullah (s.a.v.) muhâcirler, ve daha birçokları geliyorlar, dedim. Hanımım ise: Resûlullah sana yemeğin miktarını sordu mu? dedi. Evet dedim. Onlar eve gelince Resûlullah (s.a.v.) gürültü yapmadan girin, dedi. Resûlullah, ekmeği bölüyor, üzerine tencereden et koyuyor, tencerenin ve fırının kapağını kapıyor, sonra götürüp ashâba veriyordu. Herkes doyuncaya kadar bu şekilde yaptı. Hepsi de doyduktan sonra bir miktar da arttı. Resûlullah, hanımıma: Bu artanı yiyin ve başkalarına da verin. Çünkü kıtlık var, buyurdu. (Buhârî)

Câbir b. Abdullah, Hendek'ten sonra hicretin 6. yılında vuku bulan Benî Mustalık gazvesine katılmıştır. O, hicretin 7. yılında Hayber'in fethine de katılmış. Hz. Câbir Hayber kalesinin alınışını şöyle anlatıyor: "Hayber savaşında Hz. Ali kale kapısını merdiven gibi tuttu. Diğer Müslümanlar da kapının üzerinden tırmanarak kolayca girdiler. Böylece fetih gerçek-

Sahâbîler

ANSİKLOPEDİSİ

FASİKÜL-9

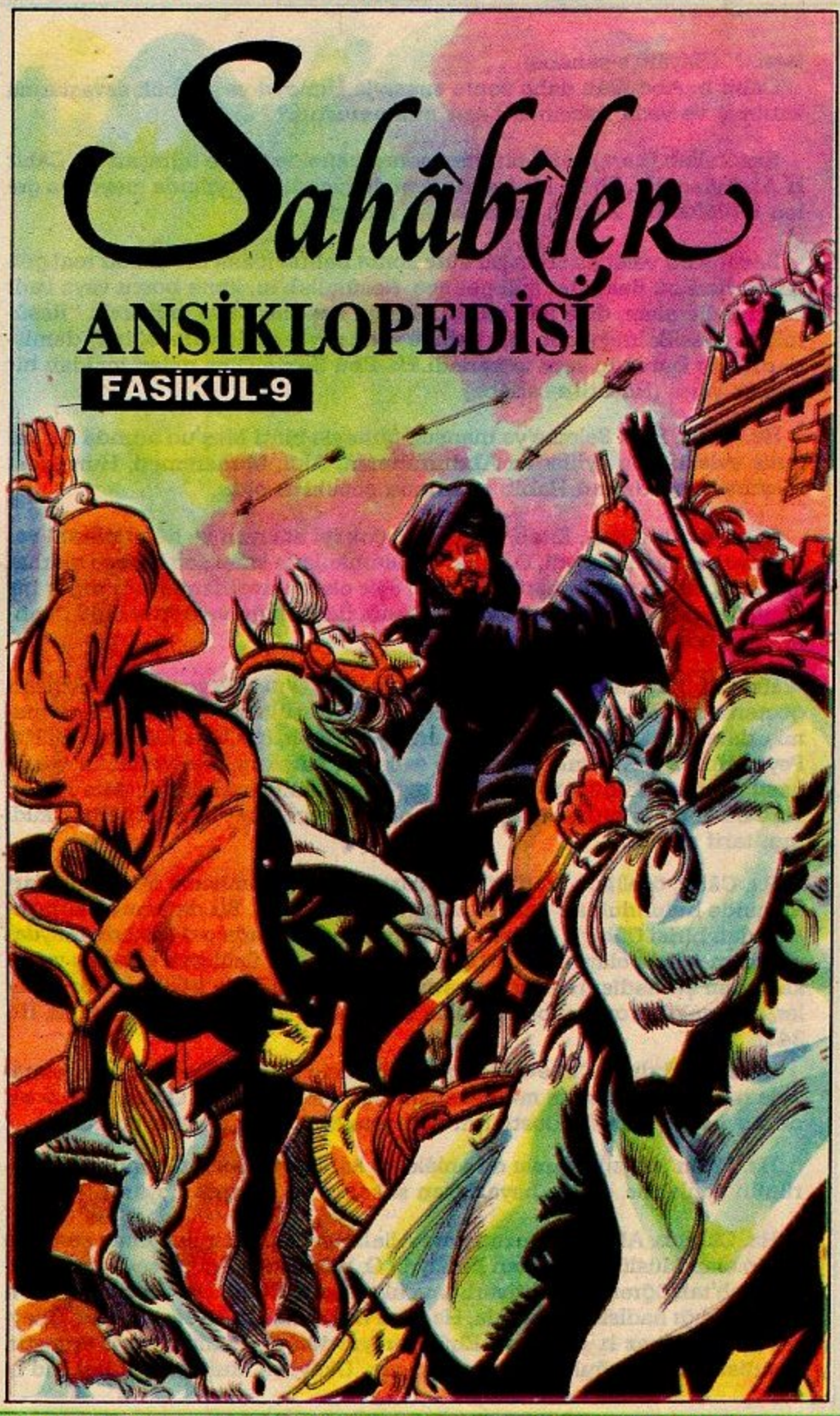

leşti..." (Hayâtü's-sahâbe)

Câbir b. Abdullah daha sonra sırasıyla Huneyn ve Tebûk savaşlarına katılmış ve vedâ haccında hazır bulunmuştur.

Resûlullah (s.a.v.) vefât ettikten sonra genelde ilimle uğraşan Câbir b. Abdullah, Hz. Ali ile Muâviye arasında hicretin 37. yılında meydana gelen ihtilâfta Hz. Ali'nin yanında yer almıştır.

Resûlullah vefât ettikten bir süre sonra Bahreyn'den bir miktar mal gelmişti. Hz. Ebû Bekir, bu mal gelince, Resûlullah'ın, kime borcu veya vadi varsa gelip alsın, diye ilân ettirdi. Bunun üzerine Câbir kalkarak: "Resûlullah, eğer Bahreyn'den mal gelirse sana şöyle şöyle vereceğim." demişti, diyerek bunu üç kere tekrarladı. Hz. Ebû Bekir, O'na gelen maldan bir miktar verdi (Hayâtü's-sahâbe)

Hz. Câbir, Benî Seleme'ye mensup Süheyle binti Mes'ud adında bir kadınla evlendi. Bu evlilikten Abdurrahman, Akîl, Muhammed, Humeyde, Meymune ve Ümmü Habib adlarında çocukları oldu.

Câbir b. Abdullah, Kitab ve sünneti çok iyi anlayan ve hükümlerini yaşamaya çalışan birisiydi. O, diğer Müslümanlar'a karşı son derece merhametliydi. Kitab ve sünnetin herkese eşit olarak uygulanmasını diğer bir ifade ile adâlete çok önem verirdi. O'nun doğruluğu ve dürüstlüğü Araplar arasında darb-ı mesel olmuştu.

Hz. Câbir'de Resûlullah sevgisi sonsuzdu. O'nun Peygamber sevgisini gösteren birçok menkıbe vardır. O, sadece Resûlullah'ı sözleriyle sevmemiş, davranışları ile de bunu göstermiştir. Câbir, özellikle ibâdetlerini Hz. Peygamber gibi yerine getirmeye çalışırdı. Nitekim, Resûlullah'ın (s.a.v.) nasıl namaz kıldığını öğrenmek isteyenler Câbir'e gelirlerdi. O da kendisine bu konuda müracaatta bulunanlara Peygamber'in nasıl namaz kıldığını tarif ederdi.

Hz. Câbir, özellikle ömrünün sonlarına doğru kendisine Müslümanların içinde bulundukları durum anlatıldıkça ağlardı. Bir defasında komşularından birisi Câbir'e gelerek Müslümanlar arasında o dönemde meydana gelen nâhoş olayları anlattığında olanlara çok üzülerek ağlamış ve arkasından şu hadîsi rivâyet etmiştir: "İnsanlar İslâm'a bölük bölük girdiler, aynı şekilde ondan bölük bölük çıkacaklar." (İbn Hanbel, Müsned, III, 343)

Câbir b. Abdullah'ın evi Medine'de Mescid-i Hebevî'ye çok uzak olmasına rağmen namazlara muntazaman bu câmiye gelirdi. O, son derece sade bir hayat yaşardı. Dostlarını ve hastaları sık sık ziyaret ederdi.

Hz. Câbir'in fizikî yapısı da ahlâkı ve karakteri gibi mükemmeldi. Ömrünün sonlarına doğru beyazlaşan sakalını ve bıyığını boyardı.

Hz. Câbir b. Abdullah, uzun süre Allah Resûlü ile birlikte olma şerefine sahip olan Müslümanlar'dan birisiydi. O, bu yüzden birçok şeyi bizzat Resûlullah'tan öğrenme bahtiyarlığına ulaşmıştır. Câbir, Hz. Peygamber'den bizzat aldığı hadîslerin dışında, Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Ali, Ebû Ubeyde, Talha, Muaz b. Cebel ve Ebû Hureyre'den de hadîs rivâyet etmiştir. Kendisinden de oğulları, Abdurrahman, Ukayl ve Muhammed ile Said b.

Müseyyib, Muhammed b. Münkedir, Şa'bî ve daha pekçok kişi hadîs nakletmişlerdir.

Câbir b. Abdullah müksirûndan (çok hadîs rivâyet eden sahâbî) olup toplam 1540 hadîs rivâyet etmiştir. Hz. Câbir aynı zamanda fakîh bir kişi idi. O'nun,Mescid-i Nebevî'de herkesin etrafında toplandığı bir tedris halkası vardı. Câbir'in ömrünün uzun oluşu, kendisinden Müslümanlar'ın çok yararlanmasına imkan veren âmillerden birisiydi. O, yukarda da belirttiğimiz gibi ilme çok meraklıydı. Bir hadîsi öğrenebilmek için maddî ve manevî hiçbir fedakârlıktan kaçınmazdı. Bir defasında tek bir hadîsi öğrenebilmek için Medine'den kalkıp Şam'a gitmişti. Bunu kendisi şöyle anlatıyor: Birinin Resûlullah'tan (s.a.v.) bir hadîs işittiğini haber alınca hemen bir deve satın alarak yola koyuldum. Bir ay yolculuktan sonra Şam'a geldim. Meğer bu adam Abdullah b. Uneys imiş. Hemen evine gelerek kapıcıya: Câbir, sizinle görüşmek istiyor, diye söyle dedim. Adam: Abdullah'ın oğlu Câbir mi diye sordu. Evet, dedim. Biraz sonra Abdullah dışarı çıktı. Kendisi ile sarılıp kucaklaştıktan sonra: Kısas hakkında senin Resûlullah'tan (s.a.v.) bir hadîs işittiğini öğrendim. Onu öğrenmeden öleceğimden yahut da senin öleceğinden korktuğum için çıkıp geldim, dedim. Bana Resûlullah'tan (s.a.v.) işittiği hadîsi nakletti.

Bu hadîsin meâli şöyledir: "Allah, kıyamet günü insanları çıplak, sünnetsiz ve eli boş olarak haşreder. Sonra onlara yakın ve uzakta olanların işitebileceği bir sesle: Hesap görücü benim, tek hâkim benim,Cehennem'e gireceklerden hiçbir kimse Cennetlik birisindeki hakkını almadan Cehennem'e girmeyecektir. Cennet'e gireceklerden hiçbir kimse de, Cehennemlik birisinin kendisinde alacağı varsa -bir tekme bile olsa- onu kendisinden almadan Cennet'e giremeyecektir. Herkesin hakkını alacağım, diye nidâ edecek. Biz: Ey Allah'ın Resûlü biz oraya çıplak, sünnetsiz ve eli boş olarak geleceğiz, nasıl olur bu dedik. Resûlullah (s.a.v.): Çünkü kısas, mükâfât ve cezâ verilerek yapılacaktır, buyurdu. (İbn Hanbel, Müsned.)

Hz. Câbir b. Abdullah hicretin 74. yılında vefât etmiştir.

CÂBİR b. ABDULLAH b. RİÂB (r.a.)

İsmi ve soyu: Câbir b. Abdullah b. Riâb b. Numan b. Sinan es-Selemî el-Ensârî. Annesi Ümmü Cabir binti Zübeyr'dir.

Ensâr'dan ve Seleme kabilesinden iki Câbir b. Abdullah vardır. Öbür Câbir'in dedesinin adı Amr'dır. Müksirundan yani çok hadîs nakleden sahâbedendir. Burada hayatı anlatılan Câbir'in dedesinin ismi ise görüldüğü gibi Riâb'dır. Genellikle hadîs kitaplarında Câbir birbirine karıştırılmaktadır. Buna dikkat etmek gerekir. Genellikle hadîs kitaplarında Câbir b. Abdullah denince Amr'ın torunu Câbir kastedilir. Burada anlatılan, Riâb'ın torunu olan Câbir'den de hadîsler nakledilmiştir, ama sayıları fazla değildir.

Riâb'ın torunu Câbir (r.a.) hicretten önce Hz. Peygamber'in (a.s) peygamberliğinin onbirinci yılında yapılan birinci Akabe bîatına katılmıştır. Medine'den Mekke'ye giden Câbir b. Abdullah b. Riâb, Esad b. Zürare, Kutbe

b. Amr, Râfi b. Mâlik, Ukbe b. Âmir, Avf b. Mâlik, Akabe denilen yerde Hz. Peygamber'e (a.s) rastladılar. Hz. Peygamber onlara İslâm'ı tebliğ edince Müslüman oldular. İlk Müslüman olan ve ilk biat eden Medineliler bu altı kişidir.

Hz. Câbir Bedir ve Uhud savaşlarına katılmıştır. Hayatının bundan sonraki kısmı, nerede ve ne zaman vefat ettiği bilinmemektedir.

Amr'ın torunu olan Câbir, Bedir ve Hendek savaşlarına katılamadığından; bu iki savaşa ait olayları nakleden hadîslerin râvisi olan Câbir, Riâb'ın torunu olan Câbir'dir.

CÂBİR b. EBÛ SA'SAA (r.a)

İsmi ve soyu: Câbir b.Ebû Sa'saa Amr b. Zeyd b. Avf el-Ensârî el-Mâzinî, Ensâr'dandır.

Akabe ve Bedir savaşlarına katılan Kays b.Ebû Sa'saa isimli sahâbînin kardeşidir.

Hz. Câbir, Uhud ve daha sonraki savaşlara katılmış ve Mûte savaşında şehid düşmüştür.

Hayatı hakkında daha fazla bilgi yoktur. Kaynaklarda onun tarafından rivayet edilen hadîse rastlanmamıştır.

CÂFER b. EBÛ TÂLİB (r.a.)

Künyesi: Ebû Abdullah. İsmi ve soyu: Câfer b. Ebû Tâlib b. Abdulmuttalib b. Haşim b. Abdülmenaf b. Kusayy el-Kureşî. Annesi: Fâtıma binti Esed b. Haşîm'dir.

Hz. Peygamber'in (a.s) amcası Ebû Tâlib'in oğlu ve Hz. Ali'nin (r.a) kardeşidir. Hz. Ali'den on yaş büyüktür. Hicretten sonra Hz. Peygamber tarafından Muaz b. Cebel ile din kardeşi ilân edilmiştir. İlk Müslümanlar'dandır. Hz. Peygamber'in (a.s) Erkam'ın (r.a) evinde İslâm'a davete başlamasından önce Müslüman olmuştur. İslâmiyet'e ilk girenler arasında yirmibeşincidir. 31. olduğunu söyleyenlerde vardır.

Hz. Ali'yi, Hz. Peygamber (a.s) ile birlikte secde ederken görmüş ne yaptığını sormuş, Hz. Ali, tek Allah'a ibadet ettiklerini söyleyince o da İslâmiyet'e girmiştir.

Resûl-i Ekrem'in Mekke döneminin ilk yıllarında, Müslümanlar'a tahammül edilmez baskılar, işkenceler ve yıldırma taktikleri uygulanmıştır. Müşrikler İslâmiyet'i Mekke'de yok etmek istiyorlardı. Resûl-i Ekrem (a.s) buna karşı İslâm'ın kök salabileceği ve faaliyet merkezi olabilecek başka beldeler aramağa başladı. Bu meyanda hac için Mekke'ye gelen değişik Arap kabilelerine, kendisini ülkelerine götürüp himayelerine almalarını teklif et-

tı. Bu arada Habeşistan hükümdarının Hıristiyanlığın bozulmamış şekline yakın bir inanca sahip olan âdil bir hükümdar olduğunu tesbit ederek bazı aktif sahâbîleri Habeşistan'a muhâcir olarak gönderdi. Bu kafilenin reisi Câfer b. Ebû Tâlib idi. Habeşistan muhâcirleri fakir, güçsüz kişiler değil, Mekke'nin ileri gelen ailelerine mensup eşraftan kişilerdi. Güçsüz ve kimsesiz pek çok kişi yine Mekke'de kalmıştı. Bu durum, Habeşistan hicretinin işkenceden kaçış değil, İslâmiyet'in kökleşebileceği merkezler arayışı olduğunun delilidir. Mekke'de Müslümanlar'a karşı topyekûn bir imha hareketi ihtimaline karşı, İslâmiyet'i neşir davasını müstakil olarak omuzlayabilecek seçkin sahâbîleri ihtiyatî tedbir olarak Mekke'den uzaklaştırıp güvenli bir zemine yerleştirme taktiği de sözkonusuydu.

Şayet İslâmiyet Habeşistan'da kök salabilirse orası, Arap yarımadası için çok önemli bir tehdit unsuru olabilecek stratejik bir konuma sahipti.

Habeşistan hicretinin İslâmiyet'in ilk döneminin tarihi hakkında çok önemli ipuçları ve mesajlar veren çok uzun bir hikayesi vardır. Biz burada muhâcirlerin, dolayısıyla kafile reisi Câfer'in (r.a) başından geçenleri kısaca özetlemeğe çalışacağız:

Müşrikler tarafından Müslümanlar'a yapılan baskılara Hz. Peygamber (a.s) engel olamıyordu. Her ne kadar kendisi Ebû Tâlib'in himayesinde olması sebebiyle şahsen bu işkencelere hedef olmuyorsa da Müslümanlar'a yapılanlar onu içten içe eritiyordu. Bir gün ashâbına: "Habeş ülkesinde, katında kimseye zulm olunmayan bir hükümdar vardır. Orası doğruluk yurdudur. Allah bir kapı açıncaya kadar oraya gitseniz" buyurarak hicret mesajını verdi. Erkek kadın ve çocuklardan müteşekkil 83 kişi birkaç kafile halinde Habeş ülkesine göç ettiler. Hz. Peygamber'in (a.s.) bu kafilenin reisi Câfer b. Ebû Tâlib vasıtasıyla Necâşi'ye bir mektup gönderdiği bazı kaynaklarda kaydedilir. Necâşi Müslüman muhâcirlere çok iyi davrandı. Orada rahat ve güven içinde yaşamaya başladılar. Bunu haber alan Mekke müşrikleri Buhayra (Abdullah) b. Ebî Rebîa ve Amr b. Âs'ı Müslümanlar'ı kendisine teslim etmesi için Necâşi'ye gönderdiler. Necâşi'ye ve çevresindeki ileri gelen idareci ve rahiplere rüşvet olarak verilmek üzere çok kıymetli Mekke derileri gönderdiler. Bu iki elçi Necâşi'nin huzuruna çıkıp secde ettikten sonra hediyelerini takdim ettiler ve: "Bizim aramızdan bazı beyinsizler atalarımızın dininden ayrıldılar, sizin dininize de girmediler. Yakınları, onları bize teslim etmeniz için elçi olarak gönderdiler" dediler. Etraftaki patrikler: "Bunlar doğru söylüyor. Kavimleri onların kusurlarını daha iyi bilir" dediler. Kendilerine daha önceden hediye edilen kıymetli deriler böyle konuşmalarına sebeb olmuştu. Necâşi buna kızdı ve: "Bir kavim benim beldeme sığınır ve bana komşu olurlar da ben onları nasıl ülkemden atarım. Onlarla konuşacağım" dedi. Hz. Câfer ve bir grup Müslüman Necâşi'nin huzuruna çıktılar. Secde etmediler. Sebebini sorunca: "Biz, dinimize göre Allah dışında kimseye secde etmeyiz" dediler. Sonra Hz. Câfer kısaca cahiliyye dönemi âdetlerini ve İslâmiyet'in genel ilkelerini özetledi. Kaf sûresinin baş tarafından bazı âyetler okudu. Necâşi dinlerken öyle ağladı ki sakalı ıslandı. Hz. Câfer'in konuşması bitince Necâşi'nin dudaklarından şu cümleler döküldü:

"Vallahi Mûsâ'nın getirdikleri ve bu Peygamber'in getirdikleri aynı kaynaktandır." Sonra müşrik elçilerine dönerek: "Kalkın gidin, onları katiyyen teslim etmem" dedi. Hediyelerini de geri verdi. Bu iki elçi işin peşini

bırakmadılar ve tekrar Necâşi'nin huzuruna çıkarak Müslümanlar'ın Hz. İsa hakkında kötü sözler sarfettiklerini söylediler. Necâşi tekrar Müslümanlar'ı çağırttı ve "Hz. İsa hakkında ne diyorsunuz?" diye sordu. Hz. Câfer, Kur'ân'dan iktibas ile: "İsa Allah'ın kulu ve Resûlüdür, ruhudur, kelimesidir. Onu iffetli Meryem'e ilkâ etmiştir." dedi. Çevredeki patrikler homurdandılar. Necâşi, Hz. Câfer'in Hz. İsa hakkındaki sözlerinin çok doğru olduğunu ifade etti ve Kureyş elçilerine Müslümanlar'ı teslim etmeyeceğini tekrarladı. Bu ara, sen bizim dinimizi terkettin diye Habeşliler Necâşi'ye isyan ettiler. Bu olay, Necâşi'nin o sırada Müslüman olduğu görüşüne kuvvet kazandırıyor.

Necâşi Habeşistan'daki Müslümanlar'ı bir gemiye bindirdi ve "Limanda bekleyin. Ben yenilirsem ülkenize dönersiniz, galip gelirsem burada kalırsınız" dedi. Sonra isyancılarla konuştu ve isyanı bastırdı. Hz. Câfer hicretin 7. yılına kadar Habeşistan'da kaldı. Oraya giderken hanımı Esma binti Ümeys'i de birlikte götürmüştü. Abdullah, Muhammed ve Avf isimli üç oğlu orada dünyaya geldiler. Nesli, oğlu Abdullah ile devam etmiştir. Hz. Câfer H.7. yılda Hayber fethi esnasında Medine'ye döndü, Hz. Peygamber (a.s) onu kucakladı, alnından öptü ve: "Câfer'in gelişi beni Hayber'in fethinden daha fazla sevindirmiştir" buyurdu. Resûlullah (a.s) Habeşistan'dan dönenlere, savaşa katılmadıkları halde katılmış gibi ganimetten pay vermiştir.

Hz. Peygamber (a.s) tarafından Yemen'e İslâm'ı yaymak için gönderilen Ebû Musâ el-Eşârî ve arkadaşları deniz yoluyla Medine'ye dönerken fırtına, gemilerini Habeş kıyılarına atmış, orada Hz. Câfer (r.a) ile buluşmuşlar ve bir müddet orada kaldıktan sonra Medine'ye birlikte dönmüşlerdi. Ebû Musâ o zaman Habeşistan'daki Müslümanlar'ın 52 kadar olduklarını söylüyor. Bu durumda muhâcirlerinin geri kalan kısmının daha önce Habeşistan'dan döndükleri anlaşılıyor.

Bir gün Hz. Ömer, Hz. Câfer'in hanımı Esmâ'ya: "Biz hicrette sizin önünüze geçtik. Resûlullah (a.s) yanındaki hakkımız ve değerimiz daha fazladır" demişti. Hz. Esmâ buna çok üzüldü ve kendilerinin gurbette katlandıkları pek çok sıkıntıya sırf Allah ve Resûlü için katlandıklarını ifade etti. Daha sonra Hz. Ömer'in sözlerini Peygamberimize iletti. Resûl-i Ekrem (a.s.):

"Onların daha fazla hakları yoktur. Ömer ile arkadaşlarının bir hicreti vardır, sizin ise iki hicretiniz vardır. (Biri Habeşistan'a diğeri Medine'ye)" buyurmuştur. Hz. Peygamber'in bu sözleri Habeş muhâcirlerini çok duygulandırdı. Böylece onların manevî derecelerinin yüksekliği bizzat Resûl-i Ekrem'in (a.s) mübarek ağzıyla ifade edilmiş oluyordu.

Ertesi yıl, hicretin 8. yılının Cemaziyelevvel ayında Hz. Peygamber, Mûte'ye bir ordu gönderdi. Şam'a gönderdiği elçilerin öldürülmeleri üzerine bu sefere karar vermişti. Sancağı Zeyd b. Hârise'ye vererek komutan tayin etti. Sonra dedi ki: "Zeyd şehid olursa sancağı Câfer alsın, o da şehid olursa sancağı Abdullah b. Revaha alsın" Müslümanlar Şam taraflarında Maan denilen yere vardıklarında Herakliyus'un 100 bin kişilik bir ordu ile geldiğini haber aldılar. Bazıları "durumu ve karşımızdaki ordunun sayısını Hz. Peygamber'e bildirelim. O, ya bize destek kuvvet gönderir veya ne yapacağımızı bidirir" dediler. Bu tereddüdü gören Abdullah b. Revaha şun-

ları söyledi:

"Ey kavmim, hoşlanmadığınız şey şehâdettir. Biz insanlarla ne sayı, ne kuvvet, ne de çokluk ile savaşmıyoruz. Yürüyünüz. Bu yürüyüşünüzle ya galip geleceksiniz veya şehid olacaksınız." Bunun üzerine "Revaha'nın oğlu doğru söylüyor" dediler ve ilerlediler.

İki ordu Mûte'de karşılaştı. Sancaktar ve komutan Zeyd b. Hârise şehid oldu. Sancağı Câfer aldı. Çok kahramanca savaştı. Mûte'de bulunan Abbad, Hz. Câfer'in savaş kızışınca kızıl atından atlayıp atının ayaklarını kestiğini ve savaşa piyade devam ettiğini kaydediyor. Yine başka bir rivayete göre Câfer sancağı sağ elinde tutarak savaşıyordu. Savaşta o eli kesildi. Sancağı sol eline aldı, o da kesildi. Bunun üzerine iki kolunun pazularını göğsüne kavuşturarak sancağı tuttu ve yere düşürmedi. O vaziyette şehid edildi.Yine başka bir râvî Câfer'in(r.a.),vücuduna bir mızrak saplayan düşman askerini o haliyle hamle ederek öldürdüğünü kaydeder. Bütün bu hadiselerin çok kısa bir sürede cereyan ettiği ve Hz. Câfer'in bir süre de yaralı olarak savaştığı, son anında da sancağı yere düşürmemek için çabaladığı anlaşılmaktadır.

Sancağı Abdullah b. Revaha aldı. Bir an tereddüt geçirdi. Sonra bu tereddüdünün muhasebesini yapan bir şiir okudu. O anda yemekte olduğu eli,kemiği fırlattı. Atından indi ve saldırdı. O da şehid oldu. Sancağı Hâlid b. Velid'e verdiler. Hz. Hâlid orduyu ustaca geri çekerek yenilgiden kurtardı. Savaştan sonra Câfer'in cesedini ikiye bölünmüş bir vaziyette buldular. Sadece cesedinin ön tarafında 70 küsur (bir rivayete göre 90 küsur) kılıç ve mızrak darbesi tesbit ettiler. Şehid olduğunda 30 küsur yaşındaydı.

Bu olaylar cereyan ederken Hz. Peygamber (a.s.) Mûte'de olanları ashâbına haber veriyor (Medine'de), "Şu anda Zeyd şehid oldu, sancağı Câfer aldı, o da şehid oldu, Abdullah aldı, o da şehid oldu, Hâlid aldı. Allah'ım Hâlid senin kılıçlarından bir kılıçtır. O'nu muvaffak eyle" diyordu. Resûlullah'ı (a.s.) dinleyen sahâbe mateme boğulmuştu. Ordu geri dönünce karşılayanlar Mûte gazilerine toprak atıp "niçin kaçtınız" diye bağrıştılar. Hz. Peygamber (a.s.): "Onlar kaçmadılar, yakında düşmana çok büyük bir hamle yapacaklar" buyurdu.

Hz. Peygamber (a.s.) Câfer'in şehâdet haberini alınca: "Câfer için mahzun olmayın. Cebrâil bana haber verdi ki Allah onun iki eline mukabil iki kanat verdi, meleklerle birlikte Cennet'e uçtu" buyurdu. Bundan sonra Câfer'e,sahâbe arasında "Zü'l-Cenâheyn" (iki kanatlı) lâkabı takıldı. Hz. Ömer bu olaydan sonra Câfer'in oğluna selâm verirken: "Ey iki kanatlının oğlu" diyle selâm verirdi. Hz. Câfer çok güzel ahlâklı bir İslâm fedâisiydi. Hz. Peygamber (a.s.) ona: "Senin şeklin de, ahlâkın da bana benziyor" buyurmuştu. Çok cömertti. Fakirlerle haşir neşir olur, onlara iltifat eder, sohbet eder, elinde ne varsa dağıtırdı. Hz. Peygamber (a.s.) ona "Fakirlerin babası" lâkâbını takmıştı. Ebû Hureyre diyor ki: "Câfer Suffa ehlini evine götürür, ne varsa yedirirdi." (Buharî) Ebû Hureyre: "Resûlullah'tan sonra ayakkabı ve elbise giyen ve bineğe binenler arasında (yani insanlar arasında) Câfer'den daha faziletlisi yoktu" derdi.

Hanımı Esma binti Ümeys: "Araplar arasında Câfer'den daha hayırlı bir

genç, Ebû Bekir'den daha hayırlı bir yetişkin görmedim" derdi. Bir kişinin hanımı tarafından takdir edilmesi, onu en iyi tanıyan birinin değerlendirmiş olması hasebiyle son derece ehemmiyetlidir.

Hz. Câfer'in şehâdetini duyan Hz. Resûlullah: "Allah'ım Câfer'in ailesini, onun yerine sen himâyene al" diye dua buyurmuştur.

CÂBİR b. SEMURE (r.a.)

Künyesi: Ebû Abdullah veya Ebû Halid.
İsmi ve soyu: Câbir b. Semure b. Cünâde b. Cündüb el-Âmirî es-Süvâî.

Annesi meşhur sahâbî Sa'd b.Ebû Vakkas'ın kardeşi Halide binti Ebû Vakkas'dır.

Babası Semure de sahâbîdir. Hz. Câbir kendi ifadesine göre en az yüz defa Hz. Peygamber'in (a.s) sohbetinde bulunmuş, onun arkasında en az iki bin defa namaz kılmıştır.

Özellikle Buharî ve Müslim olmak üzere pek çok hadîs kitabında hadîsleri mevcuttur. Rivâyet ettiği hadîslerin sayısının 146 olduğu kaydedilmektedir. Pek çok hadîsci ondan hadîs nakletmiştir.

Kûfe'ye yerleşti. Abdülmelik b Mervan'ın halifeliği döneminde Bişr b. Mervan'ın Kûfe valiliği esnasında H. 74'de vefat etmiştir. Hâlid, Talha, Sâlim isimli üç oğlu olduğu bilinmektedir.

Hz. Câbir, Peygamberimiz'in (a.s) çok az konuştuğunu kaydediyor. Diyor ki: "Hz. Peygamber (a.s) güneş doğuncaya kadar sabah namazını kıldığı yerden kalkmazdı. Ashâb birbirlerine cahiliyye döneminde yaptıklarını anlatır ve gülerlerdi. Hz. Peygamber ise ekseriya onları dinler tebessüm ederdi."

Hz. Câbir'in naklettiği hadîslerden biri şöyledir:

"Resûl-i Ekrem bir gün yanımıza geldi ve;

- Allah'ın huzurunda meleklerin saf durduğu gibi saf tutmayacak mısınız? buyurdu. Biz;
- Ey Allah'ın Resûlü melekler Rabblerinin huzurunda nasıl saf tutarlar, dedik.
- İlk safları tamamlarlar ve saflarını sıkıştırırlar, buyurdu." (Müslim-Ebû Dâvûd-Nesaî-İbni Mâce)

CEBBÂR b. SAHR (r.a)

Künyesi: Ebû Abdullah. İsmi ve soyu: Cebbâr b. Sahr b. Ümeyye b. Hansâ b. Sinan b. Ubeyd el-Ensârî es-Selemî.
Annesi: Âtike binti Hareşe'dir.
Ensâr'dandır. İkinci Akabe bîatına katılmıştır. Dolayısıyla bîattan önce

Müslüman olduğu söylenebilir. Hicretten sonra Hz. Peygamber (a.s) Cebbâr'ı (r.a) Mikdad b. Esved'le din kardeşi ilan etmiştir.

Hz. Peygamber (a.s)'in bütün gazalarına katılmıştır. Bedir savaşına katıldığında otuz iki yaşında olduğu kaydedilmektedir. Bedir savaşı H.2. yılda olduğuna göre Hz. Cebbâr'ın Milâdî 591'de doğmuş olması gerekir. Bedir savaşından sonraki diğer savaşlara da katılmıştır. Abdullah b. Revaha Hayber'in zekâtını toplardı. O Mûte'de şehid olunca Hz. Peygamber (a.s) Cebbâr'ı Hayber'in zekât memuru olarak görevlendirdi. Çok iyi hesap bilirdi. Gerek Asr-ı saadet'te ve gerekse Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer dönemlerinde zekât toplama ve hesaplarını tutma görevini yürütmüştür. Hz. Ebû Bekir dönemindeki mürtedlere karşı yapılan savaşlara da katılmıştır.H.30. yılda Hz. Osman döneminde 62 yaşında vefat etmiştir.

Hadîs kitaplarında birkaç hadîsi mevcuttur.

CEBBÂR b. SÜLMÂ (r.a)

Cebbâr b. Sülmâ (veya Selma) b. Mâlik b. Câfer b. Kilâb b. Rebîa b. Âmir b. Sa'saa el-Kilâbî.

Cebbâr, Hz. Peygamber'in İslâmiyet'i ve Kur'ân'ı öğretmek için gönderdiği sahâbîleri Bir-u Maune'de kılıçtan geçiren müşriklerdendi. Bu olayda Haram b. Mihran'ı (başka bir rivayete göre Âmir b. Füheyre'yi) şehid etti. Mızrağını saplayınca yaraladığı sahâbî: "Vallahi kazandım" dedi. Buna kafası takıldı. Dahhak b. Süfyan el-Kilâbî'ye öldürdüğü sahâbînin niçin böyle dediğini sordu. "O sözüyle Cennetlik olduğunu kasdetti" deyince, Müslüman olmaya karar verdi. Medine'ye gelip Hz. Peygamber'in (a.s) huzurunda İslâmiyet'i kabul etti ve tekrar kabilesine döndü.

Hayatı hakkında daha fazla bilgi yoktur.

CEBR b. ATÎK (r.a)

Künyesi: Ebû Abdullah. İsim ve soyu: Cebr b. Atîk b. Kays b. Heyse b. Haris b. Ümeyye el-Ensârî. İsminin Câbir olduğunu söyleyenler varsa da bu hatalıdır. Kardeşi Câbir'le karıştırılmaktadır. Câbir, Cebr ve Abdullah isimlerinde üç kardeştiler. Cebr, Bedir savaşına ve diğer savaşlara katıldı.

Bedir'e katılan sahâbîlerden Haris b. Kays, Cebr'in amcası olur.

Habbab b. Eret ile din kardeşi idi. Mekke'nin fethi esnasında kabilesinin sancağını taşımıştı. H. 61 (veya 71'de) 91 yaşında vefat etti.

CEBR (Abduddaroğulları'nın kölesi) (r.a)

Yahudi asıllı bir köleydi. Mekke dönemindeyken Hz. Peygamber'in (a.s) Yusuf sûresini okuduğunu işitti ve Müslüman oldu. Efendilerinin korkusundan Müslüman olduğunu gizledi. Fakat efendileri Müslümanlığını farkettiler ve çok ağır işkencelere tâbi tuttular. Bu işkenceler karşısında dışından İslâmiyet'ten çıkmış gibi göründü. Şu âyetin, o ve onun gibiler hakkında indiği kaydedilir: "Kalbi iman ile huzur bulduğu halde (küfre) zorlananlar hariç, kim Allah'a küfrederse onlara şiddetli bir azab vardır." (Nahl, 106)

Mekke fethi esnasında durumunu Hz. Peygamber'e (a.s) şikayet etti. Resûl-i Ekrem (a.s) bedeli kadar para bağışladı. Bunu efendilerine vererek kendini azad ettirdi ve hürriyetine kavuştu. Daha sonra Âmiroğulları'ndan soylu bir hanımla evlendi. Hayatı hakkında daha fazla bilgiye rastlanmamıştır.

CEHM b. KAYS (r.a)

Künyesi: Ebû Huzeyme. İsmi ve soyu: Cehm b. Kays b. Abduşurahil b. Haşim b. Abdumenaf b. Abduddar el-Abderî. İsminin Cüheym olduğunu söyleyenler de vardır.

Annesi Rüheyme'dir. Sahâbîlerden Cüheym b. Salt'ın anne bir kardeşidir.

İlk Müslümanlar'dandır. Mekke'deki işkenceler üzerine hanımı Hüreymile binti Abdulesed ve iki oğlu Ömer ve Huzeyme ile birlikte ikinci kafileyle Habeşistan'a hicret etti. Hanımı Hüreymile Habeşistan'da vefat etti ve oraya defnedildi. Sonra Medine'ye döndü. Hayatı hakkında daha fazla bilgi yoktur.

CERÎR b. ABDULLAH EL-BECELÎ (r.a)

Künyesi: Ebû Amr veya Ebû Abdullah. İsmi ve soyu: Cerîr b. Abdullah b. Câbir b. Mâlik b. Nadra b. Sadlebe el-Becelî. Aslen Yemenli'dir. Ne zaman Müslüman olduğu konusunda farklı rivayetler vardır. Hz.Peygamber'in (a.s) irtihalinden 4 gün önce Müslüman olduğunu söyleyenler olduğu gibi H.10. yılda kavminden bir heyetle gelip Müslüman olduğunu belirtenler de vardı. Buharî ve Müslim'deki rivayetlere göre veda haccına katılmıştır. İbni Hacer, İsabe'de Hz. Cerîr'den nakledilen "Kardeşiniz Necâşi vefat etti" hadîsine dayanarak, Cerîr'in (r.a) İslâma girişinin 10. yıldan önce olduğu kanaatine varmaktadır. Çünkü Ne-

câşî 10. yıldan önce vefat etmiştir.

Cerîr (r.a) kavminin ileri gelenlerindendi. "Resûlullah (a.s) ona çok iltifat ederdi. "Hz. Peygamber (a.s) Müslüman olduğum günden beri her gördüğünde gülümserdi" demiştir. Hz. Cerîr, Peygamberimiz (a.s) mescidde hutbe okurken içeri girmiş, cemaat ona yer açmamışlar, bunun üzerine Efendimiz: "Size bir toplumun ileri gelenlerinden biri gelirse ikram edin" buyurmuştur. Hz. Cerîr'in Medine'ye, kavminden bir grupla ilk gelişinde, Hz. Peygamber (a.s) onlar gelmeden önce: "Şimdi size Yemen'in en hayırlı kişisi gelecek, ona ikram edin" buyurmuştur. Bir süre sonra Cerîr kavminden bir grupla birlikte içeri girmiş ve Müslüman olmuşlardır. Hz. Cerîr uzun boylu, çok yakışıklı bir zattı, Hz. Peygamber ona "Allah seni çok yakışıklı yarattı, sen de ahlâkını güzelleştir" buyurmuştur. Hz. Ömer: "Cerîr bu ümmetin Yusuf'udur" derdi. Hz. Peygamber (a.s) Cerîr (r.a)'den: "Bütün Müslümanlar'a nasihat etmek ve içten sevmek" üzere bîat almıştır. Medine'ye bir heyet gelince Hz.Peygamber, Cerîr'e haber gönderir, o da güzel elbiselerini giyerek gelir, elçilerin karşılanmasında teşrifatçılık yapardı.

Hz. Peygamber'in kabile ve cemaatlerin ileri gelenlerine izzetu ikramda bulunması ve ashâbına bunu tavsiye etmesi onun İslâmiyet'i tebliğde insan psikolojisine ne kadar değer verdiğini göstermesi açısından çok dikkat çekicidir. Lider pozisyonundaki kişilere iltifat edildiğinde gururları okşanarak kalpleri ısındırılmaktadır. Ayrıca bir kavmin fertleriyle ayrı ayrı uğraşmak yerine, liderleri İslâm'a kazanılarak kısa yoldan kavminin de İslâm'a kazanılması hedeflenmektedir. Bir Arap atasözünde: "İnsanlar hükümdarlarının dini üzerindedirler." denilir. Nitekim bu taktiğin İslâm tarihinde çok büyük faydaları görülmüş, liderleri Müslüman olan pek çok kabile toptan Müslüman olmuşlardır. Ayrıca Hz. Peygamber'in (a.s) çok yakışıklı bir zat olan Cerîr'e (r.a) güzel elbiseler giydirerek elçilere karşı teşrifatçılık yaptırması da psikolojik bir taktiktir. Hz. Peygamber (a.s) elçilerini yakışıklı kişilerden seçer ümmetine de böyle yapmalarını emrederdi. Elçiler bir kavmin temsilcileri olarak edindikleri intibalarla kavimlerini etkilemektedirler. Bütün bunlar Hz. Peygamber'in (a.s) İslâm'ı tebliğ ve neşrederken ne kadar akılcı davrandığını, usta siyasi taktiklerle hedefine ulaştığını gösteren birkaç örnektir.

Hz. Peygamber (a.s) Cerîr'i (r.a) Yemen'de Kâbe'ye rekabet için inşaa edilen Zü-l Halasa mabedini yıkmak üzere görevlendirdi. O da verilen görevi yerine getirdi ve Hz. Peygamber (a.s)'e durumu bildirdi. Bir kavmin mabedini kendi içlerinden birine yıktırması da Hz. Peygamber'in dikkat çekici bir uygulamasıdır. Hz. Cerîr veda haccına katıldı. H. Peygamber irtihal edince memleketi Yemen'e döndü.

Hz.Cerîr,Hz.Ömer döneminde İran'a karşı yapılan Kadisiyye savaşında Sa'd b. Ebi Vakkas'ın komutasındaki ordunun sağ cenah komutanlığını yapmıştı. Yine bu dönemde dağınık olan kabilesini toplamakla görevlendirildi. Hz. Ömer tarafından kabile reisi tayin edildi.

Hz. Osman döneminde ondan pek söz edilmiyor. Hz. Ali devrinde ise yine siyaset sahnesine çıkıyor. Bu dönemde önce gelip Kûfe'ye yerleşiyor. Hz.Ali onu, bîat almak üzere elçi olarak Hz.Muâviye'ye gönderiyor. Fakat ileride çıkacak fitneyi seziyor olmalı ki her iki gruptan da irtibatını keserek Karkisiye'ye (Habur nehri kıyısında bir yer) çekiliyor ve vefat

edinceye kadar orada kalıyor. Bir ara oradayken Hz. Ali selâm gönderip kendilerine katılmasını istiyor. Elçi olan zat: "Seni Resûlullah'ın kavmine temsilci olarak gönderdiği gibi Emirü'l-mü'minîn de kendi temsilcisi yapmak istiyor deyince: "Resûlullah (a.s) beni insanlarla LA İLAHE İLLALLAH deyinceye kadar savaşmak için göndermişti. Bu sözü söyleyince onlara dokunmamı haram kıldı. Siz ise benim kelime-i tevhidi söyleyenlere kılıç çekmemi istiyorsunuz" dedi ve bu teklifi reddetti. Hz. Cerîr 57 veya 54 yılında Dahhak b. Kays'ın Kûfe valiliği döneminde Şerat (veya Serat) denilen yerde vefat etti. Dört oğlunun ismi biliniyor. Münzir, Abdullah, İbrahim, Eyyûb. Hz. Cerîr yüz civarında hadîs nakletmiştir. Buharî ve Müslim'in birlikte ondan naklettikleri hadîs sayısı 8'dir. Kendisinden 4 oğlu ile birlikte Şa'bî, Hemmam b. Haris ve torunu Ebû Zur'a b. Amr gibi ileri gelen birçok muhaddis hadîs nakletmiştir.

Hz. Peygamber, "Cerîr benim ehl-i beytimdendir" buyurarak onun kadrinin ve kıymetinin yüceliğine işaret etmiştir.

CÜBEYR b. MUT'İM (r.a)

Künyesi: Ebû Muhammed veya Ebû Adiy. İsmi ve soyu: Cübeyr b. Mut'im b. Adiy b. Nevfel b. Abdumenaf b. Kusayy en-Nevfelî el-Kureyşî. Annesinin ismi hakkında ihtilâf vardır.

Hz. Peygamber'in amcasının oğludur. Kureyş'in eşrafındandır. Okuma yazma bilen nadir kişilerdendi ve soy bilginiydi. Halim selim ve görüşüne başvurulan bir kişiydi. Bedir savaşında Müslümanlar'a karşı savaştı ve esir düştü. Fidye karşılığı serbest bırakıldı. Mekke döneminde müşrikler Hz. Peygamber'in amcası Ebû Tâlib'e, yeğenini İslâm davasından vazgeçirmesi için baskı yaptılar. Ebû Tâlib Resûlullah'la (as.) konuştu. İkna edemeyince "Senin doğru söylediğini ve dininin yeryüzündeki dinlerin en hayırlısı olduğunu biliyorum. Beni öldürmedikçe sana zarar veremezler" dedi. Bunun üzerine Ebû Cehîl Kureyş'in diğer boylarını ikna ederek Resûl-i Ekrem'in oymağı Haşimoğulları'na karşı; kız alıp vermemek, mal alıp satmamak ve konuşmamak üzere boykot ilan ettirdi. Haşimîler'i aç bıraktılar.Bu boykot üç yıl sürdü. Bunu da bir belgeye yazarak imzaladılar. İşte Hz. Cübeyr'in babası Mut'im bu boykotun iptali için uğraşan ve bu boykot süresince gizlice Müslümanlar'a yardım edenlerdendir. Cübeyr de babası gibi kavmi içinde sözü dinlenenlerdendi.

Hz. Cübeyr Bedir savaşında esir olarak Hz. Peygamber'in (s.a.v.) huzuruna getirildiğinde Hz. Peygamber, Mut'im'in bu iyiliklerini hatırladı ve; "Baban sağ olsaydı da bunlar hakkında şefaatçi olsaydı hepsini bırakırdım" diyerek vefakârlığını dile getirdi. Hz. Cübeyr'in Bedir esareti esnasında Müslüman olduğu fakat Müslümanlığını gizlediğini söyleyenler olduğu gibi, daha sonra Müslüman olduğunu belirtenler de vardır. Buharî ikinci görüşü kabul eder.

Hz. Cübeyr de babası gibi soy bilginiydi "Nesep ilmini Hz. Ebû Bekir'den öğrendim" demektedir. Hz. Cübeyr Müellefe-i Kulûp'tandı. Yani Hz. Peygamber'in kalplerini İslâm'a ısındırmak için zekât gelirlerinden bağışta

bulunduğu kişilerdendi. Hz. Peygamber ona yüz deve vermişti.

Hz. Ömer devrinde Kûfe valiliği yaptı. Yine onun döneminde askerlerin ve maaş alanların nesepleri konusunda kütükler yazmak üzere görevlendirilen kişilerden biri Cübeyr b. Mut'im idi. Hz. Muâviye döneminde vefat etti. Medine'de Bâkî kabristanında medfun olduğu söylenir.

Hz. Cübeyr'den, iki oğlu Muhammed ve Nâfi (bunların her ikisi de fıkıh âlimidir) Said b. Müseyyeb,Süleyman b.Sura gibi meşhur âlimler hadîs nakletmişlerdir. Kendisinden 60 hadîs nakledilmiştir. Hz. Hamza'yı şehid eden Vahşi, Müslüman olmadan önce Cübeyr'in kölesiydi. Cübeyr ona: "Hamza'yı öldürürsen seni azad ederim" demişti. Vahşi, Uhud savaşında pusu kurup Hz. Hamza'yı şehid ederek hürriyetine kavuşmuştur. Hz. Peygamber Cübeyr'i ve Vahşi'yi Müslüman olunca affederek büyük âlicenaplık göstermişti.

CÜLEYBİB (r.a)

Ensâr'dandır. Soyu bilinmemektedir. Bir savaşta şehid olmuştur. Hz. Peygamber savaştan sonra "kimleri kaybettik" diye sorunca: "Kayıp yok" dediler. "Fakat ben Cüleybib'i göremiyorum onu arayın" dedi. Şehid olduğunu Hz.Peygamber'e bildirdiler: "Savaşı kazandık ama Cüleybib'i kaybettik" buyurarak ona karşı sevgisini ve kaybından duyduğu teessürü ifade etti.

Bu savaşta yedi kişiyi öldürdüğü ve kahramanca savaştığı kaydedilir. Resûl-i Ekrem (s.a.v.): "O bendendir, ben de ondanım" buyurarak hakkındaki duygularını ve faziletini dile getirmiştir.

Hz. Peygamber (s.a.v.) Cüleybib'i çok severdi: "Yarabbi onun üzerinden hayrı eksik etme, onu koru" diye dua etmişti.

Hz. Peygamber'in Cüleybib için,Ensâr'dan birinin kızına dünürlük yapması meşhurdur. Anababası vermek istememişler fakat kız: "Allah Resûlünü mü kırıyorsunuz? O benim hiçbir zaman kötülüğümü istemez. Beni Cüleybib'e veriniz" demiş ve böylece kızın nikâhı Cüleybibe kıyılmıştı.

CÜVEYRİYE (r.a)

Hz. Peygamber'in (s.a.v.) hanımıdır. İsmi ve soyu: Cüveyriye binti Hâris b. Ebî Dırar b. Hudeyb b. Aziz el-Huzâiyye. Mustalikoğulları kabilesinin reisi Hâris'in kızıdır.

H.5. yılda yapılan Müreysi gazası esnasında esir edilmişti. Mustalikoğulları kabilesinin reisi Hâris b. Dırar'ın, çevre kabilelerden adam toplayarak Hz. Peygamber'le savaşmak üzere hazırlık yaptığı haber alındı. Resûl-i Ekrem (s.a.v.) Eslemoğulları'ndan Bureyde b. Husayb'ı haberin doğru olup

olmadığını araştırmak üzere görevlendirdi. Haberin doğru olduğu kesinleşince Hz. Peygamber (s.a.v.) Medine'de yerine azadlı kölesi Zeyd b. Hârise'yi bırakarak ikibin kişiyle yola çıktı ve Müreysi suyu başında Hâris'in kuvvetlerini ansızın bastırdı. 20 kişi öldürüldü, geri kalanların tamamı esir edildi. Esirlerin taksiminde kabile reisi Hâris'in kızı Cüveyriye, Sâbit b. Kays'ın hissesine düştü. Cüveyriye, Sâbit'le kendisini para karşılığı serbest bırakması üzerine antlaştı. Fakat gerekli meblağı temin edemedi. Yardım istemek üzere Resûlullah'ın (s.a.v.) huzuruna geldi. Hz. Âişe onun çok güzel ve çekici bir kadın olduğunu görünce kıskandığını ve Resûlullah'la görüşmesinden rahatsız olduğunu belirtmiştir. Cüveyriye Resûlullah'a: "Ben kabilemizin reisi Hâris'in kızı Cüveyriye'yim. Bedelimi ödeyecek para bulamadım. Bana yardım edin" diye ricada bulundu. Hz. Peygamber: "Daha hayırlı birşey istemez misiniz?" diye sordu. "Nedir o?" deyince: "Senin bedelini ödeyerek azad edeyim sonra da nikâhlayayım" buyurdu. Cüveyriye bu teklifi kabul etti. Hz. Peygamber'in Cüveyriye ile evlendiğini duyan Müslümanlar "Hz. Peygamber'in akrabalarını esir olarak tutmak edebe aykırıdır, bize yakışmaz" diyerek bütün Mustalikoğulları esirlerini serbest bıraktılar.

Hz. Peygamber'in (s.a.v.), Cüveyriye'nin (r.a) mehri olarak esirleri serbest bıraktığı şeklinde rivayet de mevcuttur. Bunun üzerine bütün Mustalikoğulları Müslüman oldular.

Hz. Peygamber'in Cüveyriye ile evlenmesi çok zekice düşünülmüş diplomatik bir taktikti. Medenileşmemiş topluluklarda akrabalık bağları çok güçlüdür. Bu tür toplumlardaki evliliklerde, sevgi ve cinsî câzibeden ziyade sosyal ve ailevî menfaatlar daha ağır basar. Bu husus sosyolojinin tesbit ettiği bir gerçektir. Hz. Peygamber bu evliliği cinsî bir câzibenin etkisiyle değil, İslâm'ın yayılışında bir araç olması için yapmıştır. Çünkü o sırada Hz. Peygamber 58 yaşındaydı. Gençlik çağını, yani 25 yaşı ile 50 küsur yaşı arasındaki devreyi tek hanımla (Hz. Hatice ile) geçiren Hz. Peygamber'in bu yaştan sonra, hele nikâhında birden çok hanım varken, böyle bir evliliği sadece cinsî câzibeden dolayı yaptığı söylenemez. Hz. Âişe gibi Resûlullah'ı çok kıskanan bir kişinin sözleri kadınlık duygularıyla söylenmiş sözlerdir. Bu evliliğin gerekçesinin ifadesi değildir. Nitekim Hz. Peygamber diğer bazı evliliklerini de sırf önemli kişi ve kabilelerle akrabalık bağları kurma gayesiyle yapmıştır. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) bu taktiği kısa sürede tesirini gösterdi. Hem Mustalikoğulları'nın, Resûlullah'a (s.a.v.) akrabalığı, hem de Müslümanlar'ın esirleri toptan serbest bırakması, görüldüğü gibi kabilenin toptan Müslüman olmasına vesile oldu.

Hz. Cüveyriye'nin ismi Berre idi. Hz. Peygamber (s.a.v.) Cüveyriye olarak değiştirmiştir. Hz. Cüveyriye (r.a) Müslüman olmadan önce amcasının oğlu Musafi b. Safvan'la evliydi. Safvan, Müreysi savaşında ölmüştü. Hz. Cüveyriye Peygamberimizle evlendiğinde 20 yaşında olduğunu kendisi belirtiyor. Bu durumda doğum tarihinin milâdî 607 olması gerekir.

Daha sonra Cüveyriye'nin babası Medine'ye gelerek Resûlullah'ın ödediği meblağı vererek kızını götürmek istedi. Hz. Resûlullah (s.a.v.) Cüveyriye validemizi gidip gitmemekte serbest bıraktı. O "Allah ve Resûlünü tercih ediyorum" diyerek babasıyla gitmedi. Babasının da o esnada Müslüman olduğu belirtilir.

Hz. Cüveyre H. 56. yılda Hz. Muâviye döneminde vefat etti.

Hz. Cüveyriye'den 7 hadîs nakledilmiştir. Kendisinden hadîs rivayet edenler arasında İbni Abbas, Kureyb, Mücahid, Ebû Eyyûb el-Ezdî gibi kişiler vardır.

Kendisinden nakledilen bir hadîs şöyledir: "Bir sabah Allah'ı tesbih ederken Resûlullah (s.a.v.) odama geldi. Sonra bir iş için dışarı çıktı. Öğle üzeri yeniden geldi. "Hâlâ oturup tesbih mi çekiyorsun?" diye sordu. Ben de: "evet" dedim. "Bunların, yani sabahtan şimdiye kadar yaptığın tesbihlerin hepsine eşit sevaba vesile olacak bir tesbih öğreteyim: (Üç defa) Allah'ı, yarattıkları adedince tesbih ederim; (Üç defa) arşının ağırlığınca tesbih ederim; (Üç defa) rızası için tesbih ederim; (Üç defa) Allah'ın kelimelerinin mürekkebi kadar tesbih ederim" de buyurdu. (Müslim)

DAHHAK b. KAYS (r.a)

Künyesi hakkında farklı rivayetler vardır: Ebû Ümeyye, Ebû Üneys, Ebû Abdurrahman, Ebû Said. İsmi ve soyu: Dahhak b. Kays b. Halid b. Vehb b. Sa'lebe b. Vasile, el-Fihrî, el-Kureşî. Sahâbî Üsâme b. Zeyd'in hanımı Fatıma binti Kays, Hz. Dahhak'ın kızkardeşidir.

Resûl-i Ekrem (s.a.v.) irtihal ettiğinde Hz. Dahhak henüz bülûğa ermemiş 8 yaşları civarında bir çocuktu. Onun Bedir savaşına katıldığı şeklindeki rivayetlerin doğru olmadığı İsabe'de belirtilir.

Yaşı küçük olmasına rağmen Hz. Dahhak Hz. Peygamber'den bazı hadîsler dinlemiş ve nakletmiştir. Kendisinden Hz. Muâviye, Said b. Cübeyr, Şa'bî, Simak b. Harb, Muhammed b. Süveyb el-Fihrî gibi meşhurlar hadîs nakletmişlerdir. Hz. Ömer (r.a) devrinde Şam tarafına yapılan seferlere katıldı. Şam'ın fethinden sonra oraya yerleşti. Hz. Osman dönemindeki faaliyetleri hakkında bilgi yoktu. O dönemde de Şam'da bulunduğu biliniyor.

Hz. Ali-Muâviye ihtilâfında Hz. Muâviye tarafında yer aldı. 53 yılında Kûfe vâlisi Ziyâd b. Ebîhi vefat edince Hz. Muâviye tarafında Kûfe valiliğine tayin edildi. Sonra oradan Şam valiliğine nakledildi. Hz. Muâviye'nin halifeliği süresince, daha sonra da oğlu Yezid'in ölümüne kadar Şam valisi olarak kaldı. Yezid ölünce Abdullah b. Zübeyr'e bîat etti ve halkı onu desteklemeye çağırdı. Muâviye b. Yezid tahta geçince onu destekledi. Ubeydullah b. Ziyad: "Sen Kureyş'in ileri gelenlerindensin, niçin başkasına bîat ediyorsun, kendi halifeliğini ilan etsen" diye fikrini çelince kendisi hilâfet davasına kalkıştı ve ordu topladı. Bu arada Ziyad tahtan çekilmiş yerine Mervan b. Hakem geçmişti. Mervan bir ara İbni Zübeyr'e bîata niyetlenmişti. Ubeydullah b. Ziyad onu da "Sen Kureyş'in eşrafındansın, niçin İbni Zübeyr'e bîat ediyorsun?"diye bu fikrinden vazgeçirdi.Mervan, Dahhak'ın üzerine yürüdü.Mercürahıt denilen yerde Dahhak yenildi ve öldürüldü. (H. 64). Dahhak'ın başı Mervan'a getirilince çok üzüldü ve: "İşte

şimdi ihtiyarladım, ecelim yaklaştı. (Müslüman) orduları birbirine kırdırdım" diye hayıflandı.

Hz. Dahhak çok cömert bir zattı. Hz. Peygamber'den (s.a.v.) naklettiği hadîslerden biri şöyledir: "Kıyametten önce duman parçaları gibi fitneler ortaya çıkar. O bulutlar insanın bedeniyle birlikte kalbini de öldürür."

DIHYE b. HALÎFE EL-KELBÎ (r.a)

Dıhye b. Halîfe b. Ferve b. Fedâle b. Zeyd b. İmriulkays b. Hazrec el-Kelbî. Ne zaman Müslüman olduğu kesin olarak bilinmemektedir. Bununla birlikte Hendek savaşına katıldığı kesindir. Uhud'da bulunduğunu söyleyenler de vardı. Bu durumda Hendek savaşından önce Müslüman olduğunu kesinlikle belirtebiliriz.

Dıhye (r.a) çok yakışıklıydı. Yakışıklılığı darb-ı mesel haline gelmişti. Hz. Peygamber (s.a.v.) Cebrâil (s.a.v.)'in insan suretinde geldiğinde, Dıhye'nin (r.a.) suretine girdiğini ifade etmiştir. Bu hususda çeşitli sağlam rivayetler mevcuttur. Hz. Peygamber (s.a.v.) elçilerini genellikle yakışıklı kişilerden seçer, ümmetine de böyle yapmalarını emrederdi. Çünkü elçilerin bıraktığı iyi intiba, temsil ettikleri devletin hanesine kaydedilir ve çok ehemmiyetli bir diplomatik kazanç olur.

Bu yüzden Hz. Peygamber (s.a.v.) H. 5. yılın sonu veya 6. yılın başında Hz. Dıhye'yi o zamanın süper devleti olan Bizans Kayseri'ne İslâm'a davet mektubu ile birlikte elçi olarak göndermiştir. Dıhye (r.a) mektubu Busra hükümdarına vermiş o da Kayser'e ulaştırmıştır.

Dıhye (r.a) elçilik görevini yerine getirip dönünce Peygamberimiz ona beyaz bir Mısır kumaşı hediye etti ve: "Yarısını kendine gömlek yap, yarısını da hanımın başörtüsü yapsın. Yalnız hanımına söyle kumaşın alt tarafının görünmemesi için astar diksin" buyurdu.

Hz. Ebû Bekir ve Ömer (r.a) devirlerinde bazı seferlere katıldı. Ayrıca meşhur Yermük savaşında da bulundu. Hz. Ali-Muâviye ihtilafında Hz. Muâviye tarafında yer aldı.

Şam'ın fethinden sonra oraya yerleşti ve ömrünün sonuna kadar orada kaldı. Hz. Muâviye döneminde vefat etti.

İsabe müellifi kendisinden rivayet edilen altı hadîsi nakletmektedir.

DIMÂD b. SA'LEBE EL-EZDÎ (r.a)

Dımâd Müslüman olmadan önce umre yapmak için Mekke'ye gelmiştir. Müşriklerin: "Muhammed delirdi, Cin çarptı veya kendisine sihir yapıldı gibi sözlerini işitince, "gidip şu adamı tedavi edeyim" dedi. Kendisi ruh hekimiydi. Peygamberimiz'e (s.a.v.): "Ey

Sahâbîler

ANSİKLOPEDİSİ

FASİKÜL-10

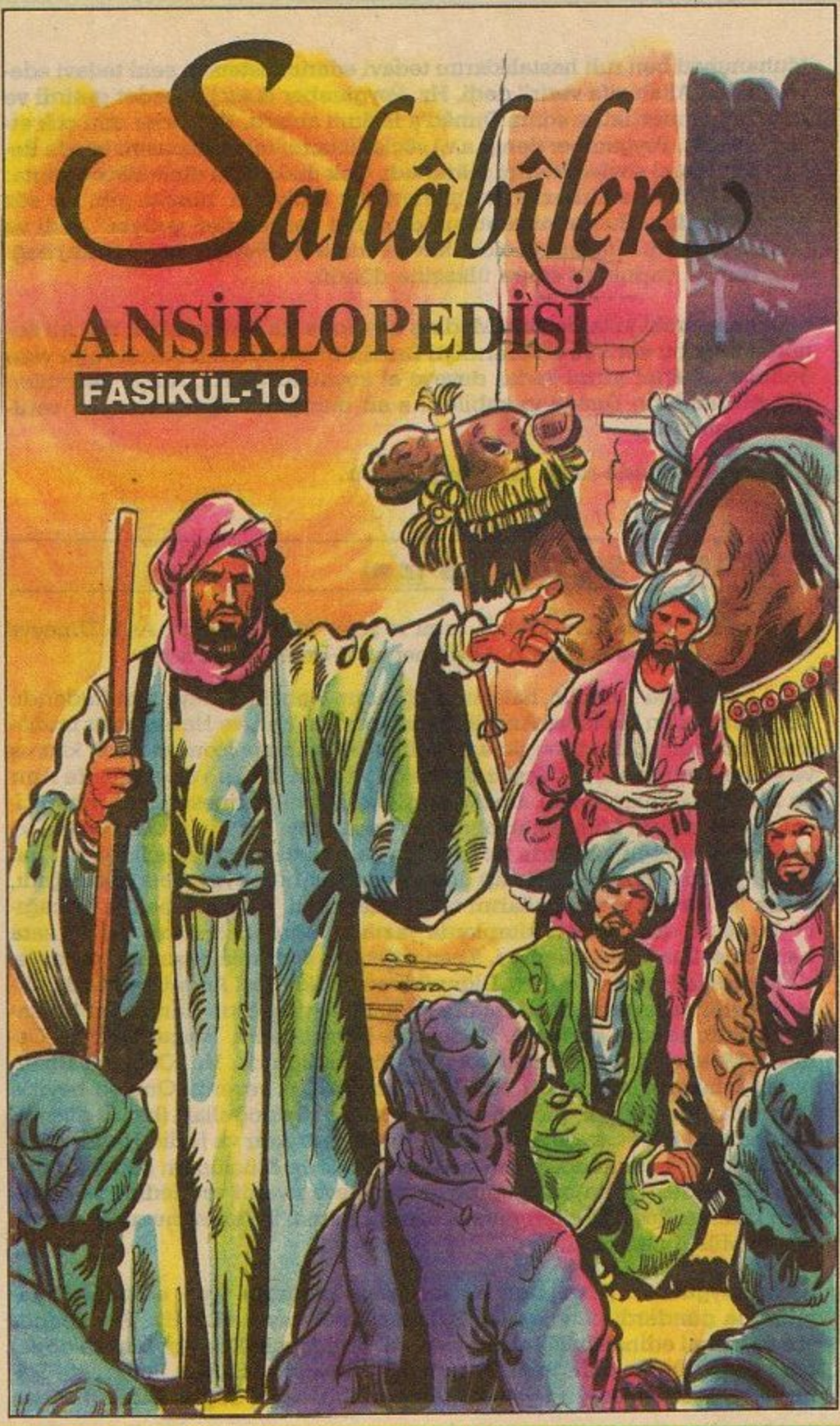

Muhammed ben ruh hastalıklarını tedavi ederim, istersen seni tedavi edeyim, belki Allah şifa verir" dedi. Hz. Peygamber (s.a.v.) şehadet getirdi ve Allah'a hamdettikten sonra Dımâd'a İslâm'ı anlattı. Bu sözler onu çok etkiledi ve Hz. Peygamber'den (s.a.v.) söylediklerini tekrarlamasını istedi. Resûlullah (s.a.v.) söylediklerini tekrarladı. Çok dikkatlice dinledikten sonra: "Ben kâhinleri, sihirbazları ve şâirleri çok dinledim, bunun gibi bir söz hiç duymadım. Bunlar okyanusun dibi gibi derinlerden geliyor" dedi ve şehadet getirip Müslüman oldu. Kavmi adına Hz. Peygamber'e (s.a.v.) bağlılık yemini yaptıktan sonra ülkesine döndü.

Daha sonraki yıllarda yani Medine devrinde Hz. Peygamber, Hz. Ali komutasında bir seriyye göndermişti Dımâd'ın kabilesinin bulunduğu yere gelince askerler yirmi kadar deveye el koydular ve Hz. Ali'ye getirdiler. Hz. Ali bunların Dımâd'ın kabilesine ait olduğunu öğrenince geri verilmesini emretti.

Hayatı hakkında daha fazla bilgi yoktu.

EBAN b. SAÎD b. ÂS (r.a)

Künyesi: Ebu'l-Velid. İsmi ve soyu: Eban b. Saîd b.Âs b. Ümeyye b. Abdüşşems b. Abdümenaf el-Emevî el-Kureyşî.

Ebû Cehil'in halasının oğludur. Babası Kureyş eşrafındandı. Kardeşlerinden Halid ve Amr ilk Müslümanlar'dan ve Habeşistan muhâcirlerindendiler. Eban bu iki kardeşinin Müslüman olmasına çok kızmış ve şu beyti söylemişti: "Keşke Zaribe'de yapılan savaşta ölseydim de Amr ve Halid'in (atalarımızın) dinine iftira ettiklerini görmeseydim". Eban ticaretle uğraşırdı. Müslüman olmadan önce, daha Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Mekke'de olduğu sıralarda ticaret için Şam tarafına sefere çıkmıştı. Orada bir rahiple karşılaştı. Rahip ona Kureyş'ten bir peygamber çıkacağını, Musa ve İsa'nın (s.a.v.) yollarını takip edeceğini, dünyaya hakim olacağını, bunların eski semâvî kitaplarda yazılı olduğunu söylemiş ve: "O zata benden selâm söyle" demişti. Eban seferden dönünce başından geçenleri Mekkeliler'e aynen anlattı. Diğer iki müşrik kardeşi As ve Ubeyde ile birlikte Bedir savaşında Müslümanlar'a karşı savaşmıştır. Kardeşleri bu savaşta öldü, kendisi kurtuldu. Hudeybiye barışında Hz. Peygamber, Hz. Osman'ı Mekkeliler'le görüşmek üzere gönderdiğinde, Hz. Osman'ı Eban, himayesine aldı ve misafir etti. Hz. Osman'ı çok severdi. Onu şu beyitle karşıladı: "Buyur gel, hiç kimseden korkma. Saîdoğulları (kendi ailesini kasdediyor) Haremin en azizidirler". Kardeşleri Amr ve Halid Habeşistan'dan Medine'ye dönünce Eban'a haber gönderip Müslüman olmalarını istediler. Kardeşlerinin bu isteğine olumlu cevap verdi ve Medine'ye geldi. Hep birlikte Hayber seferi öncesi Resûl-i Ekrem'in (s.a.v.) huzuruna çıktılar ve Müslüman oldu.

Hz. Peygamber (s.a.v.) onu bir seriyyeye komutan tayin edip Necid taraflarına gönderdi. 9. yılda ise Bahreyn'e vali tayin etti. Hz. Peygamber (s.a.v.) irtihal edince hâlâ bu görevdeydi. İbni İshak, Eban'ın Mekke döneminde Müslüman olduğunu ve hanımı Fâtıma binti Safvân ile birlikte Habeşistan'a hicret ettiğini yazmaktadır ki bu rivayet doğru değildir. Eban

Hz. Ebû Bekir'e gecikerek bîat etti. Onun döneminde Şam tarafına yapılan sefere katıldı.

Ölüm tarihi ve yeri hakkında farklı rivayetler mevcuttur. 13 yılında Ecnadin savaşında öldüğünü söyleyenler olduğu gibi,Yermük savaşında şehid olduğunu söyleyenler de vardır. Ayrıca Hz. Osman döneminde Kur'ân yazmakla görevlendirildiği ve o dönemde öldüğü şeklinde rivayetler de mevcuttur. Bu son rivayetlerde kardeşinin oğlu Said b. As b. Said'le karıştırılmıştır. Kur'ân'ı yazmakla görevlendirilen Said'dir. Ölüm tarihi hakkındaki rivayetlerden doğru olma ihtimali en fazla olanı Hz. Ebû Bekir döneminde H.13'de Ecnadin'de şehid olduğudur.

EBÛ ABS (Abis) (r.a)

Künyesiyle meşhurdur. İsmi ve soyu: Abdurrahman b. Cebr (veya Câbir) b. Amr b. Zeyd b. Cuşem b. Hârise el-Evsî el-Ensârî. Ensâr'dandır. Cahiliyye döneminde ismi Abduluzza (Uzza putunun kölesi manasına) veya Ma'bed imiş. Hz. Peygamber (s.a.v.) Müslüman olunca Abdurrahman olarak değiştirmiştir. Sahâbeden Muhammed b. Mesleme'nin kızkardeşi Ummu İsa binti Mesleme b. Seleme'yle evliydi ve bu hanımından Muhammed ve Mahmud isminde iki oğlu vardı. Ummu'l Haris binti Muhammed b.Mesleme isimli hanımından ise Ubeydullah isminde bir oğlu olmuştur. Zeyd ve Humeyde isimli iki oğlu daha vardır ki bunların annelerinin ismi, bilinmemektedir.

Ebû Abs cahiliyye döneminde okuma yazma bilenlerdendi. Müslüman olmadan önce Ebû Burde b. Niyar ile birlikte Harisoğulları putunun muhafızlığını yaparlardı. Hicretten önce Müslüman oldu.

Hicretten sonra Peygamberimiz tarafından Peygamberimizin hanımı, Hz. Ömer'in kızı Hafsa'nın (r.a) ilk kocası Huneys b. Huzâfe es-Sehmî ile kardeş ilan edildi. Ebû Abs,Bedir'den itibaren Resûlullah'ın bütün seferlerine katıldı.

Bedir savaşında 48 yaşındaydı. Bu yaşına rağmen daha sonraki hiçbir gazadan geri kalmamış olması gönlünde yatan cihad ateşini göstermesi bakımından dikkat çekicidir.

Nadiroğulları'ndan Ka'b b. Eşref isimli şair bir Yahudi vardı. Sürekli Peygamberimizin ve Müslümanlar'ın aleyhinde faaliyetlerde bulunur, şiirleri ile hicveder halkı kışkırtırdı. Fitneci ve çıban başıydı. Resûl-i Ekrem (s.a.v.) Ebû Abs'ın da içlerinde bulunduğu bir grup fedai göndererek Ka'b'ı öldürttü.

Hz. Ömer ve Osman'ın halifeliği döneminde zekât toplama işiyle görevlendirildi.

H. 34 yılında Medine'de 70 yaşında vefat etti. Cenaze namazını bizzat halife Hz. Osman kıldırdı. Bâkî kabristanına defnedildi.

Kendisinden oğlu Zeyd, torunu Ebû Abs b. Muhammed b. Ebû Abs, Abaye b. Rifâa hadîs nakletmişlerdir. Hadîs kitaplarına geçen rivayet ettiği hadîs sayısı beştir.

EBÛ AHMED b. CAHŞ (r.a.)

Künyesiyle meşhûrdur. Asıl isminin Abd olduğu söylenir.

İsmi ve soyu: Ebû Ahmed b. Cahş b. Riâb b. Ya'mer b. Sabire el-Esedî. Annesi, Peygamberimizin halası Ümeyye binti Abdulmuttalib'tir. Hz. Peygamber'in hanımı Zeyneb binti Cahş'ın ve meşhur sahâbî Abdullah b. Cahş'ın kardeşidir.

Mekke döneminde Hz. Peygamber (s.a.v.), Erkam'ın evinde İslâm'a davete başlamada önce, kardeşleri Abdullah ve Ubeydullah ile birlikte Müslüman olmuşlar, böylece üç kardeş: "Sâbikun-i Evvelûn" diye anılan ilk Müslümanlar'dan olma şerefine ermişlerdir.

Habeşistan seferine katılıp katılmadığı hususunda ihtilaf vardır. Kardeşi Ubeydullah muhacir olarak gittiği Habeşistan'da Hıristiyan olmuş ve hanımı Ümmü Habibe binti Ebû Süfyan ortada kalınca Peygamberimiz (s.a.v.) nikâhlamıştır.

Diğer kardeşi Abdullah ve ailesiyle birlikte Medine'ye ilk hicret edenlerdendi. Medine'de Mübeşir b. Abdülmünzir'in evinde kalmışlardı.

Mekke'deki evine, hicretten sonra Ebû Süfyan el koymuştu. Mekke fethi günü evini geri almak istedi. Hz. Peygamber: "Evine karşılık sana Cennet'te bir köşk verilecektir." buyurdu. Bundan sonra hayatı boyunca bir daha evinden hiç bahsetmedi. Hz. Osman'ın vakfettiği bir ev kendisine tahsis edildi.

Ölüm tarihi kesin belli değildir. Buharî ve Müslim'deki bir rivayete göre, ölümü üzerine kardeşi Zeyneb binti Cahş üç gün yas tutmuş, üç günden sonra koku sürünmüştür. Bu rivayet onun, Validemiz Zeyneb binti Cahş'tan önce öldüğünü gösterir. Hz. Zeyneb H. 20. yılda vefat ettiğine göre Ebû Ahmed (r.a)'in bu tarihten önce vefat ettiği anlaşılır. Çocuğu olmamıştır.

EBU'L-ÂS b. REBÎA (r.a)

Künyesiyle meşhurdur. Asıl ismi Lakît'tir. (Yasir Heysem veya Mihşem olduğunu söyleyenler de vardır.)

Soyu: Ebu'l-Âs b. Rebî'a b. Abduluzzâ b. Abduşşems b. Abdumenaf el-Absemî el-Kureşî. Cahiliyye döneminde lâkabı Emin idi.

Hatice validemizin kızkardeşinin oğludur. Peygamberimizin kızı Zeyneb'in kocasıdır. Annesinin ismi Hâle binti Huveylid'dir. Kureyş'in ileri gelen tüccarlarındandı. Ebu'l-Âs Bedir savaşında esir düştü ve hanımı Hz. Zeyneb'in ricası üzerine serbest bırakıldı. Bu esnada Hz. Peygamber ona, ken-

di Müslüman olmadıkça Müslüman olan hanımı Zeyneb'le evliliklerini sürdüremeyeceğini, dolayısıyla kızını Medine'ye yollamasını istedi. Peygamberimiz'in bu isteğini yerine getirdi. Bir ara Ebu'l-Âs ticaret için Medine yakınından geçerken Müslümanlar onu öldürüp malına el koymak istediler. Zeyneb kocasını çok severdi.Bu haberi duyunca Hz. Peygamber'e gitti ve "Bir Müslüman'ın verdiği eman (himaye garantisi) geçerli midir?" diye sordu. Evet cevabını alınca "O zaman Ben Ebu'l-Âs'a garanti veriyorum" dedi. Zaten Bedir savaşında esir edilen Ebu'l-Âs Hz. Zeyneb'in, annesi Hatice'nin hediye ettiği bir gerdanlığı göndererek fidye olarak vermesi sonucu esaretten kurtulmuştu. Hz. Zeyneb'in garantisini duyunca Müslümanlar Ebu'l-Âs ile görüştüler. Müslüman olmasını, yanındaki müşriklerin mallarını da ganimet olarak Müslümanlar'a vermesini teklif ettiler. Ebu'l-Âs: "Dinimi hainlik üzerine mi kurmamı istiyorsunuz? Ne kötü bir teklifte bulundunuz" dedi. Mekke'ye gitti, herkesin malını teslim etti ve Müslüman olduğunu ilan etti. Sonra Medine'ye hicret etti. Müslüman oluşu Hudeybiye barışından beş ay önceye rastlar. Medine'ye geldiğinde tekrar Hz. Peygamber onu kızı Zeyneb ile eski nikâhı üzerine evlendirdi. Yeniden nikâh kıydığı ve mehir aldığı şeklinde rivayetler de mevcuttur.

Onun bu olaydan sonra Mekke'ye dönüp Mekke fethinden kısa bir süre önce tekrar Medine'ye geldiği ve yerleştiği bilinmektedir. Resûlullah'la (s.a.v.) birlikte herhangi bir sefere katılmamıştır. Hz. Ali Yemen seferine çıkarken yanında Ebu'l-Âs da vardı. Hatta dönerken yerine onu bıraktığı kaydedilir. Hz. Ebû Bekir'e bîat edilirken Ebu'l-Âs Hz. Ali'nin yanındaydı. H. 12'de Hz. Ebû Bekir'in halifeliği döneminde vefat etti. Ebu'l-Âs İslâm'dan önce de çok dürüst biri idi. Bedir savaşından sonra esirlikten kurtulup Mekke'ye dönerken Hz. Zeyneb'i Medine'ye yollayacağına söz vermiş ve sözünde durmuştur. Hz. Peygamber onun hakkında: "Bize söz verdi ve sözünü tuttu" diyerek takdirlerini ifade etmiştir. Kendisinden hadîs rivayet edilmemiştir.

EBÛ BASÎR (r.a)

Künyesiyle meşhurdur. İsmi ve soyu: Utbe b. Esîd b. Câriye b. Esîd b. Abdullah b. Gayera es-Sekafî.

Taif'teki Benû Sakîf kabilesine mensuptu. Zühreoğulları kabilesinin himayesinde Mekke'de kalırdı.

Müslüman olunca onu hapsettiler. Şiddetli işkencelere tâbi tuttular. Bir ara fırsatını bulup kaçtı ve Medine'ye sığındı. Ne var ki bir süre önce Müslümanlar'la müşrikler arasında Hudeybiye antlaşması imzalanmıştı ve bu antlaşmanın hükümlerinden biri de Müslüman olarak velilerinden izinsiz Medine'ye iltica eden Kureyşliler'in, Kureyşliler'e iadesini öngörüyordu. Ebû Basîr'in peşinden Mekkeliler'den Ezher b. Abdi Avf ve Ahnes b. Şerîk,Resûlullah'a bir mektup ve elçi göndererek Ebû Basîr'i antlaşma gereği istediler. Elçi Benû Âmir'den bir adamdı. Yanında kölesi de vardı. Hz. Peygamber (s.a.v.) Ebû Basîr'i çağırdı ve: "Biz bildiğin gibi o kavme söz verdik. Dinimize göre sözümüzde durmak zorundayız. Allah sana ve seninle birlikte olan mustazaflara (güçsüz ve kimsesiz mazlumlara) muhak-

kak bir çıkış yolu gösterecektir. Kavmine git" buyurdu. Ebû Basîr:

- "Ey Allah'ın Resûlü beni dinimden saptırmaları için mi müşriklere veriyorsun?" diye sitem etti. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Ey Ebû Basîr git, Allah senin gibilere bir kurtuluş vesilesi ihsan edecektir" diye tekrar etti. Kureyş'in elçisi ile yola çıktılar. Zulhuleyfe'de elçiye:"Kılıcın güzelmiş bakabilir miyim?" dedi ve kılıcı eline alınca adamı öldürdü.Bunu gören köle dehşete kapılıp kaçtı ve Medine'ye geldi. Olayı anlattı. Peşinden Ebû Basîr de geldi. Resûlullah'ın (s.a.v.) huzuruna çıkıp: "Ey Allah'ın Resûlü. Sen vaadini yerine getirdin, beni kavmimin eline teslim ettin.Allah beni dinimden sapmaktan korudu" dedi. Bu ara Hz. Peygamber (s.a.v.): "Onunla birlikte başka adamlar olsaydı savaşı ateşlendirirdi" diyerek Ebû Basîr'e üstü kapalı ve rumuzlu bir şekilde kendi durumunda olan mazlumlarla birlikte Kureyş'e karşı cephe almaları mesajını verdi. Ebû Basîr sahile yakın "İs" denilen kervan yolları üzerindeki bir bölgeye konakladı. Hz. Peygamber'in rumuzlu mesajını işiten Mekke'deki mazlumlar da Ebû Basîr'in yanına gittiler. Sayıları 70'i buldu. Kureyş kervanlarını gasbediyor, Kureyş'li yolcuları öldürüyorlardı. Kureyş'liler Hz. Peygamber'e, bunlara engel olmasını, anlaşmanın ilgili maddesinin kaldırılmasını rica ettiler. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.) Ebû Basîr ve yanındakileri Medine'ye çağıran bir mektup gönderdi. Mektup -İs'e vardığında Ebû Basîr ölüm döşeğindeydi. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) mektubu elinde can verdi. Ebû Basîr grubun başkanıydı. Namazları o kıldırırdı. Ebû Cendel onu vefat ettiği yere defnetti ve Medine'ye döndüler. Ebû Basîr'in vefatı H.7. yılına rastlar.

HZ. EBÛ BEKİR (r.a)

Asıl adı Abdullah, künyesi Ebû Bekir, lâkabı ise Sıddîk ve Atîk'dir. Babasının adı Osman, künyesi ise Ebû Kuhâfe'dir. Annesinin adı Selma olup Ümmü'l Hayr olarak da tanınır.Hem ana hem baba tarafından soyu Mürreoğulları'na kadar varır ve Hz. Peygamber'in nesebi ile birleşir.

Hz. Ebû Bekir Mekke'nin ileri gelenlerinden olup, doğruluğu, dürüstlüğü kendisine şiar edinmiş, ahlâken mazbut, iffetli, şahsiyet sahibi biriydi. Kavmi arasında sevilir ve sayılırdı. Hiç içki kullanmazdı. Kureyş'in kan davalarını o hallederdi. Verdiği hüküm,takdir ettiği diyet her zaman uygun ve yerinde görülürdü. Kureyşliler'in soylarını, soplarını, iyiliklerini ve kötülüklerini en iyi bilenlerdendi. Kavminin ileri gelenleri, kendisinin bilgi ve tecrübesinden, öğüt ve sohbetlerinden faydalanmak için yanına gelirler, ona danışmadan önemli işlerini yapmazlardı. Mekke'nin güvenilir manifatura tüccarlarından biri olarak önemli bir sermayeye sahipti. Zenginliği insanları sevmeye, yardım etmeye mani değildi. Üstelik herkese karşı merhametli, alçak gönüllü ve insâniyetperver biriydi.

Hz. Ebû Bekir, câhiliyye devrinde bile putlara tapmamış, anlamsız inançlara âlet olmamıştır.

Hz. Peygamber'in, peygamberliğini ilk önce duyurmak istediği insanların başında Hz. Ebû Bekir gelir. Nitekim Resûl-i Ekrem'e,erkeklerden ilk

inanan zât, Hz. Ebû Bekir'dir. Küçüklüğünden beri candan sevip saydığı, gerçek dost kabul ettiği kimse Resûlullah (s.a.v.) idi. Bunun için de Hz. Muhammed (s.a.v.)'in İslâm'a davetine tereddüd etmeden iman etti. Kaynaklar O'nun Müslüman oluşu hakkında çeşitli rivayetler naklederler. Biz onlardan birini, yani İbn-i İshak'dan gelen rivayeti nakletmekle yetineceğiz.

İbn-i İshak bildiriyor: "Ebû Bekir (r.a.), Resûlullah (s.a.v.)'a rastgelip: "Ya Muhammed, Kureyşliler'in "Muhammed, tanrılarımızı terketmiş; bize akılsız, atalarımıza kâfir ve dinsiz diyor" diye senin hakkında söyledikleri doğru mudur?" demişti. Resûlullah (s.a.v.) "Evet, ben Allah'ın elçisi ve Peygamberiyim, Allah beni emrini halka bildirmek üzere görevlendirmiştir ve ben seni Allah'a imana davet ediyorum. Allah'a yemin ederim ki, benim bu davam haktır. Ey Ebû Bekir, ben seni, Allah'a kul olmaya, O'na eş ve ortak koşmamaya, O'ndan başkasına tapmamaya ve Allah'a itâat etmeyi sağlamak yolunda bana yardımcı olmaya davet ediyorum" demiş ve O'na Kur'ân âyetlerini okumuştur. Resûlullah sözlerini bitirir bitirmez de Hz. Ebû Bekir orada Müslüman olmuştur. Bu duruma Resûlullah (s.a.v.) o kadar sevindi ki Mekke'nin iki dağı arasında oturanlardan hiçbir kimse o kadar sevinçli değildi. Zaten Resûlullah O'nun dürüst, doğru ve emin bir insan olduğunu, sâhip olduğu üstün meziyetin ve şahsiyetin insanlara iftira etmesine mâni iken Allah'a iftira etmesine daha fazla mâni olduğunu biliyordu. Bunun için de ona "Sıddîk" lâkabını verdi. Hz. Ebû Bekir (r.a.) rüyasında, daha önce bir Ay'ın Mekke'ye indiğini, sonra ikiye ayrılarak Mekke'nin bütün evlerine dağıldığını, sonra da toplanıp kendi evine girdiğini görmüştü. Bu durumu Ehl-i Kitâb âlimlerinden bazılarına anlatınca onlar, geleceği beklenen peygamberin yakında Mekke'den çıkacağını, kendisinin de ona îman edip mutlu insanlardan olacağını söylemişlerdi. Hz. Ebû Bekir, kendisi Müslüman olmakla kalmamış Osman b. Affan, Talha b. Ubeydullah, Zübeyr b. Avvam ve Sa'd b. Ebî Vakkas, Osman b. Maz'un, Ebû Ubeyde b. Cerrah, Abdurrahman b. Avf, Ebû Seleme ve Erkam gibi pek çok sahâbîye gidip Müslümanlığa davet etmiş ve onlar da Müslüman olmuşlardır.

Bununla da kalmayan Hz. Ebû Bekir (r.a.), kadın erkek, zayıf ve kimsesiz Müslümanlar'ı, efendilerinden büyük meblağlar karşılığında satın alıp, hepsini işkencelerden kurtararak hürriyetlerine kavuştururdu. Müslüman olduğu zaman kırk bin dirhemi vardı. Bu büyük insan, servetini Allah ve Resûlünün yolunda fedâ etmiş, Müslümanlar'a maddî ve manevî en büyük desteği sağlamıştır. Kâbe'de müşrikler Resûlullah'a yaklaşıp hepsi birden üzerine çullandıkları ve öldüresiye vurmaya başladıkları sırada Hz. Ebû Bekir Resûlullah'ın imdadına yetişdi, Resûl-i Ekrem de bu saldırıdan kıl payı kurtuldu. Saldırganlara karşı Hz. Ebû Bekir şöyle bir bağırdı: "Rabbim Allah'tır dediği için, bir insanın kanına mı girilir?" İslâm davasını müşriklere karşı savunmada canla başla çalışan Hz. Ebû Bekir, bu uğurda Mekke'li müşriklerin zulmüne ve saldırılarına da uğrardı.

Kaynakların yazdığına göre Hz. Peygamber bir gün Erkam'ın Safa Tepesi'ndeki evinde içinde Hz. Ebû Bekir'in de bulunduğu ilk Müslümanlarla birlikte otururken, Ebû Bekir Hazretleri, müşriklere İslâm'ı açıklamak ve Allah'dan başka yaratıcı ve ilah olmadığını açıkça savunmak istediklerini, bunları gerçekleştirmek için de kendilerine izin verilmesini, Peygamberimiz'den istediler. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Ey Ebû Bekir, biz henüz bu

işe yetmeyiz" dediyse de, Hz. Ebû Bekir ve arkadaşlarını kıramadı. İster istemez gidip Mescid-i Haram'ın bir tarafına topluca oturdular. O sırada müşrikler de orada toplu bir halde oturuyorlardı. Hz. Ebû Bekir (r.a) ayağa kalktı, putlara yüz çevirip Allah'a ve Resûlüne inanmanın, bağlanmanın gerekliliğini anlatmaya başladı. Bunu duyan müşrikler topluca Hz. Ebû Bekir'e ve arkadaşlarına saldırdılar. Tokat, yumruk ve tekmelerle ortalığı alt üst ettiler. Hz. Ebû Bekir'i yere düşürüp fena halde dövdüler. Utbe b. Rabîa demirli ayakkabılarını Hz. Ebû Bekir'in yüzüne vura vura O'nu kanlar içinde bıraktı,tanınmaz hâle getirdi.Hz.Ebû Bekir'in mensup olduğu Teym oğulları gelip yetişinceye kadar bu Allah'ın ve Resûlünün sevgilisi hırpalandı. Bu durumda bile Hz. Ebû Bekir Resûlullah'ı düşünmekte ve O'na birşey olur endişesini taşımakta idi. Kendisine geldiğinde: "Vallahi Resûlullah'ı gidip görmedikçe ne yerim ne de bir şey içerim" dedi. Halk yatıp, ortalık tenhalaşınca Hz. Ebû Bekir (r.a) annesi Ümmü'l-Hayr Selma ile Ümmü Cemîle'ye dayanarak yavaş yavaş Resûlullah'ın yanına vardı. O'na sarıldı, öptü, Müslümanlar'la kucaklaştı.

Hz. Ebû Bekir'in bu hali Peygamberimizi son derece üzdü. Bunu gören Hz. Ebû Bekir: "Ya Resûlullah, babam anam sana feda olsun, o azgın, sapkın adamın, yüzümü gözümü yaralayıp tanınmaz hale getirmesinden başka benim bir üzüntüm yok" dedi. "Şu yanımdaki annem Selma'dır. Dua buyur da hidâyete ersin. Belki Cenâb-ı Hakk'ın rahmetine nâil olur" dedi. Bunun üzerine Peygamberimiz annesi Ümmü'l-Hayr Selma'nın Müslüman olması için Allah'a yalvardı. Resûlullah'ın (s.a.v.) duası kabul olunmuştu. Ümmü'l-Hayr hidâyete erdi ve ilk Müslümanlar'dan oldu.

Hz. Âişe'den rivayet edildiğine göre, Ebû Bekir'e Mekke dar geldiği, eziyetlere ve sıkıntılara maruz kaldığı, Resûl-i Ekrem'e ve ashâbına karşı yapılan zulümleri gördüğü zaman Hz. Peygamber hicret için izin istedi. O da O'na izin verdi. Bunun üzerine Ebû Bekir muhacir olarak yola çıktı. Ve Mekke'den bir iki günlük bir mesafe öteye gittiği zaman yolda İbn-i Değne'ye rastladı. İbn-i Değne O'na: "Sen sözün doğrusunu söyler, yoksullara yardım edersin. Sen benim kefâletim, ahdim ve emânımdasın" dedi. Mekke'ye döndüklerinde İbn-i Değne kalktı ve şunları söyledi: "Ey Kureyş topluluğu, şüphesiz ben Ebû Kuhafe'nin oğluna kefil olmuşumdur. O halde ona hiç bir kimse iyilikten başka hiç bir şekilde dokunmasın." Hz. Âişe (r.a.): "Bunun üzerine Kureyşliler babamdan uzak durdular" diyor.

Hz. Ebû Bekir'in açıktan Kur'ân okumamak ve namaz kılmamak şartıyla Mekke'de kalabileceğini söyleyen ve bu şartla İbn-i Değne'nin kefâletini kabul eden müşrikler çok geçmeden buna da itiraz ederek onun evinin içindeki mescidde yaptığı ibadete ve okuduğu Kur'ân'a tahammül edemeyerek, kefâletin kalkması için İbn-i Değne'ye müracaat ederek: "Ey İbn-i Değne sen bu adamı bize eziyet vermesi için teminat altına almadın ya, o öyle bir adamdır ki, namaz kıldığı, Muhammed'e gelen şeyi okuduğu zaman rikkate geliyor ve ağlıyor.Onun acâib bir görünümü vardır.Biz onun, çocuklarımızı, kadınlarımızı ve aklı zayıf kimselerimizi saptırmasından korkuyoruz. Gel de ona emret, bunlardan vazgeçsin, evinde kimseye göstermeden ne yaparsa yapsın" dediler. Bunun üzerine İbn-i Değne Hz. Ebû Bekir'e gitti ve ona şöyle dedi: "Ben seni kavmine eziyet vermen için himayeme almadım. Kureyşliler senin bulunduğun durumdan hoşlanmıyor-

lar. Senden zarar görüyorlar. "Hz. Ebû Bekir (r.a): "Ben senin kefâletini reddedip Allah'ın kefâletine teslim oldum." dedi.

Mekke'de kalmak, İslâm'ı yaşamak, Allah'a kul olmak o kadar zorlaşmıştı ki, artık sabretmenin, tahammülün mümkün olmadığı bir vaziyet, bir ortam mevcuttu. Bunu çoktandır bilen ve yaşayan Hz. Ebû Bekir es-Sıddîk (r.a), Resûlullah'dan hicret için izin istediğinde Hz.Peygamber ona: "Acele etme, umulur ki Allah senin için bir arkadaş verir" dediği zaman, bununla kendisini kastettiğini anlıyordu. Bunun için de iki binek devesi satın aldı ve onları bu iş için hazırlık olsun diye evinde besliyordu.

Resûlullah'ın kavminin arasından hicrete ve Mekke'den çıkmaya izin verildiği günü Hz. Âişe şöyle anlatıyor: "O gün Resûlullah (s.a.v.) bize şimdiye kadar gelmediği bir saatte geldi. Babam Ebû Bekir (r.a), O'nu gördüğü zaman: "Resûlullah (s.a.v.) ancak yeni bir işten dolayı gelmiştir" dedi. Resûlullah içeri girince babam divanını oturması için O'na verdi. Resûlullah da oturdu. Odada ben ve kız kardeşim Esmâ'dan başka yabancı kimse yoktu. Resûlullah dedi ki: "Âişe ile Esmâ'yı dışarı çıkart". Bunun üzerine babam: "Ey Allah'ın Resûlü, onlar benim kızlarımdır, ne zararları olacak ki?" Bunun üzerine Resûlullah şöyle dedi: "Allah Teâlâ hicret etmem için bana izin verdi". Bu haberi duyan babamı hiç böyle sevinçli görmemiştim, sevincinden ağlıyordu, sonra da: 'Ey Allah'ın Resulü, işte iki binek devesi, onları bu hizmet için hazırladım."

Hz. Peygamber, perşembe günü geceleyin Hz. Ebû Bekir'in yanına gelerek birlikte Mekke'den ayrılıp Sevir Dağı'ndaki mağaraya gittiler. Burada üç gün kaldılar. Hz. Ebû Bekir'in oğlu Abdullah, babasından aldığı direktif üzerine, gündüzleri Mekkeliler'le birlikte bulunur, onların Peygamberimiz ve Hz. Ebû Bekir hakkında söyledikleri ve müşâvere ettikleri şeylerden işitebildiklerini, karanlık basınca, Sevir mağarasına gelip anlatır, geceyi, Peygamberimiz ve Hz. Ebû Bekir'le birlikte geçirdikten sonra, tan yeri ağarırken Mekke'ye döner, geceyi Mekke'de geçirmiş gibi müşriklerle sabahlardı.

Âmir b. Fuheyre de, onun gelip gittiği yol üzerinde koyunlarını sürerek izini belirsiz ederdi. Hz. Ebû Bekir'in kızı Esmâ ise, geceleri yiyecek getirirdi. Hz. Ebû Bekir'in azadlı kölesi Âmir b. Fuheyre; Hz. Ebû Bekir'in koyunlarını, Mekke'lilerin koyunlarıyla birlikte otlatır, aldığı direktife göre karanlık basınca, Hz. Ebû Bekir'inkini mağaranın önüne getirip bırakırdı. Peygamberimizle Hz. Ebû Bekir de onlardan bir kaba süt sağar, güneşin hararetinden ısınmış temiz taşların içine koyarak sütü ısıtır ve içerlerdi. Âmir b. Fuheyre, gecenin sonuna doğru gelip koyunlara seslenir, onları da, önüne katarak yaymaya götürürdü. Böylece üç gün geçti. Halkın, Peygamberimiz ve Hz. Ebû Bekir hakkındaki arama taramaları sonuçsuz kalıp, ortalık sakinleşince kılavuz olarak tutulan Abdullah b. Üreykit, kendisine emanet edilen iki deve ile birlikte kendi devesini de yanına alarak pazartesi günü Sevir Dağı'nın eteğine seher vakti geldi. Resûlullah ve Hz. Ebû Bekir develere binerek Medine'ye doğru hareket ettiler.

Medine'ye vardıkları zaman Resûlullah (s.a.v.) ashâbı arasında kardeşlik bağını tesis etmek, muhâcirler arasındaki gurbet ve yalnızlık duygularını gidermek, âile ve akrabalardan ayrılığın ıztırabını dindirmek, Ensâr ile Muhâcirler arasında ünsiyet peyda etmek üzere, fert fert her birini

kardeş yaptığında Hz. Ebû Bekir'i de Ensâr'dan Hârice b. Züheyr ile kardeş yapmıştı. İslâm davetini göğüslemede, birbirleriyle dost olmada, sevmede, Muhâcir ve Ensâr kardeş olmuşlardı. Yüce Allah: "Mü'minler ancak kardeştir. (Hucurât, 10)", âyeti ile bu kardeşliğin meşrûluğunu ve doğruluğunu bildiriyordu.

Hz. Ebû Bekir (r.a), Medine'de bulunduğu sırada, İslâm davasının öncülüğünü yapmış, Resûlullah (s.a.v.)'ın yanıbaşından hiç ayrılmamıştı. Mekkeli'ler, Müslümanlar'dan öç almak ve Medine'de bulunan Müslüman toplumunu ortadan kaldırmak için kalabalık bir ordu ile yola çıkmışlardı. Bunu duyan Hz. Peygamber (s.a.v.), durumun ciddiyetini ashâbiyle istişâre ettiğinde başta Hz. Ebû Bekir olmak üzere şunları söylediler: "Ya Resûlullah, Allah'ın sana gösterdiği şey için yürü, devam et, biz seninle beraberiz. Vallahi İsrailoğulları'nın Mûsa'ya: "Sen ve Rabbin gidiniz ve savaşınız, biz işte burada oturucularız" (Mâide, 24) dediği gibi sana demiyoruz. Biz seninle beraber savaşacağımızı söylüyoruz. Seni hak ile gönderen Allah'a yemin ederiz ki sen bizi, dünyanın öbür ucuna da götürsen elbette seninle birlikte sonuna kadar savaşırız."

Hz.Ebû Bekir (r.a), Bedir, Uhud, Hudeybiye, Hayber, Mekke'nin fethi, Huneyn ve Tebük olmak üzere bütün savaşlara katıldı, hepsinde de Resûlullah'ın yanından ayrılmadı.

Kaynaklar, Hz. Ebû Bekir'e Medîne-i Münevvere'de "Sıddîk" lâkabının verilmesi olayını da şöyle anlatmaktadırlar: "Resûlullah (s.a.v.): "Beytü'l-Makdis bana gösterildi, ben de ona baktım" dedi ve bu hali Hz. Ebû Bekir'e anlatmaya başladı. Hz. Ebû Bekir de: "Doğru söyledin, şehâdet ederim ki sen Allah Resûlüsün" dedi. Beytü'l-Makdis'de gördüklerini anlattıkça, Hz. Ebû Bekir: "Doğru söyledin, şehâdet ederim ki sen Allah Resûlüşün" dedi. Konuşmanın sonuna geldiğinde Resûlullah Hz. Ebû Bekir'e şöyle dedi: "Ey Ebû Bekir, sen "sıddîksın" (yürekten ve içten bütün samimiyetiyle iman eden demek) dedi. O günden sonra "Sıddîk" ismi Hz. Bekir'e söylenmeye devam edildi."

Kâinatın Efendisi Yüce Peygamber hastalanıp da namaza gidemeyecek ve imamlık yapamıyacak bir durumda olduğunu anlayınca, Hz. Âişe'ye, namaz kıldırmak üzere imam olması için Hz. Ebû Bekir'e bildirmesini emretmişti. Hz. Âişe de babasının çok yumuşak kalbli olduğunu, Kur'ân okurken ağladığını, Resûlullah'ın makamında duramayacağını söyledi. Fakat Hz. Peygamber: "Ebû Bekir cemaate namaz kıldırsın" emrini tekrarladı. Bunun üzerine Hz. Ebû Bekir es-Sıddîk, 17 vakit namaz kıldırdı.

Resûlullah'ın vefâtı haberini alan Hz. Ebû Bekir, koşarak Resûl-i Ekrem'in yattığı odaya girdi. Mübarek yüzünü açıp alnından öptü gözlerinden yaşlar boşandı ve: "Sana her şey feda olsun.Allah adına yemin ederim ki sen iki kere ölmeyeceksin. Her nefsin tadacağı ölümü işte şimdi tattın. Bundan sonra ölmeyeceksin". Daha sonra dışarıya çıkıp üzüntüden feryat eden ashâba teselli verdi. Halkı sükûn ve sabra davet etti.Halk ise hercümerc içinde dağınık bir vaziyette idi. Bu sırada Hz. Ömer (r.a) kılıcını sıyırmış, Resûlullah'ın öldüğünü söyleyenlerin kellesini vuracağını ilan etmişti. Hz. Ebû Bekir onu susturarak Allah'a hamd ve sena ettikden, Peygamberine de salâtü selâm getirdikten sonra şu tarihî konuşmayı yaptı: "Ey insanlar, Muhammed'e tapanlar bilsin ki o ölmüştür.Allah'a tapanlar ise onun

varlığını ve sonsuz olduğunu bilirler. Cenâb-ı Hak : "Muhammed ancak ve ancak bir peygamberdir. Ondan önce nice peygamberler gelip geçmiştir. O ölür veya öldürülürse siz geri mi döneceksiniz? Kim iki ökçesi üzerinde gerisin geriye dönerse elbette Allah'a hiçbir şey ile zarar vermiş olmaz. Allah şükür ve sebat edenlere karşılık verecektir. (Âl-i İmran, 144) buyurmamış mıdır? Öyleyse kim Allah'a ibadet ediyorsa Allah sağdır ve onun için ölüm yoktur. Kim Muhammed'e ibadet ediyorsa, bilsin ki Muhammed ölmüştür" dedi. Bu sözler cemaati teskin etti, herkese tesellî verdi.

Ashâb-ı kirâm'ın söz birliği ile halîfe seçilen Hz.Ebû Bekir, Müslümanlık'tan müşrikliğe dönenler ve peygamber olduklarını söyleyerek câhil halkı aldatan Müseylematü'l-Kezzâb gibi din düşmanları ile ayrı ayrı yaptığı savaşta hepsini mağlup ederek, ortadan kaldırdı. Hîre ve Enbar şehirlerini fetheyledi. Hz. Peygamber tarafından hazırlanan Üsâme b. Zeyd ordusunu kesintiye uğratmadan Şam'a doğru hareket etmesini sağladı. Müslüman şehidlerin masum kanını döken zâlimlere karşı hazırlanan bu orduyu Hz.Üsâme ile birlikte Medine'den çıkarıp askerlerin karargâhına gelerek onlara hareket emrini verdikten sonra askerlerle birlikte yaya olarak yürüdü. Üsâme Hazretleri: "Ey Resûlullah'ın halifesi, ben binmişim, sen yürüyorsun. Ya sen de bineceksin veyahut ben de ineceğim" dedi. Hz. Ebû Bekir: "Vallahi ne sen inersin, ne de ben binerim. Ben de Allah yolunda bir saat yürüyüp ayaklarımı tozlandırsam ne olur? Zira Allah yolunda gaza eden bir kimsenin attığı her adım başına Cenâb-ı Allah yediyüz hasene yazar, yediyüz derece verir ve yediyüz günahını siler" dedi.

Hz. Üsâme b. Zeyd'in kumanda ettiği ve Hz. Ömer'in yardımcı komutan olarak görev aldığı bu orduya Hz. Ebû Bekir (r.a), tarihe altın sayfalarla yazılacak şu talimatı vermiştir: "Hıyânet etmeyiniz. Kimseye haksız yere zulmetmeyiniz. Haddi aşmayınız. Kimsenin âzâsını kesmeyiniz. Çocukları, yaşlıları, kadınları öldürmeyiniz. Hurma ağaçlarını kesip yakmayınız. Meyve veren bir ağaca dokunmayınız. Koyun, inek, deve gibi hayvanları gıdadan başka bir amaç için kesmeyiniz. Yolda manastırlara çekilmiş adamlara rastgeleceksiniz, onları kendi hallerine bırakınız."

Hz. Ebû Bekir'in halifeliği esnasında gerçekleştirdiği en önemli hizmetlerden biri de Kur'ân-ı Kerîm'i mushaf haline getirmesidir. Resûlullah zamanında yazılan ve korunan Kur'ân âyetleri, vahy-i ilâhinin devam etmesi sebebiyle bir kitap haline getirilmemişti. Ancak Resûl-i Ekrem'in vefatından sonra vahy-i ilahi bir cild haline getirildi, buna da "Mushaf" adı verildi. Hz. Ebû Bekir'in toplattığı Kur'ân nüshası, Hz. Ömer'e intikal etmiş, onda sonra da Hz. Hafsa'ya teslim edilmiş, daha sonra Hz. Osman bu nüshadan çoğaltarak çeşitli İslâm ülkelerine göndermiştir.

Hz. Ebû Bekir es-Sıddık, İslâm birliğini kısa zamanda tesis etti. Bütün Müslümanlar onun etrafında birleştiler. İslâm dinini bütün dünyaya duyurdu. Doğuda ve batıda dünyanın büyük bir kısmında İslâm inkılâbını o gerçekleştirdi. Zamanın en güçlü devletlerinden olan İran ve Bizans gibi devletleri mağlup ederek İslâm sancağını yüceltip, Irak ve Suriye kalelerine sancağı dikmeyi başardı. Onun orduları savaş meydanlarında ha-

mâset, şecâat ve kahramanlıklar gösterdikleri gibi, çiftçilere güven, vicdanlara hürriyet, canlara, mallara dokunmama hususunda görülmemiş manzaralar meydana getirdiler.

Hz. Ebû Bekir es-Sıddîk, hicretin onüçüncü yılında Cemâziyelâhir ayının başında hastalandı. Gün geçtikce hastalığı arttı. Bu sırada imâmet görevini Hz. Ömer'e bırakmıştı. İbn-i Asâkir'in naklettiğine göre, Hz. Ebû Bekir hasta iken, birisinin kendisini omuzlayıp minbere çıkarmasını emretti. Minbere çıktıkdan sonra toplanan Müslümanlar'a şunları söyledi: "Ey insanlar, dünyadan sakının ve ona güvenmeyin. Âhireti dünyadan üstün tutun. Ve yalnız âhireti sevin. Zira dünya ile âhiretten birisi sevildiği zaman diğeri sevilmemiş olur. Şunu da bilin ki bizim için çok önemli olan bu hilâfet görevi eğer başta ehil bir kimseye verilmezse işlenen hatayı sonradan tamire imkân bulunmaz. Öyleyse içinizde en güçlü ve iradesine en hâkim olan, şiddet göstermek gerektiği zaman şiddet gösteren ve yumuşak davranmak gerekince de yumuşak davranan, iyi ve yararlı görüşlerden istifade etmesini bilen, gereksiz şeylerle ilgilenmeyen, evham ve hayallere kapılıp üzülmeyen, bilmediği şeyleri öğrenmekten utanç duymayan, ânî ve olağanüstü durumlarda şaşkına dönmeyen, devletin mallarını iyi koruyarak hiyânet ve yolsuzluklara meydan vermeyen, halden ziyade geleceği düşünen, şiârı takva ve tâat olan adam kim ise ona verin ki, o da Hattab oğlu Ömer'dir."

Görevini tam bir sadakat ve muvaffakiyetle bitiren bu yüce insan, vefatından az önce, Hz. Âişe'ye Resûl-i Ekrem'in yanına defnedilmesini, iki kat elbisesini yıkayıp onunla defnetmelerini, buna sebep olarak da yaşayanların yeniye daha muhtaç olduklarını söyledi, gasil ve tekfîninin ise hanımı Esma binti Umeyr tarafından yapılmasını, oğlu Abdurrahman'ın annesine yardımcı olmasını vasiyet etti, sonra da şahsî servetine âit vasiyetini yazdı ,, beytülmalden aldığı maaşların tümünün kendi malından alınarak geri iade edilmesini emretti.

Cemaziyelâhir ayının sonlarında bir pazartesi günü akşamı rahmet-i Rahman'a kavuşan Hz. Ebû Bekir'in tüm vasiyetleri yerine getirildi. Hz. Talha, Hz. Osman ve oğlu Hz. Abdurrahman ile birlikte Hz. Ömer tarafından Resûlullah'ın yanı başında kazılan mezara defnedilerek, hayattaki rehberi ve aziz arkadaşına kavuştu.

Hz.Ebû Bekir es-Sıddîk, Hz. Peygamber'in en sevgili dostu idi. Allah'dan en çok korkanı, insanların en adâletlisi, üzerine aldığı vazîfeleri en iyi şekilde yerine getireni idi. Peygamber'den sonra ikinci bir şahsiyetti. Hz. Peygamber (s.a.v.), vefatına yakın bir sırada onun hakkında şunları söyledi: "Dostluğu ve yardımı sebebiyle kendisine en çok minnettar olduğum arkadaş Ebû Bekir'dir. Rabbımdan başka bir dost edinsem Ebû Bekir'i dost edinirdim. Onunla benim aramda İslâmiyet kardeşliği ve sevgisi vardı. Mescidin bütün kapıları kapansın, yalnız Ebû Bekir'in kapısı açık kalsın" (Buhârî IV, 191).

EBÛ BEKRE ES-SEKAFÎ (r.a)

Künyesiyle meşhurdur. İsmi ve soyu: Nufey' b. Mesrûh es-Sekafî. Ziyad b. Ebihi'nin ana bir kardeşidir. (Mesruh veya Haris olduğunu söyleyenler de vardır) Annesinin ismi Sümeyye'dir. Sümeyye İranlı bir köleydi. Önce Ebû Süfyan'a sonra Taif'li Haris b. Kelede'ye satıldı. Ebû Bekre Hz. Peygamber'in azadlı kölesiydi. Taif kuşatması esnasında Hz. Peygamber (s.a.v.) Taiflilere "Hürlerden aşağı inip bize teslim olanlara dokunulmayacak, köleler ise hürriyetine kavuşacak" diye ilân ettirdi. Bunun üzerine Ebû Bekre makaraya taktığı iple aşağı sarktı. O makara ile daha birçok Taif'li köle kaleden inerek iltica ettiler. Resûlullah bunların hepsini azad etti: "Makara babası" manâsına gelen -Ebû Bekre- künyesi,bu olay üzerine kendisine verilmiştir. Haris b. Kelede'nin oğlu olduğunu kabul etmez, "Ben Resûlullah'ın azadlısıyım, illâ nesebimin ne olduğunu sorarsanız, Mesruh oğlu Nufey" derdi. Ölürken oğluna, bana Habeşli Mesruh'un oğlu diye telkin verin, çünkü o sâlih biriydi demişti. Taif'ten bir adam Peygamberimize gelip: "Ebû Bekre bizim kölemizdi. Onu bize verin" deyince Hz. Peygamber (s.a.v.): "O Allah'ın ve Resûlünün azadlısıdır" diyerek adamın bu isteğini reddetti.

Ebû Bekre sahâbenin fakîhlerindendi.Suffa'da kendini yetiştirdi ve ilmî yönden sahâbe arasında temâyüz etti. Doğruları söylemekten çekinmezdi. Her riske rağmen hak bildiği yoldan ayrılmayan Ebû Bekre (r.a) yeri geldikçe idarecilere karşı yaptığı ikazlarla şimşekleri üzerine çekmişti. Onların aralarındaki fitnelere katılmamış, âlet olmamış, hayatı boyunca kötülüklerle mücadele etmiştir.

Muğîre b. Şu'be'nin zina yaptığına dair Nafi b. Haris veya Hureys ve Şibl ile birlikte Hz. Ömer'in huzurunda şahitlik etmişlerdi. Halbuki zina cezasının uygulanabilmesi için dört şahit gerekiyordu. Şahit sayısı dördü bulmadığından dolayı Hz. Ömer şahitlerin iftira (Kazf) cezasına uğramamaları için tövbe etmelerini, Muğire'nin zina yaptığına dair iddialarından vazgeçmelerini teklif etti. Nafi ve Şibl tevbe ettiler. Ebû Bekre: "Ben iftira etmedim ki tevbe edeyim. Onun zinasına şahit oldum. İftira ile şâhitlik ayrı şeylerdir", düşüncesinden hareketle tevbe etmedi. Bunun üzerine iftira cezasına çarptırıldı. Bu ceza uygulanırken yediği sopa darbelerinden vücudu yaralanmıştı. Ümmü Gülsüm b. Utbe bir koyun kestirip derisini vücuduna sararak tedavi etti. Ebû Bekre bu olaydan sonra şahitlik etmesi için kendisine başvuranlara: "Beni fâsık (şahitliği kabul edilmez) ilân ettiler" derdi. Hz. Ömer'in bu uygulaması şu âyete dayanıyordu: "İffetli Müslüman kadınlara zina iftira edip de (bunu ispat için) dört şahit getiremeyenlere seksen deynek vurun, bunların şahitliklerini de ebediyen kabul etmeyin. Bunlar fâsıklardır". (Nur, 4)

Görüldüğü gibi Ebû Bekre ile Hz. Ömer arasındaki bu hadise Kur'ân âyetinin anlaşılması ve yorumundaki farklılıktan kaynaklanmaktaydı.

Ziyad b. Ebihi, Muâviye tarafından kendisine katılmak üzere davet edi-

lince, Ebû Bekre, kardeşi Ziyad'a bu davete icabet etmemesini tavsiye etmiş, Ziyad bu tavsiyeye uymayınca ölünceye kadar onunla konuşmamıştır.

Ziyad bir kereste tüccarının kerestesini gasbederek Basra mescidine gölgelik yaptırmıştı. Ebû Bekre gölgelik sökülünceye kadar o mescitte namaz kılmadı.

Ahmed b. Kays anlatıyor: "Hz. Ali'ye bîat etmiştim. Ebû Bekre beni kılıç kuşanmış vaziyette görünce: "Bu ne hal?" diye sordu. Ben de "Peygamber'in amcaoğlu Ali'ye bîat ettim" dedim. Bana: "Geri dön, ben Hz. Peygamber'den şöyle dediğini işittim: "İki Müslüman kılıçlarıyla karşı karşıya gelseler ikisi de Cehennem'dedir..."

Ziyad b. Ebihi, Enes'i, Ebû Bekre'ye sitem etmesi için göndermişti. "Enes yanına vardığında hastaydı. Ziyad'ın Ebû Bekre'nin oğullarına önemli devlet görevleri verdiğinden bahsedince Ebû Bekre: "Onları Cehennem'e soktuğunu da söyledi mi?" dedi. Enes, o, yaptıklarını ictihadı gereği yapıyor deyince: "Harulalılar (yani Haricîler) da ictihad ettiler. Hata mı ettiler isabet mi ettiler söyle bakalım?" diye karşılık verdi.

Ebû Osman el-Hindî'ye bir gün şöyle demiştir:"Ben onları (idarecileri) dünya meselesinden dolayı mı itham ediyorum sanıyorsunuz. Onlar oğullarımdan falana falana önemli devlet görevleri verdiler. Bundan iyi dünyalık mı olur. Ben onları, küfürlerinden dolayı (İslâm'ın ruhundan saptıklarından) suçluyorum.

H. 51 veya 52 yılında Hz. Muâviye'nin halifeliği döneminde yerleşmiş olduğu Basra'da vefat etti. Cenaze namazını sahâbîlerden Ebû Berze el-Eslemî kıldırdı.

Hasan Basrî: "Basra'ya yerleşenler arasında Ebû Bekre ve İmran b. Husayn'dan daha faziletli bir kimse yoktur" derdi.

Kendisinden oğulları Ubeydullah, Abdurrahman, Abdülaziz başta olmak üzere Müslim, Hasan Basrî, Ebû Sirin, Rebi b. Hiraş hadîs nakletmiştir.

EBÛ BERZE (r.a)

Künyesi ile meşhurdur. İsmi ve soyu: Nadle b. Ubeyd (Abdullah, Amr veya Âiz şeklinde rivayetler vardır.) b. Hâris b. Hıbâl b. Rebîa el-Eslemî.

Asıl ismi Nadle idi. Hz. Peygamber tarafından Abdullah olarak değiştirildi. Ebû Bekre ile din kardeşi ilân edilmiştir. Suffa ashâbındandı. Doğum tarihi ve ne zaman Müslüman olduğu bilinmemekle birlikte, İslâm'ın ilk dönemlerinde Müslüman olduğu kaydedilir. Hayber'den itibaren Resûlullah (s.a.v.) ile beraber bütün gazalara katılmıştır. Mekke fethi esnasında Abdu'l-uzzâ (Abdullah) b.Hatal'ı öldürdü. İbnü'l-Hatal önce Müslüman olmuş ve Abdullah olarak ismi değiştirilmişti. Bu arada kölesini öldürmüş, kısas

uygulanacağını anlayınca irtidad etmişti. (İslâmiyet'ten çıkmıştı). Mekke fethi günü Hz. Peygamber (s.a.v.) Müslümanlar'a silah çekmeyenlere ve Kâbe'nin örtüsü altına sığınanlara dokunulmayacağını ilân etti. İbnü'l-Hatal da Kâbe'nin altına sığınanlardandı. Hem dinden çıktığından hem de üzerinde kul hakkı ve kısas bulunduğundan affı mümkün değildi. Hz. Peygamber (s.a.v.) İbnü'l-Hatal'ın öldürülmesini emretti. Ebû Berze bu görevi yerine getirdi. Mekke fethinden sonra Huneyn savaşına katıldı.

Hz. Ali döneminde onunla birlikte Nahrevan'da Haricîlerle savaştı. Sıffin savaşına katıldığı da söylenir. Daha sonra Hz. Muâviye döneminde Horasan seferine katılmıştır.

Resûlullah'ın (s.a.v.) irtihâlinden sonra bir süre Medine'de yaşadı. Sonra bir ev yaptırıp Basra'ya yerleşti. Horasan seferinden sonra, Merv'e yerleştiği, bir süre sonra tekrar Basra'ya döndüğü nakledilir.

Nerede ve hangi tarihte vefat ettiği konusunda ihtilâf vardır. Vefat yeri konusunda Basra, Horasan, Mezâfe (Herat'la Sicistan arasında bir yer) şeklinde farklı rivayetler vardır. Ölüm tarihi konusunda 60, 64, 65 şeklinde üç rivayet mevcuttur. İbn-i Hacer, İsabe'de 65 tarihinin daha doğru ve gerçeklere uygun olduğunu belirtmektedir.

Hz. Peygamber'den (s.a.v.) doğrudan veya Hz. Ebû Bekir kanalıyla 46 hadîs nakletmiştir. Kendisinden hadîs nakledenler arasında oğlu Muğîre, torunu Müneyye binti Ubeyd, Ebû Osman en-Nehdî, Ebûl-Minhâl, Kinane b. Nuayn, Ebûl-Vazi, Ebûl-Vadi, Ebûl-Âliye, Abbâd b. Nuseyb gibi kişiler vardır.

Zahid, cömert, mütevazi ve fazilet timsali bir zattı. Örnek bir hayat yaşadı. Hergün fakirlere sabah akşam tirid yemeği yedirirdi. Basit ve sade elbiseler giyerdi. Binek olarak atı değil merkebi tercih ederdi. Hiç kimsenin aleyhine konuşmazdı. Birisi, Âiz b. Amr'la onun arasında söz getirip götürmek niyetiyle: "Kardeşin Âiz ipek elbiseler giyiyor, ata biniyor, senin elbisen ve bineğin konusunda aleyhte konuşuyor" dedi. Adama: "Sana yazıklar olsun, Âiz gibi iyi adam var mıdır?" dedi. Aynı adam, Âiz'e gitti ve; "Ebû Berze senin giyeceklerini ve bineğini lüks görüyor" dedi. Âiz de: "Ebû Berze gibisi var mı!" diyerek aralarını açma planını boşa çıkardı.

Geceleri teheccüd namazı kılarak ihyâ eder, aile fertlerini de namaza kaldırırdı. Bu namazlarda 60-100 arası âyet okurdu.

Emeviler döneminde Mervan, Abdullah b. Zübeyr ve Kurrâ'lar arasındaki mücadeleler hakkında fikrini soran birine: "Ey Araplar, Allah sizi Muhammed (s.a.v.) vasıtasıyla cahillik, dalâlet (sapıklık) ve zayıflıktan kurtardı. Bugün olanları görüyorsunuz. Şu dünya aranıza fesat soktu. Şam'dakiler de (Emeviler) Mekke'liler de, Kurra'lılar da dünya için savaşıyorlar." "Bu durumda bize ne tavsiye edersin?" diye sorulunca: "Bugün bana göre insanların en hayırlıları kaba elbiseler giyenler, başkalarının mallarıyla karınlarını doldurmayanlar ve başkalarının kanının günahını sırtlarına

yüklenmeyenlerdir" dedi.

"Allah'ı zikreden, evinde dinarları olup da onları dağıtanlardan daha üstündür" derdi.

Ebû Berze bir savaş esnasında başından geçen enteresan bir hatırasını anlatıyor: " Bir savaşta Rasûl-i Ekrem'e (s.a.v.) üç tane kâfir başı getirdim." "Hepsini sen mi öldürdün?" diye sordu. Ben: "İkisini ben öldürdüm, diğerini ise beyaz elbiseli, yakışıklı bir adam öldürdü" deyince "O falan melektir" buyurdu. (Müsned)

EBÛ BÜRDE EL-EŞ'ÂRÎ (r.a)

Künyesiyle meşhurdur.İsmi ve soyu: Âmir b. Kays el-Eş'ârî. Meşhur sahâbîlerden Ebû Musa el-Eş'ârî'nin kardeşidir. Aslen Yemen'lidir.

Yemen'den Medine'ye gitmek üzere 52 veya 53 kişiyle birlikte bir gemiye binip Kızıldeniz'e açıldılar. Yanında diğer iki kardeşi, Ebû Musa ve Ebû Ruhm da vardı. Gemi fırtınaya yakalanıp Habeşistan kıyılarına vurdu. Yolcular oraya çıktılar. Medine'ye giden bir grup burada, Habeşistan'da bulunan Müslüman muhâcirlerle buluştular. Bu elli küsur kişinin daha önce Müslüman olup Medine'ye hicret niyetiyle yola çıktıkları anlaşılıyor. Habeşistan'da bir süre kaldıktan sonra oradaki muhâcirlerle birlikte Medine'ye gittiler. Medine'ye vardıklarında Hz. Peygamber (s.a.v.) Hayber gazasında idi. Savaşa katılmadıkları halde Yemen'den ve Habeşistan'dan gelenlere de ganimetten pay verildi. (Bkz. Câfer b. Ebî Tâlib maddesi)

Ebû Bürde daha sonraki seferlere Peygamberimiz'le (s.a.v.) birlikte katıldı. Resûl-i Ekrem (s.a.v.)'in irtihalinden sonra Kûfe'ye yerleşti. Hayatının bu dönemi hakkında fazla bilgiyle sahip değiliz.

Kadı Şureyh'ten sonra Kûfe kadılığı yaptığına dair rivayetler vardır. Kendisinden bir kaç hadîs nakledilmiştir.

H. 104 yılında vefat etti.

EBÛ BÜRDE b. NİYÂR (r.a)

Künyesiyle meşhurdur. İsmi ve soyu: Ha'ni (veya Haris) b. Niyâr b. Amr b. Ubeyd b. Amr b. Kilâb el-Belevî el-Kudâî, el-Ensarî. Künyesiyle meşhur olan iki Ebû Bürde vardır. Burada hayatı anlatılan Ebû Bürde, Ensâr'dandır. Aslen Medine'li olup Evs kabilesine mensuptu. Öbür Ebû Bürde, bir önceki madde de belirtildiği gibi aslen Yemenli'dir. İsimler farklıdır. İkisinin birbirine karıştırılmaması konusunda dikkatli olunmalıdır.

Ebû Bürde b. Niyâr sahâbeden Bera b. Âzib'in dayısıdır.

Akabe bîatlarına, Bedir savaşına ve daha sonra Peygamberimizin yap-

Sahâbîler

ANSİKLOPEDİSİ

FASİKÜL-11

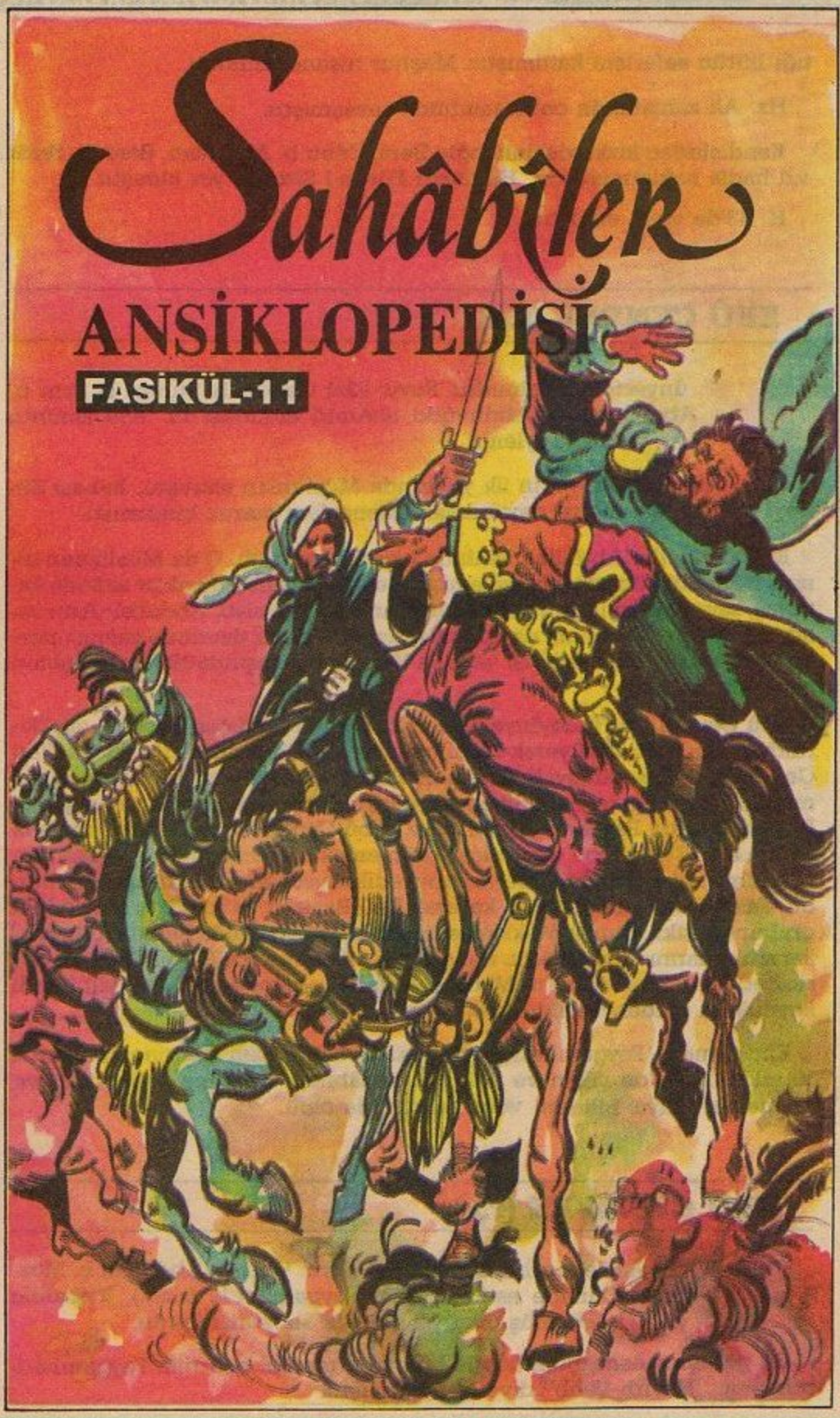

tığı bütün seferlere katılmıştır. Meşhur nişancılardandı.

Hz. Ali zamanında onun tarafında savaşmıştır.

Kendisinden kızkardeşinin oğlu Berâ, Câbir b. Abdullah, Beşir b. Yesâr v.d hadîs nakletmişlerdir. Hadîsleri Kütüb-i Sitte'de yer almıştır.

H. 43'de vefat etmiştir.

EBÛ CENDEL (r.a)

Künyesiyle meşhurdur. Soyu: Ebû Cendel b. Süheyl b. Amr b. Abduşems b. Abduvüdd el-Âmirî el-Kureşî'dir. Asıl isminin Âs olduğu söylenir.

Ebû Cendel İslâmiyet'in ilk yıllarında Müslüman olmuştu. Babası Süheyl onu hapsetmiş ve dayanılmaz işkencelere maruz bırakmıştı.

Ebû Cendel'in Abdullah isminde bir kardeşi vardı. O da Müslüman olmuş fakat Müslümanlığını gizlemişti. Bedir savaşına müşrikler safında katılmış, savaş başlayınca Müslümanlar tarafına geçmişti. Abdullah Asr-ı saadet'teki diğer savaşlara da katılmış, Hz. Ebû Bekir devrinde yalancı peygamber Müseyleme'ye karşı yapılan Yemâme savaşında 38 yaşında şehid olmuştu.

Ebû Cendel ise Hudeybiye barışı arafesinde hapisten kaçmış, ayaklarındaki zincirleri sürüyerek Müslümanlar'a iltica etmişti. Bu sırada Ebû Cendel'in babası Süheyl b. Amr müşrikler adına anlaşma imzalamak üzere oradaydı. Oğlu teslim edilmezse anlaşmayı imzalamayacağını söyledi. Bunun üzerine Peygamberimiz (s.a.v.) Ebû Cendel'i mecburen babasına teslim etti. Süheyl, bu gibi ilticaları önlemek için anlaşmaya, Mekke'den Müslüman olanların Medine'ye kabul edilmeyeceğine dair madde koydurdu. Fakat Ebû Cendel tekrar kaçarak Ebû Basir'in "İs" denilen mevkideki grubuna katıldı. Bunlar Mekke'den kaçan Müslümanlar'la birlikte Kureyş'in kervan yollarını vuruyorlardı. Daha sonra müşrikler Hz. Peygamber (s.a.v.)'e rica ederek "Mekkeliler'in Medine'ye kabul edilmeyeceğine" dair kendi koydukları maddeyi kaldırttılar.

Ebû Cendel, Peygamberimiz'den (s.a.v.) sonra Şam seferine katıldı. H. 18. yılda Ürdün'de çıkan ve pek çok sahâbînin ölümüne sebep olan ve "Amevas" diye bilinen veba salgınında öldü.

EBÛ CUHAYFE (r.a)

Künyesiyle meşhurdur. İsmi ve soyu: Vehb b. Abdullah b. Müslim b. Cünâde es-Suavî. Hz. Peygamber'le (s.a.v.), irtihaline yakın görüşmüş olan yaşı küçük sahâbîlerdendir.

Bu görüşme esnasında henüz büluğa ermediği belirtilir. Peygamberimiz ona: "Hayırlı Vehb" diye hitap etmiştir.

Hz. Ali'nin çok yakın dostuydu. Onun halifeliği döneminde Kûfe şehrinin güvenlik kuvvetleri başkanlığı yapmıştır. Hz. Ali hutbe okurken aşağıda minberin altında ayakta bekler ve bizzat halifeyi korurdu.

Ölüm tarihi hakkında ihtilaf vardır. En güvenilir olanı H. 74'dür. Resûlullah'la çok az bir süre görüşmüş olduğundan değil ,doğrudan Hz.Ali ve Berâ b. Âzib vasıtasıyla hadîs nakletmiştir. Kendisinden hadîs rivayet edenler arasında Ali b. Akmer (Erkam), Hakem b. Utbe, Seleme b. Küheyb, oğlu Avn b. Ebi Cuhayfe, İsmail b. Ebû Hâlid, Şa'bî gibi zatlar vardır.

Ebû Cuhayfe'nin 45hadîs rivayet ettiği tesbit edilmiştir.Hadîsleri Kütüb-i Sitte denilen meşhur altı hadîs kitabında yer almıştır.

Ebû Cuhayfe anlatıyor: "Bir gün yağlı etten yapılmış tirid yedikten sonra Resûl-i Ekrem'in (s.a.v.) huzuruna gitmiştim. Bir kaç defa geğirince Hz. Peygamber (s.a.v.): "Ey Ebû Cuhayfe git uzakta geğir. Dünyada tıka basa karnını doyuran, âhirette uzun zaman aç kalacaktır" buyurdu. Bu olaydan sonra Ebû Cuhayfe günde bir öğünden fazla yemek yemedi. Sabah yerse akşam yemezdi. Akşam yerse sabah yemezdi.

EBÛDDERDÂ (r.a)

Künyesiyle meşhurdur. İsmi ve soyu: Üveymir b. Zeyd (veya Âmir) b. Kays b. Ümeyye b. Âmir b. Adiy el-Hazrevî. Annesi Mehabbe binti Vâkıd'dır. Medine'nin Hazrec kabilesindendi. Ensâr'dan ve Suffa ashâbındandır. Selmân-ı Fârisî ile din kardeşidir.

Ebûdderdâ kabilesi içinde en son İslâm'a giren kişiydi. Rivayete göre İslâm'dan önce çok yakın dostu olan Abdullah b. Revâha Müslüman olmuş ve Ebûdderdâ'nın taptığı putun yanında kudüm çalarak: "Allah dışında, herşey bâtıldır" mealinde bir şiir okumuştu. Hanımı, Ebûdderdâ'ya olayı anlatınca: "Bu putun bir gücü olsa idi buna engel olurdu" diye düşünerek gusletti, güzel elbiselerini giydi, Abdullah ile birlikte Hz. Peygamber (s.a.v.)'in huzuruna gitti ve Müslüman oldu. Müslümanlığının gecikmesini, onun, araştırmacı bir ruha sahip olduğu ve İslâmiyet'i yakından tanımak için İslâm'a girişini ertelediği şeklinde yorumlamak mümkündür. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in onun hakkında: "Ebûdderdâ bu ümmetin hakîmidir" demesi onun bu özelliğinin bir delilidir.

Müslüman olmadan önce ticaretle uğraşırdı. Müslüman olunca ticareti bırakmıştır. Bunun sebebini şöyle açıklamıştır: "Müslüman olunca ticaretle ibadeti birlikte yürütmek istedim; fakat bir arada yürütemedim,bunun üzerine ticareti bıraktım, ibadete yöneldim."

Bedir savaşında Müslüman olduğundan, bu savaşa katılmamıştır. Uhud savaşından itibaren Resûlullah'la (s.a.v.) birlikte bütün savaşlara katılmıştır. Uhud savaşında çok büyük fedakârlık ve kahramanlık gösterdiği için Peygamberimiz (s.a.v.): "Üveymir ne güzel bir süvâridir" buyurdu. Bedir'e

katılmadığı halde Hz. Omer ona Bedir'e katılanlara verdiği tahsisatı verdi.

Ebûdderdâ ilim düşkünüydü. Bizzat Hz. Peygamber'den Kur'ân öğrendi. Resûlullah'ın sağlığında Kur'ân'ın tamamını toplayan altı kişiden biriydi. Resûlullah'ın hadîslerini öğrenme konusunda da çok büyük bir isteği vardı. Bizzat kendi duyduğu hadîsler dışında Zeyd b. Sabit, Âişe, Ebû Umâme, Fudâle gibi sahâbîlerden de hadîs nakletmiştir. Naklettiği hadîslerin sayısı 179'dur. Kendisinden Enes b. Mâlik, İbn Abbas, Ebû Umâme, Abdullah b. Amr gibi sahabîler; Said b. Müseyyeb, Ata b. Yesar, Ebû İdris Havlânî, Alkame b. Kays gibi meşhur hadîsciler ve hanımı Ummudderdâ hadîs nakletmiştir.

Bütün ömrünü Kur'ân, tefsîr, hadîs ve fıkıh öğretmeye vakfetti. Hz. Ömer'in halifeliği zamanında, Şam'a yerleşip orada Resûl-i Ekrem'den aldığı ilmi ve feyzi, neşir faaliyetlerinde bulunmak istediğini bildirerek Medine'den ayrılmak için izin istedi. Hz. Ömer: "Orada devlet görevi kabul etmezsen izin vermem" dedi. Devlet görevi kabul edemeyeceğini, fahrî olarak çalışmak istediğini bildirdi ve isteğinde direndi. Bunun üzerine Hz. Ömer izin verdi. Şam'da uzun yıllar ders okuttu. Onun ilim halkasında bir anda 1600 öğrenci toplandığı kaydedilir. Daha sonra onun öğrencileri aynı camide ayrı ayrı ilim halkaları kurmuşlardı. Ebûdderdâ bunları koordine eder ve bu halkalardan gelen soruları cevaplardı. Ayrıca kendisine gelen fıkhî problemlere de fetva verirdi.

Pek çok sahâbe ve tâbiûn, onun, ilimde ashâbın önde gelenlerinden olduğunu ifade etmişlerdir. "Kur'ân'dan bir âyeti unutsam, Yemen'de onu bilen biri var deseler sormak için Şam'dan Yemen'e giderdim" demiştir.

Ona, farzdan sonra hangi ibadetin daha efdal olduğunu sormuşlar, "TEFEKKÜR" diye cevap vermiştir. Hanımına, en çok yaptığı amel hangisiydi diye sormuşlar: "TEFEKKÜR" diye cevap vermişdi. Onun şu sözleri ilme ve ilimle amel etmeye verdiği değeri gösterir: "Yazıklar olsun bilmeyene. İsteseydi Allah ona (bilmediğini) öğretirdi. Yine yazıklar olsun bilip de bildiğiyle amel etmeyene". Bu sözleri bir defasında yedi defa tekrar ettiği rivayet edilir. "İnsan âlim olmadıkça müttakî olamaz, amel olunmadıkça da ilim güzel değildir" derdi.

Onun şu sözleri de çok düşündürücüdür: "Allah'ın huzurunda hesaba çekileceğim gün en korktuğum şey: "İlminle niçin amel etmedin?" diye sorulmasıdır. "Cahile bir defa yazıklar olsun, bildiğiyle amel etmeyene ise yedi defa yazıklar olsun." "Kıyamet gününde Allah katında insanların en şerlisi ilminden istifade edilmeyenlerdir", "Hayır, mal ve evladı artırmakta değil, ilmi ve ameli artırmaktadır", "Kıyamet günü Allah katında insanların en şerlisi ilminden fayda görmeyen âlimdir".

Ebûdderdâ (r.a) bu dünyanın geçici nimetlerine hiç değer vermez, dünyanın, âhirete tarla olacak ve ebedî hayatla sonsuz mutluluğa vesile olacak yönüne değer verirdi. Onun zâhidâne hayatını yansıtan pek çok sözü ve davranışı bize kadar ulaşmıştır.

Hz. Ömer bir gece onu Şam'da ziyaret etmiştir. Evinde üzerinde oturduğu bir keçeden başka eşyası ve yakacak kandili olmadığını, kapısında

da kilit bulunmadığını, her girebilirmiyim diyene kim olduğunu sormadan buyur dediğini gördü ve çok duygulandı.

"Aslında her gün üçyüz dinar kazanıp Allah yolunda harcamayı arzu ederim, fakat ticaret kalbimi Allah'tan uzaklaştırır diye korkuyorum, bunun için ticaret yapmıyorum" dediği nakledilir.

Onun hayat anlayışını aksettiren -bir kısmı Resûlullah (s.a.v.)'ın hadîslerinden iktibas edilmiş- hikmetli vecizelerinden bir kaçı şunlardır:

"Sade bir hayat yaşaması, kişinin fıkhının (dini iyi anladığının) alâmetidir."

"Âlimlerle haşır-neşir olması kişinin fıkhını gösterir."

"Allah'ı görüyor gibi kulluk edin. Kendinizi ölülerden sayın. Sizi başkasına el açmaktan kurtaran az mal, meşgul edip oyalayan çok maldan hayırlıdır. İyilik (Birr) eskimez. Günahlarsa unutulmaz."

"Üç şey olmasaydı dünyada kalmak istemezdim: Rabbımın huzurunda secde, sıcak günlerde oruç ve ilim ehliyle oturmak."

"Öğrenen ve öğreten dışındaki insanlarda hayır yoktur."

"Ölümden sonra göreceklerinizi bilseydiniz, yediğinizden, içdiğinizden zevk alamaz, gölgelerde oturamaz, sahralara çıkar, ağlayarak göğsünüzü yumruklar, keşke kesilen ağaç, yenilen ot olsaydım derdiniz."

"İmanın zirvesi Allah'ın hükmüne ve kaderine razı olmak, sadece Allah'a güvenmek ve dayanmak, ona teslim olmaktır."

"Ölümü çok hatırlayanın sevinci de hasedi de azalır."

"İnsanların sevmediği üç şeyi severim: Rabbıma kavuşmayı arzuladığım için ölümü severim. Rabbıma karşı mütevazi olmak için fakirliği severim. Günahlarıma keffaret olacağını umduğumdan hastalığı severim."

Şamlılar'a şöyle derdi: "Utanmıyor musunuz, yiyemeyeceğiniz malları biriktiriyorsunuz, oturamayacağınız binalar yapıyorsunuz, ulaşamayacağınız şeyleri arzu ediyorsunuz. Sizden öncekiler de biriktirirlerdi. Çok uzun amelleri vardı. Sağlam binalar yaparlardı. Biriktirdikleri dağıldı, arzuları hayal oldu, evleri mezar oldu. İşte Âd kavmi. Aden ile Amman arasını mal ve evlatlarıyla doldurmuşlardı. Onların geride bıraktıklarını iki dirheme alacak var mı? Sizin için korktuğum şey midelerinizin tok olup ilim yönünden aç olmanızdır."

"Sizin en hayırlınız arkadaşına: "Hadi ölüm gelip çatmadan oruç tutalım" diyendir. En şerliniz ise, arkadaşına hadi ölüm gelmeden yiyip içelim, eğlenelim diyendir." "Helâl kazan helâl ye, evine helâl olmayanı sokma, rızkını günübirlik iste, sabah kalktığında öldüğünü ve ölülere karıştığını düşün, malını Allah rızası için bağışla, sana kötü söz söyleyene veya seninle kavga edene dua et, günah işlediğinde hemen istiğfar et." "Başına gelen belâdan şikayet etme, hastalığını söyleme, dilinle kendini övme," "Mesrur olduğunda (sevinçli anında) Allah'a dua et, umulur ki darda kaldığında duana icâbet eder."

Dualarından birkaçı şöyledir:

"Allah'ım kalp dağınıklığından sana sığınırım." Kalp dağınıklığı nedir? diye sordular. "Her vadide malım olmasıdır" dedi.

"Allah'ım beni iyilerle birlikte öldür, şerlilerle birlikte yaşatma."

"Allah'ım beni kötü adam dedirtecek kötü amellere mübtelâ kılma."

"Allah'ım âlimlerin benden hoşlanmamasından sana sığınırım."

"Allah'ım senin sevgini, seni sevenlerin sevgisini ve senin sevgine ulaştıracak amellere muvaffak olmayı niyaz ediyorum. Seni, nefsimden, ailemden ve soğuk sudan daha çok sevmeyi nasip et."

Bazı dostları Ebûdderdâ'ya misafir olmuşlardı. Bir kısmı evindeki keçenin üzerinde yattı, bir kısmı da elbiselerinin üzerinde yattılar. Hanımı bir gün: "Niçin misafirlerini, başkalarının misafirlerini ağırladıkları gibi ağırlamıyorsun?" diye sorunca dedi ki: "Resûlullah'ın şöyle dediğini işittim: "Önünüzde çok zor bir yokuş vardır.Yükü ağır olanlar o yokuşu aşamazlar."

Din kardeşi Selmân'a (r.a) bir mektup yazmıştı: "Kardeşim insanların engel olamayacağı belâlar gelmeden sıhhatini ve boş vaktini ganimet bil. Belâları da ganimet bil. Çünkü o esnada dualar kabul olur.Mescid evin olsun. Resûlullah (s.a.v.): "Mescidler her müttakînın evidir" buyurmuştu. Allah Teâlâ, mescidleri ev edinenlere sırattı geçmeyi, rızasını kazanmayı ve huzura ermeyi garantilemiştir. Yetime acı, onu yanına al, yediğinden yedir. Bir gün Resûlullah'ın huzuruna birisi gelip kalbinin katılığından şikayet etmişti. "Kalbinin yumuşamasını istiyor musun?" diye sordu.Adam "evet" deyince: "Yetime yaklaş, başını okşa, yediğinden yedir, bu kalbini yumuşatır, ihtiyaçlarını karşılar" buyurmuştu. Şükrünü edâ edemeyeceğin malları toplama", Resûlullah'tan işittim şöyle buyurdu: "Kıyamet günü Allah'a itaat etmiş olan dünyalık sahibi, Allah'ın huzuruna getirilir. Malı arkasındadır. Sırattan geçerken malı:"Hadi geç üzerindeki hakkı ödedin" der. Allah'a itaatte kusurlu olan, malı sırtında olarak getirilir, sırattta ayağı kayar. Malı: "Allah'a itaat edeydin ya. Yazıklar olsun" der. Kardeşim duydum ki kendine hizmetçi satın almışsın. Resûlullah'tan (s.a.v.) işittim. Kişinin hizmetçisinin hesabını vereceğini söylüyordu. Hanımım Ummudderdâ benden bir hizmetçi istemişti. Alma imkânım da vardı. Hesabını veremeyeceğimden korktuğumdan almadım. Kardeşim sen ve ben niçin kıyamet gününe, hesaptan korkmayarak varmaya uğraşmıyoruz. Kardeşim, Resûlullah'ın (s.a.v.) ashâbıyız diye aldanma. Biz ondan sonra çok uzun süre yaşadık, ondan sonra ne hallere düştüğümüzü Allah bilir"

Ebûdderdâ (r.a) H.32'de Hz.Osman'ın halifeliği döneminde vefat etti. Ölüm yatağına düşünce: "Halka Ebûdderdâ vefat ediyor diye ilan edin" dedi. Söyleneni yaptılar. Evinin önünde büyük bir kalabalık toplandı. İki kişinin koltuğuna girerek dışarı çıktı, onlara Resûl-i Ekrem'den işittiği bir hadîsi okudu. İçeri girdikten bir süre sonra da vefat etti. Bu hadise onun ilme ne kadar önem verdiğini, son nefesinde bile ilim öğretmekle meşgul olduğunu gösteren emsalsiz bir davranıştır. Vefatını vesile ederek bir çok kişiye son nefesinden önce bile Hz. Peygamber'in bir hadîsini tebliğ etme gayreti içindeydi. Bilâl, Yezid, Derdâ ve Nesîbe isimlerinde 4 çocuğu olduğu bilinmektedir. Oğlu Bilâl halife Yezid döneminde Şam kadılığı yaptı.

EBÛ DÜCANE (r.a)

Künyesiyle meşhurdur. İsmi ve soyu: Simâk b. Hareye b. Levzan b. Abduvüdd es-Sâidî el-Ensârî. Annesi Hazme binti Harmele'dir. Medine'nin Hazrec kabilesinin Sâideoğulları koluna mensuptur. Ensâr'dandır.

Hicretten önce Müslüman olmuştur. Hicretten sonra Utbe b. Gazvan'la din kardeşi ilân edilmiştir. Bedir savaşından itibaren bütün savaşlara katılmıştır. Uhud savaşında büyük kahramanlık göstermiştir. Uhud günü Peygamberimiz eline bir kılıç alıp: "Bunu kim almak ister?" diye sorunca: Herkes elini uzatıp "Ben" diye seslendi. Bu sefer kılıcı tekrar gösterip: "Bunun hakkını kim verecekse o alsın" buyurdu. Ebû Dücane öne atılıp: "Onun hakkını ben veririm" dedi. Kılıcı alıp müşriklerin arasına daldı. O gün savaş esnasında elinde bir kaç kılıç kırılmıştır. Savaşın ikinci döneminde Resûlullah'ın (s.a.v.) arka tarafa yerleştirdiği okçuların, savaşın Müslümanlar'ca kazanıldığını görünce yerlerini terketmeleri sonucu İslâm ordusu arkadan kuşatılmıştı. Müşrikler Peygamberimiz'i öldürmek için etrafını çevirdiler. Hatta bir ara Resûlullah'a benzeyen Mus'ab b. Ümeyr'i öldüren müşrikler "Muhammed'i öldürdük" diye bağırınca bazı sahâbîler donakalmış, "Bu durumda ne için çarpışacağız. İslâm davası burada biter" diyerek savaşı terketmeye başlamışlardı. Bazı sahâbîler de Resûlullah (s.a.v.) olmasa da İslâm galip gelmeli diye düşünerek savaşa devam etmişlerdi. Ebû Dücane bunlardandı. Bir süre sonra Hz. Peygamber'in hayatta olduğu anlaşıldı. O esnada bir takım sahâbîler Resûl-i Ekrem'in (s.a.v.) etrafında vücudlarıyla bir siper meydana getirmişler, ok ve kılıç darbelerine karşı bedenlerini kalkan yapma fedakârlığını göstermişlerdi. Resûlullah'ın (s.a.v.) aşkında fani olan bu eşsiz serdengeçtiler, o günkü can pazarında Resûlullah'a (s.a.v.) herhangi bir zarar gelmemesi için fani varlıklarını feda etmekten çekinmemişlerdi. İşte Ebû Dücane Hazretleri de Resûl-i Ekrem'in (s.a.v.) kuşatma esnasında onun etrafında cansiperâne çarpışan fedâilerdendi.

H.12'de Hz. Ebû Bekir döneminde yalancı peygamber Müseyleme'ye karşı yapılan Yemâme savaşına katıldı. Müseyleme'nin sığındığı kalede öldürülmesinde rol oynadı ve bu savaşta şehid düştü.

Resûlullah (s.a.v.) hayatta iken her müşkili o çözdüğünden, sahâbenin ondan aldıkları ilmi başkalarına aktarma fırsatı, onun irtihalinden sonra ortaya çıkmıştır. Resûlullah'ın hayatında veya onun irtihalinden kısa süre sonra vefat eden sahâbîler hadîs nakletmeğe fırsat bulamadıklarından kendilerinden fazla hadîs rivayet edilmemiştir. Ebû Dücane de bu yüzden kendisinden hadîs rivayet edilmemiş olan sahâbîlerdendir.

EBÛ EYYÛB EL-ENSARÎ (r.a)

Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Mekke'den Medine'ye hicretinden sonra yedi ay evinde misafir olarak kaldığı Ebû Eyyûb el-Ensarî, şecaat, sabır ve takva sâhibi ve cihad sevdalısı bir sahâbedir. Asıl adı, Halid'dir. Ebû Eyyûb el-Ensarî diye meşhur olmuştur. Babasının adı ise, Zeyd b. Küleyb'dir. Hazrec kabilesinin Neccaroğulları koluna mensuptur. Annesinin adı ise Hind'dir. Hicretten iki yıl önce Akabe'de Hz. Peygamber'le görüşerek İslâm'ı kabul etmiştir. Hz. Peygamber'in vahiy kâtipleri arasında yer almaktadır.

Ebû Eyyûb'ün sahâbe arasında en meşhur olan yönü hiç şüphesiz, O'nun Hz. Peygamber'e olan ev sahipliğidir. Hz. Peygamber, Medine'ye gelince herkes O'nu misafir etmek istemiş, fakat Peygamberimiz, "Devemi kendi haline bırakınız, o beni nereye götürürse, ben o evin misafiriyim", diyerek yapılan bütün teklifleri geri çevirmişti. Kusva adındaki devesi, Medine sokaklarında dönüp dolaştı ve nihayet Halid b. Zeyd'in evine yakın bir yere çöktü. Böylece Hz. Peygamber Halid b. Zeyd'in misafiri oldu. Bu misafirlik tam yedi ay sürdü. Hz. Peygamber, önce iki katlı evin birinci katında kaldı ise de, Halid'in ısrarı üzerine ikinci kata taşındı. Bu ev sahipliği daha sonra yerini arkadaşlığa ve koruyuculuğa terketti. Nitekim, "Allah seni insanların vereceği zararlardan koruyacaktır" (Mâide, 5/67) âyeti gelinceye kadar, Hz. Peygamber'in savunmasında görev alan yedi sahâbîden biri oldu. Hazarda ve seferde daima O'nun yanındaydı.

Ebû Eyyûb el-Ensarî, kardeşlik anlaşmasında Mus'ab b. Umeyr'in kardeşi oldu. Bütün savaşlara katıldı ve cihad etti. Başta Bedir olmak üzere, Uhud, Hendek savaşlarına katıldı. Rıdvan bîatında bulundu ve diğer savaşlara katıldı. Hz. Peygamber'in vefatından sonra, yapılan savaşlara da katılan Ebû Eyyûb, Hz. Ali döneminde O'nunla birlikte oldu ve Haricîlere karşı savaştı. Hz. Ali'nin itimat ettiği bir sahâbî idi. Hz. Ali Kûfe'ye gidip orasını hükümet merkezi yapınca, Medine'ye O'nu kaymakam olarak tayin etmişti. Muâviye'nin halifeliği döneminde ise, Mısır'a gitmiş ve orada savaşmak istemişti. Mısır valisi Ukbe b. Âmir'le olan konuşması ünlüdür.

O, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) sünnetine çok bağlıydı. Bu konuda en küçük bir tavize bile tahammülü yoktu. Muâviye'nin ihtişamlı hayatını görünce, Resûlullah'ın bu konudaki hadîsini O'na hatırlatmış ve görüyorum ki sünnetin yerini bîd'atlar almış, diye konuşmuştu.

Vahiy kâtipleri arasında yeralan Ebû Eyyûb, Kur'ân-ı Kerîm'i ezberleyen hafızlardan biri idi. İki yüz civarında hadîs rivayet eden Ebû Eyyûb, cihad ve mücadele fikrinin devamlı savunucusu idi. Hz. Osman'ın kuşatma altında tutulduğu sırada halife adına imamet vazifesini de üstlenmişti.

İstanbul'un fethedileceğini müjdeleyen hadîsin müjdesine nâil olmak için yapılan seferlerden 48/668 yılında yapılan sefere katılmış ve kuşatma

sırasında hastalanarak vefat etmiştir. Bu seferin ordu komutanı olan Yezid'e, sizler için ehemmiyet arzeden hususların artık benim için hiçbir değeri yoktur. Ne var ki Hz. Peygamber'den İstanbul surlarının yakınına salih bir kimsenin defnolunacağını işitmiştim, umarım ki, o salih kişi ben olayım. Öldükten sonra beni yıkayınız, naşımı da İslâm ordularının ilerleyebileceği en ileri noktaya götürüp defnediniz, demişti. Vasiyyeti aynen yerine getirilmiştir. İstanbul, Fatih Sultan Mehmed tarafından 1453'de fethedilince Akşemseddin'in gördüğü rüyaya dayanılarak mezarı bulunmuş ve bugünkü Eyüp semtine de adı verilmiştir. Ülkemizde Eyüp Sultan diye bilinen Ebû Eyyûb el-Ensârî'yle ilgili menkıbelerden bir kısmı şunlardır:

Akşamları yemek hazırlar,Resûlullah'a takdim ederdik. Kapları geri verdiği zaman, ben ve hanımım, O'nun parmaklarının değdiği yerleri kapta araştırır ve biz de yerdik. Bir keresinde sarımsaklı bir yemek hazırlayıp gönderdik. Kaplar geri geldiğinde yemeğe el sürülmediğini gördük. Merak ederek Resûlullah'ın (s.a.v.) yanına çıktım ve yemeği niye yemediğini sordum. O da, ibadetle meşguldüm. Yemekte sarmısak vardı. Meleklere eziyet etmek istemedim. Ben yemedim, siz yiyiniz dedi. Biz de yedik, fakat bir daha sarmısaklı yemek pişirmedik. (İbn Hacer, el-İsabe, 1/405)

Bir gün Resûlullah'ın sakalına bir kuş tüyü konmuştu. Ebû Eyyûb onu alıp yere atmıştı. Bundan çok memnun kalan Hz. Peygamber, O'na, bundan böyle herhangi bir kötülük isabet etmesin diye duada bulundu.

İstanbul'un kuşatması sırasında, şehirden çıkan Rum ordusuna karşı, Müslümanlar'dan birisi ileri atılarak düşmana hücum etmişti. Bir asker (bunun üzerine) kendisini tehlikeye attı, dedi. Hemen Ebû Eyyûb el-Ensarî, ayağa kalkarak şöyle konuştu:

Ey insanlar, siz bu âyeti (Bakara, 2/195) böyle te'vil ediyorsunuz ama,bu âyet yalnız bizim hakkımızda, Ensâr hakkında indirilmiştir. Allah dinini yücelttiği ve dinin yardımcıları çoğaldığı zaman biz kendi aramızda birbirimize Resûlullah'tan (s.a.v.) gizli olarak: Mallarımız zayi olmuştur.Artık mallarımızın yanında kalsak da zayi olanlarını tekrar yerlerine koysak, demiştik. Bunun üzerine Allah Teâlâ, bizim düşüncelerimize red olmak üzere "Mallarınızı Allah yolunda harcayınız ve kendinizi tehlikeye atmayınız. (Bakara, 2/195) âyetini indirdi. Asıl tehlike, eksilen servetinizi telâfi için onların yanında kalmak istememizde idi. İşte bu sebeble Allah Teâlâ bize savaşı emretti. (Vahidî, Esbabu'n-Nüzul, s. 35) Ebû Eyyûb da ölünceye kadar Allah yolunda savaşa devam etti.

Ebû Eyyûb el-Ensârî, Mısır'a Ukbe b. Âmir'in yanına gitmişti. O'na, sana bir şey soracağım.Çünkü Resûlullah'ın(s.a.v.) ashâbından,sen ve benden başka kimse hayatta kalmadı.Sen Resûlullah'ın(s.a.v.)Müslüman'ın ayıbını örtmek hususundaki hadîsini nasıl işittin? dedi. O da: Ben Resûlullah'ın (s.a.v.), kim dünyada bir mü'minin ayıbını örterse, Allah Teâlâ da kıyamet günü onun ayıplarını örter, buyurduğunu işittim, deyince Ebû Eyyûb tekrar devesine binerek geri döndü. Ve memleketine varınca da bu hadîsi tekrar etti.

Ziyad b. En'am anlatıyor: Muâviye zamanında denizde savaşmakta idik. Bir gün içinde bulunduğumuz gemi, Ebû Eyyûb el-Ensarî'nin gemisine

yanaştı. Öğle yemeğimizi hazırlayınca, kendisini davet ettik. O da geldi, fakat bize: "Beni davet etmişsiniz. Oruçlu idim. Ama davetinize gelmem gerekiyordu. Çünkü ben Resûlullah'ın "Müslüman kimsenin, şu altı hususta kardeşinin hakkına riâyet etmesi borçtur. Eğer bunlardan birini yapmazsa, kardeşinin hakkını çiğnemiş olur. Karşılaştığı zaman selâm vermek, davetine gitmek, hapşırdığı zaman, Allah rahmetini üzerinden eksiltmesin, demek, hastalanınca ziyaret etmek, cenazesinde hazır bulunmak, nasihata ihtiyacı olduğu zaman nasihat etmek, buyurduğunu işittim" diye mukabelede bulundu.

Ebû Eyyûb'un rivayet ettiği hadîslerden on üç tanesi Buharî ve Müslim'de yer almaktadır.Ahmed b. Hanbel ise mükerrerleriyle birlikte doksan dokuz hadîs tesbit etmiştir. Rivayet ettiği hadîslerden bir kaç örnek:

Ey Ensâr topluluğu, Allah Teâlâ sizleri temizlik konusunda övmüştür. Sizler nasıl temizlik yaparsınız?

Biz su ile temizlik yaparız, dediler. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.) İşte temizlik budur, size buna devam etmenizi tavsiye ederim" buyurdu. (İbn Mâce, Tahare, 28)

Emrolunduğu gibi abdest alan ve emrolunduğu şekilde namaz kılanın geçmiş küçük günahları bağışlanır. (Nesâî, Tahare, 107)

Biri Resûlullah'a (s.a.v.) geldi ve "Bana nasihat et, özlü olsun" dedi. Resûlullah da (s.a.v.): Namaza başladığında son namazını kılan biri gibi kıl, sakın özür beyân etmek zorunda kalacağın sözü söyleme. İnsanların ellerindeki imkânlardan ümidini büsbütün kes" buyurdu. (Ahmed b. Hanbel, 4/412, İbn Mace, Zühd, 15)

Bir adam Resûlullah'a (s.a.v.) geldi ve "Öyle bir amel göster ki bana, işlediğimde Cennet'e yaklaştırsın, Cehennem'den uzaklaştırsın" dedi. Hz. Peygamber de:"Allah'ı bir bilir,hiç bir şeyi ortak koşmazsın, namazını dosdoğru kılar, zekatı verirsin.Akrabanla ilgilenip onlara iyilik edersin," buyurdu.Adam ayrılınca Resûlullah, "Eğer emrolunduğu görevleri yerine getirirse, Cennet'e girmeyi hak eder" buyurdu.(Müslim, İman, 14)

Herhangi bir akşam, ihlas suresini okuyan, o gece Kur'ân'ın üçte birini okumuş olur" (Tirmizî, Fedâilu'l-Kur'ân, 11)

"Allah yolunda bir sabah ya da akşam yürüyüşü, güneşin üzerine doğup battığı her şeyden daha hayırlıdır" (Buharî, Cihad, 6, 73)

"Kim, ana ile yavrusunun arasını ayırırsa, Allah da kıyamet günü onunla sevdiklerinin arasını ayırır" (Tirmizî, Siyer, 17)

"Her hangi uygun bir yerde bir fidan diken kişiye Allah, o ağaçtan yetişecek meyveler adedince sevab yazdırır" (Ahmed b. Hanbel, 5/415)

Ebû Eyyûb el-Ensârî, her namazın peşinden Resûlullah'ın (s.a.v.) şöyle dua ettiğini duyurmuştur:

"Allah'ım, bütün hata ve günahlarımı bağışla. Allah'ım, beni yücelt, müstağni kıl, rızıklandır ve beni güzel ahlâk ve sâlih amele muvafık kıl. Çünkü amellerin iyisine hidayet edici ve kötülüklerden uzaklaştırıcı ancak sensin"

EBÛ FİRÂS EL-ESLEMÎ (r.a)

Künyesi ile meşhur olan bu sahâbînin asıl adı şöyledir: Rabîa b. Ka'b b. Mâlik b. Yâ'mer el-Eslemî.

Hicazlı olan Ebû Firâs, Suffa ashâbındandı. Kaynaklarda bu sahâbînin ne zaman Müslüman olduğuna yer verilmemiştir. Ebû Firâs, Resûlullah yaşadığı sürece O'nun hizmetinden hiç ayrılmamıştır. Hz. Ebû Firâs, Resûlullah (s.a.v.) âhirete göç ettikten sonra Medine yakınlarında bir yere yerleşerek ölünceye kadar burada kalmıştır.

Resûlullah (s.a.v.), bu güzide sahâbî ile bir gün baş başa kaldıklarında O'na: "Benden ne istiyorsan istediğini vereyim." buyurduğunda o: "Seninle kıyamet günü buluşmam için bana duâ et"dedi.Hz.Peygamber, Ebû Firâs'a: "Ben, bunu yapayım, sen de çok secde etmek suretiyle bana yardım et. (Yani benim duamla birlikte senin ibâdetlerin birleşirse ancak bu istediğin olabilir.)" buyurdu.

EBÛ FUKEYHE (r.a)

Künyesi ile meşhur olan bu sahâbînin adı Yesâr veya Eflâk idi. Kaynaklarda onun Ezd kabilesine mensup olduğu fikri ağır basmaktadır. Ebû Fukeyhe, Abdüddâr veya Safvan b. Ümeyye'nin kölesi idi.

Birçok köle gibi Ebû Fukeyhe de İslâm'a ilk girenlerdendi.Bu zat İslâm'ı kabul etmesinden dolayı birçok güçlüklerle karşı karşıya geldi. Ümeyye b. Halef ona bu yüzden hakaret ve işkence yaptı. Dayak, hapis, aç ve susuz bırakma da dahil her türlü işkence metodlarını onun üzerinde uyguladı. Hatta bir defasında ayaklarından bağlayarak kızgın kumlar üzerine attı ve öldürme kastı ile boynunu sıktı. Tam bu sırada zâlim Ümeyye'nin kardeşi Übey b. Halef onların yanına geldi.Übey, kardeşinden daha katı yürekli idi. Ümeyye'nin, Ebû Fukeyhe'ye yaptıklarını az bulacak ki, bu zavallı köleye daha çok işkence yapmasını istedi. Bunun üzerine Ebû Fukeyhe'ye yapılan işkence daha da artırıldı. Tam bu esnada oradan Hz. Ebû Bekir geçiyordu. Bu büyük insan Hz. Ebû Fukeyhe'nin acıklı halini görünce derhal onu satın alıp azat etti.

Hz. Ebû Fukeyhe, hürriyetine kavuştuktan sonra Mekke'de bir süre kaldı. Daha sonra, Habeşistan'a hicret eden ikinci kafile içinde yer aldı. Ebû Fukeyhe, müşrik efendisinden çok işkence gördüğünden dermansız kalmıştı. Öyle ki ömrünün sonlarına doğru hareket etmekte bile güçlük çekmeye başladı.

Ebû Fukeyhe, ömrünün sonlarına doğru Medine'ye hicret etti. Ancak o, burada fazla yaşamadı.Bu çilekeş sahâbînin ölüm tarihi kesin olarak bilinmemekle beraber, kaynaklarda Bedir savaşından önce öldüğü kaydedilmektedir.

EBÛ HASAN EL-ENSÂRÎ (r.a)

Künyesi ile meşhur olan bu sahâbînin asıl adı konusunda ihtilâf vardır. Adının Temim b. Amr olduğu şeklindeki rivâyet diğerlerine göre daha kuvvetlidir. Bazı haberlerde ise onun künyesi ile isminin aynı olduğu ifade edilmiştir.

Hz. Ebû Hasan, Hz. Peygamber ile birlikte Bedir savaşına katılmıştır. Yahya b. Ammâre'nin dedesi olan Ebû Hasan'ın daha sonraki hayatı hakkında kaynaklarda hiçbir bilgi yoktur.

Ebû Hasan'dan, şaka yaparak bir Müslüman'ı korkutmanın hoş görülmeyeceğini ihtiva eden şu hadîs nakledilmiştir: Hz. Ebû Hasan el-Ensârî anlatıyor: Resûlullah (s.a.v.) ile birlikte oturuyorduk. Adamın birisi aramızdan kalkıp gitti. Ancak ayakkabılarını orada unutmuştu. Mecliste bulunanlardan birisi ayakkabıları alıp altına sakladı. Adam geri döndü ve: "ayakkabılarım!" dedi. Mecliste bulunanlar: "biz görmedik" dediler. Ayakkabıları saklayan kişi: "işte ayakkabıların" deyince, Hz. Peygamber: "bir mü'mini nasıl olurda korkutursunuz?" dedi. Adam şaka yaptım deyince, Resûlullah (s.a.v.): "mü'mini nasıl olur da korkutursunuz?" diye iki veya üç defa söyledi. (Mecmau'z-zevâid, VI/253.)

Ebû Hasan el-Ensârî'nin vefat tarihi bilinmemekle birlikte, kaynaklar onun Hz. Ali devrine kadar yaşadığını kaydederler.

EBÛ HEYSEM b. TEYYİHÂN

Künyesi ile meşhur olan bu sahâbînin asıl adı Mâlik idi. Ebû Heysem, Medine'nin Evs kabilesine mensuptur. Ebû Heysem'in soyu şöyledir: Ebû Heysem b. Teyyihân b. Mâlik b. Atîk b. Amr b. Abdü'l-alem b. Âmir el-Ensârî el-Evsî.

Hz. Ebû Heysem, Müslüman olmadan önce Medine'de tevhid inancını benimseyen ender kişilerden birisi idi. Bu yüzden olacak ki, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) insanları İslâm'a çağırdığını duyar duymaz Es'ad b. Zürâre gibi derhal Müslüman olmuştur. Bu yüce sahâbî, Akabe'de bulunarak Resûlullah (s.a.v.) ile görüşmüş ve ona ilk bîat etme şerefine nâil olmuştur. Ebû Heysem'nin, Akabe'de Hz. Peygamber ile aralarında karşılıklı şöyle bir konuşmanın geçtiği nakledilmiştir. Hz. Ebû Heysem, Resûlullah'a: "Ey Allah'ın elçisi! diğer kabileler ile aramızda bir takım anlaşmalar var. Yaptığımız bu bîat sebebiyle belki biz onlarla bu anlaşmaları bozacağız ve onlarla savaşmak zorunda kalacağız. Sen bizi o esnada terkedip kavmine (Mekke'ye) dönersen durum ne olacak." dedi. Ona cevaben Hz. Peygamber: "Kanımın son damlasına kadar sizinle beraberim. Kabrim de sizin kabrinizin yanında olacak" buyurdu. Hz. Ebû Heysem, Resûlullah'ın (s.a.v.) bu sözlerinden memnun oldu ve kavmine dönerek: "Bu

(Hz. Peygamber), Allah'ın elçisidir. O'nun doğru olduğuna şehadet ederim.Şunu da bilin ki,eğer siz O'nu yanınıza alır götürürseniz bütün Araplar bir olup size hücum edecektir. Eğer Allah yolunda cihadı, mallarınızı ve çocuklarınızı telef etmeyi göze alıyorsanız O'nu memleketinize davet ediniz. Zira O, gerçekten Allah'ın elçisidir. Eğer içinizde bir endişe varsa, şimdiden tezi yok onu bırakın." dedi. Bunun üzerine orada bulunanlar: "Allah ve Resûlü'nün bütün tekliflerini kabul ediyoruz. Bizden istediğini içten gelerek vereceğiz, ey Allah'ın elçisi!" dediler. Daha sonra da Ebû Heysem'e dönerek "Hz. Peygamber ile aramızdan çekil ki, O'na bîat edelim." dediler. Bunun üzerine Ebû Heysem: "O halde ilk bîat eden ben olacağım, sonra siz bîat ediniz" dedi. (Mecmau'z-zevâid, VI/67.)

Hz. Peygamber, Akabe bîatı tamamlandıktan sonra bu sahâbîyi, Üseyd b. Hudeyr ile birlikte Eşheloğulları'na nakîb (işlerini görmek için reis) seçti.

Bilindiği üzere Hz. Peygamber, hicretten sonra Mekke'den gelen Müslümanlar (muhâcirler) ile Medineli Müslümanlar (ensâr) arasında kardeşlik müessesesini kurmuştur. Resûlullah (s.a.v.), konumuzu teşkil eden Ebû Heysem ile muhâcirlerden Osman b. Maz'un'u kardeş ilan etti.

Ebû Heysem'in, Hz. Peygamber'e sevgi ve bağlılığı sonsuz idi. O, başta Bedir olmak üzere Hz. Peygamber'in bulunduğu bütün savaşlara katılmıştır. Hz. Ebû Heysem, katıldığı bütün savaşlarda çok büyük kahramanlıklar gösterdi.

Bu yüce sahâbî, İslâm'a erken sayılacak bir dönemde girdi ve Hz. Peygamber'le birlikte bütün savaşlara katıldığı halde bir başka ifade ile O, hazarda ve seferde Resûlullah (s.a.v.) ile uzun süre kalmasına rağmen kaynaklar,onun hadîs rivayet etmediğini kaydetmektedirler. Hadîs âlimleri ondan rivayet edilen hadîslere şüphe ile bakmışlardır. İbn Hacer, Ebû Heysem'in, hadîs rivâyet etmeyiş sebebini, Hz. Peygamber'den sonra az yaşamasına bağlamıştır.

Hz.Ebû Heysem'in ölüm tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte kaynaklar, onun, Hz. Ömer'in hilâfeti döneminde ölmüş olabileceğini kaydetmişlerdir.

EBÛ HUMEYD ES-SA'ÎDÎ (r.a.)

Künyesi ile meşhur olan bu sahâbînin asıl adı Abdurrahman b. Sa'd idi.Ebû Humeyd,Hazrec kabilesinin Benî Sa'd koluna mensup idi.

Kaynaklarda Ebû Humeyd'in hicretten sonra İslâm'a girdiği ifâde edilmektedir. Uhud savaşının dışında Hz. Peygamber'in katıldığı bütün savaşlara katılmıştır. Ebû Humeyd, Kur'ân-ı Kerîm ve Hz. Peygamber'in sünnetini en iyi bilen sahâbîlerden birisi idi. Özellikle Hz. Peygamber'den sonra çok yaşamış olması onun çok sayıda hadîs rivâyet etmesine vesile olmuştur. Hz.Ebû Humeyd'in rivayet ettiği hadîslerin büyük bir kısmı kütüb-i sitte diye bilinen altı temel hadîs kitabı ve diğer sahîh hadîs kitapların-

da mevcuttur. Kendisinden Câbir b. Abdullah, torunu Said b. Münzir b. Ebû Humeyd, Abdülmelik b. Said,Abbas b. Sehl, Amr b. Süleym, Urve, Muhammed b. Amr b. Ata başta olmak üzere bir çok sahâbî ve tâbiî hadîs rivâyet etmiştir.

Ebû Humeyd, hadîs rivâyetinde çok hassas davranırdı. O, Hz. Peygamber'den hadîs rivâyeti konusunda şunları söylemiştir: "Benden bir hadîs işittiğinizde onu kalbiniz tanır, ruhunuz ve içiniz ısınır, onun size çok yakın olduğunu görürseniz böyle bir hadîsten şüphe etmeyiniz. Fakat benden rivâyet edilmiş bir hadîs işittiğinizde kalpleriniz ondan nefret eder, ruhunuz ve içiniz ısınmazsa, ve onu kendinizden uzak görürsenis, ben de böyle bir sözden uzağım. (Bu tür hadîsi ben nakletmemişimdir). (İbn Hanbel, Müsned, V/425.)

Hz. Ebû Humeyd de her sahâbî gibi Hz. Peygamber'i çok severdi. Onun en çok hoşlandığı ve zevk aldığı şey Resûlullah'a hizmet idi. Hz.Ebû Humeyd, bütün ibâdetlerini Hz. Peygamber gibi yapmaya çok dikkat ederdi Bu yüzden olacak ki, Hz. Peygamber'in namaz kılış şeklini en iyi öğrenenlerden birisi bu yüce sahâbî olmuştur. Nitekim kendisi bu hususta: "Resûlullah'ın namazını en iyi bilenniz benim." demiştir. (İbn Hanbel, Müsned, Ebû Humeyd'nin vefat tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte kaynaklar onun Yezid b. Muâviye'nin hilâfetine kadar yaşadığını kaydederler. V/424.)

Ebû Humeyd'in rivâyet ettiği hadîslere örnek: "Dünyayı talep etmeden güzel bir yol tutunuz. Şüphesiz ki, herkese yaratıldığı şey kolaylaştırılır." (İbn Mâce, Sünen, Ticârât, 3.)

EBÛ HÜREYRE (r.a)

Künyesi ile meşhur olan bu sahâbînin adı konusunda ihtilâf vardır. Güvenilir kaynaklarda O'nun, Müslüman olmadan önce adının, Abdü Nühm, Abdü Ganem, Sükeyn olduğu yönde rivâyetler varsa da, Abdü Şems rivâyeti en kuvvetlisidir. Resûlullah (s.a.v.), Ebû Hüreyre'nin adını Müslüman olduktan sonra Abdullah veya Abdurrahman olarak değiştirmiştir.

Ebû Hüreyre Yemen'in Devs kabilesine mensuptu. O, bu kabilenin reisi, Tufeyl b. Amr ed-Devsî'nin vasıtası ile Müslüman olmuştur. Ebû Hüreyre, hicretin 7. yılında Hayber vak'ası anında Tufeyl'in reisliğinde 80-90 kişilik bir grup içinde Medine'ye hicret etmiştir. Bunlar Medine'ye geldiklerinde Resûlullah (s.a.v.)'ın Hayber'de olduğunu öğrenince oraya gitmişlerdir. İçlerinde Ebû Hüreyre'nin de bulunduğu Devs'liler, Hayber'e geldiklerinde henüz savaş sona ermemişti. Bunlar da savaşın bir kısmına katıldılar ve ganimetten paylarını aldılar.

Hz.Ebû Hüreyre, Resûlullah (s.a.v.)'a Hayber'de bîat etti ve bu tarihten sonra O'nun yanından hiç ayrılmadı. Ebû Hüreyre, Hayber dönüşü Suffa'ya yerleştirildi. O'nun en büyük arzusu Hz. Peygamber'e hizmet etmek, gelen vahyi ilk kaynaktan hemen almak ve hadîs öğrenmekti. Suffa, Ebû Hüreyre için hem barınma yeri hem de eğitim merkezi olmuştu.

Hz. Ebû Hüreyre, Resûlullah (s.a.v.) tarafından kısa bir süre içinde Bahreyn'e gönderildi. Bahreyn'de yaklaşık bir yıl kaldı. Hz. Ebû Hüreyre, Hz. Peygamber âhirete irtihâl ettiğinde Medine'de bulunuyordu. O, Hz. Ebû Bekir zamanında bu şehirden ayrılmadı. Ebû Hüreyre'nin bu halife döneminde meşgul olduğu tek konu hadîs olmuştur. Hz. Ömer zamanında bir ara Bahreyn'e âmil (vergi toplayan memur) olarak gönderilmiştir. Verilen görev içinde Bahreyn'e geldikten sonra kısa bir zaman içinde işini bitirdi ve daha sonra içinde beşyüzbin dirhem bulunan iki çuval ile birlikte Medine'ye döndü. Hz. Ömer, malın çokluğunu görünce: "Şimdiye kadar bundan daha çok toplu para görmedim. Yoksa haksız olarak halkın bütün parasını mı alıp getirdin, yetim malı, dul kadın malı mı var bu malda?" dedi. Bunun üzerine Ebû Hüreyre: "Hayır vallahi eğer senin dediğin gibi olursa o zaman ben ne kadar kötü bir insan olurum. Sen malı alır mahalline sarfedersin, sorumluluktan kurtulursun, ben ise, bu kadar zahmetten sonra günahımla başbaşa kalırım" dedi. (Ebû Yusuf, Kitâbü'l-harac.)

Bilindiği üzere Mısır, Kûfe ve Basra halkından yedişer, sekizer yüz kadar âsî Medine'ye gelerek Hz. Osman'ı öldürmek için evini kuşatmışlardı. Hz. Osman, isyancıların dağılması için aracılar göndermişse de bunda muvaffak olamamıştı. İşte tam bu sırada içlerinde Ebû Hüreyre'nin de bulunduğu bir grup Müslüman, isyancılara karşı çıkmış ve halifeyi korumak amacı ile kuşatma altında bulunan Hz. Osman'ın evine girmişlerdir. Hz.Ebû Hüreyre, Hz. Osman'ın evine girince orada bulunanlara halifeyi korumaları gerektiğini gayet belli bir şekilde anlattı.

Ebû Hüreyre, Emevîler zamanında kısa bir süre için Medine'de vâli vekilliği yapmıştır.

Bu değerli sahâbî son derece takva sahibi birisiydi. Bir geceyi üçe ayırarak, üçte birini ibadetle, üçte birini uyuyarak, geri kalan üçte birini de Resûlullah (s.a.v.)'ın hadîslerini tetkikle geçirirdi. İbadetlerine düşkün olan bu sahâbî, günah işlememeğe çok dikkat ederdi. O'nun günah işleme endişesi ile hergün onikibin defa tövbe ettiği rivâyet edilmiştir. Selâm vermeyenleri insanların en cimrisi, az ibadet ve duada bulunanları da insanların en âcizi kabul ederdi.

Hz. Ebû Hüreyre, İslâm'ı öğrenip yaşamak için kendisi çok gayret sarfettiği gibi, başkalarının da ibadetlerini eksiksiz yapmalarını arzu ederdi. Sırf bu nedenle, Zilhicce aylarının ilk on gününde Abdullah b. Ömer ilebirlikte çarşıya çıkar, Müslümanlar'ın Hac ibadetlerini şevkle yerine getirmeleri için tekbir getirirler, hacılar da bu davete icâbet ederlerdi. Zühd ve takvası sebebiyle Ebû Hüreyre, altın ve gümüş takmak kadınlara mübah olduğu halde, kızına bunları kullandırmamıştır. Ölümüne yakın dönemlerde Ebû Hüreyre'nin çok fazla ağladığına şâhid olanlar, O'nun bu davranışını ölümden korkmasına bağlamışlardı. Kendisine bu konuda soru sorulduğunda çok ağlamasının sebebini, yolun çok uzun, azık ve hazırlığının ise yetersiz olduğunu göstermiştir.

Ebû Hüreyre'nin bütün ömrü İslâm'ı öğrenmek ve başkalarına öğretmekle geçmiştir. Kendisi ilmî çalışmayı zevk edindiği gibi başkalarına da bildiklerini öğretmekten çok hoşlanırdı. Zaman zaman Medine dışında bulunan çeşitli kabilelere gider onlara İslâm'ın emirlerini tebliğ ederdi. Bazan da yanına gelenlere İslâm'ı yaşayıp yaşamadıklarını, mallarının zekâ-

tını verip vermediklerini inceden inceye sorardı. O, kendi öğrendiği hususları başkalarının da öğrenmesi için hoşlanacakları şekilde sözler söyleyerek onların ilim meclislerine gitmelerini sağlardı.

Hz. Ebû Hüreyre, yetim olarak büyümüş, Medine'ye hicret edinceye kadar Yemen'de yoksulluk içinde yaşamıştır. Medine'ye hicret ettikten sonra Allah Resûlü bu fakir insanı Suffa'ya yerleştirmişti. O'nun da diğer Suffa ashâbı gibi malı yoktu. Geçimini bazan dağdan odun getirip satarak, bazan da Resûlullah (s.a.v.)'a gelen hediye ve sadakalarla temin ederdi. Bir kısım sahâbî gibi O'nun da aç kaldığı olurdu. O, kendisinin bir defasında üç gün aç kalarak bayıldığını, çocukların kendisini bu sebeple deli zannettiklerini ve Suffa'ya gelerek Resûlullah (s.a.v.) tarafından doyurulduğunu haber vermiştir.

Hz. Ebû Hüreyre, fakir olduğu kadar cömert birisiydi. Bir başka ifade ile O, ömür boyu maddî yönden zengin olmamış, buna karşılık zor erişilebilir bir gönül zenginliğine sahip olmuştur. Misafirleri geldiğinde onları en mükemmel şekilde ağırlamağa çalışırdı. Humeyd b. Mâlik anlatıyor: "Ebû Hüreyre ile beraber Akik mevkiindeki (Medine'ye yakın bir yer) arazide oturuyorduk. Medine halkından bir topluluk hayvanları ile gelerek O'na misafir oldular.Ebû Hüreyre, benimle derhal annesine şu haberi yolladı: Anneme git ve oğlun sana selâm ediyor ve bize yemek için bir şeyler hazırlasın, misafirlerim var dedi. Eve gittiğimde Ebû Hüreyre'nin annesi, arpadan yapılmış üç çörek, bir miktar zeytinyağı ve biraz da tuzu bir tepsiye koydu. Ben de bunları başıma koyarak onların yanına getirdim. Tepsiyi misafirlerin önüne koyduğum zaman Ebû Hüreyre tekbir getirdi ve şöyle dedi: İki siyahtan (hurma ve sudan) başka yemeğimiz yok iken bizi ekmekle doyuran Allah'a hamdolsun!" (Buhârî, Edebü'l-müfred)

Hz.Ebû Hüreyre, mal biriktirmeyi sevmezdi. Eline geçen malın bir kısmını kendi ihtiyaçları için ayırır, geri kalanları da dağıtırdı. Bu inanç ve duyguda olduğu içindir ki, kendi imkânları ile köle azâd etme gücünde olmadığından, bu sevabtan mahrum kalmamak için Ebû Said el-Hudrî ile ortaklaşa bir köle alıp azâd etmiştir.

Ebû Hüreyre,.kendisi Müslüman olmasına rağmen annesi ilk zamanlar İslâm'ı kabul etmemişti. O, annesinin şirk üzerinde ısrar etmesine çok üzülüyordu. Hatta bu sebeple ağladığı bile oluyordu.Zaman zaman annesine Müslüman olması için teklifte bulunmuş fakat onu ikna edememişti. Nihâyet bu durumu Resûlullah (s.a.v.)'a arzetmeğe karar verdi. Bundan sonrasını kendisi şöyle anlatıyor: "Annem bir müşrik iken ben onu İslâm'a davet ediyordum. Bir gün yine onu İslâm'a çağırmıştım. Bunun üzerine annem bana Resûlullah (s.a.v.) hakkında hoşuma gitmeyecek sözler sarfetti. Ben ağlayarak Resûlullah'a (s.a.v.) geldim ve: Yâ Resûlullah! Ben annemi İslâm'a çağırıyordum. O da İslâm'a girmekte bana karşı diretiyordu. Bugün tekrar İslâm'a davet ettim. Fakat bana senin hakkında sevmediğim çirkin sözler söyledi. Ebû Hüreyre'nin annesine hidâyet vermesi için Allah'a dua et, dedim. Resûlullah (s.a.v.) da: Ey Allah'ım! Ebû Hüreyre'nin annesine hidâyet ver, diye dua etti. Ben hemen Allah'ın Peygamber'inin bu duasını anneme müjdelemek için çıktım. Eve gelip de kapının yanına yaklaştığım zaman kapının kilitlenmiş olduğunu gördüm. İçeriden annem benim ayak seslerimi işitmişti ki bana: Ey Ebû Hüreyre, olduğun yerde dur, diye seslendi. Bu sırada ben içeriden su sesi işittim. Nihâyet annem

Sahâbîler

ANSİKLOPEDİSİ

FASİKÜL-12

yıkandı, gömleğini giydi ve baş örtüsüz kapıyı açtı. Sonra: Ey Ebû Hüreyre dedi ve kelime-i şehâdet getirerek Müslüman oldu. Bunu işitir işitmez ben hemen Resûlullah'a (s.a.v.) döndüm ve sevincimden O'nun yanına ağlayarak vardım ve Yâ Resûlullah! Allah senin duânı kabul etti de Ebû Hüreyre'nin (benim) annesine hidâyet verdi, dedim. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.) Allah'a hamd ve senâ edip bir takım hayır sözler söyledi." (Müslim.)

Ebû Hüreyre, annesini çok severdi. Resûlullah (s.a.v.) bir defasında Ebû Hüreyre'ye iki tane hurma vermişti. Ebû Hüreyre, bu hurmalardan birisini yedi diğerini ise annesi için saklamıştı.Resûlullah, (s.a.v.) niçin hurmalardan birisini sakladığını sorduğunda, onu anneme götüreceğim cevabını verdi. Bunun üzerine Resûlullah, (s.a.v.) o hurmayı da yemesini, annesine ayrıca iki hurma vereceğini söyledi. (İbn Sa'd.)

Ebû Hüreyre, güler yüzlü ve espri yapmaktan hoşlanan bir kişiliğe sahipti. Buna Ebû Hüreyre'nin karakteristik özelliklerinden birisidir de diyebiliriz. Bir defasında, Mervan'ın yerine Medine vâliliğine vekâlet ettiği sırada, semerli bir eşeğe binip çarşıda gezdiği ve rastladığı kimselere: "Emir geliyor, yol verin" diye seslendiği rivâyet edilir.

Hz. Ebû Hüreyre, Yemen'den Medine'ye hicret ettiğinde bekâr olduğu gibi, Resûlullah'ın vefâtına kadar da hiç evlenmemiştir. O, daha sonraları Basra emîri meşhur Utbe b. Gazvân el-Mâzinî'nin kız kardeşi Busre ile evlendi.Bu evlilikten Ebû Hüreyre'nin 4 oğlu ve bir kız çocuğu oldu. Oğullarının adları şöyledir: Muharrir, Muharriz, Abdurrahman ve Bilâl. Kaynaklarda O'nun Said b. Müseyyeb ile evli bir kız çocuğu olduğu zikredilmekle beraber adından söz edilmemiştir.

Müslüman olup Medine'ye hicret ettikten sonra Resûlullah (s.a.v.)'ın yanından hiç ayrılmayan bu büyük sahâbî için en büyük gâye, duyduğu âyet ve hadîsleri ezberleyip unutmamaktı. O, sırf bu nedenle hafızasının kuvvetlenmesi için Allah Resûlünün kendisine dua etmesini istemiş, Resûlullah (s.a.v.) da bunu kabul etmiştir. Kendisi bu durumu şöyle anlatmaktadır: "Ey Allah'ın Resûlü! Senden birçok hadîs işitiyorum da unutuyorum, dedim. Ridânı yay, buyurdu. Ben de derhal yaydım. Elleriyle bir şey avuçlayıp ridânın içine atıyor gibi yaptı. Sonra topla diye emretti. İşte ondan sonra artık hiçbir şey unutmadım." (Buhârî, Sahih, 1, 38)

Hz. Ebû Hüreyre, çok hadîs rivâyet eden sahâbîlerin (müksirûn) başında gelmektedir. Bir başka ifade ile sahâbe içinde en çok hadîs rivâyet eden bu sahâbî olmuştur. O, kendisinin çok hadîs rivâyet etmesini tenkid edenlere şu genel cevabı vermiştir: "Halk,Ebû Hüreyre çok hadîs rivâyet ediyor, deyip duruyor. Halbuki Kitabullah'ta: Gerçekten indirdiğimiz belgeleri ve doğru yolu Kitâb'ta insanlara açıkladıktan sonra, gizleyen kimseler var ya, onlara hem Allah lanet eder, hem de lanetçiler lanet eder, ancak tövbe edenler, ıslah olanlar ve gerçeği ortaya koyanlar müstesna; işte onların tövbesini kabul ederim.Ben, tövbeleri daima kabul ve merhamet edenim. (Bakara, 159-160) meâlindeki iki âyet olmasaydı hiçbir hadîs nakletmezdim. Muhâcir kardeşlerimiz çarşılarda alışverişle, Ensâr kardeşle-

rimiz de toprakları ve malları için çalışmakla meşgul iken,ben boğaz tokluğuna Resûlullah (s.a.v.)'a hizmet ederdim. Onların hazır bulunmadıkları meclislerde hazır bulunur, onların öğrenemedikleri sözleri öğrenirdim. (Buhârî, Sahih, I, 37-38)

Ebû Hüreyre, Resûlullah, (s.a.v.) hayatta iken O'ndan birşeyler öğrenmeğe çok gayret ederdi. Bazan da aklına takılan hususlarda O'na sorular sorardı. Bir defasında Ebû Hüreyre: "Ey Allah'ın Resûlü, kıyamet gününde senin şefaatin en çok kimlere olacaktır?" diye sorduğunda Hz. Peygamber bu sorudan çok memnun kalmış ve şöyle buyurmuştur: "Ey Ebû Hüreyre, hadîs bellemek için sende gördüğüm hırstan dolayı bu hadîsi senden evvel kimsenin bana sormayacağını zâten tahmin ediyordum." (Buharî, Sahih, I, 33.)

Hz. Ebû Hüreyre'nin çok hadîs rivâyet etme sebebleri şöyle sıralanabilir: a. Ebû Hüreyre'nin Müslüman olduktan sonra, Resûlullah (s.a.v.) vefât edinceye kadar O'nun yanından hiç ayrılmaması. b. Hâfizasının kuvvetli olması. c.Hadîs öğrenme ve öğretmedeki hırsı. d. Devlet işleri ve ticâretle meşgul olmaması. e. Resûlullah'ın vefâtından sonra çok yaşamış olması.

Hz. Ebû Hüreyre toplam 5374 hadîs rivâyet etmiştir. Ahmed b. Hanbel, Müsned'ine O'ndan rivâyet edilen tekrarla birlikte 3848 hadîs almıştır. Buhârî ve Müslim'in Sahîh'lerinde O'nun rivâyet ettiği toplam 325 hadîs vardır.

Ebû Hüreyre, rivâyet ettiği hadîslerin büyük bir kısmını doğrudan Resûlullah (s.a.v.)'tan almıştır. Ayrıca O, Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Fadl b. Abbas, Übeyy b. Ka'b, Üsâme b. Zeyd ve Hz. Âişe'den hadîs rivâyet etmiştir. Kendisinden de Abdullah b. Abbas, Abdullah b. Ömer, Zeyd b. Sâbit, Enes b. Mâlik, Vâsile b. Eska', Câbir b. Abdullah, Ebû Eyyûb el-Ensârî, Ebû Mûsâ el-Eş'ârî gibi sahâbenin ileri gelenleri hadîs nakletmişlerdir.

Tâbiûndan da içlerinde fıkıh ve hadîste şöhret kazanmış bir çok kişi bu güzide sahâbîden hadîs almışlardır. Bunlardan bazılarının adları şöyledir: Beşir b. Nehik, Hasan el-Basrî, Zeyd b. Eslem, Saîd b. Yesar, Saîd b. Müseyyeb, Süleyman b. Yesar, Abdullah b. Utbe, Muhammed b. Sîrîn, Ata b. Ebû Rabah, Ata b. Yesar, Urve b. Zübeyr.

Ebû Hüreyre, hadîsin dışında, fıkıh, kıraat ve tefsir sahasında da çok bilgili idi. O, Hz. Ömer tarafından hilâfeti zamanında Hz. Ali, Muâz b. Cebel, Hz. Osman, Abdurrahman b. Avf, Übeyy b. Ka'b, Zeyd b. Sâbit ve Ebûdderdâ ile birlikte fetva vermeye muktedir sayılmıştır. Ibnü'l-Cezerî: "Ebû Ca'fer ve Nafi'nin kıraatleri Ebû Hüreyre'ye dayanmaktadır." diyerek O'nun kıraat sahasında bilgili olduğunu vurgulamıştır.

Hz. Ebû Hüreyre, hicretin 58. yılında Medine'de vefât etmiştir. O'nun cenâze namazını, o tarihte Medine vâlisi olan Velid b. Utbe kıldırmış, cenâzesi Bâkî mezarlığına defnedilmiştir. Ebû Hüreyre'nin cenâze namazına Ebû Said el-Hudrî, Abdullah b. Ömer, Mervan b. Hakem gibi o devrin ileri gelen devlet ve ilim adamları katılmıştır

EBÛ HUZEYFE (r.a.)

Bu sahâbînin tam adı, Ebû Huzeyfe b.Utbe b.Rabîa b. Abdişems b.Abdimenâf el-Kureşî'dir.

Ebû Huzeyfe'nin babası Utbe b. Rabîa, Kureyş'in ileri gelenlerinden ve İslâm'ın amansız düşmanlarındandı. Utbe, oğlu Ebû Huzeyfe'nin İslâm'ı kabul etmesine engel olmak istemişse de başaramamıştır. Ebû Huzeyfe, kaynakların belirttiğine göre 43. kişi olarak Müslüman olmuştur. O'na Hz. Peygamber'in getirdiği tevhid mesajı çok etkili olmuştu. Bu güzide insan, bir gün kendiliğinden Hz. Peygamber'in, Erkam'ın evinde bulunduğu bir sırada O'nun yanına giderek İslâm'a girmiştir. Azılı bir müşrik olan babası Utbe, bunu duyunca çok kızdı ve bu yüzden Hz. Peygamber'e olan düşmanlığı biraz daha arttı.

Ebû Huzeyfe de diğer ilk dönem Müslümanlar'ı gibi Mekke'de müşriklerin çok ağır hakaret ve işkencelerine maruz kaldı. Bu yüzden Hz. Ebû Huzeyfe, Habeşistan'a yapılan ilk hicrete katılmak zorunda kaldı.

Ebû Huzeyfe, Habeşistan'a yaptığı hicretten sonra tekrar Mekke'ye döndü. Bir müddet burada kaldıktan sonra Medine'ye hicret etti. Medine'ye geldiğinde Ensâr'dan Abbâd b.Bişr'e misafir oldu. Hz. Peygamber daha sonra bu iki yüce sahâbîyi kardeş ilân etti.

Hz. Ebû Huzeyfe, Resûlullah (s.a.v.) ile birlikte birçok savaşa katıldı. Bilhassa Bedir savaşında çok büyük yararlılıklar gösterdi. O'nun Bedir'de öz babası müşrik Utbe'ye karşı savaşı ayrı bir anlam ifade etmektedir. Bir kişinin inancı uğruna babası ve diğer yakınları ile savaşması tarihte ender rastlanan hususlardan birisidir. Nitekim bu savaşta Ebû Huzeyfe'nin babası Utbe, Müslümanlar tarafından öldürülmüştür. Ebû Huzeyfe, bu savaşta kendi babası ve Hz. Peygamber'in amcası da dahil kiminle karşılaşırsa karşılaşsın öldürmeye and içmişti.Hz. Ebû Huzeyfe, kim Peygamber'in amcası Abbas'la karşılaşırsa O'nu öldürmesin diyen bir sahâbiye: "Babalarımızı, çocuklarımızı, kardeşlerimizi öldürüp de Abbas'ı mı bırakacağız?" Vallahi eğer onunla karşılaşırsam, hiç bakmaz kılıcı indiririm" demiştir. (İbn Sa'd, IV,5.)

Bedir'de öldürülen Ebû Huzeyfe'nin babası Utbe'nin cesedi diğer müşrik cesedlerle birlikte bir çukura atıldı. Hz. Peygamber (s.a.v.) onlara hitaben: "Ey Ebû Utbe! Ey Ebû Şeybe! Ey Ümeyye! Ey Cehl! Allah'ın vaadinin hak olduğunu anladınız mı" demiştir. Bu sözleri söylerken Ebû Huzeyfe'nin çok üzgün olduğunu gören Hz. Peygamber O'na: "Baban için söylediklerime üzüldün mü?" buyurmuştur. Ebû Huzeyfe cevâben: "Hayır ey Allah'ın Resûlü! Babam çok akıllı ve meziyet sahibi birisiydi. Onun müşrik olarak ölmesi beni üzdü" dedi. Hz. Peygamber, Ebû Huzeyfe'nin bu sözlerinden memnun kaldı ve kendisine dua etti.

Ebû Huzeyfe, uzun boylu, sevimli ve güzel yüzlü birisiydi.Bir başka ifade ile onun fizikî yapısı da ahlâkı ve imânı kadar güzeldi. Son derece samimi ve dürüst idi. Daima hak ve haklının yanında olmaya çalışırdı. Hz.Ebû

Huzeyfe, Ensâr'dan Sâlim'i evlatlık olarak yanına almıştır. Bu yüzden Sâlim, Mevlâ Ebû Huzeyfe olarak meşhur olmuştur.

Ebû Huzeyfe, Kur'ân-ı Kerîm'e tam vâkıftı. Ayrıca O,çok miktarda hadîs rivâyet etmiştir. O'nun rivâyet ettiği hadîslerin büyük bir kısmı başta Buhârî ve Müslim olmak üzere birçok sahîh hadîs kitabında mevcuttur.

Hz. Ebû Huzeyfe, Resûlullah'ın (s.a.v.), vefâtından sonra H. Ebû Bekir tarafından yalancı peygamber Müseyleme'ye karşı gönderilen kuvvet içinde yer aldı. O, bu savaşta çok büyük kahramanlıklar gösterdi ve şehid oldu. Ebû Huzeyfe vefât ettiğinde yaşı ellialtı idi.

EBÛ KATÂDE (r.a)

Künyesi ile meşhur olan bu sahâbînin asıl adı Hâris b. Rıb'î'dir. Medine'li olan Ebû Katâde Hazrec kabilesine mensuptu. Kaynaklar, Ebû Katâde'nin, ikinci Akabe bîatından sonra İslâm'a girdiğini kaydederler. Bedir savaşı hariç Hz. Peygamber'in katıldığı bütün savaşlara katılmıştır. Ebû Katâde, hicretin altıncı yılında yapılan Zî Kared gazvesinde çok büyük başarı göstermiştir. Hz. Peygamber, Hudeybiye barışını imzaladıktan sonra Medine'ye dönerken kölelerinden birisi ile Seleme b. Ekva'yı, yük ve develeri getirmekle görevlendirmişti. Bunlar yolda müşriklerden Abdurrahman el-Fezârî'nin hücumuna uğradılar. Abdurrahman, Hz. Peygamber'in develerini ele geçirdi ve develerin çobanını da öldürdü. Seleme b. Ekva', hemen yanında bulunan Hz. Peygamber'in kölesine, Talha b. Ubeydullah'ın develerini alarak oradan uzaklaşması hususunda emir verdi. Kendisi de bir tepeye çıkarak imdat kuvveti istemek için bağırdı. Seleme, kendisine yardıma gelen kuvvetle düşmanı takip etti ve onları bir dağ geçidinde sıkıştırdı. İşte tam bu sırada içlerinde Hz. Ebû Katâde'nin de bulunduğu bir süvârî kuvveti olay yerine geldi. Ebû Katâde, eşkiyanın başı Abdurrahman el-Fezârî'yi öldürdü. Daha sonra taraflar arasında çok şiddetli çarpışmalar oldu.Sonunda Müslümanlar düşmanı ağır bir hezimete uğrattı. Zafer haberi Medine'ye ulaşınca Hz. Peygamber: "Bütün atlıların (atlı askerlerin) en hayırlısı Ebû Katâde'dir" buyurdu. (Müslim, Cihad 132.) Bu güzide sahâbî, bundan sonra "Fâris-i Resûlillah = Resûlullah'ın süvârisi"diye tanınmıştır.

Ebû Katâde, hicretin 8. yılında 15 kişilik bir keşif kuvvetinin başında Hadre tarafına gönderildi.Bu bölgede Gatafan kabilesi bulunuyordu. Bunlar zaman zaman Müslümanlar üzerine baskınlar düzenliyorlardı. Ebû Katâde komutasındaki kuvvet bu kabileyi kuşatma altına aldı ve onları zor duruma düşürdü. Gatafanlılar mallarını mülklerini de terkederek kaçmakzorunda kaldılar. Hz. Ebû Katâde onların bıraktıkları malları ganimet olarak alıp geri döndü. Hz.Ebû Katâde Huneyn savaşında da çok büyük yararlılık göstermiştir.

Ebû Katâde, Resûlullah'ın (s.a.v.) vefâtından sonra Medine'de yaşamış, bir ara halife Hz. Ali tarafından Mekke emirliğine namzet gösterilmişse de bu gerçekleşmemiştir. Haricîler ile olan savaşta Hz. Ali'nin yanında yer almış ve Nehrevan savaşında Hz. Ali'nin piyade kuvvetlerine komutanlık

yapmıştır.

Ebû Katâde kahramanlığının yanında ilmi ile de ashâb arasında temâyüz eden birisiydi. Onun çok geniş Kur'ân ve hadîs bilgisi vardı. Bu güzide insan da diğer birçok sahâbî gibi hadîs rivâyetinde ihtiyatla hareket etmiştir. Çünkü o, Hz. Peygamber'in "Bana söylemediğim bir sözü isnad eden kişi kendisine Cehennem'de bir yer hazırlamış olur." (İbn Hanbel, Müsned, V, 279) buyurduğunu bizzat duyup nakletmiştir. Ebû Katâde, hadîs rivâyeti konusunda başta oğlu olmak üzere birçok kişiyi ihtiyatlı hareket etmeleri konusunda uyarmıştır

Ebû Katâde'den, Enes b.Mâlik, Câbir b. Abdullah, Ebû Seleme b. Abdurrahman b. Avf, Said b. Müseyyeb başta olmak üzere çok sayıda sahâbî ve tâbiîn hadîs nakletmişlerdir.

Hz. Ebû Katâde, cesur olduğu kadar da halim selim, İslâm kardeşliğine ve yardımlaşmaya önem veren bir kişiydi. Onun bu yönlerini gösteren çok sayıda olay mevcuttur. Biz, sadece bunlardan birisini zikretmekle yetineceğiz. Bilindiği üzere Hz. Peygamber, ilk zamanlarda borçlu olarak ölen kişilerin cenâze namazlarını kılmazlardı. Yine bir defasında Müslümanlar'dan birisi ölmüştü. Resûlullah (s.a.v.), onun borçlu olarak öldüğünü öğrenince cenâze namazını kıldırmak istemedi.Bu esnada orada bulunan Ebû Katâde: "Ey Allah'ın Resûlü ben onun borcunu ödemeyi tekeffül ediyorum." dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber hemen kalktı ve onun cenaze namazını kıldırdı. (İbn Hanbel, Müsned, V, 297.)

Ebû Katâde'nin vefât tarihi ihtilâflıdır. Onun hicretin 50-60. (M. 670-680) tarihleri arasında öldüğü kaynaklarda zikredilmiştir.

Ebû Katâde'nin rivâyet ettiği hadîslere örnekler:

Ebû Katâde'den: Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Kişinin kendisinden sonra bıraktığı şeylerin en hayırlısı şu üç şeydir: Kendisine dua eden sâlih çocuk. Sevabı kendisine ulaşan sadaka. Ölümünden sonra kendisi ile amel edilen ilim."

- Ebû Katâde'nin naklettiğine göre Resûlullah şöyle buyurmuştur: "Kim zaruretsiz (peş peşe) üç cumayı terkederse Allah o kişinin kalbini mühürler."

EBÛ KAYS (r.a)

Künyesi ile meşhur olan bu sahâbînin ismi konusunda ihtilâf vardır. Bazı rivâyetlerde O'nun adının, Mâlik b. Hâris olduğu belirtilmişse de, Sırma b. Ebû Enes b. Mâlik b. Adiy b. Âmir şeklindeki rivâyet daha sağlamdır.

Ebû Kays, İslâm'dan önce kavmi içinde son derece saygınlığı olan birisiydi. O, Müslüman olmadan önce putperestliği reddederek tek tanrı inancını benimseyen ender kişilerden birisiydi. Yine O, İslâm'a girmeden evvel temizliğe çok önem verir ve boy abdestini alırdı. Kısaca ifade etmek gerekirse O, Müslüman olmadan önce hanif yani Hz. İbrahim'in getirdiklerine inanıyordu. Kendisi bunu: "İbrahim'in Rabbine ibâdet ediyorum."

diyerek sık sık açıklamaktan çekinmezdi.

İşte kısaca arzettiğimiz şekilde Medine'de hayatını geçiren Ebû Kays, Resûlullah'ın(s.a.v.) Medine'ye hicret ettiği sıralarda derhal İslâm'ı kabul etmiştir. Ebû Kays şâir ruhlu birisiydi. O'nun birçok şiiri vardır. Bunlardan birisini O, Resûlullah'ın (s.a.v.) Medine'ye gelişinde söylemiştir. Ebû Kays, bu şiirinde Resûlullah'ın (s.a.v.) Medine'ye teşrifleri anında duyduğu hisleri dile getirmiştir.

Hz. Ebû Kays, ahlâken mazbut birisiydi. O, yazdığı birçok şiirde de devamlı güzel şeyleri işlemiştir. Bu güzide sahâbî, bir şiirinde herkesi sabah akşam Allah'ı anmaya davet etmekte, Allah'ın gizli ve açık herşeyi bildiğini ve gördüğünü belirttikten sonra herkesin yakınlarını görüp gözetmeye önem vermesini,yetimlerin hakkını yemekten çekinmelerini tavsiye etmektedir. Bu şiirin devamında da bütün Müslümanlar'ı, iyilik ve takva üzerinde toplanmaya, zinayı terketmeye ve helâl şeylerin peşine düşmeye çağırmaktadır.

Hz. Ebû Kays, İslâm'a girdiğinde çok yaşlanmıştı. O, devamlı namaz kılar ve günlerinin çoğunu oruçlu geçirirdi. Aynı zamanda yaptığı ibadetleri en mükemmel bir şekilde yerine getirmeye çalışırdı.

Ebû Kays'ın, 120 yaşında vefât ettiği bilinmekte ise de hangi yılda öldüğü hakkında kaynaklarda bilgi yoktur.

EBÛ KEBŞE (r.a.)

Ebû Kebşe isminde üç sahâbî vardır. Bizim burada hakkında bilgi vereceğimiz Ebû Kebşe, Resûlullah'ın (s.a.v.), azadlısı olan sahâbîdir. Künyesi ile meşhur olan bu sahâbînin adı konusunda ihtilâf edilmiştir. Bazı rivâyetlerde O'nun adı Süleym, bazısında Evs, diğer bir kısmında ise Seleme şeklindedir. Ebû Kebşe'nin asıl memleketinin İran ve Yemen olduğu şeklinde rivâyetler varsa da Mekke'li olduğu hakkında rivâyet daha kuvvetlidir.

Hz. Ebû Kebşe'nin,İslâm'a girdiği tarih hakkında kaynaklarda kesin bilgi olmamakla birlikte O'nun ilk zamanlarda Hz. Peygamber'in davetine kulak vermiş olması kuvvetle muhtemeldir.

Ebû Kebşe, Müslüman olmadan önce Mekkeli müşriklerden birisinin kölesiydi. İslâm'a girince efendileri O'na işkence yapmaya başladılar. Bu durumu öğrenen Hz. Peygamber (s.a.v.), O'nu satın alarak âzad etti. Bu tarihten itibaren Ebû Kebşe sürekli Hz. Peygamber'in yanında kalarak O'na hizmet etti.

Ebû Kebşe, İslâm'ın ilk dönemlerinde diğer birçok Müslüman gibi müşriklerin çok ağır hakaret ve işkencelerine maruz kaldı. Hele fakir ve kimsesiz oluşu O'na yapılan hakaret ve işkencenin artırılmasına sebeb olmuştur. Bu yüzden Medine'ye hicret izni, herkesten çok bu güzide sahâbîyi sevindirdi. Hicret izni çıkar çıkmaz derhal Medine'ye göç etti.

Ebû Kebşe, başta Bedir ve Uhud olmak üzere Resûlullah'ın (s.a.v.) katıldığı bütün savaşlarda bulunmuştur. Hz. Ebû Kebşe, Hz. Ebû Bekir zamanında mürtedlerle yapılan savaşa da katıldı. Hz.Ebû Bekir vefât ettiğinde Ebû Kebşe de hasta yatıyordu.

Hicretin 14. yılında Hz. Ömer'in hilâfet makamına seçildiği gün, Hz.Ebû Kebşe vefât etmiştir.

EBÛ LÜBÂBE (r.a.)

Devamlı künyesi ile çağrıldığı bir başka ifade ile ismiyle anılmadığından bu sahâbînin adı konusunda ihtilâf vardır. Bu yüzden hemen hemen bütün kaynaklarda künyesine nisbet edilerek Ebû Lübâbe b. Abdülmünzir el-Ensârî diye zikredilmiştir. Ebû Lübâbe'nin adı,bazı rivâyetlerde Beşir,bazılarında ise Urve olarak ifade edilmiştir. İbn İshak ise bu güzide sahâbînin adının Rifâa olduğunu söylemiştir. Bu son rivâyet, diğerlerine göre âlimler arasında daha çok rağbet görmüştür.

Ensâr'dan olan Ebû Lübâbe, ikinci Akabe bîatında bulunan Müslümanlar arasında yer almıştır. Hz. Peygamber'in, ikinci Akabe'de Ensâr'ın içinden seçtiği 12 nakîbden (Medine'li Müslümanlar'ın işlerini yürütmekle görevlendirilen) birisi Ebû Lübâbe idi.

Hz.Ebû Lübâbe,Hz.Peygamber'in katıldığı savaşların çoğuna katılmıştır. Ebû Lübâbe, hicretin beşinci yılında yapılan Hedek savaşına, arkasından da Benî Kurayza gazvesine katılmıştır. Bu güzide insan, Benî Kurayza gazvesinde çok önemli bir imtihandan geçmiştir. Ebû Lübâbe, Evs kabilesine mensuptu. Bu kabile, Benî Kurayza ile birbirine saldırmamak için daha önce sözleşme yapmıştı. Müslümanlar'ın bir Yahudî kabilesi olan Benî Kurayza ile yaptığı savaşta bu kabileye mensup olan kişiler Hz. Peygamber'e başvurarak Ebû Lübâbe ile görüşmek istediklerini söylediler. Onların bu görüşme ile güttükleri amaç, Ebû Lübâbe'yi ikna ederek mensubu olduğu Evs kabilesini savaştan saf dışı bırakmaktı. Hz. Peygamber onların bu arzularını kabûl ederek Ebû Lübâbe'yi kendilerine gönderdi. Hz. Ebû Lübâbe, Kurayzaoğulları'nın kalelerine girince bütün Yahûdi kadınları ve çocukları onun etrafına toplanarak ağlamaya başladılar. Yahudi erkekleri ise: "Bizi niçin bu duruma sokuyorsunuz, aramızdaki muhâlefe (saldırmazlık anlaşması) nerede" diyerek feryat ettiler. Kurayzaoğullarının bu halleri Ebû Lübâbe'yi çok etkiledi. Yahûdiler daha sonra: "Biz Hz. Peygamber'in hükmünü kabul ederiz" dediler. Ebû Lübâbe onların bu sözleri üzerine farkında olmayarak elini boğazına götürdü. Bu hareket, bir çeşit Hz. Peygamber'in onların hepsini keseceğini ifade eden bir işâret idi. Aslında Resûlullah (s.a.v.), Ebû Lübâbe'yi Benî Kurayza'ya gönderirken onlara hangi muameleyi yapacağı konusunda herhangi bir şey söylememişti. Ancak Ebû Lübâbe'nin bu şekilde hareket etmesi de doğru değildi. Ebû Lübâbe, yaptığı işin doğru olmadığını hemen anladı ve anında "Resûlullah (s.a.v.)'a karşı hata ettiğim bir yerde kalamam." diyerek Benî Kurayza'dan ayrıldı.Buradan doğru Mescid-i Nebevî'ye (Peygamber Camii) gitti ve: "Allah beni affetmedikçe buradan ayrılmam" diye and içti. Hz.

Peygamber'in, bir süre sonra Allah'ın kendisini affettiğini haber vermesi üzerine Ebû Lübâbe Mescid-i Nebevî'yi terketti.

Bir rivâyete göre şu âyetler bu olay hakkında nâzil olmuştur: "Yeryüzünde az sayıda olduğunuz ve zayıf sayıldığınız için insanların sizi esir olarak alıp götürmesinden korktuğunuz zamanları, hatırlayın. Allah, şükredesiniz diye sizi barındırmış, yardımıyla desteklemiş, temiz şeylerle rızıklandırmıştır. Ey insanlar! Allah'a ve Peygamber'e karşı hâinlik etmeyin, size güvenilen şeylere bile bile hiyanet etmiş olursunuz. Mallarınızın ve çocuklarınızın, aslında bir sınama olduğunu ve büyük ecrin Allah katında bulunduğunu bilin. Ey insanlar! Allah'tan sakınırsanız, O, size iyiyi kötüden ayırdedecek bir anlayış verir, kötülüklerinizi örter, sizi bağışlar. Allah büyük, bol nimet sahibidir." (Enfâl, 26-29.)

Mekke'nin fethine de katılan Ebû Lübâbe, Resûlullah (s.a.v.)'ın vefâtından sonra devamlı Evs kabilesini temsilen halifelerin istişâre heyetinde bulundu.

Hz. Ebû Lübâbe, Resûlullah (s.a.v.) ile uzun süre birlikte kalmasına rağmen birçok sahâbî gibi o da çok hadîs rivâyet eden sahâbîler içinde yer almadı. Bir başka ifade ile O'nun rivâyet ettiği hadîs sayısı çok azdır. Kendisinden iki oğlu Sâib ve Abdurrahman ile Abdullah b. Ömer, Sâlim b. Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Ka'b b. Mâlik, Abdurrahman b. Yezid b. Câbir, Ubeydullah b.Ebû Yezid başta olmak üzere birçok sahâbî ve tâbiîn hadîs rivâyet etmiştir.

Ebû Lübâbe, temiz ahlâklı ve iyi kalbli birisiydi. O, İslâm'ın prensiblerini öğrenme ve onları hayatına uygulamaya çok özen gösterirdi. O, yukarıda arzettiğimiz hatayı işlediğinde Allah kendisini affederse malının tamamını Allah yoluna vakfedeceğine söz vermişti. Affedildikten sonra bu vaadini yerine getirmek için Resûlullah (s.a.v.)'a mürâcaat ettiğinde Allah Resûlü O'na malının üçte birini Allah yolunda vakfetmesini söylemiştir. (Müsned, IV, 452-453.)

Hz.Ebû Lübâbe'nin vefât tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte, kaynaklar O'nun, Hz. Ali devrinde öldüğünde birleşmişlerdir.

EBÛ MÂLİK EL-EŞ'ÂRÎ (r.a)

Künyesi ile meşhur olan bu sahâbînin ismi konusunda ihtilâf vardır. O'nun isminin, Hâris b. Hâris, Ubeydullah, Amr, Ka'b b. Âsım, Ka'b b. Ka'b, Âmir b. Hâris b. Hâni' b. Külsüm olduğu şeklinde rivâyetler vardır.

Ebû Mâlik'in, İslâm'a girdiği tarih, katıldığı savaşlar ve hayatının diğer safhaları hakkında kaynaklarda fazla bilgi yoktur.Ancak onun bazı seferlere katıldığı muhakkaktır. Ebû Mâlik'in kendisi anlatıyor: "Resûlullah (s.a.v.), bizi bir seriyye ile gönderdi. Sa'd b. Ebû Vakkas'ı başımıza kumandan tayin etti. Yola çıktık. Bir süre gittikten sonra, bir yerde konakladık. Bir adam kalktı ve atını eyerledi. Ben: "Nereye gidiyorsun?" dedim. Adam: "Hayvana yem bulmaya" dedi. Kumandana sormadan bir şey yapma dedim.

Beraberce birliğimizin kumandanı Ebû Mûsâ el-Eş'ârî'nin yanına gittik ve meseleyi anlattık. Ebû Mûsâ: "Galiba sen evine gitmek istiyorsun?" dedi. O adam: "Hayır!" diye cevap verdi. Ebû Mûsâ: "Doğru söyle!" dedi. Adam: "Hayır eve gitmiyorum" dedi. Ebû Mûsâ: "Sakın yanlış bir iş yapma" dedi. Adam gitti. Gece geç vakit birliğe döndü. Ebû Mûsâ el-Eş'ârî: "Evine gittin herhalde" dedi. O: "Hayır" dedi. Ebû Mûsâ: "doğru söyle" deyince adam: "Evet evime gittim" dedi. Ebû Mûsâ: "sen evine gitmekle azaba müstehak oldun.Hiç olmazsa birşeyler yap da günahını affettir"dedi.

Ebû Mâlik, çok sayıda hadîs rivâyet etmiştir. Kendisinden Abdurrahman b. Ganem el-Eş'ârî, Ebû Sâlih el-Eş'arî, Rabîa b. Amr, Şehr b. Havşeb başta olmak üzere çok sayıda kişi hadîs almıştır.

Şehr b. Havşeb, Ebû Mâlik'in, Muaz b. Cebel, Ebû Ubeyde b. Cerrah, Şurahbil b. Hasene ile aynı günde taun hastalığına yakalandıklarını haber vermiştir.

Kaynaklar Ebû Mâlik'in, Hz. Ömer'in hilâfeti döneminde vefât ettiğini kaydederler.

Ebû Mâlik'in rivâyet ettiği hadîslere örnekler:

Ebû Mâlik el-Eş'ârî'den Resûlullah'ın (s.a.v.) şöyle buyurduğu rivâyet edildi: "Ümmetimin özellikle şu üç felâketle karşılaşacağından endişe ederim. 1. Zengin olup, birbirini kıskanmalarından. 2.Câhil kimselerin,Kur'ân-ı Kerîm açılınca onu alarak yanlış te'viller yapmaya kalkışmasından. (Halbuki Kur'ân-ı Kerîm'in te'vilini Allah bilir. İlimde derinleşmiş olanlar: Ona inandık, hepsi Rabbimizin katındadır, derler. Bunu ancak akıl sahipleri düşünebilirler. Al-i İmran 3, 7) Bir de âlimleri görürler, onlara değer vermezler. Kendilerinden yararlanmazlar" (Tabarânî)

Ebû Mâlik, Resûlullah'ın şöyle buyurduğunu haber vermiştir: "Cuma, kendisinden sonra gelecek cuma arasında ve fazladan üç gün içerisinde işlenen günahlara keffâret olur. Çünkü Allah, kim bir iyi amel yaparsa ona o amelin on katı sevap verilir."

EBÛ MERSED EL-GANEVÎ (r.a)

Künyesi ile meşhur olan bu sahâbînin asıl adı, Kennâz b. Husayn el-Bedrî el-Ganavî'dir. Uzun boylu ve gür saçlıydı.

Hz. Ebû Mersed, Mekke'de İslâm'ı ilk kabul edenler içinde yer almıştır. O da diğer ilk Mekke'li Müslümanlar gibi, hicretten önce müşriklerin birçok baskı ve tehditlerine uğramıştır. Fakat inandıklarından hiçbir zaman vazgeçmeden hak bildiği yolda yürümüştür.

Ebû Mersed 622 yılında Hz. Peygamber'in emri doğrultusunda diğer Müslümanlar ile birlikte Medine'ye hicret etmiştir. Bilindiği üzere Hz. Peygamber, hicretten sonra Mekke'li Müslümanlar (muhâcirler) ile Medine'liler (ensâr) arasında kardeşlik müessesesi kurmuştu. Hz. Peygamber, Ebû Mersed'i Ensâr'dan Ukbe b. Sâmit ile kardeş ilan etti.

Ebû Mersed, Hz. Peygamber'in katıldığı bütün savaşlara katılmıştır.

Hicretin 6. yılında (M. 626) yapılan Hudeybiye antlaşmasından sonra Hz. Peygamber, Mekke'nin fethi için hazırlık yapmaya başladı. Ancak Hz. Peygamber bunu son derece gizli tutuyor, düşmanın en ufak bir kuşkuya kapılmaması için çok dikkat ediyordu. Resûlullah (s.a.v.) ile birlikte bütün savaşlara katılan, Uhud'da Hz. Peygamber'i yaralayan kâfirin başını ve atını getiren Hatîb b. Ebû Belta adında bir sahâbînin, hanımı ve çocukları bu esnada Mekke'de bulunuyordu. Kendisi neseb itibariyle Kureyşli olmadığı için, yakınlarının herhangi bir tehlike karşısında garantisi yoktu. Hatîb, hanım ve çocuklarına müşrikler eziyet etmesin diye bir kadın aracılığı ile Hz. Peygamber'in, Mekke'nin fethi hususundaki hazırlıklarını bir mektupla müşriklere bildirmek istedi.Kadın, Hatîb'den aldığı mektupla yola çıkınca, Hz. Peygamber bundan haberdar oldu ve derhal kadını yakalamak üzere Hz. Ali'nin başkanlığında altı kişilik bir müfreze gönderdi. İşte konumuzu teşkil eden Ebû Mersed, bu müfrezede yer alan kişilerden birisiydi.

Ebû Mersed, o dönemde bir hayli yaşlı olmasına rağmen Hz. Ebû Bekir zamanında Suriye'nin fethine katılmıştır.

Ebû Mersed, çok az hadîs rivâyet etmiştir. Bu güzîde sahâbî, hicretin 12. yılında (M. 634) Suriye'de vefât etmiştir.

Rivâyet ettiği hadîse örnek: Ebû Mersed'in rivâyet ettiğine göre Resûlullah şöyle buyurmuştur: "Kabirlerin üzerine oturmayın; onlara doğru namaz da kılmayın." (Müslim, Cenâiz, 97).

EBÛ MÛSA EL-EŞ'ÂRÎ (r.a)

Kur'ân-ı Kerîm'i güzel okuması ve fıkhî bilgisiyle ilim alanında, Basra ve Kûfe valiliği ve "Hakem" olayına Hz.Ali adına katılmasıyla da siyasî alanda meşhur olan Ebû Musâ el-E 'ârî, aslen Yemenli'dir ve Eş'âr kabilesine mensuptur. Asıl adı, Abdullah b. Kays'tır. Ebû Musâ el-Eş'ârî diye meşhur olmuştur. Babası Kays b. Süleym'dir. Annesi ise Tayyibe bint Vehb'dir. O da Müslüman olmuş ve Medine'de vefat etmiştir.

Ebû Musâ el-Eş'ârî'nin Müslüman oluşu ve Hz. Peygamber'e gelişi ile ilgili olarak verilen bilgiye göre, kendisi Yemen'de iken Müslüman olmuştur. Bir grup insanla birlikte bir gemiye binerek Yemen'den ayrılmış, fakat gemi, Kızıldeniz'de Habeşistan tarafına yanaşmıştır. Burada Ca'fer b. Ebû Talib'le karşılaşan Ebû Musâ, Hz. Peygamber'e ancak Hayber dönüşünde kavuşabilmiştir. Bu sebeble Hz. Peygamber, sizin için iki hicret oldu. Biri Habeşistan'a biri de bana"demişti. (İbn Sa'd. 4/106)

Ebû Musâ el-Eş'ârî Hz. Peygamber'in huzurunda Kur'ân okuyan sayılı kişilerdendi. Basra'da iken halka Kur'ân öğretir, onların dinî problemlerini çözerdi. Hz. Peygamber O'nun hakkında "Allah'ım Abdullah b. Kays'ın günahını affet. O'nu kıyamet günü en güzel yere (makama) girdir" diye dua etmişti. (Müslim, H.N. 2498)

Resûlullah, (s.a.v.) Tebük savaşından sonra, O'nu, Muaz b. Cebel ile bir-

likte Yemen'e göndermiş ve onlara "Kolaylaştırınız, güçleştirmeyiniz, müjdeleyiniz, nefret ettirmeyiniz, ürkütmeyiniz ve anlaşınız" emrini vermişti. (Buharî, Cihad, 164) Her ikisi de Yemen'de bulundukları süre içinde İslâm'ı yaymaya çalışmışlardı. Veda haccında da bulunan Ebû Mûsa, Hz. Ömer döneminde bir ara Hadramut'a gitmiş, fakat daha sonra cihad arzusu ile Irak cephesine savaşmak için gelmişti. O sırada ordu komutanı olan Sa'd b. Ebî Vakkas, O'nu Nusaybin'in fethiyle görevlendirmişti. O da bu işi başarmış Nusaybin'i fethetmişti. (15/636)

Aynı yıl Hz. Ömer, O'nu Basra valiliği görevine getirdi. Nihavent savaşından sonra da Kûfe valiliği görevine atadı.Bu görevden azledilinceye kadar (29/649) kaldı.Görevi sırasında 9 millik bir kanal açtırarak Basra'ya su getirtti. 34/654 yılında tekrar Kûfe valiliğine getirilen Ebû Mûsa el-Eş'ârî, bu dönem valiliği sırasında fitne ve fesat tohumları ekenlerle savaştı, ortaya çıkan fitneyi bastırmaya çalıştı. Ancak Hz. Osman'ın şehadeti ile işler birden değişi verdi. Fitne ortalığı alabildiğine kasıp kavurmaya başladı. Ebû Mûsa, bu fitneye karşı Hz. Peygamber'in "Öyle bir fitne kopacak ki, onun koptuğu zaman, oturan ayakta durandan, ayakta duran yürüyenden hayırlıdır" hadîsini her yerde söyleyerek karşı durmaya gayret etti ve fitne konusunda halkı uyarmak istedi. Savaş taraftarı değildi. Halkın olaylara katılmasına karşıydı. Halktan, taraf tutmamasına istiyordu.

Bu sırada Hz. Ali adına savaşa katılmaları için Kûfe'ye elçi olarak gelen Hz. Hasan ile Ammâr b. Yâsir, O'nu bu tür konuşmalar yaparken görünce, O'na çok kızmışlar, hatta Ammâr "Sen niçin halkı bizden uzaklaştırmaya çalışıyorsun? Galiba Resûlullah bu hadîsi, yalnız Ebû Mûsa'ya söylemiş olacak. Çünkü O'nun böyle anlarda oturması, kalkmasından hayırlıdır" demişti. Halk bunun üzerine Ammâr'a karşı çıkmış, fakat O: "Ey insanlar, fitne çok kötü bir şeydir, fitne karnı aç, harîs ve obur bir canavardır. Ben size emrediyorum, kılıçlarınızı kınlarına sokun. Mızraklarınızı bir kenara bırakın. Yaylarınızın kirişlerini kırın ve evlerinize çekilin" demişti.

Ebû Mûsâ el-Eş'ârî'nin siyasî açıdan en önemli görevi, hiç şüphesiz "Hakem" olayında Hz. Ali'yi temsil etmiş olmasıdır.Bilindiği gibi Hakem olayı, Hz. Ali ile Muâviye arasında cereyan eden Sıffîn savaşında meydana gelmiştir. Muâviye savaşı kaybedeceği bir sırada Amr b. Âs'ın mızrakların ucuna Kur'ân sayfalarını takdırması, ve bununla savaşı, güçlü olduğuna inandığı masa başına kaydırmak istemesi, savaşın kaderini değiştirmiş; kazanmak üzere olan Hz. Ali'nin ordusu savaşı bırakıvermişti. Hz. Ali bunun üzerine hile olduğunu söylemiş ise de,sözünü dinletememiş, özellikle adına Haricîler dediğimiz bir grup kendisine karşı çıkmıştı. Sonunda Muâviye'nin isteği olmuş, halifelik konusu hakeme havale edilmişti.

Muâviye, Amr b. Âs'ı kendi hakemi seçerken, Hz. Ali'nin kendi tarafını tutmadığı gerekçesiyle karşı çıkmasına rağmen, ordunun isteği ile Ebû Mûsâ el-Eş'ârî, Hz. Ali'nin hakemi olmuştu. Seçimin âdil olmayan bir yanı vardı, o da Amr b. Âs, açıkça Muâviye tarafını tutan bir kişi iken, Ebû Mûsa, ne Hz. Ali ne de Muâviye taraftarı idi. Tarafsızdı. O'nun hakem heyetine seçilmesi, barış yanlılarının ve daha fazla kan dökülmesini istemiyenlerin bir zaferi olmuştu.

İki taraf arasında uzun görüşmeler ve tartışmalar oldu, hakem heyeti, bir şahıs üzerinde anlaşamadı. Neticede hem Hz. Ali'nin hem de Muâvi-

ye'nin görevden alınmasına, halife olarak da fitneyi önleyecek nitelikte bir başka kişinin seçilmesine karar verildi. İki taraf bir araya geldi ve hakem heyetinin verdiği kararı beklemeye başladı.İşte burada tarihe adı Arap dahisi olarak geçen Amr b. Âs'ın kurnazlığı devreye girdi ve kurduğu planı işletmeye başladı. Önce Amr söze başlayarak, kendisinin yaşça küçük olduğunu,söz hakkını kendisinden büyük olan Ebû Mûsa'ya verdiğini söyledi. Ebû Mûsa el-Eş'ârî de, verilen karar uyarınca kendi görüşünü açıklayarak, hem Hz. Ali'yi hem de Muâviye'yi azlettiğini söyledi. Peşinden Amr, söz alarak, ben de hem Hz. Ali'yi hem de Muâviye'yi azlediyorum ve Muâviye'yi halife tayin ediyorum, dedi. Böylece Amr b. Âs'ın kurnazlığı ve hilesi ile Muâviye halife oldu. Cephede savaşı kaybedenler, masa başında savaşın galibi sayıldı. Hz. Ali halife olarak devam etseydi ne olurdu? Bunu ancak Allah bilir. Ancak zahirde Muâviye'nin halife olması, fitneyi yatıştırmış gibi görünse de, gerçekte böyle olmamıştır. Bilakis yeni fitnelerin başlangıcı olmuştur.

İslâm tarihinde sertliği, kan dökücülüğü ve bağnazlığı ile ünlü Hariciliğin ortaya çıkışı ve dünya Müslüman nüfusunun % 8'lik bir bölümünü oluşturan Şiiliğin ilk nüvesi, bu olay sebebiyledir.

Ebû Mûsa el-Eş'ârî'nin bütün arzusu, fitneyi, anarşiyi ve kardeş kavgasını önlemekti.Bunda da samimi idi. Belli kişilerin başa geçmesi veya geçmemesi, O'nun için önemli değildi. Önemli olan, ümmetin birlik ve beraberliği idi, fitne ve anarşinin olmamasıydı. Hakem heyetine de bu amaç için katılmıştı. Her sözünde ve her davranışında samimi idi.Ancak hakem olayında, samimiyet, kurnazlığa mağlup oldu.

Ebû Musa el-Eş'ârî, bu olaydan sonra çok yıpratıldı. Pek azı hariç, Hz. Ali taraftarlarınca horlandı. Bunun üzerine Mekke'ye gitti ve orada inzivâya çekildi. Ölünceye kadar da inzivada kaldı. Bu nedenle ölüm tarihi kesin değildir. Kaynaklar ölüm tarihi olarak hicrî 42, 44, veya 52 senelerini göstermektedir. Genellikle tarihçiler, 44/664 de öldüğünü kabul ederler.

Ölümünden önce şu vasiyeti yapmıştır:

"Cenazemi götürürken, çabuk götürünüz. Peşimden kimse gelmesin. Mezarımda, vücudum ile toprak arasında bir şey bulundurmayın. Kabrimin üstüne bina yapmayın. Kadınlar da benim için feryat edip ağlamasınlar."

Orta boylu bir kişi olan Ebû Mûsa el-Eş'ârî, fakir bir ailenin çocuğu idi. Daha sonra valilik görevlerinde bulunmuş olmasına rağmen daima, mütevazî bir hayat yaşamıştır, zevk ve sefaya dalmamıştır.

Hakkında söylenenler:

A'meş anlatıyor: Hz. Ali bize uğramıştı. O'na Ebû Mûsa el-Eş'ârî'yi sorduk.O da "ilim boyası ile boyanmış bir zattı" dedi.

Ebû İshak "Kûfe'de, Ali'den ve Ebû Mûsa'dan daha âlim bir kimse görmedim" demişti.

Mesruk ve Şa'bî'ye göre, sahâbe içinde temâyüz eden altı hâkimden biri de Ebû Mûsa el-Eş'ârî'dir. (Zehebî, Alâmu'n-Nübelâ, 2/389)

Enes b. Mâlik anlatıyor: Ebû Mûsâ beni, Hz.Ömer'e göndermişti. Hz.

Ömer bana, el-Eş'ârî'den ayrıldığında o ne yapıyordu? diye sordu. Ben de, O'ndan ayrıldığımda insanlara Kur'ân öğretiyordu" dedim, Hz. Ömer, O çok akıllı bir kişidir. Öyle okuyuşu da kimseden dinleyemezsin, dedi.

Ebû Mûsa el-Eş'ârî'nin sesi çok güzeldi. Kur'ân'ı o güzel sesiyle tane tane okur, herkesi adeta büyülerdi. Hz. Peygamber O'nun Kur'ân okuyuşunu beğenir, hatta "Abdullah b. Kays'a Dâvud'un mizmarından bir mizmar verilmiş" derdi. (İbn Sa'd, 4/107) Bu nedenle herkes O'nu dinlemek isterdi.

O, pek çok hadîs rivayet etmiştir. Kendisinden rivâyet edilen hadîslerin sayısı üç yüz altmışı bulmaktadır. Bunlardan elli kadarını Buharî ve Müslim rivâyet etmiştir. Rivâyet ettiği hadîslerden bir kaçının meâli şöyledir:

"Yâ Resûlullah, Müslümanlardan hangisi efdaldir? diye sordular, Hz. Peygamber de: Müslümanlar, dilinden ve elinden emniyette kalanlardır" diye cevap verdi. (Tecrid Tercemesi, 1/29)

"Mü'minle mü'min (yek diğerine karşı) duvarın parçası gibidir.Birbirini sımsıkı tutar" (Tecrid Tercemesi 2/425)

"Salât-i berdeyni (sabah ve ikindi namazlarını) her kim kılarsa, Cennet'e girer" (Tecrid Tercemesi. 2/521)

Ebû Mûsa el-Eş'ârî, bir defasında Hz. Ömer'i ziyarete gitmişti. Üç kere kapıyı çaldı, fakat kapıyı açan olmadı. O da geri döndü. Hz. Ömer daha sonra niye böyle yaptın deyince, O da "Resûl-i Ekrem" bir insan üç kere müsaade istediği halde, kendisine izin verilmezse, geri dönsün buyurdu, dedi. Hz. Ömer o hadîsi duymamıştı. Bunun için O'ndan şahit istedi.O da bir topluluğa vardı ve durumu anlattı. O toplulukta bulunan Ebû Saîd el-Hudrî ve diğerleri, Ebû Mûsa'ya şahitlik ettiler.

Resûlullah (s.a.v.) ile birlikte bir gazaya çıkmıştık. Altı kişi idik. Bir takipte bulunuyorduk. O sırada ayakkabılarımız parçalandı. Benim de ayaklarım delindi. Bez parçaları bulup ayaklarımıza sardık. Onun için bu gazaya "Zatürrikâ" gazası denildi. (Tecrid Tercemesi 9/336)

Ebû Mûsa el-Eş'ârî, ordusu ile birlikte Dicle kenarında iken öğle ezanı okundu. O da imam olarak öğle namazını kıldırdı. Sonra halka haline gelen orduya vaaz etmeye başladı. Bu arada ikindi ezanı okundu. Askerler abdest almaya kalktılar. Bunun üzerine Ebû Mûsa el-Eş'ârî, müezzine, sadece abdesti bozulanlar abdest alsın, diye bağırmasını emretti. Bütün ashâb savaşa gittiğinden nerdeyse ilim yok olacak, ortalığı cehâlet kaplayacak, öyle ki bir kimse cehaleti sebebiyle annesini öldürmeye yeltenecekdir. Bu sebeble ilim meclisinden ayrılmamaları için, abdest tazelemelerine izin vermedi.

Hz. Ömer, Ebû Mûsa el-Eş'ârî'ye karşılaşınca, Ey Ebû Mûsa, Resûlullah ile beraberken yaptığın amellerin, seni kurtarmasına sevinir misin? Diyelim ki, iyiliğin kötülüğünle denk. Ne lehine ne de aleyhine bir şey var, ne dersin? dedi. Ebû Mûsa, hayır mü'minlerin emrini, Basra'ya gittiğimde cehâletin ortalığı kapladığını gördüm. Onlara Kur'ân'ı ve sünneti öğrettim. Onlarla Allah yolunda savaştım. İşte bunun beni kurtaracağını umuyorum, dedi.

O, fitne ve fesat peşinde koşan kardeşini bir kenara çekerek, senin bu halini görmemiş olsaydım söylemezdim: Dinle, Resûlullah'tan "iki Müslüman kılıçlarıyla karşılaşacak olursa da, biri diğerini öldürürse, ikisi de cehennemliktir" dediğini duydum demiş ve kardeşini fitneden vazgeçirmeye çalışmıştı. O'nun hakkında Hz. Peygamber: "Allah'ım Abdullah b. Kays'ı affet. Kıyamet günü, O'nu güzel bir makama girdir" diye dua etmişti. O, Resûlullah'ın (s.a.v.) duasına mazhar olmuş bir sahâbî idi.

EBÛ MÜVEYHİBE (r.a)

Resûlullah (s.a.v.)'ın azadlı kölelerindendi. Bu sahâbî, daha önce Müzeyne kabilesinden birisinin kölesi idi.

Ebû Müveyhibe'nin ne zaman Müslüman olduğu ve Hz. Peygamber'in himayesine girdiği hususunda kaynaklarda bilgi yoktur. Ancak O'nun, hicretin 5. yılında meydana gelen Müveysî olayına Hz. Peygamber ile katılarak Hz. Âişe'nin devesine baktığı gözönünde tutulacak olursa,O'nun bu tarihten önce İslâm'a girdiği söylenebilir.Bu sahâbî, Suffa'da kalır ve Resûlullah (s.a.v.)'a hizmet ederdi.

Ebû Müveyhibe'nin hadîs nakledip nakletmediği bilinmemektedir. Ancak yaşdaşı olan Abdullah b. Amr, kendisinden hadîs nakletmiştir. Abdullah b. Amr'ın, Ebû Müveyhibe'den rivâyet ettiği bu hadîste Resûlullah (s.a.v.), Medine'de bulunan Bâkî mezarlığında yatanlara istiğfar etmiştir. Anılan hadîsin meâli şöyledir: Ebû Müveyhibe anlatıyor: "Resûlullah (s.a.v.), beni bir gece çağırdı. Ey Ebû Müveyhibe. Bâkî mezarlığında yatanlar için mağfiret dileğinde (istiğfar) bulunmakla emrolundum, dedi. Resûlullah (s.a.v.) ile birlikte çıktık. Bâkî mezarlığına vardığımızda orada gömülü bulunan ölüler arasında durdu ve uzunca onlara istiğfar etti; ulaştıkları ilâhî nimetlerden dolayı onları tebrik etti. Sonra şöyle buyurdu: Sizin için bulunduğunuz durum, hayatta olanların durumlarından daha iyidir, karanlık gece parçaları gibi fitneler peşpeşe gelmeye başladı. Sonu başından daha beter olacaktır. Hz. Peygamber daha sonra: Ey Ebû Müveyhibe, bana içinde devamlı kalacağım hazinenin anahtarları ve Cennet verildi. Ben Rabbime kavuşmayı tercih ettim, buyurdu. Buradan ayrıldıktan sonra Resûlullah (s.a.v.)'ın ağrıları başladı,sonra da Allah O'nun ruhunu aldı."

EBÛ RÂFİ' (r.a)

İbn Hacer, sahâbenin hayatı ile alâkalı el-İsâbe adlı eserinde altı tane Ebû Râfi' isimli sahâbî olduğunu kaydetmiştir. Bunlardan ikisi Hz. Peygamber'in azadlı kölesidir. Bazı kaynaklarda bu iki Ebû Râfi'nin hayatı birbirine karıştırılmıştır. Bunlardan birisi Ebû Râfi' el-Kıbtî, diğeri ise Ebû Râfi' gayrü'l-kıbtî diye bilinmektedir. Bizim burada hayatından bahsedeceğimiz sahâbî, Ebû Râfi' el-Kıbtî diye bilinen sahâbîdir.

Künyesi ile meşhur olan bu sahâbînin ismi konusunda ihtilâf edilmiş-

tir.Ona nisbet edilen isimlerden bazıları şöyledir: İbrahim, Eslem, Sinan, Yesâr, Sâlih, Yezid, Sâbit, Hürmüz.

Konumuzu teşkil eden bu güzide sahâbî, çok miktarda hadîs rivâyet ettiği için hadîs kitaplarında O, mevlâ Resûlullah = Resûlullah'ın azadlısı diye zikredilir.

Ebû Râfi', İslâm'a girmeden önce Hz. Peygamber'in amcası Hz. Abbas'ın kölesi idi. Hz.Abbas, bu kölesini Hz. Peygamber'e hediye etmişti.

Ebû Râfi', Mekke döneminde İslâm'a girdi. Fakat o da birçok Müslüman gibi ilk dönemlerde İslâm'a girdiğini çevresinden gizledi. O'nun Müslüman olduğunu sadece Hz. Abbas'ın hanımı Ümmü Fadl biliyordu. İbn Hacer, Ebû Râfi'nin Bedir savaşından önce İslâm'a girdiğini kaydeder. Biz öyle zannediyoruz ki, bu güzide insan çok önce İslâm'a girdiği halde ancak Bedir savaşından az önce bu dine girdiğini açıklayabilmişti.

Kaynakların belirttiğine göre Ebû Râfi', hicretten sonra Mekke'den bir ara kaçarak Medine'ye gelmişti. Henüz O bu esnada Hz. Abbas'ın kölesi bulunuyordu. Resûlullah (s.a.v.), amcasına saygısından dolayı O'nu geri Mekke'ye gönderdi ve kendisine İslâm'a girdiğini gizli tutmasını, ileride uygun bir ortamda Medine'ye hicret etmesini söyledi. Bu yüzden Ebû Râfi' tekrar Mekke'ye döndü.

Ebû Râfi' Mekke'ye geri geldikten sonra başından şöyle bir olay geçti. Bu sahâbî, bir ara Zemzem kuyusunun tamir işinde çalıştırılmak üzere Hz. Abbas tarafından görevlendirilmişti. Ebû Râfi', bu işte çalışırken birgün buraya Ebû Leheb uğradı, bir süre sonra da Ebû Süfyan geldi. Bu iki müşrik Bedir savaşı hakkında konuşmaya başladılar. Ebû Süfyan, Müslümanlar'ın kendilerini nasıl hezimete uğrattığını anlatmaya başladı. Bu konuşma anında Ebû Süfyan: "Ben Bedir'de bir ara yerle gök arasında beyaz bir atlı gördüm ve çok korktum" dedi. Bu sözleri duyan Ebû Râfi' dayanamayarak: "Onlar mutlaka meleklerdir" dedi. Bu sözleri duyan Ebû Râfi'e kızdı ve bir tokat attı. Hz.Abbas'ın hanımı Ümmü Fadl kocasının kölesinin dövülmesine çok kızdı ve Ebû Leheb'in üzerine yürüdü. Çıkan kavgada Ebû Leheb ağır yaralandı.

Ebû Râfi', Bedir savaşından bir süre sonra Medine'ye hicret etti ve Resûlullah'ın (s.a.v.) hizmetine girdi. Bu büyük sahâbî, Uhud ve Hendek başta olmak üzere Resûlullah'ın katıldığı bütün savaşlara katıldı.

Ebû Râfi'nin, Hasan, Râfi, Ubeydullah, Mu'temir, Muğîre ve Selma adlarında altı çocuğu vardı.

Hz. Peygamber, amcası Abbas'ın İslâm'a girdiğini öğrenince sevincinden Ebû Râfi'i azad etti.

Ebû Râfi' gerek kölelik, gerekse daha sonra Hz. Peygamber'in yanında çok önemli bir yere sahipti. Bu sahâbî Hz. Peygamber'in vefâtına kadar onun yanından hiç ayrılmamıştır. Bu yüzden olacak ki, Ebû Râfi' çok miktarda hadîs rivâyet etmiştir. Kendisinden, başta çocukları Râfi', Hasan, Ubeydullah ve Muğîre ile torunlarından bazıları olmak üzere çok sayıda kişi hadîs almışlardır. O'nun engin hadîs bilgisini bilen İbn Abbas,bir kâtib vasıtası ile Hz. Peygamber'in hususiyetlerine ait bilgiyi Ebû Râfi'nin ağzından yazdırmıştır.

Ebû Râfi', gönlü çok zengin bir insandı. O, Allah yolunda harcamayı çok

Sahâbîler

ANSİKLOPEDİSİ

FASİKÜL-13

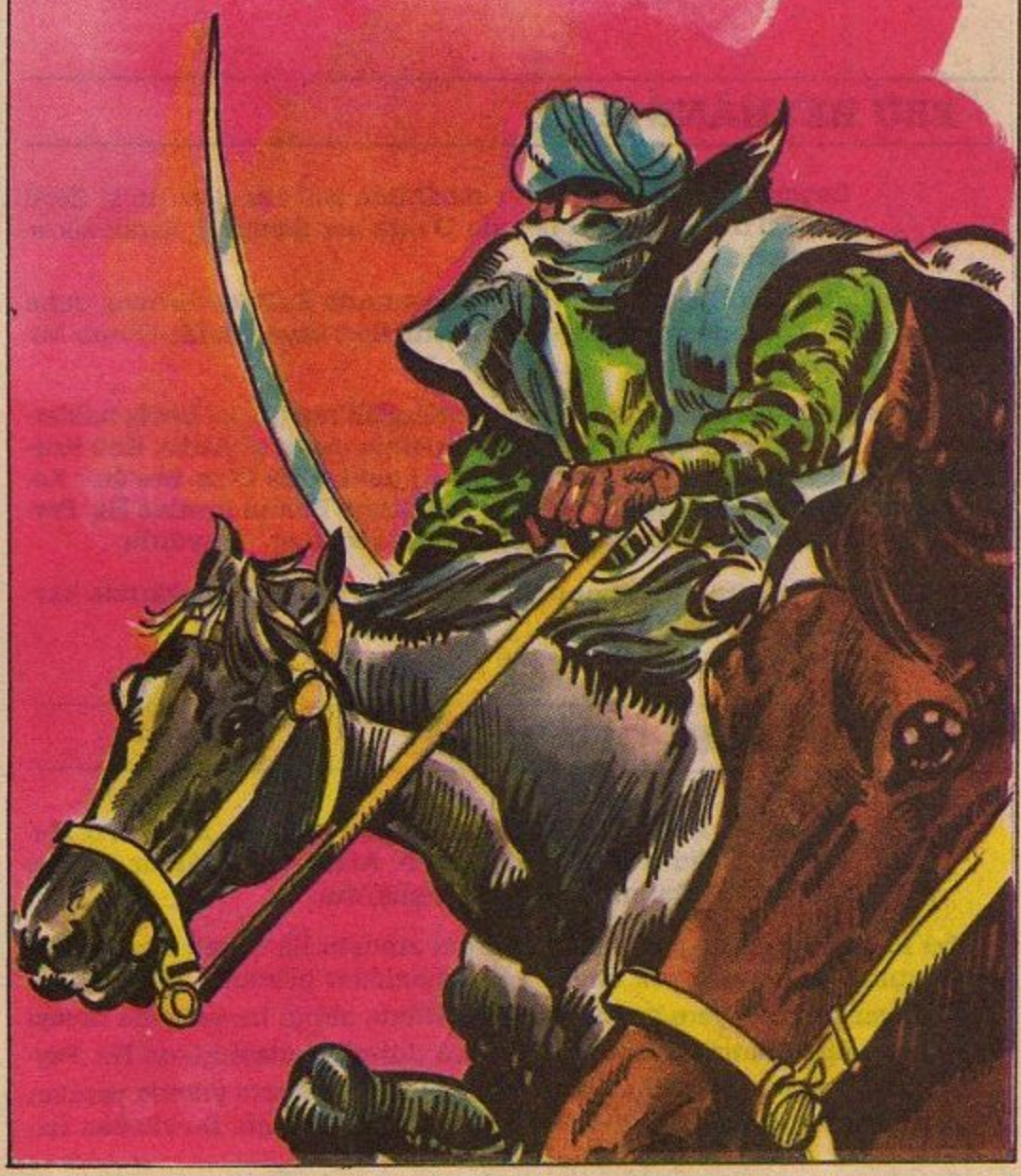

severdi. Bir defasında O, elinde bulunan kırkbin dirhemin tamamını Allah yolunda harcamak istemişti. Hz. Peygamber'in "hepsine infâk etme. Bir kısmını ver, bir kısmını da çocuklarına harca" buyurması üzerine Ebû Râfi', elindeki paranın birazını kendisine bırakmıştı.

Hz.Ebû Râfi'nin rivâyet ettiği hadîslere örnek:

- Resûlullah'ın (s.a.v.) azadlısı Ebû Râfi' anlatıyor: "Resûlullah (s.a.v.) birinden borç olarak genç bir deve aldı. Daha sonra Resûlullah'a zekât develeri gelince, buna o adamın devesini vermemi istedi. Ben: "Develer içerisinde onun devesinden daha güzel altı yaşını bitirip yedi yaşına basmış deve var." dedim. Bunun üzerine Hz. Peygamber: "Ona o deveyi ver.Şüphesiz insanların hayırlıları, borçlarını en güzel şekilde ödeyenlerdir." buyurdu. (Müslim, Muvatta, Tirmizî.)

- Ebû Râfi' Resûlullah'tan (s.a.v.) şu hadîsi nakletmiştir: "İki çenesi ile iki uyluğu arasındakini koruyan Cennet'e girer." (Tabarânî.)

EBÛ REYHÂNE (r.a)

Künyesi ile meşhur olan bu sahâbînin asıl adı, Şem'un b. Zeyd el-Ezdî'dir. Bazı kaynaklarda O'nun adı Şemgûn olarak zikredilmiştir.

Ebû Reyhâne, Hz. Peygamber (s.a.v.) zamanında Suffa'da kalmış, daha sonra ise Şam'a giderek bu şehre yerleşmiştir. Bazı kaynaklarda O'nun Mısır'a gittiği belirtilmiştir.

Hz. Ebû Reyhâne, az sayıda da olsa Resûlullah'tan (s.a.v.) hadîs nakletmiştir. O'nun rivâyet ettiği hadîslerden birisinin meâli şöyledir: Ebû Reyhâne kendisi anlatıyor: "Resûlullah'a (s.a.v.) geldim ve O'na Kur'ân-ı Kerîm'i çok okuyunca bana ağırlık verdiğini anlattım. Bunun üzerine Hz. Peygamber: "Gücünün yettiği kadar yap, çokça secde et." buyurdu.

Hz. Ebû Reyhâne'nin hayatının diğer safhaları ve ölümü hakkında kaynaklarda hiçbir bilgi yoktur.

EBÛ RÜHM EL-GIFÂRÎ (r.a)

Künyesi ile meşhur olan bu sahâbînin asıl adı, Külsüm b. Husayn b. Hâlid b. Muğîre b. Zeyd b. Ahmes b. Gıfâr'dır. Lâkabı Menhur (göğsünden mızraklanmış)'dur.

Ebû Rühm, hicretten sonra İslâm'ı kabul etmiştir.İlk olarak Uhud savaşına katıldı. Bu savaşta çok büyük kahramanlıklar gösterdi. Bir ara göğsünden yaralanarak yere düştü. İşte Ebû Rühm aldığı bu yaradan dolayı yukarıda belirttiğimiz lâkabı aldı. Hz. Ebû Rühm, Hudeybiye'de Hz. Peygamber'in yanında bulundu. Daha sonra hicretin yedinci yılında yapılan Hayber seferine katıldı. O, bu savaşta kahramanca savaştı. Bu yüzden Hz.

Peygamber, ganimetlerden hissesine düşenin dışında başka ihsanlarda da bulundu

Resûlullah (s.a.v.), bu güzide sahâbîyi Umretü'l-kaza ve Mekke'nin fethinde kendi yerine Medine'de nâib (vekil) bıraktı. Bu, onun kahramanlığı yanında idârî dirayetini de gösterir.

Ebû Rühm, hicretin sekizinci yılında yapılan Tâif kuşatmasına katılmıştır. Tâif'ten dönerken Cı'râne denilen yerde bu sahâbînin süratli giden devesi Hz. Peygamber'in devesinin yanından geçerken O'nun kalçasına dokundu. Hz.Peygamber'in kalçası hafifçe sıyrıldı ve bacağı inci di.Bu olaya Hz.Ebû Rühm çok üzüldü ve Hz. Peygamber'in kendisini azarlayacağını düşünerek endişelendi. O gece Cı'râne'de kalındı. Sabahleyin Ebû Rühm ortalıkta görülmüyordu. Orada bulunan sahâbîler, Hz. Peygamber'e yarasının nasıl olduğunu sordular. Resûlullah (s.a.v.) önemli bir şey olmadığını belirtti. Daha sonra Hz. Peygamber, Ebû Rühm'ü yanına çağırdı ve kendisine iltifatlarda bulundu. Ayrıca kendisine iki tane de keçi hediye etti. Ebû Rühm, Hz. Peygamber'in bu davranışından çok memnun oldu ve şunları söyledi: "Resûlullah'ın (s.a.v.) rızası bana bütün dünya malından ve bütün dünya varlıklarından daha kıymetlidir."

Resûlullah (s.a.v.), hicretin sekizinci yılında yapılan Tebük savaşına hazırlık anında, savaşa katılmaları için ashâbdan bazılarını kendi kabilelerine göndermişti. Ebû Rühm'ü de kendi kabilesi olan Gıfâr'a gönderdi. Ebû Rühm'ün gayreti ile Gıfâr kabilesi bu savaşa diğer kabile mensuplarından daha kalabalık olarak katıldı.

Tebük'den dönerken Ebû Rühm'un bindiği hayvan ile Hz.Peygamber'in atı yanyana yürüyordu. Resûlullah'ın (s.a.v.) atı bir ara tökezleyerek sakatlandı. Bu olayı gören Ebû Rühm, derhal kendi atını Hz. Peygamber'e verdi ve kendisi yaya olarak yürüdü.

Ebû Rühm'den sadece iki tane hadîs rivâyet edilmiştir.

Kaynaklarda Ebû Rühm'ün, Hz. Peygamber'in vefatından sonraki hayatı ve ölüm tarihleri hakkında hiçbir bilgi yoktur.

EBÛ RÜHM b. KAYS EL-EŞ'ÂRÎ (r.a)

Ebû Rühm'ün soyu şöyledir: Mecdî b. Kays b. Süleym el-Eş'ârî. Bu sahâbî, ashâbın ileri gelenlerinden meşhur Ebû Mûsâ el-Eş'ârî'nin küçük kardeşidir. Ebû Rühm, Yemen'in Eş'âr kabilesine mensuptu. Ağabeyi Ebû Mûsa ve annesi, Hz. Peygamber'i görmeden İslâm'a girmişlerdir. Ebû Rühm, ağabeyi ve annesi ile birlikte Yemen'den kalkarak deniz yolu ile Hicaz'a gelmek istedi. Ancak fırtına onları Habeşistan sahillerine çıkardı. Bunlar burada Cafer b. Ebû Tâlib ile karşılaştılar. Bir müddet burada kaldıktan sonra Cafer b. Ebû Tâlib ile birlikte Hayber'in fethi anında Medine'ye geldiler. Resûlullah'ı (s.a.v.) Medine'de bulamayınca Hayber'e gittiler. Bunlar Hayber'e vardıklarında savaş bitmişti.Bu güzide kişiler savaşa katılmadıkları halde Resûlullah (s.a.v.) onlara

ganimetten pay verdi ve "Siz Habeşistan'a ve oradan da Medine'ye olmak üzere iki kere hicret ettiniz" buyurdu.

Kaynaklarda Ebû Rühm el-Eş'ârî'nin bundan sonraki hayatı ve vefât tarihi hakkında hiçbir bilgi yoktur.

EBÛ SAİD EL-HUDRÎ (r.a.)

Künyesi ile meşhur olan bu sahâbînin soyu şöyledir: Saad b. Mâlik b. Sinan b. Ubeyd b. Sa'lebe b. Ebcer b. Avf b. Hâris b. Hazrec el-Ensârî.

Ebû Said'in annesinin adı Enîse'dir. İki hanımından birisinin adı Zeyneb binti Ka'b b. Ücre, diğeri Ümmü Abd binti Abdullah'dır. Ebû Said'in, Abdurrahman, Hamza ve Said adlarında çocukları vardı. Bunlardan Hamza ve Said babalarından hadis nakletmişlerdir.

Resûlullah (s.a.v.), Mekke'de İslâm'ı tebliğ etmeye başladığında Ebû Said'in babası Mâlik b. Sinan İslâm'ı ilk kabul edenler (sâbıkûn-ı evvelîn) içinde yer aldı. Mâlik'in hanımı da hemen Müslüman olmuştu. Bu sırada Ebû Said, küçük çocuktu. Diğer bir ifade ile bu kıymetli sahâbî, Müslüman bir anne ve babanın terbiyesinde yetişmiş oldu.

Ebû Said, hicret anında henüz çocuk denilecek bir yaştaydı. Hicretten hemen sonra Mescid-i Nebevî (Peygamber Camii) Medine'de yapılırken O, çok küçük olmasına rağmen bu kutsal mabedin yapımında fiilen çalışmıştır. Bilindiği üzere hicretten sonra müşriklerle çok ağır şartlar altında Bedir savaşı yapıldı. Ebû Said bu savaşa katılmaya çok arzu ettiği halde yaşının küçük olması sebebiyle O'na izin verilmedi. Ebû Said'in babası Mâlik bu savaşa katıldı ve çok büyük kahramanlıklar gösterdi.

Ebû Said, Uhud savaşında henüz 13 yaşında idi. O, bu savaşa katılmak için Resûlullah'a (s.a.v.) müracaat etti. Resûlullah, yaşının küçüklüğü sebebiyle savaşa katılmasına izin vermek istemediğini söyledi. Fakat Ebû Said ısrar edince Resûlullah (s.a.v.) O'nun, Uhud'a katılmasına ses çıkarmadı. Bu savaşa babası Mâlik de katılmıştı. Baba ve oğul Uhud'da çok büyük kahramanlıklar gösterdiler. Ancak Ebû Said'in babası Mâlik, Uhud'da şehid düştü.

Hz. Ebû Said, Uhud'dan sonra vuku bulan bütün savaşlara Hz. Peygamber ile birlikte katılmıştır. O'nun Resûlullah ile birlikte toplam 12 savaşa katıldığı rivâyet edilmiştir.

Malum olduğu üzere Uhud'dan sonra en önemli savaş hicretin 5. senesinde vuku bulan Hendek savaşı olmuştur. Bu savaşta Müslümanlar Medine'de hendek kazarak müdafaa savaşı yapmışlardır. Gerçekten Hendek savaşı çok ağır şartlar altında yapıldı ve Müslümanlar çok zorlandı. Bir ara savaş son derece kritik bir noktaya geldi ve Müslümanlar'ın güçleri bir hayli zayıflamıştı. Bu anı Hz. Ebû Said'den dinleyelim: "Biz, Hendek savaşında Resûlullah'a (s.a.v.):Artık takadımız kalmadı, bu zor durumda yapacağımız bir duâ var mı? dedik. Hz. Peygamber, evet dedi ve: Allah'ım ayıplarımızı ört ve bizi korktuklarımızdan kurtar, diye dua etti. Bunun

üzerine Allah, hemen düşman tarafında fırtına çıkardı."

Babası Mâlik Uhud savaşında şehid edilince ailesinin yükü tamamen Ebû Said'in üzerine kaldı. Bu genç sahâbî çok büyük sıkıntı çekti. O, çok edepli ve utangaç birisiydi. Ayrıca çok da onuruna düşkün olan Ebû Said içinde bulunduğu maddî sıkıntıyı kimseye anlatamadı.Öyle ki bir ara aç kaldı ve bu yüzden karnına taş bağladı. Hatta bir ara o kadar durumu kötüleşti ki, halini anlatmak için Resûlullah'a (s.a.v.) gitmek zorunda kaldı. Bunu kendisi şöyle anlatıyor: "Açlık sebebiyle karnıma taş bağladığım bir sabah karım bana: Resûlullah'a (s.a.v.) git de bir şeyler iste. Filan gidip istemiş, O da vermiş, sana da verir, dedi. Resûlullah'ın (s.a.v.) huzuruna geldim. O, etrafındakilere şöyle diyordu:Kim iffetli kalırsa Allah da onu korur. Kimin gözü tok olursa Allah onu zengin kılar. Bizden bir şey isteyene veririz (Yardım ederiz.) Bizden bir şey istemeyen bizim yanımızda isteyenden daha iyidir. Bunun üzerine hiçbir şey istemeden geri döndüm. Sonraları Allah bize çokça rızık verdi. Öyle ki, Ensâr arasında bizden daha fazla malı olan birisini tanımıyorum." (Hayâtü's-sahâbe.)

Resûlullah (s.a.v.) vefât ettikten sonra Ebû Said, hayatının çok büyük bir kısmını Medine'de geçirdi ve kendini ilme verdi. O, Hz. Osman'ın şehid edilmesinden sonra ortaya çıkan ve İslâm âlemini sarsan nâhoş olaylara hiç katılmadı. Bu konularda diğer büyük sahâbîler gibi tarafsız kalmayı tercih etti. Bu kahraman sahâbî sadece Hz. Ali devrinde Haricîlere karşı yapılan Nehrevan savaşına katıldı. Bu savaş hicretin 36. yılında vuku bulmuştu. Ebû Said, bu tarihten hicrî 60. yılda meydana gelen meşhur Kerbelâ olayına kadar Medine'de sakin bir hayat yaşadı.

Hz. Ebû Said b. el-Hudrî, Kur'ân-ı Kerîm'in ahkâmını ve Allah Resûlünün sünnetini çok iyi bilen sahâbîlerden birisiydi. Bu yüzden O, hadîs rivâyeti dışında halkın sordukları sorulara cevaplar verdi. Ziyad b. Mina, Ebû Said'in, Abdullah b. Abbas, Ebû Hüreyre, Abdullah b. Amr, Câbir b. Abdullah, Râfi b. Hâdic, Seleme b. Ekva', Ebû Vâkıd el-Leysî ve Abdullah b. Buheyre ile birlikte Hz. Osman'ın şehâdetinden ömrünün sonuna kadar Medine'de fetva verdiğini ve hadîs naklettiğini haber vermektedir. Fetva isteyenler bu dönemde özellikle yukarıdaki isimlerden Abdullah b. Abbas, Ebû Saîd el-Hudrî, Ebû Hüreyre ve Câbir b. Abdullah ile Abdullah b. Ömer'e müracaat ederlerdi.

Medineliler, hicretin 63. yılında (M.683) Yezid b. Muâviye'ye karşı isyan ettiklerinde Ebû Said el-Hudrî, Medineliler'in yanında yer aldı. Ancak O, bu mücadeleye kerhen girmişti. Çünkü Ebû Said diğe büyük sahâbîler gibi Müslümanlar'ın birbiriyle savaşmalarını istemiyordu. Nitekim O, bir ara geçmişi hatırladı ve derhal elindeki silahını bırakarak bir kenara çekildi. Yezid'in askerlerinden birisi O'nun silahsız olduğunu farkedince üzerine hücum etti. Ebû Said, O'nun bu hareketine karşı: "Beni öldürmek üzere elini uzatırsan, ben öldürmek için sana elimi uzatmam, çünkü ben, âlemlerin Rabbi olan Allah'tan korkarım" (Mâide, 28) meâlindeki âyeti okudu. Bunun üzerine Şam'lı askerler O'nu öldürmekten vazgeçti. Ebû Said, daha sonra esir edilerek Yezid'e zorla bîat ettirilmiştir.

Hz. Ebû Said, doğru bildiği şeyleri söylemekten hiçbir zaman çekinmezdi. Çünkü O, Resûlullah'ın (s.a.v.): "İnsanlardan korkarak ve endişe ederek gördüğünüz, duyduğunuz veya şâhit olduğunuz hakikatı söylemekten çekinmeyiniz." (İbn Hanbel, Müsned, III, 50.) buyurduğunu kulakları ile bizzat duymuştur. Ebû Said, bu hadîsi rivâyet ettikçe gereğince amel edip etmediğini hatırına getirerek ağlardı.

Hz. Ebû Said, emr-i bi'l-ma'rûf ve nehy-i anı'l-münker (insanlara iyilikleri emretmek, kötülüklerden sakındırmak) hususuna son derece dikkat ederdi. Mervan, Medine vâlisi iken bir bayramda namazdan önce hutbeye çıktı. Halbuki bayramlarda namazdan önce hutbe okunması doğru değildi. Cemaatten birisi ayağa kalkarak: "Ey Mervan sünnete muhâlefet ediyorsun, bayram günü minbere çıktın, minbere çıkılmaz. (O vakitler bayramlarda hutbe için minbere çıkmak âdet değildi.) Hutbeyi namazdan evvel okudun, halbuki okunmazdı." dedi. Hz. Ebû Said, adamın sözlerini dinledikten sonra, onun kimliğini öğrenmiş ve sonra: "Bu adam vazifesini yapmıştır. Resûlullah'ın (s.a.v.) şöyle söylediğini duydum: Sizden birisi bir kötülük görürse onu eliyle düzeltin, buna gücü yetmiyorsa dili düzeltsin, şayet buna da muktedir değilse, kalbi o işin kötü olduğunu kabul etsin. Ancak bu imanın zayıfıdır. (İmanı en zayıf olanın yapacağı iştir.)" demiştir. (İbn Hanbel, Müsned, III, 10.)

Ebû Said, yoksullara, öksüzlere ve kimsesizlere yardımı çok severdi. Bu tür insanları gördüğünde imkânı ölçüsünde onları evine alarak terbiye ederdi. Meselâ O'nun yetiştirip büyüttüğü yetimler arasında Leys, Süleyman b. Amr gibi kişiler vardı. (İbn Hanbel, Müsned, III, 11, 33.)

Resûlullah (s.a.v.) hayatta iken Ebû Said el-Hudrî daima onunla birlikte olmuştur. Hz. Peygamber'in vefâtına her Müslüman gibi o da çok üzülmüştü. Ebû Said bu konuda şöyle diyor: "Resûlullah'ı (s.a.v.) toprakta görünce kalblerimiz burkuluverdi." (Mecmau'z-zevâid, IX, 98.)

Hz. Peygamber hummaya yakalandığında Ebû Said kendisini ziyarete gitti. Daha sonrasını Ebû Said'den dinleyelim: "Resûlullah hummaya yakalandığında yanına vardım. Üzerinde kadife bir örtü vardı. Elimi bu örtünün üzerine koyarak: Bu ne kadar şiddetli bir humma, Ey Allah'ın Resûlü dedim. Resûlullah (s.a.v.): İşte biz bu derece şiddetli belalara düçar oluruz. Alacağımız sevab da o nisbette artar, buyurdu. Sonra: Ey Allah'ın Resûlü, başlarına en çok belâ gelenler kimlerdir? diye sordum. Peygamberlerdir, buyurdu. Sonra kimlerdir, dedim. Âlimlerdir, buyurdu. Sonra kimlerdir, dedim. Sâlihlerdir (Allah'ın iyi kullarıdır) buyurdu."

Hz. Ebû Said, kendisine sorulan sorulara bildiği kadar cevap verir ve bunu kendisi için bir görev sayardı. Ebû Hârun anlatıyor: "Ebû Said'in yanına geldiğimiz zaman bize: Hoş geldiniz ey Resûlullah'ın (s.a.v.) tavsiye ettiği kimseler. Resûlullah (s.a.v.):Halk size uyacak, yeryüzünün çeşitli yerlerinden insanlar gelecek. Din esaslarını öğrenmek isteyecekler. Size geldikleri zaman onlara güzel şeyler tavsiye edin, buyurdu demiştir." (Tirmizî.)

Ebû Said, takva sahibi birisiydi. Vaktinin çoğunu ibadet ve Kur'ân-ı Kerîm okumakla geçirirdi. Ayrıca O, sık sık Kur'ân-ı Kerîm okunan meclislere giderdi.

Hz. Ebû Said, Resûlullah (s.a.v.) hayatta iken mümkün olduğu kadar O'nun yanında bulunmaya çalışırdı. Hz. Peygamber'in yanında bulunamadığı zamanlarda da, O'nun yanında bulunan diğer sahâbîlerden hadîsleri almaya özen gösterirdi. Bu durumu Ebû Said kendisi şöyle anlatıyor: "Bizler savaşta Resûlullah'ın hadîslerini öğrensinler ve savaştan dönünce bize haber versinler diye bir veya iki kişiyi O'nun yanında bırakırdık..." (Hayâtü's-sahâbe.)

Hz. Ebû Said, Resûlullah (s.a.v.) vefât ettikten sonra ömrünü fetva vermek ve özellikle hadîs rivâyeti ile geçirmiştir. Ebû Said müksirûndan (çok hadîs rivâyet eden sahâbî) olup toplam 1170 hadîs rivâyet etmiştir. Ebû Said, Resûlullah'tan (s.a.v.) doğrudan aldığı hadîslerin dışında, Hz. Ebû

Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali, Zeyd b. Sâbit ve diğer birçok sahâbe den rivâyette bulunmuştur. Kendisinden de İbn Abbas, Abdullah b. Ömer Câbir, b. Abdullah Ebû't-Tufeyl başta olmak üzere birçok kişi hadîs almışlardır.

Buhârî ve Müslim, Ebû Sâid'in, rivâyet ettiği 1170 hadîsten 43'ünü ittifakla sahihlerine almışlardır. Ayrıca Buhârî 16, Müslim 52 hadîsi ayrı ayrı eserlerine almışlardır.

Hz. Ebû Said, hicretin 74. yılında vefât etmiştir.

EBÛ SEBRE b. EBÎ RUHM (r.a)

Künyesi ile meşhur olan bu sahâbînin soyu şöyledir: Ebû Sebre b. Ebû Ruhm b. Abdiluzzâ b. Ebû Kays Abdüvüdd b. Nasr b. Mâlik el-Kureşî el-Âmirî.

Bu sahâbînin annesi Abdülmuttalib'in kızıdır. Bu bakımdan Hz. Peygamber (s.a.v.) ile, annesi vasıtası ile akraba, bir başka ifade ile Resûlullah'ın (s.a.v.) halasının oğludur. Hz. Ebû Sebre, Ebû Seleme b. Abdülesed'in anne bir kardeşidir.

Ebû Sebre, ilk İslâm'ı kabul edenler (sâbikûn-ı evvelîn) içinde yer aldı.

İslâm'a girmesi bu sahâbîye çok ağıra mal oldu. Ebû Sebre de o dönemin bir çok Müslüman'ı gibi, müşriklerin ağır hakaret ve işkencelerine uğradı. O, bu yüzden hanımı Ümmü Külsüm b. Süheyl b. Amr ile birlikte Habeşistan'a ikinci hicret eden Müslümanlar içinde yer aldı. Uzun süre bu ülkede kalan Hz. Ebû Sebre, hanımı ile birlikte daha sonra Medine'ye hicret etti.

Resûlullah (s.a.v.), Medine'de Ebû Sebre'yi Ensâr'dan Seleme b. Selâme ile kardeş ilân etti. Ebû Sebre başta Bedir ve Uhud olmak üzere Hz. Peygamber'in katıldığı bütün savaşlara katıldı.

Ebû Sebre, Hz. Peygamber vefât edinceye kadar Medine'de kaldı. Ancak daha sonra Mekke'ye yâni kendi ülkesine geri döndü ve ölünceye kadar buradan hiç ayrılmadı. Bedir savaşına katılanlardan bu sâhâbînin dışında hiçbir sahâbî Resûlullah (s.a.v.) vefât ettikten sonra Mekke'ye dönmemiştir.

Hz. Ebû Sebre'nin, Hz. Peygamber'in vefâtından sonra Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer ve Hz. Osman zamanında meydana gelen savaşlara katılıp katılmadığı bilinmemektedir.

Ebû Sebre, yazı bilen sahâbîlerden birisiydi. O'nun doğrudan Hz. Peygamber'den hadîs rivâyet edip etmediği bilinmemektedir. Ancak O, Abdullah b. Amr vasıtası ile bir hadîs nakletmiştir. Ebû Sebre anlatıyor: "Abdullah b. Amr bana Hz. Peygamber'den duyduğu bir hadîsi nakletti.O, bu hadîsi bana yazdırdı, ben de hiçbir harf ilâve etmeden ve çıkarmadan yazdım. O, bana Resûlullah'tan (s.a.v.) şunları nakletti: Allah çirkin sözü sevmez. Çirkin söz söyleyen ve çirkin iş yapmaya özen gösterene buğzeder. Fuhuş alenen yapılmadıkça, yakınlarla ilgi kesilmedikçe ve kötü komşuluk yaygınlaşmadıkça kıyamet kopmaz. Sizinle sözleşilen yer benim havuzumdur. Bu havuzun genişliği ve uzunluğu aynıdır..." (İbn Hanbel, Müsned, II, 162.)

Hz. Ebû Sebre, Hz. Osman devrinde Mekke'de vefât etmiştir.

EBÛ SELEME b. ABDÜ'L-ESED (r.a)

Künyesi ile meşhur olan bu sahâbînin soyu şöyledir: Abdullah b. Abdü'l-Esed b. Hilâl b. Abdillah b. Ömer b. Mahzum. Ebû Seleme'nin annesinin adı Ümmü Berre b. Abdülmuttalib b. Hişam'dır. Hz. Ebû Seleme'nin, Seleme, Ömer, Zeyneb ve Dürre adlarında çocukları vardı. Hanımının adı Hind binti Ebî Ümeyye b. Muğîre'dir.

Ebû Seleme, Hz. Peygamber'in, Erkam'ın evinde gizli olarak toplanıp burada insanları İslâm'a davet etmeden Müslüman olmuş bir sahâbîdir. O'nun İslâm'a girişi, Osman b. Maz'un 'un Müslüman olduğu tarihe yakın bir zamana tesadüf eder. Böylece bu güzide sahâbî de ilk Müslümanlardan (sâbikûn-ı evvelîn)'dır.

Hz. Ebû Seleme, hanımı Ümmü Seleme ile, Habeşistan'a her iki hicrete de katılmıştır. Ebû Seleme, daha sonra Medine'ye ilk hicret edenler içinde yer almıştır. O'nun Medine'ye hicreti bir hayli zorluklar içinde olmuştur. Hatta bir rivâyete göre O, hanımı Ümmü Seleme ile birlikte hicret için yola çıkmış, ancak Muğîreoğulları Ümmü Seleme'nin hicretine engel olmuşlardır. Bu yüzden Ümmü Seleme daha sonra hicret etmiştir.

Resûlullah (s.a.v.), hicretten sonra Ebû Seleme'yi Ensâr'dan Said b. Hayseme'yi kardeş yapmıştır.

Hz. Ebû Seleme, Hz. Peygamber ile birlikte Bedir ve Uhud savaşlarına katıldı. Uhud'da müşriklerden Ebû Üsâme b. Cüşmî'nin attığı bir okla yaralandı. Bir ay tedavi gördükten sonra yaranın üzeri kapandı. Bu sırada Resûlullah (s.a.v.), Tuleyhe ile Esed b. Huveylid'in, Katn bölgesindeki kabileleri Müslümanlar'a karşı savaş için tahrik ettiklerini haber aldı. Resûlullah (s.a.v.), bunların üzerine Ebû Seleme komutasında bir kuvvet gönderdi. Ebû Seleme, bunlarla 10 gün sürekli savaştıktan sonra birçok ganimetle Medine'ye döndü. Ancak Ebû Seleme'nin bu çarpışmalar anında yarası tekrar açılmıştı. O, bu yüzden çok kan kaybetti ve nihayet Ali'ye denilen yerde vefât etti.

Hicretin 4. yılında arzedildiği şekilde vefât eden bu sahâbînin cenazesi Medine'ye getirildi ve burada toprağa verildi.

Hz. Ebû Seleme, kahramanlığının yanında üstün ahlâk ve fazilet sahibi bir kişiydi. O'nun vefâtına Hz. Peygamber çok üzülmüştür.

Ebû Seleme'nin hanımı Ümmü Seleme, kocasının vefâtından sonra Resûlullah (s.a.v.) ile evlenmiştir.

Ebû Seleme, hanımı Ümmü Seleme'ye Resûlullah'tan (s.a.v.) bir hadîs nakletmiştir. Ümmü Seleme anlatıyor: "Ebû Seleme bir gün Resûlullah'ın (s.a.v.) yanından geldi ve şöyle dedi: Hz. Peygamber'den beni çok sevindiren bir söz duydum, Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: Müslümanlar'dan herhangi biri belaya uğrar da innâ lillah ve innâ ileyhi râci'ûn (Allah'tan geldik ve O'na döneceğiz.) der, sonra da Ey Allah'ım bu uğradığım musibetin ecrini ihsan et ve beni ondan daha hayırlısına nâil et derse, Allah onun duasını kabul eder." (İbn Hanbel, Müsned, IV, 278.)

EBÛ SİNAN b. MUHSAN (r.a)

Künyesi ile meşhur olan bu sahâbînin asıl adı Vehb b. Muhsan'dır.

Ebû Sinan, meşhur sahâbî Ukkâşe'nin kardeşidir. Bu sahâbî, Benî Abdişems'in halîfi (birbirlerini koruyacaklarına yeminli) idi. Ebû Sinan'ın İslâm'a giriş tarihi belli değildir. Ancak kaynaklar O'nun, Medine'ye hicret izni verilmeden Müslüman olmuş olabileceğini kaydederler. Ayrıca Bedir savaşına katılmış olması O'nun bu savaştan önce Müslüman olup Medine'ye hicret ettiğini göstermektedir. Ebû Sinan Bedir'den başka Uhud ve Hendek savaşlarına da Hz. Peygamber ile birlikte katılmıştır.

Hz. Ebû Sinan b. Muhsan, hicretin 5. yılında (M. 627) yapılan Benî Kurayza kuşatması anında vefât etmiştir.

EBÛ SİNAN b. VEHB EL-ESEDÎ (r.a)

Ebû Sinan'ın asıl adı Abdullah'dır. Ancak o da bazı sahâbîler gibi künyesi ile meşhur olduğu için âdeta ismi unutularak Ebû Sinan diye tanınmıştır. Ebû Sinan'ın adının, Vehb b. Ubeydullah el-Esedî olduğu şeklinde de rivâyet vardır.

Tesbit edebildiğimiz kadarıyla, Ebû Sinan künyesi ile meşhur altı sahâbî vardır. Konumuzu teşkil eden Ebû Sinan b. Vehb ile meşhur sahâbîlerden Ukkâşe'nin kardeşi Ebû Sinan b. Muhsan'ın hayatı bazı kaynaklarda birbirine karıştırılmıştır. Ebû Sinan b. Muhsan, yukarıda açıkladığımız gibi, hicretin 5. yılında (M. 627) yapılan Benî Kurayza olayında kuşatma anında vefât etmiştir. Konumuzu teşkil eden Ebû Sinan b. Vehb ise daha sonra vefât etmiştir. Çünkü kaynaklar onun hicretin 6. yılında Rıdvan bîatında ve daha sonra veda haccında bulunduğunu kaydederler. Nitekim hicretin altıncı yılında müşriklerin, kendileri ile görüşmek üzere gelen Hz. Osman'ı Mekke'de hapsettiklerinde Kureyş'e karşı savaşmak için Hz. Peygamber'e ilk bîat eden Ebû Sinan olmuştur. Ebû Sinan, bîat etmek için ayağa kalktığında Resûlullah (s.a.v.): "Ne diyerek bîat edeceksin" dediğinde O: "Hz. Peygamber'in gönlünde ne muradı varsa ona bîat ediyorum" dedi ve hemen bîatını yaptı. Ebû Sinan'ın bîatı, orada bulunan bütün sahâbenin çok hoşuna gitti. Onlar da Hz. Peygamber'e: "Ebû Sinan ne şekilde bîat ettiyse biz de aynı şekilde bîat ediyoruz" diyerek bîat etmişlerdir.

Ebû Sinan b. Vehb, başta Bedir ve Uhud olmak üzere Hz. Peygamber'in katıldığı bütün savaşlara katılmıştır. Ebû Sinan veda haccında da Hz. Peygamber'le birlikte bulunmuştur. Ancak bundan sonraki hayatı ve vefat ettiği tarih hakkında kaynaklarda bilgi yoktur.

EBÛ SÜFYAN (r.a)

Ebû Süfyan'ın soyu: Sahr b. Harb b. Ümeyye b. Abdişems b. Abdimenaf.

Ebû Süfyan, Kureyş'in ileri gelenlerindendi. O, Müslüman oluncaya kadar, Resûlullah (s.a.v.) ve Müslümanlar'la mücadele etmiştir. Bedir savaşı, Ebû Süfyan'ın, Şam'dan dönerken Müslümanlar'ın kervanına saldıracağını haber vermesi üzerine çıkmıştır. Ebû Süfyan'ın bu haberi üzerine Mekkeli müşrikler 1000 kişilik bir kuvvetle Bedir'e gelmiştir. Müslümanlar'ın da 300 civarındaki bir kuvvetle buraya gelmeleri üzerine Müslümanlar'la müşrikler arasında ilk ciddî savaş burada oldu. Müşrikler Bedir'de çok büyük kayıplar vermişlerdir. Başta Ebû Cehl olmak üzere müşriklerin ileri gelenlerinden 20'den fazla kişi burada öldürülmüştür. Ebû Süfyan'ın oğullarından Hanzala, Bedir'de öldürülmüş, Amr b. Sahr da esir edilmiştir.

Ebû Süfyan, bu savaştan sonra Kureyş'in reisliğine getirildi. O, başta Uhud ve Hendek olmak üzere Müslüman oluncaya kadar Müslümanlar'la yapılan büyük savaşlarda ordunun başında bulundu. Ebû Süfyan'ın, hicretin 6. yılında meydana gelen Hudeybiye barışından sonra Müslümanlar'a karşı düşmanlığı biraz hafifledi. O, nihâyet hicretin 8. yılında (M.630), bir başka ifade ile Mekke'nin fethi anında İslâm'ı kabul etti.

Ebû Süfyan, Müslüman olduktan sonra meydana gelen Huneyn savaşına katıldı. Resûlullah müellefe-i Kulûb (kalbleri İslâm'a ısındırılanlar) içine alarak bu savaştan elde edilen ganimetlerden O'na büyük bir pay verdi.

Arablar'ın dâhîlerinden sayılan bu sahâbî, hicretin 8. yılında (M.630) Taif kuşatmasına da katıldı. Ebû Süfyan, ayrıca Hz. Ömer döneminde meydana gelen Yermuk savaşında da bulundu. Ancak O, bu savaşta bir gözünü kaybetti. Diğer gözünü de Taif kuşatmasında kaybetmişti.

Resûlullah (s.a.v.) Ebû Süfyan'ı Necran vâliliğine tayin etti. O'nun bu görevi Hz. Ömer devrine kadar devam etti. Ebû Süfyan, Hz. Osman devrinde bir hayli yaşlanmıştı. O, bu halife zamanında müşâvere heyetinde görev aldı.

Ebû Süfyan'ın, çok sayıda çocuğu vardı. Onlardan bazılarının adları şöyledir: Ümmü Habibe, Uzze, Hind, Muâviye, Yezid, Amr, Ziyad. Çocuklarından Ümmü Habibe, Mekke döneminde Müslüman olmuş ve M. 616 yılında kocası ile birlikte Habeşistan'a hicret etmişti. Ümmü Habibe kocası vefât edince Resûlullah (s.a.v.) ile evlenmişti.

Hz. Ebû Süfyan, hicretin 34. yılında (M. 635) vefât etti. O, öldüğünde yaşı 90'ın üzerindeydi.

EBÛ ŞURAYH EL-HUZÂÎ (r.a)

Künyesi ile meşhur olan bu sahâbînin ismi konusunda ihtilâf edilmiştir. O'nun isminin, Huveylid b. Amr, Amr b. Hâlid, Ka'b b. Amr el-Huzâî olduğu şeklinde rivâyetler vardır.

Ebû Şurayh, Mekke'nin fethinden önce İslâm'a girmiştir. Bu güzide insan Mekke'nin fethinde Huzâa kabilesinin sancağını taşımıştır. Hz. Ebû Şurayh Mekke'nin fethinden sonra Resûlullah'ın (s.a.v.) şöyle buyurduğunu nakletmiştir: "Mekke'yi haram eden (Mekke'de savaş yapılmamasını isteyen) insanlar değil Allah'tır. Bundan dolayı Allah'a ve âhiret gününe iman eden kimse için Mekke'de ne kan dökmek ne de bir ağaca balta vurmak olmaz. Şâyet Resûlullah (s.a.v.) burada savaş yaptı diye ruhsat tarafına kaçan birisi bulunursa O'na: Allah, Resulüne izin vermiş, bize izin vermemiş deyiniz. Bana da yalnız bugünün bir saati için izin verildi. Ondan sonra bugünkü hürmet (savaşın haramlığı) dünkü haramlık derecesine döndü. Bunları burada bulunanlar, burada olmayanlara bildirsinler." (Buhârî.)

Hz. Ebû Şurayh, Mekke'nin fethinden sonra Huneyn savaşına ve Tebük seferine de katılmıştır. O, bu savaşlarda çok büyük kahramanlıklar göstermiştir.

Hz. Ebû Şurayh, Resûlullah (s.a.v.) vefat ettikten sonra Medine'ye yerleşmiş ve ömrünün sonuna kadar devamlı burada kalmıştır. Bu sahâbî, Hz. Peygamber'in vefatından sonra uzun süre yaşamıştır. Ancak kaynaklarda O'nun vefat edinceye kadar neler yaptığı konusunda bilgi yoktur.

Ebû Şurayh çok sayıda hadîs rivâyet etmiştir. O'nun rivâyet ettiği hadîsleri başta Buhârî ve Müslim olmak üzere birçok hadîsçi eserlerine almışlardır.

Hz. Ebû Şurayh, hicretin 61. yılında (M. 688) Medine'de vefat etmiştir.

Hz. Ebû Şurayh'ın rivâyet ettiği hadîslere örnek:

- Ebû Şurayh, Resûlullah'ın (s.a.v.) şöyle buyurduğunu nakletmiştir: "Her kim Allah'a ve âhiret gününe iman ederse komşusuna iyilik etsin. Her kim Allah'a ve âhiret gününe iman ederse ya hayır söylesin veya sussun." (Müslim, İman 77.)

EBÛ TALHA EL-ENSÂRÎ (r.a)

Künyesi ile meşhur olan bu sahâbînin soyu şöyledir: Zeyd b. Sehl b. Esved el-Ensârî. Ensâr'dan olan bu sahâbînin annesinin adı Ubâde binti Mâlik'tir.

Ebû Talha, İslâm'a girmeden önce birçok Arap gibi müşrik idi. İçki meclislerinden de çok hoşlanırdı. O'nun İslâm'a girmesine hanımı Ümmü Sü-

leym vesile olmuştur. Ümmü Süleym, meşhur sahâbî Enes b. Mâlik'in annesiydi. Enes'in babası, bir başka ifade ile Ümmü Süleym'in ilk kocası ölünce Ebû Talha, bu kadına evlenme teklifinde bulundu. Ümmü Süleym: "Ey Ebû Talha! bilmiyorsun ki ibadet ettiğin tanrı (put) yerden bitmiştir." dedi. Ebû Talha: "Evet biliyorum" dedi. Ümmü Süleym, tartışma sonunda Ebû Talha'ya İslâm'ı kabul ederse kendisi ile evlenebileceğini söyledi. Ebû Talha bir süre düşündükten sonra İslâm'ı kabul ettiğini ifade etti. Bunun üzerine Ümmü Süleym,Ebû Talha ile evlendi.

Ebû Talha'nın İslâm'a girdiği tarih kesin olarak bilinmemekle birlikte bu olayın hicretten çok önce olduğunu nazarı dikkate alacak olursak O'nun İslâm'a giriş tarihi hakkında az çok fikir sahibi olmuş olabiliriz. Hz. Ebû Talha, İslâm'ı kabul ettikten bir süre sonra Mekke'ye gelerek Resûlullah (s.a.v.) ile görüştü. Bu görüşmede Hz. Peygamber O'nu Medine'de İslâm'ı tebliğ ile görevlendirdi.

Ebû Talha, hicretten sonra muhâcirlerden meşhur sahâbî Erkam b. Ebû Erkam ile Hz. Peygamber tarafından kardeş ilân edildi. Ebû Talha ikinci Akabe'de bulunan Ensâr içinde de yer almıştır.

Ebû Talha, Bedir savaşına katılmış, ancak O, kendisini Uhud savaşında göstermiştir. Bilindiği üzere Uhud savaşında bir ara Müslümanlar mağlup olacak gibi olmuşlardı, askerler büyük ölçüde bozguna uğramıştı. İşte bu esnada içlerinde Ebû Talha'nın da bulunduğu bir grup Müslüman, Resûlullah'ın (s.a.v.) etrafında toplanarak O'nu korudular; bir nevi etten siper oluşturdular. Hz. Ebû Talha, bir taraftan Hz. Peygamber'i korurken diğer taraftan da son derece isabetli oklar atarak düşmana çok büyük zâyiat verdirdi. Bu büyük sahâbî, Uhud savaşında gösterdiği olağanüstü başarıdan dolayı Resûlulah'ın (s.a.v.) takdirini kazanmıştır. Enes b. Mâlik'in rivâyet ettiği bir habere göre Uhud günü Resûlullah'ın yanından halk dağıldığı zaman Ebû Talha, O'nun yanından kendi kalkanını siper ederek ayrılmadı. Aynı zamanda Ebû Talha ok yayını çok sert çeken bir atıcı idi. Uhud'da iki yahut üç yay kırdı. Resûlullah (s.a.v.), yükselip askere baktığında Ebû Talha: "Anam babam sana feda olsun! Yükselme! Sana düşman oklarından bir ok isabet etmesinden korkarım. İşte göğsüm sana siper!" dedi. Ebû Talha'nın elinden iki üç defa kılıcı düşmüştü. Bu düşüş "korkunuzu gidermek ve sizi dinlendirmek üzere uyku bürüdüğünü hatırlayınız!" (Enfal, 11) âyetinde belirtilen ilâhî bir sekînet sırasında idi.

Hz. Ebû Talha, daha sonraki tarihlerde Hendek ve Hayber'in fethine katılmıştır. O, bunlardan bilhassa Hayber'de çok büyük yararlılık göstermiştir. Bütün bu savaşlar içinde O'nun isminden en çok bahsettiren savaşlardan birisi de hicretin sekizinci yılında yapılan Huneyn savaşı olmuştur. O, bu savaşta yirminin üzerinde düşman öldürmüştür. Enes b. Mâlik'in rivâyet ettiği bir habere göre Hz. Peygamber bu savaşta: "Kim bir kişi öldürürse onun üstündekiler öldürenin olacaktır" buyurdu. Ebû Talha yirminin üzerinde kişiyi öldürerek üzerlerindekini ganimet olarak almıştır. Resûlullah (s.a.v.), bu kahraman sahâbî hakkında: "Orduda Ebû Talha'nın sesi yüz kişiden daha hayırlıdır." buyurmuştur.

Hz. Peygamber'in (s.a.v.) vefâtından sonra Ebû Talha Şam'a gitmiştir. Bu sahâbî, Hz. Ömer zamanına kadar Şam'da kaldı ve daha sonra tekrar Medine'ye geri döndü. Hz. Ömer, Hz. Ebû Talha'ya çok iltifat ederdi.

Ebû Talha, sadece savaş meydanlarında savaşmamış, aynı zamanda O, Hz. Peygamber ve bir kısım sahâbe ile birlikte her türlü sıkıntılara ve yoksulluklara karşı da mücâdele vermiştir. Resûlullah (s.a.v.) ile birlikte nasıl aç kaldıklarını bizzat kendi ağzından dinleyelim: "Bir defasında herbirimiz,elbiselerimizi kaldırıp karınlarımızdaki birer taşı göstererek Resûlullah'a açlıktan şikayet ettik. Sonra Resûlullah elbisesini kaldırdı. Bir de baktık ki O'nun karnında iki taş vardı."

Hz. Ebû Talha, Hz. Peygamber ve O'nun getirdiklerine son derece bağlı birisiydi. O'nun, Hz. Peygamber ve İslâm'ın prensipleri için yapamayacağı hiçbir fedakârlık yoktu. Nitekim: "Sevdiğiniz şeylerden sarfetmedikçe iyiliğe erişemezsiniz..." (Âl-i İmrân, 92) âyeti nâzil olunca Hz. Ebû Talha hemen Resûlullah'a gelerek: "Ya Resûlullah! Allah: sevdiğiniz şeylerden sarfetmedikçe iyiliğe erişemezsiniz, buyuruyor. Mallarımın içinde en çok Beyruhâ adındaki hurmalığımı seviyorum. Bu yüzden onu Allah yolunda infâk ediyorum. Allah yanında kabul görmesini umuyorum. Ey Allah'ın Resûlü! onu Allah'ın emrettiği yerlere ver." dedi. Hz. Peygamber Ebû Talha'nın bu davranışından çok memnun kalarak: "Ne uğurlu bir mal, ne uğurlu bir mal" buyurdu. Bu hususdaki başka bir rivâyette şu ilâve vardır: "Hz. Peygamber, Ebû Talha'ya, söylediğini duydum, onu (bahçeyi) akrabalarının arasında infâk etmeyi uygun görüyorum" buyurdu.

Hz. Ebû Talha, evinde güzel bir yemek piştiğinde mutlaka Resûlullah'ı (s.a.v.) hatırlar ve O'nu bu yemeğe davet ederdi.

Resûlullah'a (s.a.v.) son derece bağlı olan bu sahâbî, bir defasında berberin kestiği Hz. Peygamber'in saçlarını toplayarak evine götürmüş, hanımı Ümmü Süleym'den bu saçları muhafaza etmesini istemiştir. Ebû Talha ibâdetlerini de son derece huşu ve samimiyet içinde yapardı. O, bir defasında kuş, namazında şaşırttı diye içinde namaz kıldığı bahçeyi sadaka olarak vermiştir. Bu olayı Abdullah b. Ebû Bekir şöyle anlatıyor: "Ensâr'dan Ebû Talha bahçesinde namaz kılıyordu. Bahçeye bir serçe girmişti. Kuş oraya buraya çarpıyor, çıkacak yer arıyordu. Fakat bulamadı. Ebû Talha hayretler içinde kalarak kuşu seyretti. Namazda olduğunu hatırlayarak kuşla ilgisini kesti. Fakat kaç rekat kıldığını unutmuştu. Bahçede namaz kılmak huzurumu kaçırdı diyerek Resûlullah'a (s.a.v.) geldi. Namaz kılarken başından geçenleri anlattı ve: "Ey Allah'ın Resûlü, malımı sadaka olarak veriyorum. Onu istediğin şekilde kullan" dedi.

Enes b. Mâlik'in rivâyet ettiğine göre Ebû Talha, Hz. Peygamber zamanında çok oruç tutardı. Resûlullah (s.a.v.) vefât ettikten sonra da hastalık ve yolculuk gibi mazeretler müstesna, günlerinin çoğunu oruçlu geçirmiştir.

Yukarıdaki izahlardan da anlaşılacağı üzere bu güzide sahâbî, Hz. Peygamber'in yanında çok uzun süre kalmıştır. Bu yüzden O'nun, Resûlullah'tan çok hadîs duymuş olması gerekir.Ancak Ebû Talha da diğer birçok sahâbî gibi hadîs rivâyetinde ihtiyatı elden bırakmamıştır. Bu yüzden olacak ki, O'nun rivâyet ettiği hadîs miktarı yüzün altındadır.

Hz. Ebû Talha koyu renkli, orta boylu, nurânî yüzlü bir zat idi. O, 70 yaşında iken hicretin 31. yılında Medine'de vefât etmiştir. Ebû Talha'nın cenaze namazını Hz. Osman kıldırdı. Bazı kaynaklar O'nun, hicretin 34. yılında vefât ettiğini kaydederken, Enes b. Mâlik'den gelen bir rivâyette hicrî 51'de öldüğü belirtilmiştir.

EBÛ UBEYDE b. CERRAH (r.a.)

Hz. Peygamber'in (s.a.v.), kendisini Cennet'le müjdelediği ve "Ümmetin emini" diye vasıflandırdığı Ebû Ubeyde b. Cerrah (r.a) İslâm tarihinde askerî ve siyasî şahsiyeti ile meşhur olmuş bir sahâbîdir. Babası, azılı bir İslâm düşmanı olan Abdullah b. Cerrah'tır. Dedesine nisbetle "İbnu'l-Cerrah" diye anılmaktadır. Kureyş kabilesine mensuptur. Asıl adı ise Âmir'dir.

Ebû Ubeyde b. Cerrah, İslâm'ı ilk kabul eden sahabîler arasında yer almaktadır. Hz. Ebû Bekir'in daveti neticesinde Müslüman olmuştur. İslâmiyet'i kabul edişi, Hz. Peygamber'in Erkam b. Ebi'l-Erkam'ın evine gitmeden öncedir. Fıtratı icabı, kimse hakkında kötülük düşünmezdi. Temiz bir kalbe sahipti. Diğer Müslümanlar gibi o da Habeşistan'a hicret etmiş, fakat Hz. Peygamber'in yanında olma arzusu, kendisini tekrar Mekke'ye döndürmüştü. Medine'ye hicretinden sonra ise Hz. Peygamber, O'nu Sa'd b. Muaz ile kardeş yapmıştı.

Ebû Ubeyde'nin İslâm tarihinde en belirgin özelliği, İslâm orduları başkomutanlığı yapmış olmasıdır.Askerî sahadaki ünü, diğer meziyetlerini gölgelemiştir. O'nun hayatındaki en büyük imtihanı, belki Bedir savaşındaki imtihanıdır. Zira bir evlat olarak, en büyük acılı günü, Bedir'de yaşamıştır. Kendisi Müslümanlar tarafında savaşa katılırken, babası ise, düşman ordusu içinde yer alıyordu. Oğlunun Müslüman oluşunu bir türlü hazmedemeyen Abdullah, oğlunu yakalayıp cezalandırmak arzusu ile yanıp tutuşuyordu. Bedir de kendisine bu imkânı vermişti. Artık kimse O'nu elinden kurtaramazdı. Bu sebeple savaş başlar başlamaz, oğlunu arayarak buldu ve O'na saldırmaya başladı. Her saldırısında, babasının hamlelerini savuşturan Ebû Ubeyde, neticede babasından kurtulamıyacağını anladı. Zor bir durumdaydı. Bir tarafta babası,bir tarafta ise Allah ve Resûlü adına yapmak zorunda olduğu bir görev vardı. Bu ikisi arasında bir mukayese yaptı ve Allah ve Resûlü'nün rızasını tercih etti ve babasına öldürücü darbeyi vurdu. Daha sonra da ağlamaya başladı. "Babanı öldürdüğüne mi ağlıyorsun?" denilince, "Hayır, fakat Allah'ın, babamın gönlünü İslâm'a açmasını bekliyordum, olmadı. Kâfir olarak öldüğü için ağlıyorum" diye cevap verdi. Bunun üzerine, bu ve buna benzer diğer olaylar hakkında şu âyet nâzil oldu:

"Allah ve âhiret gününe inanan bir milletin, babaları, oğulları, kardeşleri, yahut akrabaları da olsa Allah'a ve Resûlü'ne düşman olanlarla dostluk ettiğini görmezsin. Onlar o kimselerdir ki, Allah kalblerine iman yazmış ve onları kendinden bir ruh (kalb nuru veya Kur'ân) ile desteklemiştir. Onları, altlarından ırmaklar akan Cennet'e sokacak, orada ebedî kalacaklardır. Allah onlardan razı olmuş, onlar da O'ndan razı olmuşlardır" (Mücadele, 58/22) Bu âyette babasına önem vermeyenlerden maksat, Ebû Ubeyde; oğullarına önem vermeyenden maksat, Ebû Bekir; kardeşlerine önem vermeyenlerden maksat ise, Mus'ab b. Umeyr'dir. Hz. Ebû Bekir, oğlu Abdurrahman ile savaşmış, Mus'ab b. Umeyr de kardeşi Ubeyd'i öldürmüştü. (Vahidî, Esbabu'n-Nüzul, s. 278)

Uhud savaşında ise Ebû Ubeyde, Hz. Peygamber'in yüzüne batan iki miğfer parçasını dişleriyle çekip çıkartmış ve iki dişini de kırmıştı. Hendek savaşında ise, küçük bir kuvvete kumanda etmiş, Hudeybiye anlaşmasında bulunmuş ve Rıdvan bîatına katılmıştır. Hz. Peygamber, Ebû Ubeyde'yi, Amr b. Âs komutasında gönderdiği bir seriyyeye yardımcı kuvvetin başkanı olarak tayin etmiş ve Amr b. Âs ile ihtilâf çıkartma diye de tenbihde bulunmuştu. O da, bu emri yerine getirmiş, emir komuta zincirine harfiyyen riâyet etmişti. Bu da O'nun askerî bir kişiliğe sahip olduğunu açıkça gösterir.

Ebû Ubeyde askerî kişiliğinden ayrı olarak; askerî kişilik için vazgeçilmez bir vasıf olan güvenilirlik vasfına da sahipti. Hicretin dokuzuncu yılında Necran Hıristiyanları, Hz. Peygamber'den kendilerine İslâm'ı anlatacak emin bir kişinin gönderilmesini istediler. Hz. Peygamber de, size gerçekten emin bir adam göndereceğim demiş ve Ebû Ubeyde'nin elinden tıtarak "Her ümmetin bir emini vardır. Benim ümmetimin de emini Ebû Ubeyde b. Cerrah'tır" demişti. (Buharî, Fedâilu Ashabi'n-Nebiy, 21)

Ebû Ubeyde'nin siyasî sahada ilk defa adı, Hz. Peygamber'in vefat ettiği gün, Benû Sakife'de halife seçmek için toplanan grup içinde geçmiş ve burada Hz. Ebû Bekir'in teklif ettiği iki adaydan biri olmuştur. Hz. Ebû Bekir'in diğer adayı ise, Hz. Ömer idi.Yapılan konuşmalar sırasında Ebû Ubeyde, "Ey Ensâr topluluğu, siz İslâmiyet'e ilk yardım eden oldunuz, ayrılık ve ihtilâfa ilk sebebiyet veren de siz olmayınız" demiş ve konuşmasının büyük etkisi olmuştu.

Ebû Ubeyde, dinden dönme olaylarından sonra Irak cephesine önem veren Hz. Ebû Bekir tarafından, buradaki orduların başkomutanlığına atandı.O'nun bu görevdeki ilk zaferi, Yermuk savaşıdır. Daha sonra Şam'ı fethetmiş, Antakya'ya kadar gelmiş ve burasını da almıştı. Bu sırada halife, Hz. Ömer'di. Kudüs'ü de kuşatan Ebû Ubeyde, kendisine yapılan barış teklifini kabul etmiş ve anlaşmayı, Hz. Ömer bizzat gelerek imzalamıştı.

Hicretin 18. yılında meydana gelen kıtlık sebebiyle, Şam'dan Medine'ye yiyecek götürmüş ve dağıtmıştır. Tekrar Şam'a döndüğünde vebâ salgını çıkmıştı. Hz. Ömer O'nu korumak amacıyla Medine'ye davet etmiş ise de, O gelmemiş ve "başında bulunduğum ordudan ayrılmak istemiyorum. Allah'ın emri ne ise o olur" diyerek teklifi geri çevirmişti. Bir müddet sonra da hastalanarak vefat etti. (ö. 18/639).

Ölmeden önce şunları söylemişti:

"Size bir vasiyetim var, onu kabul ederseniz hayra erersiniz. Namazınızı kılınız, orucunuzu tutunuz, sadakanızı veriniz, haccınızı ifâ ediniz, birbirinize iyilik yapınız, Amirlerinize itaat ediniz, onları aldatmayınız. Dünya işi sizi aldatmasın. Bir insan bin sene yaşasa da neticede ölür. Herkes ölümü tadacaktır.İnsanların en akıllısı, itaat eden, âhireti için çalışandır."

O'nun ölümü üzerine Muaz b. Cebel ise şu hitabede bulunmuştu:

"Ey cemaat, günahlarımız sebebiyle bir daha yapmamak üzere, Allah'a tevbe edin. Zira Allah, günahlarına tevbe eden kulunu mutlaka affederek karşılar.

Ey cemaat, aranızdan kıymetli bir kardeşiniz öldü. Kaybınız, üzüntünüz

büyüktür. Allah'a yemin ederim ki, Allah'ın kulları arasında, O'ndan daha az ömürlü, daha iyi kalbli, beladan daha uzak, ölümü daha çok arzu eden,halka daha çok öğüt veren birisini gördüğümü sanmıyorum.Sonra O'nun cenaze namazı için musallaya çıkınız. Allah'a yemin ederim ki, onun gibisi bir daha size ebediyyen kumandan tayin olunmayacak."

Cemaat toplandı. Ebû Ubeyde (r.a), musallaya kondu.Muaz öne geçti ve namazı kıldırdı. O'nu mezara kadar getirdiler. Kabre Muaz b. Cebel'Amr b. Âs ve Dahhak b. Kays indirdiler. O'nu mezara koyup çıktıklarında üzerine toprak attılar. Daha sonra Muaz b. Cebel dedi ki:

"Ey Ebû Ubeyde, seni övüyoruz. Boş şeyler söylemiyorum. Allah'ın öfkesinin beni çarpmasından korkarım. Allah'a yemin ederim ki, bildim bileli, Allah'ı çok zikredenlerdendin, yeryüzünde mütevazi yürüyenlerdendin. Cahiller kendisine sataşınca,haydi yoluna gidin diyenlerdendin.Bağış yaptıkları zaman ne israf eden ne de kıskananlardandın. Bu ikisinin arasında normal yolda yürüyendin.Allah'a yemin ederim ki,itaatkâr ve mütevazî kullardandın. Yetimlere ve fakirlere acıyanlardandın. Hain ve gururlulara buğzedenlerdendin."

Amr b. Âs da diyor ki: Birisi, Ey Allah'ın Resûlü, insanlar arasında en çok kimi seviyorsun? diye sordu. Resûlullah (s.a.v.) Âişe'yi dedi. Adam devamla, erkeklerden kimi? diye sordu. O da Ebû Bekir'i dedi. Sonra kimi? diye sorunca, Hz. Peygamber: Ebû Ubeyde'yi dedi.

Abdullah b. Ömer şöyle diyor:

Kureyş'ten üç kişi, insanların en güzel, en ahlâklısı ve en hayırlısıdır. Ağızlarından doğrudan başka söz çıkmaz. Kendilerine bir şey söylenince de karşılarındakileri yalanlamazlar. Bu üç kişi: Ebû Bekir es-Sıddîk, Osman b. Affan ve Ebû Ubeyde b. Cerrah'tır.

Hz. Ömer, Ebû Ubeyde'nin şahsına dört bin dirhem göndermiş ve parayı götüren elçiye "dikkat et bakalım bu parayı Ebû Ubeyde ne yapacak?" demişti. Ebû Ubeyde de parayı alınca hemen askerlere dağıtıvermişti. Hz. Ömer bunu öğrenince, Allah'a hamdolsun ki, Müslümanlar içinde böyle insanlar var" demişti. (Zehebî, A'lamu'n-Nübela, 1/5-23. İbn Sa'd, 3/415 v.d.)

EBÛ ÜMÂME EL-BÂHİLÎ (r.a)

Künyesi ile meşhur olan bu sahâbînin asıl adı Suday b. Aclân b. Hâris idi.

Ebû Ümâme'nin İslâm'a giriş tarihi ve katıldığı savaşlar hakkında kaynaklarda fazla bilgi yoktur. Ancak bazı haberlerde O'nun Uhud savaşına katıldığı bildirilmiştir. Kendisinden nakledilen bir haberde Ebû Ümâme'nin Hz. Ali döneminde yapılan Sıffîn savaşına katıldığını anlıyoruz. O, bu konuda şöyle söylüyor: "Ben Sıffîn'de hazır bulundum. Savaşa katılanlar karşılarındakini öldürmezler (öldürmek istemezler), kaçanın peşine düşmezler ve ölenlerin üzerlerindeki elbiseyi (ganimet olarak) almazlardı."

Sahâbîler
ANSİKLOPEDİSİ

FASİKÜL-14

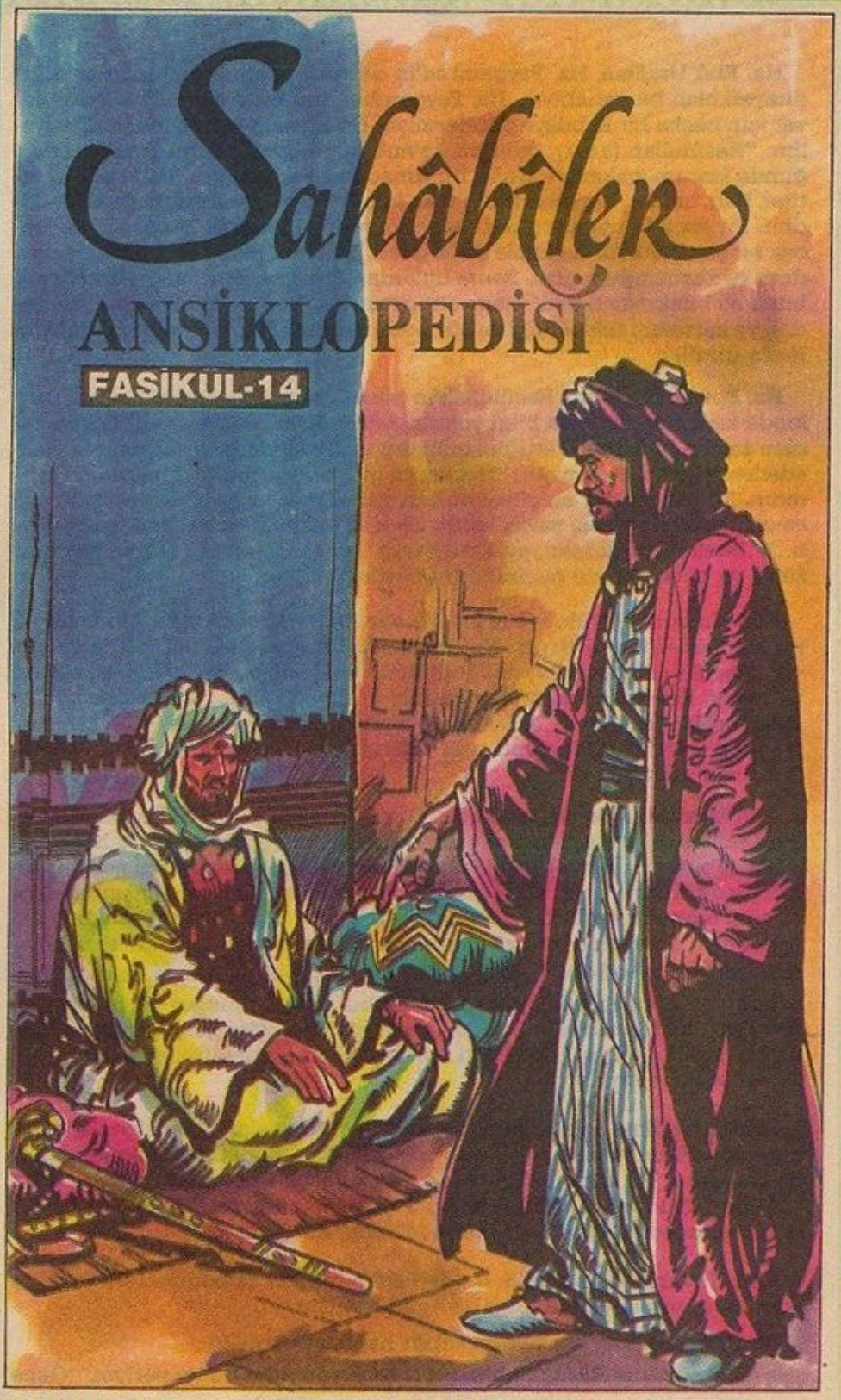

Hz. Ebû Ümâme, Hz. Peygamber'in devamlı yanında bulunan ve idârî dirayeti olan bir sahâbîydi. Hz. Peygamber onu bir defasında İslâm'a davet için başka bir kabileye göndermişti. Bu hususu kendisinden dinleyelim: "Resûlullah (s.a.v.), beni bir kavme gönderdi. Onların yanına geldiğimde karnım acıkmıştı. Onlar bu esnada kan içiyorlardı. Bana buyur ettiler. Ben, onlara, ben size bunu (kan içmeyi) yasaklamak için geldim, dedim. Bu esnada uykum geldi. Ben uyuyunca rüyamda bana, içinde içecek bir şey bulunan bir kapla birisi geldi. Ben onu aldım ve içtim.Çok doydum ve susuzluğum gitti. Sonra onlardan birisi geldi ve beni kastederek bunu aç bırakmayın dedi. Bana süt getirdiler. Ben, ona ihtiyacım yok dedim ve karnımın tok olduğunu söyledim. Onların hepsi bunun üzerine İslâm'a girdiler.

Hz. Ebû Ümâme'nin, Resûlullah'ın (s.a.v.) vefâtından sonraki hayatı hakkında kaynaklarda fazla bilgi yoktur. Ancak bazı rivâyetlerden O'nun zaman zaman halka vaaz ettiğini anlıyoruz. Ebû Ümâme bir defasında vaaz ederken şunları söylemiştir: "Hoşunuza giden ve gitmeyen hususlarda sabredin. Doğrusu sabır ne güzel bir huydur. Dünya sizi şaşkına çevirdi, ezâ ve cefâlarını da yavaş yavaş içirdi, zevk ve süsüyle sizleri kendisine çekti..." Gerek bu sözlerden, gerekse başka davranışlarından O'nun hayatını zühd ve takva içinde geçirdiğini anlıyoruz.

Ebû Ümâme, Resûlullah (s.a.v.) ile sürekli beraber olduğu için O'nu en iyi tanıyanlardan birisiydi. Bir defasında tabiûndan birisi Ebû Ümâme'ye: "Resûlullah'tan (s.a.v.) duyduğun bir söz söyle deyince O'na şu cevabı vermiştir: Resûlullah (s.a.v.) Kur'ân-ı Kerîm'den başka bir söz ağzına almaz, Allah'ı çok anar, kısa ve öz konuşur, namazı uzatırdı. Bir yoksula, bir zayıfa gidip işlerini görmekten asla arlanmaz ve kibirlenmezdi" demiştir. (Mecmau'z-zevâid)

Ebû Ümâme, sakalını hayatının sonuna doğru boyardı. Bu sahâbî Hz. Peygamber vefât ettikten sonra uzun süre yaşadığı için, gerek sahâbe, gerekse tâbiûndan birçok kişi O'na gelerek zaman zaman soru sormuşlardır. Bir defasında birisi O'na hadîslerin yazılması (yani yazılmasının doğru olup olmayacağı) konusunda soru sormuştu. Ebû Ümâme, ona,ben hadîslerin yazılmasında bir beis görmüyorum, demiştir.Bu güzide sahâbî zaman zaman da sahâbe ve tâbiûndan bazı kişilerin bir araya geldiği meclislerde onlara hadîs rivâyet ederdi. O bu konuda şunları söylüyor: "Bu meclisler (hadîs meclisleri), Allah'ın size olan tebliğleridir. Resûlullah, kendisine indirileni bize tebliğ etti.Siz de bizden işittiklerinizin en güzelini tebliğ ediniz" demiştir.

Hz.Ebû Ümâme, Resûlullah'tan (s.a.v.) doğrudan aldığı hadîslerin dışında bazı sahâbîlerden de hadîs nakletmiştir. O'nun hadîs aldığı bazı sahâbîler şunlardır: Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali Ebû Ubeyde b. Cerrah, Muaz b. Cebel, Ebudderdâ , Ubâde b. Sâmit. Kendisinden de Ebû Selâm, Esved b. Muhammed b. Ziyad, Şurahbil b. Müslim, Ebû Amman .

Ebû Ümâme, Abdülmelik b. Mervan'ın hilâfeti zamanında 91 yaşında iken hicretin 86. yılında Şam'da vefât etmiştir.

Hz. Ebû Ümâme'nin rivâyet ettiği hadîslere örnek:

— Ebû Ümâme Resûlullah'ın şöyle buyurduğunu haber veriyor: "Gece

ibadetine devam ediniz. Zira o, sizden önceki sâlih kişilerin âdetidir. Rabbinize yaklaşmaya, günahların yok olmasına, günah işlemekten uzak kalmaya sebep olur." (Tirmizî.)

— Ebû Ümâme, Resûlullah'tan şöyle işittiğini haber vermiştir: "Kur'ân-ı Kerîm'i okuyunuz. Zira O kıyamet gününde okuyucularına şefaatçi olarak gelecektir" (Müslim).

EBÛ ÜSEYD ES-SÂİDÎ (r.a.)

Künesi ile meşhur olan bu sahâbînin asıl adı şöyledir: Mâlik b. Rabîa b. Beden b. Âmir b. Avf b. Hârise es-Sâidî el-Ensârî. Ebû Üseyd'in annesi Umre binti Hâris idi. Bu sahâbînin çok sayıda çocuğu vardı. Bunlardan bazılarının adları şöyledir: Büyük Üseyd, küçük Üseyd, Münzir, Galiz, Meymûne, Habbâne, Hafsa, Fâtıma, Hamza.

Ensâr'dan olan bu sahâbî, hicretten önce İslâm'a girmiştir. Ebû Üseyd, Benî Said kabilesinin ileri gelenlerindendi. Bu sahâbî başta Bedir ve Uhud olmak üzere Hz. Peygamber'in (s.a.v.) katıldığı bütün savaşlara katılmıştır. Ebû Üseyd, Bedir'de Resûlullah'ın (s.a.v.), Müslümanlar'a: "Düşman ok menzilinize girdiğinde ok atmağa devam edin." emrini verdiğini nakleder. (Buhârî.) Ebû Üseyd, hicretin 8. yılında yapılan Mekke'nin fethinde, Benî Said'in alemdarlığını yapmıştır. Konumuzu teşkil eden bu sahâbî, veda haccında da hazır bulunmuştur.

Ebû Üseyd'in, Resûlullah (s.a.v.) vefât ettikten sonra yine savaşlara katıldığını görüyoruz. O, Hz. Ebû Bekir zamanında yalancı peygamber Müseyleme ile yapılan savaşa katılmış, Hz. Ömer devrinde ise Suriye, Irak, İran savaşlarında hazır bulunmuştur.

Ebû Üseyd, kısa boylu, saçları gür ve beyaz yüzlüydü. Ömrünün sonuna doğru beyazlayan saçlarını ve sakalını boyardı.

Ebû Üseyd'in, Hz. Peygamber'den sonra çok yaşamış olması, O'nun az sayıda da olsa hadîs rivâyet etmesine vesile olan etkenlerdendir. Enes b. Mâlik, Sehl b. Sa'd, Abbas b. Sehl, Abdülmelik b. Said, Ebû Seleme, Ali b. Ubeyd, Ebû Said başta olmak üzere birçok kişi O'ndan hadîs naklet-mişlerdir.

Ebû Üseyd, Bedir savaşına katılanlar içinde en uzun yaşayanlardan, hatta bazı rivâyetlere göre bunlardan en son vefât eden sahâbîdir.

Hz. Ebû Üseyd'in ömrünün sonlarına doğru gözleri görmüyordu. O, 78 yaşında iken hicretin 60. yılında (M. 680) vefât etmiştir.

EBÛ VÂKID EL-LEYSÎ (r.a.)

Künyesi ile meşhur olan bu sahâbînin ismi konusunda ihtilâf vardır. Adının, Hâris b. Mâlik, Hâris b. Avf, Avf b. Hâris olduğu şeklinde değişik rivâyetler vardır. Ebû Vâkıd, Benî Esed'in halîfi (yeminli sözleşmelisi) idi.

Ebû Vâkıd'ın, İslâm'a giriş tarihi hakkında ihtilâf vardır. Bazı rivâyetlere göre O, Bedir savaşına katılmıştır.Eğer bu rivâyet doğru ise O'nun İslâm'a girişi Bedir savaşından önce gerçekleşmiştir. Bazı rivâyetlere göre ise Mekke'nin fethinden az önce veya Mekke'nin fethi esnasında Müslüman olmuştur. İbn Sa'd, O'nun Bedir savaşından önce Müslüman olduğunu kaydetmiştir. Biz de Ebû Vâkıd'ın Bedir savaşından önce İslâm'ı kabul ettiği fikrinin daha doğru olduğu inancındayız. Nitekim kendisinden nakledilen bir haber de bu görüşün doğruluğunu desteklemektedir. Meleklerin, Bedir savaşında Müslümanlar'a yardım ettiğini Ebû Vâkıd şöyle anlatıyor: "Ben Bedir'de bir müşriğin boynunu vurmak için peşine düştüğümde, daha kılıcım ona dokunmadan başı yere düşüyordu. Ben, müşriği başka birinin (meleğin) öldürdüğünü anlıyordum."

Hz. Ebû Vâkıd, Mekke'nin fethine katılarak bu savaşta Benî Leys, Benî Damre ve Benî Sa'd'ın sancaktarlığını yapmıştır. Bu sahâbî, Hz. Peygamber tarafından kendi kabilesinin Huneyn savaşına katılmasını sağlamak için görevlendirilmiştir. Ebû Vâkıd, kaynakların ifâde ettiğine göre veda haccında da hazır bulunmuştur.

Bu güzide insan Hz. Peygamber'in vefâtından sonra Hz. Ebû Bekir devrinde mürtedlerle yapılan savaşa katılmıştır. Hz. Ömer zamanında da Suriye tarafına giderek burada savaşa katılmıştır. Ayrıca bu sahâbînin Yermuk savaşına katıldığına dair de rivâyetler vardır.

Resûlullah (s.a.v.) ile birlikte uzun süre bir arada kalan bu sahâbî çeşitli konularda hadîsler rivâyet etmiştir. O, doğrudan Resûlullah'tan (s.a.v.) bizzat aldığı hadîsler dışında, Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Esmâ binti Ebû Bekir'den de hadîs rivâyet etmiştir.Kendisinden de iki oğlu Abdülmelik ve Vâkıd ile, Ebû Said el-Hudrî, Ata b. Yesâr, ve Urve başta olmak üzere birçok sahâbî ve tâbiî hadîs almışlardır. Ebû Vâkıd'ın rivâyet ettiği hadîsler başta Buhârî ve Müslim olmak üzere birçok sahîh hadîs kitabında mevcuttur.

Ebû Vâkıd, hicretin 68. yılında (M.688) Mekke'ye yakın bir yerde vefât etmiştir. Cenazesi Medine'de muhâcirler kabristanına defnedilmiştir.

EBÛ YESAR KA'B b. AMR (r.a.)

Künyesi ile meşhur olan bu sahâbînin adı Ka'b b. Amr b. Abbâd b. Amr b. Sevâd'dır. Ebû Yesar'ın annesi Nüseybe binti Kays'dır. Bu sahâbînin Umeyr, Yezid, Hubeyb ve Âişe adlarında çocukları vardır.

Ensâr'dan olan bu sahâbî, ikinci Akabe bîatında hazır bulunmuştur. Ebû Yesar, Hz. Peygamber'in katıldığı bütün savaşlara katılmıştır. Bedir savaşında henüz 20 yaşında bir delikanlı olmasına rağmen O, bu savaşta çok büyük yararlılıklar göstermiştir. Ebû Yesar, Bedir'de müşriklerin iki sancaktarını öldürmeyi başarmıştır. Ayrıca O,bu savaşta henüz Müslüman olmayan Abbas'ı esir etmiştir. Abbas'a: "Avucunun içinde ezebileceğin Ebû Yesar'a nasıl esir oldun?" diye sorduklarında: "Vallahi beni esir eden bu değildir. Beni esir eden ala bacak ata binmiş, güzel yüzlü bir kimsedir ki,

onu içinizde göremiyorum" dedi. Ebû Yesar: "Vallahi ben esir ettim, ya Resûlullah" deyince Hz. Peygamber: "Sus, yemin ederim ki, seni Allah bir melek ile takviye etmiştir" dedi. (Tecrid, II, 471.)

Hz. Ebû Yesar, Hayber'de de çok büyük kahramanlıklar göstermiştir. Bizzat kendisi Hz. Peygamber (s.a.v.) ile Hayber'de geçen bir olayı şöyle anlatır: Biz, akşam üstü Resûlullah (s.a.v.) ile birlikte Hayber'e varmıştık. O sırada Yahudilerden birisinin koyunları, kendi kalelerine doğru gidiyordu. Biz kaleleri kuşatmıştık. Resûlullah (s.a.v.), bu koyunlardan bize kim yiyecek tedarik eder, dedi. Ben, ben yaparım, dedim. Hz. Peygamber, pekiyi dedi. Ben de kalktım, ortalık iyice kararmıştı. Benim gittiğimi gören Hz. Peygamber: "Ey Allah'ım! O'nun ömrünü uzat" dedi. Öndeki koyunlar kaleye girerken sürüye yetiştim, sürünün arkasında olan iki koyunu yakaladım, onları koltuğuma aldım, sanki hiçbir şey taşımıyormuş gibi döndüm. Nihayet koyunları Resûlullah'ın (s.a.v.) yanına bıraktım. Koyunları kesip yediler (İbn Hanbel, Müsned, III, 427.)

Ebû Yesar, güzel yüzlü, kısa boylu ve şişman bir zat idi. O, Hz. Peygamber'in vefâtından sonra Medine'de hayatını sürdürmüştür.

Bu güzide insan, son derece şefkatli, merhametli ve başkalarına yardımı seven birisiydi. O, alacaklıların, sıkıntı içinde olan borçluları üzmemelerini tavsiye ederdi. Ebû Yesar, alacaklılara şu hadîsi hatırlatırdı: "Kim sıkıntı içinde olan borçluya mühlet tanır veya borcunu bağışlarsa Allah o kişiyi kıyamette arş-ı âlânın gölgesine koyar." (İbn Hanbel, Müsned. III/427.)

Ebû Yesar, İslâm'ın prensiplerini tam olarak yaşamaya çalışmıştır. Ayrıca O, başkalarının da bu prensipleri hayatlarına tatbik etmeleri için gayret sarfetmiştir. Kendisi namazlarını son derece huşu içinde kılardı ve başkalarına da bunu tavsiye ederdi. Hz. Ebû Yesar, Hz. Peygamber'den bu hususta şu hadîsi nakletmiştir: "İçinizde öyleleri var ki namazlarını tam olarak edâ ediyor, fakat bazılarınız yarı, kiminiz üçte bir, kiminiz de dörtte bir. Hz. Peygamber bu sayıları artırarak nihâyet kiminiz de onda bir edâ ediyor." buyurdu. (İbn Hanbel, Müsned, IV, 427.)

Ebû Yesar son derece müttakî birisiydi. O günah işlemekten çok korkardı ve Resûlullah'ın (s.a.v.), kendi ömrünün uzun olması için yaptığı dua ile ilgili hadîsi naklettikçe ağlardı. (İbn Hanbel, Müsned, IV, 428.)

Hz. Ebû Yesar, birçok hadîs rivâyet etmiştir. Musâ b. Talha, Ömer b. Hakem ve Hanzala b. Kays başta olmak üzere O'ndan bazı sahâbî ve tâbiî hadîs nakletmişlerdir.

Hz. Ebû Yesar, hicretin 55. yılında Medine'de vefât etmiştir.

EBÛ ZER EL-ĞIFÂRÎ (r.a.)

Künyesi ile meşhurdur. İsmi ve soyu: Gündüb (veya Bureyr) b. Cünade (veya Seken) b.Kuayb b. Suayr b. Vak'a b. Haram el-Ğıfârî el-Kinanî el-Mudarî. Annesinin ismi Ramle binti Vekîa'dır.

Ebû Zer, ilk Müslümanlar'dandır ve Müslüman olma sırası bakımından

beşincidir. Müslüman oluşunun çok ibretli bir hikayesi vardır.

Ebû Zer'in mensup olduğu Ğıfâr kabilesi, eşkiyalık yapıp kervanları vurarak geçinirlerdi. Haram aylara bile riâyet etmezler, her zaman yağmacılık yaparlardı. Ebû Zer de kabilesinin diğer mensupları gibi yağmacılık yapardı. Çok cesur ve gözüpek biriydi. Fakat bir süre sonra yaşadığı hayatın ve puta tapıcılığın anlamsızlığını ve saçmalığını farketmeye başladı. Putların hiçbir şeye gücü yetmeyen insan eliyle yontulmuş cansız varlıklar olduğunu, yerleri ve gökleri çok güzel ve nizamlı bir şekilde yaratan kudret sahibi bir yaratıcı olması gerektiğini düşünüyordu. Kavmi putlara adak ve kurbanlar sunarken, tapınma gösterileri yaparken, o onları uzaktan acıma hisleriyle seyrediyor, fakat düşündüklerini kimseye açıklayamıyordu. Bir ara düşündüklerini kardeşi Üneys'e açtı. Çok şiddetli bir tepki ile karşılaştı.

Bu arada Mekke'den gelen birisi orada bir Peygamber'in çıktığı, insanları putlara tapmaktan vazgeçirip tek yaratıcı olan Allah'a tapmaya davet ettiği haberini getirdi. Bu haber Ebû Zer'in kalbinde büyük bir ümit ışığı yakmıştı. Hemen kardeşi Üneys'i haber getirmek üzere Mekke'ye gönderdi. Üneys Mekke'de Hz.Peygamber'i, Mekkeliler'i İslâm'a dâvet ederken dinledi. Duyduğu sözlerden çok etkilendi. Kabilesine döndü ve Ebû Zer'e: "Allah'a yemin ederim ki bu zat iyiliği tavsiye edip fenalıklardan kaçındırmaya uğraşmaktadır." dedi. Ebû Zer:"O'nun sözlerinden hatırladıkların varsa bana naklet" dedi. Üneys: "Hatırlayamıyorum, ama, ben birçok şâir, kâhin ve sihirbaz dinledim. Onun sözleri hiçbirininkine benzemiyor" dedi.

Ebû Zer, kardeşinin getirdiği haberle tatmin olmamıştı. Bizzat kendisi gidip Peygamber'i görmek, mümkün olursa onunla konuşmak istiyordu. Bu sefer kendisi Mekke yoluna düştü. Mekke'ye varınca Hz. Peygamber hakkında bilgi alabileceği birini aramaya başladı. Fakat kendisine bilgi verecek kimse bulamadı. Akşam olunca elbiselerine bürünüp Kâbe'nin dibine oturdu. Geceyi orada geçirmek istiyordu. Karnı da acıkmıştı. Yanına yiyecek almamıştı. Orada beklerken Hz. Ali onu gördü. Garib bir yolcu olduğunu düşünerek onu aldı ve evine götürdü. Orada Ebû Zer, asıl amacından hiç bahsetmedi. Ertesi gün yine Hz. Peygamber hakkında bilgi toplamaya veya onunla görüşmeye çalıştı. Fakat muvaffak olamadı. Bir önceki gece yaptığı gibi Kâbe yakınında otururken yine Hz. Ali onu gördü. Bu sefer niçin Mekke'ye geldiğini sordu. Ebû Zer gizli kalması şartıyla Mekke'ye geliş gayesini açıkladı. Buna Hz. Ali de sevinmişti. Bir Müslüman kazanma ihtimali vardı. Fakat bu tanımadığı adamın güvenilir olup olmadığını tesbit etmek gerekiyordu. Hz. Ali: "Yarın seni Peygamber'le görüştüreyim" dedi. Bu arada ne yapması gerektiği konusunda Hz. Peygamber'le istişare etmiş olması akla yatmaktadır. Çünkü bu sırada Müslümanlar faaliyetlerini son derece gizlilik içinde yürütüyorlardı. Ayrıca o sıralarda Kureyşliler'in Hz. Peygamber'e suikastler hazırladıkları da kaynaklarda kaydedilmektedir. Hz. Ali, Ebû Zer'i Peygamberimiz'e götürürken: "Beni arkamdan takip et. Herhangi bir tehlike sezersen ben ayakkabımı düzeltiyormuş gibi yaparak yolun kenarındaki duvara dayanırım. O zaman sen beni takib ettiğini farkettirmeden geçer gidersin" dedi. Resûlullah'ın (s.a.v.) huzuruna vardılar. Ebû Zer: "Ey Allah'ın Resûlü, Allah'ın selâmı üzerine olsun" dedi. Peygamberimiz selâmını aldı. Ebû Zer daha sonraki yıllarda "Müslümanlar arasında ilk selâm veren benim" diyerek bu davranışıyla övünürdü. Hz. Peygamber ona İslâm'ı anlattı. Ebû Zer ara-

dığını bulmuş, gönlü huzur ve sükûnla dolmuştu. Hemen kelime-i şehadet getirdi ve Müslümanlığa giriş işlemini tamamladı. Peygamberimiz ona Müslüman olduğunu gizlemesini, kabilesinin yanına dönmesini, kendisi İslâmiyet'i açıktan tebliğe başlayıncaya kadar orada beklemesini söyledi. Fakat Ebû Zer gönlünde coşan seli durduramıyordu: "Ey Allah'ın Resûlü, gidip müşriklerin arasında hakkı haykıracağım" dedi ve Kâbe yakınında toplu halde bulunan müşriklerin yanına varıp: "Ey müşrikler topluluğu, ben Allah'dan başka ilâh olmadığını, Muhammed'in onun kulu ve Resûlü olduğuna şahitlik ediyorum" diye bağırdı. Kalabalık, bu pervasızlık karşısında çılgına dönmüştü. Üzerine çullanıp bayıltıncaya kadar tekme tokat dövdüler. Hz. Peygamber'in amcası Abbas: "Ne yaptığınızın farkında mısınız? Bu adam sizin kervan yolunuz üzerindeki Ğıfâr kabilesine mensuptur. Ona birşey yaparsanız kervanlarınızı bunların topraklarından nasıl geçireceksiniz" diyerek onu kalabalığın elinden kurtardı. Her tarafı yara bere içindeydi. Ertesi gün yine Kâbe'nin yakınına gitti ve aynı şekilde bağırdı. Yine oradakiler üzerine saldırdılar. Yine Abbas onun üzerine abandı ve daha fazla dövmelerine engel oldu. (Buharî, Kitabu'l-Menakıb, İblâmu Ebû Zer bölümü)

Müslim'deki bir rivayete göre ise Ebû Zer'in Peygamberimizle buluşması biraz daha farklı anlatılmaktadır. Buna göre Ebû Zer Mekke'ye gelmiş, çok zayıf ve çelimsiz bir kişiye "Hani o sizin Sabiilik dediğiniz yeni dine çağıran adam nerede?" diye sormuş, adam "İşte bu da sabiî" diye bağırmış, bunun üzerine oradakiler üzerine saldırdılar ve her yerini yara bere içinde bıraktılar. Gidip kanlarını zemzem suyuyla yıkadı. Bir daha da kimseye Peygamberimizi soramadı. Herhangi bir vesileyle Peygamberimizi görebilmek ümidiyle otuz gün Mekke'de kaldı. Geceleri, Kâbe'de geçirdi. Yiyecek alacak parası olmadığından bir ay boyunca sadece zemzem suyu içerek yaşadı. Bu esnada hiçbir güçsüzlük hissetmediğini, hatta bir miktar şişmanladığını bizzat kendisi belirtmektedir. Bir ayın nihayete erdiği mehtaplı bir gecede Kâbe'yi tavaf için gelen Peygamberimiz ve Ebû Bekir'le karşılaştı. Beraberce Hz. Ebû Bekir'in evine gidip yemek yediler. Ebû Zer o esnada Müslüman oldu. (Müslim, hadîs Nr: 2473)

Hz. Peygamber Ebû Zer'e ülkesine dönüp, kabilesini İslâm'a davet etmesini söyledi. Kabilesine döndü. Başından geçenleri kardeşine ve annesine anlattı. Onlar da Müslüman oldular. Daha sonra başta kabile reisleri olmak üzere halkına İslâmiyét'i tebliğ etti. Ğıfâr kabilesinden pek çok kişi Ebû Zer'in daveti vesilesiyle İslâm'la müşerref oldu.

Hicretten sonra Ebû Zer de Medine'ye hicret etti. Kaynaklar bir müddet sonra kabilesinin yanına döndüğünü kaydediyorlar. Bedir'den itibaren bütün gazalara katıldığı kaydedildiğine göre bazen Medine'de bazen ülkesinde ikamet ettiği, özellikle gazalara çıkılırken Medine'ye geldiği anlaşılıyor. Medine'de olduğu zaman mümkün olduğunca Hz. Peygamber'in sohbetini kaçırmamağa çalışırdı. Mekke fethi esnasında kavminin sancaktarlığını yapmıştı. Tebük savaşına katılabilmek için gösterdiği fedakârlık çok duygulandırıcıdır:

Tebük seferine çıkılırken Ebû Zer'in devesi yorgunluktan veya zayıflıktan veyahut hastalıktan dolayı yürüyememişti. Ebû Zer devesinin sırtındaki eşyaları sırtına yüklenip Medine'yi terketmiş olan ordunun peşinden yetişmek üzere kızgın güneş altında yola koyuldu. Bu arada orduda-

ki bazı Müslümanlar "Filan, filan sefere katılmadı" diye konuşuyorlardı. Hz. Peygamber onlara: "Bırakın. Eğer onlarda hayır varsa size yetişirler.Yoksa Allah onları sizden uzaklaştırır" buyurdu. Bu arada geriden yaya olarak yaklaşan birini gördüler. Peygamberimiz: "Ebû Zer olsa" dedi. Hakikaten gelen Ebû Zer'di. Peygamberimiz'in o esnada: "Allah Ebû Zer'e rahmet etsin. Tek başına yürür, tek başına ölür, tek başına haşrolunur" buyurdu.

Peygamberimiz'in irtihalinden sonra Ebû Zer zaten önem vermediği dünya ile alâkasını iyice kesti. Hz. Ebû Bekir'in halifeliği döneminde Medine'de münzevvi bir hayat yaşadı. O da vefat edince Medine kendisine iyice dar gelmeye başladı, Şam'a yerleşti. Hz. Ömer devrinde Müslümanlar zenginleşmiş, yavaş yavaş lüks ve gösterişe temayül başlamıştı. Hz. Ömer otoritesiyle idarecilere ve halka etkili olarak asr-ı saadettekine benzer, sade ve basit bir hayatın sürdürülmesini sağlayabilmişti. Fakat Hz. Osman döneminde onun yumuşak başlılığından cesaret alan devlet görevlileri özellikle de Emevî sülalesine mensup idareciler, lüks ve gösterişe, dünya malı toplamaya dalmışlardı. Bizans ve İran'ın madde tutkusu, asr-ı saadetin, ulvî ve rûhanî havasını dejenere etmeye başlamıştı. Ebû Zer Şam'daki bu idarecilerin tutumuna karşı çok şiddetli tenkidler yöneltiyor, altın ve gümüş biriktirenlerin vücudlarının kıyamet günü onlarla dağlanacağına dair Kur'ân âyetlerini hatırlatıyor, Kisrâ ve Kayserler'in yaşayışını İslâm'a soktunuz diyordu. Hz. Osman "Gel Medine'de bana yakın ol, devlet idaresinde yardımcı ol" diyerek onu Medine'ye çağırdı. Medine'ye gelir gelmez "Şam valisi Muâviye mal yığıyor ve zekâtını vermiyor" diyerek şikâyette bulundu. Medine'de de kalmak istemedi. Hz. Osman'a karşı kıpırdanmalar başlamış, onu da bu olaylara bulaştırmak istemişlerdi. Hz. Osman'dan izin alarak Mekke yakınlarındaki Rabeze denilen ıssız bir yere yerleşti. Hayatının sonuna kadar orada kaldı. Mahrumiyet ve fakr u zaruret içinde yaşadı. Hanımı vefâtını şöyle anlatıyor:

"Ebû Zer'in durumu kötüleşmişti. Ben ise "Kefen bile yok" diye ağlamaktaydım. Ebû Zer ise yakında Resûlullah'a (s.a.v.) kavuşacağına seviniyordu. Vefât edince beni yıkayın ve kefenleyin, yolun kenarına koyun. Oradan geçen ilk kafileye "Bu Ebû Zer'in cenazesidir" deyin, diye vasiyet etti. Kefen bulmak için telaşlanmamalarını, bir gencin birazdan kendisi için kefen getireceğini belirtti. Gerçekten de ölümünden hemen sonra Ensâr'dan bir genç elinde kefenle çıkageldi. Vasiyetini yerine getirdiler. O esnada yoldan bir kafile geçiyordu. İçlerinde Abdullah b. Mesud da vardı. İbn Mesud onun öldüğünü öğrenince ağladı ve Peygamberimiz'in "Ebû Zer yalnız yürür, yalnız ölür ve yalnız haşrolur" dediğini hatırlattı." Cenaze namazını İbn Mesud kıldırdı. Vefâtı hicrî 31 veya 32 yılındadır.

Ebû Zer vefât ettiğinde mal varlığı üç merkeb, bir keçi ve birkaç binek hayvanından ibaretti. "İnsan ne kadar çok dünya malı toplarsa, o kadar hırslı olur" derdi.

Kendisi ilme çok düşkündü. Fetvâ veren sahâbîlerdendi. Hz. Ali O'nu ilim deryası olarak nitelendirirdi. Kimseden korkup çekinmeden gerçekleri söylerdi. Birgün bir topluluğa fetvâ verirken adamın biri gelip "müminlerin emiri senin fetvâ vermeni yasaklamadı mı?" deyince:, O: "Beni kontrol mu ediyorsun? Vallahi kılıcı enseme koysanız da o esnada Resûlullah'dan (s.a.v.) işittiğim bir şeyi söylemeye vaktim kalsa onu söylerdim"

dedi.

Kendisinden hadîs nakledenler çok uzun bir liste tesbit etmektedir. Naklettiği hadîslerden kitaplara geçenlerin sayısı 281'dir. On iki tanesi müttefikun-aleyhtir.

Ebû Zer çok cömertti. Dünyaya değer vermez, sade ve basit bir hayat yaşardı. Gösteriş meraklılarını "Kayser ve Kisra'nın debdebesini İslâm'a soktular" diye tenkit ederdi. Kendisine devletten bağlanan dört bin dinar tahsisatın çok cüz'î kısmını kendine ayırır, geri kalanını dağıtırdı. Hiç bir zaman aynı anda iki elbiseye sahip olmadı. Kendine maddî yardım yapmak isteyenleri reddederdi. Şam valisi Habib b. Mesleme bir ara üç yüz altın göndermiş, almayıp geri çevirmişti. "Altın ve gümüş biriktirenlerin vücutları kıyamet günü biriktirdikleri altın ve gümüşle dağlanacak" derdi. Zühdü takvâsı ve tevâzuundan dolayı Hz. Peygamber (s.a.v.) O'na "Mesîhu'l-İslâm (İslâm'ın İsa'sı)" lâkabını takmıştı. "Yalnızlık fena arkadaştan iyidir" derdi. Hz. Peygamber O'na "Ebû Zer, idarecilik isteme ve kabul etme" diye tavsiyede bulunmuş, hayatı boyunca bu tavsiyeye uymuştu.

Resûl-i Ekrem'i çok sever, O'ndan "dostum" diye bahsederdi. Birgün Hz. Peygamber'e "Ey Allah'ın Resûlü, kalbim Allah'ın ve senin sevginle dolu, başkasına yer yok" demişti. Resûlullah'ın sohbetinden hiç ayrılmazdı. Hz. Peygamber de O'na çok iltifat eder, sırlarını onunla paylaşırdı.

Hz. Ali "Dünyada Ebû Zer kadar doğruyu söylemekten çekinmeyen kimse görmedim." derdi. Tenkidlerinde dahi kibardı. Hz. Osman'ın bazı icraatlarına karşı olmasına rağmen açıkta aleyhinde konuşmaz, O'na dua ederdi.

Bir haccı esnasında Hz. Osman, sevabını bağışlamak için dört rekât namaz kıldığını anlatır.

Onu tanıyanlardan biri "Ebû Zer, fakirlere karşı sevgi gösteren, kendisinden istenmeden veren, sılâ-yı rahme riâyet eden, acı olsun tatlı olsun hakkı söyleyen, Allah'ın rızası için hiçbir şeyden korkmayan, her işinde gerçek gücü ve kudret sahibinin Allah olduğu şuurunda olan biriydi" demektedir.

Bir oğlu vardı, o da kendisinden önce vefât etmişti.

EBÛ ZEYD (r.a.)

Künyesi ile meşhur olan bu sahâbînin adı Kays b. Seken idi. Hazrec kabilesine mensup olan Ebû Zeyd'in, Zeyd, İshak ve Havle isminde çocukları vardı.

Ebû Zeyd, hicret yılında İslâm'a girmiştir. Bu sahâbî, başta Bedir ve Uhud olmak üzere Hz. Peygamber'in (s.a.v.) katıldığı bütün savaşlara katılmıştır. Vedâ haccında da hazır bulunmuştur.

Ebû Zeyd, Kur'ân-ı Kerîm'i çok iyi anlayan ve ezberleyen sahâbîlerden birisiydi. Enes b. Mâlik anlatıyor: "Resûlullah (s.a.v.) zamanında Kur'ân'ı dört kişi topladı, bunların hepsi Ensâr'dandı: Muâz b. Cebel, Ubey b. Ka'b, Zeyd b. Sâbit ve Ebû Zeyd." (Müslim, Fadâîlü's-sahâbe, 119) Ebû Zeyd, sa-

hâbe ve tâbiûndan birçok kişiye Kur'ân-ı Kerîm öğretmiştir. Bu yüzden O'na Kâri = (Kur'ân-ı Kerîm'i okutan) lâkabı takılmıştır.

Hz. Ebû Zeyd, Hz. Ömer zamanında Suriye ve Irak'da birçok savaşa katılmıştır. Ebû Zeyd, hicretin 15. yılında meydana gelen Cisr Ebû Ubeyd savaşında şehid olmuştur.

EBÛ ZEYD AMR b. AHTAB EL-ENSÂRÎ (r.a.)

Ebû Zeyd el-Ensârî diye meşhur olan bu sahâbînin asıl adı Amr b. Ahtab b. Rifâa b.Muhammed idi.

Amr b. Ahtab, hicretten az önce İslâm'a girdi. Kendi ifâdesine göre Resûlullah (s.a.v.) ile birlikte 13 sefere katılmıştır. Ancak O'nun Bedir savaşına katılıp katılmadığı kesin değildir. Nitekim İbn Sa'd bu sahâbîyi Bedir ashâbı içinde saymamıştır. O'nun Uhud ve Hendek başta olmak üzere daha sonra yapılan savaşlara katıldığı muhakkaktır.

Ebû Zeyd, fizikî yönden son derece yakışıklı bir sahâbî idi. Allah O'na çok mükemmel bir fizikî yapı ihsan etmişti. Güzelliğinin hangi şeye bağlı olduğunu kendi ağzından dinleyelim: "Resûlullah (s.a.v.) su istedi.Ben O'na bir bardak su getirdim. Suyun içinde bir kıl vardı. Bu kılı hemen çıkarıp aldım. Resûlullah (s.a.v.) yüzümü meshetti (okşadı) ve: "Ya Rabbi O'nu güzelleştir" buyurdu. (İbn Hanbel, Müsned, V, 340.) Bu olayı Ebû Zeyd'den işiten râvî: "Ebû Zeyd'i doksan üç yaşındayken gördüm, O'nun sakalında ve saçında hiçbir beyazlık yoktu." demiştir.

Ebû Zeyd, bu hadîsin dışında başka hadîsler de rivâyet etmiştir. Onlardan birisinin meâli şöyledir: "Resûlullah (s.a.v.) bir gün sabah namazını kıldırdı. Sonra hutbeye çıktı, öğleye kadar konuşma yaptı.Öğleyi kıldırdı, yine hutbeye çıktı, ikindiye kadar konuşma yaptı. İkindiyi kıldırdıktan sonra tekrar minbere çıktı, güneş batıncaya kadar konuşma yaptı. Hz. Peygamber bu konuşmalarında bizlere olan ve olacakların hepsinden haber verdi. Bu konuşmalarda en çok şey öğrenenimiz hafızası en kuvvetli olanlarımız oldu." (İbn Hanbel, Müsned, V, 341.)

Ebû Zeyd el-Ensârî, Basra'da 120 yaşında iken vefât etmiştir.

EĞAR b. YESAR EL-MÜNZEÎ (r.a.)

Suffa ashâbından olan bu sahâbî künyesi ile meşhur idi.
Aslen Mekkeli olan Eğar'ın İslâm'a girdiği tarih hakkında kaynaklarda bilgi yoktur. O, diğer Mekkeli Müslümanlar gibi İslâm'a girdikten sonra Hz. Peygamber (s.a.v.) ile birlikte Medine'ye hicret etmiştir.

Hz. Eğar, çok alçak gönüllü birisiydi. Ebû Bürde, Eğar b. Yesar'ı kastederek: "Benim yanıma muhâcirlerden birisi geldi. Alçak gönüllülüğü beni hayretler içinde bıraktı." demiştir.

Eğar b. Yesar'dan, Ebû Bürde b. Ebû Mûsâ, Abdullah b. Ömer hadîs ri-

vâyet etmişlerdır.

Eğar b. Yesar'ın vefât tarihi hakkında kaynaklarda bilgi yoktur.

Eğar b. Yesar'ın rivâyet ettiği hadîse örnek: Eğar, Resûlullah'tan şöyle duyduğunu haber vermiştir: "Ey insanlar, Allah'a tövbe ediniz. Çünkü ben hergün yüz defa tövbe ediyorum." (Müslim, Zikr 42.)

ENES b. MÂLİK (r.a.)

Enes b. Mâlik'in soyu: Enes b. Mâlik b. Nadr b. Damdam b. Zeyd b. Haram b. Cündüb el-Ensârî el-Hazrecî. Enes b. Mâlik'in annesi Ümmü Süleym'dir.

Hz. Enes, Resûlullah'a (s.a.v.) peygamberlik geldikten sonra dünyaya gelmiştir. O, hicret anında henüz 10 yaşında bir çocuktu. Bir rivâyete göre Hz. Peygamber, Medine'ye gelince Enes'in annesi Ümmü Süleym, O'nu Resûlullah'a götürmüş ve: "Bu Enes'dir, sana hizmet edecek" demiştir. Bundan sonra Hz. Enes, Resûlullah (s.a.v.) vefât edinceye kadar devamlı O'nun hizmetinde bulunmuştur. Hz.Peygamber, Enes'e Ebû Hamza künyesini vermiştir.

Hz. Enes, o dönemde çocukluğundan beri İslâmî bir ortamda yetişen ender kişilerden birisidir. Enes'in annesi Ümmü Süleym, ikinci Akabe'de bulunarak İslâm'ı kabul edenlerdendir. İlk kocası, bu güzide kadını dininden çevirmek için çok çaba sarfetmiş, ancak bunda muvaffak olamayınca kendisi evi terkederek başka yere gitmek zorunda kalmıştır.Bir süre sonra gittiği yerde Ümmü Süleym'in müşrik kocası öldü. Böylece dul kalan Ümmü Süleym'e Ebû Talha evlenme teklifinde bulundu. Ümmü Süleym, Ebû Talha'ya İslâm'a girmesi şartıyla kendisi ile evlenebileceğini söyledi. Bunun üzerine Ebû Talha Müslüman oldu ve Ümmü Süleym ile evlendi.Bundan sonra Hz. Enes, Müslüman bir aile içinde yetişmeye başladı.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi, Resûlullah (s.a.v.) Medine'ye geldiklerinde Enes, henüz 10 yaşında küçük bir çocuktu. Ancak O, çok zeki ve olaylara meraklı birisi olduğu için Hz. Peygamber'in Medine'ye gelişini bütün safhaları ile çok iyi izlemişti. Bu sebeble olacak ki, Resûlullah'ın Medine'ye gelişini O'ndan daha iyi anlatan hemen hemen hiçbir kimse olmamıştır.

Hz. Enes b. Mâlik, Resûlullah (s.a.v.) Medine'ye geldikten sonra O'nun yanından hiç ayrılmayarak devamlı hizmetinde bulunmuştur. Bu büyük sahâbî, Hz. Peygamber'in katıldığı bütün savaşlara katılmıştır. O, Bedir savaşı yapıldığında henüz 12 yaşında bir çocuktu. O, bu savaşta askerlere ve Resûlullah'a (s.a.v.) hizmet etti. Daha sonraları bazı kişiler, Bedir savaşı anında küçük olmasını nazarı dikkate alarak Hz. Enes'e bu savaşa katılıp katılmadığını sormuşlar, Hz. Enes, onlara: "Bedir savaşından kim geri kaldı ki ben geri kalayım." demiştir.

Enes b. Mâlik, Bedir'den sonra Resûlullah (s.a.v.) ile birlikte Uhud savaşına katılmıştır. Enes, Hz. Peygamber'in bu savaşta dişlerinin kırılması üzerine kavmi hakkında söylediklerini şöyle anlatıyor: "Uhud savaşında Pey-

gamber'in yan dişleri kırılmış ve başı yarılmıştı. O, hem yüzündeki kanları siliyor, hem de; kendilerini Allah'a davet eden, peygamberlerini yaralayan ve onun dişlerini kıran kavmi nasıl iflah olur, buyuruyordu. Bunun üzerine: Senin elinde emirden başka bir şey yok. Allah, ya onların tövbelerini kabul eder, yahut nefislerine zulmettikleri için onları azaba uğratır. (Âl-i İmran, 128) meâlindeki âyet nâzil oldu."

Hz. Enes, hicretin 6. yılında yapılan Hudeybiye barışına katıldı. Bu sırada O, henüz 16 yaşındaydı. Hz. Peygamber, ashâbı ile Hudeybiye'de iken düşmanın Müslümanlar'a nasıl baskın yapmak istediklerini ve Resûlullah'ın (s.a.v.) onlara tutumunu Hz. Enes şöyle anlatıyor: "Resûlullah (s.a.v.) ve ashâbı, Hudeybiye'de iken Mekke'li silahlı seksen kişi, Ten'im dağı tarafından gelerek Hz. Peygamber ve beraberindekilere baskın yapmak istediler. Resûlullah (s.a.v.) onlara beddua etti. Onlar yakalandılar. Ancak, Hz. Peygamber onları sonra affeti ve bu sırada: "Sizi onlara gâlip getirdikten sonra, Mekke'nin göbeğinde onların elini sizden, sizin elinizi onlardan çeken O'dur. Hak Teâlâ sizin bütün yaptıklarınızı görür (Fetih, 24) meâlindeki âyet nâzil oldu." (Hayâtü's-sahâbe.)

Hz. Enes, Resûlullah ile birlikte vedâ haccında da hazır bulundu. Resûlullah âhirete irtihal ettiğinde bu güzide insan Medine'de bulunuyordu. O, Resûlullah'ın (s.a.v.) vefât ettiği günü şöyle tasvir ediyor: "Resûlullah'ın vefât ettiği gün, Medine'de her yeri karanlık kapladı. Ortalık âdeta zindan gibiydi. Öyle ki, O'nu defnedemez olduk. Kalbimiz kederle doldu." Yine O, Hz. Peygamber'in ölümü hakkında: "Resûlullah (s.a.v.)'ın Medine'ye girdiği günden daha aydın, daha tatlı bir gün görmedim, O'nun ölümüne de şâhit oldum ve o günden daha karanlık ve daha acı bir gün görmedim." demiştir. (Hayâtü's-sahâbe.)

İlk halife Hz. Ebû Bekir, Enes'i, Bahreyn bölgesine zekâtları toplamak üzere gönderdi. Enes, Hz. Ebû Bekir vefât ettiğinde bu bölgede bulunuyordu. O, daha sonra Medine'ye geldi.

Enes, Hz. Ömer devrinde O'nun teşkil ettiği şura meclisinin üyeliğine seçildi. Hz. Ömer, Hz. Enes'in Resûlullah'a yakınlığını bildiği için O'nun engin bilgisinden çok yararlanmıştır. Aynı zamanda Enes, bu halife döneminde fıkıh ve hadîs öğretimi ile de meşgul olmuştur. Yine bu sahâbî, Hz. Ömer döneminde bazı savaşlara da katılmıştır. O, Hz. Ömer'in hilâfetinin sonlarına doğru Basra'ya giderek oraya yerleşmiştir. Enes, bundan sonra hayatının büyük bir bölümünü burada geçirmiştir.

Bilindiği üzere Hz. Osman'ın hilâfetinin sonlarına doğru İslâm âleminde bir takım huzursuzluklar ortaya çıkmış ve bilhassa bu üçüncü halifenin hicretin 35. yılında şehid edilmesinden sonra kamu düzeni iyice bozulmuştu. Her tarafta anarşi vardı. Büyük fitne İslâm âlemine tebelleş olmuştu. Neticede Müslümanlar muhtelif kamplara bölünmüştü. Konumuzu teşkil eden Enes b. Mâlik bu dönemde ortaya çıkan olaylardan hiçbir kimsenin yanında yer almayarak tarafsızlığını muhafaza etmiştir. O, kendisi fitneye bulaşmadığı gibi, Hz. Ali döneminde Basra halkının da menfur olaylara katılmamaları için çaba sarfetmiştir. Çünkü Hz. Peygamber'in devamlı yanında bulunan bu büyük sahâbî, anarşinin ve fitnenin İslâm âlemini bölüp parçalayacağını ve onulmaz yaralar açacağını çok iyi biliyordu. Aynı zamanda O, ileride zuhur edecek bazı olayları Müslüman-

lar'a nasıl zarar vereceğini bizzat Resûlullah'ın (s.a.v.) ağzından duymuştu. Hz. Enes gibi sahâbenin ileri gelenlerinden birçoğu da fitneye bulaşmamışlardır. Onların iç olaylarda tarafsız kalmaları gerçekten ilgi çekicidir. Bunlar hiçbir vakit silahlarına Müslüman kanı bulaştırmamışlardır.

Hz. Enes'in, fitne ve anarşiye bulaşmamış olması O'nun hiçbir zaman zulüm ve haksızlıklara seyirci kaldığı anlamına gelmez. O, son derece medenî cesareti olan birisiydi. Bildiği doğru şeyleri söylemekten hiçbir zaman çekinmezdi. Nitekim Enes, Haccac'ın halka zulmünü görünce, O'nu, zamanın halifesi Abdülmelik'e şikayet etti. Haccac, Enes'in kendisini halifeye şikayet ettiğini bildiği halde, O'nun derslerine devam eder, hal ve hatırını sorardı.

Hz. Enes, gösterişten hoşlanmazdı.O, zengin olmasına rağmen sade bir hayat sürdürmeyi tercih etmiştir. İsrafı hiç sevmezdi. Fakirlere sadaka verir, okuttuğu fakir öğrencilerin yiyeceklerini bizzat kendisi temin ederdi. Hz. Enes'in ahlâkı Kur'ân-ı Kerîm ahlâkı idi.

Güler yüzlü ve güzel sözlü olan bu sahâbî, Resûlullah (s.a.v.) sevgisiyle doluydu. Hz. Peygamber hayatta iken hergün erkenden kalkar ve sabah namazından evvel Mescid-i Nebevî'ye(Peygamber Camii) giderek Hz. Peygamber'e hizmet ederdi. Resûlullah da O'nu her mecliste hayırla anar ve kendisinden memnun olduğunu ifade ederdi.

Hz. Enes, Resûlullah'ın (s.a.v.) vefâtından sonra hayatının büyük bir bölümünü Kur'ân-ı Kerîm ve sünnete hizmet ile geçirmiştir. O, öğrencilerine ders verirken Resûlullah (s.a.v.) ve O'nun döneminde meydana gelen olayları geniş geniş anlatırdı. Bu yüzden olacak ki, Hz. Enes'in rivâyet ettiği hadîslerin büyük çoğunluğu Hz. Peygamber'in hal ve davranışları ile alâkalıdır. Enes, her yaptığı işin Hz. Peygamber'in sünnetine uygun olmasına çok dikkat ederdi. Tabiri câizse O, Resûlullah'ın sünnetinin canlı bir örneği idi.

Hz. Enes, namazlarını son derece huşu içinde kılmaya çalışırdı. Hz. Peygamber hayatta iken nasıl namaz kılıyorsa,Enes de namazı aynı şekilde edâ etmeye çalışıyordu. Sahâbe-i kirâmın ileri gelenlerine Resûlullah'ın nasıl namaz kıldığı sorulduğunda Enes'i gösterirlerdi. Daha açık bir ifade ile Enes gibi namaz kılmalarını tavsiye ederlerdi.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi, Hz. Enes, Resûlullah (s.a.v.) hayatta iken devamlı O'nun hizmetinde bulunmuştur. Resûlullah, Enes'e güvenir ve bu yüzden birçok sırrını O'na söylerdi. Bu konuda bir hadiseyi kendisi şöyle anlatıyor: "Ben çocuklarla oynarken Resûlullah (s.a.v.) yanıma geldi. Bize selâm verdi ve beni bir çok yere bir ihtiyaç için gönderdi. Bu sebeble annemin yanına dönmekte geciktim. (Eve) geldiğim vakit annem: Niye geciktin, diye sordu. Beni Resûlullah (s.a.v.), bir hâcet için gönderdi, dedim. Hâceti ne imiş? diye sordu. Ben: O sırdır, dedim. Annem: Sakın Resûlullah'ın (s.a.v.) sırrını kimseye söyleme dedi. Enes (kendisinden bu olayı dinleyen Sâbit'e): Vallahi bunu bir kimseye söyleyecek olsam sana söylerdim yâ Sâbit, demiştir." (Müslim, Fadâilü's-sahâbe.)

Hz. Enes, konuştuklarına çok dikkat eder ve hata işlememeye çalışırdı. O: "Hiçbir kul diline sahip olmadıkça takva sahibi olamaz" derdi. (Hayâtü's-sahâbe.) Son derece müttakî olan Enes, namazlarını devamlı cemaatle kı-

lar ve mescide gidip gelirken dahi sevab kazanmaya çalışırdı. Sâbit anlatıyor: "Enes b. Mâlik ile birlikte Zâviye'de (Basra'da bir yerin adı) yürüyordum. Ezan sesini duyunca Enes mescide girinceye kadar kısa adımlarla yürüdü. Sonra da: Yâ Sabit, niçin böyle yürüdüğümü biliyor musun? diye sordu. Ben: Allah ve Resûlü bilir, diye karşılık verdim. Namaza giderken fazla adım atmak için, dedi." (Tabarânî.)

Hz. Enes, önceleri fakir idi, ancak daha sonra çok zengin olmuştur. Kendisi zengin oluş sebebini şöyle anlatıyor: "Resûlullah, (yanımızdan) geçti ve O'nun sesini annem Ümmü Süleym işitti. Annem: Anam babam sana fedâ olsun yâ Resûlullah! (beni kastederek) işte Enescik... dedi. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.) benim için üç şeye dua etti.Bunlardan ikisini (zenginlik ve çok çocuk) elde ettim.Üçüncüsünü de (Cennet'e girmek)âhirette ummaktayım." (Müslim, Fadâilü's-sahâbe.)

Hz. Peygamber'in, Enes için çocuklarının çok olması hususundaki duası kabul edilmiş olacak ki, O'nun çok sayıda çocuğu olmuştur. Enes'in çocuklarından bazılarının adları şöyledir: Zeyd, Yahya, Ubeydullah, Hâlid, Nasr, Berrâ, Alâ, Ömer, Remle, Ümeyye, Ümmü Haram. Enes'in çocukları aynı zamanda O'nun öğrencileri idi. Bu yüzden Enes'in çocuklarının çoğu ilimde temâyüz etmişlerdir.

Hz. Enes, müksirûndan (çok hadîs rivâyet eden) sahâbîlerdendir. Resûlullah ile uzun süre birlikte kalması, Hz. Peygamber'in vefâtından sonra uzun süre yaşaması ve hadîse olan merakı, O'nun çok hadîs rivâyet etmesine tesir eden faktörlerdendir. Hz. Enes, hadîs rivâyet ederken, bir şeyler katmamaya ve hadîsten bir şeyler çıkarmamaya çok dikkat ederdi. Çünkü O: "Kim benim söylemediğim bir sözü bana isnad edecek olursa cehennemdeki yerine hazırlansın" hadîsini Hz. Peygamber'in ağzından bizzat duymuştu. Bu yüzden olacak ki, Hz. Enes hadîs rivâyetini bir takım usûl ve esaslara bağlamıştı. Muhammed b. Sîrin'in rivâyet ettiği bir habere göre Hz. Enes, Resûlullah'tan (s.a.v.) bir hadîs naklettikten sonra ev kemâ kâle Resûlullah (veya Resûlullah'ın dediği gibi) cümlesini ilâve ederdi.

Hz. Enes b. Mâlik, toplam 2286 hadîs rivâyet etmiştir. Bunlardan 128 tanesini hem Buhârî, hem de Müslim müştereken eserlerine almışlardır. Ayrıca Buhârî, Sahih'ine yalnız başına 80, Müslim ise 70 hadîs almışlardır. Hz. Enes, bizzat Hz. Peygamber'den aldığı hadîslerin dışında, sahâbeden bazılarından da hadîs rivâyet etmiştir.O'nun hadîs aldığı sahâbîlerden bazıları şunlardır: Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Fâtıma, Ebû Zer el-Gıfârî, Abdurrahman b. Avf, Abdullah b. Mes'ud, Muâz b.Cebel. Enes'ten de başta Hasan el-Basrî, Muhammed b. Sîrin, Katâde olmak üzere birçok kişi hadîs rivâyet etmişlerdir.

Hz. Enes 100 yaşının üzerinde iken hicretin 93. yılında Basra'da vefât etmiştir.

ENES b. MUAZ (r.a.)

Bu sahâbînin soyu şöyledir: Enes b. Kays b. Ubeyd b. Zeyd b. Muâviye b. Amr b. Mâlik b. en-Neccâr.

Enes b. Muaz'ın annesi Ensâr'dan Ümmü Ünâs binti Hâlid b. Huneys'dir.

Bu sahâbî, başta Bedir ve Uhud olmak üzere Hz. Peygamber'in (s.a.v.) katıldığı bütün savaşlara katılmıştır.

Hz. Enes'in, Resûlullah'ın (s.a.v.) vefâtından sonraki hayatı hakkında kaynaklarda bilgi yoktur. Enes'in Muaz adında bir oğlu vardır. O, babası Enes'ten şu hadîsi rivâyet etmiştir. Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyuruyor: "Bir kimse ilim öğretirse, o kişiye öğrettiği ilimle amel edenler kadar sevap verilir. Amel edenlerin sevabından ise hiçbir şey eksilmez." (İbn Mâce.)

Hz. Enes b. Muaz, hicretin 41. yılında Hz.Osman devrinde vefât etmiştir.

ENES b. NADR (r.a.)

Neccar'dan olan bu sahâbînin soyu şöyledir: Enes b. Nadr b. Damdam b. Zeyd b. Haram b. Cündüb b. Âmir b. Banem b. Adiy b. Neccâr el-Ensârî. Enes'in annesi Seleme binti Amr b. Muttalib'dir. Bu sahâbî ana tarafından Resûlullah'ın (s.a.v.) akrabasıdır. Bu sahâbî, meşhur sahâbî Enes b. Mâlik'in amcası olmaktadır.

Hz. Enes b. Nadr Müslümanlar'ın müşriklerle yaptığı ilk savaş olan Bedir'e katılmamıştı. O, buna daha sonraları çok üzülmüştür. Bu yüce insan, Bedir'den sonra Resûlullah'a (s.a.v.) gelerek: "Ey Allah'ın Resûlü! Medine dışında bulunduğum için müşriklerle çarpıştığın ilk savaştan uzak kaldım. Eğer Allah beni müşriklerle savaş meydanında bulundurursa, onlara neler yapacağım, Allah herkese gösterecektir." dedi. (Buhârî.)

Bu sahâbî verdiği sözü tutarak müşriklerle yapılan ikinci büyük savaşa yani Uhud'a katılmıştır. Enes, bu savaşta çok büyük kahramanlıklar gösterdi. O, hayatı pahasına birçok müşriği bozguna uğrattı. Sonunda Enes bu savaşta şehid oldu. Öldüğünde vücudunda 70 kılıç darbesi izi vardı. Müşrikler, Enes'i şehid etmekle yetinmeyerek O'nun burnunu, kulaklarını ve diğer organlarını keserek intikam almak istemişlerdir. O'nun vücudu neticede tanınmaz hale gelmişti. Enes'in cesedini ancak kız kardeşi Rubeyyi parmaklarının ucundan, bir başka rivayete göre de dişlerinden tanıyabilmiştir.

Enes b. Nadr, Uhud'da çok büyük kahramanlık göstermekle kalmayarak başkalarını da savaşa teşvik etmiştir. O, Sa'd b. Muaz'ın Uhud yakınında savaştan vazgeçtiğini görünce, O'na: Ey Ebû Amr! (Sa'd b. Muâz'ın künyesi) nereye nereye gidiyorsun? Benimle gel. Varlığımı kudret elinde tutan Allah'a yemin olsun ki, ben, Cennet'in kokusunu Uhud'un di-

binde alıyor ve bulunuyorum diyerek müşriklerin üzerine yürüdü. Bunun üzerine Sa'd: "Ben senin yanındayım" dedi. Sa'd, daha sonraları devamlı: "Ben Enes'in yaptıklarını yapmağa asla güç yetirememişimdir" derdi.

Bilindiği üzere Uhud savaşında bir ara Hz. Peygamber'in müşrikler tarafından öldürüldüğü haberi Müslümanlar arasında yayılmıştı. Tam bu esnada Enes b. Nadr, Hz. Osman'ın da içlerinde bulunduğu muhâcir ve Ensâr'dan üç beş kişinin son derece üzgün olarak oturdukları bir sırada onların yanına varmıştı. Enes onlara: "Ne oturuyorsunuz?" diye sorduğunda: "Resûlullah (s.a.v.), şehid edilmiş" cevabını aldı. Enes bunun üzerine: "Resûlullah'tan sonra siz sağ kalıp da ne yapacaksınız, kalkınız, Resûlullah'ın çarpışıp da canını feda ettiği şeyler için siz de canınızı feda ediniz" dedi. O'nun bu savaşta gösterdiği kahramanlıklar ile alakalı daha başka rivâyetler de mevcuttur.

Enes b. Nadr'in Uhud savaşında gösterdiği kahramanlık ve fedâkarlık O'nun imanının kuvvetini ve İslâm'a olan bağlılığını gösterir. Ahzâb suresindeki: "İnsanlardan, Allah'a verdiği ahdi yerine getiren adamlar vardır. Kimi bu uğurda canını vermiş, kimi de beklemektedir. Ahdlerini hiç değiştirmemişlerdir." (Ahzâb, 23.) meâlindeki âyetin, Enes b. Nadr hakkında nâzil olduğu rivâyet edilmiştir. (Buhârî, Tefsir 33/2.)

Hz. Ömer, Enes b. Nadr'in fazileti hakkında şunları söylemiştir: "Ben, O'nu, Allah'ın kıyâmet günü başlı başına bir ümmet olarak dirilteceğini umarım."

ERBED b. HUMEYRE (r.a.)

Bu sahâbînin künyesi Ebû Mahşâ idi. O'nun babasının, Cübeyr ve Humeyr olduğu şeklinde rivâyetler varsa da, Humeyre olduğunu belirten rivâyet daha sağlamdır. Bu bakımdan biz O'nun babasını Humeyre diye gösterdik. Bu sahâbî Benî Esed'dendir.

Erbed b. Humeyre ilk İslâm'a girenler içinde yer aldı. Bu sahâbî de ilk zamanlarda Mekke'de müşriklerin çok ağır hakaret ve işkencelerine maruz kaldı. Bu yüzden bu kıymetli sahâbî de birçok sahâbe gibi Habeşistan'a hicret etmek zorunda kaldı. Daha sonra da Medine'ye hicret etti.

Kaynaklar O'nun Bedir savaşına katıldığını haber vermektedir. O'nun bu savaştan sonraki hayatı ve ölüm tarihi hakkında ise hiçbir bilgi yoktur.

ERKÂM b. EBÛ ERKAM (r.a.)

Erkam b. Ebû Erkam'ın soyu: Erkam b. Ebû Erkam b. Abdullah b. Ömer b. Mahzum b. Yakaza b. Mürre. Künyesi Ebû Abdullah'dır.

Erkam'ın annesi Umeyme binti Abdulhâris'dir. Bu sahâbînin, Ubeydullah, Osman, Umeyye, Meryem, Safiye adında çocukları vardı.

Sahâbîler

ANSİKLOPEDİSİ

FASİKÜL-15

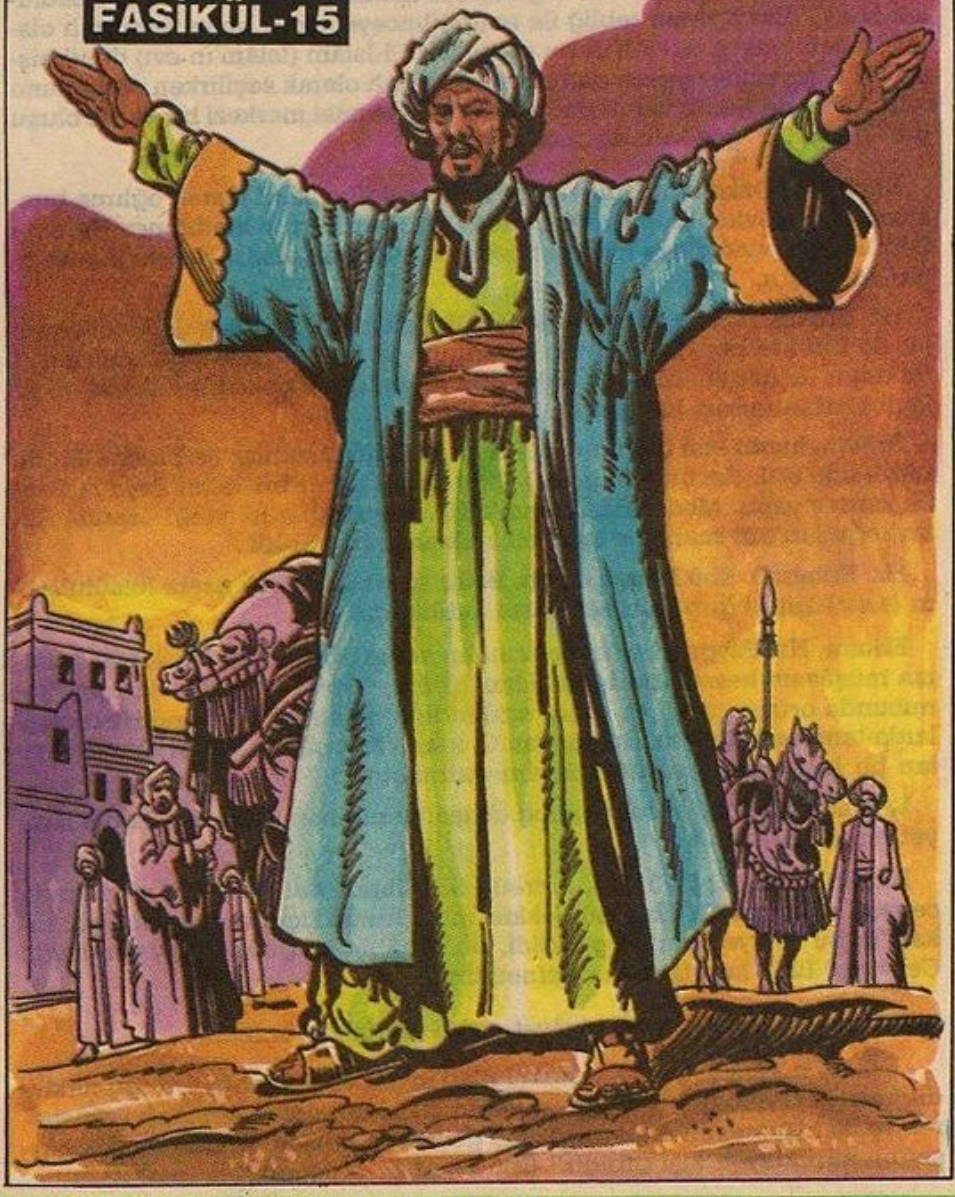

Erkam, İlk İslâm'a girenlerdendir. O'nun, İslâm'a 7. kişi olarak girdiğine dair rivâyetler vardır. Bu sahâbînin Müslüman olduğu gün, Ebû Ubeyde b. Cerrah ile Osman b. Maz'un da İslâm'a girmişlerdir. Erkam'ın ataları Mekke'nin soylu ailelerinden ve zenginlerindendi. Bu bakımdan Erkam, Câhiliyye döneminde de toplumda sözü geçen kişilerden birisiydi. O'nun İslâm'a girmesi Müslümanlar'a moral ve güç vermiştir.

Erkam, İslâm'a girdikten sonra O'nun Safa tepesinin yanındaki evi, Hz. Peygamber (s.a.v.) ve çevresindeki bir avuç Müslüman için üs görevi yapmıştır. Resûlullah (s.a.v.) ve arkadaşları, ilk zamanlar mürşiklerin şerrinden korunmak için bu evde gizlenirler, Hz. Peygamber bu evde insanları gizlice İslâm'a davet eder ve Müslümanlar'a yapacakları ibâdetleri burada öğretirdi. Hz. Ömer İslâm'a girinceye kadar, bir başka ifade ile Resûlullah (s.a.v.) dini açıktan tebliğ ile emredilinceye kadar bu ev karargah olarak kullanılmıştır. Erkam'ın bu evine dârü'l-İslâm (İslâm'ın evi) denilmiştir. Hz. Peygamber tarafından bu ev karargah olarak seçilirken sözkonusu evin Kâbe'nin arsası üzerinde inşa edilmiş olması,merkezî bir yerde oluşu gibi hususlar gözönünde tutulmuştur.

Erkam'ın sözkonusu edilen bu evi daha sonra vakıf olarak oğluna bırakılmıştır. Bu evin olduğu yer şu anda Suudî Arabistan krallığınca Harem-i Şerif için yapılan çevre düzenlemesinde yıkılarak arsası Harem'in arsasına katılmıştır.

Hz. Erkam, Mekke döneminde Resûlullah (s.a.v.) ve diğer ilk Müslümanlar ile birlikte her türlü sıkıntı içerisinde İslâm'ı yaymaya çalışmışlar. O da diğer ilk dönem Müslümanlar gibi müşriklerin çok ağır hakaret ve işkencelerine maruz kalmıştır.

Erkam, hicret izni çıktıktan sonra diğer Müslümanlar ile birlikte Medine'ye göç etti. Resûlullah (s.a.v.) O'nu Ensâr'dan Ebû Talha Zeyd b. Sehl ile kardeş yaptı. Medine'de Erkam'a Hz. Peygamber'in isteği üzerine Züreykoğulları'nın mahallesinde bir miktar arazi verildi.

Hz. Erkam b. Ebû Erkam, başta Bedir ve Uhud olmak üzere Resûlullah'ın (s.a.v.) katıldığı bütün savaşlara katılmıştır.

Erkam, Hz. Peygamber'in vefâtından sonra dört halife döneminde daima müşâvere heyeti içinde yer almıştır. Hz. Osman'ın şehid edilmesi sonucunda ortaya çıkan ve İslâm tarihinde fitne olarak nitelendirilen olaylarda tarafsız kalmıştır. Bu yüzden O, her grup tarafından sevilen ve sayılan bir kişi olarak hayatını devam ettirmiştir.

Erkam, çok uzun süre yaşamış olmasına rağmen az sayıda hadîs rivayet etmiştir.

Hz. Erkam b. Ebû Erkam, hicretin 55. yılında vefât etti. O, sağlığında cenaze namazını Sa'd b. Ebû Vakkas'ın kıldırması için vasiyet etmişti. Erkam'ın bu vasiyeti yerine getirildi. Bu sahâbî öldüğünde 80 yaşındaydı. Cenâzesi Bâkî kabristanına defnedilmiştir.

Erkam b. Ebû Erkam'ın rivâyet ettiği hadîslere örnek:

- Erkam b. Ebû Erkam'dan Resûlullah'ın (s.a.v.) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: "Cuma günü imam minbere çıktıktan sonra cemaatı çiğneyerek ve iki kişi arasını aralayarak öne geçmeye çalışan, Cehennem'de barsağını sürükleyen kişi gibidir." (İbn Hanbel, Müsned.)

ERVÂ BİNTİ ABDÜLMUTTALİB (r.a.)

Bu kadın sahâbînin soyu şöyledir: Ervâ binti Abdülmuttalib b. Hâşim b. Abdimenaf b. Kusayy. Ervâ'nın annesi Fatıma binti Amr b. Âiz b. İmran b. Mahzum'dır. Bu kadın sahâbî, Resûlullah'ın (s.a.v.) halasıdır.

Ervâ'nın, Tuleyb adında bir oğlu vardı ve annesinden önce Dârü'l-Erkam'a (Erkam'ın evine) giderek Müslüman olmuştu. Tuleyb, İslâm'a girdikten sonra annesinin yanına giderek: "Muhammed'e (s.a.v.) tâbi oldum ve İslâm'a girdim." dedi. Ervâ oğluna: "Hiç şüphesiz dayının oğlu, senin yardım ve desteğine herkesten daha layıktır, vallahi O'nu erkekler gibi korumaya gücümüz yetseydi, kendisini korurduk" dedi. Tuleyb: "Ey anneciğim! Senin Müslüman olmana ve Hz. Peygamber'e tâbi olmana mâni olan şey nedir, kardeşin Hamza da İslâm'a girdi" dedi. Ervâ: "Kız kardeşlerime bakarım, onlar ne yapıyorsa ben de onu yaparım; onlardan birisi olurum." dedi. Bunun üzerine Tuleyb: "Sen Hz. Peygamber'e gidip Müslüman oluncaya, O'nun peygamberliğini tasdik edinceye ve kelime-i şehâdet getirinceye kadar Allah'a dua edeceğim" dedi. Oğlunun ağzından bu sözleri duyan Ervâ, derhal kelime-i şehâdet getirerek İslâm'a girdi. Daha sonraları Ervâ hatun devamlı Hz. Peygamber'e yardımcı olmuş ve oğlunu da İslâm'a hizmet için teşvik etmiştir. O, müşriklerin hiçbir tehdidine boyun eğmemiştir. Nitekim bir defasında Ebû Cehl, müşriklerden birkaç kişi ile Resûlullah'ın (s.a.v.) önünü keserek sövüp saydığını gören Tuleyb, dayanamayarak çene kemiği ile Ebû Cehl'in başını yarmıştı. Bunun üzerine müşrikler, Tuleyb'i tutup bağladılar. O'nu daha sonra ancak müşriklerin elinden Ebû Leheb kurtarabilmişti. Müşrikler, Ervâ'ya, oğlun Muhammed (s.a.v.) için kendisini tehlikeye atıyor, deyince bu kahraman kadın: "O'nun (Tuleyb'in) günlerinin en hayırlısı dayısının oğluna (Resûlullah'a) yardım ettiği gündür" dedi. Böylece aynı zamanda müşrikler Ervâ binti Abdülmuttalib'in Müslüman olduğunu öğrenmiş oldular. Müşrikler doğru Ebû Leheb'e giderek kız kardeşi Ervâ'nın İslâm'a girdiğini haber verdiler.Ebû Leheb, Ervâ'ya Müslüman olduğu için çok kızdı. Bu yiğit kadın sahâbî ise Ebû Leheb'in dediklerine aldırmadığı gibi, daha da ileri giderek O'nu İslâm'a davet etti.

İbn Sa'd, Ervâ'nın Müslüman olduktan bir süre sonra Medine'ye hicret ettiğini haber vermektedir. O'nun daha sonraki hayatı ve vefât ettiği tarih hakkında kaynaklarda bilgi yoktur.

ERVÂ BİNTİ KUREYZ (r.a.)

Ervâ binti Kureyz'in soyu: Ervâ binti Kureyz b. Rebîa b. Hubeyb b. Abdişems. Ervâ, Hz. Osman'ın annesidir. Bu kadın sahâbînin annesi, Resûlullah'ın halalarından Beydâ binti Abdülmuttalib'dir.

Ervâ binti Kureyz'in ne zaman İslâm'a girdiği bilinmemektedir. Ancak İbn Abbas, bu kadın sahâbînin Talha b. Ubeydullah, Ammar b. Yâsir, Zübeyr b. Avvam ve Abdurrahman b. Avf'ın anneleri ile birlikte Resûlullah'a (s.a.v.) giderek Müslüman olduklarını nakletmektedir. Bu rivâyete dayanarak onların İslâm'a Mekke'de bi'setin ilk yıllarında girdiklerini söyleyebiliriz.

Hz. Ervâ'nın, Affan'dan, Hz. Osman'ın dışında Âmine isminde bir kız çocuğu vardı. Kocası Affan ölünce Ukbe b. Ebû Muayt ile evlendi. Ervâ, İslâm'a girdiği sıralarda bu azılı müşrik ile evliydi. Kocası Ukbe, Resûlullah'ın (s.a.v.) Medine'ye hicret ettiğini öğrenince: "Hicret edip bizden uzaklaştın ey Kusva adındaki devenin sahibi. Göreceksin pek yakında beni atlı olarak karşında! Saplayıp duracağım size mızrağımı, sulayacağım onu kanınla. Kılıç da bırakmayacak sizin hiçbir örtülü yerinizi" şeklinde şiir okumuştur. Resûlullah (s.a.v.), Ukbe'nin bu sözlerini duyunca: "Allah'ım, O'nu yüzükoyun burnunun üzerine düşür" diye beddua etmiştir. Nitekim bu azılı müşrik, Bedir savaşında Kureyş ordusunun hezimete uğradığı sırada kaçmak isterken, atı hırçınlaşarak onu yere vurmuş ve Abdullah b. Seleme tarafından esir edilmiştir. Daha sonra bu azılı müşrik öldürülmüştür.

Hz. Ervâ, kocası öldürülünce rahatlamıştı. Çünkü O, kocasının korkusundan İslâm'a girdiğini açıkça söyleyemiyordu. Ervâ, hicretin altıncı yılında yapılan Hudeybiye barışına kadar Mekke'de kalmıştır. Ervâ'nın kızlarından Ümmü Külsüm de İslâm'ı kabul etmişti. Bu kadın sahâbî, Hudeybiye barışı anında hicret etmek istemiş, ancak O'nun hicreti bir hayli problemli olmuştu. Konumuzu teşkil eden Ervâ, kızı Ümmü Külsüm'den sonra oğlu Hz. Osman'ın evinde kaldı.

Hz. Ervâ binti Kureyz, Hz. Osman'ın hilâfeti döneminde Medine'de vefât etti. Cenaze namazını oğlu kıldırdı. Hz. Osman, O'nun mezarı başında: "Ey Allah'ım, anneme rahmet et ve günahlarını bağışla." diye duâ etti.

ES'AD b. ZÜRÂRE (r.a.)

Es'ad b. Zürâre'nin soyu: Es'ad b. Zürâre b. Udes b. Ubeyd b. Sa'lebe b.Ganem b. Mâlik b. Neccâr.

Es'ad b. Zürâre'nin künyesi Ebû Ümâme idi. Annesinin adı ise Suad idi.Es'ad'ın, Hubeybe, Mübâya, Kebşe isminde çocukları vardı.

Es'ad b. Zürâre, İslâm'a girmeden önce, Medine'de tevhid inancını benimseyen ender kişilerden birisiydi. O, putları kabul etmez, bir Allah'a inanırdı. Bir başka ifade ile İslâm'ı kabule hazır vaziyetteydi.

Resûlullah (s.a.v.) Mekke'de insanları İslâm'a davet ettiği ilk sıralarda Es'ad b. Zürâre, arkadaşı Zekvan b.Abdikays ile birlikte bir iş için Mekke'ye gittiler. Burada müşriklerden Utbe b. Rabîa'nın yanına vardılar. Bu sırada Es'ad ve arkadaşı, Hz. Peygamber'in faaliyetinden haberdar oldular ve doğruca Resûlullah'ın yanına gittiler. Resûlullah (s.a.v.), bunları İslâm'a davet etti ve kendilerine Kur'ân-ı Kerîm'den âyetler okudu. Her ikisi de bunun üzerine derhal Müslüman oldular. Bunlar daha sonra Utbe'nin ya-

nına uğramadan Medine'ye geri döndüler. Böylece bu iki arkadaş Medine'de İslâm'ı ilk kabul eden kişi oldular.

Es'ad b. Zürâre, Medine'ye geldikten sonra çevresindekilere İslâm hakkında bilgi verdi. Kendisi gibi hanif dinine mensup olan arkadaşı Ebû Heysem b. Teyyihan O'nun telkini üzerine İslâm'ı hemen kabul etti.

Bu güzide sahâbî her iki Akabe bîatında da hazır bulunmuştur. İlk Akabe bîatında Resûlullah'a ilk önce bîat eden Es'ad b. Zürâre olmuştur. O, ikinci Akabe bîatında Resûlullah tarafından Benî Neccar'ın nakibliğine (reisliğine) seçildi.

Medine'de Benî Beyzâların harresinde (taşlığında), Nakîu'l-hademât denilen yerde Müslümanlar'ı bir araya toplayarak ilk Cuma namazını kıldıran bu sahâbî olmuştur.

Bilindiği üzere Hz. Peygamber (s.a.v.), ikinci Akabe bîatından sonra Medineliler'e İslâm'ı öğretmek için Mus'ab b. Ümeyr'i öğretmen olarak göndermişti. Mus'ab, Medine'ye geldiğinde doğruca Es'ad'ın evine gitmiş ve faaliyetlerini buradan yürütmüştür. Bir başka ifâde ile O'nun evi karargâh olarak kullanılmıştır. Bir rivâyete göre Neccaroğulları, Mus'ab'ın halkı İslâm'a davet etmesine tahammül edemedi ve Es'ad b. Zürâre'ye O'nu evinden çıkarması için baskı yaptılar. Bu yüzden Mus'ab, bir süre sonra Es'ad'ın evini terketti ve Sa'd b. Muaz'ın evine yerleşti. (Mecmau'z-zevâid, VI, 42.)

Resûlullah (s.a.v.), Medine'ye hicret ettikten bir süre sonra Es'ad b. Zürâre'yi evinde ziyaret ederek O'nu onurlandırmıştır.

Es'ad b. Züûre'nin Mescid-i Nebevî'in yerinin alınmasında çok büyük yardımı dokunmuştur. Bu mescidin yeri Benî Neccar'dan Sehl ve Süheyl isminde iki yetim kardeşe aitti. Her iki kardeş de Es'ad b.Zürâre'nin terbiyesi altında yetişmişlerdi. Resûlullah (s.a.v.), arsaları üzerine cami inşa edeceğini kendilerine bildirince, bu iki güzide genç, arsayı Hz. Peygamber'e hediye etmek istediklerini söylediler. Ancak Resûlullah (s.a.v.) bu arsayı bedelsiz almak istemedi. Hz. Ebû Bekir, Resûlullah'ın (s.a.v.) emri üzerine arsanın bedelini ödedi ve böylece arsa istimlâk edilmiş oldu.

Es'ad b.Zürâre Mescid-i Nebevî (Peygamber Câmii) yapılırken rahatsızlandı. Resûlullah (s.a.v.), Es'ad'ı evinde ziyaret ederek geçmiş olsun dedi. Hastalık, bu değerli insanın peşini bırakmadı ve nihayet yakalandığı hastalıktan kurtulamayarak vefât etti. Bu tarihte henüz hicretten sadece dokuz ay geçmişti. Es'ad b. Zürâre, Medine'de vefât eden ilk sahâbî olmuş oldu. Resûlullah (s.a.v.) bu kıymetli sahâbînin ölümüne çok müteessir oldu. O'nun cenaze namazını bizzat Hz. Peygamber kıldırdı. Cenazesi Bâkî mezarlığına defnedildi. Es'ad'ın vefâtı Bedir savaşından önceydi. Bu büyük sahâbînin öldüğü gün Mescid-i Nebevî'nin yapımı tamamlanmıştır.

Es'âd b. Zürâre ölünce Benî Neccar'dan bazı kişiler Resûlullah'a gelerek: "Nakîbimiz (işlerimizi yürütmekle görevlendirilen kişi) öldü, bize nakîb tayin et" dediler. Hz. Peygamber: "Bundan sonra nakîbiniz benim." diyerek onları sevindirdi.

Es'ad b. Zürâre, vefât edince Yahudiler hemen bundan yararlanarak Hz. Peygamber aleyhine kampanya başlattılar. Onlar, eğer Muhammed'in bir

kuvveti ve gücü olsaydı, arkadaşını iyi ederdi, demeye başladılar. Onlar böyle söylemekle Resûlullah'ın (s.a.v.) Müslümanlar üzerindeki nüfuzunu azaltmak amacındaydılar. Yahudiler'in bu şekilde konuştuklarını duyan Hz. Peygamber: "Yahudiler, Hz. Peygamber neden arkadaşını kurtaramadı, diyorlar. Ben arkadaşımın bu hali için bir fayda ve zarar vermeye mâlik değilim." buyurmuştur. Böyle söylemekle Resûlullah (s.a.v.), kendisinin Allah tarafından insanların hastalıklarını tedâvi için bir hekim olarak gönderilmediğini açıklamıştır. O'nun gönderiliş gayesi insanları câhiliyye karanlığından kurtararak, bir olan Allah'a imana davet ve böylece insanların dünya ve âhirette mutlu olmalarına vesile olmaktır.

ESMÂ BİNTİ EBÛ BEKİR (r.a.)

Esmâ binti Ebû Bekir'in soyu: Esmâ binti Ebû Bekir b. Ebû Kuhâfe b. Osman b. Âmir b. Amr b. Ka'b.

Esmâ'nın annesi, Kuteybe binti Abdü'l-uzzâ b. Es'ad b. Câbir'dir.

Hz. Esmâ, ilk sıralarda 17. kişi olarak İslâm'a girmiştir. O, özellikle hicret ânında çok büyük hizmet görmüştür. Bilindiği üzere Resûlullah (s.a.v.), en yakın arkadaşı Hz.Ebû Bekir ile birlikte Medine'ye hicret etmeye karar vermişti.Her iki arkadaş bir gece gizlice Mekke'yi terketmek istiyorlardı. Azık olarak bir koyun kesilip eti pişirilmiş ve bir dağarcığın içine konulmuştu. Ancak dağarcık ve diğer şeylerin içine konacağı bir kap bulunamıyordu. İşte bu sırada Esmâ gerekeni yapmıştır. Bu hususu kendi şöyle anlatıyor: "Medine'ye hicret edilmek istenildiği zaman Hz. Ebû Bekir'in evinde azık sofrasını (bohçasını) ben hazırladım. Fakat ben sofranın ve su tulumunun ağzını bağlayacak bir şey bulamadım. Bunun üzerine Hz. Ebû Bekir'e: "Vallahi ben nıtakımdan (nıtak, kuşak anlamına geldiği gibi, Arap kadınlarının giydikleri ortasını bellerine bağlayarak yukarısını aşağısının üzerinde dizlerine doğru salıvererek ve aşağısı yerde sürünerek giydikleri bir elbise anlamına da gelmektedir.) başka bir şey bulamadım dedim. Babam: "Onu ikiye parçala, birisi ile su kabının ağzını, diğeri ile de azık sofrasını bağla, dedi. Ben de öyle yaptım. Hz. Peygamber, Esmâ'nın bu davranışı üzerine: "O'na Cennet'te iki nıtak var" buyurdu. Bundan dolayı Hz.Esmâ'ya zâtü'n-nitâkayn (iki nıtak sahibi) lâkabı takılmıştır.

Resûlullah (s.a.v.), hicret gecesinde Hz. Ebû Bekir ile gizlice Sevr mağarasında saklanmak için yola çıktılar. Sabah olunca Ebû Cehl ve arkadaşları Hz. Peygamber ve Hz.Ebû Bekir'i evlerinde aradılar ancak onları bulamadılar. Bu sırada Ebû Cehl, Esmâ'dan Hz. Ebû Bekir'i sordu. Hz. Esmâ' "O'nun nerede olduğunu bilmiyorum" deyince, O'na bir tokat atarak kulağındaki küpesini düşürmüştür. Hz. Esmâ, Resûlullah (s.a.v.) ile babasına Sevr mağarasında kaldıkları sürece gizlice yiyecek göndermiştir.

Esmâ hicretten önce Zübeyr b. Avvam ile evlenmişti. Esmâ, hicret ânında hâmileydi. Kocası Zübeyr b. Avvam çok fakir birisiydi. O'nun bir atı dışında hiçbir mal varlığı yoktu. Bu yüzden Resûlullah (s.a.v.) Zübeyr b. Avvam'a Medine'ye uzak bir yerde ekip biçmesi için bir bahçe verdi. Ancak bahçeden topladıkları mahsülü eve getirecek kimseleri olmadığı için

bunları Hz.Esmâ bizzat başında taşırdı. Daha sonra babası Hz. Ebû Bekir, O'nu bu külfetten kurtarmak için kendisine bir hizmetçi verdi.

Hz.Esmâ'nın, Zübeyr b. Avvam'dan, Abdullah, Urve, Münzir, Âsım, Muhâcir, Hatice ve Ümmü Hasan adında çocukları olmuştur.

Esmâ'nın kocası Zübeyr, çok sert birisiydi. Bir defasında Esmâ kocasını babasına şikayet ettiğinde, Ebû Bekir kendisine sabırlı olmasını tavsiye etti.

Hz. Esmâ çok cömert bir kadındı. Abdullah b. Zübeyr anlatıyor: Hz. Âişe ve Esmâ'dan daha cömert hiçbir kadın görmedim. Onlar farklı şekillerde cömertlik yapıyorlardı. Âişe eline geçeni biriktiriyor, bir yekun teşkil edince yoksullar arasında taksim ediyor, Esmâ ise, eline ne geçerse ânında Allah yolunda dağıtıyordu. Hz. Esmâ bir defasında Zübeyr b. Avvam'ın kazancının dışında malı olmadığını, kocasının malından Allah yolunda harcamasının doğru olup olmadığını sorduğunda Resûlullah (s.a.v.) kendisine: "harcayabilirsin" demiştir.

Hz. Esmâ çocuklarına şöyle vasiyet etmiştir: "Allah yolunda harcayınız, tasaddukta bulununuz. Zengin olmayı beklemeyin. Eğer zengin olmayı beklerseniz zengin olamayabilirsiniz. Eğer sadaka verirseniz yoksulluk görmezsiniz."

Hz. Esmâ, İslâm'a son derece bağlı bir kadın sahâbî idi.O, inandığı şeyleri ve Resûlullah (s.a.v.) sevgisini herşeyin üstünde tutardı. Esmâ'nın annesi Kuteybe İslâm'a girmemişti. Bir defasında müşrik olan annesi, O'na bir hediye getirmişti. Hz. Esmâ, annesi Müslüman olmadığı için hediyesini kabul etmediği gibi, evine de almadı. Bu durumu öğrenen kız kardeşi Âişe, olayı Hz. Peygamber'e (s.a.v.) anlattı. Bu olay hakkında: "Allah, din uğrunda sizinle savaşmayan, sizi yurdunuzdan çıkarmayan kimselere iyilik yapmanızı ve onlara karşı âdil davranmanızı yasak kılmaz; doğrusu Allah âdil olanları sever." (Mümtahine, 8.) meâlindeki âyet nâzil olmuştur. Bunun üzerine Hz. Peygamber, Hz. Esmâ'ya annesini içeri alması ve hediyesini kabul etmesi için haber gönderdi.

Bilindiği üzere Hz. Esmâ'nın oğlu Abdullah b. Zübeyr, Emevîler'e karşı mücâdele vermiş ve halifeliğini ilân etmişti. O dönemin Emevî halifesi Mervan, hicretin 73. yılında Abdullah üzerine Haccac b. Yusuf es-Sakafî komutasında bir ordu gönderdi. Haccac, Mekke'yi kuşattı ve Kâbe'yi mancınıklarla taşyağmuruna tuttu. Neticede Abdullah şehid edildi. Bu esnada Esmâ bir hayli yaşlanmıştı ve artık gözleri de görmez olmuştu. O, bu haliyle oğlunu öldüren Haccac'ın yanına gitti. Ancak O'nu yerinde bulamadı. Daha sonra Haccac, Esmâ'nın yanına gitti. Haccac, Esmâ'ya, oğlunun münafık olduğunu söylediğinde bu yiğit kadın sahâbî hiç çekinmeden: "Sen yalan söylüyorsun. O iyi bir kişiydi, devamlı oruç tutar ve namaz kılardı, Resûlullah (s.a.v.) bize Sakif'ten iki kişi çıkacağını, bunlardan birisinin yalancı, diğerinin de mülhik (çok adam öldüren) olacağını haber verdi" dedi. (Müslim.)

Hz. Esmâ, son derece takva sahibi bir kadındı. O, özellikle haramlardan çok sakınırdı. Bir defasında oğlu Münzir, Esmâ'ya Irak'tan giymesi için bir elbise getirmişti. Bu esnada Esmâ çok yaşlanmıştı ve gözleri de görmüyordu. Elbiseyi eli ile kontrol ettikten sonra, bunu geri götür, dedi. An-

nesinin, getirdiği hediyeyi kabul etmemesi Münzir'in ağarına gitti. Münzir: "Anne elbise şeffaf değil" dediğinde Esmâ: "İçini göstermeyebilir, ama vücud hatlarını belli eder." dedi. Daha sonra Münzir, bu elbiseyi götürdü ve annesinin istediği şekilde bir elbise getirdi.

Hz. Esmâ, başta Buhârî ve Müslim olmak üzere birçok sahîh hadîs kitabında yer alan çok sayıda hadîs rivâyet etmiştir. Esmâ'dan oğlu Abdullah b. Zübeyr, Abdullah b. Keysan, İbn Abbas, Safiyye binti Şeybe, Vehb b. Keysan başta olmak üzere birçok kişi hadîs almıştır.

Hz. Esmâ hicretin 73. yılında vefât etmiştir.

ESMÂ BİNTİ SELÂME (r.a.)

Esmâ binti Selâme'nin soyu: Esmâ binti Selâme b. Muharribe b. Cendel b. Übeyr b. Nehşel b. Dârim et-Temîmî. Esmâ'nın annesi, Selmâ binti Zübeyr b. Ubeyr et-Temimî'dir.

Hz. Esmâ, Mekke'de ilk İslâm'a girenlerdendir. Kocası Ayyâş b. Rebîa da Esmâ ile birlikte Müslüman olmuştur. Karı koca İslâm'a girdikleri için müşriklerin çok ağır hakaret ve işkenceleri ile karşı karşıya kaldılar. Bunlar, bu yüzden Resûlullah'ın (s.a.v.) izni ile Habeşistan'a yapılan ikinci hicrete katılmışlardır. Habeşistan'da Abdullah isminde bir erkek çocukları oldu. Esmâ binti Selâme daha sonra Medine'ye hicret etti. Oğlu Abdullah kendisinden hadîs nakletmiştir.

Hz.Esmâ'nın daha sonraki hayatı ve vefât tarihi hakkında kaynaklarda bilgi yoktur.

ESMÂ BİNTİ UMEYS (r.a.)

Esmâ binti Umeys'in soyu şöyledir: Esmâ binti Umeys b. Teym b. Hâris b. Ka'b b. Mâlik. Bu kadın sahâbînin annesi, Hind Havle binti Avf b. Zübeyr b. Hâris b. Kinâne'dir. Esmâ binti Umeys, Resûlullah'ın (s.a.v.) hanımlarından Meymune binti Hâris'in kız kardeşidir.

Hz. Esmâ, Hz. Peygamber'in, Mekke'de Erkam'ın evinde Mekkeliler'i gizlice İslâm'a davet etmeden önce Müslüman olmuştur. Bir başka ifâde ile ilk Müslümanlar'dan (sâbıkûn-ı evvelîn) idi. İslâm'a girdiğinde Esmâ, Resûlullah'ın (s.a.v.) amcalarından Ebû Tâlib'in oğlu Ca'fer ile evliydi. Bilindiği üzere Ca'fer de ilk Müslümanlar'dandı.Bu mutlu çift de, İslâm'ın ilk yıllarında diğer Müslümanlar gibi müşriklerin çok ağır hakaret ve işkencelerine maruz kalmışlardır. Bu yüzden Esmâ, kocası ile Habeşistan'a ikinci defa hicret eden Müslümanlar içinde yer almak zorunda kaldı. Onlar Habeşistan'da uzun süre kaldılar. Çocuklarından Muhammed, Abdullah ve Avn Habeşistan'da dünyaya gelmişlerdir. Esmâ ile kocası Ca'

fer hicretin 7. yılında Hayber'in fethi sırasında Medine'ye geldiler.

Hz. Esmâ, Medine'ye geldikten bir süre sonra Resûlullah'ın (s.a.v.) hanımı ve Hz. Ebû Ömer'in kızı Hz. Hafsa'yı ziyarete gitmişti. (Hz. Hafsa da Habeşistan'a hicret edenlerdendi.) Tam bu sırada Hz. Ömer de, Hz. Hafsa'nın yanına gelmişti. Hz. Ömer, Esmâ'yı burada görünce: "Biz hicretle sizden daha üstünüz. Resûlullah'a sizden daha yakınız" dediğinde Esmâ kızarak: "Hayır siz Resûlullah ile beraberdiniz. Aç olanınızın karnını doyuruyor, dini bilmeyene de dini öğretiyordu. Biz ise, uzak diyarlarda, asık suratlar içinde Habeşistan'da idik. Bunlara Allah ve Resûlü uğruna katlandık. Allah'a yemin ederim ki, senin söylediklerini Resûlullah'a giderek anlatıp, aslını öğrenmedikçe hiçbir şey yiyip içmeyeceğim." dedi. Resûlullah (s.a.v.) gelince: "Ya Resûlullah (s.a.v.), Ömer böyle böyle diyor" deyince Resûlullah (s.a.v.): "Sen O'na cevap verdin mi?" diye sordu. Esmâ "ben de şöyle şöyle dedim." dedi. Bunun üzerine Allah'ın Resûlü: "Onlar bana sizden daha yakın olamazlar. O ve arkadaşları bir defa hicret etmiş, siz ise iki defa hicret ettiniz." buyurmuştur.

Hz. Esmâ'nın kocası Ca'fer, hicretin sekizinci yılında katıldığı Mute savaşında şehid edilmiştir. O'nun şehâdet haberini son derece üzüntü içinde Hz. Peygamber söyledi. Resûlullah (s.a.v.), bu tarihten sonra sık sık Esmâ'nın yanına giderek hal ve hatırını sorardı. Hz. Peygamber: "Ca'fer'i meleklerle Cennet'e uçarken gördüm" diyerek O'nun Cennet'lik olduğunu haber vermiştir.

Hz. Esmâ, kocası Ca'fer şehid olduktan bir süre sonra Hz. Ebû Bekir ile evlendi. Bu evlilikten Muhammed b. Ebû Bekir adında bir çocukları oldu. Ancak bu çocuk fazla yaşamadan öldü. Hz. Esmâ, veda haccında da hazır bulunmuştur.

Hz. Ebû Bekir, hicretin 14. yılında vefât edince Hz. Esmâ ikinci defa dul kaldı. Bu kadın sahâbî bir süre sonra Hz. Ali ile evlendi. Bu evlilikten de Yahya isminde bir çocukları oldu.

Hz. Esmâ, hadîs rivâyet eden kadın sahâbîlerden birisidir. Kendisinden oğlu Abdullah b. Ca'fer, Kasım b. Muhammed b. Ebû Bekir, Abdullah b. Abbas, Lübâbe binti Haris; Abdullah b. Şeddâd başta olmak üzere birçok kişi hadîs almışlardır.

Esmâ binti Umeys'in rivâyet ettiği hadîslere örnek:

- Esmâ binti Umeys, Resûlullah bana: "Sana kederli anında okuyacağın bir dua öğreteyim dedi ve şu duayı öğretti: Allah Rabbimdir O'na hiçbir şey ortak koşmam." (Ebû Dâvud.)

ESMÂ BİNTİ YEZİD (r.a.)

Esmâ binti Yezid'in soyu: Esmâ binti Yezid b. Seken b. Râfi' b. İmriü'l-Kays b.Zeyd b. Abdüleştel. Künyesi Ümmü Seleme'dir. Esmâ'nın annesi Ümmü Sa'd binti Huzeym b. Mes'ud'dur.

Esmâ,Müslüman olduktan sonra Resûlullah'a(s.a.v.)gelerek bîat etmiştir.O, Resûlullah (s.a.v.) ile birlikte birçok savaşlara da katılmıştır. Ayrıca Hz. Peygamber vefât ettikten sonra Hz. Ömer devrinde yapılan Yer-

mük savaşına katılmıştır. Esmâ Yermük'te düşmanla fiilen dövüşmüş ve eline geçirdiği bir çadır direği ile dokuz Rum askerini öldürmüştür.

Hz. Esmâ binti Yezid, cesur olduğu kadar zekî ve medenî cesareti olan bir kadın sahâbî idi. Bilmediği hususları Resûlullah'a sormaktan hiç çekinmezdi. O'nun bu özelliğini bilen Ensâr kadınları: "Ey Esmâ, Hz. Peygamber'e bize vekâleten git. O'na durumumuzu arzederek öğrenilmesi gereken şeyleri öğren ve bize anlat." dediler. Esmâ onların bu isteklerini kabul ederek Mescid-i Nebevî'ye gitti. Hz. Peygamber, orada ashâbından bazıları ile birlikte oturuyordu. Selâm verdikten sonra: "Ey Allah'ın Resûlü, anam babam sana feda olsun. Ben bazı kadınların elçisiyim. Allah, seni şüphesiz bütün erkek ve kadınların hepsine peygamber olarak göndermiştir. Biz sana ve Rabbine inandık. Biz kadınlar evlerimizde oturmakta, şehevî arzularınızı yerine getirmekte ve çocuklarınızı büyütmekteyiz. Siz erkekler ise, Cum'a namazı kılmakta, cemaata devam etmekte, hastaları ziyaret etmekte, cenaze namazlarına katılmakta, tekrar tekrar hacca gitmekte bizden üstün kılındınız. Bu sayılanların daha faziletlisi de Allah yolunda cihaddır. Bir erkek hac, umre ve cihad için gittiğinde biz sizin malınızı korur, elbisenizi diker, çocuklarınızı büyütürüz. Acaba sizin bu sevablarınıza ve hayrınıza ortak olacak mıyız?" dedi.

Esmâ'nın bu konuşmasından çok memnun kalan Hz. Peygamber (s.a.v.), arkadaşlarına: "Bu kadının konuşmasından daha güzel bir söz işittiniz mi?' buyurdu. Ashâbdan orada bulunanlar: "Ey Allah'ın Resûlü, bir kadının bu kadar güzel bir ifade ile meramını anlatacağını hiç zannetmiyorduk" dediler. Daha sonra Hz. Peygamber Esmâ'ya: "Ey kadın, sen dinle ve diğer kadınlara şunu anlat. Eğer bir kadın kocası ile iyi geçinirse bu Cum'a namazı, hac gibi ibadetlere denk olur." buyurdu.

Hz. Esmâ 80 küsur hadîs rivâyet etmiştir. O'nun naklettiği bazı hadîsler kütüb-i sittede (altı temel hadîs kitabı) mevcuttur.

Hz. Esmâ'nın rivâyet ettiği hadîslere örnek: "İnsanlar, kıyâmet gününde bir arazi üzerinde toplanırlar. Bir melek nidâ ederek; yanları yataklardan uzak ve ibadetle meşgul kişiler nerede? der. Onlar sayıca azdır. Hesapsız Cennet'e girerler. Sonra diğer insanların hesaba çekilmesi emredilir." (Beyhakî.)

ESVED b. NEVFEL (r.a.)

Esved b. Nevfel'in soyu: Esved b. Nevfel b. Huveylid b. Esed b. Abdüluzzâ b. Kusayy el-Kureşî el-Esedî.

Bu sahâbî, Hz. Hatice'nin amcasının oğlu ve meşhur Hanîfler'den Varaka b.Nevfel'in küçük kardeşidir. Esved'in annesi, Ummü Leys binti Ebû Leys'dir. Esved'in babası Nevfel, azılı müşriklerden olup Müslümanlar'la devamlı mücadele etmiştir. Bu yüzden Esved b. Nevfel'in baba evinde, devamlı Hz. Peygamber ve Müslümanlar aleyhine konuşmalar yapılırdı. Bir taraftan bu şekilde şanssız olan Nevfel, diğer taraftan Hanîf dinine mensup olan ağabeyisinden tevhid konusunda birçok sözler duymuş olmakla şanslı idi.

Âsî ve münkir bir babanın oğlu olan Esved'in kalbine İslâm'ın nuru girdi ve böylece bu güzide insan İslâm'a ilk girenler içinde yeraldı. Hz. Esved b. Nevfel de Müslüman olduktan sonra diğer ilk Müslümanlar gibi müşriklerin çok ağır hakaret ve işkencelerine maruz kaldı. Habeşistan'a ikinci hicret hazırlıkları başlayınca Esved de hicret etmeye karar verdi ve arkadaşları ile birlikte bu ülkeye gitti.

Esved b. Nevfel, Hz. Peygamber (s.a.v.) Medine'ye hicret edinceye kadar bu ülkede kaldı. Daha sonra O da Medine'ye hicret etti.

Hz. Esved b. Nevfel'in bundan sonraki hayatı ve ölüm tarihi hakkında kaynaklarda bilgi yoktur.

ESVED b. VEHB (r.a.)

Esved b. Vehb'in soyu: Esved b. Vehb b. Abdimenâf b. Zühre el-Kureşî el-Ezdî.

Kureyş'ten olan bu sahâbî, Resûlullah'ın (s.a.v.) dayılarındandı. Esved'in ne zaman Müslüman olduğu ve hayatının diğer safhaları hakkında kaynaklarda fazla bilgi yoktur. Ancak Resûlullah'ın (s.a.v.) kendisine bazı şeyler öğrettiği rivâyet edilmiştir. Onlardan bir tanesi şöyledir: Abdullah b. Amr anlatıyor: "Resûlullah (s.a.v.) dayısı Esved b. Vehb'e, sana Allah kime murad ederse bir takım şeyleri kendine öğreteceğini ve sonra da bunlardan hiçbir şeyi asla unutmayacağını sana bildireyim mi? dedi. Esved, peki öğret, ey Allah'ın Resûlü dedi. Hz. Peygamber, bunun üzerine şöyle dua yapmasını buyurdu. Yâ Rabbi! Ben zayıfım, rızan uğrunda beni kuvvetlendir. Bana hayrı ihsan eyle ve beni İslâm'dan hoşnud eyle."

Esved b. Vehb, bir defasında Resûlullah'ın (s.a.v.) huzuruna girmek için izin ister. Hz. Peygamber: "Ey dayıcığım, girebilirsin" buyurdu. Esved içeri girince Resûlullah (s.a.v.), O'nun oturması için ridasını yere sererek hörmet etmiştir.

EŞ'AS b. KAYS (r.a.)

Eş'as b. Kays'ın soyu: Eş'as b. Kays b. Ma'dîkerb b. Muâviye b. Cebele b. Adî b. Rebîa el-Kindî. Eş'as'ın künyesi Ebû Muhammed idi.

Eş'as, Müslüman olmadan önce Kinde kabilesinin emiri idi. O, 70 kişi ile birlikte Medine'ye gelerek İslâm'a girdikten sonra tekrar kabilesine döndü.

Bir rivâyete göre Eş'as'ın asıl adı Ma'dîkerb'di, saçları dağınık olduğu için kendisine Eş'as (saçları dağınık kişi) lâkabı takılmıştır.

Eş'as b. Kays, Hz. Peygamber vefat edinceye kadar Kinde'de yaşadı.Hz.

Ebû Bekir'in halife seçildiğini öğrenince isyan etti. Hz. Ebû Bekir, durumu haber alınca O'nun üzerine bir kuvvet gönderdi. Eş'as, bu kuvvet karşısında tutunamadı ve kendisi esir edilerek Hz. Ebû Bekir'in huzuruna getirildi. Hz. Ebû Bekir ile Medine'de yaptığı konuşma sonucunda tekrar serbest bırakıldı. Bu arada Hz. Ebû Bekir'in kızkardeşi Ümmü Ferve ile evlendi. Bundan sonra Eş'as, tekrar kabilesine döndü.

Eş'as, hicretin 14. yılında (M.636) yapılan Yermük savaşına katıldı. Yine bu sahâbî Hz. Ömer devrinde hicretin 15. yılında Kadisiye ile Irak çevresinde yapılan diğer savaşlara katıldı. Bu savaşlarda çok yararlılıklar gösteren Eş'as, Kûfe şehrine yerleşti. Hz. Osman'ın Kûfe vâlisi Velid b. Ukbe, Eş'as'ı, hicretin 26. yılında kendi temsilcisi olarak Azerbaycan'a gönderdi. Eş'as, Hz. Ali dönemine kadar burasını idare etti. O, Sıffîn savaşında Hz. Ali'nin yanında yer aldı. Hakem meselesi ortaya çıkınca Eş'as bu işte, Hz. Ali'nin temsilcisi olmak istedi. Ancak bu mümkün olmayınca Ebû Mûsâ el-Eş'arî'nin hakemliğini destekledi. O, Hz. Ali'nin haklı olduğuna kesinlikle inanıyordu. Ayrıca öyle zannediyoruz ki, bu sahâbînin Hz. Ali'yi desteklemesinin diğer bir sebebi de kızının Hz. Ali'nin oğlu Hz. Hasan ile evli olmasıydı.

Sıffîn olayından sonra Eş'as, Kûfe'ye çekilerek sakin bir hayat yaşamaya başladı. Zaten bu sırada kendisi de iyice yaşlanmıştı.

Hz. Eş'as b. Kays, sağlığında oğullarından birisini kaybetmişti. Oğlunun ölümü üzerine (hısmı)Hz. Ali kendisine baş sağlığına geldi ve bu esnada şunları söyledi: "Eğer üzülüyorsan oğlun sizin merhametinize mazhar olur. Fakat sabrediyorsan Allah katında hayırlı bir kişi olarak yaşarsın. Eğer sabredersen kadere razı olmuş olur, mükâfatlandırılırsın. Fakat ağlayıp sızlarsan, yine kaderin hükmüne razı olmuş olur, günahkâr olursun." (Kenzü'l-ummal.)

Hz. Eş'as b. Kays, hicretin 41. yılında 63 yaşında iken vefât etti.

EVS b. HAVELÎ (r.a.)

Evs b. Havelî'nin soyu: Evs b. Havelî b. Abdullah b. Hâris b. Ubeyd b. Mâlik b.Sâlim el-Hublî. Evs'in annesi Cemîle binti Übeyy b. Mâlik b. Hâris el-Hüblî'dir. Evs b. Havelî'nin annesi meşhur münâfık Abdullah b.Übeyy b. Selül'ün kız kardeşidir. Evs'in Füshum isminde bir kızı vardı. Ancak bu kız küçük yaşta vefât etmiştir.

Evs, Medine'li olup Hazrec kabilesine mensuptu. Evs, Hz. Peygamber (s.a.v.) Medine'ye hicret ettikten sonra İslâm'a girmiştir. Resûlullah O'nu muhâcirlerden Şucâ' b. Vehb el-Esedî ile kardeş ilân ettı.

Hz. Evs b. Havelî, her yönü ile iyi yetişmiş birisiydi. O zamanının okuma yazma bilen ender kişilerindendi. Güzel yüzme bilir ve iyi ok atardı. Aynı zamanda çok cesur ve fizikî yapısı mükemmeldi. Bu güzide sahâbî, Hz. Peygamberin katıldığı bütün savaşlara katılmıştır. Evs, özellikle Bedir ve Uhud savaşlarında çok büyük kahramanlıklar göstermiştir. O'nun cesaretine ve kahramanlığına müşrikler bile hayran kalmışlardır. Resûlullah (s.a.v.) Hudeybi-

ye barışından sonra Umretü'l-kaza için Mekke'ye gittiğinde silahların başında 200 kişilik bir muhafız kuvvet bıraktı. Resûlullah (s.a.v.) bu muhafızların başlarına ise Evs b. Havelî'yi tayin etmişti.

Hz. Evs, Mekke'nin fethine Benî Hazrec sancağı altında katıldı. Bu sahâbî, Huneyn gazvesinde de yine kendi kabilesi ile birlikte savaşa katıldı.

Evs, Resûlullah'ın (s.a.v.) vefâtında çok büyük görev üstlenmiştir. Hz. Peygamber âhirete irtihal ettiğinde çok sayıda sahâbe Mescid-i Nebevî'nin (Peygamber Camii) etrafında O'na karşı son görevlerini yapmak için toplanmışlardı. Haliyle bu durum çok büyük izdihama vesile oldu. Bunun üzerine Hz. Peygamber'in akrabaları, Ensâr'dan kendilerini techiz ve tekfin işinde temsil etmek üzere bir kişiyi seçmesini istediler. Ensâr, konumuzu teşkil eden Evs b. Havelî'yi bu iş için seçti. O, Ehl-i beytten bazı kişilerle birlikte cenâzenin yıkanması ve tekfin işine katıldı. Bu kişiler daha sonra Allah Resûlünü kendi elleri ile kabre koydular. Böylece bu büyük sahâbî hayatta en çok sevdiği kişiye son görevini büyük bir mutluluk içinde yapmış oldu. Bu olay aynı zamanda O'nun kavmi içindeki ağırlığını göstermektedir.

Evs b. Havelî'nin Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer zamanındaki hayatı hakkında kaynaklarda bilgi yoktur. Öyle zannediyoruz ki, O, bu dönemde de Medine'de ikamet etmiştir. Hz. Evs b. Havelî, Hz. Osman döneminde hicretin 35. yılında Medine'de vefât etti. Cenâze namazını halife Hz. Osman kıldırdı ve Bâkî kabristanına defnedildi.

FADL b. ABBAS (r.a.)

Hz. Abbas'ın büyük oğlu, Hz. Peygamber'in amca oğludur. Künyesi Ebû Abdullah, Ebû Abbas veya Ebû Muhammed olup soy silsilesi ise şöyledir: Fadl b. Abbas b. Abdulmuttalib b. Hâşim b. Abdimenâf el Kureşî el-Hâşimî. Annesi Lübâbe binti Hâris el-Hilâliyye'dir.

Fadl, Bedir'den önce Müslüman olduğu halde, Mekke'nin zengin, asil ve ileri gelenlerinden olan babası Hz. Abbas ile Mekke'de yaşamış, Mekke'nin fethinden önce, hicretin beşinci yılında kardeşi Abdullah ve babası Hz. Abbas ile Medine'ye gelmiştir. Medine'ye geldiklerinde Hendek savaşı henüz başlamamıştı ve Resûlullah (s.a.v.) hendek kazmakla ve kazdırmakla meşguldü.

Fadl b. Abbas Mekke'nin fethine, Huneyn savaşına katıldı. Huneyn savaşında bir ara Müslümanlar dağılır gibi olmuş, fakat Fadl bu esnada hem büyük fedakârlık ve kahramanlık hem de Resûlullah (s.a.v.)'ın etrafını terketmeyerek sabır ve sebat göstermiştir.

Fadl, vedâ haccında da Resûlullah(s.a.v.)'ındevesinin arkasına binmişti. Bu sebeple ona "redîf-i resûl" de denir. Hattâ yolda, Has'am kabilesinden bir kadın gelerek yaşlı babası adına haccedip haccedemeyeceğini sormuş, Hz. Peygamber (s.a.v.) bu kadınla Fadl'ın göz göze geldiklerini görünce

Fadl'ın yüzünü diğer tarafa döndürmüş ve onu ikaz etmiştir.

Fadl b. Abbas'ı Hz. Peygamber'in evlendirdiği ve mehrini verdiği rivâyeti vardır.

Hz. Peygamber'in son hizmetinde bulunma şerefine erenlerden biri de Fadl'dır. Hz. Peygamber son hastalığında ve son hutbesinde Fadl'dan bahsetmiştir. Fadl, Resûlullah'ın (s.a.v.) ebedîlik yurduna irtihâli anında hazır bulunmuş ve gasli esnasında gasil suyunu dökmüş ve Hz. Ali de gasletmişti.

Fadl b. Abbas'ın vefâtı hakkında farklı rivâyetler vardır. Bazı rivâyetler onun hicretin 13. yılında Hz. Ebû Bekir'in hilâfeti döneminde Ecnâdin savaşında vefât ettiğini bildirirken ikinci grup rivâyetler ise Hz. Ömer'in hilâfeti devrinde hicrî 15. yılda Yermuk savaşında veya 18. yılda Şam'da taûn hastalığına yakalanarak vefât ettiğini naklederler. Fadl'ın Ümmü Külsüm isminde bir kızı olup önce Hz. Hasan b. Ali ile sonra da Ebû Mûsa el-Eş'ârî ile evlenmiştir.

Fadl b. Abbas, Hz. Peygamber'den (s.a.v.) yirminin üzerinde hadîs rivâyet etmiş olup kendisinden de, Ebû Hureyre, kardeşi Abdullah b. Abbas, amca oğlu Rebîa b. Hâris, yeğeni Abbas b. Abdullah ve annesinin azatlısı Umeyr, Süleyman b. Yesar, Şa'bî gibi meşhur râvîler, hadîs rivâyetinde bulunmuşlardır. Fadl b. Abbas, Hz. Peygamber'in yanından pek ayrılmaması sebebiyle O'nun özel ibadetleri, gece namazları, haccı ifâ edişi ile ilgili kıymetli bilgiler rivâyet etmiştir.

Bir defasında Resûlullah'a bir bardak su getirildi, bundan bir miktarını içti. Sağında ashâbın yaşça en küçüklerinden biri olan Fadl b. Abbas oturuyordu. Hâlid b. Velîd gibi yaşlı ve itibarlı sahâbîler de solunda oturuyordu. Hz. Peygamber bardakta kalan suyu ikram etmek için sağındaki Fadl'dan müsaade isteyip solundaki yaşlı sahâbîlere vermek istedi. Fakat Fadl: "Yâ Resûlullah, cihan değer bir fazilet ve nimet olan bu hakkımı kimseye bağışlayamam" dedi ve Resûlullah (s.a.v.) bardakta artan suyu Fadl'a ihsan buyurdu. Bu olay, sahâbenin dünya malı ve nimeti için nasıl fedakârca davrandığı, fakat uhrevî ve mânevî fazîletleri kazanmada ne ölçüde hassasiyet gösterdiği hususuna iyi örnektir.

FÂTIMATÜ'Z-ZEHRÂ (r.a.)

Hz. Peygamber'in, validemiz Hz. Hatice'den olma en küçük kızıdır. Hz. Ali'nin hanımı, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin efendimizin annesidir. Hz. Peygamber'in diğer bütün çocukları evlenmeden küçük yaşta kendisinden önce vefât ettiklerinden dolayı, Peygamberimiz'in soyu, Hz. Fâtıma ile devam etmiştir. Lâkâbı Zehrâ'dır. Parlak anlamına gelmektedir. Hz. Hüseyin'in kızı Fâtıma'dan ayırt edilebilmesi için büyük Fâtıma anlamına Fâtımatü'l-Kübrâ da denir.

Peygamberimize, peygamberlik gelmeden önce doğmuştur. Doğum tarihi hakkında farklı rivayetler mevcuttur. Vakidî ve Medainî, Peygamberimiz otuz beş yaşında iken Kâbe'nin tamir edildiği yıl doğduğunu nakleder. Ebû Ömer, Hz. Peygamber'e peygamberlik gelmeden bir yıl önce doğ-

duğunu kaybeder. Hz. Ali ile hicretin ikinci yılında Bedir savaşından sonra evlenmiştir. Evlendiklerinde Hz. Ali yirmi iki, Hz. Fâtıma ise on altı yaşındaydı. Hz. Ali O'na olan saygısından dolayı, O hayatta iken başka bir kadınla evlenmemiştir. Hz. Ali birara Ebû Cehil'in kızıyla evlenmek istemiş, fakat Hz. Peygamber; Fâtıma benden bir parçadır. O'nun fitneye düşmesini istemem. Resûlullah'ın (s.a.v.) kızıyla Allah'ın düşmanının kızı bir araya gelemez" buyurmuştu. Bunun üzerine Hz. Ali bu evlilikten vazgeçmişti. (Buharî, 7/67, Müslim, H.N. 2449)

Hasan, Hüseyin, Muhsin, Ümmü Külsüm ve Zeynep isminde beş çocuğu olmuştur. Hz. Hasan ve Hüseyin dışındakiler küçük yaşta vefat ettiklerinden Hz. Fâtıma'nın nesli iki oğlu vasıtasıyla devam etmiştir. Kendisinden, oğulları Hasan, Hüseyin, Hz. Âişe, Ümmü Seleme, Enes b. Mâlik ve Ümmü Râfi' hadîs nakletmişlerdir. Hadîsleri Kütüb-i sitte'de yer almıştır. Müsned'de kendisinden nakledilen hadîs sayısı, on sekizdir.

Peygamberimiz Hz. Fâtıma'yı çok sever, gizli sırlarını onunla paylaşırdı. O'nun küçük yaşta Hz.Hatice'yi kaybetmesinden dolayı öksüz kalmasının da Peygamberimiz'in (s.a.v.) daha fazla şefkatine mahzar olduğu da gözönünde bulundurulmalıdır. Ayrıca Hz. Peygamber, hanımı Hz. Hatice'nin hatırasını yaşatan hayattaki tek çocukları olması hasabiyle de Hz. Fâtıma'ya özel bir sevgi besliyordu. Hz. Fâtıma da küçük yaşta kaybettiği anne sevgisini de tamamen babasına yöneltmişti. Yanına geldiğinde, Hz. Peygamber O'nu ayakta karşılar ve yanı başına oturturdu. (Ebû Davud, H.N. 5217, Hakim, 3/154) Hz. Âişe'ye Resûlullah (s.a.v.) en çok kimi severdi diye sorulduğunda: "Kadınlardan Fâtıma'yı erkeklerden de Ali'yi" demiştir.

Hz. Fâtıma çok dindar, kanaatkâr, sabırlı ve mütevazi bir kadındı. Peygamber kızıyım diye hiç bir zaman gururlanmamış, kocası Hz. Ali'ye son derece saygılı davranmış, dünya zevklerine önem vermemiş, ev hanımı olarak pek çok sıkıntı ve meşakkatlere katlandığı halde halinden hiç şikayet etmemiştir. Çünkü Hz. Ali de dünyaya rağbet etmeyişi ve cömertliğinden dolayı sade, basit ve azla yetinen bir aile hayatı sürdürmüştür. Hz. Fâtıma'nın el değirmeninde arpa öğütmek ve kuyudan su çekmek gibi ev işlerinden dolayı ellerinin yara olduğu, kendisine yardımcı alması için Peygamberimizden hizmetçi istediği, fakat "Ben henüz Suffa ashâbının ihtiyaçlarını karşılayamadım" diye kızının bu isteğini karşılayamadığı bilinmektedir. Bu olaydan sonra evlerine gelip yattılar. Yorgan olarak kullandıkları örtü o kadar küçüktü ki, başlarını örtünce ayakları, ayaklarını örtünce üst tarafları açıkta kalıyordu. Evlerinde başka örtüleri de yoktu. Bir süre sonra Peygamber'imiz gelmiş "size benden istediğinizden daha hayırlı bir şey vereyim. Cebrâil'in bana öğrettiği bazı kelimeler öğrendim. Her namazdan sonra otuz üç defa Elhamdülillah, otuz üç defa Süphanallah, otuz üç defa Allahuekber" deyin, buyurmuştur. Hz. Ali, "Sıffîn savaşı gecesi dahil hayatımda hiç bir zaman namazlardan sonra bu tesbihi çekmeyi terketmedim" demiştir.

Hz. Fâtıma'nın düğünü de son derece mütevazi olmuştu. Hz. Peygamber, Hz. Ali'den Bedir savaşında ganimetten payına düşen demir bir zırhı mehir alarak evlendirmiştir. İlk evlendiklerinde kiralık bir eve taşınmışlar, daha sonra Harise b. Numan'ın hediye ettiği bir eve yerleşmişlerdir. Hz. Peygamber, düğününde kızına çeyiz olarak hurma lifi dolu bir deri yas-

tık, iki su kabı, iki el değirmeni, bir örtü vermişti. Evlendiklerinde ev eşyaları bundan ibaretti.

Bir gün Peygamberimiz, Hz. Fâtıma'nın boynunda altın bir zincir gerdanlık gördü. Bu nedir? diye sordu. O da: "Hasan'ın babası hediye etti" dedi. Peygamberimiz: Ey Fâtıma, insanların Peygamber'in kızında ateşten bir zincir var demelerini ister misin? buyurdu. Bunun üzerine Hz. Fâtıma o altın zinciri sattırıp parasıyla köle satın aldı ve azad etti. (Nesai, 8/158; Hakim, 3/152-3; Müsned, 5/278-9)

Hz. Peygamber, son hastalığında Hz. Fâtma'ya gizlice bir şeyler söylemiş, bunun üzerine Hz. Fâtıma ağlamaya başlamıştı. Daha sonra yine gizli bir şey söylemiş, bunun üzerine yüzü gülmüştü. Hz. Âişe ne söylediğini sorunca "Onun sırrını ifşâ etmem" demişti. Hz. Peygamber'in vefatından sonra Hz. Âişe tekrar Hz. Peygamber'in O'na gizlice ne söylediğini sordu. O zaman olayı şöyle anlattı: İlk defasında: "Kur'ân, her Ramazan'da, Cibril tarafından bana bir kere okunurdu, bu yıl iki defa okundu. Ben anladım ki artık aranızdan ayrılacağım" buyurdu. Ben ağladım. Bunun üzerine "Bana ilk kavuşacak olan sensin ve bu ümmetin kadınlarının efendisisin" buyurdu. Buna çok sevindim ve güldüm. (Buharî, 6/462, Müslim H.N.2450)

Hz. Peygamber vefat edince Hz. Fâtıma çok üzüldü ve sanki dünyaya küstü. Babasının vefatından sonra "Ey babacığım, artık Cebrâil ile matemimizi paylaşacağız. Ey babacığım, Rabbinin davetine icabet ettin, Firdevs cenneti sığınağın oldu, dedi. Resûlullah'ın (s.a.v.) defninden sonra Hz. Enes'e "Ey Enes,Resûlullah'ın(s.a.v.)üzerine toprak atmaya gönlünüz nasıl razı oldu?"dedi.Ebû Câfer de, Hz. Peygamber'in vefatından sonra Hz. Fâtıma'nın güldüğü görülmemiştir, demektedir. (Hilye, 2/43)

Hz. Peygamber, Hz. Ali'yi, Hz. Fâtıma'yı ve iki torunu Hasan'la Hüseyin'in üzerine bir örtü örtmüş,Allah'ım bunlar, benim Ehl-i beyt'imdir.Onlardan kirleri gider ve temizle" diye dua etmiştir. (Müslim, H.N. 2424, Müsned, 6/292-298)

Başka bir hadîslerinde de"Ehl-i Beyt'imi öfkelendireni Allah Cehennem'e atar, buyurmuştur. (Hakim, 3/150) Buharî ve Müslim'de geçen bir hadîs de şöyledir:Fâtıma benden bir parçadır.O'na eziyet eden bana eziyet etmiş olur."

Hz. Peygamber'in, Hz. Fâtıma'nın faziletini dile getiren diğer bir hadîsi de şöyledir: "Cennet kadınlarının en üstünü Hatice ve Fâtıma'dır. Bu hadîsin değişik bir rivayeti de şöyledir: Cennet kadınlarının en üstünleri, Hatice, Fâtıma, Meryem ve Âsiye'dir.

Hz. Âişe de "Hz. Fâtıma'dan daha doğru sözlü birini görmedim. Çocukları da öyleydi" demiştir. (Hakim,3/160-161)

Hz. Fâtıma, Peygamberimiz'in vefatından beş veya altı ay kadar sonra vefat etti. Vefat ettiğinde kaç yaşında olduğuna dair, farklı rivayetler vardır. Doğru olanı yirmi dört veya yirmi beş yaşında olduğudur.

Peygamberimiz'in vefatından sonra halife olan Hz. Ebû Bekir, Peygamberimiz'in mirasını Hz. Fâtıma'ya vermedi. Ben Hz. Peygamber'in "Biz Peygamberler, miras bırakmayız. Miras bıraktığımız şeyler sadakadır" buyurduğunu işittim" (Buhârî, 6/139-141); Müslim, H.N. 1759) Senin ihtiyaçları-

Sahâbîler

ANSİKLOPEDİSİ

FASİKÜL-16

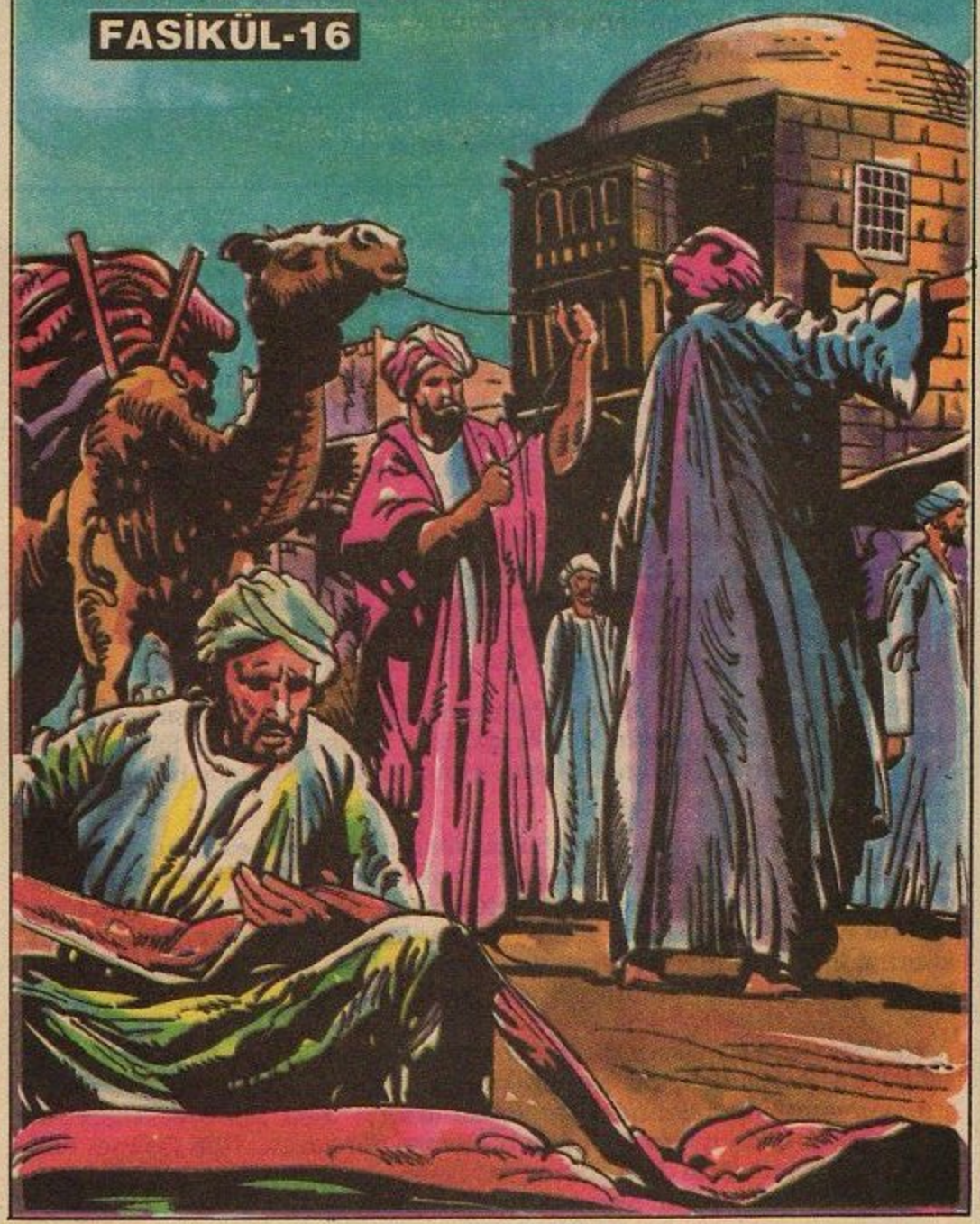

nı karşılamak, boynumun borcu, fakat Resûlullah'ın mirasını sana veremem" dedi. Vefatından önce Hz. Ebû Bekir, Hz. Fâtıma'nın yanına gelerek bu hadîseden dolayı, hakkınız geçmiş ise, hakkınızı helâl edin, dedi. Hz. Fâtıma da hakkını helâl etti.

Hz. Fâtıma, Esma binti Umeys'e:"Kadınların cenazesinin üzerine örtü örtülerek gömülmesinden hoşlanmaz, alttaki cesedin şekli belli olur" dedi. O da "Ey Resûlullah'ın kızı, ben Habeşistan'da görmüştüm. Kadınların cesedi üzerine ağaç dalları koyup, üzerini örtüyorlardı" dedi. Bunun üzerine Hz. Fâtıma "Ben ölünce, beni sen ve Ali yıkasın" dedi. Hz. Fâtıma gece defnedildi. O'nu mezara Hz. Ali ve Fadl koydular. Namazını Hz. Abbas kıldırdı.Hz.Fâtıma,Uhud savaşında gazilere su dağıttı ve yaralıları tedavi etti. Mekke'nin fethine de katıldı.

FÂTIMA BİNTİ ESED (r.a.)

Hz. Ali'nin annesi, Ebû Tâlib'in karısı olan Fâtıma binti Esed Haşimoğulları kadınlarından olup, soyu Hz. Peygamber'le Hâşim'de birleşir. Soy silsilesi şöyledir: Fâtıma binti Kays b. Herem b. Revaha'dır.

Fâtıma binti Esed, Hâşimoğulları kadınları içinde kendi kuşağı arasında ilk halife doğuran kadındır. Bundan sonra da Hz. Hasan'ı doğuran Hz. Fâtımatü'z-Zehrâ gelir. Fâtıma binti Esed'in Tâlîb, Akil, Ca'fer ve Ali adında dört oğlu ile Ümmü Hâni, Cümane, Reyta ve Esma adında dört kızı vardır.

Fâtıma binti Esed ilk muhâcirlerden olup fazilet ve kemal sahibi bir kadındı. İyi halli ve ahlâklı idi. Hz. Peygamber'in yanında büyük itibarı ve mevkii vardı. Hz. Peygamber zaman zaman onu ziyaret eder, evinde öğle uykusu uyurdu. Hz. Peygamber'in yetiştirilip büyütülmesinde amcasının karısı olan Fâtıma binti Esed'in büyük emeği geçmiştir.

Fâtıma binti Kays, Hz. Ali'yi doğurduğunda ona babasının ismi olan Haydar (Esed) adını vermiştir. Hz. Peygamber de (s.a.v.) kızını Fâtıma binti Kays'a gelin olarak verdiğinde gelin-kayınvalide arasında iş bölümü yapıvermişti.

Fâtıma binti Kays hicretin 4. yılında Medine'de vefat ettiğinde Resûlullah (s.a.v.) "Bugün annem vefat etti" buyurmuştur. Hz. Peygamber kendi gömleğini sırtından çıkarıp, ona kefen olarak sardırdı. Cenaze namazını kıldırdı ve cenazesi üzerine yetmiş tekbir aldırdı. Defnedileceği zaman da kabrine indi, kabrin köşelerine işaret etti, kabrin içine uzandı. Sonra kabirden çıktı. Gözleri yaşarmıştı, mübarek gözyaşları kabre damladı.

Hz. Peygamber'in (s.a.v.) bu tutumunu izleyen Hz. Ömer ve diğer sahâbîler "Yâ Resûlullah, bu kadına yaptığını şimdiye kadar hiç kimseye yapmamıştın" dediklerinde Resûlullah (s.a.v.): "Ebû Tâlib'den sonra, bu kadın kadar bana iyiliği dokunan bir kimse olmamıştır.Ona Cennet elbiselerinden giydirilsin diye gömleğimi kefen olarak giydirdim. Kabir hayatı kendisine kolay olsun diye kabirde yanına uzandım. Cebrâil Aleyhisse-

lâm Rabbimden "bu kadının Cennetlik olduğu" haberini getirdi. Allah, meleklerinden yetmiş binine emretmiş ve onun cenaze namazını kılmışlardır. O benim annemdi. Kendi çocukları aç dururken, önce benim karnımı doyururdu. Önce benim başımı, saçımı tarar temizlerdi" buyurdular ve onun için yüksek sesle uzunca bir duada bulunarak Allah'ın af ve mağfiretini taleb ettiler.

FÂTIMA BİNTİ KAYS (r.a.)

Dahhak b. Kays'ın kızkardeşi olup soy silsilesi şöyledir: Fâtıma binti Kays b. Hâlid b. Vehb b. Sa'lebe b. Vâile el-Fihrî. Annesi Ümeyme binti Rebîa b. Hızyem'dir.

İlk muhâcirlerden olan Fâtıma b. Kays Kureyş'in akıllı ve güzel kadınlarından biriydi. Mekke'de Ebû Amr Hafs b. Mugîre el-Mahzumî ile evli iken kocası onu boşamış, bunun üzerine de Muâviye b. Ebû Sufyan ile Ebû Cehm b. Huzeyfe ayrı ayrı O'na evlilik teklif etmişlerdi. Fâtıma b. Kays bunun üzerine geldi; Resûlullah'a (s.a.v.) danıştı. Hz. Peygamber ona "Muâviye, malı olmayan bir fakirdir. Ebû Cehm'e gelince o da sopasını omuzundan indirmez. Sen Üsâme b. Zeyd ile evlen" şeklinde tavsiyede bulunmuş, bunun üzerine de Fâtıma b. Kays, Üsâme ile evlenmiş, mutlu ve huzurlu bir evlilikleri olmuştur.

Fâtıma b. Kays'ın rivâyet ettiği bir diğer olay da şöyledir: İlk kocası olan Ebû Amr el-Mahzumî şehir dışında olduğu için bir elçi vâsıtasıyla Fâtıma binti Kays'a haber göndererek kendisini boşadığını bildirmiş, Fâtıma da bu kocasının âilesine giderek onlardan nafaka ve süknâ (oturma hakkı) talep etmiş, onlar da kabul etmemişlerdir. Resûlullah'a (s.a.v.) durumu arzedince Hz. Peygamber "Nafaka ve süknâ ancak rîc-î talakla boşanan içindir" diyerek Fâtıma binti Kays'ın bu talebini uygun görmemiştir.

Ancak, Hz. Ömer devrinde Fâtıma binti Kays kesin talakla boşanan kadının nafaka ve süknâ hakkının olmadığını halifeye aktarınca Hz. Ömer bu rivâyeti,Kur'ân-ı Kerîm'in "kadınları boşadığınızda onları evlerinden çıkarmayın, onlar da açık bir kötülük işlemedikçe çıkmasınlar..." (Talak, 1) âyetinin umumî hükmüne aykırı bulmuş ve Fâtıma binti Kays'ın olayı aktarmada yanlış ve hatasının bulunduğunu ileri sürerek bu rivâyeti kabul etmemiştir.

Fâtıma binti Kays, Bedir ve Uhud savaşında, gâzilerin yaralarını sarmış, savaş alanına su taşımıştır. Kocası Üsâme b. Zeyd'in vefâtından sonra, o sırada Kûfe emiri olan kardeşi Dahhak'ın yanına yerleşmiş, orada uzun süre kalmıştır. Orada ilim öğretmiş, hadîs rivâyetinde bulunmuştur. Hz. Ömer'in şehid edilmesinden sonra istişâre heyeti Fâtıma binti Kays'ın evinde toplanmış, Fâtıma binti Kays tesirli bir konuşma yaparak onları teskin etmiş ve yönlendirmiştir.

Fâtıma binti Kays'dan, başta Şa'bî, Nehâî, Ebû Seleme olmak üzere bir çok meşhur râvî rivâyetlerde bulunmuştur. Kendisinden otuzun üzerinde hadîs rivâyet edilmiştir.

FEDALE b. UBEYD (r.a.)

Künyesi Ebû Muhammed olup, Medine'de Ensâr'ın ilk Müslüman olanlarındandır. Soy silsilesi ise şöyledir: Fedale b. Ubeyd b. Nafiz b. Kays b. Suheyb (Suhbiyye) b. Esram el-Ensârî el-Evsî. Annesi Ukbe binti Muhammed b. Ukbe el-Ensârî.

Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Medine'ye hicretinden önce Akabe bîatında bulunup Müslüman olmuş,Bedir savaşına katılamamış,daha sonraki bütün savaşlara katılmış ve büyük kahramanlıklar göstermiştir.

Ehl-i suffa'dan olan Fedale, Hendek savaşında Müslümanlar'ın büyük açlık ve sıkıntı çektiğini, bir kısmının, bilhassa Suffa ehlinin Resûlullah (s.a.v.) namaz kıldırırken açlık ve zâfiyet sebebiyle ayakta duramayıp düştüklerini ve bayıldıklarını anlatır. Öyle ki, olayı seyreden bedevî Araplar onların deli oldukları zannına kapılmışlardır. Fakat Resûlullah (s.a.v.) namazı bitirince cemaate dönmüş ve "Eğer Allah katında size vaad edileni bilseydiniz, daha büyük meşakkatler isterdiniz" buyurur.

Hendek savaşından sonra Hz. Peygamber'in yanında Mekke fethine ve Huneyn savaşına katılan, Tebük seferine katılıp veda haccında bulunan Fedale, halife Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer devrinde yapılan savaş ve seferlere de katılmış, Şam'ın ve Mısır'ın fetihlerinde önemli yararlılıklar göstermiştir.

Daha sonra Şam'a yerleşen Fedale, Muâviye devrinde Ebu'd-Derdâ'dan sonra Şam kadılığı yaptı. Muâviye'nin Bizans ve İstanbul'un fethi için hicrî 49. yılda tertip ettiği orduda Şam askerlerinin başında Fedâle bulunuyordu. Muâviye,tahtına çok düşkün biri olduğu halde, ordunun başında sefere gittiğinde yerine Fedâle'yi bırakıyordu.

Fedale b. Ubeyd, daha sağlam gözüken rivâyete göre hicretin 53. yılında Şam'da vefât etmiştir. Diğer bir rivâyete göre ise hicrî 69. yılda vefât etmiştir.

Şam'da Ebu'd-Derdâ'nın yanında uzun süre kalan Fedale, hem Ebu'd-Derdâ'dan hadîs ve ilim öğrenmiş, hem de daha sonra bu bölgede hadîs rivâyet etmiş, yeni kuşaklara ilim öğretmiştir. Fedale, arkadaşlarına dâima şöyle derdi: "Meseleleri aranızda birbirinizle müzâkere edin. Birbirinizi teşvik edin ve ilminizi artırın. Allah size hayırlısını versin. Sizi ve sizi sevenleri sevsin. Bilmediklerinizi de bize sorun, biz de bunun ecrinden istifâde edelim. Konuşmalar arasında istiğfar da edin."

Fedale b. Ubeyd, "Allah'ın, benim bir hardal çekirdeği ağırlığında bir amelimi kabul ettiğini bilmem, bana dünyadan ve dünyadakilerden daha sevimlidir. Çünkü Allah sadece takvâ sahiblerinden kabul edeceğini bildiriyor." diyor, sık sık da "Ey Allah'ım, kaza ve kadere isyan etmemeyi isterim. Öldükten sonra mesud bir hayat, senin cemâline bakma zevkini tatmak, sıkıntısız, kusursuz ve günahsız sana kavuşma şevki isterim" şek-

linde dua ederdi. Bu duâ aynı zamanda Resûlullah (s.a.v.)'ın da duasıydı.

Fedale b. Ubeyd'in anlattığına göre, Resûlullah (s.a.v.) mescidde otururken bir adam içeri girdi ve namaz kıldı. Sonra da şöyle dua etti. "Allah'ım beni affet, bana merhamet et". Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.) adama; "Acele ettin. Namazı kılıp bitirdikten sonra Allah'a gereği şekilde hamdet, sonra bana salavat getir. Sonra da Allah'a dua et." buyurdu. Bundan sonra bir başka şahıs geldi, namaz kıldı. Allah'a hamd ve Resûlüne salavat getirdi. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.), "Ey namaz kılan, şimdi iste. Duân kabul olunur" buyurdu.

Fedale b. Ubeyd'den elli civarında hadîs rivâyet edilmiş olup önemli bir kısmı_ Buhârî ve Müslim'in Sahîh'lerinde vardır. Bunlardan biri de Hz. Peygamber'in şu mübârek sözleridir: "Ashâbım, yarım hurma olsun sadaka vererek Cehennem ateşinden korununuz."

FEDFED b. HANAKA (r.a.)

Benî Bekr'in bahadır ve savaşçısı olan Fedfed, Mekke'de Ebû Süfyan'ın yanına geldiğinde Ebû Süfyan onu, Hz. Peygamber'i öldürmesi için ikna eder. Karşılığında da yirmi deve alacaktır. Ebû Süfyan kendisine zehirli bir hançer de verir. Olayın devamını Fedfed şöyle anlatır: "Ebû Süfyan'dan ayrılıp yola çıktım, gâyet de neşeli idim. Ayrılıp da kendime gelince cüret ettiğim işin ne denli büyük bir iş olduğunu düşünmeye başladım. Gece karanlığı iyice bastırıncaya kadar yola devam ettim.Bir ara gökte şimşek parıltısı göründü. Vâdinin derinliklerinden de şu ses geliyordu:

O Resûl ki arş sahibinin yanından, sözü doğru olarak geldi,

O, insanlar için hayırlı yolları bilir.

Önce bunu bazı yolcuların söylediğini zannettim. Seslendim, hiçbir cevap yok. Sonra bunu bazı cinlerin söylemiş olacağına kanaat getirdim ve ben de şu şekilde şiir okumaya başladım:

Sana hayır olsun, bana, derinden seslenenin sesini işittirdin,

Yüreği hiç korkmayan kahramanı uyardın.

Fakat aynı ses bana şöyle cevap veriyordu ve ses sanki devemin altından geliyordu:

Allah, Muhammed'e kötülük yapmak isteyen kavmi ayıplasın,

Onları bol yağmurla sulamasın,

Terketmeyerek putlara bağlananları da,

Halbuki Allah'ın dini basiret sahiplerine önder oldu.

İşittiklerim kulağımda çınlayarak yoluma devam ettim. Derken Resûlullah'ı (s.a.v.) Abdieşheloğulları'na vaz ü nasihat ederken buldum. Ben O'nu tanımıyordum. Oradaki bir çocuğa: "Sizin diyarınıza gelen Kureyşli Muhammed nerede?" diye sordum. Çocuk bana: "Yazıklar olsun sana sen

şayet garîb ve câhil olmasaydın senin öldürülmeni isterdim. Resûlullah (s.a.v.) nerede diyemiyor musun?" diyerek çıkıştı. Hz. Peygamber o esnada eğri bir hurmanın altında ashâbı ile oturuyordu. Yanına gittim. Sen de onu görseydin onu tazim eder, onu tasdik ederdin ve daha önceden onun bir benzerini görmediğini bilirdin. Ben de öyle yaptım atımdan indim, O'na Ebû Süfyan'la aramdaki anlaşmayı ve uzaktan gelen sesi anlattım. Resûlullah beni İslâm'a davet etti. Ben de Müslüman oldum."

Bu olay İslâm'ın yayılışını, gönüllere, dillere ve içtimâî hayata safha safha hâkim oluşunu engellemek isteyen müşriklerin oyununun nasıl geri teptiğinin güzel bir örneğidir

FERVE b. AMR (r.a.)

Ensâr'ın ilk Müslümanlar'ındandır. Soy silsilesi şöyledir: Ferve b. Amr b. Vedka (Vezka) b. Ubeyd b. Amir b. Beyâda el-Ensârî el-Beyadî.Benî Beyâda b. Âmir, Hazrec kabilesinin bir boyudur.

Hz. Peygamber'in, Kureyş müşriklerinin baskıları ve İslâm'ın tebliğine mâni olmaları üzerine İslâm'ı tebliğ etmek ve arzulanan Müslüman toplumu kurmak için Medineliler'le görüşmeye başlamıştı. İşte Resûlullah (s.a.v.) ikinci Akabe'de görüşüp kendilerinden İslâm'ı hâkim kılıp koruyacaklarına dâir söz ve bey'at aldığı ikisi kadın, 75 Medineli Müslüman'dan birisi de Ferve b. Âmr idi.

Medine'ye hicretten sonra Hz. Peygamber, önce Habeşistan'a hicret edip sonra da geri dönen ve Medine'ye hicret eden Abdullah b. Mahreme el-Âmiri ile Ferve b. Amr arasında kardeşlik kurdu. Ferve, hali vakti yerinde bir Müslüman'dı.Diğer Ensâr gibi o da muhâcirlere maddî ve manevî yönden destek oldu. Hz. Peygamber'e de (s.a.v.) "Fıdda" adında bir at hediye etmişti.

Zengin olan ve Allah yolunda harcamaya çok istekli olan Ferve, Hz. Peygamber tarafından Medine halkının hurmalarının zekâtını toplamak üzere görevlendirilmiştir. Ferve, Resûlullah'la (s.a.v.) beraber katıldığı savaşlara iki at ile katılır, her yıl bin vesk (yaklaşık ikiyüz ton) hurmayı Allah yolunda dağıtırdı.

Ferve b. Amr, başta Bedir ve Uhud savaşları olmak üzere hemen hemen bütün savaşlara katılmıştır. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in vefâtından sonra halife seçimi için toplanılan Sakife gününde bulunarak Ensâr'ı medheden şiir okumuş, Cemel olayına da Hz. Ali'nin yanında katılmıştır.

İmam Mâlik Muvattâ da Ferbe b. Amr olduğunu bildiğimiz el-Beyadî'den Hz. Peygamber'in (s.a.v.) "Kimse bir diğerini bastıracak şekilde yüksek sesle Kur'ân okumasın" hadîsini rivâyet etmektedir. İmam Mâlik'in, Ferve'nin adını değil de nisbesini zikretmesi farklı yorumlara, hattâ Ferve'nin Hz. Osman'ın katledilmesine yardımcı olduğu için adının yazılmadığı söylentisine yol açmış ise de bu izah tarzı isâbetli olmayıp bu yöndeki rivâyetler de sağlam bulunmamıştır.

Bir başka rivâyette, Benî Beyâda'dan birisi zıhar yemini yapıp da bozunca Hz. Peygamber ondan "bir köle azat etmesini "istemiş, o zat buna gücünün yetmediğini bildirince "altmış gün oruç tutmasını" istemiş; o zat aynı cevabı vermiş, "altmış fakiri doyurmasını" isteyip de aynı cevabı verince Ferve b.Amr'a "Bu şahsa, altmış fakiri doyurma olarak bu miktarı (15-16 sa' hurma) ver" buyurmuştur. (Tirmizî, Talak 20)

FERVE b. MÜSEYK (r.a.)

Ferve b. Müseyk b. Hâris b. Seleme b. Hâris b. Zeyd el-Muradî aslen Yemenli olup Kahta'nın soyundan gelen Kehlan kabilesinin Benî Murad kolundandır.

Kavminin ileri gelenlerinden olup iyi bir şâir olan Ferve, hicretin 9. yılında Kinde krallarından ve onlara bağlılıktan ayrılarak Yemen'den çıkıp Medine'ye geldi. Sa'd b. Ubâde'nin evine indi ve Müslüman oldu. Sa'd b. Ubâde ona Kur'ân-ı Kerîm'i ve İslâm dininin temel esaslarını öğretti.

Ferve, Medine'ye gelmezden önce Yemen'de Murad ile Hemdânoğulları arasında şiddetli bir savaş olmuş, bu olayda Muradoğulları hezîmete uğramış çok zâyiat vermişti. Bu güne "redm günü" denmekteydi. İşte Ferve b. Müseyk, Hz. Peygamber'le karşılaştığında, Resûlullah (s.a.v.) ona: "Ey Ferve, redm gününü hatırlıyor musun?"diye sordu. O da "evet"cevabını verince "Ey Ferve, redm günü kavminin uğradığı felâketin sana bir kötülüğü dokundu mu?" diye suâl buyurdu. Bunun üzerine Ferve "Yâ Resûlullah, kavmi redm günü gibi felâkete uğrayıp da kendisine bir kötülük ve zarar dokunmamış kim var" cevâbını verince Resûlullah (s.a.v.) "Fakat bu senin kavminin İslâmiyet'e girmesine faydalı oldu" buyurarak her kötülüğün, Allah dilerse, bir hayra yol açabileceğini, en büyük iyiliğin de İslâm olmak olduğunu ifâde ettiler.

Hz. Peygamber Ferve b. Müseyk'i Muradlar,Zübeydler ve Mezhicler'in bütününe vâli tayin etti. Hâlid b. Said b. Âs'ı da zekât ve vergi tahsil memuru olarak onun yanına kattı. Hâlid'e sadaka ve zekat miktar ve nisbetlerini bildiren bir de yazı verdi. Hâlid,Hz. Peygamber'in vefâtına kadar Ferve'nin ülkesinde, onun yanında bulundu.

Ferve b. Müseyk Hz. Peygamber'e "Yâ Resûlullah (s.a.v.), kavminin Müslüman olanlarını yanıma alıp, İslâmiyet'ten yüz çevirenlerle savaşayım mı?" diye sorup da izin isteyince Hz. Peygamber ona izin verdi. Kendisine on iki ukiye gümüş ihsan ederek onu iyi cins bir deveye bindirdi, elbiseler de vererek gönderdi. Ferve yola çıktıktan sonra arkasından adam gönderip geri çağırttı. Sonra da ona "Ey Ferve, sen insanları İslâmiyet'e davet et, Müslüman olanların İslâmiyet'ini kabul et. Kim de Müslüman olmazsa sana yeni bir emir verilinceye kadar bekle, onlarla savaşmakta acele etme" buyurarak İslâm'a davette esas olanın tebliğ ve anlatma olduğunu, kılıç zorunun ise ancak İslâm'ın yayılışını engellemek isteyenlere karşı ilk planda tatbik edileceğini de bizlere öğretmiş oldu.

Ferve b. Müseyk, Hz. Ömer'in hilafeti devrinde, ömrünün sonlarına doğ-

ru Kûfe'ye yerleşmiştir. Bazı kaynaklarda Kûfeli olarak gösterilmesi bu yüzdendir. Kendisinden Şa'bî, Saîd b. Ebyad, Nehâî, Hânî b. Urve rivâyette bulunmuşlardır. Hicretin 19. yılında vefât ettiği rivâyet edilir.

FİRAS b. NADR (r.a.)

Soy silsilesi, Firas b. Nadr b. Hâris b. Alkame b. Kelede b. Abdimenâf b. Abdiddâr b. Kusay olup annesi Zeyneb binti Nebbâs b. Zürâre'dir.

Mekke'de ilk Müslüman olanlardandır. Kureyş müşriklerinin Müslümanlar'a ağır baskısı ve işkencesi dayanılmaz bir hal alınca Hz. Peygamber bir grup Müslüman'ın Habeşistan'a hicret etmesini istedi. Böylece Müslümanlar işkence ve baskıdan uzak olarak hem İslâm'ı tebliğ etme ve hem de Müslüman'ca yaşama imkânı bulacaklardı. Bu İslâm'daki ilk hicrettir. İşte Habeşistan'a birinci defa hicret eden 83 Müslüman'ın arasında Firas b. Nadr da vardı.

Habeşistan'da uzun müddet kalan Firas b. Nadr, Hayber'in fethi akabinde Cafer b. Ebû Tâlib ile birlikte Medine'ye döndü. Kendisi Habeşistan'da iken Bedir'de yapılan savaşa babası Nadr, müşrik olarak katılmış ve ölmüştü.

Firas b. Nadr, Medine'ye gelişi sonrasında Hz. Peygamber'le beraber, yapılan savaşlara ve veda haccına katılmış, Hz. Ömer devrinde hicretin 15. yılında yapılan Yermük savaşında şehid olmuştur.

Firas b. Nadr'ın rivâyet ettiği bir hadîs bilinmemektedir. Firas gibi bir çok sahâbînin Hz. Peygamber'den (s.a.v.) hiç bir hadîs rivâyet etmeyişi, Resûlullah (s.a.v.) mübârek sözlerinden hiç bir bildiğinin ve aklında kalanın olmayışından değil, bu konuda Hz. Peygamber'e (s.a.v.) yanlış haber veya söz isnad etme endişesinden kaynaklanmaktadır. Bu kaygı sebebiyle birçok sahâbî Resûlullah (s.a.v.) örnek ahlâkını, ölmez ve eskimez sözlerini rehber edindiği ve günlük hayatında uygulamaya çalıştığı halde, "Resûlullah (s.a.v.) şöyle şöyle demiştir" şeklinde net bir isnadda bulunmaya yanaşmamışlar, bu işi hâfızası daha güçlü, Resûlullah'la (s.a.v.) beraberliği daha uzun olan meşhur sahâbîlere bırakmışlardır.

FÎRÛZ DEYLEMÎ (r.a.)

Peygamberlik iddiasına kalkışan Esvedü'l-Ansî'yi öldüren sahâbîdir. Künyesi Ebû Abdullah veya Ebû Dahhâk olup, Kisrâ'nın Habeşliler'i Yemen'den çıkarmak için Yemen'e gönderdiği Farslılar'dandır.

Fîrûz Deylemî, Yemen'de bulunan ve Peygamberimiz'in yanına gelerek Müslüman olup Yemen'e dönen Vebr b. Yuhannis'in daveti üzere Müslüman oldu. Hicretin onuncu yılında Hz. Peygamber'e gelerek bîat etti. Hz.

Peygamber'e (s.a.v.) üzüm ve içkiden sordu. Peygamberimiz (s.a.v.) ona içkinin haram olduğunu, üzümleri de kurutarak saklayıp kullanabileceğini bildirdi. Fîrûz ve arkadaşları "Bize Allah ve Resûlü kâfidir" diyerek Yemen'e geri döndüler.

Esvedü'l-Ansî, kâhin ve hokkabaz bir adam olup çevresindekileri etkilerdi. Hz. Peygamber (s.a.v.) Cerîr b. Abdullah'ı Yemen'e gönderdiği vakit Esved'i de İslâmiyet'e davet etmiş fakat kabul etmemişti. Esved önce Ans, sonra da Mezhic ve Yemen kabilelerinin başına geçerek isyan etti ve peygamberlik iddiasında bulunmaya başladı. Sonra Necran ve San'a'yı da ele geçirerek bölgedeki hâkimiyetini artırdı. Muradlar üzerine vâli tayin edilmiş olan Ferve b. Müseyk durumu Hz. Peygamber'e yazdı. Bu olaylar hicretin onbirinci yılında olmaktaydı.

Bu gelişmeler üzerine, Hz. Peygamber (s.a.v.) hasta olarak yatağında yattığı halde, oyalanmadı. Allah'ın emrini ifâyı ve dinini müdafaayı ihmal etmedi.Gerekli yerlere talimatlar gönderdi. Bunun üzerine Fîrûz ed-Deylemî birkaç arkadaşı ile birlikte Esved'in öldürülme işini planladılar.Uzun ve tehlikeli bir mücadeleden sonra, arkadaşları ile birlikte Fîrûz, Esved'in Müslüman olan karısı ve aynı zamanda amcasının kızı Âzad'ın da yardımıyla,sarhoş olarak uyuya kalan Esved'in yanına girdi ve önce boynunu kırarak sonra da başını kılıçla keserek Esved'i öldürdü. Esved'in öldürülmesiyle, o bölgede zulüm ve işkence görmekte olan Müslümanlar rahat bir nefes aldılar. Müslümanlar tekrar hakimiyeti ele geçirdi, valiler işbaşı yaptı.

Hz. Peygamber (s.a.v.) Esved'in öldürüldüğü gecenin sabahında: "Bu gece yalancı Esvedü'l-Ansî öldürüldü. Onu sâlih ve mübarek bir kişi, Fîrûz ed-Deylemî öldürdü" buyurdular. Hattâ Fîrûz'un, Esved'in başını Hz. Peygamber'e getirdiğini, Peygamber'in de ona "Siz Allah ve Resûlü istikametindesiniz" buyurduğu rivâyet edilir.

Hz.Ömer hilâfeti devrinde Fîrûz ed-Deylemî'ye yazar: "Hâlis unla bal yediğini duydum. Acele gel, Allah yolunda savaş. "Fîrûz gelir, halifenin yanına girmek isterken, kendisinden önce girmek isteyen bir gençle kavga eder ve onun burnunu kanatır. Olaya muttali olan Hz. Ömer kısas yapılacağını, gencin'de Fîrûz'un burnunu kanatacağını söyler. Ceza uygulanacağı vakit halife, Fîrûz hakkında Hz. Peygamber (s.a.v.)'in yukarıda zikredilen övgüsünü hatırlatınca o genç, Fîrûz'u affeder. Fîrûz da "Öyle ise kılıcımı, atımı, otuz bin dirhem değerindeki malımı ona hibe ediyorum" diyerek iyiliğe iyilikle karşılık verir.

Fîrûz b. Deylemî'nin Hz. Osman'ın hilâfeti döneminde, veya hicrî 53. yılda Muâviye döneminde vefât ettiği rivayet olunur. Kendisinden oğulları Dahhâk, Abdullah ve Saîd hadîs rivâyet etmişlerdir.

FURAT b. HAYYAN (r.a.)

Tam adı, Furat b. Hayyan. b. Sa'lebe b. Abduluzzâ b. Hubeyb b. Hayye b. Rebîa Su'b b. Icl el-Iclî'dir. Bekr b. Vâiloğulları'ndan olup Benî Sehm'in halîfidir.

Hicaz ve Irak bölgesini çok iyi bilen Furat b. Hayyan, bir süre Ebû Süfyan'ın kılavuz ve câsusu olarak çalıştı. Hattâ Bedir savaşından sonra Hz.

Peygamber'in (s.a.v.) Zeyd b. Hârise komutasında gönderdiği küçük askerî birlik (seriyye), Furat b. Hayyan'in, Bedir'e uğramaksızın Irak tarafından geçirmek üzere kılavuzluk ettiği Ebû Süfyan'ın kafilesini Karde'de yakaladı. Adamlar kaçtılar, kafileyi ele geçirdi. Bu olay üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.) Furat b. Hayyan'ın öldürülmesini emretmişti. Fakat yakalanmadan önce Furat, Müslüman olup Medine'ye hicret etti. Bu, Hendek savaşı dönemine rastlıyordu. Ensâr'dan bir zat Furat'ı görünce onu hemen öldürmek istedi. Furat, Müslüman olduğunu söyleyince de o zat Hz. Peygamber'e (s.a.v.) giderek durumu arzetti ve sordu. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.) "sizden öyle kimseler vardır ki onların imanları başkaları için numûne-i imtisâldir. İşte onlardan biri de Furat b. Hayyan'dır" buyurdu. (Ebû Davud, Cihad 109, HN. 2652) Gerçekten de Furat, örnek bir Müslüman oldu.

Furat b. Hayyan, Müslüman olduktan sonra Suffa ehline dahil olmuş, Hz. Peygamber'le (s.a.v.) birlikte diğer bütün savaşlara katılarak büyük bir cesaret ve kahramanlık örneği vermiştir.

Furat b. Hayyan, Müseyleme'nin öldürülmesi için gönderilen orduda görev almış olup Hz. Ömer devrinde Rüstem'i, İslâm'a davet için gönderilen heyet içinde de bulunuyordu.

Furat b. Hayyan'ın Müslüman oluşu Hz. Peygamber'in (s.a.v.) risâletinin sonlarına doğru olmuş ise de Furat, kendisi hakkında Resûlullah'ın (s.a.v.) yaptığı övgüye lâyık olarak kısa zamanda dînî bilgisini artırmış, örnek bir Müslüman ve mücâhid olmuş, Hz. Peygamber de (s.a.v.) kendisine Yemâme bölgesinde kıymetli bir araziyi iktaât olarak vermişti.

Müslüman olmazdan önce hicviye yazarken,Müslüman olduktan sonra Hz.Peygamber'e (s.a.v.) medhiyeler yazmış ve hüsnü kabul görmüştür.

Ömrünün son dönemlerinde Kûfe'ye yerleşmiş, yine orada vefât etmiştir. Kûfeli sayılması bu yüzdendir.

GÂLİB b. ABDULLAH (r.a.)

Soy silsilesi: Gâlib b. Abdullah b. Müsar b. Ca'fer b. Küleyb b. Avf b. Ka'b el-Kelbî el- Leysî şeklinde olup Kureyş'in Kelboğulları kolundandır.

Daha çok savaşçılığı ve kahramanlığı ile bilinen Gâlib b. Abdullah, hicretin 8. yılında bir askeri birliğin başında Benî Mülevvahlar'a gönderildi. Buna "Kedîd seferi" denilir. Peygamberimiz Hudeybiye'de Kureyş müşrikleri ile on yıllık bir anlaşma yaparak çevredeki diğer Arap kabileleri ile ilgilenme fırsatı bulmuştu. Bu arada hicretin 5. yılında Medine'yi kuşatarak Müslümanlar'ı ortadan kaldırmak isteyen Arap kabileleri arasında Benî Mülevvahlar da bulunuyordu. İşte Hz. Peygamber (s.a.v.), Gâlib b. Abdullah komutasında ondokuz kişilik bir müfrezeyi Mekke-Medine arasında bulunan bu bölgeye gönderdi. Baskın yapılarak darbe indirildi. Zarar verildi. Benî Mülevvahlar Müslümanların arkasından yetişmeye çalıştı ise de ansızın gelen bir sel önlerini kesti ve birlik Medine'ye sâlimen döndü.

Gâlib b. Abdullah, aynı şekilde hicrî 8. yılında Hz. Peygamber (s.a.v.) tarafından ikiyüz kişilik bir ordu birliğinin başında, Fedek'te oturan ve daha önce Medine'ye saldırmış, İslâm müfrezelerine baskın yaparak birçok Müslüman'ı şehid etmiş bulunan Mürreoğulları'na gönderildi. Gâlib, askerleri ikişer ikişer birbirine kardeş ve sorumlu yaptıktan ve onları etkili bir konuşma ile yönlendirdikten sonra, sabaha karşı Mürreoğulları'na baskın yaptı. Savaş zaferle sonuçlandı. Böylece İslâm'ın yayılışına engel olup zaman zaman Müslümanlar'a karşı güç birliği yapan şer odaklarından biri de ortadan kaldırılmış oldu.

Gâlib b. Abdullah, Mekke'nin fethinde de yolda gözcülük ve kılavuzluk yapmıştır. Halifeler döneminde de savaşlarda üstün yararlılık ve kahramanlık gösteren Gâlib, Hz. Ömer devrinde Kadisiye savaşında büyük kahramanlık örneği vermiştir. Muâviye döneminde Horasan bölgesine vâli olarak tayin edilmiştir.

GAVRES b. HÂRİS (r.a.)

Hz. Peygamber'i (s.a.v.) öldürmeye yeltenip sonra da Müslüman olan sahâbî. Hz. Peygamber (s.a.v.) hicretin 4. yılında Necd bölgesindeki Muharip ve Salebe oğulları ile savaştıktan sonra dönüşte Nahl bölgesinde ordu ile birlikte öğle istirahatine çekildi. Resûlullah (s.a.v.) uyurken Muharipoğulları'ndan Gavres b. Hâris, Hz. Peygamber'in kılıcını kınından çekip başına dikilip; O'na "Şimdi seni benim elimden kim kurtarabilir?" diye sorduğunda Resûlullah (s.a.v.) soğukkanlı ve sâkin bir şekilde, "Allah beni senden korur" cevabını verdi. Gavres'in elinden kılıç düştü. Bu sefer kılıcı Hz. Peygamber eline alıp Gavres'e sordu: "Şimdi seni benden kim kurtarabilir?" Gavres yalvardı. Hz. Peygamber ona "Allah'tan başka Tanrı olmadığına şehadet eder misin?" diye sorduğunda, "Hayır, fakat seninle savaşmayacağıma ve seninle savaşanlara da yardım etmeyeceğime söz veriyorum" cevabını verdi. Hz. Peygamber Gavres'i serbest bıraktı. Gavres arkadaşlarının yanına geldiğinde; "İnsanların en hayırlısının yanından geliyorum" dedi ve daha sonra Müslüman oldu. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in bu mucizesini, engin af ve müsamahasını duyan Gavres'in kabilesi halkından birçokları da Müslüman oldu.

Bu olay, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Allah'a güven ve tevekkülünü gösterdiği kadar düşmanlarına af ve müsamaha ile mukabele edip de onların gönüllerini nasıl kazandığını da göstermektedir.

GAYLAN b. SELEME (r.a.)

Gaylan b.Seleme b.Muteb b. Mâlik b. Ka'b b. Amr es-Sakifî. Taif'de yerleşik Sakif kabilesinin ileri gelenlerinden olup hicretin 8. yılında yapılan Taif gazası ve kuşatmasından sonra Müslüman oldu. Müslüman olduğunda, nikâhı altında on kadını vardı. Hz. Peygamber (s.a.v.) Gaylan'a, bunların dördü hariç diğerlerini bırakmasını is-

tedi, o da öyle yaptı.

Gaylan b. Seleme Taif halkının liderlerinden olup Müslümanlar hicrî 8. yılda Taif'i kuşattıklarında Urve b. Mes'ûd'la birlikte Cüreş'de debbâbe, mancınık ve dabür gibi savaş aletlerinin talimini yapıyordu. Kaynaklar Gaylan'ın Taif gazasından sonra Müslüman olduğunu yazıyorsa da ayrıntı vermemektedir.

Gaylan aynı zamanda edib ve şâirdi. Nitekim Sakif ve Kureyş'in kervanları Gaylan ve Ebû Süfyan önderliğinde İran'a ticaret için gittiklerinde Kisrâ bunları, ülkeye izinsiz girdikleri ve izinsiz ticaret yaptıkları için sorguya çekti. Fakat Gaylan etkili ve akıllı konuşmasıyla Kisrâ'nın beğenisini kazandı. Konuşma arasında Kisrâ'nın sorduğu "Hangi evlâdını daha çok seversin?" sorusuna Gaylan "Büyüyünceye kadar küçüğünü, iyileşinceye kadar hasta olanını, yanıma gelinceye kadar uzakta olanını" cevabını verdi.

Gaylan b. Seleme, Müslüman olmasını müteakip Hz. Peygamber'le (s.a.v.) birlikte sefer ve savaşlara katılmıştır. Gaylan bu seferlerin birinde Resûlullah (s.a.v.) "Şayet bu ümmetimden birinin bir diğerine secde etmesini emredecek olsaydım, kadının kocasına secde etmesini emrederdim" buyurduğunu rivayet etmektedir.

Gaylan'ın, Hz. Ömer devrinde bütün karılarını boşayıp malını oğulları Âmir, Ammâr, Nafi' ve Badiye arasında taksim etmeye kalkışması üzerine halife Hz. Ömer duruma müdahale etmiş, bunun şeytanın iğvası olduğunu, karılarını geri almasını, yoksa ki kendisi onları boşanmış olsalar bile mirascı kılacağını söylemiştir.

Gaylan b. Seleme, Hz. Ömer'in hilâfeti döneminde vefât etti.

HABBAB (r.a.)

Künyesi Ebû Yahya olup meşhur sahâbî Utbe b. Gazvan'ın kölesidir. Nevfel b. Abdimenafoğulları'nın himayesi altında idi. İlk Müslümanlar'dan olan efendisi Utbe ile birlikte İslâm'a girdiği bilinmektedir. Efendisi ile birlikte Medine'ye hicret ederek ve Medine'de Suffa ashâbı arasına girerek Hz. Peygamber'in hizmetinde bulunmuştur.

Müşriklerle yapılan Bedir, Uhud, Hendek savaşlarına Mekke'nin fethine ve Huneyn savaşına katılıp büyük yararlılıklar gösteren Habbab, Hz. Ebû Bekir döneminde mürtedlerle yapılan savaşlara da katılmıştır.

Hicretin 19. yılında Hz. Ömer'in hilâfeti devrinde Medine'de vefât etmiştir. Vefât ettiğinde elli yaşında idi. Cenaze namazını halife Hz. Ömer kıldırmış ve Bâkî mezarlığına defnedilmiştir.

Habbab'ın çocukları olmadığı gibi, kendisinden rivâyet edilen bir hadîs de bilinmemektedir.

HABBAB b. ERET (r.a.)

Habbab b.Eret'in künyesi Ebû Abdullah olup soy silsilesi ise şöyledir: Habbab b. Eret b. Cendele b. Sa'd b. Huzeyme b. Ka'b b. Sa'd et-Temîmî. Cahiliyye devrinde esir edilerek Mekke'de köle olarak satılmış, Huzaa kabilesinden Ümmü Enmâr satın almış, sonra da azad etmişti. Zehreoğulları'nın himayesi altında idi.

Habbab, ilk Müslümanlar'dandır. Hz. Peygamber Mekke'de Zeyd b. Erkâm'ın evinde kaldığında Habbab İslâmiyet'i seçme bahtiyarlığına ermiştir. Kaynaklar kendisinden, İslâm'a giren altıncı Müslüman olarak söz eder.

Habbab'ın Müslümanlığı kabul ettiği bu ilk dönem, Mekkeli müşriklerin, inananlara olanca kin ve düşmanlıkla muamele ettiği, onları sırf inançlarından ötürü çeşitli işkencelere maruz bıraktığı bir dönemdir. Bu işkenceler, bilhassa Habbab gibi fakir ve kimsesiz Müslümanlar üzerinde daha yoğun idi.

Müşriklerden gördüğü eziyet üzerine bir gün,Kâbe'nin gölgesinde hırkasına bürünmüş olarak oturan Hz. Peygamber'e (s.a.v.) gelip kendileri için Allah'a dua etmesini istedi. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.): "Sizden öncekilerin etleri kemiklerinden demir taraklarla taranarak ayrıldığı halde, bu eziyet onları dininden döndürememişti. Sonunda Allah bu dini mutlaka tamamlayacak. O kadar ki, bir yolcu San'a'dan Hadramut'a, Allah'tan başka hiç kimseden korkmadan gidebilecektir. Fakat siz acele ediyorsunuz" buyurdu.

Hattab anlatıyor: "Bir gün müşriklerin beni yakalayıp bir ateş yakarak onun içine attıklarını hatırlarım. Sonra bir adam, ayağını göğsüme dayadı. Sadece sırtım toprağa temas ediyordu. Ateşi sırtımın yağları söndürmekteydi."

Bir gün Habbab, Âs b. Vâil'den alacağını istediğinde, Âs: "Ben ölüp tekrar dirilirsem, malım ve çocuklarım olursa gelirsin, o zaman borcumu veririm" şeklinde karşılık verdi. Bunun üzerine de "Âyetlerimizi tanımayıp, bana mutlaka mal da evlat da verilecektir, diyeni gördün mü? Böyle diyen gayba mı vâkıf oldu, yoksa esirgeyen Allah'tan bir ahid mi aldı? Hayır, hayır, biz onun ne dediğini yazarız. Onun azabını da uzattıkça uzatacağız." âyeti (Meryem, 77, 79) nâzil oldu.

Habbab yapılan bütün eza ve cefaların hepsine tahammül etti. Medine'ye hicret başlayınca da Hz. Peygamber'in (s.a.v.) iziniyle hicret etti. Resûlullah (s.a.v.) Medine'ye geldiğinde Habbab'ı Temim kölesi Harraş b. Samme ile din kardeşi yaptı. Habbab Medine döneminde yapılan bütün savaşlara katıldı ve kahramanca savaştı.

Habbab'ın ve Abdullah b. Mes'ûd'un anlattığına göre, Kureyş'in ileri gelenlerinden bir grup, bir gün Hz. Peygamber'in (s.a.v.) yanına geldiklerinde baktılar ki Resûlullah, Ammâr, Süheyb, Bilal ve Habbab da dahil, bir kısım fakir Müslümanlar'la birlikte oturuyor. O'na, "Kavmin arasından

bunları mı seçtin? Biz bunlara mı uyacağız? Yoksa Allah'ın kendilerine ihsan ettiği bunlar mıdır? Onları yanından uzaklaştır." diyerek bu yönde Hz. Peygamber'le (s.a.v.) anlaşma yapmak istediler. Bunun üzerine nâzil olan âyette "Sabah akşam Rablerinin rızasını isteyerek O'na yalvaranları kovma. Onların yaptıklarından sen, senin yaptıklarından da onlar sorumlu değildir ki onları kovasın. Yoksa zulmedenlerden olursun. Böylece biz, "Aramızda Allah bunlara mı iyilikte bulundu?" demeleri için onları birbiriyle denedik. Allah şükredenleri daha iyi bilmez mi? Ey Muhammed, âyetlerimize inananlar sana gelince, "Size selâm olsun. Rabbimiz size mutlaka merhamet edecektir. Sizden kim bilmeyerek bir kötülük işler, arkasından da tevbe eder, halini düzeltirse, Allah onu bağışlar ve ona rahmet eder" (En'am, 52, 54) buyuruldu.Habbab anlatmaya devam ediyor; Bu âyet üzerine Resûlullah (s.a.v.) bizleri çağırdı. Bundan böyle Resûlullah (s.a.v.) bizimle birlikte oturur oldu. Hattâ Resûlullah (s.a.v.) biz kalkıncaya kadar oturur, biz kalkınca O da kalkardı.

Habbab b. Eret, Hulefa-i Râşidîn öneminde de bütün savaşlara katıldı ve savaşlarda cansiperâne ve kahramanca savaştı. İlk devirlerde, bilhassa Mekke döneminde fakr u zaruret içinde yaşadığı halde, halifeler döneminde bütün İslâm devleti ve toplumuyla birlikte Habbab da refaha ermiş, savaş ganimetlerinden hissesine düşen payı alarak zengin olmuştu. Ancak bu dünya malı Habbab'ı şımartmamış, aksine Allah katında vereceği hesapdan daha çok çekinmesine yol açmıştır. Hastalanıp yatağa düştüğünde, kendisini ziyarete gelenler onu Cennet'te Hz. Peygamber'le (s.a.v.) buluşacağı için müjdeliyorlar, fakat O, Resûlullah'ın (s.a.v.) "Size, bir yolcunun erzağı kadar yiyecek yeter" buyurduğunu söylüyor ve sahip olduğu servetin, mal ve mülkün Resûlullah'a (s.a.v.) kavuşmasına engel olacağından korkuyordu. Niçin ağladığını soranlara da; "Bizden önce gelip geçenler hiç bir dünya malı elde edemeden göçüp gittiler. Elde edenlerde onu hep Allah yolunda harcadılar. Hamza şehid olduğunda,kefen olarak sadece siyah-beyaz çizgili bir hırkası vardı. Öyle ki başı örtülse ayakları, ayakları örtülse başı açıkta kalıyordu. Nihayet başı örtüldü. Ayakları otla kapatıldı. Biz ise öyle mal ve mülke nâil olduk ki nereye koyacağımızı bilemediğimiz binalar yaptırdık. İnsan harcadığının ecrini alır, fakat taşa toprağa bağladığı hariç." diyordu.

Ömrünün sonuna doğru, Hz. Ali devrinde Kûfe'ye yerleşen Habbab b. Eret fitne ve kargaşadan uzak bir hayat yaşamaya gayret etti.Sıffîn savaşına katılmadı. Ağır bir hastalığa yakalandı. Hatta "Resûlullah(s.a.v.), hiç biriniz ölümü temenni etmesin, buyurmasaydı ölümü temenni ederdim." diyecek derecede elem duydu. Hicretin 37. yılında 72 yaşında iken Kûfe'de vefât etti. Vasiyetine uyularak Kûfe şehrinin dışında çorak ve sakin bir yerlere gömüldü. Sıffîn savaşından döndükten sonra Habbab'ın öldüğünü ve defnedildiğini öğrenen Hz. Ali de onun cenaze namazını kıldı ve hakkında: "Allah Habbab'a rahmet etsin, gönüllü olarak Müslüman oldu, isteyerek hicret etti, mücâhid olarak yaşadı, bedenen çeşitli derd ve hastalıkla imtihan oldu. Allah iyi iş işleyenin ecrini zâyi etmeyecektir. Ne mutlu ona" dedi.

Kûfe'de Habbab'ın defnedildiği bu yere, daha sonra birçok sahâbî ve âlim de defnedildi ve böylece bu yer sonra mamur bir bölge haline geldi.

Habbab b. Eret, Resûlullah'ın(s.a.v.) hayatını örnek alır, her yerde ve her zaman O'nun sünnetine uymaya çalışırdı.Bilmediği hususu sorar öğrenir-

di. Bir defasında Hz. Peygamber'e (s.a.v.) yatsı namazı hakkında sormuş, sonra da unutmuştu. Sonra yine gelip sordu. Resûlullah da (s.a.v.): "Bu namaz,korku ve ümit namazıdır.Bu namazda Cenâb-ı Hakk'dan üç şey istenirse hiç olmazsa ikisi kabul olunur" buyurdular.

Habbab, Resûlullah'tan 33 hadîs rivâyet etmiş, kendisinden oğlu Abdullah, Ebû Ümame,Ebû Mamer, Kays b. Ebî Hazim, Mesruk b. Ecde,Alkâme b. Kays gibi, sahâbe ve tâbiûn hadîs rivâyetinde bulunmuştur. Habbab'ın rivayet ettiği hadîslerin biri şöyledir: Habbab "Hz. Peygamber'e, namaz kılarken secde ettiğimizde taşların sıcaklığında alnımızda peyda olan ezâdan bahsettik, bir çare haber vermediler" buyurmaktadır.

Habbab, İslâm'a gönül veren Müslüman'ın ne gibi sıkıntılara göğüs gerebileceğine, imanla ve İslâm'la şereflenen bir kölenin İslâm cemiyetinde ve Allah katında ne derece yükselip itibar göreceğine canlı ve tarihî bir örnektir. Şartlar ne olursa olsun Müslüman'ın inandığı ve doğru bildiği yönde dosdoğru yürümesi, dâima Allah rızasını ölçü alması, Allah yolunda cihadı terketmemesi gerektiği de yine Habbab'ın hayatında müşahhas hale gelmiştir.

HACCAC b. İLAT (r.a.)

Süleymoğulları kabilesinden olan Haccac b. İlat, Ebû Muhammed ve Ebû Abdullah künyeleri ile tanınır. Soyunun silsilesi ise şöyledir: Haccac b.İlât b. Hâlid b. Süveyre b. Hilâl b. Ubeyd Zafer b. Sa'd es-Sülemî.

Mekke'nin önde gelen zenginlerinden olan Haccac ticaretle uğraşıyordu. Süleymoğulları yurdundaki altın madenlerinin de sahibiydi. Müslüman olduktan sonra bu bölgeden ilk maden zekâtını Medine'ye gönderen Haccac olmuştur.

Haccac,Hayber'in fethinden önce Müslüman olmuştu. Onun İslâm'a girişi oldukça maceralıdır. Haccac ticaret için çıktığı yolculuktan birkaç arkadaşı ile birlikte Mekke'ye dönerken yolda gece karanlığı bastırdı ve orada konaklamak zorunda kaldılar. Gece Haccac kafilenin bekçilik ve gözcülüğünü yaparken gecenin o saatinde oradan geçmekte olan bir adamın yüksek sesle okuduğu Rahman sûresini dinledi ve bu ilâhî kelâmdan son derece etkilendi. Sabah olunca işittiklerini arkadaşlarına anlattı ve etkilendiğini söyledi. Arkadaşları Haccac'a karşı çıktılar ve onu dinsizlikle suçladılar. Fakat Haccac tatmin olmadı, geri dönerek Medine'ye gitti, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) huzuruna çıkarak Müslüman oldu.

Haccac'ın âilesi ve bütün malı Mekke'de olduğu için Hz. Peygamber'den onları derleyip toplamak için izin istedi. Çünkü Mekkeli müşrikler Haccac'ın Müslüman olduğunu duyarlarsa malını yağma ederlerdi. Haccac Mekke'ye geldiğinde, "Muhammed'in etrafındaki herkesin dağıldığını, yakında kendisinin de yakalanıp öldürüleceğini,hatta,getirilip Mekkeliler'e teslim edileceğini" söyledi. Bu haber üzerine Mekkeli müşrikler çılgınlar gibi sevindiler. Ayrıca Haccac onlara Muhammed'e (s.a.v.) karşı harekete

geçeceğini, alacaklarını toplamakta kendisine yardım etmelerini istedi. Mekkeliler bu asılsız haberin sarhoşluğu içindeyken Haccac alacaklarını topladı, işlerini yoluna koydu ve Hz. Peygamber'in (s.a.v.) amcası Hz. Abbas'a gerçeği anlatarak Medine'ye doğru yola çıktı. Hz. Abbas, Haccac'ın Medine'ye varmak üzere olduğunu, beşinci günde Mekke müşriklerine Haccac'ın da Müslüman olduğunu ve Hz. Peygamber'in (s.a.v.) yanına hicret ettiğini söyleyince beyinlerinden vurulmuşa döndüler.

Haccac b. İlat, Hayber'in fethinden önce Müslüman olmuştu. Hayber'in fethine katılıp sonra Mekke'ye gidip geri döndü. Medine'ye hicretinden sonra orada kendisine bir ev yaptırdı ve bir mescidi de imar etti. Bundan sonra Hz. Peygamber'le birlikte bütün savaşlara katıldı. Ancak Mekke'nin fethinde Medine'de kaldı.

Haccac b. İlat, doğru olan rivayete göre, Hz. Ömer'in hilâfeti devrinde vefat etti. Haccac'ın oğullarından Abdullah'ı Hz. Muâviye Humus vâlisi olarak tayin etti. Diğer oğlu Nasr çok güzel ve yakışıklı olduğu ve çevresindeki kadınlar arasında fitneye sebep olduğu için halife Hz. Ömer tarafından Basra'da ikâmete gönderildi. Haccac'ın bir diğer oğlu olan Murid de Cemel olayına katılmış ve orada vefât etmiştir.

Haccac b. İlat'tan hadîs rivayet edilmemiştir. Herhalde bunun en başta gelen sebebi, Haccac'ın Hz. Peygamber ile olan beraberliğinin oldukça az olmasıdır.

HAFSA (r.a.)

Hz. Ömer'in kızıdır. İslâmiyet gelmeden önce Mekke'de doğdu. Annesi Osman b.Maz'un'un kızkardeşi Zeyneb'dir. Hz. Hafsa, sahâbeden Huneys b. Huzâfe ile evlendi. Birlikte Medine'ye hicret etti. Bedir savaşında Huneys, aldığı yara sonucu vefât etti. Cenaze namazını bizzat Resûlullah (s.a.v.) kıldırıp Bâkî mezarlığına defnettirdi.

Kocasının ölümünden sonra dul kalan Hz. Hafsa, Hz. Peygamber'in kızı Hz. Rukayye'nin Bedir'den dönerken vefât etmesi sonucu dul kalan Hz. Osman'la evlenmelerini Hz. Ömer uygun görüyordu. Birgün Hz. Ömer Hz.Osman'ın evine gitmişti. Hz. Rukayye'nin ölümünden dolayı onu son derece üzgün ve müteessir görünce: "Ey Osman, istersen sana kızım Hafsa'yı nikâhlayalım" dedi. Hz. Osman önce düşünebileceğini söyledi. Daha sonra da Hz. Ömer'e: "Bugünlerde evlenmenin doğru olmadığı inancındayım" diyerek olumsuz cevap verdi ve özür diledi. Hz. Ömer, daha sonra Hz. Ebû Bekir'e Hz. Hafsa ile evlenmesini teklif etti. Hz. Ebû Bekir yapılan teklife susup hiç cevap vermedi.

Hz. Ömer durumu şikayet bâbında olmak üzere Hz. Peygamber'e götürdü ve: "Yâ Resûlullah ben Osman'a şaşıyorum. Hafsa'yı ona teklif ettim, kabul etmedi, kaçındı" dedi. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.): "Hafsa, Osman'dan daha hayırlı biriyle, Osman da Hafsa'dan daha hayırlı biriyle evlenecektir. Kızın Hafsa'yı bana nikâhla, Ben de kızım Ümmü Külsum'u Osman'a nikâhlarım, çünkü Allah, Osman'ı senin kızından daha hayırlısına, kızın Hafsa'yı da Osman'dan daha hayırlısına nikâhladı" dedi.

Sahâbîler

ANSİKLOPEDİSİ

FASİKÜL-17

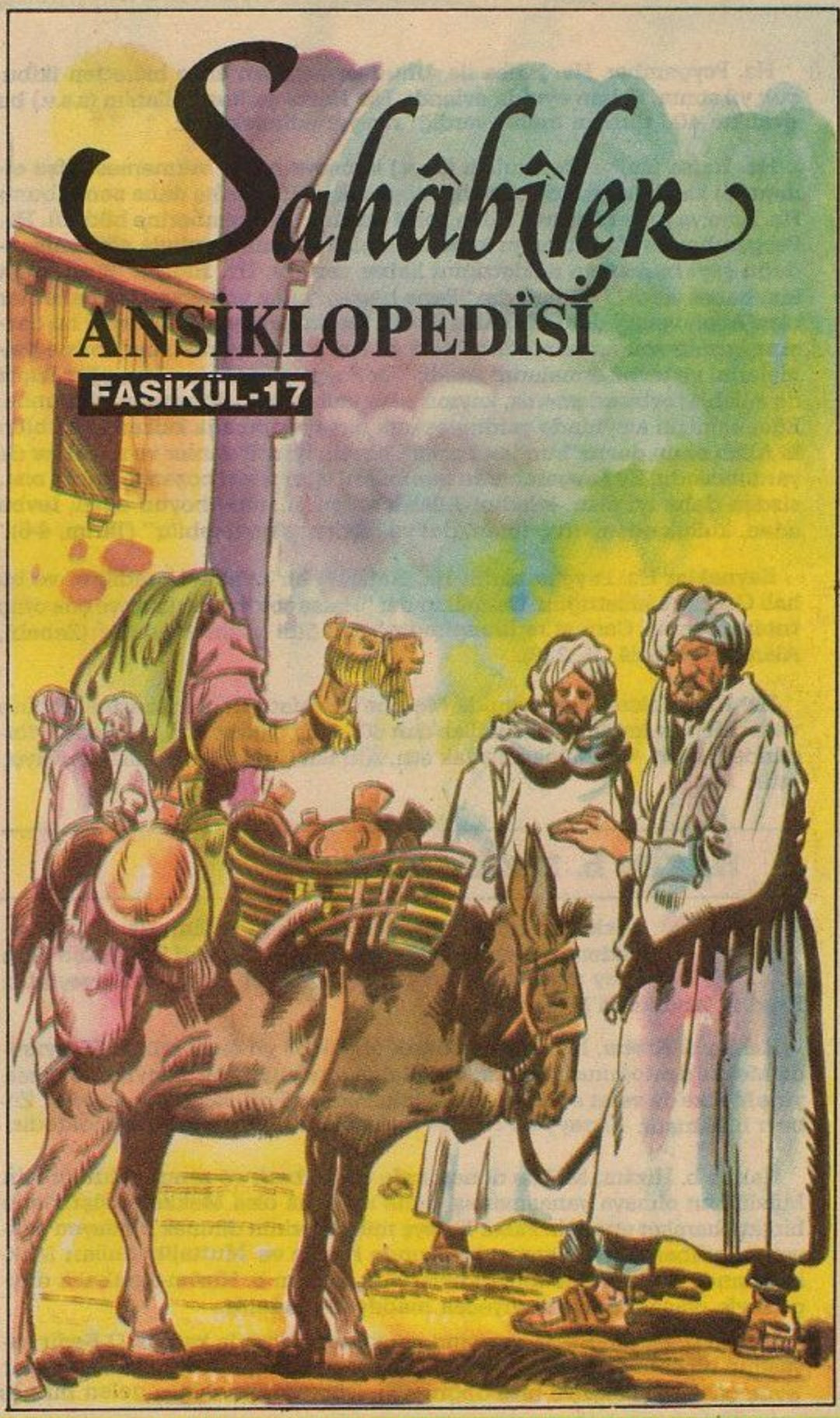

Hz. Peygamber, Hz. Hafsa ile, Uhud savaşından önce hicretten ikibuçuk yıl sonra, Şaban ayında evlendi. Hz. Hafsa'ya Resûlullah'ın (s.a.v.) bu evlilikte 400 dirhem mehir verdiği rivayet edilmektedir.

Hz. Hafsa (r.a)'ya Resûlullah (s.a.v.) kimseye haber vermemesi, ifşa etmemesi kaydıyla gizlice birşeyler söylemişti. Hz. Hafsa daha sonra bunu Hz. Âişe'ye haber verince Allah Teâlâ durumu Peygamberine bildirdi. Hz. Peygamber de Hz. Hafsa'ya kendisine gizli kalmak kaydıyla söylemiş olduğu şeyi başkasına naklettiğini haber verince, Hz. Hafsa: "Bunu sana kim haber verdi?" dedi. O da: "Bana herşeyi bilen ve herşeyden haberdar olan Allah verdi" dedi. Hz. Âişe ile Hz. Hafsa'nın uygun olmayan bu davranışlarının sonucunda Allah Teâlâ şu âyeti göndererek kendilerine gelmelerini ve tevbe etmelerini istedi: "Ey Peygamber hanımları, eğer ikiniz de Allah'a tevbe ederseniz, kaymış olan kalblerinizi düzeltmiş olursunuz. Eğer eşinizin aleyhinde yardımlaşarak birşey yapmağa kalkarsanız, bilin ki Allah onun dostu, bundan başka Cebrâil, iyi mü'minler ve melekler de yardımcısıdır. Ey Peygamber'in hanımları, eğer o sizi boşarsa, Rabbi ona, sizden daha iyi olan, kendini Allah'a veren, inanan, boyun eğen, tevbe eden, kulluk eden, oruç tutan, dul ve bâkire eşler verebilir" (Tarim, 4-5).

Kaynaklar Hz. Peygamber'in Hz. Hafsa'yı bir talakla boşadığını ve bu hali Cebrâil'e arzettiğini, Cebrâil'in de: "Hafsa çok namaz kılar ve çok oruç tutar. O senin Cennet'te hanımındır" dediğini yazmaktadırlar (Zehebî, Alâmü'n-Nübelâ, II, 228).

Hz. Hafsa hicretin 41. yılında Medine'de vefat etti. Cenâzesini Medine vâlisi Mervan kaldırdı. Resûlullah'dan 60 hadîs rivayet etti. Bunlardan dördünde Buharî ve Müslim ittifak etti. Altı hadîs de yalnız Müslim rivayet etti.

HAKÎM b. HİZÂM (r.a.)

Mekke'nin eşrafından olan Hakîm b. Hizâm, Hz. Hatice validemizin kardeşinin oğludur. Künyesi Ebû Hâlid olup soy silsilesi ise şöyledir: Hakîm b. Hizâm b. Huveylid b. Esed b. Abdiluzzâ b. Kusayy.

Hakîm b. Hizâm, hicretten yaklaşık olarak 63 yıl önce milâdî 557 yılında Mekke'de doğmuş, hicretin 50. yılında yüz yirmi yaş dolaylarında iken yine Mekke'de vefat etmiştir. Annesinin ismi Safiyye veya Zeyneb binti Zübeyr b. Hâristir. Kusayy'da Resûl-i Ekrem (s.a.v.) ile soyu birleşmektedir.

Hakîm b. Hizâm, Mekke döneminde çok itibarlı ve zengin olduğu için Müslüman olmaya yanaşmamış, daha ılımlı da olsa Mekkeli müşriklerle birlikte hareket etmiştir. Fakat Kureyş müşriklerinin dinmek bilmeyen adâveti ve ambargo uygulaması karşısında Haşîm ve Muttaliboğulları Mekke dışında Şi'b-i Âli'de toplandıklarında, Hakîm b. Hizâm-akrabalık duygusuyla olacak- devamlı yiyecek maddesi gönderdi.

Hakîm b. Hizâm Bedir savaşına müşrikler arasında katıldı. O Bedir savaşının bir sahnesini şöyle anlatır: "Bedir savaşında Resûlullah (s.a.v.) bir avuç çakıl taşı aldı ve bize doğru attı. Gökten yere doğru gelen bir ses

duydum. Sanki leğen içine bir taş atılmış gibi büyük gürültü koptu. Meğer o, Resûlullah'ın (s.a.v.) attığı taşların sesleri imiş. Biz bu sesler korkusuyla hezimete uğramıştık."

Hicretin 8. yılında İslâm ordusu Mekke'yi fethetmek için Merretu'z-Zehran'da konakladığında Ebû Süfyan ile Hakîm b. Hizâm, Mekkeliler'e tavassut için Hz. Peygamber'le (s.a.v.) görüşmeye gittiler. Resûlullah'ın huzurunda Hakîm o anda Müslüman oldu ve İslâm ordusu ile birlikte Mekke'ye geri döndü. Hz. Peygamber "Kim Hakîm b. Hizâm'ın evine girerse emniyettedir" buyurdu.

Huneyn savaşında müellife-i kulub olarak kendisine ganimetten yüz deve verildi. Daha sonra iyi bir Müslüman olarak yaşadı. Dört halife devrini de gördü. Muâviye devrinde Mekke'de vefât etti.

Hakîm b. Hizâm, Müslüman olmadan önce de iyilik sever, çevresini görür,gözetir bir kimseydi. Hz. Peygamber'e (s.a.v.) bunlardan dolayı ecir alıp alamayacağını sordu. Resûlullah (s.a.v.)'da "Sen, geçmişte kalan önceki iyiliklerinden dolayı Müslüman oldun" buyurdular.

HALLÂD b. SÜVEYD (r.a.)

Ensâr'ın ilk Müslümanlar'ındandır. Hazrecli olup soy silsilesi şöyledir: Hallâd b. Süveyd b. Sa'lebe b. Amr b. Hâris el-Ensârî. Künyesi ise Ebû Said veya Ebû İbrahim'dir.

İkinci Akabe bîatından önce Müslüman olmuş, bu bîata katılmıştır. Benî Hâris kolunun ileri gelenlerinden olan Hallâd, Bedir savaşına katılarak bu savaşta büyük kahramanlıklar göstermiştir. Uhud savaşında oğlu Sâîb ile birlikte Resûlullah'ın (s.a.v.) etrafından ayrılmamış, canla başla onun etrafında siper olmuşlardır. Hallâd Hendek savaşına da katılmıştır.

Hendek savaşı esnasında Müslümanlar'ı arkadan vuran Kurayza Yahudileri'nin cezalandırılması gerekiyordu. Savaş sonrası Hz. Peygamber (s.a.v.) Kurayza'ya bir sefer tertip etti ve Kurayza kalesi kuşatıldı. Kuşatma esnasında bir Yahudi kadınının yuvarladığı büyük bir taş Hallâd b. Süveyd'in başına isabet edip onu şehid etti.Benî Kurayza teslim olduktan sonra bu kadından Hallâd'ın intikamı alındı.

Hallâd'ın şehid olduğunu işiten Hz.Peygamber buna çok üzüldü, ve Hallâd için dua edip "Ona iki şehid sevabı verdi" buyurdular.

HÂLİD b. SAÎD (r.a.)

İlk Müslümanlar'dandır. Künyesi Ebû Saîd olup tam adı, Hâlid b. Saîd b. Âs b. Ümeyye b. Abdişşems b. Abdimenaf b. Kusayy'dır. Annesi ise Sakif kabilesindendir.

Hâlid b. Saîd İslâmiyet'i kabul edenler arasında ilk sıralarda yer alır.

Onun erkeklerden beşinci Müslüman olduğu söylenir.İslâm'ı seçişinde gördüğü bir rüya başlangıç olmuştur. Rüyasında Hâlid, evin etrafını ateşin sardığını, babasının ateş içerisinde kaldığını, Resûl-i Ekrem'in (s.a.v.) ateşi söndürdüğünü görür.Sabah olunca rüyasını Ebû Bekir'e anlattı. O da Hâlid'e, bir an önce İslâm'a girmesini, babasının ateşte yanacağını söyledi. Hâlid vakit kaybetmeden Resûlullah (s.a.v.) huzuruna geldi ve rüyasını anlattı. Resûl-i Ekrem (s.a.v.) ona İslâm'ı anlattı.Hâlid bunları kemal-i hürmetle dinledi ve Müslüman oldu.

Hâlid b. Saîd Müslüman olduktan sonra, evinde ve her yerde tevhid akidesini yaymaya başladı. Bu uğurda babası olmak üzere bir çok kimseden ezâ ve cefâ gördü. Fakat Hâlid'in İslâm'a ve Resûlullah'a (s.a.v.) bağlılığı daha da arttı. Babası Hâlid'i aç-susuz bıraktı, hapsetti. Hâlid "Baba! Boşuna bana işkence etmeyin. Canımı dahi alsanız İslâm'dan ve Resûl-i Ekrem'den vazgeçmem" diyordu.

Yapılan eziyetten Hâlid'in İslâm'ı yaşamasına ve yaymasına imkân vermeyince karısı Ümeyye'yi ve kardeşi Amr'ı da yanına alarak bir grup Müslüman'la birlikte Habeşistan'a hicret etti; oğlu Saîd ve kızı Ümmü Hâlid orada doğdu.

Hâlid b. Saîd, hicrî 6. yıla kadar Habeşistan'da kaldı. Medine'ye geldiğinde Müslümanlar Hayber'in fethi ile meşguldüler. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) ona da Hayber ganimetinden pay verdiği rivayet edilir. Bundan sonra Hâlid Hz. Peygamber'le birlikte bütün gazalara; Mekke'nin fethine, Huneyn, Taif ve Tebük savaşlarına katılmıştır. Bedir ve Uhud savaşlarına katılamadığı için zaman zaman Hz.Peygamber'e (s.a.v.)teessürünü bildirirdi. Hz. Peygamber de (s.a.v.) ona; Üzülme, başkaları bir hicrete, sen ise iki hicrete katıldın buyururdu.

Hâlid b. Saîd, okuma ve yazması olan sahâbîlerden olup şiir ve edebiyat bilgisi de yerinde idi. Hz. Peygamber yazışma işlerini ona tevdi etti. Mektupları yazar, anlaşmaları kaleme alır, heyetlerle yapılan müzakereleri kaydederdi.

Hâlid b. Saîd, idarî yeteneği de olan bir zattı. Hz. Peygamber (s.a.v.) onu Yemen'e vâli olarak gönderdi. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) vefâtını haber alınca Medine'ye geri döndü.

Hâlid'in halife Hz. Ebû Bekir'e bîatı ikı ay kadar gecikmişti.Önceleri bîat etmekte tereddüt etmiş ise de sonradan O'nun dirâyet ve kudretini görünce bîat etti. Orduda görev alarak irtidad ve isyan hareketlerinin bastırılmasında görev aldı.Yardımcı kuvvetlerin kumandanı olarak Tima'ya gönderildi. Bizans ordusu ile şiddetli çatışma oldu. İkrime ve Velid de ordularıyla Hâlid'e yardıma geldiler. Bu savaşlarda oğlu Saîd şehid oldu.

Hâlid b. Saîd daha sonraki savaşlarda da büyük kahramanlıklar gösterdi. Onun bu hali diğer askerlere de şevk ve heyecan verdi,onları galayana getirdi. Şam şehrinin alınmasında ve Fahl savaşında önemli yararlılıkları oldu. Hicrî 14. yılda Mercisafer savaşında, bir diğer rivâyete göre de hicrî 13. yılda Ecnadin savaşında, karşısına çıkan bir Rum savaşçısı ile mübareze yaptı. Bir gün önce de Ümmü Hâkim isimli kadınla yeni evlenmişti.Bu çarpışmada şehid düştü. Kocasının şehadetini gören bir günlük hanımı Ümmü Hakîm feryâd edecek yerde eline kılıç alarak düşman üze-

rine yürüdü.

Hâlid b. Saîd, parmağında "Muhammed Allah'ın Resûlüdür" yazılı mührünü hiç çıkarmadı. Yemen âmilliği dışında ömrü savaş meydanlarında geçmiş bir sahâbîdir.

Hâlid b. Saîd anlatıyor: "Allah'ın Resûlü beni Yemen'e gönderdi: "İnsanlardan rastladıkların arasında ezan duyarsan onlara dokunma. Müslüman olmayanları da önce İslâm'a davet et" buyurdu."

HÂLİD b. VELİD (r.a.)

Hz. Peygamber'in "Seyfullah" (Allah'ın kılıcı) diye vasıflandırdığı Halid b. Velid, İslâm tarihinin ünlü komutanlarından biridir. Babası, ünlü İslâm düşmanı Velid b. Muğire'dir. Annesi, Lübabetu's-Suğrâ'dır. Büyük halası, Abbas b. Abdülmuttalib'le evli idi. Diğer halası ise Hz. Peygamber'in eşi Hz. Meymûne'dir. Kureyş kabilesinin Mahzum koluna mensuptur.

Halid b. Velid, doğuştan askerliğe meyli olan bir kişi idi. Bedir'de Hz. Peygamber'e karşı savaştı. Uhud'da Müslümanlar'a büyük zarar verenlerin başında Halid de vardı. Hendek'te bulundu. Mekke'nin fethinden önce, Amr b. Âs ve Osman b. Talha ile birlikte Medine'ye gelerek Müslüman oldu.

Halid b. Velid'i İslâm tarihinde şöhrete kavuşturan ilk olay, Mute savaşı olmuştur. Hz. Peygamber, Zeyd b. Harise komutasında bir orduyu Mute'ye göndermiş ve şu talimatı vermişti: "Zeyd şehid olursa komutayı Ca'fer b. Ebû Tâlib, o da şehid olursa, Abdullah b. Revaha alsın" demişti. Ordu düşmanla karşılaşıp da bu üç komutan da şehid olunca, sancağı Halid b. Velid almış ve orduyu zafere kavuşturmuştu. Savaşta Halid, dokuz kılıç kırmıştı. Hz. Peygamber'e bu nakledilince çok memnun olmuş ve O'na Seyfullah (Allah'ın kılıcı) lâkabını takmıştı.

Mekke'nin fethinde Halid b. Velid, ordunun sağ cenahının komutanlığını yapmıştı. Şehre girerken bir kaç kişi kendisine saldırmış, o da onları bertaraf etmişti. Huneyn savaşında da büyük yararlılıklar gösteren Halid b. Velid, Taif kuşatmasında komutan idi. Tebük'te, Necran seriyyesinde, Yemen seriyyesinde ve Uzza seriyyesinde hep Halid b. Velid vardı. Mürted olayının bastırılmasında ise en büyük pay yine O'nundu. Tüleyha'yı ve Müseylemetü'l-Kezzab'ı ortadan kaldıran da Halid b. Velid idi. Bu zaferden sonra Hz. Ebû Bekir, O'nu, ordunun başına geçirerek Irak'a gönderdi. Artık Allah'ın kılıcı için yollar açıktı. 13/634'den 17/638'e kadar fetihten fetihe koştu. Ancak Hz. Ömer, bazı sebeblerden dolayı O'nu ordu komutanlığından aldı.Valilik görevi ise bir müddet devam etti. Fakat daha sonra O bu görevden de ayrıldı. Medine'ye geldi ve burada 22/643 yılında vefât etti. Bazılarına göre Humus'a gelmiş ve orada vefât etmiştir.

Hz. Peygamber, Halid b. Velid'i Necran'a göndermiş ve burada Hz. Peygamber'le mektuplaşmıştır. Ordu komutanı iken İranlılar'ı İslâm'a davet eden mektuplar yazmıştır. Aynı şekilde Yermuk savaşında Roma komuta-

nını da İslâm'a davet etmişti.

Asker olarak doğan ve asker olarak yaşayan Halid b. Velid, ölümünden önce şunları söylemişti: "Şu şu savaşlarda bulundum. Vücudumda kılıç, mızrak, ok yarası bulunmayan bir tek karış yer bile yoktur. Fakat görüyorsunuz ki, develer gibi yatağımda ecelimle ölüyorum. Korkaklar dünyada rahat yüzü görmesin"

"Yeryüzünde muhâcirlerden müteşekkil bir seriyyede geçirdiğimiz, sabah olur olmaz erkenden düşmana hücûm etmeyi kararlaştırdığımız, soğuk, buzlu bir geceden daha çok hoşlandığım, zevk aldığım için bir gece geçirmemişimdir. Siz de Allah yolunda cihada önem veriniz."

"Ölüm saçan, çok tehlikeli sahnelerle dolu savaşlarda ölmek istemiştim. Fakat yatağımda ölmek takdir olunmuş, elden ne gelir.Lâilahe illâllah'dan sonra,en çok ecir umduğum amelim,sabahleyin kafirlere baskın yapmak için, siperde göğün dibi delinmişcesine yağan yağmur altında geçirdiğim gecemdir. Ben öldüğüm zaman atımı ve silahımı muhafaza edin ve onları Allah yolunda savaşanlara verin."

Halid b. Velid vefât edince Hz. Ömer O'nun cenazesine katılmış ve "Halid ailesindeki kadınların bağırmamak şartıyla O'nun için göz yaşı dökmelerinde bir mahzur yok" demişti.

O, Hz.Ömer ki, Hz. Ebû Bekir'e gelerek "O'nu azlet" demiş, fakat Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer'e: "Allah'ın çektiği kılıcı ben asla kınına sokamam" diye cevap vermişti.

(Ibn Hacer, el-İsabe, 1/4112-415, Zehebî, A'lamu'n-Nübelâ, 1/366-384)

HALÎME BİNTİ EBÛ ZÜEYB (r.a.)

Hz. Peygamber (s.a.v.)'in süt annesidir.Soy silsilesi, Halîme binti Ebû Züeyb (Abdullah) b. Hâris Şince b. Rizam b. Nadıra şeklinde olup Benî Sa'd b. Bekir kabilesi kadınlarındandır.

Yeni doğan çocukları, süt annelerine vermek Kureyş'in ve diğer Arap eşrafının adeti idi.Bunun,çocukların bedenen gelişmeleri, saf ve pürüzsüz Arapça'yı öğrenmeleri gibi faydaları vardı. Halîme Hatun Mekke'ye geldiğinde Abdulmuttalib ona,torununa süt annelik yapmasını teklif etti. Halîme Hatun önceleri, çocuğun yetim olması ve maddî bakımdan kendisine fazla yararlı olmayacağı düşüncesiyle çekimser davrandıysa da sonradan kabul etti. Halîme Hatun, Hz. Muhammed'in gelişiyle evine, çevresine bolluk ve bereket geldiğini, yaşlı ve sütsüz develerin sütle dolduğunu, kurak topraklarının yeşerdiğini, davarlarının bereketlendiğini anlatır. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) süt kızkardeşleri Şeyma ve Üneyse, süt erkek kardeşi ise Abdullah'tır. Her üçü de Halîme'nin ve kocası Hâlis b. Abdüluzzâ'nın müşterek çocuğudur.

Halîme Hatun, Hz. Peygamber'i (s.a.v.) bir kaç defa annesine getirdi ise de her seferinde biraz daha bakması için geri gönderiliyordu. Beş yaşında tekrar annesi Âmine'nin yanına getirdi. Âmine'ye ve Abdulmuttalib'e

bu beş yıl zarfında gördüğü harikulâdelikleri, malının bereketlenmesini, Habeş Hıristiyanlarının onu kaçırmaya kalktığını, kâhin Arrar'ın ondaki peygamberlik alâmetini tanıdığını, melekler tarafından göğsünün yarılıp kalbinin yıkandığını vs. hep anlattı. Abdulmuttalib O'nu bağrına bastı, Halîme'ye de çok kıymetli hediyeler vererek yurduna gönderdi.

Halîme Hatun, Hz. Peygamber'in (s.a.v.), Süeybe Hatun'dan sonra, ikinci süt annesidir. Peygamberimiz (s.a.v.) daha sonraları Halîme Hatun'u gördükçe "Benim annem, benim annem" der, ona büyük saygı gösterirdi. Omuz atkısını yere serer,onun üzerine oturturdu. Halîme Hatun bir gün Peygamberimiz'i (s.a.v.) görmek üzere Mekke'ye gelmişti. Peygamberimiz (s.a.v.) o sırada Hz. Hatice ile evli bulunuyordu. O'nu ağırladılar, oturup sohbet ettiler. Halîme Hatun, yurtlarında süren kuraklık ve kıtlıktan dertyandı. Hz. Hatice giderken Halîme Hatun'a kırk koyun, binmek için de bir deve vermişti.

Halîme Hatun yine Huneyn günü gemiş, Resûlullah'la (s.a.v.) görüşmüş, Resûlullah O'na hürmet etmişti.

Bir başka zamanda Resûlullah, Halîme Hatun'un kızkardeşini görünce ona süt annesini sordu. O da vefât ettiğini söyleyince Peygamberimizin (s.a.v.) gözü yaşlarla doldu. Süt annesinin kardeşine ve yakınlarına ikramda bulundu. Onlar da Resûlullah'a (s.a.v.) "Sen küçükken de büyükken de ne güzel kefil olunansın" diyerek memnunlukla geri döndüler.

HAMNE BİNTİ CAHŞ (r.a.)

Mü'minlerin annelerinden Hz.Zeyneb'in kızkardeşi, Hz. Peygamber'in de (s.a.v.) halasının kızı olup Kureyş'in Esed oğulları kolundandır.

Kardeşleri Abdullah, Zeyneb ve Ebû Ahmed ile birlikte Mekke'de erken devirlerde âilece Müslüman olan Hamne, hicret yılında âilece Medine'ye hicret etmiş ve Kuba'da Mübeşşir b. Abdülmünzir'in evinde misafir olarak bir süre kalmıştır.

Hamne binti Cahş Medine'de Mus'âb b. Umeyr ile evlendi. Uhud savaşına yaralıları tedavi etmek ve gazilere hizmet etmek için katılan Hamne, kardeşi Abdullah b.Cahş'ın şehid olduğunu görünce "Bizler Allah'a âidiz ve yine O'na döneceğiz." meâlindeki âyeti okumuştu. Biraz sonra dayısı Hz.Hamza'nın şehid düştüğü haberi gelince yine aynı âyeti okudu. Fakat üçüncü olarak kocası Mus'âb'ın şehid olduğu haberi gelince dayanamayıp acı bir çığlık kopardı. Dayısının oğlu olan Hz. Peygamber'in (s.a.v.) yanına gelince Resûlullah (s.a.v.) ona "Ey Hamne, sabret ve Allah'tan ecrini bekle" buyurdular. Sonra da devamlı "Kuşkusuz, kadının yanında kocasının ayrı bir yeri vardır" buyurdu.

Hamne binti Cahş, Benî Mustalık gazasında Hz. Âişe'ye yapılan iftiraya katılmış, Hz. Âişe'nin suçsuzluğu anlaşılınca da Hamne'ye had cezası uygulanmıştır.

Hamne, Mus'âb'dan sonra Cennet'le müjdelenen on sahâbîden (aşere-i mübeşşere) biri olan Talha b. Ubeydullah ile evlendi. Kendisinden çok az hadîs rivâyet edilmiştir.

HAMZA b. ABDULMUTTALİB (r.a.)

Şehidlerin efendisi, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) amcası büyük sahâbî. Künyesi Ebû Ammâre ve Ebû Ya'lâ'dır. Soy silsilesi ise şöyledir: Hamza b.Abdulmuttalib b.Hâşim b. Abdimenaf b. Kusayy. Çok cesur ve savaşcı olması sebebiyle de lâkab olarak "Allah'ın Arslanı (esedullah) diye anılır. Annesi Hâle binti Vehb'dir.

Hz. Hamza, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) hem öz amcası ve hem de süt kardeşi olup, Hz. Peygamber'den iki yaş büyüktür. Resûl-i Ekrem'i emziren Süveybe,Hz. Hamza'yı da emzirmişti. Hz. Hamza çok iyi kılıç kullanır, mükemmel ok atar, iyi ata biner ve güreşirdi. Avcılığa da çok meraklı idi.

Hz. Peygamber (s.a.v.) İslâm'ı tebliğ ve telkin ederken, atalarının geleneksel yolundan ayrılmak istemeyen, çıkarları veya itibarları zedelenecek olan müşrikler O'na karşı çıkıyor, türlü eza ve işkenceler ediyordu. Bir gün Resûlullah (s.a.v.) Mekke'de Safa tarafında oturuyor ve halkı İslâm'a davet ediyorken Ebû Cehl gelerek O'na eziyet ve hakaret etmiş, İslâm'ı kötülemişti. Hz. Hamza da avdan dönüyordu. Âdeti vechile önce Kâbe'yi tavaf edip Kureyş'in ileri gelenleriyle sohbet edip sonra evine gitmek istedi. Kenlisini yolda bir cariye karşılayıp Ebû Cehl'in yeğeni Muhammed'e yaptıklarını anlattı. Hz. Hamza, Kureyş'in en kuvvetli, izzetli ve itibarlı şahsiyetlerinden idi. Bu olay ağırına gitti. Hemen Kâbe'ye giderek Ebû Cehl'i buldu, herkesin ortasında yayını vurarak kafasını yardı ve ona "Ben onun dini üzere olduğum halde sen O'na nasıl söğersin. Ben de onun söylediğini söylüyorum. Gel gücün varsa bana karşı gel" dedi. Bu olay bi'setin yılında vuku buluyordu.

Hz. Hamza'nın Müslüman oluşu, Kureyş müşriklerini perişan ederken bir avuç Müslüman'ı kuvvetlendirdi, izzetlerini artırdı.Çünkü Müslümanlar'a sataşmak isteyen Hz. Hamza'nın kılıcının gücünü hesaba katıyor ve vazgeçiyordu. Müslümanlar Hz. Ömer'in Müslüman olmasıyla daha da güçlendiler. Alenen İslâm'ı yaşar ve anlatır oldular.

Hz. Peygamber Mekke'de iken Hz. Hamza ile Zeyd b. Hârise arasında kardeşlik tesis etmişti. Bu iki kardeşlik birbirlerini çok severlerdi.

Hz. Peygamber (s.a.v.) birlikte aynı yıl Medine'ye hicret eden Hz. Hamza, ilk yıllarda Resûlullah'ın (s.a.v.) muhâcirlerden oluşturduğu küçük askeri birliklerin başında hem Medine'nin korunmasını ve hem de çevrenin denetimini sağladı. Hicretin birinci yılında otuz kişilik bir müfreze ile, başında Ebû Cehl'in bulunduğu üçyüz kişilik Kureyş kervanının yolunu kesti. İki taraf arasında savaş çıkmak üzereyken Mecdi b. Amr el-Cühenî araya girip çatışmayı önledi. Hz. Hamza hicretin ikinci yılında da birliği ile Medine çevresini kollamaya devam etmiş, bu arada bazı kabileler ile anlaşma yapılmasını sağlamıştı.

Hz. Hamza'nın en büyük kahramanlıklarından birisi Bedir gazasında olmuştur. Savaşın başında Müslümanlar'a meydan okuyan Şeybe'nin karşısına Resûlullah'ın (s.a.v.) emriyle, Hz. Hamza çıkmış ve onu öldürmüş, bu

arada kendisine saldıran müşrik Tuayme b.Adiyy'i de öldürmüştür.Daha sonra savaş başlamış ve Hz. Hamza da dâhil Müslümanlar, cansiperâne savaşarak Kureyşli müşrikleri perişan etmiştir.

Hicretin üçüncü yılında İslâm'a karşı cephe alan Benî Kaynuka Yahudileri'ni te'dip etmek için tanzim olunan ordunun başına da Hz.Hamza getirildi. Müslümanlar'ın kuşatmasına dayanamayan Yahudiler Medine bölgesinden sürülüp çıkarıldılar.

Hicretin üçüncü yılında yapılan Uhud savaşında Hz. Hamza büyük bir kahramanlık örneği vermiştir. Savaştan önce Müslümanlar'a meydan okuyan Sibâ'nın karşısına çıkmış ve onu öldürmüştür. Savaş bütün hızıyla devam ederken ve Hz. Hamza müşrikleri kılıcıyla tek tek öldürürken bir kayanın arkasına gizlenerek pusu kuran Vahşî, attığı mızrak ile O'nu şehid etmiştir. Hz. Hamza, Bedir savaşında Kureyş'in önder ve savaşcılarından bir çoğunu katlettiği için Kureyşli müşrikler ona diş biliyorlardı. Vahşî'yi de bu intikamı alması için yönlendirmişler ve göndermişlerdi. Hz. Hamza'nın, şehid olduğunda elli dokuz yaşında olduğu rivâyet edilir.

Amcasının şehâdetini duyan Resûlullah (s.a.v.) çok müteessir oldu. Savaşın sonunda vadide cesedi parçalanmış halde bulunan Hz. Hamza'nın techiz ve defni ile bizzat Resûlullah meşgul oldu. Hz. Hamza, kızkardeşi Safiyye'nin getirdiği bir kumaş parçası ile kefenlendi. Öyle ki, başı örtülse ayakları, ayakları örtülse başı açıkta kalıyordu. Namazını Hz. Peygamber kıldırdı. Uhud dağı eteğine defnedildi.

Savaştan sonra Medine'ye dönen Resûlullah (s.a.v.), her evde kadınların ağladığını duyunca mübarek gözlerinden birkaç damla yaş dökülmüş ve "Hamza'ya ağlayacak yok!" diyerek teessürünü bildirmiştir.

Hz. Peygamber amcası Hz. Hamza'yı o kadar çok severdi ve ona o kadar çok bağlıydı ki, Vahşî,Mekke'nin fethinden sonra Taif heyetiyle birlikte Resûlullah'ın (s.a.v.) huzuruna geldiğinde, Peygamberimiz amcasının katiline "Bir daha bana yüzünü göstermesen olmaz mı?" diyerek onu görmeye tahammül edemeyeceğini ifâde buyurmuştur.

HANZALA b. EBÛ ÂMİR (r.a.)

Evs kabilesinin ileri gelenlerinden olan Hanzala b. Ebû Âmir'in babası râhib idi. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Medine'ye gelişi ile nüfuzunu kaybettiği için Mekke'ye giderek müşriklere katıldı. Hanzala ise çocukluğundan itibaren münzevî bir hayat yaşamakta ve âhir zaman peygamberinin zuhur edeceğine inanmakta idi. İslâm daveti ulaşınca hemen imân etti.

Hanzala Bedir savaşına katıldığında genç bir delikanlı idi ve henüz bekardı.Bedir'den sonra evlendi.Uhud savaşına yeni evlenmiş damad olarak katıldı. Müşrikler safında babası, Müslümanlar safında ise oğlu vardı. Hanzala babasını öldürmek için izin istemiş ise de Resûlullah (s.a.v.) izin vermedi. Uhud'da var gücü ile savaştı ve büyük kahramanlıklar gösterdi. Savaşta Ebû Süfyan'ı altına almış, tam öldürecekken Şeddad arka-

dan gelerek Hanzala'yı kılıçla şehid etti. Kendisi savaş esnasında cünüp olduğundan ölürken,kendisinin yıkanmasını istemiş fakat Resûlullah O'nu meleklerin yıkayıp, temizlediğini beyan buyurmuştur. Bunun için de O'na "gasîlu'l-melâike" lakabı verildi.

Hanzala'nın oğlu, vefâtından sonra doğmuş, o da faziletli bir Müslüman olarak yaşamıştır. Hanzala yüksek ahlaklı ve kemal sahibi idi. Evs kabilesi dâima onunla iftihar ederdi.

HANZALA b. REBÎ (r.a.)

Resûlullah (s.a.v.)'ın kâtiplerinden olup "Kâtip" lâkabı ile anılır. Tam ismi, Hanzala b. Rebî b. Safiyy b. Rebah b. Hâris et-Temîmî'dir.

Hanzala'nın ne zaman Müslüman olduğu tam olarak bilinmemektedir.Hanzala okuma-yazması olan sahâbîlerden olup Hz. Peygamber'in kâtipliğini yapıyor, zaman zaman mektuplarını yazıyordu. Taif kuşatması esnasında Resûlullah (s.a.v.) Hanzala'yı gözcü ve casus olarak gönderdi. Fakat Taifliler onu yakaladılar ve kaleye götürmek istediler. Bunu gören Resûlullah (s.a.v.): "Hanzala'yı bunların elinden kim alacak? Bu işi başarana bütün gazilerin sevabı kadar sevab vardır." buyurdu. Bunun üzerine amcası Hz. Abbas ileri atıldı. Gitti ve Taifliler'in elinden Hanzala'yı kurtardı. Hz. Peygamber, Hanzala'yı överek, "Hanzala ve Hanzala gibilerini kendinize başkan yapın" buyurdular.

Hanzala b. Rebî, Hz. Peygamber'le birlikte Tebük gazvesinde ve vedâ haccında bulundu. Râşid halifeler devrinde de savaşlara katıldı. Hicrî 15. yılda yapılan Kadisiye savaşında üstün yararlılık gösterdi. Daha sonra Kûfe şehrinde yerleşti. Cemel olayına katılmak istemedi. Muâviye devrinde vefât etti.

HARAM b. MİLHAN (r.a.)

Hazrec kabilesinden olan Haram b.Milhan b. Hâlid b. Zeyd b. Haram b. Cündüb, Ensâr'ın ilk Müslümanlar'ındandır.

Haram b. Milhan, Enes b. Mâlik'in dayısıdır. Bedir savaşına ve Uhud savaşına katılmış ve Kur'ân'dan o zamana kadar nâzil olan âyetleri ezberlemişti. Bu sebeble ona "kârî " lâkabı verilmişti.

Hicrî dördüncü yılda Uhud savaşından dört ay kadar sonra Hz. Peygamber (s.a.v.) ashâbından hâfız olan ve İslâm dininin ve tevhid akidesinin esaslarını bilen yetmiş kişiyi, İslâm'ı tebliğ için Necid bölgesindeki Benî Süleym ve Benî Âmir kabilelerine göndermişti. Haram da kardeşi ile birlikte bu kafilede idi. Süleymoğulları ile Âmiroğulları yurdu arasındaki Bi'r-i Maune mevkiine geldiklerinde konakladılar.Âmir b. Tufeyl, adamlarıyla yollarını kesti. Haram b. Milhan ve iki arkadaş, durumu ona anlatıp, Re-

sûlullah'ın elçileri olduğunu bildirmek için yanına giti.Âmir daha mektubu okumadan yırttı ve Haram'ı dinlemeden mızraklarla onu öldürdüler. Haram, böğrüne mızrak saplanır saplanmaz "Ey Kâbe'nin Rabbi,mükâfatımı sen ver, ben şehâdet şerbeti içtim." dedi ve şehid oldu. Müşrikler, kendilerine İslâm'ı tebliğ için gelen bu kafilenin hepsini kılıçtan geçirdiler. Sadece aksak bir Müslüman yaralı olarak kurtulabildi.

Haram b. Milhan bütün vaktini ibâdetle ve Kur'ân okuyarak geçirdi. Suffa ehline yemek hazırlar, onları doyururdu. Onlarla sohbet eder, ilmini artırırdı.

HARİCE b. ZEYD (r.a.)

Ensâr'ın ilk Müslümanlar'ından olup soy silsilesi şöyledir: Harice b. Zeyd b. Ebî Züheyr b. Mâlik b. İmrü'l-Kays el-Hazrecî el-Ensârî.

Kabilesinin reislerinden ve sahâbenin ileri gelenlerinden olan Harice, hicretten önce Akabe bîatında Müslüman olmuş, Hz. Peygamber'in Medine'ye hicreti esnasında Hz. Ebû Bekir, Harice b.Zeyd'in evinde misafir olarak kalmıştır.

Hicretin akabinde Muhâcirler ile Ensâr arasında kardeşlik tesis edilirken Harice b. Zeyd ile de Ebû Bekir arasında kardeşlik tesis olunmuştur. Harice daha sonra kızı Cüneybe'yi Hz.Ebû Bekir'e vermiş ve ondan Ümmü Gülsüm isminde bir kız torunu olmuştur.

Bedir savaşına Hz. Peygamber'in yanında katılıp kahramanca savaşan Harice, Uhud savaşında da üstün yararlılık ve kahramanlık göstermiş. Uhud savaşında müşriklerin ok yağmuruna tutulmuş, vücuduna giren oklarla birlikte savaşa devam etmiş ve kan kaybından bu savaşta şehid olmuştur. Savaş meydanında ashâb Harice b.Zeyd'in etrafında toplandığında, ölümünden sonra bir ara ashâbla konuştuğu rivâyet edilir.

Yüksek bir ahlâka ve kuvvetli bir imâna sahip olan Harice b. Zeyd aynı zamanda rıfk ve merhamet dolu bir sahâbî idi. Hz. Peygamber'e karşı büyük bir saygısı ve bağlılığı vardı.

Harice b.Zeyd'in kızı Cüneybe,Hz. Ebû Bekir ile evli idi. Oğlu Zeyd ise Hz. Osman devrinde vefât etmiştir.

HÂRİS b. HÂLİD (r.a.)

İlk Müslümanlar'dandır. Soy adı, Hâris b.Hâlid b.Sahr b. Âmir b. Ka'b b. Sa'd et-Temîmî el-Kureyşî'dir.

Mekke'de İslâmiyet'i ilk kabul edenlerden olan Hâris, kabilesi Temimoğullarının sürekli ezâ ve hakaretine dayanamayıp, karısı ile birlikte ikinci kafilede Habeşistan'a hicret etti. Cafer b. Ebî Tâlib'le beraberdi. Hâris b. Hâlid'in Habeşistan'da dört çocuğu oldu. Bir diğeri rivâyete göre Mûsâ ve İbrâhim adlı iki çocuğunu yanına alarak Habeşistan'a gitmiş, iki çocu-

ğu da orada doğmuştur.

Hâris b. Hâlid, Habeşistan'da uzun bir süre kaldıktan sonra, tahminen Hayber fethi esnasında, Medine'ye döndü. Yolda karısı ve dört çocuğu içtikleri sudan zehirlenmişlerdi. Hâlid Medine'ye tek başına ve bitkin bir vaziyette döndü. Resûlullah (s.a.v.) gönlünü aldı ve onu evlendirdi.

Hâris b. Hâlid'in Medine hayatı hakkında kaynaklarda fazla bir bilgi yoktur.

HÂRİS b. HAZEME (r.a.)

Ensâr'ın Hazrec kabilesindendir. Tam ismi, Haris b. Hazeme b. Adiyy b. Ganm b. Salim b. Avf olup künyesi, Ebû Bîşr'dir.

Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Medine'ye hicretiyle Müslüman olmuş, Bedir savaşına katılmıştır. Daha sonra Uhud ve Hendek savaşlarına, Benî Kurayza kuşatmasına, Hayber'in ve Mekke'nin fetihlerine katılmıştır. Huneyn gazvesinde Hâris b. Hazeme kahramanca savaşmış, müşrikler karşısında sebat ederek savaşın kazanılmasında hizmeti olmuştur.

Hicretin dokuzuncu yılında yapılan Tebük seferinde Hz. Peygamber'in devesi kaybolmuştu. Ordu içindeki münâfıklar Hz. Peygamber'in devesinin yerini bilemediğini bir nâkısa olarak anmaya başlayınca Resûlullah (s.a.v.) "Ben, Allah'ın bana bildirdiğini bilirim. Bildirmediğini ise bilemem. Allah devenin şu anda falanca vadide olduğunu bildirdi. Gidip getirin." buyurmuş, Hâris b. Hazeme de herkesten önce kalkıp giderek Resûlullah'ın (s.a.v.) devesini getirmiştir. Böylece münâfıkların dedikodu ve fesâdı önlenmiştir.

Hâris b. Hazeme Râşid Halifeler devrinde de gazalara katılmış, hicrî 40. yılda, 67 yaşında iken Medine'de vefât etmiştir.

HÂRİS b. HİŞÂM (r.a.)

Hâlid b. Velid'in amcasının oğlu, İslâm'ın azılı düşmani Ebû Cehil'in kardeşidir. Künyesi Ebû Abdurrahman olup soy silsilesi şöyledir: Hâris b. Hişâm b. Muğîre b. Abdullah b. Amr el-Kureşî el-Mahzûmî.

Hâlid b. Hişâm Kureyş'in ileri gelenlerinden ve Mekke'nin zenginlerinden ve cömertlerinden biriydi. Sahâveti ve iyi şöhreti sebebiyle Resûlullah (s.a.v.) O'nun Müslüman olmasını çok arzu ederdi. Hâlid b. Hişâm, Hz. Ali'nin kızkardeşi, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) amca kızı Ümmü Hânî'nin de kocası olup Resûlullah'la akrabalığı da vardı.

Hâris b. Hişâm, Bedir, Uhud ve Hendek savaşlarına müşrikler safında katılmış, Mekke'nin fethinde Müslüman olmuştur. İslâm ordusu Mekke'ye girince Hâris, Ümmü Hânî'nin evine sığınmış, Hz. Ali kılıcını çekip öldürmek istemişse de kız kardeşi mâni olmuş, öne atılmıştır. Bunun üzerine Hz. Ali geri dönüp gitmiş, Ümmü Hânî olayı Resûlullah'a (s.a.v.) akta-

ınca, Hz. Peygamber "Ali'nin böyle davranması uygun olmamış,senin emân verdiğine biz de emân veririz" buyurmuştur. Hz. Peygamber'in bu şekilde himâyesi ve merhametinden dolayı çok mahcup olan ve O'nu gördükçe mahcubiyeti daha da artan Hâris çok geçmeden, bir gün Resûlullah (s.a.v.) Kâbe'de iken yanına gitmiş, kelime-i şehâdet getirerek Müslüman olmuştur. Bunun üzerine de Resûlullah (s.a.v.): "Seni hidâyete erdiren Allah'a hamd olsun. Senin gibi birisi İslâm'a bîgâne kalamaz." buyurmuştur.

Hâris b. Hişâm, Müslüman olmakta gecikmişti, fakat ömrünün sonuna kadar iyi bir Müslüman olarak yaşadı. Ashâbın ileri gelenlerinden ve en faziletlilerinden oldu.

Hâris b. Hişâm ömrünün isyan ve şirk içinde geçen kısmına çok üzülür, Müslüman olmakta geciktiği için çok hayıflanırdı. Mekke fethinden sonra Hz. Peygamber'le (s.a.v.) birlikte bütün savaşlara katıldı. Halife Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer devrinde de durmadan dinlenmeden İslâm uğruna savaştı.

Hz. Ömer devrinde Hâris b. Hişâm, hazırlığını tamamladı ve Allah yolunda savaşmak üzere Mekke'den çıktı. Çok sevilen ve sayılan bir kimse olduğundan Mekkeliler onun arkasındaki Bathâ mevkiine kadar geldiler. Hepsi de ağlıyordu. Hâris onların bu üzüntülerini görünce: "Ey insanlar, Allah'a yemin ederim ki, ben savaşa sizden usandığım veya memleketimi beğenmeyip de başka bir memlekete gitmek için çıkmıyorum. Fakat İslâm geldi. Kureyş'in reislerinden ve büyüklerinden olmayan pek çok insan İslâm uğrunda savaşa çıktı. Allah'a yemin ederim, Mekke dağları altın olsa da onları Allah yolunda harcasak, ilk Müslümanlar'ın o şerefli günlerden birindeki sevaba bile nâil olamayız. Her ne kadar fazilet bakımından bizi geçtilerse de âhirette onların derecesine ulaşmaya çalışmalıyız. Allah'tan korkan herkes böyle yapsın" şeklinde bir konuşma yaptı. Medine ve Şam'a doğru yoluna devam etti. Yermuk savaşında kahramanca çarpıştı ve şehid oldu. Bu savaşta Hâris b. Hişâm, İkrime b. Ebû Cehil ve Ayyaş b. Ebû Rebîa da aynı yerde ağır yaralanmışlar, bir bardak suyu içmeden birbirlerine ikram ederek şehid olmuşlardır.

Hâris b. Hişâm: "Yâ Resûlullah, bana öyle birşey haber ver ki ona sımsıkı tutunayım" dedi. Hz. Peygamber (s.a.v.) de eliyle diline işaret ederek, "Buna sahip ol" buyurdu. Hişâm'ın oğlu Abdurrahman anlatıyor: "Aradan çok geçmedi, babamın, insanların en az konuşanı olduğunu gördüm."

İslâm'la şereflenmek, bu dünyada da, âhirette de kemal ve faziletin en doruk noktasıdır.

HÂRİSE b. NUMAN (r.a.)

Künyesi Ebû Abdullah olup soy silsilesi şöyledir:Hârise b. Numan b. Nüfey' b. Zeyd b. Ubeyd el-Ensârî. Neccaroğulları'ndandır.

Hârise b. Numan, Hz. Peygamber'in Medine'ye hicreti esnasında Müslüman olmuş, başta Bedir olmak üzere Hz. Peygamber (s.a.v.) ile birlikte bütün savaşlara katılmış, Huneyn savaşında İslâm ordusunun bir an için

dağıldığı ve bozguna uğradığı sırada Resûlullah'ın (s.a.v.) çevresini terketmeyip sebat eden bir bölük sahâbîden biri olmuştur. Daha sonra Tebük savaşına ; Raşid Haliféler devrinde de mürtedlerle yapılan savaşlara ve diğer gazvelere katılmıştı. İhtiyarlık döneminde gözleri görmez olan Hârise, Muâviye zamanında Basra'ya yerleşmiş ve orada vefât etmişti.

Hâris b. Numan, annesini çok sever ve ona dâima iyilikle muâmele ederdi. Hz. Âişe validemiz (r.a.) anlatıyor: "Resûlullah (s.a.v.) bir gün buyurdular ki; "Uyuduğumda bana Cennet gösterildi.Orada birisi yüksek sesle Kur'ân okuyordu. Kim olduğunu sorduğumda Hârise b. Numan dediler. İşte itaatkâr kul böyle olur,annesine iyilik edenin mükâfatı budur."

Hârise b. Numan sağlığında Cebrâîl'i gören sahâbîlerdendi. Bir gün Hârise b. Numan, Resûlullah'ın (s.a.v.) huzuruna girdiğinde, O'nun bir zat ile konuştuğunu görmüş ve selâm vermişti. O zat da Hârise'nin selâmını almıştı. O zat, Dıhye suretinde gelen Cebrâil'di.Başka bir günde de yine Hârise aynı şekilde Resûlullah'ın (s.a.v.) huzuruna girdiğinde O'nu biriyle konuşuyor gördü. Selâm vermedi. Hz. Peygamber, Dıhye suretindeki Cebrâîl'e, "Yâ Cebrâîl, bunun kim olduğunu biliyor musun?" diye sorduklarında Cebrâil, "Evet, O Huneyn savaşında sabır ve metanet gösteren seksen kişiden biridir. Allah onların rızıklarını Cennet'te tekeffül etti. Şayet selâm verseydi alırdım" cevabını vermiştir.

İhtiyarlık döneminde gözleri görmez olan Hârise, mescidden evine giden bir ip çekmiş, onu takip ederek cemaatle namaza gelip, gitmiştir.

Kendisi de fakir olduğu halde, kapısına her gelene ikramda bulunurdu. Âilesi kendisine, "bizden daha ihtiyaçlı var mı ki?" deyince, de, "Ben Resûlullah'ın (s.a.v.) ' Fakirlere ikramda bulunmak insanı kötü ölümden korur ' buyurduğunu işittim." demiştir.

HÂRİSE b. SÜREKA (r.a.)

Hazrec kabilesinin Neccaroğulları kolundan olan Hârise b. Süreka b. Hâris b. Adiyy b. Mâlik, Bedir şehidlerindendir. Annesi Rübeyy binti Nadr olup, Enes b. Mâlik'in halasıdır.

Hârise'nin babası, hicretten önce ölmüştü.Hârise ve annesi hicret esnasında birlikte Müslüman oldular.Anne-oğul birbirlerini çok severlerdi.

Bedir savaşında katılan Hârise b. Süreka genç sayılacak bir yaşta idi. Müşriklerden Hibban b. Arîka'nın attığı ok ile boğazından yaralandı ve şehid oldu. Hz. Peygamber (s.a.v.) Hârise'nin Cennet'te firdevs-i âlâya yükseldiğini bildirdi. Hârise, Bedir'de Ensâr'ın verdiği ilk şehiddi.

Bedir dönüşünde oğlunun şehid olduğunu, akabinden de Hz. Peygamber'in (s.a.v.)müjdesini duyan annesi Rübeyy :"Ne mutlu oğluma"diyerek sevinmiştir. Rübeyy oğlunu herşeyden fazla sevdiği halde, onun hayatta en büyük ideali olan dini uğurda şehid düştüğünü duyunca oğlunun mesud akıbetine sevinmiştir. Bu da, onun ne kadar hayırlı ve şuurlu bir Müs-

lüman kadını olduğunu göstermektedir.

Hârise b. Süreka, Resûl-i Ekrem (s.a.v.)'i çok severdi. O'na bütün gönlüyle bağlı idi. O'nun mübarek ağzından çıkan her sözü şiâr edinir,mahz hakikat bilirdi. Bedir'e giderken de şehadet için dua etmişti.

HASAN (r.a.)

Hz. Hasan, Hz. Ali ile Hz. Fatıma'nın oğludur. Hicretin üçüncü yılı Ramazan ayının ortasında Medine'de doğdu. Hz. Ali'nin Hz. Fatıma' dan, Hasan, Hüseyin,Zeyneb ve Ümmü Külsüm adında çocukları dünyaya geldi. Hz. Hasan bunların en büyükleri idi.

Hz. Hasan doğduğunda Resûlullah (s.a.v.) sağ kulağına ezan, sol kulağına kamet okudu.Adını Hasan,künyesini de Ebû Muhammed koydu.Hz. Hasan'ın damağına Resûlullah, yumuşak hurma sürdü. Hz. Fatıma: "Ya Resûlullah, oğlum için Akîka kurbanı olarak bir deve veya iki koç kesmeyeyim mi?" diye sordu. Hz. Peygamber: "Hayır, sen onun saçını kes, ağırlığınca gümüşü fakirlere sadaka olarak dağıt" dedi. Doğumunun yedinci günü iki koç kesildi. Kesilen saçın ağırlığınca gümüş de sadaka olarak dağıtıldı. Zamanı gelince Hz. Peygamber, Hz. Hasan'ı sünnet ettirdi.

Hz. Hasan Resûlullah'a (s.a.v.) çok benzerdi. Resûlullah (s.a.v.) da onu çok severdi. Omuzunda taşır, kucağından bırakmazdı. "Hasan ve Hüseyin'i seven beni sevmiş, onlara kin tutan da bana kin tutmuş olur" derdi. Onlar benim dünyada öpüp kokladığım iki reyhanımdır.İkisi de Cennetlik gençlerin iki efendisidir" buyurdu.

Ebû Hüreyre (r.a) anlatıyor: "Hz. Peygamber (s.a.v.), bir kere hâne-i saâdetten çıkıp, ne o bana ve ne de ben ona birşey söylemeyerek Kaynuka çarşısına gelinceye kadar yürüdü, sonra buradan dönüp Hz. Fâtıma (r.a)'nın evinin önünde bir kenara oturdu ve Hz. Hasan'ı kasdederek: "Küçük orada mısın, küçük orada mısın? diye sordu. Hz. Fâtıma çocuğun hemen evden çıkmasını biraz geciktirdi. Sanırım bu süre içinde çocuğu annesi giydirip kuşandırmış, saçını başını yıkayıp taramıştı. Sonra çocuk süratle koşarak geldi. Resûl-i Ekrem Hz. Hasan'ı kucakladı ve öpüp kokladı, sonra da: "Allah'ım, sen bu çocuğu sev, bunu seveni de sev" diye duâ etti.

Hz. Peygamber Efendimiz, yanında Temimli Akra b. Hâbir otururken, Hz. Hasan'ı öpüp sevmişti. Akra: "Benim on çocuğum vardır. Onlardan hiç birini öpmem" dedi. Peygamberimiz, ona baktı, sonra da: "Acımayana, şefkat etmeyene acınmaz" dedi. Bir gün Hz. Peygamber'in yanına bir çöl Arabı gelmişti. Resûlullah'ın (s.a.v.) çocukları ve Hz. Hasan'la Hz. Hüseyin'i sevdiğini görünce; "Ya Resûlullah (s.a.v), siz çocuklarınızı öper sever misiniz? Halbuki biz onları hiç öpmez okşamayız" dedi. Hz. Peygamber: "Allah senin kalbinden merhamet ve şefkati çekip çıkarmışsa, ben sana ne yapabilirim" dedi. Hz. Peygamber'in, Hz. Hasan'ı omuzunda taşıdığını gören bir sahâbî: "Ey çocuk, sen ne güzel bir binite binmişsin" demekten kendini alamadı. Peygamberimiz de: "Ne güzel binicidir o da"diyerek cevap verdi.

Ebû Hüreyre (r.a) anlatıyor: "Resûlullah (s.a.v.) ile birlikte yatsı namazını kılıyorduk. Hasan ile Hüseyin de (r.a) sırtına atlıyorlardı. Resûlullah (s.a.v.), başını secdeden kaldırınca onları yavaşça sırtından indiriyordu. Secdeye bir daha varınca, Hasan ile Hüseyin tekrar sırtına biniyorlardı. Nihayet namazı bitirince onları dizleri üzerine aldı. Ben de kalkıp: "Ya Resûlullah, onları annelerine götüreyim mi? dedim. O sırada bir şimşek çaktı ve ortalık aydınlandı. Resûlullah, (s.a.v.) torunlarına: "Haydin annenize gidin" dedi. Çocuklar annelerinin yanına varıncaya kadar şimşeğin aydınlığının devam ettiğini Ebû Hüreyre hazretleri söylüyor.

Ümmü Seleme (r.a) validemiz anlatıyor: "Resûl-i Ekrem (s.a.v.), Hz. Fâtıma (r.a)'ya: "Git bana kocan ile iki oğlunu getir" dedi. Fâtıma'da gidip onları getirdi. Hayber'den elimize geçen bir abâ vardı, onun üzerinde oturuyordum. Allah'ın Resûlü abayı alıp onların üzerlerine örttü ve: "Bunlar benim Ehl-i beyt'imdir" dedikten sonra: "Allah'ım, bunlar Muhammed'in Ehl-i beyt'idirler. Sen, rahmet ve bereketini İbrahim Aleyhisselam'ın ehli beyti üzerine nasıl indirmiş isen, Muhammed'in ehli üzerine de indir. Şüphe yoktur ki, öğülen yüce ve azamet sahibi olan sensin" dedi.

Hz. Hasan küçükken Resûlullah (s.a.v.) O'na işaret ederek, "Bu oğlum Seyyid'dir. Müslümanlar'dan iki ailenin arasını, Allah'ın bununla düzeltmesi, ıslah etmesi umulur" dedi.

Hz. Âişe (r.a) anlatıyor: "Peygamber (s.a.v.), bir sabah üzerinde, siyah kıldan dokunmuş, nakışlı, yemen işi bir örtü bulunduğu halde erkenden çıkınca, Hasan geldi. Onu, hemen örtüsü içine aldı. Sonra Hüseyin geldi. Onu da Hasan'ın yanına aldı. Sonra Fâtıma geldi. Onu da örtünün içine aldı. Daha sonra Ali geldi. Onu da örtünün içine aldıktan sonra: "Ey Ehl-i beyt, Allah sizden kiri, günahı gidermek ve sizi tertemiz yapmak ister" (Ahzab, 33) âyetini okudu.

Hz. Peygamber (s.a.v.), Hz. Hasan'ı iyilik ve fazilet yolunda örnek bir Müslüman olarak büyütmek, madde perdelerinden kurtulup yüce ve Rabbânî nûrun huzuruna yükseltmek istiyordu. Onun kursağına sadaka ve zekat lokmasının bile düşmesine razı olmuyordu. Bir kere onu, hurma ambarında bulunan zekattan bir hurma tanesini ağzına götürdüğünü gördüğü sırada Resûlullah (s.a.v.) hemen müdahale ederek: "Kaka, kaka" diyerek, ağzından dışarı çıkarttırdı ve ona: "Sen, sadaka ve zekât yemenin bize helâl olmadığını bilmiyor musun?" dedi. "Şu yavrunun aldığı bir tek hurmadan ne olacak" denildiğinde, Resûlullah (s.a.v.): "Bana ve Muhammed'in Ehli beyt'ine sadaka ve zekât helâl değildir" cevabını verdi.

Tevazu,rıza,sabır ve kerem sahibi olan Hz.Hasan (r.a)'ın dünyada tattığı en acı ıstırablardan biri Hz. Peygamber'in vefâtı, diğeri de ilim ve fazilet örneği babası Hz. Ali'nin şehid edilmesidir. Hz. Ali (r.a), Abdurrahman b. Mülcem tarafından vurulduğunda Hz. Hasan ağlayarak babasının yanına girdi, boynuna sarıldı. Hz. Ali (r.a.) "Niçin ağlıyorsun oğlum" dedi. Hz. Hasan: "Nasıl ağlamayım, sen âhiretin ilk ve dünyanın son gününü yaşıyorsun" dedi. Hz. Ali (r.a.): "Oğlum sana söyleyeceğim dörder öğütten meydana gelen şu iki tavsiyeyi dinle. Bunları kulağında tuttuğun müddetçe her ne yapacak olursan bir zarar görmezsin" dedi. Hz. Hasan: "Nedir o dediğin şeyler babacığım?" deyince Hz. Ali (r.a.): "Zenginliğin en büyüğü akıldır, fakirliğin en büyüğü ahmaklıktır, bilgisizliğin en büyüğü

Sahâbîler

ANSİKLOPEDİSİ

FASİKÜL-18

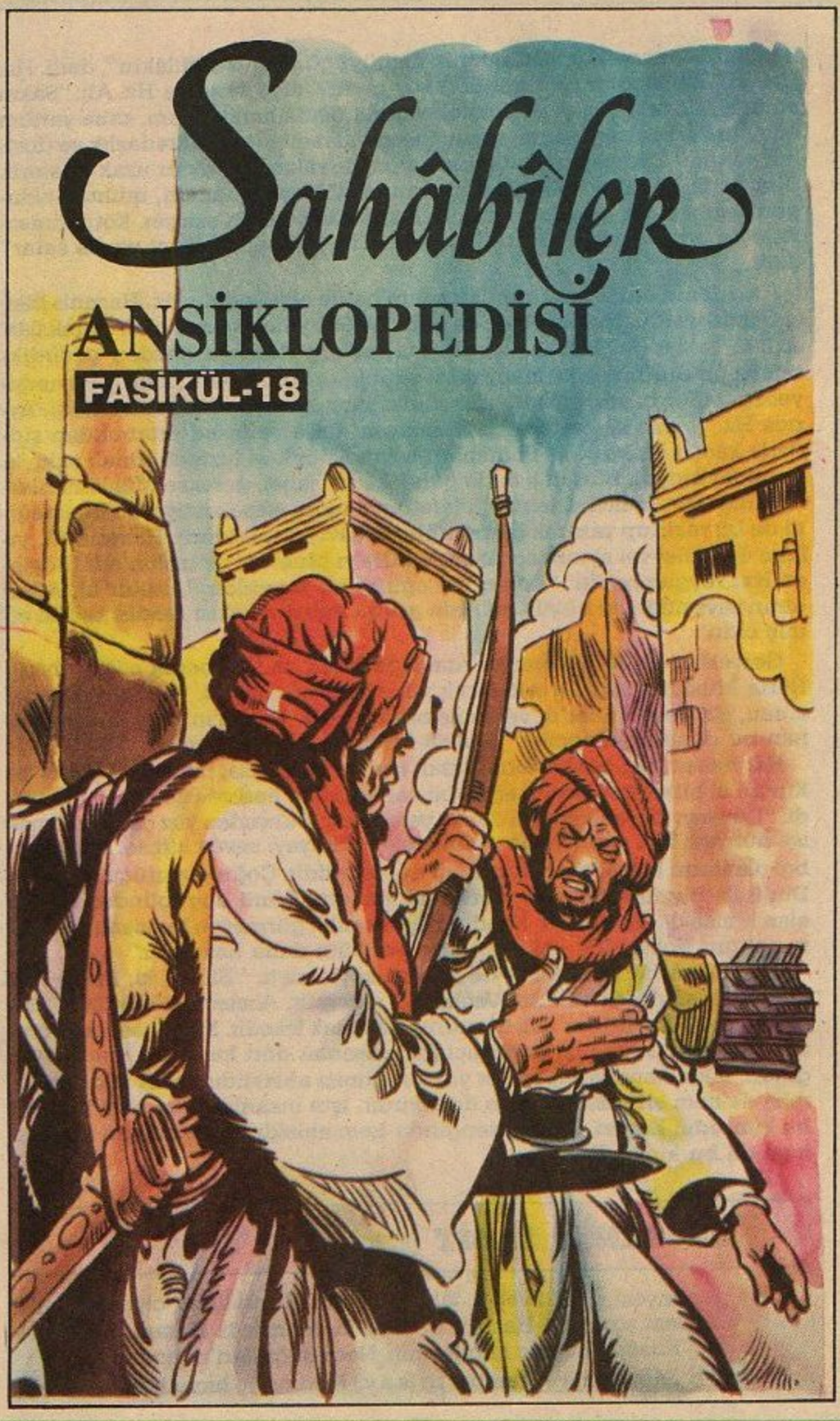

kendini beğenmektir, üstünlüğün en büyüğü de güzel ahlâktır", dedi. Hz. Hasan,"Babacığım ya diğer dört şey nedir?"diye sorunca Hz. Ali:"Sakın ahmaklarla arkadaşlık ve dostluk yapma. Zira ahmak adam, sana yardım edeyim derken seni zarara sokar. Sakın yalancılarla da arkadaşlık ve dostluk yapma. Zira yalancı adam sana uzağı yakın ve yakını uzak gösterir. Cimrilerle de arkadaşlık dostluk yapma. Zira cimri adam, muhtaç olduğun şeyi, en çok muhtaç olduğun bir sırada senden esirger. Kötü kimselerle de arkadaşlık ve dostluk yapma. Zira kötü adam seni ucuza satar" dedi.

Hz. Ali'nin ordusu vefatından sonra halife olarak oğlu Hz. Hasan'a bîat etmek istiyordu. Nitekim öyle de oldu. 40/661 yılında onu halife olarak ilan ettiler. Fakat Hz. Hasan, içinde bulunduğu durumu gözden geçirdikten ve bir durum değerlendirmesi yaptıktan sonra, kendisine güvenemiyeceği bir ordu ve güçlü bir düşmanla karşı karşıya olduğunu anladı. Ayrıca Hz. Hasan siyasetten hoşlanmayan, fitne ve fesad ortamından şiddetle kaçan biriydi. Müslümanları sevmek, onlara hizmet etmek aşkıyla dopdolu biriydi. Bunun için de gerek kendi şahsı, gerekse Müslümanların birliği için Muâviye lehine hilâfetten feragat etmek istiyordu.Bu isteğini de bir mektup yazarak bîat ettiğini Muâviye'ye bildirdi. Hicretin 41. yılının Rebîülevvel ayının sonlarında Kûfe'yi Muâviye'ye teslim etti. Böylece Hz. Peygamber'in: "Benim bu oğlum bir seyyiddir. Umulur ki, Allah onun sayesinde iki büyük mü'min grubu barıştıracaktır"hadîsi tecelli etmiş oldu.

Gerçekten de Müslümanlar arasında birlik ve beraberlik sağlanmıştı. Hatta Müslümanlar bu yıla birlik yılı adını vermişlerdi. Yaklaşık otuz yıl süren, Hz. Peygamber'in vefâtı ile başlayıp Hz. Hasan'ın bîatı ile noktalanan bu döneme tarihçiler "Hulefâ-i Râşidîn" adını verdiler.

Hz. Hasan (r.a), belâya karşı sabır, kadere karşı rıza, nimetlere şükür ve Kur'ân'ın hükmüne boyun eğen bir sahâbîdir.O, herkese şu öğütleri verirdi: "Dünyayı arayan kimseyi dünya yere vurur. Dünyadan yüz çeviren kimse ise dünyayı kim yerse yesin umursamaz. Dünyayı seven kimse, dünyalığı bol olanların kölesi olur. Dünyanın azı yeterlidir. Çoğu doyurucu değildir. Dünü ile bugünü bir olan kimse aldanmıştır. Dünü bugününden hayırlı olan kimse de zarardadır. Kendinde noksanlık görmeyen kimsenin noksanı çoktur. Noksanlığı çok olan için ise ölüm daha hayırlıdır."

Hz. Hasan bir öğüdünde de şunları söylemişti: "Biliniz ki, insan için yumuşak huyluluk zînettir. Vefâkarlık servettir. Acelecilik hafifliktir. Yolculuk zayıflıktır. Dünya ehli ile oturup kalkmak lekedir. Kötü insanlarla oturup kalkmak ise şüphe doğurucudur. İnsanlar dört kısımdır. Kimisi zengindir, fakat kendisinde ahlak yoktur. Kimisi ahlaklıdır, fakat fakirdir. Kimisi de hem ahlaksızdır, hem de fakirdir. İşte insanların en kötü bahtlısı bu kimsedir. Kimisi de hem zengindir hem ahlaklıdır. İnsanların en mutlusu da bu kimsedir."

HASSAN b. SÂBİT (r.a.)

Künyesi, Ebû'l-Velid, lâkabı "Şâir-i Rasûlillah" olup soy silsilesi şöyledir: Hassan b. Sâbit b. Münzir b. Haram b. Amr el-Ensârî. Hazrec kabilesinin Neccaroğulları'ndandır.

Hassan b. Sâbit, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Medine'ye hicretlerinde, altmış

yaşlarında idiler. Medine'de, eski adıyla Yesrib'de doğup büyümüştür. Asil bir aileye mensuptur. Çocuk yaşlarında iken bir Yahudi'den hak peygamberin geleceği haberini duymuş idi. Hicret öncesinde Hassan b. Sâbit kabileler arası mücadele ve savaşlara şiirleriyle katılmakta, şiirlerinde kabilesini övüp karşı kabileleri yermekteydi. Hassan, hicret esnasında da Medine'de meşhur bir şâir olarak biliniyordu.

Hassan b. Sâbit, şâir ruhlu, ince ve nahif yaratılışlı olduğu için ve altmış yaşının da üzerinde olduğundan, Müslümanlığı kabulünden sonra savaşlara bedenen katılmamış, fakat şiirleriyle Müslümanlar'a destek olmuş, müşrikleri aşağılamıştır. Hattâ, Hendek savaşında kale içinde toplanan kadınların, Hassan'ı da aralarında görünce onu savaşa katılmaya teşvik ettikleri, o çarpışmaktan çekindiği için de civarda dolaşan Yahudi'yi, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) halası Safiyye binti Abdülmuttalib'in öldürdüğü rivâyet edilir.

O devirde edebiyatın, bilhassa şiirin Araplar arasında büyük bir mevkii ve tesiri vardı. Hassan bir bakıma Müslümanlar'ın duygularının tercümanı olmuş, Müslümanlar'a moral vermiş, müşrikleri kahretmiştir. Bedir'de ölen Kureyşlileri öven Yahudi şâir Kâ'b Eşrefî, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) emriyle öyle bir hicvetti ki hiçbir müşrik, Ka'b'ı evinde misafir etmeyi göze alamadı. İslâm düşmanlarını şiirleriyle susturdu. Hattâ hicrî 9. yılda Benî Temîm kabilesi ile yapılan yarışmada onların şâirlerini susturmuş, bir kısmının da Müslüman olmasını sağlamıştır.

Hz. Peygamber'in hicrî 11. yılda vefâtı üzerine Hasan, en güzel şiirlerini Resûlullah'a (s.a.v.) mersiye şeklinde yazmıştır. Hassan'ın bundan sonraki hayatı, Resûlullah'ın ayrılığını içine sindirmekle geçmiştir. Muâviye devrinde, 120 yaşlarında iken vefât etmiştir.

Hassan'ın hicivleri müşrikler üzerinde fevkalâde tesir icra eder, onları oklardan daha fazla yaralardı. Bunun için de Hz. Peygamber (s.a.v.) O'na "müşrikleri hicvet, Cibrîl seninle beraberdir" buyurmuştur.

HÂRİS b. SIMME (r.a.)

Hazrec kabilesinin Neccaroğulları'ndan olan Hâris b. Sımme b. Amr b. Atîk b. Ensâr'ın ilk Müslümanlar'ındandır. Künyesi Ebû Saîd'dir.

Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Medine'ye hicretinden önce Müslüman olan Hâris b. Sımme kahramanlığı ve cesareti ile bilinen bir sahâbî idi. Hicretten sonra Resûlullah (s.a.v.) onunla Suheyb arasında kardeşlik tesis etmişti.

Hâris,Hz.Peygamber'e (s.a.v.) bîat ederken O'nun uğrunda ölmeye söz vermişti. Bedir gazasına giderken yolda yaralanmış, Hz. Peygamber savaşa katılmasına izin vermemiş fakat ganimetten pay ayırmıştı.Uhud savaşında Hâris büyük kahramanlık gösterdi. Resûlullah'ın (s.a.v.) etrafından ayrılmadı. Savaşta bir ara Resûlullah kendisine "Abdurrahman b. Avf'ı gördün mü?" diye sordu. O da "Evet Yâ Resûlullah, dağın eteğinde bir müşriğin altında gördüm. Fakat seni görünce hemen yanına geldim, O'na yar-

dım edemedim" cevabını verdi. Hz. Peygamber "Melekler onunla savaşıyor" buyurdu. Hâris anlatıyor: "Resûlullah'ın (s.a.v.) bu sözü üzerine hemen Abdurrahman'ın yanına gittim. O'nu yere serilmiş yedi müşriğin yanında, ayakta buldum."Bunların hepsini sen mi öldürdün?" diye sorduğumda "Şu ikisini ben öldürdüm, fakat diğerlerini hiç görmedim" cevabını verdi."

Hâris b. Sımme, hicretin dördüncü yılında İslâm'ı tebliğ için yetmiş kişilik bir kafile ile Bi'r-i Maûne'ye geldiklerinde orada hepsi de müşrikler tarafından şehid edilmiştir.

Şâir tabiatlı Hâris b. Sımme'nin, Sa'd ve Ebû Cehm adında iki oğlu vardı.

HATIB b. AMR (r.a.)

İlk Müslümanlar'dan ve Habeşistan muhâcirlerinden olup, soyu şöyledir: Hatıb b. Amr b. Abdişems b. Abdivedd el-Kureşî el-Âmirî.

Hatıb b. Amr, Dâr-ı Erkam'dan önce Müslüman olup, ilk Müslümanlar'dan olma şerefine ermiştir. Fakat Müslüman olması üzerine çevresinden, Mekke müşriklerinden şiddetli bir tepki, ezâ ve zulüm görmüş, bunun için de Habeşistan'a birinci kafile ile hicret etmiştir. Habeşistan'dan erken dönmüş, hattâ rivâyete göre ilk defa dönen Hatıb olmuş, fakat sonradan tekrar Habeşistan'a hicret etmiştir.

Süheyl, Sulayt ve Sekran b. Amr, Hatıb'ın kardeşleridir. Hatıb Hz. Peygamber'le (s.a.v.) Medine'ye hicret etmiş, Medine de bir süre Rifaa b. Abdulmünzir'in evinde misafir kalmıştır.

Hatıb'ın Bedir savaşına katıldığına kaynaklar, hemen hemen müttefiktir.

HÂTIB b. EBÛ BELTEA (r.a.)

Künyesi, Ebû Muhammed veya Ebû Abdullah olup, soy silsilesi şöyledir: Hâtıb b. Ebû Beltea b. Amr b. Umeyr b. Seleme b. Sa'b b. Sehl. Genellikle, kahtanî olduğu, genç yaşta Yemen'den geldiği, Esed oğulları'nın halifi veya andlaşma ile azat edilmiş kölesi olduğu söylenir.

Müslüman olmadan önce, şâirliği ve ata biniciliği ile meşhurdur. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Medine'ye hicreti sırasında Medine'ye hicret ettiği bilinmekte ise de, İslâm'a ne zaman girdiği kesin olarak belli değildir. Hicreti esnasında Medine'de Ensâr'dan Münzir b. Muhammed'in evinde misafir kalmış, hicretten sonra Hz. Peygamber onu Hâlid b. Rahile ile kardeş yapmıştır.

Hâtıb, Bedir ve Uhud savaşlarına katılmıştı. Hz. Peygamber (s.a.v.) Mekkeliler'le Hudeybiye barışını yaptıktan sonra, İslâm'ı civar bölge ve

ülkelere tebliğ etme faaliyetine başlamış, bu arada Hâtıb'ı da Mısır'da Mukavkıs'a,bir mektupla göndermişti.Hıristiyan dîni üzerinde olan Mukavkıs Hâtıb'a bir çok soru sordu, Hâtıb hepsine de tatmin edici cevaplar verdi.Bir ara:"Madem Muhammed hak peygamber, niçin Mekkeli müşriklere beddua edip onları helâk etmedi" diye sordu. Hâtıb buna; "Hz. İsâ da hak peygamber, fakat kendisini çarmıha gerenlere beddua edip onları helâk etmedi" cevabını verdi. Neticede Mukavkıs iman etmediyse de Resûl-i Ekrem'in (s.a.v.) mektubunu hürmetle sakladı, Hâtıb'a da son derece ikram ve hürmet etti. Hz. Peygamber'e (s.a.v.) de cevabî mektubu ile hediye olarak iki câriye -ki biri Mâriye'dir- ve bir at gönderdi.

Hâtıb, Mekke fethine hazırlıkların yapıldığı hicrî 8.yılda, bu hazırlıkları, Mekke'deki akraba ve tanıdıklarına gizli bir mektup bildirdi. Mektubu götüren kadın yolda yakalanıp da mektub ele geçirilince Hâtıb, mazeretini ve kötü bir maksadının olmadığını bildirerek, Hz. Peygamber'den affedilmesini istedi. Resûlulah da (s.a.v.) "O'nu nasıl öldürürüz. Hâtıb, Bedir savaşına katılmamış mıdır? O halde ona Cennet vâcibdir" buyurarak Hâtıb'ı bağışladı. Ömrünün sonuna kadar artık hiç kimse bu olayı hatırlatmadı ve anmadı. Bu hadise Hâtıb'ın Resûl-i Ekrem'in (s.a.v.) yanındaki fazlü kıymetini gösterdiği gibi Hz. Peygamber'in merhametini ve soğukkanlılığını da göstermektedir.

Kuvvetli ve ikna edici bir konuşma kabiliyeti olan Hâtıb, Medine'de ticaretle meşgul idi. Oldukça varlıklı bir kimseydi. İyi bir şâirdi. Hz.Ömer devrinde Mısır'a Mukavkıs'ın yanına tekrar gönderildi ve başarılı bir anlaşma yaparak döndü.

Hâtıb, Hz. Osman'ın hilâfeti devrinde, hicrî 30. yılda, 65 yaşında iken vefât etmiştir.

"Ey imân edenler, benimde düşmanım, sizinde düşmanınız olanları dost edinmeyin. Onlar size gelen gerçeği inkâr etmişken, onlara sevgi gösteriyorsunuz..." (Mümtahire, 1) âyetinin ve ilâhî ihtarının, Hâtıb'ın Mekkeliler'e yazdığı ve onlar hakkında beslediği kaygı sebebiyle nâzil olduğu rivâyet edilir.

Hâtıb'ın, Hz. Peygamber'den (s.a.v.) rivâyet ettiği hadîsler oldukça azdır.

HÂTIB b. HÂRİS (r.a.)

İlk Müslümanlar'dandır. Künyesi Ebû Muhammed olup, soy silsilesi şöyledir: Hâtıb b.Hâris b. Ma'mer b. Hubeyb b.Vehb el-Kureşî Annesi ise, meşhur sahâbî Osman b. Maz'ûn'un kızkardeşi Katile binti Maz'ûn'dur.

Hâtıb b. Hâris, İslâm'ın ilk devrinde Mekke'de Müslüman olmuş, Mekkeliler'in bilinen eziyet ve zulmü sebebiyle, karısı Fâtıma ile birlikte ikinci kafile ile Habeşistan'a gitmiştir. Hâtıb'ın orada Muhammed ve Hâtıb isminde iki oğlu olmuştur.

Hâtıb b. Hâris, Medine'ye dönmek nâsib olmadan orada vefât etmiş, karısı Fâtıma ile çocukları Hayber fethinin olduğu yıl Medine'ye dönmüşlerdir.

Hâtıb, Müslümanlar'ın, İslâm'ı yaşama ve yayma uğruna öz yurtlarından, dost ve akrabalarından, doğup büyüdükleri çevreden uzaklara giderek oralarda garib olarak yaşaması ve garib olarak vefat etmesinin canlı bir örneğidir.

HATÎCE (r.a.)

Hz. Peygamber'in (s.a.v.) ilk zevcesi ve Hz. Peygamber'den sonraki ilk Müslüman. Soy silsilesi, Hatîce binti Huveylid b. Esed b. Abduluzzâ b. Kusayy el-Kureşiyye el-Esediyye olup, Kusayy'da Hz. Peygamber'in (s.a.v.) soyu ile birleşmektedir. Annesi ise Fatma binti Zaide olup, Benî Âmir kabilesindendir.

Hz. Hatîce'nin Avvam ve Hizam adında iki erkek kardeşi, Hâle adında bir de kız kardeşi vardır. Bunlardan Avvam, Zübeyr b. Avvam'ın babası, Hâle ise Hz. Hamza'nın zevcesi idi. İslâm öncesi devrin haniflerinden olan Varaka b. Nevfel de Hz. Hatîce'nin amca oğlu idi.

Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Hz. Hatîce ile evlenmesi şöyle olmuştur: Resûlullah (s.a.v.) bi'setten önce genç yaşlarında koyun güderdi. Sonra koyunları satıp bir ortağı ile deve aldılar. Daha sonra da Hz. Hatîce'nin kız kardeşine gidip, onunla ticarî ortaklık kurdular. Kardeşi Hatîce'ye, Peygamberimiz'den bahisle: "Daha onun kadar iffetli, temiz, terbiyeli kimse görmedim" deyince Hz. Hatîce'de bir alâka uyandırdı. Araştırdı ve bir gün Peygamberimiz'e (s.a.v.): "Gel beni babamdan iste" dedi. Hz. Muhammed, "Baban çok zengin, seni bana vermez" deyince, Hz. Hatîce "Git, konuş. O ne isterse ben alırım" dedi. Hz. Peygamber de öyle yaptı. Hz. Hatîce'nin de ısrarıyla babası "evet" dedi. Mehir ve hediye masraflarının önemli bir kısmını Hz. Hatîce karşıladı. Gerçekten de Hz. Hatîce, Resûlullah(s.a.v.) ile evlenmeden önce Mekke'de güzelliği, zenginliği, vakar ve ciddiyeti, iffeti ile ün salmış ve "Tâhire" lâkabını almıştı. Daha önceki iki evliliği, kocalarının ölümleri sebebiyle biri bir sene, diğeri bir ay kadar sürmüştü. İki kocasından da yüklü bir miras kalmıştı. Babası Huveylid de zengin idi. Hz. Hatîce servetini, ticaret kervanları ve ortakları ile giderek artırıyordu. Mekke'nin bütün ileri gelenlerinin evlenmek arzusunda olduğu bir kadındı.

Hz. Peygamberimiz (s.a.v.), Hz. Hatîce vâlidemizle evlendiğinde, yirmi beş yaşlarında, Hz. Hatîce vâlidemiz de kırk yaşlarında idi. Hz. Hatîce'nin Resûl-i Ekrem'den (s.a.v.) iki oğlu, dört kızı olmuştur. Doğum sırasına göre bunların adları; Kâsım, Zeyneb, Ümmü Gülsüm, Rukiye, Fâtıma ve Abdullah'tır. Erkek çocukları küçük yaşta iken vefât etmiş, kızlarını evlendirmiş, kızlarından da Hz. Ali ile evli olan Fâtıma'dan nesli devam etmiştir. Bu neslin devamı İslâm ülkelerinde "seyyid" "şerif" "habîb" gibi adlarla anılır. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) ilk erkek çocuğu Kâsım olup, Resûlullah'ın Ebû'l-Kâsım lakâbıyla anılması bu yüzdendir.

Peygamberimiz'e (s.a.v.) kırk yaşında nübüvvet emaneti verildiğinde, O'nu hemen tasdik edip maddeten olduğu gibi, mânen de destekleyen Hz. Hatîce olmuştur. Müşriklerin ezâ ve cefasına birlikte göğüs germişler, tevhîd inancını tebliğ etmeden Hz. Peygamber'in en büyük destekçi-

si olmuştur. Resûlullah, Hz. Hatîce'den "O kadınların en hayırlısıdır" diye bahseder.

Hz. Peygamber (s.a.v.), Hz. Hatîce'nin ölümüne kadar, yirmi beş yıl tek evli olarak kaldı. Yaklaşık olarak elli yaşına kadar tek evli olarak yaşayan Resûlullah (s.a.v.), İslâm davet halkasının genişlemesi, Müslüman toplumun siyâsî birlik kazanması ve komşu kabile ve ülkelerle ilişkiler ve benzeri faktörler altında, bu yaştan sonra her biri belli bir hikmet ve gâyeye dayanan çeşitli evlilikler yaptı.

Resûlullah(s.a.v.) Mekke'de müşriklere karşı verdiği mücadelede Allah'tan sonra iki büyük destekcisi vardı. Birisi, amcası Ebû Tâlib, diğeri de karısı Hz. Hatîce. İkisi de kısa aralıklarla aynı yıl içinde vefât ettiler ve Resûlullah (s.a.v.) adetâ kendini yalnız hissetti.

Resûl-i Ekrem (s.a.v.) daha sonra bir çok hanımla evlendiği halde, Hz. Hatîce'yi daima iyilikle anar, onun akrabalarına karşı daima iyi davranır, daima onları desteklerdi. Hz. Âişe vâlidemizin "Resûlullah'ın (s.a.v.) hanımları içinde en çok kıskandığım, Hz. Hatîce idi"demesi,Hz.Peygamber'in (s.a.v.) ilk zevcesi Hz. Hatîce'ye olan bu sevgisi sebebiyledir.

HAVLE BİNTİ HAKÎM (r.a.)

Müslüman kadınların ilklerindendir. Künyesi, Ümmü Serik olup, adını Huveyle şeklinde okuyanlar da vardır. Soy silsilesi şöyledir: Havle binti Hakîm b. Ümeyye b. Hârise b. Evkas.

Havle binti Hakîm, kocası Osman b. Maz'ûn ile birlikte Mekke'de, İslâm'ın ilk günlerinde Müslüman olmuş, bu uğurda eziyet ve sıkıntılara katılmış, sâliha ve fâzıla bir kadındı.

Havle binti Hakîm, kendisini Resûlullah'a (s.a.v.) hizmete adamış bir kadındı. Hz. Hatîce vefât edince, Hz. Peygamber'i, çocuklarına da bakacak bir kadınla evlendirme yönünde harekete geçmiş, Hz. Peygamber'in (s.a.v.), Hz. Sevde ve Hz. Âişe ile evlenmesinde aracılık yapmıştır.

Hz. Âişe bir gün Havle'ye uğradığında, onu bakımsız, üstü başı perişan bir vaziyette buldu. Sebebini sorduğunda, Havle kocasının ibâdete çok düşkün olduğunu, dünya malına ve hazzına önem vermediğini söyledi. Hz. Âişe, olayı Resûlullah'a (s.a.v.) aktarınca, Hz. Peygamber (s.a.v.) Osman b. Maz'ûn'u çağırarak, ona, "Ey Osman, dünyadan el etek çekmek (ruhbanlık) bize emredilmedi. Bende, senin için güzel örnekler yok mu? Allah'a yemin ederim ki, Allah'tan en çok korkanınız ve emirlerine en çok uyanınız benim." buyurdu. Osman durumunu düzeltti. Havle de daha güzel giyinmeye başladı.

Havle'nin kocası Osman b. Maz'ûn, Medine'ye hicretten sonra ağır bir hastalığa yakalandığı için Bedir savaşına katılamamıştı. Bu hastalığı tekrar nüksederek, hicrî 3. yılda vefât etti. Havle'nin de hicrî 9. yılda vefât ettiği rivâyet edilir.

Taif kuşatması esnasında Havle, Resûlullah'tan (s.a.v.), kale fethedilin-

ce,Sakif'in ileri gelen kadınlarından olan Badiye binti Gaylan veya Faria binti Akil'in elbiselerini vermesini istiyordu. Resûlullah (s.a.v.), henüz Taif'in fethine izin verilmediğini bildiriyordu.

Havle, Resûlullah'tan (s.a.v.) onbeş civarında hadîs rivayet etmiş, Havle'den de Sa'd b. Ebî Vakkas, Saîd b. Müseyyeb, Bişr b. Said, Urve hadîs rivâyetinde bulunmuşlardır.

HAVLE BİNTİ KAYS (r.a.)

Hz. Peygamber'in (s.a.v.) amcası Hz. Hamza'nın zevcesidir. Künyesi Ebû Muhammed olup, soy silsilesi şöyledir: Havle binti Kays binti Kahd b. Sa'lebe b. Ganm b. Mâlik. Ensâr'dan olup, Hazrec kabilesinin Neccaroğulları kolundandır.

Hz. Peygamber (s.a.v.) gerek amcası Hz. Hamza'yı ve gerekse amca karısı Havle'yi çok sever, sık sık evlerine giderdi. Bir defasında Havle, evine konuk olarak gelen Resûlullah'a (s.a.v.) yemek pişirmişti. Yemeği önüne koyduğunda, mübarek elleriyle sıcak yemek kabını tutmuş ve "yâ Havle, ne sıcağa, ne de soğuğa tahammül edebiliyoruz" diyerek, insanoğlunun mîzâcına, Cehennem azâbına işaret buyurmuştur.

Bir başka olayda ise, bir bedevî Resûlullah'a (s.a.v.) gelerek alacağını istedi ve bunda da biraz sert bir ifâde kullandı. Bunun üzerine ashâb, bedevîyi ikaz edince, Resûlullah (s.a.v.);"Hak sâhibi ile beraber olmak yok mu?" buyurdular. Hemen Havle binti Kays'ı çağırttı ve ondan ödünç buğday aldı. Havle binti Kays:"Anam, babam sana kurban olsun Yâ Resûlullah (s.a.v.)" diyerek getirdi. Resûl-i Ekrem (s.a.v.) borcunu fazlasıyla ödedikten sonra: "Böyle kimseler insanların en seçkinleridir. Şunu unutmayın; zayıfın hakkını kolaylıkla alamadığı bir millet, şerefli olamaz." buyurdular.

Havle binti Kays'ın rivâyet ettiği hadîslerin birinde, Resûlullah (s.a.v.): "Allah'ın (Müslümanlar'ın umumuna tahsis ettiği kamu) malında, haksız olarak tasarruf edenler için kıyamet gününde Cehennem haktır" buyurmuştur.

Havle binti Kays, Hz. Hamza'nın Uhud'da şehid olmasından sonra Ensâr'dan Numan b. Aclan ile evlenmiştir.

HAVVAT b. CÜBEYR (r.a.)

Medineliler'in ilk Müslümanlar'ındandır. Künyesi Ebû Abdullah veya Ebû Sâlih olup soy silsilesi şöyledir: Havvat b. Cübeyr b. Numan b. Ümeyye b. İmriü'l-Kays b. Sa'lebe el-Ensârî el-Evsî.

Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Medine'ye hicretinden önce Müslüman olmuştu. İyi ata binmekle bilinir. Müslüman olduktan sonra Resûlullah'ın (s.a.v.)

etrafında pervâne gibi dönmüş, O'na hizmet edebilmek için çırpınmıştır. Bedir savaşına giderken, yolda ayağına taş isâbet edip, ayağını yaralaması sebebiyle, savaşa katılmadığı ve Hz. Peygamber'in kendisine yine de ganimetten pay ayırdığı rivayeti varsa da, Bedir savaşına bilfiil katıldığı rivâyeti daha doğru gözükmektedir.

Uhud savaşında Havvat, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) etrafından ayrılmayıp, sabır ve metânet gösterenlerden idi. Havvat b. Cübeyr bundan sonra Hendek savaşına, Hayber ve Mekke fethine katılmış, Taif kuşatmasında ve Tebük gazvesinde bulunmuştur.

Râşid Halifeler devrinde irtidad ve isyan olaylarının bastırılmasına katılan Havvat, yaşının ilerlemiş olmasına rağmen, Sıffîn savaşına da Hz. Ali yanında katılmış, hicretin 40. yılında, 74 yaşında Medine'de vefât etmiştir.

Havvat orta boylu, güzel yüzlü bir zat idi. Güzel ve hikmetli sözler söyler, şâirâne konuşurdu. Hz. Peygamber'den de (s.a.v.) hadîs rivâyetinde bulunmuştur. "Azı sarhoş edenin, çoğu da haramdır" hadîs-i şerifini Resûlullah'dan rivâyet edenlerden biri de Havvat b. Cübeyr'dir.

HİND BİNTİ UTBE (r.a.)

Ebû Süfyan'ın karısı, Muâviye'nin annesidir. Hz. Hamza'nın Uhud'da, Vahşî tarafından şehid edilmesinde önemli payı vardır. Soy silsilesi şöyledir: Hind binti Utbe b. Rebîa b. Abdişems el-Kureysiyye.

Mekke döneminde, İslâm'a düşmanlık edip, Müslümanlar'a ezâ ve cefâ edenlerin başında Hind geliyordu. Uhud savaşında da müşriklerin arasında dolaşarak, onları cesaretlendirmiş, Vahşî'yi yönlendirmiş, Hz. Hamza şehid edilince, karnını yarıp ciğerlerini çıkarıp, dişlemiştir.

Mekke'nin fethi esnasında Hind kaçacak delik aradı. Çünkü öldürüleceği kanaatinde idi. Sonra da yanına Kureyş'in önde gelen kadınlarından birkaçını alarak ve yüzüne peçe takarak Resûlullah'ın huzuruna gitti. Allah'a hiç bir şeyi ortak koşmamak üzere, Resûl-i Ekrem'e (s.a.v.) bîat etti. Yüzündeki peçeyi kaldırıp, Resûlullah (s.a.v.) onu görünce güldü ve: "Demek sen Hind binti Utbe'sin" buyurdu.

Bîat esnasında, Hz. Ömer: "Yâ Resûlullah, söyle onlara çocuklarını da öldürmeyecekler" dediğinde Hind, Bedir'de müşrik olarak öldürülen oğlunu kastederek; "Vallahi, küçük iken onları biz büyüttük, yetiştirdik. Büyüyünce siz öldürdünüz. Bedir günü öldürülmedik çocuk bıraktın mı ki, onları öldürelim" cevabını verdi. Bu cevaba Resûlullah da (s.a.v.), Hz. Ömer de tebessüm ettiler.

Hind binti Utbe, Müslüman olunca iki oğlak kestirerek, Hz.Peygamber'e (s.a.v.) ikram için gönderdi. Resûlullah da O'nun için duâ etti.Hind buna çok memnun olmuştu. Eline balyozu alıp, evindeki putları kendi eliyle tek tek parçaladı. Gece kocası Ebû Süfyan'ın sorusu üzerine; "Evet, Mekke'nin fethi ve bütün bunlar Allah'ın yardımıyla. Ben böyle inanıyorum" demiş,ertesi gün de Hz.Peygamber gece konuşulanları Ebû Süfyan'a bildi-

rince, Ebû Süfyan, Allah'ın birliğine ve Hz. Peygamber'in, O'nun elçisi olduğuna tekrar şehâdet etmiştir.

Hind binti Utbe,Müslüman olduktan sonra, ömrünün kalan kısmını Mekke'de geçirmiş, Hz. Osman'ın hilâfeti döneminde Mekke'de vefât etmiştir.

Hind, bir gün Resûlullah'a (s.a.v.) gelerek, kocası Ebû Süfyan'ın cimri olduğunu, kendisine ve çocuklarına gereğince harcama ve bakım yapmadığını söyleyince, Hz. Peygamber (s.a.v.) "O'nun malından sana ve çocuklarına yetecek miktarı, maruf ölçüler içerisinde alabilirsin" buyurmuştur.

HİŞAM b. ÂS (r.a.)

Meşhur sahâbî, Mısır fâtihi Amr b. Âs'ın küçük kardeşi, Soy silsilesi şöyledir: Hişam b. Âs b. Vâil b. Hâşim b. Saîd b. Şehm el-Kureşî. Künyesi önceleri Ebû'l-Âs iken, Hz. Peygamber sonradan Ebû'l-Mutî olarak değiştirmiştir.

Hişam, ağabeyi Amr'dan önce Müslüman olmuş, Müslüman olduktan sonra da bilinen sebeblerle, birinci muhâcir kâfilesi ile Habeşistan'a hicret etmişti. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) hicret haberini alır almaz, Mekke'ye geri döndü. Medine'ye gitmek istediyse de, babası ve yakınları onu hapsedip, hicretine mâni oldular. Ancak Hendek savaşından sonra Medine'ye gelebildi.

Hişam Medine'ye Hendek savaşının akabinde gelmiş ve ondan sonraki bütün savaş ve seferlere katılmıştır.

Hişam b. Âs çok cesur, kahraman, fazîlet ve kemâl sâhibi bir zattı. Ağabeyi Amr da Müslüman olduktan sonra, Hz. Peygamber (s.a.v.) "Âs'ın çocukları mü'mindirler"buyurarak, onlardan olan hoşnutluğunu dile getirmiştir.

Hişam b. Âs, Râşid Halîfeler devrinde de bütün savaşlara katıldı. Üstün yararlılıklar gösterdi. Şam'ın fethine katıldı. Bundan kısa bir süre sonra yapılan Ecnadîn savaşına ağabeyi Amr ve babası Âs b. Vâil ile birlikte katıldı. Müslümanlar, Bizanslar'a karşı durmakta oldukça sıkıntı çekiyordu. Bu esnada Hişam büyük bir cesaretle ileri atılarak, Bizans, saflarına daldı, safları yarıp ortasına kadar ilerledi. Diğer Müslümanlar da bundan cesaret alarak, ilerlediler. Bu arada Hişam b. Âs şehid düştü. Hz.Ömer, Hişam'ın şehadet haberini alınca çok üzüldü ve "Allah ona rahmet eylesin. İslâm'ın en iyi yardımcılarından biri idi" buyurdu

HUBÂB b. MÜNZİR (r.a.)

Ensâr'dan olup, künyesi Ebû Ömer'dir. Soy silsilesi ise şöyledir: Hubâb b. Münzir b. Cemuh b. Zeyd b. Haram b. Ka'b b. Ganm b. Ka'b b. Seleme el-Ensârî es-Sülemî. Habbab şeklinde okuyanlar var ise de, isminin doğru okunuşu Hubâb'dır.

Hubâb, Hz. Peygamber'in, (s.a.v.) Medine'ye hicretinden önce İslâmiyet'i

kabul ederek, hicrette Resûlullah'ı karşılayanlar arasında yer aldı. Şâir ve hatib bir sahâbî idi.

Hubâb, Resûlullah'ın (s.a.v.) bütün gazalarında faal rol aldı. Bedir savaşında Hazrec kabilesinin sancağını taşıyordu. Hubâb, Hz. Peygamber'in ilk konaklaması üzerine, "Yâ Resûlullah, burası hakkında ne düşünüyorsun? Burası şayet, Allah'ın seni indirdiği bir konaklama yeri ise, bizim için ne ondan ileri ve ne de geri gitme hakkımız yoktur. Yoksa o bir rey, savaş ve hile midir?"diye sorduğunda, Hz. Peygamber, bunun Allah'ın bildirmesi değil, kendi görüşü olduğunu açıkladı. Bunun üzerine Hubâb; "Yâ Resûlullah, burası konaklama yeri değildir. Ordu'yu kaldır ve Kureyş'e en yakın olan suya gidelim ve orada yerleşelim. O su hariç, diğer kuyuları bozalım. Kendimiz için de bir havuz yapıp, su depo edelim." teklifini getirdi. Resûlullah da (s.a.v.) bu teklifi beğendi ve öyle yaptı. Hatta Cebrâîl, Hz.Peygamber'e bu olay münasebetiyle, "Doğru görüş, Hubâb'ın işâret ettiği gibidir" şeklinde bilgi verdiği için, Hubâb'a görüş sahibi anlamına "zü'r-rey" de denir oldu.

Uhud savaşında da Hûbâb, Resûlullah tarafında düşman ordusu hakkında bilgi toplamakla görevlendirilmiş, bu görevini başarı ile yapması sebebiyle, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) övgüsüne nâil olmuştur. Yine Uhud savaşında birara, Resûlullah'ın yanında oniki kişi kalmıştı. Hubâb b. Münzir de, bu oniki kişiden biridir. Daha sonra Hendek, Hayber savaşlarına ve Mekke'nin fethine katılan Hubâb, Huneyn savaşında da, Hazrec kabilesinin sancağını taşımıştır. Hubâb, hicretin dokuzuncu yılında Tebük savaşına katılmış ve bu savaşta da Hazrec'in sancağını taşımış ve Hz. Peygamber'le (s.a.v.) birlikte, hicrî 11. yılda veda haccına gitmiştir.

Hz. Peygamber'in (s.a.v.) hicretin 11. yılında vefâtını müteakip Benî Sâide sakifesinde,halife seçimi konusunda yapılan münâkaşalara katılan Hubâb, bu toplantıda, Ensâr'ın halife adayı Sa'd b. Ubâde'yi desteklemiş, fakat Hz.Ebû Bekir ve Hz. Ömer'in devreye girmesi üzerine etkili bir nutuk irad ederek, bir Kureyş'ten ve bir de Ensâr'dan olmak üzere iki kişi seçilmesi teklifini getirmişti. Fakat bu teklif de benimsenmeyip, Hz. Ebû Bekir'e ilk halife olarak bîat edildi.Hubâb b. Münzir, Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer zamanında yapılan savaşlara ve fetih harekâtına da katılarak, büyük yararlılıklar göstermiş, Hz. Ömer'in hilâfeti esnasında, hicrî 21. yılda, elli yaşının biraz üzerinde iken, Medine'de vefât etmiştir.

Kuvvetli bir şâir ve etkileyici bir hatip olan Hubâb b. Münzir, halife seçiminde hitabetiyle, etrafındakileri etkilemiş, fakat Hz. Ebû Bekir'in makul izahı ve gerekçeleri karşısında görüşünden dönerek Hz. Ebû Bekir'e, halife olarak bîat etmekte gecikmemiştir. Hubâb'ın bu seçimde Sa'd b. Ubâde'yi desteklemesi, kavmiyet ve kabilecilik ruhuyla değil de, şahsî fikir ve tercihinden kaynaklanıyordu. Fakat diğer sahâbîler gibi Hubâb da, daha doğru olanı görünce Hakk'a teslim olmasını bilmiştir.Bu olay sahâbenin en dünyevî gözüken meselelerde bile, ne kadar hakperest ve ferâgat sahibi kimseler olduğunu göstermeye kâfidir.

HUBEYB b. ADİYY (r.a.)

Ensâr'ın ilk Müslümanlar'ından ve İslâm'ın ilk şehidlerinden olup, soy silsilesi şöyledir: Hubeyb b. Adiyy b. Mâlik b. Amir b. Mecdea b. Avs el-Evsî el-Ensârî.

Hicretten önce Müslüman olan Hubeyb, Ensâr'ın Evs kabilesindendir.

Bedir savaşına katılmış, bu gazada müşriklerden Hâris b. Âmir'i öldürerek büyük bir kahramanlık göstermiş, Hâris'in kabilesi de Hubeyb'in başı için büyük ödül koymuşlardı.

Hicretin üçüncü yılında Hz. Peygamber (s.a.v.) Âsım b. Sabit komutasında on kişilik bir müfrezeyi, etrafı gözetleyip, bilgi toplamak üzere görevlendirdi. Hubeyb de bu müfrezede idi. Rec'î mevkiine doğru yola çıkan bu müfreze, yolda Huzeyl kabilesine mensup Benî Lihyan tarafından pusuya düşürüldü. Âsım b. Sâbit arkadaşlarıyla müşâvere ederek teslim olmayı reddetti ve savaştılar. Çarpışmada yedi sahâbî şehid oldu. Üçü de müşriklerin fenalık etmeyecekleri hususunda söz ve emân vermeleri üzerine teslim oldu. Bunlar, Hubeyb, Zeyd b. Desinne ve Abdullah b. Târık idi. Müşrikler bunları bağladılar, yolda da Abdullah b. Târık'ı öldürüp, Hubeyb ile Zeyd'i Mekke'ye götürüp köle olarak sattılar.

Hubeyb'i, Mekke'de, Bedir'de öldürdüğü Hâris b. Âmir b. Nevfeloğullarının kardeşliği Huceyr b. Ebî İhâh satın aldı. Ondan sonra Hâris'in oğlu Ukbe satın aldı. Bir rivâyete göre, Hubeyb'i, babaları Bedir'de öldürülen 7-8 müşrik satın aldı. Aralarında konuşarak, haram ayların çıkmasından sonra Hubeyb'i öldürmeyi kararlaştırdılar. Bu kararı Hubeyb de öğrendi. Fakat sabır ve tevekkül ile sonunu bekledi. Tek arzusu kalbi iman dolu olarak, bedeni temiz olarak Allah'ın huzuruna çıkmaktı. Hapsedildiği evin kadınları, onun zaman zaman taze üzüm yediğini, bunu ona Allah'ın ikram ettiğini anlatırlar. Yine Hubeyb traş olmak için ustura istemiş, traş olurken hapsolunduğu evin çocuğu yanına gidip, kucağına oturmuş, annesi çok korktuğu halde Hubeyb, masum bir çocuğu öldürmeyeceğini, haksızyere cana kıymanın şiarı olmadığını söylemiştir.

Haram ayların çıkmasından sonra müşrikler, Hubeyb'i Mekke'nin kenarındaki Ten'im bölgesine götürdüler. Bütün Mekke halkı onun öldürülüşünü seyretmeye gelmişti. Hubeyb, kendisini katletmek isteyenlerden hiç bir talepte bulunmadı, sadece iki rekat namaz kılmak istedi. Müşrikler onun bu namaz talebini reddetmediler. Namazdan selâm verdikten sonra, etrafında kendisini öldürmek üzere sabırsızlıkla bekleyen müşriklere "Allah bilir ki, ben ölümden korkmakla itham etmeyeceğinizi bilsem, namazımı biraz daha "uzatırdım", demiş, etrafına bakmış ve "Yâ Rabbi, Müslüman olarak öldükten sonra ne şekilde ölürsem öleyim, gam yemem. Çünkü bunlar, senin sevgin ve rızan uğrunadır" diyerek dua etmiştir.

Müşrikler, Hubeyb'e, dininden döndüğü zaman bağışlanacağını bildirdiklerinde, "Hayır dönmem. Dünyada olanların hepsi benim olsa, yine İslâmiyet'ten dönmem" cevabını vermiştir.

Müşriklerin kendi yerine Muhammed'in öldürülmesi teklifi karşısında da:"Bırakın Muhammed'in ölümünü, O'nun ayağına bir dikenin batmasına bile gönlüm râzı olmaz" cevabını vermiştir.

Hubeyb ölüm öncesi, "Yâ Rabbi, bize Resûlün risâletini tebliğ etti, bize yapılanı da o Resûlü'ne tebliğ et, O'na selâmımı sen ulaştır" diye dua etti. Hubeyb'in selâmını Cebrâil, Hz. Peygamber'e ulaştırdığında Resûlullah (s.a.v.) "O'nun üzerine de selâm olsun" diyerek Medine'den selamına karşılık verdi.

Müşrikler Hubeyb'i bir ağaca, yüzü Medine'ye gelecek şekilde bağla-

dılar, fakat Hubeyb yüzünü hep Kâbe'ye çeviriyordu. Kaç defa denedilerse de muvaffak olamadılar. Hubeyb'in yüzü Kâbe'ye dönük kaldı.

Kureyş müşrikleri, Bedir'de babaları öldürülenlerden kırk kişiyi Ten'im'e çağırmışlardı. Bunlar mızraklarını Hubeyb'in vücuduna batırmaya başladılar. Hubeyb bu esnada yaptığı konuşma ve bedduâ ve sonunda getirdiği kelime-i şehâdet ile, orada bulunan bütün Mekke halkını ve ileri gelenlerini etkiledi. Bunlar ileride Müslüman olduklarında da bu günü büyük bir teessürle hatırlamaktaydı. Hubeyb'in şehâdeti müşriklerin kalplerinde derin izler bıraktı.

Görüldüğü gibi,Hubeyb Allah'tan ve Resûlünden kendisini kurtarmalarını istememiş, tevhîd akidesi ve inancı uğruna seve seve, sabır ve tevekkülle canını fedâ edebilmiştir. Çünkü tevhîd inancının yerleşmesi, zulmün ve putperestliğin yıkılması için, belki de böyle şehâdetler gerekiyor, fedakârlıklar isteniyordu. Hubeyb bu şekilde darağacında can veren ilk Müslüman idi.

HUNEYS b. HUZAFE (r.a.)

İslâm'ı ilk kabul edenlerdendir. Künyesi Ebû Huzafe olup, soy silsilesi şöyledir: Huneys b. Huzafe b. Kays b. Adiyy b. Sa'd el-Kureşî es-Sehmî. Ayrıca Hz. Ömer'in kızı ve Hz. Peygamberimiz'in zevcesi Hz. Hafsa vâlidemizin ilk kocasıdır. Huneys'in şehid olmasını müteakip, Hz. Peygamber (s.a.v.), Hz. Hafsa vâlidemizle evlenerek, O'nu mü'minlerin annesi olmakla şereflendirmiştir.

Huneys b. Huzafe, Mekke'de İslâm'ın ilk günlerinde, Müslüman olma şerefine ermiş, nâdide sahâbîlerden birisidir. Ashâb içerisinde büyük bir yeri ve itibarı vardı. Huneys, Mekke'de müşrikler tarafından çeşitli zulüm ve eziyetlere maruz kalınca, İslâm'ı daha iyi yaşayabilmek ve yayabilmek için, ikinci kafile ile Habeşistan'a hicret etmiştir.

Müslümanlar'ın büyük çoğunluğu, Medine'ye hicret edince Huneys de Habeşistan'dan Medine'ye gelmiş, Ensâr'dan Rifaa b. Abdulmünzir'in evinde misafir olarak kalmış, Resûlullah (s.a.v.) onu Ensâr'dan Abdurrahman b. Cerb el-Hârisî ile kardeş yapmıştır.

Huneys, Resûlullah (s.a.v.) ile birlikte Bedir gazvesine katılmış, daha sonra da Uhud savaşına katılmıştır. Ancak Uhud savaşında aldığı ağır yaralardan kurtulamayarak, hicrî üçüncü yılda şehid olmuştur. Hz. Huneys'in cenaze namazını bizzat Hz. Peygamber (s.a.v.) kıldırmış ve Bâkî mezarlığına defnedilmiştir.

Huneys'in henüz çocukları olmamıştı. Şehadetinden bir süre sonra, babası Hz. Ömer'in teklifi üzerine, Resûlullah (s.a.v.) Hafsa vâlidemizle evlenmiştir.

HUZEYFE b. YEMÂN (r.a.)

Hz. Peygamber (s.a.v.)'ın sırdaşı olup, birçok gizliliklere vâkıf ve ârif, kalb gözü açık bir sahâbî. Künyesi Ebû Abdullah olup, soy silsilesi şöyledir: Huzeyfe b. Huseyl b. Câbir b. Rebîa b. Ferve b. Hâris el-Absî. Babasının adı Huseyl, lâkabı ise Yemân'dır ve daha çok lâkabı ile meşhurdur.

Huzeyfe b. Yemân'ın kabilesi olan Absoğulları, Hayber ile Teyme arası bir bölgede ikâmet etmekte olup, Hıristiyan idiler. Ancak son Peygamber'in zuhur edeceğini de biliyorlardı. Hz. Peygamber (s.a.v.) Medine'ye hicret edince bunu haber alan Absoğulları'ndan bir grup, hemen Medine'ye gelerek Müslüman oldular. Bunlar arasında Huzeyfe ile ihtiyar babası da vardı.

Huzeyfe b. Yemân ve babası, Bedir savaşına katılmak istemişlerse de yolda müşrikler tarafından geri çevrilmişlerdir. İlk olarak Uhud savaşına katılmışlardır. Medine'ye yeni geldiği için, kimse tarafında tanınmayan babası Huseyl, Ensâr'dan bir sahâbî tarafından yanlışlıkla şehid edilmiş, Huzeyfe babasının diyetini almamış, verileni de tamamen fakirlere dağıtmıştır.

Huzeyfe b. Yemân, sahâbenin ileri gelenleri arasında olup, Hendek savaşında Kureyş ordusu hakkında bilgi toplayıp, Resûlullah'a (s.a.v.) getirmiş ve gözcülük yapmıştır. Huzeyfe o günleri şöyle anlatır: "Allah o günleri göstermesin. Biz bir tarafta saf bağlamış, oturuyorduk. Kureyş ordusu bir tarafta, Kurayza Yahudileri alt tarafta. Yahudiler'in Medine'de korumasız kalan çoluk-çocuğumuza zarar vermesinden korkuyorduk. Gece zifiri karanlıktı, göz gözü görmüyordu.Münâfıklar Medine'deki evlerini bahâne ederek, bir bir izin alıp gittiler. Resûlullah (s.a.v.) etrafında, üçyüz küsur civarında Müslüman kaldı. Tek tek yanında nöbet tutuyorduk. Sıra bana geldiğinde, üzerimde ne düşmana karşı koyacak bir kalkanım, ne de soğuktan korunacak bir elbisem vardı; sâdece dizlerime kadar üzerimi örten bir bez parçası vardı..." Huzeyfe b. Yemân, Resûlullah (s.a.v.) ile birlikte diğer bütün savaşlarda, Benî Kurayza ve Hayber gazvesinde, Mekke fethinde, Huneyn ve Taif savaşlarında bulunmuş, büyük yararlılıklar göstermiştir.

Huzeyfe b. Yemân, Râşid Halifeler döneminde de savaşlarda aktif olarak görev yapmış, Hz. Ebû Bekir devrinde, dinden dönenlerle savaşmak üzere Umman'a gönderilen ordunun kumandanlığına tayin edilmiş, irtidâd haraketenin bastırılmasından sonra da Umman emiri olarak bir süre orada kalmıştır.

Hz. Ömer devrinde Medine'ye çağrılarak istişâre heyetine alınmış, hicrî 12. yılda Irak bölgesindeki savaşlara katılmış, bölük komutanı olarak Nihâvend savaşında bulunmuş. Hemedan ve Rey bölgesinin fethinde büyük payı olmuştur. Hz. Ömer devrinde uzun süre, Medain şehrinde vâlilik yapan Huzeyfe, Medain'e bir hırka ile gitmiş, bir hırka ile geri dönmüştür.

Hz. Osman devrinde, Azerbaycan ve Ermenistan bölgelerinin fethine

katılan Huzeyfe, askerlerin Kur'ân'ın okunuş lehçelerinde ihtilâfını halife Hz. Osman'a ileterek, Kur'ân'ın tek bir lehçe üzerinde cem' ve istinsah olunmasına hizmet etmiştir.

Hayatı, hemen hemen savaşlarda, fetihlerde geçen ve her bölgede savaşa ve hizmete koşan Huzeyfe, Hz. Osman'ın şehid edilmesi olayında Medine'de bulunuyordu ve artık iyice ihtiyarlamıştı. Hz. Ali'ye bîat ettikten sonra, aradan kırk gün kadar geçmedi ki, Huzeyfe hicrî 36. yılda vefât etti.

Huzeyfe b. Yemân'ın savaşlarla ve hareketle geçen dış dünyası yanında, daha sonraki sufiler için rehber edinilmiş sırlarla dolu bir iç âlemi vardır. Hz. Peygamber (s.a.v.) belli aralıklarla topluma alenen bildirmediği bazı bilgileri ve gizlilikleri Huzeyfe'ye bildirmiş, onu sırdaş edinmiş, Huzeyfe de bu sırları korumuştur. Nitekim Huzeyfe "Resûlullah (s.a.v.) beni hicret ile nusrat (yardım) arasında muhayyer bıraktı. Ben de nusratı seçtim" demektedir.

Huzeyfe, "fitneyi mucip olan yerlere yaklaşmayın" dediğinde sordular, "Fitneyi mucip olan yerler neresi yâ Huzeyfe?" O da cevaben: "İdarecilerin kapılarıdır. İçeriye girer, onun yalanını doğru diye tasdik eder, kendisinde olmayan hasletlerle onu medhedersiniz." buyurdu. Gerçekten de her devirde geçerli ölmez, eskimez bir söz.

Halife Hz. Ömer ganimet dağıtırken, Ebû Ubeyde b. Cerrah, Muâz b. Cebel ve Huzeyfe'ye birer kese altın para gönderdi, üçünün de bu paraların o anda hepsini ihtiyacı olanlara dağıttıklarını gördü. Bunun üzerine; "Allah'tan Ebû Ubeyde, Muâz ve Huzeyfe gibi adamlardan bir ev dolusu olmasını ve onlara Allah yolunda vazife vermeyi arzu ederdim" buyurdu.

Huzeyfe bir adama sordu: "İnsanların en kötüsünü öldürmek seni sevindirir mi?". O da "Evet" cevabını verince O'na: "Öyleyse sen ondan daha kötüsün" buyurdu.

Huzeyfe, Resûlullah'dan (s.a.v.) yüz civarında hadîs rivâyet etmiştir.

Huzeyfe anlatıyor: Resûlullah'a (s.a.v.) "iyiliği emredip, kötülüğe mâni olmak ne zaman terkedilir" diye sordum. Bana "İyileriniz zâlimlere yardakçılık eder, ilim kötülerinizin eline geçer, saltanat da küçüklerinizin elinde bulunursa, işte o zaman fitnenin hücumuna uğrarsınız ve birbirinize düşersiniz" buyurdu.

HUZEYME b. SÂBİT (r.a.)

Künyesi Ebû Ammâre, soy silsilesi ise; Huzeyme b. Sâbit b. Fâkih b. Sa'lebe b. Sâide b. Âmir b. Hatme'dir. Evs'in Hatmeoğulları kolundandır. Annesi ise, Kebşe binti Evs olup, Evs'in Saîde kolundandır.

Huzeyme, Ensâr'ın, hicretten önce Müslüman olan "sâbikûn-ı evvelîn" den olup, Akabe biatında Müslüman olmuş, Bedir savaşı dahil Hz. Peygamber (s.a.v.) ile bütün savaşlara katılmıştır. Mekke'nin fethinde Hatmeoğulları'nın bayrağını elinde tutmakta idi. Raşid Halifeler devrinde de bir kısım savaşlara katılan Huzeyme, Hz. Ali devrinde Cemel savaşına ka-

tılmış fakat bilfiil savaşmamıştır. Sıffîn savaşında da Hz. Ali'nin yanında bulunan Huzeyme, Ammâr'ın şehadeti üzerine savaşa fiilen katılmış ve hicri 37. yılda şehid olmuştur. Ammâr, Amr ve Umre adında üç oğlunun olduğu bilinmektedir.

Huzeyme, Resûlullah'a (s.a.v.) son derece bağlı yüksek ahlâk ve kemâl sahibi bir sahâbî idi. Bir gün Hz. Peygamber (s.a.v.) bir A'râbî'den kısrak satın almıştı ve parasını ödemek üzere A'râbî'den eve kadar kendisiyle gelmesini istedi. Hz. Peygamber (s.a.v.) önde A'râbî kısrağıyla arkada yolda yürürken, kısrağın Resûlullah (s.a.v.) tarafından satın alındığını bilmeyen başka bir zat, kısrağa daha yüksek bir fiyat teklif etti. A'râbî daha yüksek fiyatı duyunca, kısrağı, Hz. Peygamber'e vermek istemedi ve alış-verişi inkâr ederek Hz. Peygamber'den (s.a.v.) şahit istedi. Orada bulunan Huzeyme, Resûlullah'ın (s.a.v.) kısrağı satın aldığına şehadet etti. Resûlullah (s.a.v.) Huzeyme'ye:"Ey Huzeyme, neye istinâden şahitlik yapıyorsun?" diye sorduğunda Huzeyme; "Yâ Resûlullah, seni tasdiken şahitlik ediyorum." cevabını verdi. Bunun üzerine Hz. Peygamber onun şehadetini iki şahit yerine saydı ve "Huzeyme"nin şahitliği kâfidir" buyurdu. Bu sadece Huzeyme'ye âit özel bir hükümdü. Bu sebeple de Huzeyme'nin lâkabı "zü'ş-şehadeteyn" (iki şehadet sahibi) oldu.

Huzeyme, Hz. Ebû Bekir devrinde, Kur'ân'ın toplanmasına memur edilen Zeyd b. Sâbit'e Azhâb suresinden bir âyet getirdi.Zeyd herkesten iki şahit isterken, Huzeyme'nin bu özel imtiyazı sebebiyle, onun şahitliğini iki şahitlik olarak saymıştır.

Huzeyme, Resûl-i Ekrem'i (s.a.v.) çok severdi. Bir gece rüyasında Resûlullah'ı (s.a.v.) alnından öperken görmüş, ertesi gün rüyasını anlatınca, Resûlullah (s.a.v.) ona alnını öptürmüştür. Resûlullah'ın da Huzeyme'ye olan muhabbetini bilen Evs ve Hazrec, Huzeyme'yle iftihar ederlerdi.

Huzeyme, Resûlullah'tan (s.a.v.) kırka yakın hadîs rivâyet etmiştir. Kendisinden de Câbir b. Abdullah, Ammâr b. Osman, İbn Hanif, Amr b. Meymun gibi râvîler hadîs almışlardır. Rivâyet ettiği hadîslerden biri "mest üzerine mesh" hadîsidir. Diğer bir hadîs de, sefer veya diğer sebeplerle de olsa, akşam namazının kısaltılmayıp, üç rekat olarak kılınacağı şeklindeki rivâyetidir.

HÜSEYİN (r.a.)

Resûlullah'ın (s.a.v.) torunu, Hz. Ali ve Hz. Fâtıma'nın ikinci oğludur. On iki imamın üçüncüsü ve Ehl-i beyt'in beşincisidir.Hicretin 6. yılında Medine'de doğdu. Doğumunun yedinci günü, akîka kurbanı olarak Hz. Peygamber iki koç kesdirtti, ismini koydu. Sağ kulağına ezan, sol kulağına da kâmet okudu. Sonra da saçını kesdirdi ve kızı Fâtıma'ya: "Ey Fâtıma, Hüseyin'in saçını kes, saçının ağırlığınca sadaka ver" dedi. Hz. Fâtıma, Hz. Hüseyin'in kesilen saçının ağırlığınca gümüşü fakirlere dağıttı. Doğumunun yedinci günü de sünnet ettirdi.

Hz. Peygamber, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'i çok severdi. Onların ağlamalarına bile tahammül edemezdi. Bir gün Hz. Hüseyin'in ağladığını duy-

Sahâbîler

ANSİKLOPEDİSİ

FASİKÜL-19

du. Annesi Hz. Fâtıma'ya: "Onun ağlamasına üzüldüğümü biliyor musun?" buyurdu. "Hasan ve Hüseyin ki onlar benim dünyada kokladığım reyhanımdır. Hasan ve Hüseyin'i seven,beni sevmiş, onlara kin tutan da bana tutmuş olur" dedi. Hz. Abdurrahman b. Mes'ûd anlatıyor: "Resûlullah (s.a.v.) namaz kılarken secdeye varınca Hasan ve Hüseyin (r.a) gelip sırtına bindiler. Oradakiler engel olmak isteyince Resûlullah (s.a.v.) Efendimiz onlara karışmamalarını işaret etti. Namazı bitirince de onları kucağına alarak: "Kim beni seviyorsa bunların ikisini de sevsin" buyurdu.

Necran Hıristiyanlarından bir grup Hz. İsa hakkında Peygamberimizle tartışıp onun tanrılığını ısrarla iddia etmeleri üzerine: "Artık, sana bu ilim geldikten sonra, kim O'nun hakkında seninle tartışacak olursa de ki: "Geliniz, oğullarımızı ve oğullarınızı, kadınlarımızı ve kadınlarınızı, kendimizi ve kendinizi dâvet edelim. Sonra duâ ve niyâz edelim de Allah'ın lânetini yalancıların üstüne okuyalım" (Âl-i İmran, 61) âyeti nâzil olunca Hz. Peygamber Hz. Ali'yi, Hz.Fâtıma'yı, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'i çağırıp: "Allah'ım, benim Ehl-i beytim bunlardır" dedi. Hz. Ali, Hz. Fâtıma, Hz. Hasan veHz.Hüseyin içinResûlullah(s.a.v.)'ın:"Ben bunlarla sulh olanlarla sulh olurum, çarpışanlarla da çarpışırım" dediği rivâyet edilir.

Hz. Peygamber'in zevcesi Hz. Ümmü Seleme, Hz. Hüseyin 'in Kerbela'da şehid edileceğini Cebrâil'in Resûlullah'a (s.a.v.) bildirdiğini şöyle anlatıyor: "Resûlullah (s.a.v.) bir gün yanı üzerine yattı. Kaygılı ve üzüntülü olarak uyandı. Sonra uyudu, yine kaygılı ve üzüntülü olarak uyandı. Yine uyudu. Sonra uyandı. Avucunda kırmızı toprak bulunuyor ve onu öpüyordu. Nedir bu? diye sordum. "Hüseyin için, Cebrâil O'nun Irak toprağında öldürüleceğini bana haber verdi. Bu da oranın toprağıdır" buyurdu.

Kerbela Faciası:

Muâviye b.Ebî Süfyan'ın hicretin altmışıncı yılında Şam'da vefât etmesi üzerine, Şamlı'lar Muâviye'nin oğlu Yezid'e bîat ettiler. Zaten Muâviye vefâtından önce, şehirlerden gelen delegelerle görüşerek kendisinden sonra yerine Yezid'i veliaht yapmıştı. Medine'de Hz. Hüseyin, Abdullah b. Zübeyr ve Abdullah b. Ömer dışında herkes Yezid'e bîat etmişti. Babasının ölümünden sonra Yezid, herkesin ve bu arada Hz. Hüseyin ve diğerlerinin bîatını da almak istiyordu. Bu isteğini o zaman Medine valisi olan Velid b. Utbe b. Ebî Süfyan'a bir mektup yazarak herhâlükarda Hz. Abdurrahman b. Zübeyr, Abdullah b. Ömer ve Hz. Hüseyin'in bîatlarının sağlanmasını emretti. Velid emir gereği haber göndererek Hz. Hüseyin'i çağırttı. Hz.Hüseyin, vali konağına geldiğinde Muâviye'nin ölüm haberini ve bîat meselesi ile ilgili haberi Velid kendisine tebliğ etti. Hz. Hüseyin, Muâviye için Allah'dan rahmet diledi. Bîat konusunda da şunları söyledi: "Benim gibi birinden gizli bîat alınmaz. Halkın önünde açıklanmadıkça, bu bîatı sen de istemezsin. Halkı toplayıp hepimizi bîat etmeye davet edersin, bu iş böyle olur. İyi niyetli biri olan Velid, Hz. Hüseyin'e gidebileceğini, halk bîat için toplandığı zaman onlarla birlikte gelip bîat etmesinin gerektiğini söyledi. O sırada Velid'in yanında bulunan Mervan Velid'e: "Eğer Hüseyin şimdi yanından ayrılacak olursa onu, bir daha ele geçirmeye imkân bulamazsın. O'nu hapset. Yanından ayrılıp gitmeden ya bîat eder ya da boynunu vurursun" dedi. Velid buna şiddetle karşı koyarak: "Yazıklar olsun sana, sen bana, Resûlullah'ın (s.a.v.) kızı Fâtıma'nın oğlu Hüseyin'i öldürmemi mi telkin ve teklif ediyorsun?Ey Mervan, sen benim dinimi yıkacak bir şeye teşebbüs etmemi istiyorsun. Val-

lahi, Hüseyin'i öldürünce, dünyanın her tarafına, üzerine güneşin doğup battığı bütün dünya mal ve mülküne mâlik olacağımı bilsem, yine onu öldürmeyi arzu etmem" dedi.

İşin tehlikeli bir safhaya girdiğini gören Hz. Hüseyin, gece karanlığından faydalanarak bütün ev halkıyla birlikte Mekke'ye gitti.

Kûfeliler, Muâviye'nin vefât ettiğini, Hz. Hüseyin'in de Mekke'ye gittiğini öğrenince, Yezid hakkında ileri geri konuşmaya başladılar. Ehl-i beyt taraflarından bir grup Süleyman b. Surad'ın evinde toplanarak bir durum değerlendirmesi yaptılar. Sonuçta Hz. Hüseyin'e,Kûfe'ye davet etmek üzere mektup yazmaya karar verdiler. Yazdıkları mektuplarında Kûfeliler, Hz. Hüseyin'i kendilerine imam seçtiklerini, bütün halkın kendisini gözlediğini, bîat ettiğini, yüzbin kişinin yanında olduğunu, kendilerini ona adadığını, geleceğini haber verdiği takdirde, hemen karşılamağa hazır olduklarını bildirdiler. Gönderilen mektupların yüz elliye yakın olduğunu kaynaklar yazmaktadırlar. Ayrıca Basralılar'dan Ehl-i beyt taraftarları kendi aralarında toplantılar yaparak Hz. Hüseyin'i Basra'ya davet ettiler.

Hz. Hüseyin, bu durum karşısında Kûfeliler'e bir mektup yazarak cevap verdi. Mektupda şunlar yazılıydı: "Gönderdiğiniz mektuplar bana ulaştı. Sözlerinizden, yanınıza geldiğim zaman, sevineceğinizi, bana sevgi göstereceğinizi anladım. Şimdi size amcamın oğlu ve güvendiğim akrabam Müslim b. Akîl'i gönderiyorum. Oraya vardığı zaman sizin durumunuz ve düşünceniz hakkında bana mektup yazmasını söyledim. Yemin ederim ki, halîfe,Kur'ân'la amel eden, adâletten ayrılmayan, hak dini yaşayan bir kimseden başkası olamaz."

Hz. Hüseyin (r.a), Müslim b. Akîl'e: "Amcamın oğlu, seni Kûfe'ye gönderiyorum. Onlar bana gönderdikleri mektuplarında samîmî iseler, bana acele bildir. Görüşlerinin hangi noktada toplandığına bak. Eğer mektuplarında yazdıkları gibi iseler bana yaz, yanına gelmekte acele edeyim. Durum başka türlü ise, sen geri dönmekte acele et" dedi.

Müslim b. Akîl, Kûfe'ye vardı. Burada bulunan Hz. Hüseyin taraftarlarına mektubu okudu. Haber Kûfe'ye yayıldı. O sırada Kûfe vâlisi Nûman b. Beşir idi. Kendisi, mutedil, iyilik sever, yumuşak başlı biri idi. Fitne ve ayrılıktan yana değildi. Şüphe, zan ve delilsiz hiç kimseyi cezalandırmazdı. Müslim'in Kûfe'ye geldiğini ve taraftarlarıyla birlikte toplantılar yaptığını haber aldığında Kûfeliler'e, bîatlarından vazgeçtikleri ve iptal ettikleri takdirde her türlü cezaya çarptırılacaklarını bildirdi. Yezid'in Kûfe'de bulunan casusları, bir mektup yazarak, Kûfe'ye Müslim b. Akîl'in geldiğini, halkın ona bîat etmeye başladığını, vâli Nûman'ın hâkimiyet kuramadığını, Kûfe'yi gözden çıkarmak istemiyorsa vâlinin azledilmesi gerektiğini bildirdiler. Bunun üzerine Yezid, Nûman'ı görevden aldı, yerine de Basra vâlisi olan Ubeydullah b. Ziyad'ı atadı. Atama yazısında gönderdiği emirde Yezid şunları söylüyordu: "Haber aldığıma göre Kûfeliler, yanlarına gelmesi için Hüseyin'e mektup yazmışlar. Hüseyin de Mekke'den ayrılıp onlara doğru gelmeye başlamıştır. Onun hakkında yapılacak iş: Ele geçirilip azadlanmak, ya da bir köle olarak geldiği yere geri çevrilmektir. Müslim b. Akîl'i de ele geçirinceye kadar define arar gibi arayıp bulduranak öldürmek, ya da sürgüne gönderilmektir" dedi.

Aldığı emir üzerine Kûfe'ye gelen Ubeydullah b. Ziyad, halkı toplaya-

rak onlara şunları söyledi: "Mü'minlerin Emîri (Yezid), mazlumlarınıza insaf ve adâletle davranmamı, beni dinleyen ve bana itaat edenlerinize ihsanda bulunmamı, âsî olanlara, şüphe ve tereddüt içinde bulunanlara karşı ise, şiddetli ve sert davranmamı bana emretti. Kılıç ve kırbacım, emrimi kabul etmeyen, bana karşı koyanların üzerine olacaktır. İtâat edenlerinize karşı şefkatli bir baba, aykırı hareket edenlerinize karşı da ısıtılmış zehir gibiyim."

Müslim b. Akîl, İbn Ziyad'ın tehditlerini işitince, hayatı hakkında endişeye düştü. Daha önce kaldığı Muhtar'ın evinden gece çıkıp Kûfe eşrafından Hânî b. Urve'nin evine gitti. Orada Kûfeliler'in bîatlarını almağa devam etti.On sekiz bin kişinin bîatını aldı. Bu arada Müslim'in Hânî'nin evinde kaldığını öğrenen vâli İbn Ziyad, Hânî'yi tutuklatıp saraya hapsetti. Bu durumu öğrenen Müslim b. Akîl,taraftarlarına aralarında parolaları olan "Ya Mansûr" diye bağırdı. Halk Müslim'in etrafında toplandı ; vâlinin sarayına doğru hareket ettiler. Akşama kadar vâli konağını kuşattılar. Bu durumda vâli, Kûfe'nin ileri gelenleri ile görüşüp, bunları kendi tarafına çekmeye muvaffak olduktan sonra, halkı Müslim'in çevresinden koparmak için Muhammed b. Eş'as'a direktif verdi. Kendisine bağlı olanların affedileceğini, isyancıların ise öldürüleceğini ortalığa yaymasını söyledi. Bu haberi duyan halk ortalıktan dağılmaya başladılar. Öyle oldu ki, Müslim b. Akîl'in yanında kimse kalmadı. Nereye gideceğini şaşıran Müslim kaçarak bir kadının evine sığındı. Kadının ısrarla tenbihte bulunmasına rağmen, oğlu gidip vâliye durumu bildirdi. Vâli Muhammed b. Eş'as'ı göndererek Müslim'i yakalatıp getirtti. Müslim şehid edilmeden önce bir vasiyette bulunmak üzere izin istedi. Ömer b. Sa'd b. Ebî Vakkas'ı bir köşeye çekerek, Hz. Hüseyin'e acele bir mektup göndermesini, durumu bildirmesini, mektuplarında taraftar olduklarını söyleyen ve bîat eden on sekiz bin Kûfeli'nin ihânetine kendisinin de uğramaması için Mekke'ye dönüp gitmesini ve orada oturmasını bildirmesini ona rica ve vasiyet etti. Daha sonra da öldürüldü. Ardından da hâmîsi Hânî katledildi.

Öte yandan Mekke'de bulunan Hz. Hüseyin, Müslim'in daha önce gönderdiği olumlu cevabına bağlı kalarak Kûfe'ye gitmeye karar vermişti. Pek çok kimse Mekke'den ayrılmamasını, Kûfeliler'den bir vefa ve hayır gelmiyeceğini, onların sebatlarının, azimlerinin olmadığını, Hz. Ali'yi öldürüp, kardeşini dövdüklerini, her şeyi ve her kötülüğü yaptıklarını, menfaatten başka bir şey düşünmediklerini anlattılar. Hz. Abdullah b. Abbas, Hz. Hüseyin'e gitmemesi için çok rica etti. Kûfeliler'in işlerine geldiği zaman kendisiyle bile çarpışmaktan çekinmiyeceklerini ısrarla söyledi. Kûfe'ye gidecekse bile âilesini ve çocuklarını yanında götürmemesi için çok yalvardı. Hz. Hüseyin: "Amcamın oğlu, vallahi biliyorum ki, sen benim için çok şefkatli bir öğütcüsün. Fakat ne çare ki ben Kûfe'ye gitmeğe kesin karar vermiş, hazırlanmış bulunuyorum. Allah'ın hükmü ne ise o, yerine gelecektir" dedi.

Âilesini de yanına alarak yola çıkan Hz. Hüseyin, yolda şâir Ferazdak'la karşılaştı. Ona Irak halkının ne durumda olduğunu sordu. Ferazdak: "Onların gönülleri seninle, ama kılıçları senin üzerine çevrilmiştir. Ümeyye oğullarını destekliyorlar" dedi. Hz. Hüseyin yoluna devam etti. Zeroo'adan ayrıldıktan sonra Esedoğulları'ndan bir adamla karşılaştı. Ondan Kûfe'de olup bitenlerden haber sordu. Adam: "Kûfe'den ayrılmadan önce, Müslim b. Akîl ile Hânî b. Urve öldürülmüştü. Çocukların, cesedlerini ayaklarından tutup onları sürüdüklerini gördüm" dedi. Hz. Hüseyin: "İnnâ lil-

lahi ve innâ ileyhi râciûn" (Allah'dan geldik yine O'na döneceğiz), Allah katındaki ecir ve sevabı umarız" dedi. Kûfe'den gelen adam: "Ey Resûlullah'ın (s.a.v.) oğlu, Allah aşkına kendine ve seninle birlikte şu ev halkına acı, geldiğin yere dön. Kûfe'ye gitmeyi bırak, Vallahi, orada sana yardımcı yok" dedi. Müslim'in çocukları ileri fırlayarak: "Ya intikamımızı alırız, yada şehid oluruz. Ama asla geri dönmeyiz" dediler. Hz. Hüseyin'in yolculuk sırasında uğradığı yerlerden yanına katılmış olanlar, Kûfe'den kendilerine yardımcılar geleceğini beklerlerken, böyle Müslim ile Hânî'nin şehid edildiği haberini alınca yanından dağıldılar. Kendi dost ve yakınlarından başka kimse Hz. Hüseyin'in yanında kalmadı.

Hz. Hüseyin ve beraberindekiler Şiraf mevkiinden ayrılır ayrılmaz, Hurr b. Yezid komutasında bin kişilik bir süvari birliğiyle karşılaştı. Süvariler yaklaşınca Hz. Hüseyin onlara: "Ey insanlar, Allah da biliyor siz de biliyorsunuz ki, ben buraya, sizlerin gönderdiğiniz mektuplar ve elçiler üzerine geldim. Eğer bana verdiğiniz sözlerde duruyorsanız şehre girerim. Aksi halde geldiğim yere dönerim" dedi. Kûfeli süvariler sustular. Hz. Hüseyin'in sözlerini reddetmediler. Komutan Hurr b. Yezid cevap verdi:"Sizinle karşılaştığımızda bir an bile beklemeden Kûfe vâlisi İbn Ziyad'a götürmemiz emredildi". "Ölüm bundan daha hayırlıdır" diyen Hz. Hüseyin, adamlarına, atlarına binmelerini, geri döneceklerini söyledi. Hurr b. Yezid, Hz. Hüseyin'in Medine'ye dönmesini önlemek için onu takibe başladı. Kerbelâ mevkiinin başlangıcına gelindiğinde Kûfe vâlisi İbn Ziyad'ın yazılı emri Hurr'e getirildi. Vâli bu yazılı emirde: Hz. Hüseyin ve maiyetinin susuz, taşsız, ağaçsız, otsuz ve bozkır bir yerde kuşatma altında tutulmalarını sıkı sıkıya tenbih ediyordu. Hurr b. Yezid, Hz. Hüseyin ve mâiyetini Kerbelâ denilen yere getirip durdurdu. Hz.Hüseyin: "Nedir bu yerin ismi?" diye sorduğunda: "Kerbelâ" dediler. Hz. Hüseyin: "Üzüntülü, tasalı, mihnetli ve belâlı yer" dedi. Sonra da: "Babam Sıffîn'e giderken, buraya uğramıştı. Ben de yanında idim. Durdu, buranın neresi olduğunu sordu. Adı söylenince de: "Onların hayvanlarından aşağı indirilecekleri yer, işte burasıdır, kanlarının dökületeceği yer, işte burasıdır" dedi. Bunun ne demek olduğunu soranlara da: "Muhammed hânedânının yükleri, ağırlıkları, işte burada indirilecek" dedi.

Kerbelâ'ya hicretin altmış birinci yılı Muharrem ayının başında çarşamba günü gelip kondular. Buraya gelişlerinin ikinci gününde Kûfe vâliliğince savaşmak üzere Ömer b. Sa'd b. Ebî Vakkas komutasında dört bin atlı gönderildi. Ömer,Hz. Hüseyin'e bir elçi göndererek oralara kadar niçin geldiğini sordurdu. Hz. Hüseyin: "Hemşehrileriniz bana mektup yazdılar. İmamları bulunmadığını bildirdiler ve yanlarına gelmemi istediler. Bana kesin söz verdiler. Onsekiz binkişi bîat ettikten sonra bana ihanet ettiler. Şimdi mektuplarına aldandığımı anladım. Geldiğim yere dönüp gitmek istediğimde Hurr b. Yezid bana engel oldu. Seninle aramızdaki yakın akrabalık adına, bırak beni geri döneyim." dedi. Ömer, durumu bir mektupla vâliye bildirdi. Vâli İbn Ziyad: "Şimdi pençelerimizi uzattığımız zaman mı kurtulmak istiyor? Bu zaman kurtulma zamanı değil artık" şeklinde bir şiir söyledi ve Ömer'e bir mektup yazarak, Hz. Hüseyin'in Yezid'e bîat etmesini sağlamasını emretti."Aksi halde orada bulunan tek su kaynağıyla irtibatlarını kes ve onları susuz bırakarak kuşatma altına al" direktifinde bulundu.

Hz. Hüseyin, Medine'ye dönmek istediğini defalarca bildirdi ise de kar-

şı taraf bunların dönmesini kabul etmiyor, Ibn Ziyad'ın vereceği hükme razı olmalarını teklif ediyorlardı. Bunun bir ölüm olduğunu bilen Hz. Hüseyin, artık savaşmaktan başka bir çare kalmadığını anlamıştı. İki taraf savaşa tutuştu. Irak ordusu ile sayıları sekseni geçmeyen küçük topluluk vuruşuyordu. Çok geçmeden Hz. Hüseyin ve adamları şehid edildiler. Yetmiş iki kişi Hz. Hüseyin tarafından, seksen sekiz kişi de Ömer'in ordusundan ölmüştü. Hz. Hüseyin'in vücudunda otuz üç mızrak, otuz dört kılıç yarası vardı. Şehid edildiğinde elli yedi yaşındaydı. Bu savaşta Hz. Hüseyin'in hasta olan oğlu Aliyyü'l-Asğar ile dört yaşındaki oğlu Ömer'den başkası kurtulamadı. Kûfeliler Hz. Hüseyin'in kesilen başı ile diğer şehidlerin kesilen başlarını mızraklara takıp Kûfe'ye götürdüler.Orada da Şam'da bulunan halife Yezid'e gönderdiler. Hz. Hüseyin'in başı Yezid'in önüne getirilip konulduğunda, tıpkı Kûfe vâlisi Ibn Ziyad gibi onun da elindeki değnekle, Hz. Hüseyin'in dudaklarına vurduğunda, ashâbdan Ebû Berzetü'l-Eslemî orada bulunuyordu. Yapılan çirkin harekete şiddetle karşı çıkan bu sahâbî: "Sen Hüseyin'in dudağına değnekle mi vuruyorsun? Çek onu dudağından. Vallahi ben arada sırada Resûlullah'ın (s.a.v.) o dudakları öptüğünü ve emdiğini görmüşümdür. Kıyamet gününde sen yardımcın İbn Ziyad ile Allah'ın huzuruna çıkacaksın. Hüseyin ise kıyamet günü Allah'ın huzuruna, şefâatcısı Muhammed (s.a.v.) olduğu halde gelecek ve çıkacaktır" dedi ve kalkıp gitti.

Kaynaklar Hz. Hüseyin'in başının Şam'da bir mızrağa takılarak asıldığını ve üç gün asılı bırakıldığını ve teşhir edildiğini yazmaktadırlar.

İYÂD b. ZÜHEYR (r.a.)

Ebû Sa'd lâkabıyla da anılan bu sahâbî, Kureyş kabilesine mensuptur. Annesinin adı, Selma binti Âmir' dir. İyâd b. Züheyr'in ne zaman Müslüman olduğu kesin olarak bilinmemekle beraber, İslâmiyet'in ilk yıllarında, ikinci Habeşistan hicreti gerçekleşmeden önce Müslüman olduğu söylenmektedir. Müşriklerin çeşitli ezâ ve cefâları karşısında sabır ve metânetle imanından asla taviz vermeyen bu sahâbî, daha fazla hakaretlere maruz kalmamak için, ikinci Habeşistan hicretine katılan kafile ile buraya hicret etti. Burada bir süre kaldıktan ve, Hz. Peygamber'in Medine'ye hicreti gerçekleştikden sonra, Bedir savaşından öne Medine'ye gelerek Ensâr'dan Hz. Külsüm b. Hedm'in evine konuk oldu.

Hz. İyâd b. Züheyr, Bedir, Uhud, Hendek ve diğer bütün savaşlara katıldı. Mekke fethinde bulundu. Huneyn gazvesinde büyük yararlılıklar gösterdi. Hz. Ebû Bekir (r.a.), zamanında meydana gelen dinden dönme olaylarına karşı yapılan savaşlarla Hz. Ömer'in emriyle Suriye bölgesinde yapılan askerî harekata katıldı. 30/650 yılında ikamet ettiği Şam'da vefât etti.

KA'B b. MÂLİK (r.a.)

Medine'nin önde gelen simalarından biri olan Ka'b, aynı zamanda Resûlullah'ın (s.a.v.) üç şâirinden biridir. Cahiliyye döneminde Ebû Beşîr lâkabıyla anılırdı. İkinci Akabe bîatında Müslüman olduktan sonra Resûlullah ona Ebû Abdullah lâkabını verdi. Hz. Ka'b bu bîatın oluşunu kısaca şöyle anlatmaktadır:

"Biz Şib'ül Akabe'de toplanıp Hz. Peygamber'in gelmesini bekliyorduk. Amcası Abbas ile birlikte geldiler. Abbas o zaman henüz Müslüman olmamıştı. Fakat kardeşi oğlunun yanında bulunmak ve işini sağlama almak istiyordu. Onun için de oturur oturmaz, konuşmaya başladı ve: "Ey Hazreçliler, biliyorsunuz ki, biz Muhammed'i canımız kadar severiz ve O'nu bugüne kadar düşmanlarından koruduk. Bununla beraber, kendisi illâ, size varmak ve aranıza gelmek istiyor. Eğer siz O'na verdiğiniz sözde durarak O'nu düşmanlarından koruyacaksanız; alıp götürün. Yok eğer size geldikten sonra O'nu yalnız bırakıp perişan edecekseniz, şimdiden söyleyiniz de gelmesin. Zira O, kavmi ve akrabaları arasındadır ve hiç kimse O'na bir şey yapamaz" dedi. Biz de Resûlullah'a (s.a.v.) dönerek: "Kendin için bizden ne gibi bir teminat istiyorsan iste" dedik. Bunun üzerine Peygamber konuşmaya başlayarak, Kur'ân-ı Kerîm'den âyetler okudu ve İslâmiyet'e teşvik edici sözler söyledi, sonra da: "Kendinizle âile fertlerinizi nasıl koruyorsanız, beni de öylece koruyacağınıza söz verir misiniz?" dedi. Bunun üzerine Berâ' b. Ma'rûr kalkıp Hz. Peygamber'in elinden tuttu ve: "Evet, seni Hak Peygamberi olarak gönderen zâta yemin ederim ki, biz âile halkımızı nasıl himâye ediyorsak seni de öylece himâye edeceğiz..." dedi. Bu sırada Ebü'l-Heysem b. Teyyihan söze karışarak: "Yâ Resûlullah, bizlerle komşularımız olan Yahûdiler arasında bir takım bağlar vardır. Seni yanımıza götürmekle o bağları koparmış olacağız. Sen yarın muvaffak olduktan sonra bizi bırakıp kendi akrabalarının arasına dönmeyecek misin?" dedi.

Bunu duyan Peygamber Efendimiz gülümseyerek: "Sizin kanınız benim kanım olacak, sizin mezarlığınız benim mezar yerim olacak, siz benden olacaksınız ve ben sizden olacağım. Siz kimlerle savaşırsanız o kimselerle ben de savaşacağım ve siz kimlerle dostluk ederseniz o kimseler benim de dostlarım olacaklardır" dedi. Bundan sonra Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: "İçinizden kendi kabilelerine Islâm'ı anlatacak on iki kişiyi temsilci olarak seçin." Onlar da Hazrec kabilesinden dokuz , Evs kabilesinden de üç kişi olmak üzere on iki kişi seçdi."

Ka'b b. Mâlik Bedir gazvesine katılmadı. Bunun sebebini kendisi şöyle ifade etmektedir: "Tebük savaşından başka, Resûlullah'ın yaptığı savaşların hiç birinden geri kalmadım. Her ne kadar Bedir savaşında da bulunmadımsa da Peygamber Efendimiz, Bedir savaşına katılamayıp geri kalanlardan hiç birini azarlamadı. Çünkü Bedir seferine savaş gâyesiyle değil, Şam'dan gelen Kureyş kervanını kasdederek çıkmıştı. Cenâb-ı Hakk, Müslümanlar'la düşmanlarını beklemedikleri bir sırada karşılaştırdı. Halbuki ben, Akabe gecesi (biz Ensâr'ın, Islâm'a yardım etmek üzere bîat ettiğimiz gece) Peygamber Efendimiz'le beraber bulundum. Her ne kadar

Bedir savaşı halk arasında daha çok anılıyorsa da, hâlen benim için Bedir savaşında bulunmak, Akabe'de bulunmak kadar üstün değildir."

Hz. Ka'b, Hendek, Benî Kurayza savaşlarına katıldı. Mekke fethinde bulundu. Huneyn gazvesine katıldı. Fakat Tebük seferine hiç bir mazereti yok iken katılmadı. Ashâbın tümü, en zor şartlar altında katılmış olmasına rağmen, Ka'b b. Mâlik, Mirâre b. Rebî' ve Hilâl b. Ümeyye ile birlikte Medine'de kaldılar. Seferden döndükten sonra hiç bir sahâbî bu üç zâta selam vermiyorlardı. Ka'b b. Mâlik: "Resûlullah savaşdan döndükten sonra kendisine selâm verdim, hiç iltifat etmedi" diyor. Bunun üzerine Ka'b, Hz. Peygamber'e gidip kendisine: "Yâ Resûlullah, vallahi benim bu seferden geri kalışım hakkında hiç bir mazeretim yoktur. Vallahi, ben sizden geri kaldığım zaman kadar hiç bir vakit daha güçlü ve daha rahat etmedim..." Bu sözler üzerine Resûlullah (s.a.v.): "Doğru söyledin, ey Ka'b, Allah senin hakkında hükmedinceye kadar neticeyi bekle" buyurdu. Kur'ân-ı Kerîm, onların bu hâlini şöyle anlatmaktadır: "Savaşdan geri bırakılan o üç kişi yok mu? Sonunda bunlar o derece bunaldılar ki, yeryüzü şu genişliği ile beraber bunların başlarına dar gelmişti, vicdanları da kendilerini tazyik ediyordu. Artık Allah'a sığınmaktan başka çâre olmadığını anladılar. İşte bu anda Cenâb-ı Hakk tevbelerini kabul buyurdu; tâ ki, bunlar tevbekârlar arasına dönsünler. Allah tevbe edenlerin tevbesini kabul eder, ilâhî yardımını lütfeyler" (Tevbe, Sûresi, 118).

Hz. Ka'b ve diğer üç arkadaşının elli gün süren acıklı ıstıraplan artık sona ermişti. Elli gün içinde kimse kendilerine ne selâm veriyor, ne de selâmları alınıyordu. Müslümanlar, kendileriyle her türlü ilişkilerini kesmişler, âdetâ toplumdan tecrid etmişlerdi. Elli günden sonra bir sabah namazını müteâkip Resûl-i Ekrem, o gece nâil olan yukarıda meâlini verdiğimiz âyet-i kerîmeyi tebliğ etti ve tevbelerinin Allah katında kabul olduğunu müjdeledi. Bu müjde sebebiyle Ka'b, şükür secdesi yaptı.

"Şâirlere ancak azgınlar uyar" (Şuarâ Sûresi, âyet, 224) âyeti nâzil olunca, Medine'de bulunan şâirler çok rahatsız olmuşlardı. Hz. Ka'b b. Mâlik, diğer Müslüman şâirlerle birlikte üzülerek Resûlullah'a geldiler ve: "Ya Resûlullah, Allah Teâlâ bu âyeti indirdiğinde bizim şâir olduğumuzu biliyordu" dediler. Bunun üzerine Resûlullah, aynı sûrenin 227. âyetini onlara okudu: "Ancak iman edip yararlı işler yapanlar" ki, bunlar sizlersiniz, "Allah'ı çok anarlar" ki, yine bunlar sizlersiniz. "Haksızlığa uğratılanların da haklarını alanlar müstesnâ", bunlar da sizlersiniz" diyerek gönüllerini aldı, âyet-i kerîmenin kasdettiği şâirlerin kendileri olmadığını açıkladı.

Hz. Ka'b, Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer devirlerinde Medine'de kalarak müşâvere heyetine seçilmiştir. Hz. Osman döneminde de aynı görevi yapmıştır. Hz. Osman'ın şehâdeti olayında bütün olayları görmüş fakat tarafsızlığını korumuştur. Hz. Ali'nin hilâfeti döneminde Basra taraflarına giderek meydana gelen olaylardan uzak kalmak istemiştir. Ancak, sonra buradan Şam'a geçerek Hz. Muâviye tarafını tercih ettiği ve onun safında yer aldığı söylenmektedir.

53/673 yılında Şam'da vefat eden Hz. Ka'b'ın hanımının adı, Cübeyr b. Sahr'ın kızı Ümeyre'dir. Abdullah, Abdurrahman, Ubeydullah, Ma'bed ve Muhammed adlarında çocukları vardır.

Hz. Ka'b b. Mâlik, Peygamberimiz'den seksen hadîs-i şerîf rivayet etmiştir.

KA'B b. UCRE (r.a.)

Medine'li olan bu sahâbînin künyesi, Ebû Muhammed veya Ebû İshak ya da Ebû Abdullah olarak zikredilmektedir. Annesinin ismi Ümmü Ka'b'dır.

Hz. Ka'b'ın ne zaman Müslüman olduğu ve hangi savaşlara katıldığı hakkında kaynaklar bilgi vermemektedirler. Ancak Resûlullah'ın her zaman manevî desteğini aldığı, kötü hareket ve bâtıl inançlarını, güzel amel ve gerçek imâna çevirdiği, din ve dünyasını Allah'ın rızasına uydurarak Hakk'a hizmet etme ve insanlara yararlı olma yolunda gayret sarfettiği bilinmektedir.

Hz. Ka'b'ın, Resûlullah (s.a.v.)'dan duyduğu ve öğrendiği hadîs-i şeriflerin sayısı kırk yedidir. Bunlardan iki tanesinin meâli şöyledir:

1) Tâbiûn'un büyüklerinden Abdurrahman b. Ebî Leylâ anlatıyor: "Bana bir kere Ka'b b. Ucre karşı geldi ve dedi ki: "Ey İbn-i Ebî Leylâ, Hz. Peygamber'den işittiğim bir salâtü selâmı sana hediye edeyim mi? dedi. Ben de: "Evet, onu bana hediye et", dedim. Ka'b: "Biz bir kere Resûlullah (s.a.v.)'dan: "Ya Resûlullah Ehl-i beyt'ine has olarak sana nasıl salât edelim?" diye sorduk. Çünkü Allah bize yalnız (namazda) sana: "Ey Allah'ın Peygamberi sana selâm olsun, her fenalıktan emin ol. Ve Allah'ın rahmetleri ve bereketi üzerinde bulunsun" dememizi öğretti. Resûlullah bize: "Allahümme salli alâ Muhammedin ve alâ âl-i Muhammed. Kemâ salleyte alâ İbrâhîme ve alâ âl-i İbrahim, inneke hamîdün mecid. Allahümme bârik alâ Muhammedin ve alâ âl-i Muhammed. Kemâ bârekte alâ İbrâhîme ve alâ âl-i İbrahim, inneke hamîdün mecîd" deyiniz buyurdu.

2) Ka'b b. Ucre söylüyor: "Bir gün Resûlullah (s.a.v.) bize: "Minbere yaklaşın" dedi. Yaklaştık. Sonra minbere çıktık. Birinci basamakta âmin, dedi. İkinci basamakta da âmin, dedi. Üçüncü basamakta yine âmin, dedi ve minberden indi. Biz: "Ya Resûlullah. Bugün senden, hiç bir gün işitmediğimiz bir şey işittik, dedik. Efendimiz: "Ben minbere çıkarken Cibril (a.s.) bana görünüp: "Uzak olsun o kimse ki, Ramazan ayına yetişir de günahları afvolunmaz," dedi. Ben de âmin, dedim. İkinci basamağa çıktığımda: "Uzak olsun o kimse ki, senin adın kendi yanında anılır da sana salâvat getirmez" dedi. Ben yine âmin, dedim. Üçüncü basamağa çıktığımda: "Uzak olsun o kimse ki, ana ve babasının ikisi yahut biri kendi yanında iken ihtiyarlık onlara yetişir de onu Cennet'e sokmazlar," (Yani hizmet edip onları razı ederek Cennet'e girmez) dedi. Ben yine âmin, dedim," buyurdu.

Hz. Ka'b, vedâ haccına katılmış, hac ibâdetini yerine getirdikten sonra Hz. Peygamber (s.a.v.) ve Ensâr ile birlikte Medine'ye dönmüştür. Resûlullah'ın vefatından sonra Kûfe'ye gitmiş ve burada ikamet etmiştir. Ömrünün sonlarına doğru tekrar Medine'ye gelen Hz. Ka'b, burada Hz. Muâviye zamanında vefat etmiştir. İshak, Muhammed, Abdullah ve Râbia adında çocukları olduğu rivayet edilmektedir.

KA'B b. ZEYD (r.a.)

Doğum tarihi bilinmeyen bu sahâbî, Medine'li Neccaroğulları'ndandır. Hicretten sonra Müslüman olan Ka'b b. Zeyd, Medine'li ilk Müslümanlar'dandır. Ensâr'ın ileri gelenlerinden biri olarak da bilinen bu sahâbî, ilâhî vahye olan güçlü imanı sayesinde kendini Kur'ân'a adamış, Kur'ân'la bütünleşmiş, Allah'a kul, Resûlüne ümmet olmayı, yakarmayı ve yönelmeyi kul olmanın en önemli bir görevi saymıştır. Ayrıca Kur'ân-ı Kerîm'i öğrenmede ve öğretmede, dinî bilgileri ile ashâb arasında tebârüz etmiştir.

Hz. Ka'b b. Zeyd, Bedir ve Uhud savaşlarına katılarak ashâb-ı Bedir ve ashâb-ı Uhud'dan olma mertebesine ermiştir. Hicretin üçüncü yılında Necid'de ikâmet eden Âmiroğulları kabilesine Kur'ân-ı Kerîm'i öğretmek, dinin emir ve yasaklarını tebliğ ederek İslâm'a davet etmek üzere Resûlullah (s.a.v.) tarafından gönderilen kırk kişilik grubun arasında Hz. Ka'b b. Zeyd de bulunuyordu. Ancak, bu seçkin sahâbîler "Bi'r-i Mâûne" denilen mevkie geldiklerinde pusuya düşürülerek kuşatıldılar. İnkarcı, edepsiz, hak ve hidâyetten yüz çeviren, düzenbaz Arapların hunharca sadırları sonunda hepsi şehid oluncaya kadar dövüştüler. İçlerinden yalnız Ka'b b. Zeyd Hazretleri kurtuldu. Yarı ölü olarak ölülerin altından kalkıp yavaş yavaş Medine'ye geldi ve Hendek savaşına kadar yaşadı. Bu savaşta Hz. Ka'b, bütün ailesi ile birlikte hendek kazmada görev aldı. Aç kaldı, susuz kaldı ama Resûlullah'ın yanından ayrılmadı. Sonunda şehid oldu.

Akla, mantığa, düşünmeye, anlayışa, iyi niyet ve iyi yaklaşıma, hidâyet ve güzel olanı istemeye, pislik, çirkinlik ve kötülükten tiksinmeye çağrılan bu zorba insanlar, inat ve boş direnişten bir türlü kurtulamıyorlardı. Mucizeleri, güzel ahlâkı ve erdemleri, helâl ve hoşa giden her şeyi kabul etmiyorlardı. Yüce Peygamber ve O'nun sevgili ashâbı ise, kötülüklerden, zulüm, fuhuş, azgınlık, düşmanlık, böbürlenme ve zorbalıktan sakındırmak için gece gündüz demeden gayret sarfediyorlardı. Ama, kötü niyetli, kavrayışı yetersiz, ahlâkı fesada uğramış, hak, adâlet ve insaf yolundan sapmış kimselere ne kadar mucize gösterilse ve ne kadar gayret sarfedilse bile gerçeği kabul etmiyorlar, fırsat buldukça da pusu kurup Müslümanlar'ı öldürüyorlardı.

KATÂDE b. NÛMAN (r.a.)

Evs kabilesine mensub olan bu sahâbî, Medine'de takrîben Milâdî 580 yılında doğdu. Meşhur sahâbî Ebû Said el-Hudrî Hazretleri'nin kardeşidir. Annesi Neccaroğulları'ndan Kays'ın kızı Enîse'dir.

Katâde b. Nûman, hicret sırasında Müslüman oldu. Künyesi Ebû Amru'l-Ensârî'dir. Bedir savaşına katıldı ve ehl-i Bedir'den olma şerefine erdi. Uhud savaşında Hz. Peygamber'e gelen oklara kendini siper ederek, Resûlullah'ı canında ve nefsinden daha çok sevdiğini ispat etti. Bu husûsu kendisi

bizzat şöyle anlatıyor: "Birisi Peygamber Efendimiz'e bir yay hediye etti. O da Uhud günü o yayı bana verdi. Ben de o yayla Peygamber Efendimiz'in önünde başı aşınıncaya kadar ok attım. O gün akşama kadar kendimi Peygamber (s.a.v.)'e siper yaptım. Peygamber Efendimiz'e hangi yönden ok gelirse, hemen yüzümü o tarafa çeviriyordum. Nihayet bir ok yüzüme isabet edip gözbebeğimi dışarıya fırlattı. Ben de onu avucumun içine alıp Peygamber Efendimiz'e gösterdim. Resûlullah (s.a.v.) göz bebeğimi avucumun içinde görünce gözleri yaşarıp: "Allah'ım Katâde senin Peygamber'ini kendi yüzü ile korurken, gözünü kaybetti. Onun bu gözünü eskisinden daha iyi yap" diye dua etti ve onun duası üzerine bu gözüm diğerinden daha iyi oldu."

Hz. Katâde b. Nûman, Hendek ve Hayber gazveleri ile Mekke fethine katıldı. Mekke fethinde Benî Zafer'in sancağını taşıma şerefine nâil oldu. Bundan sonra Huneyn gazvesine katılarak şecaat ve kahramanlık örneği gösterdi. Hicretin dokuzuncu yılında yapılan Tebük seferine katıldı, fevkalâde yararlılıklar gösterdi. Ömrünü Allah yolunda, Resûlullah uğrunda canını feda eden bu güzîde sahâbî Hz. Ebû Bekir devrinde meydana gelen isyanlara, baş kaldırmalara ve dinden dönmelere karşı savaşta bizzat görev aldı. Yaşının bir hayli ilerlemiş olması sebebiyle, Hz. Ömer'in hilâfeti esnasında Medine'de kalarak müşâvere heyetinde bulundu. 24/644 yılında Medine-i Münevvere'de 65 yaşında vefat etti.

Hz. Katâde b. Nûman, devamlı olarak Resûlullah (s.a.v.)'ın yanından ayrılmaz, O'ndan feyiz alırdı. Evinden uzak olmasına rağmen Mescid-i Nebevî'ye sürekli olarak gelir, ibâdetini burada Resûl-i Kibriya'nın huzûrunda ifâ ederdi. Bir defasında yatsı namazını kılmak üzere Mescid-i Nebevî'ye gelmişti. O gece hava bulutlu ve rüzgârlı idi. Namazdan sonra şimşek çaktı. O sırada Hz. Peygamber, Katâde b. Nûman'ı gördü. O'na: "Ey Katâde, hayırdır, bu karanlıkta ne arıyorsun?" dedi. Katâde: "Ya Resûlullah, bugün namaza gelenlerin az olacağını bildiğim için geldim" dedi. Allah'ın Resûlü; "Namazı kıldıktan sonra ben senin yanından geçmedikçe yerinden ayrılma"dedi ve namazdan sonra ona bir hurma dalı verip: "Bunu al, bu senin on arşın kadar önünü, on arşın kadar da arkanı aydınlatır. Evinin köşesinde bir karartı görürsen o şeytandır. Bununla ona vur" buyurdu. Katâde diyor ki: "Hurma dalını elime alıp mescidden ayrıldım. Dal mum gibi yanmaya başladı. Evime vardım. Çocuklarımın hepsi yatmışlardı. Her tarafı yokladım. Bir de baktım ki, köşede bir kirpi duruyor. Hurma çöpü ile ona vurmaya başladım. Nihayet çıkıp gitti."

KAYS b. ABDULLAH (r.a.)

Huzeymeoğullan'ndan olan bu sahâbî, aslen Mekke'lidir. İslâmiyet'in ilk günlerinde Hz. Peygamber'in İslâm'a davetine cevap vererek Müslüman oldu.

Hz. Kays b. Abdullah, inkârcıların sürekli iftira, hile, yalan ve suçlamaları yanında Tanrı tanımaz bir boşluk ve yok oluş içinde bocalarken Kays b. Abdullah, Allah ve Resûlüne iman ediyor, insanlığın çıkarını, barışını, dünya ve âhiret mutluluğunu hedef alan bir dinin mensubu olmaktan da mutluluk duyuyordu. Cinslerinin, renklerinin ve ülkelerinin farklılığına

bakmadan, hiç bir ayrım, sınıflaşma ve özellik aramaya gerek duymadan bütün insanlığın dini olmayı hedef edinen böylece de insanlar arasında sevgi, saygı ve kardeşlik duygularını geliştirmeyi amaçlayan bir dine yürekten inanmanın sevincini gönlünde taşıyordu.Bunun için de müşriklerin işkence ve hakaretlerine maruz kaldı. İnkârcılarla sahâbe arasında gün geçtikce alevlenen sürekli ve zor mücâdelede canlarından olmamak için Habeşistan'a göç etmeye başlayan ashâb gibi Hz. Kays da göç etmeye karar verdi. Yanına karısı Bereke binti Yâser ile kızı Âmine'yi de alarak Habeşistan'a hicret etti.

Hz. Kays'ın Habeşistan'dan Mekke veya Medine'ye hicret edip etmediği, nerede vefât ettiği hususunda kaynaklar bilgi vermemektedirler.

KUDÂME b. MAZ'ÛN (r.a.)

Ebû Ömer künyesiyle bilinen bu sahâbî, Kureyş kabilesine mensuptur. Milâdî 590 yılında Mekke'de doğduğu rivayet edilmektedir. Hz. Ömer'in amcazâdesi olan Kudâme, aynı zamanda Ömer (r.a)'in kızkardeşi Sâfiye binti Hattab ile evlenmiştir.

Kudâme, Abdullah ve Osman adlarındaki kardeşleriyle birlikte İslâm'ın ilk günlerinde Resûlullah'ın davetine icabet ederek Müslüman olmuştur. Böylece de ilk Müslümanlar'dan olma şerefine ermişlerdir. Müslüman olduktan sonra yeni bir dine girmenin, hidayete ermenin manevî hazzını gönlünde duyan Hz. Kudâme ve iki kardeşi, ilme, amele hazırlanma, cihad, sebat ve azmin örneğini verme yolunda büyük gayret göstermişler, Allah Resûlü'nün değerine, büyüklüğüne hiç bir halel getirmeme faziletini göstermişlerdir. Derin imanları ve Allah için kendilerini adamaları sebebiyledir ki, eski inançlarını, çirkin örf,âdet ve geleneklerini kısa zamanda güzele, iyiye ve sevgiye çevirmişlerdir. Böylece Allah'ın elçisi etrafında kenetlenip tek Allah'a imanı hâkim kılmak için dayanma ve direnme güçlerini ortaya koymuşlardır.

Ancak, insan aklının yorumlamaktan ve kavramaktan âciz kaldığı Mekkeliler'in zulmü karşısında Hz. Kudâme ve kardeşleri, vatanlarından ayrılmak zorunda kalmışlar ve Habeşistan'a Hz. Peygamber'in izniyle hicret etmişlerdir. Vatan hasreti, yurt özlemi ve Peygamber sevgisiyle tutuşan Hz. Kudâme, uzun süre, burada kalmış, Hz. Peygamber'in Medine'ye hicretini duyar duymaz da hemen Medine'ye hareket etmiştir.

Hz. Kudâme, Bedir savaşına katılıp, "Ahsâb-ı Bedir"den olma şerefini de kazanmıştır. Bundan sonra, Uhud, Hendek ve diğer gazvelere de katılmıştır.

Hz. Ebû Bekir devrinde mürtedlere karşı yapılan savaşa katıldığı gibi Suriye taraflarındaki fetih hareketlerinde de bulunan Hz. Kudâme b. Maz'ûn, Hz. Ömer devrinde Bahreyn valiliğine tayin edildi.

Kaynaklar Hz. Kudâme'nin Bahreyn valiliğinden Hz. Ömer tarafından azledildiğini, buna sebep olarak da Kudâme'nin görevi başında içki içmesinin sebep olduğunu yazmaktadırlar.

Hz. Kudâme, Hz. Ali'nin hilâfeti zamanında hicretin 36. senesinde 68 yaşında vefat etti. Ömer, Fâtıma, Ayşe, Sâfiye ve Hafsa adında çocuklarını kaynaklar belirtmektedirler.

MAHMİYE b. CEZ' (r.a)

İslâm davetinin ilk yıllarında Müslüman olmuş bir sahâbîdir. O, Allah ve Resûlü'ne yürekten inanmış,gönül vermiş, güçlü bir iradeye sahip fazilet ve sadâkat derecelerine yükselmiş biridir.

Hz. Mahmiye,Mekke'de fitne ve baskı gücünü elinde bulunduranlara ve İslâm'ın yayılmasını engelleyenlere karşı, bir avuç mü'minle beraber hareket etmiş, yıkılmaz bir irade ve iman ile karşı koymuştur. Malı ve canı ile Allah'ın gayesini, iyiliği, güzelliği, adâleti ve gerçek insanlığı tahakkuk ettirmek için gayret sarfetmiş, bu yüzden çeşitli hakaret ve haksızlıklarla karşılaşmıştır.

İkinci muhâcirler kafilesi ile birlikte Habeşistan'a hicret eden Hz. Mahmiye, burada uzun süre kaldıktan sonra, Bedir veya Müreysi gazvesinden önce Medine'ye gelmiş ve Müreysi gazvesine katılmıştır. Bu gazvede Resûl-i Ekrem, beşte bir ganimet vergisini toplamak üzere Hz. Mahmiye'yi görevlendirmiştir.

Resûlullah'ın sevgisini kazanan Hz. Mahmiye'yi Peygamberimiz,Hz. Fadl b. Abbas'ın kızı ile evlendirmiştir. Evlilik mehrini de zekât malından vermiştir.

Hendek savaşı dahil bütün savaşlara katılan Hz. Mahmiye, Hz. Ebû Bekir devrinde mürtedlerle yapılan savaşlara katılmıştır. En son Mısır'ın fethinde bulunan Hz. Mahmiye'nin, bundan sonraki hayatı hakkında aydınlatıcı bilgi bulunmamaktadır.

MÂLİK b. ZEM'A (r.a.)

Zem'a'nın oğlu olan Mâlik, Kureyş kabilesine mensuptur. Ümmü'l-Mü'minin Hz. Sevde binti Zem'a'nın öz kardeşidir. Hz. Peygamber'in Mekke'de etrafına sadık bir mü'min grubu toplandığında Mâlik b. Zem'a da bu kafileye katılmıştır. Resûlullah'ın başlattığı tevhid akidesine karşı sürdürülen muhalefeti haksız ve zulüm olarak gören Hz. Mâlik, Hz. Peygamber'le temas kurarak Müslüman olmuş, ortaya atılan iman meşalesini gönlüne, kalbine yerleştirmiş ve ilk Müslüman cemaâtinden olma şerefini kazanmıştır. Bu yüzden de Kureyş'in eziyet ve hakaretlerine maruz kalmıştır. Zira Mekke şehrinin ileri gelenleri, Hz. Muhammed (s.a.v.)'in getirdiği yeni iman anlayışını yadırgamakla kalmamışlar aynı zamanda hem Resûlullah'a hem de mü'minlere karşı son derece katı davranmışlar, hatta zulüm ve işkence yöntemine de başvurmuşlardır. Buradaki asıl amaçları Hz. Peygamber'in ve ashâbının sadece çok tanrıcılığa daya-

nan geleneksel dinlerine karşı çıkmaları değil, aynı zamanda Allah'ın gasbı ve zulmü yasaklaması sonunda meydana gelecek adâlet, eşitlik, sosyal adâlet ilkesinin toplumun ticârî menfaatine dayanan yapısını tehlikeye soktuğunu da bilmiş olmalarıdır.

İşte bunun içindir ki Mekkeliler, öfkelerini artırmışlardır. Öfkeden alaya almaya, alaya almaktan lânetlemeye, lânetlemeden de zulüm ve işkenceye kadar değişen şekillere bürünmüşlerdir.

Hz. Mâlik b. Zem'a, yapılan bunca baskı ve zulümlere ancak ikinci Habeşistan hicretine kadar dayanabilmiştir. Habeşistan'a yapılan ikinci harekât kafilesi ile birlikte yanına karısı Umeyre binti Sa'di b. Vikdan'ı da alarak gitmiştir. Bundan sonraki hayatı hakkında kaynaklar bilgi vermemektedir.

MA'MER b. ABDULLAH (r.a.)

Kureyş kabilesine mensup olan Ma'mer'in babası, Abdullah'dır. Doğum tarihi bilinmediği gibi annesinin adı da kaynaklarda zikredilmemektedir.

İslâm'ın ilk yıllarında Müslüman olan Hz.Ma'mer, herşeyin Rabbi ve hükümranının Allah olduğunu, gerçek mabudun O, başkasına ibâdetin ve kulluğun ise dalâlet olduğunu, Hakk'tan sonra geriye dalâletten başka birşey kalmayacağını biliyor ve inanıyordu. Hiçbir faydasını görmedikleri putlara kulluk ettiği için de Allah'dan affını niyaz ediyordu. Ancak, Hz. Peygamber'in getirmiş olduğu bu hayırlı dâvet, kanı putperestlikle kaynayan ve büyüklük tutkusunun kendilerini azgınlık ve sapıklık deryalarına daldırdığı düşmanların zulüm ve işkencelerinden canını kurtarmak için ikinci Habeşistan hicretine katılmak zorunda kaldı. Burada bir süre kaldıktan sonra vatanı olan Mekke'ye döndü. Hicretten sonra Mekke'de uzun süre kalan Hz.Ma'mer b. Abdullah, veda haccından kısa bir süre önce Medine'ye hicret etti.

Hz. Peygamber'le veda haccına katılan Hz. Ma'mer, Resûlullah'ın deve üstündeki mahmilinin bakımı ile görevlendirildi. Büyük bir dikkat ve itina ile bu görevi yürüten Hz. Ma'mer, Resûlullah (s.a.v.)'in sevgisine ve takdirlerine mazhar oldu. Ayrıca Resûl-i Ekrem'in gerek hacda Mina mevkiinde olsun, gerekse diğer zamanlarda olsun mübarek saçını kesme şerefine de nâil oldu. Hatta bir seferinde Hz. Ma'mer usturayı hazırladığı bir sırada, latife olsun diye: "Ma'mer, Allah'ın Resûlü, kulağının memesini sana teslim etmiştir" dedi. Hz. Ma'mer de: Yâ Resûlullah, bu Hakk'ın ne kadar büyük bir nimeti ve ihsanıdır ki, ben zât-ı risâletpenahlarının saçını kesmek şerefine nâil olmuş bulunuyorum" dedi.

Hz. Ma'mer'in âilesi ve vefâtı hakkında kaynaklar bilgi vermemektedirler. Kendilerinden iki hadîs-i şerif rivayet edilmiştir. Bu hadîslerden birinin meâli şöyledir: "Yiyecek şeyleri alırken dikkat edin, aynı olsun. Fazla veya noksan olmasın" (Müslim, I, 633)

MA'MER b. EBÛ SERH (r.a)

Ebû Said künyesiyle de bilinen bu sahâbî, Kureyş kabilesine mensuptur. Annesinin ismi Zeynep'tir. Kendisi, Aşere-i Mübeşşere'den (Cennet'le müjdelenmiş on kişi) Ebû Ubeyde b. Cerrah'ın eniştesidir.

Ma'mer b. Ebû Serh, Peygamberlik mesajının doğruluğuna, Yüce Allah'a yapılan çağrıya olumlu cevap verip, kesin iman ve inançlarını en içten ifâde eden ilk Müslümanlar'dandır. Şirki, cahilî âdeti ve alışkanlıkları atarak Allah'ın ve Resûlü'nün çağrısına katılan,sonra da Müslümanlar'a karşı yapılan baskı, işkence ve zulme maruz kalan Hz. Ma'mer b. Serh, Habeşistan'a ikinci kafile ile hicret etmek zorunda kaldı. Hz. Peygamber'in Medine'ye hicretine kadar burada bulundu. Resûlullah'ın hicretini haber alır almaz Habeşistan'dan Medine'ye hareket etti. Burada Ensâr'dan Külsüm b. Hedm'in evinde misafir edildi.

Hz. Ma'mer b. Serh, Bedir, Uhud, Hendek, Hudeybiye ve Mekke'nin fethinde bulundu. Arkasından Huneyn gazvesine katıldı. Tebük seferinden sonra veda haccında bulundu. Hz. Ebû Bekir devrinde ortaya çıkan mürtedlere karşı yapılan savaşlara katıldı. Hz. Ömer zamanında Irak, İran ve Suriye taraflarına yapılan seferlere katıldı. Hz. Osman devrinde Medine'ye yerleşerek ömrünün sonuna kadar burada yaşadı. 30/650 yılında vefât etti. Cenazesi Bâkî kabristanına defnedildi.

Hz. Ma'mer'in Emâme binti Âmir'den Abdullah adında bir oğlu ile Ebû Ubeyde b. Cerrah'ın kız kardeşinden de bir oğlu vardır.

MA'MER b. HÂRİS (r.a)

Kureyş kabilesine mensup olan bu sahâbî ashâbın ileri gelenlerinden Osman b. Maz'un'un yeğenidir. Annesi Hz. Osman b. Maz'un'un kız kardeşi Kâtile binti Maz'un'dur.

İslâmiyet, Mekke'de doğduğu sırada, Hz. Peygamber henüz Erkâm'ın evine sığınmadan önce Ma'mer b. Hâris ilk mü'minlerden olma şerefine ermiştir. Mekke'de hâkim olan Kureyş'in tuğyan ve zulümlerine karşı Hz. Peygamber'le birlikte mücadele vermiş, Resûl-i Ekrem'in yanından ayrılmamıştır. Müslümanlar Kureyş'in zulmünden kendilerine başka bir yurt aramak zorunda kaldıklarında Hz. Ma'mer, Mekke'de kalarak Allah'ın Resûlü ile mücadele vermiştir.

Hicret gerçekleştikten sonra, Mekke'den Medine'ye, göç eden Hz. Ma'mer, Ensâr'dan Muâz b. Afra' ile din kardeşi olmuştur. Bedir, Uhud, Hendek savaşları ile Hudeybiye anlaşmasına katılan Hz. Ma'mer, öz yurdu olan Mekke'nin fethine katılmış, daha sonra da Huneyn ve Tebük seferlerinde bulunmuştur. Hz. Peygamber ile birlikte veda haccına katılmak üzere Mekke'ye gelen Hz. Ma'mer, hac görevini ifâ ettikten sonra tekrar Medi-

ne'ye dönmüştür.

Hz. Ma'mer, Hz. Ebû Bekir devrinde vuku bulan dinden dönme olaylarına karşı düzenlenen orduda görev almış ve önemli yararlılıklar göstermiştir. Hz. Ömer devrinde vefât eden bu güzide sahâbî, Bâkî' mezarlığına defnedilmiştir. Cemil b. Ma'mer adında bir oğlunun varlığından söz edilmektedir.

MA'N b. ADÎ (r.a)

Medineli'dir. Evs kabilesinin Ubeyd koluna mensuptur. Âsım b. Adî'nin kardeşidir. İkinci Akabe bîatında bulundu. Mekke'den Medine'ye hicret gerçekleştiğinde, Hz. Ömer'in baba bir kardeşi Hz. Ebû Abdurrahman Zeyd b. Hattâb ile din kardeşi oldu. Allah ve Resûlü'nün hizmetinde yarış eden bu iki sahâbî, Yemâme savaşında birlikte şehâdet mertebesine erişerek, Allah'ın gökteki melekleri mertebesine yükselmişlerdir.

Hz. Ma'n b. Adî, Bedir ve Uhud savaşlarına katılıp, büyük kahramanlık gösterdi. Hicretin 5. yılında yapılan Hendek ve Benî Kurayza savaşında bulundu. Ardından Mekke'nin fethi, daha sonra da Huneyn ve Tebük gazvelerine katıldı. Resûlullah (s.a.v.) ile birlikte vedâ haccına gitti.

Resûlullah'ın vefâtından sonra, Hz. Ebû Bekir devrinde irtidâd olayları baş gösterince, Hâlid b. Velid (r.a.) emrinde Yemâme savaşına katıldı. Bu savaşta, düşmana karşı büyük bir saldırıya geçtikleri ve iki taraf arasında şiddetli çarpışma başladığı bir sırada Hz. Ma'n b. Adî şehid oldu.

Bütün hayatı fazîlet ve sadâkat örneği ile dolu olan Hz. Ma'n, gerek Bedir ve Uhud savaşlarında, gerekse katıldığı diğer bütün savaşlarda Yüce Allah'ın rızasını düşünmüş, i'lâ-yı kelimetullah uğrunda can vermiştir. Kâfirler Mekke'yi Müslümanlar'a bir işkence diyarı yaptıklarında, Hz. Ma'n b. Adî ve diğer Ensâr, kucaklarını Resûlullah'a ve onun sevgili ashâbına açmışlar, iman davasını fazîletli omuzlarında taşımışlardır. Hakîki mü'min olmanın ihlâsını ve fedakârlığını göstermişler, böylece de her kula nasip olmayan saâdetin ve şerefin sahibi olmuşlardır.

MÂRİYE (r.a.)

Resûlullah (s.a.v.) hicretin yedinci yılında Mısır Mukavkası diye adlandırılan Bizans'ın İskenderiye vâlisine bir mektup göndererek İslâm'a davet etti. Mektubu okuyan Mısır Mukavkası Müslüman olmadı, ama gelen elçiyi çok iyi ağırladı. Geri dönerken de Resûl-i Ekrem'e hediye olarak verilmek üzere Mâriye adındaki cariyeyi gönderdi.

Mâriye, Medine-i Münevvere'ye gelip Resûlullah (s.a.v.) ile görüştükten sonra Müslüman oldu ve cariye iken hürriyete kavuştu. Bundan çok

Sahâbîler

ANSİKLOPEDİSİ

FASİKÜL-20

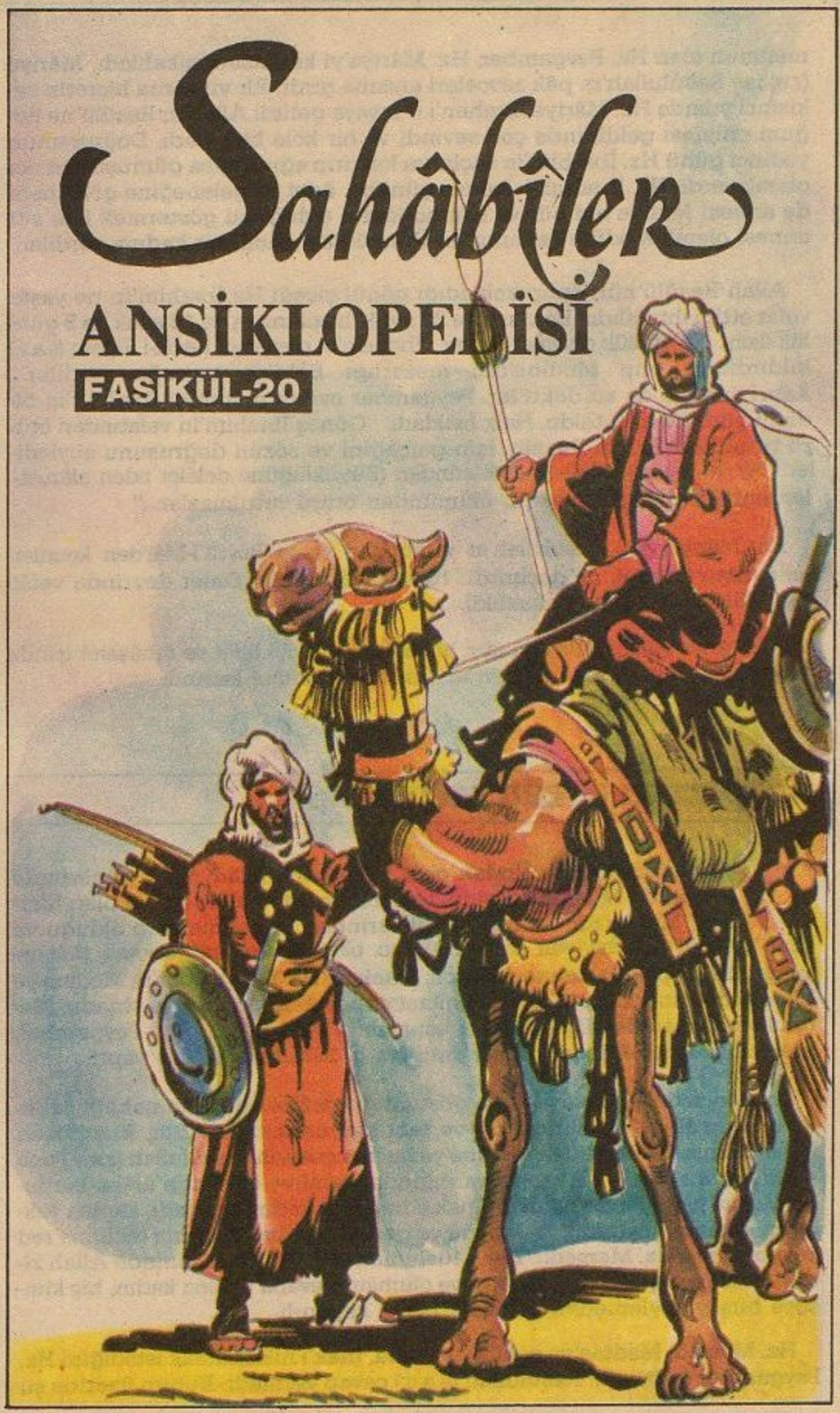

memnun olan Hz. Peygamber, Hz. Mâriye'yi kendisine nikahladı. Mâriye (r.a) ise Resûlullah'ın pâk zevceleri arasına girdi. Bir yıl sonra hicretin sekizinci yılında Hz. Mâriye İbrahim'i dünyaya getirdi.Allah'ın Resûlü'ne doğum müjdesi geldiğinde çok sevindi ve bir köle bağışladı. Doğumunun yedinci günü Hz. İbrahim'in saçlarını kestirip ağırlığınca gümüşü sadaka olarak verdi. Hz. İbrahim'i, hem o günün âdet ve geleneğine göre, hem de annesi Mâriye'nin hür ve asil bir kadın olduğunu göstermek için süt annesi olarak Medine'de bulunan Ümmü Seyf isimli bir kadına verdiler.

Allah Resûlü'nün öpüp kokladığı gönül çiçeği Hz.İbrahim'in ne yaşta vefat ettiği ihtilâflıdır. Bazılarınca 22 aylık, bazılarınca da 16 aylık ve 8 günlük iken... 70 günlük diyenler de var... Ibrahim'in namazını Resûl-i Ekrem (s.a.v.) kıldırdı ve onu Medine'nin mezarlığı Bâkî'de toprağa verdiler... Kabri üzerine de su döktüler. Peygamber evladı minimini Ibrahim'in öldüğü gün güneş tutuldu. Halk fısıldadı: "Güneş İbrahim'in vefatından ötürü tutuldu. Allah'ın Resûlü, işin gerçeğini ve sözün doğrusunu söylediler: "Ay ve Güneş, Allah'ın âyetlerinden (Büyüklüğüne delâlet eden alâmetlerden) ikisidir ve kimsenin ölümünden ötürü tutulmazlar..."

Hz. Mâriye (r.a.) Resûlullah'ın vefâtından sonra Beytü'l-Mâl'den kendisine ayrılan ödenek ile geçinirdi. 16/637 yılında Hz. Ömer devrinde vefât etti. Bâkî mezarlığına defnedildi.

Hz.Mâriya Allah'ın Resûlü'nün hizmetinde, en iyi ülfet ve muâşeret içinde hayatını sürdürdü, mü'minlerin annesi olma şerefini kazandı.

MERSED b. EBÛ MERSED (r.a.)

Aslen Mudaroğulları'ndan olan bu sahâbî, İslâm'ın ilk günlerinde Mekke'de Müslüman oldu. Cesâret ve kuvveti ile maruf olan Mersed, Mekke'nin ileri gelen ailelerinden birine mensup olduğu ve gözü pekliği sebebiyledir ki Müslüman olduktan sonra Mekkeli müşrikler kendisine pek dokunmamışlardır. Nitekim, Hz. Peygamber'in Medine'ye hicretinden sonra Hz. Mersed'in hicret etmesi bunu doğrulamaktadır. Medine'ye hicretinde, diğer ashâbı esnasında olduğu gibi Hz. Peygamber, Mersed b. Ebû Mersed'i Ensâr'dan Evs b. Sâmit ile kardeş yaptı.

Hz. Mersed, Bedir savaşında gösterdiği cesâret ve kahramanlığı sebebiyledir ki Resûlullah'ın takdir ve tebriklerine mazhar oldu. Esir düşen Müslümanlar'ı Mekke'den Medine'ye taşıma görevini Resûlullah (s.a.v.) ona verdi. Bu maksatla Mekke'ye vardığında, cahiliye devrinde alâka kurduğu Mekke aşîretlerine mensup İnak adında bir kadına rastladı. Yanına yaklaşan kadının gösterdiği yakınlığa ve geceyi beraber geçirme teklifine red cevabı veren Hz. Mersed: "Ben Müslüman oldum, İslâm dininde Allah zinayı yasaklamıştır" dedi. Bu sert ve olumsuz cevaba üzülen kadın, hiç kimseye birşey söylemeden üzülerek evine kapandı.

Hz. Mersed, Medine'ye geldikten sonra, İnak'ı nikahlamak istediğini Hz. Peygamber'e söyledi. Resûlullah (s.a.v.) cevap vermedi. Bunun üzerine şu

âyet nâzil oldu: "Zina eden erkek,zina eden bir kadın veya putperest bir kadınla evlenebilir. Zina eden kadın da, ancak zina eden veya putperest olan bir erkekle evlenebilir. Bu mü'minlere yasak edilmiştir." (Nûr, 4)

Hz. Mersed b. Ebû Mersed hicretin 4. yılında, Benî Huzeyl kabilesine Kur'ân-ı Kerîm'i öğretmek, İslâm'ın emir ve yasaklarını onlara tebliğ etmek üzere bir grup sahâbî ile birlikte Resûlullah tarafında gönderildiğinde, yolda Reci mevkiinde, anılan kabilenin adamları tarafından pusuya düşürülerek öldürüldü.

Müslüman olduktan sonra kısa sürede ilim ve irfan sahibi olan bu şehid sahâbî, Resûl-i Ekrem'in himayesinde yetişmiş yüzlerce Kur'ân-ı Kerîm öğretmenlerinden biri idi.

MES'UD b. REBÎ (r.a.)

Ebû Umeyr lâkabıyla da bilinen bu sahâbî, İslâm'a ilk giren Müslüman oldu. Mekke'den ayrılmadı. Müşriklerin bütün baskı ve zulümlerine dayandı. Resûlullah (s.a.v.) ile birlikte kâfirlere karşı mücadele verdi.

Hz. Mes'ud b. Rebî Resûl-i Ekrem ile birlikte Medine'ye hicret etti. Medine'de, Ensâr'dan Hz. Ubeyde b. Tihan ile Mes'ud b. Rebî' arasında kardeşlik bağı kuruldu . Kısa sürede Medine'de ticaret ve ziraat yaparak durumunu düzeltti. Bedir savaşı başta olmak üzere, bütün gazvelere katıldı. Hudeybiye'de bulundu. Burada yapılan "Bîat-ı Rıdvân"a katıldı. Mekke'nin fethi, Huneyn gazvesi, Tebük seferi ve veda haccında bulundu. Hz. Ebû Bekir devrinde baş gösteren dinden dönenlere ve yalancı Peygamber Müseylemetü'l-Kezzâb'a karşı savaştı. Suriye harekâtına katıldı. Hz. Osman zamanında Medine'de müşâvere heyetinde bulundu.

Hz. Mes'ud b. Rebî, 30/650 senesinde Medine-i Münevvere'de altmış yaşlarında iken vefât etti ve Bâkî mezarlığına defnedildi.

MEYMÛNE binti HÂRİS (r.a.)

Resûlullah (s.a.v.)'ın hanımı, mü'minlerin de annesidir. Câhiliye devrinde Mes'ud b. Amr'ın ailesi iken ondan ayrıldı ve Uzzaoğulları'ndan Şehcere b. Abduluzzâ ile evlendi. Bu da vefât edince dul kaldı.

Hz. Peygamber, Hudeybiye anlaşmasını takip eden senenin zilkâde ayında Umre yapmak üzere Medine'den ayrılıp Ye'cül mevkiine geldiğinde, Hz. Ca'fer b. Ebû Tâlib'i, Hz. Meymûne'ye gönderip nikahlamak istediğini bildirdi. Hz. Meymûne de teklifi olumlu bularak Hz. Abbas b. Abdulmuttalib'i kendisine vekil tayin etti. Zira Meymûne'nin kızkardeşi Ümmü'l-Fadl, Hz. Abbas'da idi. Hz. Abbas Hz. Meymûne'nin nikâhını kıydıktan sonra Serif'de bekleyen Resûlullah'a gönderdi ve Hz. Peygamber burada zifafa girdi.

Hz. Meymûne, Resûlullah'ın hanımlarının sonuncusu idi. Büyük kardeşi Ümmü'l-Fadl,daha önce de söylendiği gibi Hz.Peygamber'in amcası Hz. Abbas'ın hanımıydı. Hz. Meymûne (r.a.), zamanını ibadet ve tâatla geçirirdi. Gönlünü Hakk'a vermiş ve Hakk'ın yolunda baş koymuştu. Nitekim Hz. Âişe (r.a.): "Meymûne, hepimizden daha müttekî idi, akrabayı ziyareti daha çok yapardı" demiştir. Allah'ın Resûlü'nün mübârek hizmetinde kusur etmeden, Hz. Peygamber'in sevgi bakışları ışığı altında en iyi ve en güzel beraberliklerini sürdüren Hz. Meymûne, sevgili kocasına mutluluğun ihtişamını sunmuştu. Allah'ın Resûlü, evini şereflendirdiğinde Hz. Meymûne, kendisine en güzel ikramlarda bulunur, tatlı gülümseme ile başlayan karşılaması sonucunda hâne, ilâhî bakışların aydınlığı ile nurlanırdı. Evinin içerisi de kendisi gibi tertemiz, her şey yerli yerince, pırıl pırıl ve Peygamber hanımına yakışır bir güzellikte ve tertipde idi. Hz. İbn Abbas, teyzesi Hz. Meymûne'nin ev düzenini ve Allah'ın Resûlü sevgili kocasına olan hürmetini şöyle anlatıyor: "Bir gece teyzem Meymûne'nin yanında kaldım. Teyzem o akşam namaz kılmıyordu. Önce bir kaftan, sonra bir başka kaftan getirip yatağın başucuna koydu. Bana da kendi yatağı yanında bir yatak serdi. Yatağa girip başımı onun yatağı üzerine koydum. Peygamber Efendimiz yatsı namazını kıldıktan sonra gelip yatağın başucundaki kaftanlardan birini aldı ve elbisesini çıkarıp astıktan sonra, onu giyerek teyzemle birlikte aynı yatağa yattı. Gecenin sonlarına doğru kalkıp asılı bulunan su tulumunu indirerek abdest almaya başladı..."

Allah Resûlü'ne hizmette, temizlikte, incelikte, fazîlette, hayâ ve edepde herkese örnek olan bu fazîlet örneği mü'minlerin annesi Hz. Meymûne (r.a.), Mekke'ye altı mil uzaklıkta Resûlullah ile evlendiği Serif'de 67 yaşlarında iken vefât etti.

MİKDAD b. ESVED (r.a.)

Yaklaşık Milâdî 584 yılında Behra'da doğdu. Babasının asıl adı Amr b. Sa'lebe'dir. Amr, kavmi Hadramut'a katıldığı ve Kindeliler'in halifi olması neticesinde, O'na el-Kindî denilmiştir. Babası, el-Kindî'ye gelip burada evlendikten sonra, Mikdad b. Esved dünyaya gelmiş, büyüdüğü sırada Şemmer b. Hucr adında birini öldürüp Mekke'ye kaçmıştı.

Mikdad, Mekke'ye geldiği zaman, burada Esved b. Abdiyapus'un halefi olmuştur. Mikdad'ı çok seven Abdiyapus, onu babasının adı yerine kendi adı ile Mikdad b. Esved olarak çağırmaya başlamış ve bu ad ile şöhret bulmuştur. Ebû Esved, Ebû Amr ve Ebû Said künyeleriyle çağırılırdı.

Mikdad b. Esved, rivâyete göre, İslâm'ı kabul edenlerden ve ilk yedi kişiden biridir. Mekke'de Hz. Peygamber'in yakını Zübeyr'in kızı Dubaa binti Zübeyr ile evlenmiştir. Böylece Resûlullah'ın akrabası olmuştur.

Hz. Mikdad b. Esved, Müslüman olduktan sonra Mekke'de müşriklerin, eza ve cefalarına sabır ve metânetle karşı koymuş, Allah Teâlâ'ya iman ettiği için her türlü hakaret ve kötülüğe maruz kalmıştır. Allah'a yakınlık ve

Hz. Muhammed (s.a.v.)'e bağlılıktan başka birşey düşünmeyen Hz. Mikdad, bu uğurdaki zulümlere daha fazla maruz kalmamak için Habeşistan'a ikinci hicret eden kafile ile birlikte göç etmiştir. Burada, Hz. Peygamber Efendimiz hicret edene kadar kalmış, hicret haberini alır almaz Medine'ye hareket etmiştir. Muhacirlerle Ensâr arasında kardeşlik tesis edildiğinde Resûl-i Ekrem, Mikdad b. Esved'i Abdullah b. Revâha ile kardeş yapmıştır.

MİKDAD b. MADÎKERB (r.a.)

Yaklaşık Milâdî 607 yılında Şam'da dünyaya gelen bu sahâbînin künyesi: Ebû Küreyme, Ebû Salih, Ebû Yahya olarak bilinir. Bazı kaynaklarda adı Mikdam olarak yazılmakta ise de, doğrusu Mikdad olarak kabul edilmiştir.

Hz. Mikdad'ın ne zaman Müslüman olduğu kesin olarak bilinmemektedir. Ancak Resûlullah (s.a.v.) ile birlikte bulunduğu, pek çok hadîs rivayet ettiği bilinmektedir. Tebük gazvesine ve veda haccına katıldığı söylenmektedir.

Hz.Ebû Bekir ve Hz. Ömer devrinde Suriye taraflarına yapılan askerî harekâta katılan Hz. Mikdad, uzun süre Şam'da ikâmet ettikten sonra Humus'a gitmiş, buradan da tekrar Şam'a dönerek 91 yaşında vefat etmiştir.

Hz. Mikdad, vefat ettiğinde geriye Küreyme, Yahya ve Salih adında üç çocuk bırakmıştır. Bunlardan Yahya,babasından öğrendiği hadîsleri, devrin ünlü hadîscilerine ve diğer zevata nakletmiştir.

Hz. Mikdad'ın Resûlullah'dan rivayet ettiği hadîslerden bir kaçı şöyledir:

1) Resûlullah (s.a.v) buyurdu ki: "Misafirin,herhangi bir Müslüman'ın evine konakladığı gece, ev sahibinin izzet ü ikram görevi vardır. Herhangi bir konuk, hâne sahibinden hüsn ü kabul görmez de, ev civarında sabahlarsa, ev sahibi üzerinde tahakkûk eden bu bir borçtur. Misafir dilerse bu hakkını ondan alır, dilerse bırakır"

2) Resûlullah (s.a.v.) Mikdad b. Madîkerb'e: "Büyüklenmeden, taşkınlık yapmadan ye, giy, iç" buyurmuştur.

Resûl-i Ekrem Efendimiz, hâne-i saadetten dışarı çıkarken bin dirhem değerindeki elbise ile çıkarlardı. Fakat namazı dört bin dirhem değerindeki bir elbise ile kılarlardı. Büyüklüğe ve gurura vesile olmamak şartı ile cumalarda, bayramlarda ve toplum içine çıkarken güzel ve temiz elbiseler giymenin her Müslüman'ın en önemli görevlerinden biri olduğunu buyuran Hz. Peygamber (s.a.v): "Ne olur, her biriniz gündelik iş elbisesinden ayrı olarak cumaya mahsus, iki takım elbise alıverse" demiştir. "Bir Müslüman'ın cuma günü olunca, dişlerini misvaklaması, elbisesinin güzellerinden birini giymesi, bir de varsa güzel koku ile kokulanması üzerine borç olan haklarındandır" buyuran yüce Peygamber "Kumaşlarınızdan beyaz olanları giyiniz" hadîsleriyle, Müslüman'ın iç ve dış görünümünün tertemiz, pırıl pırıl olmasını istemiştir.

3) Hz. Mikdad b. Madîkerb'in Resûlullah'dan rivâyet ettiği en önemli

hadîslerden biri de: "Nebî (s.a.v.)'in: "Şüphesiz ki, insan, eliyle ve gücüyle kazanarak yediği yemekte daha hayırlı hiç bir yemek yiyemez" sözleridir.

İnsan için en doğru olan, el emeği ve alın teriyle kazanılan maldır. Hz. Peygamber: "Sizden birinizin urganını alıp arkasına odun demeti yükleyip getirerek odununu satması ve alın teriyle bu kazancından dolayı Allah'ın, onun yüzü suyunu nâmert önüne dökülmekten esirgemesi, elbette bu iffetli kimse için halktan istemekten çok daha şereflidir. Kim bilir, onlar da ya verirler, minnet altına girer, yahud vermezler, zilletini çeker" demiştir. Hz. Ali: "İnsanlar bir kısım kazancı ayıp ve eksiklik olarak telâkki ederler. Ben derim ki, gerçek ayıp ve âr olan, dilenmektir, istemektir." Bir Türk edîbi de, hadîs-i şerîfte yasaklanan, dilenerek insanlara yüz suyu dökmenin rezâletinden şu iki beyit ile Allah'a sığınmıştır:

"Âb-ı rû dökmek gibi bir zül tasavvur eylemem,
Hâlikım, bir kulunu bir kuluna muhtaç eyleme,
Âb-ı rûyi ihtiyaç dökmekle kâimse eğer,
Öldür Allah'ım beni, namerde muhtaç eyleme."

4) Hz. Mikdad b. Madîkerb anlatıyor: "Hz. Ömer vurulduğu zaman kızı Hafsa ona: "Ey Resûlullah'ın sahâbîsi, ey Resûlullah'ın kaynı, ey Mü'minlerin Emiri, diyerek keder ve üzüntüsünü bildirdi. Bunun üzerine Ömer, oğlu Abdullah'a: "Kolumdan tut, beni kaldır. Ben dayanamam, dedi ve Abdullah onu kaldırınca:"Kızım eğer benim senin üzerinde bir babalık hakkım varsa, benim için ağlayıp medh-ü senâmı yapma. Ben senin gözlerini ağlamaktan mennedemem.Fakat medh-ü senâmı yapıp menkıbelerimi sıralama. Zirâ, ölürken kendisi için ağlanıp medh-ü senâsı yapıldığı halde melekler tarafından hakkında zabıt tutulmayan hiç bir ölü yoktur."

Hz. Mikdad Medine'de bütün samimiyeti ve imanı ile Allah'ın Resûlünün yanından ayrılmamış,her zaman O'nun yanında yer almıştır.Bedir savaşı için ashâbiyle görüşmek üzere bir divan kurulduğunda, söz alan Hz. Mikdad: "Yâ Resûlullah, biz Mûsa Peygamber'in kavminin kendisine: "Sen ve Rabbin gidin savaşın, biz, burada oturacağız" dedikleri gibi diyecek değiliz, biz, senin sağında, solunda, önünde ve arkanda daima düşmanla savaşırız" diyerek Allah'ın Resûlü'nü hoşnut etti ve dualarını aldı.

Bedir savaşında süvari olarak görev alan Hz. Mikdad, kahramanlığı ve cesareti ile savaşta kendini göstermiştir. "Resûlullah'ın süvarisi" lâkabını da bu savaşta almıştır. Uhud, Hendek, Hayber ve Benî Kurayza savaşlarına katılmıştır. Hz. Peygamber, bir askerî birlikte Hz. Mikdad'ı yola çıkartmıştı. Birlik savaşmak istediği kabileyle karşılaşır karşılaşmaz, kabilenin bütün adamları dağıldılar.

Ancak malı çok olan adam kaçmayıp yerinde kaldı. Adam Müslümanlar'a kelime-i şehâdet getirdiği halde Mikdad b. Esved onu vurup öldürdü. Mikdad'ın arkadaşlarından biri: "Sen "Lâ İlâhe İllallah" diyen bir kimseyi nasıl öldürürsün? Ben bunu Allah'ın Peygamberine söyleyeceğim" dedi ve Medine'ye geldikleri zaman Peygamber Efendimiz'e: "Yâ Resûlullah, Mikdad "Lâ İlâhe İllallah" diyen bir kimseyi öldürdü" dediler. Peygamber Efendimiz de: "Bana Mikdad'ı çağırın", buyurdu ve Mikdad geldiği zaman: "Yarın: Lâ İlâhe İllallah" kelimesinin elinden halin ne olacak? dedi ve bunun üzerine: "Ey iman etmiş olanlar, Allah yolunda savaşmak

için yolculuk yaptığınız zaman herşeyi iyice anlayın. Size Müslüman olduğunu söyleyene, dünya hayatının geçici çıkarına göz dikerek: "Sen mü'min değilsin" demeyin. Allah'ın hazinesinde ganimetler çoktur. Önce siz de öyle idiniz" (190) meâlindeki âyet-i kerîme nâzil oldu. Peygamber Efendimiz bundan sonra Mikdad'a: "Adamcağız kâfirler içinde olduğu için imanını gizliyordu. Sizi görünce mü'min olduğunu açığa vurdu. Buna rağmen sen onu öldürdün.Sen de Mekke'de iken onun gibi değil miydin?" buyurdu.

Hz. Mikdad, Mekke fethi, Huneyn gazvesi, Tebük seferi ve veda haccında bulundu. Sonra Medine'ye yerleşti. Resûlullah'ın vefâtına kadar yanından ayrılmadı. Allah katındaki sonsuz nimetlere nâil olmak için, Hz. Muhammed (s.a.v.)'e yakınlık ve bağlılıktan başka çare olmadığını biliyordu. Yüce kudretiyle bütün varlıkları yaratan, Allah Teâla'nın yeni bir din göndermek suretiyle, dünyanın donmuş kalbini ve bedenini canlandırdığı Hz. Mikdad artık biliyordu. Resûlullâh ise: "Allah bana ashâbımdan dört kişiyi özellikle sevdiğimi bildirip benim de onları sevmemi söyledi ki, bunlar: Ali, Mikdad,Selman ve Ebû Zer'dir" diyerek Hz. Mikdad'ın ne derece fazîletli biri olduğunu açıklıyordu.

Hz. Mikdad, Resûlullah vefat edince, Benî Saîde mevkiinde Hz. Ebû Bekir'e ilk bîat edenlerden oldu. Mürtedlerle yapılan savaşlara katıldı. Kur'ân-ı Kerîm'in cemedilmesinde oluşturulan komisyonda görev aldı. Hz. Ömer devrinde Suriye harekâtına katıldı. Mısır'ın fethi için Amr b. Âs'a yardımcı komutan olarak görevlendirildi. Hz. Ömer vurulduğunda, Hz. Mikdad'ı çağırarak: "Ey Mikdad, beni kabre koyduğunuzda şûra meclisini bir evde topla. İçlerinden birini halîfe seçinceye kadar onları dışarı bırakma" emrini verdi ve Hz. Mikdad da, emr-i hak tecelli edince verilen emri yerine getirdi.

Hz. Mikdad, ömrünün son anlarına kadar savaştan ve cihaddan vaz geçmemiş, yaşlı olmasına rağmen Hak yolunda mücâdeleden yılmamıştır. 33/653 yılında Medine-i Münevvere'de yetmiş yaşlarında vefât etti. Amr ve Said adında iki oğlu olduğunu kaynaklar yazmaktadır.

Kur'ân-ı Kerîm öğretimine ve hadîs rivayetine çok önem veren Hz. Mikdad, fırsat buldukça öğretmenlik görevini de ifâ etmeyi şerefli bir görev kabul ederdi. Ayrıca, herkeste gördüğü eksiklikleri ve haksızlıkları kimseden çekinmeden yüzüne karşı söylerdi.Bir defasında adamın biri, devrin ileri gelen devlet erkânından birini yüzüne karşı övmeye başlaması üzerine Hz. Mikdad, adamın yüzüne toprak atarak: "Peygamberimiz, övgücülerin yüzüne toprak atmamızı emir buyururdu" dedi.

Hz. Mikdad, ashâb ile birlikte birgün otururken, adamın biri yanlarından geçti ve Mikdad'a işaret ederek: "Allah'ın O büyük Peygamber'ini gören şu iki göze ne mutlu. Ey Mikdad, Allah'a yemin ederim ki, senin gördüğün O büyük insanı görmediğimiz, O'nun sohbetinde bulunamadığımız için hasret içindeyiz," dedi. Hz. Mikdad, adama: "Allah Teâlâ'nın size nasip etmediği bir şeye niçin üzülüyorsunuz? Eğer sen O'na yetişmiş olsaydın, sonunun ne olacağını kesin olarak bilir misin? Allah'a yemin ederim ki, O'nu gören birçok kimseler vardır ki Cenâb-ı Allah onları yüz üstü ateşe atmıştır. Zira o kimseler O'na kulak vermediler, O'nu yalanladılar. Allah'a hamd etmelisiniz ki, siz dünyaya geldiğiniz zaman O'na inandı-

nız ve her türlü gâileler başınızdan defedilmiş olarak gözlerinizi hayata açtınız. Sen şu dinin böyle kolay olarak ortaya çıktığını mı zannediyorsun? Allah'a yemin ederim ki, Peygamberimiz'e en kötü ve sıkıntılı bir durum ve en ağır şartlar içinde peygamberlik görevi verildi. İnsanlar fetret ve câhiliyet devrini yaşıyor ve putlara tapmaktan daha üstün bir din tanımıyorlardı. İşte böyle bir durumda O, hak ile bâtılı ayırd eden bir kitap getirdi. Ana-baba ile evlatları birbirinden ayırdı. O derecede ki kişi kalbinin kilidi iman ve İslâmiyet'e açılmış olduğu halde ana babasını, evlâdını, ya da kardeşini küfür ve delâlet içinde görüyor ve bunun için üzülüp duruyordu. Zira en yakınını Cehennemlik ve ateş içinde gören kimsenin gözü hiç bir zaman aydın olamaz. Bunun için değil midir ki, Allah, Fürkân sûresinin 75. âyetinde: "Ey Rabbimiz, eşler ve çocuklarımız hususunda gözümüzü aydın kıl" diye dua etmemizi tavsiye buyurdu."

MİSTAH b. ESÂSE (r.a.)

Kureyş'in Muttaliboğulları'ndandır. Esas ismi Avf b. Üsâse'dir. Künyesi Ebû Ubâd'dır. Lâkabı olan Mistah ismiyle bilinmektedir. Annesinin ismi binti Hâletî'dir. Hz. Ebû Bekir'in de teyzesidir.

Mistah, İslâm'a davetin ilk günlerinde Müslüman oldu. Müslümanlardan olma şerefine erdi. Hicret-i Nebevî gerçekleştikten sonra Hz. Mistah, Medine'ye göç etti. Bedir savaşına katıldı. Bundan sonraki gazvelerde bulundu ve önemli yararlılıklar gösterdi. Ebû Süfyan'ın maiyetinde Mekke'den Mısır'a gitmekte olan ikiyüz kişilik fırkaya taarruz için Şevval ayının başında sevkedilen Ubeyde İbn Haris'in müfrezesinin beyaz bayrağını Hz. Mistah taşırdı.

Hicretin beşinci yılında yapılan Benî Müstalik gazvesinden sonra münafıkların başı Abdullah b. Übey b. Selül'ün tezgahı ile Hz. Âişe'ye iftira atılmıştı. Bu iftiraya ve tahrike kapılanlardan biri de Mistah b. Esâse idi. Savaştan dönüldükten sonra, yapılan iftirayı halk arasında yaymaya başladılar. Mistah ise bu çirkin iftirayı önce annesine, sonra da başkalarına anlatmaya başladı. Hz. Âişe'nin ise hiçbir şeyden haberi yoktu. Çünkü savaştan döndükten sonra ağır bir şekilde hastalanmıştı, evinde dinleniyor ve istirahat ediyordu. Bu olayın Mistah b. Esâse'yi ilgilendiren yönünü Hz. Âişe (r.a.) şöyle anlatmaktadır: "O sırada bu dedikodudan kulağıma hiçbir şey gelmiyordu. Meğer bu dedikodu Peygamber Efendimiz'in kulağına da gelmiş ve annemle babam işitmişler. Fakat hiç biri ne az, ne çok bana birşey söylemiyordu. Ancak şu var ki eskiden hastalandığım zaman Peygamber Efendimiz'den gördüğüm ilgi ve acıma duygusunu bu hastalığımda kendisinde görmüyordum. Sâdece eve geldiği zaman bana bakan anneme: "Şu nasıldır?" diyor ve bundan daha fazla birşey söylemiyordu. Nihayet kendisinden gördüğüm bu ilgisizlikten canım sıkıldı ve O'na: "Yâ Resûlullah, müsaade et de beni babamın evine kaldırsınlar. Annem bana orada baksın" dedim. O da: "Sen bilirsin" dedi. Bunun üzerine annemin evine kaldırıldım. Benim hâlâ bir şeyden haberim yoktu. Yirmi küsur geceden sonra gözümü açtım. Tabiî biz Arab'ız. Acemler'de olduğu gibi evlerimizde tuvalet yapmak âdetimiz değildi. Koku yapar diye biz bundan tiksinir, geceleri binaların dışına çıkıp kazâ-ı hâcet yapardık. Bir gece yi-

ne kazâ-ı hâcet maksadı ile dışarı çıktım. Ebû Rühm b. Muttalib'in kızı Ümmü Mistah da benimle beraberdi. Bir ara eteğine basıp ayağı kaydı ve oğlu Mistah'a beddua etti. Ben de ona: "Ne kötü bir şey yaptın. Hicret etmiş ve Bedir savaşında bulunmuş bir sahâbîye nasıl beddua ediyorsun?"dedim. Bana: "Ey Ebû Bekir'in kızı, Mistah'ın senin hakkında yaptığı dedikodudan haberin yok mu?" dedi. "Ne dedikodusu?" dedim. "Evet, vallâhi şöyle olmuş böyle olmuş, diye bana olayı anlattı. Vallâhi ben artık kazâ-ı hâcet yapmadım ve adeta kendimden geçip geri döndüm. Öyle ağlıyordum ki, ağlamak neredeyse benim ciğerlerimi parçalayacaktı. Anneme: "Allah senden razı olsun. Benim hakkımda bu kadar dedikodu yapılıyor da sen bana niçin bir şey söylemiyorsun" dedim. Annem: "Kızım, işi bu kadar kendine ağırlaştırma. Senin gibi kocası tarafından sevilen ve sâhibi bulunan güzel kadınlar için böyle şeyler normaldir. Gerek fitneciler, gerekse halk onları gözden düşürmek için böyle şeyleri yapagelmişlerdir" dedi.

Olay Hz. Ebû Bekir'e intikal etti. O da, alınan ganîmetten başka Mistah'a hiçbir şey verilmeyeceğini söyledi. Ayrıca Hz. Ebû Bekir, zaman zaman yaptığı yardımları da durdurduğunu, bundan sonra Mistah'a yardım yapılmayacağını bildirdi. Çok fakir olan Mistah, bütün olanlara çok üzüldü ne yapacağını şaşırdı. Kimsenin yanına varamaz oldu. İşte bu sırada Nûr sûresinin 22. âyeti nâzil oldu: "Sizden dinde fazîlet ve dünyada servet sahibi olanlar, akrabasına, yoksullara, Allah yolunda hicret edenlere yardımda bulunmayacağız diye yemin etmesinler ve onları affetsinler. Allah'ın sizi affetmesini istemez misiniz? Allah çok yargılayıcı, çok esirgeyicidir."

Hz. Mistah b. Esâse, Hz. Ebû Bekir devrinde çeşitli savaşlara katıldı. Hz. Osman zamanında 34/654 yılında vefât etti.

MİSVER b. MAHREME (r.a.)

Kureyş kabilesine mensup olan bu sahâbînin künyesi Ebû Abdurrahman'dır. Annesi, Abdurrahman b. Avf'ın kız kardeşi Şifâ'dır. Hem Misver hem de babası Mahreme, sahâbîdir.

Hz. Misver, hicretten iki yıl sonra Mekke'de doğdu. Sekiz yaşında iken babası ile birlikte Medine'ye hicret etti. Allah Resûlü'nün sevgisine ve duasına mazhar oldu. Böylece Hz. Misver, daha küçük yaşta iken şereflerin en yücesine erdi. Sahâbî olmanın bahtiyarlığına nâil oldu. Resûlullah'ın yanında Kur'ân-ı Kerîm'i ezberleme şerefine, ilim ve fazîlet yolunda ilerleme saâdetine erişti.

İman devletine eren, işkenceler altında mukaddes çileyi çeken, aşk ve vecd içinde mübârek ashâbın kâfirlere meydan okuduğu bir dönemde dünyaya gelen Hz. Misver, zaman selinin sonsuza dek aktığı, günlerin ve yılların birbirini kovaladığı, İslâm cihadının ashâbın gönlünde dolup taştığı kahramanlık ve cesaretin destanlaştığı Medine döneminde, Allah Resûlü'nün önünde, O'nun mescidinde yetişti. Hadîs öğrendi, hadîs rivayet etti. Taberânî, Hz. Misver'den şu hadîsi rivayet etmiştir: "Bir gün Resûlullah (s.a.v.)ashâbına:"Cenâb-ı Hakk beni yalnız sizler için değil bütün insanla-

ra rahmet olarak göndermiştir. Öyleyse bu görevi yerine getirmede bana yardımcı olun. İsâ (a.s)'ya karşı havârîlerin ihtilafa düştüğü gibi siz de düşmeyin. Zira, İsâ (a.s.) havârilerinden kendisine yardımcı olmalarını istediğinde uzak yerlere gitmesi istenenler gitmek istememişler ve İsâ (a.s.)'nın bu durumdan yakınması üzerine her biri gideceği kavmin dilini konuşabilir bir duruma gelivermiştir. İsâ (a.s.) da: "İşte gördünüz, demek Cenâb-ı Hakk bu görevi mutlaka sizden istiyor,o halde görevinizi yapmalısınız' 'demişti," dedi. Resûlullah'ın ashâbı da: "Yâ Resûlullah, biz sana yardım etmeye hazırız. Bizi istediğin yere gönderebilirsin" dediler. Bunun üzerine Resûlullah, Abdullah b. Huzeyfe'yi Kisrâ'ya, Selît b. Amr'ı Yemâme hükümdârı Havze b. Ali'ye, Alâ b. el-Hadramî'yi Hecer hükümdârı el-Münzir b. Sâvâ'ya, Amr b. Âs'ı Umman'ın iki meliki Cülendîoğulları Ceyfer b. Abbad'a, Dihyetü'l-Kelbî'yi Kayser'e, Şucâ' b. Vehb el-Esedî'yi Münzir b. Hâris b. Ebî Şimr'e'ye ve Amr. b. Ümeyyetü'd-Damrî'yi de Necâşî'ye gönderdi. Hepsi de verilen görevi yerine getirerek Peygamber Efendimiz'in vefâtından önce Medine'ye döndüler. Ancak, Alâ b. el-Hadramî Bahreyn'de iken Nebî (s.a.v.) vefât etti."

Hz. Misver b. Mahreme, çok genç yaşta olması sebebiyle savaşlara katılamadı. Hz. Ömer devrinde, O'nun himayesinden ve gözetiminden ayrılmadı. Nitekim kendisi: "Günah işlemekten titizlikle sakınmayı Hz. Ömer'den öğrendim" demektedir.

Bir hac mevsiminde Mekke'nin dışında cemâat toplanmıştı. Namaz vakti geldi ve Ebû Said el-Mahzûmî (r.a.)'nin kabîlesinden namaz kıldırmak için biri öne geçmişti. Cemâat içinde bulunan Hz. Misver, imamın arkasından tutup geri çekti ve başkasını öne sürdü. Bu olayı duyan Hz. Ömer Medine'ye varıncaya kadar Misver'e bir şey söylemedi. Medine'ye gelince Misver'i çağırtıp: "Sen niçin adamın kalbini kırdın" diye kınadı. Hz. Misver: "Yâ Emîrü'l-Mü'minîn, lütfen beni dinle, ondan sonra ne yaparsan yap. İmam, Kur'ân okumasını bilmeyen biriydi. Bildiğiniz gibi hac mevsimi olduğu için cemâat içinde uzak yerlerden gelen kimseler de vardı. Cemâatin onu dinleyip de onun gibi okumalarından korktum," dedi. Hz. Ömer: "Gerçekten senin maksadın bu mu idi?" diye sordu ve Hz. Misver de: "Vallâhi, başka bir maksadım yoktu" deyince, Hz. Ömer: "Öyleyse bir diyeceğim yoktur"dedi.

Hz. Misver, anlatıyor: "Bir gece Hz. Ömer, Abdurrahman b. Avf ve birkaç kişi ile birlikte şehri kontrol etmek için Medine'nin sokaklarında dolaşırlarken bir evde ışık gördüler ve eve yaklaştıklarında kapının kapalı olduğunu, içerden de bir takım bağırmalar ve atılan nâralar olduğunu duydular. Hz. Ömer, Abdurrahman b. Avf'ın elinden tutup: "Bu ev kimindir biliyor musun?" dedi. Abdurrahman: "Râbia b. Ümeyye b. Halef'in evidir ve hâlen içki içiyorlar. Artık sen buna nasıl bir şey düşünürsün?" dedi. Hz. Ömer (r.a.) de: "Bana öyle geliyor ki, biz Cenâb-ı Allah'ın yasak ettiği bir şeyi yapmaktayız. Allah Teâlâ: "Kimsenin gizli hallerini araştırmayın" (Hucûrât Sûresi, âyet, 12) buyurduğu halde biz bunu yapıyoruz"dedi ve onları kendi hallerine bırakıp geri döndüler."

Hz. Osman zamanında Hz. Misver, zaman zaman şûraya davet edilir, fikir ve bilgilerinden istifade edilirdi. Hz. Osman'ın şehâdetinden sonra Mekke'ye gitti. Burada uzun zaman kaldı. Tarafsızlığını korudu. Muâviye vefât ettikten sonra yerine oğlu Yezid hükümdar olunca, Hz. Misver, yakın

arkadaşı olan Hz. Abdullah b. Zübeyr tarafını tuttu.

Hükümdar Yezid b. Muâviye, Abdullah b. Zübeyr'i emir altına almak için Hüseyn b. Nümeyr kumandasındaki bir orduyu Mekke'ye gönderdi. 26/683 tarihinde Hüseyin b. Nümeyr Mekke'yi kuşatıp, Kuaykana tepesine kurduğu mancınıklarla Kâbe'ye taş ve ateş yağdırdığı bir sırada, Beytullah'da namaz kılan Hz. Misver, atılan taşlardan birinin isabet etmesi sonucunda ağır yaralandı. Beş gün sonra da vefât etti.

MUÂVİYE b. EBÛ SÜFYAN (r.a.)

İlk Emevî halîfesi olan Muâviye, Kureyş'in reisi Ebû Süfyan ile Utbe b. Rabîa'nın kızı Hind'in oğludur. Milâdî yaklaşık 680 yılında Mekke'de doğdu.

Mekke'nin fethi yılında Müslüman olan Muâviye, (kendi ifâdesine göre Umretü'l-Kazâ'da Müslüman olmuştur) Medine'ye gelerek Hz. Peygamber'in vahîy kâtibi oldu. Çünkü Hz. Muâviye, câhiliyye döneminden beri okuma yazmayı bilenlerden biri idi.

Hz. Muâviye, hicretin 9. yılında yapılan Tebük seferine katıldı. Hz. Peygamber'le birlikte vedâ haccında bulundu. Hz. Ebû Bekir'in halîfeliği döneminde, kardeşi Yezid ile birlikte Suriye fethine gönderilen Hz. Muâviye, burada önemli icrâatta bulundu. Hz. Ömer'in hilâfeti zamanında ise, Kayseriye'nin ve Finike sahilindeki diğer şehirlerin alınması gibi askerî sahada önemli başarılar elde etti. Kardeşi Yezid'in ani ölümü üzerine Hz. Muâviye, Şam valisi olarak onun yerine geçti. Hz. Ömer, Muâviye'yi Şam'da yalnız ordu ve vilayeti yönetmekle görevlendirdi ve kendisine: "Hak'dan ayrılma ki, Hak da sana hak sâhiplerinin yerini göstersin ve ancak hak ile hükmet" diye yazdı.

Halîfe'nin vefâtından sonra, Hz. Osman'ın zamanında Suriye'nin diğer vilayetlerini de idâresi altına alan Hz. Muâviye, hâkimiyeti altındaki kimseleri kendine iyice inandırdı ve yirmi yıllık idâresi altındaki Suriye'yi devletin en iyi teşkilâtlandırılmış ve en iyi yetiştirilmiş askerî birliklerine sahip, örnek bir eyâlet hâline getirdi. Muâviye, Hz. Osman'ın şehâdet olayı ortaya çıkıncaya kadar bu görevini vali olarak sürdürdü. Hz. Ali halîfe olunca Hz. Muâviye, Hz. Osman'ın katillerinin yakalanmadığını bahane ederek, Hz. Ali'ye bîat etmedi, kendi emirliğini ve halîfeliğini ilân etti.

Hz. Muâviye'ye: "Hilâfet hususunda sen Hz. Ali'den daha mı lâyıksın ve sen Hz. Ali'ye benzer misin?" diye sorulduğunda: "Hayır ben Ali'ye hilâfet hususunda rekabet etmek istemem ve çok iyi bilirim ki, Ali benden üstündür ve hilâfete daha lâyıktır. Fakat iyi bilirsiniz ki, Hz. Osman'ın amcası oğluyum ve velîsiyim. O'nun kanını talep ediyorum. Haydi Ali'ye gidiniz, Hz. Osman'ın katillerini bana teslim etmesini söyleyiniz" dedi. Ebû Müslim el-Havlânî yanına bazı sahâbeyi de alarak Hz. Ali'ye Muâviye'nin teklifini götürdüler. Hz. Ali: "Muâviye önce bîat etsin, sonra maznunların yargılanmaları için bana müracâatta bulunsun" diye cevap verdi. Bunun üzerine Hz. Ali, Irak'tan ordusuyla hareket edip Sıffîn mevkii-

ne geldi. Muâviye de buraya daha önce gelmişti. İki ordunun burada karşılaşması hicretin otuz altıncı senesinin zilhicce ayına rastlamaktadır.

Her iki ordunun da savaşmaması ve karşı karşıya gelmemesi için büyük gayret sarfedilmiş ise de bu mümkün olmadı, savaş başladı. Muâviye'nin ordusu mağlup olmaya başlayınca, savaş danışmanı Amr b. Âs'ın talimatı üzerine mızrakların uçlarına mushaf yaprakları takılarak Hz. Ali ordusuna karşı çıkıldı ve: "Biz sizi Kur'ân'ın hükmüne davet ediyoruz"dediler. Bunun üzerine savaşa son verildi. Mevcut ihtilafın ise her iki tarafın seçeceği hakemlerin kararıyla çözümlenmesinin doğru olacağı hükme bağlandı. Ancak, Hz. Muâviye'nin hakeminin hileye baş vurması sonucunda adâletli bir sonuç ortaya çıkmamıştır.

İslâmiyet'in ilk devirlerinde ortaya çıkan bu türlü olaylar üzerinde durmanın bir fayda vereceğine inanmadığımız için, Hz. Muâviye hakkındaki tarihî bilgileri burada yazıldığı kadarıyla vermekle yetinmek istiyoruz. Çünkü birer fitneden ibaret olan bu tür vak'alar üzerinde durmayı İslâm âlimleri uygun bulmamışlardır. Hatta bu kanlı bâdirelerden bahsetmek isteyenlere selef âlimleri: "Bir kan ki eliniz bulaşmamıştır, diliniz ve kaleminiz de bulaşmasın" diyerek mennetmişlerdir. Sâdece bu konuda değil, millî birlik ve beraberliği bozan zararlı konuları ve tarihî olayları gündeme getirmek de aynı şekilde zararlıdır ve faydasızdır.

İbn-i Asâkir, Hz. Muâviye'nin hayatını anlatırken, Ebû Zür'a'dan naklettiği haberde Ebû'l-Kâsım diyor ki: "Amcam Ebû Zür'a'ya birisi geldi, konuşma sırasında: "Muâviye'ye kinim var" dedi. Amcam: "Niçin" diye sorunca: "Haksız yere Ali ile savaştı ve adam öldürdü" demesi üzerine, amcam şöyle cevap verdi: "Muâviye'nin Rabbi çok rahmet sahibi olan Allah'tır. Düşmanı da kerem sâhibi olan Hz. Ali'dir, sana ne oluyor ki, ikisi arasına giriyorsun?"

Hz. Muâviye, 60/680 yılında Şam'da vefat etti. Hz. Peygamber'in kendisine ikram ettiği bir gömleğe sarılarak, Şam'daki Küçük Kapı denilen yere defnedildi. Vefâtından önce oğlu Yezid b. Muâviye için halktan bîat aldı. Oğlu Yezid babasının yerine hükümdar oldu.

MUAYKIB b. EBÛ FÂTIMA (r.a.)

Soyu Ezd kabilesine kadar ulaşan bu sahâbî, Yemen'deki Devs kabilesindendir. Bu kabile Benî Abdi Şems adıyla anılırdı. Muaykıb b. Ebû Fatıma, Mekke'de Kur'ân-ı Kerîm'i ve Hz. Peygamber'i yüz yüze dinleyen ve onlara inanan ilk Müslümanlar'dandır. Allah Resûlü'nün bağlılarının sayılarının az, maddî güçleri zayıf, zenginler ve ileri gelenler tarafından yapılan baskıların, işkencelerin ve eski inançlarına çevirme çabalarının arttığı bir dönemde Hz. Muaykıb, Hak dini için vatanından, akrabalarından ve kendi çıkarından ferâgat edip Habeşistan'a hicret etti. Burada bir süre kaldıktan sonra Hayber savaşı sırasında Medine'ye geldi.

Hayber seferinden döndükten sonra Resûlullah, Muaykıb'ı Ashâb-ı Suffa arasına dâhil etti. Resûlullah'ın hizmetinde bulundu. Allah'a yöneldi.

Allah'ın azamet ve kudretini düşünerek, manevî, rûhî, dirilişe yöneldi. Allah Resûlü'nün huzurunda, O'nun gösterdiği yolda ve müjdelediği Cennet uğrunda çalıştı, feyz aldı. Resûl-i Ekrem, mübarek mührünü taşıma görevini bu sahâbîye verdi. Yazılan mektupların altlarına Resûlullah'ın mührünü basardı. Resûlullah'ın vefâtından sonra Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer, aynı görevi yine Hz. Muaykıb'a verdiler. Ayrıca mâliye ve vergi işleriyle de görevlendirdiler.

Hz. Muaykıb, Müslümanlar'ın ileri gelenlerinden ve ilk Müslümanlar'dan olması sebebiyle Hz. Ömer kendisine çok saygı duyardı. Hatta, cüzzam hastalığına yakalandığı sırada Hz. Ömer bizzat ilaç getirterek bakımını deruhte etti. Bir seferinde de Hz. Ömer'in akşam sofrası hazırlandı. Misâfirlerle birlikte yemeğe başlarken Hz. Ömer'in gözü Devs kabilesinden Ebû Fatıma'nın oğlu Muaykıb'a ilişti. Hz. Ömer ona: "Sen de gel, ye. Allah'a yemin ederim ki, eğer sendeki hastalık başkasında olsaydı, kendimi o kimseden en az bir mızrak boyu kadar uzak tutardım" dedi. Hz. Ömer, Muaykıb'ın hastalıktan iyileşmesi için, ülkenin ünlü tabiblerini davet etti. Yemenli bir tabibin yaptığı ilaç sayesinde Hz. Muaykıb'ın hastalığı nüksetmedi.

Hz. Muaykıb, Hz. Osman (r.a.)'ın son zamanlarında vefât etti. Muhammed isminde bir çocuğu olduğu rivâyet edilir.

MUAZ b. CEBEL (r.a.)

Yaklaşık milâdî 605 yılında Medine'de doğdu. Ensâr'ın Hazrec koluna mensuptur. Annesi, Amr b. Adî'nin kızı Ümmü Manîa Esma'dır. Künyesi Ebû Abdurrahman'dır. Muaz, Medine'de kibarlığı, centilmenliği ve güzel giyimi ile bilinen beyaz tenli nur yüzlü bir delikanlıydı. Kavmi arasında hoş görülü, herkese karşı güler yüzlü ve tatlı dilli bir kişiydi.

Muaz b. Cebel, onsekiz yaşlarında iken, annesi ile ikinci Akabe bîatında, Hz. Muaz b. Amr b. Cemuh ile beraber Müslüman olarak Resûlullah'a bîat ettiler.

Hz. Muaz, Müslüman olduktan sonra Resûlullah'ın yakın ilgisini gördü. Himayesinden ayrılmadı. Hz. Peygamber sıcak ve şefkatli kucağını Muaz'a açtı. Muaz da Allah'ın sevgilisinin mübarek hizmetine canla başla koştu ve yanında olduğu sürece O'nun saadet havuzundan yudum yudum içti.

Hz.Muaz b. Cebel, Resûl-i Ekrem ile Bedir savaşına katıldı. Bedir ashâbından olma şerefine de erdi. Daha sonra Uhud, Hendek, Benî Kurayza ve Hayber gazvelerine katıldı. Mekke'nin fethinden sonra yapılan Huneyn gazvesinde, Resûlullah Muaz'ı Mekke'de kendi yerine vekil tayin etti. Halka Kur'ân-ı Kerîm'i öğretmesini, dinî bilgilerini insanlara açıklamasını emretti. Huneyn gazvesi bittikten sonra, Medine dönüşü hazırlıkları yapılırken Hz. Peygamber Muaz'ı yine Mekke'de vekil olarak bırakıp Medine'ye geri döndü. Resûlullah'ın sevgisini ve güvenini burada da kazanan Hz. Muaz'ın bütün gayesi artık İslâm'a hizmet olmuştu. Yüzünde mutluluk ve saadet nokta nokta beliriyor, kalbinde ve gönlünde ise dam-

la damla olan Allah ve Resûlü'nün sevgisi parlıyordu. Burada Allah'ın Resûlü Muaz'ın elini tutup: "Ey Muaz, ben seni severim" deyince Hz. Muaz da: "Anam, babam sana feda olsun Ya Resûlullah, ben de seni severim" dedi. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem: "Ey Muaz sana bir tavsiyede bulunayım, her namazdan sonra: "Allah'ım, ancak sana şükretmek seni anmak ve sana yönelmek için bana yardım et" duasını ihmal etme" dedi.

Hz. Muaz,Mekke'den Medine'ye döndükten sonra Kur'ân-ı Kerîm'i ve dinî ilimleri öğrenmeye gayret etti. Bu gayreti kendisini ilim ve zirveye ulaştırdı. Zira Hz. Peygamber onun hakkında: "Kıyamet günü Muaz b. Cebel, ulemâdan bir ok atış mesafesi kadar ilerdedir" buyurdu. Hz. Muaz'ın ilimdeki üstünlüğü sebebiyledir ki, Resûlullah hayatta iken bile fetva vermek üzere kedisine ruhsat verdi. Nitekim bu konuda Sehl b. Ebî Heyseme şunları söylemektedir: "Peygamber Efendimiz zamanında fetva verenler -üçü muhâcirlerden, üçü de Ensâr'dan olmak üzere- altı kişi idiler. Bunlar Ömer, Osman, Ali, Ubeyb b. Kâ'b, Muaz b. Cebel ve Zeyd b. Sâbit idi."

Hz. Muaz, hicretin 9. yılında Tebük seferine katıldı. Bu seferden dönüşünde Resûl-i Ekrem tarafından Yemen'e vali olarak atandı. Kendisine Resûlullah (s.a.v.): "Ey Muaz, bir şey hakkında hükmetmek zorunda kalırsan, ne ile hükmedeceksin?"dedi. Hz. Muaz: "Allah'ın Kitab'ı ile hükmederim" dedi. Resûlullah:"Allah'ın Kitab'ında o şeye dair bir hüküm bulamazsan, ne yapacaksın?" dedi. Muaz da: "Allah Peygamberi'nin sünneti ile hükmederim" cevabını verdi. Hz. Peygamber: "Eğer Allah'ın Peygamberi'nin sünnetinde de o şeye dâir, bir hüküm bulamazsan ne yapacaksın?" dediğinde, Hz. Muaz: "O zaman kendi görüşüme ve ictihâdıma dayanarak hükmederim" dedi. Bunun üzerine Resûlullah: "Allah elçisinin elçisini, Allah elçisinin isteğine göre konuşmayı başarılı kılan Allah'a şükürler olsun" buyurdu.

Bu konuşmadan sonra Resûlullah Hz. Muaz'a şu talimâtı verdi: "Müjdeleyici ol, soğutucu olma, kolaylaştırıcı ol, zorlaştırıcı olma. Yemen'e vardığında yanına Ehl-i Kitap'dan bir kavim gelerek sana muhakkak Cennet'in anahtarı nedir? diye soracaklar. Sen onlara cevâben: "Lâilâhe illallah" cümlesidir. Fakat bu kelime-i Tevhid Cennet'in dişsiz bir anahtarıdır. Eğer sen Cennet'in kapısı önüne dişli bir anahtarla gidersen Cennet sana açılır, yoksa açılmaz" diye cevap ver..." Onlara Allah'tan başka Tanrı olmadığını ve Muhammed'in Allah'ın Resûlü olduğuna şehâdet etmeye davet et. Eğer bunda sana uyarlarsa onlara, Allah'ın kendilerine yirmi dört saatte beş defa namaz kılmayı farz kıldığını bildir. Eğer bunda da sana uyarlarsa, Allah'ın kendilerine zenginlerinden alıp fakirlerine verilecek bir zekâtı farz kıldığını bildir. Eğer bunda da sana uyarlarsa, mallarından iyisini seçme ve "mazlumun bedduasından sakın, zirâ, mazlumun beddûasıyla Allah arasında perde yoktur". Ey Muaz, belki birbirimizi bir daha göremeyiz ve şu mescidimle kabrimin yanından geçersin" buyurdu. Bunun üzerine Hz. Muaz ağladı. Sonra Resûlullah, yüzünü Medine'ye doğru çevirdi ve: "Bana en yakın olanlar kim ve nerede olursa olsunlar, Allah'tan korkanlardır" buyurdu. Sonra da: "Ağlama ey Muaz, zirâ ağlamak şeytanın işidir" diyerek Hz. Muaz'ı yolcu etti.

İnsanların en güzel yüzlüsü, en iyi ahlaklısı ve eli en açık olanı Hz. Muaz, Yemen'e vardığı zaman Resûlullah'ın arzu ettiği tebliğ metodunu uygulayarak onları İslâm'a davet etti. Onlar da Müslüman oldular. Hz. Muaz, Yemen'de uzun süre kaldı. Halkı din ve dünya işlerinde aydınlattı.

Daha sonra Medine'ye gelen Hz. Muaz, burada kaldığı süre içinde Hz.

Ebû Bekir'in danışma heyetinde bulunurdu. Hz. Ebû Bekir görüş ve anlayış sahiplerine, fakih kişilere danışmak istediği bir mesele ile karşılaştığı zaman, Muhâcirler ve Ensâr'dan birkaç kişiyi, özellikle Ömer, Osman, Ali, Abdurrahman b. Avf, Muaz b. Cebel, Ubeyd b. Kâ'b ve Zeyd b. Sâbit'i (r.a.) çağırırdı. Bunların hepsi onun zamanında fetva verirlerdi ve herkes onlara danışırdı. Ebû Bekir vefât edinceye kadar bu durum böylece devam etti. Ondan sonra Ömer işbaşına geçti. O da bunları çağırdı.

Hz. Muaz b. Cebel, Medine'de bir süre kaldıktan sonra Suriye taraflarına gönderildi. Burada meydana gelen savaşlara katıldı. Şam'da Müslümanlar'a Kur'ân-ı Kerîm ve dinî ilimleri öğretmeye başladı. Burada halka bir hutbe okuyarak şunları söyledi: "Siz Müslüman'sınız, siz Cennet ehlisiniz. Vallahi ben Fars ve Rumlar'dan esir edeceğiniz kimselerin de (Müslümanlığı kabul ederek) Cennet'e girmelerini umarım. Zira bu esirler herhangi birinize bir hizmette bulunduğu zaman o kimse: "Allah senden râzı olsun, seni bağışlasın" diyecektir, dedikten sonra buna şahid olarak: "Allah,iman edip salih amel işleyenlerin duasını kabul eder ve kendi lütfiyle onların ecrini arttırır ". âyet-i kerîmesini okudu.

Hz. Ömer devrinde Muaz b. Cebel gereken saygıyı ve takdiri görmüş, devletin en üst seviyesinde görev almıştı. Hz. Ömer, Hz. Muaz'ı halka şöyle takdim etti: "Ey insanlar, her kim Kur'ân-ı Kerîm'den bir şey sormak isterse Ubeyb b. Kâ'b'e gitsin. Kim fıkıhtan birşey sormak isterse Muaz b. Cebel'e gitsin ve kim dünya malını isterse bana gelsin. Zira Cenâb-ı Allah malın bakım ve dağıtım görevini bana tevdî etmiştir." Hz. Ömer, Muaz (r.a.)'a: "Ey Muaz, bu ümmet ne ile ayakta durur?" diye sordu. Hz. Muaz da: "Üç şey ile: Biri güven ve dürüstlük, diğeri namazdır ki dinin direğidir. Üçüncüsü de Ulu'l-Emre itaattır ki bununla toplum bozulmaktan korunur" diye cevap verdi. Hz. Muaz, bu sözleriyle devlet ve millet bütünlüğünü ayakta tutan esasları ifâde etmiş bulunuyordu. İnsanlar arasında sağlam bir âhengin, Müslümanlar arasında güven ve itimâtın, İslâmî ve insanî esaslara bağlı bir toplumun ancak bunlarla kaim olacağını söylemek istiyordu. Nitekim öyle de olmuştu. Kültürleri, medeniyetleri ve devletleri olmayan, askerî, idârî ve siyâsî hasletleri bulunmayan göçebe Arabları, Hz. Muaz'ın ifâde ettiği, din, devlete itâat ve birbirlerine güven duygularından oluşan güzel hasletler, kendilerini dünya tarihinde en yüce mertebelere ulaştırmıştır.

Hz. Ömer devrinde önce Kılâb'a zekat memuru olarak görevlendirilen Hz. Muaz b. Cebel, daha sonra Humus'a gönderildi. Burada halka Kur'ân ve dinî ilimleri öğretti. Ebû Müslim el-Havlânî diyor ki: "Humus'ta bir gün camiye gittim. Ashâbdan otuza yakın insan oturuyordu. İçlerinde kara gözlü, dişleri parlak , temiz ve ağırbaşlı bir genç vardı, hiç konuşmuyordu. Ashâb herhangi bir konuda tereddüt edince ona dönüp soruyorlardı. Yanımdaki adama: Bu genç kimdir? diye sordum. "Muaz b. Cebel" dedi. Kendisine olan kalbî sevgim ve saygım arttı, cemâat dağılıncaya kadar oradan ayrılmadım."

Hz. Muaz, Humus'tan Filistin bölgesine geçti. 18/639 tarihine kadar burada kaldı. Bu sırada ortaya çıkan tâun hastalığından Hz. Muaz, ailesi, oğlu Abdurrahman ve iki kızı da vefât etti.

İlim ve irfan sahibi olan bu büyük sahâbî, vefat edeceği sırada sık sık:

"Sabah oldu mu?" diye sorardı. O'na "olmadı" diye cevap verilirdi. Nihâyet birinde: "Sabah oldu" diye cevap verdiklerinde Hz. Muaz: "Sabahında ateşe gidilen geceden Allah'a sığınırım. Ey ölüm, hoş geldin, safa geldin. Bütün ömrüm boyunca sen ilk kez bana uğrayan bir ziyaretçisin, fakir bir dostuna uğrayan bir sevgilisin. Allah'ım, bugüne kadar ben senden korkuyordum. Fakat bugün senin rahmetini umuyorum. Bilirsin ki ben, dünya malı biriktirmek, su kanalları açıp tarlaları bağ bahçe haline getirerek meşgul olup dünyada kalmak istemiyorum. Şiddetli sıcaklarda susuz kalayım, dünya hayatının zorluk ve çetin saatlerini çekeyim, ilim halkalarında âlimlerle dizdize oturup seni anayım diye dünyada kalmak istiyorum"dedi. Yanında gözyaşı döküp ağlayanlara da: "Niçin ağlıyorsunuz?" diye sordu. Onlar da: "Ölümün ile ilmin sonu geleceği için ağlıyoruz" dediler. Hz. Muaz: "İlim ile imanın sonu gelmez. Bunlar kıyamete kadar bâkî kalacaklardır. Onları arayan kimse mutlaka bulur... Âlimin ayağının kaymasından da sakının ve ilmi kim size verirse ondan alın. Bâtıl ise, kimden gelirse gelsin onu reddedin" dedi.

Hz. Muaz b. Cebel, ilmin değerini şerefini ve yüceliğini şu sözleriyle ifade etmiştir: "İlim öğrenin. Çünkü, Allah rızası için ilim öğrenmek Allah'tan korkmaktır. İlim öğreniminde bulunmak Allah'a kulluk yapmaktır. İlmî meseleleri tartışmak, Allah'ı yüceltmektir. İlmî araştırmalarda bulunmak, Allah yolunda cihad etmektir. Bilmeyenlere bilmediklerini öğretmek, yoksula yardım elini uzatmaktır, hayır ve ecir kazanmaktır. Çünkü ilim, iyi ve kötüyü bildiren bir rehberdir, Cennet yolunu gösteren bir kılavuzdur. İlim, sen yalnızken sana arkadaştır, yabancı iken sana yoldaştır, kederli iken seni eğlendiren kardeştir, sevinç ve üzüntülerde senin elinden tutan bir dosttur. Düşmanlarına karşı silahındır, dostlarına karşı ziynet ve süsündür. Allah Teâlâ, ilim vasıtası ile bir takım kimseleri yüceltir. Onları insanları rehber ve önder kılar. Eserlerinden istifade edilir, görüş ve davranışlarına uyulur. Melekler onlarla arkadaşlık yapmak ister ve kanatlarını onlara sürerler. Kuru ve yaş ne varsa, hatta denizdeki balık ve sürüngenler, karadaki koyun ve canavarlar bile onlara Allah'tan rahmet dilerler. Çünkü ilim yolu ile ölü kalpler dirilir, görmeyen gözler aydınlanır. Kişi ancak ilimle iyilerin mertebesine ve dünya ile âhirette en yüksek kemâle erer. İlmî düşünce oruç tutmaya ve ilmî tartışma gece kalkıp namaz kılmaya sevap yönünden denktir. İlim ile yakınların hakkı gözetilir ve kötü iyiden ayırt edilir. İlim amelin önderidir. Amel de ilmin arkasından gelir ve ilme tâbîdir. İlim ancak mutlu kişiye nasip olur. Şakî ve bahtı kara kimseler ilim fazîletini idrak edemez."

Hz. Muaz Peygamberimiz'in:"Kul,kıyâmet günü dört şeyden sorulmadıkça adalet divanından ayrılamaz" dediğini rivayet etmektedir. Bunlar: Bedenini nerede kullandığı, ömrünü ne ile geçirdiği, malını nerede kazanıp nereye harcadığı ve ilmiyle amel edip etmediğidir.

MUĞÎRE b. ŞU'BE (r.a.)

Yaklaşık 600 yılında Tâif'te doğdu. Döneminin Arap yarımadasındaki dört dâhîden biri olarak bilinir. Hz. Muğîre b. Şu'be, rivayete göre, Sakîf'ten ve Mâlikoğulları'ndan bazı kimseler-

Sahâbîler

ANSİKLOPEDİSİ

FASİKÜL-21

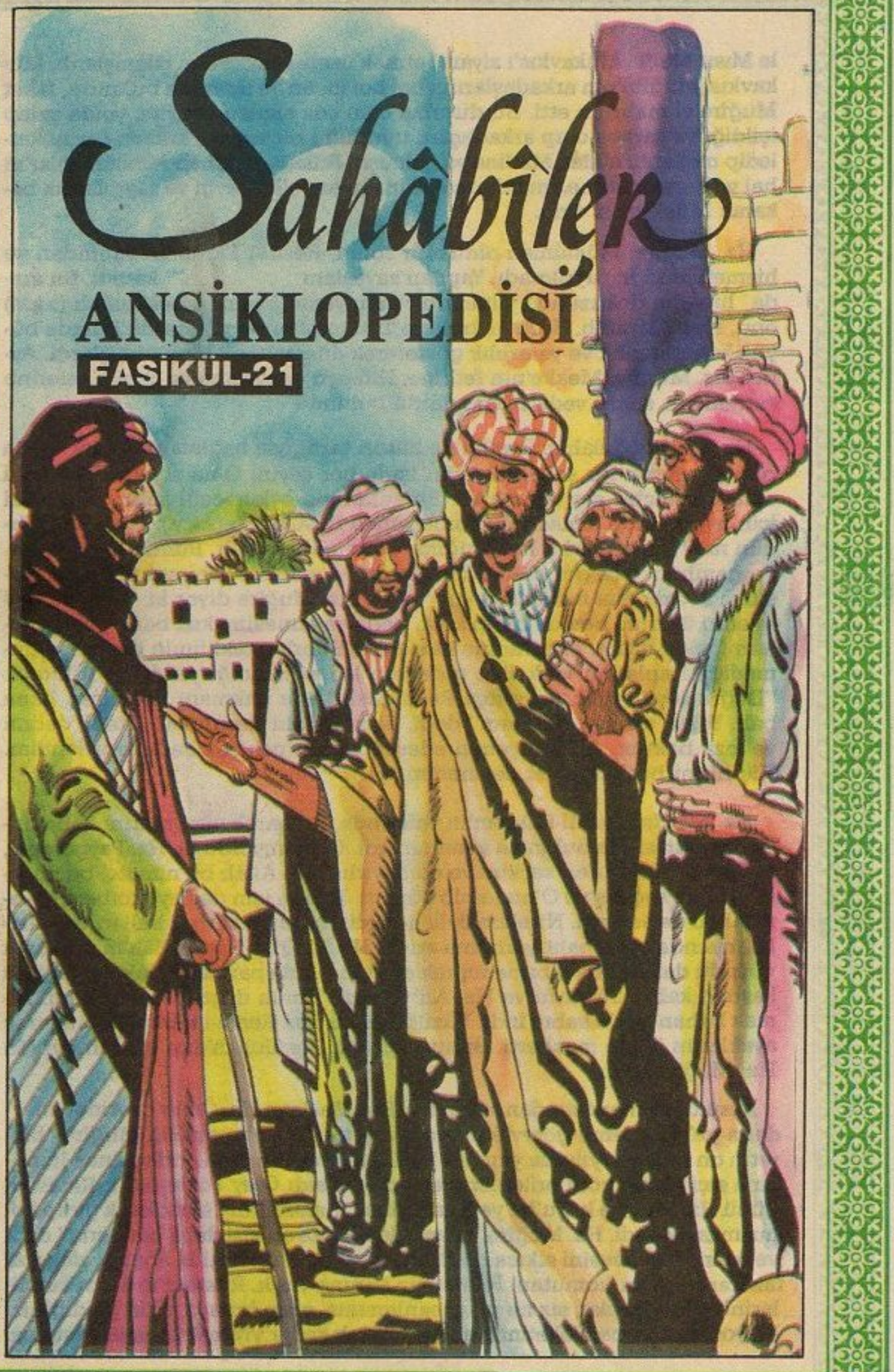

le Mısır Melîki Mukavkıs'ı ziyaret etmek üzere Mekke'den çıkmışlardı. Mukavkıs, Muğîre'nin arkadaşlarına bol bol ihsan ve ikramda bulundu, fakat Muğîre'yi mahrum etti. Bu duruma canı çok sıkılan Muğîre, yolda şarap içildiği ve sarhoş olup arkadaşları uyuduğu bir sırada, arkadaşlarını katledip mallarını alarak Medine'ye gelmişti. Burada bulunan Müslümanlar'ın hal ve hareketlerine, imanlarına ve insanlara olan sevgi ve saygılarına bakarak Müslüman oldu.

Hz. Mugîre, Müslüman olduktan sonra, Resûl-i Ekrem'in yanından ve hizmetinden hiç ayrılmadı. Yapılan savaşlara katıldı. Bu arada hicretin dokuzuncu yılında bir seriyyenin başında Resûlullah (s.a.v.) onu, Ebû Süfyan b. Harb ile birlikte Tâif taraflarına gönderdi. Burada büyük kahramanlık ve yararlılık göstererek düşmanı mağlup etmişlerdi. Ayrıca Hz. Muğîre, Mekke'nin fethine, Huneyn gazvesine ve Tebük seferine katıldıktan sonra vedâ haccında da bulundu.

Hz. Muğîre, Allah'ın Resûlü'ne bütün varlığıyla bağlanan ve onu bütün ruhuyla seven bir sahâbîdir. Her işini, her şeyini O'na sorar, O'nun izni olmadan hiçbir şey yapmazdı. Bir seferinde evleneceği kadının kendisi için uygun olup olmadığını sorduğunda Resûlullah (s.a.v.): "Sen kızı gördün mü?" diye sordu. Hz. Muğîre, "görmedim" dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber: "Kızı gör, çünkü kızı görüp de onunla evlenirsen aranızda karşılıklı sevgi daha fazla olacaktır" dedi. Hz. Muğîre diyor ki: "Resûlullah'ın emri üzerine ben de gidip kızın baba ve annesine,kızı bana göstermelerini teklif ettim. Birbirlerine bakıştılar. Bundan teklifimin hoşlarına gitmediğini anladım ve kalkıp giderken kız saklandığı perde arkasından: "Doğru söyle, eğer gerçekten Resûlullah bana bakmanı istemişse, bana bak. Yoksa sana görünmem" dedi. Ben: Vallâhi Resûlullah istedi, dedim ve kıza baktım. Allah'a yemin ederim ki,ben pek çok kadınla evlendim. Hiç birini bunun kadar sevmedim."

Hz. Muğîre, Resûl-i Ekrem'in vefâtında, mübarek vücudlarını kabre indirenler arasında bulunma şerefine erdi. O, inanıyordu ki, Hz. Peygamber, insanoğullarının en seçkini ve en hayırlısı idi. Allah bu nimete, bu yüceliğe, O'nu seçmiş ve O'nu tercih etmişti. Bunun için de Peygamber'i seveni Allah da severdi. Nitekim öyle de oldu. Allah'ın sevgili kulları ve ashâbı arasında olma bahtiyarlığına erişti. Hz. Muğîre, Resûlullâh'ın mübârek vücudu defnedilip kabrine toprak atıldığı sırada parmağındaki yüzüğünü kasden kabre düşürdü ve Hz. Ali'ye yüzüğünün düştüğünü söyledi. Almak bahanesiyle kabre indi. Yüzüğünü alırken Resûl-i Ekrem'in mübarek ayaklarını eliyle meshetti. Bunun için de Resûlullah'dan en son ayrılan Hz. Muğîre oldu.

Resûlullah'ın vefâtından sonra Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer devrinde meydana gelen önemli görevlerde ve hizmetlerde bulunan Hz. Muğîre, hicretin on beşinci yılında yapılan Kadisiye meydan savaşından önce İranlılar'a elçi olarak gönderilenler arasında yer aldı.Olay şöyle oldu: Kadisiye günü Hz. Muğîre b. Şu'be'ye İran ordusu komutanına elçi olarak gidip konuşması istendi. Hz. Muğîre: "Benimle birlikte on kişi daha gönderin" dedi ve üzerine elbisesini sıkıca bağlayıp eline bir kalkan aldı. Sonra yola çıkarak İran ordusu komutanı Rüstem'in yanına vardı. Rüstem'in elçisi kendilerine: "Ey Araplar, siz ne pis insanlarsınız, sizin buraya niçin geldiğinizi biliyorum. Siz memleketinizde doyabilecek kadar yiyecek bulamıyorsunuz.

Alın size yeteri kadar yiyecek verelim. Biz mecûsî dînine mensup bir milletiz. Sizi öldürmek istemiyoruz. Çünkü sizi öldürürsek toprağımız sizin kanınızla kirlenmiş olur" dedi. Bu konuşmaya karşılık olarak Hz. Muğîre söz aldı ve şunları söyledi: "Allah'a yemin ederim ki biz bunun için gelmedik. Fakat biz öyle bir milletiz ki, taşlara ve putlara tapıyorduk ve bir yerde daha iyi bir taş gördük mü taptığımız taşı atıp yenisine tapardık. Nihayet Cenâb-ı Allah içimizden bize bir Peygamber gönderdi ve bizi İslâm'a davet eden bu Peygamber'e tâbî olduk. Biz yiyecek için gelmiş değiliz. Biz, İslâm dininden olmayanlardan düşmanlık yapanlarla savaşmak görevi ile emredilmişizdir..."

Hz. Muğîre, Nihâvend'in fethedilmesi için Hz. Ömer tarafından ordunun kumandanlığına getirildi. Başına da Hz. Muğîre b. Şu'be atandı. Savaşın zaferle sonuçlanması bu iki kahramanın ve ashâbın kahramanca savaşmalarına bağlıdır.

Hz. Ali ile Hz. Muâviye arasında meydana gelen hilâfet mücadelesinde Hz. Muâviye tarafını tutan Hz. Muğîre, hicretin 41. yılında Kûfe valiliğine tayin oldu. Bu sırada ortaya çıkan Hâricîlere karşı büyük önlemler alındı ve fitnenin önünü aldı, kısa zamanda bu meseleyi halletti.

Hicretin ellinci yılında Kûfe çevresinde ortaya çıkan veba hastalığı salgın halinde etrafı kasıp kavurduğunda, Hz. Muğîre'ye bulaştı ve bu hastalıktan yetmiş yaşlarında vefât etti. Vefâtından sonra Cerir b. Abdullah minbere çıkıp: "Size yalnız Allah'a ibadet ederek O'na ortak koşmamayı ve yalnız O'ndan korkmayı,daima vakarlı ve ağırbaşlı olmayı tavsiye ederim.Zira şu iki elimle Peygamber Efendimiz'e İslâmiyet üzerine bîat ettim. Bana, bütün Müslümanlar hakkında öğütücü ve hayırhah olmanı tavsiye buyurdu. Bunun için yemin ederim ki , hepimiz hakkında hayırhahım." dedi ve Allah'dan mağfiret dileyerek minberden indi.

İlmî, askerî ve siyasî sahalardaki üstünlüğü ile tanınan Hz. Muğîre, Resûlullah'dan 133 hadîs-i şerîf rivayet etmiştir. Bunlardan dokuzunu Buhârî ve Müslim'de, biri yalnız Buhârî'de, ikisi Müslim'de geçmektedir.

Hz. Muğîre'nin, Urve, Hamza ve Akar adında üç çocuğu olduğu rivâyet edilmektedir.

MUHAMMED b. MESLEME (r.a.)

Ensâr'ın ilk Müslümanlar'ındandır. Soy silsilesi şöyledir : Muhammed b. Mesleme b. Süleym b. Hâlid b. Adiyy b. Mecdea b. Hâris el-Evsî el-Ensârî. Künyesi Ebû Abdurrahman olup Abduleşheloğulları'nın anlaşmalısı idi.

Muhammed b. Mesleme, Hz. Peygamber'in (s.a.v.)Akabe bîatlarından sonra Medine'ye İslâm'ı yayması ve öğretmesi için gönderdiği Mus'ab b. Umeyr vasıtasıyla Müslüman olmuştur. Bu itibarla Medineliler'in ilk Müslümanları'ndan sayılır. Hicretten sonra Resûlullah (s.a.v.), Muhammed b. Mesleme'yi, Ebû Ubeyde ile din kardeşi yapmıştır. Ebû Ubeyde'nin,Sad

b. Muâz'ın din kardeşi olduğu yolunda rivayetler de vardır.

Muhammed b. Mesleme Bedir savaşında, daha sonra da Uhud ve Hendek savaşlarında bulunmuş, bu gazvelerde üstün kahramanlık ve şecaat örneği olmuştur. Ashâbın ileri gelenlerinden olup gözü pek, cesur ve savaşçı oluşu sebebiyle Resûlullah'ın gazvelerinde genellikle öncü kuvvetlerin komutanı olarak görev yapardı. Bazen de Hz. Peygamber O'nu Medine'de yerine vekil olarak bırakırdı. hicretin altıncı yılında yapılan Hudeybiye barışında bulunmuş ve anlaşmaya imza atan şahitlerden olma şerefini kazanmıştır. Hayber savaşında da Muhammed b. Mesleme'nin büyük yararlılığı ve kahramanlığı olmuştur.

Bedir gazvesinden sonra Resûlullah'a suikast düzenlemek isteyen Yahudi Nadiroğulları'na Resûlullah, aralarında Muhammed b. Mesleme'nin de bulunduğu bir elçi grubu göndererek onlara on gün mühlet vermiş ve bu süre zarfında Nadiroğulları'nın yurtlarını terketmesini istemiştir.

Bedir savaşı akabinde müşriklerin ölüleri için ağıtlar, Müslümanlar için hicviyeler yazan azılı Yahudi şâir Ka'b b. Eşref'i öldüren fedailerden biri de Muhammed b. Mesleme'dir. Muhammed b. Mesleme, Mekke'nin fethinde de Resûlullah'ın yanında yer almış, O'nunla birlikte Huneyn savaşına katılmıştır.

Hicretin dokuzuncu yılında Resûlullah (s.a.v.) Tebük seferine çıktığında Muhammed b. Mesleme'yi Medine'de kaymakam olarak bırakmıştır. Resûlullah'ın Medine'de vekili olmak, çok az kişiye nasib olmuş birşereftir.Muhammed b. Mesleme, Resûlullah'ın bu iltifatı ile daima iftihar ederdi.

Halife Hz. Ebû Bekir devrinde Suriye bölgesindeki savaşlara katılan Muhammed b. Mesleme, Hz. Ömer devrinde genellikle zekât âmilliği yapmıştır. Hz. Ömer devrinde bir gün Muhammed b. Mesleme iki Kureyşli Müslüman'a, Ensâr'dan bir başka Müslüman'a göre ganimetten daha yeni bir kumaşın verildiğini gördü. Bunun üzerine Mescid-i Nebevî'ye giderek yüksek sesle "Allah ve Resûlü doğru söyler" diye bağırdı. Bu hareketinin sebebini soran Hz. Ömer'e de Müslümanlar'a verilen bu farklı kumaşları anlattıktan sonra şöyle söyledi:

"Ey mü'minlerin emiri, Allah Resûlü "Benden sonra başkaları size tercih edilecek" buyurmuştu. Ben, Resûlullah'ın bu söylediğinin senin zamanında zuhur etmesini arzu etmezdim." Bu cevap üzerine Hz. Ömer ağladı, Allah'tan afv ve mağfiret talep edip bundan sonra bu hususa azamî dikkat göstermeye söz verdi. Başka bir gün Hz. Ömer, yolda rastladığı Muhammed b. Mesleme'ye, durumunu ve halka adaletli davranabilip davranamadığını sordu. O da "Seni, arzu ettiğim gibi, senin iyiliğini arzu edenlerin umduğu gibi buluyorum. Zekâtı toplamakta, onu korumakta ve dağıtmakta adaletli davranıyorsun. Şayet azıcık da olsa kötülüğe meyledersen, seni eğri okların düzeltildiği gibi düzeltiriz" cevabını verdi. Gerek Hz. Ömer'in insanlara en küçük işlerde bile adaletli davranmaya özen göstermesi, gerekse Muhammed b. Mesleme'nin doğru sözlülüğü ve hakperestliği, sahâbenin İslâm'la şereflendikten sonra ulaştığı kemâl ve fazileti göstermeğe yeter.

Hz. Ömer, zaman zaman valilerin yanına elçiler göndererek onları, durumlarını, hal ve tavırlarını kontrol ettirirdi. Bu sebeble Muhammed b.Mesleme'yi Kûfe şehrine Irak valisi Sa'd b.Ebû Vakkas'ı kontrol için gönderdi.

Başka bir zaman da, Mısır'a,vali İyaz b. Ganem'in durumunu kontrol için gönderdi. O da, vali İyaz b. Ganem'i üzerindeki süslü ve gösterişli elbiselerle birlikte Medine'ye halife Hz. Ömer'in huzuruna getirdi.

Muhammed b. Mesleme, Hz. Osman devrinde meydana gelen fitne ve kargaşadan uzak kaldı. Hz.Osman'ın şehid edilmesi üzerine de kılıcını evinin bahçesindeki taşa vura vura kırdı. Niçin böyle yaptığını soranlara daşöyle dedi; "Resûlullah bana dedi ki, "Yâ Muhammed, bu kılıcı al ve Müslümanlar'ın birbirine düştüğünü görünceye kadar Allah yolunda savaş, Müslümanlar'dan iki cemaatin birbiriyle çarpıştığını görürsen hemen kılıcını taşa çal ve kır. Sonra da ecelin gelinceye veya bir zalim gelip seni öldürünceye kadar sus, evinde otur ve bekle."

Muhammed b. Mesleme, Hz. Ali devrindeki olaylardan da uzak durmuş, Sıffîn ve Cemel vak'asına karışmamış, Muâviye devrinde, hicretin 43. yılında Medine'de vefat etmiş ve Bâkî kabristanına defnedilmiştir.

Muhammed b. Mesleme, Resûlullah'ı (s.a.v.) çok severdi.O'nun fedaisi idi. Ömrü, savaşlarda çarpışmakla, Allah ve Resûlü yoluna baş koymakla geçmiştir. Kendisinden çok az hadîs rivayet edilmiştir.

MUHREZ b. NADLE (r.a.)

Kureyş kabilesine mensup olan bu sahâbî Ebû Fadle lâkabıyla tanınır. Yaklaşık Milâdi 590 yılında Mekke'de doğdu. Ahlâken mazbut, görünüşü ve davranışlarıyla herkesin sevgi ve sempatisini kazanan Muhrez, İslâm'a ilk giren ashâbdan biridir.

Hz. Muhrez, Müslüman olduktan sonra Mekkeli müşriklerin her türlü saldırı ve işkencelerine sabır ve metânetle karşı koyarak Rêsulullah'ın yanından ayrılmamış, O'nu tek başına bırakmamıştır. Allah korkusu ve âhiret mükâfatı bu sahâbînin duygularında ve davranışlarında tebârüz etmekteydi. Kuvvetli inancı ve saf imanını sözlerinde ve yaşayışında görmek mümkündü. Kendilerine hiçbir zarar ve faydası olmayan putlara tapan müşriklerin Allah'a kul olan, yalnız bu yolda ikrar eden mü'minlere topyekün savaş ilân ettikleri bir sırada, zâlimlerin zulüm pençelerinden kurtulmak, İslâm kardeşliğini tesis edip, kabile ve ırk taassubunu ortadan kaldırmak, insanları Allah'ın kulu ve Resûlü'nün ümmeti yapmak için Medine'ye yapılan hicrete Hz. Muhrez de katıldı. Medine'de Ammar b. Hazmî ile kardeş oldu. Kısa zamanda burada örnek alınacak bir kişiliğe erişti.

"Hz. Muhrez, Bedir ve Uhud savaşlarına katıldı. Savaş meydanlarına ilk atılanlardan ve ilk savaşanlardan oldu. Kaynaklar O'nun şehid oluşunu şöyle anlatmaktadır: "Hicretin 6. yılında Benî Fezâre'den bir çete Medine'ye akın etmişlerdi.Bunlara karşı koymak üzere Hz.Seleme b.Ekva' nın kumandasında bir birlik teşekkül ettirilerek üzerlerine gönderildi. Hz. Seleme, çetenin yağmaları anında götürdükleri hayvanları birer birer kurtarmayı başardı. Eşkıya geriliye gerileye Seniyye geçitlerine vardı ve bu-

rada kendilerine yardım geldi. Müslümanlar'a taarruza geçecekleri sırada Resûlullah tarafından gönderilen Hz. Muhrez, Seleme'nin imdadına yetişti. Hz. Seleme, Hz. Muhrez'in hayvanlarının dizginini tutarak ona: "Dikkat et, bunların pususuna düşme, Resûlullah'ın bize yetişmesini bekleyelim" dedi, fakat Hz. Muhrez ona şu cevabı verdi: "Seleme, Allah'a ve âhirete iman ediyorsan benim şehid olmama engel olma". Bunun üzerine Hz. Muhrez eşkiya üzerine hücum ederek şehâdet mertebesine erişti.

Dünya hayatının anlamını, uhrevî hayatın ebedî ve kalıcı olduğunu idrak eden Hz. Muhrez, dünyada en çok istediği şehidlik zevkini tadmıştı.

MUS'AB b. UMEYR (r.a.)

Mekke'nin en zengin ve en asil ailesine mensup olan Mus'ab, refah ve bolluk içinde yetişmiş, kılık kıyâfetiyle, nezâketiyle ve fizikî yapısı ile herkesin beğenisini kazanmış, son derece zekî, akıllı, aynı zamanda güzel ve açık konuşmasıyla da herkesin gıpta ettiği bir genç olmuştu. Annesi ve babası tarafından da çok sevilen Mus'ab'ın dünya nimeti olarak erişemediği herhangi birşey de yoktu. Annesi onu en iyi yiyecek ve içeceklerle besler, elbisesinin en ince ve en güzelini giydirir, en güzel kokuları sürerdi. Ancak, Mus'ab'ın bunca güzelliklere ve bunca nimetlere nâil olmasına rağmen gönlü, kalbi bir türlü dışı gibi rahat ve huzurlu değildi. Manevî bir boşluk, rûhi bir bunalım içindeydi. Putlara, yıldızlara hatta akıl almaz şeylere tapan Mekkeliler'in hayatlarını, zulüm üzerine kurdukları sistemlerini, büyük tutkularını, azgınlık ve sapıklık içinde debelenmelerini bir türlü idrak edemiyor, havsalası kabul edemiyordu. Birgün ashâbdan Osman b. Talha'yı ibâdet ederken gördü. Duyduğu tevhîd akîdesi bu muydu? Derin derin düşündü. Hemen Erkam'ın evinde bulunan Resûl-i Ekrem'in yanına geldi ve Müslüman oldu.

Hz.Mus'ab, Müslüman olunca sevincinden uçuyordu. Sevinci dudaklarında nurdan bir tebessüm halini almıştı. Bu saâdete ermenin mutluluğunu yaşıyordu. Allah Mus'ab'ın kalbini nurlandırmış ve Resûlü'nün hizmetine vermişti.

Ancak, âilesi Müslüman olduğunu öğrenince çok üzülmüşler ve dininden vazgeçirmek için her çareye başvurmuşlardı. Bu yüzden O'nu haksız ve ölçüsüz zulüm ve işkenceye tâbi tuttular. Mekke'yi Hz. Mus'ab'a zindan ettiler. Ama Allah ve Resûlü'ne olan sevgisinden ve imanından vazgeçiremediler. Servet ve refah yerini fakirliğe bırakmıştı ama gönlü iman ile zengin olmuştu. Birgün sırtında sertleşip kayış gibi olmuş bir koyun postu olduğu halde karşıdan geliyordu. Peygamber (s.a.v.) ona bakıp: "Cenâb-ı Allah'ın kalbini nurlandırdığı şu gence bakın. Yemin ederim ki, ben onu öyle bir anne ve babanın kucağında gördüm ki, onu en güzel yiyecek ve içecekle besliyorlardı ve üzerinde ikiyüz dirheme satın alınan bir elbise vardı. Allah'ın sevgisi ile Peygamberi'nin sevgisi onu bu acıklı duruma soktu, dedi."

Hz. Mus'ab, Mekke,Müslümanlar'a zindan olduğu bir sırada, doğup büyüdüğü yurdunu terkedip Habeşistan'a hicret etti. Burada, bir süre kal-

dıktan sonra çok geçmeden geri döndü. İman pınarından ilim ve hikmet katreleri yudumlamak üzere Resûlullah'a kavuştu. Âmir b. Rabîa onun imanını, kişiliği ile arkadaşlığını şöyle ifâde eder: "Mus'ab b. Umeyr, Müslüman olduğu günden,şehid düştüğü Uhud savaşına kadar benim dostum ve arkadaşım idi. Habeşistan'a ettiğimiz her iki hicrette de bizimle beraberdi. Kafile içinde benim arkadaşım o idi. Ben, ondan daha iyi ahlâklı ve daha uysal kimse görmedim."

Birinci Akabe bîatında Medineliler, İslâmiyet'i kendilerine öğretecek bir öğretmen isteyince, Resûlullah (s.a.v.) Mus'ab b. Umeyr'i bu önemli göreve tayin etti. Hz. Mus'ab, Medine'ye giderek Es'ad b. Zürare'nin evinde İslâmiyet'i anlatmaya ve Kur'ân-ı Kerîm'den parçalar okumaya başladı. Mus'ab böylece Sa'd b. Muâz'ın yanından ayrılmayıp devamlı olarak halkı Allah'ın dinine dâvet etti ve onun eliyle her gün birçok kimse Müslüman oldu; ta ki, Medine'de içinde Müslüman bulunmayan hiçbir ev kalmadı. Medine'nin eşraf ve ileri gelenleri,bu arada Amr b. Cemuh da Müslüman oldular ve putları kırıldı. Böylece görevini tamamladıktan sonra Peygamber Efendimizin yanına döndü ki, bundan dolayı ona Kur'ân'ı güzel okuyan ve öğreten anlamına gelen Mukrî dendi.

Hz. Mus'ab'ın yorulmak bilmez gayreti ve çalışmaları sayesinde Medine'de bir İslâm cemaati meydana geldi. Bu cemaat, Resûlullah'dan izin alarak Sa'd b. Heyseme'nin evinde ilk defa Cuma namazı kıldılar. Medine'de ilk kılınan Cuma namazı budur.

Hac mevsiminde Medineliler'le Mekke'ye döndüğü zaman Akabe'de Medineliler'den 75 kişilik bir cemaatın, Resûlullah'a bîatta bulunmalarını ve Medine'ye geldiği takdirde, kendisini, canları ve âile efradını koruduklarını gibi koruyacaklarına kesin söz vermelerini sağladı.

Hz. Mus'ab, Bedîr ve Uhud savaşlarına katılarak, bu savaşlarda cesaret ve kahramanlıklar gösterdi. Uhud'da İslâm sancağını taşıyarak yiğitce savaşırken, İbn Kam'e adında biri onu, Resûlullah sanıp üzerine hücum ederek şehid etti.Sonra da Hz. Muhammed'i öldürdüğünü ilân etti. Hz. Peygamber (s.a.v.) şehidler arasında kısa bir hırka içerisinde sarılı olduğu halde, Mus'ab b. Umeyr'e rastladı. Yanına gelince: "Mü'minlerden öyle yiğitler vardır ki, onlar Allah'a verdikleri sözde sadakat gösterdiler. Onlardan kimisi şehid oluncaya kadar çarpışacağına dair adağını yerine getirdi, kimisi de şehid olmayı bekliyor. Onlar, verdikleri sözü asla değiştirmediler" (Ahzâb, 23) âyetini okudu. Hz. Mus'ab'ın üzerindeki dabaklanmamış koyun postunu görünce Resûlullah: "Bakınız şu yiğitteki imana, Allah onun kalbini nurlandırdı da, o, anne ve babası arasında, sizin görmediğiniz yiyecek ve içeceklerin en iyileriyle beslenmekte olduğunu görüp dururken, Allah veResûlü'nün sevgisi ona anne ve babasını bıraktırdı." buyurdu.Sonra da: "Ben, sizin Allah katında diriler olduğunuza şahidim" dedikten sonra, yanındaki sahâbîlerine: "Bunları ziyâret ediniz ve selâmlayınız. Varlığım yed-i kudretinde olan Allah'a yemin ederim ki, bunlar kıyamet gününe kadar, kendilerini selâmlayanlara mukabele eder" buyurdu.

Abdullah b. Fadl naklediyor: "Uhud günü Resûlullah (s.a.v.), bayrağı Mus'ab b. Umeyr'e verdi. Mus'ab şehid düşünce onun benzeri bir melek bayrağı aldı. Akşama doğru Resûlullah (s.a.v): "Mus'ab gel" dedi. Bu emir üzerine melek, Resûlullah'ın yanına gelerek: "Ben Mus'ab değilim" dedi. Bunun üzerine Allah'ın Resûlü anladı ki, o yardım için gönderilmiş bir melektir."

Buhârî'nin rivayet ettiği bir haberde Hz. Habbab şunları söylüyor: "Biz Peygamber (s.a.v.)'le Allah rızasını kazanmak için hicret ettik. Cenâb-ı Allah da ecrimizi vermeyi üzerine aldı. Kimimiz ecrinden birşey yemeden dünyada göç etti ki, Mus'ab b. Umeyr onlardandır. Mus'ab, Uhud günü şehid düştüğü zaman kendisinden geriye benekli bir şaldan başka birşey kalmadı. O şalla başını örttüğümüzde ayakları, ayaklarını örttüğümüzde de başı açıkta kalıyordu. Nihayet Peygamber Efendimiz: "Onunla başını örtün de ayaklarının üstüne izhir otunu koyun" buyurdu. Kimimiz de çalışmasının meyvesine ulaşıp onu şimdi toplamaktadır."

Hz. Mus'ab Umeyr'in Hamane binti Çahş ile evlendiği ve ondan Zeyneb adında bir kızı olduğu, ayrıca Muhammed isminde bir de oğlu olduğunu kaynaklar belirtmektedir.

MÜNZİR b. AMR (r.a.)

Hazrec kabilesine mensup olan bu sahâbî, İslâm'dan önce Medineliler arasında okuma yazma bilenlerden biri idi. Müslüman olarak son Akabe bîatında bulundu. Bu bîatta, Ensâr kabilelerini temsil eden 12 temsilciden birisi idi. Hazrec'in Benî Sa'lebe kolunu temsilen görevlendirilmişti.

Hicret sırasında Mekke'den Medine'ye hicret eden ashâbdan Tuleyb b. Umeyr'i Peygamberimiz Hz. Münzir ile kardeş yapmıştı. Bedir ve Uhud savaşlarında bulunan Hz. Münzir, önemli yararlılıklar göstermiştir. Bu yüzden de Resûlullah'ın lütuf ve iltifatlarına mazhar olan Hz. Münzir, Allah'ın Resûlü ile geçirdiği günlerde O'ndan epçok yararlanan, feyz alan sahâbîlerden biri olmuştur.O, Allah'ın Resûlü'nün nezdinde gerektiğinde öğretmen olarak atanabilme derecesine de yükselmişti. Nitekim, Amroğulları'nın reisi Ebû Berâ, Âmir İbn-i Mâlik, bir ara Medine'ye gelerek Resûl-i Ekrem'i ziyâret etmişti. Bu ziyâret sırasında Resûlullah Âmir'e Müslüman olmasını teklif etmişti. Âmir, İslâm'ı açıkça kabul etmemekle beraber, karşı da çıkmadı ve şöyle dedi: "Ya Muhammed, Necid halkına ashâbdan bir heyet gönderir de İslâm'a davet edersen, önemli bir kuvvet olan bu kalabalık kavmin, davetine olumlu cevap vereceklerini umarım." Resûl-i Ekrem'in: "Necidliler'in ashâbıma kötü muamele edeceklerinden korkarım" buyurmalarına karşı, Âmir: "Ben onları garantim altına alırım, sakın çekinme gönder, halkı İslâm'a davet davet etsinler" demişti. Bu temînat üzerine Resûlullah (s.a.v.), Necid'e dini öğretmek üzere Münzir b. Âmr'ın başkanlığında kırk kişilik bir heyet gönderdi. Bu irşad ekibi, Âmiroğulları yurdu ile Süleymoğulları diyarının ortasında bulunan Bi'r-i Mâûne denilen bir kuyu başına geldiklerinde, pusuya düşürülerek hepsi kılıçtan geçirilip şehid edildiler.Bu baskından sadece Ka'b b.Zeyd kurtulmuş ve ağır yaralanmıştı. O da daha sonra Hendek gazâsında şehid düşmüştür.

İrşad heyetinin başkanı Hz. Münzir b. Amr'ın şehâdetini haber alan Hz. Peygamber, O'nun hakkında: "ölüme koşan" buyurmuş ve ashâbına: "Sizin arkadaşlarınız vuruldular, vurulurken Allah'a: "Ey Rabbimiz, bizim dostlarımızı bizden haberdar et. Bizim senden, senin bizden hoşnut olduğumuzu onlara bildir" diye niyazda bulundular" buyurdu.

NEVFEL b. HÂRİS (r.a.)

Ebû Hâris lâkabıyla da bilinen bu sahâbî, Kureyş kabilesine mensuptur. Hz. Peygamber'in amcasının oğludur. Annesi Gâziye binti Kays'dır.

İslâm'ın ilk yıllarında, çok yakını olmasına rağmen Hz. Peygamber'e karşı çıkan Nevfel, ilâhî vahiy ve Allah Resûlü ile inkarcılar arasında meydana gelen sürekli ve zorlu mücadelede, müşrikler safında yer aldı. Allah'ın emrine ,salih ve iyi amellere yönlendirmek, şirkten ve kötü işlerden sakındırmak ve imana teşvik etmek için Hz. Peygamber'in yaptığı davete karşı müşrikler şiddetle inkâr, alay ve sürekli zulüm yapmaya başladıkları sırada Nevfel b. Hâris istemeyerek de olsa bunları yapanların meclisinde, tarafında yer alıyordu. Ancak zaman zaman akrabalık damarlarının tuttuğu da oluyordu. Hz. Peygamber'e yapılan düşmanlığın sınırını Mekkeliler aşmaya başlayınca gönlü buna razı olmuyordu.

Hz. Peygamber, Medine'ye hicret ettikten sonra mülhidler, sapıklıklarından hâlâ vazgeçmiyor, vicdanlarının sesine kulak vermiyorlardı.Hakk'a, hakikata, imana ve İslâm'a olan düşmanlıklarını, zulüm ve haksızlıklarını ısrarla sürdürüyorlardı. Bunun için de, inanmayanlar, bir takım çıkar ve menfaatlerinin ellerinden gideceğinden endişe edenler, cehâletin yerine ilmin, zulümün yerine adâletin hakim olacağından korkanlar,sırf kıskançlıktan ötürü karşı koyanlar, sürekli iftira, hile, yalan ve suçlamalarla Müslümanlar'a saldırıyorlardı. Bu da yetmedi, aklın, gerçeğin ve ilmin görüş açısıyla değil de kin, nefret, cehâlet, iftira, hile ve yalan dolu plan ve projeleriyle mü'minlere karşı savaşa, İslâm'a karşı topyekün saldırıya geçmeğe karar verdiler.Bedir'e gidip Hz.Muhammed (s.a.v.)'i ve O'nun sadık ashâbını kılıçtan geçirmek üzere harekete geçtiler. İşte Nevfel de bu savaşa müşriklerin şiddetli ısrarları karşısında çaresiz kalarak katılanlardan biridir.

Savaşın en kızgın anlarında Müslümanlar tarafında esir alınan Nevfel, Hz. Peygamber'in huzuruna getirildiği zaman Resûl-i Ekrem, Nevfel'e,kendisi gibi esir düşen Abbas ve Akîl için de fidye vererek hem kendini, hem de onları kurtarmasını istedi. Nevfel ise: "Ya Resûlullah, benim bunlara fidye verecek kadar bir şeyim yok" dedi. Sonra da kelime-i şehâdet getirerek Müslüman oldu.

Hz. Nevfel, Müslüman olduktan sonra Mekke'ye döndü. Hakk'ı hakikatı hedefinden saptıran Mekkeli'lere Muhammed'nin bir şair olmadığını aklın ve Hakk'ın gerektirdiği şeyleri tebliğ ettiğini, mümkün ve makul olmayan fakat kökleşmiş, ama gerçekle bir ilgisi bulunmayan Kureyşliler'in inanç ve düşüncelerinin saçma olduğunu ilân ettikten sonra ölüp kabre gidinceye kadar Allah ve Resûlü'nün mefkûresi üzerinde sebat edeceğini açıkça ifade etti.

Hz. Nevfel, bir süre Mekke'de kaldıktan sonra Hz. Abbas'la birlikte Medine'ye geldi. Resûlullah bu iki yakın akrabayı birbirine din kardeşi yap-

tı. Onlara iki yer tahsis etti.

Hz. Nevfel, Resûlullah'ın kendisini evlendirdiğini de şöyle anlatıyor: "Evlenmek için Resûlullah'dan yardım istedim. Beni bir kadınla evlendirdi. Fakat benden kadına verilmek üzere bir mihr istedi. Verecek bir şeyim olmadığı için Resûlullah, kendi zırhını Ebû Râfi ile Ebû Eyyüb (r.a.)'e verip bir Yahudi'ye gönderdi. Ebû Râfi ve Ebû Eyyüb zırhı Yahudi'ye rehin vererek ondan otuz ölçek ödünç hurma aldılar. Resûlullah hurmayı bana verdi. O hurmadan altı ay yedikten sonra ölçtük yine otuz ölçek duruyordu. Bunu Allah'ın Resûlü'ne anlattım. Bana: "Eğer ölçmeseydin, sağ kaldığın sürece ondan yiyecektin" buyurdu.

Medine'ye geldikten sonra Hz. Nevfel, ilk önce Mekke fethine sonra da Tâif ve Huneyn gazvelerine katılarak yararlıklar gösterdi.

Hz. Ömer'in hilâfeti döneminde Medine'de vefât etti. Cennetü'l-bâkî'ye defnedildi.

Hz. Nevfel'in, Abdullah, Abdurrahman, Rabîa, Said Muğire adında çocukları vardı. Her biri daha sonra önemli ve faydalı görevlerde bulundu.

NUAYM b. ABDULLAH (r.a.)

Kureyş kabilesine mensup olan bu sahâbînin annesi Fahihte binti Harb b. Abdişems'dir. Nahham lâkabıyla anılır. Bu lâkabı ona ashâb verdi. Veriliş sebebi şöyledir:

Resûlullah (s.a.v.) Nuaym'ı Cennet'le müjdeleyerek: "Bir kere Cennet'e girdim. Orada Nuaym'ın nahmesini (Nahme, öksürük demektir) işittim" buyurmuş ve bunda böyle Nuaym, Nahham diye anılmıştır.

Hz. Nuaym, İslâm'a ilk giren bir sahâbîdir. Mekke'nin fethi zamanı yaklaşıncaya kadar Mekke'de kaldı. Sebebi de, Kureyş'in Medine'ye hicret etmesine engel olmasıdır. Çünkü Hz. Nuaym, Mekke'de oldukça zengin biri idi. Mekkeliler eskiden beri ekonomik yönden Nuaym'dan yararlanıyorlardı. O, Medine'ye hicret etmek üzere hazırlık yapmak istediğinde, Mekkeliler kendisine müracaat ederek: "Sen hicret etme, içimizde yaşa da hangi dini arzu edersen o dinde bulun," diye İslâmî hayatına katlanmışlardı. O da, Mekke fethinden kısa bir süre önce Medine'ye hicret etmişti. Medine'ye geldiği zaman Resûl-i Ekrem, kendisini kucaklayıp öpmüş ve bu suretle müstesna bir iltifata mazhar olmuştu.

Kaynaklar, Hz. Nuaym'ın, Müslümanlar'a hicret izni verilince bütün Müslümanlar'la birlikte Medine'ye hicret ettiğini yazmaktadırlar, Mekke'de bulunan çocuklarını korumak, onları himayesi altına almak için, Habeşistan seferinden dönüp Mekke'ye gidenlerle birlikte O da Mekke'ye geldi. Hicretin 6. yılına kadar Mekke'de kaldı. Sonra kırk aile ile birlikte Medine'ye tekrar hicret etti. Medine'ye gelince, Nuaym, Hz. Peygamber'in huzuruna vardı. Hz. Peygamber, kendisine: "Ey Nuaym, Hakk yolunda senin kabilen mi daha efdaldır, benim kabilem mi?" diye sordu. Nuaym: "Elbette sizin

kabileniz ya Resûlullah" diye cevap verdi ve: "Benim kabilem bu şerefden mahrumdur" sözlerini ilâve etti.

Hz. Nuaym, Medine'ye geldikten sonra yapılan bütün savaşlara katıldı. Hicretin 15. yılında Yermük savaşında şehid oldu. Allah Resûlü'nün sevgisine mazhar olan Hz. Nuaym'ın İbrahim ve Ema adında çocukları olduğu rivâyet edilmektedir.

Hz. Nuaym, Hz. Ömer'den önce Müslüman olmuş ve Hz. Ömer'in Müslüman olmasına da vesile olmuştu. Bilindiği üzere Hz. Ömer, Hz. Peygamber'i öldürmek ve ortadan kaldırmak üzere harekete geçtiğinde, yolda Hz. Nuaym'a rastlamıştı. Nuaym, Hz. Ömer'e nereye gittiğini sorduğunda Hz. Ömer (r.a.), Hz. Muhammed'i öldürmek istediğini, bunu ancak kendisinin becerebileceğini ifade etmişti. Bunun üzerine Hz. Nuaym, şiddetle Hz. Ömer'e karşı çıkmış,Hz. Muhammed'i öldürmenin mümkün olamayacağını ifade etmiş, eğer bunu yapacaksa önce kız kardeşi ile eniştesinden bu işe başlaması gerektiğini, çünkü onların da Müslüman olduklarını söylemişti. Bunun üzerine Hz. Ömer, yolunu değiştirip, doğruca kız kardeşine ve eniştesine giderek duyduğu haberin doğru olup olmadığını öğrenmek istemişti.

Hz. Nuaym b. Abdullah, Hz. Ömer'in yolunu değiştirmesine ve Müslüman olmasına sebep olmuştur. Hz. Ömer'in Müslüman olmasıyla da Müslümanlar rahat bir nefes almış ve yeni bir devir açılmıştır.

NUAYM b. MES'UD (r.a.)

Ebû Seleme künyesiyle de bilinen bu sahâbî, Gaftan kabilesine mensuptur. Ne zaman doğduğu ve annesinin kim olduğu hususunda kaynaklar bilgi vermemektedirler.

Nuaym b. Mes'ud, önceleri atalarının tâbî olduğu bâtıl yolda idi. Kulağına daima küpe takardı. Hendek savaşı sırasında kabilesi ile birlikte Müslümanlar'a karşı savaşıyordu. Müslümanlar'ın savaştaki durumunu gören Nuaym b. Mes'ud, Hz. Peygamber ile olan eski dostluğunu, etrafındaki Müslümanlar'ın onu yüceltmek için bütün gayretlerini sarfettiklerini, günahlara düşmekten korunmak için savaştıklarını görünce, kalbi İslâm'a açıldı ve Müslüman olmaya karar verdi. Savaşın dindiği bir günde, Nuaym, Hz. Peygamber'e yakınını gönderip kendisini görmek istediğini ve izin verdiği takdirde ziyaretine geleceğini söyledi, izin aldı. Gece karanlığından yararlanarak, Müslümanlar'ın arasından yürüyerek Hz. Peygamber'in huzuruna geldi. O sırada Resûl-i Ekrem yatsı namazını kılıyordu. Namaz bittikten sonra gelenin kim olduğunu sordu. Resûlullah'ın sesini duyan Nuaym, "Kulağı küpeli köleniz geldi" dedi. "Her ne emriniz varsa yapmaya hazırım" diyerek hem Müslüman olduğunu, hem de Müslümanlar'ın hizmetine amâde olduğunu bildirdi. Resûlullah (s.a.v.)'da: "Ahzab'da toplanmış olan Arap kabilelerini yatıştırmaya gayret et"buyurdular. Hz. Nuaym: "Ya Resûlullah, müşrikler ve adamlarım benim Müslüman olduğumu bilmiyorlar. Bu durumdan yararlanarak dinimizce bir sakıncası yoksa müşriklere bir savaş hilesi yapabilirim" dedi. Peygamberimiz de: "Savaş

hileden ibarettir" diyerek bunun bir sakıncası olmadığını söyledi. Savaş meydanına toplanmış olan Arap kabilelerini dağıtmak, planlarını alt üst etmek için Hz. Nuaym, önce Benî Kurayza kabilesi ile müşriklerin, sonra da kendi kabilesi olan Gaftanlılar ile Kureyş'in arasını açmayı başaran planını uyguladı. Kısa zamanda anılan kabileler arasında husûmet ve birbirlerinde şüphe etme olayı başladı. Harekâtı ise Ebû Süfyan tertiplemişti. Meseleyi bir türlü çözemeyen Ebû Süfyan konuyu çok yönlü incelemeye başladı. Sonuçta, Nuaym'dan kaynaklandığını anladı. Fakat harekata katılan Yahudiler, Nuaym'ın bunda rolü olmadığına Tevrat üzerine yemin ettiler, onun bu işle ilgisinin asılsız olduğunu ifade ettiler. Karışıklık, güvensizlik ve dağılma devam ettiği bir sırada büyük bir fırtına koptu. Müşrikler ordusunun çadır bağlarını kopardı. Tozu dumana kattı, yaralananlar kaçanlar, hatta bu olayı uğursuzluk sayanlar oldu. Büyük bir hezimete uğradılar. Böylece Hz. Nuaym'ın hilesi amacına ulaştı. Müslümanlar rahata erdiler.

Bu savaştan sonra Hz. Nuaym b. Mes'ud, Medine'ye hicret etti. Resûlullah'ın yanında kalarak O'ndan feyz aldı, İslâmî duygu ve düşünceleri tek ve bir olan Allah'a imanı, her an O'nun korkusunu hissetmeyi, gazabından sakınmayı, insanın dünya ve âhiret saâdetini mamur kılma gibi amelleri O'ndan öğrendi. İşte bu aşk ve imanla kendini İslâm'a adayan Hz. Nuaym, İslâm'a baş kaldıran, Müslümanlar'a savaş açan kavim ve topluluklara karşı yapılan bütün savaşlara katıldı. Hz. Peygamber, Arap kabilelerine ve Mekke'ye halkı cihada davet etmek için adamlar gönderdiğinde Hz. Nuaym b. Mes'ud'u da Gaftan kabilesinin bir kolu olan Eşca koluna göndermişti.

Kıvrak zekâsı ve kurnazlığı ile bilinen Hz. Nuyam'ın vefâtı hakkında kaynaklar farklı bilgi vermektedirler. Hz. Osman döneminde vefât ettiğini söyleyenler olduğu gibi, Hz. Ali'nin hilâfetinin ilk yıllarında Cemel olayında şehid edildiği de söylenmektedir.

NUMAN b. BEŞÎR (r.a.)

Ensâr'ın Hazrec koluna mensup olan bu sahâbî, Resûl-i Ekrem'in Medine'ye hicretinden sonra dünyaya geldi. Künyesi Ebû Abdullah'dır. Babası Ensâr'ın ileri gelenlerinden biridir. El-Vâkidî, Hz. Numan'ın hiccretten on dört ay sonra doğduğunu, Abdullah b. Zübeyr'den altı ay büyük olduğunu yazmaktadır.

Hz. Numan b. Beşîr, Medine'de Resûlullah'ın yanından ayrılmadı. O'nun etrafında pervaneleşen sahâbîler halkasının içinde yer aldı. Allah'ın Resûlü'nün lütuf ve iltifatlarına mazhar oldu. O'nun himayesinde kemâle erdi. Hz. Peygamber'den rivayet ettiği şu hadîs-i şerîf, Hz. Numan'ın henüz küçük yaşta iken Resûlullah'ın yanından ve mescidinden ayrılmadığını göstermektedir: "Peygamber (s.a.v.), şu ağaçlar yahut şu minber üzerinde: "Aza şükretmeye kimse çoğa da şükretmez. İnsanlara şükretmeyen kimse Allah'a da şükretmez. Allah'ın verdiği nimeti söylemek ve hatırlamak şükür, söylememek ve hatırlamamak nankörlüktür. Birlikte rahmet, ayrılıkta azap vardır" buyurdu.

Yine Hz. Numan b. Beşîr (r.a.) anlatıyor: "Bir gün Ebû Bekr-i Sıddıyk (r.a.), Peygamber Efendimiz'in yanına girmek için izin isterken, Âişe'nin Efendimiz'e bağırdığını işitti ve içeri girince: "Resûlullah'a karşı nasıl bağırıyorsun? diyerek ona tokat atmaya davrandıysa da Peygamber Efendimiz bırakmadığı için oradan kızgın olarak çıktı. Ebû Bekir çıktıktan sonra Peygamber Efendimiz Âişe'ye:"Gördün mü, ben seni adamın elinden kurtardım?" dedi.

Aradan birkaç gün geçtikten sonra Ebû Bekir bir daha izin isteyip Peygamber Efendimiz'in yanına girdiğinde bu sefer Peygamber Efendimiz'le Âişe'yi barış içinde görerek sevindi ve onlara"Beni nasıl kavganıza kattınızsa barışınıza da katıyor musunuz?"dedi. Resûlullah: "Kattık, kattık" buyurdu.

Allah'ın huzurunda bağlanan safların şekli hakkındaResûlullah'dan yaptığı rivayette Hz. Numan şunları söylemektedir: "Peygamber Efendimiz ok nasıl düzeltiliyorsa,saflarımızı da öylece düzeltirdi.Hatta bir gün namaza çıktığında bir adamın göğsünü safdan dışarıda görerek: "Ey Allah'ın kulları, saflarınızı düzgün tutmazsanız Cenâb-ı Allah aranıza tefrika sokacaktır," buyurdu. Bunun üzerine adam, omuzunu arkadaşının omuzuna, dizini onun dizine ve topuğunu onun topuğuna yapıştırdı."

Hz. Numan b. Beşîr, Resûlullah ile yaptığı bir yolculukta ashâb arasında şahid olduğu bir olayı da şöyle anlatır:"Nebî (s.a.v.) ile birlikte yolculukta idik, adamın biri devesinin sırtında uyukladı.Bir başkası da onun okluğundan bir ok çekti. Bunun üzerine adam birden bire uyanıp ürktü.Bunu gören Peygamber Efendimiz: "Hiçbir kimse için Müslüman kişiyi ürkütmesi câiz değildir" buyurdu.

Hz. Numan b. Beşîr, Hz. Ömer devrinde de ashâb-ı kirâm'ın ilim meclisinden ayrılmamıştır. Nitekim, bir gün Ensâr ve muhâcirler birlikte olduğu bir sırada, Hz. Numan da orada bulunuyordu. Hz. Numan bu arada Hz. Ömer'in içeri girerek Ensâr ve muhâcirlere şöyle dediğini rivayet eder: "Eğer sizin herhangi bir işinizde gevşeklik edersem ne yapacaksınız?" diye sordu. Kimse cevap vermedi. Ömer, bu sözünü iki veya üç defa tekrarladıktan sonra Beşir b. Sa'd: "Eğer sen öyle yaparsan, ok nasıl doğrultuluyorsa seni de öylece doğrultacağız" dedi. Hz. Ömer bundan sevinç duyarak: "O zaman ilerlersiniz, o zaman ilerlersiniz" dedi.

Hz. Numan'ı Hz. Osman, Şam'a Fudâle b. Ubeyd'den sonra kadı olarak tayin etti. Hz. Muâviye devrinde Kûfe şehrine görevlendirildi. Daha sonra Humus şehrine atandı. Ubeydullah b. Ziyad Kûfe'ye geldiğinde Numan b. Beşîr de Şam'da bulunuyordu. Muâviye vefât ettiğinde de Şam'da idi. Çok iyi hitabeti vardı.

Mervan b. Hakem Emevî tahtını ele geçirince, Hz. Numan b. Beşîr,ashâbtan Hz. Dahhâk b. Kays tarafını tuttu. Mercü Râhit'te 65/685 yılında Mervan ile Dahhâk taraftarları savaşa tutuşunca Hz. Dahhâk tarafında çarpışan Hz. Numan b. Beşîr şehid düştü.

NUMAN b. MUKARRÎN (r.a.)

Benî Müzeyne kabilesine mensuptur. Hudeybiye anlaşmasından sonra ve Mekke fethinden önce kendi kabilesinde dörtyüz kişilik bir cemâatle Resûlullah'a gelerek Müslüman oldu. Müslüman olan bu cemâat arasında Numan'ın kardeşleri Süveyd b. Mukarrîn ile Nuaym b. Mukarrîn de bulunmaktaydı. Her üç kardeş de, askerî bakımdan kumandanlık derecesine yükselmiş sahâbîlerdir.Mekke fethi günü bin kişilik askerî birliğin bayrağını taşıyan Hz.Numan, fetihten sonra Huneyn savaşına katıldı. Vedâ haccında Hz. Peygamber (s.a.v.) ile birlikte bulundu. Resûlullah'ın vefâtından sonra Medine'de ikâmet etti.

Hz. Numan; Hz. Ebû Bekir (r.a.) devrinde, mürtedlerle yapılan savaşlara katıldı. Hz. Ebû Bekir'in vefâtına şâhid oldu. Hz. Ömer zamanında iki önemli meydan savaşına adını yazdıran sahâbe Hz.Numan b. Mukarrîn'dir. Bilindiği üzere Hz. Ömer, İran'ın fethini gerçekleştirmek için Sa'd b. Ebû Vakkas kumandasında bir ordu düzenlemişti.Ordu Kadisiye'ye vardığında Kisra Yezdicerd, Müslümanlar'ı, Rüstem kumandasındaki yüz yirmi bin kişilik bir ordu ile karşıladı. Bu ordunun sağ kanadında Hürmüzan bulunuyordu. Buna karşılık İslâm ordusunun mevcudu ise çok daha azdı. Hicretin 14. yılında iki ordu arasında meydana gelen kanlı savaş sonunda İran ordusu bozguna uğradı. Savaş sırasında şiddetli bir fırtınanın çıkması sonucu Rüstem'in tahtı başta olmak üzere, ordunun bütün çadırları darmadağın oldu. Savaşın Müslümanlar'ın lehine tecelli etmesinde şiddetli rüzgârın büyük rolü oldu.Rüstem öldürüldü.Otuz bin askeri esir alındı. İslâm ordusu, o zamanki saltanat merkezi olan "Medayin"ne kadar ilerledi. Baş kumandan Sa'd b.Ebû Vakkas kralın sarayına girip onu bomboş görünce şu âyet-i kerîmeyi okudu: "Bak şu bedbahtlara, neler bırakıp gitmişler: Bağlardan, bahçelerden, pınarlardan, ırmaklardan verimli topraklardan, muhteşem saraylardan ve türlü nimetlerden neler bırakmışlar? Onlardün bu refah ve saâdet içinde, bu saraylarda yaşıyorlardı.Bu böyle iken, biz bugün bütün bunları başka bir kavme miras kıldık da o mağrur kavme ne gök, ne yer halkı ağladı; acıdı, ne de onların cezâları geciktirildi" (Duhan Sûresi, âyet: 15-20).

Bu savaşta Hürmüzan firar etmişti. Daha sonra Ebû Mûsa'l-Eş'arî kumandasındaki İslâm ordusu, Hürmüz idaresindeki İran ordusunu Tuster'de kuşatma altına alarak iyice sıkıştırdı. Bunun üzerine Hürmüz aman dileyerek, Medine'ye Hz. Ömer'e gönderilmesini rica etti. Medine'ye geldiğinde Hz. Ömer'in huzurunda Müslüman oldu.

Hz. Ömer (r.a.), İran fethini tamamlamak, İsfahan ve Azerbeycan'ı elde etmek ve hangisinin fethine daha önce başlamak gerektiği konusunda Hürmüzan ile görüştü. Hürmüzan da: "Bu toprakların ve buralarda bulunan İslâm düşmanı halkın durumu, iki kanadı, iki ayağı ve bir başı bulunan bir kuşa benzer. Bu kuşun bir kanadı kırıldığı farzedilirse, kuş ölmez. Bir kanadı ve bir başı ile iki ayağı üstünde durur. Öbür kanadı da kırılmış olsa, kuş bir başı ve iki ayağı ile yaşar durur. Ama kuşun başı ezilir-

se ayakları da, kanatları da, başı da kırılır, ezilir gider. İşte bu kuş Kisrâ'dır. Kanadın biri Kayser'dir. Diğeri de Fars'tır. Yâ Emirü'l-Mü'minin, şimdi siz Müslümanlar'a emrediniz de toptan Kisrâ üzerine hareket etsinler" dedi.

Hz. Ömer, İran fethinin ikinci safhasını, yapılan görüşmelerden sonra gerçekleştirmiştir. Bir ordu düzenleyerek başına Hz. Numan b. Mukarrîn'i getirdi. Kadisiye fethinden yeni gelen Hz. Numan'a İbn Ömer ve ashâbdan pekçok kimse katıldı. Ordu Medine'den hareket ederken Hz. Ömer Ebû Mûsa'l-Eş'arî'ye Basra kuvvetleriyle, Huzeyfe'ye de Kûfe kuvvetleriyle hareket etmelerini ve Nihâvend'de birleşmelerini emretti. Emir gereği kuvvetler Nihâvend'e varıp birleştiler. Kisrâ'nın kumandanı kırk bir kişilik bir kuvvetle karşıladı. Kumandanlarının adına bazı şeyler soracağını, içlerinden bir tercüman istedi. Ashâbdan, edip ve hitabeti ile ünlü olan Muğîre b. Şu'be, sorulara cevap vermek üzere ortaya çıktı. Kisrâ'nın tercümanı: "Siz ne mikrop insanlarsınız? Buralarda ne işiniz var? Açlık ve yoksulluk sizleri buralara kadar itti" dedi. Muğîre b. Şu'be buna şu cevabı verdi: "Biz Arap ırkından kimseleriz. Vaktiyle azgın bir halde, zorlu bir belâ ve mihnet içinde yaşardık. Açlıktan hurma çekirdeği, deri parçası soyarken, deve yününden ve kıldan elbiseler giyerken, ağaca ve taşa taparken, koyu bir vahşet ve cehâlet içinde iken göklerin ve yerin Rabb'ı olan Allah Teâlâ bize kendi aramızdan bir peygamber gönderdi. Bu azîz Peygamberimiz bize: "Siz yalnız bir Allah'a ibadet edinceye veyahut cizye verinceye kadar sizinle savaşmamızı emir buyurdu. Peygamberimiz, Allah adına bize haber verdi ki bizden cihad uğruna hayatını feda edenler doğru Cennet'e gider. Orada Allah'ın görülmemiş nimetlerine nâil olurlar. Şehid olmayıp da geride kalanlar sizi esir edip ganîmetlere mâlik olurlar."

Bu konuşmanın bir sonuç vermemesi ve savaştan başka bir çıkar yol bulunmaması sonucunda Muğire, kumandan Hz. Nûman b. Mukarrîn'e savaşa başlamasını teklif etti. Bunun üzerine Numan: "Aziz kardeşim Muğire, Resûlullah, herhangi bir savaşta bulunup da sabah serinliğinde savaşa başlamadığı zaman, namaz vakti gelmeden acele etmezdi. Onun için ben taarruz emrini vermiyorum. Ta rüzgâr esip öğle sisi geçinceye ve namazlar kılınıncaya kadar beklememiz uygun olur" cevabını verdikten sonra: "Allah'ım, bugün senden, İslâm'ı azîz ve küfrü zelil edecek bir fetih ile gözümün aydın kılınmasını dilerim. Bunu yaptıktan sonra da bana şehidlik nasip et ve canımı al", diye dua etti. Askerlere de: "Arkadaşlar, Allah sizden razı olsun, âmin deyiniz" dedi. Askerler de âmin dediler.

Savaş özet olarak şöyle cereyan etti: Hz. Numan b. Mukarrîn, askerin sağ cenahına Huzeyfe'yi, sol cenahına da kardeşi Nuaym b. Mukarrîn'i kumandan tayin etti. Öyle sıcağı geçinceye kadar düşmanın saldırılarına karşı geri çekildi. Sonra Hz. Numan, uygun bir zaman ve ortam oluşunca askeri karşı taarruza sevketti. Kanlı bir savaş sürerken Hz. Numan, pekçok yerinden yaralanmıştı. Bunun üzerine bir de atının ayağı sürçerek mecalsiz bir halde yere düştü. Yere düşen bayrağı Huzeyfe b. el-Yeman alarak savaştı. Akşam üzeri zafer Müslümanlar'ın tarafına tecellî etti. Nihâvend alındı. Pekçok esir ve ganimet elde edildi.

Nihâvend savaşında Hz. Numan b. Mukarrîn, atından yere düştüğü sırada "kimse dönüp bana bakmasın" diye bağırdı. Müslümanlar önce bozuldularsa da Amr b. Ma'dî Kerb'in duruma müdahale etmesi üzerine

tekrar toparlandılar. İran ordusu komutanı Zülhâcibeyn katırından düşüp karnının yarılması üzerine yenilgiye uğradılar.Ma'kil b. Yesâr diyor ki: "Savaş Müslümanlar'ın zaferi ile kesin sonuçlandıktan sonra koşarak Hz. Numan'ın yanına geldim. Mataramda biraz su vardı. Yüzündeki toprakları yıkadım.Bana: "Sen kimsin?" dedi. "Ma'kil b. Yesâr'ım dedim." "Bizimkiler ne yaptılar?" dedi. Allah onlara fethi müyesser kıldı, dedim. Bunun üzerine Allah'a hamd ve sena ettikten sonra: "Durumu hemen Ömer b. Hattab'a yazın" dedi ve rûhunu teslim etti."

Hz. Ömer (r.a.), Hz. Numan b. Mukarrîn'in ölüm haberini duyduğu zaman elini başının üstüne koyarak ağladı.

OSMAN (r.a.)

İslâmiyet'ten önce künyesi Ebû Amr idi. Müslüman olduktan sonra Peygamberimiz'in kızı Rukiye'den Abdullah isminde bir oğlu doğdu. Bunun üzerine Müslümanlar ona Ebû Abdullah künyesini verdiler.

İsmi ve soyu: Osman b. Affân b.Ebû'l-Âs b.Ümeyye b.Abduşems b. Abdumenaf el-Kureşî.

Annesi: Ervâ binti Kurezy b. Rebîa'dır. Hz. Osman'ın ailesi Kurevs'in eşrafındandır. Fil olayından 6 yıl sonra milâdi 577'de doğdu. İlk Müslümanlar'dandır.Şam'a yaptığı ticaret seferinden dönerken Muin ile Zerka arasında uyukladığı bir sırada "Ey insanlar uyanın, Mekke'de Ahmed çıktı" diye bir ses işitti. Döndüğünde Peygamberimiz'in İslâm'a davete başladığını öğrendi. Bunun üzerine Zübeyr b. Avvam aracılığı ile Peygamberimiz'in huzuruna çıkarak Müslüman oldu.

Hz. Peygamber'in kızı Rukiyye, Ebû Leheb'in oğlu ile evli idi. İslâmiyet'ten sonra Peygamberimiz, kızını ondan boşattı ve Hz. Osman'la evlendirdi. Hz. Osman hanımı ile birlikte Habeşistan hicretine katıldı. Hicret'ten sonra ailesiyle birlikte Medine'ye hicret etti. Bedir savaşı öncesi Hz. Rukiyye hastalandı. Bu yüzden Hz. Osman Bedir savaşına katılamadı. Fakat Peygamberimiz savaşa katılmış gibi ona da pay ayırdı. Bedir savaşından hemen sonra Hz. Rukiyye vefat etti. Bunun üzerine Peygamberimiz'in diğer kızı Ümmü Külsüm'ü Hz. Osman'la evlendirdi. Peygamberimiz'in iki kızıyla evlenmiş olması sebebiyle Hz. Osman'a "Zü'n-nûreyn iki nur sahibi" lâkabı verilmişti.

Hicrî 4. yılındaki zatü'r-rika gazasına çıkılırken Hz. Peygamber tarafından Medine'ye vekil olarak bırakılmıştır. Bedir ve bu gaza dışında Peygamberimiz'in bütün gazalarına birlikte katıldı. Hudeybiye barışı öncesinde Hz. Peygamber onu Mekke'ye elçi olarak göndermişti. Hz. Osman'ın öldürüldüğü şeklinde bir haber geldi. Bunun üzerine Peygamberimiz "Şeceretü'r-Rıdvan" denilen ağacın altında ashâbından bîat aldı ve savaş hazırlıklarına başladı. Her sahâbî tek tek Peygamberimiz'in elini tutarak bîat ediyordu. Peygamberimiz iki elini birbirinin üstüne koyarak "Bu da Osman'ın bîatı" buyurdu. Hz.Osman'ın sağ olduğu anlaşılınca savaştan vazgeçildi ve Hudeybiye barışı imzalandı. Hz. Osman zengin bir sahâbî idi ve malı ile İslâm için çok önemli hizmetler vermişti. Medine'de tek bir içme suyu kuyusu vardı. Rûme denilen bu kuyu bir Yahudi'nin mülkiyetindeydi. Bu

Sahâbîler

ANSİKLOPEDİSİ

FASİKÜL-22

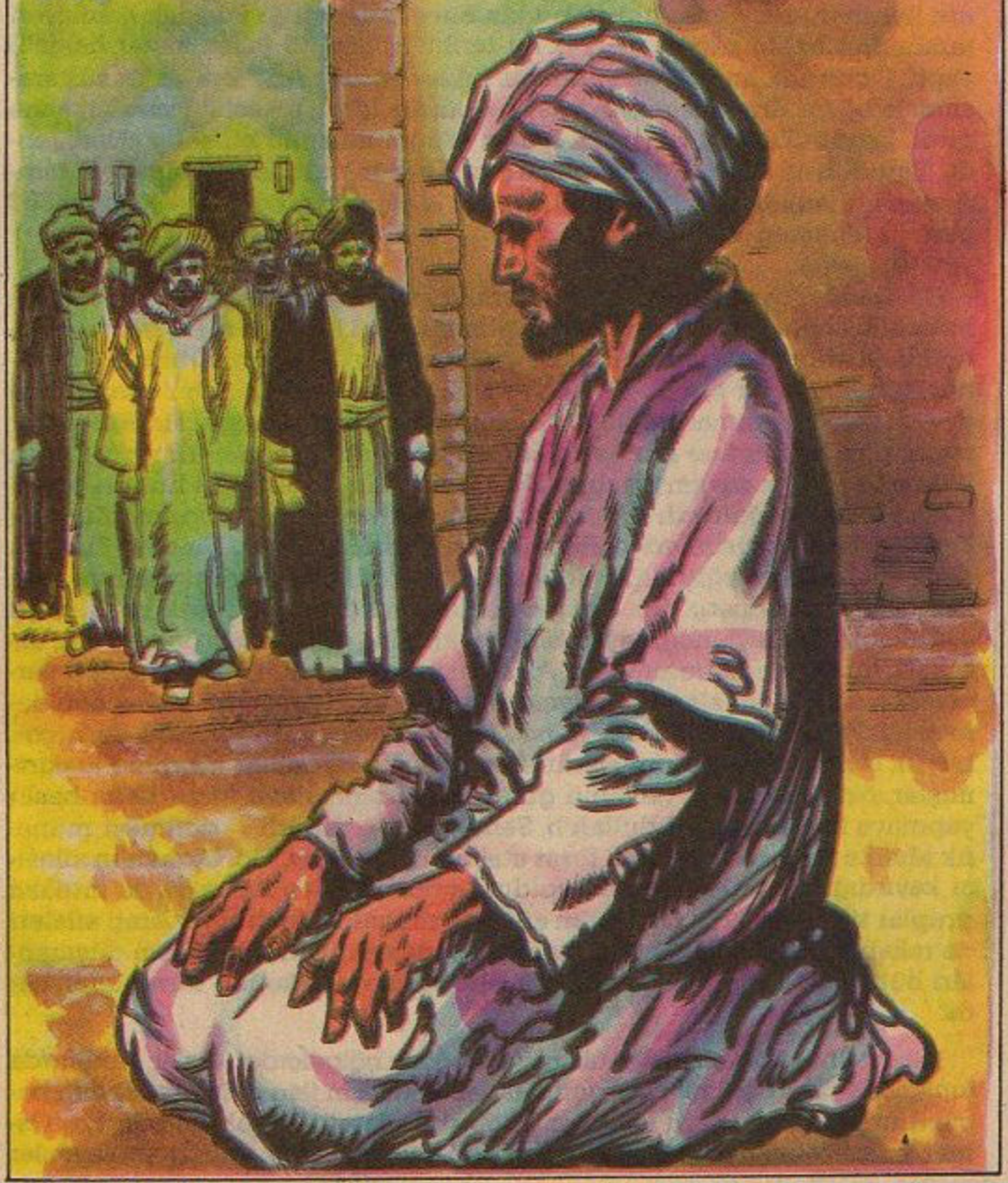

kuyunun suyunu satarak büyük vurgunlar vuruyordu. Hz. Osman kuyuyu satın almayı teklif etti. Yahudi ancak yarısının mülkiyetini satabileceğini söyledi. Hz. Osman bu kuyunun yarısını satın alarak Müslümanlar'a vakfetti. Kuyunun suyunu bir gün Yahudi, bir gün Müslümanlar kullanıyordu. Böylece Müslümanlar su sıkıntısından kurtuldular.

Yine hicretten bir süre sonra Mescid-i Nebevî Müslümanlar'a dar gelmeye başlamıştı. Hz. Osman kendi malından harcayarak mescidi genişletti.

Tebük savaşına çıkılırken malının yarısını bağışladı. Bin dinar miktarındaki bu bağışla ordu donatıldı. Peygamberimiz "Artık bundan sonra Osman'ın yaptıkları affedilmiştir" buyurdu. Hz. Osman veda haccına da katıldı. Peygamberimiz'in irtihalinden sonra Benî Saide sofrasında Hz. Ebû Bekir'e bîat edenlerdendi. Hz. Ebû Bekir ve Ömer devrinde şurâ meclisinin üyesiydi. Hz. Ömer'in vefatından önce tayin ettiği 6 kişilik komisyon tarafından halife seçildi. (H.24). Bu tarihten hicrî 35 yılına kadar halifelik yaptı. Onun zamanında İskenderiye, Kuzey Afrika, Antakya ve Tarsus arasındaki bölge, Ermenistan, Kafkasya, Horasan İslâm ülkesinin sınırları içine girdi. İstanbul'a Şam valisi Hz. Muâviye komutasında bir sefer düzenlendi. Yine Kıbrıs, Girit, Rodos adaları onun döneminde Hz. Muâviye tarafından fethedildi. Hicrî 31 yılında Bizans'la yapılan bir deniz savaşında 500 gemilik düşman donanması büyük bir yenilgiye uğratıldı.

Hz. Osman'ın yapmış olduğu önemli bir hizmet de Kur'ân-ı Kerîm nüshalarının çoğaltılmasıdır. Bilindiği gibi Kur'ân-ı Kerîm Hz. Peygamber döneminde vahiy katipleri tarafından yazılıyordu. Peygamberimiz'in ömrünün sonuna kadar Kur'ân-ı Kerîm'in inişi devam ettiği için bir kitap halinde bir araya toplanması mümkün olmamıştı. Bu toplama işini Hz. Ebû Bekir yapmış ve bu yegâne Kur'ân-ı Kerîm nüshasını Peygamberimiz (s.a.v.)'in hanımı Hafsa'ya teslim etmişti. Hz. Osman Hz. Hafsa'daki bu nüshayı 6 nüsha olarak çoğalttırdı ve önemli İslâm merkezlerine gönderdi. Kur'ân-ı Kerîmler'in bu nüshalara bakılarak yazılmasını emretti. Bu olay Kur'ân-ı Kerîm'in hiçbir değişikliğe uğramadan günümüze kadar ulaşmasında önemli rol oynamıştır. Hz. Osman çok halim selim, yumuşak başlı, hayâ sahibi, hiç kimseyi incitmeyen bir kişiydi. Sıla-i rahime çok önem verir, akrabalarına ikramda bulunurdu. Akrabalarına önemli devlet görevleri vermesi bazı fitne odaklarının istismarına yol açtı. Halbuki bu kişiler son derece fiyakalı idarecilerdi. Şam valisi Muâviye, Mısır valisi İbn Ebû Serh, çok büyük fetihlerde bulunmuşlardı. Fesatçılar halkı valiler aleyhine kışkırtmışlar, özellikle Mısır valisinin görevden alınması için Mısır halkı baskı yapmaya başlamıştı. Abdullah b. Sebe denilen Yahudi dönmesi münafık Mısır'a yerleşmiş, sürekli fesat ateşini körüklüyor, Hz. Osman'ın ailesini kayırdığını propaganda ediyordu. Ayrıca Kûfe ve Basra'da da ihtilâlci gruplar türemişti. Hz. Osman'ın ailesine muhalif olan büyük Arap aileleri de rekabet hissiyle aleyhteki faaliyetleri destekliyorlardı. İslâm düşmanları bütün ülke çapında çok organizeli komplo hareketleri düzenlemişlerdi.

Nihayet hac bahanesiyle yola çıkan değişik bölgelerden âsiler Medine'de toplandılar. Hz. Osman'a isteklerini iletebilmek için ileri gelen ashâbdan bazılarının aracı olmasını istediler. Hiçbiri bu isteği kabul etmedi. Hz. Osman cuma günü hutbede bütün icraatını gerekçeleriyle anlattı. Dinleyenler

ikna oldular. Bu arada fitneciler Hz. Osman'ın yardımcılarından Merve tarafından yazıldığını ileri sürdükleri isyancıların öldürülmesini emreden sahte bir mektubu ortaya atarak yatışan havayı yeniden körüklediler. İsyancılar Hz. Osman'ın istifasını istediler. Böyle bir geleneğin kapısının açılmaması için o bunu reddetti. Evini kuşatma altına aldılar. Bu arada âsilerle savaşmak isteyen birçok sahâbîye Hz. Osman, kan dökülmemesini rica ederek engel olmuştu. "Bir kişiyi öldürmek bütün insanları öldürmek gibidir" demişti. Hatta 40 gün süren bu kuşatma savaşında âsiler Hz. Osman'ın hanımının dışardan su almasına bile engel olmuşlardı. Hz. Ali âsilerle görüşmek istemiş, bunu da kabul etmemişlerdi. Bu arada Hz. Osman evinden âsilere çok içli bir hitabede bulunmuş ve özeltle şunları söylemişti: "Peygamberimiz'in emriyle genişlettiğim mescidde namaz kılmama engel oluyorsunuz. Satın alıp vakfetiğim Rûme kuyusunun suyunu bana çok görüyorsunuz. Bir kişi ya zina sebebiyle veya kasden adam öldürdüyse veya dinden çıktıysa öldürülür. Ben bu suçlardan hiç birisini işlemedim." Bu sözlerin de bir etki yapmaması üzerine Hz. Osman tevekkül ile sonucu beklemeye başladı. Bir gece rüyasında Hz. Peygamber, Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer'in "Oruçluyuz, seni iftara bekliyoruz" dediklerini gördü. Artık âhiret yolculuğu vaktinin geldiğini anlamıştı. Oturup Kur'ân-ı Kerîm okumaya ve ibadete başladı. Kapıda nöbet bekleyen Hz. Peygamber'in torunu Hz. Hasan ve arkadaşlarının bir kısmını yaralayıp etkisiz hale getiren âsiler içeri girdiler. Hz. Osman'ın başına demirle vurdular, dokuz hançer yarasıyla şehid ettiler. Hz. Osman şehid edildiğinde Kur'ân okuyordu. Hz. Osman'ı korumak için araya giren hanımı Nâile'nin de parmakları kesildi. (H. 35). Bu tarihte Hz. Osman 80 yaşlarında idi. Halifeliği 12 yıl sürdü. Rivayete göre şehid edildiğinde Hz. Osman'ın 30 milyon dirhemi ve 150 bin dinarı vardı. İsyancılar bunları yağmaladılar.

Bütün Medineliler olayı duyunca çok üzülmüşlerdi. Hiç kimse, Hz. Peygamber'in şehrinde onun halifesinin bu şekilde öldürüleceğine ihtimal vermiyordu. Âsiler Hz. Osman'ın evine kimseyi yaklaştırmadılar. Cesedi iki gün öylece kaldı. Nihayet dört cesur Müslüman eve girip cesedi aldılar ve defnettiler. Koskoca halifenin namazını onyedi kişi kıldı.

Bu olay ile İslâm'ı içten yıkmak isteyenler amellerine büyük ölçüde ulaşmış oldular. Müslümanlar arasında günümüze kadar kapanmayan yaralar açıldı.

Hz. Osman güzel ahlak örneği idi. Fıtraten çok temizdi. Cahiliyye döneminde bile içki içmemiş, zina etmemişti. Hz. Peygamber onun için "Melekler bile Osman'dan hayâ eder" buyurmuştu. Herhangi bir işi olduğunda hizmetçileri uyuyorsa onları uyandırmaz, işini kendisi yapardı.Yine Peygamberimiz başka bir hadîslerinde"Cennet'te her peygamberin bir refiki (arkadaşı) vardır. Benim arkadaşım da Osman'dır" buyurmuştu. Sağlığında Cennet'le müjdelenen on kişiden birisi olma şerefine ermişti.

Geceleri namazla, gündüzleri oruçla geçirirdi. Hanımı bir rekâtta Kur'ân'ı hatmettiğini söylemektedir.

Çok mütevaziydi. Halifeliği sırasında mescidde kumlar üzerinde uyuduğu kaydedilir. Çok sade bir hayat yaşardı. Devlet malından muhtaçlara ziyafet verir, kendisi evine gider, zeytin yağı ve sirke yerdi. Kölesini devesinin arkasına bindirirdi. Allah'tan çok korkardı. Bir kabre uğradığında ağlar, gözyaşlarından sakalı ıslanırdı.Cennet'le Cehennem arasına getirilip "Bekle hangisine gireceğin belli değil" denilse, o sırada kül olmayı tercih

ederdim'' derdi.

Peygamberimiz'den şöyle bir hadîs naklederdi: ''Yavan ekmek, tatlı su ve gölgelenecek ev dışındaki herşey ademoğlu için fazladır''

Hz. Osman yakışıklı, parlak tenli, sık sakallı, geniş omuzlu, bir zattı. Sakalına kına yakardı.

Hz. Peygamber'den (s.a.v.) doğrudan ve Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer vasıtası ile hadîs nakletmiştir. Naklettiği hadîsler 145'dir. Kendisinden hadîs nakledenler arasında çocukları Eban, Ömer ve Said; amcaoğlu Mervan b. Hakem, İbn Mes'ûd, İbn Ömer, İbn Abbas, Zübeyr, Zeyd b. Sâbit, Ebû Hureyre gibi sahâbîler; Ahnef, Abdurrahman b.Ebû Damra, Said b. Müseyyeb, Ebû Vâil gibi ünlü hadîsciler vardı.

Hz.Osman 8 civarında evlilik yapmış ve pek çok çocuğu olmuştur. İbn Sa'd tek tek bunların isimlerini vermektedir (3/54). Çocukları çerisinde en ünlüsü büyük âlim Eban b. Osman'dır.

OSMAN b. ÂMİR b. AMR (r.a.)

Hz. Ebû Bekir'in babası olan Osman b. Âmir, Ebû Kuhafe diye ünlüdür. Babası, Âmir b. Amr'dır. Mekke'nin fethi sırasında Müslüman olmuştur. Oğlu Ebû Bekir'den torunu Esma'nın naklettiğine göre, Hz. Peygamber (s.a.v.) Mekke'yi fethedince, doğrudan Mescid-i Haram'a gitmiş ve Kâbe'deki putları kırmıştı. Bu sırada Hz. Ebû Bekir, babası Ebû Kuhafe ile birlikte Hz. Peygamber'in yanına gelmişti. Hz. Peygamber, Hz. Ebû Bekir'i görünce, Ey Ebû Bekir, ben kendisine gelinceye kadar, ihtiyara iliş-meseydin ya'' dedi. Ebû Bekir de: Ey Allah'ın Elçisi, senin ona gelmenden, O'nun sana gelmesi daha münasip, dedi. Bundan sonra Resûlullah, O'nu önüne oturttu ve elini kalbinin üzerine koyarak: Ey Ebû Kuhafe, Müslüman ol ki, selâmette olasın, dedi. O da kelime-i şehadet getirerek Müslüman oldu. Müslüman olduğu zaman saçı sakalı ağarmıştı. Hz. Peygamber, bu beyazlıkları giderin, dedi.

Ebû Kuhafe, sürekli Mekke'de kaldı, yani hicret etmedi. Oğlu Hz. Ebû Bekir'in halifeliğini gördü. Oğlu kendisinden önce vefat etti. Oğlunun mirasından kendisine altıda bir hisse düşmesine rağmen, bunu almadı, torunlarına bağışladı. 14/635 yılında vefat etti. (İbn Sa'd,5/451, İbn Hacer, el-İsabe, 2/453)

OSMAN b.EBÛ'L -AS (r.a.)

Hz. Peygamber (s.a.v.) döneminde Tâif, Hz. Ömer döneminde ise Umman ve Bahreyn valisi olarak görev yapan Osman b. Ebû'l-As, hicretin dokuzuncu yılında Müslüman oldu. Babası, Ebû'l-As b. Bişr'dir. Aslen Tâifli'dir ve Sakifoğulları kabilesine mensuptur.

Tâif kuşatmasından sonra Hz. Peygamber'e gelerek Müslüman olan

Sakifoğulları heyetinin içinde Osman b. Ebû'l-As da vardı. Kendisi, heyet üyeleri içinde yaşca en küçük olanı idi. Bu sebeple heyet üyeleri, Hz. Peygamber'in huzuruna girerken develerini O'na tutturmuşlardı. En son olarak Hz. Peygamber'in huzuruna giren Osman b. Ebû'l-As, O'ndan kendisini dinde derin anlayış sahibi yapması ve ilimde ilerlemeyi nasip etmesi için Allah'a dua etmesini istemiş, bunun üzerine Hz. Peygamber O'nunla sohbet etmiş ve O'nun akıllı, din ve hayır işlerinde gayretli birisi olduğunu anlamıştı. Bu sebeple kendisini Tâif valiliğine atadı ve O'na "Kendin tek başına namaz kılarken, dilediğin şekilde namaz kılabilirsin, ancak imam olduğun zaman namazını uzatma, tavsiyesinde bulundu. (İbn Sa'd, 5/508)

Osman b. Ebû'l-As, Hz. Peygamber'in kendisini vali seçmekle ne kadar isâbet ettiğini, O'nun vefatından sonra meydana gelen irtidad olaylarında gösterdi. O, irtidad olayları başlayınca, yeni Müslüman olmalarına rağmen, Tâif'te irtidad olaylarına meydan vermedi. Ufak tefek kıpırdanmalara karşı "Size ne oluyor, daha yeni Müslüman oldunuz. Bari dinden dönmede ilk olmayınız" diyerek dinden dönmek isteyenlere mani oldu. (İbn Hacer, el-İsabe, 2/353)

Hz. Ebû Bekir döneminde de Tâif valisi olarak görevine devam eden Osman b. Ebû'l-As, Hz. Ömer döneminde Umman ve Bahreyn'e vali oldu. Buradaki görevi ve görevinden ayrılışı ile ilgili yeterli bir bilgi bulunmayan Osman b. Ebû'l-As, daha sonra Basra'ya yerleşmiş ve orada 50/670 yılında vefat etmiştir.

Hasan el-Basrî, O'nun hakkında "Osman b. Ebû'l-As'tan daha faziletli bir kimse görmedim" demişti. Kendisinden rivayet edilen hadîsler kütüb-i sittenin bazı kitaplarında yer almaktadır. Hz. Ömer'in vefatından sonra O'nun hanımlarından biriyle evlenen Osman b. Ebû'l-As, bu evliliği, çocuk ve mal için değil, sadece Hz. Ömer'in geceleyin kıldığı namazı öğrenmek için evlendiğini söylemiştir.

O'nun cömertliğini Ebû Nadra adlı birisi şöyle anlatmaktadır: Osman b. Ebû'l-As'ın yanına gitmiştim. O'nu sohbet ederken buldum. O sırada kendisine bir koç getirdiler. Koçu getirene _ kaça aldın? diye sordu. Koçun sahibi de, on iki dirheme, diye cevap verdi. Ben bu arada, eğer on iki dirhemim olsaydı, bu koçu alır, keser, çoluk çocuğuma yedirirdim, dedim. Daha sonra oradan ayrılırken, Osman bana, içinde elli dirhem olan bir kese verdi. Çok muhtaçtım. Allah rızası için verdiği bu paradan daha bereketli hiç para görmedim.

OSMAN b. HUNEYF (r.a.)

Sahâbe arasında matematik,özellikle arazi ölçme bilgisine sahip, pratik zekası ve tecrübesiyle tanınan ve bu sebeple de Hz. Ömer tarafından Kûfe arazisini ölçmekle görevlendirilen Osman b. Huneyf, Ensâr'dandır ve Evs kabilesine mensuptur. Babası, Huneyf b. Vâhib b. Hukeym'dir. Sehl b. Huneyf'in de kardeşidir. Kardeşi Sehl ile birlikte Müslüman olmuştur. Bedir'de bulunduğuna dair kesin bir bilgi yoktur. Ancak daha sonraki savaşlarda bulunmuştur.

Osman b. Huneyf'i sahâbe arasında ünlü eden olay, hiç şüphesiz Hz. Ömer tarafından Kûfe arazisinin ölçülmesinde görevlendirilmesidir. O dönemde hesap işlerini bilen, arazi ölçümlerinden anlayan pek az kimse vardı. Bu sebeple Hz. Ömer, bu konuda uzman kişi bulmada zorluk çekiyordu. Irak fethedilince Kûfe arazisinin ölçülmesi ve buna göre vergi alınması gündeme gelmişti. Yapılan araştırma neticesinde Hz. Ömer'e bu konuda uzman olan ve elinden her türlü iş gelen Osman b. Huneyf tavsiye edildi, o da Osman'ı Kûfe arazisini ölçmekle görevlendirdi.

Osman b. Huneyf de dağ, bayır, nehir, sahil ne varsa ziraata elverişli olan on milyon altıyüz bin dönümlük bir arazinin ölçümünü yaptı. Daha sonra Hz. Ömer, O'nu Kûfe'ye vergi müdürü olarak tayin etti. O da kısa zamanda vergi gelirlerini arttırarak hazineye büyük gelir getirdi. Kûfe'deki gelir artınca, Hz. Ömer, o sırada Basra valisi olan Ebû Musa el-Eş'arî'ye bir mektup yazarak, Basra'da da Kûfe usulü vergi alınmasını ondan istedi. Kûfe'nin vergisi, bu usulle yirmi milyondan otuz milyona çıkmıştı. Hz. Ömer'in vefatından sonra Osman b. Huneyf, Kûfe'den ayrılarak Medine'ye döndü.

Osman b. Huneyf'in ikinci kez ortaya çıkışı, Hz. Ali döneminde olmuştur. Hz. Ömer döneminde bir çeşit kadastro ve vergi uzmanı olarak çalışan Osman b. Huneyf, Hz. Ali döneminde idareci olarak görev yaptı ve Basra valisi oldu. Bu görevinde ne yazık ki çok kalamadı. Talha ve Zübeyr olayları ortaya çıkınca, bunun uzantısı kısa zamanda Basra'ya ulaşmakta gecikmedi. Hz. Âişe, Talha ve Zübeyr taraftar toplamak üzere Basra'ya gelmişlerdi. Osman b. Huneyf, hükûmeti yani Hz. Ali'yi temsil ediyordu. Hz. Âişe ve grubu ise, Hz. Ali'ye karşıydı. Osman b. Huneyf, pek tabiî olarak temsil ettiği hükûmeti müdafaa etmek zorundaydı. O da bunu yaptı ve iki grup arasında çatışma çıktı. Fakat bu çatışmada Osman b. Huneyf, kaybetti ve yakalandı.

Talha ve Zübeyr, Osman b. Huneyf'i öldürmek istedilerse de, Hz. Âişe'nin müdahalesiyle ölümden kurtuldu ve hapsedildi. Hz. Âişe, Osman'ın Ensâr'dan olduğunu, ölümü halinde Ensâr'la aralarında mesele çıkabileceğini, bu sebeple de O'nu öldürmenin doğru olmayacağını söyledi. Osman b. Huneyf öldürülmedi ama, kendisine işkence edildi. Saçını ve sakalını kestiler. Osman'ın hapsedilip de kendisine işkence yapıldığını duyan taraftarları, Hz. Âişe grubuna bir ültimatom vererek, O'nun serbest bırakılmasını istediler. Zübeyr, önce buna yanaşmadı ise de, sonradan O'nu serbest bıraktılar. Osman da, Medine'ye geldi, o sırada Hz. Ali de oradaydı. İkisi karşılaşınca Osman, Hz. Ali'ye, başından geçenleri tek tek anlattıktan sonra işte böyle, Yâ Emirü'l-mü'minîn, sizin huzurunuzdan yaşlı başlı, saç sakal sahibi olarak ayrılmıştım. Fakat bugün huzurunuza tüysüz bir çocuk gibi geldim. Elbet bunun da bir ecri vardır, dedi. Cemel savaşından sonra Osman b. Huneyf, bu defa Kûfe valisi oldu. Muâviye döneminde vefat etti.

OSMAN b. MAZ'ÛN (r.a.)

Medine'de vefat eden ve Bâkî'ye gömülen ilk muhâcir olarak tanınan Osman b. Maz'ûn, Mekke'de İslâm'ı kabul eden ondördüncü kişidir. Lâkabı, Ebû Sâib'tir. Kudame b. Maz'ûn ve Abdullah

b. Maz'ûn'un kardeşidir. Osman b. Maz'ûn, Übey b. Hâris, Abdurrahman b. Avf, Ebû Seleme ve Ebû Ubeyde b. Cerrah ile birlikte Hz. Peygamber (s.a.v.)'e gelerek Müslüman olmuş bir sahâbîdir.

Osman b. Maz'ûn muhâcirlerin ileri gelenlerindendir. Allah'a olan bağlılığı ve zahitliği ile tanınmıştır. Bu sebeple Hz. Peygamber'in sık sık ikazlarına muhatab olmuştur. Habeşistan'a hicret etmiştir. Geriye döndüğü zaman, Velid b. Muğire'nin himayesine girmişti. Zira o dönemde zayıf ve güçsüz kişilerin, zengin ve güçlü kişilerin himayesine girmeden yaşamaları adeta imkânsızdı. Ancak Hz. Peygamber ve ashâbına yapılan çeşitli eziyet ve işkenceleri görünce, arkadaşlarım ve dindaşlarım, çeşitli eziyet ve işkencelere katlanırken, benim bir müşrikin himayesinde yaşamam doğru değil, diyerek Velid b. Muğire'ye gelmiş ve himayesinden çekildiğini söylemişti. Bunun üzerine her ikisi de Kâbe'ye gelerek bu yeni durumu halka ilân etmişlerdi.

Bir gün Osman b. Maz'ûn, şair Lebid b. Rebia'yı dinlerken, söylediği şiirin muhteviyâtı kendisini rahatsız etmiş ve açıkça Lebid'in yüzüne karşı, şiirini beğenmediğini söylemişti. Bunun üzerine aralarında münakaşa çıkmış ve iş kavgaya dönüşmüştü. Kavga sırasında Lebid, Osman b. Maz'ûn'a bir yumruk atarak gözünü şişirmişti. Bu olaya şahid olan Velid b. Muğire, ah yeğenim, himayemde iken başına bunlar gelmiyordu, gözün de sağlamdı, dedi. Osman b. Maz'ûn da buna karşılık, Doğru söylüyorsun. Ama bence Allah yolunda öbür gözüme de bir şey olmazsa, o zaman o gözüm sakattır. Ben senden daha şerefli ve daha güçlü bir kimsenin himayesindeyim yâ Velid, diye cevap verdi.

Osman b. Maz'ûn hicret izni çıkınca hemen Medine'ye hicret etti. Bedir'de bulundu. Medine'de ibadetle en çok meşgul olan bir sahâbî oldu. Gündüzleri devamlı oruç tutuyor, geceleri ise namaz kılıyordu. Çok az uyku uyuyor, hanımından uzak duruyordu. Bu durumdan şikayetçi olan Osman'ın hanımı, Hz. Peygamber'in hanımlarına gelerek, onlara gündüzlerini oruçla, gecelerini ise namazla geçiriyor, diye serzenişte bulunmuştu.

Osman b. Maz'ûn'un bu durumu, Hz. Peygamber'e intikal edince, Resûlullah (s.a.v.) durumu tetkik ettirmiş ve doğruluğunu öğrenince, O'nu yanına çağırmış ve şöyle demişti: "Böyle yapma, gözünün senin üzerinde hakkı vardır. Cesedinin senin üzerinde hakkı vardır. Ailenin de senin üzerinde hakkı vardır. Bazan nafile namaz kıl, bazen de uyu. Bazen nafile oruç tut, bazen de tutma." (İbn Sa'd, 3/395)

Bir başka rivayette ise, Osman b. Maz'ûn, özel bir yer yaptırmış ve orada devamlı ibadetle meşgul olmaya başlamıştı. Resûlullah bunu öğrenince oraya gelmiş ve ibadet ettiği yere girmişti. O sırada Osman ibadetle meşguldü. Hz. Peygamber, ibadeti bitirince Osman'a, Ey Osman, muhakkak ki Allah Teâlâ beni ruhbanlık tesis etmek için göndermedi. Hz. Peygamber bu sözü bir kaç kez tekrar etti. Daha sonra, Allah indinde dinin en hayırlısı, kolaylık üzerine kurulan Hanîf dinidir, dedi. (İbn Sa'd, 3/395)

Bir gün Resûlullah (s.a.v.) ashâbına kıyametin vasıflarını anlatmıştı. Bunun üzerine bir grup sahâbe, Osman b. Maz'ûn'un evinde toplandı. On kişiydiler. Bu on kişi, günlerini, oruç tutmaya, geceleri de namaz kılmaya, yatakta yatmamaya, et ve yağ yememeye, kadınlara yaklaşmamaya, yün elbise giymemeye, dünyayı terketmeye, yeryüzünü gezip dolaşmaya

ve bu konularda birbirlerini kontrol edip eksiklerini söylemeye söz verdiler.

Hz. Peygamber, bu konuşmayı haber alınca, hemen Osman'ın evine gitti ve onlara, "Ben bununla emrolunmadım. Nefsinizin sizin üzerinizde hakkı vardır. Bazen oruç tutun, bazen tutmayın. Gecenin bir kısmında ibadet edin, bir kısmında uyuyun. Ben geceleri bazen kalkar namaz kılarım, bazen de yatar uyurum. Bazen oruç tutar, bazen de tutmam. Et ve yağ yerim. Kim benim sünnetimden ayrılırsa, benden değildir, dedi. Sonra mescide gelerek, bazılarına ne oluyor ki, kendilerine kadınları, yiyecekleri, helal nimetleri, uyku ve dünyanın diğer meşru zevklerini, haram kılıyorlar. Dikkat ediniz, ben size Hıristiyanlar'ın keşiş ve ruhbanları gibi olmanızı kesinlikle emretmedim. Bizim dinimizde et yememek, kadınları terketmek, Hıristiyanlar'ın yaptıkları gibi, devamlı ibadet edilecek özel yerler kullanmak yoktur. Ümmetimin inzivası, oruç; ruhbaniyeti ise cihaddır. Allah'a ibadet ediniz. O'na hiç bir şeyi ortak koşmayınız. Haccediniz ve umre yapınız. Namazı kılınız ve zekatı veriniz. Ramazan orucunu tutunuz. Sizden önce, çok aşırı gidenler, helâk oldular. Siz nefsinize sıkıca sahip olunuz" diye ikazda bulundu. Daha sonra da "Ey iman edenler, Allah'ın size helâl kıldığı güzel ve temiz şeyleri, kendinize haram etmeyin. Aşırı da gitmeyin. Çünkü Allah aşırı gidenleri sevmez" Mâide, 5/87, Vâhidi, Esbâbu'n-Nüzul, s. 137-138)

Osman b. Maz'ûn, Hz. Peygamber'den hadım olmak için izin bile istemiş, fakat Hz. Peygamber, O'na izin vermemişti. O'nun bu türlü ibadete düşkünlüğü, sahâbe arasında kendisini meşhur etmiş, adeta zâhitliğin sembolü haline gelmişti. Ancak Hz. Peygamber, aşırılıkları sevmeyen ve daima dengeli olmayı emreden bir peygamberdi. Bu sebeple ibadet, yoğun bir hayat süren Osman b. Maz'ûn'u zaman zaman ikaz etmiş, ibadette yaptığı aşırılıkları uygun görmemişti.

Osman b. Maz'ûn çok hayâlı bir sahabî idi. Bir gün Hz. Peygamber'e gelerek, Ey Allah'ın Elçisi, karımın, avret yerimi görmesini istemiyorum, dedi. Resûlullah,niçin? diye sordu. Osman da, utanıyorum, dedi. Resûlullah da, Allah karını, sana seni de karına elbise kılmıştır. Benim ailelerim de avret mahallimi görür, ben de onların avret mahallerini görürüm, buyurdu. Bunun üzerine Osman, sen de mi bunu yapıyorsun yâ Resûlullah, dedi. O da evet, dedi. Bunu işiten Osman, ayrılıp gitti. O gidince Hz. Peygamber,Osman çok hayâlı ve avret mahallini örtmeye çok düşkün, dedi. (İbn Sa'd, 3/394)

Osman b. Maz'ûn, fıtraten kötülüklere karşı, bir antipatisi vardı. Bu sebeple içki haram kılınmadan önce, aklımı gideriyor ve benden daha aşağıdaki kimselere beni rezil ediyor, diye içki bile içmezdi. O, hicretin ikinci yılında 624'de Medine'de vefat etti. Medine'de muhâcirlerden ilk vefat eden sahâbî ünvanını kazandı. Bâkî mezarlığına gömüldü. Bu mezarlığa ilk gömülen kişi oldu. Mezarının başına bir işaret konuldu. Hz. Peygamber, gözlerinden yaşlar akarak O'nun nâşını öpmüştü. (Tirmizî, Cenaiz, 14).

OSMAN b. TALHA (r.a.)

İslâm öncesi ve sonrasında Kâbe'nin anahtarcısı olan Osman b. Talha, (r.a.) Kureyş kabilesine mensuptur. Abduddâroğulları'ndandır. Babası, Talha b. Abdullah, Uhud savaşına katılan ve bu savaşta ölen müşriklerdendir. Müslüman olmadan önce kendisi de, Mus'ab b. Umeyr'i namaz kılarken görmüş ve bu durumu annesi ve kabilesine ihbar etmişti. Bununla birlikte iyilik sever biriydi.

Ümmü Seleme, O'nun hakkında şu bilgiyi vermektedir: Abdülesedoğulları'nın yanında bulunan oğlumu alarak deveme bindim ve Medine yolunu tuttum. Yapayalnız idim. Ten'im mevkiine vardığım zaman, Abduddâr-oğulları'ndan Osman b. Talha ile karşılaştım. Bana nereye böyle? dedi. Ben de, Medine'ye kocamın yanına gidiyorum dedim. Yanında kimse yok mu? dedi. Ben de: Allah'tan ve şu yanımda bulunan yavrumdan başka kimse yok, dedim. Bunun üzerine devemin yularını tuttu ve beni Medine'ye götürmeye başladı. Allah'a yemin ederim ki, bu kadar şerefli bir Arab'a rastlamadım. Konak yerine vardığımızda, devemi çökertiyor, geri çekilip inmemi bekliyor, devemden inip yanından ayrılınca da, onu alıp bir ağaca bağlıyor, kendisi de, bir ağaç altına gidip yatıyordu. Hareket zamanı gelince devemi yüklüyor, geri çekilerek, "Bin" diyordu. Binip yerleşince de devemin yanına gelip, yularından tutup bir diğer konak yerine kadar beni böylece götürüyordu. Medine'ye kadar hep böyle yaptı. Kuba'da Amr b. Avfoğulları'nın köyü görününce bana: Kocan burada, haydi Allah'ın lütfuyla yanına git, dedi. Osman b. Talha'dan daha şerefli bir arkadaş görmedim.

O, Hudeybiye anlaşmasından sonra Müslüman oldu. Halid b. Velid ve Amr b. Âs ile birlikte Medine'ye hicret etmişlerdi. Önce Halid b. Velid, daha sonra da Osman b. Talha, üçüncü olarak da Amr, Hz. Peygamber'e bîat etmişti. Osman b. Talha, Mekke'nin fethinde bulunmuş, O ve Bilâl, Hz. Peygamber ile birlikte Mescid-i Haram'a girmişlerdi. Hz. Peygamber, Osman'dan Kâbe'nin anahtarını istemiş, O da koşarak annesinde bulunan anahtarı alıp getirmişti. Daha sonra Kâbe'nin kapısını açmış ve üçü birlikte Kâbe'nin içine girmişlerdi. Hz. Peygamber, Kâbe'nin içinde arkası kapıya dönük olarak namaz kılmış ve daha sonra dışarı çıkmışlardı. Vahidî'ye göre, Kâbe'nin anahtarı önce Hz. Ali'ye verilmiş, fakat, "Allah size emanetleri ehlinize vermenizi, insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adaletle hükmetmenizi emreder" (Nisâ, 4/58) âyeti nâzil olunca, Hz. Peygamber, Kâbe'nin anahtarını tekrar Osman b. Talha'ya vermişti. (Vahidî, Esbabu'n-Nüzul, s. 104-105, Tecrid Ter. 7/280)

Osman b. Talha, Mekke'de kaldığı sürece Kâbe'nin anahtarı onda kalmış, kendisi Medine'ye gelmeyi arzu ettiği zaman, anahtarı amcasının oğlu Şeybe b. Osman'a bırakmıştı. Bundan sonra Kâbe'nin anahtarcılığı görevi Şeybeoğulları'nda devam etti. Osman b. Talha 42/662 yılında vefât etti. (İbn Nacer, el-İsabe, 2/452, Zehebî, A'lâmu'n-Nübelâ, 3/10).

ÖMER (r.a.)

Halife Hz. Ömer, Kureyş'in eşrafındandı. Soy silsilesi şöyledir; Ömer b. Hattab b. Nüfeyl b. Abduluzza b. Riyah b. Abdullah b. Rizah b. Adiyy b. Ka'b b. Lüeyy b. Galib b. Fihr el-Kureşî. Annesi ise, Hanteme binti Hâşim b. Muğire'dir. Peygamberimiz'le soyu sekizinci cedde birleşir.

Hz. Ömer, hicretten kırk yıl kadar önce doğmuş olup, çocukluğunda ailesinin develerini gütmüştü. Hatta, halife olduktan sonra bir gün deve güttüğü yerlerden geçerken gözleri yaşararak şöyle demişti: "Yâ Rab, ne büyüksün. Hayatımda öyle bir zaman geçti ki bu yerlerde deve güder, bîtaş kalarak biraz dinlenmek istediğimde babam bana çıkışırdı. Bugün ise Müslümanlar'ın başkanlığını yapıyorum, Allah'tan başkasına baş eğmiyorum."

Hz. Ömer, Kureyş'in eşrafından, hatın sayılıp sözü dinlenenlerden idi. Cahiliyye devrinde elçilik, Kureyş adına sözcülük çoğu kez ona verilirdi. Soy ilmini iyi bilir, çok iyi silâh kullanır, güreş tutar, çok etkili hitabette bulunurdu. Birkaç kez Şam taraflarına gitmiş, Kureyş adına o bölgelerin hâkim ve krallarıyla görüşmüştü.

Hz. Ömer, Peygamberimiz'e (s.a.v.) nübüvvet görevinin tevdi edilmesinden altı yıl sonra, bi'setin altıncı yılında, zilhicce ayında Müslüman oldu. Müslüman olmazdan önce İslâm'a ve Müslümanlar'a karşı çok sert ve katı davranırdı. Peygamberimiz Dâr-ı Erkâm'da, bir pazartesi günü "Allah'ım, şu iki adamdan, Ebû Cehil veya Ömer'den hangisi sana sevgili ise, onunla İslâm'ı azîz kıl" diye dua etmişti. O günlerde Resûlullah Kâbe'de namaz kılarken Hz. Ömer yanına yaklaşmış ve O'nu dinlemişti. Resûlullah namazda Hâkka sûresini okuyordu. Hz. Ömer, dinlediği âyetler karşısında sarsıldı ve yumuşadı. Yine bir başka gün Ebû Cehil'in teşvik ve büyük bir servet vaadiyle Hz.Ömer Hz.Peygamber'i(s.a.v.)öldürmek için Kâbe'den ayrıldı. Yolda, Müslüman olduğu halde bunu gizleyen Nuaym'a rastladı. Hz. Ömer O'na maksadını söyleyince "Yâ Ömer, seni nefsin aldatmış. Sen önce kendi ev halkınla ilgilen. Enişten ve kızkardeşin, Müslüman oldular." diyerek Hz. Ömer'i yolundan alıkoyarak başka yöne yönlendirdi.

Nuaym'ın bu haberi üzerine Hz. Ömer hemen geri dönüp ablası ve enişte sinin evine gitti. Evde, Habbâb b. Eret onlara Kur'ân okuyordu. Hz. Ömer'i görünce Habbâb saklandı. Ellerindeki Kur'ân sayfalarını da sakladılar. Fakat Hz. Ömer önce eniştesi ve amca oğlu Saîd b. Zeyd'i, sonra da ablası Fâtıma'yı iyice dövdü. Onlar da, "Evet biz Müslüman olduk. Allah ve Resûlü'ne imân ettik.Sen bildiğini yap" dediler. Hz. Ömer, okudukları Kur'ân sayfasını istedi. Onda Tâhâ sûresi yazılı idi. Okudu, etkilendi, sarsıldı ve neticede Müslüman olmaya karar verdi. Habbâb onu alıp Resûlullah'ın bulunduğu eve götürdü. Hz. Ömer orada Müslüman oldu. Daha sonra da azılı müşriklerin evlerini tek tek dolaşarak onlara Müslüman olduğunu haber verdi. Bu olay, Resûlullah'ın duasının üçüncü gününde ve-

ya ertesi günü idi. Bir gün önce de Hz. Hamza Müslüman olmuştu.

Hz. Ömer'in İslâm'ı kabulü, İslâm davetinde yeni bir devir açtı. Müslümanlar İslâm'ı açıkça tebliğ etmeye, Kâbe'de açıktan açığa cemaatle namaz kılmaya başladılar.

Hicretten sonra da Hz. Ömer, Resûlullah'ın bütün gazâ ve seferlerine, anlaşmalarına, idarî tedbirlerine ve İslâm yolundaki bütün teşebbüslerine aktif bir şekilde katılmıştı.Namaz vaktinin bir Müslüman tarafından ilân olunması fikrinin vahiyle de desteklenmesi onu çok mutlu etmişti. Bedir savaşına, Hz. Ömer'in korkusundan Benî Adiyy kabilesi pek katılamamış, Hz. Ömer bu savaşta müşrik dayısı Âs b. Haşim'i öldürmüştü. Uhud savaşında da Resûlullah'ın yanından ayrılmadı, Hâlid b. Velid'in hücumunu geri püskürttü. Diğer savaşlarda , söz gelimi Hendek, Hayber, Mekke fethi, Huneyn gibi savaşların hepsinde, Hz. Ömer aktif bir şekilde görev almış, Müslümanlar'ı teşvik ve teşcî etmiş, kendisi de cansiperâne savaşmıştır.

Hz. Peygamber'in irtihalini müteakip yapılan halife seçimi toplantısında Müslümanlar'ın birbirine düşmesinin önlenip Hz. Ebû Bekir'e bîatın sağlanmasında, Hz. Ömer'in basiret ve feragat dolu davranışının büyük payı vardır. Halife Hz. Ebû Bekir'in bütün işlerinde yardımcısı ve yakın danışmanı Hz. Ömer idi. Hz. Ebû Bekir, son günlerinde, kendisinden sonra halife olarak Hz. Ömer'i seçtiğini söylemiş, bütün sahâbe de itirazsız ve sevinerek kabul etmiştir.

Hicretin onüçüncü yılında halifeliği üstlenen Hz. Ömer'in devri, her yönüyle İslâm tarihinin ve İslâm davet ve cihadının en parlak devirlerinden biridir. İslâm ordusu Şam, Filistin, Irak, İran, Mısır, İsfahan ve Horasan bölgelerini bu devirde fethetmiş, devlet teşkilâtı kurulmuş, bütçe ve maliye düzene konmuş ve İslâm devleti ve toplumu,altın çağlarından birini yaşamıştır. Bu itibarla Hz. Ömer büyük bir devlet adamı, adaletli bir yönetici, âlim ve fakîh bir sahâbî, muttakî ve basiretli bir halife idi. Hicret'in 23. yılında mecûsî bir köle tarafından, mescidde sabah namazını kıldırırken şehid edildi.

Hz. Ömer cesaretli, özü ve gözü pek bir insandı. Abdullah b. Mesud der ki "Ömer'in Müslüman oluşu bir fetih, hicreti bir yardım, halifeliği de bir rahmet olmuştur." Gece yarısında kalkıp namaz kılar ve "Allah'ım, beni iyiler ile öldür. Beni kötülere halef kılma. Cehennem azabından koru ve hayırlı kişiler arasına kat" diyerek dua ederdi.Yüzüğünün başında da"Ey Ömer, sana vâiz olarak ölüm yeter" cümlesi yazılı idi.

Hz. Ömer valilerine şöyle talimat vermişti; "Sizi, saltanat sürmeniz, tahakküm ve zorbalık etmeniz için tayin etmedim.Siz,insanlara hidayet kılavuzu olacak, herkes tarafından tâbi olunacaksınız. Müslümanlar'ın hukukunu sağlayınız, onları dövmeyiniz ki zillete düçâr olmasınlar. Onları haksız yere medhetmeyiniz ki şımarmasınlar. Kapılarınızı yüzlerine kapamayınız ki kuvvetliler zayıfları yemesinler..." Onun devrinde valiler, kapısında kapıcı bulundurmamaya, her gelene kapısını açık bulundurmaya, ipekli elbise giymemeye, gösterişten uzak kalmaya söz verir ve özen gösterirdi.

Irak toprakları fethedildiğinde, bu toprakları gâzilere dağıtmayıp yerli

halka haraç vergisi karşılığı geri verdi. Bu kararının isabetliliği daha sonra anlaşıldı. Böylece hem o bölge halkını tedirgin etmemiş, zirâî üretimi devam ettirmiş, hem de devlete önemli bir gelir kaynağı temin etmiş oldu. Ayrıca, arazilere yerleşip çift çubuk sahibi olmanın, Müslüman savaşçıların cihad ruhunu söndüreceğini de biliyordu.

Hz. Ömer, artık kendi devrinde İslâm'ın aziz ve hâkim olduğunu, bu sebeble bazı kimselere, sırf gönlünü İslâm'a ısındırmak veya şerrini engellemek için fazla mal verilmesine gerek kalmadığını söyleyerek, müellefe-i kulûb'un zekat ve ganimet hissesini iptal etmiştir. Yine Hz. Ömer aç bırakıldığı için hırsızlık yapan kölelerin elini kesmemiş, Müslümanlar'ın gayr-i müslim kadın ve kızlarıyla evlenmesini yasaklayarak, İslâm toplumunun safiyetini korumasını hedeflemiştir.

Hz. Ömer'in adâleti vâli ve kadınlara bu yönde verdiği talimat ve tavsiyeler, onun İslâm tarihi içerisinde "Ömerü'l-Âdil" veya "Ömerü'l-Fâruk' ismiyle anılmasına yol açmış, O'nun âdil idare ve kararları hakkında müstakil kitaplar yazılmış, asırlar boyu anılmış, numûne-i misal ve menkıbe olmuştur. Bir defasında Ubeyy b. Ka'b ile bir anlaşmazlığı olmuş, meseleyi kadı Zeyd b. Sâbit'e götürmüşler, dava sırasında Zeyd b. Sâbit,halife Hz. Ömer'e biraz daha müsamahalı davranmaya kalkınca, "Senin huzurunda sıradan bir insanla Ömer eşit olmazsa, sen hiç bir zaman hâkimliğe layık olamazsın" buyurmuştur.

Hz.Ömer, Allah'ın ve Resûlü'nün koyduğu ahkamı tatbik konusunda zengin ile fakir, eşraf ile kimsesiz, şah ile köle arasında, hatta Müslüman ile gayr-ı müslim arasında fark gözetmezdi. Devlet görevine tayin edeceği memurlarından liyakatı esas alırdı. Devlet hazinesini harcarken kuruşuna dikkat eder, haksız kazanç sağlayanlarla mücadele ederdi. Üzerinde, halife olduğunu gösteren hiç bir alamet ve fazlalık bulunmaz, sade giyinir ve memurlarından da bunu isterdi. Geceleri Medine sokaklarını dolaşır, halkın ahvalini tetkik ederdi. Bir defasında geceleyin bir kadının, açlıktan ağlayan çocuklarını avutmaya ve uyutmaya çalıştığını görünce, gidip devlet hazinesinden sırtına un, yağ, hurma gibi gıda maddeleri yüklenmişti. Taşırken kendisine yardım etmek isteyen Eslem'in bu teklifini kabul etmemiş ve O'na; "Kıyamet günü benim yüküme katılacak değilsin, bırak da yükü kendim taşıyayım" buyurmuş, kendi eliyle çocukların karınlarını doyurmuştur. Halife Ömer, İslâm ülkesinde bir aç-açık oldu mu, kendisini sorumlu tutar, o yarayı kapatmaya koşardı.

Hz. Ömer, âlim ve fakîh bir devlet adamı idi. Ortaya çıkan yeni durumlar karşısında Kur'ân-ı Kerîm ve Resûlullah'ın sünnetinin genel ve özel naslarından hüküm çıkarır, etrafındaki fakîh sahâbîlere de danışır ve en doğru gördüğü hükmü uygulardı. Abdullah b. Mesud; "Arap kabilelerinin ilmini terazinin bir gözüne, Hz. Ömer'in ilmini terazinin bir diğer gözüne koysak, Ömer'in ilmi ağır gelir" der, Saîd b. Müseyyeb de "Resûlullah'tan sonra Ömer'den daha âlim bir zat bilmiyorum" derdi. Bu sebeble Hz. Ömer'in hükmü ve fetvaları daha sonra gelen âlimler ve mezheb imamları tarafından büyük bir itina ile korunmuş ve devam ettirilmiştir. Zaten Hz. Ömer, Resûlullah zamanında da, verdiği isabetli kararlar sebebiyle Resûlullah'ın övgüsüne mazhar olmuştur. Nitekim,Bedir'de alınan esirlere ne yapılacağı hususu gündeme gelince, başta Hz. Ebû Bekir olmak üzere bir kısım ashâb onların fidye karşılığı salıverilmesini teklif etmiş,Hz.Ömer ise;"İs-

lâm devletinin yeni kurulduğunu, bu uygulamanın Müslüman toplumunu za'fa uğratacağını, onların boyunlarının vurulması gerektiğini" ileri sürmüş, daha sonra bu konuda nazil olan âyet Hz. Ömer'in görüşünü desteklemiştir. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.); Hattâb oğlu Ömer'in sözüne uymamakla, bize büyük bir azabın dokunmasına az kalmıştı. Eğer azab inmiş olsaydı, Ömer'den başka kimse kurtulamazdı" buyurmuştur.

Hz. Ömer, İslâm devletinin idaresi altındaki gayr-ı müslim vatandaşların (zimmîlerin) haklarını korumada da çok hassasiyet gösterirdi. Fethettiği ülkelerdeki gayr-ı müslimlere her türlü dinî ve insanî haklarını tanımıştır. Hz. Ömer, kölelerin de hürriyete kavuşmasında büyük gayret göstermiş, Mısır valisi Amr b. Âs'ın oğlu, bir Mısırlı'yı tokatlayınca onu cezalandırmış ve "Herkes anasından hür olarak doğmuşken, siz ne zaman onları köleleştirdiniz." buyurmuş ve bu sözü tarihe malolmuştur.

Hz. Ömer, Kur'ân hukukunun uygulanması kadar Resûlullah'ın sünnetinin tatbikinde de hassas idi. Ancak,herkesin rastgele hadîs rivayetine izin vermez, Hz. Peygamber'den bir rivayette bulunandan hemen delil veya şahit isterdi. Bu tutumunun, hadîs rivayetinde disiplin ve ciddiyetin sağlanmasında önemli yararı olmuştur. Kendisi de Resûlullah'tan (s.a.v.) 500 civarında hadîs rivayet etmiştir. Hz. Peygamber'le devamlı surette bir arada olan ve O'nun meclislerini takip eden Hz.Ömer'in,daha fazla sayıda hadîs rivayet etmemiş olması, Resûlullah'a (s.a.v.) yanlış isnadda bulunma korkusundan kaynaklanmaktadır.

Hz. Ömer bir gün hutbede Müslümanlar'a, yanlış yola saptığı takdirde ne yapacaklarını sordu. Bir zat hemen ayağa kalkarak; "Seni kılıcımızla doğrulturuz" cevabını verince Hz.Ömer, ümmetin içinde böyle kimselerin bulunmasından dolayı Allah'a hamd ü sena etti.

Hz. Ömer, insanların dış görünüşüne ve zahirine aldanmaz ve "Bir adamın şöhretine,görünüşüne aldanmayınız.Namaz ve niyazına bakmayınız. Aklına, doğruluğuna bakınız." derdi.

Hz. Ömer, cihan tarihinin mümtaz bir adâlet örneğidir. Cahiliyye devrindeki sert mizaçlı Ömer, İslâm'la şereflenip Allah ve Resûlü'nün yoluna baş koyunca, insanlık tarihinin her zaman hasret ve övgüyle anacağı âdil, basîretli ve müşfik bir halife olmuştur. O, Mehmet Âkif'in de dediği gibi;

"Kenar-ı Dicle'de bir kurt aşırsa bir koyunu
Gelir de adl-i ilâhî sorar Ömer'den onu
Bir ihtiyar karı bîkes kalır, Ömer mesûl,
Yetîmi, girye-i hüsrân kalır, Ömer mesûl,
Bir âşiyân-ı sefalet bakılmayıp göçse
Ömer kalır altında, hiç değil kimse."

diye düşünüp, bu mesuliyet hissiyle hareket etmiş, sırtındaki emaneti bu idrakle taşımış ve teslim etmiştir.

ÖMER b. EBÛ SELEME (r.a.)

Hz. Peygamber'in üvey oğlu ve Hz. Ali döneminin Bahreyn valisi olan Ömer b. Ebû Seleme, Resûlullah'ın hanımı Ümmü Seleme'nin oğludur. Babası Ebû Seleme b. Ab-

dülesed'dir. Ömer, Ümmü Seleme'nin Ebû Seleme'den olan oğludur. Daha sonra Hz. Peygamber'le evlendiği için Ömer, Hz. Peygamber'in de üvey oğlu olmuş oldu.

Doğumu ile ilgili çeşitli rivayetler mevcuttur. Habeşistan'da ikinci yılda doğduğu rivayet edildiği gibi, bundan önce de sonra da doğduğu rivayet edilmektedir. Hendek savaşında annesiyle birlikte Hassân b. Sâbit'in müstahkem evinde kalmıştır. Hz. Peygamber vefât ettiğinde henüz dokuz yaşındaydı.Hz. Ali döneminde, O'nun Bahreyn valisi oldu. Cemel savaşına katıldı ve burada şehid düştü.(ö. 12/633) Bir başka rivayete göre, Abdülmelik b. Mervan zamanına kadar yaşadı ve Medine'de vefât etti.

Hz. Peygamber'den naklettiği bir hadîste,"Ben Resûlullah'ın terbiyesi altında bir oğlandım. Yemek yerken elim yemek kabının her tarafında dolaşırdı. Resûlullah bana "Ey Oğul, (yemeğe başlarken) Bismillahirrahmanirrahim, de. Sağ elinle ye ve sana yakın olan taraftan ye, buyurdu. Bundan sonra ben, her zaman besmele ile, sağ elimle ve önümden yemek yedim" (Tecrid Tercemesi, 11/379).

RAFİ' b. AMR (r.a.)

Rafi' b. Amr el-Gıfarî hakkında İbn Mâce'de yer alan bir hadîsten başka yeterli bir bilgi mevcut değildir. Bu hadîsten, O'nun Resûlullah ile görüştüğünü anlıyoruz. Rafi' şöyle demektedir:

Ben küçük bir çocuk iken hurma ağaçlarındaki hurmalara taş atardım. (Bu durum Hz. Peygamber'e şikayet edildi ve) beni Hz. Peygamber'e götürdüler. Hz. Peygamber, ey çocuk, niçin hurma ağaçlarını taşlıyorsun? dedi. Ben de: Yemek için, dedim. Resûlullah: Hurma ağaçlarına taş atma, ağaçtan yere düşenleri ye, diye tembihte bulundu. Sonra başımı sıvazladı ve Allah'ım bunun karnını doyur, diye duada bulundu. (İbn Mâce, Sünen, H.N. 2299)

Daha sonra Basra'ya yerleşti ve orada vefât etti. (Ö. 50/670)

RAFİ' b. AMR et-TÂÎ (r.a.)

Rafi' b. Amr et-Tâî, Zatusselasil seriyyesini bize nakleden sahâbîdir. Müslüman olmadan önce, hırsızlık yapan Rafi', Müslüman olduktan sonra bunu terketmiş, fakat iyi bir casus olmuştur.

Zatusselasil seriyyesini O, şöyle anlatmaktadır: Resûlullah (s.a.v.) Amr b. Âs komutasında Zatusselasil'e bir ordu göndermişti. Orduda Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer ve ashâbın diğer ileri gelenleri de vardı. Medine'den hareket edip Cebel-i Tay' denilen yere geldiklerinde konakladılar.Hz. Ömer: Bir kılavuz bulun, dedi. O'na: Rafi' b. Amr'dan başka kılavuz yok. O, aynı zamanda iyi bir casus ve güçlü bir yiğittir, dediler. Savaş sonunda karargâha geldim. Hz. Ebû Bekir'i arayıp buldum. Kendisine: Ey sofrasında helâl yemek yenen zat. Ashâb arasında seni arayıp buldum. Bana öyle şeyler

söyle ki, onları tatbik ettiğim zaman, ben de sizin gibi olayım, dedim. O da; O halde parmaklarınla say, dedi. Ben de: Peki sayıyorum, dedim.

Tek Allah'tan başka ilâh olmadığına,ortağının bulunmadığına, Muhammed'in O'nun kulu ve Resûlü olduğuna şehadet ederim, dersin. Namaz kılarsın. Malın zekâtını verirsin. Haccını ifâ edersin. Ramazan ayında orucunu tutarsın. Tamam mı? dedi. Ben de: Tamam dedim. Diğerlerine gelince: İki kişiye de olsa başkan olma, dedi. Ben de: Başkanlık sadece biz Bedir'e katılanlara mı has? dedim. O da:

Senin ve senden daha aşağı olanların da başkan olacağı günler yakındır. Allah, Peygamber'ini gönderince insanlar İslâm'a girdiler. Bir kısmına Allah doğru yolu gösterdi. Onlar kendiliğinden İslâm'a girdiler. Allah'ın zimmetini kabul ederek O'nun dostu oldular. Bir kimse başkan olunca, halk ondan şikâyetçi olur, hakkını alamazsa, Allah başkandan halkın intikamını alır. Sizden birinizin komşusunun davarı çalınsa, komşusuna kızgınlığından dolayı buna sevinse, hiç iyi olmaz. Komşu Allah'ın himayesindedir.

Aradan seneler geçtikten sonra Hz. Ebû Bekir halife seçildi. Hayvanıma binip yanına gittim. Ben Rafi'yim. Şu,şu yerlerde senin yardımcın idim, dedim. O da: Tanıdım, dedi. Beni başkan olmaktan menetmiştin, kendinse bütün ümmet-i Muhammed'e başkan oldun, dedim. O da: Evet, kim Müslümanlar içinde Allah'ın Kitab'ını hakim kılmazsa, Allah ona lanet eder, dedi.

RAFİ' b. HADÎC (r.a.)

Rafi' b. Hadîc, Ensâr'dandır. Hâriseoğulları kabilesine mensuptur. Babası, Hadîc b. Rafi'dir. Annesi ise, Urve b. Mes'ud'un kızı Halime'dir. Künyesi Ebû Abdullah'dır. Züheyr b. Râfi'nin de yeğenidir.

Rafi'b. Hadîç, yaşı küçük olduğu için Bedir savaşına katılamamıştır. Yaşının küçük olması sebebiyle Hz. Peygamber tarafından geri çevrilmiş; Uhud başta olmak üzere Hz. Peygamber ile birlikte diğer bütün savaşlara katılmıştır. Kabilesinin en bilgili kişisi olmuştur. Kendisine Uhud veya Hayber'de bir ok isabet etmişti. Resûlullah'a gelerek: Yâ Resûlullah, göğsümdeki oku çıkar, dedi. Resûlullah da: Yâ Râfi', istersen oku başı ile birlikte çıkarayım, istersen başı kalsın, sadece oku çıkarayım. Okun başı kıyamet günü senin şehid olduğuna şehadet etsin, buyurdu. O da: Yâ Resûlullah oku çıkar, başı kalsın. Kıyamet günü benim şehid olduğuma şahit olsun, dedi. Rafi' Muâviye'nin hilâfetine kadar yaşadı. Bir gün okun başının bulunduğu yara deşildi ve ikindiden sonra da vefat etti. (ö. 59/679) Vefat ettiğinde seksen dört yaşındaydı. Bir başka rivayete göre 74/693 yılında vefât etmiştir.

Rafi' b. Hadîc'ten yetmiş sekiz hadîs rivayet edilmiştir. Bunlardan beş hadîsin rivayetinde Buharî ile Müslim ittifak etmişlerdir. Müslim'in tek başına rivayet ettiği hadîs ise üçtür. Kendisinden oğlu Rifaa, Süleyman b. Yesar, Beşir b. Yesar ve Tavus b. Keysan hadîs rivayet etmişlerdir.

Rafi' b. Hadîc vefat ettiğinde cenaze namazını Abdullah b. Ömer kıldırmıştır. Abdullah b. Ömer de 74/693yılında vefât etmişti.Rafi'nin cenaze namazı kılınmadan önce kadınlar feryad ü figan etmeye başlayınca, Abdullah b. Ömer, "Susun Rafi' ihtiyar bir kimsedir. Allah'ın azabına takatı yoktur" dediği nakledilmektedir. (Tecrid Tercemesi, 2/505).

Rafi' b. Hadîc'den nakledilen hadîslerden iki örnek:

Biz akşam namazını Resûlullah (s.a.v.) ile birlikte kılardık da her birimiz, namazdan çıktığında attığı okun nereye düştüğünü görecek kadar henüz aydınlık bulunurdu. (Tecrid Tercemesi 2/506)

Amcam Züheyr, Resûlullah (s.a.v.)bizi suhûletli olan işten nehyetti,dedi. Ben de: Resûlullah'ın söylediği söz muhakkak ki hakikattır, dedim. Züheyr: Resûlullah, bir keresinde beni huzuruna çağırdı ve tarlalarınızı nasıl idare edersiniz? diye sordu. Ben de: Bunları, sulak tarafı bize ait olmak üzere ve hurmadan, arpadan vesk denilen ölçekler mukabilinde icara veririz, dedim. Resûlullah da: Öyle yapmayınız. Bunları ya kendiniz ekiniz, veya başkasına ücretsiz verip ektiriniz, yahut da boş tutunuz, buyurdu. Bu hadîsi amcasından işiten Rafi' Sem'an ve tâaten (işittim ve itaat ettim) demişti. (Tecrid Tercemesi, 7/229, H.N.1057)

RÂFİ' b. MÂLİK b. ACLAN (r.a.)

Rafi b. Mâlik,Ensâr'dandır ve Hazrec kabilesine mensuptur. Künyesi, Ebû Mâlik veya Ebû Rifaa'dır. Ensâr arasında Müslümanlığı ilk kabul edenler arasında yer almaktadır.

Rafi' b. Mâlik, birinci Akabe bîatına katılan on iki kişi arasında yer aldığı gibi, (621 senesi) ertesi yıl yapılan ikinci Akabe bîatına katılan yetmiş kişi arasında da yer almıştır. Akabe bîatlarına katılmak, O'nun en büyük övünç kaynağı olmuştur. Nitekim Bedir savaşına katılamayan Rafi'b. Mâlik,"Akabe'ye mukabil,Bedir'de bulunmam beni bu kadar sevindirmezdi" demiştir.

Rafi' b. Mâlik, Hz. Peygamber'in hicretinden önce Mekke'ye gitmiş ve O'ndan Yusuf sûresini öğrenerek Medine'ye dönmüştü. Rafi' b. Mâlik Uhud savaşına katılmış ve bu savaşta şehid düşmüştür. (ö. 3/624) Rafi', İslâmiyet'in neşri için canla başla çalışmış, malı ve canı ile cihad etmiş bir sahâbî idi.

RÂFİ' MEVLANNEBÎ (r.a.)

Rafi', Said b. Âs'ın kölelerinden idi. Ebû'l-Behiy diye anılırdı Said b. Âs'ın bir çok kölesi vardı. Bu kölelerini, her oğluna karşılık azâd etmişti. Ancak bunlar içinde azad etmediği tek köle kalmıştı. Rafi' adındaki bu köleyi de Hz. Peygamber aşkına azad ediyorum diyerek O'nu

Sahâbîler

ANSİKLOPEDİSİ

FASİKÜL-23

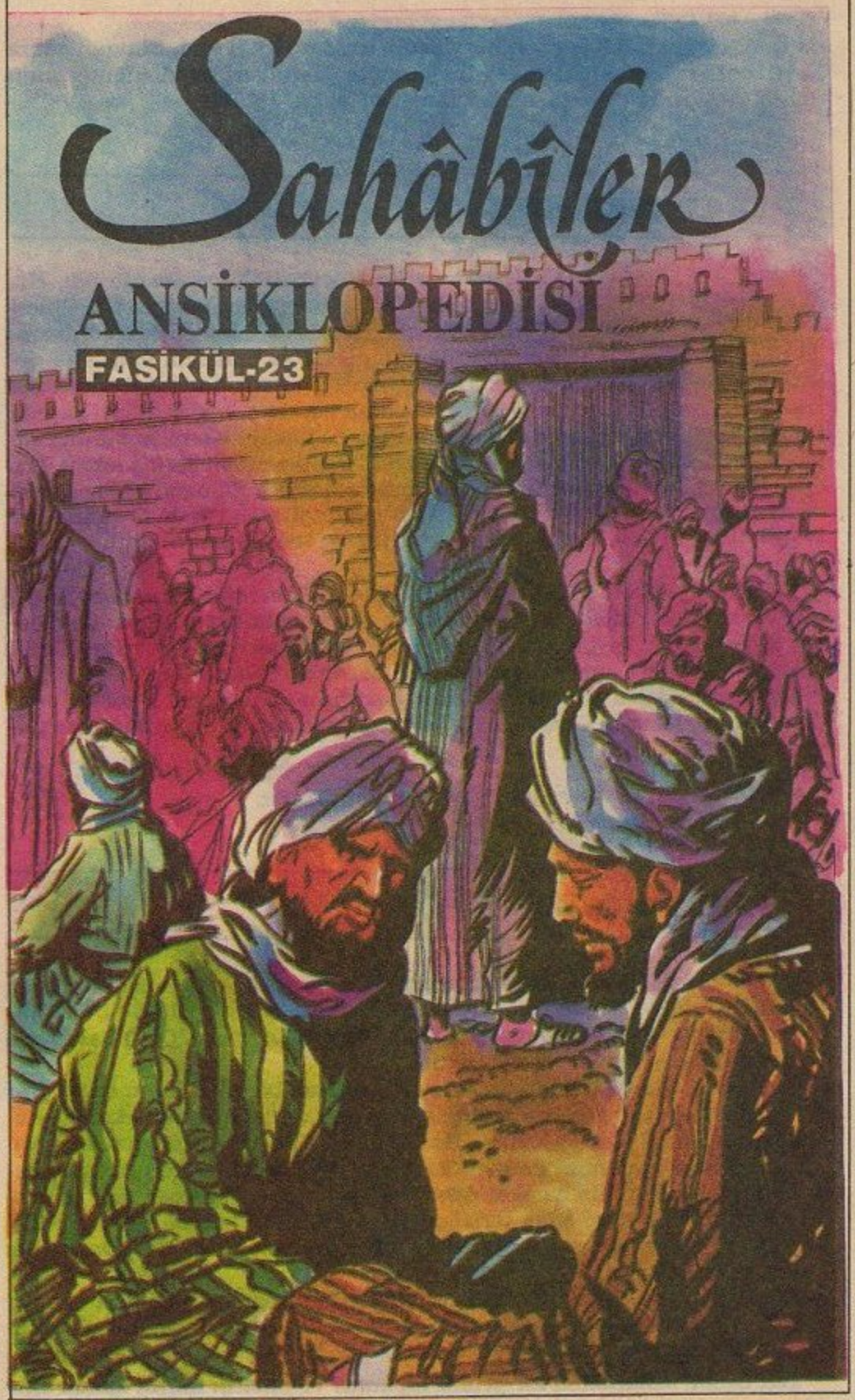

da azad etmişti. Hz. Peygamber aşkına azad edildiği için, bundan sonra kendisini Mevlannebî diye takdim etmiştir. Hatta sırf bu yüzden başının derde girdiği de olmuştur. (İbn Hacer el-İsabe, 1/488).

REBAH MELVANNEBÎ (r.a.)

Hz. Peygamber'in kölesiydi. Kaynaklarda adı, Hz. Peygamber'in huzuruna girmek için Hz. Ömer'in kendisinden randevu talep etmesi konusunda geçmektedir. Hz. Peygamber ile hanımı Hafsa arasında meydana gelen huzursuzluk sebebiyle Hz. Ömer çok üzülmüştü. Önce kızı Hafsa ile konuştu, sonra Hz. Peygamber'in odasının kapısına kadar geldi. Kapıda Rebah vardı. Hz. Ömer Rebah'a: Ya Rebah, Resûlullah'ın huzuruna girebilmem için bana izin iste, dedi. Resûlullah bu istek üzerine sustu. Hz. Ömer bir kaç kere Rebah'ın adını anarak izin istedi. Üçüncü kez izin istedi. Yine de izin verilmeyince Hz. Ömer çekip gitmek istedi. O sırada Hz. Peygamber, Rebah'ı çağırarak kendisine izin verildiğini bildirdi.

Rebah ile ilgili bir başka olay da, Seleme b. Ekva'nın olayı sebebiyle geçmektedir. Hudeybiye anlaşmasından sonra Resûlullah'ın kölesi ile Seleme b. Ekvâ, Hz. Peygamber'in develerini otlatmak için kıra çıkmışlardı. Akşam üzeri deve sürüsüne bir baskın olmuştu. Seleme, Rebah'a: Bu ata bin ve Resûlullah'a sürüsüne baskın yapıldığını haber ver, demişti. Bundan sonra Seleme b. Ekvâ'nın olağanüstü kahramanlığına şahit olmaktayız.

Rebah ile ilgili bilgiye pek rastlanılmamaktadır.

REBİ' b. ZİYAD (r.a.)

Rebi' b. Ziyad el-Harisî, Hz. Peygamber'le görüşmüş, fakat tâbiînden olduğunu söyleyenler de bulunmuştur. Sicistan'ın fethine katılmış ve orasını fethetmiştir. Ebû Musa el-Eş'ârî ise, O'nu Bahreyn'e zekât memuru olarak göndermiştir.

Hz. Ömer: "Bana,Müslümanlar'ın çok önemli bir işine tayin edeceğim bir adam söyleyin" deyince, yanındakiler: Abdurrahman b.Avf, dediler. Hz. Ömer, zayıf dedi. Falan, dediler. Hz. Ömer de, O bu işe yaramaz,dedi. Nasıl birisini istiyorsunuz? dediler. Hz. Ömer de: Başkan olduğu zaman, içlerinden biri imiş gibi hareket eden, başkan olmadığı zaman da, başkanları imiş gibi hareket eden birisi olmalı, dedi.Yanındakiler, öyleyse Rebi' b. Ziyad el-Harisî'den başkasını bilmiyoruz, dediler. Hz. Ömer de: "Doğrusunuz" dedi.

Rebi' b. Ziyad, Hz. Ömer gibi bir halifenin itimadını kazanmış bir kişi idi. (İbn Hacer, el-İsabe, 1/492) Şu hadise Hz. Ömer'in kendisine güvendiğini göstermektedir:

Hz. Ömer, sahâbeden bir grubu toplamış ve onların fikrini almak iste-

miştir. Birkaç kişiye söz veren Hz. Ömer, hiç birinin konuşmasını beğenmemiştir. Sonunda beyaz tenli, zayıf bir kişiye gözü takılır ve O'na söz verir. O da kalkar ve "Sen bu ümmetin işini üzerine aldın. Üzerine aldığın işleri yaparken, özellikle halk ile olan münasebetlerini sürdürürken, Allah'tan kork. Çünkü sen, sorguya çekilecek, hesap vereceksin. Seni emin biliyoruz. Üzerindeki emanetleri yerine getirmen gerekir. Yaptığın işlere göre mükafaatın verilecektir" dedi. Hz. Ömer: Halife olduğum günden beri, bana doğruyu konuşan olmadı. Kimsin sen? diye sordu. O zat da: Rebi' b. Ziyad'ım dedi. Hz. Ömer de: Muhâcir b. Ziyad'ın kardeşi mi? diye sordu. O da: Evet, dedi. Daha sonra Hz. Ömer bir ordu hazırladı ve Ebû Musa'yı komutan tayin etti. O'na "Rebi' b. Ziyad'a dikkat et. Eğer söylediklerinde samimi ise, bu işte sana yardımcı olur. O'nu kumandan tayin et. O gün yanınıza gelmesin. Şayet sözlerinde samimi değilse, O'nun mesuliyetini ben üzerime alıyorum. Sanki O'nu kumandan tayin eden benmişim gibi, onun sorumluluğu bana ait. Hz. Peygamber, (s.a.v.) bize şöyle buyurdu: "Benden sonra, sizinle ilgili korktuğum şeylerin en tehlikelisi, yaldızlı kelimelerle konuşan münafıkların türemesidir" dedi.

REBİA b. EKSEM (r.a.)

Rebia b. Eksem, Huzeymeoğulları'ndandır. Ebû Zeyd diye künyelenmiştir. Kısa boylu bir sahâbî idi. Bedir'den önce Müslüman olmuş ve hicret ederek Medine'ye gelmişti. Bedir'de bulundu. Bu sebeple Bedir ashâbından sayılmaktadır. Daha sonra Uhud, Hendek ve Hudeybiye'de bulundu. Hayber'in kuşatması sırasında Yahudi Hâris tarafından atılan bir okla şehid oldu. (ö. 7/628) Şehid düştüğünde yaşı otuz dokuz idi. (İbn Sa'd, 3/95)

REBİA b. HÂRİS (r.a.)

Rebia b. Hâris, Hz. Peygamber'in amcası Hâris'in oğludur. Cahiliyye döneminde Hz. Osman'ın ticaret ortağı idi. Bu sebeple Bedir savaşında Kureyşliler'le birlikte bulunmamıştır. Savaş yapıldığı sırada kendisi Şam tarafında idi. Ne zaman Müslüman olduğu belli değildir. Mekke'nin fethinden önce Müslüman olduğu tahmin edilmektedir.

Huneyn ve Tebük seferlerine katılan Rebia, veda haccında bulundu ve Resûlullah'ın hutbesinde adı zikredildi. Rebia'nın pek çok çocuğu vardı. Bunlardan Âdem, Sa'doğulları'na emzirilmeye verilmişti. Evin önünde oynarken Leysoğulları'na mensup biri tarafından atılan bir taşla öldürülmüştü. Bu sebeple Rebia ile öldürülen taraf arasında kan davası başlamıştı. Kan davası, cahiliyye döneminin en önemli âdetlerinden biriydi. Hz. Peygamber veda hutbesinde, "Bu beldede, bu ayda, bugünün kutsallığı gibi, bi, kanlarınız, mallarınız da kutsaldır. Şunu iyi bilin ki cahiliyye devrinde-

ki kan dâvâları da kaldırılmıştır. Kan dâvâlarından kaldırdığım ilk kan dâvâsı Rebia b. Hâris'in kan davasıdır" demişti.

Rebia, Hz. Ömer dönemine kadar yaşadı ve 23/644 yılında Medine'de vefât etti. O'nun sahâbe arasında en ünlü olan yanı, Hz. Peygamber'in akrabası oluşuydu. (Zehebî, A'lamu'n-Nübelâ, 1/257, İbn Hacer, el-İsabe, 1/493)

REBİA b. KA'B (r.a.)

Rebia b. Ka'b. Mâlik'in oğludur. Ensâr'dandır ve Eslemoğulları kabilesine mensuptur. Medine'ye gelerek buraya yerleşmiş ve Müslüman olmuştu. Fakir olduğu için Hz. Peygamber, O'nu Suffa'ya yerleştirmişti. Bu sebeple ashâb-ı suffâdan sayılmaktadır. Rebia, Suffa'da bulunduğu için, Hz. Peygamber'e hizmet eder, abdest suyunu getirirdi. Gece namazlarında Hz. Peygamber'e uyardı. O'ndan nakledilen bir hadîste Hz. Peygamber'in namazda "Semiallahu limen hamide" dediği nakledilmiştir. Bu nedenle bu ibâre namazda sünnet olarak kabul edilmiştir. Rebia, bu olayı şöyle anlatmaktadır:

Bütün gün Resûlullah'a hizmet ediyordum.O kadar ki,Resûlullah, yatsı namazını kılıp evine girdikten sonra bile, belki bir ihtiyacı olur diye kapısında durur, oturur, O'nun "Süphanallahi ve bi hamdihi" dediğini duyardım. Böylece orada ya uyuyup kalırdım, ya da bir ihtiyacının olmadığını anlayarak çekip giderdim.Bir gün kendisine hizmetimden dolayı bana:"Yâ Rebia b. Ka'b, iste, istediğini vereceğim" dedi.

Ben de: "Düşüneyim de sana bildiririm, yâ Resûlullah" dedim. Kendi kendime, dünya geçicidir, yok olup gidecektir. Benimse dünyada yeteri kadar servetim ve gelirim var, diye düşündüm. Allah yanında bir mevkii olduğuna göre Resûlullah'tan âhiret için bir şey isteyeyim, dedim. Resûlullah'a geldim ve O'ndan "Yâ Resûlullah, Rabbimin beni Cehennem'den azâd etmesi için bana şefaat etmeni istiyorum,dedim.Resûlullah da: Bunu sana kim öğretti yâ Rebia? dedi. Ben de, Seni hak ile gönderen Allah'a yemin ederim ki, kimse öğretmedi. Sen bana: istediğini vereceğim, demiştin. Senin Allah katında bir merteben olduğuna göre, kendi kendime, dünyanın geçici ve fânî, benimse dünyada yeteri kadar gelirim olduğunu düşündüm. Senden âhiretim için bir şey isteyeyim, dedim, diye karşılık verince Resûlullah, uzun bir süre düşündü, sonra bana "Peki yapayım, fakat çok namaz kılmak suretiyle sen de bana yardımcı ol, buyurdu.

Fakir olmasına rağmen, dünyası için değil de âhireti için Hz. Peygamber'den bir şey isteyen Rebia, Medine'de 63/682 yılında vefat etmiştir. Firas adında bir çocuğu olan Rebia'ya bu yüzden Ebû Firas da denilmiştir. Hz. Peygamber'den on iki hadîs rivayet etmiştir.

RİB'Î b. ÂMİR (r.a.)

Rib'î b. Âmir, Âmir b. Halid'in oğludur. İleri gelen askerî şahıslardan biridir. Kadisiye ve Nihavend savaşlarında bulundu. Horasan'ın fethine katıldı. O'nu asıl ünlü eden olay, Kadisiye'de Rüstem'e elçi olarak gitmesi ve orada yaptığı hareketlerdir. Olay şöyledir:

Sad b. Ebû Vakkas, Rüstem'in daveti üzerine Rib'î b. Âmir'i ona elçi olarak gönderdi. Bunun üzerine Rib'î,ordugâhı bulunan İran komutanı Rüstem'in yanına gitmek için yola çıktı. İran muhafızlarının bulunduğu bir köprüye geldiğinde, askerler kendisini bırakmadılar ve durumu Rüstem'e bildirdiler. Rüstem de İran devlet adamlarıyla görüştü ve onlara, ne diyorsunuz? Kendimizi gösterelim mi? diye sordu. Topluca kendilerini göstermeye karar verdiler.Kıymetli halıları yere yaydılar ve süslendiler. Rüstem'e altından bir taht hazırlandı. En güzel elbiselerini giydiler.

Rib'î, boyu kısa, yelesi uzun bir at üstünde parlak kılıcı, mızrağı, öküz derisinden kılıflı kalkanı ile Rüstem'e doğru ilerledi. Halıları çiğnememesi için, atından inmesini istedi. O buna aldırmayarak Rüstem'in yanına kadar atını sürdü. Orada atından indi. İki yastık alarak ortasını deldi ve atını ona bağladı. Buna mani olamadılar. İranlılar kendisini küçük düşürmek istemişlerdi. O da küçük düşmemek için bunları yapmıştı. Rib'î'nin üzerinde kımıldadıkça parıldayan bir zırh vardı. O'na,silahını bırak,dediler. O da: Ben size gelmedim ki, sizin emrinizle silahımı bırakayım. Siz beni davet ettiniz, ya istediğim gibi gireceğim yada çekip gideceğim, dedi.

Bunun üzerine Rüstem, bırakınız gelsin, nasıl olsa bir kişidir, dedi. Rib'î, Rüstem'in yanına vardı ve yere oturdu. Niçin yere oturdun? denilince, O: Bu sizin çok değer verdiğiniz şeylerin üzerine oturmayı biz caiz görmeyiz, dedi.

Rüstem, sizi ülkemize getiren sebeb nedir? dedi. O da: Bizi buraya Allah'a kulluk yapmalarını sağlamak, sıkıntılı dünyadan, geniş hayata çıkarmak, bâtıl dinlerin zulmünden İslâm'ın adâletine kavuşturmak için Allah gönderdi. O,insanların kula kul olmalarını istemez, dedi. Bunun üzerine Rüstem adamlarına: Yazıklar olsun sizlere, elbiselere bakmayın. Fakat görüş, söz ve davranışlara bakın. Araplar yemeğe önem vermezler, ama asaletlerini muhafaza ederler, ne sizin gibi giyinirler ne de sizin gibi düşünürler, dedi.

İranlılar, Rib'î'yi küçümsemişlerdi. Daha sonra Rib'î şunları söyledi:

Allah bize, kullarını kendisine davet edelim diye bize bir din gönderdi. Kim bu dini kabul ederse, bizden olur. Biz de döner gideriz. Kim de kabul etmez ise, Allah'ın vaat ettiğine kavuşuncaya kadar onunla savaşırız.

Allah'ın vaat ettiği nedir? dediler.Rib'î de: Kâfirlerle savaşırken ölen için Cennet, geride kalanlar için ise zafer vardır,dedi. Rüstem: Söylediklerini

dinledim. Bu konuyu düşünmemiz için zaman verir misin? dedi. Rib'î de evet, diye cevap verdi. O, kaç gün? dedi. Rib'î de: Bir veya iki gün diye cevap verdi. Rüstem: Hayır, bilginlerimiz ve ileri gelenlerimizle yaşamamız gerek, bu az olur, diye karşılık verdi. Rib'î, Peygamberimiz düşmanla karşılaştığımız zaman üç günden fazla süre vermememizi emretti. Düşün ve adamlarına sor. Bu süre içinde üç şıktan birini, (Müslüman olma, cizye verme veya savaşma) tercih et, dedi.

Rüstem: Sen onların efendisi misin? dedi. O da: Hayır, fakat Müslümanlar, birbirlerini koruyan tek vücut gibidirler, diye cevap verdi.

İşte, Rib'î'nin Rüstem karşısındaki bu tavrı ve konuşması, O'nun ününü birden arttırdı ve O'nu meşhur etti.

RİFAA b. RÂFİ' (r.a.)

Rifaa b.Râfi',Râfi'b.Mâlik'in oğludur.Annesi Ümmü Mâlik'tir. Babası Bedir'de bulunmamasına rağmen, kendisi bulunmuş ve Bedir ashâbından olmuştur. Uhud ve diğer savaşlarda Hz. Peygamber'le birlikte bulunmuştur. Cemel ve Sıffîn savaşlarında bulunduğuna dair bazı rivayetler mevcuttur. 41 veya 42/661-662 yılında vefat ettiği söylenmektedir. Rifaa'dan rivayet edilen hadîslerden bir kaçı, Buharî'de yer almaktadır. Bunlardan birinin meali şöyledir:

Bedir savaşı sırasında,bir ara Cibril, Nebî (s.a.v.)'ye geldi de:Yâ Resûlullah, içinizden Bedir kahramanlarını ne mertebe sayarsınız? diye sordu. Resûlullah da: Müslümanlar'ın en faziletli simaları sayarız, buyurdu. Cibril: Biz de meleklerden Bedir'de hazır bulunanları böylece meleklerin hayırlısı addederiz, dedi. (Tecrid Tercemesi, 10/147-148, H.N.1564)

Rifaa b. Râfi'nin Hz. Ali'ye söylediği şu sözler, O'nun siyasî konulara olan vukûfiyetini gösteren bir ölçü mahiyetindedir. Zira O, Hz. Ali taraftarı olmasına rağmen, kendisine karşı geldiği için Hz. Âişe ve taraftarlarına kızan Hz. Ali'ye karşı, "Ey mü'minlerin emiri, Hz. Peygamber'in irtihali üzerine en çok düşünülmesi icap eden nokta, dinin galip gelmesi idi. Onun için o anda hilafet tam yerini buldu. Bu işte, Resûlullah'a yakın olmaktan daha fazla, imanda ve hicrette öncelik, Hakk'a hizmet, Kitap ve sünneti ikame hususlarında temayüz lâzımdı. Mü'minler de bu şekilde hareket etmişler ve hakkı gerçekleştirmeye çalışmışlardı. Bugün ise söz sizindir. Emrediniz, yapalım" demişti.

RUFEYFİ' b. SABİT (r.a.)

Rufeyfi' b. Sabit, Ensâr'dandır ve Neccaroğulları kabilesine mensuptur. Hz. Peygamber'le görüşmüş ve Huneyn savaşına katılmıştır. Medine'deki hayatı hakkında pek bilgi bulunmayan Rufeyfi'nin, asıl

ünlü olduğu yer, Mısır'dır. Muâviye dönemine kadar, ne yaptığı ve ne ile meşgul olduğu pek bilinemeyen Rufeyfi',Muâviye döneminde Trablusgarp valisi olarak atandı. (46/666) Bekra'ya yerleşen Rufeyfi', buradan Trablusgarb'ı idare etmeye başladı. 47/667'de Mısır valisi . Mesleme b. Muhalled tarafından hazırlanan bir ordunun başına getirilen Rufeyfi', Tunus, Cezayir ve Fas'a kadar giderek Cerbe'yi aldı. Tekrar geri döndü ve Berka'ya yerleşti.

Mesleme b. Muhalled, Rufeyfi'yi haraç işlerini yürütmekle görevlendirmek istedi ise de, O,bunu kabul etmedi. Valilik görevinde yaklaşık on yıl kaldı. 56/676'da Berka'da vefât etti ve oraya defnedildi.

Rufeyfi'den sekiz hadîs rivayet edilmiştir. Sürekli Hz. Peygamber'in güzel ahlâkından söz etmiş, savaşta olmasına rağmen, hak ve adâletten ayrılmamıştır. Özellikle Huneyn savaşını anlatmış ve bu savaşı çok beğendiğini söylemiştir. (Zehebî, A'lamu'n-Nübela, 3/36)

RÜBEYYİ' binti MUAVVIZ (r.a.)

Rübeyyi' binti Muavvız, Ensâr kadınları arasında en ileri gelenlerindendir. Hazrec'in Neccaroğulları koluna mensuptur. Babası, Muavvız b. Afra'dır. Yetmiş küsur yaşlarında Abdülmelik döneminde vefât etmiştir.

Buharî'de yer alan bir hadîsten anladığımıza göre, Hz. Peygamber O'nun evlenme törenine katılmıştır. Hadîs şöyledir:

Ben gelin olduğumun kuşluk vaktinde Nebî (s.a.v.) evlenme törenime geldi. O sırada bir takım kızcağızlar, def çalarak babalarımızdan Bedir gazasında şehid olanların menkıbelerini yâdediyorlardı. Nihayet bu kızlardan birisi, "İçimizde bir Peygamber vardır ki,O,yarın ne olacağını bilir" dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber, o kıza: Kızım, öyle söyleme, evvelce söylemiş olduklarını söyle" dedi. (Tecrid Tercemesi, 10/157).

Rübeyyi'nin hem babası hem de kardeşi Muaz,Bedir şehidlerindendir. Ebû Cehil'i yaralamışlar, fakat Ebû Cehil'in oğlu İkrime tarafından da şehid edilmişlerdi.

Rübeyyi de diğer Müslüman kadınlar gibi, savaşa katılmış ve hastabakıcılık görevi yapmıştır. Kendisi şöyle demektedir: Biz kadınlar, Nebî (s.a.v.) ile beraber savaşta bulunurduk. Mücahidlere su verir ve onlara hizmet ederdik. Yaralıları tedavi eder, şehidleri Medine'ye naklederdik" (Tecrid Tercemesi, 8/319-320)

Rübeyyi' binti Muavvız ile eşi(ki amcasının oğlu idi) arasında bir konuşma geçmiş ve kocasına,benim her şeyim senin olsun, buna karşılık beni boşa diye, takılmıştı. Kocası da,boşadım gitti,demişti. Bunun üzerine kocası, yatağına varıncaya kadar her şeyini almıştı. Rübeyyi' Hz. Osman'a gelmiş ve olayı anlatarak O'ndan yardım istemişti. Hz. Osman da, şart geçerlidir,sana ait ne varsa,hatta saç tokana kadar her şeyini alabi-

lir, demişti. (İbn Sa'd, 8/447-448)

Şu hadîs de O'ndan nakledilmiştir:

"Nebî (s.a.v.) Ensâr köylerine aşurâ günü kuşluk zamanı şöyle haber gönderdi: Her kim iftar ederek sabahladı ise, gününün geri kalan zamanında imsak etsin. Kim ki oruçlu olarak sabaha ulaştı ise, orucunu tamamlasın.' Rübeyyi': Bundan sonra aşurâ orucunu tutardık. Küçük çocuklarımıza da tutturur, onlarla mescide giderdik. Oruçlu çocuklarımıza, boyalı yün softan oyuncak düzerdik. Bunlardan yemek diye ağlayan olursa, iftar vakti gelinceye kadar ona bu oyuncağı verir eğlendirirdik" (Tecrid Tercemesi, 6/343)

SÂBİT b.AKRAM (r.a.)

Sâbit b.Akram, Akram b.Sa'lebe'nin oğludur. Mûte savaşında Abdullah b.Rehava şehid düşünce, sancağı yerden alıp Halid b. Velid'e vermesiyle ünlüdür.

Sâbit b. Akram, başta Bedir olmak üzere, Uhud, Hendek ve diğer savaşlara katılmıştır. Bedir ashâbındandır. Bu sebeple de sahâbe arasında ayrı bir yeri bulunmaktadır. Hz. Ebû Bekir döneminde irtidad olaylarını bastırmak üzere Halid b. Velid ile birlikte savaşlara katıldı. Yalancı peygamberlerden Tuleyha b. Huveylid'le yapılan savaşta, Ukkaşe b. Mihsan ile birlikte Sâbit b. Akram da Tuleyha tarafından şehid edildi. (ö. 12/633) Daha sonra Tuleyha Müslüman olmuş ve Kadisiye savaşına katılmıştır. Kendisine, Sâbit b. Akram gibi birisini şehid ettin, seni nasıl sevelim, diyen bir sahâbîye, Tuleyha, Allah O'na benim elimle ihsanda bulundu, diye cevap vermişti.

Sâbit b. Akram'ı ünlü eden olay, hiç şüphesiz Mûte savaşında gösterdiği ferasettir. Bilindiği gibi, Hz. Peygamber, Mûte'ye giden orduya Zeyd b. Hârise'yi komutan tayin etmiş, şayet O şehid düşerse komutayı Ca'fer b. Ebû Tâlib'in almasını, O da şehid düşerse Abdullah b. Revaha'nın komutan olmasını emretmişti. Yapılan savaşta üçü de şehid düşünce, ordu komutansız kalmıştı. İşte bu sırada Sâbit b.Akram, yere düşen sancağı kapıp almış ve Halid b.Velid gibi askerî bir dehaya vererek, O'nun komutan olmasını sağlamıştı. Her ne kadar Halid b.Velid, Sâbit b.Akram'a sen Bedir'de bulundun ve yaşça benden daha büyüksün demiş ve komutanlığı kabul etmek istememiş ise de, Sâbit'in ısrarı karşısında sancağı almak zorunda kalmıştı. O'nun komutan olmasıyla da savaşın kaderi değişmiş ve Müslüman ordusu savaşı kazanmıştı.

Ebû Hureyre'nin anlattığına göre, kendisi de Mûte savaşına katılmıştı. Düşman ordusu yaklaşınca, Müslümanlar gördükleri karşısında dehşete düşmüştü. Bunun üzerine Sâbit b. Akram, yanında bulunan Ebû Hureyre'ye: Ey Ebû Hureyre, galiba sen, düşmanın kuvvetini çok fazla görüyorsun, demişti. Ebû Hureyre de evet, diye cevap verince, Sâbit: Sen bizimle Bedir savaşında bulunmadın. Biz düşmanı sayı çokluğu ile yenmedik, diye karşılık vermişti.

SÂBİT b. DAHDAHA (r.a.)

Sâbit b. Dahdaha, Uhud savaşında yaptığı konuşma ve gösterdiği kahramanlık ile ünlü oldu. Dahdaha b. Nuaym'ın oğludur. Ebu'd-Dahdaha diye künyelenmiştir.

Uhud savaşında Müslümanlar dağılmış bir durumda iken Sâbit b. Dahdaha birden ortaya çıkmış ve Müslümanlar'ın şaşkın bakışları arasında şu ünlü konuşmayı yapmıştır:

"Ey Ensâr, ben Sâbit b. Dahdaha'yım. Bana doğru gelin, eğer Muhammed, (s.a.v.) öldürülseydi, Allah Hayy'dır, O ölmez. Dininiz uğruna savaşın. Allah sizi galip getirecektir ve sizin yardımcınızdır."Bu konuşma üzerine bir kısım Ensâr, onun yanına koştu. Sâbit de yanındaki Müslümanlar ile birlikte, hücuma geçti. Kureyş'ten silahlı bir grup onları durdurdu. Bu grup içinde Halid b. Velid, Amr b. Âs ve İkrime b. Ebû Cehil gibi ünlü askerler vardı. Bunlardan Halid b. Velid, Sâbit'e mızrakla saldırdı. Mızrak Sâbit'in göğsünü delip dışarı çıktı. Sâbit hemen bulunduğu yere yıkılıverdi. Yanında kendisiyle birlikte savaşan Ensâr'ın hepsi de Sâbit ile birlikte şehid düştü.

Bu grubun, Uhud savaşında Müslümanlar'dan en son şehid olanlar olduğu söylenir. Cenazeleri, Hz. Peygamber'in emri üzerine toplanmış ve namazlarını Hz. Peygamber kıldırmıştır. Bazılarına göre, Sâbit, bu savaşta şehid düşmemiş, aldığı yaradan kurtularak daha sonra vefat etmiştir.

SÂBİT b. DAHHAK (r.a.)

Sâbit b. Dahhak, Ensâr'dandır ve Eşheloğulları kabilesine mensuptur. Babası, Dahhak b. Halife'dir. Ebû Zeyd diye anılmaktadır.
Rıdvan bîatında bulunan Sâbit b. Dahhak'ın Bedir'de bulunup bulunmadığı bilinmemektedir. Bu konuda farklı rivayetler mevcuttur. Hendek savaşında Hz. Peygamber'in terkisine binmiş ve O'na kılavuzluk etmiştir. Sâbit'in hicretten sonra üçüncü yılda doğduğu söylenmekte ise de, bu yanlıştır. Hicretten sonra değil de bi'setten sonra üçüncü yılda doğmuş olması daha gerçeklere uygundur. Zira hicretten sonra Hudeybiye'de bulunarak Hz. Peygamber'e bîat edecek yaş, ancak bi'setten sonra doğmuş olmakla mümkündür. Yoksa hicretten sonra doğmuş olsaydı, o zaman üç yaşında olan bir çocuğun Hz. Peygamber'e bîat etmesi gerekirdi. (İbn Hacer, el-İsabe, 1/195)

Sâbit b. Dahhak, daha sonra Basra'ya yerleşmiş ve Abdullah b. Zübeyr döneminde vefat etmiştir. Önce Şam'a daha sonra Basra'ya, oradan da tekrar Şam'a döndüğü söylenmektedir.

Buharî'de yer alan iki hadîsinin meâli şöyledir:
Resûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: Kim ki, İslâm'dan başka bir dine yalancı

ve kasdedici olarak yemin ederse, o kimse dediği gibi yalancıdır. Kim ki, keskin bir aletle kendini öldürürse, bu kimse de Cehennem ateşinde o âlet le azab olunur. (Tecrid Tercemesi, 4/711).

Nebî (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: Her kim İslâm'dan başka bir millet adına and içerse, o andığı millet gibidir. Ademoğlu'na mâlik olmadığı malı nezretmesi doğru değildir. Her kim de dünyada bir vasıta ile kendisini öldürürse, kıyamet gününde intihar ettiği nesne ile azab olunur. Her kim de, mü'mine lânet ederse, bu da onu öldürmek gibi (günah)'dir.Her kim de, bir mü'mine küfür isnad ederse bu da onu öldürmek gibi günahtır. (Tecrid Tercemesi, 12/138, H.N. 1989)

SÂBİT b. KAYS b. HATÎM (r.a.)

Sâbit b. Kays, Ensâr'dandır ve Kays b. Hatîm'in oğludur. Babası, cahiliyye döneminin ünlü şâirleri arasında yer alıyordu. Uhud savaşına katıldı ve bu savaşta yaralandı. Hz. Peygamber'in vefatından sonra yapılan fetihlere katıldı. Sâd b. Âs, O'nu Kûfe'ye vergi tahsildarı olarak görevlendirdi.

Hz. Ali döneminde, Medain'e tahsildar olarak gönderildiyse de, Muğire'nin Kûfe valisi olması üzerine, bu görevinden azledildi. Muâviye dönemine kadar yaşadı. Hz. Ali taraftarı olduğu için Muâviye tarafından iltifat görmedi. Hatta kendisine eziyet bile edildi. Muâviye'nin hilâfeti döneminde vefat etti. (İbn Hacer, el-İsabe, 1/196)

SÂBİT b. KAYS b. ŞEMMAS (r.a.)

Hz. Peygamber (s.a.v.)'in emrine aykırı davranıştan çekinmesi ile sahâbe arasında ünlü olan Sâbit b.Kays, Ensâr'dandır. Babası, Kays b.Şemmas'dır. Anne tarafından Abdullah b.Revaha ile kardeştir. Münafıkların ünlü reisi, Abdullah b.Übey b.Selûl'ün kızı Cemile ile evlenmiştir.Ensâr'ın hatibi ünvanına da sahip bulunan, Sâbit b. Kays, sesi gür bir sahâbî idi. Kulağı ise az işitiyordu. Belki de bu sebeple olacak konuşurken bağırarak konuşuyordu.

Bedir savaşına katılan Sâbit b. Kays Uhud'da da bulundu. O'nu asıl meşhureden taraf, Hucurat sûresinin ikinci ve üçüncü âyetleri nâzil olduğu zaman gösterdiği duyarlılıktır. Hemen hemen bütün rivayet tefsirlerinde ve hadîs kitaplarında yer alan ve O'nu ünlü eden olay şöyle olmuştur:

Ey iman edenler, seslerinizi Peygamber'in sesinden yüksek çıkarmayın. Birbirinize bağırdığınız gibi Peygamber'e bağırmayın. Yoksa siz farkına varmadan amelleriniz boşa gider. (Hucurat, 49/2) âyeti nâzil olunca, Sâbit b. Kays, yola oturarak ağlamaya başlamıştı. Aclanoğulları kabilesinden Âsım b.Adiyy,O'na rast gelmiş ve niye ağladığını sormuştu. Sâbit de Hucurat sûresindeki bu âyeti kasdederek, şu âyet-i kerîmeden dolayı ağlıyorum. Çünkü benim hakkımda inmiş olmasından korkuyorum. Ben yük-

sek ve gür sesli biriyim, dedi. Âsım, bir şey söylemeden Hz. Peygamber'in yanına gitti. Sâbit ise hanımı Cemile'nin yanına vardı ve O'na,ben kısrağımın ahırına girince, ahırın kapısını üzerime çivile dedi. O da denileni yaptı ve çiviyi çaktı. Sâbit buraya adeta kendisini hapsetti. Sonra da,burada Allah beni öldürünceye ya da Resûlullah benden razı oluncaya kadar kalacağım, dedi. Bu sırada Âsım, Hz. Peygamber'in yanına gelmiş ve Sâbit'le ilgili olayı O'na anlatmıştı. Bunun üzerine Hz. Peygamber, git O'nu çağır, dedi. Âsım da O'nu gördüğü yere geldi, fakat bulamadı. Sonra evine gitti ve O'nu kısrak ahırında buldu. Sâbit ahırdan çıktı ve beraberce Hz. Peygamber'e geldiler.

Hz. Peygamber, Sâbit'e: Ey Sâbit, seni ağlatan nedir? diye sordu. Sâbit de: Ben gür sesli biriyim. Seslerinizi Peygamber'in sesinden yüksek çıkarmayın, âyeti nâzil olunca, bu âyetin benim hakkımda nâzil olmasından korktum, dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber O'na: Sen övülmüş olarak yaşamak, şehid olarak ölmek ve Cennet'e gitmek istemez misin?dedi. Bunun üzerine Sâbit, Allah ve Resûlü'nün müjdesinden hoşnutum. Bir daha sesimi Allah'ın Resûlü'nün sesinden daha yüksek çıkartmayacağım, diye karşılık verdi. Ve hayatı boyunca da bu sözüne sadık kaldı.

Müslim'in rivayet ettiği hadîse göre, Sâbit b. Kays da cennetlik sahâbîlerdendir. Sâbit, kendisinin cehennemlik olduğunu Hz. Peygamber'e söyleyince, Hz. Peygamber de, hayır sen cennetliksin, buyurmuştu. Enes b. Mâlik O'nun ölümünü şöyle anlatmaktadır: O, aramızda dolaşırken biz, O'nun cennetlik olduğunu bilirdik. Yemâme savaşında bizim tarafta bir çözülme başlamıştı. O sırada Sâbit b. Kays geldi. Beyaz elbisesini (kefen olarak) giymiş ve koku sürünmüştü. Ölümü hiçe sayan bir hali vardı. Bize akranlarınızı ne kötü alıştırıyorsunuz, dedi ve şehid düşünceye kadar savaştı. (İbn Kesir, Tefsir, 7/346-357)

Sâbit b.Kays'ın kızının anlattığına göre, şüphesiz Allah kibirlenip gururlananları ve öğünenleri sevmez, (Lokman, 31/18) âyeti gelince Sâbit'in durumu hemen değişmiş ve evine giderek ağlamaya başlamıştı. Daha sonra olay Hz. Peygamber'e haber verilmiş, O da Sâbit'i çağırarak niye böyle yaptığını sormuştu. Sâbit de: Ben şık gezmeyi severim ve kavmimin büyüğü olmak da istiyorum, ama bu âyet, bana hitab ediyor, dedi. Hz. Peygamber de: Sen âyet-i kerîmede söylenenlerden değilsin. İyi bir hayat sürüyorsun. Hayırlı bir şeklide de öleceksin, Allah seni Cennet'e sokacak, buyurdu.

Sâbit b. Kays, güzel konuşan bir sahâbî idi. Bu sebeple Ensâr'ın hatibi diye ün kazanmıştı. Bir keresinde Temimoğulları'ndan bir heyet Hz. Peygamber'e gelerek, şiir ve güzel konuşma münazarası yapmak istemişlerdi. Hz. Peygamber de, ben şiir ve güzel konuşma ile münazara yapmak ve öğünmek için gönderilmedim, demiş, bununla birlikte tekliflerini kabul ederek, şiir yarışmasına Hassan b. Sâbit'i, güzel konuşma yarışmasına ise Sâbit b. Kays'ı çıkartmıştı. Münazara sonunda Temimoğulları İslâmiyet'i kabul etmişti. (Tecrid Tercemesi, 9/305-306)

O'nunla ilgili bir menkabe vardır:Buna göre, Sâbit'in bir zırhı çalınmıştır.Sâbit ise şehid düşerek vefat etmiştir. Birisi, rüyasında Sâbit'i görür. Sâbit, rüya sahibine, zırhım filân yerdeki ocakta ve çömleğin içinde, git onu oradan al, der ve bazı isteklerde bulunur. Rüya sahibi, gider ve dediği yerde zırhı bulur ve O'nun vasiyetini yerine getirirler. Öldükten sonra vasiyeti yerine getirilen tek sahâbî olma özelliğini de taşıyan Sâbit b. Kays olmuştur. Bundan başka hiç bir kimse bilinmemektedir. (Tecrid, 8/304-305)

SA'D b. ÂİZ EL-MÜEZZİN (r.a.)

Sa'd b.Âiz, Ammar b. Yâsir'in kölesidir.Babasının adı,Abdurrahman'dır. Selem ağacının yapraklarını ve meyvesini sattığı için kendisine Sa'd el-Karaz da denilmiştir.

Bir defasında Hz. Peygamber'e gelerek elinin darlığından şikayet etmiştir. Hz. Peygamber de ticaret yapmasını söylemiştir. O da doğruca çarşıya giderek selem ağacının yaprağından bir miktar satın alarak, onu satmıştır. Bu alış verişten kâr elde etmiş ve bunu da Hz. Peygamber'e anlatmıştı. Bunun üzerine Hz. Peygamber, ticarete devam etmesini emretmişti. O da bu emri yerine getirmiş ve ticaretle uğraşmıştır.

El-Müezzin denilmesi ise,Kuba mescidinde ezan okuması sebebiyledir. Daha sonra Mescid-i Nebevî'de ezan okumaya devam etmiştir. Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer dönemlerinde de ezan okumuştur. Haccac dönemine kadar yaşadığı ve bu dönemde vefat ettiği söylenmektedir. (İbn Hacer, el-İsabe, 2/27)

SA'D b. EBÎ VAKKAS (r.a.)

İlk Müslümanlar'dan olan Sa'd b. Ebî Vakkas, ünlü bir sahâbîdir. Künyesi Ebû İshâk olup soy silsilesi şöyledir:Sa'd b.Mâlik b.Vehb b. Abdumenâf b. Zühre b. Mürre b. Ka'b b. Lüiyy b. Galib b. Fihr el-Kureşî. Annesi Hamne binti Süfyan b.Ümeyye olup soyu hem anne ve hem de baba tarafından Resûlullah ile birleşmektedir.

Sa'd b. Ebî Vakkas, İslâmiyet'i kabul ettiğinde on yedi yaşlarında idi. İlk Müslümanlar'dandır. Hatta kendisinin Hz. Ali, Hz. Zeyd ve Hz. Ebû Bekir'den sonra erkeklerden dördüncü olarak Müslüman olduğu rivayeti de vardır.

Sa'd'ın annesi, oğlunun Müslüman olduğunu duyunca, cahiliyye asabiyet ve körlüğü sebebiyle çok müteessir olmuş ve Sa'd'dan tekrar atalarının dinine geri dönmesini istemiş, yoksa yemeyi, içmeyi ölünceye kadar terkedeceğini söylemiştir.Gerçekten de Sa'd'ın annesi bu sözleri söyledikten sonra oğluyla konuşmamaya, yemeyi-içmeyi terketmeye başlamış, üçüncü günün sonunda da halsiz düşerek bayılmıştı. Sa'd, annesinin bu durumuna üzülüyor ve bu yüzden herhangi bir vebalinin olup olmayacağını bilemiyordu. Konuyu Resûlullah'a arzettiğinde şu âyet-i kerîme nâzil oldu: "Biz, insana, ana ve babasına karşı iyi davranmasını tavsiye etmişizdir. Eğer ana-baba seni körü körüne bir şeyi bana ortak koşman için zorlarlarsa onlara itaat etme. Dönüşünüz banadır. Yaptıklarınızdan size haber veririm."(Ankebût, 8) Sa'd'ın, bunun üzerine annesine "Senin bin canın olsa da bunları birer birer teslim etsen ben yine İslâmiyet'ten

ayrılmam"dediği naklolunur.Bu da Sa'd'ın İslâmiyet'i ne kadar derin ve samimi duygularla kabul ettiğini gösterir.

Sa'd b. Ebî Vakkas, hicret dönemine kadar Mekke'de kaldı. Bu dönem müşriklerin, sırf kendi dinlerini ve putlarını reddetmeleri sebebiyle Müslümanlar'a karşı amansız bir zulüm ve işkenceye, dinmez bir saldırıya geçtiği mihnet dolu bir devirdi. Resûlullah ve ashâbı mümkün olduğu ölçüde ibadetlerini gizliyorlar, böylece müşriklerin şerlerinden kurtulmak istiyorlardı. Bir gün Sa'd ve birkaç Müslüman Mekke'nin dışında tenha bir yerde ibadetle meşgulken Kureyşli müşriklerden bir grubun saldırısına ve çirkin sözlerine muhatap oldular. Bunun üzerine Sa'd orada eline geçirdiği bir değnek ile müşriklerden birinin kafasını yarmıştı. İslâm tarihinde dökülen ilk kan buydu.

Mekke müşriklerinin Müslümanlar'a olan eziyet ve şiddeti artık dayanılmaz bir hal alınca, Resûlullah, İslâm'ın daha iyi yaşanabileceği ve tebliğ edilebileceği Medine'ye hicrete izin verdi. Bu izin çerçevesinde Sa'd da Medine'ye hicret etti.

Hicretten sonra Sa'd bütün gazvelere aktif bir şekilde, kahraman veya komutan olarak katıldı. Nitekim hicretin ikinci yılında müşriklerin hareketleri hakkında bilgi toplamak üzere Sa'd kumandasındaki bir müfrezeyi Resûlullah (s.a.v.) Ebvâ tarafına gönderdi. Sa'd, Bedir savaşının da en değerli kahramanlarındandı. Müşrik atlılarının komutanı Saîd b. Âs'ı, O öldürmüştü. Fakat Sa'd'ın kardeşi Umeyr, Bedir'de şehid olmuş ve bu sebeble Sa'd, çok müteessir olmuştu. Uhud savaşında da Sa'd b. Ebî Vakkas büyük yararlılıklar göstermiş, bir ara Müslümanlar'ın dağılmasına rağmen metanetini koruyarak ok atmağa devam etmiştir. Ok atmakta çok usta idi.Resûlullah da bu esnadaSa'd'dan hoşnutluğunu belirtmek için"Anam babam sana feda olsun, al şunları da at" diyerek terkisindeki okları da Sa'd'a vermişti. Hz. Ali der ki: "Resûl-i Ekrem (s.a.v.) bu sözleri Sa'd'dan başka kimseye söylemedi. Bunları ona Uhud günü söylemişti". Sa'd, Resûlullah'ın bu iltifatıyla her zaman iftihar eder, her yerde tekrarlardı. Sa'd'ın Uhud savaşında bin civarında ok attığı, birçok müşrikin hakkından geldiği rivayet edilir. Hatta Resûlullah'ın (s.a.v.) verdiği son ve kenarları kırık oku, Ümmü Eymen'i okuyla şehid eden müşrik Habbân b. Urfe'ye atmış, onu da göğsünden vurmuş ve Ümmü Eymen'in intikamını almıştı.

Sa'd b. Ebî Vakkas ,Uhud'dan sonra diğer gazâlara da katılmış, her birinde dillere destan kahramanlıklar göstermiş, Resûlullah'la birlikte Mekke'nin fethine katılmış, Huneyn savaşında yine Resûl-i Ekrem'in yanında ve çevresinde sebat ederek Uhud savaşındaki hatıraları kemâliyle yaşatmıştır. Vedâ haccında hastalanan ve Resûlullah'ın (s.a.v.) şifa ve hayır dualarına mazhar olan Sa'd, herhalde bu duanın kabulü sayesinde, seksen yıldan çok yaşamış, Irak ile İran'ın bir kısmı O'nun himmet ve gayretiyle fetholunmuştur.

Resûlullah'ın (s.a.v.) irtihalinden sonra Sa'd'ın hilâfet ve riyaseti deruhte etmesi konuşulmuş ise de Sa'd bundan kaçınarak hemen Hz. Ebû Bekir'e bîat etmiştir. Hz. Ebû Bekir devrinde yapılan savaşlarda aktif şekilde rol alan ve büyük yararlılıklar gösteren Sa'd b. Ebî Vakkas, Hz. Ömer tarafından Irak ordusuna başkomutan olarak tayin edildi (hicrî 14/milâdî 635). Gerek halife Hz. Ömer'in ve gerekse Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın askerî dehası

Müslümanlar'ın Allah yolunda savaşmakta gösterdikleri üstün fedakârlık ve kahramanlık sayesinde, Kadisiye'de İran orduları perişan edildi. Sa'd, savaştan önce, gönderdiği elçi aracılığıyla İran şahı Yezdücerd'i İslâm'a davet etmiş, gayesinin sıradan bir fetih olmayıp İslâm'ı dünyaya hakim kılmak olduğunu, Allah'ın kelimesi hakim oluncaya kadar savaşacaklarını bildirmiş, fakat Şah bu teklifi şiddet ve hakaretle reddetmiştir. Savaş sırasında İran ordularının başkumandanı Rüstem'i, Hilâl b. Alkame öldürmüş, Müslümanlar bu savaşta sekiz bin kişi şehid verirken karşı taraf otuz bin insan kaybetmişti.

Kadisiye'den sonra Sa'd, İslâm ordusuyla ilerleyerek Medâin'i aldı. (Hicrî 16) Beyaz Saray'a girince şu âyeti okudu; "Onlar geride nice bahçeler, akan pınarlar, çeşitli bitkiler, güzel konaklar, zevk ve safa ile içinde yaşadıkları nimetler bıraktılar. Böylece biz, onlara verdiğimiz nimetleri başka bir kavme miras bıraktık."(Duhân, 25-28) Sonra sarayı cami haline getirerek orada ilk cuma namazını kıldı. Bu, Irak'ta kılınan ilk cuma namazı idi. Sa'd ve ordu komutanları, bunu takip eden diğer savaşlarda da Sasanîler'i mağlup ederek Sevâd bölgesi tamamen Müslümanlar'ın eline geçmiş oldu.

Büyük bir komutan ve askerî bir dehâ olan Sa'd, aynı zamanda başarılı bir idareci ve devlet adamı idi. Halife Hz. Ömer'le devamlı bir irtibat içinde olarak fetih sonrası Müslümanlar'ın Irak topraklarında teşkilatlanmasına, Kûfe gibi yeni şehirlerin kurulmasına nezaret etmiş, fethedilen bölgelerde nüfus sayımı ve arazi ölçümü yaptırmış ve hicretin 21. yılına kadar bu bölgenin genel valisi olarak görev yapmıştır. Kûfeliler'in şikayeti üzerine Hz. Ömer Sa'd'ı Medine'ye çağırmış, şikâyet sebeblerini tahkik etmiş, Sa'd'ın haklı olduğuna inanmakla birlikte fitne ve tefrikaya sebeb olmamak için, hem de Sa'd kendisini şikâyet eden insanlara tekrar vâli olmayı reddettiği için, O'nu tekrar Kûfe'ye göndermemiş, yerine Abdullah b. Abdullah b. Utbân'ı göndermiştir. Hz. Ömer, şehâdeti sırasında, kendisinden sonra hilâfete altı aday göstermişti. Bunlardan biri de Sa'd b. Ebî Vakkas idi. Fakat Sa'd hilâfeti istemedi, adaylıktan çekildi.

Hz. Osman devrinde de bir ara Kûfe valiliği yapan Sa'd, bundan sonra, genelde münzevî bir hayat sürmeye, fitne ve kargaşadan uzak kalmaya çalışmıştır. Hz. Osman'ın şehid edilmesi ve Müslümanlar arasında fitnenin baş göstermesi üzerine Sa'd, Medine'nin dışındaki evinde kendi halinde kalmaya başlamış, kendisine hilâfet teklif ederek, "Yüz bin kılıç sahibi var ki, hepsi de seni hilâfet için en liyakatlı olarak tanıyor. Haydi kalk" diyenlere: "Bu sizin yüz bin kılıcınızdan daha kuvvetli bir kılıç vardır ki o, mü'mine çekilince onu kesmeyen, kâfire karşı sıyrılınca onu kesen kılıçtır." cevabını vermiştir. Hz. Ali de, Sa'd'ın fitne ve kargaşadan uzak kalmasından gıpta ile söz ederdi. Muâviye, Sa'd'ın tarafsızlığından ümitlenerek O'nu kendi tarafına çekmek istemiş, bu maksatla yazdığı mektuba Sa'd, "Biz bu işi başından istemedik. Sonunda da istemeyiz" cevabını vermiştir. Sa'd, Muâviye'ye "melik" diye hitap etmiş, Muâviye'nin ısrarına rağmen O'na "emîrü'l-mü'minîn" şeklinde hitap etmemiştir.

Sa'd b. Ebî Vakkas, hicretin 55. yılında Medine'de vefat etmiş, namazını Mervan kıldırmış ve Bâkî mezarlığına defnolunmuştur.

Sa'd, sözünün doğruluğuyla tanınan bir sahâbî idi. Hz. Ömer, O'nun hak kında oğluna "Oğlum, Sa'd, Resûlullah'tan bir hadîs rivayet etti mi, artık

o meseleyi bir başkasından sorma" demiştir. Sa'd, yüksek ahlâk sahibi, zâhid ve müttekî bir zattı. Resûlullah'ın yanından hiç ayrılmazdı. Resûlullah'ın sünnetine sıkı sıkıya bağlı idi. Duası kabul olunan bir zâttı. Kisrâların tâç ve tahtları eline düşmüş, fakat tevazu ve mahviyetten zerre kadar ayrılmamıştı. Çok zengin olduğu halde son derece sade yaşar, gösterişten uzak dururdu. Kahramanlık, diğergâmlık ve fedakârlık örneği idi.

SA'D b. HAVLE (r.a.)

Sa'd b. Havle, ilk Müslümanlar'dandır ve Ca'fer b. Ebî Tâlib ile birlikte Habeşistan'a hicret etmiştir. Soyu hakkında kesin bir bilgi mevcut değildir. Bazı kaynaklar O'nun İranlı olduğunu nakletmektedir. Bazılarına göre ise mevâlîdendir.

Sa'd b. Havle, Habeşistan dönüşü Medine'ye gelmiş ve Gülsüm b. Hedm'in evinde misafir olarak kalmıştır. Bedir, Uhud, Hendek savaşlarına katılmış, Hudeybiye'de bulunmuş ve nihayet veda haccına katılmıştı. Bu hac sırasında bir çok muhacir hastalanarak vefat etmişti. Vefat edenler arasında Sa'd b. Havle de vardı. Hz. Peygamber, Sa'd'ın vefatına çok üzülmüş ve bunu da ihsas ettirmişti. (ö. 11/632)

Sa'd hakkında bundan başka yeterli bir bilgi mevcut değildir. Ancak Bedir'de savaşırken yirmi beş yaşında olduğu rivayet edilmektedir. Sa'd b. Ebî Vakkas'ın Mekke'deki hastalığını bize nakleden ve bu konuda bize bilgi veren Sa'd b. Havle'dir. (İbn Hacer, el-İsabe, 2/23)

SA'D b. HAYSEME (r.a.)

Sa'd b. Hayseme, Hayseme b. Hâris'in oğludur. Evs kabilesine mensup dört Sa'd'dan biridir.Ensâr'dandır. Ebû Hayseme diye ünlüdür. Sa'd, Bedir savaşına katılmış ve bu savaşta şehid düşmüştür. Babası Hayseme ise, Uhud savaşında şehid olmuştur.

Hz. Peygamber (s.a.v.), Bedir savaşı için yola çıktığında Sa'd b. Hayseme ve babası Hayseme b. Hâris, ikisi birlikte savaşa katılmak istediler. Hz. Peygamber ise, ikisinin de birlikte savaşa katılmasını istemedi ve birinin katılmasını emretti. Bunun üzerine kur'a çekildi ve kur'ada Sa'd kazandı ve savaşa katıldı. Kur'a öncesinde babası Hayseme, Sa'd'a: "Birimizin burada kalması gerekiyor. Sen karınla beraber burada kal" demişti. Sa'd ise: "Eğer bu, Cennet'ten başka bir şey için olsaydı, seni kendime tercih ederdim. Fakat ben bu savaşta şehid olmak istiyorum" diye cevap vermişti. Sa'd işte böylesine içi şehid olma arzusuyla doluydu. Sadece Sa'd mı? Bütün sahâbe aynı arzu ile yanıp tutuşuyordu. İnsanda mevcut güçlü yaşama motifi karşısında, ölüme seve seve gidebilmek, yaşama motifinden daha güçlü bir imanın varlığını göstermektedir. Sahâbeyi de yücelten işte bu güçlü imandır.

Sa'd b. Hayseme, babası ile birlikte, ikinci Akabe bîatına katılmış ve Hz.

Peygamber'e bîat etmişti. (Zehebî, A'lamu'n-Nübelâ, 1/266)

Hz. Peygamber, hicret sırasında Kuba'ya geldiklerinde Amr b. Avfoğulları'nda ikamet etmiş, daha sonra da Sa'd b. Hayseme'ye misafir olmuştu. Zira o bekardı ve bu sebeple de evi daha uygundu. Böylece O, Hz. Peygamber'e ev sahipliği yapmış bir sahâbî idi.

SA'D b. MALİK (r.a.)

Duasının kabul edilmesiyle ünlü olan Sa'd b. Malik, Kureyş kabilesine mensuptur. Babası, Malik b. Üheyb'dir. Süvarilerdendir ve Allah yolunda ilk oku atan kimsedir. Irak fethinde bulundu. Hz. Omer, O'nu Kûfe'ye vali tayin etti ise de sonradan azletti. Hz. Osman döneminde ise tekrar vali oldu. Ölüm tarihi ihtilaflıdır. Hicrî 51 ile 58 tarihleri arasında öldüğü nakledilmektedir.

Sa'd b. Malik, yolda yürürken, Hz. Ali, Talha ve Zübeyr'e küfreden bir adama rastladı. O'na, sen Allah'ın, haklarında hükmünü verdiği bir grubu kötülüyorsun. Şimdi ya onlara küfretmekten vazgeçersin, ya da sana beddua ederim, deyince adam: "Şuna bak, bir peygamber gibi beni tehdid ediyor" dedi. Bunun üzerine Sa'd: "Allah'ım, eğer bu adam senin hakkında hükmünü verdiğin kimselere küfrediyorsa, onun başına bir gün bir musibet gönder" diye beddua etti. Bu sırada bir dişi deve ortaya çıktı ve halkı yararak ilerledi ve o adamın yanına gelerek onu tepeleyiverdi. Sa'd oradan ayrılmıştı. Halk hemen Sa'd'a gelerek durumu haber verdiler ve Allah duanı kabul etti,dediler. Bunun üzerine Sa'd bir köle azad ederek bir daha kimseye beddua etmemeye yemin etti.

Said b. Zeyd'e göre, Sa'd b. Malik Cennet'le müjdelenen on kişi arasındadır. Hz. Âişe ise Sa'd ile ilgili şu olayı anlatmaktadır: Resûlullah bir gece uykusuz kalmıştı. Yanında Hz. Âişe vardı. Hz. Âişe Resûlullah'a: Ne oluyorsun? diye sormuştu. Resûlullah da: Keşke ashâbımdan salih biri geceleyin beni bekleseydi, diye cevap verdi. Onlar böyle konuşurken, dışarıda bir ses duymuşlardı. Hz. Peygamber "Kim o?" diye seslendi. Dışarıdan bir ses, "Ben Sa'd b. Malik'im" dedi. Hz. Peygamber "Neden geldin?" diye sordu. O da "Ey Allah'ın elçisi, seni beklemek için geldim" diye cevap verdi. (İbn Kesir, Tefsir, 3/143)

Halid b. Umeyr, bir konuşmasında sıkıntılı günlerden bahsederken "Bir hırka bulmuştu. Hemen onu yırtarak Sa'd b. Malik'le aramızda pay ettim. Yarısını ben etek yaptım,yarısını da Sa'd. Bugün ise,o arkadaşların hepsi bir şehirde validir" demişti. Sa'd b. Malik "Ben kelime-i tevhid'i söyleyen bir adamla savaşmam"demişti. Bunun üzerine bir adam: Allah "Fitne kalkıncaya ve Allah'ın dini hakim oluncaya kadar çarpışın" (Enfal, 8/39) buyurmuyor mu? diye sordu. Sa'd da: "Biz fitne yok olup da Allah'ın dini hakim oluncaya kadar savaştık" diye cevap vermişti. (İbn Kesir, Tefsir, 3/597)

Bedir savaşı sonunda Sa'd b. Malik, bir kılıç bulmuş ve onu Resûlullah'a getirmişti. Kılıcı verirken de: Ey Allah'ın Elçisi, bugün Allah müşrikler-

Sahâbîler

ANSİKLOPEDİSİ

FASİKÜL-24

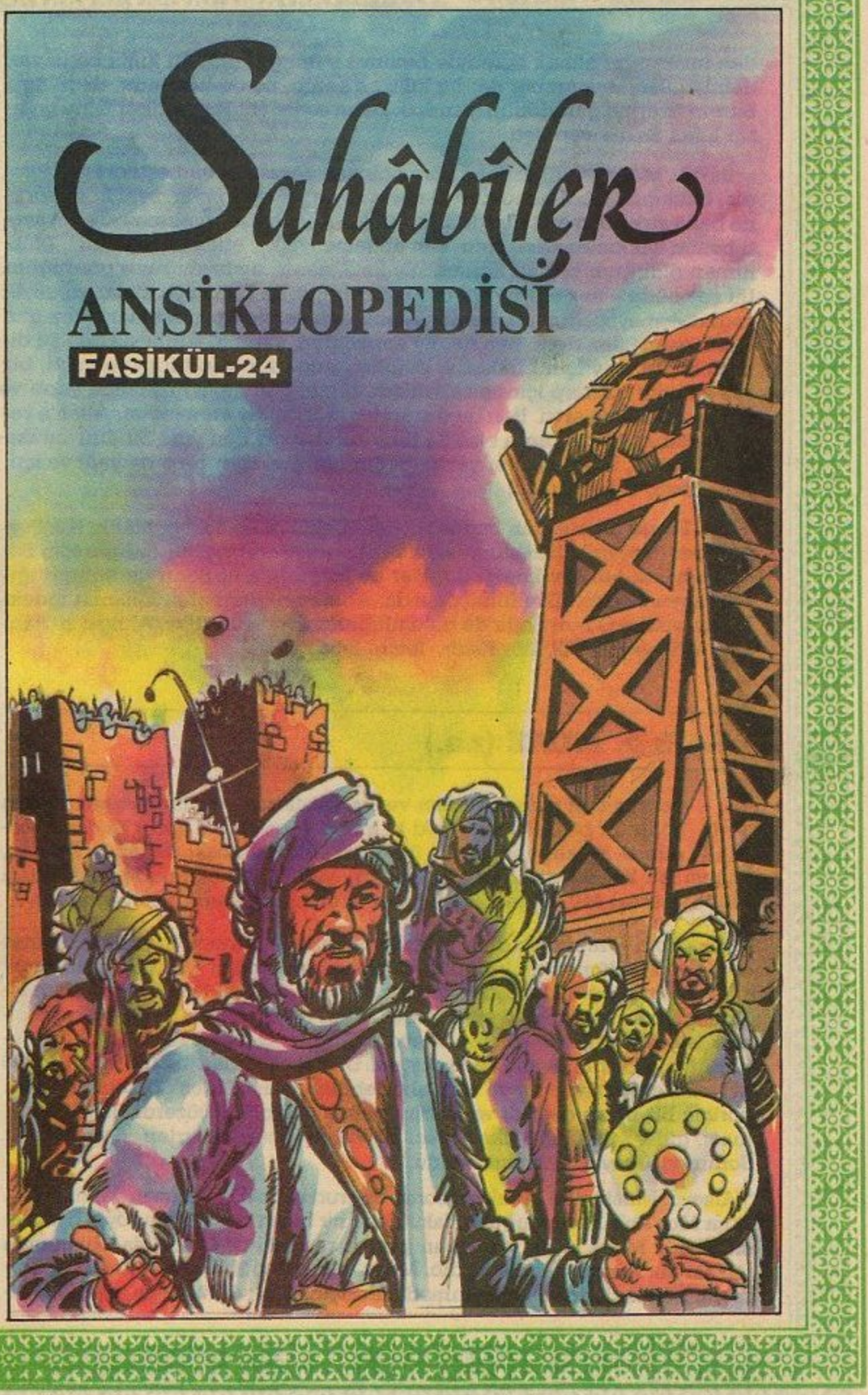

den intikamını almak suretiyle benim kinimi giderdi. Şu kılıcı bana ver, demişti. Hz. Peygamber de: Bu kılıç ne senin, ne de benimdir, dedi. Sa'd bunun üzerine geri dönüp gitmişti. Daha sonra Hz.Peygamber O'nu çağırıp kılıcı Sa'd'a vermişti.

Sa'd b. Mâlik'in anlattığına göre Lokman sûresinin on beşinci âyeti kendisi hakkında nâzil olmuştur: O şöyle diyor: "Şayet onlar, seni körü körüne bana şirk koşman için zorlarsa, onlara itaat etme" (Lokman, 31/15) âyeti benim hakkımda nâzil oldu. Ben anneme iyilik eden birisiydim. Müslüman olduğum zaman annem: Ey Sa'd, senin uydurduğunu gördüğüm bu şey nedir? Ya sen bu dini bırakacaksın,ya da ölünceye kadar yemeyeceğim, içmeyeceğim de, benim yüzümden seni ayıplayacaklar, sana ana katili diyecekler, dedi. Ben de: Ey anneciğim, yapma, şüphesiz ben şu dinimi hiç bir şey için bırakacak değilim, dedi. Bir gün bir gece geçti, bir şey yemedi. Izdırap içinde sabahladı. İkinci gün de aynı şekilde yaptı ve ızdırabı daha da arttı. Ben bu durumu görünce: Ey anneciğim, Allah'a yemin ederim ki,yüz canın olsa da birer birer çıksa,ben yine bu dini bırakacak değilim, ister ye, ister yeme, dedim. Bunun üzerine o da yedi ve içti. (İbn Kesir, Tefsir, 6/340)

Hz. Peygamber'e olan bağlılığı, gözüpekliliği ile Sa'd b. Mâlik, Hz. Peygamber'in sevgisini kazanmış bir sahâbî idi. Bedir'de bulunduğu için Bedir ashâbından sayılmaktadır. Her ne kadar O'nun Bedir'de bulunduğu bazı kaynaklarda zikredilmiyorsa da, Ahmed b. Hanbel'in Müsned'indeki bir rivayetten O'nun Bedir'de bulunduğunu anlıyoruz. (Bkz. Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/178; İbn Kesir, Tefsir, 3/547)

SA'D b. MUAZ (r.a.)

Ensâr'ın ileri gelenlerinden ve Evs kabilesine mensup Eşheloğulları kolunun başkanı olan Sa'd b. Muaz, Mus'ab b. Umeyr'in daveti sonunda Müslüman olmuş ünlü sahâbîdir. Babası, Muaz b. Numan, annesi ise Kebşe binti Râfi'dir. Babası, cahiliyye döneminde vefat ettiği halde, annesi Müslüman olmuş ve kendisinden sonra vefat etmiştir.

Mus'ab b. Umeyr, Medine'ye gelince Esad b. Zürare'nin evinde ikamet etmiş ve Müslümanlığı buradan yaymaya başlamıştı. Esad, Sa'd b. Muaz'ın teyzesinin oğluydu.Eşheloğulları'nın reisi olduğu için de Mus'ab'ın İslâmî faaliyetlerini tasvip etmiyordu. Fakat teyze oğluna karşı da kırıcı olmak istemiyordu. Bu sebeple Üseyd b. Hudayr'la anlaşarak Mus'ab'ın Medine'den çıkartılmasını O'ndan istedi. Üseyd de, Esad b.Zürare'nin evine gelerek, olay çıkartmış ve Mus'ab'ı tehdid etmişti. Mus'ab, tehdidlerden korkan bir insan değildi ve işlerini daima sakinlikle çözerdi. Tatlı konuşması, güler yüzlülüğü, ikna edici sözleriyle Üseyd'i birden yumuşattı. Sonunda Üseyd Müslüman oldu.

Üseyd, Müslüman olduktan sonra doğrudan Sa'd b. Muaz'ın yanına gitti. O'na Mus'ab'la konuştuğunu, fakat fena bir insan olmadığını söyledi. Amacı, Sa'd b. Muaz'ın da Mus'ab'ın yanına gitmesi ve O'nun da Müslüman olmasıydı. Bunun için de Sa'd b. Muaz'a, Hariseoğulları'nın Esad b. Zürare'nin hareketlerinden hoşlanmadıkları için, O'nu öldürmeye teşebbüs et-

tiklerini söyledi. Bunu da senin teyze oğlun olduğu için, sana hakaret olsun diye yapacaklarını duydum,demeyi de ihmal etmedi.Bu sözler Sa'd'ı hemen harekete geçirdi ve hemen Esad'ın evine gitti. Amacı teyze oğlunu korumaktı. Çünkü Eşheloğulları ile Hariseoğulları arasında bir düşmanlık vardı.

Sa'd b. Muaz, teyze oğlunun evine gelince, durumun hiç de söylendiği gibi olmadığını anladı ve çok kızdı. Aynı yumuşak tavrı ile Mus'ab, Sa'd b. Muaz'a da hitab etti ve ikna edici konuşmasıyla Sa'd'ı büyüledi ve O'nun da Müslüman olmasını sağladı. Daha sonra O da doğrudan Eşheloğulları'na gitti. Onları topladı ve onlara: Ey Eşheloğulları beni nasıl tanırsınız? diye sordu. Onlar da, sen bizim efendimiz ve en faziletlimizsin, dediler.

Sa'd b. Muaz bunun üzerine, Müslüman olduğunu söyledi ve "Allah ve Resûlü'ne iman edinceye kadar sizinle konuşmak bana haram olsun" dedi. O günün akşamına kadar Eşheloğulları'ndan Müslüman olmayan hemen hemen kalmadı. Böylece Sa'd'ın Müslüman oluşu Medine'de bir olay oldu. Bu olay, Hz. Peygamber'e bildirildiği zaman, Mekke'de bir bayram sevinci yaşandı. Bu yıla, sevinç yılı denildi. Sa'd b. Muaz, ikinci Akabe'de Hz. Peygamber'e bîat ederek, O'na olan bağlılığını da pekiştirdi.

Sa'd b. Muaz, hicretten sonra Mekke'ye umre için gitti. Ümeyye b. Halef, eski dostu olduğu için O'nun evinde misafir kaldı. Kâbe'yi tavaf ederken yanlarına Ebû Cehil gelmişti. Ümeyye'ye yanındakinin kim olduğunu sordu. Ümeyye de Sa'd b. Muaz dedi. Bunun üzerine Ebû Cehil: Siz bizim dinimizden ayrılanları himaye edip barındırdınız, Onlara her türlü yardımda bulundunuz, şimdi de gelip burada güven içinde Kâbe'yi tavaf ediyorsunuz. Yanında Ümeyye olmasaydı, bir daha yurduna dönemezdin" dedi. Bu tehdid, Sa'd'ı kızdırdı ve O'na: Eğer sen beni tavaftan menedersen, ben de senin Medine yolunu kapatırım" diye cevap verdi. Bu sefer de Ümeyye kızdı ve Sa'd'a, sesini yükseltmemesini söyledi. Bunun üzerine Sa'd b. Muaz, Ümeyye'ye, bırak böyle lafları, Hz. Peygamber senin öldürüleceğini söyledi, diyerek O'na da cevap verdi. Bu cevap Ümeyye'yi son derece korkuttu.

Sa'd b. Muaz, Bedir savaşına katıldı ve bu savaş öncesinde söylediği nutukla hem Hz. Peygamber'in hem de Müslümanlar'ın kalbini fethetmişti. Hz. Peygamber, Bedir savaşı öncesi, ashâba Kureyşliler'le savaş konusunda ne düşündüklerini sormuş, ilk anda kimse birşey söylememişti. Üçüncü soruşta Sa'd b. Muaz ayağa kalkarak:

Her halde bizim fikrimizi öğrenmek istiyorsun ya Resûlullah, demiş ve Resûlullah da "Evet" diye karşılık vermişti. Bunun üzerine Sa'd b. Muaz:

"Biz sana inandık, seni tasdik ettik. Getirdiğin şeylerin hak olduğuna iman ettik. Her konuda seni dinleyeceğimize, sana itaat edeceğimize söz verdik. İstediğin yere git ya Resûlullah, biz seninle beraberiz. Seni hak din ile gönderen Allah'a yemin olsun ki, bizim seninle beraber denize dalmamızı da istesen, tereddütsüz dalarız. Bizden hiç kimse geri kalmaz. Bizi düşmanlarımızla karşılaştırmanı bile hoş karşılarız. Biz savaşta çok sabırlı, düşmanla karşılaştığımızda da sözlerimize sadık kimseleriz. Umarım ki Allah sana, bizden memnun olacağın şeyler gösterir. Allah'ın lütfu ile yürü ya Resûlullah, dedi. Bu sözler Hz. Heygamber'i çok memnun etti.

Bir başka rivayette ise Sa'd b. Muaz şunları söylemiştir:

Seni peygamberlikle şereflendiren ve sana Kitab'ı indiren Allah'a yemin ederim ki, Bedir'e hiç gitmedim. Orası hakkında bilgim de yok. Değil Bedir'e, Yemen'de bulunan Berk el-Gımad'a kadar da gitsen, elbet seninle beraber gideriz. Biz Hz. Musa'ya: Sen ve Rabb'in gidin savaşın, biz burada oturacağız, diyen Yahudiler gibi değiliz. Sen ve Rabb'in gidin, savaşın biz de sizinle beraber savaşacağız. Olur ki, sen bir şeye karar verirsin de, Allah başka bir şey emreder. Sen Allah'ın emrettiğine bak ve o yolda yürü. İstediğinle anlaşma yap, dilediğinle de anlaşmayı boz. İstediğinle savaş, istediğinle de barış yap. Mallarımızdan istediğin kadarını al"

Savaş öncesi Ensâr'ın ileri gelenlerinden Sa'd'ın bu konuşması, büyük bir heyecan meydana getirmiş ve sahâbeyi coşturmuştu. O'nun savaş öncesi Hz. Peygamber'e gelerek: Ey Allah'ın Resûlü, istersen sana bir gölgelik yapalım, binek hayvanlarını da hazırlayalım. Sen orada otur, biz düşmanla savaşalım. Eğer Allah bizi düşmana galip getirirse, ne alâ. Zaten istediğimiz de budur. Şayet aksi olursa, sen hayvanına biner Medine'ye dönersin. Oradakiler de seni en az bizim kadar sevmektedirler, demesi de ayrıca büyük bir sevinç yaratmıştı.

Uhud savaşında da bulunan Sa'd b. Muaz'ın asıl etkinliği Hendek savaşı ve sonrasında olmuştur. Kuşatma devam ederken, Gatafan kabilesinin reisi olan Uyeyne b. Nısn, Hz. Peygamber'e haber göndererek Medine'ye ait hurma mahsulünün yarısını istemişti. Mekkeliler'in kuşatması devam ederken yapılan bu teklif, Hz. Peygamber'i bir hayli endişelendirmişti. Bununla birlikte Ensâr'la görüştü. Sa'd b. Muaz: Ya Resûlullah, biz ve onlar Allah'a şirk koştuğumuz putlara ibadet ettiğimiz, Allah'ı tanımadığımız, O'na kulluk etmediğimiz günlerde bile, bunlara misafirlik ve alış veriş hariç mahsullerimizden tek hurma vermedik. Onlar bunu akıllarından bile geçiremezlerken, şimdi Allah bizi İslâm ile şereflendirip doğru yolu gösterdikten sonra, üstelik seni ve bu dini vasıta ederek bizi galip getirdikten sonra mı, onlara haraç vereceğiz? diyerek fikrini söylemiş ve Hz. Peygamber de yapılan teklifi geri çevirmişti.

Savaş devam ederken Kureyş kabilesinden birisinin attığı okla Sa'd b. Muaz kolundan yaralanmıştı. Yarası da ağırdı. Hz. Peygamber, O'nu her gün ziyaret edebilmek için Mescid-i Nebevî'nin içine bir çadır kurulmasını emretti. Sa'd da çadıra yerleştirildi ve Rufeyde adındaki bir kadını da O'na hastabakıcı olarak tayin etti. Hz. Peygamber, hergün O'nu ziyaret eder, hal ve hatırını sorardı. (İbn Hişam, es-Sire, Mısır, 1355, 3/250)

Hendek savaşı sonunda Kureyzaoğulları üzerine sefer yapılmış ve kuşatma da uzun sürmüştü. Bunun üzerine Kureyzalılar, Sa'd b. Muaz'ın vereceği karara razı olacaklarını söylediler. Hz. Peygamber de bu teklifi kabul etti. Yaralı olarak Sa'd'ı olay mahalline getirdiler. O da eli silah tutulanların öldürülmesine, diğerlerinin esir alınmasına ve mallarının müsadere edilmesine karar verdi. Hz. Peygamber de, Allah ve Resûlü'nün vereceği hükmün aynısını verdin diyerek O'nu taltif etti. Zira Kureyzalılar, Hendek savaşında Hz. Peygamber'le, anlaşmış olmalarına rağmen, buna riayet etmeyerek Kureyşliler'e yardım etmişlerdi. Kuşatma bitince de Hz. Peygamber, Kureyza üzerine sefer yapmıştı. Sa'd bu hükmü verirken Tevrat'taki hükümleri esas alarak vermişti.

Sa'd bu olaydan sonra tekrar çadırına döndü ve aldığı o yara sebebiyle

de bir süre sonra vefat etti. (ö. 5/627) Ok kolundaki atardamara tesadüf ettiği için tedavi edilmemiş ve kan kaybından vefat etmişti. Hz. Peygamber,O'nun ölümü üzerine arşın titrediğini ifade etmişti.O'nun ölümünden de çok müteessir olmuştu. Güçlü ve etkili bir kişiliği olan Sa'd'ın ölümü bütün Müslümanlar'ı üzmüştü. Medine'de İslâm'ın yerleşmesine etkin rolü olmuştu.

Hz. Peygamber, Sa'd b. Muaz'ın tabutunu meleklerin de taşıdığını söylemişti. (İbn Sa'd, 3/430; Zehebî, A'lamu'n-Nübelâ, 1/279 ve devamı; İbn Hacer, el-İsâbe, 2/36 vd.)

SA'D b. OSMAN (r.a.)

Sa'd b. Osman Ensâr'dandır ve Hazrec kabilesine mensuptur. Künyesi Ebû Ubâde'dir. İslâmiyet'ten önceki hayatı ile ilgili yeterli bir bilgi bulunmadığı gibi, İslâmiyet'ten sonraki hayatı hakkında da yeterli bilgi mevcut değildir. Ancak Medine'nin Harra mevkiinde bir su kuyusu ile arazisinin bulunduğu bilinmektedir.

Sa'd b. Osman, Bedir'e katılan sahâbedendir. Bu sebeple Bedir ashâbındandır. Uhud savaşına da katılmıştır. Hz. Peygamber, bir gün Harra mevkiine gitmiş ve orada dolaşırken Sa'd b. Osman'a ait bu su kuyusuna da uğramıştı. O sırada Sa'd b. Osman, oğlu Ubâde'yi kuyunun yanına bırakarak, bir yere gitmişti.Hz. Peygamber, Ubâde'den su istemiş ve O'da Hz. Peygamber'e su vermişti. Daha sonra babası kuyunun yanına gelince, Resûlullah'ın eşkalini tarif ederek, bir adamın gelip kendisinden su istediğini anlatmıştı. Sa'd ise, gelenin Hz. Peygamber olduğunu anlamış ve oğlu Ubâde'ye, gelenin Hz. Peygamber olduğunu söyleyerek, "koş ve O'na yetişerek hayır duasını al" demişti. Oğlu da koşmuş ve Hz. Peygamber'e yetişerek hayır duasını almıştı. (İbn Hacer, el-İsâbe, 2/28-29)

SA'D b. REBÎ' (r.a.)

Sa'd b. Rebî', Ensâr'dandır ve Ensâr'ın ileri gelenleri arasında yer alır. Hazrec kabilesine mensuptur. Rebî' b. Amr'ın oğludur.

Sa'd b. Rebî' birinci Akabe bîatına katılmış ve Müslüman olmuştur. İkinci Akabe bîatına da katılan Sa'd, hicretten sonra, Hz. Peygamber tarafından Abdurrahman b. Avf ile kardeş yapılmıştır. Bu kardeşlik olayı, bu iki sahâbînin şahsında adeta sembolleşmiştir. Hz. Peygmaber bu iki sahâbîyi kardeş yapınca, Sa'd, Abdurahman'a: "Kardeşim, ben Medine'nin en zengin kişilerinden biriyim. Bak malımın yarısını al. İki hanımım var, hangisi hoşuna giderse, onu boşayayım. Onunla evlen" teklifinde bulundu. Bunun üzerine Abdurahman: "Allah, aileni de malını da sana bağışlasın. Siz bana çarşının yolunu gösterin" dedi. Daha sonra O'na çarşının yolunu gösterdiler. O da ticarete başladı ve kısa zamanda zengin oldu.

Sa'd b. Rebî', bu davranışı ile İslâm kardeşliğinin en güzel örneğini gös-

termek istemiş, fakat Abdurahman da en az O'nun kadar asil davranarak, bir Müslüman'da bulunması gereken inceliği ve asaleti göstermiştir. Bedir'e katıldığına dair yapılan rivayetlerde ihtilaf olmakla birlikte, Uhud'a katıldığı kesindir. Savaş sonunda, Hz. Peygamber, Zeyd b. Sâbit'i O'nu savaş meydanında araması için göndermiştir. Giderken de Sâbit'e: "O'nu görürsen selâmımı söyle ve O'na: Resûlullah, kendini nasıl buluyorsun? diye soruyor, de" diye tembihde bulundu. Zeyd diyor ki: Ölüler arasında dolaşmaya başladım. O'nu son nefesini vermek üzereyken buldum. Vücudu kılıç, ok ve mızrak yaralarıyla delik deşik olmuştu. O'na: Yâ Sa'd, Resûlullah'ın sana selâmı var. Kendini nasıl hissediyorsun? diye soruyor, dedim O da:Selâm Resûlullah'ın ve senin üzerine olsun.O'na Cennet kokusu duyduğumu söyle. Kavmime de: Sağ olduğunuz sürece Resûlullah'ın başına bir şey gelirse, Allah indinde hiç bir mazeret ileri süremezsiniz, diye söyle" dedi ve ruhunu teslim etti. (İbn Sa'd, 3/89; İbn Hacer, el-İsâbe, 2/24; Zehebî, A'lamu'n Nübelâ, 1/318)

Sa'd'ın Hz. Peygamber nezdinde büyük bir itibarı vardı. Gatafanlı Hâris, Resûlullah'a gelerek Medine'ye ait hurma mahsulünün yarısını istediği zaman, Hz. Peygamber, Sa'd b. Muaz, Sa'd b. Ubâde ile birlikte Sa'd b. Rebî'yi de davet ederek O'nların fikrini almıştı. Bunlarla yaptığı görüşme sonucuna göre de kararını vererek teklifi geri çevirmişti.

SA'D b. UBÂDE (r.a.)

Sa'd b. Ubâde, Hazrec kabilesinin ünlü reisidir. Siyasî kişiliği ile ünlüdür. Babası, Ubâde b.Duleym'dir. Hazrec kabilesinin Saide koluna mensuptur. Cahiliyye döneminin ünlü putu menat, bu kabilenin putu idi. Gerek cahiliyye döneminde, gerekse Müslüman olduktan sonra Medine'de ağırlığı olan ve sözü dinlenen bir kişiydi.

Sa'd b. Ubâde, iyi bir eğitim görmüş ve kendini yetiştirmiş bir liderdi. İkinci Akabe bîatına katılmış ve burada Müslüman olmuştu. Medine'nin ileri gelen zenginleri arasında yer alan Sa'd, aynı zamanda cömertliği ile de ünlüdür. Nitekim Hz. Âişe, Hz. Peygamber'le Medine'de evlendiği zaman, düğününde hiç bir şey kesilmemişti. Ancak Sa'd b. Ubâde, kendilerine bir tabak yemek göndermiş ve bu âdetini uzun süre devam ettirmişti. Hz. Peygamber Ebvâ seferine gittiğinde yerine Sa'd b. Ubâde'yi bırakmıştı.

Sa'd b. Ubâde'nin Bedir'e gidip gitmediği ihtilâflıdır. Bazıları O'nun Bedir'de bulunduğunu söylerken, bazıları ise bunu te'yid etmemektedir. Ancak Uhud savaşına katılmış, hatta Hazrec'in bayrağını Sa'd b. Ubâde taşımıştı. Mustalikoğulları seferinde ise, bütün Ensâr'ın sancağını O taşıyordu. Hendek savaşında, Gatafanoğulları'nın teklifini, görüşmek üzere Hz. Peygamber'in görüştüğü grubun içinde Sa'd b. Ubâde de vardı ve Sa'd b. Muaz'ın fikrini desteklemişti. Hudeybiye'de bulundu, Mekke'nin fethine katıldı. Ordunun bayrağını taşıyanlardan birisi de yine Sa'd idi. Ancak Mekke'ye yaklaşırken, "bugün savaş günüdür" dediği için, Hz. Peygamber tarafından, komutanlıktan alınmış yerine Zübeyr b. Avvâm tayin edilmişti. Zira Resûlullah, fetih sırasında savaş olmasını ve kan dökülmesini asla istemiyordu. Sa'd b. Ubâde'nin sözleri ise, Mekkeliler'i korkutmuştu. Bu

sebeple Hz. Peygamber, O'nu görevden azletmişti.

Hz. Peygamber'le birlikte O'nun katıldığı bütün savaşlara katılan Sa'd b. Ubâde, Hz. Peygamber vefat ettiği gün, Saideoğulları sakifesinde toplanan Ensâr ve muhâcir halifelik için aday gösterirken, Sa'd b. Ubâde, Ensâr'ın halife adayı idi. Hasta olmasına rağmen, yatağından kalkarak sakifeye gelmiş ve Ensâr'ın tek adayı olmuştu. Orada toplanan Ensâr ve muhâcirlere siyasî bir nutuk söyleyerek halifeliğin Ensâr'ın hakkı olduğunu savunmuş ve bunda başarılı da olmuştu. Ancak Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer'in oraya gelmesi ve bunların da birer siyasî konuşma yapması, durumu lehinden aleyhine çevirmişti. Hz. Ebû Bekir, halife seçilince, durumu kabullenmiş, sukûnetini korumuş, fakat Hz. Ebû Bekir'e de bîat etmemişti. Hz. Ebû Bekir'in halifeliği döneminde Medine'de kalan Sa'd, daha sonra Şam'a gitmiş ve Havran kasabasında vefat etmiştir. (ö. 15/637)

Buharî'nin Hz. Âişe'den rivayet ettiği İfk olayını anlatan hadîsten anlaşıldığına göre, Sa'd b. Ubâde, ilk defa İfk olayını ortaya çıkartan Abdullah b. Übey b.Selim'i müdafaa eden kişi olmuştur. Hadîs çok uzundur, konu ile ilgili kısım şöyledir: Hz. Peygamber, mescidde bir hutbe irad etmiş ve Hz. Âişe hakkında bana eza eden şahsa karşı, bana kim yardım eder,demişti.Bunun üzerine Sa'd b. Muaz, Yâ Resûlullah size ben yardım edeceğim. Eğer bu iftirayı atan Evs'tense, cezasını biz veririz. Şayet Hazrec'ten ise, siz emredin biz yapalım demişti. Buna karşılık Hazrec kabilesinin reisi Sa'd b. Ubâde, hemen ayağa kalkmış ve "Vallahi yalan söylüyorsun. Sen O'nu öldüremezsin ve öldürmeğe de muktedir değilsin, demişti. Buna karşılık da Üseyd b. Hudayr da: Asıl yalan konuşan sensin, münafıkları koruyorsun, diye itirazda bulunmuş ve ortalık karışmıştı. Resûlullah da onları yatıştırmıştı. (Tecrid Tercemesi, 8/84-87) Öyle görülüyor ki Sa'd b. Ubâde henüz, kabile taassubunu tam anlamıyla atamamıştı. Bu sebeple Hz. Peygamber, zaman zaman bu iki kabile arasında meydana gelebilecek çatışmayı önlemede büyük zorluk çekmiş ve özellikle Sa'd b. Ubâde'ye iltifatını asla eksik etmemişti. Şu olayda da bunu görmekteyiz:

Sa'd b. Ubâde, oğlu ile beraber Hz. Peygamber'in yanına gelip selâm verdi. Resûlullah: Buraya buyurun, diyerek yer gösterdi. Sa'd'ı sağına oturttu ve: Hoş geldiniz, dedi. Çocuğu da Hz. Peygamber'in huzurunda duruyordu. O'na da sen de otur, dedi. Sonra çocuk, Hz. Peygamber'in elini öptü. Bunun üzerine Hz. Peygamber, ben de Ensâr'danım, ben de Ensâr çocuğuyum, buyurdu. Sa'd da: Senin bizi şereflendirdiğin gibi, Allah da senin şerefini artırsın, dedi. Hz. Peygamber de: Allah benden önce, sizi şerefli kılmıştır. Benden sonra da başkaları size tercih edilecek. Havzın başında bana kavuşuncaya kadar sabırlı olun, buyurdu.

Sa'd b. Ubâde'nin anlattığına göre, kendisi Hz. Peygamber'e bir tabak dolusu beyin getirmiş ve O'na takdim etmişti.Hz. Peygamber, "Bu ne?" diye sorunca da kendisi: Seni hak dinle gönderen Allah'a yemin ederim ki, hayvan kestim ve seni beyinle doyurmak istedim, demişti. Bunun üzerine Hz. Peygamber, onu yemiş ve Sa'd'a hayır duada bulunmuştu.

Sa'd b. Ubâde, Hz. Peygamber'i yemeğe davet etmiş ve O'na hurma ve ekmek ikram etmişti. Daha sonra da süt vermişti. Resûlullah bunları yedikten ve içtikten sonra: Yemeğinizi iyi insanlar yesin. Oruçlular sizin yanınızda oruçlarını açsın. Melekler size dua etsin,dedikten sonra "Allah'ım

Sa'd b. Ubâde ailesine mağfiret et, diye de kendisi dua etmişti.

Sa'd b. Ubâde çok kıskanç biriydi. Zina isnadında dört şahit getirilmesi emri gelince Sa'd b. Ubâde: Allah'a yemin ederim ki, ben dört şahit getirmeden o adamı öldürürüm, demişti.Bunun üzerine Hz.Peygamber:Sa'd'ın kıskançlığından dolayı hayret mi ediyorsunuz? Ben O'ndan daha kıskancım, Allah ise benden daha kıskançtır. Allah gizli ve açık bütün kötülükleri haram kılmıştır. Allah kadar da özrü kabul eden hiç kimse yoktur, dedi. Bu arada birisi, Yâ Resûlullah O'nu kınamayın, O, çok kıskançtır. Bu sebeple o dul bir kadınla evlenmedi. İçimizden biri evlenir korkusuyla da kıskançlığı yüzünden hanımlarından hiçbirini boşamadı,dedi.

Sa'd, annesi vefat ettiğinde Hz. Peygamber'e gelerek: Yâ Resûlullah annem vefat etti. O'nun namazına sadaka vereyim mi? diye sormuştu. Hz. Peygamber de veriniz, buyurdu. Sa'd: O halde sadakanın hangisi efdaldir? diye sordu. Hz. Peygamber de: Su dağıtmaktır, dedi. Bunun üzerine Sa'd, Medine'de bir kuyu açtırarak halkın yararına sundu. (İbn Hacer, el-İsâbe, 2/27; Zehebî, A'lamu'n-Nübelâ, 1/270-279)

SA'D b. UBEYD b. NUMAN (r.a.)

Kuba mescidinin imamı olan Sa'd b. Ubeyd,Ubeyd b.Numan'ın oğludur. el-Kâri lâkabıyla ün kazanmıştır. Ensâr'dandır ve Evs kabilesine mensuptur. Genellikle Sakifoğulları kabilesinin Aclan kolundan olan Sa'd b. Ubeyd ile karıştırılmaktadır. Bu sahâbî, Hz. Ebû Bekir'in oğlunu okla yaralayan ve ölümüne sebeb olan kişidir. Diğeri ise, Medinelidir ve Kuba mescidinin imamıdır.

Sa'd, imamlık görevine, Hz. Peygamber'den sonra Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer dönemlerinde de devam etmiştir. Daha sonra bu görevden ayrılarak savaşa katılmış ve Kadisiye savaşında şehid düşmüştür. (ö. 15/636) Savaş öncesinde, "yarın düşmanla karşılaşacağız ve yine yarın şehid olacağız. Yaralarımızdan kan akanlarımızı yıkamayınız ve kefenlemeyiniz. Bizi üzerimizdeki elbiselerle defnediniz" demişti.

Oğlu Umeyr b. Sa'd, daha sonra Humus valisi olmuştur. Bir hutbesinde ise şöyle konuşmuştur: "İslâm'ın sağlam duvarı ve güveniler kapısı vardır. İslâm'ın sağlam duvarı, adâlet; kapısı da haktır. Duvar yıkıldığı ve kapı kırıldığı zaman İslâm da yıkılır. Sultan prensiplere sağlam sarıldığı müddetçe, İslâm dini sağlam kalır. Yalnız sultan şiddetini idamla ve sopa ile göstermemeli, doğru hükümler vererek ve adâleti uygulayarak göstermelidir."

Sa'd, Bedir savaşına katılan ve bu sebeple Bedir ashâbından sayılan bir sahâbîdir.

SA'D b. ZEYD el -EŞHELÎ (r.a.)

Sa'd b. Zeyd el-Eşhelî, Zeyd b. Mâlik'in oğludur. Evs kabilesinin Eşheloğulları kolundandır. Vâkidî'ye göre Akabe bîatına katılan sahâbe arasında yeralmaktadır.

Sa'd b. Zeyd, Bedir savaşına katılmıştı. Gatafan kabilesine mensup olan Uyeyne b. Hısn'ın çetesiyle birlikte Medine'ye yapmak istediği baskına karşı, Sa'd b. Zeyd, bir kaç Müslümanla birlikte karşı çıkmış ve Medine'yi müdafaa etmiştir. Kureyzaoğulları seferinde ise Hz. Peygamber, O'nu Necid tarafına gözcü olarak göndermiştir. Mekke'nin fethinden sonra ise Hz. Peygamber'in Meşlel mevkiinde bulunan putu yıkmak için gönderdiği yirmi kişilik grubun içinde Sa'd b. Zeyd de vardı. Hicretin 8. yılında meydana gelen bu olaydan sonra Sa'd b. Zeyd ile ilgili bir bilgiye tesadüf edilmemektedir. Bu sebeple ölümü ile ilgili bir bilgi de mevcut değildir. (İbn Hacer, el-İsâbe, 2/26)

SAFİYYE BİNTİ ABDÜLMUTTALİB (r.a.)

İslâm tarihinin ünlü kadınları arasında yer alan Safiyye binti Abdülmuttalib, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Müslüman olan tek halasıdır. Hz. Hamza'nın öz kız kardeşi ve aşere-i mübeşşereden Zübeyr b. Avvâm'ın annesidir. Safiyye'nin annesi Hâle, Hz. Peygamber'in annesi Âmine'nin kız kardeşidir. Bu sebeple Safiyye, Hz. Peygamber'in hem ana hem de baba tarafından akrabasıdır.

Safiyye binti Abdülmuttalib, önce Hâris b. Harb ile evlenmiş, O'nun ölümü üzerine de Hz. Hatice'nin kardeşi Avvâm b. Huveylid'le evlenmişti. İkinci evliliğinden Zübeyr, es-Sâib ve Abdülka'be adında üç erkek evlâdı oldu. Bunlardan Zübeyr b. Avvâm, Cennet'le müjdelenen on sahâbeden biridir.

Safiyye'nin kardeşi Hz. Hamza ile mi, yoksa oğlu Zübeyr ile mi Müslüman olduğu kesinlikle bilinmemektedir. Bununla birlikte O, ilk Müslümanlar arasında yer almaktadır. Mekke'de doğdu ve Hz. Ömer'in halifeliği döneminde 20/640 yılında Medine'de yetmiş küsur yaşında vefat etti.

Safiyye ile ilgili anlatılan şu olaylar O'nun ne kadar cesur bir kadın olduğunu göstermektedir. Uhud savaşında Hz. Peygamber, hanımlarını, Akrabalarının hanımlarını ve çocukları, Medine'nin en sağlam ve müstahkem bir binası olan Hassan b. Sâbit'in köşküne bırakmıştı. Hassan b. Sâbit de savaşa katılmamıştı. Köşkte kadınların ve çocukların başında bulunuyordu. Bir Yahudi gelmiş ve köşkün etrafını dolaşmaya başlamıştı. Kureyzaoğulları da Uhud'da Hz. Peygamber'e karşı savaşmaya başlamıştı. Köşk

ile Uhud arasında Yahudiler bulunuyordu. Dolayısıyla köşkteki kadınları ve çocukları koruyacak kimse yoktu. Savaş bütün şiddetiyle devam ediyordu. Tam bu sırada bu Yahudi çıka gelmişti. Safiyye, Hassan b. Sâbit'e, Ey Hassan, gördüğün gibi, bu Yahudi kalenin etrafını dolaşıyor. Bunun bizim hakkımızda Yahudiler'e bilgi götürmesinden korkuyorum. Şu anda Resûlullah ve ashâbı da meşgul.Sen aşağıya in ve onu hakla,dedi.Hassan ise, Allah iyiliğini versin, sen benim yiğit olmadığımı bilmiyor musun? diye karşılık verdi. Safiyye, Hassan'ın bu işi yapamayacağını anlayınca, kendisine bir cesaret geldi ve eline bir kazık alarak köşkten dışarı çıktı. Yahudi'ye yaklaştı ve elindeki kazıkla Yahudi'ye bütün gücüyle vurdu ve onu öldürdü.

Aynı günün akşamı, Safiyye Uhud'a giderek savaşın sonucu hakkında bilgi almak istedi. Yolda kardeşi Hz. Hamza'nın şehid olduğu haberini aldı. Savaş alanına varınca kardeşini aramaya başladı. Ne yaptığını bilemiyecek bir haldeydi. Hz. Ali, Zübeyr'e "Annenin halini düşün" dedi. Zübeyr de Hz. Ali'ye "Hayır asıl sen halanın halini düşün" diye cevap verdi.

Oğlu Zübeyr, annesine mani olmaya çalıştı ise de annesi, bu iki kumaş parçasını Hamza'ya getirdim. Şehid edildiğini duydum. Bu kumaşlarla onu kefenleyin, dedi.

Hz. Peygamber vefat ettiği zaman, Safiyye'nin O'nun hakkında bir mersiye söylediği rivayet edilmektedir. (İbn Sa'd, 8/41; Zehebî, A'lamu'n-Nübelâ, 2/269)

SAFİYYE BİNTİ EBÎ UBEYD (r.a.)

Safiyye binti Ebû Ubeyd,Ebû Ubeyd b.Mes'ud'un kızıdır.Annesi,Atike binti Useyd'dir. Abdullah b. Ömer b. Hattab ile evlenmiştir.

Abdullah b. Ömer, Safiyye ile evlenirken dört yüz dirhem mehir vermişti. Fakat Safiyye bu miktarı az bulmuş ve daha fazlasını istemişti. Bunun üzerine Abdullah, babası Hz. Ömer'den gizli olarak iki yüz dirhem daha göndererek kendisini razı etmişti. Hz. Ömer hakkında bilgi veren Safiyye, O'nun sabah namazında Kehf sûresini okuduğunu haber vermiştir. Çok ihtiyar olmasına rağmen, Safa ile Merve arasında kendisini sa'y ederken görmüşlerdir. (İbn Sa'd, 8/472)

SAFİYYE BİNTİ HUYEY (r.a.)

İsmi ve soyu: Safiye binti Huyey b. Ahtab b. Sa'ye b. Âmir (Sa'lebe) b.Ubeyd Hz. Musan'ın kardeşi Harun'un (a.s.) soyundandır.

Yahudi Nadiroğulları kabilesinin ileri gelenlerinden Huyey b. Ahtab'ın kızıdır. Annesi:Berrâ binti Samuel'dir. Müslüman olmadan önce iki evlilik yapmıştı. Birinci kocası Selâm b. Ebi 'l-Hukayk'tı.Ondan boşanıp Kinâne b. Ebi 'l-Hukayk'la evlendi.Kinâne Yahudi şairlerindendir. Hayber

savaşı sırasında öldürüldü.Kinâne, Hayber'in en sağlam kalelerinden biri olan Kamûs kalesinin komutanı idi. Safiyye,amcasının kızıyla birlikte Hz.Bilâl tarafından esir edilmişti.Müslümanlar tarafından esir edildiklerinde erkeklerinin cesetlerinin yanından geçerken feryadı figan etmişler, kendilerini yerlere atmışlar, üzerleri toz toprak olmuş, elbiselerinin bazı yerleri yırtılmıştı. Savaş hali icabı Safiyye'nin de üzeri başı dağınık ve toz toprak içindeydi. Hz. Peygamber onları bu durumda huzuruna getiren Hz. Bilâl'e "Ey Bilâl, kalbinden merhamet sökülüp alındı mı? Bunları erkeklerinin cesetleri üzerinden yürüterek mi getirmeliydiniz?" buyurdu.

Hz. Peygamber, gönülleri İslâm'a ısındırma taktiği gereği kabile ve kavimlerin liderlerinin yakını olan kadınlarla evlenerek akrabalık tesis ederdi. Safiyye (r.a.) esir olarak Dıhyetu'l-Kelbî'nin payına isabet etmişti. Resûl-i Ekrem'e "Dihye'nin esiri kabile reisi Huyey'in kızıdır."dediler. Bunun üzerine Safiyye'yi huzuruna çağırttı."Eğer Müslüman olursan seni kendime eş yapmayı düşünüyorum. Yahudi olarak kalmak istersen seni azad edip kavmine dönmeni sağlayabilirim" buyurdu. Resûl-i Ekrem'in cariye olarak kullanabileceği bir esiri böyle dininde kalıp kalmamakta ve ailesine dönüp dönmemekte serbest bırakması; hem inanç özgürlüğüne verdiği değer, hem de esirlere bile yaptığı âlicenab muameleyi yansıtması bakımından ibret vericidir. Safiyye "Ey Allah'ın Resûlü,sen beni İslâm'a davet etmeden zaten ben İslâm'ı arzuluyordum ve seni tasdik etmiştim. Artık benim Yahudiler arasında kimsem yoktur. Beni muhayyer bıraktın. Benim için Allah ve Resûlü, azad olmaktan ve kavmime dönmekten daha sevimlidir." dedi. Zaten Hz. Safiyye Hayber savaşından önce rüyasında Medine'den çıkan ayın kucağına düştüğünü görmüş, rüyasını kocasına (başka bir rivayete göre annesine) anlatınca kocası "O Medineli hükümdarın (yani Peygamberimiz'in) eşi olmayı mı arzuluyorsun?" diyerek tokatlamıştı. Safiyye'nin bu sözleri üzerine Peygamberimiz,Hz. Dihye'ye başka bir esir vererek Hz. Safiyye ile değişti ve azad ederek nikahladı. Azad etmesini de mehir saydı. Resûlullah (s.a.v.) Hayber dönüşü Hz. Safiyye'yi terkisine bindirdi.Hayber'den 6mil uzaklıktaki bir yerde zifafa girmek istedi. Safiyye buna razı olmadı. Peygamberimiz buna kırıldı fakat birşey söylemeden yola devam etti. Sabha denilen yerde zifafa girdi. Bu sırada Hz. Safiyye'ye,niçin daha önce zifafa girmekten kaçındığını sordu. Hz. Safiyye "Yahudiler'e yakındık. Onların sana bir zarar vermelerinden korktum!" diyerek ne kadar ince düşündüğünü ortaya koydu.

Hz. Peygamber ashâbına yanlarında bulunan hurmalardan bir miktar getirmelerini istedi. Bunlarla ashâbına düğün yemeği verdi.

Zifaf gecesi Eyyûb el-Ensârî,elinde kılıç Peygamberimiz'in çadırı etrafında bekledi. Sabahleyin Peygamberimiz "Burada ne yapıyorsun,diye sordu." Hz. Ebû Eyyûb: "Ey Allah'ın Resûlü,sen bu kadının babasını, kocasını ve kavminden bir çok kimseyi öldürdün. Sana bir zarar vermesinden çekindim." dedi. Peygamberimiz, "Allah'ım Ebû Eyyûb'a rahmet et, onu koru" diye dua buyurdu. Ebû Eyyûb böyle bir endişede haklıydı. Çünkü bir süre önce bir Yahudi kadın zehirli et ikram ederek Peygamberimiz'i öldürmek istemişti.

Hz. Safiyye'yi Peygamberimiz'in diğer eşleri çok kıskanmışlardı. Hayber dönüşü Medineli hanımlar Hz. Safiyye'yi görmeğe geldiler. O sırada Peygamberimiz Hz. Âişe'ye "Onu nasıl buldun?" diye sordu. Hz. Âişe "Nasıl olacak. Yahudî kızı Yahudî deyince Hz. Peygamber "Öyle deme, o artık

iyi bir Müslüman oldu" buyurdu.

Hz. Âişe ve Hafsa bir gün Hz. Safiyye'ye "Hz. Peygamber bizi senden daha çok seviyor. Biz senden daha üstünüz. Çünkü onun kavmindeniz" demişlerdi. Hz. Peygamber bu durumdan şikayetçi olan Hz. Safiyye'ye "onlara "Benim eşim Muhammed, babam Harun (.as.), amcam ise Musa (a.). Siz benden nasıl üstün oluyorsunuz?" deseydin ya, buyurdu.

Yine bir sefer sırasında Hz. Safiyye'nin devesi hastalanmıştı. Deve tökezledi. Hz. Safiyye düştü ve yaralandı. Resûlullah yanına geldiğinde ağlıyordu. Kendi eliyle vücudundaki kanları temizledi. Zeyneb binti Cahş'ın birkaç devesi vardı. Peygamberimiz Zeyneb validemize "Kızkardeşin Safiyye'ye bir ödünç deve ver" dedi. Hz. Zeyneb "Bir Yahudi'ye binek mi vereceğim" dedi ve vermedi. Bunun üzerine Peygamberimiz Zeyneb validemizle iki ay (veya üç ay) konuşmadı, nöbetinde odasına gitmedi.

Hz. Safiyye Peygamberimiz'i çok severdi. Son hastalığında "Ey Allah'ın Resûlü senin yerine ben hasta olsaydım. dedi. Diğer hanımları birbirleriyle fısıldaşarak Hz.Safiyye'yi alaya aldılar.Peygamberimiz onları gördü ve "Ağızlarınızı yıkayın" buyurdu. Niçin dediklerine "O'nu alaya aldığınız için. Vallahi o doğru söylüyor" buyurdu. Hz. Safiyye çok akıllı, halim ve faziletli bir kadındı.

Hz. Osman'ın evinin asilerce kuşatıldığı sırada cesur bir şekilde halifeye yiyecek ve su taşımıştı. H. 50 veya 52 yılında Hz. Muâviye'nin halifeliği döneminde vefat etti. Bâkî kabristanına defnedildi. Kendisinden kardeşinin oğlu; iki kölesi Kinâne ve Yezid, Zeynel Abidin b. Ali b. Huseyn, İshak b. Abdullah b.Haris hadîs rivayet etmişlerdir. Kendisinden nakledilen hadîs sayısı ondur.

Bunlaran birisi mütefekun aleyh'tir.

SAFİYYE BİNTİ ŞEYBE (r.a.)

Safiyye, Şeybe binti Osman'ın kızıdır.Ümmü Mansûr diye ünlüdür. Dinî konularda özellikle fıkıhta temayyüz etmiş bir kadın sahâbî idi.

Babası Mekke'nin fethinde Müslüman olmuştur. Kendisi de Hz. Peygamber'i Kâbe'ye girerken görmüş ve O'nun putları kırdığına şahit olmuştur. Hz. Peygamber'den hadîs nakletmiş ve naklettiği hadîsler, Ebû Dâvud ve Nesaî'de yer almıştır. (İbn Sa'd, 8/469)

Buharî'de yer alan bir hadîsinde Safiyye b. Şeybe: Nebî, (s.a.v.) bazı kadınlarına iki müd (bir Sa'ın dörtte bir miktarıdır.) arpa unu ile velime (ziyafet) verdi, diye nakilde bulunmuştur. (Tecrid Tercemesi, 11/303, H.N.1814)

SAFVÂN b.ASSÂL (r.a.)

Sahâbe içinde ilimle uğraşan ve bu yönüyle tanınan Safvân b. Assâl, hakkında yeterli bir bilgi mevcut değildir. El-Muradî diye tanınmaktadır.

İlimle ilgili nakilleri bulunan Safvân, bize şu bilgiyi vermektedir: Resûlullah (s.a.v.) mescidde kırmızı bürdesinin üzerine yaslanmış dururken ya-

nına geldim. Kendisine: "Ey Allah'ın Resûlü, ben ilim öğrenmeye geldim" dedim. Bana: "Hoş geldin, ilim öğrenmek isteyen. Melekler, ilim öğrenene sevgilerinden dolayı kanatlarını açarak etrafında göğe kadar yükselen bir halka meydana getirirler" dedi.

Zîr b. Hubeyş'in anlattığına göre, kendisi bir sabah Safvân b. Assâl'ın yanına gitmişti. Yanına varınca O, "Niye geldin?" diye sormuş. Zîr de: "İlim öğrenmek için" diye cevap vermişti. Bunun üzerine Safvân: "Ya âlim ol, veya öğrenci ol. Mukallid olma" demişti.

Safvân b. Assâl'ın anlattığına göre, kendisi bir yolculukta Hz. Peygamber ile birlikte bulunmuştu. Bu sırada bir adam Hz. Peygamber'e doğru gelmeye başlamıştı. O'nu görünce Resûlullah: "Fena adam" demişti. Fakat adam Hz. Peygamber'in yanına gelince, O'na iyi davranmış ve iltifat etmişti. O adam kalkıp gittikten sonra, Safvân Hz. Peygamber'e "Yâ Resûlullah, o adamı görünce, fena adam dediniz, fakat yanınıza gelince de ona iltifat ettiniz, bunun sebebi nedir?" diye sormuştu. Bunun üzerine Hz. Peygamber: Onun nifakından kurtulmak için öyle davrandım. Zira onun başkalarını da aleyhime çevirmesinden korkuyorum" demişti.

Ölüm ve doğum tarihleriyle Müslüman oluşu hakkında başka bir bilgi bulunmayan Safvân'ın en önemli özelliği, ilim aşıkı oluşuydu.

SAFVÂN b. BEYDÂ (r.a.)

Safvân b. Beydâ, Safvân b. Beydâ'nın oğludur. Babasının adıyla değil de annesinin adıyla tanınmıştır. Babası Safvân b. Vehb'dir. Safvân, ilk Müslümanlar'dan değildir. Sonradan Müslüman olmuştur. Fakat hicret emri gelir gelmez de Medine'ye hicret etmiştir. Hz. Peygamber O'nu Rafi' b. Mualla ile kardeş yapmıştı.

Safvân b. Beydâ, Abdullah b. Cahş başkanlığında yapılan seriyyeye katılmış, daha sonra da Bedir'de bulunmuştur. Bazı rivayetlerde, Bedir'de şehid olduğu nakledilmektedir. Bazı rivayetlere göre ise Bedir'de şehid olmamıştır. Ölüm tarihi konusunda ihtilaf vardır. Hicrî 18, 30 veya 38 tarihlerinde vefat ettiği söylenmektedir.

SAFVAN b. ÜMEYYE (r.a.)

Safvan b. Ümeyye, Bedir'de öldürülen meşhur İslâm düşmanı Ümeye b. Halef'in oğludur. Annesi, Safiyye binti Ma'mer'dir.Ebû Vehb diye ünlüdür. Kureyş kabilesinin Cumahî koluna mensuptur.

Safvan b. Ümeyye, babasının ölümü üzerine İslâm'a olan düşmanlıkta babasının yolunda yürümüş ve bir çok olayda aktif rol oynamıştır. Uhud savaşının olmasında O'nun payı büyüktür. Zira Uhud öncesi kervanı, Zeyd b. Harise tarafından basılmış, mallarına el konulmuştu. Kendisi ise canını zor kurtarmıştı. Hicrî altıncı yılda yine Zeyd b. Harise komutanlığındaki

bir seriyye, Safvan'ın ikinci kez kervanını bastı ve malına el koydu. Reci' baskınında esir edilen Zeyd b. Desine'yi satın alarak, sırf babasının intikamını almak için bu sahâbîyi şehid etti. Hudeybiye anlaşmasının hükümlerini çiğneyen hareketlerde bulundu. Mekke'nin fethi sırasında Halid b. Velid'e saldıran kişilerden biri de Safvan b. Ümeyye idi. Öldürüleceğinden korkarak Mekke'den kaçtı. Hanımı ise, Mekke'nin fethinde Müslüman oldu.

Safvan b. Ümeyye, Bedir savaşı sonunda Hz. Peygamber'i öldürmesi için Umeyr b. Vehb'i kiralık katil olarak tutmuş ve Medine'ye göndermişti. Fakat Umeyr, Medine'ye gelip de Hz.Peygamber'le karşılaşınca Müslüman olmuş ve bu işten de vazgeçmişti. Böylesine İslâm'a düşman olan Safvan b. Ümeyye, Hz. Peygamber tarafından öldürülmesi istenen kişiler arasındaydı. Bu sebeple de Mekke'den kaçmıştı. Ancak peşini,Hz. Peygamber'i öldürmek üzere kiraladığı Umeyr b. Vehb bırakmamış ve O'nu yakalamıştı. Safvan, Umeyr'in peşinden geldiğini görünce korkmuş ve O'na beni öldürmeye mi geldin? demişti. O da: Hayır, ben insanların en iyisinin ve akrabasına en çok bağlı olanın yanından geliyorum, diye cevap vermişti. Daha sonra Umeyr, Hz. Peygamber'e gelerek "Yâ Resûlullah, kavminin reisi aman vermezsin korkusuyla kendini denize atmak için kaçtı, ne olur O'na aman ver" diye ricada bulundu. Hz. Peygamber de büyüklüğünü göstererek O'na aman verdi. Sonra da Umeyr, Safvan'ın yanına vararak O'na durumu anlattı.Safvan ise, bildiğim bir alâmet getirmedikçe seninle gelmem, dedi. Umeyr tekrar Resûlullah'a geldi ve O'na bu durumu bildirdi. O da "sarığımı al" diyerek Umeyr'e sarığını verdi. Böylece Safvan,Hz. Peygamber'in yanına geldi. Hz. Peygamber o sırada namaz kılıyordu. O'nun namazının bitmesini bekledi. Hz. Peygamber namazı bitirince Safvan O'ndan iki ay izin istedi. Bu iki aylık süre içinde düşünecek ondan sonra Müslüman olacaktı. Hz. Peygamber, bunun üzerine ben sana iki ay değil dört ay müsaade ediyorum, dedi. Bunun üzerine Safvan rahatlayarak, Mekke'de kaldı.

Hz. Peygamber, sefer hazırlığı yaparken Safvan'dan ödünç silah istemişti. O da bunu, cebirle mi yoksa gönül rızasıyla mı? istiyor diye sormuş Hz.

Peygamber'in, gönül rızasıyla ödünç istiyorum tekrar geri vereceğim,demesi üzerine yüz zırh vermişti. Hz. Peygamber, Safvan'ı Huneyn seferine götürmüştü. Halâ Müslüman olmamıştı. Savaş sonunda ganimetler taksim edilirken, koyunların, develerin ve çobanların bulunduğu bir dağın yamacına bakmaya başlamıştı. Uzun uzun o yamacı seyretti. Hz. Peygamber de O'nu gözlemekteydi.O'na "Ey Ebû Vehb, bu yamaç hoşuna gitti galiba? dedi. Safvan da "Evet" dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber, orası ve içindekiler senin olsun,dedi. Bunu duyunca Safvan, bir peygamberden başka hiç kimse böyle temiz kalbli olamaz. Allah'tan başka ilah olmadığına, Muhammed'in O'nun kulu ve elçisi olduğuna şehadet ediyorum, diyerek Müslüman oldu.

Safvan b. Ümeyye, Müslüman olduktan sonra askerî bir olaya katılmadı. Hz. Peygamber'in vefatında halkı teskin etti. Muaviye dönemine kadar yaşadı ve 42/662 de vefat etti.

(İbn Hacer, el-İsâbe, 2/171-172)

SÂİB b. AKRA' (r.a.)

Sâib b. Akra'nın soyu: Sâib b. Akra' b. Avf b. Câbir b. Süfyan b. Sâlim b. Mâlik es-Sakafî. Sâib'in annesinin adı Melîke'dir. Sâib b. Akra'nın İslâm'a giriş tarihi ve Resûlullah (s.a.v.) zamanındaki hayatı hakkında kaynaklarda bilgi yoktur. Ancak bir rivâyete göre Sâib'in annesi Melîke, bu sahâbîyi bir defasında Hz. Peygamber'in yanına götürerek ona dua etmesini istemiş, Resûlullah da başını okşamış ve kendisine dua etmiştir.

Hz. Sâib, çok akıllı birisiydi. Bu yüzden olacak ki, Abdullah b. Abbas: "Arabların genç ve yaşlıları içerisinde Sâib b. Akra'dan daha akıllı birisi yoktu" demiştir. Bu kıymetli sahâbî Hz. Ömer zamanında çok büyük hizmetler görmüştür. O, bu halife döneminde hicretin 21. yılında yapılan Nihâvend savaşına katılmıştır. Sâib, Medâin'de Kisrâ'nın köşkünde çok büyük bir hazine bulmuştu. Kendisi bu olayı şöyle anlatıyor: "Hz. Ömer beni Medâin'e idareci olarak gönderdi. Ben Medâin'de Kisrâ'nın köşkünde otururken, baktım ki heykel, parmağı ile bir yeri gösteriyor. Heykelin parmağı ile işaret ettiği yerde hazine olduğu kalbime doğdu. O yeri kazdım, büyük bir hazine buldum. Ömer'e bir mektup yazıp durumu anlattım. Bunun, Allah'ın bana verdiği bir gânimet (fey') olduğunu, diğer Müslümanlar'ın bunda haklarının olmadığını bildirdim. Ömer, bana: Sen bir idarecisin; Müslümanlar'ın idarecilerinden birisin. Bulduğunu Müslümanlar arasında paylaştır diye talimat yazdı."

Sâib, Hz. Ömer zamanında Mihrican bölgesinin fethinde de bulunmuştur. Bir rivâyete göre O, burada da bir hazine bulmuştur.

Sâib b. Akra'nın vefât tarihi hakkında kaynaklarda bilgi yoktur.

SÂİB b. HALLÂD (r.a.)

Sâib b. Hallâd'ın soyu: Sâib b. Hallâd b. Süveyd b. Sa'lebe b. Amr b. Câriye b. Imrii 'l-Kays b. Mâlik el-Ensârî. Medine'nin Hazrec kabilesine mensub olan bu sahâbînin künyesi Ebû Sehle'dir. Sâib'in annesi, Benî Sâide'den Leylâ binti Ubâde idi. Sâib'in, Hallâd adında bir oğlu vardı.

Sâib'in, İslâm'a giriş tarihi ve hayatının diğer safhaları hakkında kaynaklarda fazla bilgi yoktur. Bazı kaynaklarda Bedir savaşına katıldığı belirtilmiştir. Diğer savaşlara katılıp katılmadığı ise bilinmemektedir.

Bu kıymetli sahâbî uzun yaşayan sahâbîlerden birisidir. O, Hz. Muâviye zamanında Yemen valiliği yapmıştır. Sâib b. Hallâd, hadîs rivâyet eden sahâbîlerden birisidir. O'nun doğrudan Resûlullah (s.a.v.)'dan rivâyet ettiği hadîslerin toplamı beş tanedir. Kendisinden de oğlu Hallâd ile Sâlih b. Hayevan, Ata b. Yesar, Muhammed b. Ka'b el-Kurazî, Abdurrahman b. Ebû Sa'sa', Abdülmelik b. Ebî Bekir b. Abdurrahman hadîs nakletmişlerdir.

Hz. Sâib b. Hallâd, hicretin 71. yılında vefât etmiştir.

Sâib b. Hallâd'ın rivâyet ettiği hadîse örnek:

—Sâib b. Hallâd, Resûlullah'ın şöyle buyurduğunu nakletmiştir: "Ey Al-

lah'ım! Medine halkına zulmedip onları korkutanı korkut. Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların lâneti onların üzerine olsun. Allah onun fidyesini ve tövbesini kabul etmez." (İbn Hanbel, Müsned.)

—"Bir Müslüman'ın başına vücudunun herhangi bir yerine bir diken batmak suretiyle de olsa bir musibet gelecek olursa Allah bunun karşılığında o kişi için bir iyilik yazar ve onun bir hatasını kaldırır." (İbn Hanbel, Müsned.)

—Resûlullah şöyle buyurmuştur: "Cebrâil bana geldi ve ashâbıma telbiye anında seslerini yükseltmelerini emretmemi buyurdu." (İbn Hanbel, Müsned.)

SÂİB b. OSMAN (r.a.)

Sâib b. Osman'ın soyu: Sâib b. Osman b. Maz'un b. Habib b. El-Cumâhî. Annesinin adı Havle binti Hakîm b. Ümeyye b. Hâris b. Evkes es-Sülemî idi.

Sâib b. Osman, ünlü sahâbî Osman b. Maz'un'un oğludur. O da babası Osman gibi İslâm'ı ilk kabul edenlerdendir. Sâib ve babası da diğer ilk Müslümanlar gibi Müslüman olmaları yüzünden müşriklerin çok ağır hakaret ve işkencelerine maruz kaldılar. Bu yüzden Sâib, babası ve iki amcası Kudâme ve Abdullah ile birlikte Habeş ülkesine yapılan ikinci hicrete katılmıştır. Bu sırada O,çocuk denilecek yaştaydı. Ancak Sâib, Habeşistan'da fazla kalmayarak Mekke'ye geri döndü. Mekke'ye geldiğinde bu şehirde Müslümanlar'ın yaşama şartları çok ağırlaşmıştı. Müşrikler, başta Sâib ve babası Osman olmak üzere Habeşistan'dan geri gelen Müslümanlar'ı Mekke'ye almak istemediler. Bu yüzden Habeşistan muhâcirleri çok büyük sıkıntılar çektiler; hayat kendileri için çekilmez hale gelmişti. Bir süre sonra Sâib b. Osman ve babası, azılı müşriklerden olan Velid b. Muğîre'nin himayesinde Mekke şehrine girmeyi başardılar.

Hz. Sâib, Bedir savaşından önce Medine'ye hicret etti. Resûlullah (s.a.v.), Medine'de bu sahâbîyi Ensâr'dan Hârise, b. Sürâka ile kardeş ilân etti. Bu kıymetli sahâbî, başta Bedir ve Uhud olmak üzere Resûlullah (s.a.v.)'ın katıldığı bütün savaşlara katılmıştır. Sâib, küçük yaşta çok güzel ok atmasını öğrendi. Bu yüzden katıldığı bütün savaşlarda çok büyük kahramanlıklar gösterdi. Resûlullah, Ensâr ve muhâcirler O'nun savaşlardaki kahramanlıklarına hayran kalmışlardı. Resûlullah (s.a.v.), bu yiğit sahâbîyi, Buvat gazvesine giderken Medine'de vekil bırakmıştır. Bu olay O'nun kahramanlığı yanında iyi bir yönetici de olduğunu gösterir.

Hz. Sâib, Hz. Peygamber vefât ettikten sonra Hz. Ebû Bekir'in hilâfeti döneminde mürtedlerle (İslâm'dan vazgeçerek eski dinlerine dönen kişiler) yapılan savaşa katılmıştır. Bu kahraman sahâbî daha sonra hicretin 12. yılında yapılan Yemâme'deki savaşta yaralanmış ve nihâyet aldığı ağır yara sebebiyle bir süre sonra şehid olmuştur. Vefât ettiğinde henüz 30 yaşında bir gençti.

SÂİB b. UBEYD (r.a.)

Sâib b. Ubeyd'in soyu: Sâib b. Ubeyd b. Abdiyezid b. Hâşim b. Muttalib b. Abdimenaf. Bu sahâbînin annesinin adı Şifâ b. Erkâm idi. Şifâ'nın annesi Hâlide binti Esed, Hz. Ali'nin teyzesi

Sahâbîler

ANSİKLOPEDİSİ

FASİKÜL-25

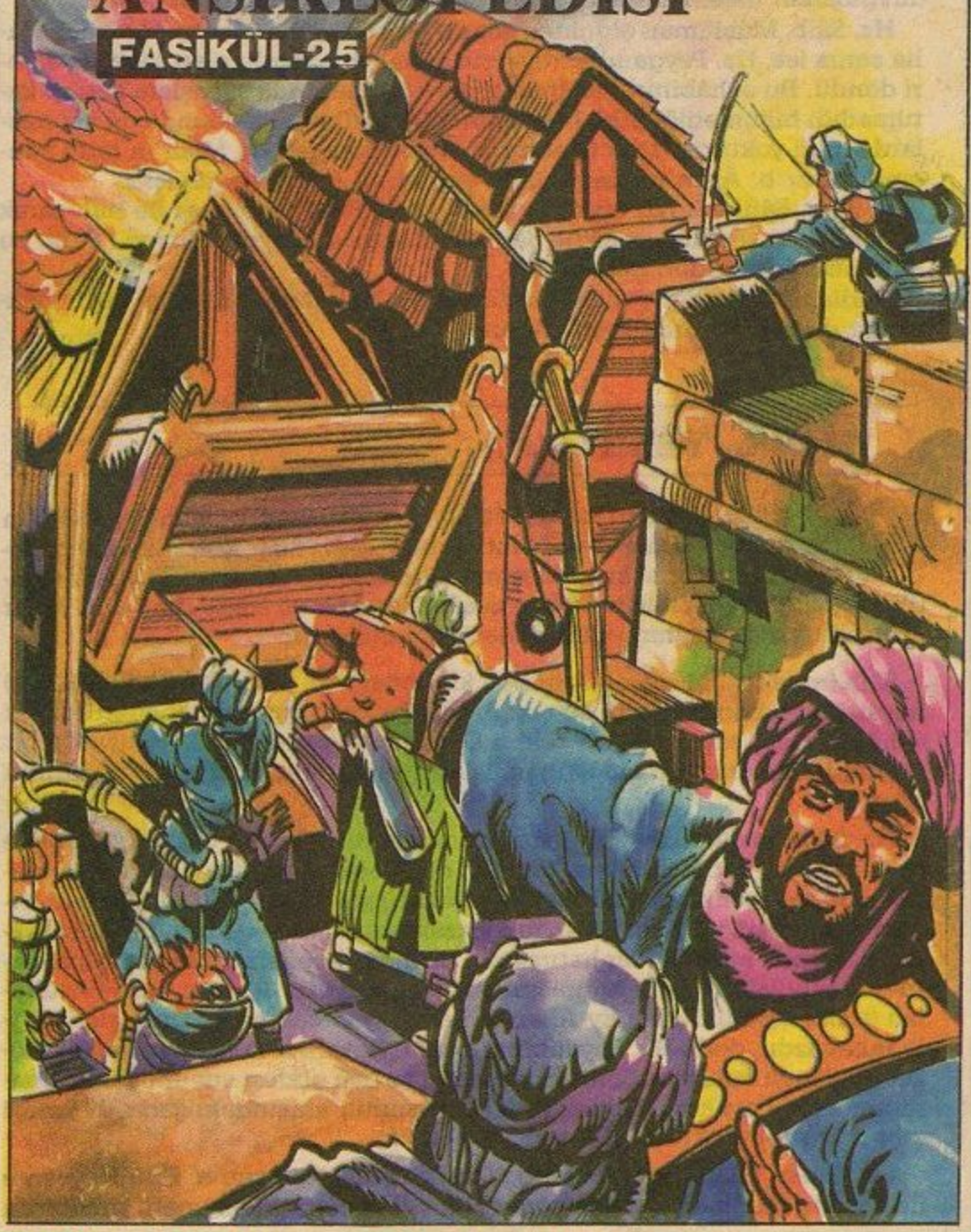

idi. Sâib'in fizikî yapısı Resûlullah (s.a.v.)'a çok benzerdi. İmam-ı Şâfii bu sahâbînin neslinden gelmiştir.

Sâib b. Ubeyd, Bedir savaşına, müşrik olarak Mekkeliler'in yanında katılmış ve Hâşimoğulları'nın sancaktarlığını yapmıştır. Bu savaşın sonunda Sâib, Müslümanlar tarafından esir alınmıştı.

Bilindiği gibi Bedir savaşında esir edilen müşrikler, fidye veya Medineli 10 çocuğa okuma yazma öğretme karşılığında Resûlullah tarafından serbest bırakılabiliyorlardı. Sâib b. Ubeyd, fakir olduğundan fidye ödeyip kurtulamadığı gibi, okuma yazma bilmediğinden bu yolla da kendisinin serbest bırakılmasını sağlayamamıştır. Resûlullah (s.a.v.) daha sonra karşılıksız olarak bu fakir kişiye hürriyetini bahşetti. Bu durum karşısında çok duygulanan Sâib, kelime-i şehâdet getirerek Müslüman olmuştur.

Hz. Sâib, Müslüman olduktan sonra, bir süre daha Medine'de kaldı. Daha sonra ise, Hz. Peygamber'den izin alarak ana yurdu olan Mekke'ye geri döndü. Bu sahâbînin Resûlullah (s.a.v.) zamanında savaşlara katılıp katılmadığı bilinmediği gibi, hayatının diğer safhaları hakkında da kaynaklarda bilgi yoktur. Ancak O'nun Hz. Ömer döneminde Mısır'ın fethi sırasında Amr b. Âs'ın ordusu içinde yer aldığı rivâyet edilmiştir.

Sâib'in, Şâfii adında bir oğlu vardı. O da Hz. Peygamber ile buluşarak sahâbî olma şerefine ermiştir. Şâfii mezhebinin kurucusu İmam-ı Şâfii, bu sahâbînin neslinden gelmiştir.

Hadîs rivâyet edip etmediği bilinmeyen bu sahâbînin, ölüm tarihi hakkında da kaynaklarda bilgi yoktur.

SÂİB b. YEZİD (r.a.)

Sâib b. Yezid'in soyu: Sâib b. Yezid b. Said b. Sümâme. Sâib'in annesi, Ümmü'l-alâ binti Şurayh el-Hadramiyye idi. Sâib b. Yezid, Nemr'in kızkardeşinin oğlu diye tanınmıştır. Bu yüzden hadîs kitaplarında genellikle Sâib'in ismi zikredildikten sonra İbnü uhti Nemr (Nemr'in kızkardeşinin oğlu) ifadesi kullanılmıştır.

Sâib'in babası Yezid de sahâbe-i kirâmdan idi. Sâib, Resûlullah (s.a.v.) hayatta iken henüz küçük bir çocuk olduğu için sığar-ı sahâbeden (küçük sahâbîlerden) sayılmıştır. Nitekim O, vedâ haccı sırasında 7 yaşında bir çocuktu. Bu anlatılanlar Sâib'in İslâmî bir ortam içinde büyüdüğünü gösterir.

Hz. Sâib, Resûlullah (s.a.v.) zamanında yaşının küçük olması sebebiyle hiçbir savaşa katılamamıştır. Kendisi de Tebük savaşından dönerken Medineli diğer çocuklar ile birlikte Resûlullah (s.a.v.)'ı karşıladığını haber vermiştir. Hz. Sâib'in, Resûlullah (s.a.v.) zamanındaki hayatının diğer safhaları hakkında anlattığı bir hatırasının dışında kaynaklarda hiçbir bilgi yoktur. Resûlullah ile ilgili hatırasını şöyle anlatıyor: "Teyzem beni Resûlullah (s.a.v.)'a götürdü de: Ey Allah'ın Resûlü! Gerçekten kızkardeşimin oğlu rahatsızdır, dedi. Hz. Peygamber benim başımı sıvazladı ve bana bereket duasında bulundu. Sonra abdest aldı ve ben abdest suyunu içtim. Sonra arkasında ayakta durdum ve iki omuzunun arasındaki çadır düğmesi gibi mührüne baktım." (Müslim, el-Fedâil.)

Hz. Ömer, hilâfeti döneminde Sâib b. Yezid'i, Süleym b. Ebû Heyseme ile birlikte Medine çarşısına yönetici tayin etmişti. Bu kıymetli sahâbînin

hulefâ-i râşidîn dönemindeki hayatının diğer safhaları hakkında kaynaklarda bilgi yoktur.

Sâib b. Yezid, hadîs rivâyet eden sahâbîler içinde yer almıştır. O, Resûlullah (s.a.v.)'tan aldığı hadîslerin dışında babası Yezid ile Hz. Ömer, Hz. Osman, Abdullah b. Sa'd ve Talha b. Ubeydullah başta olmak üzere birçok sahâbîden hadîs nakletmiştir. Kendisinden de Zührî, Yahya b. Said el-Ensârî, İbrahim b. Kâriz başta olmak üzere çok sayıda kişi hadîs rivâyet etmişlerdir. O'nun rivâyet ettiği hadîslerden bazılarını Buhârî ve Müslim müştereken Sahih'lerine almışlardır.

Sâib b. Yezid'in vefât tarihi konusunda ihtilâf edilmiştir. Ebû Nuaym hicretin 82. yılında vefât ettiğini belirtirken diğer bazı kaynaklarda hicrî 90'dan sonra öldüğü ifâde edilmiştir.

—Sâib b. Yezid'in rivâyet ettiği hadîslere örnekler:

—Sâib b. Yezid anlatıyor: "Cuma günü ezan, Resûlullah (s.a.v.) ile Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer zamanında imam minbere oturduğu zaman başlardı. Hz. Osman halife olup insanlar da Medine'de çoğalınca Zevrâ'da (Medine çarşısında bir yerin adı.) okunan üçüncü ezanı ilâve etti." (Buhârî.)

—Sâib b. Yezid anlatıyor: "Resûlullah Hz. Hasan'ı öpünce, Akra' b. Hâbis: Benim 10 çocuğum var, ama hiçbirini öpmem, dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber: İnsanlara merhamet etmeyene Allah merhamet etmez buyurdu." (Buhârî.)

SÂİD b. ÂMİR b. HUDEYM (r.a.)

Sâid b. Âmir'in soyu: Sâid b. Âmir b. Hudeym b. Selman b. Rabîa el-Kureşî. Sâid'in annesinin adı, Erva binti Muayyıt idi.

Sâid b. Âmir, hicretin yedinci yılında meydana gelen Hayber olayından önce İslâm'a girmiş ve daha sonra Medine'ye hicret etmişti. Sâid, Medine'ye geldikten sonra ilk olarak Hayber'in fethine katılmıştır. O, bu tarihten sonra Resûlullah'ın katıldığı bütün savaşlarda bulunarak hepsinde çok büyük kahramanlıklar göstermiştir.

Hz. Sâid, Medine'de Mescid-i Nebevî'nin bitişiğindeki Suffa'da kalırdı. Bir başka ifade ile bu sahâbî, ashâb-ı suffadandı. O, burada kalan diğer sahâbîler gibi, ilimle meşgul olur ve Resûlullah (s.a.v.)'ın hizmetinde bulunurdu.

Hz. Sâid, Resûlullah (s.a.v.) âhirete irtihal ettikten sonra Hz. Ebû Bekir döneminde ilimle uğraşmış ve mürtedlerle yapılan savaşa katılmıştır. Bilindiği gibi Hz. Ömer döneminde hicretin 16. yılında (M.636) meydana gelen Yermük savaşında ordu komutanı Ebû Ubeyde b. Cerrah halifeden yardım istemişti. Hz. Ömer'in gönderdiği bu yardımcı kuvvetin içinde Sâid b. Âmir de bulunuyordu. Hz. Sâid, bu savaşta düşmanla kahramanca dövüştü. Yermük savaşından bir süre sonra Humus valisi Abbas b. Ganm ölünce, Hz. Ömer, O'nun yerine Sâid b. Âmir'i vali tayin etti. Vali olduktan bir süre sonra bu sahâbînin sinirleri bozuldu ve bunalım geçirmeye

başladı. Durumu öğrenen halife Hz. Ömer, Sâid'i geri çağırdı.

Hz. Sâid, Allah'tan çok korkar ve dünya malına hiç önem vermezdi. Bu sahâbînin vali olduğu sırada halife Hz. Ömer, bir defasında Humus'a gelmişti. Halife, Musul'da bulunan fakirlerin listesini istedi. Liste geldiğinde en başta vali Sâid b. Âmir'in ismi vardı. Hz. Ömer: "Bu kimdir?" diye sorduğunda orada bulunanlar: "Valimiz" dediler. Halife bu duruma çok şaşırdı. Ancak bir taraftan da O'nun bu şekilde dünya malına önem vermeyişinden de memnun kaldı. Sâid, eline ne geçerse hemen onu Allah yolunda harcamak isterdi. O, yanında dünya malından bir şey bulunmasından rahatsız olurdu. Hanımı zaman zaman ellerine geçen paranın hiç olmazsa bir kısmını bir kenara ayıralım, derse de O, eline geçen parayı hemen ertesi günü fakirlere harcardı. Hz. Sâid, çevresinde bulunanlara sık sık Resûlullah (s.a.v.)'ın: "İhsan, istenmeden verilen şeydir. Birisi bir şey istedikten sonra verilirse o zaman bu ihsan olmaz, istemenin karşılığı olur" meâlindeki hadîsini hatırlatırdı.

Hz. Sâid b. Âmir, başta zimmîler (İslâm ülkesinde yaşayan gayr-ı müslimler) olmak üzere bütün zayıf ve garib kişilerin dert ortağıydı. O, vâliliği döneminde zimmîlere çok büyük ilgi göstermişti. Bu yüzden zimmîler, O'nun vâliliği döneminde çok rahat etmişlerdir. Bir defasında halife Hz. Ömer, Sâid'in, zimmîler tarafından çok sevildiğini öğrenince, bunun sebebi nedir, diye sorduğunda, almış olduğu cevap: "O, halkın dert ortağıdır" şeklindeydi.

Hz. Sâid b. Âmir, kendisi takva sahibi birisi olduğu gibi başkalarının da yaptıkları işlerde Allah'tan korkmalarını tavsiye ederdi. O, bir defasında Hz. Ömer'e: "Ey Ömer! Ben sana bazı tavsiyelerde bulunmak istiyorum" dedi. Hz. Ömer: Buyur, dinliyorum, deyince Sâid: "Sana, halkın işlerini yaparken Allah'tan korkmanı tavsiye ediyorum. Allah'ın emirlerini yerine getirirken insanlardan korkma. Sözün ve fiilin başka başka olmasın. İnsanın kendi yerine getirdiği öğütleri başkalarına söylemesi güzeldir. Bir meselede iki ayrı hüküm verme; işlerin karışır, haktan sapmış olursun. Delili olanın lehine karar ver ki, kararın isabetli olsun. Allah sana yardım etsin, halkını da, senin vasıtanla mutlu yaşatsın. Allah'ın, işlerinin başına seni geçirdiği, uzak yakın Müslümanlar'la ilgilen ve onların müşküllerini hallet. Kendin ve ailen için sevdiklerini onlar için de sev. Kendin ve ailen için beğenmediğini onlar için de beğenme. Hak uğrunda mücâdeleye başla. Allah'ın emirlerini yaparken, hiçbir dedikodudan, kınamadan korkma." dedi. Hz. Ömer: "Bu söylediklerine kimin gücü yeter" deyince Sâid: "Senin gibi birisinin! Allah'ın, ümmet-i Muhammed'in başına geçirdiği kimsenin. O'nunla Allah arasına kimse giremez" dedi.

Sâid b. Âmir, hicretin 20. yılında Şam yakınlarında Kayseriye denilen yerde vefât etti.

SÂİD b. ZEYD (r.a.)

Künyesi: Ebû'l-A'ver. İsmi ve soyu: Sâid b. Zeyd b. Amr b. Nufeyl b. Abduluzzâ b. Riyah b. Abdullah b. Kurt el-Adevî. Annesi Fatıma binti Ba'ce b. Ümeyye'dir.

Hz. Sâid'in babası Zeyd, Hanîfler'dendi. Cahiliyye döneminde de puta tap-

maz, putlar için kesilen kurban etlerini yemezdi. Zeyd'in, Hanîfliği seçmesinin hikâyesi çok enteresandır. Kendisi Mekkeliler'in dininin bâtıl olduğunu görüyordu. Hak dini aramak gayesiyle Şam tarafına gitti. Hıristiyan ve Yahudi din adamlarıyla görüştü. Onlardan dinlerini öğrendi. Fakat anlattıklarından tatmin olmadı. Rivayetlere göre, görüştüğü bazı rahibler ona yakında bir peygamberin çıkacağını söylediler. Zeyd, Hz. İbrahim'in dinini aslî şekliyle yaşamak istiyor fakat bu dinin orijinal şeklinin kaybolduğunu görüyordu. Müşriklere sık sık dinlerinin bâtıl olduğunu söylemekten çekinmiyordu. Bir defasında İslâmiyet'ten önce Peygamberimiz'le Zeyd'e, putlara kurban edilmiş bir koyunun etini ikram etmişler her ikisi de yememişti. Kureyşliler'e: "Allah koyunu yaratıyor. Gökten indirdiği yağmurla koyunun yediği otu bitiriyor. Sonra siz o koyunu Allah'ın dışındaki putlarınıza kurban ediyorsunuz!" dedi. Yine Kureyşliler'e "Zinadan sakının, zina fakirliğe yolaçar" derdi. Zeyd, kız çocuklarının diri diri gömülmesine de şiddetle karşı çıkar, söz geçiremezse "Bu kızları gömmeyin. Ben bakıp büyüteyim" diyerek alır, büyüyünce babasına: "İstersen kızını alabilirsin, istersen ben bakmaya devam edeyim" derdi. Bu suretle birçok kız çocuğunu gömülmekten kurtarmıştı. Hz. Ebû Bekir'in kızı Esmâ anlatıyor: "Zeyd'i bir gün, Kâbe duvarına yaslanmış şunları söylerken işittim: "Ey Kureyş; Allah'a yemin ederim ki içinizde benden başka İbrahim'in dininde olan yoktur." Araplar kendilerinin Hz. İbrahim'in dinine mensup olduklarını iddia ederlerdi. Zeyd bu sözleriyle onların aldandıklarını anlatmak istiyordu.

Zeyd, Peygamberimiz'e peygamberlik verilmeden önce vefât etti. Bir rivâyete göre Şam'da iken Hz. Muhammed'e (s.a.v.) peygamberlik verildiğini işitti. Hemen Mekke'ye dönmek üzere yola çıktı. Fakat Meyfea denen yerde öldürüldü.

Hz. Sâid bir gün Peygamberimiz'e "Ey Allah'ın Resûlü, babamın durumunu biliyorsun. Senin peygamberliğine kavuşabilseydi sana iman ederdi. Onun için istiğfar ediver" demişti. Hz. Peygamber: "Evet onun için istiğfar ediyorum. O tek başına bir ümmet olarak haşrolunacaktır" buyurdu. Zeyd, oğlu Sâid'e sürekli olarak bir Allah'a mı, birçok tanrıya mı tapayım? Bütün Lat ve Uzzaları terkettim. Akıllı ve basiretli bir adamın yapacağı budur" diye telkinde bulunurdu. Hz. Sâid'in ilk Müslümanlar'dan olma şerefine ermesinde babasının bu telkinlerinin ve muvahhid oluşunun etkili olduğunu düşünmek hatalı olmaz. Hz. Zeyd, Hz. Ömer'in kızkardeşi Fâtıma binti Hattab ile evliydi. Hz. Peygamber Dâru'l-Erkâm'da davete başlamadan önce hanımıyla birlikte Müslüman olmuşlardı. Hz.Ömer'in Müslüman oluşunda da eniştesi Sâid'in ve kızkardeşi Fâtıma'nın rolü büyüktür. Bilindiği gibi Hz. Ömer kızkardeşi ve eniştesinin Müslüman olduğunu işitince hiddetle evlerine baskın yaptı. Eve yaklaşınca içeriden onların Kur'ân okuduğunu duydu. Onlar Hz. Ömer'in geldiğini farkedince sustular ve Kur'ân sayfalarını sakladılar. Ömer içeri girip eniştesi Sâid'le kavgaya tutuştu. Kocasını kurtarmak isteyen kızkardeşini de tokatlayarak burnunu kanattı, gözünü patlattı. Bunun üzerine Fâtıma "Ömer! Biz Müslüman'ız. Ne yaparsan yap dinimizden dönmeyiz" diye haykırdı. Bunun üzerine Hz. Ömer okudukları şeyleri istedi. Kendisine verilen Kur'ân sahifelerindeki Hadîd sûresi 1-7 âyetlerini okuyunca ruhunun derinliklerinde fırtınalar koptu. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) nerede olduğunu sordu. Huzur-ı Nebevî'de Müslüman oldu. Müslüman olur olmaz gidip müşriklerin parlamentosu sayılan Dâru'n-nedve âzâlarını İslâm'a davet etti. Onlardan bir

kısmı İslâmiyet'i kabul etti. Hz. Ömer'in Müslüman oluşundan sonra Hz. Peygamber, İslâm'a açıktan davet edilmesi emrini verdi.

Hicretten sonra Râfi b. Mâlik veya Ubeyy b. Kâ'b'la kardeş olan Hz. Zeyd, Mekke döneminde diğer Müslümanlar gibi çok ağır baskı ve eziyetlerle karşılaşmıştır. Bedir savaşı için Medine'den ayrılmadan on gün önce Hz. Peygamber Hz. Sâid'i,Talha b. Ubeydullah ile birlikte müşriklerin kervanını takiple görevlendirdiği için Hz. Sâid Bedir savaşına katılmamıştır. Fakat Peygamberimiz ona ganimetten hisse ayırmak suretiyle Bedir ehlinden saymış ve savaşa görev sebebiyle katılamadığı için katılmış gibi sevab alacağına işaret buyurmuştur. Hz. Sâid bunun dışındaki bütün seferlere Hz. Peygamber'le birlikte katılmıştır.

Hz. Ömer devrinde Şam fethine ve Yermük savaşına katıldı. Hz. Peygamber'den sonra ömrünü sessiz ve sakin bir şekilde ziraatle meşgul olarak geçirdi. Siyasî olaylara katılmadı. Hz. Osman dönemindeki fitnelerde tarafsız kaldı.

Hicrî 57 yılında Medine'nin Akik denilen semtinde 70 küsur yaşında vefat etti. Hicrî 52'de Kûfe'de öldüğünü söyleyenler de vardır. Cenazesini Sâ'd b. Ebû Vakkas ve İbni Ömer defnetti.

Hz. Sâid'in naklettiği hadîslerden 48'i bize kadar ulaşmıştır. Bunlardan ikisi müttefekûn aleyhtir. Kendisinden, sahâbeden İbni Ömer, Amr b. Hureys; tâbiûndan Ebû Osman en-Nehdî, Sâid b. Museyyeb, Kays b. Ebû Hazım gibi ünlüler hadîs nakletmişlerdir.

Sâid (r.a.) sağlığında Peygamberimiz tarafından Cennet'le müjdelenen on kişi (Aşere-i Mübeşşere) dendir. Zamanının çoğunu ibadetle geçirir, yalnızlığı severdi. Duası makbul idi. Arazi komşusu olan Erva isimli bir kadın Hz. Sâid'in kendi arazisinin sınırına tecavüz ettiğini söyleyerek Medine valisi Mervan'a şikâyet etmiş, Mervan da durumun tahkiki için Abdurrahman b. Âmr ve birkaç kişiyi görevlendirmişti. Sorgulama sırasında Sâid (r.a.) "Ben Resûl-i Ekrem'in: "Kim hakkı olmayan bir toprak parçasını alırsa kıyamet günü o arazi yedi katıyla birlikte boynuna dolanır" buyurduğunu işittiğim halde nasıl böyle bir şey yapabilirim" demiştir. Tahkikat sonunda kadının yalan söylediği ortaya çıktı. Fakat Hz. Sâid, "Bu kadın yalancıysa gözleri kör olsun ve kendi arazisinde ölsün" diye beddua etti. Hakikaten kadın kör oldu ve bahçesinde yürürken bir çukura düşerek öldü. Bu olay Arapça'da darbımesel oldu. Araplar haksız olarak bir iddiada bulunana "Allah Ervâ gibi senin de gözünü kör etsin" derler.

Sâid (r.a.) sahâbîlere karşı son derece saygılıydı. Onlara dil uzatılmasına tahammül edemezdi. Bir gün Kûfe camilerinden birinde Muğire b. Şû'be ile birlikte otururlarken adamın biri Hz. Ali aleyhinde konuştu. Bunu duyan Sâid (r.a.) "Ey Muğire duymuyor musun? Yanında Resûlullah'ın (a.s.) ashâbına sövülüyor. Sen sesini çıkarmıyorsun? Ben bizzat Resûlullah'tan (s.a.v.) "Ebû Bekir, Ömer, Ali, Osman, Talha, Zübeyr, Abdurrahman b. Avf, Sa'd Cennet'tedir" buyurduğunu işittim. Bunların dokuzuncusunu saymak gerekirse onu da sayarım,dedi. Peşinden gelen cami cemaatı dokuzuncunun kim olduğunu söyletmek için ısrar ettiler. Kendisi olduğunu söyledi. Sonra onlara şu gerçeği açıkladı: Sizden biri Hz. Nuh kadar yaşayıp bu süre zarfında güzel ameller işlese, Resûl-i Ekrem'le birlikte buluşup yüzü tozlanan birinin mertebesine ulaşamazsınız. Hz. Sâid 3 evlilik yapmış, bunlardan 13 erkek, 15 kız evlâdı olmuştur.

SA'LEBE b. GANEME (r.a.)

Sa'lebe b. Ganeme'nin soyu: Sa'lebe b. Ganeme (Aneme) b. Adiy b. Nâbi b. Amr b. Sevâd b. Ganm b. Ka'b b. Selime'dir. Medineli Müslümanlar'dan olan Sa'lebe, ikinci Akabe bîatında hazır bulunmuştur. Sa'lebe, Akabe bîatından sonra Medine'ye dönünce Muaz b. Cebel ve Abdullah b. Üneys ile birlikte kendi kabilesi olan Benî Selîme' nin putlarını kırmışlardı.

Hz. Sa'lebe Resûlullah (s.a.v) ile birlikte Bedir ve Uhud savaşları ile hicretin üçüncü yılında yapılan Benî Nadr gazvesine katılmıştır. Yine ayrıca bu sahâbî. hicretin dördüncü yılında yapılan Benî Mustalik gazvesine de katılmıştır. Bu büyük sahâbî katıldığı bütün savaşlarda çok büyük yararlılıklar göstermiştir.

Sa'lebe, hicretin beşinci yılında Müslümanlar'la müşrikler arasında meydana gelen Hendek savaşına katıldı. Bu savaşta da kahramanca döğüşen Sa'lebe, sonunda Hübeyre b. Ebû Vehb tarafından şehid edildi. O'nun hicretin yedinci yılında meydana gelen Hayber olayında şehid edildiği şeklinde bir rivâyet varsa da bu zayıftır.

Hz. Sa'lebe, Ensâr'dan Muaz b. Cebel ile birlikte bir defasında Resûlullah (s.a.v.)'a gelerek: "Ey Allah'ın Resûlü! Bu ne haldir? Hilâl iplik gibi incecik beliriyor, sonra artıyor, tamamlanıyor, sonra da eksile eksile ilk haline dönüyor" diye sorduklarında: "Ey Muhammed! Sana hilâl hâlindeki ayları sorarlar. De ki: Onlar, insanların ve hac vakitlerinin ölçüsüdür. Evlere arkalarından girmeniz iyi değildir. İyi kimse kötülükten sakınan kimsedir. Evlere kapılarından girin, Allah'tan sakının ki muradınıza eresiniz." (Bakara, 189.) meâlindeki âyet nâzil olmuştur.

Bu sahâbînin hanımları ve çocukları hakkında kaynaklarda bilgi yoktur.

SÂLİM MEVLÂ EBÛ HUZEYFE (r.a.)

Sâlim, Mevlâ Ebû Huzeyfe olarak tanınan bir sahâbîdir. Babasının adı konusu tartışmalıdır. Bir rivâyete göre babasının adı, Ubeyd b. Rabîa, bir başka rivâyete göre ise Ma'kıl'dır. Annesinin adı ise Subeyte el-Ensârî idi. Baba tarafından muhâcir, anne tarafından ise Ensâr'dan olduğu anlaşılır. Sâlim'in künyesi Ebû Abdullah idi.

Bilindiği gibi Sâlim'in efendisi Ebû Huzeyfe, ilk Müslümanlar'dan idi. Sâlim'in, Ebû Huzeyfe'nin yanında yetişip büyüdüğünü nazar-ı dikkate alan kaynaklar, O'nun İslâm'ı erken denilebilecek bir tarihte kabul etmiş olabileceğini kaydederler. Sâlim, efendisi Ebû Huzeyfe tarafından azâd edildikten sonra da onun yanında kalmaya devam ettiği için kendisine Ebû Huzeyfe'nin oğlu denilmeye başlandı. Ancak: "Evlâtlıkları babalarına nisbet edin, bu Allah'ın katında en doğru olandır. Eğer babalarının kim olduğunu bilmiyorsanız, bu takdirde onları din kardeşi ve dostlarınız ola-

rak kabul edin. İçinizden kastederek yaptıklarınız bir yana, yanılmalarınızda size bir sorumluluk yoktur. Allah, bağışlar ve merhamet eder." (Ahzab, 5.) meâlindeki âyet nâzil olunca Sâlim Mevlâ Ebû Huzeyfe (Ebû Huzeyfe'nin azadlısı.) diye çağrılmaya başlandı.

Hz. Sâlim, Medine'ye hicret ettikten sonra Ubâd b. Bişr'e misâfir oldu. Resûlullah (s.a.v.), hicretten sonra Sâlim ile Ensâr'dan Muaz'ı kardeş ilân etti.

Sâlim, başta Bedir ve Uhud olmak üzere Resûlullah (s.a.v.)'ın katıldığı bütün savaşlara katılmıştır. Bu kıymetli sahâbî, Resûlullah (s.a.v.) vefât ettikten sonra ilk halife Hz. Ebû Bekir zamanında ortaya çıkan yalancı peygamber Müseyleme'ye karşı yapılan savaşa katıldı. O, bu savaşta muhâcirlerin sancağını taşıdı. Sancağı taşıması sebebiyle düşmanların kendisine bir zarar verebileceğini hatırlatanlara: "Ben sancağı taşımayacak olursam kendi kavmimin en bedbahtı olurum" diyerek sancağı taşımaya devam etmiş ve bu savaşta çok büyük kahramanlıklar göstermiştir. Nihâyet bu savaşta ağır bir şekilde yaralandı. O'nun yaralandıktan sonra: "Muhammed ancak bir peygamberdir. Ondan önce de peygamberler geçmişti. Ölür veya öldürülürse geriye mi döneceksiniz? Geriye dönen, Allah'a hiçbir zarar vermez. Allah şükredenlerin mükâfatını verecektir." (Âl-i Imran, 144.) meâlindeki âyeti okuduğu rivâyet edilmiştir.

Hz. Sâlim, bu savaşta himayesinde bulunduğu Ebû Huzeyfe ile birlikte savaşmıştı. Sâlim, ağır yaralanınca bir ara Ebû Huzeyfe'nin durumunu sordu. O'nun şehid edildiği kendisine haber verilince, buna çok üzüldü ve bir süre sonra kendisi de şehâdet şerbetini içti.

Hz. Sâlim, kahraman olduğu kadar kıraat ve fıkıh ilimlerinde engin bilgiye sahipti. O'nun ilimdeki üstünlüğü başta Hz. Ömer olmak üzere birçok sahâbî tarafından kabul edilmişti. Resûlullah (s.a.v.) da: "Kur'ân-ı Kerîm'i dört kişiden alın. İbn Ümmü Abd'dan, Muaz b. Celeb'den, Ubey b. Ka'b'dan ve Ebû Huzeyfe'nin azadlısı Sâlim'den." (Müslim, Fadâilü's-sahâbe, 116.) buyurarak O'nun kıraat ilmindeki üstünlüğünü haber vermiştir. Nitekim Sâlim'in bu durumunu bilen sahâbîlerden bir kısmı, Yemâme savaşında sancağı taşıyarak kendisini tehlikeye atmamasını istemişlerdi. Ayrıca Resûlullah, bu kahraman sahâbînin Kur'ân-ı Kerîm okuyuşunu çok beğenir ve okuyuşunu dinlemekten büyük zevk alırdı.

Hz. Sâlim, Resûlullah (s.a.v.)'ın Medine'ye hicreti sırasında Kuba mescidinde imamlık yapmış, Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer gibi kişiler O'nun arkasında namaz kılmışlardı. Bu olay da Sâlim'in kıraat ve fıkıhtaki ilmî mevkiini gösteren örneklerden birisidir.

Hz. Ömer, bir mecûsi tarafından yaralandığında halife seçimi için bir şurâ heyeti teşkilini vasiyet etmişti. Bu sırada bir ara Hz. Sâlim'i anarak: "Sâlim hayatta olsaydı şurâya hâcet yoktu. Çünkü ben O'nu hemen yerime getirirdim" diyerek bu âlim ve kahraman sahâbînin devlet idâresindeki liyâkat ve kabiliyetini takdir etmiştir.

Hz. Sâlim, son derece doğru ve vefâkâr bir insandı. O başkalarına yardım etmekten çok zevk alırdı. Bu yüzden olacak ki, Sâlim, Medine çevresindeki fakirleri takip ederek onlara yardımcı olmaya çalışırdı. Aynı zamanda çok cömert bir insandı. O'nun en büyük amacı İslâm'ın emrettiklerini yapmak ve yasakladıklarından kaçınmaktı. Yemâme'de yaralanınca servetinin üçte birisi ile kölelerinin azâd edilmesini vasiyet etmişti.

SALÎT b. AMR (r.a.)

Salît b. Amr'ın soyu: Salît b. Amr b. Abdişems b. Abdivüdd b. Nasr b. Mâlik b. Hısl b. Âmir. Salît'in annesi, Havle binti Amr b. Hâris idi. Salît, ünlü sahâbî Süheyl b. Amr'ın kardeşidir.

Mekkeli olan bu sahâbî, İslâm'ı ilk kabul edenlerdendi. O, Resûlullah (s.a.v.)'ın Dârü'l-erkâm'a girip orada halkı gizlice İslâm'a davet etmeden önce Müslüman olmuştur. Salît de diğer ilk Müslümanlar gibi Hakk dine girişinin bedelini çok ağır ödedi. Bu yüzden müşrikler, bu sahâbîye de çok ağır hakaret ve işkencede bulundular. O'na Mekke'de hayatı çekilmez hale getirdiler. Bu yüzden Salît de kendi öz yurdunu terkederek Habeş ülkesine hicret etmek zorunda kaldı.

Hz. Salît, başta Bedir ve Uhud olmak üzere Hz. Peygamber'in katıldığı bütün savaşlarda bulunmuştur.

Bilindiği üzere Resûlullah (s.a.v.) hicretin 6. yılında, o dönemin emir ve hükümdarlarına mektup göndererek bunları İslâm'a girmeye çağırmıştı. Hz. Peygamber, Hevze b. Aliyye-i Hanefî'ye yazdığı mektubu Salît b. Amr ile göndermişti. Hevze, Salît'i son derece iyi karşıladı ve kendisine izzet ve ikramda bulundu. Hevze, Resûlullah (s.a.v.)'a verdiği cevapta şunları yazıyordu: "Sizin bildiğiniz ve anlattığınız iyi şeylerdir. Ancak ben Araplar arasında iktidar sahibi ve tanınmış bir kişiyim. Eğer bazı işlerde benimle beraber olursanız ve bana yardım ederseniz size bağlanmaya hazırım."

Hz. Salît, Hz. Ebû Bekir döneminde hicretin 12. yılında yapılan Yemâme savaşında şehid olmuştur.

SEBRE b. MA'BED el-CÜHENÎ (r.a.)

Sebre b. Ma'bed'in soyu: Sebre b. Ma'bed b. Avsece b. Harmele b. Sebre b. el-Cühenî. Sebre'nin künyesi Ebû Seriyye idi. Bu sahâbînin Rabîa adında bir çocuğu vardı.

Sebre'nin İslâm'a giriş tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Ancak kaynaklar O'nun Hendek savaşına katıldığını kaydetmişlerdir. Bu, O'nun Hendek savaşından önce İslâm'a girdiğini göstermektedir.

Hz. Sebre, Medine'ye hicret ettikten sonra Zü'l-merve denilen yere giderek oraya yerleşmiştir. Sebre, Hendek savaşından sonra Resûlullah (s.a.v.)'ın katıldığı bütün savaşlara katılmıştır. Bu kıymetli sahâbî vedâ haccında da hazır bulunmuştur.

Sebre b. Ma'bed, Resûlullah vefât ettikten sonra Hz. Ebû Bekir döneminde hicretin 12. yılında yapılan Yemâme savaşına da katılmıştır. Bu sahâbînin, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali devrindeki hayatı hakkında kaynaklarda bilgi yoktur. Ancak O'nun, birçok sahâbî gibi Hz. Osman'ın şe-

hid edilmesinden sonra İslâm âleminde ortaya çıkan ve büyük ölçüde birlik ve beraberliği sarsan tatsız olaylara katılmayarak tarafsızlığını koruduğunu görüyoruz. Sadece O'nun, Şamlılar'ın Hz. Ali'ye bîat etmesini sağlaması için Muâviye'ye elçi olarak gönderildiği şeklinde bir rivâyet vardır. Bu sahâbînin, Hz. Ali tarafından Medine valisi yapıldığı şeklinde bir rivâyet varsa da, bu rivâyet zayıftır.

Hz. Sebre, Resûlullah (s.a.v.)'tan doğrudan aldığı hadîslerin dışında Amr b. Mürre el-Cühenî'den de hadîs nakletmiştir. Kendisinden de oğlu Rabî' hadîs rivâyet etmiştir. Bu sahâbînin, rivâyet ettiği hadîslerin toplamı 19'dur. Hz. Sebre'nin rivâyet ettiği hadîsler, başta Buhârî ve Müslim olmak üzere birçok sahih hadîs kitabında mevcuttur.

Hz. Sebre'nin rivâyet ettiği hadîslere örnekler:

—Sebre b. Ma'bed Resûlullah (s.a.v.)'ın şöyle buyurduğunu haber veriyor: "Ey cemâat! Ben size kadınlarla mut'a nikâhı hususunda izin vermiştim. Ama artık Allah bunu kıyâmet gününe kadar haram kılmıştır. Şimdi kimin yanında böyle bir kadın varsa onu hemen bıraksın. Bu tür kadınlara verdiğiniz şeylerden hiçbirini geri almayın." (Müslim, Nikâh, 21).

—Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyuruyor: "Çocuklara yedi yaşına gelince namaz kılmalarını emrediniz. Onlar 10 yaşına geldiklerinde (hâlâ kılmıyorlarsa hafifçe) dövünüz." (Ebû Dâvud, Salât, 26)

SEHL b. HANZALİYYE (r.a.)

Sehl b. Hanzaliyye'nin soyu: Sehl b. Hanzaliyye b. Rabî' (b. Amr b. Adî) b. Zeyd b. Çeşm b. Hâris. Ensâr'dan olan bu sahâbî, Evs kabilesindendi. Sehl'in annesi Ümmü İyâs binti Eban idi. Sehl'in hiç çocuğu olmamıştır.

Sehl'in, İslâm'a girdiği tarih kesin olarak bilinmemektedir. Ancak O'nun hicretten sonra İslâm'ı kabul ettiği tahmin edilmektedir. Sehl'in, ilk katıldığı savaş Uhud olmuştur. O, bu savaştan sonra Resûlullah (s.a.v.)'ın katıldığı bütün savaşlara katılmıştır. Hz. Sehl, Resûlullah (s.a.v.)'ın katıldığı bütün savaşlara katılmıştır. Hz. Sehl, Resûlullah (s.a.v.) âhirete irtihal ettikten sonra Hz. Ebû Bekir'in hilâfeti zamanında mürtedlerle yapılan savaşlara da katılmıştır. Bu sahâbî, Hz. Ömer'in hilâfeti döneminde Şam'a yerleşmiştir.

Hz. Sehl, zühd ve takva sahibi birisiydi. O, vaktinin çoğunu ibâdetlerle geçirirdi. Bu kıymetli sahâbî, fırsat buldukça halkı irşad eder ve onlara İslâm'ın prensiplerini öğretmeye çalışırdı. Medine'de bulunduğu süre içerisinde namazlarını Mescid-i Nebevî'de (Peygamber Mescidi'nde) kılmaya çalışırdı. O, Şam'a yerleştikten sonra da ibadetlerini aynı hassasiyet içinde yapmaya devam etmiştir. O'nun bir başka özelliği de dünya malına hiç önem vermeyişidir. Hz. Sehl, eline geçirdiği mallardan ihtiyacı dışında olanları dağıtırdı.

Hz. Sehl, takva sahibi olduğu kadar aynı zamanda ilim sahibi birisiydi. O, Şam Camii'nde öğrencilere ders verirdi. Muâviye'nin azadlılarından Kâsım şöyle anlatıyor: "Muâviye'nin hilâfeti döneminde bir cuma günü Şam

Camii'ne gitmiştim. Bir kişinin halka hadîs rivâyet ettiğini gördüm. Bu kişinin Resûlullah'ın ashâbından sakalı boyalı bir şeyh olduğunu (Sehl b. Hanzaliyye) anladım." Zaman zaman da halife Hz. Muâviye, Hz. Sehl'i kabul ederek, O'ndan hadîs dinlerdi.

Hz. Sehl, rivâyet ettiği hadîsleri doğrudan Resûlullah (s.a.v)'tan almıştır. Kendisinden de Ebû Kebşe es-Selûlî, b. Kays, Ebû Abdurrahman, Yezid b. Ebû Meryem eş-Şâmî hadîs nakletmişlerdir.

Hz. Sehl b. Hanzaliyye, Muâviye'nin halifeliği döneminde vefât etmiştir. Ancak O'nun ölüm tarihi kesin olarak bilinmemektedir.

Sehl b. Hanzaliyye'nin rivâyet ettiği hadîse örnek:

Resulûllah şöyle buyuruyor: "Bir cemaat, Allah'ı zikretmek için bir meclise otururlarsa, kendilerine kalkmadan: Allah sizi bağışlamış, günahlarınız sevaba çevrilmiş olarak kalkınız, denilir." (Tabarânî).

—Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyuruyor: "Ata bakıp besleyen kimse, sadaka vermeye elini açıp kapatmayan cömert gibidir." (Ebû Davud)

SEHL b. HUNEYF (r.a)

Sehl b. Huneyf'in soyu: Sehl b. Huneyf b. Vehb b. Akîm b. Sa'lebe b, Hars. Ensâr'dan olan bu sahâbî, Evs kabilesinden idi. Sehl'in, Ebû Ümâme Es'ad ve Abdullah adlarında iki çocuğu vardı. Sehl, çok iyi ata binerdi. Fizikî yapısı da gayet mükemmel olan bu sahâbî, ata bindiği vakit herkesin nazar-ı dikkatini çekerdi.

Sehl b. Huneyf, Resûlullah (s.a.v.) Mekke'den Medine'ye hicret etmeden önce İslâm'ı kabul etmiştir. Hz. Peygamber, O'nu hicretten sonra Hz. Ali ile kardeş ilân etti. Hz. Sehl'in Bedir savaşına katılıp katılmadığı bilinmemektedir. Ancak O, bu savaştan sonra Resûlullah (s.a.v.)'ın katıldığı birçok savaşa katılmıştır. Bilhassa Uhud savaşında son derece önemli görev almıştır. Bilindiği gibi Uhud savaşında bir ara Müslümanlar bozguna uğrar gibi olmuşlardı. Ancak konumuzu teşkil eden Sehl b. Huneyf'in de bulunduğu bir grup sahâbî, yerlerinden ayrılmayarak müşriklerle savaşmaya devam etmişlerdir. Bu kahraman sahâbî, vücuduna isabet eden ok yaralarına aldırış etmeksizin savaşın sonuna kadar düşmanla çarpışmıştır.

Sehl b. Huneyf, Cemel savaşında Hz. Ali'nin yanında yer almış ve bu savaştan sonra Basra valiliğine getirilmişti. Sehl, Sıffîn savaşında da Hz. Ali'nin yanında yer almıştır. Hz. Ali, bu kıymetli sahâbîyi daha sonra Fars valiliğine getirmiş, ancak bu yörede asâyiş iyice bozulunca Hz. Ali buraya Ziyad b. Ebîhi'yi vali olarak tayin etmiştir.

Hz. Sehl, hadîs rivâyet eden sahâbîlerdendir. O, doğrudan Resûlullah (s.a.v.)'tan aldığı hadîslerin dışında Zeyd b. Sâbit'ten de hadîs rivâyet etmiştir. Kendisinden de oğulları, Ebû Ümâme Es'ad ve Abdullah ile Ebû Vâil, Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe, Ubeyd b. es-Sâbık, Yesîr b. Amr başta olmak üzere çok sayıda kişi hadîs nakletmiştir.

Sehl b. Huneyf, hicretin 38. yılında Kûfe'de vefât etti. O'nun cenaze na-

mazını Hz. Ali kıldırmıştır.

Sehl b. Huneyf'in rivâyet ettiği hadîse örnek:

—Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyuruyor: "Her kim samimi olarak Allah'tan şehidlik dilerse, Allah onu şehidlerin derecesine ulaştırır. Velev ki döşeğinde ölmüş olsun." (Müslim, İmâre, 157).

SEHL b. SA'D es-SÂİDÎ (r.a.)

Sehl b.Sâ'd'ın soyu: Sehl b. Sa'd b. Mâlik b. Hâlid b. Sa'lebe b. Hârise b. Amr b. Hazrec es-Sâidî. Künyesi Ebû Abbas idi.

Hicretten 5 yıl önce dünyaya gelen bu sahâbînin babası Sa'd b. Mâlik, hicretten önce İslâm'a girmiştir. Bu itibarla Sehl b. Sa'd, Müslüman bir ortamda büyümüştü. Bu sahâbî, Bedir savaşında henüz 7 yaşında bir çocuktu. Bu yüzden Bedir'e katılamadı. Sehl'in babası Sa'd, Bedir savaşına gitmeye niyetlenmişti. Ancak ömrü vefâ etmeyerek bu savaşın hazırlıkları sırasında vefât etti. Sa'd, savaşa gitmeye niyetlendiği için Resûlullah (s.a.v.), oğlu Sehl'e Bedir ganimetlerinden pay verdi. Hz. Sehl, küçük olduğundan Uhud savaşına da katılamamıştır. Ancak O, bu savaşta Resûlullah (s.a.v.) yaralandıktan sonra Hz. Fâtıma'nın savaş meydanına giderek babasına yardım ettiğini gördüğünü söylemiştir. Kendisi bu durumu şöyle anlatıyor: "Resûlullah (s.a.v.)'ın kızı Hz. Fâtıma'nın, Uhud günü bir hasır parçasını yakarak onun küllerini Hz. Peygamber'in yarası üzerine koyduğunu, bir kab içinde getirdiği su ile onun yarasından akan kanları yıkadığını gördüm." (İbn Hanbel, Müsned.)

Sehl b. Sa'd, Hendek savaşı sırasında da çok küçüktü. Bu sebepten O, Hendek savaşına fiilen katılamadı. Ancak savaştan önce Medine'de hendeğin kazılmasına yardım etti. Hz. Sehl, hendeğin kazılması sırasında başından geçen bir hatırasını şöyle anlatıyor: "Hendek'te Resûlullah (s.a.v.) ile birlikteydik. Onlar kazıyor biz ise omuzlarımızda toprak taşıyorduk. Resûlullah bu sırada: Yâ Rabbi! Bütün hayat âhiret hayatıdır. Muhâcir ile Ensâr'ı affına nâil eyle." buyurdu. (İbn Hanbel, Müsned.)

Hz. Sehl, hicretin 7. yılında meydana gelen Hayber olayında hazır bulunmuştur. O, burada gördüklerini şöyle anlatıyor: "Hayber günü Resûlullah (s.a.v.): Bu sancağı öyle bir adama vereceğim ki, Allah onun elinde fethi nasib edecek. O, Allah ve Resûlü'nü sever, Allah ve Resûlü de onu sever buyurdu. İnsanlar o gece sancağı kime verecekler diye konuşarak gecelediler. Sabahlayınca erken erken Resûlullah (s.a.v.)'ın yanına vardılar. Her biri sancağın kendine verilmesini umuyordu. Derken Hz. Peygamber: Ali b. Ebû Tâlib nerede,diye sordu. Ashab: Ey Allah'ın Resûlü! O gözlerinden rahatsızdır, dediler. Hemen O'na haber gönderin buyurdu. Arkasından Ali'yi getirdiler. Resûlullah (s.a.v.) O'nun gözlerine tükürdü ve kendisine dua etti. Ali tekrar düzeldi. Hattâ hiç ağrısı yokmuş gibi oldu. Hz. Peygamber, sancağı ona verdi. Ali: Ey Allah'ın elçisi! Onlarla tâ bizim gibi oluncaya kadar mı savaşacağım? diye sordu. Resûlullah bunun üzerine: Yavaşça gir. Tâ onların sahasına in, sonra kendilerini İslâm'a davet et. İslâm'da kendilerine vâcip olan Allah hakkını onlara haber ver. Vallahi senin sayende

Allah'ın bir adama hidâyet vermesi, senin için kırmızı develerin senin olmasından daha hayırlıdır." (Müslim.)

Hz. Sehl b.Sa'd, Resûlullah (s.a.v.) vefât ettiğinde henüz 15 yaşındaydı. O, Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer ve Hz. Osman dönemlerinde birçok savaşa katıldı.

Hz. Sehl, çok akıllı ve hafızası kuvvetli bir sahâbîydi. O, Resûlullah hayatta iken çok küçük olmasına rağmen kendisinden çok şey öğrenmiştir. Bu sahâbî, Hz. Peygamber vefât ettikten sonra Übey b. Ka'b, Âsım b. Adiy gibi birçok sahâbîden ilim tahsil etmişti. Yine O, hadîse çok meraklı olduğundan sahâbenin ileri gelenlerinden çok miktarda hadîs nakletmiştir. Kendisinden de oğlu Abbas ile Zührî, Ebû Hazım b. Dinar, Vefâ b. Şurayh el-Hadramî, Yahya b. Meymun el-Hadramî, Abdullah b. Abdurrahman, Amr b. Câbir başta olmak üzere çok sayıda kişi hadîs nakletmiştir.

Sehl b. Sa'd'dan rivâyet edilen hadîslerin toplamı 188'dir. Bunlardan 28 tanesi hem Buhârî, hem de Müslim'in Sahih'lerinde bulunmaktadır. Öyle zannediyoruz ki, O'nun çok hadîs rivâyet etmesine etkili olan âmillerin başında Resûlullah'ın vefâtından sonra çok yaşamış olması gelmektedir.

Hz. Sehl b. Sa'd, hicretin 91. yılında 96 yaşındayken Medine'de vefât etmiştir.

Rivâyet ettiği hadîse örnek:

—Resûlullah (s.a.v.): Ümmetimden yetmişbin kişi hesapsız olarak Cennet'e gireceklerdir, buyurunca ashâb: Kim onlar, Ey Allah'ın elçisi, diye sordular. Hz. Peygamber: Onlar efsun yapmayanlar, uğursuzluğu kabul etmeyenler, vücudlarını kızgın demirle dağlamayanlar ve ancak Rabblarına tevekkül edenlerdir, buyurmuşlardır. (Müslim, İman, 372.)

—Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyuruyor: "Ümmetimden yetmişbin kişi veya yediyüzbin kişi (hadîsin râvilerinden Ebû Hâzim bunların hangisini söylediğini bilemiyor) mutlaka Cennet'e gireceklerdir. Bunlar birbirlerine tutunacak, bazısı bazısının elinden tutacak, sondakiler girmedikçe öncekiler de girmeyecek, yüzleri Bedir gecesindeki (hilâlin 15 günlük iken parlaklığı) ay suretinde olacaktır." (Müslim, İman, 373.)

SEKRAN b. AMR (r.a.)

Sekran b. Amr'ın soyu: Sekran b. Amr b. Abdişems b. Abdivüdd b. Nasr b. Mâlik b. Hısl b. Âmir. Sekran'ın annesi, Hubba binti Kays idi.

Bu sahâbî, Resûlullah (s.a.v.) Mekke'de İslâm'ı ilk yaymaya başladıktan kısa bir süre sonra Müslüman olmuştur. Bir başka ifade ile bu sahâbî ilk Müslümanlar'dan (sâbikûn-ı evvelîn) idi. Diğer ilk Müslümanlar ile birlikte Sekran da Mekke'de çok büyük sıkıntı çekti. Müşrikler tevhid inancını benimseyen bu kişilere Mekke'de yapmadıklarını bırakmamışlar, onlara burayı çekilmez hale getirmişlerdi. Bu yüzden Sekran da hanımı Sevde binti Zem'a ile birlikte Habeşistan'a hicret etmek zorunda kaldı.

Sekran, Habeş ülkesinde bir süre kaldıktan sonra tekrar Mekke'ye geri döndü. Bu kıymetli sahâbî hicretten önce vefât etti. Sekran'ın eşi Sevde daha sonra Resûlullah ile evlenerek mü'minlerin annesi oldu.

SELEME b. EKVA' (r.a.)

Bu sahâbînin ismi konusunda ihtilâf vardır. Bazı rivâyetlerde O'nun adı, Seleme b. Amr b. Ekva' olarak zikredilmiş, bazılarında da ise, el-Ekva' Sinan b. Abdullah olduğu belirtilmiştir. Künyesi Ebû İyas'dır.

Mekkeli olan Seleme, hicretin 6. yılından önce İslâm'ı kabul etmiştir. O, Müslüman olduktan bir süre sonra çocuklarını Mekke'de bırakarak tek başına Medine'ye hicret etti. Bu faziletli insan, Müslüman olduktan sonra Resûlullah'ın katıldığı savaşların hemen hemen tamamında bulunmuştur.Seleme, ilk olarak Hudeybiye barışına katılmıştı. O, bu anlaşma sırasında çeşitli olayları bahane ederek ayrı ayrı zamanlarda Resûlullah (s.a.v.)'a bîatını üç defa tekrarladı. Hz. Peygamber O'nun bu davranışını farkedince çok memnun kaldı ve kendisine dua etti. Seleme b. Ekva' yine bu anlaşma sırasında Müslümanlar'a suikast yapmak için pusu kuran çevredeki müşriklerden bazılarını yakalayarak Resûlullah (s.a.v.)'a teslim etti ve ayrıca müşriklerin ileri gelenlerinden birisini yaraladı.

Müslümanlar Hudeybiye anlaşmasından sonra Medine'ye dönerken dinlenmek için bir tepenin eteğinde çadır kurmuşlardı. Bunu haber alan müşrikler, Müslümanlar'a saldırmayı plânladılar. Resûlullah (s.a.v.) durumdan haberdar olunca, onların Müslümanlar'a zarar vermemesi için dua etmiş ve konumuzu teşkil eden Seleme'yi nöbetçi bırakmıştı. Ancak o gece müşriklerden herhangi bir hareket gözükmedi. Seleme b. Ekva'nın Hudeybiye'deki bu başarılarından dolayı Hz. Peygamber: "Suvârilerin en iyisi Ebû Katâde, yayaların en iyisi Seleme b. Ekva'dır" buyurmuştur.

Hz. Seleme, Hudeybiye'den sonra hicretin 7. yılında meydana gelen Hayber olayına katıldı. O, bu savaşta çok büyük kahramanlıklar gösterdi. Seleme'nin, Hayber'de gösterdiği kahramanlıktan dolayı, Resûlullah çok memnun kaldı ve savaş zaferle sonuçlanınca Hz. Peygamber O'nun sırtını okşadı.

Seleme b. Ekva', Hayber'de Hz. Ali'nin gösterdiği kahramanlığı da şöyle anlatıyor: "Hayber'de Hz. Ali, Resûlullah (s.a.v.)'tan geri kalmıştı. Gözleri ağrıyordu. Ben, Hz. Peygamber'den geri mi kalacağım, dedi ve hemen yola çıkarak Resûlullah (s.a.v)'a yetişti. Allah'ın fethi müyesser kıldığı günün akşamı olunca Hz. Peygamber: Yarın bu sancağı mutlaka vereceğim. Allah'ın ve Resûlü'nün sevdiği bir adam veya Allah'ı ve Resûlü'nü seven bir adam alacaktır. Allah ona fethi nasip edecektir, buyurdu. Bir de ne görelim, bu zât Hz. Ali imiş. Halbuki biz onu ummuyorduk. Ashâb, işte Ali! dediler. Resûlullah (s.a.v.)da sancağı ona verdi ve Allah fethi Hz. Ali'ye nasib etti." (Müslim.)

Hz. Peygamber, bir defasında Hz. Ebû Bekir komutasındaki bir seriyyeyi hicretin 6. yılında (M.628) Benî Fezâre tarafına gönderdi. Bu seriyye için-

de Seleme de bulunuyordu. O, bu seferde de çok büyük yararlılıklar gösterdi. Yalnız başına düşman içine dalarak 7 aileyi dağıttı. Kadınlarını ve çocuklarını da esir alarak Hz. Ebû Bekir'e getirdi. Hz. Ebû Bekir, Seleme'ye, kadınları ve çocukları esir alma sebebini sorduğunda, düşmanın bazı Müslümanlar'ı esir alıp götürdüklerini görünce böyle bir yola başvurduğunu belirtti. O'nun bu davranışı daha sonra Resûlullah (s.a.v.)'a haber verildi. Bir süre sonra müşriklerle anlaşma yapılarak esirler karşılıklı olarak değiştirildi.

Hz. Seleme, Mekke'nin fethi ile Huneyn gazvesinde de hazır bulundu. Yine hicretin 9. yılında (M.631) yapılan Tâif seferine katıldı. O'nun bu seferde câsus olarak kullanılan bir müşriği öldürdüğü rivâyet edilmiştir.

Hz. Seleme, Resûlullah (s.a.v.) vefât ettikten sonra Hz. Ebû Bekir zamanında mürtedlerle yapılan savaşa katılmıştır. Yine bu sahâbî, Hz. Ömer ve Hz. Osman dönemlerinde çeşitli yerlerde yapılan savaşlara katıldı.

Seleme b. Ekva', Hz. Osman şehid edildikten sonra meydana gelen ve İslâm tarihinde büyük fitne olarak nitelenen olaylara katılmamak için Rebeze'ye (Mekke cihetinde Medine'ye üç gün uzaklıkta bir yerin adı.) gitti. Orada evlendi ve çocukları oldu. Ölümünden az önce Medine'ye döndü ve 80 yaşındayken hicretin 74. yılında vefât etti.

Hz. Seleme, malını Allah yolunda harcamaktan çok hoşlanırdı. Kendisi cömert bir insandı. Yakınlarına ve misafirlerine izzet ve ikramda bulunmak onun en çok zevk aldığı hususlardandı. Muhtaç olduğu dönemler de dahil hiçbir vakit sadakayı kabul etmemiştir. Şâyet O'na birisi sadaka cinsinden bir şey vermişse, mutlaka en azından onun değerini kendisi de başkasına verirdi. Seleme, Allah'ın emirlerini yerine getirme ve yasaklarından kaçınma konusunda çok hassastı. Çocuklarının ve eşlerinin de aynı titizliği göstermelerini isterdi.

Hz. Seleme, Müslüman olduktan sonra Resûlullah (s.a.v.)'ın yanından hiç ayrılmadığı için bizzat O'nun ağzından birçok şeyi duyma bahtiyarlığına kavuşmuştur. Bu yüzden Seleme b. Ekva', çok sayıda hadîs rivâyet etmiştir. Rivâyet ettiği hadîslerin toplamı 70'in üzerindedir. Bunlardan 16 tanesi hem Buhârî, hem de Müslimin Sahih'lerinde mevcûttur. Ayrıca 5 tanesi hem Buhâri'nin Sahih'inde 9'u da Müslim'in Sahih'inde bulunmaktadır. Seleme b. Ekva', Resûlullah (s.a.v.)'tan doğrudan aldığı hadîslerin dışında bazı sahâbîden de hadîs nakletmiştir. Seleme'nin hadîs rivâyet ettiği sahâbîlerden bazıları şunlardır: Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman, Talha b. Ubeydullah. Kendisinden de Yezid b. Ebû Ubeyd, oğlu İyas b. Seleme, Abdurrahman b. Abdullah b. Ka'b b. Mâlik, Zeyd b. Eslem başta olmak üzere çok sayıda kişi hadîs nakletmişlerdir.

Seleme b. Ekva'nın rivâyet ettiği hadîslere örnekler:

—Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyuruyor: "Her kim bize kılıç çekerse bizden değildir." (Müslim, İman, 162.)

—Yezid b. Ebû Ubeyd anlatıyor: "Seleme (Mescid-i Nebevî'de) mushafın bulunduğu yerdeki direğin yanında namaz kılmaya çalışırdı. Ben kendisine: Ey Ebû Müslim! görüyorum ki, hep bu direğin yanında namaz kılmağa çalışıyorsun, dedim. Seleme: Peygamber'in bu direğin yanında na-

maz kılmayı tercih ettiğini gördüm, cevabını verdi." (Müslim)

—Seleme b. Ekva' anlatıyor: "Biz, Resûlullah (s.a.v.) ile birlikte cumayı kılar dönerdik. Ama (bu esnada henüz) duvarların, gölgeleneceğimiz kadar gölgesini bulamazdık." (Müslim, Cuma, 32.)

SELEME b. HİŞAM (r.a.)

Seleme b. Hişam'ın soyu: Seleme b. Hişam b. Muğîre b. Abdullah b. Ömer b. Mahzum. Bu sahâbînin annesi, Dubbâa binti Âmir idi.

Seleme b. Hişam, azılı müşrik Ebû Cehl'in kardeşi ve meşhur sahâbîlerden Hâlid b. Velid'in amcasının oğlu idi.

Seleme b. Hişam, tevhide kulağını ilk verenlerdendi. Diğer bir ifade ile bu kıymetli sahâbî, Resûlullah (s.a.v.) İslâm'ı yaymaya başladığı ilk sıralarda Müslüman olmuştur. Seleme b. Hişam da Müslüman olmasının karşılığında çok ezâ ve cefâ çekti. Bu yüzden O, bir kısım Müslüman ile birlikte Habeşistan'a hicret eden ikinci kafile içinde yer almak zorunda kaldı. Ancak O, bu ülkede fazla kalmayarak bir kısım arkadaşı ile birlikte tekrar Mekke'ye döndü. Bu kıymetli sahâbî Mekke'ye geldikten sonra İslâm'ın azılı düşmanı Ebû Cehl tarafından hapsedildi. Ebû Cehl, Seleme'ye çok ağır işkence yaptı. O'nu aç ve susuz bıraktı. Kısaca ifâde etmek gerekirse kardeşi üzerinde bu azılı müşrik maddî ve manevî bütün işkence metodlarını denedi. Ancak Hz. Seleme, bunların hiçbirisine aldırış etmedi. Hattâ tam tersine O'nun İslâm'a bağlılığı ve Resûlullah (s.a.v.)'a olan sevgisi arttı. Seleme'nin işkence gördüğünü öğrenen Hz. Peygamber, bir gün namazda: "Yâ Rabbi! Seleme b. Hişam, Velid b. Velid, Ayyaş b. Ebû Rabîa ve Müslümanlar'ın zayıflarını kurtar." diye dua etmiştir.

Seleme b. Hişam, Bedir savaşı sırasında halâ hapisteydi. Bilindiği üzere Bedir'de Ebû Cehl öldürülmüştü. Bu savaşta canlarını zor kurtararak Mekke'ye dönen müşrikler, hapiste bulunan Müslümanlar'a daha çok işkence yapmaya başladılar. Bedir savaşından bir süre sonra Kureyş kabilesinden bir kişi Medine'ye gelerek İslâm'a girmişti. Resûlullah (s.a.v.) bu kişiye, Mekke'de hapishanede bulunan Müslümanlar'ın durumunu sordu. O da hapishanede yatan kişilerin durumlarının çok kötü olduğunu ve kendilerine sürekli işkence yapıldığını haber verdi. Resûlullah (s.a.v.), Mekke'de hapishanede bulunan Müslümanlar'ı kurtarmak için hemen hazırlıklara başladı. Hz. Peygamber, Medine'ye gelerek İslâm'a giren bu yeni Müslüman'ı câsus olarak kullanacaktı. Çünkü onun Müslüman olduğunu henüz müşrikler bilmiyorlardı. Resûlullah (s.a.v.) Kureyşli bu kişiye Mekke'ye döndüğünde nasıl hareket edeceği konusunda talimat verdi ve kendisinin gizlice Ayyaş ve Seleme ile görüşmesini söyledi. Bu kişi, Mekke'ye geldiğinde hapishanede bulunan Müslümanlar'la görüştü ve kendilerine Resûlullah (s.a.v.)'ın talimatını bildirdi. Kureyşliler, müşrik zannettikleri içi o adamdan hiç şüphelenmiyorlardı. Daha sonra, içlerinde Seleme b. Hişam'ın da bulunduğu hapishanedeki Müslümanlar buradan kaçtılar. Onların kaçtıklarını haber alan ve henüz Müslüman olmayan Hâlid b. Ve-

Sahâbîler

ANSİKLOPEDİSİ

FASİKÜL-26

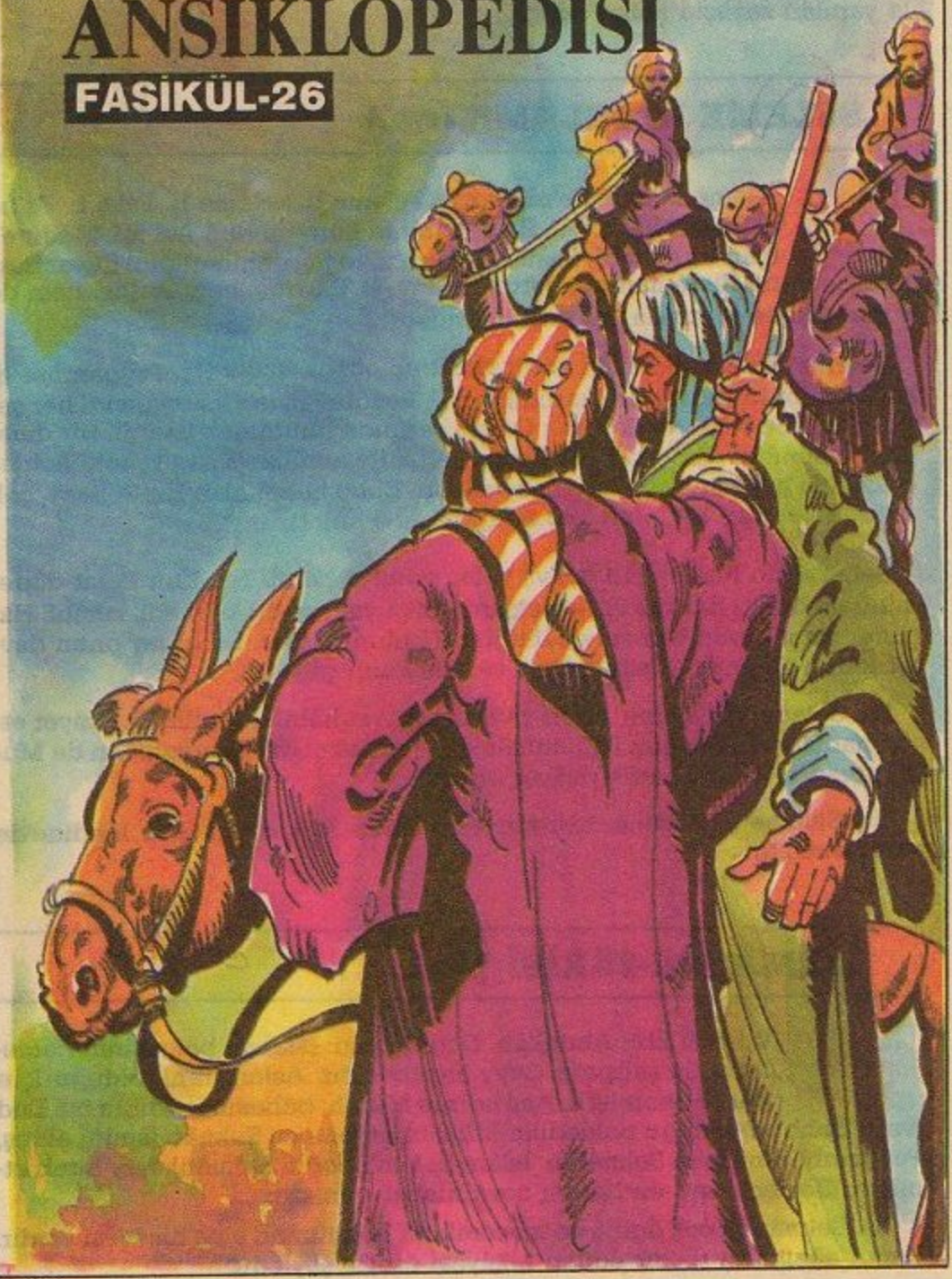

lid peşlerine düşmüşse de yakalamayı başaramadı. Kaçanlar arasında Hâlid b. Velid'in kardeşi Velid b. Velid de bulunuyordu.

Seleme b. Hişam hapishaneden kaçtıktan sonra doğru Medine'ye geldi. Bu kıymetli sahâbî, daha sonra Uhud ve Hendek başta olmak üzere Hz. Peygamber ile birlikte birçok savaşa katıldı. Ancak, Mute savaşına katılmadı.

Hz. Seleme b. Hişam, Hz. Ebû Bekir döneminde hicretin 14. yılında (M.636.) Şam üzerine gönderilen orduya katılıp Mercussuffer'de Rumlarla yapılan savaşta şehid edildi.

SELEME b. SELÂME (r.a.)

Seleme b. Selâme'nin soyu: Seleme b. Selâme b. Vakş b. Za'be el-Ensârî el-Eşhelî. Bu sahâbînin künyesi Ebû Avf idi. Medineli olan bu sahâbî, Resûlullah (s.a.v.)'ın peygamberliğini duyar duymaz hemen Müslüman olmuştur. Seleme b. Selâme, hem birinci hem de ikinci Akabe bîatında hazır bulunmuştu.

Seleme b. Selâme, başta Bedir ve Uhud olmak üzere Hz. Peygamber'in katıldığı bütün savaşlara katılmıştır. O, Resûlullah (s.a.v.) sevgisini her şeyin üstünde tutar ve devamlı O'nun yanında bulunmak isterdi. Bir defasında münâfık Abdullah b. Übey b. Selûl, Resûlullah (s.a.v.) ve muhâcirler hakkında hoş olmayan sözler söylemişti. Bunu haber alan Hz. Seleme, çok üzüldü ve olup bitenleri Hz. Peygamber'e anlattı.

Seleme'nin Resûlullah (s.a.v.) vefât ettikten sonra Hz. Ebû Bekir dönemindeki hayatı hakkında kaynaklarda bilgi yoktur. Bu kıymetli sahâbî, Hz. Ömer zamanında Yemâme vâliliğinde bulunmuştur. Bu görev onun devlet idaresi konusundaki liyâkat ve dirâyetini gösterir.

Hz. Seleme b. Selâme, hadîs rivâyet eden sahâbîlerdendir. O, rivâyet ettiği hadîsleri doğrudan Resûlullah (s.a.v)'tan almıştır. Kendisinden de Muhammed b. Lebîd hadîs rivâyet etmiştir.

Hz. Seleme b. Selâme, hicretin 45. yılında 74 yaşındayken Medine'de vefat etmiştir.

SELMÂN el-FÂRİSÎ (r.a.)

Künyesi: Ebû Abdullah. Doğum yeri: İsfahan bölgesinin Ramehürmüz şehrinin Ceyy kasabasıdır. Aslen İranlı olduğu için Fârisî denmiştir. Asıl adının Mâbih, babasının adının ise Bûd (veya Behbûd) olduğu nakledilir. Müslüman olunca Selmân ismini almış, Peygamberimiz ona Selmân b. İslâm (İslâm'ın oğlu Selmân) diye hitab etmiştir. Böylece onu en hayırlı soya nisbet etmiştir.

Hz. Selmân'ın çok ilginç ve maceralı bir Müslüman oluş hikâyesi vardır. Kendi ağzından tesbit edilen hikâyesi özetle şöyledir:

Selmân'ın babası Ceyy kasabasının idarecisiydi. (Dihkan) çok zengindi. Selmân'ı çok sever bir kız çocuğu gibi evden dışarı çıkmasına müsaade etmezdi. Selmân mecûsîliği çok iyi öğrendi. Kutsal ateşlerine nezaret etme görevini üstlendi. Bir gün babası bir iş için dışarı gönderdi. Yolu bir kiliseye uğradı. Dışarı pek çıkmadığından dış dünyadan tamamen habersizdi. Kilisedeki ibadetleri seyretti. Hıristiyanlığa ilgi duydu. Akşama kadar kilisede kaldı. Bu dini en iyi şekilde Şam'da öğrenebileceğini söylediler. Babasının verdiği görevi yapmamıştı. Akşam varınca başından geçenleri babasına anlattı. Bu dinin kendi dinlerinden daha üstün olduğunu söyledi. Babası bunları dinleyince oğlunun sapık fikirlere ilgi duyduğu endişesiyle eve hapsetti. Selmân kiliseye haber gönderdi. Şam'dan bir kafile gelince bana haber verin, dedi. Kafile gelince haber verdiler. Onlara: "Bu dini en iyi kim bilir?" diye sordu. Onu bir rahibe götürdüler. O, rahibe hizmete başladı. Fakat rahib kötü bir adamdı. Topladığı sadakaları kendi alıyordu. Çok büyük bir hazinesi olmuştu. Ölünce adamın durumunu Hıristiyan halka anlattı. Yerine dürüst ve âbid bir rahib geçirdiler. Selmân ona severek hizmet etti. Bu rahib ölürken Selmân'a, Musul'daki bir rahibe gitmesini tavsiye etti. Onun yanına gitti. O da ölürken Selmân'ı Nusaybin'deki bir rahibe gönderdi. Ölünceye kadar ona hizmet etti ve yine ölmeden önce ona "Kimi tavsiye edersin?" diye sordu. Aldığı tavsiye üzerine Rum şehirlerinden Ammuriye'deki bir rahibin yanına gitti. O rahib ölürken ona da, kimi tavsiye ettiğini sordu. Rahib: "Vallahi yeryüzünde bizim gibi biri kaldığını bilmiyorum. Artık Hz. İbrahim'in Hanîf dini üzere gönderilecek bir peygamberin vakti yaklaştı. Onun hicret edeceği yer iki vadi arasında hurmalık bir yerdir. Ona iman et. Onun hak peygamber olduğunun birtakım işaretleri vardır. Sadaka almaz. Hediye alır. İki omuzu arasında peygamberlik mührü vardır" dedi.

Bunun üzerine Araplar'ın Kelb kabilesinden bir ticaret kafilesine Arabistan'a gitmek üzere katıldı. Fakat bu kafiledekiler Selmân'ı köle olarak Vadilkur'a'daki bir Yahudi'ye sattılar. Bir süre sonra Selmân'ı Medineli birisi satın aldı ve Medine'ye götürdü. Burasının kendisine tarif edilen peygamber şehri olabileceğini düşündü. O özellikleri taşıyordu. Bir gün efendisinin bahçesinde hurma budarken peygamber olduğunu söyleyen Mekkeli bir zatın Medine yakınındaki Kuba'ya geldiğini duydu. Neredeyse heyecandan ağaçtan düşecekti. Efendisine, "Bu haber doğru mu?" diye sordu. Efendisi "Seni ne alâkadar eder, işine bak" diye tokatladı. Akşamı iple çekti. Akşam olunca bir miktar yiyecekle Resûlullah'ın (s.a.v.) huzuruna vardı: "Siz yabancısınız, garibsiniz. Yanımda sadaka olarak vermek üzere ayırdığım bir mikdar yiyecek var, lütfen kabul edin" dedi. Resûlullah yemedi. Arkadaşlarına "Siz yeyin" dedi. Ertesi gün yine yiyecek götürdü ve "Bu hediyedir buyrun, yeyin" dedi. Resûlullah ve ashâbı yediler. İki alâmet çıkmış bir alâmet kalmıştı. Hz. Peygamber'in nübüvvet mührünü görebilmek için fırsat kollamaya başladı. Bir cenaze merasimi esnasında Hz. Peygamber, Selmân'ın arkasından geldiğini farkedince, sırtındaki elbiseyi açtı ve peygamberlik mührünü gösterdi. Üçüncü alâmet de mevcuttu. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) ayaklarına kapanıp ağlamaya başladı. Sonra başından geçenleri bütün ayrıntısıyla anlattı. Selmân Müslüman oldu. Köle olarak çalışmaya devam etti. Bu ara Bedir ve Uhud savaşları yapıldı. Köle olması sebebiyle bu savaşlara katılamadı. Peygamberimiz bir süre sonra "Ey Selmân, efendinle seni azad etmesi için anlaşma yap" dedi. 300 hur-

ma ağacı yetiştirmek ve 40 ukiyye gümüş karşılığı anlaştı. Hz. Peygamber ashâbına "Kardeşinize yardım edin" buyurdu. Herkes bir miktar hurma fidanı getirdi. 300 fidan toplanınca: "Ey Selmân git fide çukurları kaz" dedi. Çukurlar kazılınca bahçeye gelip hurmaları kendi mübarek elleriyle dikti. O hurmaların hepsi de tuttu. Bu ara Hz. Peygamber'e ganimet malları arasında tavuk yumurtası büyüklüğünde bir altın getirilmişti. Onu Selmân (r.a.)'a verdi ve borcunu öde, dedi. Böylece kölelikten kurtuldu. İnce hurma dallarından sepet örerek hayatını kazanmaya başladı.

Hendek savaşı sırasında Medine'nin etrafına hendek kazılması teklifi Hz. Selmân'dan geldi. "Benim ülkemde şehirleri böyle korurlar" dedi. Hendek savaşından itibaren Peygamberimiz'in (s.a.v.) yaptığı bütün savaşlara katıldı. Resûlullah'a çok yakındı. İstediği zaman, gece gündüz huzuruna girer, bazı geceler geç vakitlere kadar başbaşa sohbet ederlerdi. Bu esnada anneleri bile yanlarına giremezdi. Hz. Peygamber bir hadîsinde "Selmân bizdendir ve Ehl-i beyt'imizdendir" buyurmuştu.

Peygamberimiz'in vefatından sonra Medine Hz. Selmân'a dar gelmeye başladı. Şam'a yerleşen kardeşliği Ebûdderda'ya yazdığı bir mektupta, malın, mülkün ve Medine'de oturmanın kendisine saadet vermediğini yazmıştı.

Hz. Ömer döneminde İran'a yapılan sefere katıldı. Bu seferlerde İslâm ordularına çok büyük yardımları oldu. İranlılar'ın dillerini bilmesi sebebiyle onlara İslâmiyet'i anlattı. Müslümanlar'ın,toprak fethetme amacıyla değil, hak dini kendilerine tebliğ etmek amacıyla bu seferleri düzenlediklerini söyledi. Celûla fethinde İran ordusu fillerle savaşıyordu. Müslüman Araplar ilk defa böyle bir şeyle karşılaştıklarından ne yapacaklarını şaşırmışlardı. Hz. Selmân, Müslümanlar'a, fillerle nasıl savaşılacağının taktiklerini öğretti. İran fütûhatından sonra Hz. Ömer Selmân'ı (r.a.) İran'ın Medâin şehrine vali tayin etti. Çok âdil ve başarılı bir valilik yaptı. Halka adâletiyle, sade hayatıyle, kendini sevdirdi. İranlılar'ın İslâm'a ısınmasında önemli rol oynadı. Hz. Ömer, Selmân'a çok saygı gösterirdi.

Hz. Selmân Medâin valiliğinden dönünce Medine'de dünya zevklerine itibar etmeyen, vaktini ibadetle, taatla, insanlara vaaz vermekle geçiren zahit bir kişi olarak yaşadı. Zaten hayatı hep böyle geçmişti. Medâin valisi iken bile çok basit elbiseler giyer, yaya yürür, basit bir evde otururdu. Devletten kendisine verilen dört bin altın maaşı ihtiyaç sahiplerine dağıtırdı. Hayatı boyunca ev yaptırmadı. Bir zat kendisi için ev yaptırmak istedi. "Buna ihtiyacım yok" diyerek reddetti. Resûlullah: "Dünyada yolcu gibi olunuz" buyurmuştur. Bir yolcunun eşyasından fazla eşya edinmek O'nun sünnetine aykırıdır, derdi. Hasır veya kilim üzerinde yatardı. Vali iken kaba bir elbise giydiğinden Medâin çocukları onu görünce "Kurt geldi" diye bağrışırlardı. Tevâzuundan dolayı ata binmekten kaçınırdı. Çok cömertti. Eline geçen her şeyi dağıtırdı. Peygamberimiz bir gün Hz. Selmân'ın dizine elini vurarak, "Din Süreyya'da olsa bu ve İranlılar'dan bazı kişiler ona ulaşırlardı" buyurarak onun ve kavminin İslâm'a önemli hizmetler vereceğini haber vermiştir. Yine Peygamberimiz onun Cennetlik olacağını çeşitli hadîsleriyle ifade etmiştir.

Hz. Osman döneminde hicrî 36 yılında vefat etti. Vefat ettiğinde miras olarak bıraktığı bütün eşyanın değeri 20-30 dirhemi geçmiyordu. Medi-

ne'de Bâkî kabristanına defnedildi.

İlime çok düşkündü. Hz. Ali onu ilim ve hikmet yönünden Lokman Hekim'e benzetir, "Selmân evvelkilerin ve sonrakilerin ilmini toplamıştır" derdi. (Evvelkilerin ilmiyle ehl-i kitâbın ilimleri, sonrakilerin ilmiyle İslâmiyet kastedilmektedir.) Başta bazı sahâbîler olmak üzere pek çok kişi kendisinden ilim öğrenmiştir.

Kendisinden Hz. Enes, İbn Abbas, Ebû Said gibi sahâbîler, Ebû Osman en-Nehdî, Târık b. Şihâb, Said b. Vehbî gibi ünlü tâbiîler hadîs nakletmişlerdir . Naklettiği hadîslerden 60 kadarı bize kadar ulaşmıştır. Hadîslerinden dördü Buharî'de, üçü Müslim'de yer almıştır.

Ailesi ve çocukları konusunda bilgimiz yoktur. Hz. Selmân'ın 250-300 yaşında vefat ettiği gibi efsanevî rivâyetler vardır. Zehebî, vefat ettiğinde yetmiş küsur yaşları civarında olması gerektiğini belirtir.

SEMÜRE b. CÜNDÜB (r.a.)

Semüre b. Cündüb'ün soyu: Semüre b. Cündüb b. Hilâl b. Hâric b. Mürre b. Hazn b. Amr b. Câbir b. Huşeyn b. Lüey b. Fezâretü'l-Fezârî. Künyesi Ebû Süleyman idi. Bu sahâbî, Ensâr'ın yeminli müttefiki (halifi) idi.

Semüre b. Cündüb, küçük olduğu için ilk sıralarda yapılan Bedir ve Uhud gibi savaşlara katılamamıştı. Ancak bu kıymetli sahâbî, Resûlullah (s.a.v.) ile birlikte savaşlara katılmayı çok arzuluyordu. Bir habere göre Semüre'nin öz babası öldükten sonra annesi, Semüre'ye kim bakarsa onunla evleneceğini söylemişti. Ensâr'dan birisi, O'nun bu isteğini kabul ederek kendisi ile evlenmişti.

Resûlullah (s.a.v.) her yıl, Ensâr'ın gençlerini yanına çağırarak onların içinde orduya katılabilecek durumda olup olmayanları kontrol eder ve yaşları müsait olanları orduya alırdı. Yine bir defasında Resûlullah (s.a.v.), içlerinde Semüre'nin de bulunduğu gençleri çağırarak onları teftiş etti. Neticede bazı gençleri orduya aldığı halde Semüre'yi kabul etmedi. Semüre, bunun üzerine: "Ey Allah'ın Resûlü! Sen falanca çocuğu orduya aldığın halde beni almadın. Eğer ben onunla güreşecek olsam kendisini yenerim" dedi. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.), Semüre'yi o çocukla güreştirdi. Semüre, rakibini yenince Hz. Peygamber kendisini orduya aldı. Bu haberde, Semüre'nin orduya katılarak düşmanla savaşmaya çok arzulu olduğu ifade edilmekle birlikte O'nun hangi savaşlara katıldığı ve ne gibi yararlılıklar gösterdiği bilinmemektedir.

Hz. Semüre b. Cündüb, Basra şehri kurulduktan sonra, bu şehre yerleşmiştir. Bu sırada, Basra valisi olan Ziyad b. Ebîhî bir defasında sefere çıktığında yerine Semüre b. Cündüb'ü vali vekili bırakmıştı. Semüre b. Cündüb, 6 ay kadar Basra'da vali vekilliği yaptı. Ziyad b. Ebîhi hicretin 53. yılında (M. 674) vefât edince, o dönemin halifesi Muâviye, Semüre'yi Basra valiliğine asâleten tayin etti. Bir yıl civarında valilik yaptıktan sonra Muâviye, Semüre'yi bu görevinden azletmiştir.

Semüre b. Cündüb, Basra valiliği sırasında Hâricîler'e çok sert davran-

dı. Semüre, Hâricîler'i İslâm devletine baş kaldıran eşkiya kabul ederek onlarla savaş yapmayı helâl sayardı. Bu yüzden olacak ki O, Hâricîler'den eline geçirdiğini öldürtmüştür. Tâbiûnun ileri gelenlerinden Muhammed b. Sîrîn ve Hasan el-Basrî gibi kişiler Semüre'nin Hâricîler'e karşı bu tutumundan çok memnun olmuşlar ve kendisinden övgü ile bahsetmişlerdir.

Semüre b. Cündüb, hadîs rivâyet eden sahâbîlerdendir. Hattâ bazı hadîsçiler, O'nu çok hadîs rivâyet eden (müksirûn) sahâbîler içinde saymışlardır. Semüre b. Cündüb, sadece hadîsleri ezberlememiş, aynı zamanda bazı hadîsleri yazıya da geçirmiştir. O, yazdığı bu hadîsleri oğullarına bırakmıştır. Hz. Semüre b. Cündüb, rivâyet ettiği hadîsleri Resûlullah'ın dışında Ebû Übeyde b. Cerrah'tan almıştır. Kendisinden de iki oğlu Süleyman b. Semüre ve Saad b. Semüre ile Abdullah b. Berîde, Zeyd b. Akabe, Hilâl b. Yesâf, Ebû Recâ el-Utâridî, Abdurrahman b. Ebî Leylâ, Hasan el-Basrî başta olmak üzere çok sayıda kişi hadîs nakletmiştir.

Semüre b. Cündüb, hicretin 58. yılında (M.677) Basra'da vefât etti.

Semüre b. Cündüb'ün rivâyet ettiği hadîslere örnek:

—Semüre b. Cündüb anlatıyor: "Ben, Resûlullah (s.a.v.) zamanında çocuktum, kendisinden duyduklarımı ezberliyordum. Onları söylememe bir engel yok ama burada birtakım kişiler var ki, onlar benden daha yaşlıdırlar. Gerçekten Resûlullah (s.a.v.)'ın arkasında lohusa hâlinde ölen bir kadının cenâze namazını kıldım. Namazda Resûlullah (s.a.v.) cenâzenin tam orta hizasına durdu." (Müslim, Cenâiz, 88.)

SEVAD b. GAZİYYE el-ENSÂRÎ (r.a.)

Sevad b. Gaziyye'nin soyu: Sevad b. Gaziyye b. Vehb b. Belî b. Havf b. Kudâ'a. Benî Neccar'dan olan bu sahâbînin adının Sevâde olduğu şeklinde de rivâyet vardır.

Sevad b. Gaziyye, hicret yılında Müslüman olmuştur. Son derece cesur ve gözü pek olan bu sahâbî, katıldığı Bedir savaşında çok büyük kahramanlıklar göstermiştir. Bazı kaynaklara göre Hz. Sevad'ın başından Bedir savaşında şöyle bir olay geçmiştir: Bedir'de Müslüman bahâdırları bir hizaya dizdikten sonra onları teftiş eden Resûlullah (s.a.v.), Sevad'ın biraz öne çıkarak hizayı bozduğunu görünce, elindeki çubukla Sevad'ın karnına dürterek: "Ey Sevad! Hizanı bozma" buyurur. Hz. Sevad hemen: "Ey Allah'ın Resûlü! Canımı yaktın. Halbuki Allah seni hak din ile âdil hareket etmen için gönderdi. Ben de sana çubukla dürtmek yâni kısas yapmak istiyorum" dedi. O'nun bu sözleri üzerine Hz. Peygamber, karnını açarak: "Gel, sen de benim karnımı çubukla dürt" buyurdu. Resûlullah (s.a.v.)'a çok bağlı olan ve O'nu kendi canından daha çok seven bu sahâbî Resûlullah (s.a.v.)'ı kucaklıyarak karnından öptü. Hz. Peygamber O'na,niçin bu şekilde yaptın,diye sorunca: "Ey Allah'ın elçisi! Gördüğün gibi savaşa başlıyoruz. Sizinle bu son karşılaşmamda cildimin cildine değmesini istedim. Onun için böyle yaptım" dedi. Resûlullah (s.a.v.), Sevad'ın bu davranışından çok memnun kaldı ve kendisine dua etti.

Sevad b. Gaziyye'nin, Bedir savaşında Kureyş müşriklerinin ileri gelenlerinden bazılarını esir alarak Resûlullah (s.a.v.)'ın yanına getirdiği rivâyet edilir.

Hz. Sevad b. Gaziyye, Bedir savaşından sonra Uhud ve Hendek savaşlarına da katılarak çok büyük kahramanlıklar göstermiştir. Ayrıca O, hicretin 7. yılında Hayber'in fethine de katılmıştır. Hayber'in fethinden sonra, Resûlullah'ın Sevad'ı buraya vali tayin ettiği rivâyet edilir.

Hz. Sevad b. Gaziyye'nin daha sonraki hayatı ve vefat tarihi hakkında kaynaklarda bilgi yoktur.

SEVBAN (r.a.)

Sahâbîlerin ünlülerinden olan bu sahâbî, Resûlullah (s.a.v.)'ın azadlı kölelerindendi. Yemen'in Himyerî kabileşine mensuptu. Künyesi Ebû Abdullah olan bu sahâbîyi Resûlullah (s.a.v.) ailesinden satın alarak hürriyetine kavuşturmuştur.

Sevban, Resûlullah (s.a.v.) vefât edinceye kadar O'nun yanından hiç ayrılmadı. Zaten Hz. Peygamber kendisini Ehl-i beyt'ten saymaktaydı. Hz.Peygamber, Sevban'ı satın alıp azad ettiğinde: "Seni serbest bıraktım. Fakat gönlümüz yine seninle beraberdir. Sen bizim Ehl-i beytimizden sayılıyorsun" buyurdu.

Hz. Sevban Resûlullah (s.a.v.) vefât ettikten sonra O'nun ölümüne çok üzüldüğü için bu şehirde daha fazla kalmak istemedi. Bir süre sonra Medine'den ayrılarak Remle'ye gitti ve buraya yerleşti. Sevban, Hz. Ömer zamanında Mısır'ın fethine katıldı. Mısır'ın fethinden sonra tekrar Remle'ye dönen Sevban, burada bir süre kaldıktan sonra Humus şehrine gitti ve kendisine bir ev yaptırarak buraya yerleşti.

Sevban, Resûlullah (s.a.v.)'ı çok seviyor ve O'na karşı çok saygı duyuyordu. Bu sahâbî, Resûlullah sevgisini her şeyin üzerinde tutardı. Resûlullah'a yapılan saygısızlığa asla tahammül edemezdi. Bir defasında bir Yahudi Resûlullah (s.a.v.) ile konuşurken, "Muhammed" diye hitap etmişti. Bunu duyan Hz. Sevban: "Niçin, Yâ Resûlullah" demedin diye Yahudi ile kavga etmiş ve bu yüzden yaralanmıştı. Hz. Sevban, ben Resûlullah (s.a.v)'a sadece adı ile hitap etmeyi günah telâkki ederim, derdi.

Hz. Sevban, Humus'ta iken bir ara rahatsızlanmıştı. Humus vâlisi Sevban'ın ziyaretine geldi ve O'na: "(Latîfe olsun diye) Sen Hz. Mûsa'nın ve Hz. İsa'nın kölesi olsaydın ne olurdu" diye sorduğunda Sevban bu soruya çok sinirlendi ve O'na şu cevabı verdi: "O vakit senin gibi bir vâli benim gibi hasta olan bir kölenin ziyaretine gelmezdi." (Müsned.)

Hz. Sevban, Resûlullah (s.a.v.) ne söylerse onları can kulağı ile dinler ve bunları ezberlemeye çok özen gösterirdi. Aynı zamanda Resûlullah (s.a.v.)'ın tavsiyelerini yerine getirmek için elinden gelen bütün gayreti gösterirdi. Bir defasında Resûlullah (s.a.v.) O'na: "Kimseden bir şey isteme ki, ben de sana Cennet için kefil olayım" buyurmuştu. Resûlullah (s.a.v.)'ın bu tavsiyesinden sonra Hz. Sevban, hiçbir kişiden herhangi bir şey istememiştir. Hattâ öyle ki atına binmek için kendisine yardım etmek iste-

yenlerin yardımlarını dahi kabul etmemişti. Bir başka rivâyete göre Sevban, Hz. Peygamber'in anılan isteğine ters hareket etmemek için bineğinde iken elindeki kırbaç yere düşecek olsa, hiçbir kimseden yardım istemez, kendisi iner alırdı.

Hz. Sevban, Resûlullah (s.a.v.) ile uzun süre birlikte kaldığı için O'ndan çok sayıda hadîs işitti ve vukû bulan birçok olaya şâhit oldu. Sevban, aynı zamanda hadîs rivâyet etmeyi çok seven ve bunu kendis için görev bilen sahâbîlerdendi. Bu yüzden olacak ki O, 100'ün üzerinde hadîs rivâyet etmiştir. Halk da hadîs rivâyeti konusundaki tutumunu bildikleri için, bilmedikleri konuları O'na gelerek sorarlardı.

Hz. Sevban'ın çok sayıda öğrencisi vardı. Cübeyr b. Nadr, Abdurrahman b. Ganem, Râşid b. Saad O'nun râvilerinden bir kaçıdır.

Hz. Sevban'ın rivâyet ettiği hadîslere örnek:

—Ma'dân b. Ebî Talha el-Ya'merî anlatıyor: "Resûlullah (s.a.v.)'ın azadlısı Sevban'a rastladım. O'na: Bana bir amel haber ver ki, onu yaparsam Allah beni onun sebebiyle Cennet'e koysun, dedim. Sevban ses çıkarmadı. Sonra kendisinden aynı şeyi tekrar istedim, yine ses çıkarmadı. Sonra üçüncü defa istedim. Bunun üzerine şunları söyledi: Ben, bu meseleyi Hz. Peygamber'e sordum. O bana: Allah'a çok secde etmeye bak; çünkü eğer sen Allah için secde yaparsan onun sayesinde Allah senin dereceni yükseltir ve onun sayesinde günahını azaltır, buyurdular. (Müslim, Salât, 225.)

—Sevban, Resûlullah (s.a.v.)'ın şöyle söylediğini haber veriyor: "Her kim hasta ziyaretine giderse, dönünceye kadar Cennet'in hurmalıklarındadır." (Müslim, Birr, 40.)

SEVDE binti ZEM'A (r.a.)

Resûlullah'ın hanımlarından birisidir. Sevde'nin soyu: Sevde binti Zem'a b. Kays b. Abdişems b. Abdivüdd b. Nasr b. Mâlik b. Hasl b. Amr b. Lüey. Annesinin adı Şemmus binti Kays idi. Sevde binti Zem'a, ilk olarak Sekran b. Amr ile evlenmişti. Sevde binti Zem'a kocası ile birlikte tevhid inancına ilk kulak verenler içinde yer aldı. Bir başka ifade ile bu kıymetli karı koca, Resûlullah (s.a.v.) insanları İslâm'a çağırmaya başladıktan kısa bir süre sonra Müslüman oldular. Onlar da müşriklerin ezâ ve cefâları yüzünden Habeşistan'a hicret etmek zorunda kaldılar. Bunlar bir süre Habeşistan'da kaldıktan sonra tekrar Mekke'ye geri geldiler. Ancak bir süre sonra Mekke'de bu kadın sahâbînin kocası Sekran öldü. (Bk. Sekran) Bir başka ifade ile Sevde binti Zem'a dul kaldı.

Bilindiği üzere Resûlullah (s.a.v.)'ın ilk hanımı Hz. Hatice idi. Resûlullah, 25 yaşında bir delikanlı iken 40 yaşında ve dul olan Hz. Hatice ile evlenmişti. Milâdî 620. yılda Hz.Hatice vefât edince, Hz. Peygamber de dul kalmıştı. Daha açık bir ifade ile Hz. Peygamber ile Hz. Sevde'nin eşlerinin ölmesi aynı tarihlere rastlamıştı. Osman b. Maz'un'un hanımı Havle binti Hakîm, Resûlullah (s.a.v.) ile gerekli görüşmeyi yaparak onayını aldıktan sonra Sevde binti Zem'a'yı Hz. Peygamber'e istemeye gitti. Sevde, bu teklifi olumlu karşıladı ve babasından evlenmesi için izin alınmasını

istedi. Babası, kızı Sevde'nin Resûlullah (s.a.v.) ile evlenmesine razı olduğunu belirtince, Milâdî 620'de Hz. Sevde, Resûlullah ile evlendi. Böylece Resûlullah'ın, Hz. Hatice'den sonra evlendiği ilk kadın Hz. Sevde olmuş oldu. Sevde'nin bu evliliğine o dönemde henüz İslâm'a girmeyen kardeşi Abd b. Zem'a karşı çıkmıştı. Hattâ nikâh anında Câhiliyye âdeti üzerine hacda bulunan Abd b. Zem'a haccını yarıda keserek geri döndü ve bu evliliğe çok kızarak saçını başını yoldu. Abd b. Zem'a İslâm'a girdikten sonra yaptıklarına çok pişman olmuş ve şunları söylemiştir: "Sevde binti Zem'a'nın, Resûlullah (s.a.v.) ile evlendiğini duyunca, saçlarımı yolduğum, başıma ve yüzüme topraklar serptiğim zamanki kadar gülünç ve bayağı duruma düştüğümü hatırlamıyorum."

Hz. Sevde, Mekke'den Medine'ye hicret ettikten sonra Resûlullah ile bazı savaşlara katıldı. Hz. Sevde Resûlullah (s.a.v.)'ın Hz. Âişe ile evlendiği sırada bir hayli yaşlanmıştı. O, Resûlullah (s.a.v.)'ın Hz. Âişe'ye daha çok ilgi gösterebileceğini düşünerek kendisinin Resûlullah ile birlikte kalma sırası geldikçe, bu hakkını çoğu zaman Hz. Âişe'ye devrederdi. O'nun bu davranışı üzerine Eğer kadın, kocasının serkeşliğinden veya aldırmazlığından endişe ederse, aralarında anlaşmaya çalışmalarında kendilerine bir engel yoktur. Anlaşmak daha hayırlıdır. Nefisler kıskançlığa meyyaldir. Eğer iyi davranır ve haksızlıktan sakınırsanız bilin ki, Allah işlediklerinizden şüphesiz haberdardır." (Nisa, 128) meâlindeki âyet inmiştir.

Hz. Âişe, Hz. Sevde'yi çok severdi. Hz. Sevde'nin, ömrünün sonlarına doğru kulakları ağır duymaya başlamıştı. O'nun bu halini bilen Hz. Peygamber'in diğer hanımları kendisi ile şaka yaparlardı. Özellikle kıyamet alâmetlerinden çok korktuğunu bilen Hz. Peygamber'in hanımlarından Hz. Âişe ve Hz. Hafsa kendi aralarında konuşurlarken, Sevde konuşulanları iyi anlamamış ve ne diyorsunuz diye onlara sorunca Hafsa: "Deccal geliyor" diyerek O'nu korkutmuşlardı.

Hz. Sevde, sadaka vermeyi çok severdi. Bir defasında Hz. Ömer, Sevde'ye bir torba dolusu gümüş göndermişti. Sevde, hiç bekletmeden bunların hepsini hemen Allah yolunda harcadı. Sevde, Resûlullah (s.a.v) ile birlikte vedâ haccına katıldı. O, yaşlı ve biraz da şişman olduğu için hac sırasında zaman zaman geride kalıyordu. O'nun bu durumu bir hadîste şöyle anlatılıyor: "Hz. Âişe anlatıyor: "Müzdelife gecesi Sevde, Resûlullah (s.a.v.)'dan önce kalabalık olmadan Mina'ya dönmek için izin istedi. Sevde ağır hareket eden (sebita) bir kadındı. Resûlullah (s.a.v.) O'na izin verdi. Bu suretle Sevde, Resûlullah (s.a.v.)'tan önce yola çıktı. Hz. Peygamber, bizi sabahlayıncaya kadar orada bıraktı, biz O'nunla beraber döndük. Resûlullah (s.a.v.)'tan, Sevde'nin yaptığı gibi izin isteyerek, O'nun izniyle dönmüş olsam benim için bu, her sevinilecek şeyden daha iyi idi." (Müslim, Hac, 293.)

Hz. Sevde, şişman ve uzun boylu bir kadındı. Bu yüzden O, topluluk içinde hemen farkedilir ve kendisini tanıyanlardan gizli kalamazdı.

Hz. Sevde, Resûlullah'tan hadîs rivâyet etmiştir. Kendisinden de Abdullah b. Abbas, Yahya b. Abdullah b. Abdurrahman hadîs nakletmişlerdir.

Hz. Sevde, bir rivâyete göre, Hz. Ömer'in hilâfetinin sonlarında, bir başka rivâyete göre ise hicretin 54. yılında vefât etmiştir.

SİNAN b. EBÎ SİNAN (r.a.)

Sinan b. Ebû Sinan'ın soyu: Sinan b.Ebî Sinan b. Muhsan b. Harsan b. Kays b. Mürre b. Kesir b. Ganm. Mekkeli olan bu sahâbî, ünlü sahâbîlerden Ukkaşe'nin yeğeni idi.

Sinan b. Ebû Sinan'ın İslâm'a giriş tarihi bilinmediği gibi, Medine'ye ne zaman hicret ettiği de bilinmemektedir. Sinan b. Ebû Sinan, başta Bedir ve Uhud olmak üzere Resûlullah (s.a.v.)'ın katıldığı bütün savaşlara katılmıştır.

Hz. Sinan b. Ebî Sinan, hicretin 6. yılında (M. 628) yapılan Hudeybiye anlaşmasında hazır bulunmuştur. O, bu sırada Rıdvan bîatı diye bilinen, Resûlullah (s.a.v.)'a Müslümanlar'ın malı ve canı ile yardım etmeye söz verdikleri toplantıya katıldı. Bîat edilirken sıra Sinan'a geldiğinde Resûlullah (s.a.v.) ona: "Sen ne üzere bîat ediyorsun" diye sorduğunda Sinan: "Kalbimde olan Resûlullah'a" diye cevap vermiştir.

Sinan b. Ebî Sinan, daha sonra sırası ile Mekke'nin fethi, Huneyn ve Tâif seferlerine katıldı. Bu kıymetli sahâbî, vedâ haccında da hazır bulunmuştur.

Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer ve Hz. Osman dönemindeki bazı savaşlara katılan bu sahâbî, Hz. Osman'ın son dönemlerinde başlayan ve bilhassa bu üçüncü halifenin şehid edilmesinden sonra iyice artan iç huzursuzluklarda tarafsız kalmıştır.

Hz. Sinan b. Ebû Sinan, hicretin 32. yılında vefât etmiştir.

SİNAN b. SAYFÎ (r.a.)

Sinan b. Sayfî'nin soyu: Sinan b. Sayfî b. Sahr b. Hansa b. Sinan b. Ubeyd b. Adiy b. Ganm b. Ka'b b. Selime. Sinan'ın annesi, Nârik binti Kays b. Nu'man b. Sinan idi.

Medineli olan bu sahâbî, ikinci Akabe bîatında hazır bulunmuştur. Sinan, daha sonra müşriklerle yapılan Bedir ve Uhud savaşlarında Resûlullah (s.a.v.)ın yanında yer almıştır. O, bu savaşlarda çok büyük kahramanlıklar gösterdi.

Sinan b. Sayfî, Hendek savaşında şehid edilmiştir.

SUHEYB b. SİNAN (SUHEYB er-RÛMÎ) (r.a.)

Suheyb b. Sinan'ın soyu: Suheyb b. Sinan b. Mâlik b. Abdiamr b. Ukayl b. Âmir. Bu sahâbî, Suheyb er-Rûmî diye tanınmıştır. Suheyb'in annesi, Selmâ binti Râid b. Mehîd b. Huzâî b. Mâzin b. Mâlik b. Amr b. Temîm'dir. Suheyb'in künyesi, Ebû Yahya idi. O'na bu künyeyi Resûlullah vermiştir.

Suheyb, Musul çevresinde Dicle ve Fırat ırmaklarının geçtiği bölgede dünyaya gelmiştir. O'nun doğduğu bölge, Rumlar tarafından işgal edilince Suheyb Rumlar'a esir düşmüştür. Bu tarihten sonra çeşitli kişiler tarafından alınıp satılan Suheyb, sonunda Mekke'de Abdullah b. Cud'an adında bir kişi tarafından satın alınmış ve bir süre sonra da bu kişi tarafından azad edilmiştir. O'nun, Rumlar'ın elinden kaçarak Abdullah b. Cud'an'ın yanına sığındığı şeklinde de bir rivâyet vardır. Suheyb, hayatının önemli bir kısmı Rumlar'ın yanında geçtiği için konuşurken Rumca aksanı ile konuşurdu. Bu yüzden kendisine Rûmî lâkabı takılmıştır.

Süheyb er-Rûmî, Resûlullah (s.a.v.) ile henüz O'na peygamberlik gelmeden önce tanışırdı. Bilindiği üzere Hz. Peygamber'e vahy geldikten sonra ilk sıralarda İslâm'ı gizli yaymaktaydı. Süheyb er-Rûmî, daha önce tanıştığı ve arkadaşı olan Resûlullah (s.a.v.)'a vahy geldiğini öğrenince doğru bu çok sevdiği ve dürüstlüğünden emin olduğu kişinin yanına gitti. O anda Hz. Peygamber, Dârü'l-erkâm'da bulunuyordu. Kapıda Ammar b. Yâsir ile karşılaştı. Ammar da bu sırada, İslâm'ı kabul etmek için Resûlullah (s.a.v.)'ın yanına girmek istiyordu. Her ikisi Hz. Peygamber'in yanına girerek İslâm'ı kabul ettiler. Böylece bu iki güzide insan, İslâm'ı ilk kabul eden (yani sâbikûn-ı evvelîn) kişiler içinde yer almış oldular.

Hz. Suheyb'e de İslâm'ı kabul etmesi, diğer ilk Müslümanlar gibi çok ağıra maloldu. Çünkü müşrikler tevhid inancını kabul eden bu mümtaz kişilere çok ağır hakaret ve işkenceleri revâ görüyorlardı. Onların büyük bir kısmı için Mekke'de hayat çekilmez hale gelmişti. Bir başka ifade ile müşrikler Mekkeli ilk Müslümanlar'a maddî ve manevî her türlü işkenceyi kullanarak onları ana yurtlarından kovmak istiyorlardı. Ayrıca Suheyb er-Rûmî'nin akrabalarının fazla olmayışı O'nun gördüğü işkencenin artırılmasına etkili olmuştur.

Müslümanlar'ın, Mekke'den Medine'ye hicret etmeleri için izin çıkınca Suheyb de diğer Müslümanlar gibi hicret hazırlıklarına başladı. Bu kıymetli sahâbî Hz. Ebû Bekir ile birlikte hicret etmeleri konusunda sözleşmişlerdi. Ancak bilindiği üzere daha sonra Hz. Ebû Bekir, Resûlullah (s.a.v.) ile hicret etmek zorunda kaldı. Bu yüzden Suheyb, yalnız başına hicret etmek için hazırlıklara başladı. Suheyb, gerekli hazırlıkları yaptıktan sonra Medine'ye doğru yola çıktı. O'nun bu durumunu haber alan müşrikler, hemen Suheyb'in yolunu kestiler ve: "Sen bize fakir köle olarak geldin. Bizim aramızda malını çoğalttın. Sonra da malınla birlikte Medine'ye kaçıyorsun. Vallahi biz buna izin vermeyiz" dediler. Suheyb, onlara: "Malımın tamamını size verirsem beni bırakır mısınız?" dedi. Müşrikler: "Evet" dediler. Bunun üzerine Suheyb, bütün servetini müşriklere bırakarak imanını kurtarmak ve çok sevdiği Resûlullah (s.a.v.) ile birlikte olabilmek için fakir bir kişi olarak Medine'ye doğru yoluna devam etti.

Suheyb, Hz. Peygamber'e Kuba'da yetişti. Bu güzide insan Hz. Ebû Bekir'e, "Bana arkadaş olmayı vaad ettin, sonra da beni bırakıp gittin. Kureyşliler, beni yakalayıp, yolumu kestiler. Canımı ve ailemi kendi malımla satın aldım" diyerek yolda başına gelenleri anlattı. Resûlullah (s.a.v.), O'na, hicret yolunda karşılaştığı olaylarla ilgili olarak: "İnsanlardan öyle kimse de vardır ki, Allah'ın rızasını kazanmak için canını satın alır. Allah kullarına çok merhametlidir." (Bakara, 207) meâlindeki âyetin nâzil olduğunu haber verdi. Suheyb, bu duruma çok sevindi. Ayrıca Resûlullah (s.a.v.): "Ebû

Yahya (Suheyb er-Rûmî'nin künyesi) alış verişinde kazançlı çıktı'' diyerek kendisini tebrik etti.

Suheyb, Medine'ye geldikten sonra Hz. Peygamber tarafından Suffa'ya yerleştirildi. Bu yüzden O, ashâb-ı Suffa'dan sayılmıştır.

Hz. Suheyb, başta Bedir ve Uhud olmak üzere Resûlullah (s.a.v.)'ın katıldığı bütün savaşlara katılmıştır. O, katıldığı bütün savaşlarda Hz. Peygamber'in yanında yer alarak, O'nu sağdan, soldan, önden ve arkadan gelen bütün tehlikelere karşı korumuştur.

Suheyb'in Hz. Ebû Bekir dönemindeki faaliyetleri hakkında kaynaklarda bilgi yoktur. Hz. Ömer Suheyb'i çok severdi. Halife olduktan sonra O'na çok değer vermeye başladı. Hz. Ömer, bir mecûsî tarafından yaralanınca kendisinden sonraki halifeyi seçmek üzere 6 kişilik bir şûra heyetini seçtiğinde, onlar kendi aralarında anlaşarak bir halife seçilinceye kadar namazlarını kıldırması için Suheyb'e görev vermişti. Suheyb, aldığı emir doğrultusunda üç gün cemaate namaz kıldırmış ve halifeye vekâlet ederek bu süre içinde devlet işlerini yürütmüştür.

Hz. Suheyb er-Rûmî, çok faziletli ve takva sahibi birisiydi. Aynı zamanda hazır cevap ve nüktedân olan bu sahâbî âdâb-ı muâşeret kurallarını da çok iyi bilir ve insanlara gösterdiği nazik muâmele sebebiyle hemen dikkat çekerdi. O, ayrıca çok cömert ve misâfirperverdi.

Suheyb b. Sinan, çok sayıda hadîs rivâyet etmiştir. O'nun rivâyet ettiği hadîslerin büyük bir kısmı başta Buhârî ve Müslim olmak üzere birçok muteber hadîs kitabında mevcuttur. Suheyb, Resûlullah'tan aldığı hadîslerin dışında Hz. Ömer ve Hz. Ali'den de hadîs nakletmiştir. Kendisinden başta oğlu Hubeyb ile İbn Ömer, Câbir b. Abdullah, İbrahim b. Abdurrahman, Said b. Müseyyeb ve Şuayb b. Amr olmak üzere çok sayıda kişi hadîs almışlardır.

Süheyb b. Sinan'ın rivâyet ettiği hadîslere örnek:

—Resûlullah şöyle buyurmuştur: "Cennetlikler Cennet'e girdiği zaman Allah: Size daha çok bir şey vermemi ister misiniz? diyecek, onlar da; sen bizim yüzlerimizi ağartmadın mı? Bizi Cennet'e koyarak Cehennem'den kurtarmadın mı? Bu bize yeter diyecekler. Bunun üzerine Allah, perdeyi kaldıracak, artık onlara Allah'a bakmaktan daha makbul bir şey verilmiş olmayacaktır." (Müslim).

—Resûlullah şöyle buyurmuştur: "Mü'minin işine şaşarım. Gerçekten onun bütün işleri hayırdır. Bu, mü'minden başka hiçbir kimsede yoktur. Kendisine varlık isâbet ederse şükreder, bu onun için hayır olur. Darlık isabet ederse sabreder, bu da onun için hayır olur." (Müslim.)

Suheyb er-Rûmî, orta boylu, kırmızı benizli ve gür saçlı bir sahâbîydi. Bu kıymetli sahâbî, hicretin 38. yılında (M.659) 73 yaşında iken Medine'de vefât etti ve cenâzesi Bâkî kabristanına defnedildi.

SÜFYAN b. MA'MER (r.a.)

Süfyan b. Ma'mer'in soyu: Süfyan b. Ma'mer b. Habib b. Vehb b. Huzâfe b. Cumah. Süfyan'ın annesi Ümmü Veled idi. Künyesi konusunda ihtilâf edilmiştir. Bazı rivâyetlerde künyesi

Ebû Câbir olarak zikredilirken, diğer bir kısım rivâyetlerde Ebû Cünâde olduğu ifade edilmiştir. Süfyan b. Ma'mer'in hanımının adı Hasene idi. Hasene, Süfyan'dan önce Abdullah b. Mutâ ile evlenmiş, bu evlilikten Şurahbil adında bir çocuk doğmuştu. Daha sonra kocasından ayrılan Hasene, Ma'mer ile evlendi. Bu evlilikten de Câbir ve Cünâde adlarında iki çocuk dünyaya gelmişti.

Süfyan b. Ma'mer eşi Hasene ile birlikte Mekke'de İslâm'ı ilk kabul eden kişiler içinde yer aldı. Bu sahâbî de diğer ilk Müslümanlar gibi Mekke'de müşriklerin çok ağır hareket ve işkencelerine uğradı. Bu sebeple O, eşi Hasene ve çocukları ile birlikte Habeşistan'a hicret etmek zorunda kaldı.

Bilindiği gibi, Habeşistan'a hicret eden Müslümanlar'ın bir kısmı kısa bir süre sonra Mekke'ye geri dönmüş, diğer bir kısmı ise daha sonraları Medine'ye peyder pey gelmişti. Süfyan b. Ma'mer, Mekke'ye geri dönenlerdendi. O, Medine'ye hicret edinceye kadar Mekke'de Resûlullah (s.a.v.) ile birlikte kalarak her türlü zorluklara göğüs germiştir.

Kaynaklardan Ma'mer'in, iki oğlu ile birlikte Hz. Ömer zamanında öldüğü bildirilmekte ise de nasıl öldükleri ve ölüm tarihleri hakkında bilgi yoktur.

SÜHEYL b. AMR (r.a.)

Süheyl b. Amr'ın soyu: Süheyl b. Amr b. Abdişems b. Abdivüdd b. Nasr b. Mâlik el-Kureşî el-Âmirî. Künyesi Ebû Yezid idi.

Süheyl, çok güzel konuşurdu. O, bu yüzden Kureyş'in hatibi olarak isim yapmıştı. Süheyl, aynı zamanda Kureyş'in ileri gelenlerinden olduğundan Câhiliyye döneminde herkes O'na çok büyük saygı gösterirdi. Mekke döneminde Süheyl'in oğullarından Abdullah ve Cendel ile kızı Ümmü Külsüm Müslüman olmuştu. Süheyl'in kendisi ise bu dönemde Müslüman olmadığı gibi, İslâm'ı kabul edenlere yapmadığını bırakmıyordu. Süheyl, Bedir savaşında Müslümanlar'a karşı savaştı. Ancak O, bu savaşta Müslümanlar tarafından esir edildi. Bedir esirlerine ne yapılması gerektiği konusunda da Resûlullah (s.a.v.) ashâbı ile görüşmüştü. Hz. Ömer'e Süheyl'e ne yapılması gerektiği sorulduğunda, O Süheyl'in öldürülmesi konusunda görüşünü açıkladı. Resûlullah (s.a.v.) O'nun bu görüşünü kabul etmeyince, Hz. Ömer söz alarak: "Ey Allah'ın elçisi! Müsaade et hiç olmazsa O'nun dişlerini sökeyim de senin ve İslâm'ın aleyhine konuşma yapamasın" dedi. Ancak Hz. Peygamber, Hz. Ömer'in bu son isteğini de kabul etmedi. Sonunda Süheyl, fidye karşılığında serbest bırakıldı.

Süheyl b. Amr, müşrikler adına en önemli görevi Hudeybiye barışı anında yapmıştır. O, bu anlaşmada Kureyş tarafından sözleşmeyi imzalamaya yetkili kılınmıştı.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi, Süheyl, müşrikler içinde sözü dinlenen kişilerden birisiydi. Bir başka ifade ile O'nun birçok konuda Kureyş adına iş yapacak kadar itibarı vardı. Nitekim Süheyl, Hudeybiye sözleşmesinde Kureyş tarafından anlaşmayı imzalamak üzere görevlendirilmişti. Bu an-

laşmada olan bazı şeyleri Enes b.Mâlik şöyle anlatıyor. "Kureyş, içlerinde Süheyl b. Amr olduğu halde Resûlullah (s.a.v.) ile barış yapmışlar. Bunun üzerine Hz. Peygamber Hz. Ali'ye: Besmeleyi yaz, buyurunca Süheyl, Besmeleye gelince, biz besmelenin ne olduğunu bilmiyoruz. Lâkin sen,bizim bildiğimiz: Senin adınla Allah'ım,ibaresini yaz, demiş. Sonra Hz. Peygamber: Allah'ın Resûlü Muhammed'den diye yaz, buyurmuş. Müşrikler: Biz senin Resûlullah olduğunu bilsek sana tâbi olurduk. Lâkin sen kendi isminle babanın ismini yaz demişler. Bunun üzerine Hz. Peygamber: Muhammed b. Abdullah'tan, diye yaz buyurmuştur. Müşrikler Resûlullah (s.a.v.)'a: Sizden gelen olursa onu size iâde etmiyeceğiz. Ama bizden size kim giderse siz onu bize iâde edeceksiniz diye şart koştular. Orada bulunan sahâbîler: Ey Allah'ın Resûlü, bunu yazalım mı? diye sorduklarında Hz. Peygamber: Evet gerçekten bizden kim onlara giderse Allah o kişiyi bizden uzak kılsın. Onlardan bize gelenlere ise Allah bir ferahlık ve çıkar yol verecektir, buyurmuştur." (Müslim.).

Süheyl b. Amr, Mekke'nin fethi sırasında Müslüman olmuştur. Bunu kendisi şöyle anlatıyor: "Resûlullah (s.a.v.) zaferle Mekke'ye girince evime kapandım. Kapımı kapadım ve oğlum Abdullah b. Süheyl'i aramızı bulması için Muhammed (s.a.v.)'e gönderdim. Çünkü ben öldürülmeyeceğimden emin değildim. Abdullah b. Süheyl gitti ve: Ey Allah'ın Resûlü, babama eman veriyor musun? (hayatını bağışlıyor musun?) dedi. Hz.Peygamber: Evet O Allah'ın emanıyla emniyettedir, meydana çıksın, buyurdu. Sonra etrafındakilere: Sizden kim Süheyl'e rastlarsa onu korkutmasın ki, dışarı çıkabilsin; yemin ederim ki Süheyl, akıllı ve şerefli bir kimsedir. Süheyl gibiler İslâm'a uzak kalamaz, fakat kadere de kimse karşı gelemez, buyurdu. Abdullah, babasının yanına gidip, Resûlullah (s.a.v.)'ın söylediklerini haber verince Süheyl; Vallahi O büyük küçük herkese karşı şefkatli ve iyidir, dedi. Süheyl, Hz. Peygamber'e gitmek üzere kalkıyor, sonra geri dönüyordu. Nihayet müşrik olduğu halde Resûlullah (s.a.v.) ile beraber Huneyn gazvesine katıldı ve Ci'rane'de Müslüman oldu. Resûlullah (s.a.v.) o gün O'na Huneyn ganimetlerinden 100 deve verdi."

Süheyl b. Amr, Müslüman olduktan sonra Medine'ye hicret etti ve vedâ haccına kadar burada kaldı. Süheyl, daha sonra Mekke'ye döndü. Hz. Peygamber vefât ettiğinde O, Mekke'deydi. Resûlullah (s.a.v.)'ın ölüm haberi Mekke'ye ulaşınca bu şehrin valisi Attab, Kâbe'den çıkarak saklanmak için buradan uzaklaştı. O'nun bu halini gören Süheyl: "Yâ Attab, haydi konuş ve halkı teskin et" dedi. Ancak Attab, çok üzgün olduğunu ve bu yüzden konuşamayacağını söyledi. Bunun üzerine Süheyl b. Amr: "Kim Muhammed (s.a.v.)'e iman ediyorsa bilsin ki Muhammed ölmüştür. Kim Allah'a inanıyorsa muhakkak Allah ölmez" diyerek halkı sükûnete davet etmiştir.

Süheyl b. Amr'ın, Hz. Ebû Bekir dönemindeki faaliyetleri hakkında kaynaklarda bilgi yoktur. Hz. Ömer döneminde bir defasında içlerinde Süheyl b. Amr, Ebû Süfyan ve benzerlerinin bulunduğu bir grup Kureyş'in ileri gelenleri Hz. Ömer'i ziyârete gittiler. Kendilerini Hz. Ömer'in kapıcısı karşıladı. Bu sırada orada Bilâl ve Ammar gibi köle oldukları halde Mekke'de Müslüman olup Hz. Peygamber'in yanında yer alan ve müşriklerin her türlü işkence ve hakaretlerine göğüs gererek imanlarını koruyan kişiler de Hz. Ömer'in yanına girmek için kapıda bekliyorlardı. Kapıcı, ilk ön-

ce Bilâl ve arkadaşlarını içeri aldı. Bu duruma çok kızan Ebû Süfyan, Câhiliyye duyguları içinde: "Ben bugünkü gibi bir hadiseyi hiç görmedim. Kapıcı bu kölelere müsâade ediyor (azadlı kölelere demek istiyor.), biz asilleri bırakmıyor bile." dedi. Bunun üzerine daha önce de belirttiğimiz gibi çok güzel hatip olan Süheyl b. Amr, şunları söyledi: "Arkadaşlar! Yüzlerinizde öfke belirtileri görüyorum. Eğer kızıyorsanız, kendinize kızın. Onlar İslâm'a çağrıldılar, siz de onlarla birlikte İslâm'ı kabule çağrıldınız. Ama onlar İslâm'ı derhal kabul ettiler, siz ise ağırdan aldınız; geç kaldınız. Allah'a yemin ederim, din uğrunda sizden önce yaptıkları ile elde ettikleri fazilet sizin bu kapıda öğünmekte olduğunuz şeref ve faziletten çok daha üstündür. Onlar bu faziletleri ile sizlerden çok ileridirler. Siz asla onların derecesine ulaşamazsınız. Şimdi bundan sonra olacak savaşlara katılın. Belki Allah sizleri de cihad sevabı veya şehidlikle mükâfatlandırır. (Mecmau'z-zevâid.)

Hz. Süheyl, hicretin 18. yılında (M.640) yakalandığı veba hastalığından kurtulamayarak Şam'da vefât etti.

SÜHEYL b. BEYDÂ (r.a.)

Süheyl b. Beydâ'nın soyu: Süheyl b. Vehb b. Rabîa b. Amr b. Âmir b. Rabîa b. Hilâl b. Mâlik el-Kureşî'dir. Süheyl'in annesinin adı Beydâ idi. Dikkat edilirse bu sahâbî, annesine nisbet edilmiştir. Süheyl'in, Sehl ve Safvan adlarında iki kardeşi vardı. Süheyl'in çocuğunun olup olmadığı konusunda kaynaklarda bilgi yoktur.

Süheyl b. Beydâ, İslâm'ı ilk kabul edenlerdendir. Bu sahâbî de diğer ilk Müslümanlar gibi, İslâm'ı kabul ettikten sonra, müşriklerin çok ağır hakaret ve işkencelerine uğramıştı. Bir başka ifade ile sırf Allah'a inanıp O'nun elçisine bağlandığı için doğup büyüdüğü Mekke'yi O'na çekilmez hale getirmişlerdi. Resûlullah (s.a.v.)'ın, arkadaşlarına Habeşistan'a hicret izni vermesi üzerine Süheyl b. Beydâ da bu ülkeye hicret etti. Habeşistan'da bir süre kalan Süheyl, daha sonra Mekke'ye geri döndü. Süheyl'in, daha sonra Resûlullah'ın izin ile Medine'ye hicret ettiğini görüyoruz.

Süheyl, hicretten sonra ilk olarak Bedir savaşına katıldı. O, bu sırada 30 yaşındaydı. Bu değerli sahâbî, daha sonra başta Uhud ve Hendek olmak üzere Resûlullah (s.a.v.) ile birlikte birçok savaşa katıldı.

Hz. Süheyl, hicretin 9. yılında Medine'de vefât etti. O'nun cenâze namazını Resûlullah (s.a.v.) kıldırdı.

SÜLEYMAN b. SURAD (r.a.)

Künyesi: Ebû Mutarrif. Soyu: Süleyman b. Surad b. Cevn b. Ebî'l-Cevn el-Huzâî el-Kûfî. Müslüman olmadan önce ismi Yaser idi. Müslüman olunca Peygamberimiz ismini Süleyman olarak değiştirdi.

Süleyman b. Surad'ın Hz. Peygamber (s.a.v.) dönemindeki hayatı hakkında

fazla bilgi olmamakla birlikte daha sonraki İslâm tarihinde önemli bir yeri vardır.

Peygamberimiz'in irtihalinden sonra Kûfe'ye yerleşti Hz. Ali'nin muhalifleriyle mücadelesinde onun tarafında yer aldı. Sıffîn savaşında bulundu.

Hz. Hüseyin'e mektup yazarak halifelik iddiasında bulunmasını, Kûfeliler olarak kendisini destekleyeceklerini söyledi. Hz. Hüseyin bu davete uyarak Kûfe'ye geldi. Fakat onu desteklemediler. Hz. Hüseyin şehid edilince onu yalnız bırakanlar çok pişman oldular. Yaptıklarından tövbe ettiler ve bunu telâfi etmek için bir ordu kurup başlarına Süleyman b. Surad'ı geçirdiler. Şam üzerine yürüyüp Hz. Hüseyin'in kan bedelini istediler. Bu yüzden bu gruba İslâm tarihinde "Tevvâbûn: Tevbe edenler" ismi verildi. Dörtbin kişiydiler. Kırkîsıyye civarındaki Aynü'l-verde denilen yere geldiklerinde yirmibin kişilik Şam ordusuyla karşılaştılar. Süleyman (r.a.) "Ben ölürsem Müseyyeb b. Necebe başınıza geçsin" dedi. Savaşta Süleyman (r.a.) ile birlikte ileri gelenlerden Müseyyeb, Abdullah b. Said ve Abdullah b. Vâlî öldürüldü. Çoğunluğu kılıçtan geçirildi. Süleyman (r.a.) ve Müseyyeb'in başları Mervan'a götürüldü. Hicrî 65. yılda Süleyman (r.a.) öldüğünde 93 yaşındaydı.

Az miktarda hadîs nakletmiştir. Kendisinden hadîs nakledenler arasında Yahya b. Ya'mer, Adiy b. Sâbit, Ebû İshak ve diğerleri vardır.

SÜRAKA b. MÂLİK (r.a.)

Künyesi: Ebû Süfyan. Soyu: Süraka b. Mâlik b. Cu'şum b. Mâlik b. Amr b. Teym el-Kinâni el-Müdlicî. Süraka'nın (r.a.), Peygamberimiz'in iki mucizesine mazhar olması bakımından İslâm tarihinde önemli bir yeri vardır.

Peygamberimiz müşriklerden habersizce hicret etmek üzere Mekke'den ayrılınca Mekke müşrikleri deliye dönmüşlerdi. Çünkü Hz. Muhammed (s.a.v.) herhangi bir yerde İslâmiyet'i kökleştirirse kendileri için büyük tehlike meydana getirecekti. Bu yüzden Peygamberimiz'i (s.a.v.) bulabilmek için bütün imkânlarını seferber ettiler. Bu teşebbüslerinden biri de Peygamberimiz'i (s.a.v.) ve Hz. Ebû Bekir'i öldürene veya esir edene yüz deve vereceklerini vaad etmeleriydi. Bu haber Müdlic kabilesinde duyulur duyulmaz Süraka, Peygamberimiz'i (s.a.v.) aramaya koyuldu. Çok usta bir iz sürücüsüydü. Bu ara birisi sahile doğru yol alan üç kişilik bir yolcu grubu gördüğünü söyledi. Ödülü tek başına alabilmek için gizlice hemen atına binip tarif edilen yere doğru yola çıktı. Bir taraftan da: "Muhammed'e zarar verebilecek miyim, veremiyecek miyim" diye fal oklarıyla fal bakıyordu. Nihayet Peygamberimiz'in ve Hz.Ebû Bekir'in peşlerinden iyice yaklaştı. Hz. Ebû Bekir arkalarından bir atlının yaklaştığını farkedince Peygamberimiz'e (s.a.v.) haber verdi. Peygamberimiz (s.a.v.) "Allah'ım onu düşür" diye dua etti. Bunun üzerine Süraka'nın atının ayakları kuma saplandı ve attan düştü. Atını kurtarmaya çabaladı fakat kurtaramadı. Bunun üzerine olayın mucize olduğunu anladı ve Peygamberimiz'e "Allah'a dua et kurtulayım. Size hiçbir zarar vermeyeceğim" diye yalvarmaya başladı. Peygamberimiz "Allah'ım, sözünde samimi ise onu kurtar" diye dua

Sahâbîler

ANSİKLOPEDİSİ

FASİKÜL-27

etti ve Süraka kurtuldu. Süraka Peygamberimiz'e yiyecek vermek istedi. Fakat kabul etmedi. Kendisini garantiye almak için Peygamberimiz'den bir eman belgesi istedi. Peygamberimiz ona böyle bir belge verdi. Süraka gidip Ebû Cehil'e başından geçenleri anlattı ve "Bilmiş ol ki O Peygamber'dir. O'na karşı kimse dayanamaz. Aklın varsa Kureyş'i ona karşı kışkırtma" dedi.

Süraka Mekke fethinden sonra elindeki teminat belgesiyle geldi ve Müslüman oldu. Peygamberimiz ona: Ey Süraka, Kisrâ'nın (İran hükümdarı) bileziklerini takınacaksın" buyurdu. Hz. Ömer döneminde İranlılar'a karşı yapılan bir savaşta Kisrâ'nın bilezikleri, tacı, kürkü ganimet olarak Müslümanlar'a geçmişti. Hz. Ömer, Süraka'yı çağırıp bilezikleri koluna taktı ve "Bunları Kisrâ'dan çıkarıp savaş ganimeti olarak bize veren ve Bedevî Süraka'ya giydiren Allah'a hamdolsun" diye şükretti. Peygamberimiz'in bir mucizesi de böylece gerçekleşmiş oldu.

Hz. Süraka'dan İbn Abbas, Câbir (r.a.) gibi sahâbîler Said b. Müseyyeb, Tâvus gibi ünlü âlimler hadîs nakletmişlerdir. Hz.Osman'ın halifeliği döneminde vefat etti. (H. 24.)

ŞEDDÂD b. EVS (r.a.)

Künyesi: Ebû Ya'lâ veya Ebû Abdurrahman. Soyu: Şeddâd b. Evs b. Sâbit b. Munzir b. Haram b. Amr b. Zeyd en-Neccârî el-Hazrecî. Ensâr'dandır. Ünlü şâir sahâbî Hassan b. Sabit'in kardeşinin oğludur. Annesinin ismi Sarîme'dir.

Babası ve annesi hicretten önce Müslüman olmuşlardı. Hz. Şeddâd'ın babası Hz. Evs, Akabe bîatında bulunmuş, Bedir savaşına katılmış, Uhud savaşında şehid olmuştur.

Hz. Şeddâd'ın Bedir savaşına katılıp katılmadığı tartışmalıdır. Şayet bu savaşa katılmadığı doğruysa, o sırada 20 yaşlarında olması gerektiğinden, yaşının küçüklüğü sebebiyle değil başka bir sebeple katılmadığı düşünülebilir. Bedir'den sonraki savaşlara Resûlullah'la (s.a.v.) birlikte katılmış olmalıdır. Şam fethedildiğinde oraya, daha sonra da Kudüs'e yerleşmiştir. Hicrî 58 yılında 75 yaşındayken Kudüs'te vefat etmiş ve oraya defnedilmiştir.

Kendisinden oğlu Ya'lâ, Ebû İdris el-Havlânî, Ebû Esmâ er-Rahbî, Ebû'l-Eş'as es-San'ânî, Abdurrahman b. Ganem, Cubeyr b. Nufeyr, Kesir b. Mürre, Beşir b. Kâb hadîs nakletmişlerdir. Bâkî'nin Müsned'inde yer alan hadîslerinin sayısı mükerrerleriyle elli adettir.

Beş çocuğu vardır. Ya'lâ, Muhammed, Abdulvahhab, Munzir ve kızı Hazreç.

Hz. Şeddâd âlim ve zâhid bir zattı. Ebûdderdâ (r.a): "Her ümmetin fakihi vardır, bu ümmetin fakihi Şeddâd b. Evs'tir. Ona ilim ve yumuşak huyluluk (hilm) verilmiştir" demiştir.

Said b. Abdülaziz: "Şeddâd güzel konuşur, öfkesine hâkim olurdu" derdi. Hâlid b. Midan da: Şam'da, Ubade b. Samid ve Şeddâd b. Evs'den daha âlim ve güvenilir kimse yok" derdi.

Mufaddal el-Gaylânî ise: Ensâr'ın zahidleri (dünyaya rağbet etmeyenleri), Ebûdderdâ, Umeyr b.Sad, Şeddâd b. Evs'dir diyerek Hz. Şeddâd'ın başka bir özelliğini dile getirmiştir.

Şeddâd (r.a.) Resûlullah'ın (s.a.v.) irtihalinden sonra yerleştiği Şam'ın mes-

cidlerinin birinde bir grup sahâbenin de içlerinde bulunduğu bir topluluğa: "Sizin için Resûlullah'ın (s.a.v.) korkuttuğu gizli şirkten korkuyorum" dedi. Ebûdderdâ: "Resûlullah (s.a.v.). "Şeytan, Arap yarımadasında Allah'tan başkasına kulluk edilmesinden ümidini kesmiştir" buyurmadı mı? Bizi korkuttuğun bu gizli şirk nedir? diye sorunca: "Bir kişi başka bir kişi için namaz kılsa, oruç tutsa, sadaka verse şirk koşmuş olmaz mı? İşte başkalarının hoşuna gitmek için (riya ile) ibadet edenlerin Allah'a şirk koşmuş olduğunu Resûlullah'tan işittim" dedi. (Müsned, 4/125-126)

ŞEYBE b. OSMAN (r.a.)

Soy silsilesi: Şeybe b. Osman b. Ebû Talha b. Abduluzzâ b. Osman b. Abduddâr Kusey el-Kureşî el-Abderî. Annesi: Ümmü Cemil binti Umeyr'dir ve Musab b. Umeyr'in kızkardeşidir. Hz. Şeybe kadın sahâbîlerden Safiyye binti Şeybe'nin babasıdır. Babası Osman, Uhud savaşında Hz. Ali tarafından kâfir olarak öldürülmüştür.

Mekke fethedilip Huneyn savaşına çıkılırken Şeybe, Kureyşliler arasında savaşa katıldı. Henüz Müslüman olmamıştı. Bir fırsatını bulup Peygamberimiz'i (s.a.v.) öldürmek istiyordu. Kılıçla arkasından yaklaşırken önünde aniden bir ateş belirince geri dönüp kaçmaya başladı. Kalbini bir korku ve vücudunu titreme kaplamıştı. Peygamberimiz "Ey Şeybe buraya gel" diye seslendi. Yanına gelince mübarek elini Şeybe'nin kalbi üzerine koydu." O sırada kalbim Muhammed'in sevgisiyle doldu" diyor. Orada Müslüman oldu ve Müslüman saflarında kahramanca savaştı. Savaşın kritik anlarında Peygamberimiz'in (s.a.v.) etrafından hiç ayrılmadı ve O'nu korudu. Az önce Hz. Peygamber'e suikast hazırlayan bir kişi kalbinde tutuşan iman ateşinin etkisiyle Resûlullah'a bir zarar gelmemesi için hayatını ortaya koyuyordu.

Hz. Şeybe'nin en önemli özelliği Kâbe'nin anahtarını korumakla görevlendirilmesidir. Peygamberimiz, Kâbe'nin anahtarını onunla birlikte amcasının oğlu Osman b. Talha'ya verdi ve "Ey Ebû Talhaoğulları, ebedî olarak bu anahtarlar sizde kalsın. Hiçbir zalim onları sizden almasın" dedi. Anahtarlar onların sülalesinde nesilden nesile geçti.

Hz. Şeybe İslâm tarihinde önemli bir olayda daha rol oynamıştır. O da şudur: Hz. Ali ile Hz. Muâviye'nin mücadelesi sırasında Hz. Ali hac emiri olarak Kusem b. Abbas'ı, Hz. Muâviye ise Yezid b. Şecere'yi görevlendirmişti. Hac sırasında iki görevli arasında tartışma çıktı. Sahâbeden Ebû Said el-Hudrî araya girdi. Her ikisinin de görevlerini Hz. Şeybe'ye devretmelerini sağladı. Böylece önemli bir ihtilâf ortadan kaldırılmış, Müslümanlar birlik içinde hac görevlerini yerine getirmiş oldular.

Hz. Şeybe, H. 59'da Yezid b. Muâviye döneminde vefat etti. Hz. Peygamber'den, doğrudan ve Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer vasıtasıyla hadîs naklet-miştir. Kendisinden oğlu Mus'ab b. Şeybe, torunu Müsâfi b. Abdullah, Ebû Vâil, Abdurrahman b. Zeccâc, İbni Abbas'ın kölesi İkrime hadîs naklet-mişlerdir. Hadîsleri Kütüb-i Sitte'de yer almıştır.

ŞEYMÂ binti HÂRİS (r.a.)

İsmi ve soyu: Şeymâ binti Hâris b. Abduluzzâ b. Rifâa. Peygamberimiz'in (s.a.v.) süt kardeşidir. Asıl ismi Huzâfe idi. Peygamberimiz'in (s.a.v.) süt kardeşleri Abdullah, Uneyse, Huzeyfe ve Huzâfe idi.

Bunlar süt babası Hâris'in çocuklarıydı. Şeymâ annesiyle birlikte Peygamberimiz'e bakardı. Çok hakkı geçmişti.

Huneyn savaşında Hevazin esirleri arasında bir kadın, ashâba: "Ben sizin efendinizin kızkardeşiyim" dedi. Onu Peygamberimiz'in huzuruna çıkardılar. "Süt kardeşim olduğunu nasıl isbatlarsın" diye sordu. "Ben küçükken sırtıma bindirmiştim. O zaman sırtımı ısırmıştın" dedi. Hz. Peygamber olayı hatırladı. Şeymâ'nın altına hırkasını serdi ve buyur otur dedi. Resûlullah'ın gözlerinden yaşlar boşandı. Şeymâ o sırada Müslüman oldu. Peygamberimiz "İstersen bizimle kal. Bizimle kalırsan seve seve sana izzet-i ikramda bulunuruz. İstersen kabilene de dönebilirsin" diyordu. Şeymâ (r.a.) kabilesine dönmeyi arzu etti. Peygamberimiz ona birçok hediyeler, cariye ve köleler vererek kabilesinin yanına gönderdi.

Şeymâ, küçükken Peygamberimiz'in etrafında aşağıda tercümesi verilen şu şiiri okuyarak dansedermiş:

"Rabbim Muhammed'e uzun ömürler ver.
O'nu yetişkin biri olarak da göreyim.
Sonra O'nu bir efendi ve lider olarak göreyim.
Düşmanları hep birlikte yüzüstü olsunlar,
O'na ebedî olarak devam edecek şeref ver."

ŞİFÂ binti ABDULLAH (r.a.)

İsmi ve soyu: Şifâ binti Abdullah b. Abduşems b. Halef b. Şeddâd (veya Saddad) el-Adeviyye el-Kureyşiyye. Asıl isminin Leylâ olduğunu söyleyenler de vardır. Annesi Fâtıma binti Vehb'dir. İlk Müslümanlar'dandır.

Ebû Hayseme (veya Hasme) b. Huzeyfe ile evlendi. Süleyman b. Ebû Hayseme bu evlilikten doğdu. Süleyman'ın sahâbe olup olmadığı tartışmalıdır.

Şifâ hatun çok akıllı ve faziletli bir kadındı. Hz. Peygamber onu zaman zaman ziyaret eder, ziyareti öğleye rastlarsa orada öğle uykusuna yatardı. Evde Peygamberimiz'in özel yatağı vardı. Hz. Peygamber öğleden sonra kısa bir uyku uyurdu. Kaylûle denilen bu uykunun sünnet olduğu âlimlerimiz tarafından belirtilmektedir.

Peygamberimiz, Hz. Şifâ'ya: "Hafsa'ya yazıyı öğrettiğin gibi karınca duasını da öğret" dediği bilinmektedir. Bundan Hz. Şifâ'nın okuma yazma bildiğini ve Hz. Hafsa başta olmak üzere bazı Müslüman hanımlara okuma yazma öğretmiş olduğunu anlıyoruz. Hz. Şifâ, okuduğu bir dua ile karıncaları etkisiz hale getirirdi. Peygamberimiz'in kasdettiği bu dua idi.

Medine'de Hakkakûn (oymacılar) semtindeki bir evin Peygamberimiz (s.a.v.) tarafından Hz. Şifâ'ya ıkta edildiğini biliyoruz.

Kendisinden, oğlu Süleyman, iki torunu (Süleymanoğulları) Ebû Bekir ve Osman, Ebû Seleme b. Abdurrahman, Hz. Hafsa, kölesi Ebû İshak hadîs nakletmişlerdir.

Şifâ hatun Hz. Ömer'in fikir danıştığı yakınlarındandı. Hz. Ömer tarafından Medine çarşısının kontroluyla görevlendirilmişti.

Hayatı hakkında daha fazla bilgi yoktur.

ŞURAHBİL b. HASENE (r.a.)

Künyesi: Ebû Abdullah veya Ebû Abdurrahman veya Ebû Vâile. Hasene annesinin ismidir. Arap geleneğine göre, çocuklar babalarının ismiyle anılır. Şurahbil'in babası küçük yaşta

vefat ettiğinden annesinin ismiyle anılmıştır. Babasının ismi Abdullah'tır. Soyu hakkında kaynaklarda ihtilâf vardır. Bazılarına göre: Şurahbil b. Abdullah b. Mutâ b. Amr el-Kindî. Bazılarına göre ise Şurahbil b. Abdullah b. Ğitrîf b. Abduluzzâ b. Cüsâme b. Mâlik el-Kindî. Bazılarına göre ise Meğûs b. Müzâhim b. Temim b. Âmiroğulları'ndandır. Mensup olduğu kabile hakkında da iki rivayet vardır. Bazı kaynaklar Kinde kabilesine, bazı kaynaklar ise Temim kabilesine mensup olduğunu kaydeder. Annesi, Ma'mer b. Habib el-Cumahi'nin kölesi olduğundan Hz. Şurahbil, Temim kabilesinden sayılmıştır. Kabilesi hakkındaki ihtilâf burdan kaynaklanmaktadır. Efendisi Ma'mer, Hasene'yi, evlâtlık edindiği Züreykoğulları'ndan Süfyan isimli biriyle evlendirdi. Hasene'nin bu evlilikten Cunâde ve Câbir isimli iki oğlu daha oldu. Hz. Şurahbil, babası, annesi ve anne bir iki kardeşi İslâmiyet'in ilk yıllarında Müslüman oldular ve hep birlikte Habeşistan'a hicret ettiler. Muhammed b. Amr, Süfyan'ın, Şurahbil'in babalığı değil anabir kardeşi olduğunu kaydeder. Hz. Şurahbil'in bir ara vahiy katipliği yaptığı da belirtilir.

Daha sonra ailece Habeşistan'dan Medine'ye hicret ettiler. Süfyan (r.a.) ve iki oğlu Hz. Ömer döneminde vefat ettiler. Hz. Şurahbil bunun üzerine Zühreoğulları kabilesine anlaşma yoluyla katıldı.

Şurahbil (r.a.)'ın Medine'ye hicretinden sonra Peygamberimiz'in irtihaline kadarki hayatı hakkında fazla bilgi yoktur. Medine'ye hicretinden sonra Peygamberimiz'in yapmış olduğu gazalara katılmıştır.

Hz. Şurahbil'in İslâm tarihine geçen asıl önemli faaliyetleri Hz. Ebû Bekir döneminde olmuştur. Bu dönemde yapılan fetihlerde komutan olarak önemli rol aldı. Şam seferi sırasında genel komutan Halid b. Velid'e bağlı olarak Ürdün üzerine gönderildi. Bizanslılar'la yapılan kanlı Ecnadin savaşında Hz. Halid'in maiyyetinde çarpıştı. Şam kuşatmasında Kerâdîs kapısını tutmakla görevlendirildi. Bu arada Müslümanlar Fahl tarafından şehri kuşatmak istediler: Bizanslılar Fahl-Beysan arasına nehir yatağını çevirerek bataklık hale getirmişlerdi. Hz. Şurahbil düşmanın arkadan kıstırılabileceğini düşünerek ordusunu durdurdu. Onun bu tedbiri sayesinde ordu bataklığa saplanmaktan kurtuldu. Burada da düşmanı mağlûp ettikten sonra Amr b. Âs'la Beysan'a yürüdüler. Beysan valisi kaleye sığındı. Birkaç gün kuşatmadan sonra kale barış yoluyla alındı. Bunu duyan Taberiye valisi de barış yoluyla şehri teslim etti.Hz. Şurahbil ilerledi ve bütün Ürdün yöresini fethetti. Bu arada Müslümanlar Şam'ı da fethettiler. (M.635)

Daha sonra Hz. Halid komutasındaki Yermük savaşında ordunun iki cenahına Amr b. Âs ile Şurahbil b. Hasene komuta ettiler. Hz. Şurahbil burada çok büyük kahramanlık gösterdi. Bizans ordusu burada ağır bir mağlûbiyete uğratıldı. (M.636)

Müslümanlar daha kuzeye ilerlediler. Bu ara Hz. Ömer devrinde Şam ve Irak civarında çok büyük bir veba salgını başgösterdi. Amevas vebası diye ünlü olan bu salgında pek çok sahâbî ve Müslüman vefat etti. Hz. Şurahbil de bu salgında vefat edenlerdendi. (H.18) Vefat ettiğinde 67 yaşındaydı.

Kendisinden iki oğlu Rebîa ve Abdurrahman, Ebû Abdullah el-Eş'arî hadîs nakletmişlerdir.

Hayatı gazâ meydanlarında geçmiş bir İslâm serdengeçtisiydi.

TALHA b. UBEYDULLAH (r.a.)

Cennet'le müjdelenen 10 kişiden birisidir. Talha b. Ubeydullah'ın soyu: Talha b. Ubeydullah b. Osman b. Amr b. Ka'b b. Sa'd b. Teym b. Mürre b. Ka'b b. Lüey b. Gâlib b. Fihr b. Mâlik b. Nadr b. Kınâne. Talha'nın annesinin ismi, Sa'be binti Abdullah b. İmad b. Mâlik idi. Talha b. Ubeydullah'ın soyu, Resûlullah (s.a.v.) ile Mürre b. Ka'b'da, Hz. Ebû Bekir'in soyu ile de Ka'b b. Sa'd b. Teym'de birleşir.

Talha b. Ubeydullah, Hz. Ali, Zübeyr b. Avvam ve Sa'd b. Ebû Vakkas ile aynı yılda, bir başka ifade ile Hz. Peygamber'e peygamberlik gelmeden 10 yıl önce doğmuştur. Bu sahâbînin hicrete kadar olan hayatı hakkında kaynaklarda fazla bilgi yoktur. O'nunla ilgili olarak bu döneme ait bilinen tek husus, kendisinin kumaş ve elbise satan bir tüccar olduğu ve gençliğinde bu maksatla birçok sefer yaptığı merkezindedir. Nitekim O'nun İslâm'a girmesine de bu seferlerden birisi sebep olmuştur. O, Bursa panayırında bir rahip ile karşılaşmıştır. Bu rahip, Talha'ya kendi bölgelerinden bir peygamber çıkacağını belirttikten sonra, onda bulunacak vasıfları birer birer saydı. Arkasından da böyle bir şahıs çıktığında derhal onun dinine girmesini kendisine tavsiye etti. Talha, Mekke'ye döndüğünde durumu çevresindekilere anlattı. Bu sırada Resûlullah (s.a.v.) İslâm'ı gizli olarak yaymaya çalışıyordu. Bu durumu bilen bazı kişiler Talha'ya Hz. Peygamber'in faaliyetleri hakkında bilgi verdiler. Talha doğru Hz. Ebû Bekir'in yanına gitti ve onu alarak Resûlullah (s.a.v.)'ın yanına vardı. Rahibin söylediklerini haber verince, Hz. Peygamber, buna çok sevindi. Resûlullah (s.a.v.), Talha'ya, İslâm'a girmesi için teklifte bulundu. Talha, İslâm'ı kabul ettiğini açıkladıktan sonra, Resûlullah, bazı âyetleri kendisine okudu ve İslâm'ın bazı prensiplerini anlattı.

Hz. Talha, İslâm'a girdikten sonra, diğer ilk Müslümanlar gibi Kureyş müşriklerinin ağır işkence ve hakaretlerine maruz kaldı. Talha'nın öz kardeşi olan Osman b. Ubeydullah'ı, bir defasında Hz. Ebû Bekir İslâm'a davet etmişti. Osman, hak dini kabul etmediği gibi, kardeşi Talha'ya, İslâmiyet'i kabul ettiği için yapmadığı eziyeti bırakmamıştı.

Hz. Talha, yukarıda da arzettiğimiz gibi, ticaretle uğraşırdı. Bu yüzden O'nun bir ayağı devamlı dışarıda bulunuyordu. Resûlullah (s.a.v.) Mekke'den Medine'ye hicret ettiği sırada Talha yine aynı gaye ile Şam'a gitmişti. Medine, Şam ile Mekke yolu arasında bulunuyordu. Bir başka ifade ile Şam'dan, Mekke'ye gidenler Medine'ye uğramak zorunda idiler. Talha, Medine'ye geldiğinde Resûlullah (s.a.v.)'ın bu şehre hicret ettiğini öğrendi. Talha, kervanda bulunan mallarını da terkederek Medine'de kalmaya karar verdi. Bu sahâbî, daha sonra Es'ad b. Zürare'yi Mekke'ye göndererek, eşi ve çocuklarını da Medine'ye getirtmiştir. Resûlullah (s.a.v.), Talha'yı Ensâr'dan Übeyy b. Ka'b ile kardeş ilân etti.

Bilindiği üzere hicretten hemen sonra, Müslümanlar'la Mekke müşrikleri arasında çok kanlı savaşlar oldu. Bu önemli savaşlardan ilki ve en önemlisi Bedir savaşı idi. Talha, ticaretle meşgul olduğu ve ayrıca Kureyş'in ticaret kervanı hakkında bilgi toplamak üzere, Resûlullah tarafından Şam'a vazifeli olarak gönderildiği için, Bedir savaşına katılamamıştır. Talha, Resûlullah (s.a.v.)'a Kureyş'in ticaret kervanının durumu hakkında ayrıntılı rapor vermiştir. Hz. Peygamber de O'nu Bedir savaşı sonunda buradan alınan ganimetlerden pay vermek suretiyle mükâfatlandırmıştır.

Talha b. Ubeydullah, ilk olarak Uhud savaşına katılmıştır. O, bu savaşta çok büyük kahramanlıklar gösterdi. Talha'nın bu savaşta gösterdiği kah-

ramanlığa muhâcirler ve Ensâr hayran kaldı. Bilindiği üzere Müslümanlar Uhud'da, başta galip durumda iken, okçuların yerlerini terketmeleri üzerine bir ara mağlûp vaziyete düştüler. Bu esnada bir kısım Müslümanlar ümitsizliğe düşmüşler, diğer bir kısmı da geriye çekilirken, içlerinde Talha'nın da bulunduğu bir grup Müslüman, Resulûllah (s.a.v.)'ın etrafında toplandılar ve canları pahasına düşmanla çarpıştılar. Bunlar Resûlullah'ı korumak için olağanüstü gayret göstermişlerdir. Buna rağmen Hz. Peygamber'in, yüzünden yaralanmış, dişi kırılmış ve mübârek yüzünden kanlar akmaya başlamıştı. İşte bu esnada müşriklerden birisi Resûlullah (s.a.v)'a bir ok indirmek istediğinde, Talha bunu eliyle karşılamış ve bu yüzden bir eli felç olmuştu. Uhud'da yaralanan Hz. Peygamber'i, sırtında taşıyarak Uhud kayalığına çıkaran Talha olmuştu. Resûlullah (s.a.v.), O'nun bu fedakârlığı üzerine: Talha Cennet'te komşuluğumu haketti" buyurmuştur. Resûlullah, O'nun bu savaştaki kahramanlığından bahsederken: "Uhud günü yeryüzünde, sağımda Cebrâil'den solumda da Talha'dan başka bana yakın hiçbir kimse bulunmadığını gördüm" buyurmuştur. Bir başka defasında Resûlullah O'nun hakkında: "Yeryüzünde bir şehide bakmak isteyen, Talha b. Ubeydullah'a baksın" buyurmuştur.

Talha b. Ubeydullah, Uhud'da çolak kalmasına rağmen Resulûllah ile birlikte Mekke'nin fethine kadar devam eden savaşların tamamına katılmıştır. Mekke'nin fethinden sonra Huneyn savaşına da katılan bu kıymetli sahâbî, bu savaşta da bir ara Müslümanlar bozguna uğrar gibi olduklarında, Resûlullah (s.a.v.)'ın yanından hiç ayrılmamıştı. O, savaşlara sadece fiilen katılmamış, aynı zamanda mallarını da bu uğurda harcamaktan çekinmemiştir. Nitekim O, Tebük savaşında orduya çok büyük maddî yardımda bulunduğu için Resûlullah kendisine Feyyaz (çok cömert kişi) ünvanını vermiştir. Ayrıca Resûlullah, bu savaşta münâfıkları takip için Talha'yı görevlendirmişti.

Hz. Talha, vedâ haccında da hazır bulunmuştur. Bu kahraman sahâbî, Hz. Peygamber'in vefât haberini öğrenince çok üzülmüştü. Muhâcir ve Ensâr'dan ileri gelenler, Resûlullah (s.a.v.) vefât ettikten sonra Benî Saide gölgeliğinde toplanarak hilâfet konusunu tartıştıkları sırada Hz. Talha, bir köşeye çekilerek Resûlullah için gözyaşı döküyordu.

Hz. Talha, Hz. Ebû Bekir'in halife seçildiğini öğrenince hemen O'nun yanına giderek kendisine bîat etti. Talha ilk halife Hz. Ebû Bekir zamanında son derece sakin bir hayat yaşadı. Hz. Ebû Bekir, zaman zaman bu kıymetli insanı yanına çağırarak O'nunla devlet işlerini tartışırdı. Hz. Ebû Bekir hastalandığı zaman yerine kimin halife olacağı hakkında sahâbenin ileri gelenleri ile konuşmuştu. İşte bu ilk halifenin görüştüğü kişilerden birisi Talha b. Ubeydullah idi. Talha: "Hz. Ömer, bu makama en lâyık olan zattır. Allah sana Müslümanlar'ın işini kime terkettin? derse açık alın ve gönül rahatlığı ile Ömer'e bıraktım, dersin", diyerek Hz. Ömer'in halife olmasının daha iyi olacağını söylemiştir.

Bilindiği üzere Hz. Ömer, memleket işlerini tartışmak için bir müşâvere heyeti teşkil etmişti. O'nun müşâvere meclisinin üyelerinden birisi Hz. Talha idi. Nihâvend savaşı sırasında halife Hz. Ömer, bir ara savaşa devam edip etmeme konusunda tereddüt içinde bulundu. Bu savaş Müslümanlar'la İran arasında bir ölüm kalım savaşıydı. Hz. Ömer, işte bu esnada ashâbın ileri gelenlerini toplayarak onların görüşlerine başvurma ihtiyacını duydu. Hz. Talha, harekâtın devam etmesini tavsiye etti.

Bilindiği üzere Hz. Ömer, hicretin 23. yılında yaralandığında, ölmeden önce halife adayı olarak gösterdiği 6 kişiden birisi Talha b. Ubeydullah idi. Bu 6 kişi kendi aralarından birisini halife seçmek için toplandıklarında Hz. Talha, sonuca kolay gidilmesi için Hz. Osman lehine halife adaylı-

ğından çekildi.

Hz. Osman döneminin ilk 6 yılında durum normal olarak seyretti. Bir başka ifade ile Hz. Peygamber ve ilk iki halifenin yolu izlendi. Ancak ikinci 6 yılın başından itibaren her taraftan yönetimle alâkalı şikâyetler gelmeye başladı. Bu esnada olayları anında izlemek ve gerekli tedbirleri almak üzere bir şûra heyeti kurulmuştu. Bu şûranın üyelerinden birisi yine Talha idi. Hz. Talha, güvenilir kişilerin seçilerek çeşitli yerlere gönderilmesi ve şikâyetlerin tahkik edilmesini istemişti. O'nun bu teklifi kabul edilerek Muhammed b. Mesleme, Üsâme b. Zeyd, Ammar b. Yâsir, Abdullah b. Ömer çeşitli bölgelere gönderildi. Bunlar gerekli incelemeleri yaparak Medine'ye geri döndüler. Onların getirdikleri bilgilere göre endişe edilecek bir durum yoktu. Ancak olaylar durmak bilmiyor ve hattâ giderek artıyordu. Neticede bilindiği üzere Hz. Osman'ın evi âsiler tarafından kuşatıldı. Bu esnada Talha, Hz. Osman'ın yanına gelerek O'na yardımcı oldu. Hattâ bu kahraman sahâbî, bir ara dışarı çıkarak âsîleri yatıştırmaya çalıştı. Ayrıca Talha, oğullarını, Hz. Osman'ı korumaları için görevlendirdi. Asiler, tecâvüzlerini arttırdıkları sırada Hz. Talha, bunlara karşı koymaya çalıştı ise de O'nun şehâdetine mani olamadı. Hz. Talha, Hz. Osman'ın şehid edildiğini öğrenince: "O zaman, artık ne vasiyet edilebilir, ne de ailelerine dönebilirler." (Yâsin, 50.) meâlindeki âyeti okuyarak bu olaydan dolayı üzüldüğünü ifade etmiştir.

Hz. Osman şehid edildikten sonra asiler, Hz. Ali'nın halife olmasını istediler. Bunlar halkın bir kısmından zorla Hz. Ali için bîat almaya başladılar. Asiler Talha'yı da evinden zorla Mescid-i Nebevî'ye getirerek, Hz. Ali için bîat aldılar.

Hz. Talha ve O'nun gibi düşünen bir kısım sahâbî, Hz. Osman'ı şehid eden asilerin yakalanarak cezalandırılmalarını istiyorlardı. Ancak ortalık ilk sıralarda pek düzgün olmadığı için, Hz. Talha ve O'nun gibi düşünenler, bir süre beklemeyi tercih ettiler. Bir hayli zaman geçmesine rağmen, asiler ellerini kollarını sallayarak geziyorlardı. Bir başka ifâde ile Hz. Ali'nin çevresinde bulunan bazı yetkili kişiler, asileri yakalama konusunda oldukça yavaş davranıyorlardı. Bu durum, giderek Hz. Talha ve O'nun gibi düşünenleri rahatsız etmeye başladı. Neticede Hz. Talha, yanına Zübeyr b. Avvam'ı da alarak Hz. Ali'nin yanına gitti. Bu iki sahâbî, görüşme sonucunda Hz. Ali'nin asilerin üstesinden gelemeyeceği neticesine vardılar. Bu sırada Hz. Âişe, hac görevini ifâ etmek için Mekke'de bulunuyordu. Olanlara son derece üzülen Hz. Talha ve Hz. Zübeyr, Hz. Âişe ile görüşmek üzere Mekke'ye doğru yola çıktılar. Bunlar Hz. Âişe ile buluştuklarında Medine'de olup bitenleri kendisine anlattılar. Yapılan görüşmelerden sonra bu üç sahâbî ile birlikte bir grup Müslüman, Basra'ya doğru yola çıktı. Onların bu davranışlarını öğrenen Hz. Ali de yanına biraz kuvvet alarak Basra'ya doğru ilerlerdi. Aslında her iki tarafın da savaş yapma niyeti yoktu. Hz. Âişe, Talha ve Zübeyr, Hz. Osman'ı şehid eden kişilerin yakalanarak cezalandırılmalarını istiyor, Hz. Ali ise iç huzuru sağlamayı düşünüyordu. Fakat bazı bozguncuların tahrikleri yüzünden iki Müslüman grup hicretin 36. yılında Basra yakınlarında karşı karşıya geldi. Müşriklerle uzun yıllar aç susuz yanyana mücadele eden ve İslâm'ı yaymak için her şeylerini fedâ eden Hz. Ali, Talha, Zübeyr başta olmak üzere çok sayıda kişi birbirleri ile savaşmak zorunda bırakılmışlardı. Bu son derece üzücü bir şeydi. Ama bir defa ok yaydan çıkmıştı. Artık Müslümanlar birbirlerinin kanını dökmeye başlamıştı. Bu savaş, Hz. Âişe'nin devesini etrafında meydana geldiği için tarihe Cemel olayı diye geçti. Bu savaşta Hz. Talha ve Hz. Zübeyr b. Avvam şehid oldular.

Hicretin 36. yılında Cemel olayında şehid olan Hz. Talha, bir rivâyete

göre savaş meydanına defnedilmiştir. Bir başka rivâyete göre ise O'nun cesedi daha sonra Basra'ya nakledilmiştir. Bugün maalesef bu kahraman sahâbînin kabrinin nerede olduğu bilinmemektedir.

Hz. Talha, üstün ahlâklı birisiydi. Resûlullah (s.a.v.)'a olan sevgisi, O'nda her şeyin üstündeydi. O, yukarıda da arzettiğimiz gibi Uhud savaşında canını bile Resûlullah için tehlikeye atarak felç olmuştu. Hz. Talha sadaka vermeyi çok severdi. O, fakirleri arayıp bularak kendi imkânları ölçüsünde onlara yardım ederdi. Bu kıymetli sahâbî, Zi'l-karede gazvesinde mücâhidler susuz kalmasınlar diyerek kendi parası ile bir kuyu satın almış ve onu mü'minlere vakfetmişti. Yukarıda da belirttiğimiz gibi Tebük'te yaptığı malî yardımdan dolayı Hz. Peygamber kendisine Feyyaz (çok cömert kişi) ünvanını vermişti. Hz. Talha öksüzleri himaye eder, dulları korur, borçlu olanlara yardım ederdi. Resûlullah (s.a.v.), âhirete irtihal ettikten sonra, Talha, bütün mallarını Hz. Âişe'nin emrine tahsis etmişti. Çünkü Talha, Hz. Ebû Bekir ile amca çocukları ve Hz. Peygamber'in en yakınlarından idi.

Hz. Talha misafirlere ikram etmekten çok hoşlanırdı; Medine'ye dışarıdan gelenler genelde O'nun evine misafir olurlardı. O, Medine'de bulunan bütün Müslümanları zaman zaman ziyâret eder ve onlardan ihtiyaç sahibi olanlara yardım ederdi. Bir Müslüman'ın sevinilecek bir şeyini duyunca da hemen O'na giderek kendisini tebrik ederdi.

Hz. Talha, son derece sevimli birisiydi. Herkes O'nu sever ve saygı gösterirdi. O, aynı zamanda görgü kurallarını da çok iyi bilirdi. Talha, konuşurken herkese güler yüz gösterir, ayrılırken de tebessüm ederdi.

Hz. Talha, yukarıda ifade ettiğimiz gibi, ticaret kurallarını çok iyi bilirdi. Bir başka ifade ile O, çok iyi bir tüccardı. Bu yüzden, geçimini daha çok ticaretle temin ederdi. Ancak, hicretten sonra daha ziyade ziraatle meşgul olmaya başladı. Talha'nın Medine'de çok geniş bir arazisi vardı. O, bu araziye çok iyi bakar, bol miktarda ürün elde ederdi. Ayrıca bu sahâbînin Hayber ve Irak'ta da tarlaları vardı. Talha, elde ettiği ürünlerden ihtiyacı kadarını ayırdıktan sonra geri kalanını fakirlere dağıtırdı. Kendisi, son derece sade giyinir, yeme ve içmede israftan kaçınırdı.

Hz. Talha, orta boylu ve çok yakışıklı birisiydi. Saçları ne düz, ne de kıvırcıktı. Saçlarının beyazını boyamazdı. Burnunun ucu ince ve ayakları büyüktü, yürürken hızlı yürürdü.

Hz. Talha'nın başından birkaç evlilik geçmiştir. O'nunla evlenen kadınlar şunlardır: Ümmü Külsüm binti Ebû Bekir, Saadî binti Avf, Ümmü Eban binti Rabîa b. Abdişems, Havle binti Ka'ka'. Talha'nın bu evliliklerinden, Muhammed, İmran, İsa, Yahya, İsmail, İshak, Zekeriyya, Yakub, Mûsâ ve Yusuf adlarında oğulları, Ümmü İshak, Âişe, Sa'be, Meryem adlarında da kızları olmuştur.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi, Hz. Talha, Resûlullah (s.a.v.) ile birlikte uzun süre bir arada kaldı ve bu yüzden O'nun birçok sözlerini kulakları ile duydu. Ayrıca Hz.Peygamber'in yanında meydana gelen birçok olaya şâhit oldu. Bu bakımdan Hz. Talha'nın rivâyet ettiği hadîsler çok büyük bir önem taşır.

Hz. Talha, Resûlullah (s.a.v.)'tan doğrudan aldığı hadîslerin dışında Hz. Ebû Bekir ile Hz. Ömer'den de hadîs nakletmiştir. Kendisinden de çocukları, Muhammed, Mûsâ, Yahya, İmran, İsâ, İshak, Âişe, yeğeni Abdurrahman b. Osman ile Câbir b. Abdullah, Sâib b. Yezid, Kays b. Ebî Hâzım, Mâlik b. Evs, Ebû Osman en-Nehdî başta olmak üzere çok sayıda sahâbî ve tâbiî hadîs nakletmiştir.

TEMÎM ed-DÂRÎ (r.a.)

Künyesi: Ebû Rukayye. İsmi ve soyu: Temîm b. Evs b. Hârice (veya Hârise) b. Sud (veya Sevâd) b. Cezîme el-Lahmî el-Filistînî ed-Dârî. Dâr, Lahm kabilesinin bir oymağıdır. Bu yüzden kabilesi hem Dârî, hem Lahmî olarak zikredilir. Müslüman olmadan önce Filistin'de rahipti. Hicrî 9. yılda, içlerinde kardeşi Nuaym b. Evs'in de bulunduğu on kişilik bir heyetle Medine'ye geldiler ve Müslüman oldular. Buharî, Temîm (r.a.)'in Ebû Hind ed-Dârî'nin kardeşi olduğunu kaydeder. Müslüman olunca Peygamberimiz'e "Ey Allah'ın Resûlü; Allah seni yeryüzüne hâkim kılacak. Köyümün arazisinin mülkiyetini bana bağışla" dedi. Peygamberimiz de o arazinin Temîm'e (r.a.) ıktâ edildiğine dair bir belge verdi. Hz. Ömer döneminde Temîm'in ülkesi fethedilince elindeki belgeyle Hz. Ömer'e geldi ve araziyi istedi. Hz. Ömer araziyi ona verdi. Resûlullah (s.a.v.) bu araziyi satmamasını söylemişti. Bu arazi onun soyunda, nesilden nesile intikal etti.

Müslüman olduktan sonra, Resûlullah'ın gazalarına katıldı. Hz. Osman'ın öldürülüşüne kadar Medine'de kaldı. Bu olaydan sonra fitneye bulaşmamak için Filistin'e yerleşti.

Hicrî 40 yılında vefât etti. Kabri Filistin'dedir. Kendisinden İbn Abbas, Enes b. Mâlik, Kesir b. Mürre, Atâ b. Yezid el-Leysî, Zürâ b. Evfâ, Şehr b. Havşeb hadîs nakletmişlerdir. Bize kadar ulaşan hadîslerinin sayısı 18'dir. İbn Şîrîn: Resûlullah'ın (s.a.v.) sağlığında Kur'ân'ın tamamını ezberleyen üç kişi vardı. Bunlar Übey b. Kâb, Hz. Osman ve Temîm ed-Dârî'dir demiştir. Rivayet ettiği hadîslerden bir tanesi Müslim'in Sahih'inde yer almıştır.

Hz. Temîm kendini ibadete adamış, dünyaya rağbet etmeyen bir zattı. Bir rekâtta Kur'ân'ı hatmettiği olurdu. Bir gece sabaha kadar şu âyeti tekrar tekrar okuyarak namaz kıldı." Yoksa kötülükleri işleyip duranlar, kendilerini, hayatlarında ve öldükten sonra iman edip salih amel işleyenlerle bir tutacağımızı mı sandılar. Ne kötü hüküm veriyorlar." (Casiye: 21).

Bir gece teheccüd namazına kalkamamıştı. Nefsini bu ihmalinden dolayı cezalandırmak için bir sene geceleri uyumadı.

Hz. Temîm, kerâmet sahibiydi. Hz. Ömer onun bu özelliğini bildiğinden Harre mevkiinde çıkan bir yangını söndürmesini rica etti. Temîm, "Ben kim, yangını söndürmek kim" diye tevazu gösterdi. Hz. Ömer ısrar edince yangının çıktığı yere gitti, elleriyle işaret ederek yangını bir vadiye kaydırarak hapsetti ve söndürdü.

TUFEYL b. AMR ed-DEVSÎ (r.a.)

Ezd kabilesinin Devs koluna mensuptur. Araplar'ın eşrafındandır. Soyu: Tufeyl b. Amr b. Tarîf b. Âs b. Sa'lebe b. Süleym b. Fehm b. Ğanem ed-Devsî. Şâirdi. Çok cömert biriydi.

Hicretten önce Mekke döneminde Müslüman olmuştur. Müslüman oluşu ilginçtir.

Hz. Peygamber'in (s.a.v.) İslâm'a davete başladığı yıllarda Tufeyl, Mekke'ye gelmişti. Kureyşliler Mekke'ye gelen yabancıları karşılar, onların İslâmiyet'ten etkilenmemesi için Peygamberimiz ve Müslümanlık aleyhinde propaganda yaparlardı. Aynı taktiği Tufeyl'e de uyguladılar. "Bu adamla görüşmen tehlikeli olabilir. Sen şâir ruhlu birisin. Bunun sözleri sihir gibi

tesir ediyor. Bizim aramıza ayrılık soktu. Seni de sözleriyle etkiler de kabilen arasına ayrılık sokabilir. Sakın O'nunla konuşma" dediler. Tufeyl bu tavsiyelere uydu. Kulaklarına da Peygamber'in konuştuklarını işitmemek için pamuk tıkamıştı. Bu davranışından dolayı daha sonraları kendisine iki pamuklu anlamına gelen "Zü'l-Kutneteyn" lâkabı takıldı. Bir gün Kâbe'ye gitmişti. Orada Peygamberimiz'e rastladı. Namaz kılıyordu. Bu ara fikri değişti. "Söyledikleri güzelse kabul ederim. Güzel değilse kabul etmem. Niçin dinlemekten çekiniyorum" diye düşündü. Dikkatle dinleyince çok etkilendi. Kendi kendine "Ben şâirim, ama şimdiye kadar böyle güzel sözler işitmedim" dedi. Peygamberimiz Harem-i Şerif'ten ayrılırken arkasından takip etti. O'nunla birlikte evine kadar girdi ve Kureyşliler'in kendisine söylediklerini aktardıktan sonra: "Dininin hak olduğu duygusu içime doğdu. Dinini bana anlat" dedi. Peygamberimiz ona İslâmiyet'i anlattı: Tufeyl (r.a.) Müslüman oldu. "Ben kavmime dönüp onları İslâm'a davet edeceğim. Allah'a dua et, senin mucizen olarak bana bir âlâmet versin" dedi. Peygamberimiz "Allah'ım onu nurlandır" diye dua etti. Kavmine dönerken iki gözü arasında bir nur parladığını farketti. Yarabbi kavmim bunu, dinlerini terkettiğim için bir âlâmet sanabilirler. Bu nur yüzümde olmasın diye dua etti. Kendisine nur âlâmeti verilmesinden dolayı Hz. Tufeyl'e "Zünnûr: nur sahibi" lâkabı takılmıştı. Önce anne ve babasını İslâm'a davet etti. Onlar Müslüman olunca, kabilesini İslâm'a davete başladı. Fakat kabilesinden kimseyi İslâm'a çekemiyordu. Sadece Ebû Hureyre Müslüman olmuştu. Tekrar Mekke'ye gitti ve Peygamberimiz'in huzuruna çıkıp "Ey Allah'ın Resûlü, Devs kabilesi Hakk'ı kabulden kaçınıyor. İsyan içindeler. Ben çaresiz kaldım. Faiz ve zina almış yürümüş, dua et" diye ricada bulundu. Peygamberimiz (s.a.v.) "Allah'ım Devsî'ye hidayet et" diye dua buyurdular. Geri dönüp tekrar yumuşaklıkla davete başlamasını söyledi. Bu arada uzun yıllar geçti. Bu seferki daveti çok etkili oldu. Peygamberimiz, Medine'ye hicret etti. Hayber seferi esnasında Hz. Tufeyl kabilesinden Müslümanlığı kabul eden 70 veya 80 civarında Müslüman'la birlikte Medine'ye geldiler. Peygamberimiz'le Hayber'de buluştular. Resûlullah (s.a.v.) Hayber ganimetlerinden Devs Müslümanları'na da pay verdi.

Hz. Tufeyl Mekke fethine de katıldı. Daha sonra kabilesindeki "Zülkeffeyn" isimli putu imha etmek üzere Peygamberimiz'den izin istedi. Peygamberimiz'in izin vermesi üzerine ülkesine gidip adı geçen putu yaktı. Bu esnada "Ey Zülkeffeyn sana tapmıyorum.

Bizim doğumumuz, seninkinden öncedir.

Kalbinin ortasında ateş yaktım" beyitlerini söylüyordu. Putu yaktığı halde kendisine bir zarar vermediğini gören kabile mensuplarından o zamana kadar Müslüman olmayanlar hep birlikte İslâmiyet'e girdiler.

Hz. Tufeyl Peygamberimiz'in irtihaline kadar Medine'de kaldı. Tekrar kabilesine dönmedi.

Hz. Ebû Bekir döneminde, dinden dönenlerle yapılan savaşlara katıldı. Daha sonra Hicrî 11 yılında yapılan Yemâme savaşında şehid oldu. Ecnâdin savaşında şehid olduğunu rivayet edenler de vardır.

Bir çocuğunun ismi bilinmektedir. Amr isimli bu oğlu da Hz. Ömer dönemindeki Yermük savaşında şehid olmuştur.

TULEYB b. UMEYR (r.a.)

Künyesi: Ebû Adiy. Soyu: Tuleyb b. Umeyr (veya Amr) b. Vehb b. Kesir b. Abd b. Kusay b. Kilâb b. Mürre el-Kureşî. Annesi Ervâ binti Abdülmuttalib, Peygamberimiz'in (s.a.v.) halasıdır.

Yani Hz. Tuleyb, Efendimiz'in hala oğludur. Hem babasının, hem annesinin soyu Kusay'da Peygamberimiz'in soyu ile birleşir.

Hz. Tuleyb, Peygamberimiz'in Dârü'l-Erkâm'da gizli olarak, İslâm'a davet ettiği ve İslâm'la şereflenen ilk Müslümanlar'dandır. Müslüman olunca ilk olarak kendi aile fertlerini İslâm'a, davete karar verdi. Annesine Müslüman olduğunu söyleyince annesi: "Dayı oğlun (yani Peygamberimiz) senin desteğine en lâyık kişidir. Eğer ben erkek olsaydım O'na uyar ve destek olurdum" dedi. Bu sözleri işitince dünyalar Hz. Tuleyb'in olmuştu. "Ey anneciğim, o halde niçin Müslüman olmuyorsun?" dedi. Ervâ hatun da kısa sürede İslâm kervanına katıldı. Kadın olmasına rağmen çevresindekileri cesaretlendirmek ve teşvik etmek suretiyle ömür boyu Peygamberimiz'e destek oldu.

Hz. Tuleyb annesinden sonra kardeşi Hamza'nın da hidayete ermesine vesile oldu.

Hz. Tuleyb Mekke'deki en kritik günlerde Peygamberimiz'in gönüllü muhafızlığını yaptı. Resûl-i Ekrem'e (s.a.v) maddî ve manevî zarar vermek isteyenler, bu Resûl-i Ekrem'in fedaisi delikanlıyı karşılarında buluyorlardı.

Bir gün Avf b. Sabre es-Sehmî'nin Resûl-i Ekrem (s.a.v.) hakkında yakışıksız sözler söylediğini işitmiştir. Tuleyb eline geçirdiği bir deve kemiği ile onu döverek yaraladı. Bu hadise kaynaklarda İslâm ve Hz. Peygamber uğruna dökülen ilk kan olarak kaydedilir. Hz. Tuleyb'i annesine şikâyet ettiler. O, şikâyetçilere şu mısra ile cevap verdi. "Tuleyb dayısının oğluna yardım etti. O'nun kanını ve malını korudu." Hz. Ervâ bu sözleriyle müşriklere, sizin geleneklerinize göre de bu gayet normal bir davranıştır. Niçin Tuleyb'in bu davranışından şikâyetçi oluyorsunuz demek istiyordu. Başka bir defa Tuleyb (r.a.) Ebû Ihâb b. Aziz'in, Kureyş'in tahrikiyle Peygamberimiz'e suikast düşündüğünü haber aldı. Gidip tehdid ve ikaz etti. Aralarında çıkan kavgada onu da yaraladı. Yine Müslümanlar'a müşriklerce boykot uygulandığı sırada Hz. Tuleyb, azılı İslâm düşmanı, dayısı Ebû Leheb'i de pataklamış ve yaralamıştı. Ebû Leheb, Tuleyb'i, aynı zamanda kızkardeşi olan Ervâ hatuna şikâyet edince şu cevabı aldı: "Onun hayatı boyunca yaptığı en hayırlı iş Muhammed'e yardım etmesidir."

Hz. Tuleyb'in (r.a.) Habeşistan hicretine de katıldığı bazı kaynaklarda kaydedilir. Bu hicrete hangi tarihte katıldığı ve ne zaman döndüğü kesin olarak bilinmiyor.

Peygamberimiz'le birlikte Medine'ye hicret etti ve orada Münzir b. Amr es-Saidî ile din kardeşi oldu. İlk günlerde onun evinde misafir olarak kaldı.

Bedir savaşından itibaren Resûlullah'ın bütün savaşlarına katıldı. Hicrî 13 yılında Hz. Ebû Bekir döneminde Bizans'a karşı Halid b. Velid komutasında yapılan Ecnâdin savaşında, 35 yaşında iken, şehadet şerbetini içti.

Evlenip evlenmediği, çoluk çocuğunun olup olmadığı bilinmemektedir. Kaynaklar, neslinin devam etmediğini kaydederler. Genç yaşta vefat etmesi ve bütün gençliğini İslâm uğruna mücadele ile geçirmesi hasebiyle evlenmeye fırsat bulamamış olduğu da düşünülebilir.

TULEYHA b. HUVEYLİD (r.a.)

Soyu: Tuleyha b. Huveylid b. Nevfel b. Nadle b. Eşter el-Esedî. Tuleyha (r.a.) Esedoğulları kabilesinden bir heyetle birlikte hicrî 9. yılda Medine'ye geldi ve Müslüman oldu. Bu heyet Peygamberimiz'e: "Biz sana kurak bir yılda, karanlık bir gecede geliyoruz. Sen bize temsilcilerini göndermiyorsun" diye sitem etmişlerdi. Bunun üzerine, (Bedevîler) "Müslüman olmalarını senin başına kakıyorlar. De ki, İs-

lâm oluşunuzu başıma kakmayın. Aksine, imanınızda sadıksanız, Allah'ın sizi imana hidayet buyurmasından dolayı O'nun minneti altındasınız" (Hucurat, 17)

Peygamberimiz'in irtihalinden sonra irtidad etti, yani dinden çıktı. Hz. Peygamber'in peygamberlikte varisi olduğunu iddia etmeye başladı. Halid b. Velid, Beraha denilen yerde Tuleyha'yı büyük bir yenilgiye uğrattı. Tuleyha Şam tarafına kaçtı ve Gassanlılar'a sığındı. Sonra yaptıklarına pişman oldu ve yeniden Müslüman oldu. Hz. Ömer döneminde ihrama girip haccetmek üzere Kâbe'ye geldiğinde, Hz. Ömer O'na "Ey Tuleyha, sana çok kızıyorum. Halid'in iki yardımcısı, Ukkaşe b. Mıhsan ve Sâbit b. Akrem gibi iki büyük sahâbîyi öldürdün" dedi. Bu iki sahâbî kendisiyle yapılan savaşta Tuleyha tarafından öldürülmüştü. Tuleyha: Allah bu iki sahâbîye benim elimle şehidliği ikram etti. Onların eliyle beni mahvetmedi" dedi.

Tuleyha (r.a.) Müslüman olduktan sonra ömrünü İslâm orduları saflarında gazadan gazaya koşarak geçirdi. Çok kahraman bir silâhşördü. Kahramanlığı darbımesel haline gelmişti. Tuleyha'nın bin silâhşöre bedel olduğu söylenirdi. Hz. Ömer, Sa'd b. Ebû Vakkas'a yazdığı bir mektupta "Savaş konusunda Tuleyha ile istişare et" demişti.

Kadisiye ve Nihâvend gibi savaşlarda önemli yararlıklar gösterdi.

Hz. Câbir, Tuleyha (r.a.)'nın çok güvenilir ve dünyaya rağbet etmeyen bir zat olduğunu kaydeder.

Hicrî 21 yılında yapılan Nihâvend savaşında şehid oldu. Hz. Tuleyha'nın hayat hikâyesi, dinden de çıksa hiçbir kişiden ümit kesilmemesini, Allah'ın herkese hidayet nasib edebileceğini, İslâm tebliğinde bu hususun gözönünde bulundurulmasını ortaya koyması açısından dikkat çekici ve ibretlidir. En büyük din düşmanı bile, kalbinde hidayet güneşi doğmasına vesile olunabilirse büyük bir İslâm fedâisi haline gelebilir. Yine Hz. Tuleyha'nın hayat hikâyesi, İslâm'ın ve küfrün insan ruhunda ve şahsiyetinde meydana getirdiği inkılâbın tesirini gösteren ilginç bir örnektir.

UBÂDE b. SÂMİT (r.a.)

Künyesi: Ebû'l- Velid. Soyu: Ubâde b. Sâmit b. Kays b. Asrem b. Fihr b. Sa'lebe Ğanm b. Avf el-Hazrecî el-Ensârî. Annesinin ismi Kurretü'l-ayn binti Ubâde b. Nadle'dir. Kardeşi Evs b. Sâmit de sahâbîdir. Hz. Ubâde, Ensâr'dandır. Her iki Akabe bîatına katılmıştır. Orada seçilen 12 temsilciden biridir. Hz. Ebû Mürşid el-Ğanevî ile din kardeşiydi. Bedir'den itibaren Hz. Peygamber'in (s.a.v.) bütün gazalarına katıldı.

Benû Kaynuka Yahudileri, Medine anayasasına aykırı hareket ederek Müslümanlar'a saldırı hazırlıklarına girişmişlerdi. Hz. Peygamber üzerlerine yürüdü ve kalelerini fethetti. Medine'den Şam'a sürülen bu Yahudi kabilesi Zibab mevkiine kadar Hz. Ubâde nezaretinde götürüldüler. Abdullah b. Ubey bu Yahudiler'in affedilmesi için şefaatçi olunca "'Ey iman edenler Yahudiler'i ve Hıristiyanlar'ı dost edinmeyin" (Mâide 51) âyeti nâzil olmuştu.

Hz. Ubâde Resûl-i Ekrem döneminde zekât toplama görevi yaptı.

Resûlullah'ın (s.a.v.) sağlığında Kur'ân'ın tamamını ezberleyenlerdendi. Resûlullah'ın hadîslerini büyük bir dikkatle ezberler ve titizlikle naklederdi. Hz. Peygamber'e (s.a.v.) çok önemli sorular sormak suretiyle birçok meselenin aydınlatılmasında ve hadîs olarak bize ulaşmasında önemli rolü olmuştur. Dinî konularda çok derin bilgi sahibiydi. İdarî görevleriyle birlik-

te çok ciddi ilmî faaliyetlerde bulunmuş, pek çok kişinin birarada yürütmeye güç getiremediği bu önemli iki görevi birlikte yürütebilme dirayeti göstermiştir. Suffa ashâbına da öğretmenlik yaptı.

Hz. Ebû Bekir devrinde Şam dolaylarındaki fetihlere katıldı. Hz. Ömer döneminde de tarihi görevler üstlendi. Mısır fatihi Amr b. Âs, Hz. Ömer'den yardım kuvveti istemişti. Hz. Ömer ona şu mektubu yazdı. "Sana her biri bin kişiye denk olan dört kişi gönderiyorum" Bunlar arasında Hz. Ubâde de vardı. Oradaki fetihlerde önemli rol oynadı.

Yezid b. Ebû Sufyan, Hz. Ömer'e mektub yazarak "Şamlılar'a Kur'ân hükümlerini ve İslâmiyet'i öğretecek birini yollamasını" istemişti. Hz. Ömer, Hz. Ubâde'yi gönderdi. Şam ve Humus'da birçok âlimin yetişmesinde öncü oldu. İlmi, kaynağından oralara taşıdı. Onun ilim meclisleri çok kalabalık olurdu. Hadîs nakletmedeki titizliğiyle, hadîs ilminin ve tenkitçiliğinin yerleşmesinde öncülük yapan münekkid sahâbîlerdendir. Onun ilmî otoritesini herkes kabul etmişti. Hz. Muâviye birgün minbere çıkmış "Ubâde benden daha âlimdir. Resûlullah'ın hadîslerini ondan öğrenin" demişti.

Hz. Ömer döneminde Filistin ve Humus valiliği yaptı. Adâletiyle bu görevleri büyük bir başarıyla yerine getirdi.

Asr-ı saadette de Suffâ ashâbına öğretmenlik yaptığından kendisinden pek çok sahâbî, hadîs rivayet etmiştir. Enes b. Mâlik, Câbir b. Abdullah, Ebû Umâme, Ebû Ubey b. Ümmü Haram, Fudale b. Ubeyd, Mahmud b. Rebi, Şurahbil b. Hasene bunlardandır. Tâbiûndan öğrencileri Ebû İdris el-Hâvlanî, Ebu Müslim el-Havlânî, Abdurrahman b. Useyle es-Sunâbihî, Hıttân b. Abdullah er-Rakâşî, Ebu'l-Eş'as es-San'ânî, Cübeyr b. Nüfeyr, Cünâde b. Ümeyye gibi meşhur hadîsçilerdir. Ayrıca oğulları Velid, Abdullah, Davud ile üvey oğlu İbni Übeyde, kendisinden hadîs nakletmişlerdir.

Naklettiği hadîslerden 180 kadarı bize kadar ulaşmıştır. Bunlardan 6'sı müttefeku'n-aleyh'tir.

Hz. Ubâde herkese karşı hakkı söyleyen, yanlış bildiği şeylerle mücadele eden tavizsiz bir şahsiyete sahipti. Kendisi Şam'da iken vali olan Hz. Muâviye'nin icraatlarını çok tenkid ederdi. Bir gün "Seninle aynı ülkede kalamam" deyip Medine'ye döndü. Hz. Ömer niçin döndüğünü sorunca Hz. Muâviye ile aralarında geçeni anlattı. Hz. Ömer "Oraya tekrar dön. Sizin gibilerin olmadığı ülkelerden hayır gelmez. Muâviye'nin senin üzerinde emir verme hakkı yoktur" diyerek geri gönderdi.

Bir gün hatib hutbede Hz. Muâviye'yi övmeye başladı. O esnada Hz. Muâviye de cemaatın arasındaydı. Hz. Ubâde yerden bir avuç toprak alıp hatibin yüzüne attı. Hz. Muâviye, Hz. Ubâde'nin bu davranışına kızınca: Biz Resûlullah'a her durumda itaat etmek, her yerde hakkı söylemek, hiç kimsenin kınamasından korkmamak üzere bîat edip söz verdik. Peygamberimiz, övgücülerin ağzına toprak atın buyurdu" dedi.

Başka bir gün Şam'a gelen gayr-ımüslimlere ait bir kervandaki içki fıçılarını tek tek delmişti. Ebû Hureyre'yi araya koyup, "Arkadaşına söyle, gayr-ımüslimlerin ticaretine engel olmasın. Mescide oturup aleyhimize konuşmasın" dediler. Ebû Hureyre söylenenleri kendine iletince "Biz Resûlullah'a (s.a.v) kimseden çekinmeden iyiliği emredip kötülüğü yasaklamak üzere söz verdiğimizde sen yoktun" dedi. Ebû Hureyre sustu, bir şey söyleyemedi.

Hz. Muâviye, Hz: Ubâde'nin tenkidlerine tahammül edemez olmuştu. Hz. Osman döneminde ona bir mektup yazarak "Ubâde, Şamlılar'ı ifsad ediyor. Ya onu siz Medine'ye çağırın veya ben Şam'dan kovacağım" dedi. Hz. Osman bunun üzerine Hz. Ubâde'yi Medine'ye çağırdı. Huzuruna ge-

lince: "Ey Ubâde, niçin böyle yapıyorsun?" dedi. Hz. Ubâde ayağa kalkarak şunları söyledi:

Hz. Peygamber'in (s.a.v.) şöyle buyurduğunu işittim: "Benden sonra sizin hoş görmediğiniz ve yadırgadığınız şeyleri normal görenler başınıza geçecek. Sizin doğru bildiklerinizi onlar doğru saymayacak. Allah'a isyan edene itaat yoktur. Sapıklığa düşmeyiniz." (Müsned, 5/325)

Hz. Ubâde'nin Hz. Muâviye'ye şahsî bir düşmanlığı yoktu. Onun icraatlarına karşı çıkıyordu. Yeri gelince ona yardımcı oluyordu. Çok uzak görüşlü ve ferasetliydi. Hz. Osman devrinde Yemen'den gelen Abdullah b. Seb'e isimli münâfık Basra'dan kovulunca Şam'a gelmiş, idareye muhalefet edenleri kışkırtıp istismar ederek Müslümanlar arasında fitne çıkarmak için faaliyette bulunmaya başlamıştı. Şam'da hükûmete muhalefetiyle tanınan Ebû Zer'le konuşmuş, onu, emellerine âlet edemeyince Hz. Ubâde ile konuşmuştu. Hz. Ubâde bu münafığın yakasından tutup Şam valisi Hz. Muâviye'nin huzuruna çıkardı ve "İşte Ebû Zer'i tahrik eden adam" dedi. Hz. Muâviye bu münafığı serbest bıraktı. İbni Seb'e burada aradığını bulamayınca Mısır'a gitmiş ve oranın halkını Hz. Osman'a karşı ayaklandırmaya muvaffak olmuştu.

Hz. Ubâde hicrî 34 yılında 72 yaşındayken Remle'de vefât etti. Uzun boylu, yakışıklı bir zattı. Buharî, Filistin'de medfun olduğunu söyler.

Ölüm döşeğinde oğlu, kendilerine son vasiyetinin ne olduğunu sorunca, "Oğlum, imanın lezzetini tadıp hakikata ulaşmak istiyorsan, hayr'ın ve şerr'in Allah'ın takdiri olduğuna inanmalısın. Hakkında takdir edilen mutlaka başına gelir. Takdir edilmeyen ise, ne yapsan sana gelmez" dedi.

Hz. Ubâde'nin Ummü Haram binti Milhan isimli hanımından Muhammed; Cemile binti Ebû Sa'saa isimli hanımından ise Velid isimli çocukları olmuştu. Ayrıca Abdullah, Davut, Yahya ve İshak isminde dört oğlundan daha kaynaklarda bahsedilir.

UBEYDE b. HÂRİS (r.a.)

Künyesi Ebû Hâris. Soyu: Ubeyde b. Hâris b. Abdülmuttalib b. Abdülmenaf b. Kusay el-Kureşî. Annesi Sühayle binti Huzâî b. Huveyris'tir. Annesi Sakif kabilesine mensuptu. Hz. Ubeyde, Peygamberimiz'in (s.a.v.) amca oğludur. Peygamberimiz'den yirmi yaş büyüktü. Abdümenafoğulları'nın reisiydi.

İlk Müslümanlar'dandır. Peygamberimiz Erkâm'ın evinde davete başlamadan önce Müslüman olmuştu.

Kardeşleri Tufeyl, Husayn ve sahâbîlerden Mistah b. Usâse ile birlikte Medine'ye hicret etti. Ensâr'dan Umeyr b. Humâm ile din kardeşi oldu. Hz. Ubeyde, Mekke döneminde de Hz. Bilâl'in din kardeşiydi. Peygamberimiz (s.a.v.)zenci bir köleyi Arap'ın ileri gelen bir kabilesinin reisiyle kardeş ilan etmek suretiyle, Araplar arasındaki soya dayalı üstünlük anlayışını yoketmek istemiştir. Hz. Ubâde de bu kardeşliğe çok önem verir, Hz. Bilâl'e kan kardeşlerinden daha çok yakınlık duyardı.

Peygamberimiz hicretten sonra Mekke müşriklerinin, habersiz, âni bir baskınına uğramamak için sürekli Medine çevresini, küçük gözcü müfrezeleriyle ve nöbetçilerle kontrol ettirirdi. Hz. Ubeyde de Rabiğ vadisine gönderilen 60 kişilik böyle bir müfrezeye komuta etmiştir.

Hz. Peygamber (s.a.v.), Hz. Ubeyde'ye ve kardeşlerine, Medine'de Bakiu'z-Zübeyr ve Benû Mâzin arazisi arasındaki yeri ıktâ etti (bağışladı).

Hz. Ubeyde Bedir savaşında şehâdet şerbetini içerek İslâm şehidlerinin öncüsü oldu. Şehâdet hadisesi şöyle cereyan etti:

Araplar savaşlardan önce meşhur silâhşörlerini teke tek döğüştürürlerdi. Mübareze denen bu gelenek, savaşın neticesine önemli ölçüde tesir ederdi. Silahşörü galip gelen taraf moral kazanır, karşı tarafın morali bozulurdu. Bedir savaşında da iki ordu karşı karşıya gelince müşriklerden Utbe, Şeybe ve Velid ortaya çıkarak mübareze için hasım istediler. Ensâr gençlerinden Avf, Muaz ve Abdullah b. Revâha ileri atıldılar. Peygamberimiz onları geri çağırdı. Hz. Hamza, Hz. Ali ve Hz. Ubeyde b. Hâris'i er meydanına gönderdi. Hz. Ali, Velid'i, Hz. Hamza ise Utbe'yi öldürdü. Hz. Ubeyde ve Şeybe birbirlerine çok şiddetli hamleler yapmışlar bu arada Hz. Ubeyde bacağından çok derin bir yara almıştı. Hz. Ali ve Hz. Hamza ona yardıma koştular, Şeybe'yi öldürüp Hz. Ubeyde'yi geriye taşıdılar. Bacağındaki yaradan çok şiddetli kan kaybediyor, kan durdurulamıyordu. Resûl-i Ekrem'in yanına götürdüler. Peygamberimiz'e bakarak: "Ey Allah'ın Resûlü, şehidlik mertebesine eriştim mi?" diye sordu. Peygamberimiz "Evet" deyince; "Ebû Tâlib Mekke müşriklerine: "Biz çoluğumuz çocuğumuzla ölmedikçe Muhammed'i size teslim etmeyiz" demişti. Şimdi hayatta olsaydı, bizim sözümüze sadık olduğumuzu görürdü" dedi ve hayata gözlerini yumdu.

Savaştan sonra Peygamberimiz, O'nu, Bedir'deki Safra denilen yere defnetti. Zaman zaman gider, kabrini ziyaret ederdi. Bir gün ashâbıyla Safra yakınlarından geçerken sahâbeden biri "Ey Allah'ın Resûlü, burada çok güzel bir koku duyuyorum. Acaba ne ola ki?" diye sorunca "Burada Ubeyde b. Hâris yatmaktadır.Bu koku O'nun kabrinden geliyor"buyurmuştur.

Şehid olduğunda 63 yaşındaydı. Birkaç hanımından Muâviye, Avn,Munkız, Hâris Muhammed, İbrahim isminde 6, Rayta, Hatice, Sühayle, Safiyye isimli dört kızı vardı.

UKBE b. ÂMİR el-CÜHENÎ (r.a.)

Künyesi hakkında dört rivayet vardır: Ebû Hammad, Ebû Amr, Ebû Âmir, Ebû'l-Esed. Soyu: Ukbe b. Âmir b. Abs b. Amr b. Adiy b. Amr el-Cühenî.

Peygamberimiz'in Medine'ye hicret ettiğini duyduğunda koyun otlatıyordu. Koyunları merada bırakıp hemen Peygamberimiz'in (s.a.v.) huzuruna koştu ve "Ey Allah'ın Resûlü, size bîat edeceğim" dedi. Peygamberimiz: "Arap geleneğindeki bîatla mı, yoksa hicret etmek üzere mi bîat edeceksin?" diye sordu. Hz. Ukbe, hicret bîatı yaptı ve Medine'ye yerleşti.

Asr-ı saadet'teki hayatı ve hangi gazalara katıldığına dair kaynaklarda bilgiye rastlanmamaktadır. Sadece kendisinin Suffa ashâbından olduğu ve Hz. Peygamber'e (s.a.v) hizmet etmeyi büyük bir mazhariyet saydığı belirtilmektedir. Resûlullah (s.a.v.), binekle herhangi bir yere giderse binip inmesine yardım eder ve hayvanına nezaret ederdi. Resûlullah'ın (s.a.v.) yanında bineğe binmez, bunu edebe aykırı sayar, arkasında yaya yürürdü. Peygamberimiz bineğe binmesi için zorlarsa "Emir edepten üstündür" diyerek biner, bu sözüyle edebdeki inceliğini tezahür ettirirdi. Her fırsatta Resûl-i Ekrem'le birlikte olmaya gayret ettiği ve Suffa ashâbından olduğu için Kur'ân, hadîs ve fıkıh ilminde temayüz etmişti. Resûlullah'ın sağlığında Kur'ân-ı Kerîm'in tamamını ezberleyenlerdendi. Hattâ kendisinin, eliyle yazdığı ve Hz. Osman'ın çoğalttığı Kur'ân'daki sûre sıralamasından farklı bir sûre sıralaması yaptığı, özel bir Kur'ân nüshası vardı. Ebû Said b.Yunus O'nun el yazması bu Kur'ân nüshasını Mısır'da gördüğünü belirtir.

Şairdi. Çok güzel ve fasih konuşurdu. Sesi çok tatlı idi. Hz. Ömer, O'na

Sahâbîler

ANSİKLOPEDİSİ

FASİKÜL-28

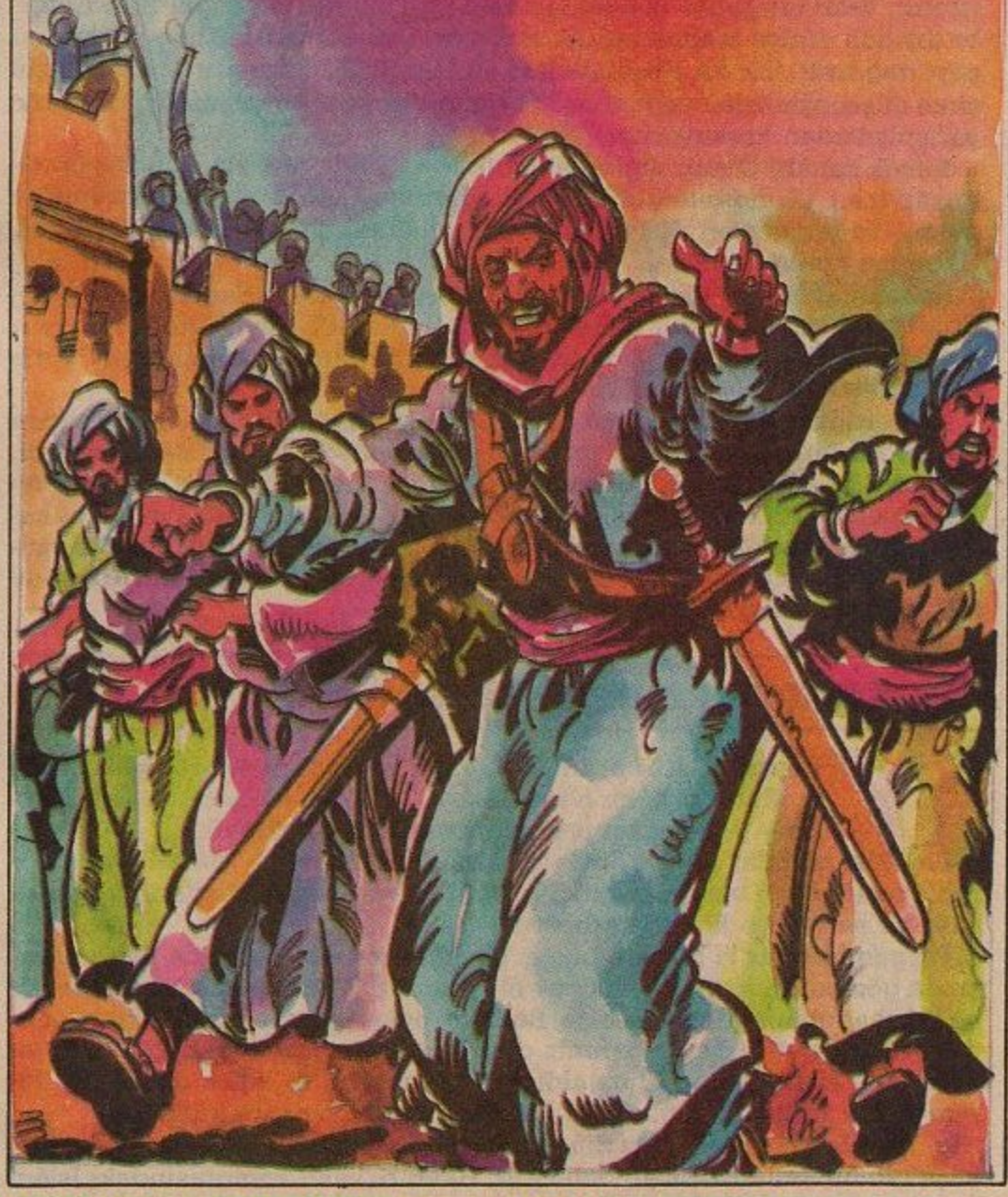

Kur'ân okutur ve dinlerken ağlardı.

Hz. Ömer devrinde Şam'ın fethine katıldı ve fetih müjdesini Hz. Ömer'e O getirdi.

Sıffîn savaşında Hz. Ali'ye karşı, Hz. Muâviye'nin yanında yer aldı. Hz. Muâviye döneminde Mısır'a harac memuru ve namaz imamı olarak tayin edildi. Hicrî 47 yılında Rodos seferine hazırlanırken görevden azledildi ve yerine Mesleme tayin edildi. Bu olaya kırılan Hz. Ukbe bundan sonra siyasetten çekildi ve devlet görevi almadı. Çok mütevâzi idi. Bir seferinde "Sen Hz. Peygamber'in ashâbındansın. Bize imam ol diyenlere: "Ben imamlığın şartlarını taşımıyorum" diyerek tevazu göstermiş ve bu ricayı yerine getirmemişti. Kölesi, komşusunun içki içtiğini söyleyince: "Resûlullah'ın (s.a.v.) başkalarının kusurlarının açığa vurulmamasını emrettiğini" söyleyerek bu meselenin üzerini kapatmasını tavsiye etmişti.

Gösteriş ve lüksten hoşlanmaz, sade ve basit bir hayat yaşardı. Askerî konulara çok meraklıydı. Savaş âletlerinin en kalitelilerine sahip olmayı isterdi. Vefât ettiğinde 16 adet kıymetli yayı olduğu kaydedilir. Savaş silâhı dışında dünya malına rağbet etmezdi. Çok cömertti. Eline geçen her şeyi dağıtırdı. Sık sık Resûlullah'ın şu hadîsini hatırlatırdı: "Ben sizin şirke düşeceğinizden değil dünyaya dalıp, dünyalık konusunda birbirinizle yarışmanızdan korkuyorum." (Buharî)

Birçok sahâbî O'nun ilminden istifade etmiştir. Meselâ Ebû Eyyûb el-Ensârî (r.a.), O'nun bildiği bir hadîsi öğrenmek için, Mısır'dan Medine'ye gelmiş ve tekrar geri dönmüştü. Âlim sahâbîlerden Abdullah b. Abbas, Ukbe (r.a.)'nin öğrencilerindendi.

Kendisinden Ebû'l-Hayr el-Yezenî, Cübeyr b. Nüfeyr, Said b. Müseyyeb, Ebû İdris el-Havlânî, Ali b. Rebâh, Ebû İmran et-Tüceynî, Abdurrahman b. Şemâse, Ebû Uşşâne, Said el-Makburî gibi birçok meşhur âlim hadîs nakletmiştir.

Naklettiği hadîslerden bize ulaşanların sayısı 55'tir. Sakalını ve saçını boyar "Biz tepelerini boyuyoruz dipleri karşı geliyor" diyerek espri yapardı.

Hicrî 58'de Muâviye b. Sufyan'ın halifeliği döneminde vefât etmiştir. Vefâtı esnasında çocuklarına şu vasiyette bulundu. "Resûlullah'ın (s.a.v.) hadîslerini sadece güvenilir (sika) kişilerden alın. Aba giyseniz bile borçlanmayın. Kalbinizin Kur'ân'la meşgul olmasına engel olacağından dolayı şiirle meşgul olmayın."

UKKÂŞE b. MİHSAN (r.a.)

Künyesi: Ebû Mihsan. Soyu: Ukkâşe b. Mihsan b. Hursân b. Kays b. Mürre b. Kebir (veya Bükeyr) b. Ganm el-Esedî. Anlaşma yoluyla Kureyş kabilesine intisab etmişti (Halif).

İlk Müslümanlar'dan ve Suffa ashâbındandır. Hicrî 6. yılda Peygamberimiz tarafından Gamr mevkiindeki Benû Esed üzerine gönderilen kırk kişilik bir seriyyeye komuta etmiştir.

Peygamberimiz'le birlikte bütün gazalara katıldı. Özellikle Bedir savaşında gösterdiği kahramanlık çok meşhurdur. Efendimiz'in bir mucizesine mazhar olmuştu. Hz. Ukkâşe, Bedir'de öyle kahramanca savaştı ki elindeki kılıç kırıldı. Peygamberimiz onun eline bir hurma çubuğu verdi ve "Bununla savaş" dedi. Eline aldığı dal pırıl pırıl bir kılıca dönüştü. "El-Avn" ismi verilen bu kılıcı Hz. Ukkâşe hayatı boyunca kullandı.

Hz. Ebû Bekir döneminde dinden çıkanlarla yapılan mücadelede Hz. Ukkâşe'nin önemli hizmetleri olmuştur. Hâlid b. Velid komutasındaki İslâm

ordusunda, Hz. Ukkâşe ve Bedir ashâbından Sabit b. Akrem 200 kişilik öncü birliğinin önünde keşif görevi yapıyorlardı. Ezan okunan yerlere dokunmuyorlar, ezan okunmayan yerlere rastlayınca Hz. Hâlid'e haber veriyorlar ve oralara baskınlar düzenleniyordu. Bir ara Hz. Ukkâşe ve Sâbit (r.a.), dinden çıkıp peygamberlik iddiasıyla Müslümanlar'a karşı savaşan Tuleyha b. Hüveylid ve kardeşi Selem b. Hüveylid ile karşılaştılar. Bir müddet önce Hz. Ukkâşe Tuleyha'nın kardeşi Hibal'e rastlamış ve öldürmüştü. İki kardeş,ordularının önünde keşif yapıyorlardı. Tuleyha, Hz. Ukkâşe ile; Seleme de Sâbit ile teke tek vuruşmaya başladılar. Seleme, Hz. Sâbit'i şehid etti ve yardım isteyen Tuleyha'nın yardımına koştu. İkisi birlikte Hz. Ukkâşe'yi şehid ettiler (H.12) ve kaçtılar. Hz. Hâlid iki öncüsünün şehid edilmesine çok üzüldü. Bu iki şehidi oraya defnederek Tuleyha üzerine yürüdü ve onu mağlûb etti. Tuleyha kaçtı. Daha sonra tekrar Müslüman oldu. Hz. Ömer devrinde Irak fetihlerine katıldı.

Hz. Ukkâşe çok yakışıklı bir zattı. Buharî ve Müslim'deki bir hadîse göre, bir gün Peygamberimiz "Ümmetimden yetmiş bin kişi hiç hesaba çekilmeden Cennet'e girecek" buyurdu. Hz. Ukkâşe "Ey Allah'ın Resûlü, dua et ben de onlardan olayım" dedi. Hz. Peygamber: "Onlardansın" diye cevap verdi.

UMEYR b. VEHB (r.a.)

Künyesi: Ebû Ümeyye.Soyu: Umeyr b. Vehb b. Halef b. Vehb b. Huzafe el-Cumahî el-Kureşî. Cumahoğulları'nın reisiydi. Cesaretiyle meşhur çok usta bir silâhşördü.

Bedir savaşına müşrikler safında katıldı. Savaştan önce Müslümanların sayısını ve durumunu tesbit için öncü olarak görevlendirilmişti; bilgileri toplayıp geri döndü. Önce Müslümanlar'la savaşma konusunda çok arzuluydu. Bir ara kalbine korku düştü ve müşrikleri savaştan vazgeçirmeye uğraştı. Fakat başaramadı. Savaşta oğlu Vehb b. Umeyr, Rifâa b. Râfi tarafından esir edildi. Maddî durumu fidye vermeye müsaid olmadığı için oğlunu kurtaramadı. Oğlu esir iken Mekke'ye dönmek onun hayatını karartmıştı. Bir gün müşriklerin ileri gelenlerinden Safvan b. Ümeyye "Bedir'de bu kadar ölü ve esir verdikten sonra hayatın hiçbir tadı kalmadı" diye yakınıyordu. Ümeyr: "Evet doğru söylüyorsun. Hayat çekilmez oldu. Eğer borcum ve çoluk çocuk endişesi olmasa her tehlikeyi göze alır, gider Muhammed'i öldürürüm" dedi. Safvan bu sözlere çok sevindi ve "Borcunu ödemek boynumun borcu olsun. Başına bir iş gelirse çoluk çocuğuna da ben bakarım" dedi. Umeyr kılıcını biledi ve zehirledi. Gizlice Medine'ye gitti. Mescidin kapısına vardı. Hayvanını oraya bağladı. Kılıcını eline aldı, Resûlullah'a (s.a.v.) doğru yöneldi. Bu arada Hz. Ömer onu görmüş ve şüphelenmişti. Peygamberimiz'in yanına gidip Umeyr'e dikkat etmesini söyledi. Hz. Peygamber, "Bırakın girsin" dedi. Yanına gelince aralarında şöyle bir konuşma geçti:

—Ey Umeyr niçin geldin?

—Esirimi kurtarmaya geldim. Sizler bizim yakınlarımızsınız, yardımınızı umarız.

—O halde boynundaki kılıç ne?

—Allah bütün kılıçların belâsını versin. Hayvandan inerken boynumda unutmuşum.

—Ey Umeyr doğru söyle niçin geldin.

—İnanın ki oğlumu kurtarmaya geldim.

—Söyle bakalım Safvan ile hangi şartlarla anlaştınız?

Bu soru üzerine Umeyr afalladı ve şaşkınlıkla her şeyi anlattı. "Bizim bu gizli anlaşmamızı sana bildiren Allah'tır" dedi ve Müslüman oldu. Peygamberimiz ashâbına "Umeyr'e Kur'ân öğretin" buyurdu ve oğlunu serbest bıraktı. Umeyr (r.a.) "Ey Allah'ın Resûlü, izin ver gidip Mekkeliler'i İslâm'a davet edeyim. Belki Allah hidayet nasib eder" dedi ve Mekke'ye döndü. Çok kısa süre önce Hz. Peygamber'i öldürmekten başka bir şey düşünmeyen bir kişi bir anda gönlünde parlayan iman nurunun tesiriyle İslâm davetçisi ve tebliğçisi oldu. Hakikaten Hz. Umeyr Mekke'ye döndü ve birçok Mekkeli'nin İslâm'a kazanılmasına vesile oldu. Safvan, bu olay üzerine Umeyr'e lânet etti ve bir daha konuşmamaya yemin etti.

Hz. Umeyr, Uhud savaşından önce Medine'ye hicret etti. Uhud dahil ondan sonraki Peygamberimiz'in bütün savaşlarına katıldı. Hz. Umeyr, Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer'in halifeliği döneminde önemli hizmetlerde bulundu.

Hz. Umeyr, Hz. Ömer'in halifeliğinin son yıllarında vefât etti.

URVE b. MES'UD (r.a.)

Künyesi: Ebû Ya'fûr. Soyu: Urve b. Mes'ud b. Muatteb b. Mâlik b. Ka'b b. Amr b. Sa'd b. Avf b. Sakîf es-Sekafî. Aslen Taifli'dir. Annesi Sübey'a binti . Abdüşems b. Abdümenaf'tır. Hz. Urve, sahâbîlerden Muğire b. Şu'be'nin amcasıdır. Kavminin ileri gelenlerindendi. Ebû Sufyan'ın kızı ile evliydi. Bu yönden Hz. Peygamber'le (s.a.v) bacanaktır.

Hz. Muhammed'e (s.a.v.) peygamberlik gelince müşrikler, "Peygamberlik Mekke ve Medine'nin ileri gelen büyüklerinden birine verilmeliydi" diyerek Peygamberimiz'e peygamberliği lâyık görmemişlerdi. Bazı müfessirlere göre müşriklerin peygamber olmaya lâyık gördükleri ekâbir kişilerden birisi de Urve b. Mes'ud idi.

Urve b. Mes'ud'un Hudeybiye barışının imzalanmasında önemli rolü olmuştu. O zaman henüz müşrikti ve Mekkeliler adına ön görüşme yapmak üzere Peygamberimiz'e gönderilmişti. Hz. Peygamber'e, "Ey Muhammed, karışık insanları topladın, onlarla kendi kabileni kırdıracaksın. Kureyşliler, deve yavrularıyla, kaplan derileri giyerek savaşa çıkmışlar. Zorla Mekke'ye giremeyeceksin. Yemin ederim ki bu yanındakiler seni bırakıp kaçacaklar" dedi. Hz. Ebû Bekir: "Biz mi ondan kaçacağız?" dedi. Urve, Ebû Bekir'e: "Aramızda hukukumuz olmasa hakkından gelirdim" dedi. Bu arada Urve, Hz. Peygamber'in sakalını tuttu ve konuşmaya devam etti. Yeğeni Muğire b.Şu'be hırsla ileri atıldı ve Urve'nin eline vurarak, "Elimdeki kılıç sana ulaşmadan Resûlullah'ın yüzünden elini çek" dedi. Urve, Peygamberimiz'e "Bu kimdir?" diye sordu. "Yeğenin Muğire" deyince "Vay hain. Avret yerlerini daha dün yıkadın" dedi. Bu sözüyle şu olaya işaret ediyordu. Muğire Müslüman olmadan önce Taif'deki Sakîf kabilesinin Mâlikoğulları oymağında 13 kişiyi öldürmüş ve mallarını gaspetmişti. Mâlikoğulları ile Muğire'nin oymağı birbirine düşmüş, Muğire bu 13 kişinin diyetini ödemişti. Bu esnada Urve, Muğire'ye yardımcı olmuştu. Hz. Peygamber, "Muğire'nin İslâm'a girişine evet, ama onun mal çalmasının sorumluluğu bana ait değil" diyordu.

Urve, Müslümanlar'ın kararlılığını ve ashâbın Peygamberimiz'e (s.a.v.) bağlılığını görünce Mekke'ye döndü ve Kureyşliler'e "Ey Kureyş topluluğu, Kisrâ'yı, Kayser'i ve Necaşî'yi makamlarında gördüm. Vallahi şimdiye kadar hiçbir hükümdara halkı, Muhammed'in adamları gibi saygı göstermiyor. O'nu hiçbir konuda yardımsız bırakmazlar. Kararınızı ona göre verin"

dedi. Urve'nin bu sözleri müşriklerin Hz. Peygamber'e karşı savaşı göze alamayıp barışa yanaşmalarında etkili oldu. Başka elçiler de gidip geldi ve Kureyş neticede barış görüşmelerine başladı. Peygamberimiz Mekke fethinden sonra, Huneyn savaşında Hevazin ve Sakîf kabilesi mensuplarına galip gelince, bunlar Taif kalesine sığındılar. Hz. Peygamber, Müslümanlar için daima bir tehdid unsuru olan bu kaleyi kuşattı. Fakat kale çok müstahkem olduğu için başarı sağlanamadı. O esnada Urve b. Mes'ud, mancınık ve diğer bazı savaş silâhları yapımını öğrenmek için Çüreş'e gitmişti. Taif'e dönünce İslâm ateşi gönlünde parladı. Hemen Hz. Peygamber'in (s.a.v.) peşinden Medine'ye gitti ve Hicrî 9. yılın Rebiü'l-evvel ayında Müslüman oldu. Bu sırada Hz.Ebû Bekir'in evinde misafir oldu.Sonra kavmine dönüp,onları da İslâm'a davet için Peygamberimiz'den izin istedi. Hz. Peygamber ''Seni öldürmelerinden korkarım'' buyurunca: ''Onlar beni uyurken uyandırmaktan bile çekinirler. Bir şey yapamazlar'' dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber izin verdi.

Taif'e dönünce Lat putunu ziyaret etmedi. Bazı Taifliler evine gelip cahiliyye selâmıyla selâm verdiler. ''Bana Cennetlikler'in selâmıyla selâm verin'' dedi. Buna çok kızdılar. Sabah olunca evinin damında ezan okudu. Sakîfliler evinin etrafında toplandılar. Kalabalığın arasından biri okla bileğinden yaraladı. Ok damarı yardığından kanı durduramadılar. Onun öleceğini anlayınca Gaylan b. Seleme, Kinane b. Abdu Yaleyl, Hakem b. Amr ve Urve'nin diğer yakınları ''Son ferdimiz kalıncaya kadar çarpışıp Mâlikoğulları'ndan öcümüzü alacağız'' diyerek silâhlandılar. Hz. Urve, ''Benim için birbirinizi öldürmeyin. İki kabilenin arasına ayrılık girmesin. Bu Allah'ın bana ikram ettiği şahadettir. Hz. Muhammed'in peygamberliğine şahitlik ederim. O zaten sizin beni öldüreceğinizi söylemişti'' dedi. Sonra yakınlarını çağırdı: ''Beni Müslüman şehidlerin yanına gömün'' dedi ve ruhunu teslim etti. Vasiyetini yerine getirdiler. Hz. Urve'nin Ebû Müleyh ve Âsım isminde iki oğlu vardı. Bunlar babalarının öldürülmesi üzerine diğer bazı akrabalarıyla birlikte Müslüman olup Medine'ye yerleştiler ve Taifliler'le irtibatlarını kestiler.

Ölüm haberi Peygamberimiz'e (s.a.v.) gelince: ''Urve'nin durumu Yasin sahibinin durumuna benziyor. O da kavmini Allah'a davet ettiği için öldürülmüştü'' buyurdu. Peygamberimiz (s.a.v.) bu sözüyle, Yasin sûresinin 13-30 âyetlerinde durumu anlatılan Habibu'n-Neccar'a işaret etmektedir. Rivayetlere göre Hz. İsa'nın havarileri bir şehrin (Bu şehrin Antakya olduğunu belirten kaynaklar vardır) halkını Allah'a davet için gittiler. O şehrin halkı bu davetçilere saldırdılar. O şehirden bir kişi gelip bu davetçileri korumak istedi. Bunun üzerine onu öldürdüler. Bu olay Yasin sûresinde meâlen şöyle anlatılır: ''(Mekkeliler'e) O şehir halkını misal göster. Hani oraya elçiler gelmişti. O vakit onlara iki elçi göndermiştik ve onları yalanlamışlardı.Biz de bir üçüncü elçi ile bunları takviye etmiştik.Bunlar ''Gerçekten biz size gönderilmiş elçileriz'' demişlerdi. Onlar ''Siz ancak bizim gibi bir insansınız. Allah size bir şey indirmedi. Yalan söylüyorsunuz'' dediler. (Elçiler): ''Rabbimiz biliyor ki biz gerçekten size gönderilmiş elçileriz. Bize düşen apaçık tebliğdir'' dediler. (Onlar): ''Siz bize uğursuzluk getirdiniz. Vazgeçmezseniz sizi taşlarız ve size acıklı bir azab dokunur'' dediler. (Elçiler): 'Uğursuzluk sizdedir. Size hatırlatma ve nasihat uğursuzluk mu oluyor? Doğrusu siz haddi aşmış bir kavimsiniz'' dediler. Bir adam ta şehrin ucundan koşarak geldi: ''Ey kavmim, bu gönderilen elçilere uyun. Sizden bir karşılık istemeyen kimselere uyun ki onlar hidayet üzeredirler. Hem ben beni Yaradan'a neden ibadet etmeyeyim?

Hepiniz O'na döndürüleceksiniz. Hiç ben O'ndan başka tanrılar edinir miyim? Eğer Rahman olan (Allah) bana bir zarar gelmesini dilemişse onların (tanrıların) şefaatı bana bir fayda vermez ve beni kurtaramazlar. O zaman (Allah'tan başkasına kulluk edersem) ben apaçık bir sapıklık içinde olurum. Bilin ki ben Rabbinize iman ettim. Gelin beni dinleyin. "(Bu sözleri üzerine onu linç edip öldürdüler) Ona denildi ki: "Haydi gir Cennet'e" (O,Cennet'e girerken): "Keşke kavmim Rabbimin beni mağfiret ettiğini ve beni ikram edilenlerden kıldığını bilselerdi" dedi. (Yasin: 13-27). Daha sonra Kur'ân-ı Kerîm bu kavmin helâk olduğunu belirtmektedir.

Hz. Peygamber, Hz. Urve'yi bu zata benzetmekle, hem Kur'ân'daki ibretli bir kıssa üzerinde dikkatleri uyandırmış hem de Kur'ân'daki kıssaların sadece geçmiş olayları anlatan hikâyeler olmayıp insanlık tarihi boyunca devam edegelen sosyal prensipleri ortaya koyan tipik örnekler olduğunu belirtmek istemiştir.

UTBE b. ĞAZVÂN (r.a.)

Künyesi: Ebû Abdullah veya Ebû Ğazvân. Soyu: Utbe b. Ğazvân b. Câbir b. Vehb b. Nuseyb b. Zeyd b. Mâlik b. Hâris b. Avf el-Mazinî. Abdüşemsoğulları kabilesine anlaşma yoluyla mensub olmuştu (Halif). İlk Müslümanlar'dandır. Yedinci Müslüman olduğunu söyleyenler olduğu gibi 30 veya 40. olduğu şeklinde rivayetler de vardır.

İkinci Habeşistan hicretine katılmıştır. Hicretten bir süre önce Mekke'ye gelmiş, oradan Medine'ye hicret etmiştir. Bu esnada 40 yaşındaydı. Hicretten sonra Abdullah b. Seleme el-Aclânî'nin evine yerleşmiş ve ona misafir olmuştur. Ebû Dücâne ile din kardeşiydi.

Usta bir silâhşör ve keskin bir nişancıydı. Uzun boylu,yakışıklı ve heybetli bir vücud yapısına sahipti. Bedir savaşından itibaren Hz. Peygamber'in bütün savaşlarına katıldı.

Hz. Ömer, Hz. Utbe'yi Übülle ve Beysan civarını fetihle görevlendirdi. Basra şehrini, Hz. Ömer'in emriyle Hz. Utbe kurmuştur. Şehrin yerinde eskiden Übülle denilen küçük bir kıyı kasabası vardı.Burası İran'a bağlı bir ticaret merkeziydi. Hz. Utbe o bölgenin genel komutanı Sa'd b. Ebû Vakkas'ın emrinde Ala b. el-Hadramî ve Arfece isimli sahâbîlerin desteğiyle Übülle'yi fethetmiştir. Hz. Ömer, Utbe'ye, Hindistan taraflarına da sefer yapmasını, cizye verenlere dokunmamasını,seferlerde âdil olmasını, kötülükten kaçınmasını, hakir bir kavim iken kendilerini aziz eden Allah'ın lütfunu düşünerek gurura kapılıp insanlara zulmetmemesini emreden bir mektup göndermiştir. Utbe (r.a.), Cisr-i Sağir'e kadar ilerlemiş, orada Fırat bölgesinin hükümdarının ordusuyla karşılaşmıştır. O sırada karşılarında 4 bin kişi vardı. Müslümanlar ise sadece beşyüz kişiydi. Müslümanlar düşmanı ağır bir mağlûbiyete uğrattılar ve komutanlarını esir aldılar. Böylece Müslümanlar bölgeye kesin olarak yerleştiler.

Daha sonra, Hz. Utbe, bugünkü Basra şehrini kurmuş, ortaya bir mescid yaptırmış, şehir, mescidin çevresinde kurulmuştur. Hz. Utbe Basra'da bir süre valilik yaptı.

Hz. Utbe ile Hz. Sa'd arasında idarî yönden bazı fikir ayrılıkları çıktığı için Utbe (r.a.), Basra'da yerine Muğire b. Şu'be'yi bırakarak Medine'ye gitmiş ve Hz. Ömer'den görevden affedilmesini rica etmiştir. Hz. Ömer onun istifasını kabul etmemiş, tekrar Basra'ya görevine dönmesini istemiştir. Basra'ya dönerken yolda yakalandığı bir hastalıktan kurtulamayarak ve-

fât etmiştir. Vefât tarihi olarak hicri 15, 17, 20 gibi farklı tarihler verilir. Vefât ettiğinde 57 yaşındaydı.

Hayatını savaş meydanlarında geçirmiş olmakla birlikte ilmî faaliyetleri de ihmal etmemiş, Resûlullah'ın (s.a.v.) hadîslerini neşretme ve öğretme konusunda da büyük bir gayret sarfetmiştir. Kendisinden Halid b. Umeyr el-Adevî, Kabîsa b. Câbir, Hârun b. Riâb, Hasan Basrî, Guneym b. Kays hadîs nakletmişlerdir.

Hz. Utbe aynı zamanda Suffa ashâbındandı. Dünyaya rağbet etmeyen zahidâne ve sade bir hayat yaşamıştır. Onun okuduğu hutbelerden birini Müslim, Sahih'inde nakletmektedir. Bu hutbe hem onun dünyaya bakışını ortaya koyması açısından, hem de bizlerin hayat muhasebesi yapmamız açısından dikkat çekici ve ibretli bir hitabedir.

"Dünya geçicidir ve süratle geçip gitmiştir. Ondan kabın dibindeki su kadar bir şey kalmıştır. Buradan, zevali olmayan bir âleme göç edeceksiniz. Oraya en hayırlı şeylerinizle göç edin. Bize bildirildi ki, bir taş parçası Cehennem çukuruna yetmiş senedir düşmüştür de yine dibine varmamıştır. Allah'a yemin ederim ki o Cehennem'i dolduracaksınız. Şaşırdınız değil mi? Yine bize bildirildi ki Cennet'in iki kapısı arasındaki mesafe kırk yıllık yolculuğu gerektirir. Cennet'e vardığımızda, bu genişliğine rağmen kapılarına kadar dolduğunu göreceksiniz. Ben bir zamanlar Resûlullah'ın (s.a.v.) yanındaki yedi kişiden yedincisiydim. Fakirlikten ağaç yaprakları yiyerek beslenirdik. Zayıflıktan yanaklarımız çökmüştü. Bir gün tek bir hurma buldum. Onun yarısını ben yedim, yarısını Sa'd b. Mâlik'e verdim. O gün onunla nefsimizi körelttik. Bugün ise her birimiz yeryüzünün bir şehrine idareci (emir) olduk. Ben kendimi büyük görüp Allah katında küçük ve hakir olmaktan Allah'a sığınırım. Hiçbir peygamberlik yoktur ki onun prensipleri dejenere edilip saltanata ve krallığa dönüştürülmemiş olsun. Bizden sonra gelecek idarecilerle denenecek ve imtihan edileceksiniz. (İmtihanı kaybetmemeye bakın)."

UTBE b. MES'UD (r.a.)

Soyu: Utbe b. Mes'ud b. Ğafil b. Habib b. Şemh b. Fe'r b. Mahzûm el-Huzelî. Annesi: Ümmü Abd binti Abduvudd'dur. Meşhur sahâbî Abdullah b. Mes'ud'un ana baba bir kardeşidir.

İlk Müslümanlar'dandır. İkinci Habeşistan hicretine katılmıştır. Uhud savaşından önce Habeşistan'dan Medine'ye gelmiş ve Uhud savaşı dahil Peygamberimiz'in (s.a.v) bundan sonraki bütün gazalarına katılmıştır.

Hz. Ömer döneminde de bazı idarî görevler üstlendi. Hz. Ömer devrinde vefat etti.

ÜBEY b. KA'B (r.a.)

Medinelidir. Neccar kabilesine mensuptur. Annesinin adı Süheyl'dir. Bu da Ebû Talha'nın kızkardeşidir.

Übey b. Ka'b'ın ne zaman doğduğu, İslâm'dan önceki inancının ne olduğu hususu bilinmemektedir. Ancak, küçük yaşta okuma ve yazma bildiği, devamlı Tevrat ve İncil'i okuyarak zamanını değerlendirdiği kaynaklarda zikredilmektedir.

Übey b. Ka'b'ın Müslümanlığı kabul etmesi, İslâmiyet'in Mekke sınırlarını aşarak Medine havâlisine yayılmaya başladığı döneme rastlar. Mek-

keliler, Hz. Peygamber'in risâletini henüz kabul etmedikleri bir dönemde; Peygamberimiz, bazı Medineliler'le "Akabe" denilen yerde gizli görüşmelerde bulunmuşlar ve Müslüman olmuşlardı. Bu olaydan bir yıl sonra meydana gelen ikinci Akabe'de pek çok Medineli,Müslüman olmuş, Hz. Peygamber'i gerekirse sonuna kadar savunacaklarına yemin etmişlerdi. İşte Übey b. Ka'b da burada İslâm davetini kabul etmiş, Allah ve Peygamber sevgisini burada gönlüne yerleştirmişti.

Hz. Peygamber'in hicretinden önce, Medine'ye hicret ettikleri takdirde, Medineliler olarak ellerinden gelen bütün yardımı yapmaya hazır olduklarını bildiren ilk mektubu Hz. Übey b. Ka'b yazdı ve Resûlullah'a gönderdi. Hz. Übey, Peygamberimiz'e ilk mektubu yazmakla bilindiği gibi, mektupların sonuna "bu mektubu falan oğlu falan yazdı" ibaresini ilk yazan olarak da bilinmektedir.

Hz. Peygamber; Medine'ye hicretinde Übey b. Ka'b'ı hem yazı bilgisindeki liyâkatı hem de samimi ve üstün gayretinden dolayı vahiy kâtibi olarak görevlendirmişti. Hz. Übey bulunmadığı zaman, Hz. Peygamber, Zeyd b. Sâbit el-Ensârî'yi görevlendirirdi. Zeyd ile Übey (r.a.), Kur'ân âyetlerini, muhtelif şahıslara gönderdiği mektuplarını, arazi ihsanına dair vesikaları Resûlullah'ın huzurunda yazarlardı. Ayrıca, Resûlullah, Arap Yarımadası'nın her tarafındaki idare âmirlerine, emirlerinin ulaştırılmasından dolayı yazıya çok önem verirdi. Bunun için de yazı bilen sahâbeden yararlanırdı ki, bunlardan biri de Hz. Übey b. Ka'b idi. Nitekim O'nun Amman Meliki Cufey'e yazdığı mektubun örneğini kaynaklar zikretmektedir.

Resûl-i Ekrem'in Medine'ye hicretinden sonra burada kendisini Kur'ân'a hizmete adayanların başında Hz. Übey b. Ka'b gelmektedir. O, nâzil olan Kur'ân âyetlerini yazmakla kalmıyor, aynı zamanda Resûlullah'ın, Kur'ân'ın tamamını ezberlemeleri yönündeki isteklerine de tâbî olarak nâzil olan âyetleri ezberliyor, ezberlediklerini de bizzat Hz. Peygamber'e dinletiyordu. Sahâbeden pek azının Kur'ân'ı ezbere bildiği bu devirde, Übey b. Ka'b Hazretleri, daha Peygamber'in sağlığında Kur'ân'ın tamamını hem hafızasında hem de sahifelerde toplamayı başarmış bulunuyordu. Bununla da kalmayarak her yedi günde Kur'ân'ı hatmediyordu.

Kur'ân'a karşı duyduğu rağbet ve arzu, Hz. Übey'in fazîletini artırmış, gerek Resûlullah'ın gerekse sahâbenin takdir ve iltifatlarına mazhar olmuştu.

Resûlullah (s.a.v.) aralarında bulunduğu bır grup sahâbînin üstün meziyetlerini zikrederken şunları söylemiştir: "Ümmetimin ümmetime karşı en merhametlisi Ebû Bekir'dir. Allah'ın dininde en sağlam ve kuvvetlisi Ömer'dir. Ümmetimin en hayâlısı Osman'dır. Helâl ve haramı en iyi bileni Muaz b. Cebel'dir. En iyi ferâiz bileni Zeyd b. Sâbit'tir. En iyi Kur'ân okuyanı Übey b. Ka'b'dır. Her ümmetin bir emîni vardır. Benim ümmetimin emîni de Ebû Ubeyde b.el-Cerrah'dır."

Hz. Enes b. Mâlik'den rivâyet edilen şu haber, Übey b. Ka'b Hazretlerinin eriştiği derecenin yüksekliğini göstermeye yeter inancındayız: "Beyyine sûresi, nâzil olduğunda Resûlullah Übey b. Ka'b'a: "Allah bana, Beyyine sûresini sana okumamı emretti" dedi. Übey: "Allah size benim ismimi de andı mı Yâ Resûlullah?" diye sordu. Peygamberimiz: "Evet" dedi. Bunun üzerine Übey: "Demek Rabbim katında anıldım" diyerek sevinçten ağladı.

Resûlullah (s.a.v.), Übey b. Ka'b'ı en iyi Kur'ân bilen bir sahâbî olması sebebiyle öğretmen olarak tayin etmişti. Mescid-i Nebî, Kur'ân okuyanlarla dolup taşdığı zaman Hz. Übey, bütün vaktini öğretmenliğe hasretmiş, Kur'ân öğretmek ve ders vermekle zamanını geçirmiştir. Aralarında Ebû Hüreyre ve Abdullah b. Abbas'ın bulunduğu birçok ashâbın hocalı-

ğını yapmış, onların yetişmelerinde ve tahsillerini tamamlamalarında büyük gayret göstermiştir. O, Kur'ân öğretmenliği görevini hayatının sonuna kadar devam ettirmiş ve ilim öğretmeyi kendisine büyük bir vazife telakkî etmiştir. Üstelik, Kur'ân öğretmesine karşılık herhangi bir maddî karşılık da almamakta idi. Bir defasında Tufeyl b. Amr'a Kur'ân'ı öğretmişti. Tufeyl de, Übey'e bir yay hediye etmişti. Übey, yayı omuzuna asıp Resûlullah'ın yanına gitti. Resûlullah: "Sana bu yayı kim verdi Übey" diye sordu. Übey: "Tufeyl b. Amr'a Kur'ân okuttum, o da bana bunu hediye etti" dedi. Resûlullah: "Sen onu omuzuna asıyorsun ama, o Cehennem'den bir parçadır" buyurdu. Übey; "Yâ Resûlullah, biz onların yemeğini de yiyoruz, öyleyse o bize haramdır" dedi. Hz. Peygamber: "Aile ve efradı için yapılan yemekte sen de hazır bulunursan onu yemende bir sakınca yoktur. Fakat senin için özel hazırlanan yemeği yersen, onu, gördüğün dinî hizmet karşılığında yemiş olursun" cevabını verdi.

Hz. Übey, Bedir savaşından başlayarak Tâif kuşatmasına kadar Resûl-i Ekrem'in bütün gazalarına katıldı, hepsinden de büyük kahramanlıklar gösterdi. Uhud savaşında kendisine bir ok isabet etti, Resûlullah bir tabib gönderip tedavi ettirdi. Ayrıca Hz. Übey, birçok idârî hizmetlerde bulundu. Resûl-i Ekrem tarafından zekâtları toplamakla görevlendirildi. Kendisi bu konuda bizzat şunları söylemektedir: "Resûlullah (s.a.v.) beni, Benî Uzre ve bütün Benî Sa'd, Benî Huzeym, Benî Kada'nın zekâtlarını toplamaya memur etmişti. Bütün zekâtları topladım. Yalnız bir adam kalmıştı. Bu adamın evi ve köyü Medine'de, Resûlullah'ın evlerine en yakın olanı idi. O adam bana bütün malını gösterdi. Ben de onun malından, süt vermeyen bir ineği alacağımı söyledim. Adam itiraz etti: "Ben böyle süt vermeyen bir hayvanı zekât olarak vermek istemem. Bunu bana bırak, şu genç ve semiz deveyi al" dedi. Ona: "Bunu yapamam, dediğinizi alabilmem için Resûlullah'a sormam gerek. O izin verirse kabul ederim." dedim. Kendisine Resûlullah'ın çok yakın bir yerde olduğunu, isterse, O'na sorabileceğini de söyledim. Adam bu teklifimi kabul etti, birlikte Resûlullah'a gittik. Adam Resûlullah'ın huzurunda şu mazerette bulundu: "Yâ Resûlullah, elçiniz Übey, malımın zekâtını almak için geldi. Ona malımı gösterdim, içinden sütsüz bir inek seçti. Ben onu vermek istemedim, yerine genç ve semiz bir deve vermeyi teklif ettim. Razı olmadı. Fakat ben vermek istediğim hayvanı getirdim, kabul ediniz." Hz. Peygamber: "Übey,senin malından tediyesi hak olanı ayırdı. Sen kendi gönlünün rızası ile bir şey vermek istersen ve bununla hayrı gözetirsen kabul olunur, böylece Allah'ın vereceği mükâfata nâil olursun" cevabını verdi. Adam: "Yâ Resûlullah, ben de bu maksatla bunu takdim ediyorum, buyurunuz, alınız" dedi. Resûl-i Ekrem: "Bu hayvanı alınız" diye emretti. Sonra ellerini kaldırarak adama dua etti, malının bereketli olmasını Cenâb-ı Allah'dan diledi.

Hz. Ebû Bekir (r.a.), dinî ve dünyevî meselelerde istişare yapmak istediğinde, muhâcirler ve Ensâr'dan birkaç kişiyi, özellikle Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali, Hz. Abdurrahman b. Avf, Hz. Muaz b. Cebel, Hz. Übey b. Ka'b ve Hz. Zeyd b. Sâbit'i çağırırdı. Bunların hepsi de Hz.Ebû Bekir zamanında fetva verirlerdi ve herkes herhangi bir meselede onlara danışırdı. Bunlar Hz. Ömer devrinde de hem halîfenin hem de halkın devamlı istişare ettiği kişilerdi.

Hz. Übey b.Ka'b, Peygamber Efendimiz'den pek çok hadîs-i şerîf nakletmiştir. Bunlardan birinin meâli şöyledir: Nebî (s.a.v.)'ye Lât ve Uzza bölgesinden esirler getirildi. Peygamberimiz: "Bunları İslâmiyet'e davet ettiniz mi?" diye sordu. "Hayır" dediler. Bunun üzerine esirlere: "Sizi İslâmiyet'e davet ettiler mi?" diye sordu. Onlar da: "Hayır" dediler. Esirleri

getirenlere: "Onları serbest bırakın yerlerine gitsinler" dedi, sonra "Ey Muhammed, biz seni şâhid, müjdeleyici, uyarıcı ve Allah'ın izniyle O'nun yoluna davet edici olarak göndermişizdir." meâlindeki Ahzab sûresinin 46. ve 47. âyetleriyle, En'am sûresinin: "Şu Kur'ân bana, sizi de, sizden sonra gelecekleri de sakındırmam için gönderildi..." meâlindeki 9. âyet-i kerîmesini okudu."

Hz. Übey b.Ka'b'ın mü'minlere verdiği öğütlerden bir kısmı şunlardır: "Mü'min kişi dört vasfa sahiptir. Başına bir bela gelirse sabreder. Ona bir şey verilirse şükreder. Söylediği zaman doğruyu söyler. Hükmederse adâletle hükmeder. Onun beş şeyi nurdur. Mü'min için Allah onun hakkında "nurun ala nûr" (nur üstüne nûr) buyurmuştur. Konuşması nurdur, girdiği yer nurdur. Çıktığı nurdur ve kıyamet günü varacağı yer nurdur. Kâfir olan kişi de, beş karanlık içindedir. Sözü karanlıktır, işi karanlıktır, girdiği ve çıktığı yer karanlıktır, kıyamet günü varacağı yer karanlıktır."

Bir adam Übey b. Ka'b'a: "Yâ Ebû Münzir, bana öğüt ver", dedi. Übey b. Ka'b (r.a.): "Seni ilgilendirmeyen şeylerle alâkadar olma, düşmanından uzak dur, dostundan da sakın, ölmüş kimsenin nesine imreniyorsan, sağ olan kimsenin de ondan başka bir şeyine imrenme ve işini, önemsemeyen kimseye açma" dedi.

Hz. Übey b. Ka'b'ın vefat tarihi hakkında kaynaklarda kesin bir bilgi bulunmamaktadır. El-Heysem b. Adî'nin ifadesine göre, Medine'de hicretin 19. yılında vefat etmiştir. El-Vâkıdî ile Muhammed b. Abdullah b. Numeyr, hicretin 22. yılında Medine'de vefat ettiğini söylemektedirler. İbnü'l-Imad, "Şezerâtü'z-Zehab" adlı eserinde, ölüm tarihini hem H.19 hem de H.22 olarak göstermektedir. Bunların dışında onun ölüm tarihini 20, 23, 32 ve 33 olarak zikredenler de vardır.

İbni Asâkir, Ebû Saîd-i Hudrî Hazretleri'nden Hz. Übey'in vefatı ile ilgili olarak şu haberi nakletmektedir: Resûlullah (s.a.v.): "Mü'min vücudunda başgösteren hiçbir hastalık yoktur ki, Cenâb-ı Allah o hastalık vasıtası ile onu günahlardan sıyırmasın" buyurdu. Bunun üzerine Übey b. Ka'b: "Allah'ım, Übey b. Kab'ı namazdan, oruçtan, hacdan, ümreden, ve senin yolunda cihad etmekten alakoymamak şartı ile, yakalandığım hastalık sebebiyle bana mükâfat ver" dedi ve yakalandığı sıtma hastalığından kurtulamayarak vefat etti. Hz. Osman (r.a.), bizzat cenaze namazını kıldırdı ve Medine'de defnedildi. Çocuklarının adları şöyledir: Muhammed, Abdullah, Rabî, Ümmü, Ömer ve Tufeyl. Tufeyl, Hz. Peygamber hayatta iken dünyaya gelmiştir. Kur'ân ve hadîs sahasında yetişmiş ve bu konularda rivâyetlerde bulunmuş, fazîlet sahibi biridir.

Hz. Übey b. Ka'b'ın iki künyesi vardır. Birisi "Ebû'l-Münzir"dir. Bunu kendisine bizzat Resûlullah vermiştir. Diğeri ise "Ebû't-Tûfeyl"dir. Bunu da Hz. Ömer Übey, Müslüman olduktan sonra dünyaya gelen Tûfeyl adındaki oğluna nisbetle vermiştir.

ÜMMÜ CEMÎL (r.a.)

İlk Müslüman kadınlardandır. Soy silsilesi; Fâtıma binti Mücellel b. Abdullah b. Ebû Kays b. Abduvedd b. Nasr b. Âmir b. Lüeyy b. Gâlib b. Fihr olup, künyesi Ümmü Cemîl'dir. Annesi ise, Ümmü Habîb binti Âs b. Ümeyye b. Abduşems'dir.

İslâm'ın ilk yıllarında Müslüman olmuş, bu uğurda büyük sıkıntılara göğüs germiştir. Daha sonra kocası Hâtıb b. Hâris'le birlikte, İslâm'ı daha iyi yaşama ve yayma gayesi ile Habeşistan'a hicret etmiş, Habeş ülkesin-

de doğan oğlu Abdullah'ı da yanına alarak Hayber'in fethi öncesi Medine'ye bir gemi ile gelerek iki hicret sevabına ulaşmıştır. Hâtıb ise Habeşistan'da vefat etmiştir.

İslâm davetinin ilk yıllarında, Resûlullah İslâm'ı âlenen tebliğ etmeye başlayınca, Mekkeli müşrikler büyük tepki gösterdiler. Bugünlerin birinde Hz. Ebû Bekir, etrafında toplanan insanlara İslâm'ı anlatmaya, Allah'a ve Resûlü'ne imana davet etmeye başlamıştı. Bunun üzerine Utbe b. Rebîa ve bazı müşrikler Ebû Bekir'i tanınmayacak hale getirinceye kadar dövdüler. Ebû Bekir bir kilimle evine kadar taşındı. Kendine geldiğinde ilk sorusu "Resûlullah nasıl? O'na bir şey oldu mu?" diye sordu. Annesini Ümmü Cemîl'e göndererek Resûlullah (s.a.v.) hakkında bilgi getirmesini istedi. Ümmü Cemîl, Ebû Bekir'in bu durumunu duyunca hemen evine geldi ve "Allah'a yemin olsun, sana şu kötülükleri yapan bu kavim fâsık ve kâfirdir. Dilerim Allah'tan senin intikamını onlardan alsın" dedi. Fakat yanında annesi olduğu için Resûlullah hakkında Ebû Bekir'e bilgi vermeye de çekindi. Ebû Bekir, annesi Ümmü'l-Hayr'dan hiçbir kötülük gelmeyeceğini de söyleyince Ümmü Cemîl, Resûlullah'ın sağ ve salim olduğunu, İbn Erkâm'ın evinde bulunduğunu söyledi. Bu olay, ilk Müslümanlar'ın hangi şartlar altında İslâm'ı kabullenip Allah ve Resûlü yoluna başkoyduklarını göstermesi bakımından önemlidir.

ÜMMÜ EYMEN (r.a.)

Resûlullah'a (s.a.v.) hizmet etme şerefine eren ve Resûlullah'ın "Annemden sonra annemdir" buyurduğu kadın sahâbîdir. Soy silsilesi: Bereke binti Sa'lebe b. Amr b. Hısn b. Mâlik b. Seleme b. Amr b. Nu'mân. Künyesi ise, Ümmü Eymen'dir.

Ümmü Eymen, Resûlullah'ın (s.a.v.) annesi Âmine'nin, bir başka rivâyette babasının câriyesi idi. Resûlullah'ın doğumuna, çocukluğuna şahit olmuş, yetişmesinde ve büyümesinde büyük emeği geçmiştir. Annesinin vefatı ile daha da kimsesiz kalan Resûlullah'ın hizmetinde kusur etmeyen Ümmü Eymen, aslan Habeşistanlı olup siyâhî idi. Resûlullah (s.a.v.) Hz. Hatice vâlidemizle evlenince Ümmü Eymen'i azad etmiş, Ümmü Eymen de Benî Hâris'den Ubeyd b. Zeyd ile evlenmiş, fakat hiçbir zaman Resûlullah'ı yalnız bırakmamıştır. Ümmü Eymen'in bu evlilikten "Eymen" adında bir oğlu olmuş ve künyesini de bu sebeple almıştır.

Hz. Peygamber altı yaşlarında iken annesi ile Medine'den dönüşte Ebvâ mevkiinde annesi vefat ettiğinde Ümmü Eymen Resûlullah'ı alarak dedesi Abdulmuttalib'e getirmiş, teslim etmiştir. Ümmü Eymen anlatıyor: "Resûlullah'a (s.a.v.) çocukken bakarken bir gün dikkat etmemişim. Yanımdan uzaklaşıp gitmiş. Abdulmuttalib birden başucumda dikilip "Ey Bereke, oğlumu nerede buldum biliyor musun? Oğlumdan gaflet etme. Onu Sidre ağacının yakınında çocukların yanında buldum. Ehl-i kitâb, bu oğlumun, bu ümmetin peygamberi olacağını söylüyorlar. Ben, oğluma onların zarar vermeyeceklerinden emin değilim diyerek beni uyardı."

Gerek Ümmü Eymen ve gerekse Hz. Hatice'nin azadlısı Zeyd b. Hârise, risâletten sonra hemen İslâmiyet'i kabul ettiler. İlk Müslümanlar'dandır. Ümmü Eymen'in kocası Ubeyd daha önce vefat etmişti. Resûl-i Ekrem "Cennet ehlinden bir kimse ile evlenmek isteyen, Ümmü Eymen ile evlensin" buyurmuş, risâletin ilk yıllarında Zeyd b. Hârise, Ümmü Eymen ile evlenmiş, bu evliliklerinden de Usâme b. Zeyd olmuştur. Ümmü Eymen'in birinci kocası Ubeyd'den olan Eymen, sahâbeden olup Hayber gazvesinde şehid olmuştur. Usame b. Zeyd de meşhur ve ileri gelen sahâbî-

lerdendir.

Ümmü Eymen,Medine'ye hicret esnasında oruçlu idi.Akşam oruçlarını açmak için su bulamamış,Resûlullah'ın bir kova soğuk su ikramından sonra da, ölünceye kadar susuzluk çekmemiştir. Ümmü Eymen, Medine döneminde de sosyal hayata aktif olarak katılmış, Uhud gazvesine, diğer kadın sahâbîler gibi katılarak susayanlara su taşımış, onları tedavi etmiş, ağır yaralıları Medine'ye taşımıştır. Hayber gazasında da benzeri hizmetleri olmuştur.

Resûlullah, Zeyd b. Hârise'nin şehâdetinden sonra sık sık Ümmü Eymen'i ziyaret eder ve "Ehl-i beytimden geriye bu kaldı" buyururdu.

Halifeler devrinde artık iyice yaşlanan Ümmü Eymen, bütün sahâbe tarafından hürmet görüyor, sık sık ziyaret ediliyordu. Hz. Ömer'in şehid edilmesini duyunca, "İşte bugün İslâm vefat etti" diyerek gözyaşlarına boğulmuştur. Aradan çok geçmeden de, bir başka rivayete göre ise Hz. Osman'ın hilâfetinin ilk yıllarında vefat etmiştir.

Ümmü Eymen, Resûlullah'ın (s.a.v.) vefatında günlerce gözyaşı dökmüş, kendisini ziyarete gelip teskin etmek isteyen Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer'e "Peygamber'in, bir gün gelip de ebedî âleme göçeceğini ben zaten biliyordum. Ben asıl, bir daha gelmeyecek olan vahiy için ağlıyorum" cevabını vermiştir.

Ümmü Eymen, İslâm'la şereflenen, Allah ve Resûlü yolunu izleyen bir cariyenin Müslüman toplumda nasıl bir şeref ve itibar kazanacağının canlı bir örneğidir.

ÜMMÜ FADL (r.a.)

Hz. Meymûne'nin ablası olup ilk Müslümanlar'dandır. Soy silsilesi; Lübâbe binti Hâris b. Hazn b. Büceyr b. Hüzem b. Rüveybe es-Sa'sâ'î el-Hilâlî el-Kureşî'dir. Künyesi Ümmü Fadl olup Hz. Abbas'ın zevcesidir.

Ümmü Fadl, kocası Abbas ile, İslâmiyet'in ilk devirlerinde Müslüman olmuştur. Ancak, gerek kendisi ve gerekse Hz. Abbas Mekke'de kalarak Müslüman olduklarını uzun bir süre gizlemişlerdir. Kureyş müşrikleri Bedir'de yenilip de Ebû Süfyan olanları Mekke'de anlatınca, mecliste bulunan Abbas'ın kölesi Ebû Râfi Müslümanlar'a meleklerin yardım ettiğini söylemiş, bunun üzerine Ebû Leheb, Ebû Râfi'yi dövmeye başlamış, bunun üzerine de Ümmü Fadl, çadır direğini alarak Ebû Leheb'in üzerine yürümüş ve onun başını yarmıştır. Ebû Leheb, bu olaydan bir hafta sonra, vücudunda çıkan bir çıban sonucu ölmüştür.

Ümmü Fadl ile kocası Hz. Abbas, hicretin sekizinci yılında Mekke'yi fethetmek için gelen İslâm ordusunu Zu'l-huleyfe mevkiinde karşıladılar. Onları görünce çok sevinen Resûlullah (s.a.v.) "Ben peygamberlerin sonuncusu, siz de muhâcirlerin sonuncususunuz" buyurdu.

Ümmü Fadl, Hz. Hüseyin'in de süt annesidir. Peygamberimiz, birçok koldan akrabası olan Ümmü Fadl'ı çok sever, sık sık onu ziyaret eder, gönlünü alırdı.

Ümmü Fadl, Hz. Osman'ın hilâfeti devrinde vefat etmiştir.

ÜMMÜ HABİBE (r.a.)

Hz. Peygamber'in hanımlarından olan Ümmü Habibe'nin asıl adı, Remle'dir. Ümeyyeoğulları'ndan Ebû Süfyan'ın kızıdır. Annesi, Safiyye bin-

ti Ebû'l-Âs'tır. İlk Müslümanlar'dandır.

İlk evliliğini, Ubeydullah b. Cahş'la yaptı. Habibe adında bir kızı oldu. Bu sebeple Ümmü Habibe diye anıldı. Kocası Ubeydullah ile birlikte Habeşistan'a hicret etti. Kocası orada irtidad ederek Hıristiyan oldu. Ümmü Habibe ise, Müslüman kalmakta ısrar etti ve dönmedi. İslâmiyet'e bütün varlığı ile bağlı kaldı. Onun sebat edişi hakkındaki haber, Hz. Peygamber'e ulaşınca, bundan son derecede memnun kaldı. Bunun üzerine Hz. Peygamber, Habeşistan'a özel bir haberci göndererek, razı olduğu takdirde Ümmü Habibe ile evlenmek istediğini bildirdi. Olayı Ümmü Habibe, şöyle anlatıyor:

"Ben Habeşistan'da iken Necâşî'nin elçisi Ebrehe adlı câriyenin getirdiği haber kadar, beni hayatta hiçbir şey heyecanlandırmamıştır. Ebrehe, Habeşistan kralı Necâşî'nin elbise ve kokularını hazırlayan bir işçiydi. Bir gün benden izin isteyerek konuşmak istediğini bildirdi. Ben de kabul ettim: "Resûlullah, krala seninle evlenmek istediğini bildiren bir mektup yazmış" dedi. Ben de "Allah sana da hayırlı müjdeler versin" dedim. Ebrehe, "Kral, nikâhını kıymak için bir vekil tayin etmeni istiyor", dedi. Hemen Said b. Âs'ın oğlu Halid'i çağırdım ve onu vekil tayin ettim. Sevincimden el ve ayak bileklerimdeki dört gümüş bilezikle, ayak parmaklarımdaki gümüş yüzüklerin hepsini Ebrehe'ye verdim. Söz kesildiğinin ertesi günü Necâşî, Ca'fer b. Ebû Tâlib'e orada bulunan bütün Müslümanlar'ı toplamasını emretti ve kısa bir konuşma yaptıktan sonra, "Resûlullah'ın isteğine uyarak Ebû Süfyan'ın kızı Ümmü Habibe'yi O'na nikâhladım" dedi.

Bu olay hicretin 6. yılında meydana geldi. Bu, Ümmü Habibe'nin dine şevkle bağlanışının bir mükâfatı idi. Hangi Müslüman kadın böyle bir mükâfattan şeref duymazdı? Daha sonra Medine'ye geldi.

Bu evlilik, Ebû Süfyan'ın Hz. Peygamber'e olan kinini ve düşmanlığını yumuşatmaya ilk adım olmuştur. Zira Ebû Süfyan, bu evlilikten sonra Hz. Peygamber'e karşı yavaş yavaş yumuşamıştır. Ebû Süfyan, Medine'ye gelip, Mekke'nin fethi için hazırlık yapan Hz. Peygamber'in huzuruna çıkmış veO'ndan Hudeybiye anlaşmasını uzatmasını istemişti. Hz. Peygamber de ona olumlu cevap vermemişti. O da kalkıp kızı Ümmü Habibe'nin yanına gitti. İçeriye girerek Hz. Peygamber'in yatağına oturmak istedi. Fakat Ümmü Habibe, yatağı hemen dürüp kaldırdı. Bunun üzerine Ebû Süfyan, "Kızım, yatağı mı bana lâyık görmedin? Yoksa beni mi yatağa?" dedi. Ümmü Habibe de, "Yatağı sana lâyık görmedim, çünkü o Resûlullah'ın yatağıdır. Sen ise pis bir müşriksin" dedi. O zaman babası, "Kızım, sen benden ayrıldıktan sonra çok kötü olmuşsun", dedi. Bilindiği gibi, daha sonra Ebû Süfyan da Müslüman olma şerefini kazanacak ve kızını memnun edecektir.

Ümmü Habibe, Hz. Peygamber'in evlendiği en yakın akraba kızıdır. Zira Ümmü Habibe'nin babası, Ebû Süfyan, Hz. Peygamber'in amcasının oğludur. Yine Ümmü Habibe, hanımları arasında kendisine en fazla mehir verdiği hanımıdır. Ona dört yüz dirhem mehir vermiştir. Hz. Peygamber'in vefatından sonra, uzun bir süre yaşayan Ümmü Habibe, kardeşi Muâviye'yi ziyaret için Şam'a kadar da gitmiştir. Orada öldüğü söyleniyorsa da, Medine'de 59/679 yılında vefat ettiği daha doğru olanıdır. Hz. Âişe'nin naklettiğine göre, Ümmü Habibe, kendisini hasta iken yanına davet etmiş ve Hz. Âişe'ye, "Benimle senin ve diğer kumalarımız arasında bazı kırgınlıklar oldu. Allah beni ve seni onlardan dolayı affetsin" demiştir. Bunun üzerine Hz. Âişe, "Ben sana olan hakkımı helâl ettim, Allah sana bu konuda bir şey sormayacak" diye cevap vermişti. Ümmü Habibe ise, "Beni sevindirdin, Allah da seni sevindirsin" diye duada bulunmustu. (İbn

Sa'd, 8/100)

Ümmü Habibe'den altmış beş hadîs rivayet edilmiştir. Buharî'de yer alan bu hadîslerden ikisinin meâli şöyledir:

Bir defasında ben: Yâ Resûlullah, Ebû Süfyan kızı hemşiremi nikâh ediniz, dedim. Resûlullah: Acayip, siz, kıskanmayıp bunu arzu eder misiniz? buyurdu. Ben de: Evet arzu ederim. Çünkü sizin için ortaktan hali ve tek değilim. İsterim ki size karşı sevgimde, bâri kızkardeşim bana ortak olsun, dedim. Bunun üzerine Hz. Peygamber, (s.a.v.): İyi bil ki, kızkardeşin bana helâl değildir, buyurdu. Ben: İyi ama, biz duyuyoruz ki, siz Ebû Seleme'nin kızını nikâh etmek istiyormuşsunuz, dedim. Resûlullah da: "Refikâm Ümmü Seleme'nin kızını mı?" diye sordu. Ben de: "Evet" dedim. Resûlullah: Ümmü Seleme'nin kızı (Zeyneb) benim vesâyet ve terbiyem altında olan üvey kızımdır, ve bana nikâhı haramdır. Böyle olmasa bile, yine bana nikâhı helâl olmaz. Çünkü o, benim süt kardeşimin kızıdır: Beni ve onun babası Ebû Seleme'yi Süveybe emzirmiştir, dedi. Ve bir daha bana kızlarınızı, kızkardeşlerinizi sakın teklif etmeyiniz, diye tembihte bulundu. (Tecrid Tercemesi 11/271-272)

Ümmü Habibe, iki kızkardeşin birden bir kişinin nikâhlısı olmasının haram olduğunu bilmiyordu. Bu sebeple bu teklifi yapmıştı. Fakat Hz. Peygamber, bu sözleriyle, böyle bir durumun haram olduğunu açıklamıştır.

ÜMMÜ HÂNÎ (r.a.)

Ebû Tâlib'in kızı, Hz. Ali'nin kızkardeşidir. Adı, Fâhite, bir başka rivayete göre Fâtıma'dır. Ümmü Hânî, künyesidir.

Ümmü Hânî, Mahzumoğulları'ndan Hübeyre b. Amr ile evliydi. Resûlullah, dedesi Abdulmuttalib'in vefatından yani sekiz yaşından itibaren amcası Ebû Tâlib'in evinde büyüdüğü için, yengesini anne gibi, Ümmü Hânî'yi de kızkardeşi gibi severdi. Ümmü Hânî, kocasıyla beraber müşrik olarak Mekke'de kalmıştı. Bu durum Mekke'nin fethine kadar sürdü. Mekke'nin fethedildiği gün kocası Hübeyre, Necran taraflarına kaçtı.

Mekke'nin fethi günü Ümmü Hânî, Hind binti Utbe, Ümmü Hakîm binti Hâris, Fâhite binti Velîd gibi Kureyş ulularının hanımları da dahil on kişilik bir grup halinde Resûlullah'ın huzuruna çıkıp bîat edip Müslüman oldular. Sonra evine geldi. Bu sırada kocasının akrabası Hâris b. Hişâm ile Züheyr b. Umeyye evine gelerek himayesine sığındılar. Ümmü Hânî, üzerinde savaş elbiseleri olduğu halde kızkardeşini görmeye gelen Hz. Ali'ye, evine sığınan bu iki müşriği teslim etmedi. Uzun münakâşa ve çabadan sonra durumdan Resûlullah (s.a.v.) haberdar edilebildi. Hz. Peygamber; "Senin himayene aldığın bizim de himayemizdedir. Senin eman verdiğine biz de eman vermişizdir" buyurdular.

Ümmü Hânî'nin gerek Kütüb-i Sitte'de ve gerekse diğer hadîs kitaplarında, Resûlullah'tan rivayet ettiği bir hayli hadîs vardır. Kendisinden çocukları, torunları, azadlısı Ebû Mürre ve Ebû Sâlih, yeğeni Abdullah b. Abbas ve diğerleri hadîs almışlardır. Hz. Ali devrinden daha sonraya kadar yaşadığı bilinmektedir.

ÜMMÜ HARÂM (r.a.)

Soy silsilesi: Ümmü Harâm binti Milhân b. Hâlid b. Zeyd b. Harâm el-Ensâriyye olup, Harâm b. Milhân'ın kardeşi, Enes b. Mâlik'in teyzesidir. Adının Rumeysâ olduğu söylenmekle birlikte

çoğu defa kızkardeşi Ummü Süleym ile birbirine karıştırılmaktadır. Resûl-i Ekrem'in halasının kızıdır.

Ümmü Harâm, Medineliler'in ilk Müslüman olanlarındandır. İlk kocası Amr b. Kays olup ondan Abdullah ve Kays adında iki oğlu olmuş, fakat kocası Müslüman olmamakta direnince ondan ayrılmıştır.

Ümmü Harâm'ın evi Kuba mahallesinde idi. Resûlullah aynı zamanda yakın akrabası olan Ümmü Harâm'ı sık sık ziyaret eder, o da Resûlullah'a (s.a.v.) hürmet ve hizmet ederdi. Bir defasında Resûlullah (s.a.v.) bir öğle vakti Ümmü Harâm'ın evine uğradı. Ümmü Haram Resûlullah'a (s.a.v.) yemek ikram etti. Yemekten sonra biraz uyudu. Resûlullah'ın uykusundan gülerek uyandığını gören Ümmü Harâm, bunun sebebini sorduğunda Hz. Peygamber; "Rüyamda ümmetimden bir topluluğun gemilerle denize açıldığını gördüm. Onun için de sevincimden güldüm" buyurdu. Ümmü Harâm, Resûlullah'tan kendisi için de dua etmesini istedi. Hz. Peygamber de dua etti. Daha sonra tekrar uyuyup uyandığında: "Sen de onlardansın, onların ilkindensin. Sonuncularından değilsin" buyurdular.

Yıllar sonra, Suriye valisi Muâviye, halife Hz. Osman'dan izin alarak Kıbrıs'a bir donanma gönderdi. Orduda, Ubâde b. Sâmit, Ebû Zerr gibi ünlü sahâbîler ve Ümmü Harâm da vardı. Kıbrıs fethedilip dönülürken Larnaka bölgesinde Tuz Gölü'nün yanında Ümmü Harâm'ın binmiş olduğu at ürktü. Ümmü Harâm attan düştü, boynu kırıldı ve orada vefat etti. Hicretin 29. yılında Kıbrıs'ta şehid olan Ümmü Harâm'ın mezarının bulunduğu bu yer, bugün hâlâ Sultan Türbesi olarak bilinmektedir.

ÜMMÜ HAYR (r.a.)

Hz. Ebû Bekir'in annesidir. Soy silsilesi şöyledir: Selma binti Sahr b. Âmir b. Ka'b b. Sa'd b. Teym b. Mürre. Künyesi ise Ümmü'l-Hayr'dır.

Hz. Hamza'nın Müslüman olduğu ve Hz. Ebû Bekir'in Mescid-i Haram'da Kureyşliler'i Allah'a ve Resûlü'ne iman etmeye davet edip de dövüle dövüle yerlere serildiği günün gecesinde, Resûlullah'ın bulunduğu Dâr-ı Erkâm'a giden Ebû Bekir; "Yâ Resûlullah, annem, çocuklarına karşı çok şefkatli bir annedir. Onun için Allah'a dua edip kendisini de İslâmiyet'e davet ediversen" dedi. Bunun üzerine Peygamberimiz (s.a.v.) Allah'a dua edip Ümmü Hayr'ı İslâm'a davet etti. O da böylece Müslüman oldu. Halkı İslâm'a davet ettiği için dövülerek yerlere serilen Ebû Bekir, evine kilim içinde taşınarak götürüldü. Kendine geldiğinde de ilk sorusu "Resûlullah nasıl?" oldu.

Ümmü Hayr, oğlu Hz. Ebû Bekir'den daha uzun süre yaşadı. Hz. Ömer'in hilâfetinin ilk yıllarında kocası Ebû Kuhâfe'den önce vefat etti.

ÜMMÜ KÜLSÜM (r.a.)

Hz. Peygamber'in kızı, Hz. Osman'ın zevcesi. Ümmü Külsüm, Peygamberimiz'in en küçük kızı Hz. Fâtıma'nın büyüğü idi.

Ümmü Külsüm, Peygamberimiz'in risâlet görevini yüklenmesinden önce Ebû Leheb'in oğlu Utebye ile nişanlanmış, fakat henüz düğün olmamıştı. İslâmiyet gelince Ümmü Külsüm, annesi Hz. Hatice validemizle birlikte Müslüman oldu. Ebû Leheb'in İslâm'a karşı dinmez kini ve düşman-

lığı üzerine onu kınayan Tebbet sûresini nâzil olunca, Ebû Leheb oğluna: "Eğer, Muhammed'in kızını boşamaz, ondan ayrılmazsan, başım başına haram olsun" demiş, Uteybe de, evlenmeden nişanlısı Ümmü Külsüm'den ayrılmıştı.

Resûlullah, Medine'ye hicret ettiğinde bütün aile efradını da Medine'ye getirtti. Bunlar arasında Ümmü Külsüm de vardı. Ümmü Külsüm'ün Hz. Osman'la evli bulunan kızkardeşi Hz. Rukıyye, Bedir savaşından sonra vefat etmişti. Hz. Osman, zevcesini kaybetmenin yanısıra Resûlullah'la olan akrabalığının sona ermesine de ayrıca çok üzülüyordu. Bir gün Peygamberimiz: "Ey Osman, Cebrâil, Rukıyye'nin kızkardeşi Ümmü Külsüm'ü aynı miktarda mehirle sana nikâhlamamı bana Allah tarafından emretti." buyurarak kızı Ümmü Külsüm'ü, hicretin üçüncü yılında Hz. Osman'a nikâhladı. Hz. Osman'a "zinnûreyn" yani, "iki nur sahibi" denmesi bu yüzdendir.

Ümmü Külsüm'ün, Hz. Osman'dan çocuğu olmamıştır. Hicretin dokuzuncu yılında vefat etmiş, cenazesini Hz. Safiyye ve Esmâ binti Umeys yıkamış, namazını Resûlullah kıldırmıştır.

ÜMMÜ KÜLSÜM binti UKBE (r.a.)

Ümmü Külsüm binti Ukbe, Hz. Peygamber'in ve İslâm'ın azılı düşmanlarından olup Bedir'de Müslümanlarca katledilen Ukbe b. Ebû Muayt'ın kızıdır. Soy silsilesi, Ümmü Külsüm binti Ukbe b. Ebû Muayt Ebân b. Ebû Amr Zekvan b. Ümeyye el- Kureşiyye'dir.

Ümmü Külsüm binti Ukbe, Mekke'de iken Müslüman olmuş, fakat ne Müslümanlığını açıklayabilmiş, ne de hicret esnasında bir fırsat bulup Medine'ye hicret edebilmişti. Fakat Ümmü Külsüm, hicret için bir fırsat arıyordu. Nihayet hicretin altıncı yılında Hudeybiye anlaşması imzalanınca gerginlik biraz azalmıştı. Bu esnada bir gün evinden ayrılan Ümmü Külsüm tek başına, Huzâalı bir kafilenin de yardımıyla Medine'ye gelmiştir. Bu itibarla, Medine'ye tek başına hicret eden Kureyşli ilk kadındır.

Ümmü Külsüm, Medine'ye gelince doğruca Resûlullah'ın (s.a.v.) zevcelerinden Ümmü Seleme'nin yanına gitti ve Peygamber'in kendisini Mekke'ye geri göndermemesini istedi. Resûlullah'ın huzuruna çıktığında da: "Yâ Resûlullah, ben dinim uğruna senin yanına kaçıp geldim. Beni koru. Müşriklerin yanına geri gönderme. Beni geri çevirirsen onlar bana işkence yapar, beni dinimden döndürmeye uğraşırlar. Ben ise işkenceye dayanamam. Nihayet ben bir kadınım" dedi. Hudeybiye anlaşması gereğince, yurtlarını terkederek hicret edenlerin iadesi gerekiyordu. Bu durumda Resûlullah: "Muhakkak ki Yüce Allah kadınlar hakkında bu ahdi bozar" temennisinde bulundu. Bunun üzerine nâzil olan âyette(Mümtahine,10) kadınların iade edilmemesi istendi. Ümmü Külsüm'ü geri almak için gelen erkek kardeşlerini geri çevirdi.

Medine'ye hicretten sonra Ümmü Külsüm'e, sahâbenin birçok ileri geleni tâlib oldu. Fakat o, Peygamberimiz'e ve ana bir kardeşi Hz. Osman'a danıştı. Peygamberimiz'in tavsiyesine uyarak Zeyd b. Hârise ile evlendi. Zeyd, hicretin yedinci yılında Mûte savaşında şehid olunca dul kaldı. Daha sonra Zübeyr b. Avvam, daha sonra da Abdurrahman b. Avf ile evlendi. Abdurrahman b. Avf'ın vefatı üzerine de Amr b. Âs ile evlendi. Aradan birkaç yıl geçmeden de vefat etti.

Sahâbîler

ANSİKLOPEDİSİ

FASİKÜL-29

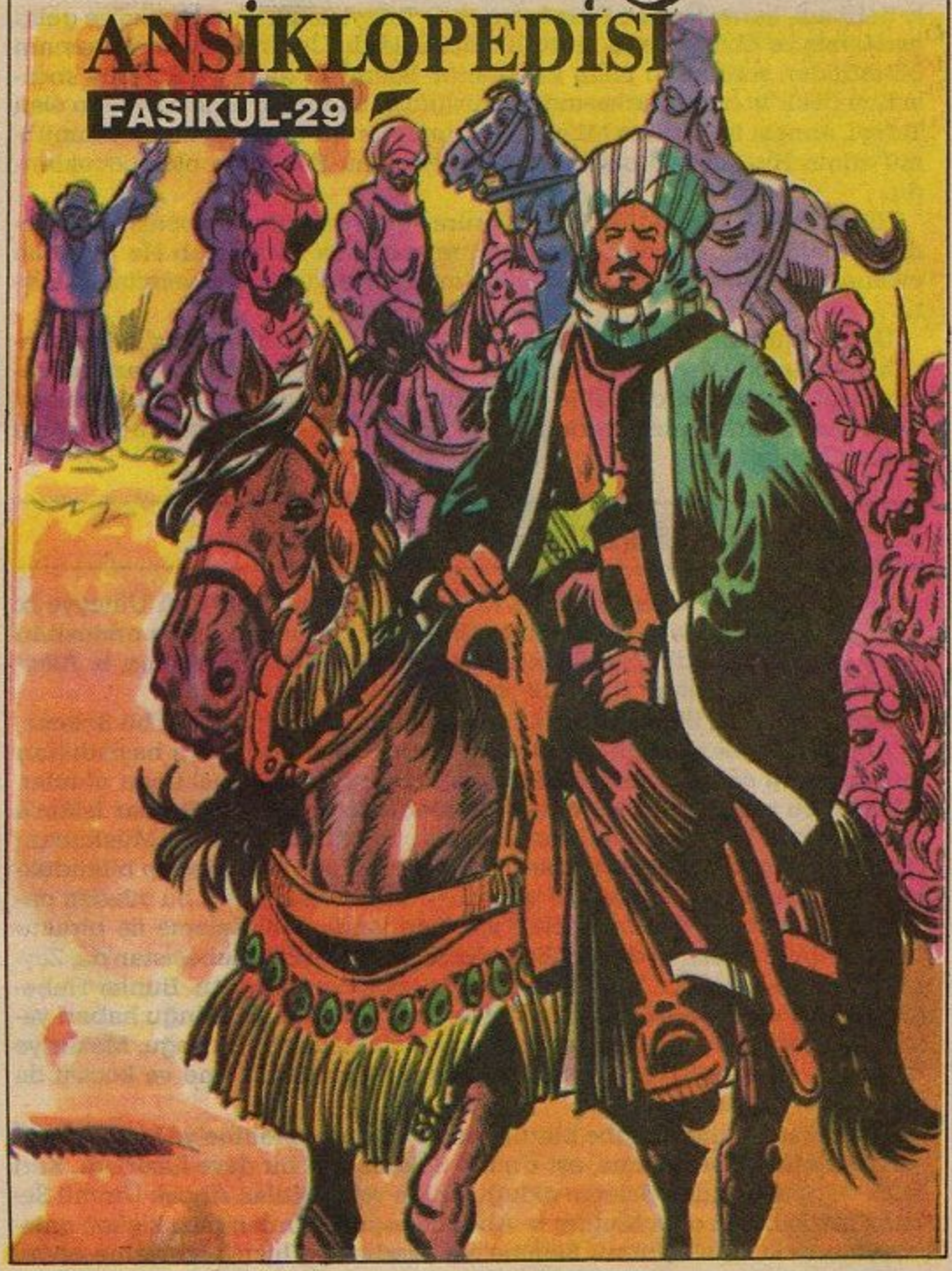

ÜMMÜ RÛMÂN (r.a.)

Hz. Âişe'nin annesi, Hz.Ebû Bekir'in zevcesi olup ilk Müslümanlar'dandır. Soy silsilesi şöyledir: Ümmü Rûmân binti Âmir b. Uveymir b. Abdu-şems b. Attâb b. Üzeyne b. Ganm b. Mâlik b. Kinâne. Aslen Yemenli olup asıl adı Zeyneb'dir. Ümmü Rûmân ise künyesidir.

Ümmü Rûmân, daha önce Abdullah b. Sebhara ile evli idi. Abdullah b. Sebhara, karısı Ümmü Rûmân ve oğlu Tufeyl ile birlikte Mekke'ye gelip yerleşmiş ve Ebû Bekir'in müttefiki olmuşlardı. Ümmü Rûmân, kocasının ölümünden sonra Ebû Bekir ile evlendi. İslâmiyet'in ilk günlerinde kocası Ebû Bekir'in hemen arkasından Müslüman olmuştur. İlk kocasından olan Tufeyl, annesi ile birlikte Müslüman olmuştur. Abdurrahman ile Ümmü'l-mü'minîn Hz. Âişe, Ümmü Rûmân'ın Hz. Ebû Bekir'den olan çocuklarıdır.

Hz. Ebû Bekir, hicretten kısa bir süre sonra karısını ve çocuklarını Medine'ye aldırmış, bundan kısa bir süre sonra da Resûlullah Hz. Âişe ile evlenerek Ümmü Rûmân, Resûlullah'ın kayınvalidesi olma şerefine ermiştir.

Ümmü Rûmân, hicretin dokuzuncu yılında, Peygamberimiz'in kadınları hakkındaki "tahyir" âyetinin inişinden sonra vefat etti. Cenaze namazını Resûlullah kıldırdı. Kabre de Resûl-i Ekrem indirdi ve etrafındakilere; "Her kim Cennet hûrîlerinden birine bakmak istiyorsa, Ümmü Rûmân'a baksın" buyurdu.

ÜMMÜ SELEME (r.a.)

Ümmü Seleme'nin soyu: Ümmü Seleme binti Ebû Ümeyye b. Muğîre b. Abdullah b. Ömer. Bu kadın sahâbînin annesinin adı, Âtike binti Âmir b. Rabîa b. Mâlik b. Huzeyme b. Alkama b. Firas b. Ganm b. Mâlik b. Kinâne idi.

Ümmü Seleme, ilk önce Berrâ binti Abdülmuttalib'in oğlu Ebû Seleme b. Abdülesed ile evlendi. Resûlullah (s.a.v.) İslâm'ı yaymaya başladıktan kısa bir süre sonra Ümmü Seleme ve kocası hemen Müslüman oldular. Böylece bu mutlu çift ilk İslâm'a girenler içinde yer aldı. Bunlar İslâm'a girmekle çok bahtiyar olmuşlardı. Ancak, müşrikler diğer ilk Müslümanlar gibi bunlara da yapmadıklarını bırakmadılar. Onlara, doğup büyüdükleri öz yurtlarını çekilmez hale getirdiler. Resûlullah (s.a.v.) bu yüzden onlara Habeşistan'a hicret etmeleri için izin verdi. Ebû Seleme ile birlikte hanımı Ümmü Seleme de bu ülkeye hicret etti. Onların Habeşistan'da, Zeyneb, Seleme, Ömer ve Dürre isimlerinde çocukları olmuştu. Bunlar Habeşistan'da iken birara Mekkeliler'in hepsinin Müslüman olduğu haberi yayıldı. Bu haberi duyan Habeşistan'daki Müslümanlar'ın bir çoğu, Mekke'ye dönmeye karar verdiler. Dönenler arasında Ümmü Seleme ve kocası da bulunuyordu.

Ebû Seleme ikinci Akabe bîatından bir yıl önce, Medine'ye hicret etmeye hazırlandı. Ebû Seleme, eşi Ümmü Seleme için bir deve hazırladı. Karı koca ve oğullarından Seleme olduğu halde yola çıktılar. Ancak Ümmü Seleme'nin kabilesi olan Muğîre b. Abdullahoğulları'ndan bazı kişiler, onların yolunu keserek Ümmü Seleme'nin Medine'ye hicret etmesine engel

oldular ve onu götürerek kendi yanlarında göz hapsinde tuttular. Bundan sonrasını Ümmü Seleme'nin kendi ağzından dinleyelim: "Kocam Ebû Seleme, Medine'ye gitti. Beni kocamdan ve oğlumdan ayırdılar. Bir yıla yakın bir süre, her sabah Ebtah denilen yere çıkar, orada oturur, akşama kadar gözyaşı dökerdim. Bir gün Muğîre'nin oğullarından birisi yanıma uğradı. Halimi görünce bana acıdı. Muğîreoğulları'na: Şu zavallı kadını, kocasından ve oğlundan ayırdınız. Ne diye hâlâ serbest bırakmazsınız, diyerek çıkıştı. Muğîreoğulları bana: İstiyorsan kocanın yanına git, dediler. Abdülesedoğulları da yanlarında bulunan oğlum Seleme'yi bana geri verdiler. Devemin yanına vardım. Oğlumu alıp Hevdec'in içine yerleştirdim. Sonra da Medine'de bulunan kocama kavuşmak için yola çıktım. Yanımda hiç kimse yoktu. Ten'im denilen yere varınca, Abdüddâroğulları'nın kardeşi Osman b. Talha ile karşılaştım. Bana: Ey Ümmü Seleme, nereye gidiyorsun? diye sordu. Medine'deki kocamın yanına gitmek istiyorum, dedim. Yanında hiç kimse yok mu? diye sordu. Ben: Hayır Allah ve şu çocuğumdan başka hiçbir kimse yok, dedim. Osman: Vallahi, sen yalnız bırakılamazsın, diyerek devenin yularını tuttu ve benimle yola düştü. Vallahi, Araplar içinde ondan daha iyilik sever hiçbir kişi görmedim. Her konakladığımız yerde devemi ıhdırır, sonra benden uzaklaşırdı. Hatta birara devem benden geride kalmıştı. Sonra onu bir ağaca bağladı, kendisi de yanımdan uzaklaşıp ağacın altına uzandı. Bir süre sonra devemi yanıma doğru sürdü ve haydi bin dedi ve yine benden uzaklaştı. Ben deveme binip üzerine yerleşince gelip yuları tuttu ve tekrar konaklama yerine gelinceye kadar yuları elinden bırakmadı. Amr b. Avfoğulları'nın köyü olan Kuba'yı görünce (ki, Ebû Seleme buraya yerleşmişti.) Osman: Kocan bu köyde mi? Haydi Allah'ın bereketi üzere oraya gir, dedi ve sonra da kendisi ayrılıp Mekke'ye geri döndü."

Ümmü Seleme'nin kocası Ebû Seleme, Uhud savaşında yaralanmıştı. Aldığı yara yüzünden Ebû Seleme hicretin 4. yılında vefat edince Ümmü Seleme dul kaldı. Bir süre sonra Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer bu sahâbîye evlenme teklifinde bulundular, ancak o, bu teklifleri reddetti. Ümmü Seleme'nin, birara kocası Ebû Seleme'nin Resûlullah (s.a.v.)'tan: "Müslümanlardan felâketle karşılaşan bir kimse: Biz, elbette Allah'a âidiz ve elbette O'na dönücüleriz, (Bakara, 156) meâlindeki âyeti okur ve sonra da: Ey Allah'ım! Felâket anında bana yardım et ve ona karşılık bana daha hayırlısını ihsan et diye dua ederse, muhakkak Allah bunun gereğini yapar", buyurduğu aklına geldi ve bu şekilde dua etti. Bir başka rivâyete göre, Ebû Seleme ölünce, Ümmü Seleme Resûlullah'a giderek: "Ebû Seleme öldü, ne diyeyim, nasıl dua edeyim" diye sorduğunda Hz. Peygamber: "Ey Allah'ım! Beni ve onu affet, bana onun ardından ondan daha hayırlı, daha güzel bir karşılık ver diye dua et" buyurmuştur.

Resûlullah (s.a.v), Ümmü Seleme'ye kocasının ölümünden sonra 4 ay 10 gün bir başka ifade ile iddet sûresini bekledikten sonra evlenme teklifinde bulundu. Ümmü Seleme, kendisinin kıskanç olduğunu, çocuklarının bulunduğunu ve yaşlı olduğunu söyleyerek evlenmek istemediğini söyledi. Resûlullah (s.a.v.): "Kıskançlıktan bahsettin, umarım Allah onu senden giderir. Yaşlılıktan bahsettin, senin başına gelenin benzeri benim başıma gelmiştir. (Ben de senin yaşına yakın yaştayım.) Çoluk çocuktan bahsettin, senin çocukların benim de çocuğumdur" buyurdu. Bir süre sonra Resûlullah (s.a.v.) ile Ümmü Seleme evlendi. Resûlullah, evlenme merasimi sırasında misafirlere yemek verdi.

Hz. Ümmü Seleme otoriter ve sözü dinlenen bir kadındı. Resûlullah (s.a.v.) bazı konularda zaman zaman onun görüşüne başvururdu. Mekke-

nin fethi sırasında Resûlullah (s.a.v.)'ın yanında Ümmü Seleme de hazır bulunuyordu.

Resûlullah (s.a.v), vefat ettikten sonra Ümmü Seleme'ye, Hz. Ebû Bekir baktı. Hz. Ömer de bu kadın sahâbîye Hz. Peygamber'in diğer hanımları ile birlikte yıllık tahsisat ayırdı. Gerek Hz. Ebû Bekir ve gerekse Hz. Ömer mü'minlerin annesi olan bu kadın sahâbîye çok saygı gösterirlerdi.

Hz. Ümmü Seleme, çok alçak gönüllü bir sahâbî idi. Muttalib b. Abdullah, Ümmü Seleme'nin yatsı vaktinde Resûlullah (s.a.v.) ile gerdeğe girdiğini, aynı gecenin şafak vaktinde ise, un öğütmeye gittiğini haber vermiştir.

Ümmü Seleme, çok zekî ve dirâyetli birisiydi. Bu bakımdan birçok sahâbî ve tâbiî ona gelerek karşılaştıkları problemlerde kendisi ile istişâre ederlerdi. Ümmü Seleme, çok güzel konuşurdu. Bu yüzden çok büyük ikna gücüne sahipti. Ümmü Seleme'nin kızlarından Zeyneb de büyük bir hukukçuydu.

Ümmü Seleme, hadîs rivâyet eden kadın sahâbîlerden birisidir. Toplam 378 hadîs nakletmiştir. O, Resûlullah (s.a.v.)'tan doğrudan aldığı hadîslerin dışında Ebû Seleme ve Hz. Fâtıma'dan da hadîs nakletmiştir. Kendisinden de oğlu Ömer ve kızı Zeyneb ile kardeşi Âmir, yeğeni Mus'ab b. Abdullah hadîs nakletmişlerdir. Ayrıca Abdullah b. Râfi, Nâfi, Ebû Osman en-Nehdî, Ebû Vâil, Said b. Müseyyeb, Urve, Süleyman b. Yesar başta olmak üzere çok sayıda sahâbî ve tâbiî hadîs nakletmişlerdir. Yine bu kadın, sahâbî, Belâzürî'nin bildirdiğine göre kadın sahâbîler içinde fıkhı en iyi bilenlerden birisiydi.

Hz. Ümmü Seleme, hicretin 61. yılında 84 yaşındayken vefat etti. Resûlullah (s.a.v.)'ın hanımları içinde en son vefat eden Ümmü Seleme olmuştur. Cenaze namazı Bâkî kabristanında kılındı ve oraya defnedildi.

ÜMMÜ SÜLEYM (r.a.)

Enes b. Mâlik'in annesi, Haram b. Milhân'ın kızkardeşidir. Soy silsilesi şöyledir: Ümmü Süleym binti Milhân b. Halid b. Zeyd b. Haram b. Cündüb el-Ensârî. Asıl adının Gumeysâ veya Rumeysâ, Sehle veya Rümeyle olduğu söylenir. Ümmü Süleym künyesidir.

Ensâr'ın ilk Müslümanlar'ındandır. Kocası Mâlik b. Nadr Müslümanlığı kabule yanaşmamış, hicret esnasında genç bir çocuk olan oğlu Enes b. Mâlik ise, biraz da annesinin telkiniyle Müslüman olmuştur. Kocası, çok geçmeden bir düşmanı tarafından öldürüldü. Ümmü Süleym oğlu Enes'i Hz. Peygamber'in hizmetine verdi ve: "Yâ Resûlullah benim size ikram edecek bir şeyim yok. Bari oğlum size hizmet etsin" diyerek Enes'i Resûlullah'a (s.a.v.) teslim etti. Hz. Peygamber de (s.a.v.) Enes için dua ederek: "Allah'ım ona çok mal ve evlad ver, ömrünü uzun et, günahlarını affet" diye dua etti. Enes anlatır; "Resûlullah'a on yıl hizmet ettim. Vallahi seferde ve barışta olsun ne bana kötü bir lâf söyledi ne de yüz ekşitti."

Dul kalan Ümmü Süleym'e, Medineli müşriklerden Ebû Talha talip oldu. Fakat Ümmü Süleym: "Sana faydası ve zararı dokunmayan bir taşa tapınıyorsun. Bir marangozun getirip senin için yonttuğu bir ağaç parçasının sana ne faydası, ne de zararı olur" diyerek onu tenkit etti ve reddetti. Bu söz Ebû Talha'ya tesir etti. Müslüman oldu ve evlendiler. Bu evlilikten doğan çocuklarından ilki öldüğünde Ümmü Süleym metanetini hiç kaybetmedi, kocasına "Emanet sahibinin emanetini geri aldığını" söyleyerek onu da teskin etti. Resûlullah, onların doğacak çocukları için dua

etti. Çocuk doğduğunda Peygamberimiz ona Abdullah ismini koydu. Gerçekten de Abdullah'ın dokuz oğlu olmuş ve hepsi de Kur'ân'ı hıfzetmiştir.

Ümmü Süleym, Uhud savaşına katılmış, susayanlara su dağıtıp yaralıları tedavi etmiştir. Mekke'nin fethine ve Huneyn savaşına da katılan Ümmü Süleym, savaşta aktif olarak hizmet ediyor, gerektiğinde de müşriklerle savaşma cesaretini gösteriyordu.

Resûlullah Ümmü Süleym'i çok sever, sık sık onu ziyaret eder ve gönlünü alırdı. Bir hadîste Resûlullah; "Cennet'te yürürken arkamda bir ayak sesi işittim. Bu kimindir diye sorduğumda, bu Enes'in annesi Gumeysâ binti Milhân'ındır, dediler" buyurmuştur.

Ümmü Süleym de Resûlullah'ı çok sever, O'nun sünnetini izlemeye, tavsiyelerini tutmaya çalışırdı. Resûlullah'tan rivayet ettiği hadîsleri genelde oğlu Enes diğer râvîlere aktarmıştır.

ÜMMÜ UBEYS (r.a.)

İlk Müslümanlar'dandır. Zinnîre Hatun'un kızı, Küreyz b. Rebîa b. Hâbib b. Abduşems'in de zevcesi idi. Oğlu Ubeys'den dolayı Ümmü Ubeys künyesiyle anılmaktadır.

Ümmü Ubeys, Zühreoğulları'nın veya Teym b. Mürreoğulları'nın câriyesi idi. Müşrikler,Müslüman olanlara,özellikle zayıf, kimsesiz köle ve cariyelere karşı acımasız tavır ve işkencelerini, yoğunlaştırmışlardı. Fakat onların bu baskısına rağmen İslâm'ın ilk devrinde onlardan da birçok Müslüman olan vardı. Bunlardan biri de Ümmü Ubeys'dir. Müşriklerin Ümmü Ubeys'e işkencesi dayanılmaz bir hal alınca Hz. Ebû Bekir, Bilâl, Âmir b. Füheyre, Nehdiyye Hatun gibi işkenceye uğrayan yedi Müslüman köle ve câriyeyi satın alıp azâd etti. Bunlardan biri de Ümmü Ubeys'di. Esved b. Abdu Yağus Müslümanlıktan dönmesi için Ümmü Ubeys'e olmadık işkenceler yapmıştı.

ÜMMÜ UMÂRE (r.a.)

Kahramanlığı ile ün yapmış kadın sahâbîlerdendir. Soy silsilesi şöyledir: Nesîbe binti Ka'b b. Amr b. Avf b. Mebzûl b. Amr b. Ganm el-Ensâriyye, Hazrec kabilesinin Neccaroğulları kolundandır. Künyesi Ümmü Umâre olup, künyesi kadar ismiyle de meşhur olmuştur. Meşhur sahâbîlerden Zeyd b. Âsım'ın zevcesidir.

Ümmü Umâre, Akabe bîatında hazır bulunan iki Medineli kadından biri olup hicretten sonra Bedir, Uhud, Hayber ve Huneyn savaşlarına katılmıştır. Ümmü Umâre, Uhud savaşına kocası Zeyd b. Âsım ve iki oğlu Abdullah ve Hubeyb ile birlikte katılmış, önceleri susayanlara su vermek, yaralıları tedavi etmek istemiş, fakat savaşın ortalarına doğru Müslümanlar'ın bozguna uğrayıp müşriklerin Resûlullah'ın (s.a.v.) etrafını kuşattıklarını görünce kılıcını çekerek, okuyla ve yayıyla savaşa bizzat katılmıştır.

Uhud savaşında yaralanan oğlu Abdullah'ın yarasını saran Ümmü Umâre, yarayı sardıktan sonra oğluna: "Haydi kalk, savaşalım" deyince Resûlullah (s.a.v.): "Ey Ümmü Umâre, senin katlandığın şeye herkes katlanabilir mi?" buyurmuştur. Resûl-i Ekrem Ümmü Umâre'ye, oğlunu yaralayan müşriki göstermiş, Ümmü Umâre onu bir hamlede yere yıkıp öldürmüştür. Savaşta Resûlullah'ın etrafından ayrılmayıp âdeta etrafında çelik bir

set oluşturan sahâbîlerin arasında yeralan Ümmü Umâre kılıç sallayarak, ok atarak müşriklerle savaşmış, bu arada boynundan da ağır bir şekilde yaralanmıştır. Hz. Peygamber, bütün hane halkları için hayır dua etmiş, buna dünyalar kadar sevinen Ümmü Umâre: "Artık dünyada başıma gelen hiçbir şeye aldırış etmem" demiştir.

Savaş sonrası, Medine'de Resûlullah (s.a.v.) "Uhud günü, sağıma, soluma döndükçe, hep Ümmü Umâre'nin yanıbaşımda çarpıştığını görüyordum" buyurarak, bu sahâbîyenin kahramanlığını tekrar tekrar anmıştır.

Ümmü Umâre, Resûlullah ile birlikte, hicretin altıncı yılında Hudeybiye barışına, sekizinci yılında da Mekke'nin fethine katılmış veda haccında bulunmuştur.

Hz. Ebû Bekir devrinde Yemen taraflarında irtidad ve isyan olayları başgöstermiş, yalancı peygamber Müseyleme, Ümmü Umâre'nin oğlu Hubeyb'i, elçi olmasına rağmen işkence ile öldürmüştür. Bu haber üzerine Ümmü Umâre "şehid anası oldum" diye sevinmekle birlikte, oğlunun intikamını almak üzere Halid b. Velîd kumandasındaki orduya katılarak Yemâme savaşında bulunmuş, gözleriyle Müseyleme'nin öldürülmesini görmüş, altmış yaşlarında olduğu halde katıldığı bu savaşta on iki yara almış, savaş sırasında İslâm askerlerini gayretlendirmiştir.

Savaşlarda, İslâm uğruna erkekler gibi kahramanca savaşan Ümmü Umâre, Yemâme savaşından sonra Medine'ye dönmüş, ömrünün son devresini sükûnetle geçirmiştir. Resûlullah'tan rivâyet ettiği hadîsler vardır.

ÜSÂME b. ZEYD (r.a.)

Babası, Peygamberimiz'in azadlısı Zeyd b. Hârise, annesi ise yine Resûl-i Ekrem'in azadlısı ve dadısı Ümmü Eymen'dir. Soy silsilesi şöyledir: Üsâme b. Zeyd b. Hârise b. Şurahbil b. Ka'b b. Abduluzza. Künyesi Ebû Muhammed olup lâkabı "hubb-i Resûlillah" yani "Resûlullah'ın sevgilisi"dir.

Üsâme, hicretten yaklaşık olarak yedi-sekiz yıl önce Mekke'de doğdu. Babası Zeyd b. Hârise, Resûlullah'ın azadlısı, yakını ve ilk Müslümanlardandı. Üsâme, İslâm'ın beşiğinde büyümüş, bu ortamda yetişmiş, babasıyla birlikte Medine'ye hicret etmişti.

Hicretten sonra yapılan ilk savaş ve gazvelere yaşının küçük olması sebebiyle katılamayan Üsâme, hicretin yedinci yılında bir seriyyede görev almış, sekizinci yılında da Cüheyne kabilesine gönderilen seriyyeye kumandanlık yapmıştır. Bu sıralarda tahminen onbeş yaş civarında idi. Resûlullah ondaki askerî kabiliyeti ve kumandanlık dirâyetini gördüğü için ona bu görevi vermiştir. Bu sefer esnasında bir yere kıstırdıkları adamı, kelime-i tevhidi söylemesine rağmen, sırf ölümden korktuğu için böyle söylediği kanaatiyle öldürmüş, dönüşte Resûlullah bu hareketi sebebiyle Üsâme'ye çıkışmıştır.

Mekke'nin fethine Resûlullah'ın yanıbaşında katılan Üsâme, Mekke'ye Resûlullah'ın arkasında olarak girmiş, fetih sonrası Huneyn savaşına katıldıktan sonra Hz. Peygamber'le birlikte Medine'ye dönmüştür. Resûlullah, Zeyd b. Hârise'nin komutasındaki orduyu Şam bölgesini emniyete almak için göndermiş, Mûte'de yapılan savaşta Zeyd b. Hârise, onun yerine kumandaya geçen Cafer-i Tayyar, onun da yerine geçen Abdullah b. Revaha hep şehid olmuşlardı. Bu hâdiseler Resûlullah'ı çok üzdü. Hicretin 11. yılında Üsâme'nin komutasında büyük bir ordunun hazırlanmasını ve yola çıkarılmasını emretti. Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Sa'd b. Ebî Vakkas, Ebû

Ubeyde başta olmak üzere muhâcir ve Ensâr'ın ileri gelenleri de Üsâme'nin komutası altında savaşa katılıyordu. Fakat, Üsâme'nin genç ve tecrübesiz olduğu, bu kadar ileri gelen sahâbî varken genç birinin komutanlığının doğru olmayacağı gibi dedikodular başladı. Bunun üzerine Resûlullah minbere çıktı. Çok öfkelenmişti. Allah'a hamd ve senâdan sonra dedi ki: "Ey insanlar, Üsâme'yi kumandan tayin ettiğim için bazılarınızın ileri geri konuştuğunu duydum. Allah'a yemin ederim ki Üsâme'yi kumandan tayin etmemi kınıyorsunuz. Daha önce babasını kumandan yapmamı da kınıyordunuz. Yemin ederim ki, nasıl babası kumandanlığa lâyık olduğunu göstermişse, Üsâme de babasından sonra kumandanlığa lâyık kimsedir. Babası nasıl en sevdiğim kimse idiyse, Üsâme de en sevdiğim kimselerdendir..." Fakat, Resûlullah'ın hastalığı ağırlaştı ve dâr-ı bekaya irtihal etti. Bu sebeple ordu, sefere çıkışını geciktirdi.

Hz. Ebû Bekir hâlife olunca, Üsâme'nin yola çıkmasını istedi. Bazı sahâbîler, Üsâme'nin değiştirilmesini, yerine daha tecrübeli ve itibarlı bir komutanın atanmasını teklif ettilerse de, halife Ebû Bekir, Resûlullah'ın tayin ettiği kumandanı azledemeyeceğini, Üsâme'nin yola çıkacağını kesin bir dille belirtti. Üsâme ordunun başında Mûte taraflarına gitti ve düşmanı perişan ederek, babasının da intikamını alarak geri döndü. Geride kalanlar onu parlak bir şekilde karşıladılar.

Üsâme, Hz. Ömer devrinde de bütün savaşlara aktif bir şekilde katıldı. Ancak, Hz. Osman devrinde fitne ve kargaşa başlayınca bir kenara çekilip çekişmenin dışında kalmayı tercih etti. Aynı şekilde Hz. Ali devrinde meydana gelen olaylara karışmadı. Fakat Hz. Ali'nin haklılığına inandığı için daha sonra bu çekimserliği sebebiyle pişman olduğu söylenir. Üsâme, Muâviye devrinde (H.54), altmış yaşlarında iken vefat etti.

Üsâme b. Zeyd, Resûlullah'ın yakınında ve hizmetinde olmayı şiâr edinmiş; Resûlullah'ı çok seven, faziletli bir sahâbî idi. Resûlullah'ın yanında Üsâme'nin ayrı bir yeri ve sevgisi vardır. Hz. Peygamber, çocukluğunda, torunları Hasan ve Hüseyin'i ve bir de Üsâme'yi dizlerine oturtur, onlar için hep hayır dua ederdi.

Bir gün, Hz. Abbas ve Hz. Ali, Resûlullah'ın yanına gelerek, en çok kimi sevdiklerini sormuş, Resûlullah da (s.a.v.) "Ehl-i beyt'ten kızım Fâtıma'yı, insanlar arasında da Üsâme b. Zeyid'i" sevdiğini ifade buyurmuşlardır.

Azadlı bir köle olan Zeyd b. Hârise'nin veya onun oğlu Üsâme'nin, aralarında kabile reisleri, zengin ve asillerin de bulunduğu İslâm ordusunun başına getirilmesi, Resûlullah'ın İslâm toplumunu şekillendirme yönündeki önemli adımlardan biridir. Böylece, Müslümanlar arasında, ancak ve ancak İslâm'a bağlılık, Allah ve Resûlullah sevgisi gibi ölçülerle üstünlük olacağı, soy, sop, ırk gibi unsurların, zenginlik, fakirlik gibi geçici vasıfların temel kriter olamayacağı hakikatı kafalara ve gönüllere nakşedilmiş oluyordu. İslâm'la şereflenmekle, Allah ve Resûlü yoluna başkoymakla bir insanın katedebileceği mesafe ve kazanacağı faziletin en canlı örneği, Üsâme b. Zeyd'dir.

ÜSEYD b. HUDAYR (r.a.)

Medineliler'in eşrafından ve ilk Müslümanlar'ındandır. Künyesi Ebû Yahya ve Ebû Atîk olup soy silsilesi şöyledir: Üseyd b. Hudayr b. Simâk b. Râfi b. İmriu'l-Kays b. Zeyd, b. Abduleşhel.

Üseyd'in babası Hudayr, hicret öncesi dönemde Evs kabilesinin reisi idi. Birinci Akabe bîatından sonra Resûlullah (s.a.v.) Mus'ab b. Umeyr'i Me-

dine'ye İslâm'ı anlatması için göndermişti. Mus'ab, Medine'de Es'ad b. Zürâre'nin evinde kalıyor, orada İslâm'ı anlatıyordu. Sa'd b. Muâz durumu Üseyd'e anlatınca; Üseyd kılıç ve mızrağını alarak birlikte Es'ad'ın evine gittiler. O esnada ikisi de Abdüleşheloğulları'nın önder ve ulu kişileri idiler. Niyetleri Mus'ab b. Umeyr'i hesaba çekmek, Medine'den kovmak idi. Fakat Mus'ab, onları oturtup İslâm'ı anlatınca hemen orada Müslüman oldular.

Üseyd b. Hudayr, ikinci Akabe bîatında kabilesinin temsilcisi olarak bulunmuştur. Akıllı, basiretli, iyi ok atan ve yüzme bilen bir kimseydi. Araplar arasında okuma yazma bilenler çok az olduğu halde, hem okur ve hem de yazı bilirdi. Hicretten sonra Resûlullah, Üseyd b. Hudayr ile Zeyd b. Hârise'yi din kardeşi yaptı.

Üseyd b. Hudayr'ın Bedir gazvesine katılıp katılmadığı tartışmalıdır. Uhud savaşına katılmış bu savaşta kahramanca çarpışmış, yedi yerinden yara almıştı. Hendek savaşında, ikiyüz arkadaşı ile birlikte etrafta devriye geziyor, şehri koruyor, hendeğin geçilmemesine gayret ediyordu. Hendek savaşından sonra Benî Gatafan kabilesinden bir grubun Medine'yi basma girişimi üzerine harekete geçerek küçük bir birlik ile onları bozguna uğratmıştır. Üseyd'in daha birçok savaşta, meselâ Hudeybiye barışında, Hayber'in fethinde,Tebük seferinde üstün yararlılıkları olmuştur.Mekke'nin fethinde Resûlullah'ın yanında idi.

Resûlullah'ın (s.a.v.) irtihalinden sonra Benî Sâide gölgeliğinde toplanan Hazrec'in kendi aralarından bir halife seçmeye çalıştıklarını endişe ile izleyen Üseyd b. Hudayr, Hz. Ebû Bekir'in oraya gelip duruma hâkim olması ve etkili bir konuşma yapması üzerine, Hz. Ebû Bekir'e bîat etmekte gecikmedi. Onun bu fedakâr tutumu, Müslümanlar'ın birlik içinde hareket etmesinde önemli rol oynadı.

Hz. Ebû Bekir devrinde halifenin sık sık fikir alışverişi yaptığı Üseyd, Hz. Ömer devrinde de bu olumlu tutumunu sürdürdü. Hicrî 16. yılda Kudüs fethedilip de şehrin hâkimi şehri bizzat halifeye teslim etmek isteyince Hz.Ömer, Üseyd'i Medine'de yerine vekil bırakarak Kudüs'e gitti. Üseyd, hicrî 20. veya 21. yılda Medine'de vefat etti. Bâkî kabristanına defnedildi.

Üseyd b. Hudayr, ashâbın ileri gelenlerinden ve faziletlilerinden idi. Çok güzel Kur'ân okur, Hz. Peygamber'in sünnetini, İslâm'ın ahkâmını öğrenmeye ve tebliğe çok gayret ederdi. Kur'ân'ı okurken ve dinlerken kendinden geçer, mestolur, ayrı bir ruhânî âleme dalardı. Üseyd derdi ki; "Bütün arzum, ömrümü şu üç hâl üzere geçirmek ve bu hallerden hiç ayrılmamaktır: Kur'ân'ı okuduğum ve dinlediğim zamanki halim; Resûl-i Ekrem'in hutbesini dinlediğim zamanki halim, son olarak da bir cenazeyi gördüğüm zamanki halim üzere kalmak ve âhiretteki sonumu düşünmek isterim."

Hz. Âişe der ki; "Ensâr'dan üç kimse vardır ki hiç kimse, fazilet yönünden onların üstünde sayılamazdı: Üseyd b. Hudayr, Sa'd b. Muaz, Abbâd b. Bişr."

VÂBİSA b. MA'BED (r.a.)

Soy silsilesi şöyledir: Vâbisa b. Ma'bed b. Utbe b. Hars b. Mâlik b. Hars b. Esed b. Huzeyme. Benî Huzeyme'nin, Benî Esed kolundandır. Künyesi Ebû Saîd veya Ebû Şa'sâ'dır. Vâbisa, hicretin dokuzuncu yılında kabilesinden bir grupla birlikte Medine'ye gelerek Müslüman olmuş ve Medine'de kalmıştır. Suffa ehlinden

idi. Hayatı hakkında çok az bilgiye sahip olduğumuz Vâbisa'nın Hz. Ömer devrinde Cezîre'ye gittiği, Rakka şehrine yerleştiği bilinmektedir. Orada da fakirlerle birlikte kalır ve "Resûlullah devrinde bunlar benim arkadaşlarımdı" derdi. Çok ağladığı rivâyet edilmektedir.

Vâbisa, doğrudan veya Abdullah b. Mesud ve Ümmü Kays aracılığı ile Resûlullah'tan (s.a.v.) on civarında hadîs rivayetinde bulunmuş, kendisinden de iki oğlu Sâlim ve Ömer ile Zer b. Hubeyş, Şeddâd, Râşid b. Sa'd gibi râvîler rivâyette bulunmuştur.

Vâbisa'nın Emevî halifesi Ömer b. Abdulaziz'in hilâfetinden önce, veya bu sırada, öldüğü rivayet edilir. Kabri, Rakka'da Minâretü'l-Mescid yanındadır.

VAHŞÎ b. HARB (r.a.)

Aslen Habeşli olup Kureyş müşriklerinden Cübeyr b. Mut'im'in kölesi idi. Cübeyr'in amcası Tuayme, Bedir savaşında Müslümanlar tarafından öldürülmüş, Cübeyr de Uhud savaşı öncesi Vahşî'ye; "Eğer amcamın yerine Muhammed'in amcası Hamza'yı öldürürsen seni âzâd ederim" şeklinde söz vermişti. Olayın devamını Vahşî şöyle anlatır: "Ben mızrak atmada çok usta idim. Uhud savaşı sırasında Hamza'yı aradım. Onu gördüğümde, karşısına çıkan herkesi kılıçtan geçiriyor, kimse karşısında duramıyordu. Yakınıma gelmesi için oradaki bir kayanın arkasına saklandım o sırada Siba' b. Abduluzza onun karşısına çıktı. Hamza ona bir kılıç darbesi indirdi. Ben onun başının yere yuvarlanmasından daha seri bir şey görmedim. Bu sırada hemen mızrağımı sallayıp üzerine attım. Mızrak Hamza'nın kasığına saplandı. Ölümünden emin olunca da gidip mızrağımı aldım. Mekke'ye dönünce de azâd edildim."

Mekke fethedilince Vahşî, Tâif'e kaçar. Tâif halkı da Resûlullah'a (s.a.v.), Müslüman olmak için haber gönderince yeryüzü Vahşî'ye dar gelmeye başlar. Vahşî, gerek Hz. Peygamber'in (s.a.v) affetmesinden ve gerekse Allah'ın mağrifetinden ümidini kesmiştir. Fakat ona, Resûlullah'ın engin müsamahası anlatılınca cesaretlenip Medine'ye gider, kelime-i şehâdet getirerek Müslüman olur. Hz. Peygamber ona "Sen Vahşî'sin ha" diye sorup ondan da "Evet" cevabını alınca "Otur, Hamza'yı nasıl öldürdüğünü anlat", der. Onu dinledikten sonra da "Hadi Allah iyiliğini versin, kendini benden gizle, seni hiç görmeyeyim" buyurarak hem engin müsamahasını ve hem de amcasına karşı sevgisini dile getirir.

Kur'ân'da Allah'ın şirk dışındaki günahlardan dilediğini affedeceğini bildiren âyet (Nisâ, 48, 116) ile, Allah'ın rahmetinden ümit kesilmemesini, Allah'ın bütün günahları yarlıgayıcı (mağfiret) olduğunu bildiren âyetin (Zümer, 53), Vahşî'nin bu endişe ve pişmanlığı üzerine nâzil olduğu, Resûlullah (s.a.v.) tarafından da bu müjdenin bütün Müslümanlar'ı kapsadığının haber verildiği rivayeti vardır.

Vahşî, peygamberlik taslayarak ortalığı bulandıran Müseyleme'ye karşı düzenlenen sefere katılır ve savaş meydanında, Hz. Hamza'yı şehid ettiği mızrağı ile yalancı Müseyleme'yi kasığından vurarak öldürür. Bu olay münasebetiyle Vahşî; "Bu mızrağımla cahiliyye devrimde, yani Müslüman olmazdan önce, insanların en hayırlısını, Müslüman'ken de insanların en şerlisini öldürdüm" der ve bunun önceki hatasına keffaret olmasını dilerdi.

Vahşî; Hz. Peygamber devrinden sonra da yapılan savaşlara katılmış, bu arada Yermuk savaşında önemli yararlılıklar göstermiş, ömrünün son devrinde Humus'a yerleşmiş, Hz. Osman'ın hilâfeti döneminde de vefat etmiştir.

Ebû Seleme veya Ebû Harb künyesiyle de anılan Vahşî'den, oğlu Harb ile Abdullah b. Adiyy, Cafer b. Amr b. Ümeyye ed-Damirî hadîs rivayet etmişlerdir.

Vahşî'nin hayat hikâyesi, İslâm'la şereflenmenin bütün hata ve kötülükleri örttüğünün, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) hoşgörü ve affediciliğinin güzel bir örneğidir.

VÂİL b. HUCR (r.a.)

Vâil b. Hucr b. Rebîa Vâil b. Ya'mer, Yemen bölgesindeki Hadramut'un melikinin oğludur. Soy silsilesini, Vâil b. Hucr b. Sa'd b. Mesruk b. Vâil, b. Nu'mân, b. Rebîa şeklinde rivayet edenler de vardır.

İslâm'a girişini ve hayat hikâyesini Vâil b. Hucr şöyle anlatır: "Resûlullah'ın (s.a.v.) Peygamber olarak gönderildiğini duyunca kavmimi temsilen çıkıp Medine'ye geldim. Resûlullah'ı görmeden önce ashâbı ile karşılaştım. Bana, "Sen gelmezden üç gün önce Resûlullah geleceğini müjdelemişti" dediler. Daha sonra Hz. Peygamber'in yanına çıktım. Bana iltifat ederek yanıma yaklaştı, ridasını yayıp beni üzerine oturttu. Sonra minbere çıkarak, "Ey Müslümanlar, bu adam Vâil b. Hucr'dur. Buraya uzak bir ülkeden, Hadramut'tan gelmiş, zorla değil kendi isteğiyle gelmiştir. O kral sülâlesinin sonuncularındandır. Ey Hucr'un oğlu, Allah seni ve çocuklarını doğru yoldan ayırmasın" şeklinde hitap ve dua etti. Muâviye b. Süfyan'ı yanıma katarak beni kalacağım yere götürmesini söyledi. Biraz yol katetmiştik ki Muâviye, kızgın kumların çıplak ayaklarını yaktığını, kendisini devemin terkisine almamı istedi. Ben de, "Deveyi senden kıskanacak değilim. Fakat sen kral hanedanından değilsin. Bu yüzden ayıplanmak istemem" diyerek kabul etmedim. Bu sefer, hiç olmazsa ayakkabılarımı vermemi istediğinde, yine aynı gerekçe ile kabul etmedim."

Muâviye halife olunca Kureyşli Busr b. Evdat'ı komutan tayin ederek ona "Şam'da güveni sağlayınca kılıcını çek ve Medine'ye varıncaya kadar yola devam et. Bana bîat etmek istemeyenleri öldür. Medine'ye gir, bîat etmek istemeyenleri yine öldür. Vâil b. Hucr'u diri olarak ele geçirirsen doğru bana getir" talimatını verir. Bu emir gereğince hareket edilip, Vâil huzuruna getirilince ona "Benim tahtım mı iyi, yoksa senin devenin sırtı mı?" diyerek geçmiş olayı hatırlatır. Fakat Vâil, o davranışının, cahiliyye devrinden kalma telâkkî ve mülahazaya dayalı bir davranış olduğu cevabını verir.

Muâviye, Vâil'e hürmet ve iltifat ederek onun desteğini kazanmak istemiş, hatta ona Kûfe valiliğini teklif etmiş, fakat Vâil bunu kabul etmeyerek "Ben Resûlullah'tan sonra kimsenin idaresinde çalışmam. Bilmiyor musun, kendilerine bîat ettiğim halde ne Ebû Bekir'in ne Ömer'in ve ne de Osman'ın verdiği görevi kabul ettim. Bizim memleketin halkı irtidad edince Halife Ebû Bekir bana haber gönderdi. Ben de hiçbir resmî görev almaksızın derhal mücadeleye başladım ve Allah onları tekrar İslâm'a döndürünceye kadar da mücadeleme devam ettim" cevabını vermiştir.

Vâil b. Hucr, Muâviye'yi, Hz. Ali'ye karşı savaş açmakla tenkit etmekle birlikte, fitne ve kargaşadan uzak kalmayı tercih etmiş ve hayatının sonlarına doğru, Muâviye'nin de isteği doğrultusunda Kûfe'ye yerleşerek orada vefat etmiştir.

Vâil b. Hucr, Resûlullah'tan yetmiş civarında hadîs rivayet etmiş, ken-

disinden de oğulları Alkâme ve Abdülcebbâr ile karısı Ümmü Yahya başta olmak üzere birçok zât hadîs rivayetinde bulunmuştur.

VÂKID b. ABDULLAH (r.a.)

İlk mü'min ve Müslümanlar'dandır. Soy silsilesi şöyledir: Vâkıd b. Abdullah b. Abdumenâf b. Arîn b. Sa'lebe b.Yerbu' b. Hanzala et-Temîmî. Vâkıd, Adiyy b. Kâ'b oğullarının halîfi idi.

Vâkıd b. Abdullah, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Erkâm'ın hânesine çekilip insanları İslâm'a davet etmesi döneminden de önce Müslüman olmuştu. Hicrete izin verilmesinden sonra Medine'ye hicret etti. Hicretten sonra Hz. Peygamber (s.a.v.) Vâkıd ile, Ensâr'dan Bişr b. Berâ arasında kardeşlik bağı kurdu.

Hicretin ikinci yılında Hz. Peygamber (s.a.v.) Abdullah b. Cahş komutasında sekiz kişilik bir müfrezeyi, Kureyş'in hareketini gözlemek ve onlar hakkında bilgi toplamak üzere gönderdi. Vâkıd b. Abdullah da bu seriyyede idi. Seriyye Nahle mevkiine gelince Kureyş'e ait bir kervana rastladılar. Seriyyedekiler o sırada haram aylardan olan Receb ayı içinde olduklarından kervana saldırmakta tereddüt ettilerse de Vâkıd, attığı okla Kureyş kervanının reisi Amr b. Hadramî'yi öldürdü. Diğerleri de esir alınıp Medine'ye, Hz. Peygamber'in huzuruna getirildi. Fakat Resûlullah (s.a.v.); "Ben size haram aylarda savaş yapmanızı emretmedim" buyurarak onları azarladı. Kervan ve esirlere dokunmadı. Bunun üzerine nâzil olan âyette "Sana haram aylarda savaşmayı sorarlar. De ki; bu ayda savaşmak büyük günahtır. İnsanları Allah yolundan alıkoymak, Allah'ı inkâr etmek, Müslümanlar'ı Mescid-i Haram'a sokmamak, onları Mekke'den çıkarmak Allah katında daha büyük günahtır. Fitne çıkarmak, haram aylarda savaş yapmaktan daha beterdir." (Bakara, 217) buyrularak hem Müslümanlar uyarılmış, hem de Kureyşliler'in zulüm ve dalâletinin, fitne ve kargaşaya sebep olucu tutumlarının daha büyük günah olduğu hatırlatması yapılmıştır.

Vâkıd, Bedir ve Uhud savaşlarına ve daha sonraki bütün gazvelere katılmış, Hz. Ömer'in hilâfetinin ilk yıllarında vefat etmiş ve Bâkî kabristanına defnedilmiştir.

VARAKA b. NEVFEL (r.a.)

Hz. Hatice vâlidemizin amca oğlu olan Varaka, câhiliyye devrinde putlara tapınmayarak Hz. İbrahim'in dinî üzere sebat etmiş (hanîf) bir kimse idi. Soy silsilesi şöyledir: Varakâ b. Nevfel b. Esed b. Abduluzzâ b. Kusayy.

Varaka, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) risaletinden önce Yahudilik ve Hıristiyanlık'la ilgili kitapları incelemiş, onların din adamları ile görüşmüş âlim bir zat idi. O devirde tahrif edilmemiş İncil'de Hz. Peygamber'in geleceğinin müjdelendiğini biliyordu. Hz. Peygamber'e ilk vahiy gelip de Hz. Hatice konuyu Varaka'ya sorduğunda Varaka O'na; "And olsun ki, eğer anlattıkların doğru ise, Muhammed bu ümmetin peygamberidir. Ben biliyordum bu ümmet için beklenen bir peygamber olduğunu" cevabını verdi.

Varaka, Hz. Peygamber'e (s.a.v.) risâlet görevi geldiğinde çok yaşlı bir zât idi. Hz. Hatice Resûlullah'ı (s.a.v.) bir gün Varaka'nın yanına götürdü ve ona "Ey amca oğlu, dinle bak, kardeşinin oğlu ne söylüyor" dedi. Va-

raka Resûlullah'a "Ne gördün ey kardeşimin oğlu?" diye sorduğunda Resûlullah (s.a.v.) gördüklerini, işittiklerini bir bir anlattı. Bunun üzerine Varaka: "Senin bu gördüğün, Allah tarafından Mûsâ'ya indirilmiş olan Nâmusu'l-Ekber'dir. Ah keşke, kavminin seni yurdundan çıkaracakları zaman ben sağ ve genç olsaydım." Peygamberimiz bunun üzerine; "Onlar beni çıkaracaklar mı ki?" diye sorduğunda ise: "Evet, çıkaracaklardır. Çünkü, senin gibi bir şey getirmiş bir kimse yoktur ki, düşmanlığa ve işkenceye uğramasın. Eğer ben senin davet günlerine yetişirsem, sana son derecede yardım ederim" cevabını verdi. Fakat Varaka Resûlullah'ın insanları İslâm'a davete başlamasından önce vefat etti.

Resûlullah (s.a.v.) O'nun hakkında "O'nu,üzerinde ince hâlis ipek elbise olduğu halde, Cennet'in ortasında yürüdüğünü gördüm" buyurmuştur.

VÂSİLE b. ESKA' (r.a.)

Soy silsilesi hakkında değişik rivayetler vardır. En sağlam gözüken rivayete göre, Vâsile b. Eska' b. Abduluzza b. Abduyaliyl b. Nasib b. Gıyere b. Sa'd olup Kinâne kabilesinin Benî Leys kolundandır. İbn Hacer, Vâsile'nin soyunu "Vâsile b. Eska', b. Ka'b b. Âmir olarak aktarmaktadır. Babasının adının Abdullah olup, dedesinin adının Eska' olduğu rivayeti de vardır. Künyesi ise, Ebû Kırsâfe, Ebû'l-hattâb veya Ebû Şeddâd'dır.

Vâsile, Tebük seferinden önce Müslüman olmuş ve bu gazveye yetişmiştir. Müslüman oluşunun hikâyesi ise şöyledir: Hz. Peygamber'e (s.a.v.) Arap kabilelerinden heyetler ve elçiler gelmekte bulunduğu, Hz. Peygamber'in Tebük seferi hazırlığı yapmakta olduğu bir sırada Vâsile, Medine'ye gelmiş ve Hz. Peygamber'in arkasında sabah namazı kılmıştı. Namazdan sonra Resûlullah (s.a.v.) Vâsile'ye kim olduğunu sordu. O da kendisini tanıtıp "Allah'a ve Resûlü'ne iman edip Resûlü'ne bîat etmek üzere geldiğini" söyledi. Resûlullah, "Bunu yapmaya gücün yetecek mi?" diye sorduğunda Vâsile "evet" dedi. Peygamberimiz de; "Öyle ise, benim sevdiğim şeyi sen de sevmek, benim sevmediğim şeyi sen de sevmemek üzere bana bîat et" buyurdu. Vâsile de böylece bîat edip kabilesinin yanına döndü.

Vâsile'nin Müslüman olduğunu öğrenen babası ve amcası onu azarlayıp onunla ilişkilerini kestiler. Bunun üzerine Vâsile, azığını alarak Medine'nin yolunu tuttu. Medine'ye geldiğinde Hz. Peygamber (s.a.v.) ve ashâbı Tebük seferi için Medine'den ayrılmışlardı. Vâsile, fakir olup herhangi bir bineğinin olmaması sebebiyle Ensâr'dan Ka'b b. Ucre'nin terkisine binerek orduya yetişti.

Vâsile b. Eska', fakir olup İslâm'ı öğrenme ve yaşama aşkıyla Medine'ye gelmiş olması sebepleriyle Suffa ashâbına dahil edildi.Bu sayede Resûlullah'dan birçok hadîs dinleme ve öğrenme imkânı buldu.

Halifeler devrinde Şam bölgesinde yapılan savaşlara, Dımaşk ve Humus'un fethine katılan Vâsile, daha sonra Kudüs'e yerleşti.Emevî halifesi Abdulmelik devrinde, Kudüs'te veya Dımaşk'ta yüz yaşını aşkın iken vefat ettiği rivâyet edilir.

Vâsile, Hz. Peygamber'den (s.a.v.) ellinin üzerinde hadîs rivâyet etmiş olup Hz. Peygamber'den doğrudan veya Ebû Mersed, Ebû Hüreyre, Ümmü Seleme vasıtasıyla hadîs rivayet etmiş; kendisinden de kızı Nesîle, Ebû İdris, Şeddâd, Bişr b. Abdullah, Abdullah b. Âmir, Mekhul gibi râviler ha-

dîs rivâyetinde bulunmuştur.

Vâsile b. Eska' anlatıyor; "Ben Suffa ehlinin fakirlerinden idim. Bir gün Resûlullah (s.a.v.) bize geldi ve şöyle buyurdu: "Siz benden sonra buğday ekmeği ve zeytinyağı ile doyacaksınız. Çeşit çeşit yiyecekleriniz ve giyecekleriniz olacak. Bugününüz mü hayırlı o gününüz mü?" Biz, "O gün daha hayırlı" dedik. Resûlullah (s.a.v.); "Hayır, aksine bugünümüz o günlerden daha hayırlıdır" buyurdular. Hakikaten çok geçmedi. Biz Resûlullah'ın dediği gibi çeşitli yiyecekler yedik, elbiseler giydik, birçok bineklere bindik."

VEHB b. SA'D (r.a.)

Soy silsilesi hakkında farklı rivâyetler varsa da, en doğru rivâyete göre şöyledir: Vehb b. Sa'd b. Ebû Serh b. Hâris b. Habîb b. Cüzeyme b. Mâlik b Âmir b. Lüeyy.

Mekke döneminde Müslüman olduğu bilinmekte ise de hangi yıl Müslüman olduğu kesin olarak belli değildir. Müslüman olduktan sonra Medine'ye hicret etmiş ve Resûlullah Medine'de Ensâr'dan Süveyd b. Amr ile Vehb arasında kardeşlik bağı kurmuştur. Mekkeli Müslümanlar Mekke'deki evlerini, ailelerini, zenginlik ve mal varlıklarını İslâm uğruna terkederek Medine'ye hicret edince Resûlullah bunlarla, İslâm'a gönlünü, malını ve hayatını adayan Ensâr yani Medineli Müslümanlar arasında bu tür İslâm kardeşliği kurarak hem iki toplumun kaynaşmasını sağlamış hem de Ensâr'ın İslâm'ı daha çabuk öğrenmesine, muhâcirlerin de maddeten himayesine sebep olmuştur.

Resûlullah'la (s.a.v.) birlikte Bedir, Uhud ve Hendek savaşlarına, Hudeybiye barışına,Hayber kuşatma ve savaşına katılan Vehb b. Sa'd, hicretin sekizinci yılında katıldığı Mûte savaşında şehid düşmüştür. Bu savaşta, Vehb'in İslâm kardeşliği olan Süveyd de şehid olmuştur. Vehb b. Sa'd şehid olduğunda kırk yaşında idi.

VEHB b. UMEYR (r.a.)

Soy silsilesi şöyledir: Vehb b. Umeyr b. Vehb b. Halef b. Huzâfe b. Cumh el-Kureşî. Ünlü sahâbî Umeyr b. Vehb'in oğlu olup babasının Müslüman olmasına sebep olmuştur.

Vehb b. Umeyr Bedir savaşına müşriklerin safında katılmış ve bu savaşta esir alınarak Resûlullah'ın (s.a.v.) huzuruna getirilmiştir. Oğlunun esir alındığını duyan Umeyr, kurtuluş fidyesi de veremeyecek durumda olduğundan Mekke'den kalkıp Medine'ye gelmiş ve durumunu, fakirliğini Resûlullah'a anlatmıştır. Resûlullah (s.a.v.) ile bu konuşması sırasında kalbine hidayet gelerek Müslüman olmuş, buna çok sevinen Resûlullah onu da mutlu etmek için oğlunu fidye almaksızın serbest bırakmıştır. Umeyr Medine'de kalmış, oğlu Vehb ise Mekke'ye dönmüştür.

Vehb b. Umeyr, hicrî sekizinci yılda Mekke'nin fethinde Resûlullah'ın huzuruna gelerek Müslüman olmuş, Resûlullah Huneyn savaşına katılan Vehb'e müellefe-i kulûb faslından savaş ganimeti vermiştir.

Hz. Ömer döneminde hicrî 23. yılda Mısır'ın fethine katılan Vehb b. Umeyr, Amûriye savaşında komutan olarak görev yapmıştır. Vehb b. Umeyr'in daha sonra Şam bölgesindeki savaşlara katıldığı ve bu savaşlardan birinde şehid düştüğü rivâyet edilmektedir.

Vehb b. Umeyr, hafızası çok kuvvetli bir zattı. Hatta cahiliye dönemin-

de Kureyşliler kendisine bu kuvvetli hafızası sebebiyle "iki kalpli" adını takmışlardı. "Allah'ın hiç kimsenin göğsünde iki kalp yaratmadığını" bildiren âyetin (Ahzâb sûresi, 4. âyet) bu sebeple, bu yanlışlığı düzeltmek için indiği söylenir. Nitekim Bedir savaşında müşrikler hezimete uğradığında, Vehb de ayakkabısının biri elinde, diğeri ayağında koşmaktaydı. Niçin bir ayağının çıplak olduğunu soranlara da, iki ayakkabısının da ayağında olduğu cevabını veriyordu. Böylece anladılar ki onun iki kalbi yok. Daha sonra Müslümanlarca yakalanmıştı.

VELİD b. UKBE (r.a.)

Mekke döneminde Resûlullah'a (s.a.v.) ve Müslümanlar'a olmadık işkenceler yapan ve onları bir kaşık suda boğmak isteyen azılı müşrik Ukbe b. Ebû Muayt'ın oğludur. Soy silsilesi şöyledir: Velid b. Ukbe b. Ebû Muayt Ebân b. Ebû Amr Zekvân b. Ümeyye b. Abduşşems b. Abdumenâf. Kureyş'in Ümeyyeoğulları kolundandır. Künyesi Ebû Vehb olup Hz. Osman'la anne bir kardeştir.

Velid'in babası Ukbe b. Ebû Muayt Ebân, Resûlullah Medine'ye hicret ettiğinde İslâm'a ve Müslümanlar'a karşı duyduğu dinmez kinin etkisiyle ağır bir hicviye söylemiş, bunu duyan Hz. Peygamber de (s.a.v.) "Allah'ım, onu yüzü koyun burnunun üzerine düşür" diye dua etmişti. Kureyş ordusu Bedir'de hezimete uğrayıp müşrikler teker teker kaçmaya çalışırken Ukbe'nin atı sürçtü ve Ukbe yüzü koyun yere kapaklandı. Abdullah b. Seleme onu esir ederek Resûlullah'ın huzuruna getirdi, Resûlullah da hemen boynunun vurulmasını emretti. Ukbe, "Çocuklarıma kim bakacak?" dediğinde de Hz. Peygamber "Sen hele Cehennem'e girmene bak, onları Allah'a bırak" buyurdu ve bu azılı müşrikin boynu vuruldu. Bu sırada Velid çocuk denecek yaşta idi.

Velid b. Ukbe, biraz da babasının Bedir'de öldürülmüş olması sebebiyle Mekke'nin fethine kadar Kureyşli müşriklerle birlikte İslâm aleyhine faaliyet gösterdi. Hicrî 8. yılda Mekke fethedildiğinde Müslüman oldu.

Hicretin dokuzuncu yılında Benî Mustalık kabilesi reisi Hâris b. Dırâr Müslüman olmuş ve kabilesini de İslâm'a davet edip zekâtları toplamak üzere Hz. Peygamber'den izin ve yetki almıştı. Hz. Peygamber bu yılda, Hâris'in elinde toplanan zekât mallarını getirmesi için Velîd b. Ukbe'yi görevlendirdi.Velid yolda,Benî Mustalıklar'ın irtidad ettiğini haber aldı, onların da şehir dışında toplandığını görünce iyice korku ve şüpheye düşerek Benî Mustalıklar'ın kendisini öldürmek için toplandığını sandı ve yanlarına varmadan korkuyla geri döndü. Medine'ye geldiğinde de Hz. Peygamber'e Benî Mustalıklar'ın silâhlandığını, irtidad ettiğini ve zekât toplamasına engel olduklarını haber verdi. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.) durumu incelemek üzere Halid b. Velid'i gönderdi. Halid durumun hiç de böyle olmadığını, Velid'in korku ve evhamla böyle bir haber uydurmuş olduğunu gördü. Medine'ye dönüp durumu Peygamberimiz'e haber verdi. Böylece, Benî Mustalıklar üzerine gönderilmek için hazırlanan askerî birlik dağıtıldı. Kabile reisi Hâris Medine'ye gelerek kendilerinde Allah'a ve Resûlü'ne itaattan başka bir şey olmadığını, Velid'i de hiç görmediklerini anlattılar. Bu sırada nâzil olan âyette "Ey iman edenler, eğer bir fâsık size bir haber getirirse, onun iç yüzünü araştırın, yoksa bilmeden bir kavme karşı kötülük edersiniz de sonra pişman olursunuz" (Hucurât sûresi, 6. âyet) buyuruldu.

Hz. Ömer, Velid'e aktif bir görev ve kumandanlık vermedi. Hz. Osman

devrinde ise Kûfe valisi Sa'd b. Ebû Vakkâs azledilerek yerine vali olarak tayin edildi. Fakat halkın sürekli şikâyetlerine yolaçan davranışları sebebiyle dört yıl sonra, hicrî 30 yılında bu görevinden azledildi ve Medine'ye geri döndü. Bundan sonraki hayatı sükûnetle geçen Velid, olaylara pek katılmayıp dışarıda kalmayı tercih etti. Bununla birlikte Hz. Ali'ye karşı Muâviye'yi, belki de akrabalık bağının etkisiyle desteklediği bilinmektedir.

Ömrünün son zamanlarında Rakka'ya yerleştiği ve Muâviye devrinde vefat ettiği rivâyet edilmektedir.

VELÎD b. VELÎD (r.a.)

Hâlid b. Velîd'in kardeşidir. Soy silsilesi ise şöyledir: Velîd b. Velîd b. Muğîre b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm el-Kureşî. Velîd b. Velîd Bedir savaşına Mekkeli müşriklerin safında katılmıştı. Savaşta müşrikler hezimete uğramakla birlikte Müslümanlar'dan Abdullah b. Cahş'ı esir etmişlerdi ve Abdullah için çok yüksek bir fidye istiyorlardı. Müşriklerden Müslümanlar'a esir düşenler arasında Velîd b. Velîd de bulunuyordu. Resûlullah kurtuluş fidyelerinin, esirlerin karşılıklı değiştirilmesi şeklinde olması teklifini yaptı ve Abdullah b. Cahş'a karşılık Velîd b. Velîd'i salıvermeyi teklif etti. Böylece anlaşma sağlandı. Velîd b. Velîd bu suretle salıverilmek üzere Resûlullah'ın (s.a.v.) yanına getirildiğinde İslâm ile müşerref oldu.

Velîd b. Velîd'in Müslüman olması, müşrikler arasında şok tesiri yaptı. Kureyşliler, ailesinin kurtuluş fidyesi ödeyemediği için Velîd'in Müslüman olduğu dedikodusunu çıkardılar. Bu durum Velîd'in kardeşleri Halid ve Hişam'ın oldukça ağırına gitti. Yolda kardeşleri Velîd'e bir şey demedilerse de Mekke'ye dönünce iş değişti. Mekke'de Velîd, Ayyâş b. Ebû Rebîa ve Seleme b. Hişam'la birlikte zincire vuruldu, hapse atıldı, olmadık eziyet ve cefaya uğratıldı. Mihnet üstüne mihnet geliyor, onlar da bütün bunlara tahammül ediyordu.

Ebû Hureyre'nin rivâyetine göre, Resûlullah bir gün sabah namazında selâm verdiğinde ellerini semaya kaldırarak, "Allah'ım Velîd b. Velîd'i, Seleme b. Hişâm'ı, Ayyaş b. Ebû Rebîa'yı ve Mekke'de çaresiz kalan diğer Müslümanlar'ı kurtar" duasında bulundu. Kureyş'ten Mekkeli bir başka Müslüman o günlerde Medine'ye gelmişti. Ondan, onlar hakkında bilgi aldı ve kaçışları için gerekli tedbir ve emirleri verdi. Böylece Velîd'in ve iki arkadaşının iki yılı geçen hapis, işkence ve mihnet hayatı sona ererek Medine'ye kaçıp geldiler. Halîd b. Velîd peşlerine takılıp bunları yakalamak istediyse de başarılı olamadı.

Ümretü'l-kazâ'da Resûlullah'la (s.a.v.) beraber bulunan Velîd, kardeşi Hâlid'in de İslâm'a girmesini çok arzu ediyordu. Bu seferde Resûlullah, Velîd'e, kardeşi Hâlid'in üstün meziyetlerinden bahsetti ve ona "Hâlid bize gelirse kendisine hürmet ve ikramda bulununuz" buyurdu. Resûlullah'ın kardeşi hakkındaki bu teveccühüne çok sevinen Velîd, hemen kardeşine bir mektup yazarak, ona Resûlullah'ın hakkındaki iyi niyet ve teveccühünden bahsetti ve onu İslâm'a davet etti. Mektubu ona Ümretü'l-kazâ sırasında verdi. Çok geçmeden Hâlid b. Velîd de Müslüman olup Medine'ye geldi. Önce kardeşi Velîd'in evine indi. Oradan da birlikte Resûlullah'ın huzuruna çıktılar. Kardeşinin İslâm'a girdiğini görmek, Velîd için büyük bir mutluluktu.

Daha doğru gözüken rivayetlere göre Velîd b. Velîd hicretin 8. yılında vefat etti.

YA'LÂ b. ÜMEYYE (r.a.)

Soy silsilesi şöyledir: Ya'lâ b. Ümeyye b. Ebû Übeyde b. Hümâm b. Haris et-Temîmî el-Hanzalî. Ya'lâ, annesine nisbetle, Ya'lâ b. Münye binti Haris b. Câbir olarak da anılmaktadır. Künyesi ise, Ebû Halid veya Ebû Safvân'dır. Annesinin Münye binti Gazvân olup Utbe b. Gazvân'ın kızkardeşi olduğu rivâyeti de vardır.

Ya'lâ b. Ümeyye'nin Mekke'nin fethinde Müslüman olduğu rivayet edilmekte ise de, Ya'lâ'nın Mûte savaşında bulunduğu, hatta bu savaş hakkında Resûlullah'a (s.a.v.) ilk önce bilgi getiren zât olduğu rivâyetleri dikkate alınırsa Ya'lâ'nın hicretin sekizinci yılından önce Müslüman olduğu da söylenebilir. Rivâyet edildiğine göre Ya'lâ, Mûte savaşı sonrasında Medine'ye gelerek Hz. Peygamber'e (s.a.v.) savaşın çeşitli yönleri hakkında bilgi vermek istemiş, fakat o anlatmadan önce Resûlullah savaşta olanları tek tek anlatınca Ya'lâ, Resûlullah'ı tasdik ederek O'nun hak peygamber olduğuna bir kere daha şehadet etmiş ve hayretini de gizleyememiştir.

Ya'lâ b. Ümeyye, Mekke'nin fethinde ve fetih sonrası Huneyn gazvesinde bulunduktan sonra Resûlullah (s.a.v.) ile birlikte Tâif kuşatmasına katılmıştır. Hicretin dokuzuncu yılında Tebük seferine katılan Ya'lâ, gazve dönüşü Hz. Peygamber (s.a.v), tarafından Necran'a âmil olarak gönderilmiştir.

Hz. Ebû Bekir döneminde Hulvan'a, irtidad olaylarını bastırmak için gönderilen Ya'lâ, Hz. Ömer zamanında da Yemen bölgesinde zekât ve vergi tahsildarı olarak gönderilmiştir. Fakat halife Hz. Ömer'in kulağına Ya'lâ hakkında bazı şikâyet ve ihbarlar gelince Hz. Ömer Ya'lâ'yı görevden azlederek ona, yürüyerek Medine'ye kadar gelmesi emrini vermiştir. Ya'lâ yürüyerek beş veya altı gün yol almış, fakat bu sırada Hz. Ömer'in vefat ettiği haberi gelince binekle Medine'ye gelmiştir.

Hz. Osman da Ya'lâ'yı, Yemen'in San'a bölgesine zekât ve vergi tahsil memuru olarak göndermiştir. Hz. Osman'ın şehid edildiğinde Ya'lâ, Mekke'de hac için bulunuyordu. Daha sonra Hz. Âişe'nin safına geçerek Basra tarafına gitti ve Cemel savaşına katıldı. Daha sonra Hz. Ali tarafından yakalanan Ya'lâ, Sıffîn savaşında Hz. Ali'nin saflarında çarpıştı ve bu savaşta şehid edildi (H. 38)

Ya'lâ, Hz. Peygamber'den (s.a.v.) doğrudan veya Hz. Ömer ve Utbe b. Ebû Süfyan vasıtasıyla hadîs rivayet etmiş, kendisinden de oğlu Safvân, Osman, Muhammed, Ata, Mücâhid vs. hadîs almıştır.

YÂSİR b. ÂMİR (r.a.)

Yâsir b. Âmir, ilk Müslümanlar'dan ve Müslümanlık uğruna çok eziyetlere uğratılanlardandır. Soy silsilesi şöyledir: Yâsir b. Âmir b. Mâlik b. Kinâne b. Kays b. Husayn b. Vezîm. Mezhicliler'in Mâlik b. Udedoğulları kolundandır.

Yâsir b. Âmir ile iki kardeşi Hâris ve Mâlik, kardeşlerini aramak için Yemen'den Meke'ye gelmişlerdir. Diğer ikisi Yemen'e geri dönmüş, Yâsir ise Mekke'de kalıp Ebû Huzeyfe b. Muğîre b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm'un anlaşmalısı olmuştur. Ebû Huzeyfe de onu, kadın kölesi Sümeyye binti Huyyât ile evlendirmişti. Sümeyye'den Ammâr doğunca, Ebû Huzeyfe Sümeyye'yi âzâd etti. Yâsir'in Ammâr'dan başka bir de Abdullah isminde

Sahâbîler

ANSİKLOPEDİSİ

FASİKÜL-30

oğlu olmuştur.

Yâsir b. Âmir, İslâm davetinden sonra ilk defa Müslüman olanlardandır. Yâsir, oğlu Ammâr ve karısı Sümeyye Resûlullah'ın İslâm'ı tebliğ ve teklifi üzerine Müslümanlığı hemen kabul etmişler, bu uğurda müşriklerin dinmek tükenmek bilmeyen kin ve işkencelerine de muhatap olmuşlardı.

Hz. Osman anlatıyor: "Bir defasında Resûlullah'la beraber Mekke'de yürüyordum. Bir de baktım ki Yâsir'e, karısı Sümeyye'ye ve oğlu Ammâr'a, İslâm dininden dönmeleri için kızgın güneşin altında eziyet ediliyor. Resûlullah'ı (s.a.v.) gören Yâsir: "Ey Allah'ın Resûlü, bu hep böyle mi devam edecek?" diye sordu. Resûlullah da (s.a.v.): "Sabredin Yâsir ailesi. Allah'ım, Yâsir ailesini affet. Zaten affetmiştin" diye dua ettiler. İlk İslâm şehidinin, Yâsir'in karısı Sümeyye'nin olduğu söylenir. Ebû Cehil, onu kalbinden yaralayarak öldürmüştü.

Yâsir, Mekkeli müşriklerin olanca eziyet ve işkencesine rağmen Hakk olarak bildiği ve inandığı İslâm dininden, Allah ve Resûlü'nün yolundan ayrılmadı. Bu uğurda her cefaya katlandı ve bu imanla Mekke'de can verdi.

YEZİD b. EBÛ SÜFYAN (r.a.)

Halife Muâviye'nin büyük kardeşi, ünlü Şam vâlisi. Soy silsilesi şöyledir: Yezid b. Ebû Süfyan Sahr b. Harb b. Ümeyye b. Abduşems el-Kureşî el-Emevî. Künyesi, Ebû Hâlid'dir.

Yezid b. Ebû Süfyan, Mekke'nin fethinde İslâmiyet'i kabul etmiş, Huneyn savaşına müellefe-i kulûb olarak katılmış, Resûlullah onun gönlünü İslâm'â ısındırmak için ona külliyetli miktarda savaş ganimeti vermişti. Huneyn savaşından sonra Medine'ye gelen Yezid, Tebük seferine katılmış, bu sefer sonrası Resûlullah (s.a.v.) tarafından Firasoğulları kabilesine zekât âmili olarak gönderilmiştir.

Yezid b. Ebû Süfyân, kısa zamanda İslâmiyet'e uymuş ve ashâbın faziletlilerinin arasına girmiştir. Hatta Ebû Süfyan'ın oğullarının en hayırlısı olarak anılmaktadır. Hz. Peygamber'le (s.a.v.) birlikte veda haccını yerine getiren Yezid, Hz. Ebû Bekir devrinde mürtedlerle savaşmış, Şam'a gönderilen orduda bölük komutanlığı yapmış, halife Hz. Ömer devrinde de, önce Filistin, sonra da Şam tarafından ordu komutanı olarak görevlendirilmiştir.

Hicretin 15. yılında Bizanslılar'la yapılan Yermük savaşında İslâm ordusunun kumandanlarından biri olan Yezid b. Ebû Süfyan, savaşta gösterdiği başarı üzerine halife Hz. Ömer tarafından Şam valiliğine tayin edilmiştir. Yezid, halife Hz. Ömer'in emri ile kardeşi Muâviye'yi Filistin'deki Kayseriyye şehrini fethe göndermiştir.

Hicrî, 18 yılında Şam bölgesinde İslâm ordusu veba hastalığına yakalandı. Bu hastalığa ilk tutulan Ebû Ubeyde b. Cerrah, ordunun komutanlığını Muâz b. Cebel'e bıraktı, çok geçmeden de vefat etti. Muâz da aynı hastalığa yakalanınca kumandanlığı Yezid b. Ebû Süfyan'a bıraktı. Önce Muâz, sonra Yezid bu hastalıktan vefat ettiler (H.18). Yezid b. Ebû Süfyan'ın, hicretin 19. yılında vefat ettiği rivâyeti de vardır.

YEZİD b. MÜNZİR (r.a.)

İkinci Akabe bîatında bulunan Ensâr'dandır. Soy silsilesi şöyledir: Yezîd b. Münzir b. Serh b. Hunâs b. Sinân b. Adiyy b. Ganm el-Ensârî. Hazrec kabilesinin Benî Seleme kolundandır. Benî Adiyy

b. Ka'bın halîfidir.

İkinci Akabe bîatında bulunarak Müslüman olan Yezid b. Münzir, kardeşi Ma'kıl b. Münzir ile birlikte Bedir savaşına katılmıştır. Daha sonra da Uhud savaşına katılmış, bu savaşta cesaret ve kahramanlık göstermiştir.

Yezid b. Münzir, muhâcirlerden Âmir b. Rebîa'nın din kardeşliğidir. Bilindiği üzere Resûlullah hicretten sonra muhâcirleri Ensâr ile teker teker kardeş yapmış, böylece iki toplumun kaynaşmasını sağlamıştı. Âmir b. Rebîa da, Ensâr'dan Yezid b. Münzir'in kardeşliği idi.

Yezid b. Münzir'in bundan sonraki hayatı hakkında kaynaklarda herhangi bir kayıt ve rivayet yoktur.

YEZİD b. ZEM'A (r.a.)

İlk Müslümanlar'dandır. Soy silsilesi ise; Yezid b. Zem'a b. Esved b. Muttalib b. Esed b. Abduluzzâ el-Kureşî el-Esedî'dir. Annesi ise, Kureybe binti Ümeyye olup Ümmü Seleme'nin kızkardeşidir.

Yezid b. Zem'a, Kureyş'in Esedoğulları kolundan olup, Kureyş içinde hatırı sayılır bir aileye mensuptu. Kureyş de, cahiliyye döneminde Yezid b. Zem'a'ya büyük saygı gösterir, her işinde danışır, onun görüşünü almadan karar veremezdi. Bir bakıma Kureyş'in reislerinden idi. Fakat Yezid b. Zem'a İslâm davetinin ilk günlerinde İslâm'ı seçme şerefine erince, ailesi kendisine büyük tepki göstermiş, Kureyş de kendisine eski itibarı göstermemiştir. Fakat Yezid b. Zem'a da, diğer Müslümanlar gibi, zenginliği, itibar ve yüceliği İslâm'da buldukları için çevresinin bu tutumuna aldırış etmemiş ve hakk bildiği İslâm yolunda sebat etmiştir.

Yezid b. Zem'a, İslâm'ı daha iyi yaşama ve yayma arzusu ile ikinci Habeşistan hicretine katılarak Habeşistan'a hicret etmiştir.

Yezid b. Zem'a'nın Habeşistan'dan ne zaman döndüğüne dair kaynaklarda açık bir bilgi mevcut değilse de, bunun Hayber'in fethedildiği hicrî altıncı yıldan önce olduğu bilinmektedir. Yezid b. Zem'a Resûlullah ile birlikte Mekke'nin fethine ve daha sonra Huneyn savaşına katılmış, bir rivayete göre Huneyn savaşında, bir ikinci rivayete göre Tâif kuşatması sırasında, savaş meydanında atının ayağının burkulması sebebiyle attan düşerek şehid olmuştur.

ZEKVÂN b. ABDİKAYS (r.a.)

Ensâr'ın ilk Müslümanlar'ındandır. Soy silsilesi şöyledir: Zekvân b. Abdikays b. Halede b. Muhalled b. Âmir b. Züreyk. Hazrec'in Züreykoğulları kolundandır.

Zekvân, Akabe bîatlarından önce Müslüman olan, gerek Akabe bîatlarının yapılmasında ve gerekse Medineliler'e İslâm'ın ulaştırılmasında büyük emeği geçen sahâbîlerdendir. Hz. Ömer anlatıyor: "Allah'ın Resûlü, Mekke'de iken her sene hac mevsiminde Arap kabilelerinin kendilerini korumalarını ve getirdiği dini kabul etmelerini istiyordu. Teklifini kabul edecek hiçbir kabile bulamadı. Allah, Ensâr'dan bu kavmi karşısına çıkardı. Onları bu sebeple mesud kıldı ve şereflendirdi. Onlar da Allah'ın Resûlü'nü bağırlarına basıp yardım ettiler. Allah, onları Peygamber'ine yaptıkları muameleden dolayı hayırla mükâfatlandırdı. Allah'a yemin ederim ki, biz taahhüt ettiğimiz gibi tam olarak onların hakkını ödeyemedik."

Resûlullah, hac mevsiminde Mekke dışından gelen kabileleri Ukkaz ve Mecenne'deki konaklama yerlerinde ziyaret ediyor, onlara İslâm'ı anlatı-

yor, bu dini tebliğ etmesine yardımcı olmalarını istiyordu. Fakat, gerek Kureyş'in baskısı gerekse atalarının inanç ve geleneklerine körü körüne bağlı olmaları sebebiyle hiçbir kabile bu davete yanaşmıyordu. Nihayet hac için Mekke'ye gelen Medineliler'den bir grup insan Resûlullah'ın bu davetine kulak verdi, O'nu dinledi, O'na inandı ve Müslüman oldu. Bu zatlardan biri de Zekvân b. Abdikays idi. Bu grubun aracılığı ile Medine'ye İslâm daveti ulaştı. Birinci ve ikinci Akabe bîatları ile bu alâkâ güçlendi. Hicret ile de özlenen İslâm devlet ve toplumunun kurulmasına imkân bulundu.

Hicretten sonra Zekvân, Bedir ve Uhud savaşına katıldı. Uhud savaşında kahramanca çarpışan Zekvân, Mekkeli müşriklerden Ebû'l-Hakem b. Annes tarafından şehid edilmiştir. Uhud savaşı sona erdiğinde Ebû Süfyan, Hz. Peygamber'in de savaş şehidleri arasında bulunup bulunmadığını kontrol için, belki de biraz da bu ümitle, savaş meydanını dolaşırken Zekvân b. Abdikays'ın cesedlerine rasladıklarında, kim olduğunu sormuş, yanında bulunan Ebû Âmir de; Bu, Zekvân b. Abdikays'dır. Onların seyyidlerinden ve ulularındandır" demiştir.

ZEYD b. DESİNNE (r.a.)

İslâm uğruna darağacında can veren Müslümanlar'ın ilklerindendir. Soy silsilesi şöyledir: Zeyd b. Desinne b. Muâviye b. Ubeyd b. Âmir b. Beyâda b. Züreyk. Hazrec kabilesinin Benî Beyâda koluna mensuptur.

Zeyd b. Desinne, Akabe bîatıyla Müslüman olmuş, kısa zamanda o zamana kadar nâzil olan âyetleri ezberlemiş, dinî ilimleri öğrenmeye meraklı bir sahâbî idi. Bedir ve Uhud savaşlarına katılmış ve bu savaşlarda büyük kahramanlık ve yararlılık göstermiştir. Bedir'de veUhud'da Kureyş müşriklerinin ileri gelenlerinden birçoğu katletilmişti. Bu itibarla müşrikler Müslümanlar'a karşı hınçlarını daha da artırmışlardı.

Uhud savaşından sonra, Adel ve Kaare kabileleri, Lihyanoğulları'nın teşviki ile Medine'ye heyet göndererek kendilerine İslâm dinini öğretmesi için bir heyet gönderilmesini Resûlullah'tan istediler. Resûlullah da hicretin dördüncü yılında, bu gelen heyetle birlikte Mersed b. Ebû Mersed komutasındaki altı kişilik bir heyeti gönderdi. Bu heyet içerisinde Zeyd b. Desinne de vardı. Altı veya yedi kişilik bu birlik, Huzeylîler'e ait Reci' suyunun başına gelince davetçi heyetin ihânetine uğradılar. Onlar hemen gidip Lihyanoğulları'na haber vermişlerdi. Lihyanoğulları da yüze yakın okçu ile Müslümanlar'ı kuşattılar. Teslim olduklarında bir şey yapmayacaklarını söylediler. Diğerleri çarpışarak şehid oldu. Hubeyb b. Adiyy, Abdullah b. Târık ve Zeyd b. Desinne, verilen bu söz üzerine teslim oldular. Yolda Abdullah da şehid edildi. Lihyanoğulları Hubeyb ve Zeyd'i Mekke'ye götürüp sattılar.

Zeyd b. Desinne'yi, Safvan b. Ümeyye Bedir'de öldürülen babasının yerine öldürmek için satın aldı. Haram ayının çıkmasına kadar Zeyd'i zincire vurarak hapsetti. Zeyd, hapis hayatını geceleri teheccüdle, gündüzleri oruçla geçiriyordu. Putlar adına boğazlanan hayvanların etinden yemezdi. Haram ayı çıkınca Safvân, Zeyd'i alarak Ten'im bölgesine götürdü, oradaki bir hurma ağacının gövdesine bağladılar. Zeyd, iki rekat namaz kılmak için izin istedi ve kıldı. Bütün müşrikler orada toplanmış hadiseyi izliyordu. Müşrikler Zeyd'e dininden dönmesi, Resûlullah hakkında kötü sözler söylemesi için telkînat ve baskıda bulundularsa da bunların hiçbi-

ri fayda vermedi. Zeyd devamlı Allah'a olan imanını ve Resûlullah'a olan sevgisini tekrarlıyordu.

Müşrikler, Zeyd b. Desinne'yi darağacına bağlı olduğu halde, dininden döndürmek için oka tuttular. Fakat bu onun iman ve teslimiyetini artırmaktan başka bir işe yaramıyordu. Nihayet Safvan b. Ümeyye'nin kölesi Nistas, Zeyd b. Desinne'yi şehid etti. Bu sırada Ebû Süfyan yanındakilere "Muhammed'in ashâbının,Muhammed'i sevdiği şekilde kimsenin kimseyi sevdiğini görmedim" diyerek bu aşk ve bağlılık, sevgi ve teslimiyet karşısında hayretini ifade etmekteydi.

Zeyd b. Desinne'nin bu şekilde şehadetini duyan Resûlullah fevkâlâde müteessir oldu. Gerek Zeyd ve gerekse o sırada aynı şekilde şehid edilen Hubeyb b. Adiyy için rahmet ve mağfiret temennisinde bulundu.

ZEYD b. ERKÂM (r.a.)

Soy silsilesi: Zeyd b. Erkâm b. Zeyd b. Kays b. Nu'mân b. Malik olup Hazrec kabilesinin Hârisoğulları kolundandır. Zeyd b. Erkâm'ı, babası küçük yaşta vefat ettiği için ünlü sahâbîlerden Abdullah b. Revaha himayesine almış ve o yetiştirmiştir. Zeyd, Abdullah b. Revaha'nın evinde büyüdüğünden Akabe bîatında birlikte Müslüman olmuşlardır. Künyesi Ebû Amr veya Ebû Âmir'dir.

Bedir ve Uhud savaşlarına yaşı küçük olduğu için katılamayan Zeyd b. Erkâm, bundan sonra Resûlullah'ın yaptığı onyedi gazâda da hazır bulunmuştur. Hicretin 5. yılında Resûlullah ile birlikte Benî Mustalik gazvesine katılmıştı. Münafıkların reisi Abdullah b. Ubeyy b. Selül'ün Müslümanlar aleyhine çıkardığı dedikoduları Resûlullah'a (s.a.v) haber vermiş, fakat Abdullah b. Selül söylenenleri inkâr edince Zeyd, zor durumda kalmıştı. Ancak çok geçmeden, bu konuda nâzil olan âyetler Zeyd'in doğru söylemiş olduğunu ortaya çıkarmış ve Resûl-i Ekrem de (s.a.v.) "Zeyd, Cenâb-ı Hakk senin sözünü tekid buyurdu" diyerek Zeyd'e iltifat etmiştir.

Hendek savaşından sonra Benî Kureyza gazvesine ve Hayber'in fethine katılan Zeyd, hicretin sekizinci yılında Abdullah b. Revaha ile birlikte Mûte savaşına katılmış, bu savaşta Abdullah b. Revaha şehid olunca üzgün ve yalnız olarak geri dönmüştür. Daha sonra Mekke'nin fethine, Huneyn savaşına, Tâif kuşatmasına ve Tebük seferine katılan Zeyd b. Erkâm, hicretin 10. yılında Resûlullah (s.a.v.) ile birlikte veda haccında bulunmuştur.

Hz. Ebû Bekir döneminde mürtedlerle savaşa katılan Zeyd b. Erkâm, Hz. Ömer devrinde Irak savaşlarına katılmış, savaş sonrasında Kûfe şehrine yerleşmiştir. Hz. Osman zamanında çıkan fitne ve kargaşada kenarda kalmaya çalışmış, Sıffîn savaşına ise Hz. Ali'nin yanında katılmıştır.

Zeyd b. Erkâm, hicrî 68 yılında Kûfe'de vefat etmiştir. Zeyd, Resûlullah'la (s.a.v.) uzun yıllar bir arada bulunması sebebiyle yüze yakın hadîs rivayetinde bulunmuş, daha sonraki kuşaklara Resûlullah'ın (s.a.v) hal ve davranışlarıyla ilgili önemli bilgiler aktarmıştır.

Zeyd b. Erkâm, kendi devrinde ilim ve faziletin ocağı idi. İlim âşıkları ve hadîs râvîleri uzak yerlerden onun meclisine gelir, onunla görüşür, ondan hadîs almak isterlerdi. Yine bir gün, tâbiûndan bir grup yanına gelerek; "Ey Zeyd, sen çok mükâfat kazandın. Resûlullah'ı (s.a.v.) gördün, sözlerini dinledin, onunla beraber savaşlarda bulundun, arkasında namaz kıldın. Resûlullah'tan duyduklarını bize biraz anlat" dediler. Zeyd de:

—Yeğenim, epey yaşlandım, o günler epey gerilerde kaldı. Resûlullah'

tan (s.a.v.) duyduklarımın bir kısmını unuttum. Anlattıklarımı dinleyin, unuttuklarımı da, anlat diye zorlamayın" diyerek devam etti." Bir gün Resûlullah, Mekke ile Medine arasında Humma denilen yerde bir konuşma yaptı. Allah'a hamd ve bize öğütten sonra dedi ki "Ben de sizin gibi insanım. Rabbim'e kavuşma günüm yaklaştı. Size iki şey bırakıyorum. Birisi, Allah'ın Kitab'ıdır. Hidayet ve nûr ondadır. Ona sahip olun, sımsıkı sarılın. İkincisi de Ehl-i beyt'imdir" diyerek "Ehl-i beyt'ime yapacağınız muamelede şahidinizin Allah olduğunu unutmayın" sözünü iki defa tekrarladı.

Resûlullah, bir gün, gözleri ağrıyan Zeyd b. Erkâm'ı ziyaret etti ve ona "Zeyd, gözlerin tamamen kör olsa ne yapardın?" diye sordu. Zey de, "Sabreder, ecrini Allah'tan beklerdim" cevabını verdi. Bunun üzerine Resûlullah: "Eğer gözlerin tamamen kör olur, buna sabreder ve ecrini Allah'tan beklersen, ecrin Cennet olur" müjdesini verdi.

Zeyd b. Erkâm, Resûlullah'ın (s.a.v) şöyle dua ettiğini nakleder: "Allah'ım acizlikten, tenbellikten, korkaklıktan, cimrilikten, üzüntüden ve kabir azabından sana sığınırım. Allah'ım, nefsime senin korkunu ver, onu temizle, onu en iyi sen temizlersin, sen onun efendisi ve sahibisin. Allah'ım, faydasız ilimden, korkmayan kalpten, kabul edilmeyen duadan sana sığınırım."

ZEYD b. HARİSE (r.a.)

Kur'ân-ı Kerîm'de adı açıkça geçen tek sahâbî ünvanına sahip olan Zeyd b. Harise, aynı zamanda kölelerden ilk Müslüman olan kişidir. Babası, Harise b. Şurahbil'dir. Ebû Usame ve Resûlullah'ın sevgilisi diye anılmıştır. Aslen Yemenli'dir. Meydana gelen kabile savaşları sonunda esir alınmış ve Mekke'ye getirilerek Ukâz panayırında satışa çıkarılmıştır. Hz. Hatice'nin yeğeni Hakîm b. Huzâm tarafından satın alınarak Hz. Hatice'ye hediye edilmişti. Hz. Hatice Hz. Peygamber'le evlenince Zeyd'i Resûlullah'a hediye etti. Resûlullah da hemen O'nu azad etmiş ve yanında alıkoymuştu.

Zeyd'in babası Harise, oğlunu senelerce aramış ve nihayet O'nu Hz. Peygamber'in yanında bulmuştu. Oğlu ile takas etmek üzere yanında bir de köle getirmişti. Harise, Hz. Peygamber'e takas teklifinde bulundu. Hz. Peygamber de bunun üzerine Zeyd'i serbest bıraktı ve Zeyd'in dilediği gibi hareket edebileceğini söyledi. Zeyd ise hiç tereddüt etmeden Hz. Peygamber'i tercih etti. Bu olaydan sonra O'na Zeyd b. Muhammed diye hitab edildi. Ancak "evlâtlıkları babalarına nisbet edin" (Ahzab, 33/5) âyeti nâzil olunca bu hitaptan vazgeçilerek, Zeyd b. Harise diye çağrılmaya başlandı.

Zeyd, Hz. Peygamber'e İslâmiyet gelir gelmez Müslüman olan ilk kişilerdendir. İslâm tarihine kölelerden ilk Müslüman olan kişi olarak geçmiştir. Hz. Hamza'nın Müslüman oluşu üzerine O'nu Hamza ile kardeş yapan Hz. Peygamber, Zeyd'i çok severdi. O'nu Ümmü Eymen'le evlendirdi ve bu evlilikten Üsame doğdu. Hicretten sonra ise, O'nu Üseyd b. Hafız ile kardeş yapmıştı. Bedir savaşı başta olmak üzere şehid düştüğü Mûte savaşına kadar bütün gazvelere katılan Zeyd, ayrıca birçok seriyyelere de katılmıştır. Bunlar arasında Medyen ve Ferazeoğulları en ünlü olanlarıdır.

Hicretin 8. yılında (629) Şam tarafına gönderilen ordunun başına Zeyd b. Harise getirilmiş ve Mûte'de şehid düşmüştür. Şehid düştüğünde elli beş yaşlarında bulunan Zeyd b. Harise'nin doğumu Milâdî 575 yılına tesadüf etmektedir. Hz. Peygamber, Zeyd'in Mûte'de şehid düştüğünü öğrenince çok üzülmüş ve üç defa "Allah'ım Zeyd'i affet" diye duada bulun-

muştu. Üsame b. Zeyd, babası şehid düştüğü zaman Hz. Peygamber'in yanına gelmiş ve O'nu gözlerinden yaşlar akarken görmüştü. Hattâ Sa'd b.Ubade:"Yâ Resûlullah, bu ne hal?" diye sorunca, "Bu, sevgilinin sevgilisine olan bağlılığının eseridir" diye cevap vermişti. (İbn Sa'd, 3/32) Hz. Âişe'nin naklettiğine göre, Zeyd, hicret sırasında Medine'ye gelince doğrudan Hz. Peygamber'in yanına gitmişti. Zeyd'in geldiğini öğrenen Hz. Peygamber, yatağından fırlamış ve peştamalı yerde sürünerek kapıyı kendisi açmıştı. Zeyd'i kucaklamış ve O'nu öpmüştü. Hz. Âişe, Vallahi Resûlullah'ın bundan önce ve bundan sonra böyle çıplak olduğunu hiç hatırlamıyorum, demiştir.

Zeyd'i İslâm tarihinde meşhur eden olay hiç şüphesiz, Zeyneb binti Cahş'la olan evliliğidir. Hz. Peygamber'in arzusu üzerine Zeyneb'le evlenmiş fakat, mutlu bir hayat süremediği için O'ndan boşanmıştı. Gerek o dönemde gerekse daha sonraki dönemlerde bu evlilik, çok istismar edilmiş ve Hz. Peygamber'e karşı bir hücum sebebi olmuştur. Maalesef İslâmî kaynaklarda yer alan bazı yanlış rivayetler de yapılan bu hücumlara âdeta kaynak meydana getirmiştir. Fakat yapılan bu hücumların ve ithamların ilmî ve dinî bir değeri olmadığını, birçok araştırmacı ilim adamı, isbat etmiş ve bu olayın kasıtlı olarak istismar edildiğini açıkça ortaya koymuştur. (Bu konuda bkz."Zeyneb binti Cahş" maddesi.)

Zeyd b. Harise, Kur'ân'da adı geçen tek sahâbîdir. İçlerinde Cennet'le müjdelenen on sahâbe de dahil, hiçbir ashâbın adı Kur'ân'da geçmez iken Zeyd'in adı Kur'ân da zikredilmiştir. (Ahzab, 33/37)

Değişik zamanlarda beş evlilik yapan Zeyd'in, Üsame b. Zeyd, Zeyd b. Zeyd ve Rukiyye adlarında üç çocuğu olmuştur.

ZEYD b. HATTAB (r.a.)

İlk Müslümanlar'dan olup Hz. Ömer'in baba bir kardeşidir. Soy silsilesi şöyledir:Zeyd b.Hattâb b.Nüfeyl b. Abduluzzâ b. Riyâh b. Abdullah b. Adiyy. Annesi ise, Esma binti Vehb el-Esedî'dir.

Hz. Ömer'in büyüğü olan Zeyd b. Hattab, tıpkı kardeşi gibi önceleri İslâmiyet'e ve Müslümanlar'a karşı mücadele etmiş ise de bir süre sonra ve kardeşi Hz. Ömer'den önce İslâmiyet ile şereflenmiştir. Bu sebeple ilk Müslümanlar'dandır. Mekke döneminde Habeşistan'a hicret ettiği rivayeti fazla sağlam gözükmemektedir.

Hicret izninden sonra Medine'ye hicret eden Zeyd b. Hattab'ı, Resûlullah Ensâr'dan Ma'n b. Adiyy ile din kardeşi yapmıştır. Hicretten sonra Bedir, Uhud, Hudeybiye anlaşması, Hendek, Huneyn, Evtas başta olmak üzere Resûlullah ile birlikte bütün savaşlara katılan Zeyd b. Hattab, kardeşi gibi cesur ve savaşçı idi. Savaş meydanında daima ileriye hücum eder, çoğu kere zırh giymezdi. Zırhı, ağırlık yaptığı ve savaşta serbest hareketini engellediği için giymediğini söyler, Hz. Ömer'in ısrar ve tavsiyeleri karşısında da "Biz ölümden korkmayan, zırha rağbet etmeyen bir mücahidiz" cevabını verirdi. Hudeybiye'de Resûlullah adına bîat alanlar arasında idi.

Veda haccında da Resûlullah'ın yanında bulunan Zeyd b. Hattab, bu sırada Resûlullah'ın (s.a.v.) "Bir köle suç işler de efendisi onu affetmezse, satması daha hayırlıdır" buyurduğunu rivayet etmiştir.

Hz. Ebû Bekir döneminde başgösteren irtidad olayının ve ayaklanmanın bastırılmasında Zeyd b. Hattab, yaşının ilerlemiş olmasına rağmen aktif bir şekilde görev aldı. Yalancı peygamber Müseyleme ile yapılan Ye-

mame'deki savaşta İslâm ordusunun alemdarlığını yapan Zeyd b. Hattab, Müslümanlar'ın gerilediği bir ara ileri atılmış, tam bu sırada kalbi üzerinden yara alıp şehid olmuştu. (H.12). Onun şehadetinden sonra sancağı Sâlim aldı.

Zeyd b. Hattab, uzunca boylu, buğday renkli ve esmer idi. Hz. Ömer, kardeşi Zeyd'i çok severdi. Şehadet haberini alınca çok üzülmüştü. Hattâ bu kederini çok yerde belli eder, herhangi bir musibetle karşılaştığında "En büyük musibet, Zeyd'in şehadetidir. Fakat sabretmek gerek" derdi. Hz. Ömer, kardeşi Zeyd için şöyle derdi: "Kardeşim Zeyd, benden önce iki büyük şerefe nâil olmuştur, birisi, benden evvel Müslüman olması, diğeri ise benden evvel şehid olmasıdır."

Zeyd b. Hattab, Resûlullah'ı, diğer bütün sahâbîler gibi, çok sever, onun yanından ve sohbetinden pek ayrılmak istemezdi. Ancak, erken vefatı, tâbiûna hadîs öğretmesine mani olmuştur. Kendisinden birkaç hadîs rivayet edilebilmiştir.

Zeyd'in, karısı Lebâbe'den Abdullah isminde bir oğlu, Cemile'den de Esma isminde kızı olmuştu.

ZEYD b. SÂBİT (r.a.)

Ebû Said, Ebû Abdurrahman, Mukri, Kâtibü'l-Vahiy ve Hibru'l-Ümme lâkablarıyla anılan bu sahâbî, Medineli olup, Neccaroğulları'ndandır. Babasının adı Sâbit, annesinin adı ise Nevvârdır.

İslâmiyet'ten önce Medinelilerle Bizans arasında meydana gelen Biase savaşında babası öldürüldüğünde altı yaşında yetim kalan Zeyd, annesinin yanında ve himayesinde büyüdü. Yaşının küçük olmasına rağmen, çok akıllı ve zeki idi. Mekke'de İslâm güneşi doğduğunda Zeyd on bir yaşında idi. Resûlullah (s.a.v.) Medineliler'i İslâm'a davet etmek, Tevhid inancını onlara tebliğ etmek üzere Mekkeli genç sahâbî Hz. Mus'ab'ı Medine'ye gönderdiğinde Zeyd, yapılan davete icabet ederek Müslüman oldu. Yaşının küçük olmasına rağmen, Müslüman olmanın,hidayete ermenin sevincini ve şerefini gönlünde yaşadı ve etrafına örnek oldu.

Hz. Zeyd, İslâm inancını kabul ettikten sonra hemen Kur'ân öğrenmeye başladı. Resûlullah, Medine'ye hicret ettikten sonra Ensâr'dan bazı sahâbî, Hz. Zeyd'i Hz. Peygamber'e götürüp: "Ya Resûlallah, bu çocuk Neccar oğulları'ndandır. Kur'ân'dan on yedi sûreyi ezbere okur, dediler. Bunun üzerine Hz. Zeyd, ezberlediği sûreleri Resûlullah'a okudu. Resûlullah Zeyd'i çok sevdi, bağrına bastı. Allah'ın Resûlü, Zeyd'e: "Ey Zeyd, sen Yahudiler'in yazısını benim için öğren. Vallahi, bana aid yazılar hakkında Yahudiler'e hiç güvenemem, inanmam" dedi. Hz. Zeyd diyor ki: "Ben de çok geçmeden Yahudiler'in yazısını öğrendim. Hatta İbrânîce okuyup yazmakta maharet kazandım. Resûlullah, bana: "Sen Süryanice'yi de güzel yazabilir misin? Bana Süryanice yazılar geliyor" dedi. "Hayır" dedim. "Sen, onu da öğren" buyurdu. On yedi günde de onu öğrendim. Bunun üzerine Zeyd b. Sâbit, Peygamberimiz'e gelen Süryanice yazıları da okumaya başladı.

Hz. Zeyd b. Sâbit, küçük olduğu için Bedir ve Uhud savaşlarına katılamadı. İslâm düşmanları, Müslümanlar'ı yok etmek için ittifak ettikleri Hendek savaşında, Hz. Zeyd b. Sâbit de bütün ashâb gibi hendek kazmada görev aldı, hiçbir fedakârlıktan geri kalmadı. Canla başla çalıştı. Tebük gazasında Neccaroğulları'nın bayraktarlığını yaptı.

Hz. Zeyd b. Sâbit, Medine'de Übey b. Ka'b'dan sonra devamlı vahiy kâtibliği yaptı. Bu konuda kendisi şunları söylemektedir: "Vahyi Resûlullah'ın

huzurunda yazardım. Bitirdiğim zaman, "yazdığını oku derdi." Eğer, ondan yazılmayan bir şey kalmışsa, ekletir, fazla bir şey olursa, onu da çıkarttırırdı."

Zeyd b. Sâbit (r.a.)'in oğlu Hârice bu mevzuda şu rivâyette bulunmaktadır: "Birkaç kişi babam Zeyd b. Sâbit'e gelerek: "Bize Peygamber Efendimiz'in ahlâkından anlatır mısın? dediler. Babam da: "Ben Peygamber Efendimiz'in komşusu idim. Ona vahiy indiği zaman bana haber gönderirdi. Ben de gider, inen vahyi yazardım. Biz onun yanında dünya ile ilgili şeylerden konuştuğumuzda o da dünyadan, âhiretten konuştuğumuzda, o da âhiretten, yemekten konuştuğumuzda, o da yemekten konuşurdu. Demek istiyorum ki, bize uyuyor ve bizim seviyemize iniyordu" dedi.

Asr-ı saâdette Kur'ân'ı ezberleyen dört sahâbîden biri de Hz. Zeyd'dir. Kur'ân ilminde hiç kimsenin erişemeyeceği yüce mertebeye eren Hz. Zeyd, aynı zamanda fetvada, kıraat ve ferâiz ilimlerinde, fıkıh, hadîs, hesap, dil ve yazı gibi dallarda da eşsiz biri idi. Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali dönemlerinde de Medine'de fetva makamının reisi olarak görevlendirildi.

Resûl-i Ekrem'in vefatından sonra, Hz. Ebû Bekir döneminde meydana gelen Yemâme savaşına katılan Hz. Zeyd, bu savaşta kendisine bir de ok isabet etmişti. Bu savaşta Hz. Zeyd kurtulmuştu ama, Kur'ân hafızlarından 70 sahâbî şehid düşmüştü. Bu kadar hafızın şehid olması Müslümanlar için büyük bir kayıptı. Çünkü, Kur'ân metnini ezbere bilenlerin böyle savaşlarda şehid olmaları Kur'ân metni için bazı tehlikeler doğurmaktaydı. Zira Kur'ân henüz bir kitap haline getirilmemişti. Gerçi Resûlullah (s.a.v.) nâzil olan âyetleri ilk günden itibaren deri, tahta, taş, yaprak ve kumaş parçaları gibi zamanın yazı malzemelerine yazdırtmıştı ama, Mushaf haline getirilmesi için emir vermemişti. Çünkü vahiy devam etmekteydi. Bunun yanında Kur'ân'ın tamamını Hz. Peygamber zamanında sahâbeden bir kısmı cemetmiş, bazısı da bir kısmını toplamış, Hz. Peygamber'in vefatından sonra da yarım kalan kısımlarını tamamlamışlardı. Yapılan savaşlarda böyle güzîde ashâbın şehid düşmeleri Hz. Ömer'i endişelendirdi ve bunun için de Hz. Ömer, hemen Halîfe Ebû Bekir'e müracaat ederek Kur'ân'ın bir cilt halinde toplanması için emir verilmesini istedi, Ebû Bekir'i buna ikna etti. Hz. Ebû Bekir bu işe en lâyık ve bu sahada herkesin güvenini kazanan Zeyd b. Sâbit'i görevlendirdi. Bu konuyu Hz. Zeyd şöyle anlatmaktadır: "Hz. Ebû Bekir Yemâme savaşından sonra beni çağırttı, Ömer de onun yanında bulunuyordu. Ebû Bekir bana, "Ömer bana gelerek, Yemâme gününde Kur'ân'ı ezberleyenlerin çok sayıda şehid düştüğünü, hafızların diğer yerlerde de şehid düşmeleriyle, Kur'ân'ın zayi olmasından endişe duyduğunu belirterek, Kur'ân'ı biraraya getirmemi istedi. Ben de ona Resûlullah'ın yapmadığı bir işi nasıl yapayım dedim. Ömer, Allah'a yemin ederek bunun bir iyilik olduğunu söyledi ve müracaatta devam etti. Nihayet Cenâb-ı Hakk bu işe aklımı yatırdı, göğsüme ferahlık verdi ve Ömer'in fikrine katıldım. Sen ise genç ve akıllı bir kişisin, seni itham edecek bir söz yoktur. Resûl'e vahiy de yazıyordun. Kur'ân'ı Mushaf haline getir." Vallahi eğer bana bir dağı yerinden söküp atmayı teklif etselerdi Ebû Bekir'in Kur'ân'ı derlemem için ettiği emirden daha ağır gelmezdi. Bunun için Ebû Bekir'e: "Resûlullah'ın yapmadığı bir şeyi nasıl yaparsınız?" dedim. Bu sefer Ebû Bekir de Ömer gibi: "Bu gerekli bir şeydir" dedi ve o kadar diretti ki ben artık emrini kıramaz oldum. Bunun üzerine Kur'ân'ı, onun yazılı bulunduğu hurma dallarından, beyaz ince taşlardan, bez parçalarından ve hafızalardan takip ederek topladım"

Hz. Zeyd, Kur'ân'ı Mushaf haline getirdikten sonra Hz. Ebû Bekir'e teslim etti. Hayatı boyunca Hz. Ebû Bekir bu Mushaf'ı muhafaza etti. Vefatından sonra bu Mushaf Hz. Ömer'e geçti. Onun vefâtı üzerine de kızı Hz.

Hafsa'ya Mushaf teslim edildi. Hz. Osman devrinde İslâm devleti Arabistan sınırlarını aştığında, uzak beldelere Mushaf'ın gönderilmesi zarûreti hâsıl oldu. Bunun üzerine Hz. Osman Hz. Hafsa'da bulunan Mushaf'ı aldırarak çoğaltılmak üzere bir komisyon kurmuştu. İşte bu komisyonun başkanlığına da yine Hz. Zeyd b. Sâbit getirilmişti.

Hz. Ömer, herhangi bir sebeple devlet merkezi olan Medine'den ayrıldığında yerine Hz. Zeyd b. Sâbit'i bırakırdı. Son derece liyâkat ve dirâyet sahibi olan Hz. Zeyd, verilen görevleri titizlikle yerine getirirdi. Gerek halife olsun gerekse ashâb, onun verdiği hükümlere râzı olur, verdiği hükümleri takdirle karşılarlardı. Hz. Ömer devrinde meydana gelen Yermük savaşında elde edilen ganîmetleri taksimde yine Zeyd b. Sâbit görevlendirilmişti. Hz. Osman devrinde halifenin en güvenilir ve en sâdık yârânı idi. Hz. Osman aleyhinde meydana gelen fitneler ve baş kaldırmalarda Hz. Zeyd b. Sâbit devletten yana taraf tutmuş ve Ensâr'a: "Ey Ensâr, siz iki defa Allah'ın yardımcıları olunuz" diyerek Ensâr'ı Hz. Osman'a yardım etmeye davet etmişti. İslâm birliğinin bozulmaması, Müslümanlar'ın dağılmaması için büyük gayret sarfetti. O, güzel ahlâkın bir sembolü idi. Resûlullah'a muhabbeti,sünnet-i seniyyeye olan bağlılığı, dinî gayret ve hamiyyeti ile ashâb arasında temayüz etmişti. Herkese Allah'ın emirlerini tebliğ eder, yasaklarından da sakındırmaya çalışırdı. Bunları yaparken de kimseyi incitmemeye, gönlünü kırmamaya, şahsiyetini rencide etmemeye dikkat ederdi.

Hz. Zeyd b. Sâbit'in ailesinin ismi Cemile idi. Ümmü Sa'd olarak zikredilirdi. Ensâr'dan Sa'd b. Rabî'in hemşiresidir. Hz. Zeyd'in, Harice, Yahya, Süleyman, Ammâre, Sa'd, İsmail, Sulayt, Abdurrahman ve Abdullah adında çocukları vardır. Hepsi de hadîs ilminde yükselmiş, fazîlet ve sadâkat örneği kişilerdir.

Hz. Zeyd b. Sâbit, hicretin 45. yılında Hz. Muâviye döneminde Medine'de vefat etmiştir. Sahabîler vefatına çok üzülmüştür. Hz. Ebû Hüreyre onun vefatına ağlayarak, "Ümmetin en büyük âlimi öldü" demiştir.

ZEYNEB (r.a.)

İnsanlığın efendisi Hz. Peygamber (s.a.v.) Efendimiz'in kızıdır. Hz. Zeyneb, Resûlullah'ın kızlarının ilki ve en büyükleridir. Hz. Peygamber'in çocuklarından Kâsım'ın mı, yoksa Zeyneb'in mi daha önce doğduğu ihtilâflıdır.

Hz. Zeyneb, Peygamberimiz (s.a.v.) otuz yaşlarında iken doğmuştu. Peygamberlik görevi verildiğinde de Hz. Hatice validemizle birlikte iman etmiş ve Müslüman olmuştu. Hz. Hatice'nin kızkardeşi Hâle binti Huveylid'in oğlu Ebû'l-Âs b. Rebî, Mekke'de, servet ve itibar sahibi bir kimseydi. Hz. Hatice, Zeyneb'i onunla evlendirmek üzere Resûlullah'tan (s.a.v.) izin istedi. O sırada bu yönde bir yasak da henüz gelmediğinden Hz. Peygamber izin verdi. Hicret sırasında Hz. Zeyneb, babası Peygamberimiz'le Medine'ye hicret etti. Kocası zaten Müslüman olmamıştı, hicret etmeyi de kabul etmedi.

Hz. Zeyneb'in kocası Ebû'l-Âs b. Rebî', Bedir savaşında Müslümanlar'a esir düşmüşse de Resûlullah onu, kurtuluş fidyesi almaksızın salıverdi. Hicretin yedinci yılında Ebû'l-Âs Medine'ye gelip Müslüman olunca, Peygamberimiz Hz. Zeyneb'i ona mehirsiz olarak eski nikâhıyla yeniden vermiştir.

Hz. Zeyneb'in Ebû'l-Âs'dan Ali isminde bir oğlu ile Ümâme isminde bir

kızı dünyaya gelmişse de Ali genç yaşta iken vefat etmiş, Ümâme'nin de çocuğu olmamıştır. Resûlullah'ın kızları içinde, Hz. Fatıma'dan başka neslini devam ettiren yoktur.

Hz. Zeyneb, hicretin sekizinci yılının başında vefat etmiştir. Vefatına, Medine'ye hicret sırasında Kureyş müşriklerinin mızrakla saldırarak onu devesinin üzerinden kayaların üzerine düşürmeleri, bunun sonucu olarak çocuğunu düşürmesi ve bundan özürlü kalması sebep olmuştur. Hz. Zeyneb'i, Peygamberimiz'in zevcelerinden Hz. Sevde ve Ümmü Seleme yıkadı. Resûlullah cenaze namazını kıldırdı ve onu kabre koydu. Resûlullah Hz. Zeyneb'in kabrinden çıktığında "Zeyneb'in zayıflığını düşünüp Yüce Allah'tan, onun için kabir sıkışının ve hararetinin hafifletilmesini istedim. O da dileğimi kabul buyurup bunları ona hafifletti" buyurarak sevincini izhar ettiler.

ZEYNEB binti CAHŞ (r.a.)

Hz. Peygamber'in aynı adı taşıyan iki hanımından biri olan Zeyneb binti Cahş, Mekke'ye dışarıdan gelip yerleşmiş olan Cahş b. Rebâb'ın kızıdır. Annesi, Hz. Peygamber'in halası ve Abdülmuttalib'in kızı Ümeyme'dir. Mekke'de 588 yılında doğmuş ve Medine'de 20/641 yılında, elli üç yaşında vefat etmiştir. Bekâr olarak Medine'ye hicret eden Zeyneb, ilk evliliğini burada yapmıştır.

Zeyneb binti Cahş, Hz. Peygamber'in hanımları arasında, hakkında en fazla gürültü koparılanıdır. O'nun ilk evliliği de ikinci evliliği de olaylı olmuş ve İslâm tarihinde daima gündemde kalan bir hadise olarak takdim edilmiştir. Zeyneb binti Cahş'ın evliliğini anlayabilmek için bazı sosyolojik gerçeklerin bilinmesinde fayda görmekteyiz. Cahiliyye döneminde yaşayan güçlü geleneklerden biri, evlâtlığın hanımının, öz oğlun hanımı gibi kabul edilmesi, diğeri de üst tabakaya mensup asil ve zengin kızların kölelerle veya fakirlerle evlenmemesiydi. Hz. Peygamber'in en önemli tebliğ metodlarından birisi ise, Allah tarafından gelen emir ve yasakları önce kendisinde uygulaması, şayet zikredilen hususları kendi şahsında uygulama imkânı bulamamışsa, o emir ve yasakları en yakın akrabasında uygulamasıydı. Hz. Peygamber, insanları, bir tarağın dişleri gibi eşit kabul ediyordu. Allah korkusundan başka hiçbir özellik, insanlara ayrıcalık getirmemeliydi. Cahiliyye döneminden itibaren devam edip gelen imtiyazlı sınıf hakîmiyeti ortadan kalkmalı ve eşitlik ve adalet üzerine insanlık yeniden teessüs etmeliydi. Bunun için de en hassas nokta olan evlilikle, bu iş gerçekleştirilmeliydi. Zeyneb'in evliliği bu iş için bulunmaz bir fırsattı. Zeyneb'in kızkardeşi Hamne, bir gün Hz. Peygamber'e gelip Zeyneb'in evliliği konusunu açınca, Hz. Peygamber, bu kötü âdetin kaldırılması zamanının geldiğine hükmetti ve gidip Zeyneb'i evlâtlığı Zeyd b. Harise'ye istedi. Bu taleb, ailede büyük bir tepkiye sebep oldu. Örfün etkisi o kadar güçlüydü ki, Hz. Peygamber'i bile geri çevirdiler ve Zeyneb'i vermediler. Zeyneb de kesinlikle buna razı olmadı. Zira Zeyd, her şeyden önce azad edilmiş olsa bile, bir köle idi. Üstelik Yemenli birisi ve fakirdi. Zeyneb ise Kureyşli bir kadının kızıydı ve aristokrat bir aileye mensuptu. Bu evlilik nasıl olabilirdi?

Bu geri çevirme üzerine Cenâb-ı Hakk, "Allah ve Peygamber'i bir işe hükmettiği zaman mü'min olan bir erkekle mü'min olan bir kadın için işlerinde kendilerinde muhayyerlik yoktur. Kim Allah'a ve Resûlü'ne isyan ederse muhakkak ki o, apaçık bir sapıklıkla yolunu sapıtmıştır." (Ahzab,

33/36)âyetiyle bu evliliğin olmasını emrediyordu. Allah'ın emri üzerine bu evlilik, sonunda gerçekleşti. Ancak bir yıl kadar sürdü. Zira Zeyd, Zeyneb'in iğneleyici sözlerine, tepeden bakan tavrına ve geçmişini hatırlatan sitemlerine daha fazla dayanamadı ve O'nu boşadı. Böylece Zeyneb, serbest kalmış oldu. Aradan bir süre geçtikten sonra, sıra bu defa bir başka kötü âdetin kaldırılmasına gelmişti. Bu âdet ise, evlâtlıkların hanımlarının öz evlâdın hanımı gibi kabul edilmesi ve öz gelin muamelesinin yapılmasıydı. İslâmiyet, bu sırada evlâtlık müessesesini kaldırmış, bir kişinin ancak öz babasına nisbet edilebileceği ilkesini getirmişti. Zeyd,Hz.Peygamber'in evlâtlığı idi. Bu ilkeyle Zeyd b. Harise'nin hanımı olan Zeyneb'in de Hz. Peygamber'in öz gelini olmadığı sonucu ortaya çıkıyordu. Evlâtlık müessesesinin kaldırılmasından sonra bunun bir kalıntısı olan, "evlâtlık hanımlarının, evlâtlık edenler tarafından alınamayacağı" âdetinin de kaldırılması gerekiyordu. Uygulamadaki prensibe göre bu âdetin kaldırılmasında en uygun durumda olan ise bu defa Hz. Peygamber oluyordu. Ancak Hz. Peygamber, bu uygulamanın kendisi üzerinde yapılacağını anladığından, ortaya çıkacak fitne ve dedikoduyu çok iyi biliyor ve bundan da korkuyordu. Ne var ki korku bir işe yaramayacak, bu ilke kendisi üzerinde kesinlikle uygulanacaktı. Nitekim Allah Teâlâ: "Allah'ın açığa vuracağı şeyi içinde gizliyordun, insanlardan çekiniyordun. Halbuki Allah kendisinden korkmana daha çok lâyıktı. Madem ki Zeyd o kadından ilgisini kesti, biz onu sana zevce yaptık. Ta ki evlâtlıkları, eşleriyle ilgilerini kestiklerinde onlarla evlenmek konusunda mü'minler üzerine günah olmasın." (Ahzab, 33/37) emrini vererek bu uygulamayı başlatmıştı.

İşte Zeyd ile Zeyneb'in, Zeyneb ile Hz. Peygamber'in evlilik olayı, bu tarzda cereyan ettiği halde, bazı yakıştırmalar ve uydurmalar yüzünden bir bardak suda kopartılan yaygara, maalesef hâlâ bazı mahfillerde güncelliğini korumaya devam etmektedir. Buna sebep olan konulardan biri de, bazı kaynaklarda rivayet edilen asılsız haberlerdir. Bu konu ile ilgili haberleri değerlendiren ünlü müfessir İbn Kesir,Tefsir'ine haberlerin sadece doğru olanlarını almıştır. (İbn Kesir, Tefsir, 6/419-421)

Zeyneb b. Cahş, Hz. Peygamber'le hicrî 3. yılda evlenmişti. Hz. Peygamber'le evlendiği sırada 36 yaşları civarında bulunuyordu. Hanımları arasında Zeyneb, cömertliği ile tanınmıştı. Öldüğünde cenaze namazını Hz. Ömer kıldırmış ve O'na âğıt yakanlara da müsaade etmişti.

ZEYNEB binti HUZEYME (r.a.)

Mü'minlerin annelerinden. Soy silsilesi şöyledir: Zeyneb binti Huzeyme b. Abdullah b. Âmr b. Abdumenaf b. Hilâl b. Âmir. Yoksul ve muhtaçlara çok acıdığı, onlara şefkatli ve merhametli davrandığı ve onların karnını doyurup sadakalar verdiği için Ümmü'l-mesâkîn (düşkünlerin anası) lâkâbıyla anılırdı.

Hz. Zeyneb binti Huzeyme, önce Tufeyl b. Hâris ile evli iken ondan ayrılınca Tufeyl'in kardeşi Ubeyde b. Hâris'le evlenmişti. Ubeyde b. Hâris, Bedir savaşında yaralanıp bu yaranın etkisiyle Safrâ'da vefat edince dul kaldı. Bunun üzerine Abdullah b. Cahş ile evlenen Hz. Zeyneb, Abdullah'ın da Uhud'da şehid düşmesi üzerine tekrar dul kaldı.

Hz. Zeyneb'in kabilesi Necd bölgesinin en güçlü kabilelerinden biri olan Sa'sa'a kabilesi idi. Bu kabile ile Müslümanlar'ın arası, hicrî üçüncü yılda meydana gelen bazı olaylar sebebiyle açılmıştı. Resûlullah (s.a.v.) hem bu kabile ile olan münasebetleri iyileştirip aradaki gerginliği yumuşatmak, hem de çok iyiliksever ve şefkatli bir kadın olan ve peşpeşe iki defa dul ka-

lan Hz. Zeyneb'in gönlünü almak için bu yılın Ramazan ayında onunla evlendi. Mehir olarak da Hz. Zeyneb vâlidemize dörtyüz dirhem verdi. Ancak, Hz. Zeyneb, Peygamberimiz'in yanında iki veya üç, bir başka rivayete göre sekiz ay kaldıktan sonra, otuz yaşlarında iken vefat etti. Hz. Peygamber cenaze namazını kıldırdıktan sonra onu Bâkî mezarlığına defnettiler.

ZİYÂD b. LEBÎD (r.a.)

Ensâr'ın ilk Müslümanlar'ındandır. Soy silsilesi şöyledir: Ziyâd b. Lebîd b. Sa'lebe b. Sinan b. Âmir b. Adiyy b. Ümeyye b. Beyada b. Âmir b. Züreyk. Hazrec kabilesinin Beyada kolundandır. Künyesi Ebû Abdullah olup annesi, Amre binti Ubeyd b. Matruf b. Hâris'tir.

Ziyâd b. Lebîd, Resûlullah'la ilk defa buluşan ve daha sonra da Akabe bîatında O'na bîat ederek İslâm'i ve Resûlullah'ı korumaya, İslâm'ı yaşamaya ve tebliğ etmeye söz veren Medineliler'dendir. Hicretin sevabına ulaşabilmek için Mekke'ye gitmiş ve oradaki Müslümanlar'la birlikte Medine'ye hicret etmiştir.

Ziyâd b. Lebîd, Resûlullah'la (s.a.v.) birlikte bütün gazvelere, bu arada Bedir, Uhud, Hendek, Hayber, Mekke fethi vs. gazâlarına katılmış, Hz. Peygamber onu hicretin dokuzuncu yılında Hadramut bölgesine zekât ve vergileri tahsil etmek üzere âmil olarak görevlendirmiştir. Hazreti Ziyâd, aynı zamanda zekât ve vergi ile meşgul olan mahkemede de hâkimlik ederdi. Resûlullah'ın âhirete irtihaline kadar Hadramut'ta kalan Ziyâd, Hz. Ebû Bekir devrinde de bu görevini devam ettirmiş, aynı zamanda Yemen'de başgösteren irtidad hareketinin bastırılmasında da görev almıştır. Bilhassa Eş'as b. Kays kabilesinin isyanını bastırarak bölgede sükûneti temin etmiştir. Hz. Ömer döneminde de aynı görevi devam ettiren Ziyâd'ın Medine'ye ne zaman döndüğü kesin olarak bilinmemektedir.

Ziyâd b. Lebîd, sahâbenin fakîhlerindendi. Ziyâd b. Lebîd'in rivayet ettiği hadîsleri, Avf b. Mâlik, Cübeyr b. Nadr, Sâlim b. Ebi'l-Haydân gibi râviler rivayet etmişlerdir.

Ziyâd b. Lebîd'in, hicrî 41 yılında, Muâviye'nin hilâfetinin ilk yıllarında, vefat ettiği bilinmektedir.

ZÜBEYR b. AVVÂM (r.a.)

Künyesi: Ebû Abdullah. Soyu: Zübeyr b. Avvâm b. Huveylid b. Esed b. Abduluzzâ b. Kusay b. Kilâb el-Kureşî el-Esedî. Hz. Peygamber'in(s.a.v.)amcasının oğludur.Annesi Safiyye binti Abdulmuttalib, Peygamberimiz'in öz halasıdır. Hz. Zübeyr'in babası Avvâm Peygamberimiz'in hanımı Hz. Hatice'nin kardeşidir. Hz. Zübeyr, Hz. Ebû Bekir'in kızı Hz. Esmâ ile evli olduğundan Hz. Ebû Bekir'in damadı ve Hz. Peygamber'in bacanağıdır. Hayatında Cennet'le müjdelenen on kişiden (aşere-i mübeşşere)dir. İlk Müslümanlar'dandı. Müslüman olduğunda 16 yaş civarında olduğu kaydedilir. 8 veya 12 yaşında Müslüman olduğu şeklinde rivayetler de vardır.

Yetişme tarzı Hz. Zübeyr'in şahsiyeti üzerinde önemli etkiler meydana getirmiş, Mekke'de herkes ondan çekinir olmuştu. Hz. Zübeyr bu özelliğini, İslâmiyet'in ilk devirlerinden itibaren İslâmiyet yolunda kullanmış, hak yolunun ve Hz. Peygamber'in uğruna başını koymuş bir serdengeçti olarak yaşamıştı. Bir gün Mekke döneminde Hz. Peygamber'in müş-

rikler tarafından tutuklanarak işkence edildiğini (Bir rivayete göre öldürüldüğünü) işitmiş, kılıcını çekerek olayın cereyan ettiği yere koşmuştur. Yolda Hz. Peygamber'e (a.s.) rastlamış, nereye koştuğunu sorunca: "Seni rahatsız edenlerin hepsini şu kılıcımla temizleyeceğim" demiştir. Hz. Peygamber onu durdurmuş, işittiklerinin doğru olmadığını söylemiştir. Hz. Zübeyr bir yaver gibi sürekli olarak Hz. Peygamber'in hizmetinde olmuş ve koruyuculuğunu yapmıştır. Hz. Zübeyr'in, Hz. Ebû Bekir'in telkinleriyle Müslüman olduğu kaynaklarda belirtilir. Mekke döneminde İslâmiyet uğruna çok ağır baskılarla ve dayanılmaz işkencelerle karşılaşmıştır. Habeşistan muhâcirlerindendir. Hz. Peygamber'in Medine'ye hicret ettiğini haber alır almaz, Habeşistan'dan Medine'ye hicret etmiştir. Orada fazla kalmamıştır. Hz. Zübeyr Mekke döneminde Hz. Talha ile, hicretten sonra ise Seleme b. Selâme el-Ensârî ile din kardeşi olmuştur.

Hz. Zübeyr, Peygamberimiz'in bütün gazalarına birlikte katılmış, hepsinde de unutulmaz kahramanlıklar göstermiştir. Özellikle Bedir savaşındaki yiğitliği dillere destan olmuş ve Hz. Peygamber'in (s.a.v) açık bir şekilde takdirlerine mazhar olmuştur. Savaştan önce yapılan çarpışmada müşriklerden Ubeyde b. Said ve birkaç ünlü silâhşörü öldürmüştür. Bu savaş sırasında başında sarı bir sarık vardı. Kur'ân-ı Kerîm'de belirtildiği gibi Bedir savaşında melekler insan şekline girerek Müslümanlar'a yardım etmişlerdir. Hz. Peygamber: "Bedir savaşında melekler başlarında sarı sarıklarla Hz. Zübeyr'e benzer bir şekilde indiler" buyurmuştur.

Uhud savaşında da büyük fedakârlıklar gösterdi. Bu savaşta bir ara Hz. Peygamber'in öldürüldüğü haberi yayılmış, bunun üzerine ashâbdan birçoğu paniğe kapılmıştı. Bu sırada tekrar Peygamberimiz'in sağ olduğu ilân edilmiş, bazı sahâbîler hemen onun yanına koşarak onu öldürmek için o tarafa bütün gücüyle yüklenen düşman ordusuna karşı vücutlarını kalkan yaparak Hz. Peygamber'i cansiperane korumuşlar, birçok sahâbî, ok, kılıç ve mızrak darbelerinin önüne atılarak Hz. Peygamber'e (s.a.v) isabet etmesini önlemişlerdir. Böyle bir fedakârlığın bir eşi daha tarihte görülmemiştir. İşte Hz. Zübeyr de bu sırada canı pahasına Hz. Peygamber'i (s.a.v) koruyan ve müşriklere ölüm saçan fedailerdendi.

O, Hendek savaşında da kahramanlık sembolüydü. Hendeğin karşı tarafındaki düşman ordusuna attığı oklarla ölüm saçıyordu. Peygamberimiz onu: "Anam babam feda olsun, at" diyerek teşvik ediyordu. Hz. Peygamber hayatı boyunca hiç kimseye, annesini ve babasını birlikte zikrederek anam babam feda olsun dememişti. Hz. Zübeyr, Peygamberimiz'in bu iltifatıyla hayat boyu övünmüş, "Peygamberimiz sadece benim için anne ve babasını birlikte zikrederek anam babam feda olsun dedi" demiştir. Hendek savaşı sırasında Medine yakınındaki Kureyzaoğulları kabilesinin, ihanet ederek düşmanla anlaşıp Müslümanlar'ı arkadan vurma hazırlığı içinde oldukları haberi gelmişti. Peygamberimiz ashâbına: "Kureyzaoğulları'nın durumunu inceleyip haber getirmek isteyen kim var?" diye sordu. Hz. Zübeyr ben diyerek ileri atıldı ve bu tehlikeli görevi de başarıyla yerine getirdi. Onun bu davranışına çok duygulanan Hz. Peygamber (s.a.v.) "Her Peygamber'in bir havarisi (yardımcısı, gerçek ve çok samimi dostu) vardır. Benim havarim de amcamın oğlu Zübeyr'dir" buyurdu. Bu olaydan sonra Hz. Zübeyr "Resûlullah'ın havarisi" lâkabını aldı.

Mekke fethinde de Hz. Peygamber Sa'd b. Ubade'nin elindeki sancağı ondan alıp Zübeyr (r.a.)'e verdi. Mekke'ye girerken hem kendi sancağını, hem Resûlullah'ın sancağını birlikte taşıdı ve kahramanca çarpıştı.

Huneyn savaşında da düşmanın ani baskınıyla karşılaşan Müslümanlar gerilemeye başlamışlar, bu sırada uzun boylu birinin düşman safları arasına fırtına gibi daldığı görülmüştü. Müşrikler hemen bu zatın Zübeyr

(r.a.) olduğunu tahmin etmişler ve kalplerine korku düşmüş, Müslümanlar ise bu yiğitlik karşısında galeyana gelerek toparlanmışlar ve düşmana yüksek bir moralle saldırmışlardı.

Taif ve Tebük seferlerinde de çok önemli yararlıklar gösterdi. Resûl-i Ekrem'in (s.a.v) irtihalinden sonra, Hz. Ebû Bekir devrinde münzevi bir hayat sürdü. Hz. Ömer devrinde Bizanslılar'a karşı yapılan Yermük savaşına katıldı. Yine Hz. Ömer devrinde Mısır dolaylarında fetihlerde bulunan sahâbî Âmr b. Âs, Hz. Ömer'den yardım kuvveti istemişti. Hz. Ömer 4 bin kişilik bir kuvvetle birlikte dört kumandan gönderdi ve "Gönderdiğim kumandanların her biri bin kişiye bedeldir" diye mektup yazdı. Bunlar: Zübeyr, Mikdad, Ubade ve Meslema (Allah onlardan razı olsun) idiler. Âmr b. Âs Hz. Zübeyr'in savaştaki başarısını bildiğinden çok sağlam bir kale olan Fustat kalesinin fethi için onu görevlendirmişti. Kale kuşatıldı. Fakat yedi ay süren kuşatmaya rağmen fethedilemedi. Bunun üzerine Hz. Zübeyr kalenin duvarlarında ipler gerdirdi ve bazı sahâbîlerle birlikte bu iplerden tırmanarak kaleye girdi. Çok şiddetli çarpışmalar yaparak içeriden kale kapısını Müslümanlar'a açtı. Onun bu davranışı da daha öncekiler gibi destan olabilecek bir yiğitlik örneğiydi. Daha sonra İskenderiye'nin fethinde görev aldı.

Hz. Ömer bir mecûsî tarafından mescidde hançerle yaralandıktan sonra öleceğini anlamış ve kendinden sonra halife seçmek üzere altı kişiyi tayin etmişti. Bunlar arasında Zübeyr (r.a.) de vardı. Bu altı kişi, aralarından birini halife seçeceklerdi. Hz. Zübeyr yapılan toplantıda Hz. Ali lehine hakkından feragat etmişti. Bu grup sonunda Hz. Osman'ı halife seçti. Onun bu seçimde Hz. Ali'yi seçişi, ileride Hz. Ali ile yaptığı mücadelenin halifelik dâvâsı için değil, İslâm toplumundaki fitneyi önlemek için olduğunu gösterir.

Zübeyr (r.a.) Hz. Osman devrinde tekrar toplum hayatından çekildi ve münzevi bir hayat yaşadı. Fakat Hz. Osman'ın, Yahudi İbn-i Sebe'nin kışkırttığı asîler tarafından şehid edilmesi ve yeni halife Hz. Ali'nin Medine'de duruma hakim olamaması, onun yeniden siyaset sahnesine çıkmasına sebep oldu. Bilindiği gibi Hz. Ali'nin halife seçilmesinden sonra durumun normale dönmesini istemeyen âsiler Medine'den ayrılmamışlar, zorbalık yaparak büyük bir huzursuzluk meydana getirmeye devam etmişler, devlet otoritesini sarsmak gayesini gütmüşlerdir. Hz. Talha ve Zübeyr, Hz. Ali'ye müracaat ederek, asîlere gerekli cezaların verilerek, fitnenin söndürülmesini ve Hz. Osman'ın kanının yerde kalmamasını istemişlerdi. Hz. Ali ise böyle bir cezalandırma işlemine başvurursa olayların daha da büyüyeceğini düşünerek işi zamana bırakmak ve ortalık yatıştıktan sonra gereken müdahaleyi yapmak fikrindeydi.

Bu fikir ayrılığı üzerine Hz. Talha ve Zübeyr Mekke'ye doğru yola çıktılar. Olaylara ulaşmak istemeyen birçok kişi de Mekke'ye gitmişti. Yolda hacdan dönen Hz. Âişe'ye durumu anlattılar. O da Mekke'ye geri döndü. Fitneciler bir taraftan da Hz. Ali'nin davranışını tasvib etmeyen başka kişileri tahrik ediyorlardı. Bunlar arasında Hz. Osman'ın ailesi Emeviler de vardı. Hz. Talha ve Zübeyr, Hz. Âişe ile birleşerek Basra'ya gittiler ve ordu toplamaya başladılar. Fakat ilk başta niyetleri savaşmak değil, daha dirayetli birini halife yapmaktı. Hz. Ali ve karşısındakiler birbirlerine yazdıkları mektuplarla savaşsız meseleyi halletmeye çalışıyorlardı. Nitekim Hz. Ali ordusundaki fitnecileri ordudan kovmuştu. Ancak bunlar tekrar orduya sızmışlar ve ön saflara kadar ilerlemişlerdi. Hz. Ali ile Hz. Âişe'nin ordusu karşı karşıya gelince bu fitneciler ansızın Hz. Âişe'nin ordusuna saldırdılar. Hz. Âişe'nin taraftarları bir taraftan görüşmeler yapılırken, diğer taraftan kendilerine saldırılmasını bir aldatma taktiği zan-

nettiler ve karşılık verdiler. Böylece fitneciler iki orduyu birbirine tutuşturmayı başardılar. Bu savaştan önce birisi Hz. Zübeyr'e gelerek "İstersen tuzak kurarak Hz. Ali'yi öldüreyim" demiş, Zübeyr (r.a.): "Mü'min'i hile ile öldüren kâfir olur" diyerek adamı kovmuştu. Savaş sırasında bir ara Hz. Ali ile Hz. Zübeyr karşı karşıya geldiler. Hz. Ali, Hz. Zübeyr'e "Hatırlıyor musun? Bir gün Peygamberimiz (s.a.v): Ey Zübeyr Ali'ye karşı haksız olarak savaşacaksın buyurmuştu" dedi. Hz. Zübeyr Peygamberimiz'in bu sözünü hatırladı ve pişman olarak savaştan çekildi. Bu kararını da Hz. Âişe'ye bildirdi. Oğlu: "İki tarafı karşı karşıya getirdikten sonra nasıl çekilirsin?" diye bu kararından vazgeçirmeye çalıştıysa da başaramadı. Daha sonra Basra'ya gitmek üzere yola çıktı. Bunun üzerine Ahnef bin Kays, onun arkasından takib etmek üzere İbni Cürmüz denilen birini gönderdi. Bu adam namaz kılarken Hz. Zübeyr'i öldürdü ve kendine göre müjde vermek üzere Hz. Ali'nin huzuruna çıktı. Hz. Ali onu huzuruna kabul etmedi ve kapıcısına: "Ben Hz. Peygamber'in: Safiyye'nin oğlunu öldürene Cehennem'i müjdeleyin buyurduğunu işitmiştim. O adama bunu söyleyin" dedi. Hz. Ali, Zübeyr'in öldürülüşüne çok üzüldü ve ağladı. Ölüm tarihi H. 36'dır. Bu sırada 66 veya 67 yaşındaydı.

Hz. Peygamber'le (s.a.v) çok uzun yıllar beraberliği olmasına, ondan pek çok hadîs işitmesine rağmen rivayet ettiği hadîslerin sayısı çok azdır. Bunun sebebini soranlara, bizzat kendisi şu cevabı vermiştir: "Müslüman olduğumdan beri Resûlullah'ın (a.s.) yanından ayrılmadım. Fakat ondan işittiğim şu hadîsten dolayı hadîs nakletmekten kaçınıyorum: Kim bilerek benim söylemediğim bir hadîsi söylemişim gibi naklederse Cehennem'deki yerine hazırlansın."

Kendisinden hadîs nakledenler arasında oğulları Abdullah, Mus'ab, Urve, Cafer ile Malik b. Evs b. Hadesân, Ahnef b. Kays, Abdullah b. Âmir b. Kureyz, Müslim b. Cündüb ve kölesi Ebû Hakim vardı. Rivayet ettiği hadîslerin sayısı otuz sekiz kadardı. Bunlardan ikisini Buharî ve Müslim müştereken nakletmişlerdir.

ZÜ'Ş-ŞİMÂLEYN (r.a.)

Adı, Ümeyr, lâkabı Zü'ş-Şimâleyn, künyesi ise Ebû Muhammed'dir. Soy silsilesi ise şöyledir: Ümeyr b. Abduamr b. Nadle b. Amr b. Gubşân b. Süleym b. Efsâ b. Hârise el-Huzâî.

Daha çok Zü'ş-Şimâleyn lâkabı ile tanınan bu sahâbînin İslâm'a giriş tarihi kesin olarak belli değildir. Medine'ye hicret izni çıktıktan sonra Medine'ye gelen bu sahâbî önce Ensâr'dan Sa'd b. Hayseme'nin evinde misafir olmuş, daha sonra da Resûlullah,Zü'ş-Şimâleyn ile Ensâr'dan Yezid b. Hâris arasında din kardeşliği kurmuştu.

Bazı tabakât kitaplarında ashâbdan Zü'l-Yedeyn ile Zü'ş-Şimâleyn'in aynı şahıslar olduğu yolunda rivayetler varsa da, bunların iki ayrı sahâbî olması daha doğru gözükmektedir. Çünkü, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) dört rekâtlı bir namazda ikinci rekâtta selâm vermesi üzerine, niçin eksik kılındığını soran ve sonradan sehiv secdesi ile tashihine imkân sağlayan Zü'l-Yedeyn'in bu olayı, hicretin yedinci yılında Hayber gazâsı sırasında olmuştu. Halbuki Zü'ş-Şimâleyn, hicretin ikinci yılında şehid olmuştur.

Zü'ş-Şimâleyn, dünyaya fazla rağbet etmeyen, sakin ve kendi halinde bir sahâbî idi. Kendisine Zü'ş-Şimâleyn, yani iki sol elli denmesi, solak olması ve bütün işlerini sol eliyle yapmasıdır. Medine'ye geldikten sonra ilk olarak katıldığı Bedir savaşında kahramanca çarpışmış ve din kardeşliği Yezid b. Hâris ile birlikte bu gazvede şehid düşmüştür.